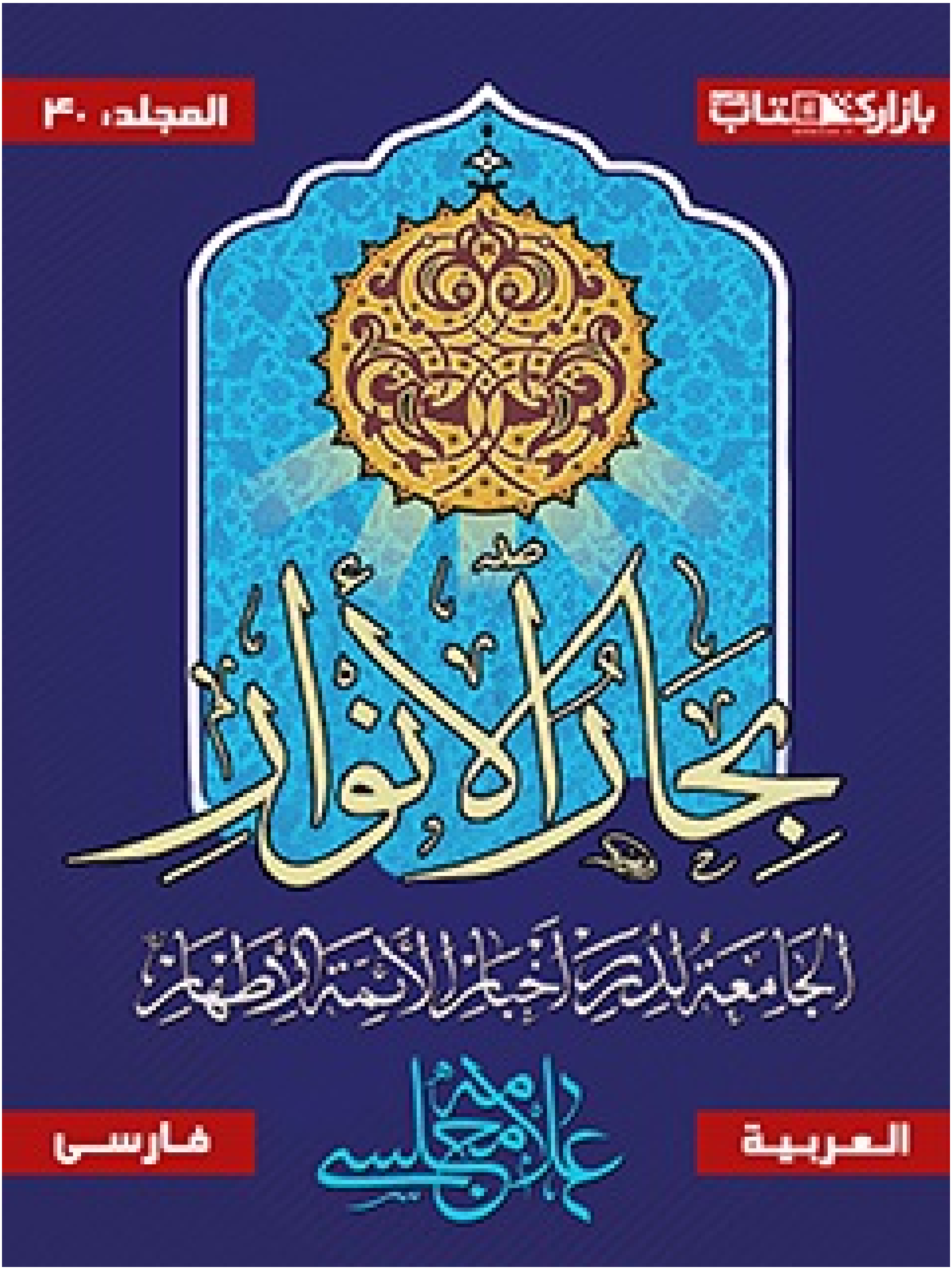
مركز القائمية اصبهان للبحوث والتحريات الكمبيوترية

السلام عليك يا صاحب الزمان

بازارکتاب
المجلد، ٣٠
بحار الأنوار
الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار
علامه مجلسی
العربية
فارسی

بسم الله الرحمن الرحيم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۴۰ : تاریخ امیرالمومنین علیه السلام – ۶

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۱۶:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۱۷:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۱۹:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۲۰:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۲۲:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۲۳:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

تتمة أبواب فضائله و مناقبه صلوات الله علیه و هی مشحونة بالنصوص

باب ۹۱ جوامع مناقبه صلوات الله علیه و فیه کثیر من النصوص

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج] قَالَ سُلَیْمُ بْنُ قَیْسٍ حَدَّثَنِی سَلْمَانُ وَ الْمِقْدَادُ وَ حَدَّثَنِیهِ بَعْدَ ذَلِکَ أَبُو ذَرٍّ ثُمَّ سَمِعْتُهُ مِنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام قَالُوا: إِنَّ رَجُلًا فَاخَرَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لیهما السلام فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَمَّا سَمِعَ بِهِ لِعَلِیٍّ علیه السلام فَاخِرِ الْعَرَبَ فَأَنْتَ فِیهِمْ أَکْرَمُهُمُ ابْنَ عَمٍّ وَ أَکْرَمُهُمْ صِهْراً وَ أَکْرَمُهُمْ نَفْساً وَ أَکْرَمُهُمْ زَوْجَةً وَ أَکْرَمُهُمْ أَخاً وَ أَکْرَمُهُمْ عَمّاً وَ أَکْرَمُهُمْ وَلَداً وَ أَعْظَمُهُمْ حِلْماً وَ أَکْثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمُهُمْ سِلْماً وَ أَعْظَمُهُمْ غَنَاءً بِنَفْسِکَ وَ مَا لَکَ وَ أَنْتَ أَقْرَؤُهُمْ لِکِتَابِ اللَّهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِسُنَّتِی وَ أَشْجَعُهُمْ لِقَاءً وَ أَجْوَدُهُمْ کَفّاً وَ أَزْهَدُهُمْ فِی الدُّنْیَا وَ أَشَدُّهُمُ اجْتِهَاداً وَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً وَ أَصْدَقُهُمْ لِسَاناً وَ أَحَبُّهُمْ إِلَی اللَّهِ وَ إِلَیَّ وَ سَتَبْقَی بَعْدِی ثَلَاثِینَ سَنَةً تَعْبُدُ اللَّهَ وَ تَصْبِرُ عَلَی ظُلْمِ قُرَیْشٍ لَکَ ثُمَّ تُجَاهِدُهُمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ إِذَا وَجَدْتَ أَعْوَاناً فَتُقَاتِلُ عَلَی تَأْوِیلِ الْقُرْآنِ کَمَا قَاتَلْتَ مَعِی عَلَی تَنْزِیلِهِ ثُمَّ تُقْتَلُ شَهِیداً تُخْضَبُ لِحْیَتُکَ مِنْ دَمِ رَأْسِکَ قَاتِلُکَ یَعْدِلُ عَاقِرَ النَّاقَةِ فِی الْبُغْضِ إِلَی اللَّهِ وَ الْبُعْدِ مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]الاحتجاج: سلیم بن قیس می گوید: از سلمان و مقداد و ابوذر و خود علی بن ابی طالب علیه السلام شنیدم: مردی بر علی بن ابی طالب فخر فروخت. پیامبر صلی الله علیه و آله وقتی از قضیه خبردار شد به حضرت علی علیه السلام فرمود: تو به عرب فخر بفروش، که تو در میان آنان از جهت پسر عمو، از جهت پدر زن، از جهت نفس، از جهت همسر، از جهت برادر، از جهت عمو و از جهت فرزند گرامی‌ترین هستی. هم‌چنان که از همه ایشان بردبارتر و دانشمندتری و پیش‌تر از همه اسلام آوردی و بیشتر از همه آنها با تکیه بر جان و مال خود از دیگران استغنا داری. تو بیشتر از همه آنها قرآن می‌خوانی و به سنت من آگاهترین و در میدان کارزار شجاعترین، در جود و بخشش پیش‌تازترین و نسبت به تعلقات دنیوی روی‌گردان‌ترین و در تلاش و کوشش در راه خدا جدی‌ترین و در حُسن خلق، بهترین و در زبان، راستگوترین و نزد خدا و من مجبوب‌ترین هستی. تو پس از من سی سال زنده خواهی بود و عمرت را به عبادت خدا و صبر بر ستم قریش سپری خواهی کرد. و هنگامی که یارانی یافتی، در راه خدا با آنان برای تأویل قرآن خواهی جنگید، همان گونه که همراه با من برای تنزیل قرآن جنگیدی. سپس به شهادت خواهی رسید و محاسنت با خون سرت رنگین خواهد شد. قاتل تو همانند پی کننده ناقه صالح نزد خداوند مبغوض و ملعون است - . الاحتجاج : ۸۳. - .

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجاج] قَالَ سُلَيْمُ بْنُ قَيْسٍ: سَأَلَ رَجُلٌ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لیهما السلام فَقَالَ لَهُ وَ أَنَا أَسْمَعُ أَخْبِرْنِی بِأَفْضَلِ مَنْقَبَةٍ لَکَ قَالَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ قَالَ وَ مَا أَنْزَلَ فِیکَ قَالَ أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ (۲) قَالَ أَنَا الشَّاهِدُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَوْلُهُ وَ یَقُولُ الَّذِینَ کَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ إِیَّایَ عَنَی بِمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتَابِ (۳) فَلَمْ یَدَعْ

۱- ۱. الاحتجاج للطبرسیّ: ۸۳.

۲- ۲. سوره هود: ۱۷.

۳- ۳. سوره الرعد: ۴۳.

شَیْئاً أَنْزَلَهُ اللَّهُ فِیهِ إِلَّا ذَکَرَهُ مِثْلَ قَوْلِهِ إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاهَ وَ هُمْ راکِعُونَ (۱) وَ قَوْلِهِ أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ (۲) وَ غَیْرَ ذَلِکَ قَالَ قُلْتُ فَأَخْبِرْنِی بِأَفْضَلِ مَنْقَبَهٍ لَکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

فَقَالَ نَصْبُهُ إِیَّایَ یَوْمَ غَدِیرِ خُمٍّ فَقَامَ لِی بِالْوَلَایَهِ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَوْلُهُ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی وَ سَافَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ لَهُ خَادِمٌ غَیْرِی وَ کَانَ لَهُ لِحَافٌ لَیْسَ لَهُ لِحَافٌ غَیْرُهُ وَ مَعَهُ عَائِشَهُ وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَنَامُ بَیْنِی وَ بَیْنَ عَائِشَهَ لَیْسَ عَلَیْنَا ثَلَاثَتِنَا لِحَافٌ غَیْرُهُ فَإِذَا قَامَ إِلَی صَلَاهِ اللَّیْلِ یَحُطُّ بِیَدِهِ اللِّحَافَ مِنْ وَسَطِهِ بَیْنِی وَ بَیْنَ عَائِشَهَ حَتَّی یَمَسَّ اللِّحَافُ الْفَرْشَ الَّذِی تَحْتَنَا فَأَخَذَتْنِی الْحُمَّی لَیْلَهً فَأَسْهَرَتْنِی فَسَهَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِسَهَرِی فَبَاتَ لَیْلَهً بَیْنِی وَ بَیْنَ مُصَلَّاهُ یُصَلِّی مَا قُدِّرَ لَهُ ثُمَّ یَأْتِینِی وَ یَسْأَلُنِی وَ یَنْظُرُ إِلَیَّ فَلَمْ یَزَلْ ذَلِکَ دَأْبَهُ حَتَّی أَصْبَحَ فَلَمَّا صَلَّی بِأَصْحَابِهِ الْغَدَاهَ قَالَ اللَّهُمَّ اشْفِ عَلِیّاً وَ عَافِهِ فَإِنَّهُ أَسْهَرَنِی اللَّیْلَهَ مِمَّا بِهِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَسْمَعٍ مِنْ أَصْحَابِهِ أَبْشِرْ یَا عَلِیُّ قُلْتُ بَشَّرَکَ اللَّهُ بِخَیْرٍ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ جَعَلَنِی فِدَاکَ قَالَ إِنِّی لَمْ أَسْأَلِ اللَّهَ اللَّیْلَهَ شَیْئاً إِلَّا أَعْطَانِیهِ وَ لَمْ أَسْأَلْهُ لِنَفْسِی شَیْئاً إِلَّا سَأَلْتُ لَکَ مِثْلَهُ وَ إِنِّی دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ یُوَاخِیَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ یَجْعَلَکَ وَلِیَّ کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ فَفَعَلَ (۳) فَقَالَ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ أَ رَأَیْتَ مَا سَأَلَ فَوَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ خَیْرٌ مِمَّا سَأَلَ وَ لَوْ کَانَ سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ یُنْزِلَ عَلَیْهِ مَلَکاً یُعِینُهُ عَلَی عَدُوِّهِ أَوْ یُنْزِلَ عَلَیْهِ کَنْزاً یَنْفَعُهُ وَ أَصْحَابَهُ فَإِنَّ بِهِمْ حَاجَهً کَانَ خَیْراً مِمَّا سَأَلَ وَ مَا دَعَا عَلِیّاً قَطُّ إِلَی خَیْرٍ إِلَّا اسْتُجِیبَ لَهُ (۴).

**[ترجمه]الاحتجاج: سلیم بن قیس می گوید: مردی از علی بن ابی طالب علیه السلام سؤالی پرسید در حالی که من هم می... شنیدم و گفت: مرا از والاترین فضیلت خود آگاه کن. حضرت علی علیه السلام فرمود: آنچه خداوند در قرآن نازل کرد. مرد گفت: چه چیز در قرآن درباره تو نازل کرده؟ فرمود: «أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْه - . هود/۱۷ - » {

آیا کسی که از جانب پروردگارش بر حجتی روشن است و شاهدی از [خویشان] او پیرو آن است} من شاهد وگواهی دهنده رسول خدا هستم همچنان که در این آیه: «وَ یَقُولُ الَّذِینَ کَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتاب - . الرعد /۴۳ - » {

و کسانی که کافر شدند می گویند تو فرستاده نیستی بگو کافی استخدا و آن کس که نزد او علم کتاب است میان من و شما گواه باشد} منظور از «آن کس که نزد او علم کتاب است»، من هستم. این گونه بود که علی علیه السلام تمام آیاتی را که درباره اول نازل شده برای آن مرد ذکر کرد از جمله: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاهَ وَ هُمْ راکِعُون - . المائده /۵۵ - » {

ولی شما تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده اند همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند} و نیز: « أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُم - . النساء/ ۵۹ - » {

خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید} وغیره. سلیم گفت: سپس من از او پرسیدم: مرا از بهترین فضیلت خود از سوی رسول خدا صلی الله علیه و آله باخبر کن، جواب داد: اینکه در روز غدیر خم مرا نصب کرد و به امر خداوند عز و جل، ولایت را به من سپرد و فرمود: «تو برای من همچون هارون برای موسی هستی». و یا اینکه با رسول خدا به

سفر رفتم. خادمی جز من نـداشت. پیامبر تنها یک لحاف داشت در حالی که عایشه هم همراه او بود. پیامبر به هنگام خواب بین من و عـایشه قرار می گرفت و هر سه ما تنها همان لحاف را داشتیم. وقتی پیامبر برای نماز شب برمی‌خواست وسط لحاف را به گونه ای بـا دسـتش بین و من عـایشه قرار می‌داد تـا لحـاف، بسـتری را که زیر مـا بود لمس کنـد. شـبی دچـار تب شـدم و تب نگـذاشت خوابم ببرد. پیامبر هم به خاطر من نخوابیـد و شب را بین من و مصـلایش به صـبح رساند. هر چقدر می‌توانست نماز می‌خواند، سپس می‌آمد و حال مرا می‌پرسید و به من نگاه می کرد. کار او همین بود تا این که صبح شد. وقتی که نماز صبح را بـا صـحابه‌اش خوانـد فرمود: پروردگارا! علی را شـفا ده و لباس سـلامتی را بر او بپوشان، زیرا او به خاطر بیماری که داشـت شب گذشـته، خـواب را از دیـدگان من گرفت. سـپس در میـان صـحابه به من فرمود: مژده بـده ای علی. گفتم، خداونـد به تو بشارت خیرت دهـد و مرا فدایت کند. فرمود: هر چیزی را که شب گذشـته از خدواند خواسـتم به من عطا کرد. و من هر آنچه را که برای خـود خواسـتم برای تـو هم طلب کردم. از خداونـد خواسـتم که بین من و تـو برادری و اخـوت برقرار کنـد که این خواسـته را اجابت کرد همچنان که از درگاه او طلبیـدم که تو را ولی و مقتدای هر مرد و زن مسـلمانی قرار دهد که این دعا را هم پذیرفت. دو مرد در آنجا حضور داشـتند که یکی به دیگری گفت: دیدی پیامبر چه چیزی از خداوند خواست؟ به خدا اگر یک پیمانه خرما طلب می کرد برای او بهتر بود! ای کاش از خداونـد می خواست که فرشـته ای را بر او نازل کنـد تا در مقابل دشـمنانش وی را کمک کند یا اینکه گنجی از آسـمان برایش می‌فرسـتاد تا مایه خیر برای او و اصـحابش شود چرا که احتیاج آنهـا به این چیزهـا بیشتر از چیزی است که او خواست! و پیامبر هیچگاه علی را دعوت به خیری نکرده مگر آن که علی اجابت کرده است - . الاحتجاج : ۸۴ - .

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ یَحْیَی بْنِ یَعْلَی الْأَسْلَمِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ الْخَرَزِیِ (۵) عَنْ شَدَّادٍ

۱- ۱. سوره المائده: ۵۵.

۲- ۲. سوره النساء: ۵۹.

۳- ۳. فی المصدر بعد ذلک: و سألته أن یجمع علیک امتی بعدی فأبی علی.

۴- ۴. الاحتجاج للطبرسیّ: ۸۴. و فیه: الا استجاب له.

۵- ۵. فی المصدر: الجزریّ.

الْبَصْرِیِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِی رِیَاحٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ إِذَا أَنَا بِأُسْطُوَانَةٍ أَصْلُهَا مِنْ فِضَّةٍ بَیْضَاءَ وَ وَسَطُهَا مِنْ یَاقُوتَةٍ وَ زَبَرْجَدٍ وَ أَعْلَاهَا ذَهَبَةٌ حَمْرَاءُ(۱) فَقُلْتُ یَا جَبْرَئِیلُ مَا هَذِهِ فَقَالَ هَذَا دِینُکَ أَبْیَضُ وَاضِحٌ مُضِیءٌ قُلْتُ وَ مَا هَذَا(۲) وَسَطُهَا قَالَ الْجِهَادُ قُلْتُ فَمَا هَذِهِ الذَّهَبَةُ الْحَمْرَاءُ قَالَ الْهِجْرَةُ وَ لِذَلِکَ عَلَا إِیمَانُ عَلِیٍّ عَلَی إِیمَانِ کُلِّ مُؤْمِنٍ (۳).

**[ترجمه]معانی الأخبار: انس بن مالک گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: وقتی که به معراج برده شدم خود را داخل اسطوانه ای از جنس نقره سفید یافتم که وسط آن از یاقوت و زبرجد و بالای آن از طلای سرخ بود. گفتم ای جبرئیل این چست؟ فرمود: این دین سفید و نورانی و روشن توست. گفتم وسط آن چه چیزی است؟ فرمود: جهاد در راه خدا. گفتم این طلای سرخ چیست؟ گفت هجرت. به همین خاطر ایمان علی علیه السلام بر ایمان هر مومنی برتری یافت - . معانی الأخبار: ۱۱۳ - .

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ أَیْنَ خَلِیفَهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ فَیَقُومُ دَاوُدُ النَّبِیُّ علیه السلام فَیَأْتِی النِّدَاءُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَسْنَا إِیَّاکَ أَرَدْنَا وَ إِنْ کُنْتَ لِلَّهِ تَعَالَی خَلِیفَهً ثُمَّ یُنَادِی (۴) ثَانِیَهً أَیْنَ خَلِیفَهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ فَیَقُومُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَیَأْتِی النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ

خَلِیفَهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَی عِبَادِهِ فَمَنْ تَعَلَّقَ بِحَبْلِهِ فِی دَارِ الدُّنْیَا فَلْیَتَعَلَّقْ بِحَبْلِهِ فِی هَذَا الْیَوْمِ یَسْتَضِیءُ بِنُورِهِ وَ لْیَتَّبِعْهُ إِلَی الدَّرَجَاتِ الْعُلَی مِنَ الْجَنَّاتِ قَالَ فَیَقُومُ النَّاسُ الَّذِینَ قَدْ تَعَلَّقُوا بِحَبْلِهِ فِی الدُّنْیَا فَیَتَّبِعُونَهُ إِلَی الْجَنَّهِ ثُمَّ یَأْتِی النِّدَاءُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَلَا مَنِ ائْتَمَ (۵) بِإِمَامٍ فِی دَارِ الدُّنْیَا فَلْیَتَّبِعْهُ إِلَی حَیْثُ یَذْهَبُ بِهِ فَحِینَئِذٍ تَبَرَّأَ(۶) الَّذِینَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِینَ اتَّبَعُوا وَ رَأَوُا الْعَذابَ وَ تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبابُ وَ قالَ الَّذِینَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنا کَرَّهً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ کَما تَبَرَّؤُا مِنَّا کَذلِکَ یُرِیهِمُ اللَّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَیْهِمْ وَ ما هُمْ بِخارِجِینَ مِنَ النَّارِ(۷).

ص: ۳

۱- ۱. فی المصدر: من ذهبه حمراء.

۲- ۲. فی المصدر: و ما هذه.

۳- ۳. معانی الأخبار: ۱۱۳.

۴- ۴. فی المصدر: ثم ینادی مناد ثانیه.

۵- ۵. فی المصدر: ألا من تعلق.

۶- ۶. فی المصدر: یتبرأ.

۷- ۷. أمالی الطوسیّ: ۳۹.

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] المفید عن الصدوق عن أبیه عن سعد: مثله (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هر گاه روز قیامت فرا رسد ندا دهنده‌ای از درون عرش بانگ بر می آورد: خلیفه خداوند بر روی زمین کجاست؟ داود نبی بر می‌خیزد، از سوی خداوند عز وجل ندا می‌آید اگر چه که جانشین خداوند بر روی زمین بودی اما منظور ما تو نبودی، برای بار دوم ندا سر داده می‌شود: خلیفه خداوند برروی زمین کجاست؟ امیرمؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام از جایش بر می‌خیزد. از جانب پروردگار عز وجل ندا می‌آید: ای مردم! علی بن ابی طالب خلیفه خداوند بر روی زمین و حجت ایشان بر بندگانش است، هر کس که در دنیا به ریسمان علی چنگ زد، امروز هم باید به ریسمان او چنگ زند و از نور علی طلب روشنائی کند و به دنبال وی داخل در منزلت های والای بهشت شود. کسانی که در دنیا به ریسمان علی علیه السلام چنگ زدند بر می‌خیزند و مولایشان را برای ورود به بهشت دنبال می کنند سپس ندا از جانب خداوند می‌آید: آگاه باشید کسی که در دنیا به امامی اقتدا می کند باید به هر راه و مسیری که او می‌رود برود و از او تبعیت کند. در این هنگام بود که این آیه خوانده شد: «تَبَرَّأَ الَّذِینَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِینَ اتَّبَعُوا وَ رَأَوُا الْعَذابَ وَ تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبابُ وَ قالَ الَّذِینَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنا کَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ کَما تَبَرَّؤُا مِنَّا کَذلِکَ یُرِیهِمُ اللَّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَیْهِمْ وَ ما هُمْ بِخارِجِینَ مِنَ النَّار – – ۱۶۷ . بقره /۱۶۶[۱] – ». {

آنگاه که پیشوایان از پیروان بیزاری جویند و عذاب را مشاهده کنند و میانشان پیوندها بریده گردد و پیروان می گویند: «ای کاش برای ما بازگشتی بود تا همان‌گونه که [آنان] از ما بیزاری جستند [ما نیز] از آنان بیزاری می‌جستیم.» این گونه خداوند کارهایشان را – که بر آنان مایه حسرتهاست – به ایشان می‌نمایاند و از آتش بیرون‌آمدنی نیستند}

در امالی طوسی به نقل از سعد نیز مانند آن روایت شده است – . امالی الطوسی :۶۰، ۶۱ – .

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَلَایَةُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَلَایَةُ اللَّهِ وَ حُبُّهُ عِبَادَةُ اللَّهِ وَ اتِّبَاعُهُ فَرِیضَةُ اللَّهِ وَ أَوْلِیَاؤُهُ أَوْلِیَاءُ اللَّهِ وَ أَعْدَاؤُهُ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَ حَرْبُهُ حَرْبُ اللَّهِ وَ سِلْمُهُ سِلْمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن عباس گفت: رسول خدا فرمود: ولایت علی بن ابی طالب ولایت خداوند، دوست داشتنش عبادت خداوند، پیروی از او فریضه خدوانـد، اولیای او اولیای خداوند، دشمنانش دشمنان خداوند، جنگ با او جنگ با خداوند و صلح با وی صلح با خداوند است – . امالی الصدوق : ۲۱ – .

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُقْبِلٍ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ فِي مَسْجِدِ قُبَاءَ وَ عِنْدَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا بَصُرَ بِي تَهَلَّلَ وَجْهُهُ وَ تَبَسَّمَ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى بَيَاضِ أَسْنَانِهِ تَبْرُقُ ثُمَّ قَالَ إِلَيَّ يَا عَلِيُّ إِلَيَّ يَا عَلِيُّ فَمَا زَالَ يُدْنِينِي حَتَّى أَلْصَقَ فَخِذِي بِفَخِذِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ:

مَعَاشِرَ أَصْحَابِي أَقْبَلَتْ إِلَيْكُمُ الرَّحْمَةُ بِإِقْبَالِ عَلِيٍّ أَخِي إِلَيْكُمْ مَعَاشِرَ أَصْحَابِي إِنَّ عَلِيّاً مِنِّي وَ أَنَا مِنْ عَلِيٍّ رُوحُهُ مِنْ رُوحِي وَ طِينَتُهُ مِنْ طِينَتِي وَ هُوَ أَخِي وَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَنِي وَ مَنْ وَافَقَهُ وَافَقَنِي وَ مَنْ خَالَفَهُ خَالَفَنِي (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: در حالی که رسول خدا در مسجد قبا به همراه تعدادی از صحابه جمع شده بود بر آنها وارد شدم، وقتی رسول خدا مرا دید چهره اش از شادی درخشید و تبسمی کرد به طوری که دندانهای مبارکش نمایان شد سپس فرمود: نزدیک من بیا ای علی! نزدیک من بیا ای علی. همچنان مرا به خود نزدیک می کرد تا اینکه رانم را به رانش چسباند. سپس رو به صحابه کرد و فرمود: ای گروه صحابه! با روی آوردن برادرم علی به سوی شما، رحمت پروردگار به شما روی آورد. ای گروه صحابه! بدانید که علی از من و من از علی هستم و روح او از روح من و طینت او از طینت من است. او برادر، وصی و خلیفه من بر امتم در دوران حیات و بعد از حیاتم است. هر که از او پیروی کند از من پیروی کرده و هر که با او مخالفت کند با من مخالفت کرده است. - . امالی الصدوق : ۲۲،۲۳ -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَعْبَدٍ عَنِ ابْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ صَاحِبُ لِوَائِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَنْتَ صَاحِبُ حَوْضِي مَنْ أَحَبَّكَ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَكَ أَبْغَضَنِي (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام رضا علیه السلام از پدرانش علیهم السلام نقل کرد که گفتند: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی تو برادر، وزیر، پرچم دار من در دنیا و آخرت و صاحب حوض من(کوثر) هستی. کسی که تو را دوست بدارد مرا دوست داشته و کسی که با تو دشمنی ورزد با من دشمنی کرده است - . امالی الصدوق : ۳۷ - .

**[ترجمه]

«۸»

لی، [الأمالی للصدوق] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمْدَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى الدَّامَغَانِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ جَرِيرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي إِلَى

السَّمَاءِ أَخَذَ جَبْرَئِيلُ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۶۰ و ۶۱.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۱.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۲ و ۲۳.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۳۷.

بِیَدِی فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّهَ وَ أَجْلَسَنِی عَلَی دُرْنُوکٍ مِنْ دَرَانِیکِ الْجَنَّهِ فَنَاوَلَنِی سَفَرْجَلَهً فَانْفَلَقَتْ بِنِصْفَیْنِ فَخَرَجَتْ مِنْهَا حَوْرَاءُ کَانَ أَشْفَارُ عَیْنِهَا مَقَادِیمَ (۱) النُّسُورِ فَقَالَتِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا أَحْمَدُ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ مَنْ أَنْتِ یَرْحَمُکِ اللَّهُ قَالَتْ أَنَا الرَّاضِیَهُ الْمَرْضِیَّهُ خَلَقَنِی الْجَبَّارُ مِنْ ثَلَاثَهِ أَنْوَاعٍ أَسْفَلِی مِنَ الْمِسْکِ وَ أَعْلَایَ مِنَ الْکَافُورِ وَ وَسَطِی مِنَ الْعَنْبَرِ وَ عُجِنْتُ بِمَاءِ الْحَیَوَانِ قَالَ الْجَلِیلُ کُونِی فَکُنْتُ خُلِقْتُ لِابْنِ عَمِّکَ وَ وَصِیِّکَ وَ وَزِیرِکَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابو سعید خدری گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: شبی که به معراج رفتم جبرئیل دست مرا گرفت و داخل در بهشت کرد. سپس مرا بر روی فرشی از فرش های بهشت نشاند. آنگاه به من یک بِه داد. آن بِه شکاف برداشت و به دو قسمت مساوی تقسیم شد. از درون آن حوری سیاه چشمی که خمیدگی پلکهایش همچون منقار عقاب بود، بیرون آمد و گفت: درود خداوند بر تو باد ای احمد، درود خداوند بر تو باد ای رسول خدا، درود خداوند بر تو باد ای محمد. گفتم خدا تو را رحمت کند، تو کیستی؟ گفت: من راضیه مرضیه هستم .

پروردگار قهار مرا از سه نوع ماده خلق کرده است. پائین تنه‌ام از مشک، بالا تنه‌ام از کافور و نیم تنه‌ام از عنبر است و به آب حیات عجین شده‌ام. پرودگار بزرگ منزلت، گفت باش، پس به وجود آمدم. من برای پسر عمو، وصی و وزیرت علی بن ابی طالب خلق شده‌ام - . امالی الصدوق:۱۱۰ - .

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ سُلَیْمَانَ الدَّیْلَمِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنَ الْحَارِثِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مِیثَمٍ عَنْ أَبِی سُخَیْلَهَ قَالَ: أَتَیْتُ أَبَا ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقُلْتُ یَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّی قَدْ رَأَیْتُ اخْتِلَافاً فَمَا ذَا تَأْمُرُنِی قَالَ عَلَیْکَ بِهَاتَیْنِ الْخَصْلَتَیْنِ کِتَابِ اللَّهِ وَ الشَّیْخِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ هَذَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ الَّذِی یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابی سخیله گفت: نزد ابوذر- رحمه الله علیه - رفتم و گفتم: ای ابوذر اختلاف[در دین] می‌بینم. چه راهنمائی برایم داری؟ گفت: باید به این دو چیز تمسک جویی: کتاب خداوند و علی بن ابی طالب؛ چرا که از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی نخستین کسی بود که به من ایمان آورد و اولین کسی خواهد بود که در روز قیامت با من دست خواهد داد. او صدیق اکبر و جدا کننده میان حق وباطل است - . امالی الصدوق: ۱۲۴ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَامِرِ بْنِ مَعْقِلٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی یَا أَبَا حَمْزَهَ لَا تَضَعُوا عَلِیّاً دُونَ مَا وَضَعَهُ اللَّهُ وَ لَا تَرْفَعُوا عَلِیّاً فَوْقَ مَا رَفَعَهُ اللَّهُ کَفَی بِعَلِیٍّ أَنْ یُقَاتِلَ أَهْلَ

الْكَرَّهِ وَ أَنْ يُزَوِّجَ أَهْلَ الْجَنَّهِ(۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام محمد باقر علیه السلام به ابو حمزه ثمالی گفت: ای ابو حمزه علی علیه السلام را پائین تر از آن مقامی که خداوند برای او معین کرده و بالاتر از جایگاهی که خداوند به او بخشیده قرار ندهید. علی را همین بس که با اهل [کفردر] رجعت می‌جنگد و اهل بهشت را به همسری یکدیگر در می‌آورد - . امالی الصدوق: ۱۳۰ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

لی، [الأمالی للصدوق] الطَّالَقَانِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَبْدِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجَارُودِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی الْهَيْثَمِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ

ص: ۵

۱- ۱. جمع مقدّمه و هو من كل شی ء أوله و ناصيته و من الوجه ما استقبلت منه و المراد هنا بقرينه النسور، المناسر- مناقر السباع من الطيور- شبه الاشفار فی انحنائها بها.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۱۱۰.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۱۲۴.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۱۳۰.

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَبْعَثُ أَنَاساً وُجُوهُهُمْ مِنْ نُورٍ عَلَی کَرَاسِیَّ مِنْ نُورٍ عَلَیْهِمْ ثِیَابٌ مِنْ نُورٍ فِی ظِلِّ الْعَرْشِ بِمَنْزِلَهِ الْأَنْبِیَاءِ وَ لَیْسُوا بِالْأَنْبِیَاءِ وَ بِمَنْزِلَهِ الشُّهَدَاءِ وَ لَیْسُوا بِالشُّهَدَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا مِنْهُمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا قَالَ آخَرُ أَنَا مِنْهُمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا قِیلَ مَنْ هُمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی رَأْسِ عَلِیٍّ وَ قَالَ هَذَا وَ شِیعَتُهُ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: انس بن مالک گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پروردگار متعال در قیامت مردانی را زنده می کند که چهرهایشان از نور است و در حالی که جامه هایی از نور بر تن آنان است در سایه عرش الهی بر روی صندلیهایی از نور می نشینند. آنان اگرچه پیامبر نیستند اما مقام و منزلت پیامبران را دارند و اگر چه شهید نیستند، اما در منزلت شهدا هستند. مردی گفت: آیا من از آنها هستم ای رسول خدا؟ پیامبر فرمودند: نه، مرد دیگری همان سؤال را مطرح کرد و پیامبر هم همان جواب را به او داد، از پیامبر پرسیدند: منظور شما چه کسی است؟ پیامبر دستش را بر سر علی نهاد و فرمود: این فرد و شیعیانش - .امالی الصدوق :۱۴۷ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی للصدوق] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی الْوَشْقَنْدِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ دَیْزِیلَ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُطَیْرِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ سَلْمَانَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ نَبِیَّ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَیْرَ مَنْ أُخَلِّفُهُ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: انس بن مالک گفت: از پیامبر شنیدم که فرمود: به راستی برادر، وزیر و بهترین کسی که بعد از وفاتم به عنوان جانشینم قرار می دهم علی بن ابی طالب است - . امالی الصدوق:۲۱۹ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالی للصدوق] الْمُکَتِّبُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَدَوِیِّ عَنِ الْهَیْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْمَأْمُونِ عَنِ الرَّشِیدِ عَنِ الْمَهْدِیِّ عَنِ الْمَنْصُورِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ وَارِثِی (۳).

**[ترجمه]امالی الصدوق: ابن عباس گفت: رسول خدا به علی فرمود تو وارث من هستی - . امالی الصدوق: ۲۱۹ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُذَافِرٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ

عَنْ عَلِيِّ بْنِ الخرور [الْحَزَوَّرِ] عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: أَتَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله فَذَكَرَتْ عِنْدَهُ ضَعْفَ الْحَالِ فَقَالَ لَهَا أَ مَا تَدْرِينَ مَا مَنْزِلَةُ عَلِيٍّ عِنْدِي كَفَانِي أَمْرِي وَ هُوَ ابْنُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً(۴) وَ ضَرَبَ بَيْنَ يَدَيَّ بِالسَّيْفِ وَ هُوَ ابْنُ سِتَّ عَشْرَةَ سَنَةً وَ قَتَلَ الْأَبْطَالَ وَ هُوَ ابْنُ تِسْعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ فَرَّجَ هُمُومِي وَ هُوَ ابْنُ عِشْرِينَ سَنَةً وَ رَفَعَ بَابَ خَيْبَرَ وَ هُوَ ابْنُ اثْنَتَيْنِ وَ عِشْرِينَ سَنَةً وَ كَانَ لَا يَرْفَعُهُ خَمْسُونَ رَجُلًا قَالَ فَأَشْرَقَ لَوْنُ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ لَمْ تَقِرَّ قَدَمَاهُ حَتَّى أَتَتْ عَلِيّاً عليه السلام فَأَخْبَرَتْهُ فَقَالَ كَيْفَ لَوْ حَدَّثَكِ بِفَضْلِ اللَّهِ عَلَيَّ كُلِّهِ (۵).

۱- ۱. أمالي الصدوق: ۱۴۷.

۲- ۲. أمالي الصدوق: ۲۰۹.

۳- ۳. أمالي الصدوق: ۲۱۹.

۴- ۴. في المصدر: سنه كامله.

۵- ۵. أمالي الصدوق: ۲۳۹ و ۲۴۰. و فيه: كيف لو حدثتك.

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الغضائری عن الصدوق: مثله (۱).

**[ترجمه]امالی الصدوق: قاسم بن ابی سعید گفت: فاطمه نزد رسول خدا آمد و از ضعیف حالی (فقر) خود سخن گفت، پیامبر به او فرمود: آیا می‌دانی مقام و منزلت علی در نزد من چیست؟ از علی همین بس که در دوازده سالگی امر مرا[درپذیرش اسلام] کفایت کرد. در شانزده سالگی در کنار من با شمشیر جنگید. در نوزده سالگی قهرمانان میدان نبرد را به هلاکت رساند. در بیست سالگی غم واندوه را از من زدود ودر بیست و دو سالگی درِ خیبر را که پنجاه نفر آن را بلند نمی- کردند بلند کرد. صورت فاطمه به هنگام شنیدن این سخنان از فرط خوشحالی درخشید و بلافاصله نزد علی علیه السلام رفت و او را از سخنان پدرش آگاه ساخت. علی علیه السلام فرمود: اگر برای تو از تمام فضایل خداوند بر من سخن می‌گفت چه می- شد؟! - . امالی الصدوق: ۲۳۹و۲۴۰ -

امالی طوسی: غضائری نیز به نقل از صدوق مانند همین روایت را آورده است - . امالی الطوسی: ۲۸۰و۲۸۱ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ یُونُسَ عَنْ مَنْصُورٍ الصَّیْقَلِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ عَهِدَ إِلَیَّ رَبِّی فِی عَلِیٍّ ثَلَاثَ کَلِمَاتٍ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام جعفر صادق از پدرانش علیهم السلام نقل کرد و فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: وقتی که به معراج رفتم پرودگار متعال سه کلمه را درباره علی به من شناساند، گفت: ای محمد! گفتم: لبیک ای پروردگارم! گفت: علی امام تقوا پیشه گان، پیشوای نمازگزاران پیشانی نورانی و رئیس مؤمنان است - .[۵]امالی الصدوق: ۲۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۶»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَی عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِی سَلْمَانُ الْخَیْرُ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: یَا أَبَا الْحَسَنِ قَلَّمَا أَقْبَلْتَ أَنْتَ وَ أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَّا قَالَ یَا سَلْمَانُ هَذَا وَ حِزْبُهُ هُمُ الْمُفْلِحُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: علی علیه السلام فرمود: سلمان رضی الله عنه به من گفت: ای علی کمتر پیش می‌آمد که من خدمت رسول خدا باشم و تو بیایی و ایشان نگوید: ای سلمان! فقط علی و حزب او در روز قیامت از رستگارانند - . امالی الصدوق:

- ۲۹۴ .

**[ترجمه]

«۱۷»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَی عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحِیمِ بْنِ عَلِیٍّ الْجَبَلِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ نَضْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ طَلْحَهَ عَنْ أَسْبَاطِ بْنِ نَضْرٍ عَنْ سماط [سِمَاکِ] بْنِ حَرْبٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ قَالَ: أَتَیْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی جِئْتُکَ أَسْأَلُکَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِیهِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ یَا ابْنَ جُبَیْرٍ جِئْتَنِی تَسْأَلُنِی عَنْ خَیْرِ خَلْقِ اللَّهِ مِنَ الْأُمَّهِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ نَبِیِّ اللَّهِ جِئْتَنِی تَسْأَلُنِی عَنْ رَجُلٍ کَانَتْ لَهُ ثَلَاثَهُ آلَافِ مَنْقَبَهٍ فِی لَیْلَهٍ وَاحِدَهٍ وَ هِیَ لَیْلَهُ الْقِرْبَهِ یَا ابْنَ جُبَیْرٍ جِئْتَنِی تَسْأَلُنِی عَنْ وَصِیِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ وَزِیرِهِ وَ خَلِیفَتِهِ وَ صَاحِبِ حَوْضِهِ وَ لِوَائِهِ وَ شَفَاعَتِهِ وَ الَّذِی نَفْسُ ابْنِ عَبَّاسٍ بِیَدِهِ لَوْ کَانَتْ بِحَارُ الدُّنْیَا مِدَاداً وَ الْأَشْجَارُ أَقْلَاماً وَ أَهْلُهَا کُتَّاباً فَکَتَبُوا مَنَاقِبَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ فَضَائِلِهِ مِنْ یَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الدُّنْیَا إِلَی أَنْ یَفْنِیَهَا مَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَاهُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی (۴).

ص: ۷

۱- ۱. أمالی الطوسیّ. ۲۸۰ و ۲۸۱.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۸۵.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۹۴.

۴- ۴. أمالی الصدوق: ۳۳۳.

**[ترجمه]امالی صدوق: سعید بن جبیر گفت: نزد عبدالله بن عباس رفتم و به او گفتم: ای پسر عموی رسول خدا آمده‌ام تا درباره علی و اختلاف مردم درباره او از تو بپرسم، ابن عباس گفت: ای ابن جبیر! آمده‌ای تا درباره بهترین مخلوق خداوند بعد از رسول خدا از من بپرسی. آمده‌ای تا از مردی بپرسی که در یک شب یعنی «لیله القربه» به سه هزار فضیلت دست یافت؟ ای ابن جبیر! آمده‌ای از وصی رسول خدا، وزیر او، جانشین او، صاحب حوض او، علمدار او و صاحب شفاعت او از من بپرسی؟ قسم به کسی که جان ابن عباس به دست اوست اگر از ابتدای خلقت تا انتهای آن تمام دریاها مرکّب و تمام درختان قلم و تمام مردم نویسنده شوند و در پی نوشتن محاسن و فضیلت های علی علیه السلام برآیند نخواهند توانست حتی یک دهم آنچه را که خداوند به او داده است، روی کاغذ آورند - . امالی الصدوق : ۳۳۳ - .

**[ترجمه]

بیان

لیله القربه إشاره إلی لیله بدر حیث ذهب لیأتی بالماء و مناقبه سلام جبرئیل علیه فی ألف من الملائکه و میکائیل فی ألف و إسرافیل فی ألف فکان کل سلام من الملائکه منقبه و حمل الخبر علی أن کلا من الثلاثه محسوبون فی الألف و یؤیده الآیه فتفطن (۱).

**[ترجمه]لیله القربه اشاره به شب جنگ بدر است که مولای متقیان برای آوردن آب رهسپار شد. اما ذکر سه هزار فضیلت به این خاطر است که جبرئیل و مکائیل واسرافیل، هر کدام میان هزار فرشته بر حضرت سلام کردند که سلام هریک از آنها یک فضیلت بود. این روایت بر این حمل شده است که هر یک از این سه نفر، در هزار نفر محاسبه شده اند. آیه۱۲۴سوره آل عمران نیز این حمل را تایید می‌کند.

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ فِطْرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَصِیِّی فِی أَهْلِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: انس بن مالک گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: برادر، وزیر و وصی من در خانواده‌ام علی بن ابی طالب است - . امالی الطوسی:۲۱۳ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الدِّینَوَرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْفُرْقَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بُدَیْلٍ عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ

عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ لِعَلِيٍّ علیه السلام أَرْبَعُ مَنَاقِبَ لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَيْهَا عَرَبِيٌّ كَانَ أَوَّلَ مَنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ كَانَ صَاحِبَ رَايَتِهِ فِي كُلِّ زَحْفٍ وَ انْهَزَمَ النَّاسُ يَوْمَ الْمِهْرَاسِ وَ ثَبَتَ هُوَ وَ غَسَلَهُ وَ أَدْخَلَهُ قَبْرَهُ (۳).

**[ترجمه]خصال: ابن عباس می گوید: علی علیه السلام چهار فضیلت داشت که هیچ عربی در آنها بر او پیشی نگرفت: نخستین کسی بود که با پیامبرصلی الله علیه وآله نماز خواند. علمدار او در تمام جنگ هایش بود. در روز مهراس مردم فرار کردند ولی او پابرجا ماند و اینکه پیامبر را غسل داد و به خاک سپرد - . الخصال ۱: ۹۹ - .

**[ترجمه]

بيان

يوم المهراس هو يوم أحد قال الجزرى فيه أنه عطش يوم أحد فجاءه على بماء من المهراس فعافه و غسل به الدم عن وجهه المهراس صخره منقوره تسع كثيرا من الماء و قد يعمل منه (۴) حياض للماء و قيل المهراس فى هذا الحديث اسم ماء بأحد(۵).

ص: ۸

۱- ۱. أى ان كل واحد من جبرئيل و ميكائيل و إسرافيل عليهم السلام داخل فى الالف، و لو لم يكن كذلك لم يصحّ أن يقال: كان له ثلاثه آلاف منقبه، و كان اللازم أن يقال: كان له ثلاث و ثلاثه آلاف منقبه، و هذا خلاف ظاهر الآيه « إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَ لَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلاثَهِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِكَهِ مُنْزَلِينَ» آل عمران: ۱۲۴.

۲- ۲. أمالى الطوسىّ: ۲۱۳.

۳- ۳. الخصال ۱: ۹۹.

۴- ۴. فى المصدر: منها.

۵- ۵. النهايه ۴: ۲۴۷. و أقول: قال فى المراصد(۳: ۱۳۳۸): المهراس موضعان أحدهما باليمامه، و الثانى بجبل احد.

**[ترجمه]روز مهراس اشاره به روز احد است. جزری در این باره گفته: «پیامبر در روز احد احساس تشنگی کرد. علی برایش از مهراس آب آورد، ولی اکراه داشت آن را بنوشد و فقط خونی را که بر صورتش بود با آن آب پاک کرد.» گفته شده که مهراس، صخره‌ای است که درون آن گود شده و آب زیادی در آن جمع می‌شود و گاهی اوقات از آن، حوض آب می... سازند. عده ای هم بر این باورند که مهراس در این حدیث اسم آبی است در احد است - . النهایه ۴: ۲۷۴ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ الْبُخَارِيِّ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِی نَجِيحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَبِيعَةَ الْحَرَسِيِّ: أَنَّهُ ذَكَرَ عَلِيّاً عِنْدَ مُعَاوِيَةَ وَ عِنْدَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ تَذْكُرُ عَلِيّاً أَمَا إِنَّ لَهُ مَنَاقِبَ أَرْبَعَ لَأَنْ تَكُونَ لِی وَاحِدَةٌ مِنْهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَ كَذَا وَ ذَكَرَ حُمْرَ النَّعَمِ قَوْلُهُ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً وَ قَوْلُهُ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ قَوْلُهُ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ نَسِيَ سَعْدٌ الرَّابِعَةَ(۱).

**[ترجمه]خصال: ربیعه الحرسی گفت: در نزد معاویه در حالیکه سعد بن ابی وقاص پیش او بود از علی سخن به میان آوردم، سعد به معاویه گفت: از علی سخن می گوئی؟ او چهار فضیلت دارد که هر کدام از آنها در نزد من محبوب تر از فلان و فلان است - و از شتران سرخ مو نام برد - . آنها عبارتند از سخن پیامبر[در خیبر] که گفت: «فردا پرچم را به یکی شما خواهم داد»، و این سخنش که«تو برای من همچون هارون برای موسی هستی»، و این سخن«هر کس من مولای اویم علی هم مولای اوست» اما سعد چهارمی را فراموش کرد - . الخصال ۱: ۹۹ - .

**[ترجمه]

«۲۱»

ل، [الخصال] أَبُو الْعَبَّاسِ الْفَضْلُ بْنُ الْفَضْلِ الْكِنْدِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الضَّحَّاكِ عَنْ مُجَاهِدٍ النَّبَّالِ (۲) عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ فَرْحَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ ابْنِ أَبِی سُلَيْمَانَ عَنْ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أُعْطِيتُ فِی عَلِيٍّ خَمْساً أَمَّا وَاحِدَةٌ فَيُوَارِی عَوْرَتِی وَ أَمَّا الثَّانِيَةُ فَيَقْضِی دَيْنِی وَ أَمَّا الثَّالِثَةُ فَهُوَ مُتَّكَأٌ لِی يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِی طُولِ الْمَوْقِفِ وَ أَمَّا الرَّابِعَةُ فَهُوَ عَوْنِی عَلَى عُقْرِ حَوْضِی وَ أَمَّا الْخَامِسَةُ فَإِنِّی لَا أَخَافُ عَلَيْهِ أَنْ يَرْجِعَ كَافِراً بَعْدَ إِيمَانٍ وَ لَا زَانِياً بَعْدَ إِحْصَانٍ (۳).

**[ترجمه]خصال: ابی سعید خدری از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد که فرمود: درباره علی پنج چیز به من داده شده است. نخست اینکه عورت مرا[پس از مرگم] می پوشاند. دوم اینکه قرضم را ادا می کند. سوم اینکه در سراسر موقف قیامت تکیه گاه من است. چهارم اینکه در کنار حوض کوثر یاور من است وپنجم اینکه ترس این را ندارم که علی بعد از ایمان آوردن به کفر برگردد و یا بعد از پاک دامنی به زنا آلوده شود - . الخصال ۱: ۱۴۱و۱۴۲ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

ل، [الخصال] الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْأَسْتَرْآبَادِيُّ الْعَدْلُ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ زَافِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ الْعَامِرِيِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ ثَعْلَبَهَ قَالَ: قُلْتُ لِسَعْدٍ أَ شَهِدْتَ شَيْئاً مِنْ مَنَاقِبِ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ نَعَمْ شَهِدْتُ لَهُ أَرْبَعَ مَنَاقِبَ وَ الْخَامِسَهَ قَدْ شَهِدْتُهَا لَأَنْ يَكُونَ لِي وَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبَا بَكْرٍ بِبَرَاءَهَ ثُمَّ أَرْسَلَ عَلِيّاً فَأَخَذَهَا مِنْهُ فَرَجَعَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ نَزَلَ فِيَّ شَيْ ءٌ قَالَ لَا إِنَّهُ لَا يَبْلُغُ عَنِّي إِلَّا رَجُلٌ مِنِّي وَ سَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبْوَاباً كَانَتْ فِي الْمَسْجِدِ وَ تَرَكَ بَابَ عَلِيٍ

۱- ۱. الخصال ۱: ۹۹. و أنت خبیر ان ما نسیه سعد قضیه الغدیر، و انه لم ینسها بل أنکرها.

۲- ۲. فی المصدر: عن مجالد النبال.

۳- ۳. الخصال ۱: ۱۴۱ و ۱۴۲.

فَقَالُوا سَدَدْتَ الْأَبْوَابَ وَ تَرَكْتَ بَابَهُ فَقَالَ مَا أَنَا سَدَدْتُهُ وَ لَا أَنَا تَرَكْتُهُ قَالَ وَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَ رَجُلًا آخَرَ إِلَى خَيْبَرَ فَرَجَعَا مُنْهَزِمَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فِي ثَنَاءٍ كَثِيرٍ قَالَ فَتَعَرَّضَ لَهَا غَيْرُ وَاحِدٍ فَدَعَا عَلِيّاً علیه السلام فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَلَمْ يَرْجِعْ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ لَهُ وَ الرَّابِعَةُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِيَدِ عَلِيٍّ علیه السلام فَرَفَعَهَا حَتَّى رُئِيَ بَيَاضُ آبَاطِهِمَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَ لَسْتُ أَوْلَى بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ قَالُوا بَلَى قَالَ فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ الْخَامِسَةُ خَلَّفَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي أَهْلِهِ ثُمَّ لَحِقَ بِهِ فَقَالَ لَهُ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي (۱).

**[ترجمه]خصال: حارث بن ثعلبه گفت: به سعد گفتم: آیا چیزی از فضیلت های علی را شاهد بوده‌ای؟ گفت: بله، چهار فضیلت را برای او شهادت دادم پنجمی را هم مشاهده کردم و بدان که هر یک از آنها در نزد من محبوب تر از بهترین نعمت های الهی است. نخست اینکه پیامبر متن سوره برائت (توبه) را برای تبلیغ به ابوبکر داد. سپس علی را فرستاد تا آن را از او باز پس گیرد. ابوبکر نزد رسول خدا برگشت وگفت: آیا آیه‌ای درباره من نازل شد؟ پیامبر فرمود: نه، تنها کسی می تواند رسالت مرا تبلیغ کند که از من باشد. دوم اینکه پیامبر تمام درهائی را که در مسجد بود مسدود کرد، اما در خانه علی را بازگذاشت. گفتند: ای رسول خدا تمام درها را بستی به جز در علی که آن را رها کردی؟ پیامبر فرمود: من آن را نبستم و این من نبودم که آن را رها کردم. سوم اینکه رسول خدا عمر بن خطاب و مرد دیگری را به طرف خیبر فرستاد، اما هر دوی آنها شکست خورده بازگشتند، پیامبر فرمود: «فردا پرچم را به مردی خواهم داد که خدا و رسول خدا را دوست داد و آنها هم او را دوست دارند» و مدحی فراوان فرمود. خیلی‌ها خواستار آن شدند اما پیامبر، علی را فرا خواند و پرچم را به او داد و او بازنگشت مگر این که خدا خیبر را برای او فتح کرد. چهارم اینکه پیامبر در روز غدیر خم دست علی را بلند کرد تا جائی‌که سفیدی زیر بغل آنها نمایان شد. سپس فرمود: آیا من از خودتان به شما سزاوارتر نیستم؟ گفتند: بله ای رسول خدا، آنگاه فرمود: «هر کس من مولای اویم علی مولای اوست». وپنجم اینکه پیامبر وی را جانشین خود در خانواده اش کرد، آنگاه به او پیوست و فرمود: تو برای من به منزله هارون برای موسی هستی با این تفاوت که پیامبری بعد از من نمی آید - . الخصال ۱ :۱۴۹،۱۵۰ - .

**[ترجمه]

«۲۳»

ل، [الخصال] الْأُشْنَانِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْغَفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ لِعَلِيٍّ علیه السلام ثَمَانِيَ عَشْرَةَ مَنْقَبَةً لَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ إِلَّا وَاحِدَةٌ لَنَجَا وَ لَقَدْ كَانَتْ لَهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ(۲) مَنْقَبَةً لَمْ تَكُنْ لِأَحَدٍ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ(۳).

**[ترجمه]خصال: ابن عباس گفت: علی علیه السلام هجده فضیلت داشت که حتی در صورت داشتن یکی از آنها در زمره نجات یافتگان قرار می گرفت، وی همچنین به سیزده فضیلت آراسته بود که هیچ کدام از امت رسول خدا صلی الله علیه وآله از آنها برخوردار نبودند - . الخصال ۲: ۹۶ - .

**[ترجمه]

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ قَالَ قَالَ أَبُو سَعِیدٍ الْخُدْرِیُّ: کُنْتُ مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِمَکَّهَ إِذْ وَرَدَ عَلَیْهِ أَعْرَابِیٌّ طَوِیلُ الْقَامَهِ عَظِیمُ الْهَامَّهِ مُحْتَزِمٌ بِکِسَاءٍ وَ مُلْتَحِفٍ بِعَبَاءٍ قُطْوَانِیٍّ قَدْ تَنَکَّبَ قَوْساً لَهُ وَ کِنَانَهً فَقَالَ لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَا مُحَمَّدُ أَیْنَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ مِنْ قَلْبِکَ فَبَکَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بُکَاءً شَدِیداً حَتَّی ابْتَلَّتْ وَجْنَتَاهُ مِنْ دُمُوعِهِ وَ أَلْصَقَ خَدَّهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ وَثَبَ کَالْمُنْفَلِتِ مِنْ عِقَالِهِ وَ أَخَذَ بِقَائِمَهِ الْمِنْبَرِ ثُمَّ قَالَ یَا أَعْرَابِیُّ وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ وَ سَطَحَ الْأَرْضَ عَلَی وَجْهِ الْمَاءِ لَقَدْ سَأَلْتَنِی عَنْ سَیِّدٍ کُلِّ أَبْیَضَ وَ أَسْوَدَ وَ أَوَّلِ مَنْ صَامَ وَ زَکَّی وَ تَصَدَّقَ وَ صَلَّی الْقِبْلَتَیْنِ وَ بَایَعَ الْبَیْعَتَیْنِ وَ هَاجَرَ الْهِجْرَتَیْنِ وَ حَمَلَ الرَّایَتَیْنِ وَ فَتَحَ بَدْراً وَ حنین [حُنَیْناً] ثُمَّ لَمْ یَعْصِ اللَّهَ طَرْفَهَ عَیْنٍ قَالَ فَغَابَ الْأَعْرَابِیُّ مِنْ بَیْنِ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ

ص: ۱۰

۱- ۱. الخصال ۱: ۱۴۹ و ۱۵۰.

۲- ۲. فی المصدر: ثمانی عشره.

۳- ۳. الخصال ۲: ۹۶.

رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله لِأَبِی سَـعِیدٍ یَا أَخَا جُهَیْنَهَ هَلْ عَرَفْتَ مَنْ کَانَ یُخَاطِبُنِی فِی ابْنِ عَمِّی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ اللَّهُ وَ رَسُـولُهُ أَعْلَـمُ قَـالَ کَـانَ وَ اللَّهِ جَبْرَئِیـلُ هَبَـطَ مِـنَ السَّمَـاءِ إِلَی الْـأَرْضِ لِیَأْخُـذَ عُهُـودَکُمْ وَ مَـوَاثِیقَکُمْ لِعَلِیِّ بْـنِ أَبِی طَـالِبٍ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]محاسن: ابو سـعید خـدری گفت: با پیامبر صـلی الله علیه و آله بودم که اعرابی بلنـد قد وتنومندی که جامه ای را به دور خود بسته و بر او عبای کوتاه سـفیدی بود و کمان و تیردان را بر دوش افکنـده بود، وارد شد و به پیامبر گفت: ای محمد! علی در کجای قلبت جای دارد؟ پیامبر از سخن اعرابی به گریه افتاد تا جایی که گونه هایش خیس شد و رخسارش را به زمین چسـباند، آنگاه همچون کسـی که از بندی رها شده است از جا پرید و پایه منبر را گرفت و فرمود: ای اعرابی سوگند به کسـی که دانه را شـکافت وانسـان را خلق کرد و زمین را بر روی آب مسـطح گردانـد، دربـاره کسـی که سـرور سـفید وسـیاه است و نخستین کسـی است که روزه گرفت و زکـات و صـدقه داد و بر هر دو قبله نمـاز خوانـد و هر دو بیعت را انجام داد و به هر دو هجرت لبیـک گفـت و دو پرچـم را حمـل کرد و بـدر و حنیـن را فتـح کرد و حـتی لحظه ای خداونـد عصـیان را نکرد، از من پرسـیدی. سـپس آن اعرابی از مقابل رسول خـدا صـلی الله عیله وآله ناپدیـد شد، آنگاه رسول خدا به ابی سـعید گفت: ای اخا جهینه! آیا فهمیـدی آن اعرابی که در مورد پسـر عمویم علی بن ابی طالب سؤال پرسـید چه کسـی بود؟ گفت: خدا و فرسـتاده اش داناترند، پیامبر فرمود: سوگند به خدا جبرئیل بود که از آسمان به زمین فرود آمد تا از شما برای علی عهد وپیمان بگیرد.

**[ترجمه]

توضیح

قال الجزری فیه نهی أن یصلی الرجل حتی یحتزم أی یتلبب و یشد وسطه (۲) و قال القطوانیه عباءه بیضاء قصیره الخمل و النون زائده(۳) و قال تنکب القوس علقها فی منکبه (۴) و کنانه السهم بالکسر جعبه من جلد لا خشب فیها أو بالعکس و البیعتان بیعه العقبه و الرضوان و الهجرتان إلی الشعب و إلی المدینه و الرایتان رایه بدر و أحد أو حنین أو حمل رایتین فی غزوه واحده أو المراد بالتثنیه مطلق التکرار أی الرایات.

**[ترجمـه]جزری گفت: « نهی أن یصـلی الرجـل حـتی یحـتزم » یعنی بایـد ازارش را بـا تکه پـارچه ای محکم به دور کمرش ببندد. - . النهایه ۱: ۲۲۴ -

گفت: القطوانی یعنی عبای سفیدی که ریشه های آن کوتاه است و نون در آن زائد است - . النهایه ۳ : ۲۶۵ - ،

«تنکب القوس» یعنی بر شانه افکند - . النهایه ۴ : ۱۷۴ - .

«کِنـانه السـهم» یعنی تیردانی کـه از چرم و بـدون چـوب اسـت یـا برعکس. «بیعتـان» منظـور بیعـت عقبه و بیعت رضـوان است. «هجرتـان» یعنی هجرت به شـعب ابی طـالب و مـدینه. «الرایتان»، دو پرچم یعنی پرچم جنگ بـدر و احـد یا حنین و یا اینکه دو پرچم را در یک جنگ حمل کرد و یا اینکه منظور از تثنیه صرفا تکرار باشد یعنی پرچم ها .

**[ترجمه]

«۲۵»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السلام يَا عَلِيُّ إِنَّکَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ.

قال أبو القاسم أحمد بن عامر الطائی سألت أحمد بن یحیی (۵) عن الیعسوب فقال هو الذکر من النحل الذی یتقدمها و یحامی عنها(۶).

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از امام رضا از اجدادش علیهم السلام آمده که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی بن ابی طالب گفت: ای علی تو سرور مسلمانان، رئیس مومنان، امام متقیان وپیشوای نمازگزاران پیشانی نورانی هستی.

ابو قاسم احمد بن عامر طائی گفت: از احمد بن یحیی - . وی ابو العباس احمد بن یسار الشیبانی معروف به ثعلب است وامام کوفیون در نحو ولغت وبلاغت بود. وی در سال ۲۰۰ دیده به جهان گشود وتا سال ۲۹۱ زیست. - پرسدیم منظور از یعسوب چیست؟ گفت: به معنای زنبور عسل نر است که پیشاپیش زنبور ماده حرکت و از او محافظت می کند - . صحیفه الرضا علیه السلام :۴ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَيْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَيَّاطِ عَنِ الْخَضِرِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ أَبِی هَدِيَّهَ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْجَنَّهُ مُشْتَاقَهٌ إِلَى أَرْبَعَهٍ مِنْ أُمَّتِی فَهِبْتُ أَنْ أَسْأَلَهُ مَنْ هُمْ فَأَتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّبِيَ

۱- ۱. لم نجده فی المحاسن المطبوع.

۲- ۲. النهایه ۱: ۲۲۴.

۳- ۳. النهایه ۳: ۲۶۵.

۴- ۴. النهایه ۴: ۱۷۴.

۵- ۵. هو أبو العباس أحمد بن یحیی بن یسار الشیبانی المعروف بثعلب، امام الکوفیین فی النحو و اللغه و الحدیث، ولد سنه مائتین، و عاش دهرا طویلا ما بین سنتی ۲۰۰- ۲۹۱. و ما نقل عنه فی معنی الیعسوب مذکور فی مواضع من کتابه« مجالس ثعلب» راجع القسم الأوّل ص ۸۷ و ۱۲۹ و ۲۷۷. و فی نسخ البحار« أحمد بن یعقوب» و هو مصحف.

۶- ۶. صحیفه الرضا علیه السلام: ۶.

صلی الله علیه و آله قَالَ إِنَّ الْجَنَّهَ تَشْتَاقُ (۱) إِلَی أَرْبَعَهٍ مِنْ أُمَّتِی فَاسْأَلْهُ مَنْ هُمْ فَقَالَ أَخَافُ أَنْ لَا أَكُونَ مِنْهُمْ فَیُعَیِّرَنِی بِهِ بَنُو تَیْمٍ فَأَتَیْتُ عُمَرَ فَقُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِکَ فَقَالَ أَخَافُ أَنْ لَا أَكُونَ مِنْهُمْ فَیُعَیِّرَنِی بِهِ بَنُو عَدِیٍّ فَأَتَیْتُ عُثْمَانَ فَقُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِکَ فَقَالَ أَخَافُ أَنْ لَا أَكُونَ مِنْهُمْ فَیُعَیِّرَنِی بِهِ بَنُو أُمَیَّهَ فَأَتَیْتُ عَلِیّاً علیه السلام وَ هُوَ فِی نَاضِحٍ لَهُ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ إِنَّ الْجَنَّهَ مُشْتَاقَهٌ إِلَی أَرْبَعَهٍ مِنْ أُمَّتِی فَاسْأَلْهُ مَنْ هُمْ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَأَسْأَلَنَّهُ فَإِنْ كُنْتُ مِنْهُمْ لَأَحْمَدَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِنْ لَمْ أَكُنْ مِنْهُمْ لَأَسْأَلَنَّ اللَّهَ أَنْ یَجْعَلَنِی مِنْهُمْ وَ أَوَدَّهُمْ فَجَاءَ وَ جِئْتُ مَعَهُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَدَخَلْنَا عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ رَأْسُهُ فِی حَجْرِ دِحْیَهَ الْكَلْبِیِّ فَلَمَّا رَآهُ دِحْیَهُ قَامَ إِلَیْهِ وَ سَلَّمَ عَلَیْهِ وَ قَالَ خُذْ بِرَأْسِ ابْنِ عَمِّکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّی فَاسْتَیْقَظَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ رَأْسُهُ فِی حَجْرِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا جِئْتَنَا إِلَّا فِی حَاجَهٍ قَالَ بِأَبِی وَ أُمِّی (۲) یَا رَسُولَ اللَّهِ دَخَلْتُ وَ رَأْسُکَ فِی حَجْرِ دِحْیَهَ الْكَلْبِیِّ فَقَامَ إِلَیَّ وَ سَلَّمَ عَلَیَّ وَ قَالَ خُذْ بِرَأْسِ ابْنِ عَمِّکَ إِلَیْکَ فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَهَلْ عَرَفْتَهُ فَقَالَ هُوَ دِحْیَهُ الْكَلْبِیُّ فَقَالَ لَهُ ذَاکَ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ لَهُ بِأَبِی وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْلَمَنِی أَنَسٌ أَنَّکَ قُلْتَ إِنَّ الْجَنَّهَ مُشْتَاقَهٌ إِلَی أَرْبَعَهٍ مِنْ أُمَّتِی فَمَنْ هُمْ فَأَوْمَأَ إِلَیْهِ بِیَدِهِ فَقَالَ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَوَّلُهُمْ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَوَّلُهُمْ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَوَّلُهُمْ ثَلَاثاً فَقَالَ لَهُ بِأَبِی وَ أُمِّی فَمَنِ الثَّلَاثَهُ فَقَالَ لَهُ الْمِقْدَادُ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ .(۳)

**[ترجمه]کشف الیقین: انس بن مالک روایت کرده: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: بهشت مشتاق چهار نفر از امتم است. انس گفت: ترسیدم از نام آنها جویا شوم، نزد ابوبکر رفتم و به او گفتم: پیامبر فرمودند: بهشت مشتاق چهار نفر از امتم است، تو از حضرت سؤال کن که چه کسانی هستند؟ گفت: میترسم که من از آنها نباشم و به همین خاطر بنو تمیم مرا سرزنش کنند. نزد عمر رفتم و با او موضوع را در میان گذاشتم، او هم در پاسخ گفت: می‌ترسم از آنها نباشم و بنوعدی مرا سرزنش کنند. نزد عثمان رفتم او هم در جواب گفت: می ترسم در میان آنها نباشم و به همین خاطر بنی امیه مرا سرزنش کنند. سپس نزد علی علیه السلام رفتم که در زمینش مشغول آبیاری بود، به او گفتم: رسول خدا فرمود: بهشت مشتاق چهار نفر از امتم است، از او سؤال کن که چه کسانی هستند؟ حضرت در جواب فرمود: به خدا سوگند از او خواهم پرسید. اگر جزو آنها باشم شکر خدای را بر جای می آورم و اگر نباشم از پیشگاه خداوند طلب می کنم که مرا در زمره آنها قرار دهد و دوستشان خواهم داشت. با هم نزد رسول خدا رفتیم و بر او وارد شدیم درحالیکه که سرش در دامان دحیه کلبی بود، وقتی دحیه، علی را دید به طرف او رفت وسلام کرد و گفت: ای امیرمؤمنان سر پسر عمویت را بگیر چرا که تو سزاوارتر از من به این کار هستی. پیامبر بیدار شد در حالی که سر مبارکش بر دامان علی بود آنگاه به او فرمود: ای ابا الحسن حتما برای کاری نزد ما آمده ای. علی علیه السلام فرمود: پدر ومادرم فدایت شوند ای رسول خدا، وقتی وارد شدم سر شما بر دامان دحیه کلبی بود. او برخاست و سلام کرد و گفت: ای امیرمؤمنان سر پسر عمویت را بگیر چرا که تو سزاوارتر از من به این کار هستی! پیامبر به او گفت: آیا او را شناختی؟ گفت: دحیه کلبی بود. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: آن مرد جبرئیل بود. علی علیه السلام به پیامبر فرمود: پدر ومادرم فدایت شوند ای رسول خدا، انس به من خبر داد که فرموده اید: بهشت مشتاق چهار نفر از امتم است - و با دستانش به عدد چهار اشاره کرد - ای رسول خدا این چهار نفر چه کسانی هستند؟ پیامبر فرمودند: سوگند به خدا تو نخستین نفر آنها هستی وسه بار این جمله را تکرار کرد. علی علیه السلام گفت: پدر ومادرم فدایت شوند سه نفر دیگر چه کسانی هستند؟ پیامبر پاسخ دادند: مقداد، سلمان و ابوذر - . الیقین فی امره امیرالمؤمنین: ۱۷،۱۸ -

**[ترجمه]

شف، [كشف اليقين] أَبُو بَكْرٍ الْخُوَارَزْمِيُّ عَنْ أَبِی الْمُظَفَّرِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْمُقْرِی عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ خُزَيْمَهَ بْنِ مَاهَانَ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله:

ص: ۱۲

۱- ۱. فی المصدر: مشتاقه.

۲- ۲. فی المصدر: بأبی أنت و امی.

۳- ۳. اليقين فی إمره أمير المؤمنين: ۱۷ و ۱۸.

يَأْتِي النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَقْتاً مَا فِيهِ رَاكِبٌ إِلَّا نَحْنُ أَرْبَعَهٌ فَقَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَمُّهُ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي وَ مَنْ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعَهُ قَالَ أَنَا عَلَى الْبُرَاقِ وَ أَخِي صَالِحٌ عَلَى نَاقَهِ اللَّهِ الَّتِي عَقَرَهَا قَوْمُهُ وَ عَمِّي حَمْزَهُ أَسَدُ اللَّهِ عَلَى نَاقَتِيَ الْعَضْبَاءِ وَ أَخِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَى نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ مُدَبَّجَه الْجَنْبَيْنِ عَلَيْهِ حُلَّتَانِ خَضْرَاوَانِ مِنْ كِسْوَهِ الرَّحْمَنِ عَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ مِنْ نُورٍ لِذَلِكَ التَّاجِ سَبْعُونَ أَلْفَ رُكْنٍ عَلَى كُلِّ رُكْنٍ يَاقُوتَهٌ حَمْرَاءُ تُضِي ءُ لِلرَّاكِبِ مَسِيرَهَ ثَلَاثَهِ أَيَّامٍ وَ بِيَدِهِ لِوَاءُ الْحَمْدِ يُنَادِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَتَقُولُ الْخَلَائِقُ مَنْ هَذَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ حَامِلُ عَرْشٍ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ لَيْسَ (۱) بِمَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَ لَا نَبِيٍّ مُرْسَلٍ وَ لَا حَامِلِ عَرْشٍ هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَصِيُّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (۲).

**[ترجمه]کشف اليقين: ابن عباس گفت: رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمودند: در روز قيامت زمانى فرا خواهد رسيد كه تنها ما چهار نفر سواره هستيم. عباس بن عبدالمطلب عموى پيامبر گفت: پدر ومادرم فدايت شوند، شما چهار نفر چه كسانى هستيد؟ پيامبر فرمود: نخست خود من كه سوار بر براق هستم. برادرم صالح كه سوار بر شترى مى‌شود كه قومش آن را پى كردند. عمويم حمزه كه سوار بر شتر من، عضباء مى‌شود و برادرم على بن ابى طالب كه سوار بر شترى از شتران بهشت مى... شود كه دو طرفش را با ابريشم آراسته اند، سپس دو جامه سبزه رنگ از جامه هاى بهشتى بر تن على پوشانده مى‌شود و بر سرش تاجى گذاشته مى‌شود كه در آن ۷۰ هزار شكاف وجود دارد و در هر شكاف ياقوتى قرمز رنگ كه مسير سه روز را روشن مى گرداند و در دستش پرچم حمد است در حاليكه ندا بر مى‌آورد: لا اله الا الله محمد رسول الله! مردم مى گويند: اين چه كسى است، پيامبر مبعوث شده است يا فرشته اى مقرب و يا حامل عرش است؟ ندا از داخل عرش بر مى‌آيد كه او نه پيامبر مبعوث شده و نه فرشته مقرب و نه حامل عرش است بلكه على بن ابى طالب وصى رسول خدا، اميرمؤمنان و امام پيشانى نورانيها در بهشت برين است - . اليقين فى امره اميرالمؤمنين: ۲۲ - .

**[ترجمه]

«۲۸»

شف، [كشف اليقين] مُوَفَّقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ الْهَاشِمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ النَّخَعِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ (۳) بْنِ غَزْوَانَ عَنْ غَالِبٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى سِدْرَهِ الْمُنْتَهَى وَقَفْتُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ فَقَالَ قَدْ بَلَوْتُ خَلْقِي فَأَيَّهُمْ وَجَدْتَ (۴) أَطْوَعَ لَكَ قَالَ قُلْتُ رَبِّ عَلِيّاً قَالَ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ فَهَلِ اتَّخَذْتَ لِنَفْسِكَ خَلِيفَهً يُؤَدِّي عَنْكَ وَ يُعَلِّمُ عِبَادِي مِنْ كِتَابِي مَا لَا يَعْلَمُونَ قَالَ قُلْتُ اخْتَرْ لِي فَإِنَّ خِيَرَتَكَ خِيَرَتِي قَالَ قَدِ اخْتَرْتُ لَكَ عَلِيّاً فَاتَّخِذْهُ لِنَفْسِكَ خَلِيفَهً وَ وَصِيّاً وَ نَحَلْتُهُ عِلْمِي وَ حِلْمِي وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ حَقّاً لَمْ يَنَلْهَا أَحَدٌ

۱- ۱. فى المصدر: ليس هذا.

۲- ۲. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۲۲.

۳- ۳. فى المصدر: محمّد بن الفضل.

۴- ۴. فى المصدر: رأيت.

قَبْلَهُ وَ لَيْسَتْ لِأَحَدٍ بَعْدَهُ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ رَايَةُ الْهُدَى وَ إِمَامُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ نُورُ أَوْلِيَائِي وَ هِيَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِي فَبَشِّرْهُ بِذَلِكَ يَا مُحَمَّدُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله قُلْتُ رَبِّي فَقَدْ بَشَّرْتُهُ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِي قَبْضَتِهِ إِنْ يُعَاقِبْنِي فَبِذُنُوبِي لَمْ يَظْلِمْنِي شَيْئاً وَ إِنْ يُتِمَّ لِي (۱) وَعْدِي فَاللَّهُ مَوْلَايَ قَالَ صلى الله عليه و آله قُلْتُ اللَّهُمَّ اجْلُ قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِيعَهَ

الْإِيمَانِ بِهِ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِهِ يَا مُحَمَّدُ غَيْرَ أَنِّي مُخْتَصُّهُ (۲) بِشَيْ ءٍ مِنَ الْبَلَاءِ لَمْ أَخُصَّ بِهِ أَحَداً مِنْ أَوْلِيَائِي قَالَ قُلْتُ رَبِّي أَخِي وَ صَاحِبِي قَالَ قَدْ سَبَقَ فِي عِلْمِي أَنَّهُ مُبْتَلًى لَوْ لَا عَلِيٌّ لَمْ يُعْرَفْ حِزْبِي وَ لَا أَوْلِيَائِي وَ لَا أَوْلِيَاءُ رُسُلِي (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: امام محمد باقر از پدرش، از جدش علیهم السلام نقل کرد و گفت: علی علیه السلام فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: وقتی که به معراج رفتم و به آسمان رسیدم سپس از آسمان به سدره المنتهی رفتم، در مقابل پرودگار متعال قرار گرفتم و به من گفت: ای محمد، گفتم: لبیک و سعدیک. گفت: بندگان مرا آزموده‌ای، کدام یک را مطیع ترین فرد نسبت به خود یافته‌ای؟ گفتم: پروردگارا علی. گفت: درست گفتی ای محمد، آیا بعد از خودت جانشینی را اختیار گزیده ای که از [علم] تو به ایشان برساند و آنچه را که بندگانم از قرآن نمی دانند به آنها آموزش دهد؟ گفتم پروردگار شما انتخاب کنید که برگزیده شما برگزیده من هم خواهد بود. گفت: علی را برایت انتخاب می کنم، او را جانشین و وصی خود قرار ده. علم و حلم خود را در کالبد جان او ریخته‌ام. او به راستی امیرمؤمنان است وهیچ کس قبل و بعد از او به چنینی مقامی نائل نخواهد شد. ای محمد! علی پرچم هدایت و امام طاعت پیشه گان و نور اولیای من است؛ او کلمه ای است که تقوا پیشه گان را به آن الزام کرده‌ام. هر کس او را دوست بدارد مرا دوست داشته است و هر کس دشمنش باشد با من دشمنی کرده است. ای محمد او را به این سخنان مژده ده؛ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: گفتم، پروردگارا علی را بشارت دادم در جواب فرمود: من بنده خدا هستم وتحت فرمان اویم. اگر مرا به سبب گناهانم مجازات کند هیچ ظلمی مرتکب نشده است واگر وعده ام را به پایان رساند و آن را جامه عمل بپوشاند، اوست مولا و سرورم. پیامبر فرمود: گفتم پروردگارا قلبش را توانا گردان و بهار ایمان را به وسیله او قرار ده. گفت: ای محمد آن را انجام دادم اما من او را در بوته آزمایشی خاص قرار دادم که پیش از آن هیچکدام از بندگانم را در آن قرار ندادم، گفتم: پرودگارا برادر و همدم مرا؟! گفت: پیش از این در تقدیر و علمم آمده که او در بوته آزمایش قرار می گیرد. اگر علی نبود نه حزب من شناخته می‌شد ونه اولیای من و نه اولیای فرستادگان من - . الیقین فی امره امیرالمؤمنین : ۲۲و۲۳ - .

**[ترجمه]

«۲۹»

شف، [کشف الیقین] مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَكِّيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ الشَّامِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَرِيزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دَاهِرٍ عَنْ أَبِي دَاهِرٍ يَحْيَى الْمُقْرِى عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِي وَ دَمُهُ مِنْ دَمِي وَ هُوَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَ قَالَ يَا أُمَّ سَلَمَةَ اشْهَدِي وَ اسْمَعِي هَذَا عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ عَيْبَةُ عِلْمِي وَ بَابِيَ الَّذِي أُوتِيَ مِنْهُ

أَخِی فِی الدِّینِ وَ خِدْنِی فِی الْآخِرَهِ وَ مَعِی فِی السَّنَامِ الْأَعْلَی (۴).

شف، [کشف الیقین] محمد بن علی بن یاسر عن أحمد بن جعفر النسائی عن محمد بن حریز: مثله (۵)

**[ترجمه]کشف الیقین: ابن عباس گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: گوشت وخون علی از گوشت و خون من است. او برایم همچون هارون برای موسی است با این تفاوت که بعد از من پیامبری نمی آید. سپس فرمود: ای امّ سلمه شاهد باش و گوش بسپار، علی امیرمؤمنان و سرور مسلمانان است. او مخزن علم من و باب من است که از آن وارد می شوند. علی علیه السلام برادرم در دین، شریکم در آخرت وهمراهم در والاترین جایگاه است - . الیقین فی امره امیرالمؤمنین: ۲۳و۲۴ - .

در کشف الیقین همین روایت را از محمد بن حریز نقل کرده است - . الیقین فی امره امیرالمؤمنین: ۳۵ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الخدن بالکسر و کأمیر الصاحب و من یخادنک فی کل أمر ظاهر و باطن (۶).

ص: ۱۴

۱- ۱. فی المصدر و(م) و(د): و ان تمم.

۲- ۲. فی المصدر: محصته.

۳- ۳. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۲۲ و ۲۳.

۴- ۴. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۲۳ و ۲۴.

۵- ۵. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۳۵.

۶- ۶. القاموس ۴: ۲۱۸.

**[ترجمه]فیروزآبادی گفته: «خِدن» یعنی دوست و آن کسی که در هر امر آشکار و پنهانی با تو همراه است.

**[ترجمه]

«۳۰»

شف، [کشف الیقین] مُحَمَّدُ بْنُ النَّجَّارِ عَنِ الْمُبَارَكِ بْنِ أَبِی الْأَزْهَرِ عَنْ أَبِی الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِیِّ وَ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی الْعَلَاءِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَیْدَرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا أَنَسُ اسْکُبْ لِی وَضُوءاً ثُمَّ قَامَ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ قَالَ یَا أَنَسُ أَوَّلُ مَنْ یَدْخُلُ مِنْ هَذَا الْبَابِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ خَاتَمُ الْوَصِیِّینَ قَالَ قُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَ کَتَمْتُهُ إِذْ جَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ مَنْ هَذَا یَا أَنَسُ فَقُلْتُ عَلِیٌّ فَقَامَ مُسْتَبْشِراً فَاعْتَنَقَهُ ثُمَّ جَعَلَ یَمْسَحُ عَرَقَ وَجْهِهِ عَلَی وَجْهِهِ وَ یَمْسَحُ عَرَقَ وَجْهِ عَلِیٍّ عَلَی وَجْهِهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَیْتُکَ صَنَعْتَ شَیْئاً مَا صَنَعْتَ بِی قَبْلُ قَالَ وَ مَا یَمْنَعُنِی وَ أَنْتَ تُؤَدِّی عَنِّی وَ تُسْمِعُهُمْ صَوْتِی وَ تُبَیِّنُ لَهُمْ مَا اخْتَلَفُوا فِیهِ مِنْ بَعْدِی (۱).

شف، [کشف الیقین] من کتاب إبراهیم بن محمد الثقفی عن إبراهیم بن محمد بن میمون و عمار بن سعد عن علی بن عباس: مثله (۲).

**[ترجمه]کشف الیقین: انس بن مالک گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای انس برایم آب بریز تا وضو بگیرم آنگاه برخواست و دو رکعت نماز به جای آورد وگفت: ای انس نخستین کسی که از این در وارد خواهد شد، امیر مومنان، سرور مسلمانان، پیشوای پیشانی نورانی‌ها وخاتم اوصیا است، انس گفت: به خود گفتم پروردگار وی را از میان انصار قرار ده. این خواسته ام را پنهان نگاه داشتم وبه پیامبر نگفتم. آنگاه علی علیه السلام وارد شد، پیامبر فرمود: چه کسی است؟ گفتم: علی بن ابی طالب، پیامبر در حالی که خوشحالی در چهره اش موج می‌زد برخواست و علی را در آغوش گرفت. آنگاه عرق صورت خود را به صورت علی مالید و عرق صورت علی را به صورتش مالید. علی گفت: ای رسول خدامی بینم کاری را انجام می... دهی که پیش از این با من انجام نداده ای. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: چه مانعی دارد، در حالی که تو از جانب من ادا می کنی[قرض مرا یا ادامه رسالت را] و بعد از من آنچه را که در آن اختلاف می کنند برایشان روشن می سازی - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین: ۲۷ - .

در کشف الیقین از علی بن عباس مانند آن روایت شده است - . الیقین فی امره امیرالمؤمنین: ۳۹و۴۰ - .

**[ترجمه]

«۳۱»

شف، [کشف الیقین] مَسْعُودُ بْنُ نَاصِرِ بْنِ أَبِی زَیْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْبَزَّازِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ هَارُونَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ

أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الشُّرُوطِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ مَرْوَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاضِي قَالُوا أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُثَنَّى بْنِ الْقَاسِمِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَيُّوبَ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ فَهَذَا آخِرُ حَدِيثِ الْبَزَّازِ(۳) وَ زَادَ الشُّرُوطِيِّ فِي رِوَايَاتِهِ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُوحِيَ إِلَيَّ فِي عَلِيٍّ ثَلَاثٌ أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَيِّدُ

ص: ۱۵

۱- ۱. اليقين فی إمره أمير المؤمنين: ۲۷.

۲- ۲. اليقين فی إمره أمير المؤمنين: ۳۹ و ۴۰.

۳- ۳. فی المصدر: آخر حديث زراره.

الْمُسْلِمِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۱).

**[ترجمه]کشف الیقین : اسعد بن زاره از پدرش روایت کرد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه» این پایان حدیث زراره است اما شُروطی در روایاتش به آن جملات دیگری را هم اضافه کرده است: پیامبر فرمود: درباره علی سه چیز به من وحی شده است: نخست اینکه او امیرمؤمنان است، دوم اینکه سرور مسلمانان وسوم اینکه پیشوای پیشانی نورانی‌ها است - ۴. الیقین فی إمره امیرالمؤمنین: ۲۷ و۲۸ - .

**[ترجمه]

«۳۲»

شف، [کشف الیقین] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَزْوِينِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی بِشْرٍ الْغِفَارِيِ (۲) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ خَادِماً لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ كَانَتْ لَيْلَهُ أُمِّ حَبِيبَهَ بِنْتِ أَبِی سُفْيَانَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِوَضُوءٍ فَقَالَ يَا أَنَسُ يَدْخُلُ عَلَيْکَ مِنْ هَذَا الْبَابِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ أَقْدَمُ النَّاسِ سِلْماً وَ أَكْثَرُ النَّاسِ حِلْماً وَ أَرْجَحُ النَّاسِ حِلْماً قُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْ قَوْمِي فَلَمْ أَلْبَثْ أَنْ دَخَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مِنَ الْبَابِ وَ رَسُولُ اللَّهِ يَتَوَضَّأُ وَ يَرُدُّ الْمَاءَ عَلَى وَجْهِ عَلِيٍّ حَتَّى امْتَلَأَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْمَاءِ فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلْ حَدَثَ فِيَّ حَدَثٌ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا حَدَثَ فِيکَ يَا عَلِيُّ إِلَّا خَيْرٌ يَا عَلِيُّ أَنَا مِنْکَ وَ أَنْتَ مِنِّي تُؤَدِّي عَنِّي وَ تَفِي بِذِمَّتِي وَ تَغْسِلُنِي وَ تُوَارِينِي فِي لَحْدِي وَ تُسْمِعُ النَّاسَ عَنِّي وَ تُبَيِّنُ لَهُمْ مِنْ بَعْدِي فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ وَ مَا بَلَّغْتَ قَالَ بَلَى تُبَيِّنُ لَهُمْ مَا يَخْتَلِفُونَ فِيهِ بَعْدِي (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: انس بن مالک گفت: خدمت کار پیامبر بودم، آن شب وی نزد ام حبیبه دختر ابوسفیان بود. برای پیامبر آب وضو بردم. فرمود: ای انس از این در مردی وارد می‌شود که امیر مؤمنان، بهترین وصی، پیشتازترین مردم در اسلام... آوردن، بردبارترین و عالم ترین ترین مردم است. گفتم: پروردگارا! او را از قوم من قرار ده. طولی نکشید که علی صلوات الله علیه در حالیکه پیامبر در حال وضو گرفتن بود از درِ وارد شد. پیامبر وقتی علی را دید شروع به پاشیدن آب به صورتش کرد تا جائیکه چشمانش پر از آب شد. علی وقتی پیامبر را در آن حالت دید،گفت: ای رسول خدا آیا اتفاقی درباره من رخ داده است؟ پیامبر فرمود: ای علی اتفاقی برایت نیفتاده مگر خیر. تو از من و من از تو هستم. ای علی تو از جانب من ادا می کنی[قرضم را یا ادامه رسالتم را] و به ذمه من وفا می کنی، تو مرا غسل می‌دهی و در قبر دفن می‌کنی و سخنانم را برای مردم نقل می‌کنی و بعد از من برای آنها روشنگری می کنی. علی علیه السلام گفت: مگر رسالتت را به گوش مردم نرسانده ای؟ پیامبر فرمود: بله، اما تو پس از من در اختلافات روشنگری می‌کنی - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین: ۳۵ و ۳۶ - .

**[ترجمه]

«۳۳»

شف، [كشف اليقين] مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ نَاقِدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ يُونُسَ عَنِ الْحُصَيْنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيلًا وَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يُحِبُّ أَنْ لَا يَسْبِقَهُ إِلَيْهِ أَحَدٌ فَغَدَا إِلَيْهِ ذَاتَ يَوْمٍ وَ هُوَ فِي صَحْنِ دَارِهِ فَإِذَا رَأْسُهُ فِي حَجْرِ دِحْيَةَ بْنِ خَلِيفَةَ الْكَلْبِيِّ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ ثُمَّ قَالَ يَا حَبِيبِي ادْنُ مِنِّي لَكَ عِنْدِي مِدْحَةٌ نَزُفُّهَا إِلَيْكَ أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا خَلَا النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ لِوَاءُ الْحَمْدِ بِيَدِكَ تُزَفُّ أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ مَعِي زَفّاً قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَوَلَّاكَ وَ خَابَ وَ خَسِرَ مَنْ تَخَلَّاكَ مُحِبُّو مُحَمَّدٍ مُحِبُّوكَ وَ مُبْغِضُو مُحَمَّدٍ مُبْغِضُوكَ لَنْ تَنَالَهُمْ شَفَاعَتِي ادْنُ مِنِّي قَالَ فَأَخَذَ رَأْسَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَوَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ.

قال السيد

ص: ١٦

١- ١. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ٢٧ و ٢٨.

٢- ٢. فى المصدر: عن أبى ذر الغفارى.

٣- ٣. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ٣٥ و ٣۶.

كان فى الأصل محبو محمد أحبوك (۱).

**[ترجمه]کشف اليقين: امّ سلمه رضى الله عنها گفت: پیامبر مريض احوال بود. على عليه السلام دوست داشت همواره در كنارش باشد و كسى از او پيشى نگيرد. روزى على عليه السلام در حاليكه پيامبر در حياط خانه بود و سرش بر روى زانوى دحيه بن خليفه كلبى بود براى ديدن پيامبر وارد شد و سلام كرد. رسول خدا جواب سلام وى را داد و فرمود: دوست ومحبوب من نزديک آى. ستايشى برايت دارم كه مى‌خواهم آن را نشارت كنم. اى على! تو امير مؤمنان، پيشواى پيشانى نورانى‌ها و سرور آدميان از اول خلقت تا پايان آن به جز پيامبران الهى هستى. اى على پرچم حمد به دست تو است. تو و شيعيانت به همراه من به بهشت وارد خواهد شد. آنكس كه تو را دوست بدارد رستگار شود و آنكس كه سرپيچى كند خسران بيند. دوست داران محمد، دوست داران تو هستند همچنان كه دشمنان محمد، دشمنان تو هستند و هيچگاه شفاعتم شامل حال آنها نخواهد شد، به من نزديک شو. على عليه السلام بعد از اين سخن سر پيامبر را بر روى زانوى خود نهاد. سيد مى گويد: كه در اصل «دوست داران محمد تو را دوست داشته‌اند» بوده است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين : ۴۹ - .

**[ترجمه]

«۳۴»

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ الْبَزَّازُ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ قَيْسٍ عَنْ أَبِی هَارُونَ (۲) قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقُلْتُ لَهُ هَلْ شَهِدْتَ بَدْراً قَالَ نَعَمْ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لِفَاطِمَهَ عليها السلام وَ قَدْ جَاءَتْهُ ذَاتَ يَوْمٍ تَبْكِی وَ تَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَيَّرَتْنِی نِسَاءُ قُرَيْشٍ بِفَقْرِ عَلِیٍّ فَقَالَ لَهَا النَّبِیُّ صلى الله عليه و آله أَ مَا تَرْضَيْنَ يَا فَاطِمَهُ أَنِّی زَوَّجْتُكِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اطَّلَعَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ أَبَاكِ فَجَعَلَهُ نَبِيّاً وَ اطَّلَعَ إِلَيْهِمْ ثَانِيَهً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَعْلَكِ فَجَعَلَهُ وَصِيّاً وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ أَنْ أُنْكِحَكِ إِيَّاهُ أَ مَا عَلِمْتِ يَا فَاطِمَهُ أَنَّكِ لِكَرَامَهِ اللَّهِ إِيَّاكِ زَوَّجَكِ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً فَضَحِكَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام وَ اسْتَبْشَرَتْ فَقَالَ (۳) رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَا فَاطِمَهُ إِنَّ لِعَلِیٍّ ثَمَانِيَهَ أَضْرَاسٍ قَوَاطِعَ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لِأَحَدٍ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ مِثْلَهَا هُوَ أَخِی فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ وَ لَيسَ ذَلِكَ لِأَحدٍ مِنَ النَّاسِ وَ أَنْتِ يَا فَاطِمَهُ سَيِّدَهَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ زَوْجَتُهُ وَ سِبْطَا الرَّحْمَهِ سِبْطَایَ وُلْدُهُ (۴) وَ أَخُوهُ الْمُزَيَّنُ بِالْجَنَاحَيْنِ فِی الْجَنَّهِ يَطِيرُ مَعَ الْمَلَائِكَهِ حَيْثُ يَشَاءُ وَ عِنْدَهُ عِلْمُ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی وَ آخِرُ النَّاسِ عَهْداً بِی وَ هُوَ وَصِيِّی وَ وَارِثُ الْوَصِيِّينَ (۵).

**[ترجمه]إرشاد: ابو هارون روايت كرد: نزد ابو سعيد خدرى رفتم و به او گفتم: آيا در جنگ بدر حضور داشتى؟ گفت: بله، سپس گفت: روزى فاطمه عليها السلام گريه كنان نزد پيامبر آمد و از سرزنش زنان قريش نسبت به خود به خاطر فقر على مى‌ناليد. شنيدم كه رسول خدا صلى الله عليه و آله به او گفت: اى فاطمه آيا از اينكه تو را همسر پيشتازترين فرد در اسلام... آوردن وعالمترين فرد قرار داده‌ام راضى نيستى؟ خداوند متعال نظرى به ميان زمينيان انداخت و پدرت را انتخاب و او را پيامبر گردانيد. سپس نظر ديگرى انداخت و اين بار على، همسرت را وصى من قرار داد. پروردگار به من وحى كرد تا تو را به عقد على در آورم. اى فاطمه آيا نمى‌دانى كه خداوند تو را ارج نهاد و بردبارترين و عالمترين و پيشتازترين فرد در اسلام‌آوردن را

به عنوان همسر تو انتخاب کرد؟ فاطمه علیها السلام بعد از این سخن خندید وشادی در چهره اش نمایان شد. پیامبر صلی الله علیه وآله در ادامه گفت: ای فاطمه علی هشت فضیلت راستین دارد که کسی از آنها برخوردار نیست: او برادر من در دنیا و آخرت است و هیچکس این فضیلت را ندارد. تو ای فاطمه سرور زنان اهل بهشت همسر او هستی. نوه هایم حسن وحسین فرزندان او هستند. برادر او در بهشت مزین به دو بال است وبه همراه ملائک به هرکجا که بخواهد بال می زند. او علم اولین وآخرین را دارد. او نخستین کسی است که به من ایمان آورد و آخرین کسی است که همراه من بود. او وصی من و وارث وصیان است - . الإرشاد للمفید: ۱۶ - .

**[ترجمه]

«۳۵»

شا، [الإرشاد] رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ أَیْمَنَ عَنْ أَبِی حَازِمٍ مَوْلَی ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَا عَلِیُّ إِنَّکَ تُخَاصَمُ فَتَخْصِمُ بِسَبْعِ خِصَالٍ لَیْسَ لِأَحَدٍ مِثْلُهُنَّ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ مَعِی إِیمَاناً وَ أَعْظَمُهُمْ جِهَاداً

ص: ۱۷

۱- ۱. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۴۹.

۲- ۲. فی المصدر: عن قیس بن هارون.

۳- ۳. فی المصدر: فقال لها.

۴- ۴. فی المصدر: ولداه.

۵- ۵. الإرشاد للمفید: ۱۶.

وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَرْأَفُهُمْ بِالرَّعِيَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِيَّهِ وَ أَعْظَمُهُمْ (۱) عِنْدَ اللَّهِ مَزِيَّهً.

**[ترجمه]الإرشاد: ابن عباس گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله به علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: ای علی تو در گذر زندگی به سختی مبارزه کرده‌ای و به هفت فضیلت دست یافته‌ای که کسی به آنها نرسیده و نخواهد رسید: تو نخستین ایمان آورنده به من، مجاهدترین فرد در راه خدا، عالم ترین فرد به ایام الله، باوفاترین به عهد الهی، مهربانترین با زیردستان، عادل ترین در تقسیم و پرمزیّت ترین شخص نزد خدا هستی.

**[ترجمه]

بیان

قال الطبرسی رحمه الله فی قوله تعالی وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ (۲) فیه أقوال أحدها أن معناه و أمرناه بأن یذکر قومه وقائع الله فی الأمم الخالیه و إهلاک من هلک منهم لیحذروا ذلک و الثانی أن المعنی ذکرهم بنعم الله فی سائر أیامه و روی ذلک عن أبی عبد الله علیه السلام و الثالث أن یرید بأیام الله سننه و أفعاله فی عباده من إنعام و انتقام و هذا جمع بین القولین انتهی (۳) و سیأتی تفسیرها فی باب الآیات النازله فی القائم علیه السلام و باب الرجعه.

**[ترجمه]طبرسی رحمه الله در باره این آیه «وذكّرهم بأيام الله» گفت: در ایام الله چند قول هست: یکی این که معنایش این است: و امر کردیم تا وقایع خدا را در امتهای گذشته و هلاک کردن کسانی که هلاکشان کردیم را به قومش یادآوری کند تا از آن برحذر باشند. دومین معنا این که: نعمتهای خدا را در تمامی ایامش به آنها یادآوری کن. سومین قول این است که منظور از ایام خدا سنتها و افعال خدا در بندگانش اعم از نعمت دادن و انتقام گرفتن است و این جمع بین دو قول اول است. پایان سخن وی.

تفسیر این آیه در باب آیات نازل شده در باره حضرت قائم علیه السلام و باب رجعت خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۳۶»

شف، [كشف اليقين] عَنْ أَبِي جَعْفَرِ بْنِ بَابَوَيْهِ بِرِجَالِ الْمُخَالِفِينَ رَوَيْنَاهُ مِنْ كِتَابِهِ كِتَابِ أَخْبَارِ الزَّهْرَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فُرَاتِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ بْنِ خَلَفِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِي (۴) عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَبِي يَحْيَى عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً فَاطِمَهَ علیها السلام تَحَدَّثْنَ نِسَاءُ قُرَيْشٍ وَ غَيْرُهُنَّ وَ عَيَّرْنَهَا وَ قُلْنَ زَوَّجَكِ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ عَائِلٍ لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا فَاطِمَهُ أَ مَا تَرْضَيْنَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اطَّلَعَ اطِّلَاعَهً إِلَى الْأَرْضِ فَاخْتَارَ مِنْهَا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبُوكِ وَ الْآخَرُ بَعْلُكِ يَا فَاطِمَهُ كُنْتُ أَنَا وَ عَلِيٌّ نُوراً(۵) بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ مُطِيعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ علیه السلام بِأَرْبَعَهَ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَلَمَّا خَلَقَ آدَمَ قَسَمَ ذَلِكِ النُّورَ جُزْءَيْنِ جُزْءٌ أَنَا وَ جُزْءٌ عَلِيٌّ ثُمَّ إِنَّ قُرَيْشاً تَكَلَّمَتْ فِي ذَلِكَ وَ فَشَا الْخَبَرُ فَبَلَغَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فَأَمَرَ بِلَالًا

فَجَمَعَ النَّاسَ وَ خَرَجَ إِلَى مَسْجِدِهِ وَ رَقَا مِنْبَرَهُ يُحَدِّثُ النَّاسَ بِمَا خَصَّهُ اللَّهُ

ص: ۱۸

۱- ۱. الإرشاد للمفيد: ۱۷.

۲- ۲. سوره إبراهيم: ۵.

۳- ۳. مجمع البيان ۶: ۳۰۴.

۴- ۴. فی المصدر: السمعانیّ.

۵- ۵. فی المصدر: نورین.

تَعَالَی مِنَ الْکَرَامَهِ وَ بِمَا خَصَّ بِهِ عَلِیّاً وَ فَاطِمَهَ علیهما السلام فَقَالَ یَا مَعْشَرَ النَّاسِ إِنَّهُ بَلَغَنِی مَقَالَتُکُمْ وَ إِنِّی مُحَدِّثُکُمْ حَدِیثاً فَعُوهُ وَ احْفَظُوهُ مِنِّی وَ اسْمَعُوهُ فَإِنِّی مُخْبِرُکُمْ بِمَا خَصَّ اللَّهُ بِهِ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ بِمَا خَصَّ بِهِ عَلِیّاً مِنَ الْفَضْلِ وَ الْکَرَامَهِ وَ فَضَّلَهُ عَلَیْکُمْ فَلَا تُخَالِفُوهُ فَتَنْقَلِبُوا عَلَی أَعْقَابِکُمْ وَ مَنْ یَنْقَلِبْ عَلی عَقِبَیْهِ فَلَنْ یَضُرَّ اللَّهَ شَیْئاً وَ سَیَجْزِی اللَّهُ الشَّاکِرِینَ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ قَدِ اخْتَارَنِی مِنْ خَلْقِهِ فَبَعَثَنِی إِلَیْکُمْ رَسُولًا وَ اخْتَارَ لِی عَلِیّاً خَلِیفَهً وَ وَصِیّاً مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّی لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ وَ تَخَلَّفَ عَنِّی جَمِیعُ مَنْ کَانَ مَعِی مِنْ مَلَائِکَهِ السَّمَاوَاتِ وَ جَبْرَئِیلَ وَ الْمَلَائِکَهِ الْمُقَرَّبِینَ وَ وَصَلْتُ إِلَی حُجُبِ رَبِّی دَخَلْتُ سَبْعِینَ أَلْفَ حِجَابٍ بَیْنَ کُلِّ حِجَابٍ إِلَی حِجَابٍ مِنْ حُجُبِ الْعِزَّهِ وَ الْقُدْرَهِ وَ الْبَهَاءِ وَ الْکَرَامَهِ وَ الْکِبْرِیَاءِ وَ الْعَظَمَهِ وَ النُّورِ وَ الظُّلْمَهِ وَ الْوَقَارِ حَتَّی وَصَلْتُ إِلَی حِجَابِ الْجَلَالِ فَنَاجَیْتُ رَبِّی تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ قُمْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ تَقَدَّمَ إِلَیَّ عَزَّ ذِکْرُهُ بِمَا أَحَبَّهُ وَ أَمَرَنِی بِمَا أَرَادَ لَمْ أَسْأَلْهُ لِنَفْسِی شَیْئاً فِی عَلِیٍّ إِلَّا أَعْطَانِی وَ وَعَدَنِی الشَّفَاعَهَ فِی شِیعَتِهِ وَ أَوْلِیَائِهِ ثُمَّ قَالَ لِیَ الْجَلِیلُ جَلَّ جَلَالُهُ یَا مُحَمَّدُ مَنْ تُحِبُّ مِنْ خَلْقِی قُلْتُ أُحِبُّ الَّذِی تُحِبُّهُ أَنْتَ یَا رَبِّی فَقَالَ لِی جَلَّ جَلَالُهُ فَأَحِبَّ عَلِیّاً فَإِنِّی أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُ فَخَرَرْتُ لِلَّهِ سَاجِداً مُسَبِّحاً شَاکِراً لِرَبِّی تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَقَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ عَلِیٌّ وَلِیِّی وَ خِیَرَتِی بَعْدَکَ مِنْ خَلْقِی اخْتَرْتُهُ لَکَ أَخاً وَ وَصِیّاً وَ وَزِیراً وَ صَفِیّاً وَ خَلِیفَهً وَ نَاصِراً لَکَ عَلَی أَعْدَائِی یَا مُحَمَّدُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا یُنَاوِی عَلِیّاً جَبَّارٌ إِلَّا قَصَمْتُهُ وَ لَا یُقَاتِلُ عَلِیّاً عَدُوٌّ مِنْ أَعْدَائِی إِلَّا هَزَمْتُهُ وَ أَبَدْتُهُ (۱) یَا مُحَمَّدُ إِنِّی اطَّلَعْتُ عَلَی قُلُوبِ عِبَادِی فَوَجَدْتُ عَلِیّاً أَنْصَحَ خَلْقِی لَکَ وَ أَطْوَعَهُمْ لَکَ فَاتَّخِذْهُ أَخاً وَ خَلِیفَهً وَ وَصِیّاً وَ زَوِّجْ ابْنَتَکَ فَإِنِّی سَأَهَبُ لَهُمَا غُلَامَیْنِ طَیِّبَیْنِ طَاهِرَیْنِ تَقِیَّیْنِ نَقِیَّیْنِ فَبِی حَلَفْتُ وَ عَلَی نَفْسِی حَتَمْتُ أَنَّهُ لَا یَتَوَلَّیَنَّ عَلِیّاً وَ زَوْجَتَهُ وَ ذُرِّیَّتَهُمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِی إِلَّا رَفَعْتُ

۱- ۱. أباده: أهلکه.

لِوَاءَهُ إِلَى قَائِمَهِ عَرْشِی وَ جَنَّتِی وَ بُحْبُوحَهِ کَرَامَتِی وَ سَقَیْتُهُ مِنْ حَظِیرَهِ قُدْسِی وَ لَا یُعَادِیهِمْ أَحَدٌ وَ یَعْدِلُ عَنْ وَلَایَتِهِمْ یَا مُحَمَّدُ إِلَّا سَلَبْتُهُ وُدِّی وَ بَاعَدْتُهُ مِنْ قُرْبِی وَ ضَاعَفْتُ عَلَیْهِمْ عَذَابِی وَ لَعْنَتِی یَا مُحَمَّدُ إِنَّکَ رَسُولِی إِلَی جَمِیعِ خَلْقِی وَ إِنَّ عَلِیّاً وَلِیِّی وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ عَلَی ذَلِکَ أَخَذْتُ مِیثَاقَ مَلَائِکَتِی وَ أَنْبِیَائِی وَ جَمِیعِ خَلْقِی مِنْ قَبْلِ أَنْ أَخْلُقَ خَلْقاً فِی سَمَائِی وَ أَرْضِی مَحَبَّهً مِنِّی لَکَ یَا مُحَمَّدُ وَ لِعَلِیٍّ وَ لِوَلَدِکُمَا وَ لِمَنْ أَحَبَّکُمَا وَ کَانَ مِنْ شِیعَتِکُمَا وَ لِذَلِکَ خَلَقْتُهُ مِنْ طِینَتِکُمَا(۱)

فَقُلْتُ إِلَهِی وَ سَیِّدِی فَاجْمَعِ الْأُمَّهَ عَلَیْهِ فَأَبَی عَلَیَّ وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ الْمُبْتَلَی وَ الْمُبْتَلَی بِهِ وَ إِنِّی جَعَلْتُکُمْ مِحْنَهً لِخَلْقِی أَمْتَحِنُ بِکُمْ جَمِیعَ عِبَادِی وَ خَلْقِی فِی سَمَائِی وَ أَرْضِی وَ مَا فِیهِنَّ لِأُکَمِّلَ الثَّوَابَ لِمَنْ أَطَاعَنِی فِیکُمْ وَ أُحِلَّ عَذَابِی وَ لَعْنَتِی عَلَی مَنْ خَالَفَنِی فِیکُمْ وَ عَصَانِی وَ بِکُمْ أُمَیِّزُ الْخَبِیثَ مِنَ الطَّیِّبِ یَا مُحَمَّدُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَوْلَاکَ لَمَا خَلَقْتُ آدَمَ وَ لَوْ لَا عَلِیٌّ مَا خَلَقْتُ الْجَنَّهَ لِأَنِّی بِکُمْ أَجْزِی الْعِبَادَ یَوْمَ الْمَعَادِ بِالثَّوَابِ وَ الْعِقَابِ وَ بِعَلِیٍّ وَ بِالْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِهِ أَنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِی فِی دَارِ الدُّنْیَا ثُمَّ إِلَیَّ الْمَصِیرُ لِلْعِبَادِ وَ الْمَعَادُ وَ أُحَکِّمُکُمَا فِی جَنَّتِی وَ نَارِی فَلَا یَدْخُلُ الْجَنَّهَ لَکُمَا عَدُوٌّ وَ لَا یَدْخُلُ النَّارَ لَکُمَا وَلِیٌّ وَ بِذَلِکَ أَقْسَمْتُ عَلَی نَفْسِی.

ثُمَّ انْصَرَفْتُ فَجَعَلْتُ لَا أَخْرُجُ مِنْ حِجَابٍ مِنْ حُجُبِ رَبِّی ذِی الْجَلَالِ وَ الْإِکْرَامِ إِلَّا سَمِعْتُ النِّدَاءَ مِنْ وَرَائِی یَا مُحَمَّدُ قَدِّمْ عَلِیّاً یَا مُحَمَّدُ اسْتَخْلِفْ عَلِیّاً یَا مُحَمَّدُ أَوْصِ إِلَی عَلِیٍّ یَا مُحَمَّدُ وَاخِ عَلِیّاً یَا مُحَمَّدُ أَحِبَّ مَنْ یُحِبُ (۲) عَلِیّاً یَا مُحَمَّدُ اسْتَوْصِ بِعَلِیٍّ وَ شِیعَتِهِ خَیْراً فَلَمَّا وَصَلْتُ إِلَی الْمَلَائِکَهِ جَعَلُوا یُهَنِّئُونِّی فِی السَّمَاوَاتِ وَ یَقُولُونَ هَنِیئاً لَکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِکَرَامَهِ اللَّهِ لَکَ وَ لِعَلِیٍّ.

مَعَاشِرَ النَّاسِ عَلِیٌّ أَخِی فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ وَصِیِّی وَ أَمِینِی عَلَی سِرِّی وَ سِرِّ رَبِّ الْعَالَمِینَ وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْکُمْ فِی حَیَاتِی وَ بَعْدَ وَفَاتِی لَا یَتَقَدَّمُهُ أَحَدٌ غَیْرِی وَ خَیْرُ مَنْ أُخَلِّفُ بَعْدِی وَ لَقَدْ أَعْلَمَنِی رَبِّی تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَنَّهُ سَیِّدُ

۱- ۱. فی المصدر: من خلیقتکما.

۲- ۲. فی المصدر: من أحبّ.

الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ وَارِثِي وَ وَارِثُ النَّبِيِّينَ وَ وَصِيُّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ مِنْ شِيعَتِهِ وَ أَهْلِ وَلَايَتِهِ إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ بِأَمْرِ رَبِّ الْعَالَمِينَ يَبْعَثُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَقَاماً مَحْمُوداً يَغْبِطُهُ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَ الْآخِرُونَ بِيَدِهِ [لِوَائِی] لِوَاءُ الْحَمْدِ يَسِيرُ بِهِ أَمَامِي وَ تَحْتَهُ آدَمُ وَ جَمِيعُ مَنْ وُلِدَ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ حَتْماً مِنَ اللَّهِ مَحْتُوماً مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَعْدٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي فِيهِ وَ لَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَ أَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ (۱).

**[ترجمه]الإرشاد: ابن عباس گفت: وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله فاطمه را به همسری علی در آورد، زنان قریش و دیگر زنان فاطمه را سرزنش کردند و گفتند: پدرت تو را به عقد مردی درآورده که هیچ مال و سرمایه‌ای ندارد، پیامبر به فاطمه گفت: آیا راضی وخوشحال نیستی از اینکه خدواند متعال با نظر افکندن در میان زمینیان دو نفر را از آنها برگزید که یکی از آنها پدرت ودیگری همسرت است؟ ای فاطمه من و علی نوری در پیشگاه خداوند متعال بودیم که چهارده هزار سال قبل از خلقت آدم طاعت الهی را به جای می‌آوردیم. خداوند پس از خلق آدم آن نور را به دو جزء تقسیم کرد که جزئی از آنها من هستم ودیگر جزء هم علی همسرت. سخنان پیامبر در میان مردم رواج یافت وقریش به سخن گفتن در این رابطه پرداختند تا اینکه پیامبر اکرم از غرض آنها خبردار شد و به بلال دستور داد تا مردم را در مسجد جمع کند. آنگاه حضرت بر منبر رفت و به سخن گفتن درباره مقام و منزلت ویژه حضرت فاطمه و علی علیهما السلام در پیشگاه الهی پرداخت و گفت: ای مردم سخنان شما را شنیدم. سخنی را برای شما بیان می کنم آن را بشنوید و حفظ کنید وآویزه گوش تان قرار دهید. شما را از فضیلت و کرامتی که پرودگار فقط به اهل بیت من و علی علیه السلام اختصاص داده است خبر دار می کنم. پرودگار جهانیان علی را بر شما برتری داده است پس به مخالفت با او نپردازید که از عقیده خود باز می گردید «وَ مَنْ یَنْقَلِبْ عَلی عَقِبَیْهِ فَلَنْ یَضُرَّ اللَّهَ شَیْئاً وَ سَیَجْزِی اللَّهُ الشَّاکِرِین» - . آل عمران / ۱۴۴ -

{و هر کس از عقیده خود بازگردد، هرگز هیچ زیانی به خدا نمی رساند، و به زودی خداوند سپاسگزاران را پاداش می دهد.}

ای مردم! خداوند مرا از میان بندگانش برگزید و به عنوان پیامبر انتخاب کرد و علی را به عنوان جانشین و وصی برای من انتخاب کرد. ای مردم! زمانی که به معراج رفتم و تمام ملائک آسمانها از جبرئیل گرفته تا دیگر مقربان از همراهی من باز ماندند و به حجاب های الهی رسیدم، وارد هفتاد هزار حجاب شدم، حجاب ها را یکی پس از دیگری پشت‌سر گذاشتم از حجاب عزت تا قدرت، بهاء، کرامت، کبریائی، عظمت، نور، تاریکی و وقار را پشت سر گذاشتم تا اینکه به حجاب جلال رسیدم. در آن هنگام پروردگار را صدا زدم و در پیشگاهش ایستادم. خداوند متعال به من فرمود: هر آنچه را که دوست داری و می‌خواهی در خواست کن. برای خودم در باره علی علیه السلام چیزی نخواستم مگر این که او به من عطا کرد و وعده شفاعت من برای شیعیان و حامیان او را داد. آنگاه خدای جلیل جلّ جلاله به من گفت: ای محمد! کدام یک از بندگان مرا دوست داری؟ گفتم دوست دارم کسی را که تو دوست داری ای پروردگارم. گفت: پس علی را دوست بدار. من علی و کسی که او را دوست داشته باشد دوست دارم. در آن هنگام سر تعظیم و کرنش در برابر پروردگار فرود آوردم و شکر و سپاس وی را به جای آوردم. خداوند متعال گفت: ای محمد، علی، ولی من و بهترین بنده‌ام بعد از تو است. او را به عنوان برادر، وصی، وزیر، برگزیده، جانشین و یار و پشتیبان در برابر دشمنانت برای تو برگزیدم. ای محمد سوگند به عزت وجلالم هیچ قدرتمندی با علی دشمنی نمی‌کند مگر این که او را خواهم شکست و هیچ یک از دشمنانم با علی نخواهد جنگید مگر

آن که او را مغلوب و نـابود خواهم کرد. ای محمـد! من به درون بنـدگانم نگریسـتم و علی را خیرخواه‌ترین ومطیع‌ترین خلقم نسبت به تو یافتم. پس او را به عنوان برادر، جانشین، وصی و همسر دخترت انتخاب کن که من به آنها دو پسر خوب، پاک، با تقـوا و بی غـل وغش خـواهم بخشـید. به ذات خـود سوگنـد خورده‌ام و بر خود واجب کرده‌ام که هر کس از خلقم که علی و همسرش و نسل آنها را دوست بدارد، پرچم او را بر فراز عرش، بهشت و عمق کرامتم به اهتزاز درآورم و از چشمه های بهشت برین آب بنوشانم. ای محمـد! آنکس که به دشـمنی با آنها بپردازد و از ولایتشان کنار رود، محبت خود را از وی دریغ خواهم کرد و او را از قرب خودم محروم و عذابش را دو چندان و لعنتم را بهره اش خواهم کرد. ای محمد تو فرستاده ام به سوی تمام بندگانم هستی و علی ولی من و امیرمؤمنان است و بر همین اساس از ملائکه و پیامبران و تمام بندگانم قبل از آفرینش آسمانها و زمین عهد و پیمان گرفتم و این پیمان، محبت من به تو و به علی و فرزندان شما و هر کس که دوستدار شماست و از شیعیان شما است و به همین خاطر آنان را از سرشت شما آفریدم.

گفتم: پرودگارا امتم را بر پیروی از او متحـد و یکپارچه کن. خداونـد ابا کرد و گفت: ای محمد! علی مورد آزمایش و وسـیله آزمـایش خواهـد شـد. من شـما را وسـیله آزمـایش قرار داده‌ام و با شـما تمام بنـدگان و خلائق در آسـمانها و زمین را در بوته آزمایش قرار می‌دهم تا از این طریق به طاعت پیشه گان پاداش ارزانی دارم و عصـیان گران را به عذاب و مجازات مبتلا سازم و بد را از خوب و سـره را از ناسره جدا کنم. ای محمد! قسم به عزت و جلالم اگر تو نبودی آدم را خلق نمی‌کردم و اگر علی نبود بهشت را به وجود نمی‌آوردم. در روز قیامت به وسـیله شما ثواب و مجازات را در میان بندگان جاری می‌سازم همچنانکه در دنیا به وسـیله علی و خاندانش از دشـمنانم انتقام می گیرم، سـپس بندگان به سوی من باز می گردند و بازگشت به سوی من است. شـما را در بهشت و جهنم قاضـی و حکم فرما قرار می دهم. بدانید که دشمن شما وارد بهشت نخواهد شد و دوست دار شما از آتش جهنم به دور خواهد ماند این چیزی است که بر خود فرض کرده‌ام.

آنگـاه آنجـا را ترک کردم. از هر حجـابی که می گذشـتم نـدائی را می‌شـنیدم که می گفت: ای محمـد! علی را مقـدم کن. ای محمـد! علی را جانشـین کن. ای محمد! علی را وصـی خود قرار بده. ای محمد! علی را برادر خود قرار بده. ای محمد دوسـت بـدار کسـی را که علی را دوست دارد. ای محمد! برای علی و شـیعیانش طلب خیر و هدایت کن. وقتی که به آسـمانها رسـیدم ملائـک شـروع به تبریک گفتن به من کردنـد در حالیکه می گفتنـد: ارج نهادن پروردگار به تو و علی گوارایت باد ای رسول خدا.

ای مردم! علی برادر من در دنیا و آخرت است. او وصـی‌ام و امین بر اسرار من و سرّ پرودگار است. علی وزیر و جانشین من در دوران حیـاتم و بعـد از آن است. کسـی غیر از من بر او مقـدم نیست. او بهترین جانشـینی است که برایتـان بر جای می گـذارم. پروردگـار جهانیان به من خبر داد که علی سـرور مسـلمانان، پیشوای متقیان، امیر مومنان، وارث من و پیامبران، وصـی فرسـتاده الهی و پیشوای پیشانی نورانیها از میان شـیعه و اهل ولایت او به سوی بهشت برین به امر خداونـد است. خداونـد متعال در روز قیامت او را به چنان جایگاه رفیع و والائی خواهد رساند که اوّلین و آخرین به آن غبطه خواهند خورد. درقیامت در دست علی پرچم من، پرچم حمد است که آن را جلوی من می‌برد در حالی که در زیر آن، آدم و تمام پیامبران و شهداء و صالحان هستند که به سوی بهشت می‌رونـد. این وعـده الهی است و حتما عملی خواهـد شد. این وعده‌ای است که پرودرگار در باره او به من وعـده داده است. هیچگـاه پرودگـار در وعـده خود تخلف نمی کنـد و من بر آن از گواهی‌دهنـدگان هستم - . الیقین فی إمره

اميرالمؤمنين: ۱۵۷-۱۶۰ - .

**[ترجمه]

«۳۷»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ النَّطَرِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِي عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ غَالِبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي خَيْثَمَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ الرَّوَاجِنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى بْنِ عُثْمَانَ الْحَضْرَمِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آيَةَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِيٌّ رَأْسُهَا وَ أَمِيرُهَا(۲).

شف، [كشف اليقين] من كتاب المناقب لموفق بن أحمد الخوارزمى عن الحسن بن أحمد العطار عن الحسن بن أحمد بن الحسين عن أحمد بن عبد الله بن أحمد عن محمد بن عمر بن غالب: مثله (۳).

**[ترجمه]كشف اليقين: ابن عباس گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمودند: خداوند آيه «يا ايها الذين آمنوا» را نازل نفرمود مگر آن كه على بن ابى طالب در رأس آن و امير آن است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين: ۱۷۶ - .

در كشف اليقين به نقل از محمد بن عمر بن غالب مثل آن آمده است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين: ۱۷۷ - .

**[ترجمه]

«۳۸»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ كِفَايَةِ الطَّالِبِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّالِحِيِّ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ هِبَةِ اللَّهِ الشَّافِعِيِّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ شُجَاعِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ كَثِيرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْأَقْمَرِ عَنْ هِلَالٍ الصدفى [الصَّيْرَفِي] عَنْ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ انْتَهَى بِي إِلَى قَصْرٍ مِنْ لُؤْلُؤٍ فِرَاشُهُ مِنْ ذَهَبٍ يَتَلَأْلَأُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ وَ أَمَرَنِي فِي عَلِيٍّ بِثَلَاثِ خِصَالٍ بِأَنَّهُ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ

۱- ۱. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۵۷- ۱۶۰.

۲- ۲. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۷۶.

۳- ۳. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۷۷.

الْمُحَجَّلِینَ (۱).

شف، [کشف الیقین] علی بن محمد بن محمد المغازلی بإسناده عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله (۲).

**[ترجمه]کشف الیقین: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود هنگامیکه در شب معراج به آسمان رفتم به قصری از لؤلؤ رسیدم که فرش آن از طلای درخشان بود. پروردگار به من وحی کرد و مرا به سه فضیلت علی فرمان داد: نخست اینکه سرور مسلمانان، دوم اینکه امام متقیان و سوم اینکه پیشوای سپیدرویانِ بر اثر وضو است - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین۱۷۷ - .

کشف الیقین: علی بن محمد بن محمد مغازلی از پیامبر صلی الله علیه و آله مثل آن را آورده است - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۸۵و۱۸۶ - .

**[ترجمه]

«۳۹»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ سُنَّهِ الْأَرْبَعِینَ فِی سُنَّهِ الْأَرْبَعِینَ لِفَضْلِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ الرَّاوَنْدِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَهْرَوَیْهِ الْقَزْوِینِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنَّکَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: امام رضا از پدرانش علیهم السلام نقل کرد و فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی تو سرور مسلمانان، امام متقیان، پیشوای سپیدرویانِ بر اثر وضو و رهبر مؤمنان هستی - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین ۱۷۸ - .

**[ترجمه]

«۴۰»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الْخَصَائِصِ الْعَلَوِیَّهِ تَأْلِیفِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْفَتْحِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ الْخَوَاصِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَرِیزٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ رِیَاحِ بْنِ خَالِدٍ الْأَسَدِیِّ عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِ عَنْ هِلَالِ بْنِ مِقْلَاصٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أُوحِیَ إِلَیَّ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ بِثَلَاثِ خِصَالٍ أَنَّهُ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: اسعد بن زراره از پدرش نقل کرد که گفت: از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: وقتی به معراج رفتم پرودگار سه فضیلت از علی بن ابی طالب را به من وحی کرد: نخست اینکه او سرور مسلمانان است، دوم اینکه امام متقیان است و سوم اینکه پیشوای سپیدرویانِ بر اثر وضو است - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۷۹ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ الْخَصَائِصِ عَنْ أَبِى عَلِيٍّ الْحَدَّادِ عَنْ أَبِى نُعَيْمٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَحْمَدَ القضانى (۵) [الْقَاضِى] عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ بْنِ أَبِى إِسْحَاقَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيٌّ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَرْحَباً بِسَيِّدِ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ فَقِيلَ لِعَلِيٍّ عليه السلام فَأَيَّ شَيْ ءٍ كَانَ مِنْ شُكْرِكَ قَالَ حَمِدْتُ اللَّهَ عَلَى مَا آتَانِى وَ سَأَلْتُهُ الشُّكْرَ عَلَى مَا أَوْلَانِى وَ أَنْ يَزِيدَ فِيمَا أَعْطَانِى (۶).

ص: ۲۲

۱- ۱. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۷۷.

۲- ۲. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۸۵ و ۱۸۶.

۳- ۳. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۷۸. و للحديث ذيل لم يذكره المصنّف.

۴- ۴. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۷۹.

۵- ۵. فى المصدر و(م): القضبانى.

۶- ۶. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۸۰.

شف، [كشف اليقين] من كتاب الحليه لأبى نعيم الحافظ عن عمر بن أحمد: مثله (۱).

**[ترجمه]كشف اليقين: شعبى گفت: على بن ابى طالب عليه السلام برايمان روايت كرد: رسول خدا صلى الله عليه و آله به من فرمود: آفرين به سرور مسلمانان و امام متقيان، از على عليه السلام سؤال شد كه شكر تو چه چيزى بود؟ گفت: حمد پروردگار را به خاطر آنچه كه به من داده به جا آوردم و توفيق شكر آنچه را كه به من عطا كرده خواستم و از او خواستم آنچه را كه به من ارزانى داشته فزونى بخشد - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين:۱۸۰ - .

در كشف اليقين به نقل از عمر بن احمد مانند آن آورده شده است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين:۱۸۶ - .

**[ترجمه]

«۴۲»

شف، [كشف اليقين] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحُصَيْنِ الْعُقَيْلِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِى حُمَيْدٍ الْوَزَّانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَهَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أُوحِيَ إِلَيَّ فِى عَلِيٍّ ثَلَاثٌ أَنَّهُ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۲).

**[ترجمه]كشف اليقين: عبدالله بن زراره از پدرش نقل كرد كه گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: وقتى به معراج رفتم پرودگار سه فضيلت از على بن ابى طالب را به من وحى كرد: نخست اينكه سرور مسلمانان است، دوم اينكه امام متقيان است وسوم اينكه پيشواى سپيدرويانِ بر اثر وضو است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين:۱۸۳ - .

**[ترجمه]

«۴۳»

شف، [كشف اليقين] مِنْ خَطِّ جَدِّى وَرَّام بْنِ أَبِى فِرَاسٍ مِمَّا حَكَاهُ فِى مَجْمُوعِهِ اللَّطِيفِ عَنْ نَاظِرِ الْحِلَّهِ ابْنِ الْحَدَّادِ عَمَّا انْتَقَاهُ مِنْ تَارِيخِ الْخَطِيبِ وَ كَانَ ابْنُ الْحَدَّادِ حَنْبَلِيّاً يَرْفَعُهُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَهَ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَا فِى الْقِيَامَهِ رَاكِبٌ غَيْرُنَا نَحْنُ أَرْبَعَهٌ فَقَالَ لَهُ عَمُّهُ الْعَبَّاسُ وَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَمَّا أَنَا فَعَلَى الْبُرَاقِ وَ وَصَفَهَا(۳) وَجْهُهَا كَوَجْهِ الْإِنْسَانِ وَ خَدُّهَا كَخَدِّ الْفَرَسِ وَ عُرْفُهَا(۴) مِنْ لُؤْلُؤٍ مَسْمُوطٍ وَ أُذُنَاهَا زَبَرْجَدَتَانِ خَضْرَاوَانِ وَ عَيْنَاهَا مِثْلُ كَوْكَبِ الزُّهَرَهِ وَ وَصَفَهَا بِوَصْفٍ طَوِيلٍ قَالَ الْعَبَّاسُ وَ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَ أَخِى صَالِحٌ عَلَى نَاقَهِ اللَّهِ وَ سُقْيَاهَا الَّتِى عَقَرَهَا قَوْمُهُ قَالَ الْعَبَّاسُ وَ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَ عَمِّى حَمْزَهُ أَسَدُ اللَّهِ وَ أَسَدُ رَسُولِهِ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عَلَى نَاقَتِيَ الْعَضْبَاءِ قَالَ الْعَبَّاسُ وَ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَ أَخِى عَلِيٌّ عَلَى نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ زِمَامُهَا مِنْ لُؤْلُؤٍ رَطْبٍ عَلَيْهَا مَحْمِلٌ مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ قُضْبَانُهَا مِنَ الدُّرِّ الْأَبْيَضِ عَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ مِنْ نُورٍ لِذَلِكَ التَّاجِ سَبْعُونَ رُكْناً مَا مِنْ رُكْنٍ إِلَّا وَ فِيهِ يَاقُوتَهٌ حَمْرَاءُ تُضِيءُ لِلرَّاكِبِ الْمُحِثِّ (۵) عَلَيْهِ حُلَّتَانِ خَضْرَاوَانِ وَ بِيَدِهِ لِوَاءُ

۱– ۱. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۸۶.

۲– ۲. اليقين فى إمره أمير المؤمنين: ۱۸۳.

۳– ۳. فى المصدر: و وصفها فقال.

۴– ۴. العرف– بالضم–: الشعر النابت فى محدب رقبه الفرس.

۵– ۵. فى المصدر: تضى ء للراكب المحث ثلاثه أيام.

الْحَمْدِ وَ هُوَ يُنَادِي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ الْخَلَائِقُ مَا هَذَا إِلَّا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَوْ حَامِلُ عَرْشٍ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ لَيْسَ هَذَا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَ لَا حَامِلُ عَرْشٍ هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَصِيُّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۱).

**[ترجمه]کشف اليقين: ابن عباس گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: در قيامت تنها ما چهار نفر سواره هستيم. عباس بن عبدالمطلب عموى پيامبر گفت: پدر ومادرم فدايت شوند، اين چهار نفر چه كسانى هستند؟ پيامبر صلى الله عليه و آله فرمود: نخست خود من كه سوار بر براق هستم. سپس آن را وصف كرد: سرش مانند انسان، گونه‌هايش همچون اسب، يالش از مرواريد به رشته كشيده شده، گوش هايش ياقوت هاى سبز، چشم هايش مثل ستاره زهره است وهمچنان به وصف آن ادامه داد. گفتم: دومين نفر آنها چه كسى است اى رسول خدا؟ فرمود: صالح برادرم كه سوار بر همان شترى مى‌شود كه قومش آن را پى كردند. گفتم سومين نفر آنها چه كسى است؟ فرمود: عمويم حمزه شير خدا و رسول خدا كه سوار بر شتر من، عضباء مى‌شود. گفتم نفر آخر چه كسى است اى فرستاده الهى؟ فرمود: برادرم على كه سوار بر شترى از شترهاى بهشت مى‌شود كه افسار آن از مرواريد مرطوب، كجاوه اش از ياقوت قرمز و ميله‌هايش از مرواريد سفيد است و بر سر على تاجى از نور گذاشته مى شود كه در آن هفتاد هزار شكاف وجود دارد ودر هر شكاف ياقوتى قرمز رنگ كه مسير سه روز را براى سواركار تيزتك روشن مى كند. دو جامه سبز رنگ بر تن دارد و در دستش پرچم حمد است در حالى كه ندا بر مى آورد: لا اله الا الله محمد رسول الله. مردم مى‌گويند: اين چه كسى است، نبىّ مُرسل يا فرشته اى مقرب و يا حامل عرش است؟ ندايى از داخل عرش بر مى‌آيد كه او نه پيامبر مبعوث شده و نه فرشته مقرب و نه حامل عرش است بلكه على بن ابى طالب وصى رسول خدا، اميرمؤمنان و پيشواى سپيدرويانِ بر اثر وضو است - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين:۱۸۴و۱۸۵ - .

**[ترجمه]

«۴۴»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ أَبِي الْحُسَيْنِ النَّسَّابَةِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ بِشْرٍ(۲) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لَهِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام أَنْتَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ (۳).

**[ترجمه]كشف اليقين: رسول خدا صلى الله عليه و آله به على عليه السلام گفت: اى على تو امام متقيان و پيشواى سپيدرويانِ بر اثر وضو هستى - . اليقين فى إمره اميرالمؤمنين: ۱۸۶ - .

**[ترجمه]

«۴۵»

شف، [كشف اليقين] مِنْ كِتَابِ كِفَايَةِ الطَّالِبِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الشَّافِعِيِّ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ

الْإِسْمَاعِيلِيِّ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ يُوسُفَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ ضُرَيْسٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الْمُنَافِقِينَ (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: علی رئیسِ مؤمنان و مال، رئیسِ منافقان است - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۹۹ - .

**[ترجمه]

«۴۶»

شف، [کشف الیقین] مِنْ كِتَابِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ غَسَّانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ الطَّائِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ إِنَّكَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبُ الدِّينِ.

قال أبو القاسم الطائی سألت أحمد بن یحیی ثعلب (۵) عن الیعسوب قال هو الذکر من النحل الذی یقدمها(۶).

ص: ۲۴

۱- ۱. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۸۴ و ۱۸۵.

۲- ۲. فی المصدر بعد ذلک: عن کادح بن رحمه اه.

۳- ۳. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۸۶.

۴- ۴. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۹۹.

۵- ۵. اوردنا ترجمته ذیل الروایه: ۲۵.

۶- ۶. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۹۰.

**[ترجمه]کشف الیقین: امام رضا علیه السلام به نقل از پدرانش علیهم السلام فرمود: ای علی! تو سرور مسلمانان، امام متقیان، پیشوای سپیدرویانِ بر اثر وضو و رئیس دین هستی.

ابو القاسم طائی گفت: از احمد بن یحیی ثعلب معنای یعسوب را پرسیدم که گفت: به معنای زنبور عسل نر است که پیشاپیش ماده حرکت می کند و از آن مراقبت می‌کند - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۹۰ - .

**[ترجمه]

«۴۷»

شف، [کشف الیقین] أَحْمَدُ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الضَّحَّاکِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ضُرَیْسٍ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الْمُنَافِقِینَ (۱).

**[ترجمه]علی علیه السلام فرمود: رسول خدا فرمودند: علی رئیس مؤمنان و مال، رئیس منافقان است - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۹۳ - .

**[ترجمه]

«۴۸»

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ أَبِی الْحُسَیْنِ النَّسَّابَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (۲) بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یُصَافِحُنِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَنْتَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: ابوذر گفت: از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که به علی علیه السلام گفت: ای علی! تو اولین کسی هستی که در قیامت با من دست می‌دهی و رهبر و پیشوای مؤمنان هستی - . الیقین فی إمره امیرالمؤمنین:۱۹۵ - .

**[ترجمه]

«۴۹»

ل، [الخصال]: فِی وَصِیَّهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَعْطَانِی فِیکَ سَبْعَ خِصَالٍ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ مَعِی وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَقِفُ (۴) عَلَی الصِّرَاطِ مَعِی وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یُکْسَی إِذَا کُسِیتُ وَ یَحْیَا إِذَا حَیِیتُ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَسْکُنُ مَعِی عِلِّیِّینَ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَشْرَبُ مَعِی مِنَ الرَّحِیقِ الْمَخْتُومِ الَّذِی خِتَامُهُ مِسْکٌ (۵).

**[ترجمه]خصـال: در وصـیت پیامبر صـلی الله علیه و آله به علی علیه السـلام آمـده: ای علی! پروردگار متعال درباره تو هفت فضـیلت را به من داده است که عبارتنـد از: تو به همراه من اولین کسـی هستی که قبر او با من شـکافته می‌شود، نخستین کسـی خواهی بود که با من در پل صـراط خواهی ایسـتاد. نخستین کسـی خواهی بود که بعد از من لباس پوشانده می‌شوی و نخستین کسـی خواهی بود که بعـد از من زنـده خواهـد شـد. ای علی! تو نخسـتین کسـی خواهی بود که به همراه من در علّیّین سـاکن خـواهی شـد و نخسـتین کسـی خـواهی بـود که به همراه من از شـراب سر به مهر که مهر آن مشـک است خواهـد نوشـید. - . الخصال ۲: ۲ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ل، [الخصال] أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ الْأَصْـبَهَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَبْسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ السُّلَمِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِیلٍ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ لَقَـدْ سَـمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله یَقُولُ: [إِنَ] فِی عَلِیٍّ خِصَالًا لَوْ کَانَتْ وَاحِدَهٌ مِنْهُنَ (۶) فِی جَمِیعِ النَّاسِ لَاکْتَفَوْا بِهَا فَضْلًا قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ مِنِّی کَهَارُونَ مِنْ مُوسَی

۱- ۱. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۹۳.

۲- ۲. فی المصدر و(م) و(د): عبید اللّه.

۳- ۳. الیقین فی إمره أمیر المؤمنین: ۱۹۵.

۴- ۴. فی المصدر: تقف خ ل.

۵- ۵. الخصال ۲: ۲. و لیست فیه کلمه« معی». و لا یخفی أنّه لم یذکر السابع من الخصال.

۶- ۶. الصحیح کما فی المصدر و(م): منها.

وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله عَلِيٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله عَلِيٌّ مِنِّی کَنَفْسِی طَاعَتُهُ طَاعَتِی وَ مَعْصِیَتُهُ مَعْصِیَتِی وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله حَرْبُ عَلِیٍّ حَرْبُ اللَّهِ وَ سِلْمُ عَلِیٍّ سِلْمُ اللَّهِ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله وَلِیُّ عَلِیٍّ وَلِیُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّ عَلِیٍّ عَدُوُّ اللَّهِ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله عَلِیٌّ حُجَّهُ اللَّهِ وَ خَلِیفَتُهُ عَلَی عِبَادِهِ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله حُبُّ عَلِیٍّ إِیمَانٌ وَ بُغْضُهُ کُفْرٌ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله حِزْبُ عَلِیٍّ حِزْبُ اللَّهِ وَ حِزْبُ أَعْدَائِهِ حِزْبُ الشَّیْطَانِ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ لَا یَفْتَرِقَانِ حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله عَلِیٌّ قَسِیمُ الْجَنَّهِ وَ النَّارِ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله مَنْ فَارَقَ عَلِیّاً فَقَدْ فَارَقَنِی وَ مَنْ فَارَقَنِی فَقَدْ فَارَقَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَوْلُهُ صلى الله عليه و آله شِیعَهُ عَلِیٍّ هُمُ الْفَائِزُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۱).

**[ترجمه]خصال: جابر انصاری گفت: از پیامبر صلی الله علیه وآله شنیدم که فرمود: در علی فضیلت‌های وجود دارد که اگر در تمام مردم یکی از آنها وجود داشت در فضیلت آنها کافی بود. که عبارتند از این سخن پیامبر که «هرکه من مولای اویم علی مولای اوست»، «علی برای من همچون هارون برای موسی است»، «علی از من و من از علی هستم»، «علی همچون خود من است طاعت او همچون طاعت من و عصیان او همچون عصیان من است»، «جنگ علی، جنگ خدا و صلح او صلح خداست» «دوست علی، دوست خدا و دشمن او دشمن خداست» «علی، حجت خداوند و خلیفه او بر بندگانش است»، «دوست داشتن علی ایمان و دشمنی با او کفر است» «گروه علی حزب خدا و گروه دشمنانش حزب شیطان هستند»، « علی با حق و حق با علی است و تا رسیدن به حوض کوثر از هم جدا نمی شوند»، «علی، تقسیم کننده بهشت وجهنم است» «هر کس از علی جدا شود از من جدا شده و هر کس از من جدا شود از خدا جدا شده است» «تنها شیعیان علی در روز قیامت رستگارانند» - . الخصال۲: ۸۹ و ۹۰ -

**[ترجمه]

«۵۱»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: یَا عَلِیُّ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ کُنْتَ أَنْتَ وَ وُلْدُکَ عَلَی خَیْلٍ بُلْقٍ مُتَوَّجِینَ بِالدُّرِّ وَ الْیَاقُوتِ فَیَأْمُرُ اللَّهُ بِکُمْ إِلَی الْجَنَّهِ وَ النَّاسُ یَنْظُرُونَ (۲).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: یَا عَلِیُّ لَوْلَاکَ لَمَا عُرِفَ الْمُؤْمِنُونَ بَعْدِی (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از امام رضا از پدرانش علیهم السلام روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! خداوند در روز قیامت تو و فرزندانت را در حالی که بر اسبان سفیدِ مزین به مروارید و یاقوت، سوار هستید به طرف بهشت فرمان می‌دهد، این در حالی است که مردم به شما نگاه می کنند - . عیون الأخبار: ۱۹۹ - .

و با همین اسناد روایت شده: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! اگر تو نبودی مؤمنان بعد از من شناخته نمی شدند - . عیون الأخبار:۲۱۲ - .

**[ترجمه]

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ هَذَا یَعْنِی عَلِیّاً یَوْمَ الْقِیَامَهِ کَهَاتَیْنِ وَ ضَمَّ بَیْنَ إِصْبَعَیْهِ وَ شِیعَتُنَا مَعَنَا وَ مَنْ أَعَانَ مَظْلُومَنَا کَذَلِکَ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا یَرَی عَوْرَتِی غَیْرُ عَلِیٍّ وَ لَا یُبْغِضُهُ إِلَّا کَافِرٌ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: دَعَا لِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اللَّهُمَّ اهْدِ

ص: ۲۶

۱- ۱. الخصال ۲: ۸۹ و ۹۰.

۲- ۲. عیون الأخبار: ۱۹۹.

۳- ۳. عیون الأخبار: ۲۱۲.

قَلْبَهُ وَ اشْرَحْ صَدْرَهُ وَ ثَبِّتْ لِسَانَهُ وَ قِهِ الْحَرَّ وَ الْبَرْدَ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: لَا يُؤَدِّي عَنِّي إِلَّا عَلِيٌّ وَ لَا يَقْضِي عِدَاتِي إِلَّا عَلِيٌّ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ صلی الله علیه و آله: خَيْرُ إِخْوَانِي عَلِيٌّ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِيَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مَا سَلَكْتَ طَرِيقاً وَ لَا فَجّاً إِلَّا سَلَكَ الشَّيْطَانُ غَيْرَ طَرِيقِكَ وَ فَجِّكَ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: كَفُّ عَلِيٍّ كَفِّي.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السلام الْجَنَّةُ تَشْتَاقُ إِلَيْكَ وَ إِلَى عَمَّارٍ وَ سَلْمَانَ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادِ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: أَنْتَ يَا عَلِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَ أَنْتَ ذُو قَرْنَيْهَا.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السلام إِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي وَ أَكْرَهُ لَكَ مَا أَكْرَهُ لَهَا(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از امام رضا، از پدرانش علیهم السلام روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من و این شخص - اشاره کرد به علی علیه السلام - در روز قیامت همچون این دو- دو انگشتش را به هم وصل کرد - هستیم و شیعیان ما و کسانی هم که ستم دیده‌ی ما را یاری رسانند با ما هستند.

و با همین اسناد گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: تو از من و من از تو هستم.

و با همین اسناد گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: فقط علی عورت مرا[پس از مرگم]، خواهد دید و تنها کافر با علی دشمنی خواهد کرد.

و با همین اسناد گفت: علی علیه السلام فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله این گونه برایم دعا کرد: پروردگارا قلب او را هدایت کن، سینه اش را گشایش ده، زبانش را استوار کن واز گرما وسرما در امان دار.

و با همین اسناد گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: از من ادا نمی کند مگر علی و وعده‌هایم را جز علی عملی نمی‌سازد.

و با همین اسناد رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بهترین برادر من علی است.

و با همین اسناد به نقل از علی علیه السلام آمده که فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله به من فرمود: راهی را تو نرفتی و درّه‌ای را نپیمودی، مگر آن که شیطان خلاف آن را در پیش گرفت.

و با همین اسناد گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: کف دست علی کف دست من است.

و بـا همین اسـناد گفت: پیـامبر صـلی الله علیه و آله به علی علیه السـلام فرمود: بهشت برای تو، عمار، سـلمان و مقـداد، بی‌تابی می‌کند.

و با همین اسناد گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! بهشت برای تو است و تو ذو القرنین آن هستی .

و بـا همین اسـناد گفت: پیـامبر صـلی الله علیه و آله به علی گفت: من هر آنچه را که برای خـود دوست دارم برای تـو هم می‌خواهم و هر آنچه را که برای خود نمی‌پسندم برای تو هم نمی خواهم - . عیون الأخبار:۲۲۰-۲۲۶ - .

**[ترجمه]

«۵۳»

ما، [الأمالی للشـیخ الطوسـی] الْمُفِیـدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ سَـعِیدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ بَکْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَکَرِیَّا(۲) عَنْ کَثِیرِ بْنِ طَارِقٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ أَنْتَ یَا عَلِیُّ (۳) وَ أَصْحَابُکَ فِی الْجَنَّهِ أَنْتَ یَا عَلِیُّ وَ أَتْبَاعُکَ فِی الْجَنَّهِ(۴).

**[ترجمه]امالی طوسـی: زید بن علی، از پدرش از جدش علیهما السلام نقل کرد: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: ای علی! تو و یارانت در بهشت هستید. ای علی! تو و پیروانت در بهشت هستید - . امالی الطوسی:۳۶ - .

**[ترجمه]

«۵۴»

مـا، [الأمالی للشـیخ الطوسـی] الْمُفِیـدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَـدَ الْمَنْصُورِیِّ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَزِیـدَ عَنْ إِسْـمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْمِنْهَالِ عَنْ زَاذَانَ عَنْ سَـلْمَانَ رَضِـیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلنُّصْحِ لِلْمُسْلِمِینَ ثُمَّ لِعَلِیِّ بْنِ

۱- ۱. عیون الأخبار: ۲۲۰- ۲۲۶.

۲- ۲. فی المصدر: المفید، عن علیّ بن إبراهیم الکاتب، عن محمّد بن أبی الثلج، عن عیسی بن مهران، عن محمّد بن زکریا اه.

۳- ۳. فی المصدر: یا علی أنت.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ: ۳۶. و فیه: أنت و أتباعک یا علی فی الجنه.

أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام(۱) وَ الْمُوَالاهِ لَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: سلمان رضی الله عنه گفت: رسول خدا ما را برای خیرخواهی مسلمانان و برای علی بن ابی طالب و دوستی او فرستاد - . امالی الطوسی:۹۶. در مصدر چنین آمده: ما با رسول خدا بر خیرخواهی برای مسلمین و اقتدا به علی بن ابی طالب بیعت کردیم. - .

**[ترجمه]

«۵۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَی بْنِ وَاصِلٍ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ خرور [حَزَوَّرٍ] عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَیَّنَکَ بِزِینَهٍ لَمْ یُزَیِّنِ الْعِبَادَ بِزِینَهٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْهَا زَیَّنَکَ بِالزُّهْدِ فِی الدُّنْیَا وَ جَعَلَکَ لَا تَرْزَأُ مِنْهَا شَیْئاً وَ لَا تَرْزَأُ مِنْکَ شَیْئاً وَ وَهَبَ لَکَ حُبَّ الْمَسَاکِینِ فَجَعَلَکَ تَرْضَی بِهِمْ أَتْبَاعاً وَ یَرْضَوْنَ بِکَ إِمَاماً فَطُوبَی لِمَنْ أَحَبَّکَ وَ صَدَّقَ فِیکَ وَ وَیْلٌ لِمَنْ أَبْغَضَکَ وَ کَذَّبَ عَلَیْکَ فَأَمَّا مَنْ أَحَبَّکَ وَ صَدَّقَ فِیکَ فَأُولَئِکَ جِیرَانُکَ فِی دَارِکَ وَ شُرَکَاؤُکَ فِی جَنَّتِکَ وَ أَمَّا مَنْ أَبْغَضَکَ وَ کَذَّبَ عَلَیْکَ فَحَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ یُوقِفَهُ مَوْقِفَ الْکَذَّابِینَ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: عمار بن یاسر گفت: رسول خدا صلی الله علیه آله به علی علیه السلام فرمود: ای علی! خداوند متعال تو را به زینتی آراسته است که هیچکدام از زینت های بندگان تا این اندازه نزد وی محبوب نیستند. تو را به زهد در دنیا آراسته است و طوری تو را قرار داد که چیزی از دنیا برنمی داری و دنیا هم چیزی از قدر تو کم نمی کند. پروردگار تو را به دوست داشتن بینوایان زینت داده است به طوری که از پیروی کردن آنها از تو خوشنود هستی همچنانکه آنها از پیشوا قراردان تو خوشنود هستند. خوشا به حال کسی که تو را دوست و به تو باور دارد و وای بر کسی که با تو سر دشمنی دارد و تو را تکذیب کند. اما کسانی که تو را دوست داشته و به تو باور دارند همسایگان تو در دنیا و شرکای تو در بهشت هستند. اما کسی که با تو سر دشمنی داشت و تو را تکذیب کرد، بر خداوند، حق است که وی را در جایگاه کذّابین قرار دهد - . امالی الطوسی: ۱۱۳ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه فلم یرزأنی شیئا أی لم یأخذ منی شیئا و أصله النقص (۴).

**[ترجمه]جزری گفته: «فلم یرزأنی شیئا» یعنی چیزی از من نگرفت و اصل آن نقص و کاستی است .

**[ترجمه]

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّوْلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الطَّائِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ جَعْفَرٍ الْأَصْبَغِی (۵) عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ شَرِیکِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِیهِ (۶) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أُعْطِیتُ فِی عَلِیٍّ تِسْعاً ثَلَاثاً فِی الدُّنْیَا وَ ثَلَاثاً فِی الْآخِرَهِ وَ اثْنَتَیْنِ (۷) أَرْجُوهُمَا لَهُ وَ وَاحِدَهً أَخَافُهَا عَلَیْهِ فَأَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِی فِی الدُّنْیَا فَسَاتِرُ عَوْرَتِی وَ الْقَائِمُ بِأَمْرِ أَهْلِی وَ وَصِیِّی فِیهِمْ وَ أَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِی فِی الْآخِرَهِ فَإِنِّی أُعْطَی یَوْمَ الْقِیَامَهِ لِوَاءَ الْحَمْدِ فَأَدْفَعُهُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ یَحْمِلُهُ عَنِّی وَ

ص: ۲۸

۱- ۱. الصحیح کما فی المصدر: بایعنا رسول اللّه علی النصح للمسلمین و الائتمام لعلی بن أبی طالب علیه السلام.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۹۶.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۱۱۳.

۴- ۴. النهایه ۲: ۷۸. و فیه لم یرزءانی شیئا أی لم یأخذا منی شیئا.

۵- ۵. فی المصدر: الضبعی.

۶- ۶. فی المصدر: عن شریک بن عبد اللّه بن أبی نمر، عن عبد اللّه بن عبد الرحمن، عن أبیه اه.

۷- ۷. فی المصدر: و اثنین.

أَعْتَمِدُ عَلَيْهِ فِي مَقَامِ الشَّفَاعَةِ وَ يُعِينُنِي عَلَى حَمْلِ مَفَاتِيحِ الْجَنَّةِ وَ أَمَّا اللَّتَانِ أَرْجُوهُمَا لَهُ فَإِنَّهُ لَا يَرْجِعُ مِنْ بَعْدِي ضَالًّا وَ لَا كَافِراً وَ أَمَّا الَّتِي أَخَافُهَا عَلَيْهِ فَغَدَرُ قُرَيْشٍ بِهِ مِنْ بَعْدِي (۱).

ل، [الخصال] الحسين بن يحيى البجلي عن أبيه عن أبی زرعه عن أحمد بن القاسم عن فطر بن بشير(۲) عن يعقوب بن الفضل عن شريک بن عبد الله عن عبد الله بن عبد الرحمن المزنی عن أبيه عن النبی صلی الله علیه و آله: مثله (۳).

**[ترجمه]امالی الطوسی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: درباره علی نُه چیز به من داده شده است. سه تای آنها در دنیا، سه تای آنها در قیامت، دو تای آنها را برایش آرزو می کنم واز یکی از آنها بر او می‌ترسم، اما سه تای که مخصوص دنیا هستند عبارتند از اینکه او ساتر عورت من [پس از مرگم]، اداره کننده خانواده من و وصی من در میان ایشان است. اما سه چیزی که در قیامت است عبارتند از: در روز قیامت پرچم حمد به دست من داده می‌شود و من آن را به دست علی می‌دهم و به نیابت از من حمل می کند. دوم اینکه در مقام شفاعت بر او تکیه می کنم و سوم اینکه مرا در حمل کردن کلیدهای بهشت یاری می‌رساند. اما دو چیزی که برایش امیدوارم این است که بعد از من به کفر و گمراهی برنگردد. اما چیزی که از آن بر او می‌ترسم خیانت قریش به او بعد از من است - . امالی الطوسی:۱۳۰ - .

در خصال از عبدالرحمان مزنی از پیامبر صلی الله علیه و آله مثل آن روایت شده است - . الخصال ۲ :۴۳ - .

**[ترجمه]

«۵۷»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] الْمُفِيدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَّافِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ (۴) الدِّينَوَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيِّ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ حَارِثَةَ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيّاً يُنْشِدُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَسْمَعُ:

أَنَا أَخُو الْمُصْطَفَى لَا شَكَّ فِي نَسَبِي**مَعَهُ رُبِّيتُ وَ سِبْطَاهُ هُمَا وَلَدِي

جَدِّي وَ جَدُّ رَسُولِ اللَّهِ مُنْفَرِدٌ**وَ فَاطِمُ زَوْجَتِي لَا قَوْلُ ذِي فَنَدٍ

فَالْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْراً لَا شَرِيكَ لَهُ**الْبَرُّ بِالْعَبْدِ وَ الْبَاقِي بِلَا أَمَدٍ

قَالَ فَابْتَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ صَدَقْتَ يَا عَلِيُّ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر بن عبدالله گفت: شنیدم علی علیه السلام ابیات زیر را می‌خواند وپیامبر صلی الله علیه و آله هم گوش می داد:

- من برادر مصطفی هستم و هیچ شک وشبهه ای در اصل ونسب من وجود ندارد، با او پرورش یافته‌ام ونوه های او فرزندان

من هستند.

- پدر بزرگ هر دوی ما یکی است، فاطمه دخترش همسر من است واین غیر قابل انکار است.

- شکر بی نهایت مخصوص خدایی است که شریکی او را نیست. خدایی که نسبت به بنده نیکوکار است و بدون اینکه در زمان باشد باقی است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله تبسمی نمود وفرمود: راست گفتی ای علی - . امالی الطوسی:۱۳۱و۱۳۲ - .

**[ترجمه]

«۵۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنِ الْجِعَابِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الْمُنَافِقِينَ (۶).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۱۳۰.

۲- ۲. فی(م) و(د) عن قطر بن بشیر. و فی المصدر: عن قطن بن بشیر عن جعفر اه.

۳- ۳. الخصال ۲: ۴۳.

۴- ۴. فی المصدر: محمّد بن أبی یعقوب.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ: ۱۳۱ و ۱۳۲. و توجد الأبیات فی الدیوان المنسوب إلیه علیه السلام صلی الله علیه و آله ۴۷ مع زیاده بیت و هی: صدقته و جمیع الناس فی ظلم*** من الضلاله و الاشراك و النكد .

۶- ۶. أمالی الطوسیّ: ۲۲۶.

**[ترجمه]امالی الطوسی: علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: علی رئیس مؤمنان و مال رئیس منافقان است - . امالی الطوسی:۲۲۶ - .

**[ترجمه]

«۵۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ فِطْرٍ قَالَ سَمِعْتُ بَعْضَ (۱) أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: لَقَدْ کَانَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ مِنَ السَّوَابِقِ مَا لَوْ أَنَّ سَابِقَةً مِنْهَا بَیْنَ الْخَلَائِقِ لَوَسِعَتْهُمْ خَیْراً(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: یکی از صحابه می گوید: سوابقی را که علی دارد اگر حتی یکی از آنها در میان مردم پخش شود خیر همه آنها را دربر می گیرد - . امالی الطوسی: ۲۴۹ - .

**[ترجمه]

«۶۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی بْنِ خَلَفٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَضْلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی الْعَبْسِیِّ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ خَیْرٍ الْمَکِّیِّ عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: لَمَّا افْتَتَحَ (۳) النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَکَّةَ انْصَرَفَ إِلَی الطَّائِفِ یَعْنِی إِلَی حُنَیْنٍ فَحَاصَرَهُمْ ثُمَّ إِلَی عَشَرَةٍ(۴) أَوْ سَبْعَ عَشْرَةَ فَلَمْ یَفْتَحْهَا ثُمَّ أَوْغَلَ (۵) رَوْحَةً أَوْ غُدْوَةً ثُمَّ نَزَلَ ثُمَّ هَجَرَ فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ إِنِّی لَکُمْ فَرَطٌ وَ إِنَّ مَوْعِدَکُمُ الْحَوْضُ وَ أُوصِیکُمْ بِعِتْرَتِی (۶) خَیْراً ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ لَتُقِیمُنَّ الصَّلَاةَ وَ لَتُؤْتُنَّ الزَّکَاةَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَیْکُمْ رَجُلًا مِنِّی أَوْ کَنَفْسِی فَلَیَضْرِبَنَّ أَعْنَاقَ مُقَاتِلِیکُمْ وَ لَیَسْبِیَنَّ ذَرَارِیَّکُمْ فَرَأَی أُنَاسٌ أَنَّهُ یَعْنِی أَبَا بَکْرٍ أَوْ عُمَرَ فَأَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ هُوَ هَذَا قَالَ الْمُطَّلِبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقُلْتُ لِمُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَمَا حَمَلَ أَبَاکَ عَلَی مَا صَنَعَ قَالَ أَنَا وَ اللَّهِ أَعْجَبُ مِنْ ذَلِکَ (۷).

**[ترجمه]امالی طوسی: مصعب از پدرش عبد الرحمن بن عوف روایت کرده: زمانی که پیامبر صلی الله علیه و آله مکه را فتح کرد. سپس به طرف طائف - یعنی حنین - به راه افتاد، هجده یا نوزده روز آنجا را محاصره کرد و فتح نشد. در بامدادی یا شامگاهی به سرعت هجوم برد و داخل شد و سپس آنجا را ترک کرد و فرمود: ای مردم! من جلوتر از شما[از دنیا]می‌روم؛ مکان ملاقات شما بر سر حوض است؛ شما را به نیک رفتاری با اهل بیتم سفارش می‌کنم، سپس فرمود: قسم به کسی که نفسم به دست او است نماز را به جای می‌آورید و زکات را ادا می‌کنید در غیر این صورت کسی را به سوی شما می‌فرستم که گردن جنگجویان شما را بزند و خانواده‌هایتان را به اسارت بگیرد. عده‌ای فکر کردند که منظور پیامبر صلی الله علیه و آله ابوبکر یا عمر است، اما پیامبر دست علی علیه السلام را بلند کرد و فرمود: منظورم این فرد است. به مصعب بن عبدالله گفته شد: چه چیزی پدرت عبد الرحمن را به آن[کارهای ناروا در حق علی]واداشت.[در حالی که خودش چنین روایتی نقل

کرده]؟! گفت: به خدا من هم از کار او در شگفتم - . امالی الطوسی:۳۲۱ - .

**[ترجمه]

«۶۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنَ فَرُّوخَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

ص: ۳۰

۱- ۱. فی المصدر: قال سمعت أبا الطفیل یقول: قال بعض اه.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۲۴۹.

۳- ۳. فی المصدر: لما فتح.

۴- ۴. کذا فی النسخ و سهوه ظاهر: و فی المصدر: فحاصرهم ثمانی عشر أو تسع عشر.

۵- ۵. أوغل فی السیر: أسرع. أوغل القوم: أمعنوا فی سیرهم داخلین بین ظهرانی الجبال أو فی ارض العدو.

۶- ۶. فی المصدر: فاوصیکم فی عترتی.

۷- ۷. أمالی الطوسیّ: ۳۲۱.

عُثْمَانَ بْنِ كَرَامَةَ فِی مُسْنَدِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الضَّرِیرِ عَنْ یُوسُفَ بْنِ سَعِیدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ خَیْرٍ عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِیهِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]در امالی طوسی با سندی دیگراز مصعب، مثل این حدیث روایت شده است - . امالی الطوسی ۳۲۱ - .

**[ترجمه]

«۶۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ الْهَیْثَمِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَیْبٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: لَمَّا أَوْقَعَ (۲) وَ رُبَّمَا قَالَ فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ هَوَازِنَ سَارَ حَتَّی نَزَلَ الطَّائِفَ فَحَصَرَ أَهْلَ وَجٍ (۳) أَیَّاماً فَسَأَلَهُ الْقَوْمُ أَنْ یَبْرَحَ مِنْهُمْ (۴) لِیَقْدَمَ عَلَیْهِ وَفْدُهُمْ فَیَشْتَرِطُ لَهُ وَ یَشْتَرِطُونَ لِأَنْفُسِهِمْ (۵) فَسَارَ صلی الله علیه و آله حَتَّی نَزَلَ مَکَّهَ فَقَدِمَ عَلَیْهِ نَفَرٌ مِنْهُمْ بِإِسْلَامِ قَوْمِهِمْ وَ لَمْ یَنْجَعِ الْقَوْمُ لَهُ بِالصَّلَاهِ وَ لَا الزَّکَاهِ فَقَالَ إِنَّهُ لَا خَیْرَ فِی دِینٍ لَا رُکُوعَ فِیهِ وَ لَا سُجُودَ أَمَا وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ لَتُقِیمُنَّ الصَّلَاهَ وَ لَتُؤْتُنَّ الزَّکَاهَ(۶) أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَیْکُمْ رَجُلًا هُوَ مِنِّی کَنَفْسِی فَلَیَضْرِبْ أَعْنَاقَ مُقَاتِلِیهِمْ وَ لَیَسْبِیَنَّ ذَرَارِیَّهُمْ هُوَ هَذَا وَ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَأَشَالَهَا(۷) فَلَمَّا صَارَ الْقَوْمُ إِلَی قَوْمِهِمْ بِالطَّائِفِ أَخْبَرُوهُمْ بِمَا سَمِعُوا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَقَرُّوا لَهُ بِالصَّلَاهِ وَ أَقَرُّوا لَهُ بِمَا شَرَطَ عَلَیْهِمْ فَقَالَ ص (۸) مَا اسْتَعْصَی عَلَیَّ أَهْلُ مَمْلَکَهٍ وَ لَا أُمَّهٌ إِلَّا رَمَیْتُهُمْ بِسَهْمِ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۳۲۱.

۲- ۲. فی المصدر: لما واقع.

۳- ۳. وج- بالفتح ثمّ التشدید: واد(موضع) بالطائف به کانت غزاه النبیّ صلّی اللّه علیه و آله. (مراصد الاطلاع ۳: ۱۴۲۶).

۴- ۴. فی المصدر: أن ینزاح عنهم.

۵- ۵. فی المصدر: فاشترط له و اشترطوا لانفسهم.

۶- ۶. فی المصدر: لیقیمن الصلاه و لیؤتن الزکاه.

۷- ۷. أی رفعها.

۸- ۸. فی المصدر: فقال النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا سَهْمُ اللَّهِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مَا بَعَثْتُهُ فِي سَرِيَّةٍ إِلَّا رَأَيْتُ جَبْرَئِيلَ عليه السلام عَنْ يَمِينِهِ وَ مِيكَائِيلَ عَنْ يَسَارِهِ وَ مَلَكاً أَمَامَهُ وَ سَحَابَةً تُظِلُّهُ حَتَّى يُعْطِيَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حَبِيبِيَ النَّصْرَ وَ الظَّفَرَ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: هنگامی که رسول خدا صلی الله علیه و آله از جنگ با هوازن فراغت یافت به راه افتاد تا اینکه وارد طائف شد و ناحیه وج - . به تشدید جیم، مکانی در طائف است که جنگجویان پیامبر در آنجا جمع شده بودند. (مراصد الإطلاع ۳: ۱۴۲۶) -

را چند روزی محاصره کرد. آن قوم از او خواستند که از آنجا برود تا هیأت اعزامی آنان به دیدن او بروند و شرطهایی را برای او و شرطهایی را برای خوشان بگذارند. پیامبر آنجا را ترک کرد و به طرف مکه به راه افتاد. عده ای از آنها نزد پیامبر آمدند و اسلام قوم خود را اعلام کردند اما با این وجود به خواندن نماز و دادن زکات اقرار نکردند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: در دینی که رکوع و سجود در آن وجود نداشته باشد هیچ خیری وجود ندارد. سوگند به کسی که نفسم به دست اوست باید نماز را به جای آورید و زکات را ادا کنید در غیر این صورت کسی را که همچون نفس خود من است به سوی شما می‌فرستم تا گردن جنگجویان شما را بزند و خانواده‌هایتان را به اسارت بگیرد. سپس دست علی علیه السلام را گرفت و بالا برد و فرمود: آن شخص این است. وقتی آن هیأت به طائف برگشتند قوم خود را از تهدید رسول خدا باخبر ساختند. آنها هم اقرار به خواندن نماز کردند و در برابر شروط پیامبر سر تعظیم فرود آوردند. رسول خدا فرمود: هر مملکت و ناحیه‌ای در برابر من طغیان کند آنها را با تیر الهی نشانه خواهم گرفت. گفتند: ای رسول خدا منظورت از تیر الهی کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب، هر گاه او را به جنگی فرستادم جبرئیل را در طرف راستش، میکائیل را در سمت چپش، فرشته‌ای را در جلویش و تکه ابری را در بالای سرش چون سایه بان دیدم تا اینکه خداوند عز و جل پیروزی را نصیب حبیب من کرد - . امالی الطوسی: ۳۲۱و۳۲۲ - .

**[ترجمه]

بيان

قوله و لم ينجع القوم في بعض النسخ بالجيم و في بعضها بالخاء المعجمة قال الفيروزآبادي نجع الطعام كمنع نجوعا هنأ أكله و الوعظ و الخطاب فيه دخل فأثر و أنجع أفلح (۲) و قال نخع لي بحقي كمنع أقر(۳).

**[ترجمه]«لم ينجع القوم» و در بعضی نسخه ها«لم ينخع». فیروزآبادی گفته: نَجَع الطعام نجوعا یعنی خوردن غذا گوارا شد. و گفته می شود: نجع الوعظ و الخطاب فیه یعنی موعظه در او اثر کرد. أنجع یعنی رستگار شد. نخع لی بحقی یعنی به حقم اقرار کرد.

**[ترجمه]

جا، [المجالس للمفيد] الْجِعَابِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَفٍ عَنْ حُسَيْنٍ الْأَشْقَرِ عَنْ قَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَيْلَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا أَنَسُ ادْعُ لِی سَيِّدَ الْعَرَبِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَسْتَ سَيِّدَ الْعَرَبِ قَالَ أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْعَرَبِ فَدَعَا عَلِيّاً فَلَمَّا جَاءَ عَلِيٌّ علیه السلام قَالَ يَا أَنَسُ ادْعُ لِیَ الْأَنْصَارَ فَجَاءُوا فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ هَذَا عَلِيٌّ سَيِّدُ الْعَرَبِ فَأَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَكْرِمُوهُ لِكَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِيلَ أَخْبَرَنِی عَنِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ مَا أَقُولُ لَكُمْ (۴).

**[ترجمه]مجالس مفید: حسن بن علی علیهما السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای انس! سرور عرب را برایم فرا خوان، گفت: ای رسول خدا مگر شما سرور عرب نیستی؟ پیامبر فرمود: من سرور نسل آدم و علی سرور عرب است. آنگاه انس علی را فرا خواند. هنگامی که نزد رسول خدا آمد، پیامبر این بار خطاب به انس گفت: ای انس انصار را فرا خوان، هنگامی که انصار آمدند، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای انصار! علی سرور عرب است، پس به خاطر محبت به من او را دوست بدارید و به خاطر گرامیداشت من او را گرامی بدارید، که جبرئیل مرا به آنچه که به شما می گویم خبر داد - . امالی مفید: ۲۷و۲۸ - .

**[ترجمه]

«۶۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی مَسِيحٍ عَنْ أَبِی الْمُعْتَمِرِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ وَ عَمِّهِ عَنْ مُعَاذٍ وَ عُبَيْدِ اللَّهِ (۵) ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمِّهِمَا يَزِيدَ(۶) بْنِ الْأَصَمِّ قَالَ: قَدِمَ سَفِيرُ بْنُ شَجَرَةَ الْعَامِرِيُّ بِالْمَدِينَهِ فَاسْتَأْذَنَ

ص: ۳۲

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۳۲۱ و ۳۲۲.

۲- ۲. القاموس ۳: ۸۷.

۳- ۳. القاموس ۳: ۳.

۴- ۴. أمالی المفید: ۲۷ و ۲۸.

۵- ۵. الصحیح کما فی المصدر: عن أبی المعتمر عبد العزیز بن محمّد بن عبد اللّه بن معاذ، عن جده عبد اللّه بن معاذ، عن أبیه و عمه معاذ و عبید اللّه اه.

۶- ۶. فی المصدر: برید.

عَلَى خَالَتِي مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ كُنْتُ عِنْدَهَا فَقَالَتِ ائْذَنْ لِلرَّجُلِ فَدَخَلَ فَقَالَتْ مِنْ أَيْنَ أَقْبَلَ الرَّجُلُ قَالَ مِنَ الْكُوفَةِ قَالَتْ فَمِنْ أَيِّ الْقَبَائِلِ أَنْتَ قَالَ مِنْ بَنِي عَامِرٍ قَالَتْ حُيِّيتُ ازْدَدْ قُرْباً فَمَا أَقْدَمَكَ قَالَ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَهِبْتُ أَنْ تَكْبِسَنِي الْفِتْنَةُ لِمَا رَأَيْتُ مِنِ اخْتِلَافِ النَّاسِ فَخَرَجْتُ فَقَالَتْ هَلْ كُنْتَ بَايَعْتَ عَلِيّاً قَالَ نَعَمْ قَالَتْ فَارْجِعْ فَلَا تَزُلْ عَنْ صَفِّهِ فَوَ اللَّهِ مَا ضَلَّ وَ مَا ضُلَّ بِهِ (۱) فَقَالَ يَا أُمَّهْ فَهَلْ أَنْتِ مُحَدِّثَتِي (۲) فِي عَلِيٍّ عليه السلام بِحَدِيثٍ سَمِعْتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَتِ اللَّهُمَّ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ عَلِيٌّ آيَةُ الْحَقِّ وَ رَايَةُ الْهُدَى عَلِيٌّ سَيْفُ اللَّهِ يَسُلُّهُ عَلَى الْكُفَّارِ وَ الْمُنَافِقِينَ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَبِحُبِّي أُحِبُّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَبِبُغْضِي أُبْغِضُهُ أَلَا وَ مَنْ أَبْغَضَنِي أَوْ أَبْغَضَ عَلِيّاً لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا حُجَّةَ لَهُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: یزید بن اصم گفت: سفیر بن شجره عامری وارد مدینه شد و از خاله ام میمونه همسر رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که من نزدش بودم، اجازه ورود خواست. خاله‌ام گفت: به او اجازه ورود دهید. وقتی وارد شد، از او پرسید: از کجا آمده‌ای ای مرد؟ گفت: از کوفه، پرسید: از کدام قبیله هستی؟ گفت: از بنی عامر. وقتی خاله‌ام این را شنید خوشحال شد و گفت: زنده باشی، نزدیک‌تر بیا، دلیل آمدنت چه بود؟ گفت: ای مادر مؤمنان! وقتی اختلاف میان مردم را دیدم ترسیدم که آتش این فتنه دامن مرا هم بسوزاند به همین خاطر تصمیم به خروج گرفتم. گفت: آیا با علی بیعت کرده‌ای؟ جواب داد: بله، گفت: برگردد و از صف علی خارج نشو چرا که او هیچگاه گمراه نمی‌شود و پیروانش هم گمراه نخواهند شد، مرد پرسید: آیا مرا از حدیثی که از رسول خدا درباره علی شنیده‌ای، با خبر می‌کنی؟ گفت: چرا که نه. از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی نماد حق و پرچم هدایت است. علی علیه السلام شمشیر پرودگار متعال برای قطع کردن گردن کافران و منافقان است. کسی که او را دوست بدارد با دوستی‌ام او را دوست خواهم داشت و هر کس با او دشمنی ورزد با دشمنی‌ام دشمن او هستم. آگاه باشید هر کس که با من دشمنی ورزد و یا علی را دشمن بدارد، در پیشگاه الهی هیچ حجتی نخواهد داشت - . امالی الطوسی:۳۲۲ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی کبس البئر و النهر یکبسهما طمهما بالتراب و رأسه فی ثوبه أخفاه و أدخله فیه و داره هجم علیه و احتاط انتهی (۴) و لعل الأخیر هنا أنسب.

**[ترجمه]فیروزآبادی گفته: کبس البئر و النهر یکبسهما: آن را با خاک پوشاند. کبس رأسه فی ثوبه: آن را مخفی کرد و داخل آن کرد. کبس دارَه: به خانه اش حمله کرد و احاطه کرد. پایان سخن. شاید معنای آخر اینجا مناسب‌تر باشد.

**[ترجمه]

«۶۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنِ الْجِعَابِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْبَارِيِّ عَنْ خَلَفِ بْنِ دُرُسْتَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ هَارُونَ عَنْ

سَهْلِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ قَتَادَهَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ دَنَوْتُ مِنْ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّی کَانَ بَیْنِی وَ بَیْنَهُ قَابُ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنَی فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ مَنْ تُحِبُّ مِنَ الْخَلْقِ قُلْتُ یَا رَبِّ عَلِیّاً قَالَ الْتَفِتْ یَا مُحَمَّدُ فَالْتَفَتُّ عَنْ یَسَارِی فَإِذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۵).

۱- ۱. فی المصدر: و لا ضل به.

۲- ۲. فی المصدر: تحدثینی.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۳۲۲.

۴- ۴. القاموس ۲: ۲۴۴.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ: ۲۲۵.

**[ترجمه]امالی طوسی: انس گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: وقتی به معراج رفتم آنچنان به پروردگار نزدیک شدم که تنها به اندازه دو سر کمان یا نزدیکتر از آن با وی فاصله داشتم - . منظور قرب معنوی و یا نزدیکی به مکانی است که خداوند فقط بهترین بنده اش را آنجا می برد. به هر حال مسلم است که نزدیکی به ذات مقدس خداوند معنا ندارد چرا که از محکمات دینی و عقلی است که خداوند منزه از مکان است. بنابراین اینگونه روایات به فرض صدور باید توجیه صحیح گردد تا با این اصل مسلم منافات نداشته باشد.(مترجم) - .

خداوند متعال فرمود: از میان بندگان چه کسی را دوست داری؟ گفتم: پرودگارا، علی را. گفت: ای محمد نگاه کن. وقتی به طرف چپ خود نگاه کردم علی بن ابی طالب صلوات الله

علیه را دیدم - . امالی الطوسی: ۲۲۵ - .

**[ترجمه]

«۶۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ الْمُلَّائِیِّ عَنِ الْأَجْلَحِ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَعَا عَلِیّاً وَ هُوَ مُحَاصِرُ الطَّائِفِ فَکَانَ الْقَوْمُ اسْتَشْرَفُوا لِذَلِکَ وَ قَالُوا لَقَدْ طَالَ نَجْوَاکَ لَهُ مُنْذُ الْیَوْمِ فَقَالَ مَا أَنَا انْتَجَیْتُهُ وَ لَکِنَّ اللَّهَ انْتَجَاهُ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله علی را در حالیکه طائف را محاصره کرده بود فرا خواند. لشکریان که متوجه حرف زدن های محرمانه رسول خدا با علی شدند، گفتند: ای رسول خدا امروز زیاد با علی نجوا کردی، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: این من نبودم که با او نجوا کردم بلکه پرودگار با او نجوا کرد - . امالی الطوسی:۲۱۱ - .

**[ترجمه]

«۶۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْفَضَائِلُ عَنِ الْعُکْبَرِیِّ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: کَانَ لِعَلِیٍّ علیه السلام ثَمَانِیَ عَشْرَهَ مَنْقَبَهً مَا کَانَتْ لِأَحَدٍ فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ مِثْلُهَا.

ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: فُضِّلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عَلَی أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمِائَهِ مَنْقَبَهٍ وَ شَارَکَهُمْ فِی مَنَاقِبِهِمْ.

کتاب أبی بکر بن مردویه قال نافع بن الأزرق لعبد الله بن عمر إنی أبغض علیا فقال أبغضک الله (۲) أ تبغض رجلا سابقه من سوابقه خیر من الدنیا و ما فیها قال جابر الأنصاری کانت لأصحاب النبی صلی الله علیه و آله ثمانی عشره سابقه خص منها علی بثلاث عشره و شرکنا فی الخمس (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس گفت: علی هجده فضیلت دارد که هیچکدام از آنها در میان این امت یافت نمی شود.

ابن بطه در کتاب ابانه از عبدالرزاق از پدرش نقل کرده است: علی بن ابی طالب با داشتن صد فضیلت بر صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله برتری یافت در عین حال تمام فضیلت های آنها را هم داشت.

در کتاب ابی بکر بن مردویه آمده: نافع بن ارزق به عبدالله بن عمر گفت: من از علی متنفرم. عبدالله به او گفت: خداوند از تو بیزار باد. آیا از مردی که ارزش یک کار نیک او برابر با تمام دنیا وهر آنچه که در آن است، بیزار هستی؟

جابر انصاری گفت: صحابه رسول خدا هجده ویژگی داشتند که سیزده تای آن فقط مخصوص علی علیه السلام بود. و در پنج تای دیگر هم با ما سهیم بود - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۴۰ - .

**[ترجمه]

«۶۸»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ حَدَّثَنِی الْحُسَیْنُ بْنُ زَیْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ وَ انْتَهَیْتُ إِلَی سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی نُودِیتُ یَا مُحَمَّدُ اسْتَوْصِ بِعَلِیٍّ خَیْراً فَإِنَّهُ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ (۴) وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۵).

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۲۱۱.

۲- ۲. فی المصدر: فقال قال أبغضک اللّه.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۴۰.

۴- ۴. فی أمالی المفید: سید الوصیین.

۵- ۵. أمالی المفید: ۱۰۳. أمالی الطوسیّ: ۱۲۱.

**[ترجمه]مجالس مفید، امالی طوسی: جعفر بن محمد از پدرش از جدش علیهم السلام روایت کرده: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: وقتی که به آسمان برده شدم و به سدره المنتهی رسیدم، ندا داده شدم: ای محمد! برای علی طلب خیر کن. او سرور مسلمانان، پیشوای تقوا پیشه گان و پیشوای روسپیدانِ بر اثر وضو در روز قیامت است - . امالی المفید: ۱۰۳، امالی الطوسی ۱۲۱. - .

**[ترجمه]

«۶۹»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ الْکَرْخِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ أُعْطِیتُ فِیکَ تِسْعَ خِصَالٍ ثَلَاثٌ فِی الدُّنْیَا وَ ثَلَاثٌ فِی الْآخِرَهِ وَ اثْنَتَانِ لَکَ وَ وَاحِدَهٌ أَخَافُهَا عَلَیْکَ وَ أَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِی فِی الدُّنْیَا فَإِنَّکَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِی أَهْلِی وَ قَاضِی دَیْنِی وَ أَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِی فِی الْآخِرَهِ فَإِنِّی أُعْطَی لِوَاءَ الْحَمْدِ فَأَجْعَلُهُ فِی یَدِکَ وَ آدَمُ وَ ذُرِّیَّتُهُ تَحْتَ لِوَائِی وَ تُعِینُنِی عَلَی مَفَاتِیحِ الْجَنَّهِ وَ أُحَکِّمُکَ فِی شَفَاعَتِی لِمَنْ أَحْبَبْتَ وَ أَمَّا اللَّتَانِ لَکَ فَإِنَّکَ لَمْ تَرْجِعْ بَعْدِی کَافِراً وَ لَا ضَالًّا وَ أَمَّا الَّتِی أَخَافُهَا عَلَیْکَ فَغَدْرَهُ قُرَیْشٍ بِکَ بَعْدِی یَا عَلِیُّ (۱).

**[ترجمه]خصال: زید بن ارقم گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: درباره تو نُه خصلت به من داده شده است. سه تای آنها در دنیا، سه تای آنها در قیامت، دو تای آنها برای تو است و از یکی از آنها بر تو می ترسم. اما سه تایی که مخصوص دنیا هستند عبارتند از اینکه تو وصی، جانشین من در خانوادهام و اداکننده قرضم هستی. اما سه چیز قیامت عبارتند از: در روز قیامت پرچم حمد به دست من داده می شود و من آن را به دست تو می دهم و آدم و فرزندانش در زیر پرچم من قرار دارند. دوم اینکه مرا در حمل کردن کلیدهای بهشت یاری می‌رسانی و سوم اینکه در شفاعتم تو را حاکم قرار می‌دهم تا هر که را دوست داری شفاعت کنی. اما دو چیزی که برای تو است اینکه بعد از من به کفر و گمراهی برنگردی و چیزی که ترس آن را دارم این است که بعد از من قریش به تو خیانت کنند - . الخصال۲ :۴۳ - .

**[ترجمه]

«۷۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُوسَوِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ (۲) بْنِ نَهِیکٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ إِنَّهُ لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ تَلَقَّتْنِی الْمَلَائِکَهُ بِالْبِشَارَاتِ فِی کُلِّ سَمَاءٍ حَتَّی لَقِیَنِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام فِی مَحْفِلٍ مِنَ الْمَلَائِکَهِ(۳) فَقَالَ لَوِ اجْتَمَعَتْ أُمَّتُکَ عَلَی حُبِّ عَلِیٍّ مَا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ النَّارَ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَشْهَدَکَ مَعِی فِی سَبْعَهِ مَوَاطِنَ حَتَّی أَنِسْتُ بِکَ أَمَّا أَوَّلُ ذَلِکَ فَلَیْلَهُ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ قَالَ لِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام أَیْنَ أَخُوکَ یَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ (۴) خَلَّفْتُهُ وَرَائِی فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَلْیَأْتِکَ بِهِ فَدَعَوْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِذَا مِثَالُکَ مَعِی وَ إِذَا الْمَلَائِکَهُ وُقُوفاً صُفُوفاً(۵) فَقُلْتُ

يَا جَبْرَئِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُبَاهِي اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فَدَنَوْتُ فَنَطَقْتُ بِمَا كَانَ وَ بِمَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ الثَّانِيَهُ حِينَ أُسْرِيَ بِي إِلَى ذِي الْعَرْشِ عَزَّ

ص: ۳۵

۱- ۱. الخصال ۲: ۴۳.

۲- ۲. فی المصدر و(م): عبد اللّه.

۳- ۳. فی المصدر: فقال یا محمّد اه.

۴- ۴. فی المصدر: فقلت: یا جبرئیل اه.

۵- ۵. کذا فی النسخ، و فی المصدر: وقوف صفوفا.

وَ جَلَّ قَالَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام أَيْنَ أَخُوكَ يَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ خَلَّفْتُهُ وَرَائِی فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِذَا مِثَالُكَ مَعِی (۱) وَ كُشِطَ لِی عَنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ حَتَّى رَأَيْتُ سُكَّانَهَا وَ عُمَّارَهَا وَ مَوْضِعَ كُلِّ مَلَكٍ مِنْهَا وَ الثَّالِثَهُ حِينَ بُعِثْتُ إِلَى الْحَقِ (۲) فَقَالَ لِی جَبْرَئِيلُ علیه السلام أَيْنَ أَخُوكَ فَقُلْتُ خَلَّفْتُهُ وَرَائِی فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَلْيَأْتِكَ بِهِ فَدَعَوْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِذَا أَنْتَ مَعِی فَمَا قُلْتُ لَهُمْ شَيْئاً وَ لَا رَدُّوا عَلَيَّ شَيْئاً إِلَّا سَمِعْتَهُ وَ وَعَيْتَهُ وَ الرَّابِعَهُ خُصِّصْنَا بِلَيْلَهِ الْقَدْرِ وَ أَنْتَ مَعِی فِيهَا وَ لَيْسَتْ لِأَحَدٍ غَيْرِنَا وَ الْخَامِسَهُ نَاجَيْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِثَالُكَ مَعِی فَسَأَلْتُ فِيكَ (۳) فَأَجَابَنِی إِلَيْهَا إِلَّا النُّبُوَّهَ فَإِنَّهُ قَالَ خَصَصْتُهَا بِكَ وَ خَتَمْتُهَا بِكَ وَ السَّادِسَهُ لَمَّا طُفْتُ بِالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ كَانَ مِثَالُكَ مَعِی وَ السَّابِعَهُ هَلَاكُ الْأَحْزَابِ عَلَى يَدِی وَ أَنْتَ مَعِی.

يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ أَشْرَفَ إِلَى الدُّنْيا(۴) فَاخْتَارَنِی عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ ثُمَّ اطَّلَعَ الثَّانِيَهَ فَاخْتَارَكَ عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ. ثُمَّ اطَّلَعَ الثَّالِثَهَ فَاخْتَارَ فَاطِمَهَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ثُمَّ اطَّلَعَ الرَّابِعَهَ فَاخْتَارَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ- وَ الْأَئِمَّهَ مِنْ وُلْدِهِمَا عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ.

يَا عَلِيُّ إِنِّی رَأَيْتُ اسْمَكَ مَقْرُوناً بِاسْمِی فِی أَرْبَعِهِ مَوَاطِنَ فَأَنِسْتُ بِالنَّظَرِ إِلَيْهِ إِنِّی لَمَّا بَلَغْتُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ فِی مَعَارِجِی إِلَى السَّمَاءِ وَجَدْتُ عَلَى صَخْرَتِهَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيَّدْتُهُ بِوَزِيرِهِ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ فَقُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ وَ مَنْ وَزِيرِی فَقَالَ (۵) عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى سِدْرَهِ الْمُنْتَهَى وَجَدْتُ مَكْتُوباً عَلَيْهَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَنَا وَحْدِی وَ مُحَمَّدٌ صَفْوَتِی مِنْ خَلْقِی أَيَّدْتُهُ بِوَزِيرِهِ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ فَقُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ وَ مَنْ وَزِيرِی فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَلَمَّا جَاوَزْتُ السِّدْرَهَ وَ انْتَهَيْتُ إِلَى عَرْشِ

۱- ۱. فی المصدر: ادع اللّه عزّ و جلّ فليأتک به، فدعوت اللّه عزّ و جلّ فإذا مثالک معی.

۲- ۲. فی المصدر: إلی الجن.

۳- ۳. فی المصدر: فسألت اللّه فيک خصالا.

۴- ۴. فی المصدر: علی الدنيا.

۵- ۵. فی المصدر: قال.

رَبِّ الْعَالَمِینَ وَجَدْتُ مَکْتُوباً عَلَی قَائِمَهٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ (۱) أَنَا وَحْدِی مُحَمَّدٌ حَبِیبِی وَ صَفْوَتِی مِنْ خَلْقِی أَیَّدْتُهُ بِوَزِیرِهِ وَ أَخِیهِ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ.

یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَعْطَانِی فِیکَ سَبْعَ خِصَالٍ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَنْشَقُّ الْقَبْرُ عَنْهُ مَعِی وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَقِفُ مَعِی عَلَی الصِّرَاطِ فَتَقُولُ (۲) لِلنَّارِ خُذِی هَذَا فَهُوَ لَکِ وَ ذَرِی هَذَا فَلَیْسَ هُوَ لَکِ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یُکْسَی إِذَا کُسِیتُ وَ یَحْیَا إِذَا حَیِیتُ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ یَقِفُ مَعِی عَنْ یَمِینِ الْعَرْشِ وَ أَوَّلُ مَنْ یُقْرِعُ مَعِی بَابَ الْجَنَّهِ وَ أَوَّلُ مَنْ یَسْکُنُ مَعِی عِلِّیِّینَ وَ أَوَّلُ مَنْ یَشْرَبُ مَعِی مِنَ الرَّحِیقِ الْمَخْتُومِ الَّذِی خِتامُهُ مِسْکٌ وَ فِی ذلِکَ فَلْیَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُونَ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: ای علی! هنگامی که به معراج رفتم در هر آسمانی ملائکه با بشارت ها از من استقبال کردند تا اینکه به جبرئیل در محفلی از ملائکه رسیدم و گفت: ای محمد! اگر امت تو بر دوست داشتن علی توافق می‌کردند خداوند آتش جهنم را خلق نمی‌کرد؛ ای علی! خداوند متعال در هفت جا تو را به عنوان شاهد در کنار من حاضر کرد تا جایی که با تو انس گرفتم. اول اینکه در شب معراج وقتی به آسمانها رفتم جبرئیل به من گفت: ای محمد برادرت کجاست؟ گفتم: او را جانشین خود قرار داده‌ام. گفت: از خداوند بخواه تا او را هم همراهت قرار دهد. از خدواند متعال خواسته جبرئیل را طلب کردم تا اینکه مثال تو را در کنارم یافتم. در آسمانها ملائکه را دیدم که صف به صف ایستاده اند گفتم: ای جبرئیل، اینان چه کسانی هستم؟ گفت: کسانی هستند که خداوند عز وجل در روز قیامت به آنها مباهات می ورزد. به آنها نزدیک شدم و درباره چیزهای که بود و تا روز قیامت خواهد بود صحبت کردم. حالت دوم هنگامی بود که در شب اسراء به طرف صاحب عرش عز وجل در حرکت بودم، جبرئیل گفت: ای محمد! برادرت کجاست: گفتم جانشین خود قرارداده‌ام، گفت: از خداوند بخواه تا او را همراهت قراردهد. ناگهان مثال تو را در کنار خود یافتم. سپس پرده هفت آسمان در برابرم برداشته شد و تمام ساکنان و اهالی و مکان همه ملائکه را در آنها دیدم. سوم اینکه وقتی به طرف حق تعالی فرستاده شدم جبرئیل گفت: ای محمد! برادرت کجاست؟ گفتم: جانشین خود قرارداده‌ام. گفت: از خداوند بخواه تا او را همراهت قرار دهد. ناگهان تو را در کنار خود یافتم، هر آنچه را که در آنجا گفتم و شنیدم، تو هم شنیدی ودرک کردی. چهارم به شب قدر اختصاص داده شدیم که تنها تو در آن شب، همراهم بودی و برای کس دیگری غیر از ما نبود. پنجم با خداوند در حالی که مثال تو در کنارم بود نجوا کردم و چیزهایی را برای تو از او خواستم. هر آنچه را که برایت خواستم اجابت کرد به جز نبوت را که فرمود فقط اختصاص به من دارد و بعد از من پیامبر دیگری مبعوث نخواهد نشد. ششم هنگامی که به دور کعبه طواف کردم، مثال تو مرا همراهی می‌کرد و هفتم به هنگام به هلاکت رساندن احزاب به دست من بود که تو هم همراهم بودی.

ای علی! خداوند به دنیا نگاه انداخت و مرا در میان مردان جهان برگزید. سپس برای دومین بار نظر افکند این بار تو را از میان مردان عالم برگزید. برای سومین بار فاطمه را به عنوان بهترین زن از میان جهانیان انتخاب کرد و در مرتبه چهارم، حسن و حسین و امامان از نسل آنها را از میان مردان عالم انتخاب کرد.

ای علی! در سه جا اسم تو را نزدیک به اسم خودم یافتم و با نگاه کردن به آن احساس آرامش کردم؛ نخست زمانی که برای معراج به بیت المقدس رسیدم صخره ای را دیدم که بر روی آن نوشته شده بود: هیچ الهی به جز الله نیست و محمد فرستاده او

است که به واسطه وزیرش او را تایید و پیروز گرداندم. گفتم: ای جبرئیل وزیر من کیست؟ گفت علی بن ابی طالب. دوم اینکه زمانی به سدره المنتهی رسیدم نوشته‌ای را یافتم که بر روی آن این جمله بود: هیچ الهی به جز الله نیست محمد برگزیده من از خلقم است که به وسیله وزیرش او را تایید و پیروز گرداندم. گفتم ای جبرئیل وزیر من چه کسی است؟ گفت علی بن ابی طالب. سوم زمانی که سدره المنتهی را پشت سر گذاشتم و به عرش الهی رسیدم نوشته‌ای را بر روی یکی از پایه های عرش یافتم که برروی آن این جمله بود: هیچ الهی به جز الله نیست، محمد دوست و برگزیده من است که به وسیله وزیر و برادرش، او را تایید وپیروز گرداندم.

ای علی! پرودگار متعال درباره تو هفت ویژگی را به من بخشیده است: تو به همراه من اولین کسی هستی که قبر او به هنگام رسیدن قیامت شکافته می‌شود. نخستین کسی خواهی بود که با من در پل صراط خواهی ایستاد و به آتش می گوئی این را وارد خود کن و آن را رها کن، چرا که بهره تو نیست. نخستین کسی خواهی بود که با من لباس پوشانده می‌شوی و نخستین کسی خواهی بود که با من زنده خواهی شد. ای علی! تو نخستین کسی خواهی بود که به همراه من در سمت راست عرش خواهی ایستاد و نخستین کسی خواهی بود که به همراه من، درِ بهشت را خواهی کوفت و اولین کسی خواهی بود که با من در علّیین جای خواهی گرفت و نخستین کسی خواهی بود که به همراه من از شراب سر به مُهری که «خِتامُهُ مِسْكٌ وَ فِي ذلِكَ فَلْيَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُون» { مُهر آن، مُشك است، و در این [نعمتها] مشتاقان باید بر یکدیگر پیشی گیرند} - . امالی ابن الشیخ: ۵۰ و ۵۱ - .

**[ترجمه]

«۷۱»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي حَفْصٍ الْأَعْشَى عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ قَالَ الْكَلْبِيُّ: مَا أَشَدَّ مَا سَمِعْتُ فِي مَنَاقِبِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام قَالَ قُلْتُ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ طَرِيفٍ- عَنْ عَبَايَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً يَقُولُ أَنَا قَسِيمُ النَّارِ فَقَالَ الْكَلْبِيُّ عِنْدِي أَعْظَمُ مِمَّا عِنْدَكَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً كِتَاباً فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ أَسْمَاءُ أَهْلِ النَّارِ(۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: اعمش گفت: کلبی از من پرسید بهترین چیزی که از فضیلت های علی علیه السلام شنیده‌ای چیست؟ گفتم: عبایه گفت: شنیدم که علی فرمود: من تقسیم کننده آتش جهنم هستم. کلبی گفت: من بزرگتر از آن را دارم و آن اینکه رسول خدا کتابی را به علی داد که اسم های اهل بهشت و جهنم در آن وجود داشت. - . بصائر الدرجات:۵۱ و۵۲ -

**[ترجمه]

«۷۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ هَارُونَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ

كَثِيرِ بْنِ طَارِقٍ مِنْ وُلْدِ قَنْبَرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليه السلام:(۵) قَالَ أَعْطَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً عليه السلام خَاتَماً لِيَنْقُشَ عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَأَخَذَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ليه السلام فَأَعْطَاهُ النَّقَّاشَ فَقَالَ لَهُ انْقُشْ عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَنَقَشَ النَّقَّاشُ فَأَخْطَأَتْ يَدُهُ فَنَقَشَ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَجَاءَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ

۱- ۱. فى المصدر: أنا اللّه لا إله إلّا اللّه اه.

۲- ۲. فى المصدر: فيقول.

۳- ۳. أمالى ابن الشيخ: ۵۰ و ۵۱.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۵۱ و ۵۲.

۵- ۵. فى المصدر بعد ذلك: عن ابن عبّاس قال: أعطى رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله عليا(خاتما ظ) فقال: يا على اعط هذا الخاتم للنقاش اه.

عليه السلام فَقَالَ مَا فَعَلَ الْخَاتَمُ فَقَالَ هُوَ ذَا فَأَخَذَهُ وَ نَظَرَ إِلَى نَقْشِهِ فَقَالَ مَا أَمَرْتُکَ بِهَذَا قَالَ صَدَقْتَ وَ لَكِنْ يَدِی أَخْطَأَتْ فَجَاءَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا نَقْشُ النَّقَّاشِ مَا أَمَرْتَ بِهِ وَ ذَكَرَ أَنَّ يَدَهُ أَخْطَأَتْ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صلی الله عليه و آله (۱) وَ نَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ أَنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ تَخَتَّمَ بِهِ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّبِيُّ صلی الله عليه و آله نَظَرَ(۲) إِلَى خَاتَمِهِ فَإِذَا تَحْتَهُ مَنْقُوشٌ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ فَتَعَجَّبَ مِنْ ذَلِكَ النَّبِيُّ صلی الله عليه و آله فَجَاءَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَالَ يَا جَبْرَئِيلُ كَانَ كَذَا وَ كَذَا فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ كَتَبْتَ مَا أَرَدْتَ وَ كَتَبْنَا مَا أَرَدْنَا(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: زید بن علی از پدرش از جدش علیهم السلام نقل کرد: پیامبر صلی الله علیه و آله انگشتری به علی علیه السلام داد تا بر روی آن جمله: محمد بن عبدالله را حک کند. حضرت علی آن را نزد حکّاک برد و گفت جمله: محمد بن عبدالله را بر روی آن حک کن. حکاک به اشتباه محمد رسول الله را بر روی آن حک کرد. علی علیه السلام نزد وی رفت و فرمود: با انگشتر چکار کردی؟ گفت: این شده است، بگیرید. حضرت به انگشتر نگاه کرد و فرمود: تو را به این کار فرمان نداده بودم؟ حکاک گفت: حق با شما است اما این دستم بود که اشتباه کرد. علی علیه السلام انگشتر را نزد پیامبر آورد و فرمود: ای رسول خدا! حکاک آنچه را که به او گفتم انجام نداده و می گوید دستش اشتباه کرده است. پیامبر صلی الله علیه و آله انگشتر را گرفت و نگاهی به آن انداخت و فرمود: ای علی! من محمد بن عبدالله و رسول خدا هستم سپس آن را به دستش کرد. وقتی پیامبر صبح روز بعد از خواب بیدار شد نگاهی به انگشتر انداخت ناگهان دید که زیر آن جمله: علی ولی الله نقش بسته است. پیامبر شگفت زده شد. در آن لحظه جبرئیل نزد وی آمد، پیامبر ماجرا را به او فرمود. جبرئیل در پاسخ گفت: ای محمد! تو آنچه را که می‌خواستی نوشتی و ما آنچه را که خواستیم نوشتیم - . امالی ابن الشیخ: ۷۹ و ۸۰ - .

**[ترجمه]

«۷۳»

ير، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ وَ غَيْرِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: لَقَدْ أَسْرَى بِي رَبِّي فَأَوْحَى إِلَيَّ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ مَا أَوْحَى وَ كَلَّمَنِي فَكَانَ مِمَّا كَلَّمَنِي أَنْ قَالَ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ الْأَوَّلُ وَ عَلِيٌّ الْآخِرُ وَ الظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنُ وَ هُوَ بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ فَقَالَ (۴) يَا رَبِّ أَ لَيْسَ ذَلِكَ أَنْتَ قَالَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا الْخالِقُ الْبارِئُ الْمُصَوِّرُ لِيَ الْأَسْماءُ الْحُسْنى يُسَبِّحُ لِي مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ وَ أَنَا الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا الْأَوَّلُ وَ لَا شَيْ ءَ قَبْلِي وَ أَنَا الْآخِرُ فَلَا شَيْ ءَ بَعْدِي وَ أَنَا الظَّاهِرُ فَلَا شَيْ ءَ فَوْقِي وَ أَنَا الْبَاطِنُ فَلَا شَيْ ءَ تَحْتِي وَ أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا بِكُلِّ شَيْ ءٍ عَلِيمٌ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ الْأَوَّلُ أَوَّلُ مَنْ أَخَذَ مِيثَاقِي مِنَ الْأَئِمَّةِ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ الْآخِرُ آخِرُ مَنْ أَقْبِضُ رُوحَهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ وَ هُوَ الدَّابَّةُ الَّتِي تُكَلِّمُهُمْ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ الظَّاهِرُ أُظْهِرُ عَلَيْهِ جَمِيعَ مَا أَوْصَيْتُهُ إِلَيْكَ لَيْسَ لَكَ أَنْ تَكْتُمَ مِنْهُ شَيْئاً يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ الْبَاطِنُ أَبْطَنْتُهُ سِرِّيَ الَّذِي أَسْرَرْتُهُ إِلَيْكَ فَلَيْسَ فِيمَا بَيْنِي وَ بَيْنَكَ سِرٌّ أَزْوِيهِ

۱- ۱. في المصدر: فأخذه النبيّ صلّى اللّه عليه و آله.

۲- ۲. فی(ک): نظرت.

۳- ۳. أمالی ابن الشیخ: ۷۹ و ۸۰.

۴- ۴. فقلت ظ.

يَا مُحَمَّدُ عَنْ عَلِيٍّ مَا خَلَقْتُ مِنْ حَلَالٍ أَوْ حَرَامٍ عَلِيٌّ عَلِيمٌ بِهِ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: وقتی به معراج رفتم خداوند از ورای حجاب چیزهایی را به من وحی کرد و سخنانی را برایم بیان کرد. از جمله سخنانی که به من گفت این بود: ای محمد! علی اول و علی آخر و ظاهر و باطن است و به هر چیزی آگاه است. گفتم: پروردگارا! آیا این صفات تو نیست، فرمود: ای محمد من الله هستم هیچ معبودی جز من نیست. «الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُون - .الحشر/۲۳ - » {همان

فرمانروای پاک سلامت[بخش و] مؤمن [به حقیقت حقه خود که] نگهبان عزیز جبار [و] متکبر [است] پاک است خدا از آنچه [با او] شریک می گردانند.}من الله هستم و معبودی جز من نیست. خدای خالق نوساز صورتگر که بهترین نامها از آن من است. آنچه در آسمانها و زمین است تسبیح مرا می گویند و من عزیز حکیم هستم. ای محمد! هیچ خدایی به جز من نیست؛ من اول هستم و هیچ چیز قبل از من وجود نداشت وآخر هستم و هیچ چیزی بعد من وجود ندارد. من ظاهر هستم و بالای من هیچ چیزی یافت نمی‌شود و باطن هستم وهیچ چیزی پائین من وجود ندارد - .[۱] منظور این است که قدرتی مافوق خدا نیست و آگاهتر از او به باطن مخلوقات وجود ندارد. چنانچه این معنا برای ظاهر و باطن در روایات دیگر از اهل بیت علیهم السلام وارد شده است.(مترجم) - .

هیچ خدائی به جز من وجود ندارد. من آگاه به همه چیز هستم. ای محمد! علی اول است چرا که او نخستین امامی است که پیمان مرا پذیرفته و آخر است چرا که آخرین امامی است که او را قبض روح می‌کنم و او همان دابه‌ای است که با آنها صحبت می کند[و در قرآن آمده است]. ای محمد! علی ظاهر است چرا که بر او تمام آنچه را که برای تو سفارش کردم ظاهر می‌شود و تو نباید چیزی از آن را از او کتمان کنی. ای محمد! علی باطن است چرا که رازی را که به تو گفتم به او هم منتقل کرده‌ام و میان من و تو هیچ چیزی وجود ندارد که بخواهم آن را از علی پنهان کنم و علی نسبت به هر حرام وحلالی آگاه است - . بصائر الدرجات: ۱۵۰ - .

**[ترجمه]

«۷۴»

جا، [المجالس للمفيد] مُحَمَّدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْجَرِيرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ (۲) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْوَرَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَظَرَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ سَيِّدٌ فِي الدُّنْيَا وَ سَيِّدٌ فِي الْآخِرَةِ(۳).

**[ترجمه]مجالس مفید: عبدالله بن عباس گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله نظری به علی علیه السلام افکند و فرمود: علی سرور در دنیا و سرور در آخرت است - . امالی المفید:۱۱ - .

**[ترجمه]

جا، [المجالس للمفيد] عَلِيُّ بْنُ خَالِدٍ الْمَرَاغِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ خُنَيْسٍ الْعَبْدِيِّ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَرِيكٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ ثَعْلَبَةَ قَالَ: قَدِمَ رَجُلَانِ يُرِيدَانِ مَكَّةَ وَ الْمَدِينَةَ فِي الْهِلَالِ أَوْ قَبْلَ الْهِلَالِ فَوَجَدَا النَّاسَ نَاهِضِينَ إِلَى الْحَجِّ قَالَ فَخَرَجْنَا مَعَهُمْ فَإِذَا نَحْنُ بِرَكْبٍ فِيهِمْ رَجُلٌ كَأَنَّهُ أَمِيرُهُمْ فَانْتَبَذَ مِنْهُمْ (۴) فَقَالَ كُونَا عِرَاقِيَّيْنِ قُلْنَا نَحْنُ عِرَاقِيَّانِ قَالَ كُونُوا كُوفِيِّينَ قُلْنَا كُوفِيُّونَ (۵) قَالَ مِمَّنْ أَنْتُمَا؟ قُلْنَا مِنْ بَنِي كِنَانَه، قَالَ مِنْ أَيِّ بَنِي كِنَانَهَ؟ قُلْنَا مِنْ بَنِي مَالِكِ بْنِ كِنَانَهَ. قَالَ رَحْبٌ عَلَى رَحْبٍ وَ قُرْبٌ عَلَى قُرْبٍ أَنْشُدُكُمَا بِكُلِّ كِتَابٍ مُنْزَلٍ وَ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ أَ سَمِعْتُمَا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام يَسُبُّنِي أَوْ يَقُولُ إِنَّهُ مُعَادِيَّ أَوْ مُقَاتِلِي؟

قُلْنَا مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، قُلْنَا وَ لَكِنْ سَمِعْنَاهُ يَقُولُ اتَّقُوا فِتْنَهَ [الْأُخَيْنِسِ قَالَ] الْخُنَيْسُ كَثِيرٌ وَ لَكِنْ سَمِعْتُمَاهُ يُضِيءُ بِاسْمِي؟ قَالَ لَا(۶) قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ قَدْ ضَلَلْتُ

ص: ۳۹

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۱۵۰.

۲- ۲. كذا في(ك). و في غيره من النسخ و كذا المصدر: أحمد بن إسماعيل.

۳- ۳. أمالي المفيد: ۱۱.

۴- ۴. انتبذ عن القوم: تنحى عنهم و اعتزل.

۵- ۵. في المصدر: قال: كونا كوفيين؟ قلنا: نحن كوفيان.

۶- ۶. في المصدر: اتقوا فتنه الأخنس، قال: الخنس كثير و لكن سمعتماه يضني باسمي؟ قالا لا. اقول: قال في النهايه(۲، ۳)، و فيه« تقاتلون قوما خنس الانف، الخنس بالتحريك انقباض قصبه الانف، و الرجل أخنس.

إذاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ إِنْ أَنَا قَاتَلْتُهُ بَعْدَ أَرْبَعٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَأَنْ تَكُونَ لِي وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا أَعْمُرُ فِيهَا عُمُرَ نُوحٍ قُلْنَا سَمِّهِنَّ قَالَ مَا ذَكَرْتُهُنَّ إِلَّا وَ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أُسَمِّيَهُنَّ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِبَرَاءَةَ لِيَنْبُذَ إِلَى الْمُشْرِكِينَ فَلَمَّا سَارَ لَيْلَةً[(١)] أَوْ بَعْضَ لَيْلَةٍ بَعَثَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام نَحْوَهُ فَقَالَ اقْبِضْ بَرَاءَةَ مِنْهُ وَ ارْدُدْهُ إِلَيَّ فَمَضَى إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَبَضَ بَرَاءَةَ مِنْهُ وَ رَدَّهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا مَثَلَ بَيْنَ يَدَيْهِ بَكَى وَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ حَدَثَ فِيَّ شَيْ ءٌ أَمْ نَزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ يَنْزِلْ فِيكَ قُرْآنٌ لَكِنَّ جَبْرَئِيلَ علیه السلام جَاءَنِي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ لَا يُؤَدِّي عَنْكَ إِلَّا أَنْتَ أَوْ رَجُلٌ مِنْكَ وَ عَلِيٌّ مِنِّي وَ أَنَا مِنْ عَلِيٍّ وَ لَا يُؤَدِّي عَنِّي إِلَّا عَلِيٌّ.

قُلْنَا لَهُ وَ مَا الثَّانِيَةُ؟ قَالَ كُنَّا فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ آلُ عَلِيٍّ وَ آلُ أَبِي بَكْرٍ وَ آلُ عُمَرَ وَ أَعْمَامُهُ قَالَ فَنُودِيَ فِينَا لَيْلًا اخْرُجُوا مِنَ الْمَسْجِدِ إِلَّا آلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ آلَ عَلِيٍّ علیهم السلام قَالَ فَخَرَجْنَا نَجُرُّ قِلَاعَنَا[(٢)] فَلَمَّا أَصْبَحْنَا أَتَاهُ عَمُّهُ حَمْزَةُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْرَجْتَنَا وَ أَسْكَنْتَ هَذَا الْغُلَامَ وَ نَحْنُ عُمُومَتُكَ وَ مَشِيخَةُ أَهْلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا أَنَا أَخْرَجْتُكُمْ وَ لَا أَنَا أَسْكَنْتُهُ وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِي بِذَلِكَ.

قُلْنَا لَهُ فَمَا الثَّالِثَةُ؟ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِرَايَتِهِ إِلَى خَيْبَرَ مَعَ أَبِي بَكْرٍ فَرَدَّهَا فَبَعَثَ بِهَا مَعَ عُمَرَ فَرَدَّهَا فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلًا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ كَرَّاراً غَيْرَ فَرَّارٍ لَا يَرْجِعُ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ قَالَ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا جَثَوْنَا عَلَى الرُّكَبِ فَلَمْ نَرَهُ يَدْعُو أَحَداً مِنَّا ثُمَّ نَادَى أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَجِي ءَ بِهِ وَ هُوَ أَرْمَدُ فَتَفَلَ فِي عَيْنِهِ وَ أَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدِهِ.

قُلْنَا لَهُ فَمَا الرَّابِعَةُ؟ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَرَجَ غَازِياً إِلَى تَبُوكَ وَ

١- ١. في المصدر: ليله أو بعض ليله.

٢- ٢. جمع القلع- بالفتح فالسكون-: وعاء يكون فيه زاد الراعي و ماله.

اسْتَخْلَفَ عَلِيّاً عَلَى النَّاسِ فَحَسَدَتْهُ قُرَيْشٌ وَ قَالُوا إِنَّمَا خَلَّفَهُ لِكَرَاهِيَهِ صُحْبَتِهِ قَالَ فَانْطَلَقَ فِی أَثَرِهِ حَتَّی لَحِقَهُ فَأَخَذَ بِغَرْزِ(۱) نَاقَتِهِ ثُمَّ قَالَ إِنِّی لَتَابِعُکَ قَالَ مَا شَأْنُکَ فَبَکَی وَ قَالَ إِنَّ قُرَیْشاً تَزْعُمُ أَنَّکَ إِنَّمَا خَلَّفْتَنِی لِبُغْضِکَ لِی وَ کَرَاهِیَتِکَ صُحْبَتِی قَالَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُنَادِیَهُ فَنَادَی فِی النَّاسِ ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ أَ فِیکُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَ لَهُ مِنْ أَهْلِهِ خَاصَّهٌ قَالُوا أَجَلْ قَالَ فَإِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ خَاصَّهُ أَهْلِی وَ حَبِیبِی إِلَی قَلْبِی ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لَهُ أَ مَا تَرْضَی أَنْ تَکُونَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام رَضِیتُ عَنِ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ.

ثُمَّ قَالَ سَعْدٌ هَذِهِ أَرْبَعَهٌ وَ إِنْ شِئْتُمَا حَدَّثْتُکُمَا بِخَامِسِهِ، قُلْنَا قَدْ شِئْنَا ذَلِکَ. قَالَ کُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی حَجَّهِ الْوَدَاعِ فَلَمَّا عَادَ نَزَلَ غَدِیرَ خُمٍّ وَ أَمَرَ مُنَادِیَهُ فَنَادَی فِی النَّاسِ مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِیٌّ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ (۲).

**[ترجمه]مجالس مفید: حارث بن ثعلبه گفت: موسم ماه ذی الحجّه یا شاید پیش از آن بود که دو مرد بر ما وارد شدند و قصد داشتند به مکّه و مدینه بروند. دیدند که گروهی از مردم بسوی مکّه رهسپار می‌شدند. حارث گفت: آن دو نفر گفتند: ما هم با آن مردم به سوی مکه به راه افتادیم، در راه به سوارانی بر خوردیم که مردی در میان آنان بود که گویا رئیس آنها بود، وی از جمعیّت کناره گرفت و به ما گفت: حتما عراقی هستید؟ گفتیم: بله عراقی هستیم. گفت: لابد کوفی هم هستید؟ گفتیم: بله کوفی هستیم، گفت: از کدام قبیله اید؟ گفتیم: از بنی کنانه، گفت: از کدام طایفه؟ گفتیم: از بنی مالک بن کنانه، گفت: خوش آمدید! شما را به تمام کتابهای آسمانی و پیامبران مرسل سوگند می‌دهم آیا از علیّ بن ابی طالب شنیده اید که از من بد گوئی کند یا بگوید: او دشمن من است و به جنگ من خواهد پرداخت؟ گفتیم: تو که هستی؟ گفت: سعد بن ابی وقّاص، گفتیم: نه اما شنیدیم که می گفت: از فتنه أخَیْنِس بپرهیزید. گفت: خنیس ها بسیارند آیا شنیدید که نامم را ببرد؟ گفتیم نه، گفت: الله اکبر الله،اگر اسم مرا می‌آورد در زمره گمراه یافته گان قرار می گرفتم. اگر با علی بعد از شنیدن آن چهار فضیلتی که از رسول خدا درباره او شنیدم بجنگم در زمره هدایت یافتگان نخواهم بود. داشتن یکی از آنها فضیلت ها با تمام دنیا و هر آنچه که در آن است برابری می کند حتی اگر عمر نوح را هم داشته باشم. گفتیم: آنها را نام ببر. گفت: به همین خاطر آنها را ذکر کردم: نخست اینکه پیامبر متن سوره برائت (توبه) را برای تبلیغ به شخصی [یعنی ابوبکر] داد سپس شبی یا نصف شبی نگذشته بود که علی علیه السلام را به دنبال او فرستاد وگفت: سوره را از او پس بگیر و او را نزد من بازگردان. علی به طرف او رهسپار شد و آن را از او باز پس گرفت و او را نزد رسول خدا بازگرداند. چون آن شخص نزد رسول خدا برگشت و با حالت گریان گفت: آیا اتفاقی در باره من افتاده یا آیه‌ای درباره من نازل شده؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: نه آیه ای درباره تو نازل نشده است، اما جبرئیل از طرف خداوند برای من پیامی آورد و آن اینکه کسی نمی‌تواند از طرف تو برساند مگر خودت یا کسی که از تو باشد. علی از من است و من از علی هستم و تنها او می‌تواند که به نیابت از من رساننده پیام باشد.

گفتیم: دومی چه چیزی است؟ گفت: در مسجد رسول خدا درحالی که خاندان علی، ابوبکر و عمر و عموهای او حضور داشتند جمع شده بودیم. ناگهان در شب ندایی آمد و گفت: فقط خاندان رسول خدا و خاندان علی در مسجد بمانند و دیگران آن جا را ترک کنند. ما هم در حالی که توشه دان خود را به دنبال خود می کشیدیم از آنجا خارج شدیم. صبح آن روز حمزه عموی پیامبر نزد او رفت و گفت: ای رسول خدا ما را در حالی که عموها و ریش سفیدان و بزرگان قوم تو هستیم

از مسـجد بیرون کردی واین پسر را آنجا باقی گذاشتی؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من نه در بیرون کردن شما و نه در به جا گذاشـتن او نقشـی نداشتم، بلکه این خداوند عز وجل بود که مرا به آن کار دستور داد. گفتیم سومی چه بود؟ گفت: رسول خدا در روز فتح خیبر پرچمش را به دست ابوبکر داد تا با آن خیبر را فتح کند، اما آن را برگرداند. سـپس آن را به عمر داد او هم آن را برگرداند. رسول خدا صـلی الله علیه و آله خشـمگین شد و فرمود: پرچم را فردا به دست کسـی خواهم داد که خداونـد و فرسـتاده‌اش او را دوست دارنـد و او هم خداوند و فرسـتاده‌اش را دوست دارد. او پیاپی بر دشـمن هجوم می‌آورد و هرگز از میدان کارزار نمی‌گریزد و باز نخواهد گشت تا خدا فتح و پیروزی را به دست او عملی سازد. وقتی صـبح شد همگی بر سـر زانو نشسـته و منتظر بودیم که رسول خدا کسی از ما را صدا زند طولی نکشید که ندا داد: علی بن ابی طالب کجاست؟ علی علیه السـلام در حالی که از ناحیه چشم احساس درد می کرد جلو آمـد، رسول خدا آب دهانش را به آن مالید و پرچم را به دست او داد و این گونه بود که خداوند به وسیله او خیبر را فتح کرد.

گفتیم: چهـارمی چیست؟ گفت: رسول خـدا برای جنـگ تبوک به راه افتـاد و علی را جانشـین خود کرد. قریش بر او حسادت بردنـد و گفتنـد: پیامبر از همراهی علی بیزار است به همین خاطر او را با خود نبرد. علی به دنبال رسول خـدا رفت تا اینکه به او رسید و رکاب شترش را گرفت وگفت: من هم با شما می‌آیم. رسول خدا فرمود: تو را چه شده؟ علی علیه السلام به گریه افتاد و گفت: قریش گمان می‌کنند که شـما از سـر ناراحتی و بیزاری از همراهی من، مرا با خود نمی‌بری؟ رسول خدا دسـتور داد تا مردم جمع شوند وسـپس فرمود: ای مردم! آیا این طور نیست که هر کدام از شما شخص ویژه و مورد اعتمادی در خانواده اش دارد؟ گفتنـد: بله درست است، فرمود پس بدانیـد که علی آن فرد ویژه خانواده من و محبوب دلم است. سـپس خطاب به علی علیه السـلام گفت: آیا نمی‌پسـندی که تو برای من همچون هارون برای موسی باشی با این تفاوت که بعد از من پیامبری نمی... آید؟ گفت: از خداوند و پیامبرش راضی وخوشنود شدم.

سپس سـعد گفت: این چهار فضـیلت از علی هسـتند اگر بخواهیـد پنجمی را هم برایتان بیان می‌کنم، گفتنـد: منتظر شـنیدن آن هسـتیم. گفت: در حجه الـوداع همراه رسـول خـدا بودیم. در راه بـازگشت از مکّه در غـدیر خم فرود آمـد و به جـارچی خود فرمود جـار زنـد: هر کس که من مولاـ و صـاحب اختیار اویم. این علی نیز مولای اوست. پروردگارا! با دوسـتان او دوست و با دشـمنانش دشمن باش. آنکس را که او را یاری می‌دهد یاری رسان وآنکس را که در پی خوار کردن او است خوار گردان – . امالی المفید: ۳۴-۳۶ – .

**[ترجمه]

«۷۶»

جـا، [المجـالس للمفیـد] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَـیْنِ الْمُقْرِی عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْـدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ هَاشِمٍ الْغَسَّانِیِّ عَنْ إِسْـمَاعِیلَ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ مُعَاذِ بْنِ رِفَاعَةَ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ الْبَاهِلِیَّ یَقُولُ: وَ اللَّهِ لَا یَمْنَعُنِی مَکَانُ مُعَاوِیَةَ أَنْ أَقُولَ الْحَقَّ فِی عَلِیٍّ علیه السـلام سَـمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلِیٌّ أَفْضَلُکُمْ وَ فِی الدِّینِ أَفْقَهُکُمْ وَ بِسُنَّتِی أَبْصَرُکُمْ وَ لِکِتَابِ اللَّهِ أَقْرَؤُکُمْ اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّ عَلِیّاً فَأَحِبَّهُ (۳).

**[ترجمه]مجالس مفید: ابا امامه باهلی گفت: به خدا سوگند! موقعیت معاویه مرا از گفتن حق درباره علی منع نخواهد کرد چرا که شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: علی بهترین شما است. او در دین آگاه ترین و در سنت من با بصیرت ترین است و بهتر از همه شما قرآن می خواند. خداوندا من علی را دوست دارم تو هم او را دوست بدار - . امالی المفید: ۵۳ - .

**[ترجمه]

«۷۷»

جا، [المجالس للمفید] الْجِعَابِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ الْمُحَارِبِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ الْأَعْوَرِ عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِيِّ عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيِّهَانِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ الْأَرْوَاحَ

ص: ۴۱

۱- ۱. الغرز: ركاب الرجل يكون من جلد.

۲- ۲. أمالی المفید: ۳۴- ۳۶.

۳- ۳. أمالی المفید: ۵۳. و قد ذكرت الجمله الأخیره فیه مرتین.

قَبْلَ الْأَجْسَامِ بِأَلْفَيْ عَامٍ وَ عَلَّقَهَا بِالْعَرْشِ وَ أَمَرَهَا بِالتَّسْلِيمِ عَلَيَّ وَ الطَّاعَةِ لِي وَ كَانَ أَوَّلُ مَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ وَ أَطَاعَنِي مِنَ الرِّجَالِ رُوحَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]مجالس مفید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند عزو جل روحها را دو هزار سال قبل از جسم ها آفریده است؛ سپس آن ها را در عرش معلق کرده و به سلام کردن به من و اطاعت از من فرمان داد. نخستن روحی که از مردان به من سلام کرد و مرا اطاعت کرد روح علی بن ابی طالب بود - . امالی المفید:۶۶ - .

**[ترجمه]

«۷۸»

جا، [المجالس للمفيد] الْكَاتِبُ عَنِ الزَّعْفَرَانِيِّ عَنِ الثَّقَفِيِّ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَالِمٍ عَنْ مَيْسَرَةَ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ: مَرَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام عَلَى بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ سَلْمَانُ فِي مَلَإٍ فَقَالَ سَلْمَانُ رَحِمَهُ اللَّهُ أَ لَا

تَقُومُونَ تَأْخُذُونَ بِحُجْزَتِهِ تَسْأَلُونَهُ فَوَ الَّذِي (۲) فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَا يُخْبِرُكُمْ بِسِرِّ نَبِيِّكُمْ أَحَدٌ غَيْرُهُ وَ إِنَّهُ لَعَالِمُ الْأَرْضِ وَ زِرُّهَا وَ إِلَيْهِ تَسْكُنُ وَ لَوْ قَدْ فَقَدْتُمُوهُ لَفَقَدْتُمُ الْعِلْمَ وَ أَنْكَرْتُمُ النَّاسَ (۳).

**[ترجمه]مجالس مفید: زر بن حبیش گفت: روزی امیر مؤمنان علیه السلام سوار بر استر پیامبر صلی الله علیه و آله از کنار سلمان که در میان جمعی بود عبور کرد. سلمان به جمعیت رو کرد و گفت : چرا برنمی‌خیزید تا دامن آن حضرت را گرفته و مسایلی را از او بپرسید. سوگند به خداوندی که دانه را شکافت و انسان را آفرید، جز او کسی شما را به سرّ پیامبرتان آگاه نمی‌سازد. او عالم زمین و ستون آن است و زمین به او آرام است و اگر او را از دست بدهید، علم و دانش را از دست داده‌اید و مردم را نشناخته‌اید - . امالی المفید: ۸۲،۸۱ - .

**[ترجمه]

«۷۹»

يل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [كتاب الروضة] عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ فَلَمَّا وَصَلْتُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ لِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام يَا مُحَمَّدُ صَلِّ بِمَلَائِكَةِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَقَدْ أُمِرْتُ بِذَلِكَ فَصَلَّيْتُ بِهِمْ وَ كَذَلِكَ فِي السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ وَ الثَّالِثَةِ فَلَمَّا صِرْتُ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ رَأَيْتُ بِهَا مِائَةَ أَلْفِ نَبِيٍّ وَ أَرْبَعَةً وَ عِشْرِينَ أَلْفَ نَبِيٍّ فَقَالَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام تَقَدَّمْ وَ صَلِّ بِهِمْ فَقُلْتُ يَا أَخِي جَبْرَئِيلُ كَيْفَ أَتَقَدَّمُ بِهِمْ وَ فِيهِمْ أَبِي آدَمُ وَ أَبِي إِبْرَاهِيمُ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَمَرَكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِهِمْ فَإِذَا صَلَّيْتَ بِهِمْ فَاسْأَلْهُمْ بِأَيِّ شَيْ ءٍ بُعِثُوا فِي وَقْتِهِمْ وَ فِي زَمَانِهِمْ وَ لِمَ نُشِرْتُمْ قَبْلَ أَنْ يُنْفَخَ فِي الصُّورِ فَقَالَ سَمْعاً وَ طَاعَةً لِلَّهِ ثُمَّ صَلَّى بِالْأَنْبِيَاءِ عليهم السلام فَلَمَّا فَرَغُوا مِنْ صَلَاتِهِمْ قَالَ لَهُمْ جَبْرَئِيلُ بِمَ بُعِثْتُمْ وَ لِمَ نُشِرْتُمُ الْآنَ يَا أَنْبِيَاءَ اللَّهِ قَالُوا بِلِسَانٍ وَاحِدٍ بُعِثْنَا وَ نُشِرْنَا لِنَقَرَّ لَكَ يَا مُحَمَّدُ بِالنُّبُوَّةِ وَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام بِالْإِمَامَةِ.

وَ عَنْ قَيْسِ بْنِ عَطَاءِ بْنِ رِيَاحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ آنِسْ وَحْشَتِي وَ اعْطِفْ عَلَى ابْنِ عَمِّي عَلِيٍّ عليه السلام فَنَزَلَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام وَ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ

۱- ۱. أمالی المفید: ۶۶.

۲- ۲. فی المصدر فو اللّه الذی.

۳- ۳. أمالی المفید: ۸۱ و ۸۲.

لَکَ قَدْ فَعَلْتُ مَا سَأَلْتَ وَ أَیَّدْتُکَ بِعَلِیٍّ وَ هُوَ سَیْفُ اللَّهِ عَلَی أَعْدَائِی وَ سَیَبْلُغُ دِینُکَ مَا یَبْلُغُ اللَّیْلُ وَ النَّهَارُ.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ یَوْمَ خَیْبَرَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ اللَّهِ مَا هَبَّتْ صَبَاءٌ لَوْ لَا أَنَّ طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِی یَقُولُونَ فِیکَ مَا قَالَتِ النَّصَارَی فِی أَخِی الْمَسِیحِ لَقُلْتُ فِیکَ قَوْلًا مَا مَرَرْتَ عَلَی مَلَإٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَیْکَ وَ الْمَاءَ مِنْ فَاضِلِ طَهُورِکَ فَیَسْتَشْفُونَ بِهِ وَ لَکِنَّ حَسْبَکَ أَنَّکَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ تَرِثُنِی وَ أَرِثُکَ وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی وَ أَنَّ حَرْبَکَ حَرْبِی وَ سِلْمَکَ سِلْمِی (۱).

**[ترجمه]فضائل، کتاب روضه: ابن عباس گفت: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: وقتی به معراج رفتم و به آسمان دنیا رسیدم جبرئیل گفت: ای محمد! با فرشتگان آسمان دنیا نماز بگذار که به آن فرمان داده شده‌ای. پس با ایشان نماز خواندم. در آسمان دوم و سوم هم چنین کاری کردم اما وقتی به آسمان چهارم رسیدم صد و بیست و چهار هزار پیامبر را دیدم. جبرئیل جلو آمد و گفت: ای محمد! پیش آی و برای آنها نماز به جای آور. گفتم: چطور ممکن است جلو روم حال آنکه در میان آنها پدرم آدم و پدرم ابراهیم حضور دارند؟! گفت: خداوند متعال دستور داده است که پیشاپیش آنها نماز بخوانی و بعد از نماز خواندن از آنها بپرس که در زمان خود برای چه به سوی مردم مبعوث شدند؟ وبرای چه قبل از دمیدن صور زنده شده... اند؟ گفتم: فرمان خداوند را اجرا می‌کنم و در برابر آن سر تعظیم فرود می‌آورم. وقتی نماز را به پایان رساندم، جبرئیل به آنها گفت: ای پیامبران الهی! برای چه به سوی مردم مبعوث شدید و چرا حالا-قبل از دمیدن صور زنده شده‌اید؟ همگی با هم گفتند: مبعوث و زنده شدیم تا به نبوت تو و امامت علی بن ابی طالب اقرار کنیم. - . الروضه : ۶۵ -

ابن عباس گفت: روزی پیامبر صلی الله علیه وآله این گونه به پیشگاه الهی دعا کرد: پروردگارا! در تنهائی کنارم باش و مهربانیت را نثار پسر عمویم علی بن ابی طالب کن. در این هنگام جبرئیل بر پیامبر نازل شد وگفت: ای محمد خداوند به تو سلام رساند و گفت: دعایت را اجابت کردم و علی را کمک و حامی تو قرار دادم، او شمشیر خداوند برای نابودی دشمنان من است و دین تو را تا زمانی که شب به روز می‌رسد، به گوش مردم می‌رساند.

ابن عباس گفت: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز خیبر به امیرمؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: به خداوند سوگند تا زمانی که باد صبا می‌وزد! اگر گروهی از امت من در باره تو همان چیزی را نمی‌گفتند که نصاری در باره برادرم مسیح گفتند، درباره تو سخنی را می گفتم که از کنار هیچ گروهی از مسلمانان عبور نمی کردی مگر این که خاک زیر پای تو را بر می داشتند و با آن تبرک می جستند و از آب چکیده شده از اعضایت در حال وضو، طلب شفاعت کنند. ولی همین برای تو کافی است که از منی و من از تو هستم. از من ارث می‌بری همچنان که من از تو ارث می‌برم. ای علی! تو برای من به منزله هارون برای موسی هستی با این تفاوت که بعد از من پیامبری نمی‌آید. همانا جنگ و صلح تو جنگ و صلح من است - . الروضه:۱۱ - .

**[ترجمه]

فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَطِيَّهَ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْفَذَ جَيْشاً وَ مَعَهُ عَلِيٌّ علیه السلام قَالَ فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ قَالَ فَرَفَعَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ لَا تُمِتْنِي حَتَّى تُرِيَنِي وَجْهَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ هَذَا مَا يَرْفَعُهُ بِالْأَسَانِيدِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَثَلُ عَلِيٍّ فِي هَذِهِ الْأُمَّهِ كَمَثَلِ الْكَعْبَهِ النَّظَرُ إِلَيْهَا عِبَادَهٌ وَ الْحَجُّ إِلَيْهَا فَرِيضَهٌ.

وَ بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ مَلَكَيْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ لَيَفْتَخِرَانِ عَلَى سَائِرِ الْأَمْلَاكِ لِكَوْنِهِمَا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام لِأَنَّهُمَا لَمْ يَصْعَدَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِشَيْ ءٍ يُسْخِطُهُ (۲).

**[ترجمه]کتاب روضه: عطیه گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله سپاهی را که علی علیه السلام هم در آن بود به جنگ فرستاد. علی تاخیر کرد. رسول خدا دستانش را به طرف آسمان بلند کرد وفرمود: پرودگارا! جان مرا قبل از دیدن صورت علی بن ابی طالب نگیر.

ابوذر غفاری گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: علی برای امت من همچون کعبه است که نگاه کردن به آن عبادت و رفتن به سوی آن واجب است.

جابر هم گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: دو فرشته علی بر دیگر فرشتگان فخر می ورزند چرا که هیچگاه عملی از او را که باعث خشم خداوند عز و جل شود به درگاه او نمی‌برند - . الروضه:۱۲ - .

**[ترجمه]

«۸۱»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] وَ مِمَّا رَوَاهُ ابْنُ مَسْعُودٍ قَالَ: دَخَلْتُ يَوْماً عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْكَ السَّلَامُ أَرِنِي الْحَقَّ لِأَنْظُرَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ لِجِ الْمِخْدَعَ (۳) فَوَلَجْتُ الْمِخْدَعَ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام يُصَلِّي وَ هُوَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ وَ رُكُوعِهِ اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ اغْفِرْ لِلْخَاطِئِينَ مِنْ شِيعَتِي فَخَرَجْتُ حَتَّى اجْتَزْتُ

۱- ۱. لم نجد الروایه الأولی لا فی الفضائل و لا فی الروضه و الأخیرتان توجدان فی الروضه فقط ص ۱۱.

۲- ۲. الروضه: ۱۲.

۳- ۳. ولج البیت: دخل فیه. و المخدع: بیت داخل البیت الکبیر.

بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَرَأَیْتُهُ یُصَلِّی وَ هُوَ یَقُولُ اللَّهُمَّ بِحَقِّ عَلِیٍّ عَبْدِکَ اغْفِرْ لِلْخَاطِئِینَ مِنْ أُمَّتِی قَالَ فَأَخَذَنِی مِنْ ذَلِکَ الْهَلَعُ الْعَظِیمُ فَأَوْجَزَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فِی صَلَاتِهِ وَ قَالَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ أَ کُفْرٌ بَعْدَ إِیمَانٍ فَقُلْتُ حَاشَا وَ کَلَّا یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ لَکِنْ رَأَیْتُ عَلِیّاً یَسْأَلُ اللَّهَ بِکَ وَ رَأَیْتُکَ تَسْأَلُ اللَّهَ بِعَلِیٍّ فَلَا أَعْلَمُ أَیُّکُمَا أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ اجْلِسْ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ فَجَلَسْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ لِیَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَنِی وَ عَلِیّاً مِنْ نُورِ قُدْرَتِهِ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ الْخَلْقَ بِأَلْفَیْ عَامٍ إِذْ لَا تَسْبِیحَ وَ لَا تَقْدِیسَ فَفَتَقَ نُورِی فَخَلَقَ مِنْهُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ وَ أَنَا وَ اللَّهِ أَجَلُّ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ وَ فَتَقَ نُورَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَخَلَقَ مِنْهُ الْعَرْشَ وَ الْکُرْسِیَّ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنَ الْعَرْشِ وَ الْکُرْسِیِّ وَ فَتَقَ نُورَ الْحَسَنِ فَخَلَقَ مِنْهُ اللَّوْحَ وَ الْقَلَمَ وَ الْحَسَنُ وَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنَ اللَّوْحِ وَ الْقَلَمِ وَ فَتَقَ نُورَ الْحُسَیْنِ فَخَلَقَ مِنْهُ الْجِنَانَ وَ الْحُورَ الْعِینَ وَ الْحُسَیْنُ وَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ ثُمَّ أَظْلَمَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ فَشَکَتِ الْمَلَائِکَةُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی أَنْ یَکْشِفَ عَنْهُمْ تِلْکَ الظُّلْمَةَ فَتَکَلَّمَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ کَلِمَةً فَخَلَقَ مِنْهَا رُوحاً ثُمَّ تَکَلَّمَ بِکَلِمَةٍ فَخَلَقَ مِنْ تِلْکَ الْکَلِمَةِ نُوراً فَأَضَافَ النُّورَ إِلَی تِلْکَ الرُّوحِ وَ أَقَامَهَا مَقَامَ الْعَرْشِ فَزَهَرَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ فَهِیَ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ وَ لِذَلِکَ سُمِّیَتِ الزَّهْرَاءَ لِأَنَّ نُورَهَا زَهَرَتْ بِهِ السَّمَاوَاتُ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَةِ یَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ لِی وَ لِعَلِیٍّ- أَدْخِلَا الْجَنَّةَ مَنْ شِئْتُمَا وَ أَدْخِلَا النَّارَ مَنْ شِئْتُمَا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ(۱) فَالْکَافِرُ مَنْ جَحَدَ نُبُوَّتِی وَ الْعَنِیدُ مَنْ جَحَدَ بِوَلَایَةِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ عِتْرَتِهِ وَ الْجَنَّةُ لِشِیعَتِهِ وَ لِمُحِبِّیهِ (۲).

**[ترجمه]فضائل، کتاب روضه: ابن مسعود گفت: روزی بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد شدم و گفتم: ای رسول خدا! حق را به من نشان ده تا به آن نگاه کنم. پیامبر گفت: ای ابو عبدالله داخل در آن اتاق شو. وقتی داخل شدم علی بن ابی طالب را در حال نماز خواندن یافتم در حالی که در سجده این کلمات را بر زبان جاری می‌ساخت: «پرودگارا به حق محمد عبد و فرستاده ات از گناه کارانِ شیعیانم بگذر». از آنجا خارج شدم و بر رسول خدا گذشتم و او را هم در سجده یافتم که می‌فرمود: «پروردگار به حق بنده‌ات علی از گناهکاران امتم در گذر». از دیدن این دو صحنه بی تاب و پریشان شدم. پیامبر نمازش را کوتاه کرد و فرمود: ای ابن مسعود! آیا دچار کفر پس از ایمان شده ای[که اینچنین آشفته ای]؟ گفتم هرگز ای رسول خدا! اما علی را در نماز دیدم که نزد خدا به شما توسل می‌جوید و شما نزد خدا به او توسل می‌جویید، نمی‌دانم کدام یک از شما در نزد خداوند عزو جل برتر است؟ پیامبر فرمود: ای ابن مسعود! بنشین. در مقابلش نشستم، فرمود: بدان که خداوند دو هزار سال قبل از آفرینش مخلوقات یعنی زمانی که نه تسبیح و نه تقدیسی وجود داشت من و علی را از نور قدرتش آفرید. سپس نور من را شکافت و از آن آسمانها و زمین ها را آفرید و سوگند به خدا که من برتر از آسمانها و زمین ها هستم. بعد از آن نور علی را شکافت و از آن عرش و کرسی را آفرید و سوگند به خداوند، علی برتر از عرش و کرسی است. سپس نور حسن را شکافت و از آن لوح و قلم را آفرید و به خدا سوگند که حسن برتر از قلم و لوح است. به دنبال آن نور حسین را شکافت و از آن بهشت‌ها و حوریان سیاه چشم را آفرید و به خدا سوگند که حسین برتر از حوریان سیاه چشم است. بعد از آن مشرق و مغرب در تاریکی و ظلمت فرو رفت. ملائکه به خداوند التماس کردند که این تاریکی را از بین برد و روشنائی را به آنها بازگرداند. خداوند کلمه‌ای گفت و روحی از آن به وجود آورد، سپس کلمه‌ای دیگر گفت و این بار از آن نوری پدید آورد. آن نور را به روح اضافه کرد و آن را به جای عرش الهی نهاد و بعد از آن بود که مشرق و مغرب نورانی شدند. آن نور، فاطمه زهرا بود و به همین خاطر است که «زهراء» لقب گرفته است چرا که نور وی آسمانها را نورانی کرد. ای ابن مسعود! زمانی که روز قیامت فرا رسد خداوند متعال به من و علی می‌فرماید: هر آنکس را که می‌خواهید در بهشت جای دهید و هر آنکس را که می‌خواهید وارد جهنم کنید. این معنای سخن خداوند متعال است: «أَلْقِیا فی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنید» { هر کافر سرسختی را در

جهنّم فروافکنید } کافر کسی است که نبوت مرا انکار کند و عنید (طاغی) کسی است که منکر ولایت علی و خاندان او شود. بدان که بهشت از آن شیعیان و دوست داران علی است - . الفضائل: ۱۳۶،۱۳۵، الروضه: ۱۸ - .

**[ترجمه]

«۸۲»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى الْأَصْبَغِ قَالَ: لَمَّا ضُرِبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام الضَّرْبَهَ الَّتِی كَانَتْ وَفَاتُهُ فِيهَا اجْتَمَعَ إِلَيْهِ النَّاسُ بِبَابِ الْقَصْرِ وَ كَانَ يُرَادُ قَتْلَ ابْنِ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فَخَرَجَ الْحَسَنُ علیه السلام فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ أَبِی أَوْصَانِی أَنْ أَتْرُكَ أَمْرَهُ إِلَى وَفَاتِهِ فَإِنْ كَانَ لَهُ الْوَفَاهُ وَ إِلَّا نَظَرَ هُوَ فِی حَقِّهِ فَانْصَرِفُوا يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ

ص: ۴۴

۱- ۱. سوره ق: ۲۴.

۲- ۲. الفضائل: ۱۳۵ و ۱۳۶. الروضه: ۱۸.

قَالَ فَانْصَرَفَ النَّاسُ وَ لَمْ أَنْصَرِفْ فَخَرَجَ ثَانِيَهً وَ قَالَ لِی یَا أَصْبَغُ- أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلِی عَنْ قَوْلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ- قُلْتُ بَلَی وَ لَکِنِّی رَأَیْتُ حَالَهُ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَیْهِ فَأَسْتَمِعَ مِنْهُ حَدِیثاً فَاسْتَأْذِنْ لِی رَحِمَکَ اللَّهُ فَدَخَلَ وَ لَمْ یَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ فَقَالَ لِیَ ادْخُلْ فَدَخَلْتُ فَإِذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مُعَصَّبٌ بِعِصَابَهٍ وَ قَدْ عَلَتْ صُفْرَهُ وَجْهِهِ عَلَی تِلْکَ الْعِصَابَهِ وَ إِذَا هُوَ یَرْفَعُ فَخِذاً وَ یَضَعُ أُخْرَی مِنْ شِدَّهِ الضَّرْبَهِ وَ کَثْرَهِ السَّمِّ فَقَالَ لِی یَا أَصْبَغُ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْحَسَنِ عَنْ قَوْلِی قُلْتُ بَلَی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ لَکِنِّی رَأَیْتُکَ فِی حَالَهٍ فَأَحْبَبْتُ النَّظَرَ إِلَیْکَ وَ أَنْ أَسْمَعَ مِنْکَ حَدِیثاً فَقَالَ لِیَ اقْعُدْ فَمَا أَرَاکَ تَسْمَعُ مِنِّی حَدِیثاً بَعْدَ یَوْمِکَ هَذَا اعْلَمْ یَا أَصْبَغُ أَنِّی أَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَائِداً کَمَا جِئْتَ السَّاعَهَ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ اخْرُجْ فَنَادِ فِی النَّاسِ الصَّلَاهَ جَامِعَهً وَ اصْعَدِ الْمِنْبَرَ وَ قُمْ دُونَ مَقَامِی بِمِرْقَاهٍ وَ قُلْ لِلنَّاسِ أَلَا مَنْ عَقَّ وَالِدَیْهِ فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَلَا مَنْ أَبَقَ مِنْ مَوَالِیهِ فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَلَا مَنْ ظَلَمَ أَجِیراً أُجْرَتَهُ فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ یَا أَصْبَغُ فَفَعَلْتُ مَا أَمَرَنِی بِهِ حَبِیبِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَامَ مِنْ أَقْصَی الْمَسْجِدِ رَجُلٌ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ تَکَلَّمْتَ بِثَلَاثِ کَلِمَاتٍ وَ أَوْجَزْتَهُنَّ فَاشْرَحْهُنَّ لَنَا فَلَمْ أَرُدَّ جَوَاباً حَتَّی أَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ مَا کَانَ مِنَ الرَّجُلِ قَالَ الْأَصْبَغُ ثُمَّ أَخَذَ علیه السلام بِیَدِی وَ قَالَ یَا أَصْبَغُ ابْسُطْ یَدَکَ فَبَسَطْتُ یَدِی فَتَنَاوَلَ إِصْبَعاً مِنْ أَصَابِعِ یَدِی وَ قَالَ یَا أَصْبَغُ کَذَا تَنَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِصْبَعاً مِنْ أَصَابِعِ یَدِی کَمَا تَنَاوَلْتُ إِصْبَعاً مِنْ أَصَابِعِ یَدِکَ ثُمَّ قَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ أَلَا وَ إِنِّی وَ أَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ فَمَنْ عَقَّنَا فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَلَا وَ إِنِّی وَ أَنْتَ مَوْلَیَا هَذِهِ الْأُمَّهِ فَعَلَی مَنْ أَبَقَ عَنَّا لَعْنَهُ اللَّهِ أَلَا وَ إِنِّی وَ أَنْتَ أَجِیرَا هَذِهِ الْأُمَّهِ فَمَنْ ظَلَمَنَا أُجْرَتَنَا فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ آمِینَ فَقُلْتُ آمِینَ قَالَ الْأَصْبَغُ ثُمَّ أُغْمِیَ عَلَیْهِ ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ لِی أَ قَاعِدٌ أَنْتَ یَا أَصْبَغُ قُلْتُ نَعَمْ یَا مَوْلَایَ قَالَ أَزِیدُکَ حَدِیثاً آخَرَ قُلْتُ نَعَمْ زَادَکَ اللَّهُ مِنْ مَزِیدَاتِ الْخَیْرِ قَالَ یَا أَصْبَغُ لَقِیَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی بَعْضِ طُرُقَاتِ الْمَدِینَهِ- وَ أَنَا مَغْمُومٌ قَدْ تَبَیَّنَ الْغَمُّ فِی وَجْهِی فَقَالَ لِی یَا أَبَا الْحَسَنِ أَرَاکَ مَغْمُوماً أَ لَا أُحَدِّثُکَ بِحَدِیثٍ لَا تَغْتَمُّ بَعْدَهُ

أَيـداً؟ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامِهِ نَصَبَ اللَّهُ مِنْبَراً يَعْلُو مَنَابِرَ النَّبِيِّينَ (۱) وَ الشُّهَدَاءِ ثُمَّ يَأْمُرُنِی اللَّهُ أَصْـعَدُ فَوْقَهُ ثُمَّ يَأْمُرُکَ اللَّهُ أَنْ تَصْـعَدَ دُونِی بِمِرْقَاهٍ ثُمَّ يَأْمُرُ اللَّهُ مَلَكَيْنِ فَيَجْلِسَانِ دُونَكَ بِمِرْقَاهٍ فَإِذَا اسْـتَقْلَلْنَا عَلَى الْمِنْبَرِ لَا يَبْقَى أَحَـدٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ إِلَّا حَضَـرَ فَيُنَـادِي الْمَلَـكُ الَّذِی دُونَكَ بِمِرْقَاهٍ مَعَاشِـرَ النَّاسِ أَلَا مَنْ عَرَفَنِی فَقَـدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِی فَأَنَا أُعَرِّفُهُ بِنَفْسِـی أَنَا رِضْوَانُ خَـازِنُ الْجِنَانِ أَلَا إِنَّ اللَّهَ بِمَنِّهِ وَ كَرَمِهِ وَ فَضْـلِهِ وَ جَلَالِهِ أَمَرَنِی أَنْ أَدْفَعَ مَفَاتِيـحَ الْجَنَّهِ إِلَى مُحَمَّدٍ وَ إِنَّ مُحَمَّداً أَمَرَنِی أَنْ أَدْفَعَهَا إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَاشْـهَدُوا لِی عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُومُ ذَلِكَ الَّذِی تَحْتَ ذَلِكَ الْمَلَكِ بِمِرْقَاهٍ مُنَادِياً يُسْـمِعُ أَهْلَ الْمَوْقِفِ مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ عَرَفَنِی فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِی فَأَنَا أُعَرِّفُهُ بِنَفْسِـی أَنَا مَالِكٌ خَازِنُ النِّيرَانِ أَلَا إِنَّ اللَّهَ بِمَنِّهِ وَ فَضْلِهِ وَ كَرَمِهِ وَ جَلَالِهِ قَدْ أَمَرَنِی أَنْ أَدْفَعَ مَفَاتِيـحَ النَّارِ إِلَى مُحَمَّدٍ وَ إِنَّ مُحَمَّداً قَـدْ أَمَرَنِی أَنْ أَدْفَعَهَا إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَاشْـهَدُوا لِی عَلَيْهِ فَآخُـذُ مَفَاتِيـحَ الْجِنَانِ وَ النِّيرَانِ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ فَتَأْخُذُ بِحُجْزَتِی وَ أَهْلُ بَيْتِكَ يَأْخُذُونَ بِحُجْزَتِكَ وَ شِـيعَتُكَ يَأْخُذُونَ بِحُجْزَهِ أَهْلِ بَيْتِكَ قَالَ فَصَـفَقْتُ بِكِلْتَا يَدَيَّ وَ إِلَى الْجَنَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِی وَ رَبِّ الْكَعْبَهِ قَالَ الْأَصْـبَغُ فَلَمْ أَسْـمَعْ مِنْ مَوْلَایَ غَيْرَ هَذَيْنِ الْحَدِيثَيْنِ ثُمَّ تُوُفِّیَ صَـلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۲).

**[ترجمه]فضائل، کتاب روضه: اصبغ بن نباته گوید: هنگامی که امیرمؤمنان علیه السلام ضربتی بر او فرود آمد که به شهادتشان انجامید مردم بر در دار الاماره جمع شدند و خواستار کشتن ابن ملجم ملعون بودند. حسن بن علی علیه السلام بیرون آمد و فرمود: ای مردم، پدرم به من وصیت کرده که کار قاتلش را تا هنگام وفات آن حضرت، رها سازم. اگر پدرم از دنیا رفت، تکلیف قاتل روشن است و اگر زنده ماند خودش در حق او تصمیم می گیرد. پس باز گردید خدایتان رحمت کند. مردم همه بازگشتند و من بازنگشتم. حسن بن علی دوباره بیرون آمد و به من فرمود: ای اصبغ، آیاسخن مرا درباره پیام امیرمؤمنان نشنیدی؟ گفتم: چرا، ولی چون حال او را مشاهده کردم دوست داشتم به او بنگرم و حدیثی از او بشنوم. پس برای من اجازه بخواه خدایت رحمت کند. امام داخل شد و چیزی نگذشت که بیرون آمد و به من فرمود: داخل شو. وارد شدم دیدم امیرمؤمنان علیه السلام دستمال زردی به سر بسته که زردی چهره اش بر زردی دستمال غلبه داشت و از شدت درد و فزونی سم، پاهای خود را یکی پس از دیگری بلند می کرد و بر زمین می‌نهاد. آنگاه به من فرمود: ای اصبغ آیا پیام مرا از حسن نشنیدی؟ گفتم: چرا، ای امیر مؤمنان، ولی شما را در حالی دیدم که دوست داشتم به شما بنگرم و حدیثی از شما بشنوم. فرمود: بنشین که دیگر نمی بینم از این روز به بعد از من حدیثی بشنوی .بدان ای اصبغ که من به عیادت رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتم همان گونه که تو اکنون آمده‌ای، به من فرمود: ای ابا الحسن، برو مردم را جمع کن و بالای منبر برو و یک پله پائین تر از جای من بایست و به مردم بگو: «به هوش باشید، هر که پدر و مادرش را ناخشنود کند لعنت خدا بر او باد. به هوش باشید، هر که از مولای خود بگریزد لعنت خدا بر او باد. به هوش باشید، هر که مزد اجیر خود را ندهد لعنت خدا بر او باد.ای اصبغ! من به فرمان حبیبم رسول خدا عمل کردم. مردی از آخر مسجد برخاست وگفت: ای اباالحسن، سه جمله گفتی. آن را برای ما شرح بده . من پاسخ ندادم تا به نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتم و سخن آن مرد را بازگو کردم .اصبغ گوید: امیرمومنان فرمود: ای اصبغ ! دست خود را بگشای. دستم را گشودم حضرت یکی از انگشتان دست مرا گرفت و سپس فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله این گونه که من انگشت تو را گرفتم انگشت مرا گرفت و فرمود: ای ابا الحسن، من و تو پدران این امتیم. لعنت خدا برآنکس که ما را ناخشنود کند. من و تو دو مولای این امتیم. هر که از ما بگریزد لعنت خدا بر او باد. من و تو اجیران این امتیم. هر که در اجرت ما به ما ظلم کند لعنت خدا بر او باد. آنگاه خود آمین گفت ومن هم آمین گفتم .اصبغ گفت: سپس امام بیهوش شد باز به هوش آمد و فرمود: ای اصبغ، آیا هنوز نشسته‌ای؟گفتم: آری مولای من .فرمود: آیا حدیث

دیگری بر تو بیفزایم؟ گفتم: آری خداوند خیرت را فزونی دهد .فرمود: ای اصبغ ! رسول خدا در یکی از کوچه های مدینه مرا اندوهناک دید و آثار اندوه در چهره‌ام نمایان بود، فرمود: ای اباالحسن، تو را اندوهناک می‌بینم؟ آیا می‌خواهی تو را حدیثی بگویم که پس از آن هرگز اندوهناک نشوی؟ گفتم: آری، فرمود: چون روز قیامت شود خداوند منبری بر پا دارد که بلندتر از منبر پیامبران و شهدا است. آنگاه مرا امر کند که بر آن بالا روم، سپس به تو دستور می‌دهد که یک پله پائین تر از من قرار گیری. سپس دو فرشته را امر کند که یک پله پایین تر از تو بنشینند و چون بر منبر جای گیریم احدی از گذشتگان و آیندگان نماند جز آنکه حاضرشود. آنگاه فرشته ای که یک پله پایین تر از تو نشسته ندا کند: ای گروه مردم، بدانید: هر که مرا می شناسد که می‌شناسد و هر که مرا نمی شناسد خود را به او معرفی می کنم، من «رضوان» دربان بهشتم، بدانید که خداوند با منت و کرم و فضل وجلال خود به من دستور داده که کلیدهای بهشت را به محمد بسپارم و محمد مرا فرموده که آنها را به علی بن ابی طالب بسپارم. پس گواه باشید که آنها را بدو سپردم .سپس فرشته دیگر که یک پله پایین تر از فرشته اولی نشسته بر می‌خیزد و به گونه‌ای که همه اهل محشر بشنوند ندا می‌دهد: ای گروه مردم، هرکه مرا می‌شناسد که می شناسد و هر که مرا نمی‌شناسد خود را به او معرفی می‌کنم، من «مالک» دربان دوزخم. بدانید که خداوند با منت و فضل و کرم و جلال خود به من دستور داده که کلیدهای دوزخ را به محمد بسپارم و ایشان مرا امر فرموده که آنها را به علی بن ابی طالب بسپارم. پس گواه باشید که آنها را بدو سپردم. پس من کلیدهای بهشت و دوزخ را می گیرم. آنگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: ای علی ! تو به دامان من می‌آویزی و خاندانت به دامان تو و شیعیانت به دامان خاندانت می‌آویزند. من دو دست خودم را بر هم زدم و گفتم : ای رسول خدا، همه به بهشت می‌رویم؟ فرمود: آری به پروردگار کعبه سوگند. اصبغ گوید: من جز این دوحدیث از مولایم نشنیدم که حضرت چشم از جهان پوشید. درود خدا بر او باد - . الروضه: ۲۲،۲۳. - .

**[ترجمه]

«۸۳»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا أَعْرَابِيٌّ فَوَقَفَ عَلَيْنَا وَ سَلَّمَ فَرَدَدْنَا عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ أَيُّكُمْ الْبَدْرُ التَّمَامُ وَ مِصْبَاحُ الظَّلَام مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ الْمَلِكُ الْعَلَّامُ أَ هُوَ هَذَا صَبِيحُ الْوَجْهِ قُلْنَا نَعَمْ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا أَخَا الْعَرَبِ اجْلِسْ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ آمَنْتُ بِكَ قَبْلَ أَنْ أَرَاكَ وَ صَدَّقْتُ بِكَ قَبْلَ أَنْ أَلْقَاكَ غَيْرَ أَنَّهُ بَلَغَنِي عَنْكَ أَمْرٌ قَالَ وَ أَيُّ شَيْ ءٍ بَلَغَكُمْ عَنِّي قَالَ دَعَوْتَنَا إِلَى شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّكَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَأَجَبْنَاكَ ثُمَّ دَعَوْتَنَا إِلَى الصَّلَاهِ وَ الزَّكَاهِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ فَأَجَبْنَاكَ ثُمَّ لَمْ تَرْضَ عَنَّا حَتَّى دَعَوْتَنَا

۱- ۱. فی(د): منابر سائر النبیین.

۲- ۲. الروضه: ۲۲ و ۲۳. و لم نجده فی الفضائل.

إِلَی مُوَالاهِ ابْنِ عَمِّکَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مَحَبَّتِهِ وَ أَنْتَ فَرَضْتَهُ أَمِ اللَّهُ فَرَضَهُ مِنَ السَّمَاءِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بَلِ اللَّهُ فَرَضَهُ عَلَی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ فَلَمَّا سَمِعَ الْأَعْرَابِیُّ قَالَ سَمْعاً لِلَّهِ وَ طَاعَهً لِمَا أَمَرْتَنَا بِهِ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا أَخَا الْعَرَبِ أُعْطِیتُ فِی عَلِیٍّ خَمْسَ خِصَالٍ الْوَاحِدَهُ مِنْهُنَّ خَیْرٌ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا أَ لَا أُنَبِّئُکَ بِهَا یَا أَخَا الْعَرَبِ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ کُنْتُ جَالِساً یَوْمَ بَدْرٍ وَ قَدِ انْقَضَتْ عَنَّا الْغَزَاهُ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ یَا مُحَمَّدُ آلَیْتُ عَلَی نَفْسِی وَ أَقْسَمْتُ عَلَیَّ أَنِّی لَا أُلْهِمُ حُبَّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ إِلَّا مَنْ أَحْبَبْتُهُ فَمَنْ أَحْبَبْتُهُ أَنَا أَلْهَمْتُهُ حُبَّ عَلِیٍّ وَ مَنْ أَبْغَضْتُهُ أَلْهَمْتُهُ بُغْضَ عَلِیٍّ یَا أَخَا الْعَرَبِ أَ لَا أُنَبِّئُکَ بِالثَّانِیَهِ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ کُنْتُ جَالِساً بَعْدَ مَا فَرَغْتُ مِنْ جَهَازِ عَمِّی حَمْزَهَ إِذْ هَبَطَ عَلَیَّ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ اللَّهُ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ قَدْ فَرَضْتُ الصَّلَاهَ وَ وَضَعْتُهَا عَنِ الْمُعْتَلِّ وَ الْمَجْنُونِ وَ الصَّبِیِّ وَ فَرَضْتُ الصَّوْمَ وَ وَضَعْتُهُ عَنِ الْمُسَافِرِ وَ فَرَضْتُ الْحَجَّ وَ وَضَعْتُهُ عَنِ الْمُعْتَلِّ وَ فَرَضْتُ الزَّکَاهَ وَ وَضَعْتُهَا عَنِ الْمُعْدِمِ وَ فَرَضْتُ حُبَّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَفَرَضْتُ مَحَبَّتَهُ عَلَی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ فَلَمْ أُعْطِ أَحَداً رُخْصَتَهُ یَا أَعْرَابِیُّ أَ لَا أُنَبِّئُکَ بِالثَّالِثَهِ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا خَلَقَ اللَّهُ شَیْئاً إِلَّا جَعَلَ لَهُ سَیِّداً فَالنَّسْرُ سَیِّدُ الطُّیُورِ وَ الثَّوْرُ سَیِّدُ الْبَهَائِمِ وَ الْأَسَدُ سَیِّدُ الْوُحُوشِ وَ الْجُمُعَهُ سَیِّدُ الْأَیَّامِ وَ رَمَضَانُ سَیِّدُ الشُّهُورِ وَ إِسْرَافِیلُ سَیِّدُ الْمَلَائِکَهِ وَ آدَمُ سَیِّدُ الْبَشَرِ وَ أَنَا سَیِّدُ الْأَنْبِیَاءِ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ یَا أَخَا الْعَرَبِ أَ لَا أُنَبِّئُکَ عَنِ الرَّابِعَهِ قَالَ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ حُبُّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ شَجَرَهٌ أَصْلُهَا فِی الْجَنَّهِ وَ أَغْصَانُهَا فِی الدُّنْیَا فَمَنْ تَعَلَّقَ عَنْ أُمَّتِی (۱) بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا أَوْقَعْتُهُ فِی الْجَنَّهِ وَ بُغْضُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ شَجَرَهٌ أَصْلُهَا فِی النَّارِ وَ أَغْصَانُهَا فِی الدُّنْیَا فَمَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا أَدْخَلْتُهُ النَّارَ

۱- ۱. فی(م) و(د): من امتی.

يَا أَعْرَابِيُّ أَ لَا أَنَبِّئُكَ بِالْخَامِسَةِ قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُنْصَبُ لِي مِنْبَرٌ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ ثُمَّ يُنْصَبُ لِإِبْرَاهِيمَ عليه السلام مِنْبَرٌ مُحَاذِي مِنْبَرِي عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ ثُمَّ يُؤْتَى بِكُرْسِيٍّ عَالٍ مُشْرِفٍ زَاهِرٍ يُعْرَفُ بِكُرْسِيِّ الْكَرَامَةِ فَيُنْصَبُ لِعَلِيٍّ بَيْنَ مِنْبَرِي وَ مِنْبَرِ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام فَمَا رَأَتْ عَيْنَايَ أَحْسَنَ مِنْ حَبِيبٍ بَيْنَ خَلِيلَيْنِ يَا أَعْرَابِيُّ حُبُّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حَقٌّ فَأَحِبَّهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُ وَ هُوَ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ أَنَا وَ إِيَّاهُ فِي قِسْمٍ وَاحِدٍ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ سَمْعاً وَ طَاعَةً لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِابْنِ عَمِّكَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: سلمان گفت: روزی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله حاضر بودیم، که مردی اعرابی نزد آمد و به ما سلام کرد و جوابش دادیم. آنگاه گفت: کدام یک از شما ماه شب چهارده وچراغ تاریکی، محمد رسول خدا است؟ آیا این چهره نورانی است؟ گفتیم بله. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای برادر بنشین. گفت: ای رسول خدا قبل از این که تو را ببینم ایمان آوردم و قبل از اینکه ملاقاتی با هم داشته باشیم دعوت ترا راستین دانستم اما چیزی از شما شنیدم. پیامبر فرمود: چه چیزی از من شنیده‌ای؟ گفت: ما را به گواهی دادن به لااله‌الاالله و محمد رسول الله فرا خواندی و دعوتت را اجابت کردیم، سپس به برپائی نماز و دادن زکات و رفتن به حج دستور دادی آن را هم لبیک گفتیم، اما به این هم راضی نشدی و ما را به دوست داشتن علی بن ابی طالب دستور دادی، سرّ این مطلب چیست، آیا شما آن را فرض کرده‌ای یا خداوند به آن دستور داده است؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال آن را بر اهل آسمانها وزمین فرض کرده است. وقتی اعرابی جواب پیامبر را شنید، گفت: ای رسول خدا در برابر خواسته‌ات سر تعظیم فرود می‌آوریم و آن را قبول می‌کنیم چرا که حق و از جانب پروردگاراست.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای برادرعرب درباره علی پنج چیز به من عطا شده است که یکی از آنها بهتر از دنیا و هر آنچه که در آن است می باشد، ای برادر عرب! می‌خواهی تو را با آنها آشنا کنم؟ گفت: البته که می‌خواهم یارسول‌الله. پیامبرفرمود: اول؛ من در جنگ بدر پس از آنکه جنگ تمام شده بود نشسته بودم که جبرئیل نازل شد وگفت: همانا خداوند ترا سلام می‌رساند و می‌فرماید: ای محمد بر خودم واجب کردم و به خودم سوگند یاد کردم که حب علی را در دل هیچ کس الهام نمی‌کنم جز برای کسی که او را دوست بدارم و بغض او را در دل هیچکس الهام نمی‌کنم جز برای کسی که او را مبغوض می‌دارم. ای برادر عرب ! آیا تو را از دومی خبردار نکنم؟ گفت: بفرمائید ای رسول خدا.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: در روز احد زمانیکه عمویم حمزه را به خاک سپردیم نشسته بودم که در آن هنگام جبرئیل نزد من آمد و گفت: ای محمّد همانا خداوند ترا سلام می‌رساند و می‌فرماید: نماز را واجب کردم، اما آنرا بر دیوانه، کودک و زنی که درحیض است ساقط کردم. روزه را واجب کردم اما فرد مریض و مسافر لازم نیست روزه بگیرند، حجّ را واجب کردم اما آنرا از فرد فقیر و بی بضاعت ساقط کردم، زکات را واجب کردم اما کسی که مالش به حد نصاب نرسیده لازم نیست زکات بدهد، ولی حبّ علی بن ابی طالب را بر اهل آسمان و زمین واجب کردم و استثنائی درآن وجود ندارد. ای برادرعرب آیا تو را از سومی خبردار کنم؟ گفت: بله ای رسول خدا.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: خداوندخلق نکرد هیچ آفریده ای را مگر اینکه برای آنها سروری قرارداد. عقاب سرور پرندگان، گاو سرور چهارپایان، شیر سرور درندگان، جمعه سرور روزها، رمضان سرور ماهها ،اسرافیل سرور ملائکه، آدم

سرور بشر، من سرور انبیاء و علی سرور وصیان است. ای برادر عرب آیا تو را از سومی خبردار کنم؟ گفت: بله یارسول خدا.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: حبّ علی درختی است که ریشه آن در بهشت و شاخه و برگ آن در دنیا است. هرکس از امتم به شاخه های آن در دنیا آویزان شود در بهشت جای می گیرد، اما تنفر از علی علیه السلام درختی است که ریشه آن در آتش و شاخه و برگ آن در دنیا است. هر کس به شاخ و برگ آن آویزان شود به طرف جهنم سوق داده می‌شود. ای اعرابی پنجمی را هم برایت بگویم؟ گفت: بله ای رسول خدا.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: در روز قیامت منبری در سمت راست عرش برای من نصب می‌شود. سپس در کنار من منبری برای ابراهیم در سمت راست عرش قرار داده می‌شود. آنگاه کرسی بلند، مشرف و نورانی که مشهور به کرسی کرامت است آورده می‌شود و بین من و برادرم ابراهیم برای علی نصب می‌شود، هیچگاه چشمانم زیباتر از آن حبیبی را که در میان دو خلیل است ندیده. ای اعرابی ! حب علی بن ابی طالب حق است پس او را دوست بدار. خداوند متعال دوست دارد کسی را که علی را دوست دارد. او در روز قیامت با من است و با همدیگر در یک قسمت هستیم. در آن هنگام بود که اعرابی گفت: ای رسول خدا ! همه چیز روشن شد و در برابر خداوند و شما و پسر عمویت علی بن ابی طالب سر کرنش و فروتنی فرود می‌آورم و فرمان شما را گردن می‌نهم - . الروضه: ۲۷، ۲۸، الفضائل: ۱۵۴-۱۵۶ - .

**[ترجمه]

«۸۴»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: خَرَجْتُ أَنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى صَحْرَاءِ الْمَدِينَهِ فَلَمَّا صِرْنَا فِي الْحَدَائِقِ بَيْنَ النَّخْلِ صَاحَتْ نَخْلَةٌ بِنَخْلَةٍ هَذَا النَّبِيُّ الْمُصْطَفَى وَ ذَا عَلِيٌّ الْمُرْتَضَى ثُمَّ صَاحَتْ ثَالِثَةٌ بِرَابِعَةٍ هَذَا مُوسَى وَ ذَا هَارُونُ ثُمَّ صَاحَتْ خَامِسَةٌ بِسَادِسَةٍ هَذَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَ ذَا خَاتَمُ الْوَصِيِّينَ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَبَسَّمَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَ مَا سَمِعْتَ قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا تُسَمِّي هَذَا النَّخْلَ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ نُسَمِّيهِ الصَّيْحَانِيَّ لِأَنَّهُمْ صَاحُوا بِفَضْلِي وَ فَضْلِكَ يَا عَلِيُّ (۲).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: با رسول خدا به طرف صحرای مدینه بیرون رفتیم پس از کمی پیاده روی به نخلستانی رسیدیم. ناگهان نخلی بر سر نخل دیگری فریاد زد و گفت: «این مصطفای نبی و آن علی مرتضی است». سپس نخل سومی در خطاب به نخل چهارمی گفت: «این موسی و آن هارون است». نخل پنجمی به ششمی گفت: «این خاتم النبین وآن خاتم الوصیین است». در آن هنگام پیامبر صلی الله علیه و آله تبسمی نمود و گفت: ای ابا حسن شنیدی؟ گفتم: بله یا رسول خدا، فرمود: چه نامی را برای این نخلها انتخاب می کنی؟ گفتم خدا ورسولش می‌دانند. فرمود: آنها را «صیحانی= فریادزننده» می‌نامیم چرا که فضیلت من و تو را فریاد زدند. - الروضه: ۲۷، الفضائل: ۱۵۳و۱۵۴ -

**[ترجمه]

«۸۵»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ كِتَابِ كِفَايَهِ الطَّالِبِ تَأْلِيفِ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الشَّافِعِيِّ قِرَاءَةً عَلَيْهِ بِإِرْبِلَ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّطِيفِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْبَاقِي (۳) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَحْمَدَ الْحَدَّادِ عَنِ الْحَافِظِ أَبِی نُعَيْمٍ عَنْ أَبِی بَكْرٍ الطَّلْحِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ رَحِيمٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی بُهْلُولٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِی الْمُطَهَّرِ الرَّازِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ الثَّقَفِيِّ عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِی بُرْدَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيَّ عَهْداً فِی عَلِيٍّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ بَيِّنْهُ لِی فَقَالَ اسْمَعْ فَقُلْتُ سَمِعْتُ فَقَالَ إِنَّ عَلِيّاً رَايَهُ الْهُدَی وَ إِمَامُ

۱- ۱. الروضه: ۲۷ و ۲۸: الفضائل: ۱۵۴- ۱۵۶.

۲- ۲. الروضه: ۲۷. الفضائل: ۱۵۳ و ۱۵۴.

۳- ۳. فی المصدر: أخبرنا عبد اللطيف بن محمّد و أبو تمام علیّ بن أبی الفخار قالا حدّثنا محمّد بن عبد الباقی.

الْأَوْلِيَاءِ(۱) وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِینَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ فَجَاءَ عَلِیٌّ فَبَشَّرْتُهُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِی قَبْضَتِهِ فَإِنْ یُعَذِّبْنِی فَبِذُنُوبِی وَ إِنْ یُتِمَّ الَّذِی (۲) بَشَّرْتَنِی بِهِ فَاللَّهُ أَوْلَی بِی قَالَ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْلُ قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِیعَهُ الْإِیمَانَ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ فَعَلْتُ بِهِ ذَلِکَ ثُمَّ إِنَّهُ رَفَعَ إِلَیَّ أَنَّهُ سَیَخُصُّهُ مِنَ الْبَلَاءِ بِشَیْ ءٍ لَمْ یَخُصَّ بِهِ أحد [أَحَداً](۳) مِنْ أَصْحَابِی فَقُلْتُ یَا رَبِّ أَخِی وَ صَاحِبِی فَقَالَ إِنَّ هَذَا شَیْ ءٌ قَدْ سَبَقَ أَنَّهُ مُبْتَلًی وَ مُبْتَلًی بِهِ.

أَخْرَجَهُ الْحَافِظُ فِی الْحِلْیَهِ وَ مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوَارَزْمِیِّ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَوْ أَنَّ الرِّیَاضَ أَقْلَامٌ وَ الْبَحْرَ مِدَادٌ وَ الْجِنَّ حُسَّابٌ وَ الْإِنْسَ کُتَّابٌ مَا أَحْصَوْا فَضَائِلَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ عَنْهُ مَرْفُوعاً إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ: وَ قَدْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَکْثَرَ مَنَاقِبَ عَلِیٍّ وَ فَضَائِلَهُ إِنِّی لَأَحْسَبُهَا ثَلَاثَهَ آلَافِ مَنْقَبَهٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَ وَ لَا تَقُولُ إِنَّهَا إِلَی ثَلَاثِینَ أَلْفاً أَقْرَبُ.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَنْ عَلِیٍّ عَنِ النَّبِیِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ قَالَ: لَوْ حَدَّثْتُ بِمَا أُنْزِلَتْ (۴) فِی عَلِیٍّ مَا وَطِئَ عَلَی مَوْضِعٍ فِی الْأَرْضِ إِلَّا أُخِذَ تُرَابُهُ إِلَی الْمَاءِ(۵).

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ مَیْمُونٍ (۶) قَالَ: إِنِّی لَجَالِسٌ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ إِذَا أَتَاهُ تِسْعَهُ رَهْطٍ قَالُوا یَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِمَّا أَنْ تَقُومَ مَعْنَاهُ وَ إِمَّا أَنْ تَخْلُوَنَا

۱- ۱. فی المصدر: ان علیا رایه الهدی و منار الایمان و إمام الأولیاء.

۲- ۲. فی المصدر: و إن یتم لی الذی.

۳- ۳. فی المصدر: لم یخص به أحدا.

۴- ۴. فی المصدر: بما انزل.

۵- ۵. کشف الغمّه: ۳۱- ۳۳.

۶- ۶. فی المصدر: عمرو بن میمون.

يَا هَؤُلَاءِ قَالَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَلْ أَقُومُ مَعَكُمْ قَالَ وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ صَحِيحٌ قَبْلَ أَنْ يَعْمَى قَالَ فَابْتَدَءُوا فَتَحَدَّثُوا فَلَا نَدْرِی مَا قَالُوا قَالَ فَجَاءَ يَنْفُضُ ثَوْبَهُ وَ يَقُولُ أُفٍّ وَ تُفٍّ وَقَعُوا فِي رَجُلٍ لَهُ عَشْرٌ وَقَعُوا فِي رَجُلٍ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَأَبْعَثَنَّ رَجُلًا لَا يُخْزِيهِ اللَّهُ أَبَداً يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ قَالَ فَاسْتَشْرَفَ لَهَا مَنِ اسْتَشْرَفَ قَالَ أَيْنَ عَلِيٌّ قَالُوا هُوَ فِي الرَّحْلِ يَطْحَنُ قَالَ وَ مَا كَانَ أَحَدُكُمْ يَطْحَنُ قَالَ فَجَاءَ وَ هُوَ أَرْمَدُ لَا يَكَادُ أَنْ يُبْصِرَ[(١)] قَالَ فَنَفَثَ فِي عَيْنِهِ ثُمَّ هَزَّ الرَّايَةَ ثَلَاثاً فَأَعْطَاهَا إِيَّاهُ فَجَاءَ بِصَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ قَالَ ثُمَّ بَعَثَ فُلَاناً بِسُورَةِ التَّوْبَةِ فَبَعَثَ عَلِيّاً عليه السلام خَلْفَهُ فَأَخَذَهَا مِنْهُ وَ قَالَ لَا يَذْهَبُ بِهَا إِلَّا رَجُلٌ هُوَ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ قَالَ وَ قَالَ لِبَنِي عَمِّهِ أَيُّكُمْ يُوَالِينِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ قَالَ وَ عَلِيٌّ عليه السلام مَعَهُمْ جَالِسٌ فَأَبَوْا فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أَنَا أُوَالِيكَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ قَالَ فَتَرَكَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَقَالَ أَيُّكُمْ يُوَالِينِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فَأَبَوْا فَقَالَ عَلِيٌّ أَنَا أُوَالِيكَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فَقَالَ أَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ قَالَ وَ كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ مِنَ النَّاسِ [(٢)] بَعْدَ خَدِيجَةَ قَالَ وَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثَوْبَهُ فَوَضَعَهُ عَلَى عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ حَسَنٍ وَ حُسَيْنٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ فَقَالَ إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً قَالَ وَ شَرَى عَلِيٌّ نَفْسَهُ وَ لَبِسَ ثَوْبَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله ثُمَّ نَامَ مَكَانَهُ قَالَ وَ كَانَ الْمُشْرِكُونَ يَرْمُونَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَ عَلِيٌّ عليه السلام نَائِمٌ وَ أَبُو بَكْرٍ يَحْسَبُ أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ [(٣)] يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ قَدِ انْطَلَقَ نَحْوَ بِئْرِ مَيْمُونٍ فَأَدْرِكْهُ فَانْطَلَقَ أَبُو بَكْرٍ فَدَخَلَ مَعَهُ الْغَارَ قَالَ وَ جُعِلَ عَلِيٌّ يُرْمَى بِالْحِجَارَةِ كَمَا كَانَ يُرْمَى نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ يَتَضَوَّرُ قَدْ لَفَّ رَأْسَهُ فِي الثَّوْبِ

١- ١. في المصدر: لا يكاد أن يبصر شيئا.

٢- ٢. في المصدر: من الناس معه.

٣- ٣. في المصدر: قال فقال.

لَا يُخْرِجُهُ حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ كَشَفَ عَنْ رَأْسِهِ فَقَالُوا إِنَّكَ لَلَئِيمٌ كَانَ صَاحِبُكَ نَرْمِيهِ وَ لَا يَتَضَوَّرُ وَ أَنْتَ تَتَضَوَّرُ وَ قَدِ اسْتَنْكَرْنَا ذَلِكَ قَالَ وَ خَرَجَ بِالنَّاسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ أَخْرُجُ مَعَكَ فَقَالَ لَهُ نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَا فَبَكَى عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالَ لَهُ أَ مَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّكَ لَسْتَ بِنَبِيٍّ لَا يَنْبَغِي أَنْ أَذْهَبَ إِلَّا وَ أَنْتَ خَلِيفَتِي قَالَ وَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنْتَ وَلِيِّي فِي كُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ بَعْدِي قَالَ وَ سَدَّ أَبْوَابَ الْمَسْجِدِ غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ فَيَدْخُلُ الْمَسْجِدَ جُنُباً وَ هُوَ طَرِيقُهُ لَيْسَ لَهُ طَرِيقٌ غَيْرُهُ قَالَ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَإِنَّ مَوْلَاهُ عَلِيٌّ عليه السلام وَ ذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ بَدْرِيّاً قُلْتُ وَ هِيَ فَضِيلَةٌ شَارَكَهُ فِيهَا غَيْرُهُ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً وَ الْبَاقِيَاتُ تَفَرَّدَ بِهِنَ (۱).

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ إِلَى الْمُسْنَدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِي عَوَانَهَ عَنْ أَبِي بَلْجٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ مَيْمُونٍ: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ فَإِنَّ عَلِيّاً مَوْلَاهُ (۲).

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى وَ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيِّ عَنْ أَبِي عَوَانَهَ: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ لَيْسَ لَهُ طَرِيقٌ غَيْرُهُ قَالَ وَ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ فَقَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا مَوْلَاهُ (۳) اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ أَخْبَرَنَا اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ أَنَّهُ قَدْ رَضِيَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَهِ فَهَلْ حَدَّثَنَا بَعْدَ أَنَّهُ سَخِطَ عَلَيْهِمْ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابی برده گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای عز وجل درباره علی از من عهدی گرفت،گفتم: پروردگارا! برایم بیشتر توضیح بده، فرمود: گوش بده، عرض کردم: گوش می دهم. فرمود: به راستی علی پرچم هدایت، پیشوای اولیا و نور هر که مرا اطاعت کند است و او است کلمه‌ای که آن را بر تقواپیشگان الزام کردم؛ هر که دوستش دارد دوستم داشته و هر که او را اطاعت کند مرا اطاعت کرده است؛ او را به این سخنان مژده ده. پیامبر فرمود: گفتم، پروردگارا! علی را بشارت دادم. در جواب فرمود: من بنده خدا هستم و تحت فرمان اویم. اگر مرا به سبب گناهانم مجازات کند هیچ ظلمی مرتکب نشده است و اگر آنچه را که بشارت داده است به انجام رساند و آن را جامه عمل بپوشاند، اوست مولا و سرورم. پیامبر فرمود: گفتم پروردگارا قلبش را جلا ده و بهار آن را ایمان قرار ده. فرمود: ای محمد! آن را انجام دادم. سپس به من اعلام شد که خداوند، او را در بوته آزمایشی خاص قرار خواهد داد که پیش از آن هیچکدام از اصحابم را در آن قرار نداده است .

گفتم: پرودگار برادر و همدم من است. فرمود: این چیزی است که تقدیر شده که او آزمایش می‌شود و با او دیگران مورد آزمایش قرار می گیرند.

حافظ در حلیه الأولیاء آن را آورده است. و در مناقب خوارزمی از ابن عباس روایت شده: رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: اگر باغ ها قلم، دریاها مرکب، جنیان حساب گر وآدمیان نویسنده شوند نخواهند توانست فضایل علی را بشمارند.

همچنین ابن عباس گفت: مردی گفت: پاک ومنزه است خداوند، چقدر فضایل علی زیاد هستند. گمان می‌کنم که سه هزار فضیلت دارد. ابن عباس گفت: چرا نمی گوئی سی هزار، این عدد نزدیکتر است.

حسین بن علی به نقل از امیر مؤمنان علیهما السلام به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله آورد که فرمودند: اگر درباره آنچه که

درباره علی بر من نازل شـد صـحبت کنم، پا بر ناحیه ای از زمین نمی گذارد، مگر آن که خاکش را بر می دارند[آنقدر که] تا به آب [برسند] – . کشف الغمه:۳۱-۳۳ – .

در مسند احمد بن حنبل از عمر بن میمون آمده است: من نزد ابن عباس نشسته بودم در این هنگام نُه نفر مرد نزد او آمدند و به او گفتنـد: ای ابن عبـاس ! یا با ما بیا و یا این که ای افراد! مجلس را برای ما خالی کنیـد. ابن عباس گفت: با شـما می آیم. ابن عباس در این موقع چشـمش نابینا نشـده بود. در کناری نشسـتند و با یکدیگر سـخن گفتند و ما ندانستیم که چه گفتند. پس از آن ابن عباس در حالی که لباس خود را تکان می‌داد، نزد ما آمـد و گفت: اف و تف بر آنان، از مردی بـدگویی می کننـد که ده ویژگی برای او است. اینـان بـدگویی از مردی نمودنـد که پیغمبر صـلی الله علیه و آله درباره او فرمود: برای جنگ مردی را می فرسـتم که خداونـد هیـچ وقت او را خوار نمی کنـد و خـدا و رسولش را دوست دارد. پس همه منتظر بودنـد که نام ایشان باشد. رسول خدا فرمود: علی کجا است؟ گفتند در آسیاب مشغول تهیه آرد است. فرمود: فرد دیگری نبود که آرد تهیه کند؟! در این موقع علی علیه السـلام آمـد در حالی که چشم های او دچار درد بود به طوری که قادر به دیـدن نبود. پس رسول خـدا صلی الله علیه و آله در چشـمان او دمیـد و پرچم را سه بـار تکان داد و آن را به او داد سـپس علی [رفت و پیروز شـد و] صـفیه دختر حییّ را با خود آورد.

ابن عباس افزود: رسول خدا صـلی الله علیه و آله فلانی را با سوره توبه فرسـتاد، طولی نکشـید که علی علیه السـلام را در پی او فرسـتاد و سوره را از او گرفت و رسول خـدا فرمود: این سوره را تنهـا کسـی برای مشـرکین می برد که از من باشـد و من از او باشم.

وی گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به پسر عمو های خود فرمود: کدامیک از شما حاضر است که با من در دنیا وآخرت دوستی نماید؟ همگی ابا کردند. علی علیه السـلام که در میان آنها نشسـته بود گفت: من در دنیا و آخرت با شـما دوستی می... کنم. رسول خدا او را واگذاشت و برای بار دوم رو به آنان کرد و این سؤال را تکرار نمود. اما آنها امتناع نمودند و علی سخن خود را تکرارکرد. در این موقع رسول خدا به علی فرمود: تو در دنیا وآخرت ولیّ من هستی.

علی علیـه السـلام پس از خـدیجه اولین کسـی است که ایمـان آورد. ابن عبـاس در ادامه بیـان فضایـل علی علیه السـلام گفت: رسول خـدا صـلی الله علیه و آله لبـاس خود را گرفت و بر علی و فاطمه و حسن وحسـین نهاد و فرمود:« إِنَّما یُرِیـدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً » { خدا فقط می خواهد آلودگی را از شـما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند} – . احزاب /۳۳ – .

ابن عباس گفت: علی جان خود را فدا کرد و لباس پیامبر را پوشـید و در جایگاه او خوابید. مشرکین به سوی رسول خدا سنگ می‌انداختنـد. پس ابوبکر آمـد در حالی که علی خوابیـده بود، ابوبکر گمان کرد که رسول خداست و او را یا نبی الله صدا زد. علی فرمود: همانـا پیغمـبر خـدا به طرف چـاه میمون رفت او را دریـاب. پس ابوبکر رفت و بـا رسول خـدا صـلی الله علیه و آله داخل غار شـد در حالی که علی داشت سـنگباران می شد، همانطور که قبل از او پیامبر سـنگباران می شد. علی از درد به خود می پیچید. سرش را در جامه فرو برده بود و تا بامداد در نیاورد. سپس سرش را از جامه در آورد. مشرکان گفتند: همانا تو لئیم هستی؛ رفیقت را وقتی سنگباران می کردیم به خود نمی پیچید حال آن که تو به خود می پیچیدی و ما این را ندیده گرفتیم.

گفت: رسول خدا برای غزوه تبوک رهسپارشد. علی علیه السلام فرمود: ای رسول خدا من هم با شما خارج شوم؟پیغمبرفرمود: نه. در این موقع علی به گریه افتاد. پیامبر وقتی او را در این حالت دید فرمود: آیا راضی نیستی که برای من به منزله هارون برای موسی باشی با این تفاوت پس از من پیغمبری نخواهدبود. همانا شایسته نیست که من بروم جز آنکه تو جانشینم باشی.

گفت: رسول خدا به علی فرمود: تو بعد از من ولیّ هر مؤمنی خواهی بود.

گفت: درهای مسجد را بست غیر از در علی را، پس جُنُب وارد مسجد می‌شد چون راهی دیگر برایش نبود.

گفت: کسی که من مولای اویم مولای او علی است.

گفت: علی از کسانی بود که در جنگ بدر شرکت کرد. گفتم این هم فضیلتی بود که البته دیگرانی که در بدر شرکت داشتند هم در آن با او شریک بودند اما دیگر صفات فقط مختص به او بود - . کشف الغمه: ۸۵،۸۶ - .

در العمده مانند همین حدیث تا این جمله: «همانا علی مولای او است» آمده است - . العمده: ۱۲۳،۱۲۴ - .

در تفسیر فرات بن ابراهیم: نیز شبیه آن تا این جمله«راهی دیگر جز آن نداشت» آمده است و سپس گفته: دست علی را بالا برد و فرمود: هرکه را مولای اویم پس این مولای اوست، پروردگار دوستدار علی را دوست بدار وبا دشمنش دشمنی ورز. ابن عباس گفت: خداوند متعال در قرآن از رضایت خود از اصحاب شجره - افرادی که در زیر درخت بیعت رضوان، عهد بستند - خبر داد؛ آیا از خشم خود بعد از آن برای ما سخن گفته است - . تفسیر فرات: ۱۵۹و۱۶۰ - ؟

**[ترجمه]

«۸۶»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ کِفَایَهِ الطَّالِبِ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْکَوْکَبِیِّ عَنْ أَبِی السَّمُرِیِّ عَنْ عَوَانَهَ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ قَالَ: ذُکِرَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام عِنْدَ

۱- ۱. کشف الغمّه: ۸۵ و ۸۶.

۲- ۲. العمده: ۱۲۳ و ۱۲۴.

۳- ۳. فی المصدر: من کنت ولیه فهذا ولیه.

۴- ۴. تفسیر فرات: ۱۵۹ و ۱۶۰. و فیه: قد رضی عن أصحاب الشجره فهل حدّثنا بعد أنه قد سخط علیهم.

عَائِشَةَ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ حَاضِرٌ فَقَالَتْ عَائِشَةُ كَانَ مِنْ أَكْرَمِ رِجَالِنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ أَيُّ شَيْ ءٍ يَمْنَعُهُ عَنْ ذَاكَ اصْطَفَاهُ اللَّهُ لِنُصْرَةِ رَسُولِهِ وَ ارْتَضَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِإِخْوَتِهِ وَ اخْتَارَهُ لِكَرِيمَتِهِ وَ جَعَلَهُ أَبَا ذُرِّيَّتِهِ وَ وَصِيَّهُ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنِ ابْتَغَيْتَ شَرَفاً فَهُوَ فِي أَكْرَمِ مَنْبِتٍ وَ أَوْرَقِ عُودٍ وَ إِنْ أَرَدْتَ إِسْلَاماً فَأَوْفِرْ بِحَظِّهِ وَ أَجْزِلْ بِنَصِيبِهِ وَ إِنْ أَرَدْتَ شَجَاعَتَهُ فَبُهْمَةُ حَرْبٍ وَ قَاضِيَةُ حَتْمٍ يُصَافِحُ السُّيُوفَ أُنْساً لَا يَجِدُ لِمَوْقِعِهَا(۱) حِسّاً وَ لَا يُنَهْنِهُهُ نَعْنَعَةٌ وَ لَا يَقِلُّهُ (۲) الْجُمُوعُ اللَّهُ يُنْجِدُهُ وَ جَبْرَئِيلُ يَرْفَدُهُ وَ

دَعْوَةُ الرَّسُولِ تَعْضُدُهُ أَحَدُّ النَّاسِ لِسَاناً وَ أَظْهَرُهُمْ (۳) بَيَاناً وَ أَصْدَعُهُمْ بِالصَّوَابِ فِي أَسْرَعِ جَوَابٍ عِظَتُهُ أَقَلُّ مِنْ عَمَلِهِ وَ عَمَلُهُ يَعْجُزُ عَنْهُ أَهْلُ دَهْرِهِ فَعَلَيْهِ رِضْوَانُ اللَّهِ وَ عَلَى مُبْغِضِيهِ لَعَائِنُ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابو صالح گفت: در نزد عایشه وقتی که ابن عباس هم حضور داشت از علی بن ابی طالب علیه السلام سخن به میان آمد. عایشه گفت: علی از گرامی ترین مردان ما در نزد رسول خدا بود. بعد از این سخن ابن عباس گفت: چرا که نباشد؟ خداوند متعال او را برای حمایت و یاری از رسول خدا برگزید، پیامبر به برادری او خوشنود شد و دختر عزیزش را به همسری او برگزید و او را پدر نسلش و وصی‌اش بعد از خودش قرار داد. اگر از شرف سخن بگویی علی در بهترین رویشگاه و پربارترین تنه قرار داشت و اگر از اسلام سخن به میان آوری چقدر بهره و نصیب او در آن زیاد بود! اگر شجاعت او را اراده کنی یکه تاز میدان نبرد و مرگ حتمی بود. شمشیر با دست هایش انس گرفته بود و فرود آمدن و حرکت آن را احساس نمی‌کرد. سستی و اضطراب، مانع کار او نمی‌شد و در نبرد کسی او را دست کم نمی‌گرفت. خداوند یاری رسان، جبرئیل تکیه گاه و دعای رسول خدا پشتیبان او بود. علی علیه السلام بّرنده ترین زبان و گویاترین بیان را داشت سخنان او در نهایت وضوح بود و حاضر جواب ترین فرد به درست‌ترین وجه بود. پند واندرزش کمتر از عملش بود و مردمان روزگارش تاب عمل او را نداشتند. رضایت خداوند بهره‌اش و لعنتهای الهی نصیب دشمنان او باد - . کشف الغمه: ۱۱۳ - .

**[ترجمه]

بیان

قوله فأوفر و أجزل صيغتا أمر أوردتا للتعجب و البهمه بالضم الشجاع الذى لا يهتدى من أين يؤتى و القاضيه الموت و نهنهه عن الأمر فتنهنه زجره فكف و التنعنع التباعد و النأى و الاضطراب و التمايل و النعنعه رثه فى اللسان و لعل قوله ينهنه على بناء المجهول أى لا يكف عن الجهاد لاضطراب و رثه تعرض للخوف قوله لا يقله الجموع أى لا يعدونه إذا رأوه قليلا من قولهم أقله أى صادفه قليلا أو لا يرفعونه و لا يحملونه ظاهرا أو باطنا من حيث المعرفه من قولهم أقله أى حمله و دفعه و كثيرا ما يطلق القله على الذله و لا يبعد أن يكون بالفاء من قولهم فله أى هزمه قوله ينجده أى يعينه.

**[ترجمه]«فاوفر و اجزل» فعل امرند و برای تعجب آورده شده‌اند،«البهمه» با ضمه به معنای فرد شجاعی است که طریقه غلبه بر او نامعلوم و مبهم است. «قاضیه» مرگ، «نهنهه عن الأمر» مانع کاری شدن، بازداشتن «التنعنع» دوری، اضطراب و تمایل، «نعنعه» کندی در زبان وچه بسا «ینهنه» به صورت مجهول به معنای این باشد که به خاطر اضطراب وپریشانی از جهاد منصرف نمی‌شود و به خاطر ترس به لکنت زبان دچار نمی‌شود. «لا یقله الجموع» وقتی که در میدان نبرد با او روبرو می‌شوند او را کم

نمی‌بیننـد یـا اینکه نمی تواننـد او را بالاـ برنـد و حمـل کننـد به معنای ظاهریش و یا از جهت باطنی یعنی از لحاظ معرفت بر او برتری ندارنـد «اقله» به معنای حمل کردن و دفع کردن هم می‌آید، البته در بسـیاری از اوقات قله برای ذلت به کار می‌رود بعید هم نیست که با فاء باشد یعنی«فله» به معنای شکست داد او را. «ینجده» به معنای یاری رساندن است.

**[ترجمه]

«۸۷»

بشا، [بشاره المصـطفی] الْحَسَنُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمِّهِ الصَّدُوقِ عَنِ الْقَطَّانِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی حَاتِمٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عُبَیْدَةَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ کَامِلِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ حَبِیبِ بْنِ أَبِی ثَابِتٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ

ص: ۵۲

۱- ۱. فی(ک): لوقعها.

۲- ۲. فی المصدر: و لا تقله.

۳- ۳. فی المصدر: و أطهرهم.

۴- ۴. کشف الغمّه: ۱۱۳.

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام يَا عَلِيُّ أَنْتَ صَاحِبُ حَوْضِي وَ صَاحِبُ لِوَائِي وَ مُنْجِزُ عِدَاتِي وَ حَبِيبُ قَلْبِي وَ وَارِثُ عِلْمِي وَ أَنْتَ مُسْتَوْدَعُ مَوَارِيثِ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنْتَ أَمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى رَعِيَّتِهِ وَ أَنْتَ رُكْنُ الْإِيمَانِ وَ أَنْتَ مِصْبَاحُ الدُّجَى وَ أَنْتَ مَنَارُ الْهُدَى وَ أَنْتَ الْعَلَمُ الْمَرْفُوعُ لِأَهْلِ الدُّنْيَا مَنْ تَبِعَكَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْكَ هَلَكَ وَ أَنْتَ الطَّرِيقُ الْوَاضِحُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ وَ أَنْتَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ أَنْتَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَنْتَ مَوْلَى مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ وَ أَنَا مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ لَا يُحِبُّكَ إِلَّا طَاهِرُ الْوِلَادَةِ وَ مَا عُرِجَ بِي رَبِّي إِلَى السَّمَاءِ قَطُّ وَ كَلَّمَنِي رَبِّي إِلَّا قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ أَقْرِئْ عَلِيّاً مِنِّي السَّلَامَ وَ عَرِّفْهُ أَنَّهُ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ أَهْلِ طَاعَتِي فَهَنِيئاً لَكَ هَذِهِ الْكَرَامَةَ يَا عَلِيُّ (۱).

**[ترجمه]بشاره المصطفی: عبدالله بن عباس گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام گفت: ای علی تو صاحب حوض و پرچم من هستی و وعده‌هایم را به انجام می‌رسانی. تو محبوب قلبم، وارث علمم و مخزن میراث‌های پیامبران الهی هستی، تو امین پروردگار بر روی زمینش و حجت خدا بر رعیتش هستی. تو رکن ایمان و چراغ تاریکی و مناره هدایت هستی. تو پرچم برافراشته شده برای زمینیان هستی؛ کسی که تو را تبعیت کرد نجات یافت وآن کس که راه عصیانت را در پیش گرفت به هلاکت رسید. تو راه آشکار و مستقیم وپیشوای روسپیدانِ بر اثر وضو هستی. تو رئیس مؤمنان و مولای هر آنکس هستی که من مولای اویم و من مولای هر مرد و زن مومنی هستم. تنها افراد حلال‌زاده تو را دوست خواهند داشت. خداوند هیچ گاه مرا به آسمانها نبرد و با من سخن گفت مگر این که این گونه درباره تو مرا خطاب قرار داد: ای محمد! سلام مرا به علی برسان و به او خبر ده که پیشوای اولیای من و نور طاعت پیشگان است، پس ای علی! این کرامت گوارایت باد - . بشاره المصطفی : ۶۵ - .

**[ترجمه]

«۸۸»

بشا، [بشاره المصطفی] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الشَّيْبَانِيِّ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ الْبَرْمَكِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي صَفِيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عِلَاقَةَ(۲) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَقِيصَا عَنْ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهم السلام عَنْ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَخِي وَ أَنَا أَخُوكَ أَنَا الْمُصْطَفَى لِلنُّبُوَّةِ وَ أَنْتَ الْمُجْتَبَى لِلْإِمَامَةِ وَ أَنَا صَاحِبُ التَّنْزِيلِ وَ أَنْتَ صَاحِبُ التَّأْوِيلِ وَ أَنَا وَ أَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي وَ وَزِيرِي وَ وَارِثِي وَ أَبُو وُلْدِي شِيعَتُكَ شِيعَتِي وَ أَنْصَارُكَ أَنْصَارِي وَ أَوْلِيَاؤُكَ أَوْلِيَائِي وَ أَعْدَاؤُكَ أَعْدَائِي يَا عَلِيُّ أَنْتَ صَاحِبِي عَلَى الْحَوْضِ غَداً وَ أَنْتَ صَاحِبِي فِي الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ وَ أَنْتَ صَاحِبُ لِوَائِي فِي الْآخِرَةِ كَمَا أَنَّكَ صَاحِبُ لِوَائِي فِي الدُّنْيَا لَقَدْ سَعِدَ مَنْ تَوَلَّاكَ وَ شَقِيَ مَنْ عَادَاكَ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَقَرَّبُ (۳) إِلَى اللَّهِ تَقَدَّسَ ذِكْرُهُ بِمَحَبَّتِكَ وَ وَلَايَتِكَ وَ اللَّهِ إِنَّ أَهْلَ مَوَدَّتِكَ فِي السَّمَاءِ لَأَكْثَرُ مِنْهُمْ فِي الْأَرْضِ يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَمِينُ أُمَّتِي وَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهَا بَعْدِي

۱- ۱. بشاره المصطفی: ۶۵.

٢- ٢. فى المصدر: عن سعد بن غلابه.

٣- ٣. فى المصدر و(د): لتتقرب.

قَوْلُکَ قَوْلِی وَ أَمْرُکَ أَمْرِی وَ طَاعَتُکَ طَاعَتِی وَ زَجْرُکَ زَجْرِی وَ نَهْیُکَ نَهْیِی وَ مَعْصِیَتُکَ مَعْصِیَتِی وَ حِزْبُکَ حِزْبِی وَ حِزْبِی حِزْبُ اللَّهِ وَ مَنْ یَتَوَلَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغالِبُونَ (۱).

**[ترجمه]بشاره المصطفی: حسین بن علی علیه السلام به نقل از امیرمومنان علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! تو برادر من و من برادر تو هستم. من برای پیامبری برگزیده شده‌ام وتو برای امامت. من صاحب تنزیل هستم و تو صاحب تاویل. من و تو پدران این امت هستیم. ای علی تو وصی، جانشین، وزیر، وارث، و پدر فرزندانم هستی. شیعیان تو شیعیان من، یاران تو یاران من، دوستدارانت دوستداران من، ودشمنانت دشمنان من هستند. ای علی! تو فردا در حوض همراه منی و همراه من در مقام محمودی. تو در قیامت صاحب پرچم من هستی همچنان که در دنیا صاحب پرچم من هستی. آنکس که تو را دوست داشت خوشبخت و آن کس که با تو دشمنی ورزید بدبخت شد. ای علی! ملائکه با تمسک به محبت و ولایت تو به خداوند متعال نزدیک می‌شوند، سوگند به خدا دوستداران تو در آسمانها بیشتر از زمین هستند؛ ای علی! تو امین امت من و حجت راستین خداوند بعد از وفاتم هستی. فرمان تو فرمان من، طاعتت طاعت من، سرزنشت سرزنش من، نهی کردنت نهی من، عصیانت عصیان من، وحزبت حزب من است؛ حزب من حزب الله است: «وَ مَنْ یَتَوَلَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغالِبُون» {و هر کس خدا و پیامبر او و کسانی را که ایمان آورده اند ولیّ خود بداند [پیروز است، چرا که] حزب خدا همان پیروزمندانند} - . مائده / ۵۶ - . - . بشاره المصطفی: ۶۶ -۶۷ -

**[ترجمه]

«۸۹»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] رَوَی أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدٌ الْکَرَاجُکِیُّ فِی کِتَابِهِ کَنْزِ الْفَوَائِدِ حَدِیثاً مُسْنَداً یَرْفَعُهُ إِلَی سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی مَسْجِدِهِ إِذْ جَاءَ أَعْرَابِیٌّ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ فِی الْحَجِّ وَ غَیْرِهِ فَلَمَّا أَجَابَهُ قَالَ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ حَجِیجَ قَوْمِی مِمَّنْ شَهِدَ ذَلِکَ مَعَکَ أَخْبَرَنَا أَنَّکَ قُمْتَ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بَعْدَ قُفُولِکَ (۲) مِنَ الْحَجِّ وَ وَقَفْتَهُ بِالشَّجَرَاتِ مِنْ خُمٍّ فَافْتَرَضْتَ عَلَی الْمُسْلِمِینَ طَاعَتَهُ وَ مَحَبَّتَهُ (۳) وَ أَوْجَبْتَ عَلَیْهِمْ جَمِیعاً وَلَایَتَهُ وَ قَدْ أَکْثَرُوا عَلَیْنَا مِنْ ذَلِکَ فَبَیِّنْ لَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ ذَلِکَ فَرِیضَهٌ عَلَیْنَا مِنَ الْأَرْضِ لِمَا أَدْنَتْهُ الرَّحِمُ وَ الصِّهْرُ مِنْکَ أَمْ مِنَ اللَّهِ افْتَرَضَهُ عَلَیْنَا وَ أَوْجَبَهُ مِنَ السَّمَاءِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بَلِ اللَّهُ افْتَرَضَهُ وَ أَوْجَبَهُ مِنَ السَّمَاءِ وَ افْتَرَضَ وَلَایَتَهُ عَلَی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِیعاً یَا أَعْرَابِیُّ إِنَّ جَبْرَئِیلَ علیه السلام هَبَطَ عَلَیَّ یَوْمَ الْأَحْزَابِ وَ قَالَ إِنَّ رَبَّکَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ إِنِّی قَدِ افْتَرَضْتُ حُبَّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مَوَدَّتَهُ عَلَی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ فَلَمْ أَعْذِرْ فِی مَحَبَّتِهِ أَحَداً فَمُرْ أُمَّتَکَ بِحُبِّهِ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَبِحُبِّی وَ حُبِّکَ أُحِبُّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَبِبُغْضِی وَ بُغْضِکَ أُبْغِضُهُ أَمَا إِنَّهُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی کِتَاباً وَ لَا خَلَقَ خَلْقاً إِلَّا وَ جَعَلَ لَهُ سَیِّداً فَالْقُرْآنُ سَیِّدُ الْکُتُبِ الْمُنْزَلَهِ وَ شَهْرُ رَمَضَانَ سَیِّدُ الشُّهُورِ وَ لَیْلَهُ الْقَدْرِ سَیِّدَهُ اللَّیَالِی وَ الْفِرْدَوْسُ سَیِّدُ الْجِنَانِ وَ بَیْتُ اللَّهِ الْحَرَامِ سَیِّدُ الْبِقَاعِ وَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام سَیِّدُ الْمَلَائِکَهِ وَ أَنَا سَیِّدُ الْأَنْبِیَاءِ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ لِکُلِّ امْرِئٍ مِنْ عَمَلِهِ سَیِّدٌ وَ حُبِّی وَ حُبُّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ سَیِّدُ الْأَعْمَالِ وَ مَا تَقَرَّبَ بِهِ الْمُتَقَرِّبُونَ مِنْ طَاعَهِ رَبِّهِمْ

۱- ۱. بشاره المصطفی: ۶۶ و ۶۷.

۲- ۲. قفل قفلا و قفولا: رجع من السفر.

۳- ۳. فی(م) و(د): و حجته.

يَا أَعْرَابِيُّ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ نُصِبَ لِإِبْرَاهِيمَ مِنْبَرٌ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ وَ نُصِبَ لِي مِنْبَرٌ عَنْ شِمَالِ الْعَرْشِ ثُمَّ يُدْعَى بِكُرْسِيٍّ عَالٍ يَزْهَرُ نُوراً فَيُنْصَبُ بَيْنَ الْمِنْبَرَيْنِ فَيَكُونُ إِبْرَاهِيمُ عَلَى مِنْبَرِهِ وَ أَنَا عَلَى مِنْبَرِي وَ يَكُونُ أَخِي عَلِيٌّ عَلَى ذَلِكَ الْكُرْسِيِّ فَمَا رَأَيْتُ

أَحْسَنَ مِنْهُ حَبِيباً بَيْنَ خَلِيلَيْنِ يَا أَعْرَابِيُّ مَا هَبَطَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ علیه السلام إِلَّا وَ سَأَلَنِي عَنْ عَلِيٍّ وَ لَا عُرِجَ إِلَّا وَ قَالَ اقْرَأْ عَلَى عَلِيٍّ مِنِّي السَّلَامَ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد : سلمان فارسی گفت: در مسجد پیامبرصلی الله علیه و آله نزد او نشسته بودیم. اعرابی آمد و درباره حج از حضرت سؤالاتی پرسید. وقتی که پیامبر جوابش را داد اعرابی گفت: ای رسول خدا! حاجیان قومم که با شما به حج رفتند ما را خبر دار کردند که به هنگام بازگشت از حج و توقف در کنار درختانی در خم علی را بلند کردی و دوست داشتن، فرمانبرداری و ولایت او را بر تمام مسلمانان فرض کردی. در این باره سخنان زیادی با ما گفتند. ای رسول خدا! آیا این فرمان شما زمینی و به خاطر نزدیکی خونی علی با شما و دامادی او بود یا اینکه خدا آن را از جانب آسمان بر ما واجب کرد؟ پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: البته که خداوند متعال آن را واجب کرده و از جانب آسمان واجب نموده و ولایت علی را بر تمام اهل آسمانها و زمین فرض نموده است. ای اعرابی! جبرئیل امین در روز جنگ احزاب بر من نازل شد و گفت: ای رسول خدا! خداوند متعال به تو سلام رساند و فرمود: من حبّ و مودت علی را بر تمام اهل آسمانها و زمین واجب کرده‌ام و در این زمینه عذر هیچ کسی را قبول نخواهم کرد. امتت را فرمان ده تا او را دوست داشته باشند. هر کس او را دوست بدارد، پس به خاطر حبّ من و حبّ تو او را دوست دارم و هر کس با او دشمنی ورزد به خاطر بغض خودم و بغض تو او را دشمن خواهم داشت. هان آگاه باش که خداوند برای هر آنچه که خلق کرده سید و سروری قرار داده است؛ قرآن، سرور کتاب های نازل شده، رمضان سرور ماه ها، لیله القدر سرور شب ها، فردوس سرور بهشت ها، کعبه سرور مکان ها، جبرئیل سرور ملائک، من سرور پیامبران، علی سرور وصیان و حسن وحسین سرور جوانان اهل بهشت هستند و برای هر کسی از میان اعمالش سروری هست و دوست داشتن من و علی سرور تمام اعمال است که به واسطه آن تقرب به خداوند با اطاعت از او صورت می گیرد.

ای اعرابی! در روز قیامت منبری برای ابراهیم در سمت راست عرش و منبری برای من در سمت چپ عرش نصب می‌شود، سپس یک کرسی بلند و نورانی در بین آنها قرار می گیرد. ابراهیم بر روی منبرش قرار می گیرد و من روی منبرم می‌روم و برادرم علی بر روی آن کرسی می‌نشیند. هیچگاه حبیبی را زیباتر از او بین دو خلیل ندیده‌ام؛ ای فرد بادیه نشین! هر بار که جبرئیل بر من نازل شد درباره علی از من پرسید و هر بار که به آسمان رفت گفت: سلام مرا به علی برسان - . کنز جامع الفوائد نسخه خطی - .

**[ترجمه]

«۹۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] رَوَى صَاحِبُ كِتَابِ الْوَاحِدَهِ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأُطْرُوشِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْأَحْمَسِيِّ عَنْ وَكِيعِ بْنِ الْجَرَّاحِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ

قَالَ: کُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ فِی مَنْزِلِ أُمِّ سَلَمَهَ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُحَدِّثُنِی وَ أَنَا أَسْمَعُ إِذْ دَخَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَأَشْرَقَ وَجْهُهُ نُوراً فَرَحاً بِأَخِیهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ ثُمَّ ضَمَّهُ إِلَیْهِ وَ قَبَّلَ بَیْنَ عَیْنَیْهِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیَّ فَقَالَ یَا أَبَا ذَرٍّ أَ تَعْرِفُ هَذَا الدَّاخِلَ عَلَیْنَا حَقَّ مَعْرِفَتِهِ قَالَ أَبُو ذَرٍّ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَخُوکَ وَ ابْنُ عَمِّکَ وَ زَوْجُ فَاطِمَهَ الْبَتُولِ وَ أَبُو الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ سَیِّدَیْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أَبَا ذَرٍّ هَذَا الْإِمَامُ الْأَزْهَرُ وَ رُمْحُ اللَّهِ الْأَطْوَلُ وَ بَابُ اللَّهِ الْأَکْبَرُ فَمَنْ أَرَادَ اللَّهَ فَلْیَدْخُلِ الْبَابَ یَا أَبَا ذَرٍّ هَذَا الْقَائِمُ بِقِسْطِ اللَّهِ وَ الذَّابُّ عَنْ حَرِیمِ اللَّهِ وَ النَّاصِرُ لِدِینِ اللَّهِ وَ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمْ یَزَلْ یَحْتَجُّ بِهِ عَلَی خَلْقِهِ فِی الْأُمَمِ کُلِّ أُمَّهٍ یَبْعَثُ فِیهَا نَبِیّاً یَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی جَعَلَ عَلَی کُلِّ رُکْنٍ مِنْ أَرْکَانِ عَرْشِهِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَکٍ لَیسَ لَهُمْ تَسْبِیحٌ وَ لَا عِبَادَهٌ إِلَّا الدُّعَاءَ لِعَلِیٍّ وَ شِیعَتِهِ وَ الدُّعَاءَ عَلَی أَعْدَائِهِ یَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ لَا عَلِیٌّ مَا بَانَ الْحَقُّ مِنَ الْبَاطِلِ وَ لَا مُؤْمِنٌ مِنَ الْکَافِرِ وَ لَا عُبِدَ اللَّهُ لِأَنَّهُ ضَرَبَ رُءُوسَ الْمُشْرِکِینَ حَتَّی أَسْلَمُوا وَ عَبَدُوا اللَّهَ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ لَمْ یَکُنْ ثَوَابٌ وَ لَا عِقَابٌ وَ لَا یَسْتُرُهُ مِنَ اللَّهِ سِتْرٌ وَ لَا یَحْجُبُهُ مِنَ اللَّهِ حِجَابٌ وَ هُوَ الْحِجَابُ وَ السِّتْرُ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَرَعَ لَکُمْ مِنَ الدِّینِ ما وَصَّی بِهِ نُوحاً وَ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ وَ ما وَصَّیْنا بِهِ إِبْراهِیمَ وَ مُوسی وَ عِیسی أَنْ أَقِیمُوا الدِّینَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فِیهِ کَبُرَ عَلَی

ص: ۵۵

۱- ۱. کنز جامع الفوائد مخطوط.

الْمُشْرِكِينَ ما تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشاءُ وَ يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ (۱) يا أَبَا ذَرٍّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى تَفَرَّدَ(۲) بِمُلْكِهِ وَ وَحْدَانِيَّتِهِ فَعَرَفَ عِبَادَهُ الْمُخْلَصِينَ لِنَفْسِهِ وَ أَبَاحَ لَهُمُ الْجَنَّهَ فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَهْدِيَهُ عَرَفَهُ وَلَايَتَهُ وَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَطْمِسَ عَلَى قَلْبِهِ أَمْسَكَ عَنْهُ مَعْرِفَتَهُ يَا أَبَا ذَرٍّ هَذَا رَايَهُ الْهُدَى وَ كَلِمَهُ التَّقْوَى وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَى وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ هُوَ الْكَلِمَهُ الَّتِي أَلْزَمَهَا اللَّهُ الْمُتَّقِينَ فَمَنْ أَحَبَّهُ كَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ أَبْغَضَهُ كَانَ كَافِراً وَ مَنْ تَرَكَ وَلَايَتَهُ كَانَ ضَالًّا مُضِلًّا وَ مَنْ جَحَدَ وَلَايَتَهُ كَانَ مُشْرِكاً يَا أَبَا ذَرٍّ يُؤْتَى بِجَاحِدِ وَلَايَهِ عَلِيٍّ يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَصَمَّ وَ أَعْمَى وَ أَبْكَمَ فَيُكَبْكِبُ (۳) فِي ظُلُمَاتِ الْقِيَامَهِ يُنَادِي يا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَ فِي عُنُقِهِ طَوْقٌ مِنَ النَّارِ لِذَلِكَ الطَّوْقِ ثَلَاثُمِائَهِ شُعْبَهٍ عَلَى كُلِّ شُعْبَهٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَتْفُلُ فِي وَجْهِهِ وَ يَكْلَحُ مِنْ جَوْفِ قَبْرِهِ إِلَى النَّارِ قَالَ أَبُو ذَرٍّ فَقُلْتُ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ مَلَأْتَ قَلْبِي فَرَحاً وَ سُرُوراً فَزِدْنِي فَقَالَ نَعَمْ إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا أَذَّنَ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ أَقَامَ الصَّلَاهَ فَأَخَذَ بِيَدِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَدَّمَنِي فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ صَلِّ بِالْمَلَائِكَهِ فَقَدْ طَالَ شَوْقُهُمْ إِلَيْكَ فَصَلَّيْتُ بِسَبْعِينَ صَفّاً مِنَ الْمَلَائِكَهِ الصَّفُّ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَا يَعْلَمُ عَدَدَهُمْ إِلَّا الَّذِي خَلَقَهُمْ فَلَمَّا قَضَيْتُ

الصَّلَاهَ أَقْبَلَ إِلَيَّ شِرْذِمَهٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ يُسَلِّمُونَ عَلَيَّ وَ يَقُولُونَ لَنَا إِلَيْكَ حَاجَهٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ يَسْأَلُونِّي الشَّفَاعَهَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَنِي بِالْحَوْضِ وَ الشَّفَاعَهِ عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ فَقُلْتُ مَا حَاجَتُكُمْ مَلَائِكَهَ رَبِّي قَالُوا إِذَا رَجَعْتَ إِلَى الْأَرْضِ فَأَقْرِئْ عَلِيّاً مِنَّا السَّلَامَ وَ أَعْلِمْهُ بِأَنَّا قَدْ طَالَ شَوْقُنَا إِلَيْهِ فَقُلْتُ مَلَائِكَهَ رَبِّي تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ وَ أَنْتُمْ أَوَّلُ خَلْقٍ خَلَقَهُ اللَّهُ خَلَقَكُمُ اللَّهُ أَشْبَاحَ نُورٍ فِي نُورٍ مِنْ نُورِ اللَّهِ وَ جَعَلَ لَكُمْ مَقَاعِدَ فِي مَلَكُوتِهِ بِتَسْبِيحٍ وَ تَقْدِيسٍ وَ تَكْبِيرٍ لَهُ ثُمَّ خَلَقَ الْمَلَائِكَهَ مِمَّا

۱- ۱. سوره الشورى: ۱۳.

۲- ۲. تعزز خ ل. و فى غير(ك) من النسخ: تفرد بملكه و وحدانيته و فردانيته فى وحدانيته.

۳- ۳. كبكب الشى ء: غلبه و صرعه.

أَرَادَ مِنْ أَنْوَارٍ شَتَّی وَ كُنَّا نَمُرُّ بِكَمْ وَ أَنْتُمْ تُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَ تُقَدِّسُونَ وَ تُكَبِّرُونَ وَ تُحَمِّدُونَ وَ تُهَلِّلُونَ فَنُسَبِّحُ وَ نُقَدِّسُ وَ نُحَمِّدُ وَ نُهَلِّلُ وَ نُكَبِّرُ بِتَسْبِيحِكُمْ وَ تَقْدِيسِكُمْ وَ تَحْمِيدِكُمْ وَ تَهْلِيلِكُمْ وَ تَكْبِيرِكُمْ فَمَا نَزَلَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی (۱) فَإِلَيْكُمْ وَ مَا صَعِدَ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی فَمِنْ عِنْدِكُمْ فَلِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ الثَّانِيَهِ فَقَالَتِ الْمَلَائِكَهُ مِثْلَ مَقَالَهِ أَصْحَابِهِمْ فَقُلْتُ مَلَائِكَهَ رَبِّی هَلْ تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا قَالُوا وَ لِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ وَ أَنْتُمْ صَفْوَهُ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ وَ خُزَّانُ عِلْمِهِ وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی وَ الْحُجَّهُ الْعُظْمَی وَ أَنْتُمُ الْجُنُبُ وَ الْجَانِبُ وَ أَنْتُمُ الْكَرَاسِيُّ وَ أُصُولُ الْعِلْمِ فَأَقْرِئْ عَلِيّاً مِنَّا السَّلَامَ ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ الثَّالِثَهِ فَقَالَتْ لِیَ الْمَلَائِكَهُ مِثْلَ مَقَالَهِ أَصْحَابِهِمْ فَقُلْتُ مَلَائِكَهَ رَبِّی تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا قَالُوا وَ لِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ وَ أَنْتُمْ بَابُ الْمَقَامِ وَ حُجَّهُ الْخِصَامِ وَ عَلِیٌّ دَابَّهُ الْأَرْضِ وَ فَاصِلُ الْقَضَاءِ وَ صَاحِبُ الْعَصَا قَسِيمُ النَّارِ غَداً وَ سَفِينَهُ النَّجَاهِ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا فِی النَّارِ تَرَدَّی يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَنْتُمُ الدَّعَائِمُ وَ نُجُومُ الْأَقْطَارِ فَلِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ فَأَقْرِئْ عَلِيّاً مِنَّا السَّلَامَ ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ فَقَالَتْ لِیَ الْمَلَائِكَهُ مِثْلَ مَقَالَهِ أَصْحَابِهِمْ فَقُلْتُ مَلَائِكَهَ رَبِّی تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا فَقَالُوا وَ لِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ وَ أَنْتُمْ شَجَرَهُ النُّبُوَّهِ وَ بَيْتُ الرَّحْمَهِ وَ مَعْدِنُ الرِّسَالَهِ وَ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَهِ وَ عَلَيْكُمْ يَنْزِلُ جَبْرَئِيلُ بِالْوَحْیِ مِنَ السَّمَاءِ فَأَقْرِئْ عَلِيّاً مِنَّا السَّلَامَ ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ الْخَامِسَهِ فَقَالَتْ لِیَ الْمَلَائِكَهُ مِثْلَ مَقَالَهِ أَصْحَابِهِمْ فَقُلْتُ مَلَائِكَهَ رَبِّی تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا قَالُوا وَ لِمَ لَا نَعْرِفُكُمْ وَ نَحْنُ نَمُرُّ عَلَيْكُمْ بِالْغَدَاهِ وَ الْعَشِيِّ بِالْعَرْشِ وَ عَلَيْهِ مَكْتُوبٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَيَّدَهُ (۲) بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَعَلِمْنَا عِنْدَ ذَلِكَ أَنَّ عَلِيّاً وَلِیٌّ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ تَعَالَی فَأَقْرِئْ عَلِيّاً مِنَّا السَّلَامَ

۱- ۱. أی من الرحمه و المغفره. و قوله« و ما صعد» أی من صالح الاعمال.

۲- ۲. فی(د): ایدته.

ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ السَّادِسَهِ فَقَالَتِ الْمَلَائِکَهُ مِثْلَ مَقَالَهِ أَصْحَابِهِمْ فَقُلْتُ مَلَائِکَهَ رَبِّی تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا قَالُوا وَ لِمَ لَا نَعْرِفُکَمْ وَ قَدْ خَلَقَ اللَّهُ جَنَّهَ الْفِرْدَوْسِ وَ عَلَی بَابِهَا شَجَرَهٌ وَ لَیْسَ فِیهَا وَرَقَهٌ إِلَّا وَ عَلَیْهَا حَرْفٌ مَکْتُوبٌ بِالنُّورِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عُرْوَهُ اللَّهِ الْوُثْقَی وَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ وَ عَیْنُهُ عَلَی الْخَلَائِقِ أَجْمَعِینَ فَأَقْرِئْ عَلِیّاً مِنَّا السَّلَامَ.

ثُمَّ عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ السَّابِعَهِ فَسَمِعْتُ الْمَلَائِکَهَ یَقُولُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی صَدَقَنا وَعْدَهُ فَقُلْتُ بِمَا ذَا وَعَدَکُمْ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ لَمَّا خَلَقَکُمْ أَشْبَاحَ نُورٍ فِی نُورٍ مِنْ نُورِ اللَّهِ تَعَالَی عُرِضَتْ عَلَیْنَا وَلَایَتُکُمْ فَقَبِلْنَاهَا وَ شَکَوْنَا مَحَبَّتَکُمْ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی فَأَمَّا أَنْتَ فَوَعَدَنَا بِأَنْ یُرِیَنَاکَ مَعَنَا فِی السَّمَاءِ وَ قَدْ فَعَلَ وَ أَمَّا عَلِیٌّ فَشَکَوْنَا مَحَبَّتَهُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی فَخَلَقَ لَنَا فِی صُورَتِهِ مَلَکاً وَ أَقْعَدَهُ عَنْ یَمِینِ عَرْشِهِ عَلَی سَرِیرٍ مِنْ ذَهَبٍ مُرَصَّعٍ بِالدُّرِّ وَ الْجَوْهَرِ عَلَیْهِ قُبَّهٌ مِنْ لُؤْلُؤَهٍ بَیْضَاءَ یُرَی بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا وَ ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا بِلَا دِعَامَهٍ مِنْ تَحْتِهَا وَ لَا عِلَاقَهٍ مِنْ فَوْقِهَا قَالَ لَهَا صَاحِبُ الْعَرْشِ قُومِی بِقُدْرَتِی فَقَامَتْ فَکُلَّمَا اشْتَقْنَا إِلَی رُؤْیَهِ عَلِیٍّ نَظَرْنَا إِلَی ذَلِکَ الْمَلَکِ فِی السَّمَاءِ فَأَقْرِئْ عَلِیّاً مِنَّا السَّلَامَ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابوذر غفاری گفت: روزی در منزل امّ سلمه با پیامبرصلی الله علیه و آله نشسته بودم. حضرت برایم صحبت می کرد و من گوش می‌دادم ناگهان علی بن ابی طالب علیه السلام وارد شد. چهره پیامبر با دیدن برادر و پسر عمویش از فرط خوشحالی نورانی شد. او را در آغوش گرفت و میان چشمانش را بوسید سپس نگاهی به من انداخت وگفت: ای ابوذر آیا این شخصی را که الان وارد شد آنچنان که بایسته و شایسته است می‌شناسی؟ گفتم: ای رسول خدا او برادر و پسر عموی شما و همسر فاطمه پاک دامن و پدر حسن و حسین سرور جوانان بهشتی است. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: این امام نورانی و نیزه بلند الهی و دروازه بزرگ خداوند است . پس هر کس که خداوند را طلب کند باید از این درِ داخل شود. ای ابوذر اوست که عدالت الهی را برقرار و از حریم خداوند دفاع می کند. علی یاری رسان دین الهی وحجت خداوند بر بندگان است. خداوند متعال همواره به واسطه علی بر بندگانش در امتهایی که پیامبری مبعوث فرموده اقامه حجت می کند. ای ابوذر! خداوند متعال در هر رکن از ارکان عرش هفتاد هزار فرشته قرار داده است که تنها عبادت وتسبیح آنها دعا کردن برای علی و یارانش و نفرین بر دشمنانش است، ای ابوذر! اگر علی نبود حق از باطل و مومن از کافر تشخیص داده نمی‌شد و خدا هم عبادت نمی گردید چرا که او سرهای مشرکین را از بدن جدا کرد تا زمانی که اسلام آوردند و خداوند را پرستش کردند. واگر این چنین نبود نه ثوابی وجود داشت و نه عقابی. هیچ پرده‌ای از سوی خدا او را مستور نمی‌داشت و هیچ حجابی از سوی خدا او را محجوب نمی کرد، بلکه او خود حجاب و ستر است. سپس رسول خدا این آیه را خواند: «شَرَعَ لَکُمْ مِنَ الدِّینِ ما وَصَّی بِهِ نُوحاً وَ الَّذی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ وَ ما وَصَّیْنا بِهِ إِبْراهیمَ وَ مُوسی وَ عیسی أَنْ أَقیمُوا الدِّینَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فیهِ کَبُرَ عَلَی الْمُشْرِکینَ ما تَدْعُوهُمْ إِلَیْهِ اللَّهُ یَجْتَبی إِلَیْهِ مَنْ یَشاءُ وَ یَهْدی إِلَیْهِ مَنْ یُنیبُ - . شوری/ ۱۳ - »

{از [احکام] دین آنچه را که به نوح درباره آن سفارش کرد برای شما تشریع کرد و آنچه را به تو وحی کردیم و آنچه را که درباره آن به ابراهیم وموسی وعیسی سفارش نمودیم که دین را بر پا دارید و در آن تفرقه اندازی مکنید بر مشرکان آنچه که ایشان را به سوی آن فرا می خوانی گران می آید خدا هر که را بخواهد به سوی خود برمی گزیند و هرکه را که از در تو به درآید به سوی خود راه می نماید}. ای ابوذر! خداوند متعال در وحدانیت و ملکش یکتا بود سپس بندگان مخلصش را برای خود در نظر گرفت و برای آنها بهشت را مباح کرد. هر آنکس را که بخواهد هدایت کند ولایتش را به او خواهد شناساند وهر آنکس را بخواهد گمراه کند وی را از شناخت آن باز دارد. ای ابوذر! علی پرچم هدایت، کلمه تقوی، ریسمان محکم

الهی، پیشوای اولیاء من و نور طاعت پیشه گانِ من است. او کلمه ای است که خداوند متعال آن را بر پرهیزکاران واجب کرده است، کسی که او را دوست بدارد مومن و کسی که با او دشمنی ورزد کافر است. کسی که ولایت او را ترک کند گمراه و گمراه کننده و کسی که ولایتش را انکار کند مشرك است. ای ابوذر! منکر ولایت علی در روز قیامت کر وکور و لال مبعوث می‌شود و در تاریکی ها قیامت تلوتلو می‌خورد و بر زمین می‌افتد در حالی که می گوید:«یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللَّه» حسرت و آه برای من به خاطر کوتاهی که انجام دادم. بر گردنش طوقی از آتش است که سیصد شعبه دارد و بر هر شعبه شیطانی است که بر صورتش آب دهان می‌اندازد و از درون قبر تاهنگامی که به آتش درمی‌آید، چهره اش کریه و زشت می گردد.

ابوذر گفت: گفتم ای رسول خدا پدر و مادرم فدای تو باد، قلبم را سرشار از شادی و سرور کردی. بیشتر سخن گو و این شادیم را افزون کن. پیامبر صلی الله علیه و آله افزود: وقتی به معراج رفتم و به آسمان دنیا رسیدم فرشته ای اذان داد و اقامه نماز به جای آورد. جبرئیل دستم را گرفت و جلو برد و گفت: ای محمد برای ملائک نماز به جای آر. مدتها است که در شوق تو هستند. پس من برای هفتاد صف از ملائکه که از مشرق تا مغرب ایستاده بودند و تعداد آنها را تنها خداوند متعال می‌دانست نماز خواندم، وقتی نماز به پایان رسید گروهی از ملائك نزد من آمدند، سلام کردند و گفتند: در خواستی داریم. گمان کردم که شفاعتم را طلب می کنند چرا که خداوند متعال با بخشیدن حوض کوثر و شفاعت مرا بر تمام انبیا برتری داده است، گفتم: ای فرشتگان پروردگار من! از من چه می‌خواهید؟ گفتند: اگر به زمین برگشتی سلام ما را به علی برسان و به او خبر ده که مدتها است که شوق او را داریم. گفتم: ای فرشتگان پروردگار من! آیا ما را آنچنان که بایسته وشایسته است می… شناسید؟ گفتند: ای رسول خدا مگر می‌شود که شما را نشناخت حال آنکه شما نخستین خلائق خداوند هستید. پروردگار متعال شما را از اشباح نور در نوری از نور خودش خلق کرد و جایگاهی برای شما در ملکوتش قرار داد تا تسبیح و تقدیس و تکبیر او را نمائید. سپس فرشتگان را از نورهای مختلفی که اراده کرده بود آفرید و ما بر شما می گذشتیم در حالی که تسبیح و تقدیس و تکبیر و تحمید و تهلیل خدا را می گفتید و ما هم به واسطه تسبیح و تقدیس و تحمید و تکبیرِ شما خداوند را تسبیح و تقدیس و تحمید و تهلیل و تکبیر نمودیم. پس هر آنچه از طرف خدا نازل می‌شود به سوی شما است و هرچه به سوی او بالا می‌رود،از جانب شماست؛ پس چرا شما را نشناسیم؟

سپس مرا به آسمان دوم عروج دادند و ملائکه آنجا هم سخنی شبیه یاران خود گفتند. گفتم: ای ملائکه خداوند من! آیا ما را آن طور که بایسته و شایسته است می‌شناسید؟ گفتند: چگونه شما را نمی شناسیم، در حالی که برگزیدگان خدا در میان خلق او هستید وخزانه های علم او هستید . شما دستگیره محکم و حجت بزرگ خداوند هستید، شما جَنب[الله] و جانب هستید و شما پایه‌ها و اساس علم هستید. سلام ما را به علی برسان.

سپس مرا به آسمان سوم عروج دادند و ملائکه آنجا هم سخنی شبیه یاران خود گفتند. به آنها گفتم: ای ملائکه پروردگارم، آیا ما را آن طور که بایسته و شایسته است می‌شناسید؟ گفتند: چرا شما را نشناسیم، در حالی که شما باب مقام و حجت در برابر دشمنانید و علی دابه الأرض، جدا کننده قضاء، صاحب عصا و تقسیم کننده آتش در فردا است. او کشتی نجاتی است که هر کس سوار آن شد، نجات یافت و هر کس از آن تخلف نمود، در قیامت به آتش خواهد افتاد. شما ستون‌ها و ستارگان سرزمینها هستید. بنابراین چرا شما را نشناسیم؟ سلام ما را به علی برسان.

سپس مرا به آسـمان چهارم بردند و ملائکه آنجا هم سخنی شبیه یاران خود گفتند. به آنها گفتم ای ملائکه خداوند متعال، آیا مـا را آن طور که بایسته و شایسـته است می‌شناسـید؟ گفتنـد: چگونه شـما را نمی‌شناسـیم حال آنکه شـما درخت نبوت، خانه رحمت، معدن رسالت و مکان رفت و آمد ملائکه هستید و همواره جبرئیل از آسمان، وحی الهی را به شما نازل می‌کند. سلام ما را به علی برسان.

سپس مرا به آسمان پنجم بردند و ملائکه آنجا هم سخنی شبیه یاران خود گفتند. به آنها گفتم: ای ملائکه خداوند متعال آیا ما را آنطور که بایسـته و شایسـته است می‌شناسـید؟ گفتند: چگونه شما را نمی‌شناسیم، در حالی که صبحگاه و شامگاه بر شما در عرش گذر می‌کنیم و بر آن نوشته شده است: «لا اله الا الله محمد رسول الله پس او را با علی بن ابی طالب حمایت کنم» آنگاه بود که فهمیدیم علی یکی از اولیای خداوند است. سلام ما را به او برسان.

بعد از آن مرا به آسـمان شـشم بردند و و ملائکه آنجا هم سـخنی شبیه یاران خود گفتند. به آنها گفتم ای ملائکه خداوند من! آیا ما را آنطور که بایسـته و شایسـته است می‌شناسـید؟ گفتنـد: چگونه شـما را نمی‌شناسـیم، حال آنکه خداونـد متعال بهشـت فردوس را آفریده است جائی که بر درِ آن درختی است که بر روی تمام برگ های آن با نور نوشته شده است: خدایی جزا الله نیسـت و محمـد فرسـتاده او است و علی بن ابی طـالب دسـتگیره محکم، ریسـمان ناگسـستنی و چشم مراقبت خداونـد بر تمـام بندگان است. سلام ما را به او برسان.

نوبت به آسـمان هفتم رسـید. در آنجا از ملائک شنیدم که می گفتند: شکر و سپاس خداوندی را که وعده خود را به ما عملی کرد. گفتم به چه چیزی شـما را وعده داد؟ گفتند ای رسول خدا زمانیکه شـما را از اشـباح نور در نوری از نور خودش آفرید، ولا-یت شـما را بر مـا عرضه کرد و ما هم قبول کردیم، سـپس از دلتنگی خود برای دیـدار با تو نزد خداونـد نالیـدیم که وعـده دیدار با تو را در آسـمان داد که آن را برآورده کرد. سپس از دلتنگی خود برای دیدار با علی به پیشگاه خداوند شکوه کردیم که وی فرشته‌ای را در چهره علی خلق کرد و آن را بر روی سریری در سمت راست عرش خود نشاند. آن سریر از طلای مزین به مروارید و جواهر بود و بر روی آن گنبدی از مروارید سـفید قرار داشت که از ظاهرش باطنش پیدا و از باطنش ظاهرش پیدا بود و هیچگونه سـتون و پایه‌ای در زیر آن نبود و به جایی هم متصل نبود بلکه صاحب عرش به آن گفت: با قدرت من بایست و ایستاد. این گونه بود که هرگاه دلمان برای علی تنگ می‌شد به آن فرشته نگاه می‌کردیم. ای رسول خدا

سلام ما را به علی برسان - . کنز جامع الفوائد نسخه خطی - .

**[ترجمه]

«۹۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ الْأَحْمَسِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ فِی مَنْزِلِ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا وَ سَاقَ الْحَدِیثَ نَحْواً مِمَّا مَرَّ إِلَی قَوْلِهِ لَا یَعْلَمُ عَدَدَهُمْ إِلَّا الَّذِی خَلَقَهُمْ فَلَمَّا انْفَتَلْتُ مِنْ صَلَاتِی وَ أَخَذْتُ فِی التَّسْبِیحِ وَ التَّقْدِیسِ أَقْبَلَتْ إِلَیَّ شِرْذِمَةٌ بَعْدَ شِرْذِمَةٍ مِنَ الْمَلَائِکَةِ فَسَلَّمُوا عَلَیَّ وَ قَالُوا یَا

مُحَمَّدُ لَنَا إِلَيْکَ حَاجَهٌ هَلْ تَقْضِيهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَظَنَنْتُ أَنَّ الْمَلَائِکَهَ يَسْأَلُونَ الشَّفَاعَهَ عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ لِأَنَّ اللَّهَ فَضَّلَنِی بِالْحَوْضِ وَ الشَّفَاعَهِ عَلَی جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ قُلْتُ مَا حَاجَتُکُمْ يَا مَلَائِکَهَ رَبِّی قَالُوا يَا نَبِیَّ اللَّهِ إِذَا رَجَعْتَ إِلَی الْأَرْضِ فَأَقْرِئْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ مِنَّا السَّلَامَ وَ أَعْلِمْهُ بِأَنْ قَدْ طَالَ شَوْقُنَا إِلَيْهِ قُلْتُ يَا مَلَائِکَهَ رَبِّی هَلْ تَعْرِفُونَنَا حَقَّ مَعْرِفَتِنَا فَقَالُوا يَا نَبِیَّ اللَّهِ وَ کَيْفَ

ص: ۵۸

۱- ۱. کنز جامع الفوائد مخطوط.

لَـا نَعْرِفُكَمْ وَ أَنْتُمْ أَوَّلُ مَـا خَلَـقَ اللَّهُ خَلَقَكَمْ أَشْبَاحَ نُـورٍ مِنْ نُورٍ فِی نُورٍ مِنْ سَـنَاءِ عِزِّهِ وَ مِنْ سَـنَاءِ مُلْكِهِ وَ مِنْ نُورِ وَجْهِهِ الْكَرِیمِ وَ جَعَـلَ لَكُمْ مَقَاعِـدَ فِی مَلَكُوتِ سُـلْطَانِهِ وَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَـاءِ قَبْـلَ أَنْ تَكُونَ السَّمَاءُ مَبْنِیَّةً وَ الْأَرْضُ مَـدْحِیَّةً(۱) ثُمَّ خَلَقَ السَّمَـاوَاتِ وَ الْأَرَضِـینَ فِی سِـتَّهِ أَیَّام ثُمَّ رَفَعَ الْعَرْشَ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَهِ فَاسْـتَوَى عَلَى عَرْشِهِ وَ أَنْتُمْ أَمَامُ عَرْشِهِ تُسَبِّحُونَ وَ تُقَدِّسُونَ وَ تُكَبِّرُونَ ثُمَّ خَلَقَ الْمَلَائِكَهَ مِنْ نُورٍ مَا أَرَادَ مِنْ أَنْوَارٍ شَتَّى وَ كُنَّا نَمُرُّ بِكُمْ وَ أَنْتُمْ تُسَبِّحُونَ وَ تُحَمِّدُونَ وَ تُهَلِّلُونَ وَ تُكَبِّرُونَ وَ تُمَجِّدُونَ وَ تُقَدِّسُونَ فَنُسَبِّحُ وَ نُقَدِّسُ وَ نُمَجِّدُ وَ نُكَبِّرُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات: از ابـوذر روایت شـده: روزی نزد رسـول خـدا صـلی الله علیه و آله در خـانه امّ سـلمه بودم. و همچون حدیث بالا ادامه داده تا با اینجا برسد: تعداد آنها را فقط خالقشان می‌دانست وقتی نمازم را به پایان رساندم و شروع به تقدیس و تسبیح پرودگار کردم چند گروه از ملائک به طرفم آمدند و بعد از سـلام کردن گفتند: ای رسول خدا خواسـته‌ای داریم آن را برآورده می کنیـد؟ من گمـان کردم که ملائـکه، شـفاعت نزد پروردگار جهانیان را می‌خواهنـد؛ زیرا خداونـد، مرا به وسـیله حوض کوثر و شـفاعت بر تمام انبیا برتری داده است. گفتم: ای ملائکه پروردگارم، حاجت شما چیست؟ گفتند: وقتی به زمین بـازگشتی از جـانب ما به علی بن ابی طالب سـلام برسان و به او خبر بـده که شوق ما به او بسـیار زیاد است. گفتم : ای ملائکه پروردگارم، آیا شـما ما را آنچنان که بایسته و شایسته مان است می‌شناسید؟ گفتند:ای رسول خدا! چگونه شما را نمی‌شناسیم، در حالی که شـما نخستین آفریـده‌گان خدائیـد. خداونـد شـما را اشـباحی نورانی، از نوری در میان نوری آفرید و جایگاهی را برای شـما در ملکوتش قرار داد. در آن زمان عرش او بر روی آب بود و هنوز آسمان بنا نشده بود و زمین گسترده نگشته بود. بعد از آن بود که خداوند آسـمانها و زمین را در شـش روز خلق کرد و عرشـش را به آسمان هفتم برد و بر آن مسلط شد. - . منظور از تسلط بر عرش یعنی فرمانروایی خداوند. چرا که خداوند منزه از مکان داشتن است.(مترجم) -

و شما در برابر آن تسبیح و تقدیس و تکبیر خداوند را به جای می‌آوردید. ما بر شما می گذشتیم درحالی که تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر و تمجیـد و تقـدیس خـدا را می گفتیـد و ما هم تسبیـح و تقـدیس و تمجیـد و تکبیر خدا را می گفتیم - . تفسـیر فرات: ۱۳۳- ۱۳۶ - .

**[ترجمه]

«۹۲»

فر، [تفسـیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَـعِیدٍ مُعَنْعَناً عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله قَالَ لِأَنَسٍ یَا أَنَسُ انْطَلِقْ فَادْعُ لِی سَیِّدَ الْعَرَبِ یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَتْ عَائِشَهُ أَ لَسْتَ سَیِّدَ الْعَرَبِ قَالَ أَنَا سَیِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ لَـا فَخْرَ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَـیِّدُ الْعَرَبِ فَلَمَّا جَاءَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ بَعَثَ النَّبِیُّ صـلى الله علیه و آله إِلَى الْأَنْصَارِ فَلَمَّا صَارُوا إِلَیْهِ قَالَ لَهُمْ مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ أَ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَأَحِبُّوهُ لِحُبِّی وَ أَكْرِمُوهُ لِكَرَامَتِی فَمَـنْ أَحَبَّهُ فَقَـدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَحَبَّنِی فَقَـدْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ اللَّهُ أَبَاحَهُ جَنَّتَهُ وَ أَذَاقَهُ بَرْدَ عَفْـوِهِ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَـدْ أَبْغَضَـنِی وَ مَنْ أَبْغَضَـنِی فَقَـدْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ أَكَبَّهُ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِی النَّارِ وَ أَذَاقَهُ أَلِیمَ عَـذَابِهِ فَتَمَسَّكُوا بِوَلَایَتِهِ وَ لَا تَتَّخِذُوا عَدُوَّهُ مِنْ دُونِهِ وَلِیجَهً فَیَغْضَبَ عَلَیْكُمُ الْجَبَّارُ(۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات: رسول خدا صلی الله علیه و آله به انس فرمود: ای انس برو و سرور عرب یعنی علی بن ابی طالب را برایم فراخوان. عایشه گفت: ای رسول خدا مگر شما سرور عرب نیستی؟ پیامبر فرمود: من سرور فرزندان آدم هستم و فخر نمی ورزم، اما سرور عرب علی بن ابی طالب است. وقتی علی علیه السلام آمد پیامبر صلی الله علیه و آله انصار را فراخواند و به آنها گفت: آیا شما را به چیزی که اگر بعد از من به آن تمسک جویید گمراه نمی‌شوید هدایت نکنم؟ هان این علی بن ابی طالب است. به خاطر دوستی من، او را دوست بدارید و به خاطر احترام من، به او احترام گذارید. هر کس علی را دوست بدارد مرا دوست داشته است و هر کس مرا دوست بدارد خداوند او را دوست خواهد داشت و کسی که خداوند او را دوست بدارد، بهشت را ارزانی او و خنکای عفوش را بهره‌اش خواهد کرد. اما هر آنکس که با علی دشمنی ورزد با من دشمنی کرده است و کسی که با من دشمنی کند خداوند با او دشمنی خواهد کرد و کسی که خدا با او دشمنی کند در جهنم به روی در آتش انداخته می‌شود و عذاب دردناکش را به او می‌چشاند. پس به ولایت او تمسک جویید و دشمن او را دوست خاص خود نگیرید، که خداوند جبار بر شما خشم خواهد گرفت - . تفسیر فرات: ۵۲،۵۳ - .

**[ترجمه]

«۹۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُبَيْدُ بْنُ كَثِيرٍ مُعَنْعَناً عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِيَاحٍ قَالَ: قُلْتُ لِفَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام جُعِلْتُ فِدَاكِ أَخْبِرِينِي بِحَدِيثٍ أَحْتَجُّ بِهِ عَلَى النَّاسِ قَالَتْ نَعَمْ أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله بَعَثَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام أَنِ اصْعَدِ الْمِنْبَرَ وَ ادْعُ النَّاسَ إِلَيْكَ ثُمَّ قُلْ أَيُّهَا النَّاسُ مَنِ انْتَقَصَ أَجِيراً أَجْرَهُ

ص: ۵۹

۱- ۱. فی المصدر بعد ذلک: و هو فی الموضع الذی ینوی فیه اه.

۲- ۲. تفسیر فرات: ۱۳۳- ۱۳۶.

۳- ۳. تفسیر فرات: ۵۲ و ۵۳.

فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ مَنْ عَقَّ وَالِدَيْهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا لَهُنَّ مِنْ تَأْوِيلٍ فَقَالَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ ثُمَّ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَيْلٌ لِقُرَيْشٍ مِنْ تَأْوِيلِهِنَّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ انْطَلِقْ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي أَنَا الْأَجِيرُ الَّذِي أَثْبَتَ اللَّهُ مَوَدَّتَهُ مِنَ السَّمَاءِ وَ أَنَا وَ أَنْتَ مَوْلَيَا الْمُؤْمِنِينَ وَ أَنَا وَ أَنْتَ أَبَوَا الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ وَ الْمُهَاجِرِينَ فَلَمَّا اجْتَمَعُوا قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَوَّلُكُمْ إِيمَاناً بِاللَّهِ وَ أَقْوَمُكُمْ بِاللَّهِ وَ أَوْفَاكُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَعْلَمُكُمْ بِالْقَضِيَّةِ وَ أَقْسَمُكُمْ بِالسَّوِيَّةِ وَ أَرْحَمُكُمْ بِالرَّعِيَّةِ وَ أَفْضَلُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِيَّةً ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ اللَّهَ مَثَّلَ لِي أُمَّتِي فِي الطِّينِ وَ أَعْلَمَنِي (۱) بِأَسْمَائِهِمْ كَمَا عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا فَمَرَّ بِي أَصْحَابُ الرَّايَاتِ فَاسْتَغْفَرْتُ لِعَلِيٍّ عليه السلام وَ شِيعَتِهِ وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَسْتَقِيمَ أُمَّتِي عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَعْدِي فَأَبَى رَبِّي إِلَّا أَنْ يُضِلَّ مَنْ يَشَاءُ ثُمَّ ابْتَدَأَنِي رَبِّي فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِسَبْعٍ (۲) أَمَّا أَوَّلُهُنَّ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ مَعِي وَ لَا فَخْرَ وَ أَمَّا الثَّانِيَةُ فَإِنَّهُ يَذُودُ عَنْ حَوْضِي كَمَا تَذُودُ الرُّعَاةُ غَرِيبَةَ الْإِبِلِ وَ أَمَّا الثَّالِثَةُ فَإِنَّ مِنْ فُقَرَاءِ شِيعَةِ عَلِيٍّ لَيَشْفَعُ فِي مِثْلِ رَبِيعَةَ وَ مُضَرَ وَ أَمَّا الرَّابِعَةُ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ يَقْرَعُ بَابَ الْجَنَّةِ مَعِي وَ لَا فَخْرَ وَ أَمَّا الْخَامِسَةُ فَإِنَّهُ يُزَوَّجُ مِنْ حُورِ الْعِينِ وَ لَا فَخْرَ وَ أَمَّا السَّادِسَةُ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ يَسْكُنُ مَعِي فِي عِلِّيِّينَ وَ لَا فَخْرَ وَ أَمَّا السَّابِعَةُ فَإِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ يُسْقَى مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتامُهُ مِسْكٌ وَ فِي ذلِكَ فَلْيَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُونَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات: عطاء بن ابی ریاح گوید: به فاطمه دختر حسین علیه السلام گفتم: جانم فدایت باد، مرا از سخنی که به واسطه آن اقامه حجت کنم خبردار کن؟ گفت: بله، پدرم به من فرمود: پیامبر صلی الله علیه وآله روزی به دنبال علی بن ابی طالب علیه السلام فرستاد و به او فرمود که روی منبر برو و مردم را به سوی خود فرا خوان وسپس بگو: ای مردم! کسی که مزد اجیری را کم دهد، خداوند جایگاهش را آکنده از آتش کند. کسی که خود را به غیر از مولاهای خویش نسبت دهد، خداوند جایگاهش را آکنده از آتش کند. کسی که پدر و مادرش را آزار دهد، خداوند جایگاهش را آکنده از آتش کند. شخصی از حاضران پرسید: ای ابا الحسن تاویل این سخنانت چیست؟ علی علیه السلام گفت: خدا و فرستاده‌اش می‌دانند، سپس پیامبر آمد و علی او را از ماجرا خبر دار کرد. پیامبر فرمود: وای بر قریش، از تاویلشان و این جمله را سه بار تکرار کرد و سپس فرمود: ای علی! برو و به آنها بگو که من اجیری هستم که خداوند متعال محبت و دوست داشتن او را از آسمان واجب کرده است. دو مولای مؤمنین، من و تو هستیم؛ پدر و مادر مؤمنین نیز من و تو هستیم. سپس رسول خدا خارج شد و فرمود: ای قریشیان و مهاجران! و چون مردم جمع شدند فرمود: ای مردم! امیرمومنان علی بن ابی طالب نخستین ایمان آورنده به خدا، وفادارترین شما به پیمان الهی و داناترین شما نسبت به قضاوت و عادل‌ترین شما در تقسیم برابر و مهربان‌ترین شما به رعیت و برترین شما نزد خدا از نظر فضائل است. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال امتم را آن هنگام که به شکل گِل بودند برایم به تصویر کشید و مرا از نام های آنها خبردار کرد آن گونه که تمامی اسماء را به آدم آموخت. پس بعضی از اصحاب پرچم ها از کنارم گذشتند برای علی و شیعیانش طلب آمرزش کردم و از خداوند متعال خواستم که امتم را بعد از خودم به واسطه علی بن ابی طالب در راه مستقیم و راستین قرار دهد. اما خداوند امتناع کرد، مگر این که هر که را بخواهد گمراه کند.

سپس خداوند متعال درباره علی هفت خصلت را به من عطا کرد: نخست اینکه او نخستین کسی خواهد بود که با من قبرش شکافته می‌شود و فخر نمی ورزم، دوم اینکه او از حوض من [عده ای را] دور می کند، آن گونه که چوپانان شتر غریبه را از

آبشخور خود می‌رانند. سوم اینکه از شیعیان فقیر علی کسانی هستند که به اندازه افراد قبایل ربیعه و مضر را شفاعت کنند. چهارم اینکه علی علیه السلام نخستین کسی خواهد بود که درِ بهشت را همراه با من به صدا در می‌آورد و در این فخرفروشی نیست. پنجم اینکه حورالعین را به ازدواج در می‌آورد که در این مباهات کردنی نیست. ششم اینکه او نخستین کسی خواهد بود که به همراه من در علّیین سکنا خواهد گزید و در این مباهات کردنی نیست و هفتم اینکه او نخستین کسی خواهد بود که به همراه من از شراب بهشتی سر به مُهر که مُهر آن مشک است و باید رقابت‌کنندگان بر سر آن رقابت کنند می‌نوشد. - .
تفسیر فرات: ۸۵-۸۶ -

**[ترجمه]

«۹۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ الْحُسَیْنِ الزَّنْجَانِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَبْصَرَ بِرَجُلٍ یَطُوفُ حَوْلَ الْکَعْبَهِ وَ هُوَ یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَبْرَأُ إِلَیْکَ مِنْ عَلِیٍ

ص: ۶۰

۱- ۱. فی(ک): فأعلمنی.
۲- ۲. فی المصدر: بسبع خصال.
۳- ۳. تفسیر فرات: ۸۵ و ۸۶.

بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ وَ عَدِمَتْکَ فَلِمَ تَفْعَلُ ذَلِکَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ سَبَقَتْ لِعَلِیٍّ علیه السلام سَوَابِقُ لَوْ قُسِمَ (۱) وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ عَلَی أَهْلِ الْأَرْضِ لَوَسِعَتْهُمْ قَالَ أَخْبِرْنِی بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ قَالَ أَمَّا أَوَّلُهُنَّ فَإِنَّهُ صَلَّی مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله الْقِبْلَتَیْنِ وَ هَاجَرَ مَعَهُ الْهِجْرَتَیْنِ وَ الثَّانِیَةُ لَمْ یَعْبُدْ صَنَماً قَطُّ وَ لَا وَثَناً قَطُّ قَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ زِدْنِی فَإِنِّی تَائِبٌ قَالَ لَمَّا فَتَحَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَکَّةَ دَخَلَهَا فَإِذَا هُوَ بِصَنَمٍ عَلَی الْکَعْبَةِ یُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَطْمَئِنُّ لَکَ فَتَرْقَی عَلَیَّ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَوْ أَنَّ أُمَّتِی اطْمَأَنُّوا لِی لَمْ یَعْلُونِی لِمَوْضِعِ الْوَحْیِ وَ لَکِنْ أَطْمَئِنُّ لَکَ فَتَرْقَی عَلَیَّ فَاطْمَأَنَّ لَهُ فَرَقِیَ فَأَخَذَ الصَّنَمَ فَضَرَبَ بِهِ الصَّفَا فَصَارَتْ إِرْباً إِرْباً ثُمَّ طَفَرَ(۲) إِلَی الْأَرْضِ وَ هُوَ ضَاحِکٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَا أَضْحَکَکَ قَالَ عَجِبْتُ لِسَقْطَتِی وَ لَمْ أَجِدْ لَهَا أَلَماً فَقَالَ وَ کَیْفَ تَأْلَمُ مِنْهَا وَ إِنَّمَا حَمَلَکَ مُحَمَّدٌ وَ أَنْزَلَکَ جَبْرَئِیلُ قَالَ ابْنُ حَرْبٍ- وَ زَادَنِی فِیهِ إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّمِیمِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دَاوُدَ قَالَ لَقَدْ رَفَعَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَئِذٍ وَ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَنَالَ السَّمَاءَ لَنِلْتُهَا قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ زِدْنِی فَإِنِّی تَائِبٌ قَالَ أَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِیَدِی وَ یَدِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب علیهما السلام فَانْتَهَی إِلَی سَفْحِ الْجَبَلِ فَرَفَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَدَیْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیّاً اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَقَدْ سَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی مِنَ السَّمَاءِ لَقَدْ أُعْطِیتَ سُؤْلَکَ یَا مُحَمَّدُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام ادْعُ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِی عِنْدَکَ عَهْداً وَ اجْعَلْ لِی عِنْدَکَ وُدّاً فَأَنْزَلَ اللَّهُ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَیَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا الْآیَه(۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات: ابن عباس مردی را در حال طواف کعبه دید که این جملات را می گفت: خداوندا از علی بن ابی طالب به سوی تو برائت می‌جویم!. ابن عباس به او گفت: مادرت در عزایت بنشیند و خبر مرگت را بشنود چرا چنین کاری می کنی؟ سوگند به خدا علی سوابقی دارد که اگر یک از آنها در میان زمینیان تقسیم شود همه را بهره مند خواهد کرد. مرد گفت: مرا از یکی از آنها خبردار کن. ابن عباس گفت: نخست اینکه او به همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله به هر دو قبله نماز خواند و در هر دو هجرت وی را همراهی کرد. دوم اینکه هیچگاه بت را پرستش نکرد و شرک نورزید. مرد گفت: ای ابن عباس توبه کردم بیشتر در این باره توضیح ده. ابن عباس ادامه داد: وقتی پیامبر مکه را فتح کرد و داخل آن شد بر بام کعبه بتی را دید که همچنان مورد پرستش قرار می گرفت، امیرمومنان علی بن ابی طالب به پیامبر فرمود: ای رسول خدا! به شما پایه می‌دهم پس بر شانه‌های من بالا بروید. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: اگر همه امتم برای من پایه دهند نخواهند توانست مرا بلند کنند به خاطر جایگاه وحی، اما من به تو پایه می‌دهم تا از روی شانه های من بالا بروی. علی علیه السلام از شانه های پیامبر بالا رفت و بت را گرفت و آنچنان بر سنگ کوبید که تکه تکه شد. سپس پائین پرید و خندید . رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسید: چه چیزی تو را خنداند؟ گفت: از پریدنم تعجب کردم چون اصلا دردی را احساس نکردم. پیامبر فرمود: چگونه احساس درد کنی حالاـ آنکه محمد تو را حمل کرد و جبرئیل پائینت آورد. - ابن حرب گفت: ابراهیم بن محمد التمیمی از عبدالله بن داود این جمله را هم اضافه کرد: علی فرمود: رسول خدا مرا بلند کرد و در آن روز اگر می‌خواستم به آسمان هم برسم می‌رسیدم.-

راوی گوید: مرد گفت: ای ابن عباس! توبه کردم. بیشتر توضیح ده. ابن عباس گفت: پیامبر روزی دست من و علی بن ابی طالب را گرفت و ما را به دامنه کوه برد. در آنجا دست علی را بالاـ برد وگفت: پرودگارا! علی را برایم وزیری از خانواده‌ام قرار ده تا پشتیبان و حامی من باشد. ابن عباس ادامه داد: در آن لحظه ندایی از آسمان شنیدم که می گفت: ای محمد! دعایت

اجابت شد. پیامبر صلی الله علیه و آله در آن لحظه رو به علی علیه السلام کرد و فرمود: ای علی! دعا کن. امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: پروردگارا! برای من در نزد خودت عهدی قرار بده و برای من نزد خودت محبتی قرار بده. در آن لحظه این آیه بر پیامبر نازل شد: « إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَیَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا - . سوره مریم/ ۹۶ - »

{همانا کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند خدای رحمان برای آنان محبتی قرار خواهد داد} - . تفسیر فرات:۹۰-۹۱ -

**[ترجمه]

«۹۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُبَیْدُ بْنُ کَثِیرٍ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: قَالَ أَبُو الْوَرْدِ

ص: ۶۱

۱- ۱. فی المصدر: لو قسمت.

۲- ۲. أی وثب.

۳- ۳. تفسیر فرات: ۹۰ و ۹۱. و الآیه فی سوره مریم: ۹۷.

وَ أَنَا حَاضِرٌ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام قُلْتُ (۱) أَخْبِرْنِی عَنْ أَفْضَلِ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ شَهَادَهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ الْمُحَافَظَهُ عَلَی الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ مَجْمُوعَهً وَ الدُّعَاءُ وَ التَّضَرُّعُ إِلَی اللَّهِ وَ صِیَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ (۲) وَ حَجُّ الْبَیْتِ وَ بِرُّ الْوَالِدَیْنِ وَ صِلَهُ الرَّحِمِ وَ کَثْرَهُ ذِکْرِ اللَّهِ وَ الْکَفُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ عَلَی تِلَاوَهِ الْقُرْآنِ (۳) وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیُ عَنِ الْمُنْکَرِ وَ کَفُّ اللِّسَانِ إِلَّا أَنْ تَقُولَ خَیْراً وَ غَضُّ الْبَصَرِ(۴) وَ اعْلَمْ یَا أَبَا الْوَرْدِ وَ یَا جَابِرُ(۵) أَنَّ الِاجْتِهَادَ فِی دِینِ اللَّهِ الْمُحَافَظَهُ عَلَی الصَّلَوَاتِ الْمَجْمُوعَهِ(۶) وَ الصَّبْرُ عَلَی تَرْکِ الْمَعَاصِی وَ اعْلَمْ یَا أَبَا الْوَرْدِ وَ یَا جَابِرُ أَنَّکُمَا لَا تُفَتِّشَانِ مُؤْمِناً إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ عَنْ ذَاتِ نَفْسِهِ إِلَّا عَنْ حُبِّ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب (۷) وَ أَنَّکُمَا لَا تُفَتِّشَانِ کَافِراً إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ عَنْ ذَاتِ نَفْسِهِ إِلَّا وَجَدْتُمَاهُ یُبْغِضُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ ذَلِکَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَضَی عَلَی لِسَانِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ أَنَّهُ لَا یُبْغِضُکَ (۸) مُؤْمِنٌ وَ لَا یُحِبُّکَ کَافِرٌ أَوْ مُنَافِقٌ وَ قَدْ خابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً وَ لَکِنْ أَحِبُّونَا حُبَّ قَصْدٍ تَرْشُدُوا وَ تُفْلِحُوا أَحِبُّونَا مَحَبَّهَ الْإِسْلَامِ (۹).

**[ترجمه]تفسیر فرات: جابر بن یزید نقل کرده: ابو الورد - در حالی که من هم حاضر بودم - به محمد بن علی علیهما السلام گفت: مرا از بهترین چیزهای که به واسطه آنها خداوند عبادت می شود با خبر کن. فرمود: شهادت لا اله الا الله و محمد رسول الله، بر پا داشتن نمازهای پنج گانه به طور مجموع، دعا و تضرع به سوی خداوند، روزه ماه مبارک رمضان، حج، نیکی به پدر ومادر، صله رحم، ذکر کردن زیاد خداوند، روی گردانی از محارم الهی، صبر بر بلاء تلاوت قرآن، امر به معروف، نهی از منکر، خودداری از سخن گفتن مگر این که خیری را بگویی، و دیده فرو خواباندن. ای ابا الورد و ای جابر! بدانید که اجتهاد در دین خداوند برپائی نمازهای مجموع و صبر در ترک گناهان است. بدانید که اگر تا روز قیامت در پی شناسایی مؤمن و کافر باشید نشانه مؤمن در درونش، حبّ علی و نشانه کافر در درونش، بغض علی است؛ چرا که خداوند متعال از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله این سخنان را درباره علی علیه السلام فرمود: به راستی که هیچ مومنی تو را دشمن ندارد و هیچ کافر یا منافقی تو را دوست نخواهد داشت. آنکس در پی ظلم رفت نا امید شد. آگاهانه و از روی قصد ما را دوست داشته باشید تا هدایت شوید و رستگاری بهره‌تان شود، با محبت تسلیم‌آمیز، ما را دوست بدارید - . تفسیر فرات: ۹۳-۹۴ - .

**[ترجمه]

«۹۶»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا هَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام بِالْأَذَانِ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ رَأْسُهُ فِی حَجْرِ عَلِیٍّ علیه السلام فَأَذَّنَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ أَقَامَ فَلَمَّا انْتَبَهَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

۱- ۱. فی المصدر: قلت رحمک اللّه.

۲- ۲. زاد فی المصدر هنا: و أداء الزکاه.

۳- ۳. فی المصدر: و الصبر علی البلاء، و تلاوه القرآن.

۴- ۴. فی المصدر: الا أن یقول خیرا و غض بصرک.

۵- ۵. لیست کلمه« و یا جابر» فی المصدر.

۶- ۶. فی المصدر: علی الصلوات الخمس المجموعه.

۷- ۷. فی المصدر: الا وجدتماه یحب علیا.

۸- ۸. فی المصدر: انه قال لا یبغضک اه.

۹- ۹. تفسیرات: ۹۳ و ۹۴.

قَالَ يَا عَلِيُّ سَمِعْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ حَفِظْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ ادْعُ بِلَالًا فَعَلِّمْهُ فَدَعَا عَلِيٌّ علیه السلام بِلَالًا فَعَلَّمَهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی جبرئیل برای اذان گفتن بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شد، سر مبارک حضرت بر روی زانوی علی علیه السلام بود. جبرئیل اذان گفت واقامه نماز داد. وقتی پیامبر به خود آمد فرمود: ای علی! شنیدی؟ علی علیه السلام فرمود: بله. فرمود: آن را حفظ کردی؟ فرمود: بله. فرمود: بلال را صدا بزن و آن را به او بیاموز. آن حضرت بلال را صدا زد و شیوه اذان گفتن را به او آموخت. - ۱. الکافی ۳: ۳۰۲ -

**[ترجمه]

«۹۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ مُعَنْعَناً عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فِي كَلَامٍ ذَكَرَهُ فِي عَلِيٍّ علیه السلام فَذَكَرَ سَلْمَانُ لِعَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ وَ اللَّهِ يَا سَلْمَانُ لَقَدْ حَدَّثَنِي بِمَا أَخْبَرَكَ بِهِ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتاً مِنْ عِنْدِ الرَّحْمَنِ لَمْ يُسْمَعْ يَا عَلِيُّ مِثْلُهُ قَطُّ مِمَّا يَذْكُرُونَ مِنْ فَضْلِكَ حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُ السَّمَاوَاتِ تَمُورُ بِأَهْلِهَا(۲) حَتَّى إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَيَتَطَلَّبُونَ إِلَيَّ مِنْ مَخَافَةِ مَا تَجْرِي بِهِ السَّمَاوَاتُ مِنَ الْمَوْرِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ أَنْ تَزُولا وَ لَئِنْ زالَتا إِنْ أَمْسَكَهُما مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كانَ حَلِيماً غَفُوراً(۳) فَمَا زَالَتْ إِلَّا يَوْمَئِذٍ تَعْظِيماً لِأَمْرِكَ حَتَّى سَمِعَتِ الْمَلَائِكَةُ صَوْتاً مِنْ عِنْدِ الرَّحْمَنِ اسْكُنُوا عِبَادِي (۴) إِنَّ عَبْداً مِنْ عَبِيدِي أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ مَحَبَّتِي وَ أَكْرَمْتُهُ بِطَاعَتِي وَ اصْطَفَيْتُهُ بِكَرَامَتِي فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ فَمَنْ أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ مِنْكَ وَ اللَّهِ إِنَّ مُحَمَّداً وَ جَمِيعَ أَهْلِ بَيْتِهِ لَمُشْرِفُونَ مُتَبَشِّرُونَ يُبَاهُونَ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ بِفَضْلِكَ يَقُولُ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْجَزَنِي وَعْدَهُ فِي أَخِي وَ صَفِيِّي وَ خَالِصَتِي مِنْ خَلْقِ اللَّهِ وَ اللَّهِ مَا قُمْتُ قُدَّامَ رَبِّي قَطُّ إِلَّا بَشَّرَنِي بِهَذَا الَّذِي رَأَيْتُ وَ إِنَّ مُحَمَّداً لَفِي الْوَسِيلَةِ عَلَى مِنْبَرٍ مِنْ نُورٍ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحَلَّنَا دارَ الْمُقامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لا يَمَسُّنا فِيها نَصَبٌ وَ لا يَمَسُّنا فِيها لُغُوبٌ وَ اللَّهِ يَا عَلِيُّ إِنَّ شِيعَتَكَ لَيُؤْذَنُ لَهُمْ عَلَيْكُمْ فِي الدُّخُولِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ وَ إِنَّهُمْ لَيَنْظُرُونَ إِلَيْكُمْ مِنْ مَنَازِلِهِمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الدُّنْيَا إِلَى النَّجْمِ فِي السَّمَاءِ وَ إِنَّكُمْ لَفِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ فِي غُرْفَةٍ لَيْسَ فَوْقَهَا دَرَجَةُ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ وَ اللَّهِ مَا يُلْقِيهَا أَحَدٌ غَيْرُكُمْ (۵)

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء الثالث من الطبعه الحدیثه): ۳۰۲.

۲- ۲. مار مورا: اضطرب. تحرک کثیرا و بسرعه.

۳- ۳. سوره فاطر: ۴۱.

۴- ۴. فی المصدر: عبادی.

۵- ۵. فی المصدر: و اللّه ما بلغها.

ثُمَّ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ اللَّهِ لَإِنَّکَ زِرُّ الْأَرْضِ الَّذِی تَسْکُنُ إِلَیْهِ وَ اللَّهِ لَا تَزَالُ الْأَرْضُ ثَابِتَةً مَا کُنْتَ عَلَیْهَا فَإِذَا لَمْ یَکُنْ لِلَّهِ فِی خَلْقِهِ حَاجَةٌ رَفَعَنِیَ اللَّهُ إِلَیْهِ وَ اللَّهِ لَوْ فَقَدْتُمُونِی لَمَارَتْ بِأَهْلِهَا مَوْرَةً لَا یَرُدُّهُمْ إِلَیْهَا أَبَداً اللَّهَ اللَّهَ أَیُّهَا النَّاسُ إِیَّاکُمْ وَ النَّظَرَ فِی أَمْرِ اللَّهِ وَ السَّلَامُ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات: سلمان برای علی علیه السلام سخنانی را که پیامبر درباره فضیلت حضرت گفته بود نقل کرد: علی علیه السلام فرمود: ای سلمان به خدا سوگند مرا هم از این سخنانی که می گوئی باخبر کرد و فرمود: سوگند به خداوند صدایی را از جانب خداوند رحمان شنیدم که با تمام آنچه که درباره فضیلت تو شنیده می‌شود فرق داشت و شباهتی با آنها نداشت تا جائی که آسمانها را با اهلش در اضطراب و لرزش دیدم و ملائکه از ترس لرزشی که آسمانها در آن قرار داشت به من پناه آوردند. و این همان سخن خداوند است که فرمود: با این آیه: « إِنَّ اللَّهَ یُمْسِکُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ أَنْ تَزُولا وَ لَئِنْ زالَتا إِنْ أَمْسَکَهُما مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ کانَ حَلیماً غَفُوراً » {همانا خدا آسمانها و زمین را نگاه می دارد تا نیفتند و اگر بیفتند بعد از او هیچ کس آنها را نگاه نمی دارد اوست بردبار آمرزنده - . فاطر / ۴۱ - }پس

آسمانها نمی خواست بیفتد مگر آن هنگام به خاطر تعظیم تو. تا اینکه ملائکه این صدا را از خداوند شنیدند: «ای بندگانم! آرام شوید؛ محبتم را نثار بنده‌ای از بندگانم کردم و با طاعتم او را گرامی داشتم و با فضیلتم او را برگزیدم». ملائکه گفتند: «شکر وسپاس پروردگاری را که غم و اندوه را از ما برداشت.». چه کسی نزد خداوند از تو گرامی تر است؟ سوگند به خداوند، محمد و تمام اهل بیتش صاحب شرافت و بشارت می‌شوند و با فضیلت تو به اهل آسمانها مباهات می‌ورزند. محمد می گوید: شکر و سپاس پروردگاری را که وعده خود را درباره برادرم، وصی‌ام، دوست خالصم و برگزیده من از خلق خدا برآورده کرد. سوگند به خداوند، در برابر خداوند نایستادم مگر این که بشارت این چیزی که دیدم به من داد و این که محمد در «وسیله» بر روی منبری از نور می‌ایستد و می‌فرماید: شکر خدای را که با فضل خود ما را در بهشت برین جای داد، جائی که خستگی و ملال آدمی را در برنمی گیرد. سوگند به خداوند ای علی! به شیعیان تو هر جمعه اذن دخول بر شما داده می‌شود و آنها به شما نگاه می کنند آن گونه که اهل دنیا به ستارگان نگاه می کنند. شما در أعلی علّیین در اتاقهایی که بالاتر از آنها درجه کسی از خلق او وجود ندارد و کسی جز شما نمی‌تواند به آنها برسد سکنا داده می‌شوید. سپس فرمود: ای امیرمؤمنان! تو اساس استواری زمین و وسیله آرامش آن هستی. به خدا سوگند تا زمانی که تو بر روی آن هستی ثابت خواهد ماند. زمانی که خداوند کاری با خلق خود نداشته باشد، مرا به سوی خود می‌برد. به خدا سوگند اگر مرا ازدست دهید لرزشی زمین را در خواهد گرفت که کسی هرگز جلودار آن نباشد. خدا را، خدا را، ای مردم! در امر خدا نظر کنید. سلام بر مؤمنان باد - . تفسیر فرات: ۱۲۹-۱۳۰ - .

**[ترجمه]

«۹۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَوْدِیُ (۲) مُعَنْعَناً عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی کَلَامٍ ذَکَرَهُ فِی عَلِیٍّ علیه السلام فَذَکَرَهُ سَلْمَانُ لِعَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ وَ اللَّهِ یَا سَلْمَانُ لَقَدْ خَبَّرَنِی بِمَا أَخْبَرَکَ (۳) بِهِ ثُمَّ قَالَ یَا

عَلِیُّ إِنَّکَ مُبْتَلًی وَ النَّاسُ مُبْتَلَوْنَ بِکَ وَ اللَّهِ إِنَّکَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَی أَهْلِ السَّمَاءِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ خَلْقٍ إِلَّا وَ قَدِ احْتَجَّ عَلَیْهِ بِاسْمِکَ فِیمَا أَخَذْتَ إِلَیْهِمْ مِنَ الْکُتُبِ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ مَا یُؤْمِنُ الْمُؤْمِنُونَ إِلَّا بِکَ وَ لَا یَضِلُّ الْکَافِرُونَ إِلَّا بِکَ وَ مَنْ أَکْرَمُ عَلَی اللَّهِ مِنْکَ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّکَ لِسَانُ اللَّهِ الَّذِی یَنْطِقُ مِنْهُ وَ إِنَّکَ لِبَاسُ اللَّهِ الَّذِی یَنْتَقِمُ بِهِ وَ إِنَّکَ لَسَوْطُ عَذَابِ اللَّهِ الَّذِی یَنْتَصِرُ بِهِ وَ إِنَّکَ لَبَطْشَةُ اللَّهِ الَّتِی قَالَ اللَّهُ وَ لَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنا فَتَمارَوْا بِالنُّذُرِ(۴) فَمَنْ أَکْرَمُ عَلَی اللَّهِ مِنْکَ وَ إِنَّکَ وَ اللَّهِ لَقَدْ خَلَقَکَ اللَّهُ بِقُدْرَتِهِ وَ أَخْرَجَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ مِنْ خَلْقِهِ وَ لَقَدْ أَثْبَتَ مَوَدَّتَکَ فِی صُدُورِ الْمُؤْمِنِینَ (۵) وَ اللَّهِ یَا عَلِیُّ إِنَّ فِی السَّمَاءِ لَمَلَائِکَةً مَا یُحْصِیهِمْ إِلَّا اللَّهُ یَنْتَظِرُونَ إِلَیْکَ (۶) وَ یَذْکُرُونَ فَضْلَکَ وَ یَتَفَاخَرُونَ أَهْلَ السَّمَاءِ بِمَعْرِفَتِکَ وَ یَتَوَسَّلُونَ إِلَی اللَّهِ بِمَعْرِفَتِکَ وَ انْتِظَارِ أَمْرِکَ یَا عَلِیُّ مَا سَبَقَکَ أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ لَا یُدْرِکُکَ أَحَدٌ مِنَ الْآخِرِینَ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات: سلمان برای علی علیه السلام سخنانی را که پیامبر درباره فضیلت حضرت گفته بود نقل کرد: علی علیه السلام فرمود: ای سلمان! به خدا سوگند مرا هم از این سخنانی که می گویی باخبر کرد و سپس فرمود: سوگند به خدا ای علی! تو مورد آزمایش و وسیله آزمایش مردم قرار می گیری. به خدا ای علی! تو حجت خداوند بر اهل آسمانها و زمین هستی و خداوند متعال هیچ مخلوقی را خلق نکرد مگر آن که در عهدهایی که از آنان گرفتی با اسم تو بر آنان اقامه حجت کرد. سپس فرمود: به خدا سوگند مؤمنان ایمان نمی آورند مگر با تو و کافر نمی شوند مگر با تو. چه کسی نزد خداوند گرامی‌تر از تو است؟ سپس فرمود: ای علی! تو زبان خداوند هستی که با آن سخن می گوید و غضب او که با آن انتقام می گیرد. تو شلاق عذاب خداوند هستی که با آن پیروز می‌شود و تو انتقام خدا هستی که درباره آن می‌فرماید:«وَ لَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنا فَتَمارَوْا بِالنُّذُرِ» {و [لوط] آنها را از عذاب ما سخت بیم داده بود و[لی] در تهدیدها[ی ما] به جدال برخاستند} - . فاطر/ ۳۶ - .

چه کسی گرامی تر از تو است ای علی؟ به خدا سوگند خداوند تو را از قدرتش خلق کرد و از میان مؤمنانِ خلقش بیرون آورد و محبت به تو را در سینه های مؤمنان قرار داد. به خدا سوگند ای علی! در آسمان، ملائکه بی شماری وجود دارند که عدد آنها را تنها خداوند می‌داند. آنها منتظر امر تو می‌مانند. فضیلتت را ذکر می کنند. با شناختن تو بر اهل آسمانها مباهات می‌ورزند و با شناخت و انتظار امر تو به خداوند تقرب می‌جویند. ای علی! هیچ کس از پیشینیان بر تو تقدم نگرفت وکسی از آیندگان به فضیلت و بزرگی تو نخواهد رسید - . تفسیر فرات: ۱۷۶ -

**[ترجمه]

«۹۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْحُسَیْنِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَ

۱- ۱. تفسیر فرات: ۱۲۹ و ۱۳۰.

۲- ۲. فی المصدر: الأزدیّ.

۳- ۳. فی المصدر: لقد أخبرنی النبیّ بما أخبرک به.

۴- ۴. سوره القمر: ۳۶. و زاد فی المصدر بعد الآیه: و إنک إیعاد اللّه.

۵- ۵. فی المصدر: العالمین.

۶- ۶. فی المصدر: لا یحصیهم الا اللّه و انت العالم بالقسط ینتظرون أمرک.

۷- ۷. تفسیر فرات: ۱۷۶.

النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله خَرَجَ مِنَ الْغَارِ فَأَتَی إِلَی مَنْزِلِ خَدِیجَهَ کَئِیباً حَزِیناً فَقَالَتْ خَدِیجَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الَّذِی أَرَی بِکَ مِنَ الْکَآبَهِ وَ الْحُزْنِ مَا لَمْ أَرَهُ فِیکَ مُنْذُ صحبتی (۱) [صَحِبْتَنِی] قَالَ یَحْزُنُنِی غَیْبُوبَهُ عَلِیٍّ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَرَّقْتَ الْمُسْلِمِینَ فِی الْآفَاقِ وَ إِنَّمَا بَقِیَ

ثَمَانُ رِجَالٍ کَانَ مَعَکَ اللَّیْلَهَ سَبْعَهٌ(۲) فَتَحْزَنُ لِغَیْبُوبَهِ رَجُلٍ فَغَضِبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ یَا خَدِیجَهُ إِنَّ اللَّهَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ ثَلَاثَهً لِدُنْیَایَ وَ ثَلَاثَهً لِآخِرَتِی وَ أَمَّا الثَّلَاثَهُ لِدُنْیَایَ (۳) فَمَا أَخَافُ عَلَیْهِ أَنْ یَمُوتَ وَ لَا یُقْتَلَ حَتَّی یُعْطِیَنِی اللَّهُ مَوْعِدَهُ إِیَّایَ وَ لَکِنْ أَخَافُ عَلَیْهِ وَاحِدَهً قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَنْتَ أَخْبَرْتَنِی مَا الثَّلَاثَهُ لِدُنْیَاکَ وَ مَا الثَّلَاثَهُ لِآخِرَتِکَ وَ مَا الْوَاحِدَهُ الَّتِی تَتَخَوَّفُ عَلَیْهِ لَأَحْتَوِیَنَّ عَلَی بَعِیرِی وَ لَأَطْلُبَنَّهُ حَیْثُمَا کَانَ إِلَّا أَنْ یَحُولَ بَیْنِی وَ بَیْنَهُ الْمَوْتُ قَالَ یَا خَدِیجَهُ إِنَّ اللَّهَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ لِدُنْیَایَ أَنَّهُ یُوَارِی عَوْرَتِی عِنْدَ مَوْتِی وَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ لِدُنْیَایَ أَنَّهُ یَقْتُلُ (۴) أَرْبَعَهً وَ ثَلَاثِینَ مُبَارِزاً قَبْلَ أَنْ یَمُوتَ أَوْ یُقْتَلَ وَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ أَنَّهُ مُتَّکَایَ بَیْنَ یَدَیَّ یَوْمَ الشَّفَاعَهِ(۵) وَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ لِآخِرَتِی أَنَّهُ صَاحِبُ مَفَاتِیحِی یَوْمَ أَفْتَحُ أَبْوَابَ الْجَنَّهِ وَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ لِآخِرَتِی أَنِّی أُعْطَی یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَرْبَعَهَ أَلْوِیَهٍ فَلِوَاءُ الْحَمْدِ بِیَدِی أَرْفَعُ (۶) لِوَاءَ التَّهْلِیلِ لِعَلِیٍّ وَ أُوَجِّهُهُ فِی أَوَّلِ فَوْجٍ وَ هُمُ الَّذِینَ یُحَاسَبُونَ حِساباً یَسِیراً وَ یَدْخُلُونَ الْجَنَّهَ بِغَیْرِ حِسابٍ عَلَیْهِمْ وَ أَرْفَعُ لِوَاءَ التَّکْبِیرِ إِلَی یَدِ حَمْزَهَ وَ أُوَجِّهُهُ فِی الْفَوْجِ الثَّانِی وَ أَرْفَعُ لِوَاءَ التَّسْبِیحِ إِلَی جَعْفَرٍ وَ أُوَجِّهُهُ فِی الْفَوْجِ الثَّالِثِ ثُمَّ أُقِیمُ عَلَی أُمَّتِی حَتَّی أَشْفَعَ لَهُمْ ثُمَّ أَکُونُ أَنَا الْقَائِدَ وَ إِبْرَاهِیمُ السَّائِقَ حَتَّی أُدْخِلَ أُمَّتِیَ الْجَنَّهَ وَ لَکِنْ أَخَافُ عَلَیْهِ إِضْرَارَ جَهَلَهٍ.

۱- ۱. فی المصدر: منذ صحبتنی.

۲- ۲. فی المصدر: سبعه نفر.

۳- ۳. فی المصدر: فأما الثلاثه التی لدنیای.

۴- ۴. فی المصدر: یقتل بین یدی اه.

۵- ۵. کذا فی النسخ، و فی المصدر: و اعطانی فی علی لآخرتی انه متکای یوم الشفاعه.

۶- ۶. فی المصدر« ادفع» فی المواضع.

فَاحْتَوَتْ عَلَى بَعِيرِهَا وَ قَدِ اخْتَلَطَ الظَّلَامُ فَخَرَجَتْ فَطَلَبَتْهُ فَإِذَا هِيَ بِشَخْصٍ فَسَلَّمَتْ لِيَرُدَّ السَّلَامَ لِتَعْلَمَ عَلِيٌّ هُوَ أَمْ لَا فَقَالَ وَ عَلَيْكِ السَّلَامُ أَ خَدِيجَةُ قَالَتْ نَعَمْ وَ أَنَاخَتْ ثُمَّ قَالَتْ بِأَبِي وَ أُمِّي ارْكَبْ قَالَ أَنْتِ أَحَقُّ بِالرُّكُوبِ مِنِّي اذْهَبِي إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَبَشِّرِي حَتَّى آتِيَكُمْ فَأَنَاخَتْ عَلَى الْبَابِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مُسْتَلْقٍ عَلَى قَفَاهُ يَمْسَحُ فِيمَا بَيْنَ نَحْرِهِ إِلَى سُرَّتِهِ بِيَمِينِهِ وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ فَرِّجْ هَمِّي وَ بَرِّدْ كَبِدِي بِخَلِيلِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثاً قَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ قَدِ اسْتَجَابَ اللَّهُ دَعْوَتَكَ فَاسْتَقَلَّ قَائِماً رَافِعاً يَدَيْهِ وَ يَقُولُ شُكْراً لِلْمُجِيبِ قَالَهُ إِحْدَى عَشْرَةَ مَرَّةً(۱).

**[ترجمه]تفسير فرات: معاذ بن جبل گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله از غار حرا خارج شد و در حالی که ناراحت و اندوهگین بود به خانه برگشت. خدیجه فرمود: ای رسول خدا! چه چیزی باعث شده است که این گونه ناراحت شوی، از زمان همراهی با من، تا کنون شما را در چنین حالتی ندیده‌ام؟ پیامبر فرمود: ناراحتیم به خاطر غیبت علی است. خدیجه فرمود: ای رسول خدا! مسلمانان را هر کدام به جائی فرستاده‌ای و تنها هشت نفر از آنها باقی مانده‌اند که امشب هفت نفر از آنها نزدت بودند، به خاطر یک نفر این گونه ناراحتی؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله خشمگین شد و فرمود: خداوند متعال درباره علی سه چیز را برای دنیایم و سه چیز را برای آخرتم بخشیده است. اما سه چیز در دنیا، نمی‌ترسم از اینکه بمیرد و یا کشته شود، مگر آنکه خداوند متعال موعد آن را به من عطا کند، اما از یک چیز بر او می‌ترسم. خدیجه گفت: ای رسول خدا اگر مرا از آن سه چیز برای دنیایت و سه چیز برای آخرتت و آن چیزی که در باره او از آن می‌ترسی باخبر کنی سوار بر شترم شوم و او را طلب کنم تا زمانی که مرگ مانع از جستجوی من شود.

پیامبر فرمود: سه چیزی که خداوند متعال در باره علی برای دنیایم به من داده است، این است که علی ساتر عورت من به هنگام مرگم است. درباره علی به من داد که او در دنیا سی و چهار نفر مبارز را خواهد کشت قبل از آنکه بمیرد و یا کشته شود. در باره علی به من داد که در روز شفاعت، تکیه گاه من خواهد بود. اما آنچه در باره علی برای آخرتم به من داد این که در روز باز کردن درهای بهشت صاحب کلیدهای من خواهد بود. در باره علی برای آخرتم به من داد این که در روز قیامت چهار پرچم به من داده می‌شود؛ پس پرچم حمد - الحمد لله - به دست خودم خواهد بود، پرچم تهلیل - لا اله الا الله - را برای علی بلند خواهم کرد و او را پیشاپیش گروهی قرار خواهم داد، حساب و کتاب این گروه آسان خواهد بود و بدون حساب و کتاب، وارد بهشت خواهند شد سپس پرچم تکبیر - الله اکبر- را به دست حمزه خواهم داد و پیشاپیش گروه دوم قرار می‌دهم. پرچم تسبیح - سبحان الله - را هم به دست جعفر خواهم داد و در جلو گروه سوم قرار خواهم داد. سپس برای امتم بر می خیزم تا برای آنها شفاعت کنم. من جلودار و ابراهیم سوق دهنده خواهد بود تا زمانی که امتم را وارد بهشت کنم. اما ای خدیجه! از ضرر رساندن افراد نادان بر او می‌ترسم.

خدیجه در حالی که شب فرا رسیده بود، سوار بر شترش شد و به دنبال علی علیه السلام به راه افتاد. ناگهان شخصی را دید. سلام کرد تا او جواب بدهد و بداند که آیا علی است یا نه؟ مرد گفت: سلام خداوند بر تو باد، خدیجه هستی؟ فرمود: بله و شترش را به سینه خواباند و فرمود: پدر و مادرم فدایت شوند، سوار شو. گفت: تو بر سوار شدن مقدم‌تر از من هستی. نزد پیامبر برو و به او بشارت آمدن مرا ده تا نزد شما بیایم. خدیجه به خانه بازگشت وشترش را به زانو خواباند در حالی که رسول خدا بر پشت دراز کشیده بود و بین سینه و نافش را لمس می‌کرد و این دعا را زمزمه می‌کرد: «پرودگارا! غم و اندوه مرا برطرف کن و با آمدن دوستم علی جگرم را خنک کن» و آن را سه بار تکرار کرد. خدیجه به او فرمود: ای رسول خدا خداوند متعال

دعایت را اجابت کرد، پیامبرصلی الله علیه و آله با شنیدن این جمله برخواست در حالی که دستهایش را به نشانه دعا به سوی آسمان بلند کرد و فرمود: «شکر وسپاس برای اجابت کننده» واین جمله را یازده بار تکرار کرد - . تفسیر فرات: ۲۰۶-۲۰۷ - .

**[ترجمه]

«۱۰۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَیْرُوزٍ الْجَلَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ مُخْتَارٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ ظُهَیْرٍ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَرَضِهِ الَّذِی قُبِضَ فِیهِ فَجَلَسْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ سَأَلْتُهُ عَمَّا یَجِدُ وَ قُمْتُ لِأَخْرُجَ فَقَالَ لِیَ اجْلِسْ یَا سَلْمَانُ فَسَیَشْهَدُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۲) أَمْراً إِنَّهُ لَمِنْ خَیْرِ الْأُمُورِ فَجَلَسْتُ فَبَیْنَا أَنَا کَذَلِکَ إِذْ دَخَلَ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ رِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ دَخَلَتْ فَاطِمَةُ ابْنَتُهُ فِیمَنْ دَخَلَ فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الضَّعْفِ خَنَقَتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّی فَاضَ دَمْعُهَا عَلَی خَدِّهَا فَأَبْصَرَ ذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا یُبْکِیکِ یَا بُنَیَّةِ أَقَرَّ اللَّهُ عَیْنَکِ وَ لَا أَبْکَاهَا قَالَتْ وَ کَیْفَ لَا أَبْکِی وَ أَنَا أَرَی مَا بِکَ مِنَ الضَّعْفِ قَالَ لَهَا یَا فَاطِمَةُ تَوَکَّلِی عَلَی اللَّهِ وَ اصْبِرِی کَمَا صَبَرَ آبَاؤُکِ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ وَ أُمَّهَاتُکِ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ أَ لَا أُبَشِّرُکِ یَا فَاطِمَةُ قَالَتْ بَلَی یَا نَبِیَّ اللَّهِ أَوْ قَالَتْ یَا أَبَتِ قَالَ أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی اخْتَارَ أَبَاکِ فَجَعَلَهُ نَبِیّاً وَ بَعَثَهُ إِلَی کَافَّةِ الْخَلْقِ رَسُولًا ثُمَّ اخْتَارَ عَلِیّاً فَأَمَرَنِی فَزَوَّجْتُکِ إِیَّاهُ وَ اتَّخَذْتُهُ بِأَمْرِ رَبِّی وَزِیراً وَ وَصِیّاً یَا فَاطِمَةُ إِنَّ عَلِیّاً أَعْظَمُ الْمُسْلِمِینَ عَلَی الْمُسْلِمِینَ بَعْدِی حَقّاً وَ أَقْدَمُهُمْ سِلْماً وَ أَعْلَمُهُمْ عِلْماً وَ

ص: ۶۶

۱- ۱. تفسیر فرات: ۲۰۶ و ۲۰۷. و فیه: حتی قالها احدی عشره مره.

۲- ۲. فی المصدر: فیشهدک اللّه عزّ و جلّ.

أَحْلَمُهُمْ حِلْماً وَ أَثْبَتُهُمْ فِي الْمِيزَانِ قَدْراً فَاسْتَبْشَرَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام فَأَقْبَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ هَلْ سَرَرْتُكِ يَا فَاطِمَةُ قَالَتْ نَعَمْ يَا أَبَهْ قَالَ أَ فَلَا أَزِيدُكِ فِي بَعْلِكِ وَ ابْنِ عَمِّكِ مِنْ مَزِيدِ الْخَيْرِ وَ فَوَاضِلِهِ قَالَتْ بَلَى يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولِهِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ هُوَ وَ خَدِيجَةُ أُمُّكِ وَ أَوَّلُ مَنْ وَازَرَنِي عَلَى مَا جِئْتُ بِهِ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ عَلِيّاً أَخِي وَ صَفِيِّي وَ أَبُو وُلْدِي إِنَّ عَلِيّاً أُعْطِيَ خِصَالًا مِنَ الْخَيْرِ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدٌ قَبْلَهُ وَ لَا يُعْطَاهَا أَحَدٌ بَعْدَهُ فَأَحْسِنِي عَزَاكِ وَ اعْلَمِي أَنَّ أَبَاكِ لَاحِقٌ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَتْ يَا أَبَهْ قَدْ سَرَرْتَنِي وَ أَحْزَنْتَنِي قَالَ كَذَلِكِ يَا بُنَيَّةِ أُمُورُ الدُّنْيَا يَشُوبُ سُرُورُهَا حُزْنُهَا وَ صَفْوُهَا كَدِرُهَا أَ فَلَا أَزِيدُكِ يَا بُنَيَّةِ قَالَتْ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَهُمْ قِسْمَيْنِ فَجَعَلَنِي وَ عَلِيّاً فِي خَيْرِهِمَا قِسْماً وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ أَصْحابُ الْيَمِينِ (۱) ما أَصْحابُ الْيَمِينِ ثُمَّ جَعَلَ الْقِسْمَيْنِ قَبَائِلَ فَجَعَلَنَا فِي خَيْرِهَا قَبِيلَةً وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ جَعَلْناكُمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ (۲) ثُمَّ جَعَلَ الْقَبَائِلَ بُيُوتاً فَجَعَلَنَا فِي خَيْرِهَا بَيْتاً فِي قَوْلِهِ سُبْحَانَهُ إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۳) ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَنِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَ اخْتَارَ عَلِيّاً وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ اخْتَارَكِ فَأَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْعَرَبِ وَ أَنْتِ سَيِّدَةُ النِّسَاءِ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِكِ الْمَهْدِيُّ (۴) يَمْلَأُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ عَنْ قَبْلِهِ جَوْراً(۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: سلمان گفت: برای دیدن پیامبر که در لحظات آخر عمرش در بستر بیماری افتاده بود رفتم. در مقابل او نشستم و حالش را جویا شدم. وقتی که می‌خواستم آنجا را ترک کنم فرمود: ای سلمان! بنشین که خداوند متعال تو را بر چیزی گواه خواهد نمود که از بهترین چیزها است. من نزد پیامبر نشسته بودم که چند نفر از اهل بیت و چند نفر از صحابه‌اش وارد شدند، فاطمه علیها السلام هم در میان آنها بود. وقتی فاطمه ضعیف شدن رسول خدا صلی الله علیه و آله را در بستر بیماری دید بغضش ترکید و اشک بر گونه هایش سرازیر گشت. رسول خدا وقتی فاطمه را در آن حالت دید فرمود: دخترم چرا گریه می کنی؟ خداوند متعال گریه را از چشمانت دور گرداند و هرگز غمگین و ناراحت نگردی. فاطمه علیها السلام فرمود: چگونه گریه نکنم حال آنکه این ضعف شما را می‌بینم؟ حضرت فرمود: ای فاطمه بر خداوند توکل کن و صبر پیشه گیر همان گونه که پدران تو از پیامبران و مادران تو از همسران آنها این کار را انجام دادند. ای فاطمه! آیا تو را به چیزی بشارت ندهم؟ فاطمه گفت: بله، ای پیامبر خداوند - یا فرمود: ای پدرم - پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آیا نمی‌دانی ای فاطمه! که خداوند متعال پدرت را برگزید و او را پیامبر قرار داد و برای تمام انسان ها مبعوث کرد. سپس علی را برگزید و به من فرمان داد تا او را به همسری تو برگزینم و او را به امر خداوند، وزیر و وصی خود قرار دهم؟ ای فاطمه! علی بعد از من بزرگترین مسلمانی است که بر گردن مسلمانان حق دارد و از همه آنان در اسلام آوردن پیشتازتر و درعلم، عالمتر و در حلم، بردبارتر و در در میزان، باارزش‌تر است. پس فاطمه علیها السلام خوشحال شد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله به طرف فاطمه رو کرد و فرمود: ای فاطمه تو را خوشحال کردم؟ فرمود: بله. فرمود: آیا بیشتر از این درباره فضیلت و اوصاف علی همسرت و پسر عمویت برایت سخن نگویم؟ فرمود: بفرمائید، ای رسول خدا. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: اولین کسان از این امت که به من ایمان آوردند علی و مادرت خدیجه بودند. نخستین کسی که مرا در رساندن آنچه آورده بودم یاری رساند علی بود. ای فاطمه! علی برادر من، برگزیده من و پدر دو فرزندم است. به او خصلت های نیکوئی داده شده که کسی قبل از او از آنها برخوردار نبوده است و به هیچ کس بعد از او هم بخشیده نخواهند شد. پس تسلای خاطر پیدا کن و بدان که پدرت به خداوند متعال ملحق می‌شود. فرمود: ای پدرا! هم خوشحالم کردی و هم ناراحت.

فرمود: دخترم! همواره شادی دنیا با غم و زلالی آن با کدروت، عجین بوده است. دخترم! آیا بیشتر از این برایت از علی نگویم؟ فرمود: بله ای رسول خدا. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: خداوند متعال خلق را آفرید و آنان را در دو قسمت قرار داد و من و علی را در بهترین قسمت آن جای داد. همچنان که می فرماید: «وَ أَصْحابُ الْيَمِينِ ما أَصْحابُ الْيَمِينِ»{و یاران راست یاران راست کدامند - . الواقعه / ۲۷ - }

سپس آن دو قسمت را به قبائلی تقسیم کرد و من و علی را در بهترین آنها جای داد همچنان که می‌فرماید: «وَ جَعَلْناكُمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ»{ و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست بی تردید خداوند دانای آگاه است - . الحجرات/۱۳ - } سپس در قبائل خانه هایی قرار داد و ما را در بهترین خانه ها جای داد: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً»{خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاك و پاكیزه گرداند - . احزاب/ ۳۳ - }

بعد از آن از میان اهل بیتم مرا برگزید و بعد از آن علی وحسن و حسین و تو را برگزید. پس من سرور فرزندان آدم، علی سرور عرب، تو سرور زنان و حسن و حسین سرور جوانان بهشت هستند و از نسل تو مهدی را برگزید. خداوند زمین را پس از آنکه پر از ظلم و ستم شد با او سرشار از عدل خواهد کرد - . امالی ابن شیخ: ۳۲-۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۰۱»

یف، [الطرائف] مُسْنَدُ أَحْمَدَ عَنِ السُّدِّيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ عَبْدَ اللَّهِ

۱- ۱. سوره الواقعه: ۲۷.

۲- ۲. سوره الحجرات: ۱۳.

۳- ۳. سوره الأحزاب: ۳۳.

۴- ۴. فی المصدر: و من ذریتکما المهدی.

۵- ۵. أمالی ابن الشیخ. ۳۲ و ۳۳.

بْنَ عَبَّاسٍ الْوَفَاةُ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتَقَرَّبُ إِلَیْکَ بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ رُوِیَ أَیْضاً بِإِسْنَادِهِ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ مِنْهَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ: أَنَّ أَبَا بَکْرٍ وَ عُمَرَ خَطَبَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَ إِنَّهَا صَغِیرَهٌ فَخَطَبَهَا عَلِیٌّ علیه السلام فَزَوَّجَهَا مِنْهُ.

وَ رَوَی ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ بِأَسَانِیدِهَا: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام لَوْلَاکَ مَا عُرِفَ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ بَعْدِی.

وَ رُوِیَ أَیْضاً مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَرَبِ (۱).

**[ترجمه]طرائف: در مسند احمد از ابی صالح آمده که گفت: وقتی زمان مرگ عبدالله بن عباس فرارسید می گفت: پروردگارا! با ولایت علی به تو تقرب می‌جویم.

در همان کتاب به سندهای متعدد از پدر عبدالله بن بریده آمده: ابوبکر و عمر از پیامبر فاطمه را خواستگاری کردند، اما پیامبر فرمود: فاطمه کوچک است. اما به محض اینکه علی از او خواستگاری کرد فاطمه را به ازدواج او درآورد.

و ابن مغازلی با سندهای متعدد گفته: پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام گفت: ای علی! اگر تو نبودی بعد از من مؤمنان شناخته نمی‌شدند.

و از چند طریق روایت شده که پیامبر فرمود: علی سرور عرب است - . الطرائف: ۱۹ - .

**[ترجمه]

«۱۰۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] رَوَی الثِّقَاتُ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: یَا عَلِیُّ لَکَ أَشْیَاءُ لَیْسَ لِی مِثْلُهَا(۲) إِنَّ لَکَ زَوْجَهً مِثْلَ فَاطِمَهَ وَ لَیْسَ لِی مِثْلُهَا وَ لَکَ وَلَدَانِ مِنْ صُلْبِکَ وَ لَیْسَ لِی مِثْلُهُمَا مِنْ صُلْبِی وَ لَکَ مِثْلُ خَدِیجَهَ أُمِّ أَهْلِکَ وَ لَیْسَ لِی مِثْلُهَا حُمَاهً(۳) وَ لَکَ صِهْرٌ مِثْلِی (۴) وَ لَکَ أَخٌ فِی النَّسَبِ مِثْلُ جَعْفَرٍ وَ لَیْسَ لِی مِثْلُهُ فِی النَّسَبِ وَ لَکَ أُمٌّ مِثْلُ فَاطِمَهَ بِنْتِ أَسَدٍ الْهَاشِمِیَّهِ الْمُهَاجِرَهِ وَ لَیْسَ لِی مِثْلُهَا.

سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ: أَنَّ رَجُلًا فَاخَرَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَاخِرِ الْعَرَبَ فَأَنْتَ أَکْرَمُهُمُ ابْنَ عَمٍّ وَ أَکْرَمُهُمْ نَفْساً وَ أَکْرَمُهُمْ زَوْجَهً وَ أَکْرَمُهُمْ وَلَداً وَ أَکْرَمُهُمْ أَخاً وَ أَکْرَمُهُمْ عَمّاً وَ أَعْظَمُهُمْ حِلْماً وَ أَکْثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمُهُمْ سِلْماً.

وَ فِی خَبَرٍ: وَ أَشْجَعُهُمْ قَلْباً وَ أَسْخَاهُمْ کَفّاً.

وَ فِی خَبَرٍ آخَرَ: أَنْتَ أَفْضَلُ أُمَّتِی فَضْلًا(۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: ای علی! تو چیزهای داری که من مانند آنها را ندارم. تو همسری مثل فاطمه داری در حالی که من مانند او را ندارم، تو فرزندانی مانند حسن و حسین از صلب خود داری که من مانند آنان را از صلب خود ندارم. مادر خانمی مثل خدیجه داری که من ندارم. پدر زنی همچون من داری که من ندارم. برادری همچون جعفر داری که من مانند او را در نسب ندارم و در نهایت مادری همچون فاطمه بنت اسد هاشمی مهاجر داری که من مانند او را ندارم.

سلمان و ابوذر و مقداد گفتند: مردی بر علی بن ابی طالب علیه السلام فخر فروشی کرد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: ای علی بر عرب مباهات کن! تو گرامی‌ترین آنان از لحاظ پسر عمو و گرامی‌ترین آنها از لحاظ نفس و گرامی‌ترین آنها از لحاظ همسر و گرامی‌ترین آنها از لحاظ فرزندان هستی. تو در میان آنان، گرامی‌ترین از لحاظ برادر و گرامی‌ترین از لحاظ عمو و بردبارترین، عالم ترین و پیشگام ترین آنها در اسلام هستی.

در خبری دیگر آمده: شجاعترین قلب و بخشنده ترین دست را داری.

و در خبر دیگر هم آمده: تو با فضیلت‌ترین فرد در امت من هستی - . مناقب آل ابی طالب ۱ : ۳۵۵-۳۵۶ - .

**[ترجمه]

«۱۰۳»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَتِّبٌ مَوْلَانَا قَالَ حَدَّثَنِی عُمَرُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِی عُبَیْدَةَ

ص: ۶۸

۱- ۱. الطرائف: ۱۹.

۲- ۲. فی المصدر: لیس لی منها.

۳- ۳. حماه الرجل: ام امرأته.

۴- ۴. فی المصدر بعد ذلک: و لیس لی صهر مثلی.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۵۵ و ۳۵۶.

بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ جُنْدَبَ بْنَ جُنَادَةَ يَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ أَنْتَ أَخِي وَ صَفِيِّي وَ وَصِيِّي وَ وَزِيرِي وَ أَمِينِي مَكَانُكَ مِنِّي فِي

حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي كَمَكَانِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ مَعِي مَنْ مَاتَ وَ هُوَ يُحِبُّكَ خَتَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ بِالْأَمْنِ وَ الْإِيمَانِ وَ مَنْ مَاتَ وَ هُوَ يُبْغِضُكَ لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: محمد بن عمار بن یاسر گفت: از ابوذر جندب بن جناده شنیدم که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که دست علی علیه السلام را گرفته بود و فرمود: ای علی! تو برادر من، برگزیده من، وصی من، وزیر و امین من هستی. مقام و منزلت تو در نزد من چه در زندگی و چه بعد از مرگم همچون هارون برای موسی است با این تفاوت که بعد از من پیامبری مبعوث نمی‌شود. کسی که بمیرد در حالی که در دلش محبت تو وجود داشته باشد خداوند متعال عاقبت او را امنیت و ایمان قرار خواهد داد و کسی که بمیرد و در دلش کینه نسبت به تو وجود داشته باشد بهره‌ای از اسلام بهره‌ای ندارد - . امالی ابن الشیخ : ۲ - .

**[ترجمه]

«۱۰۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجُنْدِيِّ مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَنْصُورٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَنْبَسَةَ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ: أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ إِنَّ قَوْماً يَنَالُونَ مِنْهُ أُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ عِدَّةً مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله مِنْهُمْ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ وَ كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ يَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ لَقَدْ أُعْطِيَ عَلِيٌّ علیه السلام مَا لَمْ يُعْطَهُ بَشَرٌ هُوَ زَوْجُ فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ فَمَنْ رَأَى مِثْلَهَا أَوْ سَمِعَ أَنَّهُ تَزَوَّجَ بِمِثْلِهَا أَحَدٌ فِي الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ وَ هُوَ أَبُو الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَيْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ فَمَنْ لَهُ أَيُّهَا النَّاسُ مِثْلُهُمَا وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَمْوُهُ وَ هُوَ وَصِيُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي أَهْلِهِ وَ أَزْوَاجِهِ وَ سُدَّتِ الْأَبْوَابُ الَّتِي فِي الْمَسْجِدِ كُلُّهَا غَيْرَ بَابِهِ وَ هُوَ صَاحِبُ بَابِ خَيْبَرَ وَ هُوَ صَاحِبُ الرَّايَةِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَ تَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَئِذٍ فِي عَيْنَيْهِ وَ هُوَ أَرْمَدُ فَمَا اشْتَكَاهُمَا مِنْ بَعْدُ وَ لَا وَجَدَ حَرّاً وَ لَا بَرْداً وَ لَا قَرّاً(۲) بَعْدَ يَوْمِهِ ذَلِكَ وَ هُوَ صَاحِبُ يَوْمِ غَدِيرِ خُمٍ (۳) إِذْ نَوَّهَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِاسْمِهِ وَ أَلْزَمَ أُمَّتَهُ وَلَايَتَهُ وَ عَرَّفَهُمْ بِخَطَرِهِ وَ بَيَّنَ لَهُمْ مَكَانَهُ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ أَوْلَى بِكُمْ مِنْكُمْ بِأَنْفُسِكُمْ قَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ قَالَ فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ هُوَ صَاحِبُ الْعَبَاءِ وَ مَنْ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُ

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ: ۲.

۲- ۲. لیست کلمه« و لا قرا» فی المصدر.

٣– ٣. ليست كلمه« خم» فى المصدر.

تَطْهِيراً: وَ هُوَ صَاحِبُ الطَّائِرِ حِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اللَّهُمَّ ائْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ وَ إِلَيَّ (۱) فَجَاءَ عَلِيٌّ فَأَكَلَ مَعَهُ وَ هُوَ صَاحِبُ سُورَةِ بَرَاءَةَ حِينَ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِيلُ علیه السلام عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ سَارَ أَبُو بَكْرٍ بِالسُّورَةِ فَقَالَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ لَا يُبَلِّغُهَا إِلَّا أَنْتَ أَوْ عَلِيٌّ إِنَّهُ مِنْكَ وَ أَنْتَ مِنْهُ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْهُ فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ وَ هُوَ عَيْبَةُ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَنْ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا(۲) وَ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِ الْمَدِينَةَ مِنَ الْبَابِ (۳) كَمَا أَمَرَ اللَّهُ فَقَالَ وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها(۴) وَ هُوَ مُفَرِّجُ الْكَرْبِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ فِي الْحُرُوبِ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ صَدَّقَهُ وَ اتَّبَعَهُ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ صَلَّى فَمَنْ أَعْظَمُ فِرْيَةً عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ مِمَّنْ قَاسَ بِهِ أَحَداً أَوْ شَبَّهَ بِهِ بَشَراً(۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: در نزد عمرو بن میمون الأودی از علی بن ابی طالب علیه السلام سخن به میان آمد. او گفت: بعضی علی را دشنام می دهند. آنها هیزم جهنم هستند. از بعضی صحابه رسول خدا صلی لله علیه و آله از جمله حذیفه بن یمان وکعبه بن عجره شنیدم که هر یک از آنان می گفتند: به علی علیه السلام چیزهای داده شده که به هیچ بشری داده نشده است: او همسر فاطمه سرور زنان از اولین تا آخرین است. چه کسی زنی مانند فاطمه علیها السلام را دیده و آیا کسی تا کنون شنیده است که فردی با زنی مانند فاطمه ازدواج کرده باشد؟ علی علیه السلام دو پسر به نام های حسن و حسین علیهما السلام را دارد که دو سرور جوانان بهشتی از اولین تا آخرین هستند. ای مردم! چه کسی فرزندانی مانند آنها را دارد؟ پدر زن علی رسول خدا است. او وصی پیامبر در خانه‌اش و اهل بیتش است. تمام درهای مشرف به مسجد بسته شدند به جز در علی. او صاحب باب خیبر و حمل کننده پرچم در روز خیبر است. در آن روز علی از ناحیه چشم درد می کشید. رسول خدا آب دهان خود را به آن مالید بعد از آن دیگر هیچگاه چشمانش دچار مشکل نشد. و از آن به بعد هیچگاه احساس سرما و گرمای آزار دهنده نکرد. او صاحب روز غدیر خم است جائی که رسول خدا صلی الله علیه و آله اسمش را ذکر کرد و ولایتش را بر مسلمانان واجب کرد و از اهمیت و مقام او سخن گفت و فرمود: ای مردم! چه کسی بر شما از خودتان سزاوارتر است؟ گفتند: خداوند و فرستاده اش. فرمود: کسی که من مولای اویم پس این علی، مولای او است. علی علیه السلام صاحب عباء و کسی است که خداوند رجس و پلیدی را از او سترده است و کاملا پاک و پیراسته کرده است. او صاحب الطائر است هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: خداوندا نزد من آر کسی را که بهترین خلق در نزد تو و من است. در آن هنگام علی نزد او آمد و با او غذا خورد. او صاحب سوره برائت (توبه) است. وقتی که جبرئیل این سوره را بر پیامبرصلی الله علیه و آله نازل کرد ابوبکر سوره را برد. اما جبرئیل نازل شد و فرمود: ای محمد! این سوره را تنها باید تو یا علی ابلاغ کنند چرا که او از تو و تو از او هستی. پس رسول خدا چه در حیات و چه بعد از حیات از او بود. علی علیه السلام مخزن علم رسول خدا صلی الله علیه و آله بود و کسی که پیامبر درباره‌اش فرمود: من شهر علم و علی درِ آن است؛ کسی که علم را طلب می کند باید از درِ آن شهر بگذرد همچنان که خداوند متعال می فرماید: «وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها» {و به خانه ها از در [ورودی] آنها درآیید - . البقره/۱۸۹ - }. علی علیه السلام برطرف کننده ناراحتی و نگرانی رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنگ ها بود و نخستین کسی بود که به رسول خدا ایمان آورد و او را تصدیق کرد و راهش را در پیش گرفت. او نخستین کسی بود که نماز به جای آورد. پس چه بهتانی می‌توانند بر خداوند و رسول خدا صلی الله علیه و آله از این بزرگتر باشد که کسی شخصی را با علی صلی الله علیه و آله مقایسه کند و بشری را به او تشبیه کند - . امالی ابن الشیخ : ۹ - .

**[ترجمه]

«۱۰۵»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْمُعَافَا بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الثَّلْجِ (۶) عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَهْرَامَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مُوسَى الْقَطَّانِ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ لَيْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَوْ أَنَّ الْغِيَاضَ أَقْلَامٌ وَ الْبَحْرَ مِدَادٌ وَ الْجِنَّ حُسَّابٌ وَ الْإِنْسَ كُتَّابٌ مَا أَحْصَوْا فَضَائِلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام(۷).

**[ترجمه]كنز الفوائد: ابن عباس گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: اگر درختان قلم، درياها مركّب، جنيان حساب گر و آدميان نويسنده شوند نخواهد توانست فضائل على را بشمارند - . كنز الكراجكى: ۱۲۸-۱۲۹ - .

**[ترجمه]

«۱۰۶»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] ل، [الخصال] ابْنُ نَاتَانَهَ وَ الْمُكَتِّبُ وَ الْهَمَذَانِيُّ وَ الْوَرَّاقُ جَمِيعاً عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ فِيكَ خَمْسَ خِصَالٍ فَأَعْطَانِي أَمَّا أَوَّلُهَا فَإِنِّي

۱- ۱. في المصدر: بأحب خلقك إليك يأكل معي.

۲- ۲. في المصدر: فمن.

۳- ۳. في المصدر: من بابها.

۴- ۴. سوره البقره: ۱۸۹.

۵- ۵. أمالي ابن الشيخ: ۹.

۶- ۶. في المصدر: ابى الثلج.

۷- ۷. كنز الكراجكيّ: ۱۲۸ و ۱۲۹.

سَأَلْتُهُ أَنْ تَنْشَقَّ الْأَرْضُ عَنِّی فَأَنْفُضَ التُّرَابَ عَنْ رَأْسِی وَ أَنْتَ مَعِی فَأَعْطَانِی وَ أَمَّا الثَّانِیَهُ فَإِنِّی سَأَلْتُهُ أَنْ یَقِفَنِی عِنْدَ کِفَّهِ الْمِیزَانِ وَ أَنْتَ مَعِی فَأَعْطَانِی وَ أَمَّا الثَّالِثَهُ فَسَأَلْتُ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یَجْعَلَکَ حَامِلَ لِوَائِی وَ هُوَ لِوَاءُ اللَّهِ الْأَکْبَرُ عَلَیْهِ مَکْتُوبٌ الْمُفْلِحُونَ الْفَائِزُونَ (۱) بِالْجَنَّهِ فَأَعْطَانِی وَ أَمَّا الرَّابِعَهُ فَإِنِّی سَأَلْتُهُ أَنْ یَسْقِیَ أُمَّتِی مِنْ حَوْضِی بِیَدِکَ فَأَعْطَانِی وَ أَمَّا الْخَامِسَهُ فَإِنِّی سَأَلْتُهُ أَنْ یَجْعَلَکَ قَائِدَ أُمَّتِی إِلَی الْجَنَّهِ فَأَعْطَانِی فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَنَّ عَلَیَّ بِهِ (۲).

ل، [الخصال] أحمد بن إبراهیم بن بکر عن زید بن محمد البغدادی عن عبد الله بن أحمد الطائی عن أبیه عن الرضا عن آبائه علیهم السلام: مثله (۳)

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بالأسانید الثلاثه: مثله (۴)

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عنه علیه السلام: مثله (۵).

**[ترجمه]خصال، عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام به نقل از پدرانش فرمود: پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: ای علی! از خداوند پنج خصلت را درباره تو طلبیدم که همه آنها را به من عطا کرد. نخست اینکه من اول کسی باشم که از قبر برمی... خیزم و غبار از چهره ام برمی گیرم در حالی که تو کنارم باشی، پس آن را به من داد. دوم اینکه اجازه دهد من در جای سنجش اعمال بایستم و تو در کنارم باشی پس آن را به من داد. سوم اینکه از خدا خواستم تو را در قیامت حامل پرچم من قرار دهد که پرچم الله اکبر است و بر آن نوشته شده است: «رستگاران کسانی‌اند که به بهشت نائل آمدند» پس آن را به من داد. چهارم اینکه از او خواستم امتم به دست تو از حوض کوثر سیراب شوند پس آن را به من داد و پنجم اینکه از او خواستم تو را پیشرو امتم به هنگام ورود به بهشت قرار دهد، پس آن را به من داد. شکر خدای را که با این چیزها بر من منت نهاد - . عیون الأخبار: ۱۵۳و۱۵۴، الخصال ۱: ۱۵۱-۱۵۲ - .

در خصال و عیون اخبار الرضا - . عیون الأخبار: ۱۹۸-۱۹۹ -

با سند دیگری به نقل از امام رضا و اجدادش علیهم السلام مانند آن آمده است - . الخصال ۱: ۱۵۱ - .

در صحیفه الرضا - . صحیفه الرضا علیه السلام : ۷- ۸ -

هم همین روایت نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۰۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ: دَعَا النَّبِیُّ ص (۶) أَنْ یَقِیَنِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْحَرَّ وَ الْبَرْدَ(۷).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: حضرت علی علیه السلام فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله از پیشگاه خداوند برای من دعا کرد تا مرا از گرما و سرما در امان دارد - . عیون الأخبار: ۲۲۳ - .

**[ترجمه]

«۱۰۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِإِسْنَادِ أَخِی دِعْبِلٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَمِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السلام قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ یَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ خِصَالًا لَأَنْ یَکُونَ فِیَّ إِحْدَاهُنَّ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنَ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ وَ تَرَحَّمْ عَلَیْهِ وَ انْصُرْهُ وَ انْتَصِرْ بِهِ وَ أَعِنْهُ وَ اسْتَعِنْ بِهِ فَإِنَّهُ عَبْدُکَ وَ کَتِیبَهُ رَسُولِکَ (۸).

ص: ۷۱

۱- ۱. فی العیون: المفلحون هم الفائزون.

۲- ۲. عیون الأخبار: ۱۵۳ و ۱۵۴. و فیه: الحمد للّه الذی من علی بک، الخصال ۱: ۱۵۱ و ۱۵۲.

۳- ۳. الخصال ۱: ۱۵۱.

۴- ۴. عیون الأخبار: ۱۹۸ و ۱۹۹.

۵- ۵. صحیفه الرضا علیه السلام: ۷ و ۸.

۶- ۶. فی المصدر: دعا لی النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

۷- ۷. عیون الأخبار: ۲۲۳.

۸- ۸. أمالی الشیخ: ۲۳۰ و ۲۳۱.

**[ترجمه]امالی طوسی: حسن بن علی علیهما السلام فرمود: عمر بن خطاب گفت: از رسول خدا شنیدم که می فرمود: در علی خصلت هایی وجود دارد که یکی از آنها در نزد من محبوتر است از دنیا و هر آنچه که در آن است. از رسول خدا شنیدم که درباره علی بن ابی طالب فرمود: خداوندا او را بیامرز و بر او رحم کن. او را یاری کن و پیروزی را به دست او قرار بده. او را یاری ده و دیگران را با او یاری کن. علی بنده تو و سپاه رسول تو است - . امالی الشیخ : ۲۳۰-۲۳۱ - .

**[ترجمه]

«۱۰۹»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الزَّیَّاتِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ الْمُغِیرَهِ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَطْنَ قُدَیْدٍ(۱) قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَا عَلِیُّ إِنِّی سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یُوَالِیَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ یُوَاخِیَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ یَجْعَلَکَ وَصِیِّی فَفَعَلَ فَقَالَ رَجُلٌ (۲) وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِی شَنٍّ بَالٍ خَیْرٌ مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ هَلَّا سَأَلَهُ مَلَکاً یَعْضُدُهُ عَلَی عَدُوِّهِ أَوْ کَنْزاً یَسْتَعِینُ بِهِ عَلَی فَاقَتِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ أَنْ یَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیْهِ کَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَکٌ إِنَّما أَنْتَ نَذِیرٌ وَ اللَّهُ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ وَکِیلٌ (۳).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْعَیَّاشِیُّ بِإِسْنَادِهِ إِلَی الصَّادِقِ علیه السلام فِی خَبَرٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنِّی سَأَلْتُ اللَّهَ إِلَی قَوْلِهِ یَسْتَعِینُ بِهِ عَلَی فَاقَتِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فَلَعَلَّکَ باخِعٌ نَفْسَکَ الْآیَهَ(۴).

**[ترجمه]مجالس مفید، امالی طوسی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: وقتی رسول اکرم صلی الله علیه و آله به قُدید (بین مکه ومدینه) فرود آمد به علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: ای علی! از خداوند متعال خواستم که بین من و تو موالات برقرار کند و خداوند آن را انجام داد. و خواستم بین من و تو برادری بر قرار کند وآن را انجام داد. همچنان که از وی خواستم تا تو را وصی من قرار دهد و این خواسته را هم برآورده کرد. مردی گفت: سوگند به خدا یک پیمانه خرما در مشک دریده و کهنه بهتر از آن چیزی است که محمد از خداوند خواست! چرا از خداوند نخواست تا فرشته ای را بر او نازل کند تا در مقابل دشمنانش یاریش دهد و یا به او گنجی ببخشد تا با آن به از بین بردن فقر خود کمک کند؟! در این هنگام بود که خداوند متعال این آیه را نازل کرد: «فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ أَنْ یَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیْهِ کَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَکٌ إِنَّما أَنْتَ نَذِیرٌ وَ اللَّهُ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ وَکِیلٌ» {و مبادا تو برخی از آنچه را که به سویت وحی می شود ترک گویی و سینه ات بدان تنگ گردد که می گویند چرا گنجی بر او فرو فرستاده نشده یا فرشته ای با او نیامده است تو فقط هشداردهنده ای و خدا بر هر چیزی نگهبان است} - . امالی المفید : ۱۶۳، امالی الشیخ : ۶۶، هود / ۱۲ -

مناقب ابن آشوب: از امام صادق علیه السلام به نقل از پیامبر آمده است که فرمود: ای علی! من از خداوند طلبیدم - ادامه‌اش همچون حدیث بالا - تا این سخن: تا با آن به از بین بردن فقر خود کمک کند؟ سپس این آیه نازل شد: « فَلَعَلَّکَ باخِعٌ نَفْسَکَ» {و سینه ات بدان تنگ گردد} تا آخر آیه. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۷۷- ۴۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۱۰»

یف، [الطرائف]: رَأَیْتُ کِتَاباً کَبِیراً مُجَلَّداً فِی مَنَاقِبِ أَهْلِ الْبَیْتِ علیهم السلام تَأْلِیفَ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ فِیهِ أَحَادِیثُ جَلِیلَهٌ قَدْ صَرَّحَ فِیهَا نَبِیُّهُمْ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله بِالنَّصِّ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْخِلَافَهِ عَلَی النَّاسِ لَیْسَ فِیهَا شُبْهَهٌ عِنْدَ ذَوِی الْإِنْصَافِ وَ هِیَ حُجَّهٌ عَلَیْهِمْ وَ فِی خِزَانَهِ مَشْهَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْغَرِیِّ مِنْ هَذَا الْکِتَابِ الْمَذْکُورِ نُسْخَهٌ مَوْقُوفَهٌ مَنْ أَرَادَ الْوُقُوفَ عَلَیْهَا فَلْیَطْلُبْهَا مِنْ خِزَانَتِهِ الْمَعْرُوفَهِ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ أَبُو عُمَرَ یُوسُفُ بْنُ عَبْدِ الْبِرِّ النُّمَیْرِیُّ فِی کِتَابِ الْإِسْتِیعَابِ: فَإِنَّهُ ذَکَرَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَضَائِلَ وَ نُصُوصاً صَرِیحَهً عَلَیْهِ مِنْ نَبِیِّهِمْ بِالْخِلَافَهِ وَ التَّفْضِیلِ عَلَی الْأَصْحَابِ ثُمَّ اعْتَرَفَ بِالْعَجْزِ عَنْ حَصْرِ فَضَائِلِهِ وَ ذِکْرِ فَوَاضِلِهِ.

ص: ۷۲

۱- ۱. مصغرا اسم موضع قرب مکّه. و فی النسخ« فدیه» و هو سهو.

۲- ۲. فی المصدرین: فقال رجل من القوم.

۳- ۳. أمالی المفید: ۱۶۳- أمالی الشیخ: ۶۶. و الآیه فی سوره هود: ۱۲.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۷۷ و ۴۷۸.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ أَبُو بَکْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُوسَی بْنِ مَرْدَوَیْهِ: فِی کِتَابِهِ کِتَابِ الْمَنَاقِبِ مِنَ الْأَخْبَارِ الشَّاهِدَهِ تَوَاتُراً وَ تَصْرِیحاً بِفَضَائِلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ تَحْقِیقِ النَّصِّ عَلَیْهِ وَ لَقَدْ تَصَفَّحْتُ شَیْئاً یَسِیراً مِنْ کِتَابِ أَبِی بَکْرِ بْنِ مَرْدَوَیْهِ وَ هُوَ مِنْ أَعْیَانِ رِجَالِ الْأَرْبَعَهِ الْمَذَاهِبِ فَوَجَدْتُ فِیهِ مِائَهً وَ اثْنَتَیْنِ وَ ثَمَانِینَ مَنْقَبَهً رَوَاهَا عَنْ نَبِیِّهِمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فِیهَا تَصْرِیحٌ بِالنَّصِّ عَلَی خِلَافَتِهِ وَ أَنَّهُ الْقَائِمُ مَقَامَهُ فِی أُمَّتِهِ ثُمَّ ظَفِرْتُ بِأَصْلِ کِتَابِ الْمَنَاقِبِ لِابْنِ مَرْدَوَیْهِ فَوَجَدْتُ ثَلَاثَ مُجَلَّدَاتٍ وَ هِیَ عِنْدِی وَ یَتَضَمَّنُ نُصُوصاً صَرِیحَهً عَلَی مَوْلَانَا عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا ذَکَرَهُ الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ مُؤْمِنٍ الشِّیرَازِیُّ فِی الْکِتَابِ الَّذِی اسْتَخْرَجَهُ مِنَ التَّفَاسِیرِ الِاثْنَیْ عَشَرَ وَ هُوَ مِنْ رِجَالِ الْأَرْبَعَهِ الْمَذَاهِبِ وَ عُلَمَائِهِمْ وَ سَیَأْتِی ذِکْرُ التَّفَاسِیرِ الَّتِی اسْتَخْرَجَهُ مِنْهَا: وَ قَدْ ذَکَرَ فِی الْکِتَابِ الْمَذْکُورِ تَصْرِیحَاتِهِمْ مِنْ نَبِیِّهِمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله بِالنَّصِّ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْخِلَافَهِ وَ فَضَائِلَ عَظِیمَهً.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا ذَکَرَهُ الْأَصْفَهَانِیُّ أَسْعَدُ بْنُ عَبْدِ الْقَاهِرِ بْنِ شَفْرُوَهَ فِی کِتَابِ الْفَائِقِ: فَإِنَّهُ تَضَمَّنَ نُصُوصاً صَرِیحَهً مِنْ نَبِیِّهِمْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْخِلَافَهِ أَیْضاً وَ مَنَاقِبَ جَلِیلَهً وَ قَدْ رَأَیْتُ مِنْهُ نُسْخَهً بِخِزَانَهِ مَشْهَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْغَرِیِّ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا ذَکَرَهُ مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ الْخُوارَزْمِیُّ أَخْطَبُ الْخُطَبَاءِ وَ هُوَ مِنْ أَعْیَانِ عُلَمَاءِ الْأَرْبَعَهِ الْمَذَاهِبِ: فِی کِتَابِ الْأَرْبَعِینَ فِی مَنَاقِبِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَإِنَّهُ مُتَضَمِّنٌ نُصُوصاً مِنْ نَبِیِّهِمْ صلی الله علیه و آله عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ فَضَائِلَ عَظِیمَهً جَلِیلَهً وَ لَا یَسَعُ تَسْمِیَهُ الْکُتُبِ فِی ذَلِکَ وَ الْفَضَائِلِ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ الْمَعْرُوفُ بِحُجَّهِ الْإِسْلَامِ نَاصِرُ بْنُ أَبِی الْمَکَارِمِ الْمِطْرَزِیُّ الْخُوارَزْمِیُّ وَ هُوَ مِنْ أَعْیَانِ الْعُلَمَاءِ الْأَرْبَعَهِ الْمَذَاهِبِ صَاحِبُ کِتَابِ الْغَرْبِ (۱) وَ الْمَغْرِبِ وَ الْإِیضَاحِ فِی شَرْحِ الْمَقَامَاتِ فِی شَرْحِ کِتَابِ الْمَنَاقِبِ فَقَالَ فِی أَوَّلِ الْکِتَابِ مَا هَذَا لَفْظُهُ: ذِکْرُ فَضَائِلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب علیهما السلام بَلْ ذِکْرُ شَیْ ءٍ مِنْهَا

۱- ۱. فی المصدر: و هو من أعیان أهل السنه صاحب الکتاب المعروف.

إِذْ ذِكْرُ جَمِيعِهَا يُقْصِرُ عَنْهَا بَاعُ الْإِحْصَاءِ بَلْ ذِكْرُ أَكْثَرِهَا يَضِيقُ عَنْهُ نِطَاقُ طَاقَةِ الِاسْتِقْصَاءِ يَدُلُّ عَلَى صِدْقِ مَا ذَكَرْتُهُ مَا أَنْبَأَنِي بِهِ صَدْرُ الْحُفَّاظِ الْحَسَنُ بْنُ الْعَطَاءِ الْهَمْدَانِيُّ رَفَعَهُ إِلَى أَنْ قَالَ حَدَّثَنَا صَدْرُ الْأَئِمَّةِ أَخْطَبُ الْخُطَبَاءِ مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَكِّيُّ ثُمَّ الْخُوارَزْمِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي السَّيِّدُ الْإِمَامُ الْمُرْتَضَى أَبُو الْفَضْلِ الْحُسَيْنُ فِي كِتَابِهِ إِلَيَّ مِنْ مَدِينَةِ الرَّيِّ جَزَاهُ اللَّهُ عَنِّي خَيْراً أَخْبَرَنَا السَّيِّدُ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ الْحُسَيْنِيُّ الشَّيْبَانِيُّ بِقِرَاءَتِي عَلَيْهِ أَخْبَرَنَا الشَّيْخُ الْعَالِمُ أَبُو النَّجْمِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ عِيسَى الثمان [السَّمَّانُ] الرَّازِيُّ أَخْبَرَنَا الشَّيْخُ الْعَالِمُ أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ النَّيْسَابُورِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ الْأَدِيبُ بِقِرَاءَتِي عَلَيْهِ حَدَّثَنِي الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا أَبُو الْفَرَجِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الثَّلْجِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَهْرَامَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مُوسَى الْقَطَّانِ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ لَيْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَوْ أَنَّ الْغِيَاضَ أَقْلَامٌ وَ الْبَحْرَ مِدَادٌ وَ الْجِنَّ حُسَّابٌ وَ الْإِنْسَ كُتَّابٌ مَا أَحْصَوْا فَضَائِلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]طرائف: کتابی بزرگ و مجلّد در بیان فضائل اهل بیت علیهم السلام را از احمد بن حنبل دیدم که در آن احادیث با عظمتی وجود داشت که در آنها پیامبر صلی الله علیه و آله صراحتا خلافت علی علیه السلام بعد از خود را تاکید می کند و هیچ شک وشبهه ای در آنها برای افراد با انصاف نیست و حجتی آشکار علیه آنها است. در کتابخانه مرقد علی بن ابی طالب علیه السلام در «غرّی» نسخه‌ای وقف شده از این کتاب وجود دارد و هر کس می‌خواهد از آن اطلاع یابد آن را از کتابخانه معروف آنجا بطلبد.

و از جمله آن، چیزهایی است که ابو عمر یوسف بن عبدالبر نمیری در کتاب الاستعیاب روایت کرده؛ او در آن، احادیث صریح و روشنی را از پیامبر صلی الله علیه و آله درباره فضائل علی علیه السلام و خلافت و برتری آن حضرت بر دیگر صحابه ذکر کرده است و اعتراف می کند که نمی‌توان این فضائل بی شمار را شمرد.

و از جمله آن، چیزهایی است که ابوبکر احمد بن موسی بن مردویه در کتاب المناقب روایت کرده از روایاتی که از جهت تواتر و صراحت گواه بر فضائل علی بن ابی طالب علیه السلام است و نص بر حضرت را نشان می دهد. من در کتاب ابوبکر بن مردویه که از عالمان سرشناس مذاهب اربعه است نظری کوتاه انداختم. در آن صد و هشتاد و دو فضیلت از فضائل علی علیه السلام را یافتم که در آنها پیامبر صراحتا به خلافت علی علیه السلام بعد از خودش و جانشین بودن او بر امت اسلامی تاکید می کند. سپس به نسخه اصلی کتاب المناقب از ابن مردویه دست یافتم که در سه مجلد بود که الان نزد من است و در آن احادیثی وجود دارد که صراحتا به خلافت علی علیه السلام اشاره می کند.

از آن جمله، روایات حافظ محمد بن مؤمن شیرازی است که از عالمان مذاهب اربعه است و این روایات را در کتابی آورده که آن را از تفاسیر دوازده‌گانه که بعدها آن ها را ذکر خواهیم کرد استخراج کرده و در آن احادیث روشنی که در آن پیامبر به خلافت علی علیه السلام و فضائل والای او تصریح می کند وجود دارد.

از آن جمله، روایات اصفهانی أسعد بن عبدالقاهر بن شفروه در کتاب الفائق است که احادیث صریحی را از پیامبر صلی الله علیه و آله درباره خلافت علی علیه السلام بعد از خودش و بیان فضائل و صفات نیکوی وی می آورد و من در کتابخانه مرقد علی بن ابی طالب علیه السلام در «غری» نسخه ای از آن را دیدم.

از آن جمله، روایات موفق بن احمد خوارزمی است در کتاب الأربعین فی مناقب امیرالمؤمنین. وی به اخطب الخطباء مشهور بود و از عالمان سرشناس مذاهب اربعه اهل تسنن به شمار می رفت. این کتاب دارای احادیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله درباره علی علیه السلام و فضائل والای اوست. البته در اینجا نگنجد که همه کتاب‌هایی را که در باره آن حضرت و فضائل اوست نام ببریم.

از آن جمله، روایات ناصر بن ابی المکارم المطرزی الخوارزمی است که معروف به حجه الإسلام بود و از عالمان شناخته شده مذاهب اربعه اهل تسنن است و کتاب «الغرب و المغرب» و «الإیضاح فی شرح المقامات» در شرح کتاب المناقب را تألیف کرده است. وی در اول کتاب چنین می گوید: ذکر فضائل علی علیه السلام بلکه ذکر برخی از آنها چرا که کسی نمی‌تواند همه آنها را به شماره درآورد، بلکه ذکر اکثر آنها هم در طاقت بشری برای تحقیق نمی گنجد. آنچه صحت حرف مرا تصدیق می کند سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله است که از ابن عباس روایت شده: اگر درختان قلم، دریاها مرکب، جنیان حساب گر وآدمیان نویسنده شوند نخواهد توانست فضائل علی را بشمارند - . الطرائف:۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۱۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ النَّحْوِیِّ عَنْ أَبِی الْأَسْوَدِ الْخَلِیلِ بْنِ أَسْوَدَ النُّوشَجَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَّامٍ الْجُمَحِیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ حَبِیبٍ النَّحْوِیِّ وَ كَانَ عُثْمَانِیّاً قَالَ: قُلْتُ لِلْخَلِیلِ بْنِ أَحْمَدَ أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ شَیْ ءٍ(۲) فَتَكْتُمُهَا عَلَیَّ قَالَ إِنَّ قَوْلَکَ یَدُلُّ عَلَی أَنَّ الْجَوَابَ أَغْلَظُ مِنَ السُّؤَالِ فَتَكْتُمُهُ أَنْتَ أَیْضاً قَالَ قُلْتُ نَعَمْ أَیَّامَ حَیَاتِکَ قَالَ سَلْ قَالَ قُلْتُ مَا بَالُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَحِمِهِمْ كَأَنَّهُمْ كُلَّهُمْ بَنُو أُمٍّ وَاحِدَهٍ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام مِنْ بَیْنِهِمْ كَأَنَّهُ ابْنُ عَلَّهٍ(۳) قَالَ مِنْ أَیْنَ لَکَ هَذَا السُّؤَالُ قَالَ قُلْتُ قَدْ وَعَدْتَنِی الْجَوَابَ قَالَ وَ قَدْ ضَمِنْتَ لِیَ الْكِتْمَانَ قَالَ قُلْتُ أَیَّامَ حَیَاتِکَ فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً تَقَدَّمَهُمْ إِسْلَاماً وَ فَاقَهُمْ عِلْماً وَ بَذَّهُمْ (۴) شَرَفاً وَ رَجَحَهُمْ زُهْداً وَ طَالَهُمْ جِهَاداً

۱- ۱. الطرائف: ۳۳.

۲- ۲. فی المصدر: عن مسأله.

۳- ۳. العله- بالفتح-: الضره. و یقال: بنو علات ای بنو أمّهات شتّی من رجل واحد.

۴- ۴. بذه: غلبه و فاقه.

فَحَسَدُوهُ وَ النَّاسُ إِلَى أَشْكَالِهِمْ وَ أَشْبَاهِهِمْ أَمْيَلُ مِنْهُمْ إِلَى مَنْ بَانَ مِنْهُمْ فَافْهَمْ (۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: یونس بن حبیب نحوی که از طرفداران عثمان بود گفت: به خلیل بن احمد گفتم: می‌خواهم درباره چیزی از تو سؤال کنم. آیا قول می‌دهی که آن را نزد کسی بازگو نکنی؟ گفت: سخن تو بیانگر این است که جواب شدیدتر از سؤال است. آیا تو هم قول می‌دهی که جواب آن را نزد کسی نگوئی؟ گفتم: بله تا زمانی که زنده‌ای. گفت: بپرس. گفتم: چه شده که اصحاب رسول خدا و نزدیکان او گویا همه فرزندان یک مادر هستند و در این میان تنها علی است که گویا از زنی دیگر است؟! گفت: این سؤال چگونه به ذهن تو خطور کرد؟ گفتم: به من قول دادی که جواب دهی. گفت: تو هم قول دادی که جواب را مخفی بداری. گفتم: تا زمانی که زنده‌ای. گفت: علی علیه السلام در اسلام آوردن بر همه آنها پیشی گرفت و در علم از آنان برتر بود و در شرافت همه شان را پشت سر گذاشت. او زاهد ترین آنها بود و استقامتش در جهاد در راه خداوند بیشتر از دیگران بود. به همین خاطر بر او حسادت می بردند. مردم به کسانی که که مانند خودشان هستند بیشتر مایل هستند تا کسی که از آنها متمایز شده است. پس بفهم - . امالی ابن الشیخ: ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۱۱۲»

أَقُولُ قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِي الْحَدِيدِ فِي شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَمَّا قَدِمَتْ كِنْدَةُ حُجَّاجاً قَبْلَ الْهِجْرَةِ عَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَفْسَهُ عَلَيْهِمْ كَمَا كَانَ يَعْرِضُ نَفْسَهُ عَلَى أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَدَفَعَهُ بَنُو وَلِيعَةَ مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ مُعَاوِيَةَ وَ لَمْ يَقْبَلُوهُ فَلَمَّا هَاجَرَ وَ تَمَهَّدَتْ دَعْوَتُهُ وَ جَاءَتْهُ وُفُودُ الْعَرَبِ جَاءَهُ وَفْدُ كِنْدَةَ فِيهِمُ الْأَشْعَثُ وَ بَنُو وَلِيعَةَ فَأَسْلَمُوا فَأَطْعَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَنِي وَلِيعَةَ طُعْمَةً مِنْ صَدَقَاتِ حَضْرَمَوْتَ وَ كَانَ قَدِ اسْتَعْمَلَ عَلَى حَضْرَمَوْتَ زِيَادَ بْنَ لَبِيدٍ الْبَيَاضِيَّ الْأَنْصَارِيَّ فَدَفَعَهَا زِيَادٌ إِلَيْهِمْ فَأَبَوْا أَخْذَهَا وَ قَالُوا لَا ظَهْرَ(۲) لَنَا فَابْعَثْ بِهَا إِلَى بِلَادِنَا عَلَى ظَهْرٍ مِنْ عِنْدِكَ فَأَبَى زِيَادٌ وَ حَدَثَ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ زِيَادٍ شَرٌّ كَادَ يَكُونُ حَرْباً فَرَجَعَ مِنْهُمْ قَوْمٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ كَتَبَ زِيَادٌ إِلَيْهِ صلى الله عليه و آله يَشْكُوهُمْ وَ فِي هَذِهِ الْوَاقِعَةِ كَانَ الْخَبَرُ الْمَشْهُورُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ لِبَنِي وَلِيعَةَ لَتَنْتَهُنَّ يَا بَنِي وَلِيعَةَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا عَدِيلَ نَفْسِي يَقْتُلُ مُقَاتِلَتَكُمْ وَ يَسْبِي ذَرَارِيَّكُمْ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَمَا تَمَنَّيْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ وَ جَعَلْتُ أَنْصِبُ لَهُ صَدْرِي رَجَاءَ أَنْ يَقُولَ هُوَ هَذَا فَأَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَالَ هُوَ هَذَا ثُمَّ كَتَبَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى زِيَادٍ فَوَصَلُوا إِلَيْهِ بِالْكِتَابِ وَ قَدْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ طَارَ الْخَبَرُ بِمَوْتِهِ إِلَى قَبَائِلِ الْعَرَبِ فَارْتَدَّتْ بَنُو وَلِيعَةَ وَ غَنَّتْ بَغَايَاهُمْ وَ خَضَبْنَ لَهُ أَيْدِيَهُنَّ الْخَبَرَ انْتَهَى (۳).

**[ترجمه]مولف: عبد الحمید بن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله وقتی برای چندمین بار قبل از هجرت برای ادای فریضه حج به منطقه کنده رسید، خود را بر آنها عرضه کرد مثل این که بر قبایل عرب عرضه می... کند، اما فرزندان بنو ولیعه که از فرزندان بنی عمرو بن معاویه بودند دعوتش را نپذیرفتند. وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه هجرت کرد و دعوتش در جزیره العرب گسترش یافت هیئت‌های مختلف عربی دسته دسته نزد وی آمدند و به اسلام گرویدند؛ هیئتی از کنده هم که در آن اشعث و فرزندان ولیعه حضور داشتند نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمدند و اسلام

خود را اعلام کردند. رسول خدا از صدقات حضرموت به آنها مواد غذایی داد. در آن هنگام زیاد بن لبید بیاضی أنصاری را برای حکمرانی به حضرموت برگزیده بود. زیاد آن خوراکیها را بر فرزندان ولیعه عرضه داشت اما از پذیرفتنش ابا کردند وگفتند: حیوان باربری نداریم که آن را برایمان حمل کند. خودت آن را با باربرانی از خودت به سرزمین ما بفرست. زیاد از این کار ابا کرد و میانشان اختلاف در افتاد تا جائی که نزدیک بود جنگی به پا گیرد. عده ای از آنها نزد پیامبرصلی الله علیه و آله برگشتند و زیاد هم نامه ای اعتراض آمیز برای پیامبرصلی الله علیه و آله نوشت و از بنو ولیعه شکایت کرد. در آن واقعه بود که رسول خدا سخن مشهور خود را بر زبان آوردند و به بنی ولیعه فرمود: ای بنی ولیعه! یا به نافرمانی خود پایان می‌دهید یا اینکه مردی همچون خودم را به سوی شما خواهم فرستاد تا جنگاوران شما را به قتل رساند و خانواده‌تان را به اسارت گیرد. عمر بن خطاب گفت که هیچ وقت مانند آن روز آرزوی امارت را نکردم. سینه خود را جلو آوردم به امید آنکه رسول خدا صلی الله علیه و آله بگوید: این است، اما پیامبر دست علی را بالاـ برد و فرمود: منظورم این است. سپس رسول خدا چیزی برایشان به زیاد نوشت. نامه را نزد زیاد بردند و وقتی رسیدند که پیامبر صلی الله علیه و آله وفات یافته بود و خبر وفاتش در میان قبائل عرب منتشر شد که در نتیجه آن فرزندان ولیعه از دین برگشتند و زنان هرزه آنها به آوازخوانی پرداختند و دست هایشان را به خاطر مرگ حضرت رنگ کردند. پایان سخن. - . شرح النهج ۱: ۱۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۱۳»

وَ رَوَى ابْنُ شِيرَوَيْهِ الدَّيْلَمِيُّ فِي فِرْدَوْسِ الْأَخْبَارِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِيٍّ لَوْ أَنَّ الْبَحْرَ مِدَادٌ وَ الْغِيَاضَ أَقْلَامٌ وَ الْإِنْسَ كُتَّابٌ وَ الْجِنَّ حُسَّابٌ مَا أَحْصَوْا فَضَائِلَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: رَحِمَ اللَّهُ عَلِيّاً اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ.

وَ عَنْ أَبِي لَيْلَى الْغِفَارِيِّ: سَتَكُونُ مِنْ بَعْدِي فِتْنَةٌ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَالْزَمُوا عَلِيَ

ص: ۷۵

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ: ۳۳.

۲- ۲. الظهر: الرکاب التی تحمل الاثقال.

۳- ۳. شرح النهج ۱: ۱۱۴.

بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ الْفَارُوقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ سَبْعَ سِنِینَ قَبْلَ النَّاسِ وَ ذَلِکَ بِأَنَّهُ کَانَ یُصَلِّی مَعِی وَ لَا یُصَلِّی مَعَنَا غَیْرُنَا.

وَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ بِلَالِ بْنِ أُحَیْحَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: الصِّدِّیقُونَ ثَلَاثَهٌ حَبِیبٌ النَّجَّارُ مُؤْمِنُ آلِ یس وَ حِزْقِیلُ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ الثَّالِثُ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ.

وَ رُوِیَ عَنْ سَلْمَانَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ یُنْجِزُ عِدَاتِی وَ یَقْضِی دَیْنِی.

عِمْرَانُ بْنُ حُصَیْنٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ هُوَ وَلِیُّ کُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی.

حُذَیْفَهُ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَخِی وَ ابْنُ عَمِّی.

ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی مِثْلُ رَأْسِی مِنْ بَدَنِی.

جَابِرٌ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی.

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ أَصْلِی وَ جَعْفَرٌ فَرْعِی أَوْ جَعْفَرٌ أَصْلِی وَ عَلِیٌّ فَرْعِی.

أَنَسٌ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ بَابُ حِطَّهٍ مَنْ دَخَلَ مِنْهُ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ خَرَجَ مِنْهُ کَانَ کَافِراً.

أُمُّ سَلَمَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَلِیٌّ وَ شِیعَتُهُ هُمُ الْفَائِزُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

أَبُو ذَرٍّ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ بَابُ عِلْمِی وَ مُبِینٌ لِأُمَّتِی مَا أُرْسِلْتُ بِهِ مِنْ بَعْدِی حُبُّهُ إِیمَانٌ وَ بُغْضُهُ نِفَاقٌ وَ النَّظَرُ إِلَیْهِ رَأْفَهٌ وَ مَوَدَّتُهُ عِبَادَهٌ.

أَنَسٌ عَنْهُ: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ یَزْهَرُ فِی الْجَنَّهِ کَکَوْکَبِ الصُّبْحِ لِأَهْلِ الدُّنْیَا.

حُذَیْفَهُ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ قَسِیمُ النَّارِ.

عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: عَلِیٌّ أَقْضَانَا.

جابِرٌ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ خَیْرُ الْبَشَرِ مَنْ شَکَّ فِیهِ فَقَدْ کَفَرَ وَ فِی رِوَایَهٍ مَنْ أَبَی فَقَدْ کَفَرَ.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ (۱) نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام أَنَّهُ یَنْتَقِمُ مِنَ النَّاکِثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ بَعْدِی.

وَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْقُرْآنُ مَعَ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ مَعَ الْقُرْآنِ.

سَلْمَانُ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: کُنْتُ أَنَا وَ عَلِیٌّ نُوراً بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مُطَبَّقاً یُسَبِّحُ اللَّهَ ذَلِکَ النُّورُ وَ یُقَدِّسُهُ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ آدَمَ بِأَرْبَعَهَ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَلَمَّا خَلَقَ آدَمَ رَکَّبَ ذَلِکَ النُّورَ فِی صُلْبِهِ فَلَمْ نَزَلْ فِی شَیْ ءٍ وَاحِدٍ حَتَّی افْتَرَقْنَا فِی صُلْبِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ- فَجُزْءٌ أَنَا وَ جُزْءٌ عَلِیٌّ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: سِبْطُ هَذِهِ الْأُمَّهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ حِصْنُ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ عَنْ حُذَیْفَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَتَی سُمِّیَ عَلِیٌّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا أَنْکَرُوا فَضْلَهُ سُمِّیَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ آدَمُ بَیْنَ الرُّوحِ وَ الْجَسَدِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّکَ مِنْ بَنِی آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلی أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ (۲) قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ بَلَی فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَنَا رَبُّکُمْ وَ مُحَمَّدٌ نَبِیُّکُمْ وَ عَلِیٌّ أَمِیرُکُمْ.

وَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَوْ لَمْ یُخْلَقْ عَلِیٌّ مَا کَانَ لِفَاطِمَهَ کُفْوٌ.

أَبُو أَیُّوبَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: لَقَدْ صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَیَّ وَ عَلَی عَلِیٍّ سَبْعَ سِنِینَ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمْ یُصَلِّ مَعِی رَجُلٌ غَیْرُهُ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: مَنْ سَبَّ عَلِیّاً فَقَدْ سَبَّنِی وَ مَنْ سَبَّنِی فَقَدْ سَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ سَبَّ اللَّهَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ نَارَ جَهَنَّمَ وَ لَهُ عَذَابٌ مُقِیمٌ.

۱- ۱. سوره الزخرف: ۴۱.

۲- ۲. سوره الأعراف: ۱۷۲.

وَ عَنْ أَبِی الْحَمْرَاءِ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی آدَمَ فِی وَقَارِهِ وَ إِلَی مُوسَی فِی شِدَّهِ بَطْشِهِ وَ إِلَی عِیسَی فِی زُهْدِهِ فَلْیَنْظُرْ إِلَی هَذَا الْمُقْبِلِ فَأَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السلام.

وَ عَنْ مُعَاذٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ.

وَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَیْنٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ إِلَی ابْنِ أَبِی طَالِبٍ عِبَادَهٌ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: النَّاسُ مِنْ شَجَرٍ شَتَّی وَ أَنَا وَ عَلِیٌّ مِنْ شَجَرَهٍ وَاحِدَهٍ.

وَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَیَّنَکَ بِزِینَهٍ لَمْ یَتَزَیَّنِ الْخَلَائِقُ بِزِینَهٍ هِیَ أَحَبُّ إِلَیْهِ مِنْهَا الزُّهْدُ فِی الدُّنْیَا وَ جَعَلَ الدُّنْیَا لَا تُنَالُ مِنْکَ شَیْئاً.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ غَفَرَ لَکَ وَ لِوُلْدِکَ وَ لِأَهْلِکَ وَ لِشِیعَتِکَ وَ لِمُحِبِّی شِیعَتِکَ فَأَبْشِرْ فَإِنَّکَ الْأَنْزَعُ الْبَطِینُ یَعْنِی مَنْزُوعٌ مِنَ الشِّرْکِ بَطِینٌ مِنَ الْعِلْمِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَکَ فَاطِمَهَ وَ جَعَلَ صَدَاقَهَا الْأَرْضَ فَمَنْ مَشَی عَلَیْهَا مُبْغِضاً لَکَ مَشَی حَرَاماً.

وَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: یَا عَلِیُّ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی.

وَ عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ أَنْتَ أَوَّلُ الْمُسْلِمِینَ إِسْلَاماً وَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِینَ إِیمَاناً وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّمَا أَنْتَ بِمَنْزِلَهِ الْکَعْبَهِ تُؤْتَی وَ لَا تَأْتِی فَإِنْ أَتَاکَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ فَسَلَّمُوا لَکَ هَذَا الْأَمْرَ فَاقْبَلْهُ مِنْهُمْ وَ إِنْ لَمْ یَأْتُوکَ فَلَا تَأْتِهِمْ.

وَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ حَیْدَهَ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ مَا کُنْتُ أُبَالِی مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِی وَ هُوَ یُبْغِضُکَ مَاتَ یَهُودِیّاً أَوْ نَصْرَانِیّاً.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ أَنَّهُ قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّکَ مُبْتَلًی بِالْخَوَارِجِ وَ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ تُقَاتِلُهُمْ فَلَا تَتْبَعَنَّ مُدْبِراً وَ لَا تُجْهِزَنَّ عَلَی جَرِیحٍ (۱).

۱- ۱. جهز علی الجریح: شد علیه و أتم قتله.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ فِیکَ مَثَلُ عِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ أَبْغَضَتْهُ الْیَهُودُ حَتَّی بُهِتَتْ أُمُّهُ وَ أَحَبَّتْهُ النَّصَارَی حَتَّی أَنْزَلُوهُ بِالْمَنْزِلَهِ الَّتِی لَیْسَتْ لَهُ یَا عَلِیُّ یَدْخُلُ النَّارَ فِیکَ رَجُلَانِ مُحِبٌّ مُفْرِطٌ وَ مُبْغِضٌ مُفْرِطٌ کِلَاهُمَا فِی النَّارِ.

وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنْهُ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ مَعَکَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَصًا مِنْ عِصِیِّ الْجَنَّهِ تَذُودُ بِهَا الْمُنَافِقِینَ عَنْ حَوْضِی.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّ لَکَ فِی الْجَنَّهِ کَنْزاً وَ إِنَّکَ ذُو قَرْنَیْهَا.

وَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ أَخَذْتُ بِحُجْزَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَخَذْتَ أَنْتَ بِحُجْزَتِی وَ أَخَذَ وُلْدُکَ بِحُجْزَتِکَ وَ أَخَذَتْ شِیعَهُ وُلْدِکَ بِحُجْزَتِکَ فَتَرَی أَیْنَ یُؤْمَرُ بِنَا.

إلی هنا انتهی ما استخرجته من کتاب ابن شیرویه من نسخه قدیمه کتبت فی زمان مؤلفه (۱).

**[ترجمه]این شیرویه دیلمی در فردوس الأخبار از ابن عباس روایت کرده: پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: اگر درختان قلم، دریاها مرکب، جنیان حساب گر و آدمیان نویسنده شوند نخواهد توانست فضائل تو را بشمارند ای ابوالحسن.

علی علیه السلام از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: خداوند رحمت کند علی را، پرودگارا حق را جایی قرار ده که علی می‌رود.

ابی لیلی غفاری از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: بعد از من فتنه‌ای رخ خواهد داد. اگر در آن قرار گرفتید علی را پیروی کنید چرا که او جدا کننده بین حق و باطل است.

جابر بن عبدالله از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: ملائکه هفت سال قبل از مردم بر علی درود فرستادند چرا که او با من نماز می‌خواند و کسی دیگر همراه ما نبود.

داود بن بلال بن احیحه به نقل از پیامبر آورد: صدّیقان سه نفر هستند: حبیب نجار مومن آل یاسین، حزقیل مومن آل فرعون و علی بن ابی طالب که سومی و بهترین آنها است.

سلمان به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله آورد: علی بن ابی طالب علیه السلام وعده‌هایم را عملی و دَینم را ادا می‌کند .

عمران بن حصین از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی از من و من از علی هستم؛ او ولی هر مومنی بعد از من است.

حذیفه از پیامبرصلی الله علیه و آله آورد: علی برادر و پسر عموی من است.

ابن عباس از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: نسبت علی به من همچون نسبت سرم به بدنم است.

جابر از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی برای من همچون هارون برای موسی است با این تفاوت که بعد از من

پیامبری نمی‌آید.

عبدالله بن جعفر از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی اصل و جعفر فرعم، یا جعفر اصل و علی فرعم است.

انس از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی مانند «باب حطه» در بنی اسرائیل است که هرکس به آن وارد شد نجات یافت و هرکس از آن خارج شد هلاک گردید.

امّ سلمه از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی و شیعیانش در روز قیامت از رستگارانند.

ابوذر از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی درِ علمِ من است و بعد از من رسالتم را برای امتم تبیین خواهد کرد. دوست داشتن او ایمان و دشمن داشتن او کفر و نگاه کردن به او رأفت و دوستی با او عبادت است.

انس از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی بن ابی طالب در بهشت می درخشد همچون ستاره صبح که برای اهل دنیا می‌درخشد.

حذیفه از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی تقسیم کننده آتش است.

عمر بن خطاب از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی آگاه ترین ما به قضاوت است.

جابر از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: علی بهترین انسان است؛ کسی که در او شک کند کافر است. در روایت دیگری آمده: کسی که این را انکار کند کافر است .

جابر بن عبد الله از پیامبرصلی الله علیه و آله نقل کرد که در تفسیر آیه: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُون» {پس اگر ما تو را [از دنیا] ببریم قطعا از آنان انتقام می کشیم} - . زخرف / ۴۱ -

فرمود: این آیه در مورد علی نازل شده است چرا که بعد از من از پیمان شکنان و ظالمان انتقام خواهد گرفت.

امّ سلمه از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: قرآن با علی و علی با قرآن است.

سلمان گفت: پیامبرصلی الله علیه و آله فرمودند: من و علی نور واحدی در پیشگاه خداوند متعال بودیم. آن نور، خداوند را چهارده هزار سال قبل از خلقت آدم تسبیح و تقدیس می کرد. وقتی آدم خلق شد آن نور را در صلب او قرار داد همواره در آن حالت یگانگی باقی ماندیم تا اینکه در پشت عبدالمطلب از هم جدا شدیم و من یک بخش آن و علی بخش دیگر آن بود.

ابن عباس از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: نوه این امت حسن و حسین و دژ آن علی است.

حذیفه از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: اگر مردم می‌دانستند چه زمانی علی «امیر مؤمنان» نام گرفت فضل و برتری او را انکار نمی‌کردند. علی «امیر مؤمنان» لقب گرفت حال آنکه آدم هنوز بین روح وجسد بود در آن هنگام بود که خداوند

متعال فرمود: « وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّکَ مِنْ بَنی آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلی أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ قالُوا بَلی»: {و هنگامی را که پروردگارت از پشت فرزندان آدم ذریه آنان را برگرفت و ایشان را بر خودشان گواه ساخت که آیا پروردگار شما نیستم گفتند چرا گواهی دادیم} – . اعراف / ۱۷۲ – ملائکه

گفتند: آری، سپس خداوند متعال فرمود: من پروردگار شما، محمد پیامبر شما و علی امیر شما است.

امّ سلمه از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: اگر علی خلق نمی‌شد فاطمه همتا و کُفوی نداشت .

ابو ایوب از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: ملائکه بر من و بر علی هفت سال درود فرستادند چرا که تنها او با من نماز می‌خواند.

ابن عباس از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: کسی که علی را دشنام دهد مرا دشنام داده است و کسی که مرا دشنام دهد، خداوند متعال را دشنام داده است و کسی که خداوند را دشنام دهد او را داخل در آتش جهنم خواهد کرد و در عذابی دائمی خواهد بود.

ابی الحمراء از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: کسی که می‌خواهد وقار آدم، قدرت موسی و زهد عیسی را ببیند به این مردی که می‌آید توجه کند. در آن هنگام علی آمد.

معاذ از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد: نگاه به صورت علی عبادت است.

عمران بن حصین از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: نگاه به علی بن ابی طالب عبادت است.

ابن عمر از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: مردم از درختان متفاوتی هستند اما من و علی از یک درخت هستیم.

عمار بن یاسر گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! خداوند متعال تو را به زینتی آراسته که هیچ کدام از بندگان به زینتی مزین نشده است که نزد خدا از این زینت دوست‌داشتنی‌تر باشد. زهد در دنیا و اینکه دنیا چیزی از تو به دست نیاورد.

علی علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! خداوند متعال تو، فرزندانت، خانواده‌ات، شیعیانت و دوستداران شیعیانت را بخشیده است. بشارت باد بر تو که «أنزع بطین» هستی یعنی شرک از تو برداشته شده و آکنده از علم هستی.

ابن عباس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! خداوند متعال فاطمه را به عقد تو درآورد و مهر او را زمین قرار داد. کسی که بر روی زمین راه برود و کینه تو را بر دل داشته باشد راه رفتنش حرام است .

سعد بن ابی وقاص از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! تو برای من همچون هارون برای موسی هستی با این تفاوت که بعد از من پیامبری نمی‌آید.

عمر از پیـامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! تو نخستین مسـلمان و نخستین مومن هستی و برای من همچون هـارون برای موسی هستی.

علی علیه السـلام از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! تو به منزله کعبه هستی، مردم به سوظیت می‌آیند و به سوی کسـی نمی‌روی. اگر این قوم نزدت آمدنـد و این امر [خلافت] را به تو تسـلیم کردنـد از آنها قبول کن، اما اگر نزد تو نیامـدند نزد آنان نرو.

معـاویه بن حیـده از پیـامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرد که فرمود: ای علی من اهمیت نمی‌دهم هر کس از امتم بمیرد و در دل نسبت به تو کینه داشته باشد بر کیش یهودیت مرده است یا بر نصرانیت.

ابوهریره از پیامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرد که فرمود: ای علی! تو به خوارج مبتلی می‌شوی و نخستین کسی خواهی بود که آنها را به قتل می‌رسانی. به هنگام جنگ با آنها افرادی را که فرار می‌کنند تعقیب نکن و کار زخمی ها را نساز.

علی علیه السـلام از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد: یا علی! کار تو مثل عیسی بن مریم است. یهودیان او را دشمن شدند و دشـمنی و بغض و کینه آنهـا تـا آنجـا پیش رفت که به مـادرش مریم بهتان زدنـد، از طرف دیگر نصاری چنان در دوستی او افراط کردنـد و او را در جایگاهی نشاندند که متعلق به او نبود. ای علی! درباره تو دو گروه به هلاکت خواهند رسـید آن‌هایی که در دوست داشتن تو افراط می‌کنند و آن‌هایی که در دشمنی با تو زیاده روی می‌کنند؛ هر دو طرف در آتش جهنم خواهند بود.

ابی سـعید از پیامبر صـلی الله علیه و آله نقل می‌کند: ای علی در روز قیامت در دستان تو عصائی از عصاهای بهشت است که با آن منافقان را از حوضم دور می‌کنی.

علی علیـه السـلام از پیامبرصـلی الله علیـه و آلـه روایـت کرد: ای علی! در بهشت برای تـو گنجی است و تـو ذو القرنین بهشـت خواهی بود .

علی علیه السـلام از پیامبرصـلی الله علیه و آله روایت کرد: ای علی! در روز قیامت من دست به دامان خداونـد خواهم داشت و تو دست به دامان من و فرزنـدانت دست به دامان تو و شـیعیان فرزندان تو دست به دامان تو. به نظر تو به کجا فرمان داده می‌... شویم؟!

تا اینجا به احادیثی از کتاب ابن شیرویه که از نسخه قدیمی زمان مؤلف استخراج کردم اکتفا می‌کنم.

**[ترجمه]

«۱۱۴»

وَ قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِي الْحَدِيدِ فِي شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ: اعْلَمْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لَوْ فَخَرَ بِنَفْسِهِ وَ بَالَغَ فِي تَعْدِيدِ مَنَاقِبِهِ وَ

فَضَائِلِهِ بِفَصَاحَتِهِ الَّتِی آتَاهُ اللَّهُ تَعَالَی إِیَّاهَا وَ اخْتَصَّهُ بِهَا وَ سَاعَدَهُ عَلَی ذَلِکَ فُصَحَاءُ الْعَرَبِ کَافَّهً لَمْ یَبْلُغُوا إِلَی مِعْشَارِ مَا نَطَقَ بِهِ الرَّسُولُ الصَّادِقُ صلی الله علیه و آله فِی أَمْرِهِ وَ لَسْتُ أَعْنِی بِذَلِکَ الْأَخْبَارَ الْعَامَّهَ الشَّائِعَهَ الَّتِی یَحْتَجُّ بِهَا الْإِمَامِیَّهُ عَلَی إِمَامَتِهِ کَخَبَرِ الْغَدِیرِ وَ الْمَنْزِلَهِ وَ قِصَّهِ بَرَاءَهَ وَ خَبَرِ الْمُنَاجَاهِ وَ قِصَّهِ خَیْبَرَ وَ خَبَرِ الدَّارِ بِمَکَّهَ فِی ابْتِدَاءِ الدَّعْوَهِ وَ نَحْوِ ذَلِکَ بَلِ الْأَخْبَارُ الْخَاصَّهُ الَّتِی رَوَاهَا فِیهِ أَئِمَّهُ الْحَدِیثِ الَّتِی لَمْ یَحْصُلْ أَقَلَّ الْقَلِیلِ مِنْهَا لِغَیْرِهِ وَ أَنَا أَذْکُرُ مِنْ ذَلِکَ شَیْئاً یَسِیراً مِمَّا رَوَاهُ عُلَمَاءُ الْحَدِیثِ الَّذِینَ لَا یُتَّهَمُونَ فِیهِ وَ جُلُّهُمْ قَائِلُونَ بِتَفْضِیلِ غَیْرِهِ عَلَیْهِ فَرِوَایَتُهُمْ فَضَائِلَهُ تُوجِبُ مِنْ سُکُونِ النَّفْسِ مَا لَا یُوجِبُهُ رِوَایَهُ غَیْرِهِمْ.

الْخَبَرُ الْأَوَّلُ: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَیَّنَکَ بِزِینَهٍ لَمْ یُزَیِّنِ الْعِبَادَ بِزِینَهٍ أَحَبَّ إِلَیْهِ مِنْهَا هِیَ زِینَهُ الْأَبْرَارِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی الزُّهْدُ فِی الدُّنْیَا جَعَلَکَ لَا تَرْزَأُ مِنَ الدُّنْیَا شَیْئاً

ص: ۷۹

۱- ۱. و من الاسف انا لم نظفر إلی الآن بنسخه هذا الکتاب.

وَ لَا تَرْزَأَ الدُّنْيَا مِنْکَ شَيْئاً وَ وَهَبَ لَکَ حُبَّ الْمَسَاکِينِ فَجَعَلَکَ تَرْضَی بِهِمْ أَتْبَاعاً وَ يَرْضَوْنَ بِکَ إِمَاماً.

رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِظُ فِی کِتَابِهِ الْمَعْرُوفِ بِحِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ وَ زَادَ فِيهِ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَنْبَلِ فِی الْمُسْنَدِ: فَطُوبَی لِمَنْ أَحَبَّکَ وَ صَدَّقَ فِيکَ وَ وَيْلٌ لِمَنْ أَبْغَضَکَ وَ کَذَّبَ فِيکَ.

الْخَبَرُ الثَّانِی: قَالَ لِوَفْدِ ثَقِيفٍ لَتُسْلِمُنَّ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْکُمْ رَجُلًا مِنِّی أَوْ قَالَ عَدِيلَ نَفْسِی فَلَيَضْرِبَنَّ أَعْنَاقَکُمْ وَ لَيَسْبِيَنَّ ذَرَارِيَّکُمْ وَ لَيَأْخُذَنَّ أَمْوَالَکُمْ قَالَ عُمَرُ فَمَا تَمَنَّيْتُ الْإِمَارَهَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ وَ جَعَلْتُ أَنْصِبُ لَهُ صَدْرِی رَجَاءَ أَنْ يَقُولَ هُوَ هَذَا فَالْتَفَتَ فَأَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَالَ هَذَا مَرَّتَيْنِ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ وَ رَوَاهُ فِی کِتَابِ فَضَائِلِ عَلِيٍّ أَنَّهُ قَالَ: لَتَنْتَهُنَّ يَا بَنِی وَلِيعَهَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْکُمْ رَجُلًا کَنَفْسِی يَمْضِی فِيکُمْ أَمْرِی يَقْتُلُ الْمُقَاتِلَهَ وَ يَسْبِی الذُّرِّيَّهَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ فَمَا رَاعَنِی إِلَّا بَرْدُ کَفِّ عُمَرَ فِی حُجْزَتِی مِنْ خَلْفِی يَقُولُ مَنْ تَرَاهُ يَعْنِی فَقُلْتُ إِنَّهُ لَا يَعْنِيکَ وَ إِنَّمَا يَعْنِی خَاصِفَ النَّعْلِ بِالْبَيْتِ وَ إِنَّهُ قَالَ هُوَ هَذَا.

الْخَبَرُ الثَّالِثُ: أَنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيَّ فِی عَلِيٍّ عَهْداً فَقُلْتُ يَا رَبِّ بَيِّنْهُ لِی قَالَ اسْمَعْ أَنَّ عَلِيّاً رَايَهُ الْهُدَی وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِی وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ فَقُلْتُ قَدْ بَشَّرْتُهُ يَا رَبِّ فَقَالَ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِی قَبْضَتِهِ فَإِنْ يُعَذِّبْنِی فَبِذُنُوبِی وَ لَمْ يَظْلِمْ شَيْئاً وَ إِنْ يُتِمَّ لِی مَا وَعَدَنِی فَهُوَ أَوْلَی وَ قَدْ دَعَوْتُ لَهُ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْلُ قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِيعَهُ الْإِيمَانَ بِکَ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ ذَلِکَ غَيْرَ أَنِّی مُخْتَصُّهُ بِشَیْ ءٍ مِنَ الْبَلَاءِ لَمْ أَخْتَصَّ بِهِ وَاحِداً(۱) مِنْ أَوْلِيَائِی فَقُلْتُ رَبِّ أَخِی وَ صَاحِبِی قَالَ إِنَّهُ سَبَقَ فِی عِلْمِی إِنَّهُ لَمُبْتَلًی وَ مُبْتَلًی بِهِ.

ذَکَرَهُ أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِظُ فِی حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ الْأَسْلَمِی (۲) ثُمَّ رَوَاهُ بِإِسْنَادٍ آخَرَ بِلَفْظٍ آخَرَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ: أَنَّ رَبَّ الْعَالَمِينَ عَهِدَ إِلَيَّ فِی عَلِيٍّ عَهْداً

۱- ۱. فی المصدر: أحدا من أوليائی.

۲- ۲. الصحيح کما فی المصدر: عن ابی برزه الاسلمی. راجع أسد الغابه ۵: ۱۴۶ و ۱۴۷.

أَنَّهُ رَايَهُ الْهُـدَى وَ مَنَارُ الْإِيمَـانِ وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ جَمِيعِ مَنْ أَطَاعَنِي إِنَّ عَلِيّاً أَمِينِي غَـداً فِي الْقِيَامَهِ وَ صَاحِبُ رَايَتِي وَ بِيَـدِ عَلِيٍّ مَفَاتِيحُ خَزَائِنِ رَحْمَهِ رَبِّي.

الْخَبَرُ الرَّابِعُ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى نُوحٍ فِي عَزْمِهِ وَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ وَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي حِلْمِهِ وَ إِلَى مُوسَـى فِي فِطْنَتِهِ وَ إِلَى عِيسَى فِي زُهْدِهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي الْمُسْنَدِ وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ الْبَيْهَقِيُّ: فِي صَحِيحِهِ.

الْخَبَرُ الْخَـامِسُ: مَنْ سَـرَّهُ أَنْ يَحْيَـا حَيَـاتِي وَ يَمُوتَ مِيتَتِي وَ يَتَمَسَّكَ بِالْقَضِـيبِ مِنَ الْيَاقُوتَهِ الَّتِي خَلَقَهَا اللَّهُ تَعَالَى بِيَـدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهَا كُونِي فَكَانَتْ فَلْيَتَمَسَّكْ بِوَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ.

ذَكَرَهُ أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِـظُ فِي كِتَـابِ حِلْيَهِ الْأَوْلِيَـاءِ وَ رَوَاهُ أَبُو عَبْـدِ اللَّهِ أَحْمَـدُ بْنُ حَنْبَـلٍ فِي الْمُسْـنَدِ وَ فِي كِتَابِ فَضَائِلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهمـا السـلام وَ حِكَـايَهُ لَفْظِ أَحْمَـدَ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ الْقَضِـيبَ الْأَحْمَرَ(۱) الَّذِي غَرَسَـهُ اللَّهُ فِي جَنَّهِ عَـدْنٍ بِيَمِينِهِ فَلْيَتَمَسَّكْ بِحُبِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ.

الْخَبَرُ السَّادِسُ: وَ الَّذِي نَفْسِـي بِيَـدِهِ لَوْ لَا أَنْ تَقُولَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِي فِيكَ مَا قَالَتِ النَّصَارَى فِي ابْنِ مَرْيَمَ لَقُلْتُ الْيَوْمَ فِيكَ مَقَالًا لَا تَمُرُّ بِمَلَإٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ لِلْبَرَكَهِ.

ذَكَرَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: فِي الْمُسْنَدِ.

الْخَبَرُ السَّابِعُ: خَرَجَ صـلى الله عليه و آله عَلَى الْحَجِيـجِ عَشِـيَّهَ عَرَفَهَ فَقَـالَ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُبَـاهِي بِكُمُ الْمَلَـائِكَهَ عَامَّهً وَ غَفَرَ لَكُمْ عَامَّهً وَ بَاهَى بِعَلِيٍّ خَاصَّهً وَ غَفَرَ لَهُ خَاصَّهً إِنِّي قَائِلٌ لَكُمْ قَوْلًا غَيْرَ مُحَابٍ فِيهِ لِقَرَابَتِي إِنَّ السَّعِيـدَ كُلَّ السَّعِيـدِ حَقَّ السَّعِيدِ مَنْ أَحَبَّ عَلِيّاً فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ.

رواه أحمد بن حنبل في كتاب فضائل على عليه السلام و في المسند: أيضا.

الْخَبَرُ الثَّامِنُ رَوَاهُ أَبُو عَبْـدِ اللَّهِ أَحْمَـدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي الْكِتَابَيْنِ الْمَـذْكُورَيْنِ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ يُـدْعَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فَأَقُومُ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ فِي ظِلِّهِ ثُمَّ أُكْسَى حُلَّهً ثُمَّ يُدْعَى بِالنَّبِيِّينَ بَعْضُهُمْ عَلَى أَثَرِ بَعْضٍ فَيَقُومُونَ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ وَ يُكْسَوْنَ حُلَلًا ثُمَّ يُدْعَى

۱- ۱. في المصدر: بالقضيب الأحمر.

بِعَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ لِقَرَابَتِهِ مِنِّی وَ مَنْزِلَتِهِ عِنْدِی وَ يُدْفَعُ إِلَيْهِ لِوَائِی لِوَاءُ الْحَمْدِ آدَمُ وَ مَنْ دُونَهُ تَحْتَ ذَلِکَ اللِّوَاءِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام فَتَسِيرُ بِهِ حَتَّى تَقِفَ بَيْنِی وَ بَيْنَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ علیه السلام ثُمَّ تُكْسَى حُلَّةً وَ يُنَادِی مُنَادٍ مِنَ الْعَرْشِ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوکَ إِبْرَاهِيمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوکَ عَلِيٌّ- أَبْشِرْ فَإِنَّکَ تُدْعَى إِذَا دُعِيتُ وَ تُكْسَى إِذَا كُسِيتُ وَ تُحَيَّا إِذَا حُيِّيتُ.

الْخَبَرُ التَّاسِعُ: يَا أَنَسُ اسْكُبْ لِی وَضُوءاً ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ عَلَيْکَ مِنْ هَذَا الْبَابِ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ وَ يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ (۱) وَ خَاتَمُ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ قَالَ أَنَسٌ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنَ الْأَنْصَارِ(۲) وَ كَتَمْتُ دَعْوَتِی فَجَاءَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ جَاءَ يَا أَنَسُ فَقُلْتُ عَلِيٌّ فَقَامَ إِلَيْهِ مُسْتَبْشِراً فَاعْتَنَقَهُ ثُمَّ جَعَلَ يَمْسَحُ عَرَقَ وَجْهِهِ فَقَالَ عَلِيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ مِنْکَ الْيَوْمَ تَصْنَعُ بِی شَيْئاً مَا صَنَعْتَهُ بِی قَبْلُ قَالَ وَ مَا يَمْنَعُنِی وَ أَنْتَ تُؤَدِّی عَنِّی وَ تُسْمِعُهُمْ صَوْتِی وَ تُبَيِّنُ لَهُمْ مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ بَعْدِی.

رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِظُ فِی حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ.

الْخَبَرُ الْعَاشِرُ: ادْعُوا لِی سَيِّدَ الْعَرَبِ عَلِيّاً فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَ لَسْتَ سَيِّدَ الْعَرَبِ فَقَالَ أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْعَرَبِ فَلَمَّا جَاءَ أَرْسَلَ إِلَى الْأَنْصَارِ فَأَتَوْهُ فَقَالَ لَهُمْ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا أَبَداً قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذَا عَلِيٌّ فَأَحِبُّوهُ بِحُبِّی وَ أَكْرِمُوهُ بِكَرَامَتِی فَإِنَّ جَبْرَئِيلَ أَمَرَنِی بِالَّذِی قُلْتُ لَكُمْ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

رَوَاهُ الْحَافِظُ أَبُو نُعَيْمٍ فِی حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ.

الْخَبَرُ الْحَادِی عَشَرَ: مَرْحَباً بِسَيِّدِ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ فَقِيلَ لِعَلِيٍّ علیه السلام كَيْفَ شُكْرُکَ فَقَالَ أَحْمَدُ اللَّهَ عَلَى مَا آتَانِی وَ أَسْأَلُهُ الشُّكْرَ عَلَى مَا أَوْلَانِی وَ أَنْ يَزِيدَنِی مِمَّا أَعْطَانِی.

ذَكَرَهُ صَاحِبُ الْحِلْيَهِ أَيْضاً.

ص: ۸۲

۱- ۱. فی المصدر: و يعسوب الدين.

۲- ۲. فی المصدر: اللّهمّ اجعله رجلا من الأنصار.

الْخَبَرُ الثَّانِیَ عَشَرَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مَمَاتِی وَ یَسْکُنَ جَنَّهَ عَدْنٍ الَّتِی غَرَسَهَا رَبِّی فَلْیُوَالِ عَلِیّاً مِنْ بَعْدِی وَ لْیُوَالِ وَلِیَّهُ وَ لْیَقْتَدِ بِالْأَئِمَّهِ مِنْ بَعْدِی فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِی خُلِقُوا مِنْ طِینَتِی وَ رُزِقُوا فَهْماً وَ عِلْماً فَوَیْلٌ لِلْمُکَذِّبِینَ مِنْ أُمَّتِی الْقَاطِعِینَ فِیهِمْ صِلَتِی لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی.

ذَکَرَهُ صَاحِبُ الْحِلْیَهِ أَیْضاً.

الْخَبَرُ الثَّالِثَ عَشَرَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَالِدَ بْنَ الْوَلِیدِ فِی سَرِیَّهٍ وَ بَعَثَ عَلِیّاً فِی سَرِیَّهٍ أُخْرَی وَ کِلَاهُمَا إِلَی الْیَمَنِ وَ قَالَ إِنِ اجْتَمَعْتُمَا فَعَلِیٌّ عَلَی النَّاسِ وَ إِنْ افْتَرَقْتُمَا فَکُلٌّ وَاحِدٍ مِنْکُمَا عَلَی جُنْدِهِ فَاجْتَمَعَا وَ أَغَارَا وَ سَبَیَا نِسَاءً وَ أَخَذَا أَمْوَالًا وَ قَتَلَا نَاساً وَ أَخَذَ عَلِیٌّ علیه السلام جَارِیَهً فَاخْتَصَّهَا لِنَفْسِهِ فَقَالَ خَالِدٌ لِأَرْبَعَهٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ مِنْهُمْ بُرَیْدَهُ الْأَسْلَمِیُّ اسْبَقُوا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاذْکُرُوا لَهُ کَذَا وَ اذْکُرُوا لَهُ کَذَا لِأُمُورٍ عَدَّدَهَا عَلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَسَبَقُوا إِلَیْهِ فَجَاءَ وَاحِدٌ مِنْ جَانِبِهِ فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً فَعَلَ کَذَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَجَاءَ الْآخَرُ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً فَعَلَ کَذَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَجَاءَ بُرَیْدَهُ الْأَسْلَمِیُّ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِیّاً فَعَلَ کَذَا وَ أَخَذَ جَارِیَهً لِنَفْسِهِ فَغَضِبَ حَتَّی احْمَرَّ وَجْهُهُ وَ قَالَ دَعُوا لِی عَلِیّاً یُکَرِّرُهَا إِنَّ عَلِیّاً مِنِّی وَ أَنَا مِنْ عَلِیٍّ وَ إِنَّ حَظَّهُ فِی الْخُمُسِ أَکْثَرُ مِمَّا أَخَذَ وَ هُوَ وَلِیُّ کُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ بَعْدِی.

رَوَاهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ غَیْرَ مَرَّهٍ وَ رَوَاهُ فِی کِتَابِ فَضَائِلِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ رَوَاهُ أَکْثَرُ الْمُحَدِّثِینَ.

الْخَبَرُ الرَّابِعَ عَشَرَ: کُنْتُ أَنَا وَ عَلِیٌّ نُوراً بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ آدَمَ بِأَرْبَعَهَ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَلَمَّا خَلَقَ آدَمَ قَسَمَ ذَلِکَ النُّورَ فِیهِ وَ جَعَلَهُ جُزْءَیْنِ فَجُزْءٌ أَنَا وَ جُزْءٌ عَلِیٌّ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ وَ فِی کِتَابِ فَضَائِلِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ ذَکَرَهُ صَاحِبُ کِتَابِ الْفِرْدَوْسِ وَ زَادَ فِیهِ: ثُمَّ انْتَقَلْنَا حَتَّی صِرْنَا فِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَکَانَ لِیَ النُّبُوَّهُ وَ لِعَلِیٍّ الْوَصِیَّهُ.

الْخَبَرُ الْخَامِسَ عَشَرَ: النَّظَرُ إِلَی وَجْهِکَ یَا عَلِیُّ عِبَادَهٌ أَنْتَ سَیِّدٌ فِی الدُّنْیَا وَ سَیِّدٌ فِی الْآخِرَهِ مَنْ أَحَبَّکَ أَحَبَّنِی وَ حَبِیبِی حَبِیبُ اللَّهِ وَ عَدُوُّکَ عَدُوِّی وَ عَدُوِّی عَدُوُّ اللَّهِ الْوَیْلُ لِمَنْ أَبْغَضَکَ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ قَالَ وَ کَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ یُفَسِّرُهُ

فَيَقُولُ: إِنَّ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْهِ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَعْلَمَ هَذَا الْفَتَى سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَشْجَعَ هَذَا الْفَتَى سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَفْصَحَ هَذَا الْفَتَى.

الْحَدِيثُ السَّادِسَ عَشَرَ: لَمَّا كَانَتْ لَيْلَهُ بَدْرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَنْ يَسْتَقِى لَنَا مَاءً فَأَحْجَمَ النَّاسُ فَقَامَ عَلِيٌّ فَاحْتَضَنَ قِرْبَهً ثُمَّ أَتَى بِئْراً بَعِيدَهَ الْقَعْرِ مُظْلِمَهً فَانْحَدَرَ فِيهَا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ أَنْ تَأَهَّبُوا لِنَصْرِ مُحَمَّدٍ وَ أَخِيهِ وَ حِزْبِهِ فَهَبَطُوا عَنِ السَّمَاءِ لَهُمْ لَغَطٌ يُذْعَرُ مَنْ يَسْمَعُهُ فَلَمَّا حَاذُوا الْبِئْرَ سَلَّمُوا عَلَيْهِ مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ إِكْرَاماً لَهُ وَ إِجْلَالًا.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِى كِتَابِ فَضَائِلِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ زَادَ فِيهِ فِى طَرِيقٍ آخَرَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: لَتُؤْتَيَنَّ يَا عَلِيُّ يَوْمَ الْقِيَامَهِ بِنَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ فَتَرْكَبُهَا وَ رُكْبَتُكَ مَعَ رُكْبَتِى وَ فَخِذُكَ مَعَ فَخِذِى حَتَّى نَدْخُلَ الْجَنَّهَ(۱).

الْحَدِيثُ السَّابِعَ عَشَرَ: خَطَبَ صلى الله عليه و آله النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَهِ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ قَدِّمُوا قُرَيْشاً وَ لَا تَقَدَّمُوهَا وَ تَعَلَّمُوا مِنْهَا وَ لَا تُعَلِّمُوهَا قُوَّهُ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَعْدِلُ قُوَّهَ رَجُلَيْنِ مِنْ غَيْرِهِمْ وَ أَمَانَهُ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَعْدِلُ أَمَانَهَ رَجُلَيْنِ مِنْ غَيْرِهِمْ أَيُّهَا النَّاسُ أُوصِيكُمْ بِحُبِّ ذِى قُرْبَاهَا أَخِى وَ ابْنِ عَمِّى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا يُبْغِضُهُ إِلَّا مُنَافِقٌ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِى وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِى وَ مَنْ أَبْغَضَنِى عَذَّبَهُ اللَّهُ بِالنَّارِ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِى كِتَابِ فَضَائِلِ عَلِيٍّ عليه السلام.

الْحَدِيثُ الثَّامِنَ عَشَرَ: الصِّدِّيقُونَ ثَلَاثَهٌ حَبِيبٌ النَّجَّارُ الَّذِى جَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَهِ يَسْعَى وَ مُؤْمِنُ آلِ فِرْعَوْنَ الَّذِى كَانَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِى كِتَابِ فَضَائِلِ عَلِيٍّ عليه السلام.

الْحَدِيثُ التَّاسِعَ عَشَرَ: أُعْطِيتُ فِى عَلِيٍّ خَمْساً هُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا أَمَّا وَاحِدَهٌ فَهُوَ مُتَّكَاىَ بَيْنَ يَدَىِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ وَ أَمَّا الثَّانِيَهُ فَلِوَاءُ الْحَمْدِ بِيَدِهِ آدَمُ وَ مَنْ وُلِدَ تَحْتَهُ وَ أَمَّا الثَّالِثَهُ فَوَاقِفٌ عَلَى عُقْرِ حَوْضِى يَسْقِى مَنْ عَرَفَ مِنْ أُمَّتِى وَ أَمَّا الرَّابِعَهُ فَسَاتِرُ عَوْرَتِى وَ مُسَلِّمِى إِلَى رَبِّى وَ أَمَّا الْخَامِسَهُ

۱- ۱. فى المصدر و(د): حتى تدخل الجنه.

فَإِنِّی لَسْتُ أَخْشَی عَلَیْهِ أَنْ یَعُودَ کَافِراً بَعْدَ إِیمَانٍ وَ لَا زَانِیاً بَعْدَ إِحْصَانٍ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی کِتَابِ الْفَضَائِلِ.

الْحَدِیثُ الْعِشْرُونَ: کَانَتْ لِجَمَاعَهٍ مِنَ الصَّحَابَهِ أَبْوَابٌ شَارِعَهٌ فِی مَسْجِدِ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَوْماً سُدُّوا کُلَّ بَابٍ فِی الْمَسْجِدِ إِلَّا بَابَ عَلِیٍّ فَسُدَّتْ فَقَالَ فِی ذَلِکَ قَوْمٌ حَتَّی بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَامَ فِیهِمْ فَقَالَ إِنَّ قَوْماً قَالُوا فِی سَدِّ الْأَبْوَابِ وَ تَرْکِ بَابِ عَلِیٍ (۱) إِنِّی مَا سَدَدْتُ وَ لَا فَتَحْتُ وَ لَکِنِّی أُمِرْتُ بِأَمْرٍ فَاتَّبَعْتُهُ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ مِرَاراً وَ فِی کِتَابِ الْفَضَائِلِ.

الْحَدِیثُ الْحَادِی وَ الْعِشْرُونَ: دَعَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ عَلِیّاً فِی غَزَاهِ الطَّائِفِ فَانْتَجَاهُ وَ أَطَالَ نَجْوَاهُ حَتَّی کَرِهَ قَوْمٌ مِنَ الصَّحَابَهِ ذَلِکَ فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَقَدْ أَطَالَ الْیَوْمَ نَجْوَی ابْنِ عَمِّهِ فَبَلَغَهُ صلی الله علیه و آله ذَلِکَ فَجَمَعَ مِنْهُمْ قَوْماً ثُمَّ قَالَ إِنَّ قَائِلًا قَالَ لَقَدْ أَطَالَ الْیَوْمَ نَجْوَی ابْنِ عَمِّهِ أَمَا إِنِّی مَا انْتَجَیْتُهُ وَ لَکِنَّ اللَّهَ انْتَجَاهُ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ.

الْحَدِیثُ الثَّانِی وَ الْعِشْرُونَ: أَخْصِمُکَ یَا عَلِیُّ بِالنُّبُوَّهِ فَلَا نُبُوَّهَ بَعْدِی وَ تَخْصِمُ النَّاسَ بِسَبْعٍ لَا یُحَاجُّکَ فِیهَا أَحَدٌ مِنْ قُرَیْشٍ أَنْتَ أَوَّلُهُمْ إِیمَاناً بِاللَّهِ وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَقْوَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِیَّهِ وَ أَعْدَلُهُمْ فِی الرَّعِیَّهِ وَ أَبْصَرُهُمْ بِالْقَضِیَّهِ وَ أَعْظَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِیَّهً.

رَوَاهُ أَبُو نُعَیْمٍ الْحَافِظُ فِی حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ.

الْخَبَرُ الثَّالِثُ وَ الْعِشْرُونَ: قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام إِنَّکَ زَوَّجْتَنِی فَقِیراً لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ زَوَّجْتُکِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً أَ لَا تَعْلَمِینَ أَنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ إِلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا أَبَاکِ ثُمَّ اطَّلَعَ إِلَیْهَا ثَانِیَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا بَعْلَکِ.

رَوَاهُ أَحْمَدُ فِی الْمُسْنَدِ.

الْحَدِیثُ الرَّابِعُ وَ الْعِشْرُونَ: لَمَّا أُنْزِلَ إِذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ بَعْدَ انْصِرَافِهِ صلی الله علیه و آله مِنْ غَزَاهِ حُنَیْنٍ جَعَلَ یُکْثِرُ مِنْ سُبْحَانَ اللَّهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ مَا وُعِدْتُ بِهِ جَاءَ الْفَتْحُ وَ دَخَلَ النَّاسُ فِی دِینِ اللَّهِ أَفْواجاً

۱- ۱. فی المصدر: و ترکی باب علی.

وَ إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَقَّ مِنْکَ بِمَقَامِی لِقِدَمِکَ فِی الْإِسْلَامِ وَ قُرْبِکَ مِنِّی وَ صِهْرِکَ وَ عِنْدَکَ سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ قَبْلَ ذَلِکَ مَا کَانَ مِنْ بَلَاءِ أَبِی طَالِبٍ عِنْدِی حِینَ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَأَنَا حَرِیصٌ عَلَی أَنْ أُرَاعِیَ ذَلِکَ لِوَلَدِهِ.

رواه أبو إسحاق الثعلبی فی تفسیر القرآن: و اعلم أنا إنما ذکرنا هذه الأخبار هاهنا لأن کثیرا من المنحرفین عنه علیه السلام إذا مروا علی کلامه فی نهج البلاغه و غیره المتضمن للتحدث بنعمه الله علیه من اختصاص الرسول صلی الله علیه و آله له و تمییزه إیاه عن غیره ینسبونه إلی التیه و الزهو و الفخر و لقد سبقهم بذلک قوم من الصحابه قیل لعمر ول علیا أمر الجیش و الحرب فقال هو أتیه (۱) من ذلک و قال زید بن ثابت ما رأینا أزهی من علی و أسامه فأردنا بإیراد هذه الأخبار هاهنا عند تفسیر قوله نحن الشعار و الأصحاب و نحن الخزنه و الأبواب أن ننبه علی عظیم منزلته (۲) عند الرسول صلی الله علیه و آله و أن من قیل فی حقه ما قیل لو رقی إلی السماء و عرج فی الهواء و فخر علی الملائکه و الأنبیاء تعظما و تبجحا(۳) لم یکن ملوما بل کان بذلک جدیرا فکیف و هو علیه السلام لم یسلک قط مسلک التعظم و التکبر فی شی ء من أقواله و لا من أفعاله و کان ألطف البشر خلقا و أکرمهم طبعا و أشدهم تواضعا و أکثرهم احتمالا و أحسنهم بشرا و أطلقهم وجها حتی نسبه من نسبه إلی الدعابه و المزاح و هما خلقان ینافیان التکبر و الاستطاله و إنما یذکر(۴) أحیانا ما یذکره من هذا النوع نفثه مصدور و شکوی مکروب و تنفس مهموم و لا یقصد به إذا ذکره إلا شکر النعمه و تنبیه الغافل علی ما خصه الله به من الفضیله فإن ذلک من باب الأمر بالمعروف و الحض علی اعتقاد الحق و الصواب فی أمره و النهی عن المنکر الذی هو تقدیم غیره علیه فی الفضل فقد نهی الله سبحانه

ص: ۸۶

۱- ۱. التیه: الغرور و الکبر.

۲- ۲. فی المصدر: عظم منزلته.

۳- ۳. تبجح الرجل- بتقدیم المعجمه علی المهمله-: افتخر و تعظم و باهی.

۴- ۴. فی المصدر: و انما کان یذکر.

عن ذلک فقال أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُونَ (۱): و قال فی شرح قوله صلوات الله علیه نحن شجره النبوه و محط الرساله و مختلف الملائکه و معادن العلم و ینابیع الحکم ناصرنا و محبنا ینتظر الرحمه و عدونا و مبغضنا ینتظر السطوه اعلم أنه إن أراد بقوله نحن مختلف الملائکه جماعه من جملتها رسول الله صلی الله علیه و آله فلا ریب فی صحه القضیه و صدقها و إن أراد بها نفسه و ابنیه فهو أیضا صحیحه(۲)

فَقَدْ جَاءَ فِی الْأَخْبَارِ الصَّحِیحَهِ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا جَبْرَئِیلُ إِنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ أَنَا مِنْکُمَا.

وَ رَوَی أَبُو أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیُّ مَرْفُوعاً: لَقَدْ صَلَّتِ الْمَلَائِکَهُ عَلَیَّ وَ عَلَی عَلِیٍّ سَبْعَ سِنِینَ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمْ یُصَلِّ مَعِی وَ مَعَ عَلِیٍّ ثَالِثٌ لَنَا وَ ذَلِکَ قَبْلَ أَنْ یَظْهَرَ أَمْرُ الْإِسْلَامِ وَ یَتَسَامَعَ النَّاسُ بِهِ.

وَ فِی خُطْبَهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَلَیْهِمَا الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ لَمَّا قُبِضَ أَبُوهُ: لَقَدْ فَارَقَکُمْ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ رَجُلٌ لَمْ یَسْبِقْهُ الْأَوَّلُونَ وَ لَا یُدْرِکُهُ الْآخَرُونَ کَانَ یَبْعَثُهُ رَسُولُ اللَّهِ لِلْحَرْبِ وَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام عَنْ یَمِینِهِ وَ مِیکَائِیلُ علیه السلام عَنْ یَسَارِهِ.

وَ جَاءَ فِی الْحَدِیثِ: أَنَّهُ سُمِعَ یَوْمَ أُحُدٍ صَوْتٌ مِنَ الْهَوَاءِ مِنْ جِهَهِ السَّمَاءِ لَا سَیْفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَی إِلَّا عَلِیٌّ وَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ هَذَا صَوْتُ جَبْرَئِیلَ علیه السلام .

و أما قوله و معادن العلم و ینابیع الحکم یعنی الحکمه أو الحکم الشرعی فإنه إن عنی بها نفسه و ذریته فإن الأمر فیها ظاهر جدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِینَهَ فَلْیَأْتِ الْبَابَ وَ قَالَ أَقْضَاکُمْ عَلِیٌّ.

و القضاء أمر یستلزم علوما کثیره

وَ جَاءَ فِی الْخَبَرِ: أَنَّهُ بَعَثَهُ إِلَی الْیَمَنِ قَاضِیاً فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ کُهُولٌ وَ ذَوُو أَسْنَانٍ وَ أَنَا فَتًی وَ رُبَّمَا لَمْ أُصِبْ فِیمَا أَحْکُمُ بِهِ بَیْنَهُمْ فَقَالَ لَهُ اذْهَبْ فَإِنَّ اللَّهَ سَیُثْبِتُ قَلْبَکَ وَ یَهْدِی لِسَانَکَ.

و جاء فی تفسیر قوله تعالی وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَهٌ(۳) سألت الله أن یجعلها أذنک ففعل و جاء فی تفسیر

۱- ۱. شرح النهج ۲: ۶۷۷- ۶۸۱ و الآیه فی سوره یونس: ۳۵.

۲- ۲. فی المصدر: فهی أیضا صحیحه و لکن مدلوله مستنبط.

۳- ۳. سوره الحاقه: ۱۲.

قوله تعالى أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلى ما آتاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (۱) أنها نزلت فی علی علیه السلام و ما خص به من العلم و جاء فی تفسیر قوله تعالی أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ (۲) أنا علی بینه من ربی و الشاهد علی علیه الصلاه و السلام

وَ رَوَی الْمُحَدِّثُونَ: أَنَّهُ قَالَ لِفَاطِمَهَ عَلَیْهَا الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ زَوَّجْتُکِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَعْلَمَهُمْ عِلْماً.

وَ رَوَی الْمُحَدِّثُونَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی نُوحٍ فِی عَزْمِهِ وَ إِلَی مُوسَی فِی عِلْمِهِ وَ عِیسَی فِی وَرَعِهِ فَلْیَنْظُرْ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ.

و بالجمله فحاله فی العلم حاله رفیعه جدا لم یلحقه أحد فیها و لا قاربه و حق له أن یصف نفسه بأنه معادن العلم و ینابیع الحکم فلا أحد أحق به منها بعد رسول الله ص (۳). و قال فی موضع آخر و الذی صح عندی هو

أَنَّهُ علیه السلام قَالَ لَهُمْ یَوْمَ الشُّورَی: أَنْشُدُکُمُ اللَّهَ أَ فِیکُمْ أَحَدٌ آخَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَیْنَهُ وَ بَیْنَ نَفْسِهِ حَیْثُ آخَی بَیْنَ بَعْضِ الْمُسْلِمِینَ وَ بَعْضٍ غَیْرِی فَقَالُوا لَا فَقَالَ أَ فِیکُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا مَوْلَاهُ غَیْرِی فَقَالُوا لَا فَقَالَ أَ فِیکُمْ أَحَدٌ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی غَیْرِی قَالُوا لَا قَالَ أَ فِیکُمْ مَنِ ائْتُمِنَ عَلَی سُورَهِ بَرَاءَهَ وَ

قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا یُؤَدِّی (۴) عَنِّی إِلَّا أَنَا أَوْ رَجُلٌ مِنِّی غَیْرِی قَالُوا لَا قَالَ أَ لَا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَرُّوا عَنْهُ فِی الْحَرْبِ فِی غَیْرِ مَوْطِنٍ وَ مَا فَرَرْتُ قَطُّ قَالُوا بَلَی قَالَ أَ تَعْلَمُونَ أَنِّی أَوَّلُ النَّاسِ إِسْلَاماً قَالُوا بَلَی قَالَ فَأَیُّنَا أَقْرَبُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَسَباً قَالُوا أَنْتَ الْخَبَرَ(۵).

وَ قَالَ وَ رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فِی

۱- ۱. سوره النساء: ۵۴.

۲- ۲. سوره هود: ۱۷.

۳- ۳. شرح النهج ۲: ۳۴۹ و ۳۵۰.

۴- ۴. فی المصدر: إنّه لا یؤدی.

۵- ۵. شرح النهج ۲: ۹۶.

رَبِّهِمْ (۱) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْهَا فَقَالَ عَلِيٌّ وَ حَمْزَةُ وَ عُبَيْدَةُ وَ عُتْبَةُ وَ شَيْبَةُ وَ الْوَلِيدُ(۲).

و قال فی موضع آخر کان أمیر المؤمنین علیه السلام ذا أخلاق متضاده فمنها أن الغالب علی أهل الإقدام و المغامره(۳) و الجرأه أن یکونوا ذوی قلوب قاسیه و فتک و تنمر(۴) و جبریه و الغالب علی أهل الزهد و رفض الدنیا و هجران ملاذها و الاشتغال بمواعظ الناس و تخویفهم المعاد و تذکیرهم الموت أن یکونوا ذوی رقه و لین و ضعف قلب و خور طبع (۵) و هاتان حالتان متضادتان و قد اجتمعتا له علیه السلام و منها أن الغالب علی ذوی الشجاعه و إراقه الدماء أن یکونوا ذوی أخلاق سبعیه و طباع حوشیه و غرائز وحشیه و کذلک الغالب علی أهل الزهاده و أرباب الوعظ و التذکیر و رفض الدنیا أن یکونوا ذوی انقباض فی الأخلاق و عبوس فی الوجوه و نفار من الناس و استیحاش و أمیر المؤمنین علیه السلام کان أشجع الناس و أعظمهم إراقه للدم و أزهد الناس و أبعدهم عن ملاذ الدنیا و أکثرهم وعظا و تذکیرا بأیام الله و مثلاته و أشدهم اجتهادا فی العباده و آدابا لنفسه فی المعامله و کان مع ذلک ألطف العالم أخلاقا و أسفرهم وجها و أکثرهم بشرا و أوفاهم هشاشه و بشاشه و أبعدهم عن انقباض موحش أو خلق نافر أو تجهم (۶) مباعد أو غلظه و فظاظه ینفر معهما نفس أو یتکدر معهما قلب حتی عیب بالدعابه و لما لم یجدوا فیه مغمزا و لا مطعنا تعلقوا بها و اعتمدوا فی التنفیر عنه علیها و تلک شکاه ظاهر عنک عارها و هذا من عجائبه و غرائبه اللطیفه.

و منها أن الغالب علی شرفاء الناس و من هو من أهل السیاده و الرئاسه

۱- ۱. سوره الحجّ: ۱۹.

۲- ۲. شرح النهج ۳: ۴۹۸.

۳- ۳. غامره مغامره: قاتله و باطشه و لم یبال بالموت.

۴- ۴. فتک الرجل: کان جریئا شجاعا یرکب ما هم من الأمور و دعت إلیه النفس. فتک بفلان: بطش به أو قتله علی غفله. و تنمر لفلان: تنکر و تغیر و أوعده.

۵- ۵. الخور: الفتور و الضعف.

۶- ۶. التجهم: الاستقبال بوجه عبوس کریه.

أن یکون ذا کبر و تیه و تعظم خصوصا إذا أضیف إلی شرفه من جهه النسب شرفه من جهات أخری و کان أمیر المؤمنین علیه السلام فی مصاص (۱) الشرف و معدنه لا یشک عدو و لا صدیق أنه أشرف خلق الله نسبا بعد ابن عمه صلوات الله علیه و قد حصل له من الشرف غیر شرف النسب جهات کثیره متعدده قد ذکرنا بعضها و مع ذلک فکان أشد الناس تواضعا لصغیر و کبیر و ألینهم عریکه و أسمحهم خلقا و أبعدهم عن الکبر و أعرفهم بحق و کانت حاله هذه حاله فی کل زمانیه (۲) زمان خلافته و الزمان الذی قبله ما غیرت سجیته الإمره و لا أحالت خلقته الرئاسه و کیف تحیل الرئاسه خلقه و ما زال رئیسا و کیف تغیر الإمره سجیته و ما برح أمیرا لم یستفد بالخلافه شرفا و لا اکتسب بها زینه بل هو کما قال عبد الله بن أحمد بن حنبل ذکر ذلک الشیخ أبو الفرج عبد الرحمن بن علی الجوزی فی تاریخه المعروف بالمنتظم قال تذاکروا عند أحمد خلافه أبی بکر و علی علیه السلام و قالوا فأکثروا فرفع رأسه إلیهم و قال قد أکثرتم إن علیا لم تزنه الخلافه و لکنه زانها و هذا الکلام دال بفحواه و مفهومه علی أن غیره ازداد(۳) بالخلافه و تممت نقیصته و أن علیا لم یکن فیه نقص یحتاج إلی أن یتمم بالخلافه و کانت الخلافه ذات نقص فی نفسها فتم نقصها بولایته إیاها. و منها أن الغالب علی ذوی الشجاعه و قتل الأنفس و إراقه الدماء أن یکونوا قلیلی الصفح بعیدی العفو لأن أکبادهم واغره(۴) و قلوبهم ملتهبه و القوه الغضبیه عندهم شدیده و قد علمت حال أمیر المؤمنین علیه السلام فی کثره إراقه الدم و ما عنده من الحلم و الصفح و مغالبه هوی النفس و قد رأیت فعله یوم الجمل. و منها أنا ما رأینا شجاعا جوادا قط کان عبد الله بن الزبیر شجاعا و کان

۱- ۱. المصاص من الشی ء: خالصه أو سره. یقال: فلان مصاص قومه إذا کان أخلصهم نسبا.

۲- ۲. فی المصدر: فی کلا زمانیه.

۳- ۳. فی المصدر: ازدان.

۴- ۴. وغر صدره علی فلان: توقد علیه من الغیظ، فهو واغر الصدر علیه.

أبخل النـاس و كان الزبير أبوه شـجاعا و كان شـحيحا قال له عمر لو وليتها لظلت تلاطم الناس فی البطحاء علی الصاع و المـد و أراد علی علیه السـلام أن یحجر علی عبـد الله بن جعفر لتبـذیره المال فاحتال لنفسه فشارک الزبیر فی أمواله و تجاراته فقال علیه السـلام أما إنه قد لاذ بملاذ و لم یحجر علیه و کان طلحه شـجاعا و کان شحیحا أمسک عن الإنفاق حتی خلف من الأموال ما لا یأتی علیه الحصر و کان عبد الملک شجاعا و کان شحیحا کان یضرب به المثل فی الشح و سمی رشح الحجر لبخله و قد علمت حال أمیر المؤمنین علیه السلام فی الشجاعه و السخاء کیف هی و هذا من أعاجیبه أیضا(۱). و قال فی موضع آخر:

رُوِیَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیهمـا السـلام قَـالَ: کَـانَ عَلِیٌّ علیه السـلام یَرَی مَـعَ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله الضَّوْءَ وَ یَسْمَعُ الصَّوْتَ (۲).

و قال فی موضع آخر: أقسام العداله ثلاثه هی الأصول و ما عداها من الفضائل فروع علیها. الأولی الشـجاعه و یدخل فیها السخاء لأنه شـجاعه و تهوین للمال کما أن الشـجاعه الأصـلیه تهوین للنفس فالشـجاع فی الحرب جواد بنفسه و الجواد بالمال شجاع فی إنفاقه فلهذا قال الطائی

أیقنت أن من السماح شجاعه***تدعی و أن من الشجاعه جودا

و الثانیه العفه و یدخل فیها القناعه و الزهد و العزله و الثالثه الحکمه و هی أشرفها و لم تحصل العداله الکامله لأحد من البشر بعد رسول الله صلی الله علیه و آله إلا لهذا الرجل و من أنصف علم صحه ذلک فإن شجاعته و جوده و عفته و قناعته و زهده یضرب بها الأمثال و أما الحکمه و البحث فی الأمور الإلهیه فلم یکن من أحد(۳) من العرب و لا نقل فی کلام أکابرهم و أصاغرهم شی ء من ذلک أصلا و هذا مما کانت الیونانیون و أوائل الحکماء و أساطین الحکمه ینفردون به و أول من

۱- ۱. شرح النهج ۱: ۲۴ و ۲۵.
۲- ۲. شرح النهج ۳: ۳۷۵.
۳- ۳. فی المصدر: من فن أحد.

خاض فيه من العرب على عليه السلام و لهذا تجد المباحث الدقيقه فى التوحيد و العدل مبثوثه عنه فى فرش كلامه و خطبه و لا تجد فى كلام أحد من الصحابه و التابعين كلمه واحده من ذلك و لا يتصورونه و لو فهموه لم يفهموه و أنى للعرب ذلك و لهذا انتسب المتكلمون الذين لججوا فى بحار المعقولات إليه خاصه دون غيره و سموه أستاذهم و رئيسهم و اجتذبه كل فرقه من الفرق إلى نفسها أ لا ـ ترى أن أصحابنا ينتهون (١) إلى واصل بن عطاء و واصل تلميذ أبى هاشم بن محمد بن الحنفيه و أبو هاشم تلميذ أبيه محمد و محمد تلميذ أبيه على عليه السلام فأما الشيعه من الإماميه و الزيديه و الكيسانيه فانتماؤهم إليه ظاهر و أما الأشعريه فإنهم بالآخره ينتمون إليه لأن أبا الحسن الأشعرى تلميذ شيخنا أبى على و أبو على تلميذ أبى يعقوب الشحام و أبو يعقوب تلميذ أبى الهذيل و أبو الهذيل تلميذ عثمان الطويل و عثمان الطويل تلميذ واصل بن عطاء فعاد الأمر إلى انتهاء الأشعريه إلى على عليه السلام و أما الكراميه فإن ابن الهيصم ذكر فى كتابه المعروف بكتاب المقالات أن أصل مقالتهم و عقيدتهم تنتهى إلى على عليه السلام من طريقين أحدهما أنهم يسندون اعتقادهم عن شيخ بعد شيخ إلى أن ينتهى إلى سفيان الثورى ثم قال و سفيان الثورى من الزيديه ثم سأل نفسه فقال إذا كان شيخكم الأكبر الذى تنتهون إليه زيديا فما بالكم أنتم لم تكونوا زيديه(٢) و أجاب بأن سفيان الثورى و إن اشتهر عنه الزيديه إلا أن تزيده إنما كان عباره من موالاه أهل البيت و إنكار ما كان بنو أميه عليه من الظلم و إجلال زيد بن على و تعظيمه و تصويبه فى أحكامه و أحواله و لم ينقل عن سفيان الثورى أنه طعن فى أحد من الصحابه.

الطريق الثانى أنه عد مشايخهم واحدا فواحدا حتى انتهى إلى علماء الكوفه من أصحاب على عليه السلام كسلمه بن كهيل و حبه العرنى و سالم بن أبى

١- ١. فى المصدر: ينتمون.

٢- ٢. فى المصدر و(د) فما بالكم لا تكونون زيديه.

الجعد و الفضل بن دكين و شعبه و الأعمش و علقمه و هبيره ابن مريم (۱) و أبی إسحاق السبیعی و غیرهم ثم قال و هؤلاء أخذوا العلم من علی بن أبی طالب علیهما السلام فهو رئیس أهل الجماعه یعنی أصحابه و أقوالهم منقوله عنه و مأخوذه منه و أما الخوارج

فانتماؤهم إلیه ظاهر أیضا مع طعنهم فیه لأنهم أصحابه کانوا و عنه مرقوا بعد أن تعلموا عنه و اقتبسوا منه و هم شیعته و أنصاره بالجمل و صفین و لکن الشیطان ران علی قلوبهم و أعمی بصائرهم (۲).

و قال فی موضع آخر أ لیس یعلم معاویه و غیره من الصحابه

أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لَهُ فِی أَلْفِ مَقَام: أَنَا حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبْتَ وَ سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمْتَ وَ نَحْوُ ذَلِکَ مِنْ قَوْلِهِ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ قَوْلِهِ حَرْبُکَ حَرْبِی وَ سِلْمُکَ سِلْمِی وَ قَوْلِهِ أَنْتَ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَکَ وَ قَوْلِهِ (۳) هَذَا أَخِی وَ قَوْلِهِ یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ قَوْلِهِ اللَّهُمَّ ائْتِنِی بِأَحَبِّ خَلْقِکَ إِلَیْکَ وَ قَوْلِهِ إِنَّهُ وَلِیُّ کُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی وَ قَوْلِهِ (۴) لَا یُحِبُّهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا یُبْغِضُهُ إِلَّا مُنَافِقٌ وَ قَوْلِهِ إِنَّ الْجَنَّهَ لَتَشْتَاقُ إِلَی أَرْبَعَهٍ وَ جَعَلَهُ أَوَّلَهُمْ وَ قَوْلِهِ لِعَمَّارٍ تَقْتُلُکَ الْفِئَهُ الْبَاغِیَهُ وَ قَوْلِهِ سَتُقَاتِلُ النَّاکِثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ وَ الْمَارِقِینَ بَعْدِی.

إلی غیر ذلک مما یطول تعداده جدا و یحتاج إلی کتاب مفرد یوضع له (۵).

**[ترجمه]عبدالحمید بن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه گوید: بدان که اگر امیرمؤمنان به خود مباهات می‌کرد و در بیان صفات و فضائلش با فصاحتی که خداوند متعال به وی عطا کرده و به او اختصاص داده بود به تلاش می‌پرداخت و در این راه تمام اهل فصاحت عرب به او کمک می‌کردند حتی نمی‌توانستند یک دهم آنچه که پیامبر صلی الله علیه و آله درباره او گفته است بیان کنند. منظورم اخبار واحادیث شایعی که شیعه امامیه از آنها برای اثبات امامت و خلافت علی علیه السلام استناد می... جوید همچون حدیث غدیر خم، قصه سوره برائت، داستان مناجات، حدیث خیبر و یا حدیث دار در مکه در اوایل دعوت، و مانند آن نیست، بلکه منظورم اخبار و احادیثی است که بزرگان حدیث در این باره روایت کرده‌اند. در حالی که حتی اندکی از آن درباره دیگر صحابه روایت نشده است. در اینجا مقدار کمی از این احادیث را که راویان آن متهم[به طرفداری از وی] نیستند و همه آنان قائل به برتری دیگران بر علی هستند می‌آورم. احادیث ایشان در باره فضائل آن حضرت، باعث اطمینان نفسی است که روایت دیگران چنین چیزی را ایجاد نمی‌کند.

روایت اول: : ای علی! خداوند متعال تو را به زینتی آراسته است که هیچکدام از زینت های بندگان تا این اندازه نزد وی محبوب نیستند و آن زینت ابرار است که عبارت از زهد در دنیا است به طوری که چیزی از دنیا نمی‌کاهی و دنیا چیزی از تو نمی‌کاهد. پروردگار فضیلت دوست داشتن مساکین را به تو بخشیده است به طوری که از پیروی کردن آنها از تو خوشنود هستی همچنان که آنها از امام قراردان تو خوشنود هستند .

این حدیث را ابو نعیم الحافظ در کتاب معروفش حلیه الأولیاء روایت کرده است و ابو عبدالله احمد بن حنبل در مسندش این جملات را هم به آن اضافه کرده است: خوشا به حال کسی که تو را دوست بدارد و تو را باور کند و وای بر کسی که با تو

سر دشمنی داشته و راه تکذیب تو را در پیش گیرد.

روایت دوم: پیامبر صلی الله علیه و آله به هیأت ثقیف فرمود: یا تسلیم می‌شوید یا اینکه مردی از خودم - یا فرمود: همانند خودم - را به سوی شما خواهم فرستاد که بی‌تردید جنگاوران شما را به قتل می‌رساند، خانواده شما را به اسارت گرفته و اموالتان را می گیرد. عمر گفت: هیچ وقت مانند آن روز آرزوی امارت نکردم. سینه خود را جلو آوردم به امید آنکه رسول خدا بگوید: منظورم این فرد است، اما حضرت دست علی را بالا برد و فرمود: منظورم این است و آن را دو بار تکرار کرد.

احمد در مسندش آن را روایت کرده و همچنین در کتاب فضائل علی علیه السلام آن را آورد که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای بنی ولیعه! یا به نافرمانی خود پایان می‌دهید یا اینکه مردی همچون خودم را به سوی شما خواهم فرستاد تا فرمان من را در میان شما اجرا کند و جنگاوران شما را به قتل رساند و خانواده‌تان را به اسارت گیرد. ابوذر گفت: چیزی مرا نترساند مگر سردی کف دست عمر که از پشت به کمر من خورد و گفت: یعنی منظورش کیست؟ گفتم: منظورش تو نیستی بلکه منظور وی کسی است که در خانه کفشش را وصله می زند. پیامبر صلی الله علیه و آله در آن لحظه فرمود: منظورم این (علی علیه السلام) است.

روایت سوم: خداوند متعال با من درباره علی عهدی گرفت. گفتم: پروردگارا! آن را برایم تبیین کن، فرمود: بشنو! علی علیه السلام پرچم هدایت و امام اولیای من و نور طاعت پیشگان من است. او کلمه ای است که تقوا پیشه گان را به آن الزام کرده… ام. هر کس او را دوست بدارد مرا دوست داشته است و هر کس دشمنش باشد با من دشمنی کرده است. او را به این سخنان مژده ده. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: گفتم، پروردگارا علی را بشارت دادم و او در جواب گفت: من بنده خدا هستم و تحت فرمان اویم، اگر مرا به سبب گناهانم مجازات کند هیچ ظلمی مرتکب نشده است و اگر وعده‌اش را در باره من جامه عمل بپوشاند، سزاوارتر است. پیامبر فرمود: گفتم پروردگارا! قلبش را زلال گردان و بهار آن را ایمان به خودت قرار ده. فرمود: آن را انجام دادم، اما من او را در بوته آزمایشی خاص قرار دادم که پیش از آن هیچکدام از بندگانم را در آن قرار ندادم. گفتم: پرودگارا! او برادر و همدم من است. فرمود: پیش از این در تقدیر و علمم آمده که او آزمایش می‌شود و وسیله آزمایش قرار می گیرد.

ابو نعیم حافظ هم در کتاب حلیه الأولیاء از ابوهریره اسلمی آن را روایت کرده سپس با اسناد و الفاظ دیگری آن را به نقل از انس بن مالك آورده است: خداوند متعال با من درباره علی عهدی گرفت و آن اینکه علی پرچم هدایت، مناره ایمان، پیشوای اولیای من و نور تمام کسانی است که از من پیروی می کنند. علی امین من در روز قیامت و صاحب پرچم من است و کلیدهای گنجینه‌های رحمت پروردگارم در دستان او قرار دارند.

روایت چهارم: کسی که می‌خواهد به عزم نوح، علم آدم، بردباری ابراهیم، ذکاوت موسی و زهد عیسی بنگرد به علی بن ابی طالب علیه السلام بنگرد.

این حدیث را احمد بن حنبل در مسندش و احمد بیهقی در صحیح خود نقل کرده است.

روایت پنجم: کسی که دوست دارد همچون من زندگی کند و همچون من بمیرد و در قیامت شاخه‌ای از یاقوت را که خداوند متعال با دست خودش خلق کرده وسپس به آن گفته به وجود آی و آن به وجود آمده، در دستانش باشد به ولایت علی بن ابی طالب تمسک جوید.

این حدیث را ابو نعیم الحافظ در کتاب حلیه الأولیاء روایت کرده است. همچنین ابو عبدالله احمد بن حنبل در مسندش و در کتاب فضائل علی بن ابی طالب نقل کرده است که الفاظ آن این گونه است: کسی که دوست دارد در قیامت شاخه قرمز رنگ را که خداوند با دست راستش در بهشت کاشته است در دست گیرد به حبّ علی تمسک جوید .

روایت ششم: قسم به کسی که جانم به دست او است، اگر این ترس را نداشتم که گروهی درباره تو غلو کنند آن گونه که نصاری درباره عیسی غلو کردند، امروز سخنی را در وصفت می گفتم که از کنار هیچ جمعی از مسلمانان عبور نمی کردی مگر آنکه از خاک زیر پایت به تبرک بردارند.

ابو عبدالله احمد بن حنبل آن را در مسند خود ذکر کرده است.

روایت هفتم: پیامبر صلی الله علیه و آله در شب عرفه خطاب به حاجیان فرمود: خداوند متعال به طور عام به سبب شما به ملائکه مباهات کرد و گناهان همه شمار را بخشید و به طور خاص به سبب علی بر آنها مباهات کرد و به طور ویژه او را بخشید. می‌خواهم سخنی را درباره علی بگویم بدون آنکه به خاطر قرابت با او دوست داشته باشم آن را بیان بکنم وآن اینکه: در حقیقت، سعادتمند کامل و سعادتمند حقیقی کسی است که علی را در دوران حیاتش و بعد از مرگش دوست داشته باشد.

احمد بن حنبل آن را در کتاب فضائل علی و همچنین در مسندش ذکر کرده است.

روایت هشتم: ابو عبدالله احمد بن حنبل در دو کتاب مذکور به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله آورده است: من نخستین کسی هستم که در روز قیامت فرا خوانده می‌شوم، در طرف راست عرش در سایه او می‌ایستم سپس لباسی پوشانده می‌شوم. بعد از من پیامبران در پی یکدیگر فراخوانده می‌شوند و در طرف راست عرش می‌ایستند و لباسهایی پوشانده می‌شوند. بعد از آن علی بن ابی طالب به خاطر نزدیکی و منزلتش در نزد من فرا خوانده شده و پرچم حمد به دست او داده می شود و آدم و از او پائین تر در زیر آن پرچم قرار می گیرند. سپس به علی علیه السلام فرمود: آن پرچم را به حرکت درمی‌آوری تا اینکه بین من و ابراهیم خلیل توقف می کنی و لباسی پوشانده می‌شوی و بعد منادی از عرش ندا می‌دهد: چه خوب پدری است پدرت ابراهیم و چه خوب برادری است برادرت علی. ای علی! مژده ده که هرگاه من فراخوانده شوم تو هم فراخوانده می‌شوی، هرگاه من لباس پوشانده شوم تو هم لباس پوشانده می‌شوی و هرگاه من زنده شوم تو هم زنده می‌شوی .

روایت نهم: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای انس! برایم آبی بریز تا وضو بگیرم. سپس برخواست و دو رکعت نماز به جای آورد و فرمود: ای انس! نخستین کسی که از این در وارد خواهد شد امیر مؤمنان، سرور مسلمانان، رئیس مؤمنان، خاتم وصیان و پیشوای سپید رویانِ بر اثر وضو است. انس گفت: گفتم پروردگارا وی را از میان انصار قرار ده و این خواسته‌ام را پنهان نگاه داشتم و به پیامبر نگفتم. علی علیه السلام وارد شد. پیامبر فرمود چه کسی است؟ گفتم: علی بن ابی طالب، پیامبر در

حالی که خوشحالی در چهره‌اش موج می‌زد برخاست و علی را در آغوش گرفت. سپس شروع به پاک کردن عرق صورت علی کرد. علی علیه السلام فرمود: ای رسول خدا! می‌بینم رفتاری با من داری که پیش از این با من نداشتی. پیامبر فرمود: چه مانعی دارد؟ تو هستی که از جانب من ادا می کنی و صدای مرا به گوش آنان می‌رسانی و بعد از من در آنچه اختلاف کردند برایشان روشنگری می کنی.

ابو نعیم در کتاب حلیه الأولیاء آن را روایت کرده است.

روایت دهم: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سرور عرب علی بن ابی طالب را برایم فراخوانید. عایشه گفت: ای رسول خدا! مگر شما سرور عرب نیستی؟ پیامبر فرمود: من سرور فرزندان آدم هستم و علی سرور عرب است. وقتی علی علیه السلام آمد پیامبرصلی الله علیه و آله انصار را فراخواند و به آنها فرمود: آیا شما را به طرف چیزی که اگر بعد از من به آن تمسک جویید هرگز گمراه نمی‌شوید هدایت نکنم؟ گفتند: بله، فرمود: هان این علی بن ابی طالب است. همچنان که مرا دوست دارید او را هم دوست بدارید وآن گونه که به من احترام می گذارید به او هم احترام گذارید، همانا جبرئیل از جانب خداوند مرا به آنچه که به شما گفتم فرمان داده است.

حافظ ابو نعیم آن را در حلیه الأولیاء روایت کرده است.

روایت یازدهم: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: سلام بر سرور مؤمنان و پیشوای متقیان. به علی علیه السلام گفته شد: چگونه - به خاطر این اوصاف - شکر به جای می‌آوری؟ فرمود: خداوند را به خاطر آنچه که به من عطا کرده ستایش می کنم و از او توانایی شکر کردن برای آنچه به من داده می‌خواهم و این که در آنچه که به من عطا فرموده فزونی بخشد .

این روایت را نیز صاحب حلیه الأولیاء آورده است.

روایت دوازدهم: کسی که دوست دارد همچون من زندگی کند و همچون من بمیرد و در میان بهشت جاویدانی که پروردگار آن را غرس کرده است سکنا گزیند، بعد از من علی و ولیش را دوست بدارد و سپس به امامان بعد از من اقتدا کند؛ چرا که آنها اهل بیت من هستند و از سرشت من خلق شده اند و به آنها علم و فهم عطا شده است. پس وای بر کسانی که به تکذیب آنها می‌پردازند و پیوند مرا در ایشان قطع می کنند. خداوند در قیامت، شفاعتم را به آنان نخواهد رساند.

این حدیث را نیز صاحب حلیه الأولیاء ذکر کرده است.

روایت سیزدهم: رسول خدا صلی الله علیه و آله خالد بن ولید را به جنگی فرستاد و علی بن ابی طالب علیه السلام را به جنگ دیگری فرستاد و هر دوی آنها به طرف یمن رفتند. سپس فرمود: اگر به هم رسیدید علی فرمانروای مردم است و اگر جدا شدید هر کدامتان مسؤول سپاه خود است. آنها با هم یکی شدند و بر دشمن تاختند، زنان را به اسارت گرفتند، اموال را تصاحب کردند و تعدادی را هم به قتل رساندند. علی علیه السلام کنیزی را به اسارت گرفت و آن را برای خود انتخاب کرد. خالد به چهار نفر از مسلمانان که بریده اسلمی هم در میان آنها بود گفت: فورا نزد رسول خدا بروید و او را از این اقدام علی و دیگر کارهایش - که بر ضد علی علیه السلام بود و برایشان توضیح داد - باخبر کنید. آن چهار نفر نزد رسول خدا رفتند،

نخست مردی از آنها جلو رفت و گفت: علی فلان کار را انجام داده است. رسول خدا از او روی برگرداند. نفر دوم از طرف دیگر رفت و همان سخنان نفر اولی را تکرار کرد، اما رسول خدا همان واکنش قبلی را داشت تا اینکه بریده اسلمی جلو رفت وگفت: ای رسول خدا! علی چنین کاری انجام داده و کنیزی را برای خودش برداشته است. رسول خدا صلی الله علیه و آله خشمگین شد تا جایی که صورتش سرخ شد و فرمود: علی را برای من بگذارید – و آن را تکرار می‌کرد – او از من و من از او هستم ، نصیب علی از خمس بیشتر از آن چیزی است که گرفته است. او ولیّ هر مؤمنی بعد از من است .

ابن حنبل آن را چندین بار در مسندش و نیز در کتاب فضائل علی آورده است و بیشتر محدثین نیز آن را روایت کرده‌اند.

روایت چهاردهم: من و علی چهارده هزار سال قبل از خلقت آدم نور واحدی در پیشگاه خداوند متعال بودیم. وقتی آدم را خلق کرد، آن نور را در او به دو قسمت تقسیم کرد که قسمتی از آن من بودم و قسمتی دیگر علی.

این حدیث را احمد در مسند و در کتاب فضائل علی روایت کرده است. نویسنده کتاب الفردوس هم آن را ذکر کرده است البته با اضافه کردن این جمله: سپس منتقل شدیم تا در پشت عبدالمطلب قرار گرفتیم و برای من نبوت و برای علی وصایت بود.

روایت پانزدهم: ای علی! نگاه کردن به صورت تو عبادت است. تو در دنیا و قیامت سرور هستی. کسی که تو را دوست بدارد من را دوست داشته است. دوست من دوست خداوند است و دشمن تو دشمن من و دشمن من دشمن خداوند است. وای بر کسی که تو را دشمن دارد.

احمد در مسند آن را روایت کرده و گفته: ابن عباس درتفسیر آن می‌گفت: کسی که در صورت علی می‌نگرد می‌گوید: پاک ومنزه است خداوند، این جوان چقدر عالم است. پاک ومنزه است خداوند، این جوان چقدر شجاع است و پاک ومنزه است خداوند، چقدر فصیح است این جوان.

حدیث شانزدهم: در شب بدر رسول خدا فرمود: چه کسی برای ما آب می‌آورد تا سیرابمان کند؟ مردم خوداری کردند. علی علیه السلام مشکی را به دست گرفت و در چاهی عمیق و تاریک پائین رفت. خداوند متعال به جبرئیل و میکائیل و اسرافیل وحی فرمود تا برای پیروزی محمد و برادرش و حزبش آماده شوند. آنها از آسمان فرود آمدند. صداهایی داشتند که هر کس آن را می‌شنید به وحشت می‌افتاد. وقتی به مقابل چاه رسیدند همگی یک به یک به خاطر ارزش نهادن وگرامی داشتن علی به او سلام کردند.

احمد در کتاب فضائل علی آن را نقل کرده و به طریقی دیگر به نقل از انس این جمله را هم به آن اضافه کرده است: ای علی! روز قیامت شتری از شتران بهشت برای تو آورده می‌شود و سوار آن می‌شوی و در حالی که زانو و ران من و تو در کنار هم است وارد بهشت می شویم.

حدیث هفدهم: رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز جمعه برای مردم خطبه خواند و فرمود: ای مردم! قریش را مقدم شمارید و بر آنها پیشی نگیرید. از آنها یاد بگیرید و آنها را یاد ندهید. نیروی یک نفر از قریش با نیروی دو نفر از غیر قریش

برابری می کند و امانت مردی از قریش برابر با امانت دو نفر از غیر قریش است. ای مردم! شما را به دوست داشتن خویشی از قریش یعنی برادرم و پسر عمویم علی بن ابی طالب سفارش می‌کنم. تنها مؤمنان او را دوست دارند و تنها منافقان از او بیزار هستند. کسی که او را دوست بدارد مرا دوست داشته است و کسی که با او دشمنی کرده با من دشمنی کرده است و کسی که با من دشمنی کند خداوند با آتش جهنم او را عذاب خواهد داد.

حدیث هجدهم: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: صدّیقان سه نفر هستند: حبیب نجار کسی که از دورافتاده ترین نقطه شهر دوان دوان آمد، مومن آل فرعون که ایمان خود را پنهان می‌کرد و علی بن ابی طالب که سومی و بهترین آنها است.

احمد در کتاب فضائل علی علیه السلام آن را ذکر کرده است.

حدیث نوزدهم: درباره علی پنج چیز به من عطا شده است که نزد من محبوب تر از دنیا و هر آنچه که در آن قرار دارد است، نخست اینکه در روز قیامت تکیه گاه من در پیشگاه خداوند خواهد بود تا زمانی که از حساب خلائق فارغ شود. دوم اینکه پرچم حمد در دستانش است و آدم و همه فرزندان او در زیر آن هستند. سوم اینکه بر سر حوض من می‌ایستد و آنهائی را که از امتم می‌شناسد سیراب می‌کند. چهارم اینکه پوشاننده عورت من[پس از مرگم]، و تسلیم کننده من به خداوند[در قبرم] است. پنجم اینکه من هیچ گاه نمی‌ترسم که بعد از ایمان به کفر و بعد از پاکدامنی به زنا برگردد.

احمد در کتاب فضائل آن را روایت کرده است.

حدیث بیستم: بعضی از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله خانه هایی داشتند که درهای آنها به مسجد راه داشت پیامبر روزی فرمود: تمام درها را به جز در علی ببندید و این کار را کردند. گروهی به نشانه اعتراض حرف هایی زدند که به گوش رسول خدا رسید که خطاب به آنها فرمود: گروهی درباره دستور به بسته شدن درها و باز شدن در علی اعتراض داشتند. باید بگویم که من نه دری را بستم و نه دری را باز گذاشتم، بلکه به امری فرمان داده شدم و آن را اجرا کردم.

احمد در مسندش چند بار آن را ذکر کرده در کتاب فضائل علی هم آن را آورده است.

حدیث بیست ویکم: رسول خدا صلی الله علیه و آله در غزوه طائف علی را فرا خواند و با او نجوا کنان صحبت کرد و این کار را طول داد. گروهی از صحابه از سخنان در گوشی پیامبر با علی ناراحت شدند و یکی از آنها گفت: امروز نجوای خود با پسر عمویش را طول داده است. این سخن اعتراض آمیز به گوش رسول خدا رسید و فرمود: شخصی از شما گفته است که نجوای خود با پسر عمویش را طول داده است؛ بدانید که من با او نجوا نکردم بلکه این خداوند بود که این کار را انجام داد.

احمد در مسند آن را روایت کرده است.

حدیث بیست ودوم: ای علی! در یک چیز بر تو غلبه می‌کنم و آن نبوت است چرا که بعد از من پیامبری نخواهد آمد. اما تو در هفت چیز بر مردم غلبه می‌کنی و کسی از قریش نمی‌تواند در این زمینه بر تو اقامه حجت کند که عبارتند از: تو نخستین ایمان آورنده به خدا، با وفاترین فرد به عهد الهی، برپاکننده‌ترین ایشان نسبت به امر خدا، بهترین ایشان در تقسیم مساوی،

عادل‌ترین ایشان در رعیت، با بصیرت‌ترین ایشان نسبت به قضاوت و با فضیلت‌ترین ایشان در نزد خداوند هستی.

این حدیث را ابونعیم حافظ در حلیه الأولیاء آورده است.

روایت بیست وسوم: فاطمه علیها السلام به پیامبر فرمود: مرا به عقد فرد فقیری درآورده‌ای که مالی ندارد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: تو را به عقد پیشتازترین شخص در اسلام آوردن، عالمترین و بردبارترین ایشان درآورده‌ام. آیا نمی دانی که خداوند به زمین نگاه کرد و از آن پدرت را انتخاب کرد. سپس نظری دیگر انداخت و از آن، همسرت را برگزید .

احمد این را در مسند خود ذکر کرده است.

حدیث بیست وچهارم: پیامبرصلی الله علیه و آله بعد از نازل شدن آیه: «اذا جاء نصر الله والفتح» که بعد از بازگشت از غزوه حنین بود، زیاد سبحان الله و استغفر الله می گفت و فرمود: ای علی! آنچه وعده داده شده بودم فرا رسید و مردم دسته دسته به دین الهی گرویدند، هیچ کس شایسته تر از تو به مقام من نیست؛ چرا که پیش از همه اسلام آوردی و خویشاوند و داماد من هستی و سرور زنان عالم همسرت است. پیش از این، هنگامی که قرآن نازل شد ابو طالب به خوبی آزمایش پس داد – تلاش زیادی کرد – و من مشتاقم آن را در باره فرزندش جبران کنم.

[ابن ابی الحدید گوید:] بدان این احادیث و اخبار را اینجا ذکر کردم چرا که کسانی که درباره علی علیه السلام دچار انحراف شده‌اند هر سخنی از نهج البلاغه و دیگر احادیث و اخباری را که درباره برتری علی علیه السلام و نعمت های خداوند به او و از جمله توجه ویژه رسول خدا به او و برتری دادنش بر دیگران می‌بینند آن را به غرور و تکبر و فخر فروشی نسبت می‌دهند. البته پیش از آنان تعدادی از صحابه چنین چیزی را گفتند. به عمر گفته شد: فرماندهی سپاه و جنگ را به علی بسپار. گفت: علی مغرورتر از آن است که این را قبول کند. همچنانکه زید بن ثابت گفت: مغرورتر از علی و اسامه را ندیده‌ایم. پس خواستم که این اخبار را در اینجا در تفسیر این حدیث «ما پیراهن تن و یاران هستیم. ما خازنان و ابواب هستیم» بیاورم تا منزلت والای علی علیه السلام در نزد پیامبر را گوشزد کنم. کسی که درباره‌اش این سخنان گفته می‌شود حتی اگر به آسمان برود و در فضا عروج کند و بر ملائک و انبیاء فخر فروشی کند مورد سرزنش قرار نمی گیرد بلکه شایسته چنین فخر فروشی هست. پس چگونه است علی که هیچگاه در رفتار و سخنانش در مسیر تکبر و غرور حرکت نکرد و لطیف ترین، متواضع ترین، کریم... ترین، پرتحمل‌ترین و زیباروترین و بشاشترین فرد در میان مسلمانان بود که حتی بعضی او را به بذله گوئی وشوخ طبعی نسبت می‌دادند که این کاملا در تضاد با تکبر و فخرفروشی است. آنچه علی علیه السلام گاهی اوقات ذکر کرده است از باب برون دادن غم درون و شکوه مهموم و واکنش محزون است و هدف او تنها، شکر نعمت و آگاه ساختن غافلان از فضیلتی بود که پروردگار به وی عطا کرده بود. چنین رویه‌ای امر به معروف و تشویق مردم به پیروی از حق و صواب در امر او و نهی از منکری است که بزرگ داشتن و برتری دادن دیگران بر او در فضیلت بود و این چیزی است که خداوند متعال از آن نهی کرده است: «أَفَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدى فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُونَ» {پس آیا کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی نماید مگر آنکه [خود] هدایت شود شما را چه شده چگونه داوری می کنید – . شرح نهج البلاغه ۲: ۶۷۷– ۶۷۸، یونس/ ۳۵ – }

ابن ابی الحدید در تفسیر سخن علی علیه السلام «ما درخت نبوت، محل فرود آمدن رسالت، مکان رفت وآمد ملائکه، معدن علم و چشمه های حکمت هستیم. دوست دارنده و یاری رسان ما در انتظار رحمت باشد و دشمن و متنفر از ما در انتظار جنگ و نابودی باشد» می گوید: بدان که اگر منظور علی از (محل رفت وآمد ملائکه) جماعتی باشد که رسول خدا هم در آن بوده هیچ شک وشبهه ای در درستی آن وجود ندارد و اگر منظور فقط خود او و دو فرزندش باشند این هم درست است. زیرا در احادیث صحیح آمده است که پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: ای جبرئیل! علی از من و من از علی هستم. جبرئیل گفت: و من از شما هستم.

ابو ایوب انصاری روایت می کند که پیامبر فرمود: ملائکه هفت سال بر من و علی درود می فرستادند چرا که تنها او با من نماز خواند و شخص سومی همراه ما نبود و آن پیش از ظهور اسلام و رواجش در میان مردم بود.

در خطبه حسن بن علی علیهما السلام زمانی که امیرمؤمنان با دنیا وداع گفت نیز آمده است: «امشب مردی از میان شما جدا شد که در میان پیشینیان کسی از او سبقت نگرفت و آیندگان هم به پای او نخواهند رسید. رسول خدا او را به جنگ می... فرستاد در حالی که جبرئیل در طرف راست و میکائیل در طرف چپش بود» .

همچنین در حدیث آمده است: در روز احد صدائی از آسمان شنیده شد که می گفت: هیچ شمشیری جز ذوالفقار و هیچ جوانی چون علی وجود ندارد و رسول خدا صلی الله علیه و آله بعد از آن فرمود: این صدای جبرئیل است.

اما سخن وی «معدن علم وچشمه های حکمت» یعنی حکمت یا حکم شرعی. اگر منظور خودش و فرزندانش باشد مسئله کاملا واضح و آشکار است و در آن شکی وجود ندارد چرا که رسول خدا می‌فرماید: من شهر علمم وعلی درِ آن است.کسی که می‌خواهد وارد شهر شود از درِ آن داخل شود. همچنین فرمود: « آگاه ترین شما به قضاوت علی است». قضاوت امری است که مستلزم دانش فراوان است. در حدیثی آمده است که پیامبر صلی الله علیه و آله علی علیه السلام را برای قضاوت به یمن فرستاد و علی علیه السلام فرمود: ای رسول خدا آنها پیرمرد و پا به سن گذاشته هستند و من جوان هستم می‌ترسم در قضاوت بر آنها درست عمل نکنم. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: برو، خداوند قلبت را استوار و زبانت را هدایت خواهد کرد. همچنین پیامبرصلی الله علیه و آله در تفسیر سخن خداوند متعال«وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَه »{گوشهای شنوا آن را نگاه دارد - . الحاقه/۱۲ - } به علی علیه السلام فرمود: از خداوند خواستم که آن را گوش تو قرار دهد وخواسته‌ام را برآورده کرد. همچنین در تفسیر این آیه: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلى ما آتاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ »{ بلکه به مردم برای آنچه خدا از فضل خویش به آنان عطا کرده رشک می ورزند - . النساء/ ۵۴ - }

فرمود: این آیه درباره علی و علمی که بدان اختصاص دارد نازل شده است، همچنان که در تفسیر آیه «أَ فَمَنْ كانَ عَلى بَيِّنَه مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ» {آیا کسی که از جانب پروردگارش بر حجتی روشن است و شاهدی از [خویشان] او پیرو آن است - ۲. هود/ ۱۷ - }

فرمود: من بر حجتی روشن از سوی خدایم هستم و منظور از شاهد علی است.

راویان روایت کرده‌اند که پیامبرصلی الله علیه و آله به فاطمه سلام الله علیها فرمود: تو را به عقد کسی درآورده‌ام که پیشگام در اسلام است و بردبارترین و عالمترین فرد است. راویان همچنین از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرده‌اند که فرمود: کسی که می‌خواهد عزم نوح، علم موسی و تقوای عیسی را ببیند به علی بن ابی طالب نظر افکند.

به طور کلی علی علیه السلام از نظر علمی در جایگاهی بس رفیع بود و کسی به پای او نمی‌رسید. بنابرین شایسته و برازنده او است که خود را به معدن علم و چشمه های حکمت وصف کند و هیچ کسی بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله سزاوارتر از علی علیه السلام به این اوصاف نیست - . شرح نهج البلاغه ۲ : ۳۴۹،۳۵۰ - .

ابن ابی الحدید در جای دیگری می گوید: آنچه در نظر من درست است این است که علی علیه السلام در روز شوری به آنها فرمود: شما را به خداوند قسم می‌دهم، آیا در میان شما کسی وجود دارد که رسول خدا بین او و خودش برادری ایجاد کرده باشد آنگاه که بین بعضی از مسلمانان و بعضی غیر از من برادری ایجاد کرد؟ گفتند: نه. فرمود: آیا در میان شما کسی وجود دارد که رسول خدا درباره او فرموده باشد: کسی که من مولای اویم علی هم مولای او است؟ گفتند: نه. فرمود: آیا در میان شما کسی هست که رسول خدا درباره او فرموده باشد: تو برای من همچون هارون برای موسی هستی با این تفاوت که بعد از من پیامبری نمی‌آید؟ گفتند: نه. فرمود: آیا در میان شما کسی هست که سوره برائت به او امانت داده شده باشد و رسول خدا به او بفرماید: تنها خودم و کسی که از من است می تواند رسالت مرا برساند؟ گفتند: نه. فرمود: آیا می دانید که اصحاب رسول خدا در بسیاری از جنگ ها فرار کردند اما من هرگز این کار را نکردم؟ گفتند: بله. آیا می دانید که من نخستین کسی هستم که به اسلام گروید؟ گفتند: بله. پس کدام یک از ما از نظر نسبی به رسول خدا صلی الله علیه و آله نزدیکتر هستیم؟ گفتند: تو. - . شرح نهج البلاغه ۲ : ۹۶ -

تا پایان روایت .

از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره این آیه: «هذان خصمان اختصموا فی ربهم» - . الحج/ ۱۹ -

سؤال شد، فرمود: منظور علی و حمزه، عبیده و عتبه، و شیبه و ولید هستند - . شرح نهج البلاغه ۳ : ۴۹۸ - .

ابن ابی الحدید در جای دیگری می گوید: امیرمؤمنان دارای خصوصیات اخلاقی متضادی بود. معمولا افراد شجاع و جنگجو و اهل خطر، دارای قلبی سخت و سرکش و هراس‌انگیز و جبار هستند و در مقابل، زاهدان و دنیا گریزان و آنهائی که مشغول وعظ و پند مردم و ترساندن آنها از معاد و مرگ هستند از قلبی لطیف و نازک و طبعی سست و شکننده برخوردار هستند این دو حالت متضاد در علی علیه السلام جمع شده بود. از جمله این که غالبا افراد شجاع و خونریز دارای اخلاق حیوانی، طبع وحشیگری و غرائز حیوانی هستند. اما بر عکس آنها در زاهدان، واعظان، پند دهنگان و دنیاگریزان انقباض اخلاقی، ترش روئی و گریز از مردم و به تنهایی خزیدن به چشم می‌آید. امیرمؤمنان شجاعترین فرد بود و بیشتر از دیگران به خون ریزی کافران می‌پرداخت. در مقابل، زاهد ترین و دورترین فرد به لذت های دنیای هم بود. وی بیشتر از همه مردم را پند می‌داد و ایام الله و عقوبتهای خداوند را به آنها گوشزد می کرد. علی علیه السلام بیشتر از دیگران به عبادت می‌پرداخت و در معامله بیش از همه آداب و شرایط معاملات را رعایت می کرد. با این وجود لطیف ترین طبع، بشاشترین صورت و زیباترین روی را

داشت و از همه خوش‌مشرب‌تر بود و گریزان ترین فرد از انقباط روحی و خلق و خوی عبوسانه بود. وی از درشت‌خویی و سخت گیری اخلاقی که طبعها از آن گریزان هستند و قلبها از آن کدر می‌شوند به دور بود تا جایی که حتی به بذله گوئی و شوخ طبعی متهم و بر او خرده گرفته می‌شد. آنگاه که چیزی مبهم و طعنه آمیز را در او نیافتند تا دستاویزی برای روی گردانی و تنفر از او قرار دهند به این طعنه متوسل شدند. «و اینان شاکیانی‌اند که عیب و عار آن بر تو آشکار است» و این از عجائب و غرائب ِ دلنشین علی علیه السلام است .

از جمله این که معمولا ـ افراد با اصل و نسب و صاحب شرافت و کسانی که اهل سیادت و ریاست بر مردم هستند، به خود بزرگ بینی و غرور مبتلا هستند به ویژه زمانی که به شرافت نسبی فرد شرافت‌های دیگری هم اضافه شود. امیرمؤمنان علی علیه السلام اصل و معدن شرافت بود و چه دوست و چه دشمن او هیچ شکی ندارند که وی بعد از پسر عمویش صلی الله علیه و آله شریف ترین و بزرگترین خلق خداوند متعال بود. وی گذشته از شرافت نسبی به شرافت ها و بزرگی‌های زیاد دیگری هم دست یافت که بعضی از آنها را ذکر کردیم. اما با این وجود، متواضع ترین فرد در برابر بزرگ و کوچک، نرم خوترین، خوش‌اخلاق‌ترین، دورترین از غرور و عالم ترین آنها به حق بود و این حالت او در هر دو زمان، چه قبل از خلافت و چه بعد از خلافت بود. خلافت، تغییری در سرشت او و ریاست، تغییری در اخلاق او ایجاد نکرد. چگونه ریاست، اخلاق او را که همواره رئیس بوده است عوض کند؟ و چگونه امارت، سرشت او را که همواره امیر بوده است تغییر دهد؟ او از خلافت، افتخاری کسب نکرد و آن را زینت خود قرار نداد، بلکه او همچنان که عبدالله بن احمد بن حنبل گفته – این را شیخ ابوالفرج عبدالرحمن بن علی الجوزی در کتاب تاریخی اش مشهور به المنتظم ذکر کرده است که در نزد احمد از خلافت ابوبکر و علی سخن به میان آمد و سخن زیاد بر زبان آوردند. وی سرش را بلند کرد و گفت: زیاد سخن گفتید. خلافت علی را زینت نداد بلکه این علی بود که خلافت را زینت بخشید. مفهوم و محتوای این سخن بیانگر این است که غیر علی علیه السلام از خلافت برای زینت بخشیدن به خود استفاده کردند و از طریق آن نقصان های خود را پوشاندند، اما در علی علیه السلام نقصی نبود تا به وسیله خلافت آن را بپوشاند، بلکه این خلافت بود که نقص داشت و با ولایت امیرمؤمنان علیه السلام برطرف شد.

از جمله این که معمولا افراد شجاع و قاتل و خون ریز کمتر به عفو و چشم پوشی می‌پردازند چرا که کبدهای آنها خروشان، قلب هایشان جوشان و اعصاب به هم ریخته و تندی دارند اما امیرمؤمنان علیه السلام با وجود شجاعت و ریختن خون کافران بسیار بخشنده و بردبار بود و همواره بر هوای نفس خویش چیره بود که نمونه آن را در جنگ جمل دیدید .

از جمله این که ما شجاعی را که بخشنده باشد ندیده‌ایم به عنوان مثال عبدالله بن زبیر شجاع بود، اما از بخیل ترین مردم روزگار خود بود. زبیر پدرش هم شجاع بود اما خسیس بود و عمر درباره او گفت: اگر او را حکمران منطقه‌ای کنم مردم به خاطر یک یا چند پیمانه خوراک در بطحاء به هم سیلی خواهند زد. علی علیه السلام خواست تا عبدالله بن جعفر را به خاطر ولخرجی در مالش از تصرف درآن بازدارد. پس زرنگی کرد و زبیر را در مال و تجارتش شریک کرد و فرمود: او پناهگاه خود را یافت و دیگر او را از تصرف در مالش منع نکرد! طلحه شجاع اما در عین حال خسیس بود و از انفاق اموالش خوداری کرد تا جائی که بعد از مرگش دارائی بی‌شماری داشت، عبدالملک شجاع اما خسیس بود و زبانزد خاص و عام شده بود تا جائی که به خاطر بخلش «چکه سنگ» لقب گرفت. از آن سو، حال امیرمؤمنان علیه السلام را در شجاعت و بخشندگی دیدی که چگونه است! این هم از عجایب امیرمؤمنان بود.

ابن ابی الحدید در جای دیگری گفت: از جعفر بن محمد الصادق روایت شد: علی با رسول خدا نور را می دید و صدا را می‌شنید.

در جائی دیگر آورده است: سه نوع عدالت داریم که اساس و پایه عدالت هستند و بقیه انواع، فرع آن به شمار می آیند. نخست شجاعت است و در آن بخشش جای می گیرد، چرا که بخشش، شجاعت و نادیده گرفتن مال است همچنان که شجاعت اصلی عبارت از نادیده گرفتن و ارزش ننهادن به نفس است. فرد شجاع در جنگ، جان خود را می‌بخشد. کسی که مالش را می‌بخشد در انفاق آن شجاع است به همین خاطر حاتم طائی گفت:

یقین پیدا کردم که بخشیدن از شجاعت و شجاعت از بخشیدن است.

دومین نوع آن عفت است که در آن قناعت و زهد و عزلت گزینی هم جای می گیرد و سومین نوع آن حکمت است که شریف ترین نوع آن است. عدالت کامل بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله در هیچ کس به جز علی علیه السلام نمود پیدا نکرد و کسی که انصاف داشته باشد به خوبی به آن پی خواهد برد. شجاعت، بخشش، عفت، قناعت و زهد علی علیه السلام ضرب المثل بود .

اما در میان عرب ها کسی نبود که به حکمت و جستجوی در امور الهی بپردازد و در کلام افراد بزرگ وکوچک آنها سخنی در این زمینه نقل نشده است، بلکه این مسائل محدود به یونانیان و حکیمان پیشگام در آن دوره و ارکان حکمت می‌شود و نخستین کسی که از عرب ها پای به این وادی گذاشت علی بن ابی طالب بود. از این روست که مباحث دقیقی در توحید و عدالت در جای جای سخن و خطبه های او به چشم می‌آید. این در حالی است که حتی یک کلمه از چنین سخنانی را اصلا در کلام صحابه و تابعین نمی‌یابیم و آن را تصور نمی کردند و اگر هم به آنان تفهیم می‌شد نمی‌فهمیدند. عرب چگونه می‌توانست چنین سخنانی را بر زبان آورد؟ به همین خاطر متکلمانی که غرق در بحث ها وپژوهش های عقلانی شده‌اند خود را به علی علیه السلام نسبت می‌دادند و او را استاد و رئیس خود در این وادی می‌دانستند و هر گروهی از آنها او را به خود نسبت می‌داد و مجذوبش می‌شد. آیا نمی‌بینید که معتزلیان خود را به واصل بن عطا نسبت می‌دهند و واصل شاگرد ابی هاشم ابن محمد بن حنفیه و ابی هاشم شاگرد پدرش محمد و محمد شاگرد پدرش علی علیه السلام بود؟ منتسب بودن شیعه امامیه و زیدیه و کیسانیه به علی علیه السلام روشن است. اشعریه هم در پایان به علی علیه السلام منتسب می‌شوند چرا که ابوالحسن اشعری شاگرد شیخ ما ابوعلی و ابوعلی شاگرد ابویعقوب شحام و شحام شاگرد ابو الهذیل و ابوالهذیل شاگرد عثمان‌الطویل و عثمان شاگرد واصل بن عطاء بود که در نهایت به علی علیه السلام منتسب می‌شوند.

اما کرامیه، ابن هیصم در کتابش که مقالات نام دارد اساس عقیده و باور آنها را از دو طریق به علی علیه السلام منتسب می‌کند. نخست اینکه آنها اعتقادشان را از شیخی بعد از شیخی تا به سفیان ثوری می‌رسد گرفته‌اند. سپس گفت: سفیان ثوری از زیدیه است بعد از آن از خود پرسید: اگر شیخ بزرگ شما که خود را به او منتسب می‌دانید از زیدیه است پس چرا شما زیدیه نباشید؟ و جواب داد: اگر چه نسبت زیدی بودن به سفیان ثوری شهرت یافته، اما زیدی بودن او عبارت از دوست داشتن اهل بیت، مخالفت با ظلم بنی امیه و گرامی داشتن و تعظیم زید بن علی و تأیید او در همه احکام و احوال بود و از سفیان ثوری شنیده نشد که از صحابه‌ای عیب گیرد .

طریق دوم این که مشایخ آنها را یکی یکی نام برد تا به علمای کوفه رسید که از یاران و پیروان علی علیه السلام هستند، مثل سلمه بن کهیل، حبه العرنی، سالم بن ابی الجعد، فضل بن دکین، شعبه، أعمش، علقمه، هبیره بن مریم، ابی اسحاق السبیعی و دیگران. سپس گفت: این افراد علم خود را از علی علیه السلام گرفتند، او رئیس این گروه بود یعنی سخنان آنها نقل شده از امیرمؤمنان علیه السلام بود و به او تعلق داشتند.

خوارج هم با وجود بدگوئی و افتراء به علی علیه السلام منتسب به او هستند چرا که بعد از شاگردی در نزد او و اقتباس از او، پیمان شکنی کردند و راه خود را جدا کردند. اما سخنانشان منقول و مأخوذ از آن حضرت بود و در جنگ های جمل و صفین در صف پیروان و یاران امیرمؤمنان بودند، اما بعدها شیطان بر قلب های آنها چیره شد و بصیرت آنها را از بین برد - . شرح نهج البلاغه ۲ : ۲۰۸، ۲۰۹ - .

ابن ابی الحدید در جای دیگر گفت: آیا معاویه و دیگر صحابه نمی‌دانستند که پیامبر صلی الله علیه و آله در هزار جا به علی علیه السلام فرمود: من با کسانی که تو با آنها ستیز کنی می‌ستیزم و با کسانی که تو با آنها سازش کنی آشتی هستم. و مانند آن مثل: «پروردگارا دوست بدار کسی را که با او دوستی می کند و دشمن بدار کسی را که با او دشمنی می کند»، «جنگ تو جنگ من و صلح تو صلح من است»، «تو با حق و حق با تو است»، «این برادرم است»، «خداوند و رسولش را دوست دارد و خداوند و رسولش هم او را دوست دارند»، «پروردگار بهترین خلقت را نزد من آر»، «او ولی تمام مؤمنان بعد از من است»، «تنها مؤمن او را دوست دارد و تنها منافق از او بیزار است»، «بهشت، دلتنگ چهار نفر است» و نخستین نفر آنها را علی علیه السلام قرار داد، وسخنش به عمار: «تو را گروه سرکش و ظالم به قتل خواهند رساند»، «بعد از من با پیمان شکنان و ظالمان و مرتدان مبارزه خواهی کرد» ودیگر احادیثی که واقعا تعداد آنها بسیار زیاد است و احتیاج به کتابی جداگانه خواهند داشت. - . شرح نهج البلاغه ۴ : ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۱۵»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی کِتَابِ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ الْهِلَالِیِّ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ الْمِقْدَادُ ثُمَّ سَمِعْتُهُ مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالُوا: إِنَّ رَجُلًا فَاخَرَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَیْ أَخِی فَاخِرِ الْعَرَبَ فَأَنْتَ أَکْرَمُهُمْ ابْنَ عَمٍّ وَ أَکْرَمُهُمْ أَباً وَ أَکْرَمُهُمْ أَخاً وَ أَکْرَمُهُمْ نَفْساً(۶) وَ أَکْرَمُهُمْ زَوْجَةً وَ أَکْرَمُهُمْ وَلَداً وَ أَکْرَمُهُمْ

۱- ۱. بریم خ ل.

۲- ۲. شرح النهج ۲: ۲۰۸ و ۲۰۹.

۳- ۳. فی المصدر: بعد ذلک: و قوله:« هذا منی و أنا منه» اه.

۴- ۴. فی المصدر بعد ذلک: و قوله فی کلام قاله خاصف النعل اه.

۵- ۵. شرح النهج ۴: ۳۰۱.

۶- ۶. زاد فی المصدر هنا: و أكرمهم نسبا.

عَمّاً وَ أَكْرَمُهُمْ غَنَاءً(١) بِنَفْسِكَ وَ مَالِكَ وَ أَتَّمُهُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَنْتَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِسُنَنِ اللَّهِ وَ أَشْجَعُهُمْ قَلْباً وَ أَجْوَدُهُمْ كَفّاً وَ أَزْهَدُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ أَشَدُّهُمْ اجْتِهَاداً وَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً وَ أَصْدَقُهُمْ لِسَاناً وَ أَحَبُّهُمْ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيَّ وَ سَتَبْقَى بَعْدِي ثَلَاثِينَ سَنَةً تَعْبُدُ اللَّهَ وَ تَصْبِرُ عَلَى ظُلْمِ قُرَيْشٍ ثُمَّ تُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِذَا وَجَدْتَ أَعْوَاناً تُقَاتِلُ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى تَنْزِيلِهِ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمَارِقِينَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ تُقْتَلُ شَهِيداً تُخْضَبُ لِحْيَتُكَ مِنْ دَمِ رَأْسِكَ قَاتِلُكَ يَعْدِلُ عَاقِرَ النَّاقَةِ فِي الْبُغْضِ إِلَى اللَّهِ وَ الْبُعْدِ مِنَ اللَّهِ وَ يَعْدِلُ قَاتِلَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ فِرْعَوْنَ ذَا الْأَوْتَادِ.

قال أبان: و حدثت بهذا الحديث الحسن البصرى عن أبى ذر قال صدق أبو ذر و لعلى بن أبى طالب عليهما السلام السابقه فى الدين و العلم و على الحكمه و الفقه و على الرأى و الصحبه و على الفضل (٢) فى البسطه و فى العشيره و فى الصهر و فى النجده و فى الحرب و فى الجود و فى الماعون (٣) و على العلم بالقضاء و على القرابه و على البلاء(۴) إن عليا فى كل أمره على و صلى عليه (۵) ثم بكى حتى بل لحيته فقلت له يا أبا سعيد أ تقول ذلك لأحد غير النبى إذا ذكرته قال ترحم على المسلمين إذا ذكرتهم و تصلى على آل محمد ص (۶) و إن عليا خير آل محمد فقلت يا أبا سعيد خير من حمزه و جعفر و خير من فاطمه و الحسن و الحسين فقال إى و الله إنه لخير منهم و من يشك أنه خير منهم ثم إنه قال لم يجر عليهم (٧)

١- ١. كذا فى النسخ: و فى المصدر: و أعظمهم عناء.

٢- ٢. فى المصدر: و الحكمه و الفقه و فى الرأى و الصحبه و فى الفضل اه.

٣- ٣. الماعون: المعروف.

۴- ۴. فى المصدر: و فى العلم بالقضاء و فى القرابه و فى البلاء.

۵- ۵. فى المصدر: فرحم اللّه عليا و صلى عليه.

۶- ۶. فى المصدر: و صل على محمّد و آل محمد.

٧- ٧. فى المصدر: فقلت له: بما ذا؟ قال انه لم يجر عليه اه.

اسم شرک و لا کفر و لا عباده صنم و لا شرب خمر و علی خیر منهم بالسبق إلی الإسلام و العلم بکتاب الله و سنه نبیه و

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَهَ: زَوَّجْتُکِ خَیْرَ أُمَّتِی.

فلو کان فی الأمه خیر منه لاستثناه و إن رسول الله صلی الله علیه و آله آخی بین أصحابه و آخی بین علی و بین نفسه فرسول الله صلی الله علیه و آله خیرهم نفسا و خیرهم أخا و نصبه یوم غدیر خم للناس و أوجب له الولایه علی الناس مثل ما أوجب لنفسه (۱) و

قَالَ لَهُ: أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی.

و لم یقل ذلک لأحد من أهل بیته و لا لأحد من أمته غیره فی سوابق کثیره(۲) لیس لأحد من الناس مثلها.

فقلت له (۳) من خیر هذه الأمه بعد علی قال زوجته و ابناه قلت ثم من قال ثم جعفر و حمزه خیر الناس و أصحاب الکساء الذین نزلت فیهم آیه التطهیر ضم فیه صلی الله علیه و آله نفسه و علیا و فاطمه و الحسن و الحسین ثم قال هؤلاء ثقلی (۴) و عترتی فی أهل بیتی فأذهب عنهم الرجس و طهرهم تطهیرا فقالت أم سلمه أدخلنی معک فی الکساء فقال لها یا أم سلمه أنت بخیر و إلی خیر و إنما نزلت هذه الآیه فی و فی هؤلاء فقلت الله یا أبا سعید ما ترویه فی علی علیه السلام و ما سمعتک تقول فیه قال یا أخی احقن

بذلک دمی بین هؤلاء الجبابره(۵) الظلمه لعنهم الله یا أخی لو لا ذلک لقد شالت بی الخشب و لکنی أقول ما سمعت فیبلغهم ذلک فیکفون عنی و إنما أعنی ببغض علی غیر علی بن أبی طالب علیهما السلام فیحسبون أنی لهم ولی قال الله عز و جل ادْفَعْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ هی التقیه(۶).

**[ترجمه]مؤلف: در کتاب سلیم بن قیس هلالی یافتم که گفت: ابوذر و مقداد و سلمان برایم روایت کردند و از علی علیه السلام هم شنیدم که گفتند: مردی بر علی بن ابی طالب فخر فروشی کرد، رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: ای برادرم! به عرب مباهات کن، ای علی! تو گرامی‌ترین از جهت پسر عمو و گرامی‌ترین از جهت پدر، گرامی‌ترین از جهت برادر، ارزشمندترین آنان از نظر خصال نفسانی، گرامی‌ترین از جهت همسر، گرامی‌ترین از جهت فرزند و گرامی‌ترین از جهت عمو هستی، همچنان که از همه ایشان به خودت و مالت مستغنی‌تری و از همه ایشان بردبارتر و دانشمندتری. تو بیشتر از همه آنها قرآن می‌خوانی و به سنت خدا آگاهترین و در میدان کارزار شجاعترین، در جود و کرم، بخشنده‌ترین و نسبت به دنیا زاهدترین و در تلاش در عبادت جدی‌ترین و در حُسن خلق، بهترین و در زبان، راستگوترین و نزد خدا و من مجبوترین هستی. تو پس از من سی سال زنده خواهی بود و عمرت را به عبادت خدا و صبر بر ستم قریش سپری خواهی کرد. آنگاه اگر یارانی یافتی، در راه خدا با آنان برای تأویل قرآن با ناکثین و قاسطین و مارقین این امت خواهی جنگید، همان گونه که من برای تنزیل قرآن جنگیدم. سپس به شهادت خواهی رسید و محاسنت با خون سرت رنگین خواهد شد. قاتل تو همانند پی کننده ناقه صالح نزد خداوند مبغوض و از او دور و همانند قاتل زکریا و همانند فرعون صاحب میخها است.

ابان گفت: این حدیث را به نقل از ابوذر برای حسن بصری روایت کردم، گفت: ابوذر راست گفت و سپس این گونه لب به

سخن گشود: علی بن ابی طالب در دین و علم، حکمت و فقه، اندیشه و مصاحبت، پیشتاز بود و در جوانمردی و معاشرت، دامادی و یاری رسانی در جنگ، در بخشش، در کار نیک و در علم قضاوت، و در خویشاوندی و در امتحان الهی فضیلت داشت و یکه تاز بود. علی علیه السلام در هر کاری برتر بود. سپس بر او درود ورحمت فرستاد و به گریه افتاد چنان که محاسنش خیس شد. به او گفتم: ای ابا سعید! آیا این سخن را - صلوات و درود فرستادن - به هنگام ذکر کسی غیر از رسول خدا صلی الله علیه و آله هم می گویی؟ گفت: هرگاه مسلمانی را ذکر می کنی برای آنها طلب رحمت کن و بر آل محمد صلوات بفرست و بدان که علی بهترین شخص از خاندان پیامبر بود. گفتم: ای ابا سعید آیا علی بهتر از حمزه و جعفر و یا فاطمه و حسن و حسین بود؟ گفت: بله به خدا سوگند بهتر از آنها بود و چه کسی در این شک دارد؟ سپس گفت: اسم هایی که ذکر کردی افرادی هستند که هیچگاه به شرک، کفر، بت‌پرستی و باده خواری نپرداختند و علی با پیشتازی در گرویدن به اسلام و آگاهی نسبت به کتاب الهی و سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله بهترین آنها بود. رسول خدا به فاطمه علیها السلام فرمود: «تو را به عقد بهترین فرد از امتم در آوردم». اگر رسول خدا در امت اسلام بهتر از علی علیه السلام را می دید حتما استثنائی قرار می‌داد. رسول خدا صلی الله علیه و آله بین صحابه‌اش برادری ایجاد کرد و بین خودش و علی هم اعلام برادری کرد، پیامبر بهترین فرد و همچنین بهترین برادر در میان آنان بود. وی در روز غدیر خم در ملأ عام در حالی که علی در کنارش بود بین خود و علی اعلام برادری نمود و ولایت علی را همچون ولایت خودش بر مردم واجب کرد و به او فرمود: «تو برای من همچون هارون برای موسی هستی» و این را برای هیچ کدام از اهل بیت و امتش نگفت. علی علیه السلام دارای پیشتازی‌هایی است که کسی از مردم از آنها برخوردار نیست.

به او گفتم: بهترین این امت بعد از علی علیه السلام کیست؟ گفت: همسرش و فرزندانش. گفتم: بعد از آنها، گفت: جعفر و حمزه بهترین هستند بعد از آنها هم اصحاب کساء هستند که آیه تطهیر درباره شان نازل شد و رسول خدا صلی الله علیه و آله خودش، علی، فاطمه، حسن و حسین را در آن قرار داد و فرمود: اینها ثقل من و عترت من در اهل بیتم هستند که خداوند متعال پلیدی را از آنها دور کرده است و پاک ومطهر گردانده است. امه سلمه گفت: ای رسول خدا مرا هم جزو اصحاب کساء جای دهید. پیامبر اکرم به او فرمود: ای امّ سلمه! تو در خیر هستی و عاقبتت خیر خواهر بود، اما این آیه درباره من و این چند نفر نازل شده است. گفتم: ای ابا سعید! این چیزهای که درباره علی روایت می کنی با چیزهای که قبلا از تو شنیدم بسیار متفاوت است، گفت: درست است می‌خواهم از این طریق جلوی ریخته شدن خونم توسط این قدرتمندان ستمگر و ظالم - لعنت خداوند بر آنها باد - را بگیرم. برادرم! اگر این کار را نمی کردم الان جنازه‌ام روی تابوت بود. اما سخنانی را که تو قبلا شنیده ای، بر زبان می‌آورم تا به گوش ایشان برسد و از من دست بردارند. منظور من از بغض علی، کسی غیر از علی بن ابی طالب است، ولی آنان فکر می کنند من دوست آنها هستم، خداوند متعال می‌فرماید: «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَن» {بدی را به شیوه ای نیکو دفع کن} و این همان تقیه است. - . کتاب سلیم بن قیس: ۲۹،۳۱ وآیه در سوره مومنون / ۹۷ و فصلت/ ۳۴ آمده است. -

**[ترجمه]

وَ مِنَ الْكِتَابِ الْمَذْكُورِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ سُلَيْمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی ذَرٍّ حَدِّثْنِی رَحِمَکَ

ص: ۹۵

۱- ۱. فی المصدر: علی نفسه.

۲- ۲. فی المصدر: و له سوابق کثیره.

۳- ۳. فی المصدر: قال فقلت له.

۴- ۴. فی المصدر: ثقتی.

۵- ۵. فی المصدر: من الجبابره.

۶- ۶. کتاب سلیم بن قیس: ۲۹- ۳۱. و الآیه فی سوره المؤمنون: ۹۷ و سوره فصلت: ۳۴.

اللَّهُ بِأَعْجَبَ مَا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُهُ فِی عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ حَوْلَ الْعَرْشِ لَتِسْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ لَيْسَ لَهُمْ تَسْبِيحٌ وَ لَا عِبَادَةٌ إِلَّا الطَّاعَةُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام وَ الْبَرَاءَةُ مِنْ أَعْدَائِهِ وَ الِاسْتِغْفَارُ لِشِيعَتِهِ قُلْتُ فَغَيْرَ هَذَا رَحِمَکَ اللَّهُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ خَصَّ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ بِطَاعَةِ عَلِيٍّ وَ الْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِهِ وَ الِاسْتِغْفَارِ لِشِيعَتِهِ قُلْتُ فَغَيْرَ هَذَا رَحِمَکَ اللَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ يَحْتَجُّ بِعَلِيٍّ فِی كُلِّ أُمَّةٍ فِيهَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَ أَشَدُّهُمْ (1) مَعْرِفَةً لِعَلِيٍّ أَعْظَمُهُمْ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ قُلْتُ فَغَيْرَ هَذَا رَحِمَکَ اللَّهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لَوْ لَا أَنَا وَ عَلِيٌّ مَا عُرِفَ اللَّهُ وَ لَوْ لَا أَنَا وَ عَلِيٌّ مَا عُبِدَ اللَّهُ وَ لَوْ لَا أَنَا وَ عَلِيٌّ مَا كَانَ ثَوَابٌ وَ لَا عِقَابٌ وَ لَا يَسْتُرُ عَلِيّاً عَنِ اللَّهِ سِتْرٌ وَ لَا يَحْجُبُهُ عَنِ اللَّهِ حِجَابٌ وَ هُوَ السِّتْرُ وَ الْحِجَابُ فِيمَا بَيْنَ اللَّهِ وَ بَيْنَ خَلْقِهِ.

قَالَ سُلَيْمٌ ثُمَّ سَأَلْتُ الْمِقْدَادَ فَقُلْتُ حَدِّثْنِی رَحِمَکَ اللَّهُ بِأَفْضَلِ مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ فِی عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَوَحَّدَ بِمُلْكِهِ فَعَرَّفَ أَنْوَارَهُ نَفْسَهُ ثُمَّ فَوَّضَ إِلَيْهِمْ وَ أَبَاحَهُمْ جَنَّتَهُ فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُطَهِّرَ قَلْبَهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ عَرَّفَهُ وَلَايَةَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَطْمِسَ عَلَى قَلْبِهِ أَمْسَکَ عَنْهُ مَعْرِفَةَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الَّذِی نَفْسِی بِيَدِهِ مَا اسْتَوْجَبَ آدَمُ أَنْ يَخْلُقَهُ اللَّهُ وَ يَنْفُخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِ وَ يَرُدَّهُ إِلَى جَنَّتِهِ إِلَّا بِنُبُوَّتِی وَ الْوَلَايَةِ لِعَلِيٍّ بَعْدِی وَ الَّذِی نَفْسِی بِيَدِهِ مَا أَرَى إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ لَا اتَّخَذَهُ خَلِيلًا إِلَّا بِنُبُوَّتِی وَ الْإِقْرَارِ لِعَلِيٍّ بَعْدِی وَ الَّذِی نَفْسِی بِيَدِهِ مَا كَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيماً وَ لَا أَقَامَ عِيسَى آيَةً لِلْعَالَمِينَ إِلَّا بِنُبُوَّتِی وَ مَعْرِفَةِ عَلِيٍّ بَعْدِی وَ الَّذِی نَفْسِی بِيَدِهِ مَا تَنَبَّأَ نَبِيٌّ إِلَّا بِمَعْرِفَتِی وَ الْإِقْرَارِ لَنَا بِالْوَلَايَةِ وَ لَا اسْتَأْهَلَ خَلْقٌ مِنَ اللَّهِ النَّظَرَ إِلَيْهِ إِلَّا بِالْعُبُودِيَّةِ لَهُ وَ الْإِقْرَارِ لِعَلِيٍّ بَعْدِی

۱- ۱. فی المصدر: و اشدهم.

ثُمَّ سَكَتَ فَقُلْتُ غَيْرَ هَذَا رَحِمَكَ اللَّهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ عَلِيٌّ دَيَّانُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ الشَّاهِدُ عَلَيْهَا وَ الْمُتَوَلِّی لِحِسَابِهَا وَ هُوَ صَاحِبُ السَّنَامِ الْأَعْظَمِ وَ طَرِيقُ الْحَقِّ الْأَبْهَجِ (۱) وَ السَّبِيلُ وَ صِرَاطُ اللَّهِ الْمُسْتَقِيمُ بِهِ يُهْتَدَى (۲) بَعْدِی مِنَ الضَّلَالَهِ وَ يُبْصَرُ بِهِ مِنَ الْعَمَى بِهِ يَنْجُو النَّاجُونَ وَ يُجَارُ مِنَ الْمَوْتِ وَ يُؤْمَنُ مِنَ الْخَوْفِ وَ يُمْحَى بِهِ السَّيِّئَاتُ وَ يُدْفَعُ الضَّيْمُ وَ يُنْزَلُ الرَّحْمَهُ وَ هُوَ عَيْنُ اللَّهِ النَّاظِرَهُ وَ أُذُنُهُ السَّامِعَهُ وَ لِسَانُهُ النَّاطِقُ فِی خَلْقِهِ وَ يَدُهُ الْمَبْسُوطَهُ عَلَى عِبَادِهِ بِالرَّحْمَهِ وَ وَجْهُهُ فِی السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ جَنْبُهُ الظَّاهِرُ الْيَمِينُ وَ حَبْلُهُ الْقَوِیُّ الْمَتِينُ وَ عُرْوَتُهُ الْوُثْقَى الَّتِی لَا انْفِصامَ لَها وَ بَابُهُ الَّذِی يُؤْتَى مِنْهُ وَ بَيْتُهُ الَّذِی مَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِناً وَ عَلَمُهُ عَلَى الصِّرَاطِ فِی بَعْثِهِ مَنْ عَرَفَهُ نَجَا إِلَى الْجَنَّهِ وَ مَنْ أَنْكَرَهُ هَوَى إِلَى النَّارِ.

وَ عَنْهُ عَنْ سُلَيْمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَلْمَانَ الْفَارِسِیَّ يَقُولُ: إِنَّ عَلِيّاً عليه السلام بَابٌ فَتَحَهُ اللَّهُ مَنْ دَخَلَهُ كَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ خَرَجَ مِنْهُ كَانَ كَافِراً(۳).

**[ترجمه]و در همان كتاب از ابان از سليم آمده است: به ابوذر گفتم: درباره شگفت انگيزترين چيزى كه از رسول خدا درباره على عليه السلام شنيده‌اى برايم سخن بگو. گفت: از رسول خدا شنيدم كه فرمود: در اطراف عرش نود هزار ملائكه وجود دارند كه هيچ تسبيح وعبادتى جز طاعت على بن ابى طالب عليه السلام، بيزارى از دشمنانش و طلب آمرزش براى شيعيانش ندارند. گفتم: غير از اين - خداوند تو را رحمت كند -. گفت: از رسول خدا شنيدم كه فرمود: خداوند متعال جبرئيل و ميكائيل و اسرافيل را به فرمانبردارى از على عليه السلام و بيزارى از دشمنانش و طلب آمرزش براى شيعيانش اختصاص داده است. گفتم: غير از اين - خداوند تو را رحمت كند -، گفت: از رسول خدا شنيدم كه فرمود: همواره خداوند با على بر تمام امت هايى كه پيامبرى صاحب رسالت در ميان آنها مبعوث شده است، اقامه حجت مى‌كند و هر كدامشان كه معرفت بيشترى نسبت به على دارند مقامشان نزد خداوند بالاتر است. گفتم: غير از اين. گفت: از رسول خدا شنيدم كه فرمود: اگر من و على نبوديم خداوند شناخته نمى‌شد. اگر من و على نبوديم خداوند عبادت نمى‌شد و ثواب و عقابى وجود نداشت. على را هيچ پرده اى از خداوند نمى‌پوشاند و هيچ حجابى بين او و خداوند مانع نمى شود. او خود حجاب و واسطه بين خدا و خلقش است.

سليم گفت: از مقداد پرسيدم: خداوند تو را ببخشايد، بهترين چيزى را كه از پيامبر درباره على شنيده‌اى برايم روايت كن. گفت: خداوند با ملكش تنها بود آنگاه خودش را به انوارش شناساند بعد از آن به آنها اختيار تام داد و بهشتش را بر آنها روا داشت. خداوند متعال قلب هر آنكس را از جن و انس كه مى‌خواست پاک گرداند با ولايت على بن ابى طالب آشنا كرد و در مقابل شناخت على را از قلب هر آنكس كه خواستار گمراهى آن بود دور گرداند. قسم به كسى كه جانم به دست او است، خداوند آدم را خلق نكرد و روح در او ندميد و توبه اش را نپذيرفت و او را به بهشت بازنگرداند مگر به واسطه نبوت من و ولايت على بن ابى طالب. قسم به كسى كه جانم به دست او است،

خداوند متعال ملكوت آسمان و زمين را به ابراهيم نشان نداد و او را به عنوان دوست خود اختيار نگزيد مگر با نبوت من و اقرار به ولايت على بعد از من. قسم به كسى كه جانم به دست او است، با موسى سخن نگفت و عيسى را به عنوان نشانه جهانيان برنگزيد مگر با نبوت من و شناخت على بعد از من. سوگند به كسى كه جانم به دست او است هيچ پيامبرى به نبوت نرسيد مگر با شناخت من و اقرار به ولايت ما، و هيچ كس از خلائق شايسته توجه خداوند نيست مگر با عبادتش و اقرار به

ولایت علی بعد از من.

سپس ساکت شد و گفتم: خدا تو را ببخشاید به جز این هم هست؟ گفت: بله، از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی علیه السلام دیّان این امت و شاهد بر آن و متولّی حساب و کتاب این امت است. او صاحب مقام والا و راه روشن حق و سبیل و صراط مستقیم خداوند است که برای نجات از گمراهی می‌توان به آن پناه برد و از کور دلی بیدار گشت. به وسیله او نجات‌یافتگان نجات می‌یابند و از مرگ در امان می‌مانند و از خوف، به امنیت می‌رسند و گناهان محو و ظلم و ستم دفع می‌شود و رحمت فرود می‌آید. او چشم بینای خدا و گوش شنوا و زبان گویای خدا در میان خلق و دست عطا کننده او بر مردم است. او دین خداوند در آسمانها و زمین و طرف راست آشکار او است. او ریسمان محکم خداوند و دستگیره مطمئن اوست که گسست ندارد. او باب خداوند است که باید از آن وارد شد و خانه خداوند است که هرکس وارد آن خانه شد، در امان است. علی پرچم خداوند بر روی پل صراط به هنگام رستاخیز است؛ هرکه او را بشناسد، به سوی بهشت و نجات راه پیدا می‌کند و هرکه او را انکار کند در آتش سقوط می‌کند .

سلیم گفت: از سلمان فارسی شنیدم که گفت: علی دری است که خداوند آن را گشوده است هرکس داخل در آن شود مؤمن و هر کس از آن خارج شود کافر است. - . کتاب سلیم بن قیس : ۱۶۸ - ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۱۱۷»

ختص، [الإختصاص] حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ (۴) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ عَامِرٍ الْكُوفِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَزْدَقِ (۵) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَمْرَوَيْهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِ ابْنِ دَأْبٍ (۶) قَالَ: لَقِيتُ النَّاسَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّ الْعَرَبَ كَانَتْ تَقُولُ أَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ

۱- ۱. فی المصدر: الابلج.

۲- ۲. فی المصدر و(د): یهدی.

۳- ۳. کتاب سلیم بن قیس: ۱۶۸- ۱۷۰.

۴- ۴. فی المصدر: عبد اللّه.

۵- ۵. فی المصدر: الحسین بن الفرزدق.

۶- ۶. قال المحدث القمّیّ رحمه اللّه فی الکنی و الألقاب(۱: ۲۷۷): ابو الولید عیسی بن یزید بن بکر بن دأب- کفلس- کان من أهل الحجاز من کنانه، معاصرا لموسی الهادی العباسیّ، و کان أکثر أهل عصره ادبا و علما و معرفه بأخبار الناس و أیامهم، و کان موسی الهادی یدعو له متکئا و لم یکن غیره یطمع منه فی ذلک، و کان یقول له: یا عیسی ما استطلت بک یوما و لا لیله و لا غبت عنی إلّا ظننت انی لا اری غیرک، إلی آخر ما أورده فی ترجمته: و من أراده فلیراجعه.

فِينَا نَبِيّاً يَكُونُ فِي بَعْضِ أَصْحَابِهِ سَبْعُونَ خَصْلَةً مِنْ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَنَظَرُوا وَ فَتَّشُوا هَلْ يَجْتَمِعُ عَشْرُ خِصَالٍ فِي وَاحِدٍ فَضْلًا عَنْ سَبْعِينَ فَلَمْ يَجِدُوا خِصَالًا مُجْتَمِعَةً لِلدِّينِ وَ الدُّنْيَا وَ وَجَدُوا عَشْرَ خِصَالٍ مُجْتَمِعَهٍ فِي الدُّنْيَا وَ لَيْسَ فِي الدِّينِ مِنْهَا شَيْ ءٌ وَ وَجَدُوا زُهَيْرَ بْنَ حُبَابٍ الْكَلْبِيَّ وَ وَجَدُوهُ شَاعِراً طَبِيباً فَارِساً مُنَجِّماً شَرِيفاً أَيِّداً كَاهِناً قَائِفاً عَائِفاً رَاجِزاً(۱) وَ ذَكَرُوا أَنَّهُ عَاشَ ثَلَاثَمِائَهِ سَنَهٍ وَ أَبْلَى أَرْبَعَهَ لَحْم قَالَ ابْنُ دَأْبٍ ثُمَّ نَظَرُوا وَ فَتَّشُوا فِي الْعَرَبِ وَ كَانَ النَّاظِرُ فِي ذَلِكَ أَهْلَ النَّظَرِ فَلَمْ يَجْتَمِعْ فِي أَحَدٍ خِصَالٌ مَجْمُوعَهٌ لِلدِّينِ وَ الدُّنْيَا بِالاضْطِرَارِ عَلَى مَا أَحَبُّوا وَ كَرِهُوا إِلَّا فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام فَحَسَدُوهُ عَلَيْهَا حَسَداً أَنْغَلَ الْقُلُوبَ (۲) وَ أَحْبَطَ الْأَعْمَالَ وَ كَانَ أَحَقَّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِذَلِكَ إِذْ هَدَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ بُيُوتَ الْمُشْرِكِينَ وَ نَصَرَ بِهِ الرَّسُولَ وَ اعْتَزَّ بِهِ الدِّينَ فِي قَتْلِهِ مَنْ قَتَلَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فِي مَغَازِي النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَقُلْنَا لَهُمْ وَ مَا هَذِهِ الْخِصَالُ قَالُوا الْمُوَاسَاهُ لِلرَّسُولِ صلى الله عليه و آله وَ بَذْلُ نَفْسِهِ دُونَهُ وَ الْحَفِيظَهُ وَ دَفْعُ الضَّيْمِ عَنْهُ وَ التَّصْدِيقُ لِلرَّسُولِ بِالْوَعْدِ وَ الزُّهْدُ وَ تَرْكُ الْأَمَلِ وَ الْحَيَاءُ وَ الْكَرَمُ وَ الْبَلَاغَهُ فِي الْخَطْبِ وَ الرِّئَاسَهُ وَ الْحِلْمُ وَ الْعِلْمُ وَ الْقَضَاءُ بِالْفَصْلِ وَ الشَّجَاعَهُ وَ تَرْكُ الْفَرَحِ عِنْدَ الظَّفَرِ وَ تَرْكُ إِظْهَارِ الْمَرَحِ وَ تَرْكُ الْخَدِيعَهِ وَ الْمَكْرِ وَ الْغَدْرِ وَ تَرْكُ الْمُثْلَهِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهَا وَ الرَّغْبَهُ الْخَالِصَهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ عَلَى حُبِّهِ وَ هَوَانُ مَا ظَفِرَ بِهِ مِنَ الدُّنْيَا عَلَيْهِ وَ تَرْكُهُ أَنْ يُفَضِّلَ نَفْسَهُ وَ وُلْدَهُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ رَعِيَّتِهِ وَ طُعْمُهُ (۳) أَدْنَى مَا تَأْكُلُ الرَّعِيَّهُ وَ لِبَاسُهُ

۱- ۱. الايد- ككيس-: القوى. و القائف: الذى يعرف النسب بفراسته و نظره إلى أعضاء المولود. و العائف: المتكهن بالطير أو غيرها. و الراجز: الذى يقول الشعر من بحر الرجز. و فى المصدر: الزاجر.

۲- ۲. أى أفسدها.

۳- ۳. فى المصدر: و طعامه.

أَدْنَى مَا يَلْبَسُ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ قَسْمُهُ بِالسَّوِيَّهِ وَ عَدْلُهُ فِى الرَّعِيَّهِ وَ الصَّرَامَهُ(۱) فِى حَرْبِهِ وَ قَدْ خَذَلَهُ النَّاسُ فَكَانَ (۲) فِى خَذْلِ النَّاسِ وَ ذَهَابِهِمْ عَنْهُ بِمَنْزِلَهِ اجْتِمَاعِهِمْ عَلَيْهِ طَاعَهً لِلَّهِ وَ انْتِهَاءً إِلَى أَمْرِهِ وَ الْحِفْظُ وَ هُوَ الَّذِى تُسَمِّيهِ الْعَرَبُ الْعَقْلَ حَتَّى سُمِّىَ أُذُناً وَاعِيَهً وَ السَّمَاحَهُ وَ بَثُّ الْحِكْمَهِ وَ اسْتِخْرَاجُ الْكَلِمَهِ وَ الْإِبْلَاغُ فِى الْمَوْعِظَهِ وَ حَاجَهُ النَّاسِ إِلَيْهِ إِذَا حَضَرَ حَتَّى لَا يُؤْخَذَ إِلَّا بِقَوْلِهِ وَ انْفِلَاقُ مَا فِى الْأَرْضِ (۳) عَلَى النَّاسِ حَتَّى يَسْتَخْرِجَهُ وَ الدَّفْعُ عَنِ الْمَظْلُومِ وَ إِغَاثَهُ الْمَلْهُوفِ وَ الْمُرُوءَهُ وَ عِفَّهُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ وَ إِصْلَاحُ الْمَالِ بِيَدِهِ لِيَسْتَغْنِىَ بِهِ عَنْ مَالِ غَيْرِهِ وَ تَرْكُ الْوَهْنِ وَ الِاسْتِكَانَهِ وَ تَرْكُ الشِّكَايَهِ فِى مَوْضِعِ أَلَمِ الْجِرَاحَهِ وَ كِتْمَانُ مَا وُجِدَ فِى جَسَدِهِ مِنَ الْجِرَاحَاتِ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ وَ كَانَتْ أَلْفَ جِرَاحَهٍ فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْىُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ إِقَامَهُ الْحُدُودِ وَ لَوْ عَلَى نَفْسِهِ وَ تَرْكُ الْكِتْمَانِ فِيمَا لِلَّهِ فِيهِ الرِّضَى عَلَى وُلْدِهِ وَ إِقْرَارُ النَّاسِ بِمَا نَزَلَ بِهِ الْقُرْآنُ مِنْ فَضَائِلِهِ وَ مَا يُحَدِّثُ النَّاسُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنْ مَنَاقِبِهِ وَ اجْتِمَاعُهُمْ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَرُدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَلِمَهً قَطُّ وَ لَمْ يَرْتَعِدْ(۴) فَرَائِصُهُ فِى مَوْضِعٍ بَعَثَهُ فِيهِ قَطُّ وَ شَهَادَهُ الَّذِينَ كَانُوا فِى أَيَّامِهِ أَنَّهُ وَتَرَ فِيهِمْ (۵) وَ ظَلَفَ نَفْسَهُ عَنْ دُنْيَاهُمْ (۶) وَ لَمْ يَرْزَ شَيْئاً فِى أَحْكَامِهِمْ (۷) وَ زَكَاءُ الْقَلْبِ وَ قُوَّهُ الصَّدْرِ عِنْدَ مَا حَكَمَتِ الْخَوَارِجُ عَلَيْهِ وَ هَرَبَ كُلُّ مَنْ كَانَ فِى الْمَسْجِدِ وَ بَقِىَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَحْدَهُ وَ مَا يُحَدِّثُ النَّاسُ أَنَّ الطَّيْرَ بَكَتْ عَلَيْهِ وَ مَا رُوِىَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِىِّ أَنَّ حِجَارَهَ أَرْضِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ قُلِّبَتْ عِنْدَ قَتْلِهِ فَوُجِدَ تَحْتَهَا دَمٌ عَبِيطٌ وَ الْأَمْرُ الْعَظِيمُ حَتَّى تَكَلَّمَتْ بِهِ الرُّهْبَانُ وَ قَالُوا فِيهِ وَ دُعَاؤُهُ النَّاسَ إِلَى أَنْ يسألونه [يَسْأَلُوهُ] عَنْ كُلِّ فِتْنَهٍ تَضِلُّ مِائَهً أَوْ تَهْدِى مِائَهً وَ مَا رَوَى النَّاسُ

۱- ۱. صرم الرجل صرامه: كان صارما أى ماضيا.

۲- ۲. فى المصدر: و كان.

۳- ۳. فى المصدر: و انفلاق(انغلاق خ ل) كل ما فى الأرض.

۴- ۴. فى المصدر: و لم ترتعد.

۵- ۵. فى المصدر: أنه وفر فيئهم.

۶- ۶. ظلف نفسه عن الشى ء: كفه عنه.

۷- ۷. كذا فى النسخ، و فى هامش(د): و لم يرشأ و(ت): و لم يرد شيئا و فى المصدر: و لم يرتش.

مِنْ عَجَائِبِهِ فِی إِخْبَارِهِ عَنِ الْخَوَارِجِ وَ قَتْلِهِمْ وَ تَرْکُهُ مَعَ هَذَا أَنْ یَظْهَرَ مِنْهُ اسْتِطَالَهٌ أَوْ صَلَفٌ (١) بَلْ کَانَ الْغَالِبُ عَلَیْهِ إِذَا کَانَ ذَلِکَ غَلَبَهَ الْبُکَاءِ عَلَیْهِ وَ الِاسْتِکَانَهَ لِلَّهِ حَتَّی یَقُولَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا هَذَا الْبُکَاءُ یَا عَلِیُّ فَیَقُولُ أَبْکِی لِرِضَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِّی قَالَ فَیَقُولُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِکَتَهُ وَ رَسُولَهُ عَنْکَ رَاضُونَ وَ ذَهَابُ الْبَرْدِ عَنْهُ فِی أَیَّامِ الْبَرْدِ وَ ذَهَابُ الْحَرِّ عَنْهُ فِی أَیَّامِ الْحَرِّ فَکَانَ لَا یَجِدُ حَرّاً وَ لَا بَرْداً وَ التَّأْبِیدُ بِضَرْبِ السَّیْفِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ الْجَمَالُ قَالَ أَشْرَفَ یَوْماً عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا ظَنَنْتُ إِلَّا أَنَّهُ أَشْرَفَ عَلَیَّ الْقَمَرُ لَیْلَهَ الْبَدْرِ وَ مُبَایَنَتُهُ لِلنَّاسِ فِی إِحْکَامِ خَلْقِهِ قَالَ وَ کَانَ لَهُ سَنَامٌ کَسَنَامِ الثَّوْرِ بَعِیدُ مَا بَیْنَ الْمَنْکِبَیْنِ وَ إِنَّ سَاعِدَیْهِ لَا یَسْتَبِینَانِ مِنْ عَضُدَیْهِ مِنْ إِدْمَاجِهِمَا مِنْ إِحْکَامِ الْخَلْقِ لَمْ یَأْخُذْ بِیَدِهِ أَحَداً(٢) إِلَّا حَبَسَ نَفْسَهُ فَإِنْ زَادَ قَلِیلًا قَتَلَهُ قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَقُلْنَا أَیُّ شَیْ ءٍ مَعْنَی أَوَّلِ خِصَالِهِ بِالْمُوَاسَاهِ قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَهُ إِنَّ قُرَیْشاً قَدْ أَجْمَعُوا عَلَی قَتْلِی فَنَمْ عَلَی فِرَاشِی فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی السَّمْعَ وَ الطَّاعَهَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ فَنَامَ عَلَی فِرَاشِهِ وَ مَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِوَجْهِهِ وَ أَصْبَحَ عَلِیٌّ وَ قُرَیْشٌ یَحْرُسُهُ فَأَخَذُوهُ فَقَالُوا أَنْتَ الَّذِی غَدَرْتَنَا مُنْذُ اللَّیْلَهِ فَقَطَعُوا لَهُ قُضْبَانَ الشَّجَرِ فَضُرِبَ حَتَّی کَادُوا یَأْتُونَ عَلَی نَفْسِهِ ثُمَّ أَفْلَتَ مِنْ أَیْدِیهِمْ وَ أَرْسَلَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ فِی الْغَارِ أَنِ اکْتَرِ ثَلَاثَهَ أَبَاعِرَ وَاحِداً لِی وَ وَاحِداً لِأَبِی بَکْرٍ وَ وَاحِداً لِلدَّلِیلِ وَ احْمِلْ أَنْتَ بَنَاتِی إِلَی أَنْ تَلْحَقَ بِی فَفَعَلَ قَالَ فَمَا الْحَفِیظَهُ وَ الْکَرَمُ قَالَ (٣) مَشَی عَلَی رِجْلَیْهِ وَ حَمَلَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی الظَّهْرِ وَ کَمَنَ النَّهَارَ وَ سَارَ بِهِنَّ اللَّیْلَ مَاشِیاً عَلَی رِجْلَیْهِ فَقَدِمَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ تَفَلَّقَتْ قَدَمَاهُ دَماً وَ مِدَّهً(۴) فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

ص: ١٠٠

١- ١. الصلف- محرکه-: الادعاء ما فوق القدر إعجابا و تکبرا.

٢- ٢. فی المصدر: أحدا قط.

٣- ٣. فی المصدر: قالوا.

۴- ۴. تفلق: تشقق و اجتهد فی العدو. و فی المصدر:« تعلقت». و المده- بکسر المیم-: ما یجتمع فی الجرح من القیح.

هَلْ تَدْرِی مَا نَزَلَ فِیکَ فَأَعْلَمَهُ بِمَا لَا عِوَضَ لَهُ لَوْ بَقِیَ فِی الدُّنْیَا مَا کَانَتِ الدُّنْیَا بَاقِیَةً قَالَ یَا عَلِیُّ نَزَلَ فِیکَ فَاسْتَجابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لا أُضِیعُ عَمَلَ عامِلٍ مِنْکُمْ مِنْ ذَکَرٍ أَوْ أُنْثی (۱) فَالذَّکَرُ أَنْتَ وَ الْإِنَاثُ بَنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَالَّذِینَ هاجَرُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ وَ أُوذُوا فِی سَبِیلِی وَ قاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأُکَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیِّئاتِهِمْ وَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ ثَواباً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ اللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوابِ قَالَ فَمَا دَفَعَ الضَّیْمَ قَالَ (۲) حَیْثُ حُصِرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی الشِّعْبِ حَتَّی أَنْفَقَ أَبُو طَالِبٍ مَالَهُ وَ مَنَعَهُ (۳) فِی بِضْعَ عَشْرَةَ قَبِیلَةً مِنْ قُرَیْشٍ وَ قَالَ أَبُو طَالِبٍ فِی ذَلِکَ لِعَلِیٍّ علیه السلام وَ هُوَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی أُمُورِهِ وَ خِدْمَتِهِ وَ مُوَازَرَتِهِ وَ مُحَامَاتِهِ قَالَ فَمَا التَّصْدِیقُ بِالْوَعْدِ قَالَ (۴) قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَخْبَرَهُ بِالثَّوَابِ وَ الذُّخْرِ وَ جَزِیلِ الْمَآبِ لِمَنْ جَاهَدَ مُحْسِناً بِمَالِهِ وَ نَفْسِهِ وَ نِیَّتِهِ فَلَمْ یَتَعَجَّلْ شَیْئاً مِنْ ثَوَابِ الدُّنْیَا عِوَضاً مِنْ ثَوَابِ الْآخِرَهِ لَمْ یُفَضِّلْ (۵) نَفْسَهُ عَلَی أَحَدٍ لِلَّذِی کَانَ مِنْهُ (۶) وَ تَرَکَ ثَوَابَهُ لِیَأْخُذَهُ مُجْتَمِعاً کَامِلًا یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ عَاهَدَ اللَّهَ أَنْ لَا یَنَالَ مِنَ الدُّنْیَا إِلَّا قَدْرَ الْبُلْغَهِ(۷) وَ لَا یَفْضُلَ لَهُ شَیْ ءٌ مِمَّا أَتْعَبَ فِیهِ بَدَنَهُ وَ رَشَحَ فِیهِ جَبِینُهُ إِلَّا قَدَّمَهُ قَبْلَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِکُمْ مِنْ خَیْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ (۸) قَالَ فَقِیلَ لَهُ (۹) فَمَا الزُّهْدُ فِی الدُّنْیَا قَالُوا لَبِسَ الْکَرَابِیسَ وَ قَطَعَ مَا جَازَ(۱۰) مِنْ أَنَامِلِهِ وَ قَصَّرَ طُولَ کُمِّهِ وَ ضَیَّقَ أَسْفَلَهُ کَانَ طُولُ الْکُمِّ ثَلَاثَهَ أَشْبَارٍ وَ

۱- ۱. سوره آل عمران ۱۹۵. و ما بعدها ذیلها.

۲- ۲. فی المصدر: قالوا.

۳- ۳. أی حامی عنه و صانه من أن یضام.

۴- ۴. فی المصدر: قالوا.

۵- ۵. فی المصدر: و لم یفضل.

۶- ۶. فی المصدر: عنده.

۷- ۷. فی المصدر: إلّا بقدر البلغه.

۸- ۸. سوره البقره: ۱۱۰.

۹- ۹. فی المصدر: فقیل لهم.

۱۰- ۱۰. فی المصدر: جاوز.

أَسْفَلُهُ اثْنَیْ عَشَرَ شِبْراً وَ طُولُ الْبَدَنِ سِتَّهَ أَشْبَارٍ قَالَ قُلْنَا فَمَا تَرْکُ الْأَمَلِ قَالَ (۱) قِیلَ لَهُ هَذَا قَدْ قَطَعْتَ مَا خَلْفَ أَنَامِلِکَ فَمَا لَکَ لَا تَلِفُّ کُمَّکَ قَالَ الْأَمْرُ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِکَ فَاجْتَمَعَتْ إِلَیْهِ بَنُو هَاشِمٍ قَاطِبَهً وَ سَأَلُوهُ وَ طَلَبُوا إِلَیْهِ لَمَّا وَهَبَ لَهُمْ لِبَاسَهُ وَ لَبِسَ لِبَاسَ النَّاسِ وَ انْتَقَلَ عَمَّا هُوَ إِلَیْهِ مِنْ ذَلِکَ فَکَانَ جَوَابُهُ لَهُمُ الْبُکَاءَ وَ الشهق (۲) [الشَّهِیقَ] وَ قَالَ بِأَبِی وَ أُمِّی مَنْ لَمْ یَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ حَتَّی لَقِیَ اللَّهَ وَ قَالَ لَهُمْ هَذَا لِبَاسٌ هُدًی یَقْنَعُ بِهِ الْفَقِیرُ وَ یَسْتُرُ بِهِ الْمُؤْمِنُ قَالُوا فَمَا الْحَیَاءُ قَالَ (۳) لَمْ یَهْجُمْ عَلَی أَحَدٍ قَطُّ أَرَادَ قَتْلَهُ فَأَبْدَی عَوْرَتَهُ إِلَّا کَفَ (۴) عَنْهُ حَیَاءً مِنْهُ قَالَ فَمَا الْکَرَمُ قَالَ (۵) قَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ وَ کَانَ نَازِلًا عَلَیْهِ فِی الْعُزَّابِ فِی أَوَّلِ الْهِجْرَهِ مَا مَنَعَکَ أَنْ تَخْطُبَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ابْنَتَهُ فَقَالَ علیه السلام أَنَا أَجْتَرِئُ أَنْ أَخْطُبَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ اللَّهِ لَوْ کَانَتْ أَمَهً لَهُ مَا اجْتَرَأْتُ عَلَیْهِ فَحَکَی سَعْدٌ مَقَالَتَهُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْ لَهُ یَفْعَلُ فَإِنِّی سَأَفْعَلُ قَالَ فَبَکَی حَیْثُ قَالَ لَهُ سَعْدٌ قَالَ ثُمَّ قَالَ لَقَدْ سَعِدْتُ إِذاً إِنْ جَمَعَ اللَّهُ لِی صِهْرَهُ مَعَ قَرَابَتِهِ فَالَّذِی یُعْرَفُ مِنَ الْکَرَمِ هُوَ الْوَضْعُ لِنَفْسِهِ وَ تَرْکُ الشَّرَفِ عَلَی غَیْرِهِ وَ

شَرَفُ أَبِی طَالِبٍ مَا قَدْ عَلِمَهُ النَّاسُ وَ هُوَ ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ لِأَبِیهِ وَ أُمِّهِ [أَبُوهُ] أبی [أَبُو] طَالِبِ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ وَ أُمُّهُ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ الَّتِی خَاطَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی لَحْدِهَا وَ کَفَّنَهَا فِی قَمِیصِهِ وَ لَفَّهَا فِی رِدَائِهِ وَ ضَمِنَ لَهَا عَلَی اللَّهِ أَنْ لَا تُبْلَی أَکْفَانُهَا وَ أَنْ لَا یُبْدِیَ (۶) لَهَا عَوْرَهً وَ لَا یُسَلِّطَ عَلَیْهَا مَلَکَ (۷) الْقَبْرِ وَ أَثْنَی عَلَیْهَا عِنْدَ مَوْتِهَا

۱- ۱. فی المصدر: قالوا.

۲- ۲. فی المصدر: الشهیق.

۳- ۳. فی المصدر: قال: فما الحیاء؟ قالوا اه.

۴- ۴. فی المصدر: إلّا انکفأ.

۵- ۵. فی المصدر: قالوا.

۶- ۶. فی المصدر: و أن لا تبدی.

۷- ۷. فی المصدر: ملکی القبر.

وَ ذَكَرَ حُسْنَ صَنِيعِهَا بِهِ وَ تَرْبِيَتَهَا لَهُ وَ هُوَ عِنْدَ عَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ وَ قَالَ مَا نَفَعَنِي نَفْعَهَا أَحَدٌ ثُمَّ الْبَلَاغَةُ قَامَ النَّاسُ (۱) إِلَيْهِ حَيْثُ نَزَلَ مِنَ الْمِنْبَرِ فَقَالُوا مَا سَمِعْنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَحَداً قَطُّ أَبْلَغَ مِنْكَ وَ لَا أَفْصَحَ فَتَبَسَّمَ وَ قَالَ وَ مَا يَمْنَعُنِي وَ أَنَا مَوْلِدٌ مَكِّيٌّ وَ لَمْ يَزِدْهُمْ عَلَى هَاتَيْنِ الْكَلِمَتَيْنِ ثُمَّ الْخَطْبُ فَهَلْ سَمِعَ السَّامِعُونَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ بِمِثْلِ خُطَبِهِ وَ كَلَامِهِ وَ زَعَمَ أَهْلُ الدَّوَاوِينِ لَوْ لَا كَلَامُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام وَ خُطَبِهِ وَ بَلَاغَتِهِ فِي مَنْطِقِهِ مَا أَحْسَنَ أَحَدٌ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى أَمِيرِ جُنْدٍ وَ لَا إِلَى رَعِيَّةٍ ثُمَّ الرِّئَاسَةُ فَجَمِيعُ مَنْ قَاتَلَهُ وَ نَابَذَهُ عَلَى الْجَهَالَهِ وَ الْعَمَى وَ الضَّلَالَهِ فَقَالُوا نَطْلُبُ دَمَ عُثْمَانَ وَ لَمْ يَكُنْ فِي أَنْفُسِهِمْ وَ لَا قَدَرُوا مِنْ قُلُوبِهِمْ أَنْ يَدَعُوا رِئَاسَتَهُ مَعَهُ وَ قَالَ هُوَ أَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى رَسُولِهِ بِالْعَمَلِ بِمَا أَقْرَرْتُمْ لِلَّهِ وَ رَسُولِهِ مِنْ فَرْضِ الطَّاعَهِ وَ إِجَابَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى الْإِقْرَارِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّهِ: ثُمَّ الْحِلْمُ قَالَتْ لَهُ صَفِيَّهُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَلَفٍ الْخُزَاعِيُّ أَيَّمَ اللَّهُ نِسَاءَكَ مِنْكَ كَمَا أَيَّمْتَ نِسَاءَنَا وَ أَيْتَمَ اللَّهُ بَنِيكَ مِنْكَ كَمَا أَيْتَمْتَ أَبْنَاءَنَا مِنْ آبَائِهِمْ فَوَثَبَ النَّاسُ عَلَيْهَا فَقَالَ كُفُّوا عَنِ الْمَرْأَهِ فَكَفُّوا عَنْهَا فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا وَيْلَكُمُ الَّذِينَ قَالُوا هَذَا سَمِعُوا كَلَامَهُ قَطُّ عَجَباً مِنْ حِلْمِهِ عَنْهَا(۲)

ص: ۱۰۳

۱- ۱. فی المصدر: مال الناس.

۲- ۲. کذا فی النسخ و المصدر، و لا یخلو عن تصحیف، و الظاهر أنّه إشاره إلی ما سیذکره المصنّف فی باب معجزات کلامه علیه السلام من اخباره بالغائبات، و نحن نذکرها لتکون علی بصیره: قالت صفیه بنت الحارث الثقفیه زوجه عبد اللّه بن خلف الخزاعیّ لعلی علیه السلام یوم الجمل بعد الوقعه: یا قاتل الاحبه یا مفرق الجماعه، فقال علیه السلام: إنی لا ألومک ان تبغضینی یا صفیه و قد قتلت جدک یوم بدر و عمک یوم أحد و زوجک الآن، و لو کنت قاتل الاحبه لقتلت من فی هذه البیوت، ففتش فکان فیها مروان و عبد اللّه بن الزبیر، انتهی. و أورد القضیه ابن أبی الحدید فی شرح النهج ۳: ۶۲۸. و کذا ذکره المصنّف أیضا فی المجلد الثامن من طبعه أمین الضرب ص ۴۵۱ فعلیک المراجعه. و المظنون أن تکون العباره هکذا: فقال: کفوا عن المرأه فکفوا عنها فقال الذین سمعوا کلامه هذا: عجبا من حلمه عنها.

ثُمَّ الْعِلْمُ فَكَمْ مِنْ قَوْلٍ قَدْ قَالَهُ عُمَرُ لَوْ لَا عَلِیٌّ لَهَلَکَ عُمَرُ ثُمَّ الْمَشُورَهُ فِی کُلِّ أَمْرٍ جَرَی بَیْنَهُمْ حَتَّی یَجِیئَهُمْ بِالْمَخْرَجِ ثُمَّ الْقَضَاءُ لَمْ یَتَقَدَّمْ (۱) إِلَیْهِ أَحَدٌ قَطُّ فَقَالَ لَهُ عُدْ غَداً أَوْ دَفَعَهُ إِنَّمَا یَفْصِلُ الْقَضَاءَ مَکَانَهُ ثُمَّ لَوْ جَاءَهُ بَعْدُ لَمْ یَکُنْ إِلَّا مَا بَدَرَ مِنْهُ أَوَّلًا ثُمَّ الشَّجَاعَهُ

کَانَ مِنْهَا عَلَی أَمْرٍ لَمْ یَسْبِقْهُ الْأَوَّلُونَ وَ لَمْ یُدْرِکْهُ الْآخَرُونَ مِنَ النَّجْدَهِ وَ الْبَأْسِ وَ مُبَارَکَهِ الْأَخْمَاسِ (۲) عَلَی أَمْرٍ لَمْ یُرَ مِثْلُهُ لَمْ یُوَلِّ دُبُراً قَطُّ وَ لَمْ یَبْرُزْ إِلَیْهِ أَحَدٌ قَطُّ إِلَّا قَتَلَهُ وَ لَمْ یَکِعَ (۳) عَنْ أَحَدٍ قَطُّ دَعَاهُ إِلَی مُبَارَزَتِهِ وَ لَمْ یَضْرِبْ أَحَداً قَطُّ فِی الطُّولِ إِلَّا قَدَّهُ وَ لَمْ یَضْرِبْهُ فِی الْعَرْضِ إِلَّا قَطَعَهُ بِنِصْفَیْنِ وَ ذَکَرُوا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَمَلَهُ عَلَی فَرَسٍ فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَنَا مَا لِی وَ لِلْخَیْلِ أَنَا لَا أَتْبَعُ أَحَداً وَ لَا أَفِرُّ مِنْ أَحَدٍ وَ إِذَا ارْتَدَیْتُ سَیْفِی لَمْ أَضَعْهُ إِلَّا لِلَّذِی أَرْتَدِی لَهُ ثُمَّ تَرْکُ الْفَرَحِ وَ تَرْکُ الْمَرَحِ أَتَتِ الْبُشْرَی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ ص (۴) بِقَتْلِ مَنْ قَتَلَ یَوْمَ أُحُدٍ مِنْ أَصْحَابِ الْأَلْوِیَهِ فَلَمْ یَفْرَحْ وَ لَمْ یَخْتَلْ وَ قَدِ اخْتَالَ أَبُو دُجَانَهَ وَ مَشَی بَیْنَ الصَّفَّیْنِ مُخْتَالًا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّهَا لَمِشْیَهٌ یُبْغِضُهَا اللَّهُ إِلَّا فِی هَذَا الْمَوْضِعِ ثُمَّ لَمَّا صَنَعَ بِخَیْبَرَ مَا صَنَعَ مِنْ قَتْلِ مَرْحَبَ وَ فِرَارِ مَنْ فَرَّ بِهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَأُعْطِیَنَّ الرَّایَهَ رَجُلًا(۵) یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ لَیْسَ بِفَرَّارٍ فَاخْتِیَارُهُ أَنَّهُ لَیْسَ بِفَرَّارٍ مُعْرِضاً بِالْقَوْمِ (۶) الَّذِینَ فَرُّوا قَبْلَهُ فَافْتَتَحَهَا وَ قَتَلَ مَرْحَباً وَ حَمَلَ بَابَهَا وَحْدَهُ فَلَمْ یُطِقْهُ دُونَ أَرْبَعِینَ رَجُلًا فَبَلَغَ ذَلِکَ رَسُولَ اللَّهِ

۱- ۱. فی المصدر: لم یقدم.

۲- ۲. أی مبارزه الشجعان و إذلالهم.

۳- ۳. کع: ضعف و جبن. کع فلانا: خوفه و جبنه.

۴- ۴. فی المصدر: إلی رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله تتری اه.

۵- ۵. فی المصدر: غدا رجلا اه.

۶- ۶. فی المصدر: فاخباره أنّه لیس بفرار معرضا عن القوم اه.

صلی الله علیه و آله فَنَهَضَ مَسْرُوراً فَلَمَّا بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْهِ انْكَفَأَ إِلَيْهِ فَقَالَ (۱) رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَلَغَنِي بَلَاؤُكَ فَأَنَا عَنْكَ رَاضٍ فَبَكَی عَلِيٌّ علیه السلام عِنْدَ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمْسِكْ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ وَ مَا لِي لَا أَبْكِي وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِّي رَاضٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ (۲) وَ مَلَائِكَتَهُ وَ رَسُولَهُ عَنْكَ رَاضُونَ وَ قَالَ لَهُ لَوْ لَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ الطَّوَائِفُ مِنْ أُمَّتِي مَا قَالَتِ النَّصَارَى فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ لَقُلْتُ فِيكَ الْيَوْمَ مَقَالًا لَا تَمُرُّ بِمَلَإٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَلُّوا أَوْ كَثُرُوا إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ يَطْلُبُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَةَ ثُمَّ تَرْكُ الْخَدِيعَةِ وَ الْمَكْرِ وَ الْغَدْرِ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ جَمِيعاً فَقَالُوا لَهُ اكْتُبْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَنْ خَالَفَكَ بِوَلَايَتِهِ ثُمَّ اعْزِلْهُ فَقَالَ الْمَكْرُ وَ الْخَدِيعَةُ وَ الْغَدْرُ فِي النَّارِ ثُمَّ تَرْكُ الْمُثْلَةِ قَالَ لِلْحَسَنِ ابْنِهِ (۳) يَا بُنَيَّ اقْتُلْ قَاتِلِي وَ إِيَّاكَ وَ الْمُثْلَةَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَرِهَهَا وَ لَوْ بِالْكَلْبِ الْعَقُورِ ثُمَّ الرَّغْبَةُ بِالْقُرْبَةِ إِلَى اللَّهِ بِالصَّدَقَةِ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ مَا عَمِلْتَ فِي لَيْلَتِكَ قَالَ وَ لِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَزَلَتْ فِيكَ أَرْبَعَةُ مَعَالِيَ قَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي كَانَتْ مَعِي أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ فَتَصَدَّقْتُ بِدِرْهَمٍ لَيْلًا وَ بِدِرْهَمٍ نَهَاراً وَ بِدِرْهَمٍ سِرّاً وَ بِدِرْهَمٍ عَلَانِيَةً قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِيكَ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ (۴) ثُمَّ قَالَ لَهُ فَهَلْ عَمِلْتَ شَيْئاً غَيْرَ هَذَا فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ عَلَيَّ سَبْعَ عَشْرَةَ آيَةً يَتْلُو بَعْضُهَا بَعْضاً مِنْ قَوْلِهِ إِنَّ الْأَبْرارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كانَ مِزاجُها كافُوراً(۵)

۱- ۱. في المصدر: فقال له رسول اللّه صلّی اللّه عليه و آله.

۲- ۲. في المصدر: إن اللّه.

۳- ۳. في المصدر: قال لابنه الحسن.

۴- ۴. سوره البقره: ۲۷۴.

۵- ۵. سوره الدهر: ۴- ۲۲.

إِلَى قَوْلِهِ إِنَّ هذا كانَ لَكُمْ جَزاءً وَ كانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً قَوْلِهِ وَ يُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَ يَتِيماً وَ أَسِيراً قَالَ فَقَالَ الْعَالِمُ أَمَا إِنَّ عَلِيّاً لَمْ يَقُلْ فِي مَوْضِعٍ إِنَّما نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزاءً وَ لا شُكُوراً وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَلِمَ مِنْ قَلْبِهِ أَنَّمَا أَطْعَمَ لِلَّهِ فَأَخْبَرَهُ بِمَا يَعْلَمُ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْطِقَ بِهِ ثُمَّ هَوَانُ مَا ظَفِرَ بِهِ مِنَ الدُّنْيَا عَلَيْهِ أَنَّهُ جَمَعَ الْأَمْوَالَ ثُمَّ دَخَلَ إِلَيْهَا فَقَالَ:

هَذَا جَنَايَ وَ خِيَارُهُ فِيهِ***وَ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ (۱)

ابْيَضِّي وَ اصْفَرِّي وَ غُرِّي غَيْرِي أَهْلَ الشَّامِ غَداً إِذَا ظَهَرُوا عَلَيْكِ وَ قَالَ أَنَا يَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَالُ يَعْسُوبُ الظَّلَمَةِ ثُمَّ تَرْكُ التَّفْضِيلِ لِنَفْسِهِ وَ وُلْدِهِ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ دَخَلَتْ عَلَيْهِ أُخْتُهُ أُمُّ هَانِئٍ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ فَدَفَعَ إِلَيْهَا عِشْرِينَ دِرْهَماً فَسَأَلَتْ أُمُّ هَانِئٍ مَوْلَاتَهَا الْعَجَمِيَّةَ فَقَالَتْ كَمْ دَفَعَ إِلَيْكِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَتْ عِشْرِينَ دِرْهَماً فَانْصَرَفَتْ مُسْخِطَةً فَقَالَ لَهَا انْصَرِفِي رَحِمَكِ اللَّهُ مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ فَضْلًا لِإِسْمَاعِيلَ عَلَى إِسْحَاقَ وَ بُعِثَ إِلَيْهِ مِنْ خُرَاسَانَ بَنَاتُ كِسْرَى فَقَالَ لَهُنَّ أُزَوِّجُكُنَّ فَقُلْنَ لَهُ لَا حَاجَةَ لَنَا فِي التَّزْوِيجِ فَإِنَّهُ لَا أَكْفَاءَ لَنَا إِلَّا بَنُوكَ فَإِنْ زَوَّجْتَنَا مِنْهُمْ رَضِينَا فَكَرِهَ أَنْ يُؤْثِرَ وُلْدَهُ بِمَا لَا يَعُمُّ بِهِ الْمُسْلِمِينَ وَ بُعِثَ إِلَيْهِ مِنَ الْبَصْرَةِ مِنْ غَوْصِ الْبَحْرِ بِتُحْفَةٍ لَا يُدْرَى مَا قِيمَتُهُ فَقَالَتْ لَهُ ابْنَتُهُ أُمُّ كُلْثُومٍ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَتَجَمَّلُ بِهِ وَ يَكُونُ فِي عُنُقِي فَقَالَ لَهَا يَا بَا رَافِعٍ (۲) أَدْخِلْهُ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ لَيْسَ إِلَى ذَلِكَ سَبِيلٌ حَتَّى لَا تَبْقَى امْرَأَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا وَ لَهَا مِثْلُ مَا لَكِ (۳) وَ قَامَ خَطِيباً بِالْمَدِينَةِ حِينَ وُلِّيَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اعْلَمُوا وَ اللَّهِ أَنِّي لَا أَرْزَؤُكُمْ (۴)

۱- ۱. البيت لعمرو بن عدى، و له قصه لطيفه طويله راجع الأغانى ۱۴: ۷۰ و القاموس ۳: ۲۵۹ و ۲۶۰. و معجم الشعراء للمرزبانى: ۲۰۵. و الجنى ما يجنى من الثمره، و المعنى أن كل من جنى شيئا أكل خياره و أفضله إلّا أنا لارده إلى صاحبه و أهله.

۲- ۲. الصحيح كما فى المصدر: فقال يا با رافع.

۳- ۳. الصحيح كما فى المصدر: مثل ذلك.

۴- ۴. رزأ الرجل ماله: أصاب منه شيئا مهما كان أى نقصه.

مِنْ فَيْئِكُمْ شَيْئاً مَا قَامَ لِي عِذْقٌ بِيَثْرِبَ أَ فَتَرَوْنِي مَانِعاً نَفْسِي وَ وُلْدِي وَ مُعْطِيَكُمْ وَ لَأُسَوِّيَنَّ بَيْنَ الْأَسْوَدِ وَ الْأَحْمَرِ فَقَامَ إِلَيْهِ عَقِيلُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لَتَجْعَلُنِي وَ أَسْوَداً مِنْ سُودَانِ الْمَدِينَهِ وَاحِداً فَقَالَ لَهُ اجْلِسْ رَحِمَكَ اللَّهُ تَعَالَى أَ مَا كَانَ هَاهُنَا مَنْ يَتَكَلَّمُ غَيْرُكَ وَ مَا فَضْلُكَ عَلَيْهِ إِلَّا بِسَابِقَهٍ أَوْ تَقْوَى ثُمَّ اللِّبَاسُ اسْتَعْدَى زِيَادُ بْنُ شَدَّادٍ الْحَارِثِيُّ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى أَخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ(١) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ذَهَبَ أَخِي فِي الْعِبَادَهِ وَ امْتَنَعَ أَنْ يُسَاكِنَنِي فِي دَارِي وَ لَبِسَ أَدْنَى مَا يَكُونُ مِنَ اللِّبَاسِ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَزَيَّنْتُ بِزِينَتِكَ وَ لَبِسْتُ لِبَاسَكَ قَالَ لَيْسَ لَكَ ذَلِكَ إِنَّ إِمَامَ الْمُسْلِمِينَ إِذَا وَلِيَ أُمُورَهُمْ لَبِسَ لِبَاسَ أَدْنَى فَقِيرِهِمْ لِئَلَّا يَتَبَيَّغَ (٢) بِالْفَقِيرِ فَقْرُهُ فَيَقْتُلَهُ فَلَأُعْلِمَنَّ مَا لَبِسْتَ إِلَّا مِنْ أَحْسَنِ زِيِّ قَوْمِكَ وَ أَمَّا بِنِعْمَهِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ فَالْعَمَلُ بِالنِّعْمَهِ أَحَبُّ مِنَ الْحَدِيثِ بِهَا ثُمَّ الْقَسْمُ بِالسَّوِيَّهِ وَ الْعَدْلُ فِي الرَّعِيَّهِ وَلَّى بَيْتَ مَالِ الْمَدِينَهِ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ وَ أَبَا الْهَيْثَمِ بْنَ التَّيِّهَانِ- فَكَتَبَ الْعَرَبِيُّ وَ الْقُرَشِيُّ وَ الْأَنْصَارِيُّ وَ الْعَجَمِيُّ وَ كُلُّ مَنْ فِي الْإِسْلَامِ مِنْ قَبَائِلِ الْعَرَبِ وَ أَجْنَاسِ الْعَجَمِ (٣) [سَوَاءٌ] فَأَتَاهُ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ بِمَوْلًى لَهُ أَسْوَدَ

١- ١. لم يذكر لرسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله صحابى اسمه« زياد بن شداد الحارثى» نعم عبد اللّه بن شداد كان من أصحابه لكن لم يعرف له أخ بهذا الاسم، و الظاهر وقوع التحريف، و ستأتى فى باب جوامع مكارم أخلاقه و آدابه و سننه صلوات اللّه عليه روايه عن الكافى(١: ٤١٠ و ٤١١) و فيه أن ربيع بن زياد شكا إليه عليه السلام من أخيه عاصم بن زياد حين لبس العباء و ترك الملاء. و قد ذكرت القضيه فى نهج البلاغه أيضا(١: ٤٤٨ و ٤٤٩ عبده ط مصر) و فيه أن علاء بن زياد الحارثى اشتكى من أخيه عاصم بن زياد. و قال ابن أبى الحديد فى شرحه(٣: ١٩ ط بيروت) ان الذى رويته عن الشيوخ و رأيته بخط أحمد بن عبد اللّه الخشاب أن الربيع بن زياد الحارثى أصابه نشابه فى جبينه- إلى أن قال-: قال الربيع: يا أمير المؤمنين ألا أشكو إليك عاصم بن زياد أخى؟ قال: ما له؟ قال: لبس العباء و ترك الملاء و غم أهله اه.

٢- ٢. باغ و تبيغ: هاج.

٣- ٣. فى المصدر بعد ذلك:[سواء].

فَقَالَ كَمْ تُعْطِی هَذَا فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَمْ أَخَذْتَ أَنْتَ قَالَ ثَلَاثَهُ دَنَانِیرَ وَ کَذَلِکَ أَخَذَ النَّاسُ قَالَ فَأَعْطُوا مَوْلَاهُ مِثْلَ مَا أَخَذَ ثَلَاثَهَ دَنَانِیرَ فَلَمَّا عَرَفَ النَّاسُ أَنَّهُ لَا فَضْلَ لِبَعْضِهِمْ عَلَی بَعْضٍ إِلَّا بِالتَّقْوَی عِنْدَ اللَّهِ أَتَی طَلْحَهُ وَ الزُّبَیْرُ عَمَّارَ بْنَ یَاسِرٍ وَ أَبَا الْهَیْثَمِ بْنَ التَّیِّهَانِ فَقَالا یَا أَبَا الْیَقْظَانِ اسْتَأْذِنْ لَنَا عَلَی صَاحِبِکَ قَالَ وَ عَلِیٌّ صَاحِبِی إِذَنْ قَدْ أَخَذَ بِیَدِ أَجِیرِهِ وَ أَخَذَ مِکْتَلَهُ وَ مِسْحَاتَهُ (۱) وَ ذَهَبَ یَعْمَلُ فِی نَخْلِهِ فِی بِئْرِ الْمَلِکِ وَ کَانَتْ بِئْرٌ لِتُبَعٍ (۲) سُمِّیَتْ بِئْرُ الْمَلِکِ فَاسْتَخْرَجَهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ غَرَسَ عَلَیْهَا النَّخْلَ فَهَذَا مِنْ عَدْلِهِ فِی الرَّعِیَّهِ وَ قَسْمِهِ بِالسَّوِیَّهِ قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَقُلْنَا فَمَا أَدْنَی طَعَامُ الرَّعِیَّهِ فَقَالَ یُحَدِّثُ النَّاسُ أَنَّهُ کَانَ یُطْعِمُ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ وَ یَأْکُلُ الشَّعِیرَ وَ الزَّیْتَ وَ یَخْتِمُ طَعَامَهُ مَخَافَهَ أَنْ یُزَادَ فِیهِ وَ سَمِعَ مِقْلًی (۳) فِی بَیْتِهِ فَنَهَضَ وَ هُوَ یَقُولُ فِی ذِمَّهِ عَلِیِّ بْنِ

أَبِی طَالِبٍ مِقْلَی الْکَرَاکِرِ (۴) قَالَ فَفَزِعَ عِیَالُهُ وَ قَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ- إِنَّهَا امْرَأَتُکَ فُلَانَهُ نُحِرَتْ جَزُورٌ فِی حَیِّهَا فَأُخِذَ لَهَا نَصِیبٌ مِنْهَا فَأَهْدَی أَهْلُهَا إِلَیْهَا قَالَ فَکُلُوا هَنِیئاً مَرِیئاً قَالَ فَیُقَالُ إِنَّهُ لَمْ یشتکی [یَشْتَکِ] الْمَرْأَهِ(۵) إِلَّا شَکْوَی الْمَوْتِ وَ إِنَّمَا خَافَ أَنْ یَکُونَ هَدِیَّهً مِنْ بَعْضِ الرَّعِیَّهِ وَ قَبُولُ الْهَدِیَّهِ لِوَالِی الْمُسْلِمِینَ خِیَانَهٌ لِلْمُسْلِمِینَ قَالَ قِیلَ فَالصَّرَامَهُ قَالَ انْصَرَفَ مِنْ حَرْبِهِ فَعَسْکَرَ فِی النُّخَیْلَهِ وَ انْصَرَفَ النَّاسُ إِلَی مَنَازِلِهِمْ وَ اسْتَأْذَنُوهُ فَقَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ کَلَّتْ سُیُوفُنَا وَ تَنَصَّلَتْ (۶)

۱- ۱. المکتل: زنبیل من خوص. و المسحاه ما یسحی به کالمجرفه.

۲- ۲. الصحیح کما فی المصدر: بئر ینبع.

۳- ۳. المقلی: وعاء ینضج فیه الطعام.

۴- ۴. قال فی لسان العرب(۶: ۹۴۶): الکرکره رحی زور البعیر و الناقه، و هی إحدی الثفنات الخمس، و قیل: هو الصدر من کل ذی خف، و فی الحدیث« أ لم تروا إلی البعیر یکون بکرکرته نکته من جرب» و جمعها کراکر، و فی حدیث عمر« ما أجهل عن کراکر و أسنمه» یرید احضارها للاکل فانها من أطایب ما یؤکل من الإبل.

۵- ۵. کذا فی النسخ، و فی المصدر: إنّه لم یشتک ألما إلّا شکوی الموت.

۶- ۶. فی المصدر: و نصلت. و المراد أنّه زالت أثرها.

أَسِنَّهُ رِمَاحِنَا فَأْذَنْ لَنَا نَنْصَرِفُ فَنُعِيدُ بِأَحْسَنِ مِنْ عِدَّتِنَا وَ أَقَامَ هُوَ بِالنُّخَيْلَهِ وَ قَالَ إِنَّ صَاحِبَ الْحَرْبِ الْأَرِقُ الَّذِی لَا يَتَوَجَّدُ(۱) مِنْ سَهَرِ لَيْلِهِ وَ ظَمَاءِ نَهَارِهِ وَ لَا فَقْدِ نِسَائِهِ وَ أَوْلَادِهِ فَلَا الَّذِی انْصَرَفَ فَعَادَ فَرَجَعَ إِلَيْهِ وَ لَا الَّذِی أَقَامَ فَثَبَتَ مَعَهُ فِی عَسْكَرِهِ أَقَامَ فَلَمَّا رَأَی ذَلِكَ دَخَلَ الْكُوفَهَ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ لِلَّهِ أَنْتُمْ مَا أَنْتُمْ إِلَّا أُسْدَ الشَّرَی فِی الدَّعَهِ وَ ثَعَالِبَ رَوَّاغَهً(۲) مَا أَنْتُمْ بِرُكْنٍ يُصَالُ بِهِ وَ لَا ذُو أَثَرٍ يُعْتَصَرُ إِلَيْهَا(۳) أَيُّهَا الْمُجْتَمِعَهُ أَبْدَانُهُمْ وَ الْمُخْتَلِفَهُ أَهْوَاؤُهُمْ مَا عَزَّتْ دَعْوَهُ مَنْ دَعَاكُمْ وَ لَا اسْتَرَاحَ قَلْبُ مَنْ مَاشَاكُمْ (۴) مَعَ أَيِّ إِمَامٍ بَعْدِی تُقَاتِلُونَ وَ أَیِّ دَارٍ بَعْدَ دَارِكُمْ تَمْنَعُونَ فَكَانَ فِی آخِرِ حَرْبِهِ أَشَدَّ أَسَفاً وَ غَيْظاً وَ قَدْ خَذَلَهُ النَّاسُ قَالَ فَمَا الْحِفْظُ قَالَ هُوَ الَّذِی تُسَمِّيهِ الْعَرَبُ الْعَقْلَ لَمْ يُخْبِرْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِشَیْ ءٍ قَطُّ إِلَّا حَفِظَهُ وَ لَا نَزَلَ عَلَيْهِ شَیْ ءٌ قَطُّ إِلَّا عَنَی بِهِ (۵) وَ لَا نَزَلَ مِنْ أَعَاجِيبِ السَّمَاءِ شَیْ ءٌ قَطُّ إِلَی الْأَرْضِ إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ حَتَّی نَزَلَ فِيهِ وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَهٌ(۶) وَ أَتَی يَوْماً بَابَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ مَلَائِكَتُهُ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ وَ هُوَ وَاقِفٌ حَتَّی فَرَغُوا ثُمَّ دَخَلَ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ (۷) يَا رَسُولَ اللَّهِ سَلَّمَ عَلَيْكَ أَرْبَعُمِائَهِ مَلَكٍ وَ نَيِّفٍ قَالَ

۱- ۱. قال فی النهایه(۱: ۲۶): الارق: السهر، و رجل أرق إذا سهر لعله، فان كان السهر من عادته قیل« ارق» بضم الهمزه و الراء: و قوله« لا یتوجد» أی لا یشتكی. یقال: توجد السهر و نحوه أی شكاه.

۲- ۲. قال فی المراصد(۲: ۷۸۷): الشراء بالفتح و القصر: جبل بتهامه موصوف بكثره السباع، انتهی. و الدعه: خفض العیش. و الرواغ كثیر الخداع و المكر یقال: هو ثعلب رواغ و هم ثعالب رواغه.

۳- ۳. صال علیه: وثب. اعتصر بفلان: لاذ به و التجأ إلیه. و فی المصدر:« و لا زوافر عز یفتقر إلیها».

۴- ۴. فی المصدر: قاساكم.

۵- ۵. فی المصدر: إلّا وعی به.

۶- ۶. سوره الحاقه: ۱۱.

۷- ۷. فی المصدر: فقال له.

وَ مَا يُدْرِيکَ قَالَ حَفِظْتُ لُغَاتِهِمْ فَلَمْ يُسَلِّمْ عَلَيْهِ صلی الله علیه و آله مَلَکٌ إِلَّا بُلْغِهِ غَيْرِ لُغَهِ صَاحِبِهِ قَالَ السَّيِّدُ(۱):

فَظَلَّ يَعْقِدُ بِالْكَفَّيْنِ مُسْتَمِعاً***كَأَنَّهُ حَاسِبٌ مِنْ أَهْلِ دَارِينَا(۲) أَدَّتْ إِلَيْهِ بِنَوْعٍ مِنْ مُفَادَتِهَا***سَفَائِنُ الْهِنْدِ مُعَلِّقْنَ الرَّبَابِينَا(۳)

قَالَ ابْنُ دَأْبٍ وَ أَهْلُ دَارِينَا قَرْيَهٌ مِنْ قُرَى أَهْلِ الشَّامِ وَ أَهْلِ الْجَزِيرَهِ(۴) وَ أَهْلُهَا أَحْسَنُ قَوْمٍ ثُمَّ الْفَصَاحَهُ وَثَبَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا سَمِعْنَا أَحَداً قَطُّ أَفْصَحَ مِنْکَ وَ لَا أَعْرَبَ كَلَاماً مِنْکَ قَالَ وَ مَا يَمْنَعُنِی وَ أَنَا مَوْلِدِی بِمَكَّهَ قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَأَدْرَكْتُ النَّاسَ وَ هُمْ يَعِيبُونَ كُلَّ مَنِ اسْتَعَانَ بِغَيْرِ الْكَلَامِ الَّذِی يُشْبِهُ الْكَلَامَ الَّذِی هُوَ فِيهِ وَ يَعْتِبُونَ (۵) الرَّجُلَ الَّذِی يَتَكَلَّمُ وَ يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى بَعْضِ جَسَدِهِ أَوْ عَلَى الْأَرْضِ أَوْ يُدْخِلُ فِی كَلَامِهِ مَا يَسْتَعِينُ بِهِ فَأَدْرَكْتُ الْأُولَى وَ هُمْ يَقُولُونَ كَانَ علیه السلام يَقُومُ فَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلَامِ مُنْذُ ضَحْوَهٍ إِلَى أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ لَا يُدْخِلُ فِی كَلَامِهِ غَيْرَ الَّذِی تَكَلَّمَ بِهِ وَ لَقَدْ سَمِعُوهُ يَوْماً وَ هُوَ يَقُولُ وَ اللَّهِ مَا أَتَيْتُكُمْ اخْتِيَاراً وَ لَكِنْ أَتَيْتُكُمْ سَوْقاً(۶) أَمَا وَ اللَّهِ لَتَصِيرَنَّ بَعْدِی سَبَايَا سَبَايَا يُغِيرُونَكُمْ وَ يَتَغَايَرُ بِكُمْ أَمَا وَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ وَرَائِكُمُ الْأَدْبَرَ لَا تُبْقِی وَ لَا تَذَرُ وَ النَّهَّاسُ الْفَرَّاسُ الْقَتَّالُ الْجَمُوحُ (۷) يَتَوَارَثُكُمْ مِنْهُمْ عَشَرَهٌ(۸) يَسْتَخْرِجُونَ كُنُوزَكُمْ

۱- ۱. أی السیّد إسماعیل الحمیری المادح لاهل البیت علیهم السلام.

۲- ۲. دارین: فرضه بالبحرین یجلب إلیها المسک من الهند.

۳- ۳. الربابین جمع الربان- بالضم و التشدید-: رئیس الملاحین. و فی المصدر: یحملن الربابینا.

۴- ۴. فی المصدر:[أو] أهل جزیره.

۵- ۵. فی المصدر: و یعیبون.

۶- ۶. فی نسخ الکتاب« ما أنبأتکم اختبارا و لکن أنبأتکم سوقا» و لا یخلو عن سهو.

۷- ۷. النهاس: الأسد و الذئب و الفراس: الأسد. و الجموح: معرب« چموش» و فی الاحتجاج و الإرشاد: النهاس الفراس الجموع المنوع.

۸- ۸. فی المصدر: عده.

مِنْ حِجَالِكَمْ (١) لَيْسَ الْآخِرُ بِأَرْأَفَ بِكَمْ مِنَ الْأَوَّلِ ثُمَّ يَهْلِكَ بَيْنَكَمْ دِينُكَمْ وَ دُنْيَاكُمْ وَ اللَّهِ لَقَدْ بَلَغَنِى أَنَّكَمْ تَقُولُونَ إِنِّى أَكْذِبُ فَعَلَى مَنْ أَكْذِبُ أَ عَلَى اللَّهِ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ أَمْ عَلَى رَسُولِهِ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَ بِهِ كَلَّا وَ اللَّهِ أَيُّهَا اللَّهْجَهُ عَمَّتْكُمْ شَمْسُهَا(٢) وَ لَمْ

تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهَا وَ وَيْلٌ لِلْأُمَّهِ كَيْلًا بِغَيْرِ ثَمَنٍ لَوْ أَنَّ لَهُ وِعَاءً(٣) وَ لَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ إِنِّى لَوْ حَمَلْتُكُمْ عَلَى الْمَكْرُوهِ الَّذِى جَعَلَ اللَّهُ عَاقِبَتَهُ خَيْراً إِذَا كَانَ فِيهِ وَ لَهُ فَإِنِ اسْتَقَمْتُمْ هُدِيتُمْ وَ إِنْ تَعَوَّجْتُمْ أُقِمْتُمْ (٤) وَ إِنْ أَبَيْتُمْ بَدَأْتُ بِكُمْ (٥) لَكَانَتِ الْوُثْقَى الَّتِى لَا تَعْلَى وَ لَكِنْ بِمَنْ وَ إِلَى مَنْ أُوَدِّيكُمْ بِكُمْ (٦) وَ أُعَاتِبُكُمْ بِكُمْ كَنَاقِشِ الشَّوْكَهِ بِالشَّوْكَهِ أَنْ يَقْطَعَهَا بِهَا(٧) يَا لَيْتَ لِى مِنْ بَعْدِ قَوْمِى قَوْماً وَ لَيْتَ أَنْ أَسْبِقَ يَوْمِى.

هُنَالِكَ لَوْ دَعَوْتَ أَتَاكَ مِنْهُمْ***رِجَالٌ مِثْلُ أَرْمِيَهِ الحمير(٨) [الْحَمِيمِ]

ص: ١١١

١- ١. جمع الحجل: ستر يضرب للعروس فى جوف البيت.

٢- ٢. كـذا فى النسخ و المصدر و لم نفهم المراد، و فى النهج« كلا و اللّه و لكنها لهجه غبتم عنها» و فى الاحتجاج« كلا و لكنها لهجه خدعه كنتم عنها اغنياء» و هكذا فى الإرشاد، و لعلّ ما فى المتن تصحيف.

٣- ٣. أى أنـا أكيـل لكم العلم و الحكمه كيلاـ بلاـ ثمن لو أجـد وعـاء أكيـل فيه، أى لو وجـدت نفوسا قابله و عقولا عاقله. قاله الشيخ محمّد عبده فى شرحه على النهج.

٤- ٤. فى المصدر: أقمتكم.

٥- ٥. فى المصدر: تداركتكم و قوله« لكانت الوثقى» جواب« لو».

٦- ٦. فى المصدر:« اداويكم بكم» و فى النهج: أريد ان اداوى بكم و أنتم دائى.

٧- ٧. فى المصدر: كناقش الشوكه بالشوكه أن ضـلعها معها. و فى النهج: و هو يعلم أن ضـلعها معها أقول: و الظاهر أن ما بعدها شعر سقط منه كلمه واحده هكذا: يا ليت لى من بعد قومى قوما*** و ليت أن أسبق يومى يوما(ب) .

٨- ٨. فى المصـدر: رجـال مثل أرميه الحميم. و فى النهـج: فوارس مثل أرميه الحميم. و قال الشـريف الرضـى فيه: الارميه جمع« رمى» و هو السـحاب، و الحميم هاهنا وقت الصـيف، و انما خص الشاعر سـحاب الصـيف بالذكر لانه أشد جفولا و اسرع خفوفا: لاـنه لاـ ماء فيه، و انما يكون السـحاب ثقيل السـير لامتلائه بالماء، و ذلك لا يكون فى الاكثر إلّا زمان الشـتاء، و انما أراد الشاعر وصـفهم بالسـرعه إذا دعوا و الاغـاثه إذا اسـتغيثوا، و الـدليل على ذلـك قوله« هنـا لك لو دعوت اتاك منهم» انتهى. اقول: قوله« خفوفا» مصدر غريب لخف بمعنى انتقل و ارتحل مسرعا، و المصدر المعروف« الخف».

اللَّهُمَّ إِنَّ الْفُرَاتَ وَ دِجْلَهَ نَهْرَانِ أَعْجَمَانِ أَصَمَّانِ أَعْمَيَانِ أَبْكَمَانِ اللَّهُمَّ سَلِّطْ عَلَيْهِمَا بَحْرَكَ وَ انْزِعْ مِنْهُمَا نَصْرَكَ لَا النَّزَعَهَ بأسكان [بِأَشْطَانِ] الرَّكِيِّ دُعُوا إِلَى الْإِسْلَامِ فَقَبِلُوهُ (۱) وَ قَرَءُوا الْقُرْآنَ فَأَحْكَمُوهُ وَ هِيجُوا إِلَى الْجِهَادِ فَوَلِهُوا اللِّقَاحَ أَوْلَادَهَا(۲) وَ سَلَبُوا السُّيُوفَ أَغْمَادَهَا وَ أَخَذُوا بِأَطْرَافِ الرِّمَاحِ زَحْفاً(۳) وَ صَفّاً صَفّاً صَفٌّ هَلَكَ وَ صَفٌّ نَجَا لَا يُبَشَّرُونَ بِالنَّجَاهِ وَ لَا يُقِرُّونَ عَلَى الْفَنَاءِ(۴) أُولَئِكَ إِخْوَانِيَ الذَّاهِبُونَ فَحَقَّ الثَّنَاءُ لَهُمْ إِنْ بَطِئْنَا(۵) ثُمَّ رَأَيْنَاهُ وَ عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ وَ هُوَ يَقُولُ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ إِلَى عِيشَهٍ بِمِثْلِ بَطْنِ الْحَيَّهِ مَتَى لَا مَتَى لَكَ مِنْهُمْ لَا مَتَى قَالَ ابْنُ دَأْبٍ هَذَا مَا حَفِظَتِ الرُّوَاهُ الْكَلِمَهَ(۶) وَ مَا سَقَطَ مِنْ كَلَامِهِ أَكْثَرُ وَ

أَطْوَلُ مِمَّا لَا يُفْهَمُ عَنْهُ ثُمَّ الْحِكْمَهُ وَ اسْتِخْرَاجُ الْكَلِمَهِ بِالْفِطْنَهِ الَّتِي لَمْ يَسْمَعُوهَا مِنْ أَحَدٍ قَطُّ بِالْبَلَاغَهِ فِي الْمَوْعِظَهِ فَكَانَ مِمَّا حُفِظَ مِنْ حِكْمَتِهِ وَصَفَ رَجُلًا أَنْ قَالَ يَنْهَى وَ لَا يَنْتَهِي وَ يَأْمُرُ النَّاسَ بِمَا لَا يَأْتِي وَ يَبْتَغِي الِازْدِيَادَ فِيمَا بَقِيَ وَ يُضَيِّعُ مَا أُوتِيَ يُحِبُّ الصَّالِحِينَ وَ لَا يَعْمَلُ بِأَعْمَالِهِمْ وَ يُبْغِضُ الْمُسِيئِينَ وَ هُوَ مِنْهُمْ يُبَادِرُ مِنَ الدُّنْيَا مَا يَفْنَى وَ يَذَرُ مِنَ الْآخِرَهِ مَا يَبْقَى يَكْرَهُ الْمَوْتَ لِذُنُوبِهِ وَ لَا يَتْرُكُ الذُّنُوبَ فِي حَيَاتِهِ قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَهَلْ فَكَّرَ الْخَلْقُ إِلَى مَا هُمْ عَلَيْهِ مِنَ الْوُجُودِ بِصِفَتِهِ إِلَى مَا مَالَ غَيْرُهُ (۷)

۱- ۱. كذا في النسخ و في المصدر: لا النزعه بأشطان الركي، اين القوم الذين دعوا إلى الإسلام فقبلوه؟ و في النهج« اللّهمّ قد ملت أطبّاء هذا الداء الدوى و كلت النزعه بأشطان الركى» و الاشطان جمع شطن و هو الحبل. و الركى جمع ركيه و هى البئر.

۲- ۲. الصحيح كما في المصدر: فولهوا و له اللقاح إلى أولادها.

۳- ۳. في المصدر: زحفا زحفا.

۴- ۴. في المصدر: و لا يعزون عن الفناء.

۵- ۵. في المصدر: فحق لنا أن نظما إليهم.

۶- ۶. في المصدر: الكلمه بعد الكلمه.

۷- ۷. في المصدر: إلى ما قال غيره.

ثُمَّ حَاجَهُ النَّاسِ إِلَيْهِ وَ غِنَاهُ عَنْهُمْ إِنَّهُ لَمْ يَنْزِلْ بِالنَّاسِ ظَلْمَاءَ عَمْيَاءَ كَأَنَّ لَهَا مَوْضِعاً غَيْرَهُ مِثْلُ مَجِيءِ الْيَهُودِ يَسْأَلُونَهُ وَ يَتَعَنَّتُونَهُ وَ يُخْبِرُ بِمَا فِي التَّوْرَاهِ وَ مَا يَجِدُونَ عِنْدَهُمْ فَكَمْ يَهُودِيٍ (۱) قَدْ أَسْلَمَ وَ كَانَ سَبَبَ إِسْلَامِهِ هُوَ وَ أَمَّا غِنَاهُ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّهُ لَمْ يُوجَدْ عَلَى بَابِ أَحَدٍ قَطُّ يَسْأَلُهُ عَنْ كَلِمَهٍ وَ لَا يَسْتَفِيدُ مِنْهُ حَرْفاً ثُمَّ الدَّفْعُ عَنِ الْمَظْلُومِ وَ إِغَاثَهُ الْمَلْهُوفِ قَالَ ذَكَرَ الْكُوفِيُّونَ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ قَيْسٍ الْهَمْدَانِيَّ رَآهُ يَوْماً فِي فِنَاءِ حَائِطٍ(۲) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِهَذِهِ السَّاعَهِ قَالَ مَا خَرَجْتُ إِلَّا لِأُعِينَ مَظْلُوماً أَوْ أُغِيثَ مَلْهُوفاً فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَتْهُ امْرَأَهٌ قَدْ خُلِعَ قَلْبُهَا لَا تَدْرِي أَيْنَ تَأْخُذُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى وَقَفَتْ عَلَيْهِ فَقَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ظَلَمَنِي زَوْجِي وَ تَعَدَّى عَلَيَّ وَ حَلَفَ لَيَضْرِبُنِي فَاذْهَبْ مَعِي إِلَيْهِ فَطَأْطَأَ رَأْسَهُ ثُمَّ رَفَعَهُ وَ هُوَ يَقُولُ حَتَّى يُؤْخَذَ لِلْمَظْلُومِ حَقُّهُ غَيْرَ مُتَعْتَعٍ (۳) وَ أَيْنَ مَنْزِلُكِ قَالَتْ فِي مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا فَانْطَلَقَ مَعَهَا حَتَّى انْتَهَتْ إِلَى مَنْزِلِهَا فَقَالَتْ هَذَا مَنْزِلِي قَالَ فَسَلَّمَ فَخَرَجَ شَابٌّ عَلَيْهِ إِزَارٌ مُلَوَّنَهٌ فَقَالَ عليه السلام اتَّقِ اللَّهَ فَقَدْ أَخَفْتَ زَوْجَتَكَ فَقَالَ وَ مَا أَنْتَ وَ ذَاكَ وَ اللَّهِ لَأُحْرِقَنَّهَا بِالنَّارِ لِكَلَامِكَ قَالَ وَ كَانَ إِذَا ذَهَبَ إِلَى مَكَانٍ أَخَذَ الدِّرَّهَ بِيَدِهِ وَ السَّيْفُ مُعَلَّقٌ تَحْتَ يَدِهِ فَمَنْ حَلَّ عَلَيْهِ حُكْمٌ بِالدِّرَّهِ ضَرَبَهُ وَ مَنْ حَلَّ عَلَيْهِ حُكْمٌ بِالسَّيْفِ عَاجَلَهُ فَلَمْ يَعْلَمِ الشَّابُّ إِلَّا وَ قَدْ أَصْلَتَ السَّيْفَ وَ قَالَ لَهُ آمُرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَاكَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تَرُدُّ الْمَعْرُوفَ تُبْ وَ إِلَّا قَتَلْتُكَ قَالَ وَ أَقْبَلَ النَّاسُ مِنَ السِّكَكِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام حَتَّى وَقَفُوا عَلَيْهِ قَالَ فَأُسْقِطَ فِي يَدِهِ الشَّابُّ (۴) وَ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اعْفُ عَنِّي عَفَا اللَّهُ عَنْكَ وَ اللَّهِ لَأَكُونَنَّ أَرْضاً تَطَؤُنِي فَأَمَرَهَا بِالدُّخُولِ إِلَى مَنْزِلِهَا وَ انْكَفَأَ وَ هُوَ يَقُولُ لَا خَيْرَ فِي

۱- ۱. في المصدر: فكم من يهودى.

۲- ۲. في المصدر: رآه يوما في شده الحرّ في فناء حائط.

۳- ۳. تعتعه: حركه بعنف و قلقله. تعتع في الكلام: تردد فيه من عى.

۴- ۴. سقط و أسقط في يده- مجهولا-: ندم على فعله.

كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَصْلَحَ بِى بَيْنَ مَرْأَهٍ وَ زَوْجِهَا يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لا خَيْرَ فِى كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَهٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَ مَنْ يَفْعَلْ ذلِكَ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ

اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً(۱) ثُمَّ الْمُرُوءَهُ وَ عِفَّهُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ وَ إِصْلَاحُ الْمَالِ فَهَلْ رَأَيْتُمْ أَحَداً ضَرَبَ الْجِبَالَ بِالْمَعَاوِلِ فَخَرَجَ مِنْهَا مِثْلَ أَعْنَاقِ الْجُزُرِ كُلَّمَا خَرَجَتْ عُنُقٌ قَالَ بَشِّرِ الْوَارِثَ ثُمَّ يَبْدُو لَهُ فَيَجْعَلُهَا صَدَقَهً بَتْلَهً(۲) إِلَى أَنْ يَرِثَ اللَّهُ الْأَرْضَ وَ مَنْ عَلَيْهَا لِيَنْصَرِفَ النِّيرَانُ (۳) عَنْ وَجْهِهِ وَ يَصْرِفَ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ لَيْسَ لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَأْخُذُوا مِنْ نَبَاتِ نَخْلِهِ وَاحِدَهٍ حَتَّى يُطْبِقَ كُلَّمَا سَاحَ (۴) عَلَيْهِ مَاؤُهُ قَالَ ابْنُ دَأْبٍ فَكَانَ يَحْمِلُ الْوَسْقَ فِيهِ ثَلَاثُمِائَهِ أَلْفِ نَوَاهٍ فَيُقَالُ لَهُ مَا هَذَا فَيَقُولُ ثَلَاثُمِائَهِ أَلْفِ نَخْلَهٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَيَغْرِسُ النَّوَى كُلَّهَا فَلَا يَذْهَبُ (۵) مِنْهُ نَوَاهُ يَنْبُعَ وَ أَعَاجِيبُهَا(۶) ثُمَّ تَرْكُ الْوَهْنِ وَ الِاسْتِكَانَهِ إِنَّهُ انْصَرَفَ مِنْ أُحُدٍ وَ بِهِ ثَمَانُونَ جِرَاحَهً يُدْخِلُ الْفَتَائِلَ مِنْ مَوْضِعٍ وَ يُخْرِجُ مِنْ مَوْضِعٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَائِداً وَ هُوَ مِثْلُ الْمُضْغَهِ عَلَى نَطْعٍ فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَكَى وَ قَالَ لَهُ إِنَّ رَجُلًا يُصِيبُهُ هَذَا فِى اللَّهِ لَحَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَفْعَلَ بِهِ وَ يَفْعَلُ فَقَالَ مُجِيباً لَهُ وَ بَكَى بِأَبِى أَنْتَ وَ أُمِّى الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى لَمْ يَرَنِى وَلَّيْتُ عَنْكَ وَ لَا فَرَرْتُ بِأَبِى أَنْتَ وَ أُمِّى كَيْفَ حُرِمْتُ الشَّهَادَهَ قَالَ إِنَّهَا مِنْ وَرَائِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ قَدْ أَرْسَلَ مَوْعِدَهُ (۷) بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ

۱- ۱. سوره النساء: ۱۱۴.

۲- ۲. أى قطعيه بحيث لا خيار و لا عود فيها.

۳- ۳. فى المصدر: ليصرف النار.

۴- ۴. فى المصدر: ساخ.

۵- ۵. فى المصدر: فلا تذهب.

۶- ۶. كذا فى النسخ و المصدر.

۷- ۷. فى المصدر: موعده.

حَمْرَاءَ الْأَسَدِ فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی وَ اللَّهِ لَوْ حُمِلْتُ عَلَی أَیْدِی الرِّجَالِ مَا تَخَلَّفْتُ عَنْکَ قَالَ فَنَزَلَ الْقُرْآنُ وَ کَأَیِّنْ مِنْ نَبِیٍّ قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیُّونَ کَثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللَّهُ یُحِبُّ الصَّابِرِینَ (۱) وَ نَزَلَتِ الْآیَهُ فِیهِ قَبْلَهَا وَ ما کانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ کِتاباً مُؤَجَّلًا وَ مَنْ یُرِدْ ثَوابَ الدُّنْیا نُؤْتِهِ مِنْها وَ مَنْ یُرِدْ ثَوابَ الْآخِرَهِ نُؤْتِهِ مِنْها وَ سَنَجْزِی الشَّاکِرِینَ (۲) ثُمَّ تَرْکُ الشِّکَایَهِ فِی أَلَمِ الْجِرَاحِهِ شَکَتِ الْمَرْأَتَانِ (۳) إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا یَلْقَی وَ قَالَتَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ خَشِینَا عَلَیْهِ مِمَّا تَدْخُلُ الْفَتَائِلُ فِی مَوْضِعِ الْجِرَاحَاتِ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَی مَوْضِعٍ وَ کِتْمَانُهُ مَا یَجِدُ مِنَ الْأَلَمِ قَالَ فَعُدَّ مَا بِهِ مِنْ أَثَرِ الْجِرَاحَاتِ عِنْدَ خُرُوجِهِ مِنَ الدُّنْیَا فَکَانَتْ أَلْفَ جِرَاحَهٍ مِنْ قَرْنِهِ إِلَی قَدَمِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ ثُمَّ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیُ عَنِ الْمُنْکَرِ قَالَ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ فَإِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیَ عَنِ الْمُنْکَرِ لَا یُقَرِّبُ أَجَلًا وَ لَا یُؤَخِّرُ رِزْقاً وَ ذَکَرُوا أَنَّهُ علیه السلام تَوَضَّأَ مَعَ النَّاسِ فِی مِیضَاهِ الْمَسْجِدِ فَزَحَمَهُ رَجُلٌ فَرَمَی بِهِ فَأَخَذَ الدِّرَّهَ فَضَرَبَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ لَیْسَ هَذَا لِمَا صَنَعْتَ بِی وَ لَکِنْ یَجِی ءُ مَنْ هُوَ أَضْعَفُ مِنِّی فَتَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ هَذَا فَتُضْمَنُ قَالَ وَ اسْتَظَلَّ یَوْماً فِی حَانُوتٍ مِنَ الْمَطَرِ فَنَحَّاهُ صَاحِبُ

الْحَانُوتِ ثُمَّ إِقَامَهُ الْحُدُودِ وَ لَوْ عَلَی نَفْسِهِ وَ وُلْدِهِ أَحْجَمَ النَّاسُ (۴) عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الشَّرَفِ وَ النَّبَاهَهِ وَ أَقْدَمَ هُوَ عَلَیْهِمْ بِإِقَامَهِ الْحُدُودِ فَهَلْ سَمِعَ أَحَدٌ أَنَّ شَرِیفاً أَقَامَ عَلَیْهِ أَحَدٌ حَدّاً غَیْرُهُ مِنْهُمْ (۵) عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ مِنْهُمْ قُدَامَهُ بْنُ مَظْعُونٍ وَ مِنْهُمُ الْوَلِیدُ بْنُ عُقْبَهَ بْنِ أَبِی مُعَیْطٍ شَرِبُوا الْخَمْرَ فَأَحْجَمَ النَّاسُ عَنْهُمْ وَ انْصَرَفُوا وَ ضَرَبَهُمْ بِیَدِهِ حَیْثُ خَشِیَ أَنْ یَبْطُلَ الْحُدُودُ(۶)

۱- ۱. سوره آل عمران: ۱۴۶.

۲- ۲. سوره آل عمران: ۱۴۵.

۳- ۳. احداهما نسیبه الجراحه و الأخری امرأه غیرها تتصدیان معالجه الجرحی فی الغزوات.

۴- ۴. أحجم عن الشی ء: کف أو نکص هیبه.

۵- ۵. أی من الذین احجم الناس عنهم و أقام علیه السلام الحدّ علیهم.

۶- ۶. فی المصدر: أن تعطل الحدود.

ثُمَّ تَرَکَ الْکِتْمَانِ عَلَی ابْنَتِهِ أَمِّ کُلْثُوم أَهْدَی لَهَا بَعْضُ الْأَمَرَاءِ عَنْبَراً فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ أَمَّ کُلْثُوم بِنْتَ عَلِیٍّ خَانَتْکَمْ عَنْبَراً وَ ایْمُ اللَّهِ لَوْ کَانَتْ سَرِقَهً لَقَطَعْتُهَا مِنْ حَیْثُ أَقْطَعُ نِسَاءَکُمْ ثُمَّ الْقُرْآنُ وَ مَا یُوجَدُ فِیهِ مِنْ مَغَازِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مِمَّا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ فَضَائِلِهِ وَ مَا یُحَدِّثُ النَّاسُ مِمَّا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ مَنَاقِبِهِ الَّتِی لَا تُحْصَی ثُمَّ أَجْمَعُوا أَنَّهُ لَمْ یَرُدَّ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَلِمَهً قَطُّ وَ لَمْ یَکِعَّ عَنْ مَوْضِعٍ بَعَثَهُ وَ کَانَ یَخْدُمُهُ فِی أَسْفَارِهِ وَ یَمْلَأُ رَوَایَاهُ وَ قِرَبَهُ وَ یَضْرِبُ خِبَاءَهُ وَ یَقُومُ عَلَی رَأْسِهِ بِالسَّیْفِ حَتَّی یَأْمُرَهُ بِالْقُعُودِ وَ الِانْصِرَافِ وَ لَقَدْ بَعَثَ غَیْرَ وَاحِدٍ فِی اسْتِعْذَابِ مَاءٍ(۱) مِنَ الْجُحْفَهِ وَ غَلُظَ عَلَیْهِ الْمَاءُ فَانْصَرَفُوا وَ لَمْ یَأْتُوا بِشَیْ ءٍ ثُمَّ تَوَجَّهَ هُوَ بِالرَّاوِیَهِ فَأَتَاهُ بِمَاءٍ مِثْلِ الزُّلَالِ وَ اسْتَقْبَلَهُ أَرْوَاحٌ فَأَعْلَمَ بِذَلِکَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ ذَلِکَ جَبْرَئِیلُ فِی أَلْفٍ وَ مِیکَائِیلُ فِی أَلْفٍ وَ إِسْرَافِیلُ (۲) فِی أَلْفٍ فَقَالَ السَّیِّدُ الشَّاعِرُ:

أَعْنِی الَّذِی سَلَّمَ فِی لَیْلَهٍ***عَلَیْهِ مِیکَالُ وَ جِبْرِیلُ (۳)

جِبْرِیلُ فِی أَلْفٍ وَ مِیکَالُ فِی***أَلْفٍ وَ یَتْلُوهُمْ سَرَافِیلُ

ثُمَّ دَخَلَ النَّاسُ عَلَیْهِ قَبْلَ أَنْ یَسْتَشْهِدَ بِیَوْم فَشَهِدُوا جَمِیعاً أَنَّهُ قَدْ وَفَّرَ فَیْئَهُمْ وَ ظَلَفَ عَنْ دُنْیَاهُمْ وَ لَمْ یَرْتَشِ فِی أَحْکَامِهِمْ (۴) وَ لَمْ یَتَنَاوَلْ مِنْ بَیْتِ مَالِ الْمُسْلِمِینَ مَا یُسَاوِی عِقَالًا(۵) وَ لَمْ یَأْکُلْ مِنْ مَالِ نَفْسِهِ إِلَّا قَدْرَ الْبُلْغَهِ وَ شَهِدُوا جَمِیعاً أَنَّ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ مَنْزِلَهً أَقْرَبُهُمْ مِنْهُ.

(۶)

۱- ۱. استعذب الماء: طلبه أو استقاه.

۲- ۲. فی المصدر: و یتلوه إسرافیل.

۳- ۳. فی المصدر: ذاک الذی سلم اه.

۴- ۴. فی المصدر: فی إجراء أحکامهم.

۵- ۵. العقال: زکاه عام من الإبل و الغنم، یقال« أدیت عقال سنه» أی صدقتها.

۶- ۶. الاختصاص: ۱۴۴- ۱۶۰: و فیه: أن أبعد الناس منهم بمنزله أقربهم منه. و علی ما فی المتن فقوله« منزله» منصوب بحذف الجار، أی فی منزله.

**[ترجمه]الإختصاص: ابن دأب گويد: مردم را ديدم كه روايت مى كنند كه: عرب مى گفت: خداوند پيامبرى را در ميان ما مبعوث مى كند كه در ميان صحابه او شخصى وجود دارد كه هفتاد خصلت از مكارم دنيوى و اخروى را دارد. سپس به جستجو و نگريستن در چنين شخصى پرداختند حتى به داشتن ده خصلت به جاى هفتاد خصلت اكتفا كردند. اما شخصى را نيافتند كه خصلت هاى دنيوى واخروى با هم در او جمع شده باشد تنها ده خصلت دنيوى را كه اصلا دين در آن نقشى نداشت، در زهير بن حباب الكلبى يافتند كه عبارت بودند از: شاعر، طبيب، سواركار، ستاره شناس، شريف, نيرومند، كاهن، پيشگو، نسب شناس و رجز خوان. آورده اند كه او سيصد سال زندگى كرد و چهار بار پوست عوض كرد.

ابن دأب گفت: سپس به نگريستن و جستجوى در ميان عرب پرداختند - افرادى كه اين كار را انجام مى‌داند اهل نظر بودند - در هيچ كسى خصلت هاى دنيوى و اخروى كه بعضى از آنها را قبول و بعضى ديگر را نمى پسنديدند اما چاره اى جز شمارش آن نداشتند، جمع نشده بود به جز در على بن ابى طالب عليه السلام، كه به همين خاطر به او حسادت بردند، حسادتى كه قلب ها را فاسد و اعمال را بر باد مى‌دهد. على عليه السلام شايسته ترين فرد به جمع شدن تمام اين صفات در او بود چرا كه خداوند به واسطه او خانه هاى مشركين را ويران و رسولش را يارى رساند و با كشتن مشركان در جنگ هاى متعدد پيامبر دين اسلام را عزت بخشيد.

ابن دأب گفت: به آنها گفتم اين خصلت هاى جمع شده در على چه چيزهايى هستند؟ گفتند: همراهى با پيامبر و بخشيدن جان خود در راه او، حفاظت و دفع خسارت از او، تصديق وعده‌هاى پيامبر، زهد، ترک آرزو، حياء، كرم، بلاغت در خطبه ها، رياست، بردبارى و علم، قضاوت تمام كننده، شجاعت، خوشحالى نكردن بعد از پيروزى، نبود غرور و ترک حيله و مكر و خيانت، سرباز زدن از بريدن اعضاى بدنِ[دشمن كشته شده] در حالى كه توانايى آن را داشت، ميل خالصانه به سوى خداوند، غذا دادن به فقيران با اينكه دوستش داشت، خوار شمردن چيزهاى دنيوى كه به دست مى‌آورد، جلوگيرى از برترى دادن خود وفرزندانش بر زيردستانش، خوردنش پست ترين چيزى را كه رعيتش مى خورد، پوشيدنش پست ترين لباسى را كه مسلمانى مى پوشيد، تقسيم كردن مساويش، عدالتش با زيردستان، قاطعيتش در جنگ وقتى كه مردم او را تنها مى گذاشتند و او در هنگامى كه تنهايش مى گذاشتند همچون وقتى كه با او جمع مى شدند بود به خاطر اطاعت از خدا و پيروى از دستورش. قدرت حفظش، همان چيزى كه عرب، آن را عقل مى نامد به طورى كه گوش شنوا لقب گرفت، بخشش، نشر حكمت، استخراج كلمات، بليغ بودن در موعظه و احتياج مردم به او وقتى حضور داشت به گونه اى كه جز به سخن او عمل نمى شد، گره گشائى در مشكلاتى كه مردم در رفع آن عاجز بودند، دفاع از مظلوم، يارى رساندن به درماندگان، جوانمردى، عفت در شكم و عورت، اصلاح و مديريت اموالش تا به مال ديگران نيازمند نشود، ترک سستى و تنبلى، عدم ناليدن به هنگام درد جراحت، پنهان نگاه داشتن جراحاتى كه از سر تا پا در بدنش وجود داشت و هزار جراحت در بدن او در راه خداوند وجود داشت، امر به معروف و نهى از منكر، برپائى حدود الهى اگر چه به ضرر خودش هم باشد، ترک كتمان آنچه كه مورد رضاى خداوند است عليه فرزندانش، اقرار مردم به آنچه كه قرآن درباره فضائل او نازل كرده است، تصديق مردم به آنچه كه راويان به نقل از پيامبر صلى الله عليه و آله درباره فضائل او روايت كرده‌اند و اتفاق نظر آنها در عدم رد دستورات پيامبر توسط او، هيچگاه در ماموريت هايى كه پيامبر به او سپرد نترسيد، شهادت هم عصرانش به اينكه سهم آنها را كامل مى داد و خودش از دنياى آنها دورى مى كرد، در قضاوت كردن رشوه نطلبيد، پاكى قلب، قوت سينه به هنگام حكم خوارج عليه او به طورى كه

تنهائی بر روی منبر ماند و بقیه از مسجد فرار کردند، سخن مردم درباره اینکه پرندگان بر او گریه کردند، آنچه که ابن شهاب زهری درباره او روایت می کند که سنگهای سرزمین بیت المقدس را به هنگام به شهادت رسیدن او بر عکس که می کردند در زیر آنها خون تازه بود، امر عظیم که حتی راهبان هم درباره آن سخن گفتند، خواستن او از مردم تا از او درباره فتنه‌ای که صد نفر با آن گمراه و صد نفر هدایت می‌شوند سؤال بپرسند، آنچه که مردم درباره عجائب او در خبر دادن از فتنه خوارج و قتل آنها روایت می کنند، با وجود این دچار فخر فروشی و خود پسندی نشد بلکه در چنین حالت هایی اشک بر او غلبه می... کرد و در برابر خداوند اظهار خواری می کرد تا جایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به او می‌فرمود: ای علی! چرا گریه می کنی؟ فرمود: به خاطر رضایت رسول خدا از خودم گریه می کنم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند، ملائکه و رسولش از تو راضی هستند، احساس سرما نکردن در روزهای سرد و احساس گرما نکردن در روزهای گرم چنان که هیچگاه احساس سرما و گرما نمی کرد، در دست داشتن مداوم شمشیر برای جهاد در راه خدا، زیبائی. راوی گفت: روزی علی علیه السلام به دیدن پیامبرصلی الله علیه و آله رفت، رسول خدا فرمود: گویا که ماه شب چهارده را دیدم، و در مستحکم بودن خلقتش با مردم متفاوت بود. گفت: کولی داشت که همانند کوهان گاو نر بود، فاصله میان شانه هایش زیاد بود، ساعد هایش از بازوانش بازشناخته نمی‌شد، چراکه درهم‌آمیخته و ستبر بود. هر کسی را که با دست می گرفت نفس او را بند می‌آورد و چنانچه کمی به او فشار می آورد او را به قتل می رساند.

ابن دأب گفت: گفتیم: معنای نخستین خصلت او یعنی«مواسات» چیست؟ گفتند: رسول خدا به علی علیه السلام گفت: قریش به توافق رسیده‌اند که مرا به قتل رسانند، ای علی! تو به جای من در بسترم بخواب. علی علیه السلام گفت: پدر و مادرم به فدایت، از خدا و پیامبرش اطاعت می کنم. سپس علی در بستر ایشان خوابید و پیامبر کاری را که خدا به او امر کرده بود، انجام داد و قریش از شب تا صبح به اشتباه، علی را زیر نظر داشتند. او را گرفتند و گفتند: تو در طول شب ما را فریب دادی. پس چوب هایی از درخت کندند و با آن او را زدند تا جایی که نزدیک بود او را بکشند، اما حضرت از دست آنان گریخت. پیامبر صلی الله علیه و آله که در غار بود، برای او پیغام فرستاد که سه شتر کرایه کن؛ یکی برای من، یکی برای ابوبکر و یکی هم برای راهنما، و تو دخترانم را بیاور تا به من ملحق شوید. او این دستور را اجرا کرد.

ابن دأب گفت: پاسداری و بخشش به چه معناست؟ گفتند: علی علیه السلام پیاده راه می رفت و دختران رسول خدا صلی الله علیه و آله را بر پشت خویش حمل می کرد، در روز پنهان می شد و شب هنگام، با پای پیاده، آنان را حرکت می‌داد تا این که با پاهای خونین به رسول خدا رسید. رسول خدا خطاب به او فرمود: آیا می دانی در شأن تو، چه چیزی نازل شد؟ پس علی علیه السلام را از آیاتی مطلع ساخت که اگر تا پایان دنیا در دنیا باقی می ماند مقابلی برای آن نبود. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: یا علی! در شأن تو این آیه نازل شد: «فاستجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لاَ أُضِیعُ عمَلَ عامِلٍ مِّنکُم مِّن ذَکَرٍ أَوْ أُنثَی» { پس پروردگارشان دعای آنان را اجابت کرد [و فرمود که] من عمل هیچ صاحب عملی از شما را از مرد یا زن که همه از یکدیگرید تباه نمی کنم} در این آیه، منظور از مردان، تو هستی و منظور از زنان، دختران پیامبر خدا هستند، همچنان که خداوند تبارك و تعالی می فرماید: «فَالَّذِینَ هَاجَرُواْ وَأُخْرِجُواْ مِن دِیَارِهِمْ وَأُوذُواْ فِی سَبِیلِی وَقَاتَلُواْ وَقُتِلُواْ لأُکَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیِّئَاتِهِمْ وَاللّهُ عندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ» { پس کسانی که هجرت کرده و از خانه های خود رانده شده و در راه من آزار دیده و جنگیده و کشته شده اند بدیهایشان را از آنان می زدایم و آنان را در باغهایی که از زیر [درختان] آن نهرها روان است درمی آورم [این]

پاداشی است از جانب خدا و پاداش نیکو نزد خداست} - . آل عمران/ ۱۹۵ -

ابن دأب گفت:منظور از دفع ظلم چیست؟ گفتند: آنگاه که رسول خدا صلی الله علیه وآله در شعب ابی طالب تبعید شد، ابو طالب تمام مال و سرمایه‌اش را بخشید و مانع آسیب رساندن چند قبیله قریش به پیامبر شد. وی همچنین به علی بن ابی طالب علیه السلام هم که همراه پیامبر بود و در کارهایش او را همراهی و کمک و حمایت می‌کرد، این کار را توصیه کرد .

گفت: معنای تصدیق به وعد چیست؟ گفتند: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام گفت و او را باخبر کرد از پاداش و توشه و سرنوشت خوب کسی که با مال، نیت و جانش با نیکی به مجاهدت در راه خداوند پردازد. پس علی علیه السلام ثواب دنیوی را به تعجیل با پاداش اخروی عوض نکرد و خود را بر کسی به خاطر آنچه داشت برتر ندانست و پاداش این دنیائی را رها کرد تا آن را یکجا در قیامت دریافت کند و با خداوند عهد کرد تا از دنیا فقط آنچه را که نیاز دارد طلب کند و آن چه را که با تلاش و عَرق جبین پیدا می کند، چنانچه از مخارجش فزون تر باشد همه را برای آخرت خود پیش فرستد پس این آیه شریفه نازل گردید: «وَ ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّه» {و هر گونه نیکی که برای خویش از پیش فرستید آن را نزد خدا باز خواهید یافت آری خدا به آنچه می کنید بیناست} - . بقره /۱۱۰ - .

ابن دأب گفت: پرسیده شد: معنای زهد در دنیا چیست؟ گفتند: علی علیه السلام جامه پنبه‌ای سفید می‌پوشید و قسمت هایی از آن را که انگشتانش فراتر می‌رفت می‌برید، طول آستین را کوتاه و پائین آن را تنگ می‌کرد. طول آستینش سه وجب و پائین آن دوازده وجب و مرکز لباس - قسمتی که رو شانه و کمر قرار می‌گیرد - شش وجب بود.

گفت: گفتیم معنای ترک آرزو چیست؟ گفت: به او گفته شد: قسمت های از پارچه را که در پشت انگشتانت قرار می‌گیرد بریده‌ای، چرا آستینت را جمع نمی‌کنی؟ گفت: امر سریعتر از این است. پس تمام افراد بنی هاشم نزد او جمع شدند و از او خواستند و پرسیدند که چرا لباسش را به آنها بخشیده است و مانند مردم عادی لباش پوشیده است؟ وی در پاسخ به آنها در حالی که که گریه می‌کرد و نفس عمیق می‌کشید گفت: پدر و مادرم فدای کسی شود که تا هنگام مرگ هیچگاه شکمی سیر از نان گندم نخورد. سپس به آنها گفت: این لباس هدایت است که فقیر به آن اکتفا می‌کند و مؤمن با آن خود را می‌پوشاند .

گفتند: معنای حیاء چیست؟ گفت: هرگاه در نبرد عورت دشمنش ظاهر می‌شد به خاطر شرم وحیاء او را رها می کرد و دست از کشتنش بر می‌داشت.

گفت: معنای کرم چیست؟ گفت: سعد بن معاذ در اوایل هجرت که علی علیه السلام هنوز مجرد بود به او گفت: چرا فاطمه را از پیامبر خواستگاری نمی‌کنی؟ علی علیه السلام گفت: چگونه این جسارت را به خودم بدهم که از پیامبر دخترش را خواستگاری کنم؟ به خدا سوگند حتی اگر کنیز هم داشت جرات نمی‌کردم این کار را انجام دهم. سعد سخنان علی را برای پیامبر نقل کرد، پیامبر فرمود: به او بگو فاطمه را خواستگاری کند، او را به عقدش در خواهم آورد. وقتی سعد سخنان را به علی گفت، گریه کرد و گفت: اگر خداوند متعال داماد پیامبر بودن با نزدیکی خویشاوندی با او را برایم جمع کند، سعادتمند خواهم بود.

و انچه از «کرم» شناخته می شود، پایین آوردن خویش و پرهیز از فخر فروشی بر دیگران است. همه شرافت علی علیه السلام را می‌دانستند، او پسر عموی تنی پیامبر بود. پدرش ابو طالب پسر عبدالمطلب پسر هاشم بود و مادرش فاطمه دختر اسد بن هاشم بود که به هنگام وفات او پیامبر تلقینش را خواند و او را در لباس خودش دفن کرد و در ردای خودش پیچید سپس برایش تضمین کرد که کفنش پوسیده و عورتش ظاهر نشود و فرشته قبر بر او فشار نیاورد و هم او بود که پیامبر در ستایش او لب به سخن گشود و از رفتارش به هنگام مرگ پدر و مادرش و رفتن نزد او در خانه ابو طالب، به نیکی یاد کرد و فرمود: هیچ کس مانند مادر علی به من سود نرساند.

اما بلاغت، وقتی علی علیه السلام از منبر پائین آمد مردم به طرفش رفتند وگفتند: ای امیر مؤمنان! هیچ کس را بلیغ تر و فصیح تر از تو نیافته‌ایم، علی علیه السلام تبسمی نمود و سپس گفت: چرا که نباشم من به دنیا آمده مکه هستم و غیر از این دو کلمه چیزی نگفت.

اما خطبه، آیا شنوندگان اولین وآخرین هرگز مانند خطبه ها و سخنان او را شنیده‌اند؟ بعضی از اهل دواوین بر این باورند که اگر کلام علی علیه السلام و خطبه ها و بلاغت او در سخن گفتن نبود هیچ کس نمی‌توانست نامه ای زیبا به امیری و یا رعیتی بنویسد.

اما درباره ریاست، تمام آن کسانی که از روی جهالت و نادانی با آن حضرت مخالفت نموده و با او جنگ کردند، گفتند: خواستار خونخواهی عثمان هستیم با این حال آنها قلبا ادّعای ریاست امیرمؤمنان را با حضور او نمی کردند. حضرت علیه السلام در جواب آنها فرمود: من شما را به سوی خدا و رسول خدا فرا می‌خوانم، عمل کنید به آن چیزهایی که به اقرار خودتان از جانب خدا و رسول واجب گشته است و دعوت رسول خدا را در راستای پایبندی به کتاب الهی و سنت نبوی اجابت کنید.

اما در باره حلم، صفیه دختر عبدالله خزاعی به امیرمؤمنان علیه السلام گفت: خدا زنانت را بی شوهر کند همان طوری که زنان ما را بی شوهر کردی و خدا فرزندانت را یتیم کند همان طوری که فرزندان ما را یتیم کردی. مردم برخواستند و به طرف آن زن هجوم آوردند که آن حضرت فرمود: به زن کاری نداشته باشید. آنها هم از او دست برداشتند. پس صفیه رو کرد به اهل خود و به آنان گفت: وای بر شماها [گویا اهل این زن او را وادار به این سخنان خشن کرده بودند] که همه ایشان از حِلم و بردباری علی بن ابی طالب علیه السلام تعجب کردند که هیچ گونه متعرض صفیّه نشد.

اما علم، چه بسیار که عمر گفت: اگر علی نبود عمر هلاک می‌شد.

اما مشورت، در هر مسئله‌ای که بین مسلمانان رخ می‌داد سخنان علی علیه السلام گره گشا بود.

اما قضاوت، هیچ‌گاه پیش نیامد که کسی نزد او بیاید و به او بگوید فردا برگردد یا او را رد کند، بلکه در همان بار اول قضیه را فیصله می‌داد و اگر مجدداً برای همان موضوع مراجعه می کرد همان جواب اول را بدون کم و زیاد می شنید.

اما شجاعت، امیرمؤمنان علیه السلام در شجاعت و دلاوری چنان بوده که در میان اولین و آخرین مانند او نبوده و در جنگیدن

و به زانو در آوردن لشکرها نظیر نداشته است. هرگز پشت به لشکری نکرده و تمام حریفان خود را به قتل رسانیده، و هرگز از کسی نترسیده و هیچ کس را با شمشیر خود از درازا نزده است مگر آنکه قامت او را شکافته و اگر از پهنا زده او را به دو نیم کرده.

روایت کرده اند که روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السلام را بر اسبی سوار کرد تا به جنگ رود، او به پیامبر اکرم عرض کرد: پدر و مادرم به فدایت مرا با اسب چه کار؟! زیرا من در میدان جنگ احدی را دنبال نمی کنم و نیز از کسی فرار نمی کنم و هرگاه شمشیر را حمایل کنم آن را فرود نمی آورم مگر برای رضای همان کسی که برای او شمشیر بسته‌ام.

یکی دیگر از صفات آن حضرت این است که هنگام کشتن دشمن اظهار خوشنودی نمی نمود و حالت تکبّر و ناز به خود نمی گرفت. در جنگ اُحُد برای پیغمبر صلی الله علیه و آله پی در پی خبر می آوردند که علی بن ابی طالب صاحبان عَلَم را به قتل رسانید ولی آن حضرت و به خود نبالید و تکبر نورزید. اما ابو دجانه انصاری در میان صف دو لشکر به طور تکبّر و تبختر حرکت می کرد. پیغمبر صلی الله علیه و آله به او فرمود این گونه راه رفتن را خداوند دشمن می دارد مگر در این موقع (جنگ).

اما ماجرای کارزار خیبر و کشتن مرحب و فرار افرادی از اصحاب؛ پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: همانا پرچم را به دست مردی خواهم داد که خدا و رسولش را دوست دارد و خدا و پیغمبر هم او را دوست دارند و از جنگ فرار نمی کند – و این گفتار پیغمبر که علی بن ابی طالب فرار نمی کند، اعتراضی بود به آن کسانی که از جنگ فرار کردند – سپس پرچم را به امیرمؤمنان علیه السلام داد و او قلعه خیبر را فتح کرد و مرحب را کُشت و درب قلعه را به دست گرفت که کمتر از چهل نفر نمی‌توانستند آن را از جای بردارند. این واقعه را به پیغمبرصلی الله علیه و آله اطلاع دادند. آن حضرت از جای برخواست و با خوشحالی به جانب علی بن ابی طالب حرکت نمود و چون این خبر به آن بزرگوار رسید به جانب پیغمبر صلی الله علیه و آله بیامد. وقتی به هم رسیدند پیامبر صلی الله علیه وآله به او فرمود جریان این کارزار تو به من رسید. من از تو راضی هستم. در این هنگام علی علیه السلام شروع به گریه نمود. رسول خدا صلی الله علیه و آله به او فرمود: چرا گریه می کنی؟ عرض کرد چگونه گریه نکنم با آن که رسول خدا از من راضی است. سپس پیامبر اکرم به او فرمود: خداوند و ملائکه و پیامبر او از تو خوشنود می باشند. سپس فرمود: اگر این ترس را نداشتم که گروهی درباره تو غلو کنند آنگونه که نصاری درباره عیسی غلو کردند سخنی را در وصفت می گفتم که از کنار هیچ مسلمانی عبور نمی‌کردی مگرآنکه خاک زیر پایت را برای تبرک بردارد.

ترک فریب ومکر و خیانت؛ مردم نزد علی علیه السلام جمع شدند وگفتند: آن کسی که با شما مخالف است فعلا او را به حکومت نصب کن و بعدا او را خلع نما. اما علی بن ابی طالب علیه السلام به آنان فرمود: مکر کردن و گول زدن و فریب دادن در آتش است.

ترک مثله کردن؛ علی علیه السلام به پسرش حسن گفت: پسرم قاتل مرا بکش اما بپرهیز از مثله کردن؛ چرا که رسول آن را را ناروا دانسته است حتی برای سگ هار.

اما تمایل به تقرب به خداوند با صدقه؛ رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: ای علی! دیشب چکار کردی؟ گفت: برای چه می‌پرسی ای رسول خدا؟ فرمود: خداوند چهار آیه را درباره تو نازل کرده است، گفت: پدر ومادرم فدایت شوند، چهار درهم داشتم یک درهم را در شب، یک درهم را در روز، یک درهم را آشکارا و یک درهم را در خفا بخشیدم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال این آیه را درباره تو نازل کرد: «الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُون» {کسانی که اموال خود را شب و روز، و نهان و آشکارا، انفاق می کنند پاداش آنان نزد پروردگارشان برای آنان خواهد بود؛ و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می شوند} – . بقره / ۲۷۴ – سپس فرمود: آیا عملی غیر از این انجام داده‌ای؟ خداوند متعال هفده آیه پی در پی بر من نازل کرده است از آیه: « إِنَّ الْأَبْرارَ یَشْرَبُونَ مِنْ کَأْسٍ کانَ مِزاجُها کافُوراً »{ به یقین ابرار و نیکان از جامی می نوشند که با عطر خوشی آمیخته است} – . انسان/ ۵ – ۲۲ –

تا «إِنَّ هذا کانَ لَکُمْ جَزاءً وَ کانَ سَعْیُکُمْ مَشْکُورا »{این [پاداش] برای شماست و کوشش شما مقبول افتاده است} و «وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَ یَتِیماً وَ أَسِیرا» {و به [پاس] دوستی [خدا] بینوا و یتیم و اسیر را خوراک می دادند}. عالم گفت: آگاه باشید که علی بن ابی طالب به زبان نگفته است: ما برای رضای خدا شما را اطعام می کنیم و انتظار تشکر از شما نداریم، لیکن خداوند از دل او آگاه بوده است که برای خدا این اعمال را انجام داده است و به همین جهت این آیات را نازل فرموده و از قلب او خبر داده است .

اما ناچیز شمردن آنچه که در دنیا به آن دست یافته است؛ علی علیه السلام اموال بیت المال را جمع آوری کرد سپس برای تقسیم آن میان فقرا بر آن داخل شد و فرمود:

– این چیده من است و بهترین آن در میانش است. چه هر چیننده ای دستش به سوی دهانش است. [اما من آن را تقسیم کنم و به اهلش رسانم]

[و خطاب به دنیا فرمود:]سفید شو و زرد شو و کسی غیر مرا فریب ده یعنی اهل شام را اگر فردا بر تو دست یابند. و سپس فرمود: من رئیس مؤمنانم و مال رئیس ظالمان است.

برتری ندادن خود و فرزندانش بر مسلمانان، علی علیه السلام خود و خاندان خود را بر دیگر مسلمانان برتری نداد. وقتی خواهر مکرمه‌اش، اُمّ هانی، به خدمت او رفت، حضرت دستور داد که بیست درهم به وی بپردازند. ام هانی بازگشت و از کنیزک عجمی خود پرسید: عطای علی به تو چقدر بود؟ او پاسخ داد: بیست درهم. ام هانی، با خشم و به عنوان اعتراض و انتقاد از این مساوات، به نزد برادر بازگشت. امام علیه السلام فرمود: باز گرد! خدای تو را رحمت کند! ما در کتاب خدا، برتری و رجحانی برای اسماعیل بر اسحاق نیافتیم. هنگامی که دختران کسری را از خراسان نزد علی علیه السلام آوردند. به آنها گفت: شما را به عقد مسلمانان در بیاورم؟ گفتند: تنها پسران تو شایستگی ازدواج با ما را دارند. اگر ما را به عقد آنها در می‌آوری راضی می‌شویم در غیر این صورت نه. علی علیه السلام درخواست آنها را قبول نکرد چرا که مکروه دانست در امری که به همه مسلمانان نمی رسد پسرانش را بر دیگران ترجیح دهد.

گوهری دریایی که ارزش آن را کسی نمی دانست، به عنوان هدیه از بصره برای آن حضرت فرستادند. امّ کلثوم دخترش عرض کرد ای امیرمؤمنان! اجازه می دهی من این گوهر را گردن بند خود کنم؟ حضرت به ابورافع فرمود: این گوهر را بردار و داخل بیت المال کن و هیچ کس حق تصرف در آن را ندارد تا آن وقتی که جمیع دختران مسلمین مانند آن را به دست آورند.

پس از به خلافت رسیدن در مدینه خطبه ای خواند و فرمود: ای گروه مهاجر و انصار و ای گروه قریش، بدانید سوگند به خداوند، تا زمانی که خوشه‌ای خرما برای من در یثرب باشد، من هیچگاه چیزی از حقوق و غنائم شما را برای خود برنمی‌دارم. آیا می‌بینید که من خود و فرزندانم را از آن منع کرده و به شما می‌بخشم؟ و البته میان سیاه و سرخ شماها فرقی نمی گذارم و هر چیزی را به طور مساوی میانتان تقسیم می کنم، در این میان عقیل (برادر حضرت) برخواست و گفت: من را با سیاهی از سیاهان مدینه یکسان قرار می دهی؟ امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود بنشین خدا تو را رحمت کند، آیا کس دیگری غیر از تو در این جا نبود که سخن بگوید؟ تو برتری بر آن سیاه نداری مگر به سابقه ای نیکو و یا تقوا.

اما درباره لباس؛ زیاد بن شداد حارثی از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد آن حضرت از برادرش عاصم بن زیاد شکایت کرده و عرض کرد: ای امیرمؤمنان برادرم از دنیا دوری گزیده و به عبادت صرف مشغول شده، به خانه من هم نمی‌آید و پست ترین لباس را پوشیده است، امیرمؤمنان فرمود: او را نزد من بیاورید. چون آمد گفت: ای امیرمؤمنان! من هم مانند شما لباس پوشیده‌ام. علی علیه السلام فرمود: تو نمی‌توانی چنین کنی، زیرا وقتی امام مسلمانان ولایت امر ایشان را به دست می گیرد لباس پایین‌ترین فقیر آنان را می‌پوشد تا این که فقر و تنگدستی آنان را پریشان نکند و از پای درنیاورد. بدان که باید از بهترین لباسی که قومت می‌پوشند استفاده کنی و به نعمت های پروردگار اقرار کنی «وَ أَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ» {به نعمت پروردگارت خبر بده} و عمل به نعمت بهتر از صحبت کردن درباره آن است .

یکی دیگر از صفات آن حضرت عدالت با رعیّت و تقسیم کردن بین آنان به طور مساوی است، امیرمؤمنان علیه السلام عمّار یاسر و ابوالهیثم بن تیهان را متولی بیت المال مدینه قرار داد و نوشت: عربی و قریشی و انصاری و عجمی و هر کسی که از قبایل عرب و عجم که داخل در اسلام شده اند مساوی می باشند. سهل بن حنیف، نوکر سیاه خود را به حضور آن حضرت آورده و گفت، چند دینار به این می دهی؟ فرمود: خودت چقدر گرفته ای؟ عرض کرد من و همه مردم سه دینار گرفته ایم، حضرت فرمود به این هم سه دینار بدهید.

پس چون مسلمین فهمیدند هیچ کس تفضیل و برتری بر دیگری ندارد مگر به تقوی، طلحه و زبیر نزد عمار و ابوالهیثم رفتند و گفتند: ای ابویقظان برای ما از صاحبت اذن بگیر. او گفت: آن صاحبم علی علیه السلام است که دست کارگر خود را گرفته و بیل و زنبیل را برداشته و به جانب چاه ملك رهسپار شده اند. این چاه تُبّع بوده که چاه ملك نامیده شده و خود امیرمؤمنان علیه السلام آن را حفر کرده و درخت های خرما در آن جا کاشته بوده است. این است عدالت با رعیت و تقسیم بالسویّه.

ابن دأب گفت: گفتیم: درباره خوراك او که مانند خوراك فقیرترین رعیت بوده توضیح دهید. گفتند: مردم نقل کرده اند که امیرمؤمنان علیه السلام به دیگران نان و گوشت می داد و خود نان جو و زیتون می خورد، و ظرف غذایش را مُهر می کرد که چیزی به آن اضافه نکنند و شنید که در خانه گوشتی را تفت می دهند از جای برخاست و گفت: آیا در ذمّه علی بن ابیطالب

کباب کردن گوشت کراکر باشد - . منظور بهترین قسمت بدن شتر است برای خوردن - ؟ اهل و عیالش از این گفتار حضرت ترسیدند و عرض کردند ای امیرمؤمنان! خانواده زوجه ات فلانی شتری را در قبیله خود نحر کرده‌اند و قسمتی از آن را به خاطر او جدا نموده و برایش فرستاده اند. آن حضرت فرمود: بخورید گوارایتان باشد. گفته می‌شود آن زن دیگر هیچ دردی نگرفت تا مرگ. - . ظاهرا منظور این است که به خاطر کلام حضرت که فرمود گوارایتان باشد، چنین شد.(مترجم) - امیرمؤمنان به این خاطر می‌ترسید که مبادا این گوشت به عنوان هدیه از طرف رعیّت فرستاده شده باشد زیرا هدیه قبول کردن والی مسلمانان در واقع خیانت به مسلمین است.

گفته شد: قاطعیت به چه معنا است؟ گفت: امیرمؤمنان علیه السلام از جنگ برگشت و در نخیله (اسم موضعی است نزدیک کوفه) اطراق کرد. لشکریانش از او اجازه خواستند و گفتند ای امیرمؤمنان شمشیرهای ما کند شده و نیزه های ما از کار افتاده است به ما اذن بده تا برویم و با وسائل مجهّز برمی گردیم. آنها رفتند و خود آن حضرت در نخیله بماند و می فرمود: جنگجوی شب زنده دار آن کسی است که از بیداری شب و تشنگی روز و از فراق زن و فرزند اندوهگین نمی شود. ابن دأب می گوید: نه آن افرادی که اجازه گرفته و رفته بودند به طرف حضرت برگشتند و نه آن کسانی که در نخیله مانده بودند برای جنگ آماده شدند. پس چون امیرمؤمنان این وضع را از آن مردم دید داخل کوفه شده و بر منبر بالا رفت و فرمود: به خدا قسم شما مردم هنگام رفاه و آسایش، شیران بیشه هستید و روباه های مکّار. شماها رکنی نیستید که با آن بتوان در جنگ حمله کرد و یارانی نیستید که به آنان پناه آورده شود. ای مردمانی که بدن هایتان گرد یکدیگر جمع است ولی افکار و رأی هایتان پراکنده و مختلف می باشد. دعوت کسی که شما را بخواند اجابت نمی شود و کسی که درباره شما رنج و زحمت کشیده است دل او راحتی و آسایش نمی یابد. شماها با کدام امام بعد از من جنگ خواهید کرد؟ و از چه خانه ای بعد از خانه و سرزمین خودتان دفاع خواهید نمود؟ (سپس ابن دأب می گوید): امیرمؤمنان در آخر جنگش به واسطه یاری نکردن مردم، اندوه و خشمش بیشتر بود و مردم او را ناامید کرده بودند.

گفت: حفظ چیست؟ گفت: آن است که عرب آن را عقل می نامد. هیچ گاه پیغمبر صلی الله علیه و آله او را به امری خبر نمی داد مگر آن که آن را از بر می کرد و هیچ چیزی بر پیامبر نازل نمی گردید مگر آن که آن را حفظ می نمود و آن چه از عجایب آسمان به زمین نازل می شد آن را از رسول خدا می پرسید تا آن که: «وَ تَعِیَهَا أُذُنٌ وَاعِیه» - . الحاقه/ ۱۲ - { و گوشهای شنوا آن را نگاه دارد }در شأنش نازل گردید .

روزی علی بن ابی طالب علیه السلام آمد و درب منزل پیغمبر صلی الله علیه و آله ایستاد. در آن هنگام ملائکه بر آن حضرت سلام می کردند. حضرت ایستاد تا وقتی سلام کردن فرشتگان تمام شد، آنگاه داخل خانه شد و عرض کرد: ای رسول خدا چهار هزار و چندی ملائکه بر شما سلام کردند. حضرت به او فرمود: تو از کجا می دانی؟ عرض کرد من گفتارهای آنان را ضبط کردم. هر فرشته ای با زبانی مخصوص بر شما سلام می کرد که غیر از زبان فرشته دیگر بود. سید حمیری سروده است:

- او همچنان با دو دست خود می‌شمارد و می‌شنید، گویی شمارنده‌ای از اهالی دارین است.

- که کشتی‌های هند در حالی که ناخداهای خود را معلق کرده بودند، نوع اعزام و آمدن خود را به سوی او منتهی می‌کردند.

ابن دأب گفت: دارین روستایی از روستاهای اهالی شام و اهالی جزیره است که مردمش از بهترین مردمان هستند.

یکی دیگر از صفات آن حضرت فصاحت است: مردم از جای برخاسته عرض کردند: ای امیرمؤمنان ما نشنیده ایم هرگز فصیح تر و سخنران تر از شما؟ فرمود: چرا چنین نباشد، حال آن که متولد مکه هستم.

ابن دأب گفت: با افرادی برخورد کردم که سرزنش می نمودند هر کسی که در میان سخنان خود از گفتارهای دیگران کمک و یاری می جوید و نیز اشخاصی را دیدم که کسی را که در بین گفتار دست خود را به عضوی از اعضایش و یا بر زمین می زد و یا در خلال سخنرانی خویش از مطالب دیگران استفاده می نمود سرزنش می کردند. گروه اولین را دیدم که می گفتند امیرمؤمنان علیه السلام از وقت چاشت تا ظهر سخن می‌گفت و غیر از آنچه تکلم کرده بود در کلامش داخل نمی‌شد - در باره یک موضوع سخن می‌گفت -. آنان روزی سخن او را شنیده‌اند که فرمود:

به خدا سوگند از روی اختیار نزد شما نیامدم بلکه به اجبار آمدم. آگاه باشید به خدا سوگند، پس از من اسیر اسیرانی خواهید شد که شما را بر سر غیرت خواهند آورد و شما را ابزار غیرت خواهند کرد. آگاه باشید که به خدا سوگند، پشت سر شما پی‌آمدی خواهد بود که هیچ یک از شما را باقی نخواهد گذاشت و شیر و گرگ خونخوار و چموش است که ده تن از ایشان شما را ارث خواهند برد که گنج‌هایتان را از پستوهایتان بیرون می‌کشند و آخرین آنان از اولین آنها مهربان‌تر نیست. سپس دین و دنیاتان در میانتان نابود می‌شود. به خدا سوگند، شنیدم که می‌گویید: من دروغ می‌گویم، علیه چه کسی دروغ می‌گویم؟ بر خدا دروغ می‌بندم در حالی که من اولین نفری هستم که به خدا ایمان آورد. به پیامبر او دروغ می‌بندم حال آن که من اولین کسی هستم که او را تصدیق کرد. نه هرگز به خدا قسم، اما سخنانی است که از پیامبر گرفته ام که شما از آن غایب بودید، و لیاقت شنیدن آن را نداشتید. وای بر امت، پیمانه - علم و حکمت را - بدون قیمت می‌دهم اگر برای آن ظرفی باشد. «و شما حتما خبر آن را مدتی دیگر خواهید دانست». همانا من اگر شما را به امر ناگواری وادار کنم که خدا عاقبت آن را خیر قرار داده و در راه او و به خاطر او باشد، که اگر پایداری کنید هدایت می‌شوید و اگر منحرف شوید راست داشته می‌شوید و اگر امتناع کنید با شما آغاز می‌کنم، آن امر حتما همان امر محکمی خواهد بود که بر او غلبه نمی شود. ولی به چه کسی و به سوی چه کسی؟ با شما شما را مداوا می‌کنم و با شما شما را سرزنش می‌کنم مثل کسی که می‌خواهد با خاری خار دیگر را قطع کند. ای کاش بعد از قومم قوم دیگری و قبل از روزم روز دیگری داشتم.

- آنجا اگر فرابخوانی، مردانی مانند ابرهای تابستانی نزد تو می‌آیند

خدایا، فرات و دجله دو نهر گنگ و کر و کور و لال هستند. خدایا، دریایت را بر آنها مسلط کن و یاری‌ات را از آنان دریغ بدار؛ که آب کشندگان از چاهها با ریسمانها خسته و ناتوان شدند. کجایند آنها که به اسلام دعوت شدند و پذیرفتند و قرآن را خواندند و آن را حاکم کردند. به جهاد فراخوانده شدند پس به آن شیفته شدند چنانچه شتران به فرزندان خود. و شمشیرها را از غلاف‌هایش بیرون کشیدند و دو سوی نیزه‌ها را گرفتند با پیشروی و صف به صف. یک صف کشته می شد و یک صف نجات می یافت. نه از نجات خوشحال می‌شدند و نه به فناء نسبت داده می‌شدند. آنان برادران منند که رفتند؛ پس حق ستایش، آنان راست اگر ما کُند بودیم .

سپس دیدیم که چشمانش اشک می‌ریزد و می‌فرماید: إنا لله و إنا إلیه راجعون؛ تا کی دعوت به زندگانی همچون شکم مار؟ از آنان نمی‌شنوی تا کی؟ تا کی؟

ابن دأب می گوید: هر چه در این جا نقل شده است، همان هایی است که راویان ثبت و ضبط نموده اند. و آن چه از کلمات امیرمؤمنان علیه السلام ساقط شده زیادتر از آنست که نوشته شده و طوریست که نمی توان آن ها را از این عبارات به دست آورد.

اما درباره حکمت و بیان کلمات با زیرکی، هیچگاه در میان مردم بلاغتی که در موعظه و پندهای علی علیه السلام وجود دارد شنیده نشده است. از جمله سخنان حکمت آمیز او می‌توان به وصفش از مردی پرداخت که درباره آن می‌فرماید: مردم را نهی می کند ولی خودش دست برنمی دارد. مردم را به کارهای خیر امر می کند اما خودش آن را انجام نمی دهد. زیاده از آن چه که باقی مانده درخواست می نماید. و آنچه را که به او داده شده از بین می برد. نیکوکاران و صالحین را دوست می دارد ولی کردار آنان را انجام نمی دهد. از گناهکاران بیزار است اما خود جزو آنها است. در چیزهایی که نابود شدنی است کوشش می کند و در چیزهایی که باقی و جاویدان است سهل انگاری می نماید. به واسطه گناهانش از مرگ کراهت دارد ولی آن گناهان را در زندگی‌اش ترک نمی‌کند.

ابن دأب گفت: آیا بشر هیچ گاه فکر کرده است درباره خودش که دارای چه صفتی است و یا آن چه دیگران درباره اوصاف او گفته اند؟

یکی دیگر از صفات آن حضرت آن است که مردم به او نیازمند و او از مردم مستغنی بود، زیرا هیچ موضوعی تاریک و مبهمی برای مردم پیش نمی آمد که درباره حلّ آن موردی غیر از آن حضرت پیدا کنند. چنان که یهودی ها نزد او می آمدند و از حضرتش پرسش ها می نمودند و سؤال های دشواری مطرح می کردند و او هم از تورات و دیگر کتاب های خودشان به آنان جواب می داد و چه بسیار یهودی که مسلمان شدند و سبب اسلام آن ها آن حضرت بود.

و امّا بی نیازی آن حضرت از مردم آنست که هیچ گاه دیده نشده که علی بن ابی طالب علیه السلام به سراغ کسی رفته و از او چیزی بپرسد و یا از او حرفی استفاده کرده باشد .

اما درباره حمایت از مظلوم و فریاد رسی ستم دیده، ابن دأب گفت : کوفیّون گفته اند: روزی سعید بن قیس همدانی امیرمؤمنان علیه السلام را دید که در کنار دیواری نشسته است. عرض کرد: یا امیرمؤمنان در چنین ساعتی این جا نشسته ای؟ فرمود بیرون نیامدم از خانه مگر برای آن که مظلومی را کمک کنم و به داد ستمدیده ای برسم. در همین حال بود که زنی سراسیمه و پریشان که نمی دانست به کجا برود، سر رسید تا آن که نزد آن حضرت ایستاد و گفت: ای امیرمؤمنان! شوهرم به من ستم می کند و بر من تعدّی می نماید و سوگند یاد نموده که مرا بزند. شما با من بیایید تا نزد او برویم آن حضرت سر خود را به زیر افکنده و سپس سر برداشت و فرمود: سوگند به خدا چنین نخواهد ماند تا آن که حق مظلوم از ظالم گرفته شود بدون دشواری و ناراحتی. سپس به آن زن فرمود: منزلت کجاست؟ آن زن خانه اش را معرّفی کرد. پس آن حضرت با آن زن حرکت کرده و رفتند تا به منزلش رسید و سلام کرد. پس جوانی بیرون آمد که جامه رنگارنگی بر خود پوشانده بود. حضرت

به او فرمود: بترس از خدا چرا زنت را ترسانده ای؟ آن مرد در جواب گفت: ترا به این امر چه کار؟ سوگند به خداوند به خاطر همین گفتارت این زن را با آتش می سوزانم. عادت حضرت این بود به هر کجا می خواست برود تازیانه ای در دست گرفته و شمشیری حمایل خود می نمود پس هر که محکوم به تازیانه می شد او را تازیانه می زد و هر کسی که محکوم به شمشیر می گردید او را گردن می زد. ناگاه جوان شمشیر کشیده ای دید و حضرت به او فرمود: من تو را امر به معروف می کنم و نهی از منکر می نمایم و تو معروف را ردّ می کنی؟ توبه کن و گرنه ترا می کشم. در این میان مردم از کوچه ها می آمدند و سراغ امیرمؤمنان را می گرفتند تا آن که دور آن حضرت را گرفتند. جوان از گفتار خویش پشیمان شده و گفت یا امیرمؤمنان! مرا ببخش خدا ترا ببخشد. سوگند به خداوند مثل زمینی خواهم شد که بر من پای گذارد. در این هنگام حضرت به آن زن فرمود: برو داخل منزلت و خود برگشت در حالی که این آیه را می‌خواند: «لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَ مَنْ يَفْعَلْ ذلِكَ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً» {در بسیاری از رازگوییهای ایشان خیری نیست مگر کسی که [بدین وسیله] به صدقه یا کار پسندیده یا سازشی میان مردم فرمان دهد و هر کس برای طلب خشنودی خدا چنین کند به زودی او را پاداش بزرگی خواهیم داد - . النساء/۱۱۴ - }.

و می فرمود: حمد می کنم خدا را که به دست من میان زن و شوهری اصلاح نمود سپس آیه شریفه فوق را می خواند.

دیگر از صفات آن حضرت جوانمردی، عفت شکم و عورت و اصلاح اموالش بود. ابن دأب گوید: آیا دیده ای کسی را که کوه ها را کلنگ زنی کند و مانند گردن شتر آب از آن ها جاری کند وبگوید: بشارت دهید وارثان آن را، سپس از آن درگذرد و آن را وقف ابدی قرار دهد تا آن روزی که این جهان برپاست و این بدان جهت است که خداوند آتش را از او دور کند و روی او را از آتش دور نماید و اعلام کرد که کسی حق ندارد گیاهی از یک درخت آن بردارد تا آن که تمام آن چه را که این آب آن را فرا می گیرد بروید و به حد کمال رسد؟

ابن دأب گفت: امیرمؤمنان علیه السلام سیصد هزار هسته خرما را بر بار شتر می بُرد. از او پرسیدند این ها چیست؟ فرمود سیصد هزار درخت خرماست ان شاء الله. پس آن ها را کاشت و یکی از آن ها هدر نرفت. و این از شگفتی‌های او است.

اما درباره عدم سستی و ضعف، گفت: وقتی امیرمؤمنان علیه السلام از جنگ اُحُد برگشت هشتاد زخم بر بدنش وارد شده بود، به طوری که هرگاه پارچه ای [برای مداوا] داخل زخمی می نمودند از طرف زخمهای دیگر خارج می شد. در این هنگام رسول خدا صل الله علیه و آله برای عیادتش آمدند در حالی که آن حضرت مانند گوشت کوبیده ای بود که روی پوستی نهاده شده است و چون پیغمبر او را در آن حالت دید اشک بر چشمانش جاری شد و فرمود: مردی که این گونه در راه خدا مصیبت به او برسد سزاوار است که خداوند پاداشش را بدهد و حتما خواهد داد. امیرمؤمنان علیه السلام در جواب پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: پدر و مادرم فدایت شوند، شکر می کنم خدای را که مرا در حالی ندید از تو روی گردان باشم و فرار کنم. پدر و مادرم فدایت شوند. چگونه شد که من از شهادت محروم گشتم؟ پیامبر در جواب او فرمود: شهادت در پشت سرت قرار دارد ان شاء الله به آن خواهی رسد.

ابن دأب ادامه داد: پیامبرصلی الله علیه و آله به امیرمؤمنان علیه السلام فرمود ابوسفیان بین ما و خودش حمراء الاسد را موعد[جنگ] قرار داده است. علی بن ابی طالب علیه السلام گفت: پدر و مادرم فدایت شوند، اگر مرا روی دست ببرند از

همراهی با شما تخلف نخواهم کرد. سپس آیات فوق در شأن امیرمؤمنان علیه السلام نازل گردید: «وَ کَأَیِّنْ مِنْ نَبِیٍّ قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیُّونَ کَثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللَّهُ یُحِبُّ الصَّابِرِین » {و چه بسیار پیامبرانی که همراه او توده های انبوه کارزار کردند و در برابر آنچه در راه خدا بدیشان رسید سستی نورزیدند و ناتوان نشدند و تسلیم [دشمن] نگردیدند و خداوند شکیبایان را دوست دارد} وقبل از آن هم این آیه در موردش نازل شد: «وَ ما کانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ کِتاباً مُؤَجَّلًا وَ مَنْ یُرِدْ ثَوابَ الدُّنْیا نُؤْتِهِ مِنْها وَ مَنْ یُرِدْ ثَوابَ الْآخِرَهِ نُؤْتِهِ مِنْها وَ سَنَجْزِی الشَّاکِرِین » {و هیچ نفسی جز به فرمان خدا نمیرد [خداوند مرگ را] به عنوان سرنوشتی معین [مقرر کرده است] و هر که پاداش این دنیا را بخواهد به او از آن می دهیم و هر که پاداش آن سرای را بخواهد از آن به او می دهیم و به زودی سپاسگزاران را پاداش خواهیم داد}. - . آل عمران/ ۱۴۵، ۱۴۶ -

از دیگر صفات آن حضرت آن است که هیچ گاه از درد زخم شکایت نمی نمود.ابن دأب گفت: دو زن شکایت کردند از زخم های علی علیه السلام و گفتند: ای رسول خدا ما بر علی بن ابیطالب می ترسیم از این که فتیله های زخم او از زخمی به زخم دیگر می روند و با این وصف دردهای خود را پنهان می کند. ابن دأب گوید: هنگامی که امیرمؤمنان به شهادت رسید بدن او را جستجو کردند و هزار اثر زخم را در آن یافتند.

از دیگر صفات آن حضرت آنست که امر به معروف و نهی از منکر می نمود. ابن دأب گوید: امیرمؤمنان علیه السلام خطبه ای خواند و فرمود: ای مردم امر کنید به معروف و نهی نمایید از منکر. به درستی که امر به معروف و نهی از منکر اجل کسی را جلو نمی اندازد و روزی را عقب نمی برد. آورده‌اند که آن حضرت در جایگاه وضویی با مردم وضو می گرفت که مردی او را فشار داده و زمین انداختند. حضرت او را با تازیانه بزد و فرمود: این نه برای آنست که با من چنین رفتاری نمودی، بلکه برای آنست که با ضعیف تر از من برخورد می کنی و این عمل را درباره او انجام می دهی و در نتیجه ضامن می شوی. ابن دأب گفت: روزی علی علیه السلام به خاطر خیس نشدن در سایه بان دکانی ایستاد، اما صاحب دکان او را راند!

اما درباره اقامه حدود اگر چه که بر ضد خودش باشد؛ ابن دأب گفت: بسیاری از افراد مشهور و صاحب مقام و منزلت بودند که مسلمین از اجرا کردن حدود درباره آن ها روی گردان شدند، اما علی بن ابی طالب علیه السلام در این کار اقدام نمود. پس آیا شنیده شده است که درباره شخص آبرومندی کسی حدّی جاری کرده باشد غیر از امیرمؤمنان علیه السلام؟ از جمله افرادی که امیرمؤمنان حد شرعی را بر آنها زد می توان اشاره کرد به عبیدالله پسر عمر بن خطاب، قدامه پسر مظعون و ولید پسر عقبه بن ابی معیط که شراب خورده بودند و مردم در حدّ زدن آنان اقدام نکرده و روی گردان شدند، ولی امیرمؤمنان علیه السلام شخصاً آن ها را حدّ زدند که مبادا حدود شرعیّ تعطیل گردد.

یکی دیگر از صفات آن حضرت آنست که گناه دختر خود ام کلثوم را کتمان ننمود. ابن دأب گوید: بعضی از حکام مقداری عنبر برای ام کلثوم هدیه فرستادند. امیرمؤمنان علیه السلام بر منبر بالا رفته و فرمود: ای مردم ام کلثوم دختر علی بن ابیطالب درباره عنبر به شماها خیانت کرده است و سوگند به خداوند اگر این عنبر را سرقت کرده بود البته می بریدم از او آن چه را که از زنان در سرقت بریده می شود.

سپس قرآن است و فضائلی که در آن به علی علیه السلام نسبت داده شده است؛ چه فضائلی که در جنگ های پیغمبر صلی الله

علیه و آله به وقوع پیوسته و آیاتی از قرآن کریم در این زمینه نازل گردیده و چه فضائلی که مسلمین از پیغمبر روایت کرده اند .

از دیگر صفات آن حضرت آن است که مسلمین اتفاق نظر دارند که هیچ گاه امیرمؤمنان علیه السلام با پیامبر صلی الله علیه و آله مخالفت ننموده است و به هر جایی که او را می فرستاد از آن مکان ترسان نبود و همواره در سفرها خدمت او را می نمود و با مشک ها برای او آب می آورد و خیمه اش را سرپا می کرد و با شمشیر خود بالای سر آن حضرت می ایستاد تا آن که او را امر به نشستن و یا امر به رفتن می نمود. پیامبر صلی الله علیه و آله افراد بسیاری را برای آوردن آب گوارا به جانب جُحفه می فرستاد. آب بر آنها طغیان می نمود و برمی گشتند بدون آن که آبی بیاورند سپس امیرمؤمنان با مشک بزرگی به طرف جُحفه رهسپار شد و آب زلال گوارایی آورد. در این هنگام ارواحی به استقبال او آمدند و چون جریان را به رسول اکرم عرضه داشت، فرمود: آن ها جبرئیل و میکائیل و اسرافیل بودند که هر کدام با هزار فرشته به استقبال تو آمدند. و در این باره سید اسماعیل حمیری دو بیت شعر زیر را سروده است:

- منظورم کسی است که در آن شب میکائیل و جبرئیل بر او سلام کردند.

- جبرئیل با هزار فرشته و میکائیل با هزار فرشته بود و بعد از آنها هم اسرافیل آمد.

یکی دیگر از صفات آن حضرت آنست که جمعی از مردم یک روز پیش از شهادتش بر او وارد شدند و همگی گواهی دادند به این که حقوق و نصیب شان را از بیت المال و غنائم جنگی، همه را به طور وافر و کامل به آنان داده است، و خود از دنیای مردم کناره گرفته است، در اجرای احکام دینی رشوه ای نگرفته است، از بیت المال مسلمین حتی به اندازه زکات سالیانه شتر و گوسفند برنداشته است و از مال و اموال خودش استفاده نکرده است مگر به اندازه آنچه که نیازش را برآورده کند، و در پایان همگی گواهی دادند به این که دورترین ایشان از نظر قرابت و خویشی با حضرت، همچون نزدیک ترین ایشان به آن حضرت بوده اند .

**[ترجمه]

باب ۹۲ ما جری من مناقبه و مناقب الأئمه من ولده علیهم السلام علی لسان أعدائهم

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] الْحُسَیْنُ بْنُ یَحْیَی بْنِ ضُرَیْسٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَوَانَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْلَمَهَ(۱) الْقَعْنَبِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ لَهِیعَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُرْوَهَ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: وَقَعَ رَجُلٌ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِمَحْضَرٍ مِنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ تَعْرِفُ صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ مُحَمَّدُ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ- وَ عَلِیُّ ابْنُ أَبِی طَالِبِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ- وَ لَا تَذْکُرَنَ (۲) عَلِیّاً إِلَّا بِخَیْرٍ فَإِنَّکَ إِنْ تَنَقَّصْتَهُ آذَیْتَ هَذَا فِی قَبْرِهِ (۳).

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الغضائری عن الصدوق: مثله (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: عروه بن زبیر از پدرش از جدش روایت کرد که گفت: مردی در حضور عمر شروع به بدگوئی و دشنام علی علیه السلام کرد. عمر به او گفت: آیا صاحب این قبر را می‌شناسی؟ این قبر محمد بن عبدالله بن عبد المطلب است و علی پسر ابی طالب پسر عبدالمطلب است یعنی پسر عموی پیامبر است، هرگاه نام علی را ذکر می‌کنی به نیکی از او یاد کن چرا که در غیر این صورت صاحب این قبر را اذیت خواهی کرد - . امالی الصدوق: ۲۳۴ - .

امالی طوسی: از صدوق مثل آن را آورده است - . امالی الطوسی: ۲۷۵ - .

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] الطَّالَقَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِیرٍ الطَّبَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ رُشَیْدٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ خَیْثَمٍ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ: أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ زَاعِماً یَزْعُمُ أَنَّهُ یُنَقِّصُ عَلِیّاً فَقَامَ فِی أَصْحَابِهِ یَوْماً فَقَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُغْلِقَ بَابِی ثُمَّ لَا أَخْرُجَ مِنْ بَیْتِی حَتَّی یَأْتِیَنِی أَجَلِی بَلَغَنِی أَنَّ زَاعِماً مِنْکُمْ یَزْعُمُ أَنِّی أَنْتَقِصُ خَیْرَ النَّاسِ بَعْدَ نَبِیِّنَا صلی الله علیه و آله- وَ أَنِیسَهُ وَ جَلِیسَهُ وَ الْمُفَرِّجَ لِلْکَرْبِ عَنْهُ عِنْدَ الزَّلَازِلِ وَ الْقَاتِلَ لِلْأَقْرَانِ یَوْمَ التَّنَازُلِ (۵) لَقَدْ فَارَقَکُمْ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوَقَّرَهُ وَ أَخَذَ الْعِلْمَ فَوَفَّرَهُ وَ حَازَ الْبَأْسَ فَاسْتَعْمَلَهُ

۱- ۱. فی المصدر: عبد اللّه بن مسلم.

۲- ۲. فی المصدر: لا تذکرن.

۳- ۳. أمالی الصدوق: ۲۳۴.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ: ۲۷۵.

۵- ۵. أی یوم الحرب و القتال.

فِي طَاعَةِ رَبِّهِ صَابِراً عَلَى مَضَضٍ (۱) الْحَرْبِ شَاكِراً عِنْدَ اللَّأْوَاءِ(۲) وَ الْكَرْبِ فَعَمِلَ بِكِتَابِ رَبِّهِ وَ نَصَحَ لِنَبِيِّهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ وَ أَخِيهِ آخَاهُ دُونَ أَصْحَابِهِ وَ جَعَلَ عِنْدَهُ سِرَّهُ وَ جَاهَدَ عَنْهُ صَغِيراً وَ قَاتَلَ مَعَهُ كَبِيراً يَقْتُلُ الْأَقْرَانَ وَ يُنَازِلُ الْفُرْسَانَ دُونَ دِينِ اللَّهِ حَتَّى وَضَعَتِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا مُتَمَسِّكاً بِعَهْدِ نَبِيِّهِ لَا يَصُدُّهُ صَادٌّ وَ لَا يُمَالِي عَلَيْهِ مُضَادٌّ ثُمَّ مَضَى النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ أَعْلَمُ الْمُسْلِمِينَ عِلْماً وَ أَفْهَمُهُمْ فَهْماً وَ أَقْدَمُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ لَا نَظِيرَ لَهُ فِي مَنَاقِبِهِ وَ لَا شَبِيهَ لَهُ فِي ضَرَائِبِهِ (۳) فَظَلَفَتْ نَفْسُهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ عَمِلَ لِلَّهِ فِي الْغَفَلَاتِ وَ أَسْبَغَ الطُّهُورَ فِي السَّبَرَاتِ (۴) وَ خَشَعَ لِلَّهِ فِي الصَّلَوَاتِ وَ قَطَعَ نَفْسَهُ عَنِ اللَّذَّاتِ مُشَمِّراً عَنْ سَاقٍ (۵)

طَيِّبَ الْأَخْلَاقِ كَرِيمَ الْأَعْرَاقِ اتَّبَعَ سُنَنَ نَبِيِّهِ وَ اقْتَفَى آثَارَ وَلِيِّهِ فَكَيْفَ أَقُولُ فِيهِ مَا يُوبِقُنِي وَ مَا أَحَدٌ أَعْلَمُهُ يَجِدُ فِيهِ مَقَالًا فَكُفُّوا عَنَّا الْأَذَى وَ تَجَنَّبُوا طَرِيقَ الرَّدَى (۶).

**[ترجمه]امالی صدوق: به حسن بصری خبر رسید که کسی گمان برده است که از علی علیه السلام بدگویی می‌کند. روزی میان اصحابش برخاست و گفت: قصد داشتم در خانه را به روی خود ببندم و تا آخر عمر از خانه ام بیرون نیایم. به من خبر رسیده که یکی از شماها مرا متهم کرده است که علی را کم می شمارم. بدانید که او بهترین مردم است پس از پیغمبر ما و انیس و جلیس او است. به هنگام گرفتاری گره گشا بود. در روز نبرد هم نبردانش را می کشت. مردی از شما جدا شده که قرآن را خواند پس او را گرامی داشت، و علم را گرفت، پس او را سرشار ساخت و شجاعت به دست آورد که در طاعت پروردگارش به کار بست. او بر سختی‌های نبرد صبر پیشه می‌کرد و در هنگام خوشی و بدی شکرگزار بود. به کتاب پروردگارش عمل کرد و برای پیغمبرش خیر خواه بود. عموزاده و برادر رسول خدا بود. رسول خدا فقط با او برادری کرد نه با دیگر اصحابش و رازش را به او سپرد. علی علیه السلام در خردسالی از او دفاع کرد و در بزرگی به همراهش نبرد نمود. پهلوانان را می کشت و با یکه تازان میدان نبرد برای رواج دین خدا مبارزه می کرد تا جنگ پایان یابد. متمسک به عهد و پیمان پیغمبرش بود و کسی او را از آن باز نمی‌داشت و مخالفی بر او چیره نمی‌شد. پیغمبر با کمال رضایت از او درگذشت. دانشمندترین مسلمانان و با فهم ترین آنان بود و در اسلام بر همه سبقت داشت. در مناقب و فضائلش همانند نداشت. خود را از شهوات باز داشت و هنگام غفلت دیگران برای خدا کار کرد و هنگام سرما وضوی کامل انجام داد و در نماز برای خدا خاشع بود و خود را از لذات باز گرفت و آستین بالا زد و اخلاقی نیکو داشت و ریشه‌ای اصیل داشت. پیرو روشهای پیغمبرش بود و آثار ولی خود را دنبال کرد چگونه من در باره اش چیزی گویم که هلاکم کند و کسی را نمی‌شناسم که بتواند در باره او بدی سراغ دهد. ما را آزار مدهید و از راه هلاکت بر کنار باشید - . امالی الصدوق: ۲۶۰ - .

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّلُولِيُّ (۷) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْزُوقٍ عَنْ حُسَيْنٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ (۸) عَنْ أَبِي الزَّعْرَاءِ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ:(۹) عُلَمَاءُ الْأَرْضِ ثَلَاثَةٌ عَالِمٌ بِالشَّامِ وَ عَالِمٌ بِالْحِجَازِ وَ عَالِمٌ بِالْعِرَاقِ أَمَّا عَالِمُ الشَّامِ فَأَبُو الدَّرْدَاءِ وَ أَمَّا عَالِمُ الْحِجَازِ فَهُوَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ أَمَّا عَالِمُ الْعِرَاقِ فَأَخٌ لَكُمْ (۱۰) بِالْكُوفَةِ وَ عَالِمُ الشَّامِ وَ عَالِمُ

الْعِرَاقِ مُحْتَاجَانِ إِلَى عَالِمِ الْحِجَازِ وَ عَالِمُ الْحِجَازِ لَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِمَا(۱۱).

ص: ۱۱۸

۱- ۱. المضض: وجع المصيبه.

۲- ۲. اللأواء: الشده و المحنه.

۳- ۳. جمع الضريبه: موقع السيف و نحوه من الجسد.

۴- ۴. جمع السبره: الغداه البارده.

۵- ۵. شمر الثوب عن ساقيه: رفعه.

۶- ۶. أمالى الصدوق: ۲۶۰.

۷- ۷. فى(م) و(د): السكونى و فى المصدر: ابو القاسم بن محمّد السكونى.

۸- ۸. زاد فى المصدر هنا: عن ابن مسعود.

۹- ۹. فى المصدر: عبد اللّه بن مسعود.

۱۰- ۱۰. فى المصدر: فهو أخ لكم.

۱۱- ۱۱. الخصال ۱: ۸۲.

**[ترجمه]خصال: عبداللّه بن مسعود گفت: عالمان زمین سه نفر هستند. یکی در شام، یکی در حجاز و یکی هم در عراق است. عالم شام ابو درداء، عالم حجاز علی و عالم عراق برادر شما در کوفه است. دو عالم شام و عراق نیازمند عالم حجاز هستند این در حالی است که عالم حجاز به آنها احتیاجی ندارد - . الخصال ۱: ۸۲ - .

**[ترجمه]

«۴»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقَطَّانِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الرَّازِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَجَاءٍ عَنْ إِسْرَائِیلَ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ حُبْشِیِّ بْنِ جُنَادَهَ قَالَ: کُنْتُ جَالِساً عِنْدَ أَبِی بَکْرٍ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ یَا خَلِیفَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَعَدَنِی أَنْ یَحْثُوَ لِی ثَلَاثَ حَثَیَاتٍ (۱) مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ ادْعُوا لِی عَلِیّاً فَجَاءَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ هَذَا یَذْکُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَعَدَهُ أَنْ یَحْثُوَ لَهُ ثَلَاثَ حَثَیَاتٍ مِنْ تَمْرٍ فَاحْثُهَا لَهُ فَحَثَا لَهُ ثَلَاثَ حَثَیَاتٍ مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ عُدُّوهَا فَوَجَدُوا فِی کُلِّ حَثْیَهٍ سِتِّینَ تَمْرَهً فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَمِعْتُهُ لَیْلَهَ الْهِجْرَهِ وَ نَحْنُ خَارِجُونَ مِنْ مَکَّهَ إِلَی الْمَدِینَهِ یَقُولُ یَا أَبَا بَکْرٍ کَفِّی وَ کَفُّ عَلِیٍّ فِی الْعَدْلِ سَوَاءٌ(۲).

**[ترجمه]مجالس مفید، امالی طوسی: حبشی بن جناده گفت: نزد ابوبکر نشسته بودم که مردی آمد و گفت: ای خلیفه رسول خدا، پیامبرصلی الله علیه و آله به من وعده داد تا سه مشت خرما به من دهد. ابوبکر گفت: علی را صدا زنید، وقتی علی علیه السلام آمد به او گفت: رسول خدا به این مرد قول داده است که سه مشت خرما به او دهد. سه مشت خرمایش را به او بده. وقتی حضرت علیه السلام به آن مرد خرما داد ابوبکر گفت: آنها را بشمارید. وقتی شمردند در هر مشت شصت خرما یافتند. در آن هنگام ابوبکر گفت: پیامبر راست گفت. در شب هجرت در حالی که از مکه به طرف مدینه حرکت می‌کردیم از او شنیدم که فرمود: ای ابابکر کف من و علی در عدالت مساوی است - . امالی المفید: ۱۷۲، امالی الطوسی: ۴۲ - .

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ زَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ تَسْنِیمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَثْعَمِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ رَقَبَهَ بْنِ مَصْقَلَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حویه الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: أَتَی عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَجُلَانِ یَسْأَلَانِ عَنْ طَلَاقِ الْأَمَهِ فَالْتَفَتَ إِلَی خَلْفِهِ فَنَظَرَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ یَا أَصْلَعُ مَا تَرَی فِی طَلَاقِ الْأَمَهِ فَقَالَ بِإِصْبَعِهِ (۳) هَکَذَا وَ أَشَارَ بِالسَّبَّابَهِ وَ الَّتِی تَلِیهَا فَالْتَفَتَ إِلَیْهِمَا عُمَرُ وَ قَالَ ثِنْتَانِ فَقَالا سُبْحَانَ اللَّهِ جِئْنَاکَ وَ أَنْتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَسَأَلْنَاکَ فَجِئْتَ إِلَی رَجُلٍ سَأَلْتَهُ وَ اللَّهِ مَا کَلَّمَکَ فَقَالَ عُمَرُ تَدْرِیَانِ مَنْ هَذَا قَالا لَا قَالَ هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ وَ الْأَرَضِینَ السَّبْعَ وُضِعَتَا فِی کِفَّهٍ وَ وُضِعَ إِیمَانُ عَلِیٍّ فِی کِفَّهٍ لَرَجَحَ إِیمَانُ عَلِیٍّ علیه السلام(۴).

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جماعه عن أبی المفضل عن صالح بن أحمد و محمد بن القاسم عن محمد بن تسنیم: مثله (۵).

ص: ۱۱۹

۱- ۱. جمع الحثی: ما غرف بالید من التراب و غیره.

۲- ۲. أمالی المفید: ۱۷۲. أمالی الطوسیّ: ۴۲.

۳- ۳. أی أشار و فی المصدر: فقال له.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ: ۱۴۹.

۵- ۵. أمالی ابن الشیخ: ۱۷.

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن حویه العبدی روایت کرده: دو نفر نزد عمر آمدند ودر مورد طلاق کنیز از او سؤال پرسیدند؟ عمر پشت سرش را نگاه کرد و سپس نگاهش را متوجه علی علیه السلام کرد و گفت: ای مرد بی مو نظرت چیست؟ علی علیه السلام با انگشتانش این گونه اشاره کرد - انگشت سبابه و انگشت بعد از آن را نشان داد - عمر به آنها رو کرد و گفت: طلاق کنیز دو طلاق است، آن دو مرد گفتند: سبحان الله ما نزد تو که امیرمؤمنان هستی آمده‌ایم و در مورد مسئله‌ای سؤال می کنیم حال آنکه تو از کسی دیگر سؤال می‌پرسی؟ و او با تو سخن نگفت. عمر گفت: آیا این مرد را می‌شناسید؟ گفتند: نه، عمر گفت: او علی بن ابی طالب است از پیامبر شنیدم که فرمود: اگر آسمانهای هفت گانه و زمین‌های هفت گانه در کفه‌ای قرار گیرند و ایمان علی در کفه ای دیگر، ایمان علی سنگینی خواهد کرد - . امالی الطوسی: ۱۴۹ - .

امالی طوسی: محمد بن تسنیم هم مانند آن را آورده است - . امالی ابن الشیخ: ۱۷ - .

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْفَحَّامُ عَنْ عَمِّهِ عَمْرِو بْنِ یَحْیَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ عَفَّانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَأَلَنِی عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ لِی یَا بُنَیَّ مَنْ أَخْیَرُ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ قُلْتُ لَهُ مَنْ أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ مَا حَرَّمَ عَلَی النَّاسِ وَ حَرَّمَ عَلَیْهِ مَا أَحَلَّ لِلنَّاسِ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ قُلْتَ فَصَدَقْتَ حُرِّمَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام الصَّدَقَةُ وَ أُحِلَّتْ لِلنَّاسِ وَ حُرِّمَ عَلَیْهِمْ أَنْ یَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ وَ هُمْ جُنُبٌ وَ أُحِلَّ لَهُ وَ أُغْلِقَتِ الْأَبْوَابُ وَ سُدَّتْ وَ لَمْ یُغْلَقْ لِعَلِیٍّ بَابٌ وَ لَمْ یُسَدَّ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: ابن عمر گفت: عمر بن خطاب از من پرسید و گفت: پسرم، بهترین شخص بعد از رسول خدا چه کسی است؟ گفتم: کسی که خداوند آنچه را که بر مردم حلال است بر او حرام و آنچه را که بر مردم حرام است بر او حلال گردانیده است. گفت: به خدا قسم راست گفتی، خداوند متعال صدقه را که بر مردم حلال است بر علی حرام گردانیده است و بر مردم حرام گردانیده که در حالت جنب وارد مسجد شوند اما بر علی حلال کرده است و همه درهای منتهی به مسجد بسته شدند به جز در علی که همچنان باز است و بسته نشده است - . امالی الطوسی: ۱۸۲ - .

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یُوسُفَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِیِّ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ(۲) قَالَ: قَالَتْ عَمَّتِی لِعَائِشَةَ وَ أَنَا أَسْمَعُ لَهُ أَنْتِ مَسِیرُکِ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام مَا کَانَ قَالَتْ دَعِینَا مِنْکِ إِنَّهُ مَا کَانَ مِنَ الرِّجَالِ أَحَبُّ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام وَ لَا مِنَ النِّسَاءِ أَحَبُّ إِلَیْهِ مِنْ فَاطِمَةَ علیها السلام(۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: جمیع بن عمیر گفت: عمه‌ام به عایشه در حالی که من هم می‌شنیدم گفت: چرا با علی مخالفت

کردی؟ گفت: رها کن ما را، در میان مردان هیچ کس به اندازه علی در نزد رسول خدا محبوب نبود و در میان زنان هم فاطمه چنین جایگاهی داشت. - . امالی الطوسی: ۲۱۱ -

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفُ بِابْنِ الْحَمَّامِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی غَسَّانَ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ صَدَقَهَ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ التَّمِیمِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أُمِّی وَ خَالَتِی عَلَی عَائِشَهَ فَسَأَلْنَاهَا کَیْفَ کَانَ مَنْزِلَهُ عَلِیٍّ علیه السلام فِیکُمْ قَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ کَیْفَ تَسْأَلَانِ عَنْ رَجُلٍ لَمَّا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ النَّاسُ أَیْنَ تَدْفِنُونَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لَیْسَ فِی أَرْضِکُمْ بُقْعَهٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ بُقْعَهٍ قُبِضَ فِیهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَیْفَ تَسْأَلَانِّی عَنْ رَجُلٍ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی مَوْضِعٍ لَمْ یَطْمَعْ فِیهِ أَحَدٌ(۴).

**[ترجمه]امالی طوسی:جمیع بن عمیر التمیمی گفت: همراه با مادرم و خاله‌ام نزد عایشه رفتیم و از او پرسیدیم که جایگاه و مقام علی در میان آنها چگونه بود؟ گفت: سبحان الله چگونه از مردی سؤال می‌پرسید که به هنگام وفات رسول خدا درحالی که مردم به دنبال مکان دفنی برای او بودند، گفت: در زمین هیچ مکانی در نزد خداوند محبوب‌تر از مکانی نیست که رسول خدا صلی الله علیه و آله در آن جان به جان آفرین تسلیم کرد. چگونه از مردی سؤال می‌پرسید که دستانش را در جایی قرار داد که هیچ کس نمی‌توانست آنجا قرار دهد - . امالی الطوسی : ۲۴۲و ۲۴۳ - .

**[ترجمه]

بیان

الأخیر کنایه عن الغسل الذی فیه مظنه مس العوره فزعمت وقوعه.

ص: ۱۲۰

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۱۸۲.

۲- ۲. فی المصدر: عن جعفر الأحمر، عن الشیبانی، عن جمیع بن عمیر.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۲۱۱.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ: ۲۴۲ و ۲۴۳.

**[ترجمه]جمله اخیر کنایه از غسل رسول خدا صلی الله علیه و آله توسط علی علیه السلام است که در آن احتمال مسح عورت وجود دارد.

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُوسَی عَنْ عَمِّ أَبِیهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عِیَادَهُ بَنِی هَاشِمٍ سُنَّهٌ وَ زِیَارَتُهُمْ نَافِلَهٌ(۱).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام سجاد از پدرش علیهما السلام روایت کرد که فرمود: عمر بن خطاب گفت: عیادت بنی هاشم سنت و زیارت آنها مستحب است. - . امالی الطوسی: ۲۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ید، [التوحید] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مِنْ وُلْدِ عَمَّارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْبَاقِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ الْمُعَافِی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ یَحْیَی بْنِ عُقْبَهَ عَنِ ابْنِ أَبِی الغیرار [الْعَیْزَارِ] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَجَّارٍ عَنْ یَزِیدَ بْنِ الْأَصَمِّ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا تَفْسِیرُ سُبْحَانَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ فِی هَذَا الْحَائِطِ رَجُلًا کَانَ إِذَا سُئِلَ أَنْبَأَ وَ إِذَا سَکَتَّ ابْتَدَأَ فَدَخَلَ الرَّجُلُ فَإِذَا هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا تَفْسِیرُ سُبْحَانَ اللَّهِ قَالَ هُوَ تَعْظِیمُ جَلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَنْزِیهُهُ عَمَّا قَالَ فِیهِ کُلُّ مُشْرِکٍ فَإِذَا قَالَهَا الْعَبْدُ صَلَّی عَلَیْهِ کُلُّ مَلَکٍ (۲).

**[ترجمه]توحید: یزید بن اصم گفت: مردی از عمر بن خطاب پرسید: ای امیرمؤمنان تفسیر «سبحان الله» چیست؟ عمر گفت: پشت این دیوار کسی است که اگر سؤال شود پاسخ خواهد داد و اگر سکوت کنی شروع به سخن گفتن خواهد کرد. مرد به آنجا رفت و علی بن ابی طالب را یافت و از او پرسید: ای ابا الحسن تفسیر سبحان الله چیست؟ حضرت فرمود: عبارت از تعظیم پروردگار متعال و پاک ومنزه دانستن وی از هر آنچه که مشرکان درباره او می گویند است. هرگاه بنده‌ای آن را بر زبان آرد همه ملائکه بر او درود می‌فرستند.

**[ترجمه]

«۱۱»

فض، [کتاب الروضه] عَنِ الْقَاضِی الْکَبِیرِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُغَازِلِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی حَارِثَهَ بْنِ زَیْدٍ قَالَ: شَهِدْتُ إِلَی عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ حَجَّتَهُ فِی خِلَافَتِهِ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ اللَّهُمَّ قَدْ تَعْلَمُ حِیئَتِی لِبَیْتِکَ وَ کُنْتُ مُطَّلِعاً مِنْ سَتْرِکَ فَلَمَّا رَآنِی أَمْسَکَ

فَحَفِظْتُ الْكَلَامَ فَلَمَّا انْقَضَی الْحَجُّ وَ انْصَرَفَ إِلَی الْمَدِينَهِ تَعَمَّدْتُ إِلَی الْخَلْوَهِ فَرَأَيْتُهُ عَلَی رَاحِلَتِهِ وَحْدَهُ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِالَّذِی هُوَ إِلَيْکَ أَقْرَبُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ إِلَّا أَخْبَرْتَنِی عَمَّا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْهُ فَقَالَ اسْأَلْ عَمَّا شِئْتَ فَقُلْتُ لَهُ سَمِعْتُکَ يَوْمَ کَذَا وَ کَذَا فَکَأَنِّی أَلْقَمْتُهُ حَجَراً فَقُلْتُ لَهُ لَا تَغْضَبْ فَوَ الَّذِی أَنْقَذَنِی مِنَ الْجَهَالَهِ وَ أَدْخَلَنِی فِی هِدَايَهِ الْإِسْلَامِ مَا أَرَدْتُ بِسُؤَالِی إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ فَعِنْدَ ذَلِکَ ضَحِکَ وَ قَالَ يَا حَارِثَهُ دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدِ اشْتَدَّ وَجَعُهُ فَأَحْبَبْتُ الْخَلْوَهَ مَعَهُ وَ کَانَ عِنْدَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ فَجَلَسْتُ حَتَّی نَهَضَ ابْنُ الْعَبَّاسِ وَ بَقِيتُ أَنَا وَ عَلِيٌّ علیه السلام فَتَبَيَّنْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ

ص: ۱۲۱

۱- ۱. أمالی الطوسیّ: ۲۱۴.

۲- ۲. التوحید للصدوق: ۳۲۸.

ص مَا أَرَدْتُ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ يَا عُمَرُ جِئْتَ لِتَسْأَلَنِي إِلَى مَنْ يَصِيرُ هَذَا الْأَمْرُ مِنْ بَعْدِي فَقُلْتُ صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ يَا عُمَرُ هَذَا وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي فَقُلْتُ صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَذَا خَازِنُ سِرِّي فَمَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَانِي وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ مَنْ تَقَدَّمَ عَلَيْهِ فَقَدْ كَذَّبَ بِنُبُوَّتِي ثُمَّ أَدْنَاهُ فَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ أَخَذَهُ فَضَمَّهُ إِلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَلِيُّكَ اللَّهُ نَاصِرُكَ اللَّهُ وَالَى اللَّهُ مَنْ وَالاكَ وَ عَادَى مَنْ عَادَاكَ وَ أَنْتَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِي أُمَّتِي وَ عَلَا بُكَاؤُهُ وَ انْهَمَلَتْ عَيْنَاهُ بِالدُّمُوعِ حَتَّى سَالَتْ عَلَى خَدَّيْهِ وَ خَدُّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام عَلَى خَدِّهِ فَوَ الَّذِي مَنَّ عَلَيَّ بِالْإِسْلَامِ لَقَدْ تَمَنَّيْتُ تِلْكَ السَّاعَةَ أَنْ أَكُونَ مَكَانَ عَلِيٍّ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ يَا عُمَرُ إِذَا نَكَثَ النَّاكِثُونَ وَ قَسَطَ الْقَاسِطُونَ وَ مَرَقَ الْمَارِقُونَ قَامَ هَذَا مَقَامِي حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِخَيْرٍ وَ هُوَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ قَالَ حَارِثَةُ فَتَعَاظَمَنِي ذَلِكَ وَ قُلْتُ وَيْحَكَ يَا عُمَرُ فَكَيْفَ تَقَدَّمْتُمُوهُ وَ قَدْ سَمِعْتَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ يَا حَارِثَةُ بِأَمْرٍ كَانَ فَقُلْتُ لَهُ مِنَ اللَّهِ أَمْ مِنْ رَسُولِهِ صلی الله علیه و آله أَمْ مِنْ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ لَا بَلِ الْمُلْكُ عَقِيمٌ وَ الْحَقُّ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]کتاب روضه: حارث بن زید گفت: وقتی عمر بن خطاب به هنگام خلافتش به حج رفت من هم همراهش بودم شنیدم که به هنگام طواف می گفت: پروردگارا! می‌دانی که به خانه ات آمده‌ام و از پرده پوشی تو آگاه هستم. وقتی مرا دید سخنش را قطع کرد اما من آن را حفظ کردم. زمانی که حج به پایان رسید و به طرف مدینه به راه افتادیم منتظر لحظه‌ای بودم که با او خلوت کنم. او را بر روی شترش دیدم که کسی اطرافش نیست. به طرفش رفتم وگفتم: ای امیر مؤمنان! تو را به کسی که از رگ گردن به تو نزدیکتر است قسم می‌دهم که مرا از سؤالی که از تو می‌پرسم باخبر کنی. گفت: هر چه می‌خواهی بپرس، گفتم: در آن روز چنین سخنانی را از تو شنیدم. چهره عمر با شنیدن این سخن تغییر کرد انگار که سنگی را در گلویش گذاشته باشم. گفتم: عصبانی نشو سوگند به کسی که مرا از نادانی رها کرد و داخل در هدایت و اسلام کرد تنها هدفم از سؤالم رضای خدا است. در آن هنگام خندید و گفت: ای حارثه! در حالی که رسول خدا روزهای آخر عمر خود را سپری می کرد بر او وارد شدم و نزد او علی بن ابی طالب و فضل بن عباس بود. دوست داشتم با رسول خدا خلوت کنم. نشستم تا ابن عباس برخاست و آنجا را ترک کرد و من و علی باقی ماندیم. به رسول خدا اشاره کردم که می خواهم با او تنها باشم. حضرت نگاهی به من انداخت و فرمود: ای عمر آمده‌ای تا از من بپرسی که بعد از من خلافت و امامت به چه کسی می‌رسد. گفتم: درست فهمیدی یا رسول خدا. فرمود: ای عمر! این وصی و خلیفه‌ام بعد از من است.گفتم: راست فرمودی ای رسول خدا. فرمود: ای عمر! علی مخزن اسرارم است هر کس او را اطاعت کند مر ا اطاعت کرده و هرکس راه عصیان با او را در پیش گیرد مرا عصیان کرده و کسی که مرا عصیان کند خداوند را عصیان کرده و کسی که بر او پیشی گیرد نبوت مرا تکذیب کرده است. سپس او را به خود نزدیک کرد و میان چشمانش را بوسید و در آغوش گرفت و فرمود: ای علی! ولی و یاری رسان تو خداوند است. ای علی دوست تو دوست خداوند ودشمنت دشمن خداوند است. تو وصی و جانشین من در امتم هستی، سپس ناله گریه او بلند شد واشک از چشمانش جاری گشت تا جایی که گونه هایش خیس شد در حالی که صورت علی به صورت او چسپیده بود. عمر گفت: سوگند به کسی که با هدایتم به اسلام بر من منت گذاشت آرزو داشتم که در آن لحظه جای علی باشم. سپس به من نگاه کرد و فرمود: ای عمر! آنگاه که ناکثان، عهد شکنند و قاسطان، ستم کنند و مارقان، منحرف شوند، علی در جایگاه من قرار خواهد گرفت و به مبارزه با آنها خواهد پرداخت تا زمانی که که خداوند خیر را بر او فتح گرداند و او است بهترین فاتحان. حارثه گفت: این سخنان مرا به درد آورد و گفتم: وای بر تو ای عمر! چگونه از او پیشی گرفتید در حالی که چنین سخنانی را از پیامبرصلی الله علیه و آله شنیدی؟ گفت: ای حارثه! با فرمانی که بود. گفتم: از جانب

خداوند بود یا رسول خدا و یا علی؟! گفت: نه، بلکه مُلک عقیم است! و حق با علی بن ابی طالب بود - . الروضه: ۱۶ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] مِمَّا رَوَاهُ الْحَكَمُ بْنُ مَرْوَانَ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ نَزَلَتْ قَضِيَّةٌ فِی زَمَانِ خِلَافَتِهِ فَقَامَ لَهَا وَ قَعَدَ وَ أُرْتِجَ (۲) لَهَا وَ نَظَرَ مَنْ حَوْلَهُ فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ وَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ مَا تَقُولُونَ فِی هَذَا الْأَمْرِ فَقَالُوا أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْأَمْرُ بِيَدِكَ فَغَضِبَ مِنْ ذَلِكَ وَ قَالَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ قُولُوا قَوْلًا سَدِيداً ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ لَنَعْلَمَنَّ مَنْ صَاحِبُهَا وَ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِهَا فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَأَنَّكَ أَرَدْتَ ابْنَ أَبِی طَالِبٍ قَالَ أَنَّى نَعْدِلُ عَنْهُ وَ هَلْ لَقِحَتْ حُرَّةٌ بِمِثْلِهِ قَالُوا نأت [نَأْتِی] بِهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ هَيْهَاتَ هُنَاكَ شَيْخٌ مِنْ هَاشِمٍ وَ نَسَبٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَا يَأْتِی فَقُومُوا بِنَا إِلَيْهِ قَالَ فَقَامَ عُمَرُ

ص: ۱۲۲

۱- ۱. الروضه: ۱۶.

۲- ۲. أی اضطرب.

وَ مَنْ مَعَهُ وَ هُوَ يَقُولُ أَ يَحْسَبُ الْإِنْسانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدىً أَ لَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنى ثُمَّ كانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى وَ دُمُوعُهُ تَجْرِى عَلَى خَدَّيْهِ قَالَ فَأَخْمَشَ (۱) الْقَوْمُ لِبُكَائِهِ ثُمَّ سَكَتَ فَسَكَتُوا وَ سَأَلَهُ عُمَرُ عَنْ مَسْأَلَتِهِ فَأَصْدَرَ لَهَا جَوَاباً فَقَالَ أَمَ وَ اللَّهِ يَا أَبَا الْحَسَنِ لَقَدْ أَرَادَكَ اللَّهُ لِلْحَقِّ وَ لَكِنْ أَبَى قَوْمُكَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام يَا أَبَا حَفْصٍ عَلَيْكَ مِنْ هُنَا وَ مِنْ هُنَا إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كانَ مِيقاتاً قَالَ فَضَرَبَ عُمَرُ بِإِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى وَ خَرَجَ مُرْبَدَّ اللَّوْنِ (۲) كَأَنَّمَا يَنْظُرُ فِي سَوَادٍ وَ هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ كِتَابِ أَعْلَامِ النُّبُوَّهِ فِي الْقَائِمَهِ الْأُولَى (۳).

**[ترجمه]فضائل، کتاب روضه: حکم بن مروان گفت: در دوران خلافت عمر بن خطاب مشکلی به وجود آمد. عمر بالا و پائین می‌پرید و مضطرب و پریشان گشته بود و نمی‌دانست چگونه آن را حل کند. اطرافش را نگاه کرد و گفت: ای مهاجران و انصار در این مشکل چه می گوید؟ گفتند: تو امیرمؤمنان و جانشین رسول خدا هستی؛ فرمان به دست تو است؟ عمر از این جواب به خشم آمد و گفت: «{ای کسانی که ایمان آورده اید از خدا بترسید و سخنان سنجیده و درست گویید} سپس گفت: به خدا سوگند، حل کننده و آگاه ترین شخص به این مسئله را می شناسم، گفتند: ای امیر مؤمنان! گویا منظورت پسر ابی طالب است؟ گفت: چگونه می‌توانیم از او صرف نظر کنیم و آیا زنی آزاد مانند او را به دنیا آورده است؟ گفتند: او را بیاوریم ای امیر مؤمنان؟ گفت: هیهات! او از بزرگان

بنی هاشم و نزدیک پیامبر است. او به اینجا نمی آید، برخیزید تا ما نزد او رویم. عمر و افرادی که با او بودند به راه افتادند و نزد حضرت رسیدند در حالی که این آیه را می‌خواند: «أَيَحْسَبُ الْإِنْسانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدىً أَ لَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنى ثُمَّ كانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى» {آیا انسان پندارد که بیهوده رها می شود! مگر او [قبلاً] نطفه ای نبود که [در رحم] ریخته می شود؟پس عَلَقه[= آویزک] شد و [خدایش] شکل داد و درست کرد } - . نبأ / ۱۷ - سپس

حضرت شروع به گریه کردن کرد وهمراهانش به خاطر گریه او به سر و صورت خود زدند. سپس ساکت شد و آنها هم ساکت شدند. آنگاه عمر سؤالش را مطرح کرد و جواب خود را از علی علیه السلام شنید. عمر گفت: به خدا سوگند ای ابا الحسن خداوند متعال تو را برای حق خواست اما قومت ابا کردند! امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: بر تو است از اینجا و از اینجا «إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كانَ مِيقاتا» { قطعا وعدگاه [ما با شما] روز داوری است} راوی گفت: عمر در حالی که - به نشانه پشیمانی - دستانش را به هم می‌زد و رنگ رخش سیاه شده بود، گویی در سیاهی می‌نگرد آنجا را ترک کرد.

این حدیث از کتاب اعلام النبوه در بخش اول آمده است - . الفضائل: ۱۴۳، الروضه: ۱۲۱ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ كِتَابِ الْيَوَاقِيتِ لِأَبِي عُمَرَ الزَّاهِدِ قَالَ أَخْبَرَنِي بَعْضُ الثِّقَاتِ عَنْ رِجَالِهِ قَالُوا: دَخَلَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ إِلَى الْكُوفَهِ وَ كَانَ فِيهَا رَجُلٌ يُظْهِرُ الْإِمَامَهَ فَسَأَلَ الرَّجُلُ عَنْ أَحْمَدَ مَا لَهُ لَا يَقْصِدُنِي فَقَالُوا لَهُ إِنَّ أَحْمَدَ لَيْسَ يَعْتَقِدُ مَا تُظْهِرُ فَلَا يَأْتِيكَ إِلَّا أَنْ تَسْكُتَ عَنْ إِظْهَارِ مَقَالَتِكَ (۴) قَالَ فَقَالَ لَا بُدَّ مِنْ إِظْهَارِي لَهُ دِينِي وَ لِغَيْرِهِ وَ امْتَنَعَ أَحْمَدُ مِنَ الْمَجِي ءِ إِلَيْهِ فَلَمَّا عَزَمَ عَلَى

الْخُرُوجِ مِنَ الْكَوفَهِ قَالَتْ لَهُ الشِّيعَهُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَ تَخْرُجُ مِنَ الْكَوفَهِ وَ لَمْ تَكْتُبْ عَنْ هَذَا الرَّجُلِ فَقَالَ مَا أَصْنَعُ بِهِ لَوْ سَكَتَ عَنْ إِعْلَانِهِ بِذَلِكَ كَتَبْتُ عَنْهُ فَقَالُوا مَا نُحِبُّ أَنْ يَفُوتَکَ مِثْلُهُ فَأَعْطَاهُمْ مَوْعِداً عَلَی أَنْ يَتَقَدَّمُوا إِلَی الشَّيْخِ أَنْ يَكْتُمَ مَا هُوَ فِيهِ وَ جَاءُوا مِنْ فَوْرِهِمْ إِلَی الْمُحَدِّثِ وَ لَيْسَ أَحْمَدُ مَعَهُمْ فَقَالُوا إِنَّ أَحْمَدَ أَعْلَمُ بَغْدَادَ(۵) فَإِنْ خَرَجَ وَ لَمْ يَكْتُبْ عَنْکَ فَلَا بُدَّ أَنْ يَسْأَلَهُ

أَهْلُ بَغْدَادَ لِمَ لَمْ تَكْتُبْ عَنْ فُلَانٍ فَتُشْهَرُ بِبَغْدَادَ وَ تُلْعَنُ (۶) وَ قَدْ جِئْنَاکَ نَطْلُبُ حَاجَةً قَالَ هِیَ مَقْضِيَّهٌ فَأَخَذُوا مِنْهُ مَوْعِداً وَ جَاءُوا إِلَی أَحْمَدَ وَ قَالُوا قَدْ كَفَيْنَاکَ قُمْ مَعَنَا فَقَامَ فَدَخَلُوا عَلَی الشَّيْخِ فَرَحَّبَ بِأَحْمَدَ وَ رَفَعَ مَجْلِسَهُ وَ حَدَّثَهُ مَا سَأَلَ فِيهِ أَحْمَدُ مِنَ الْحَدِيثِ فَلَمَّا فَرَغَ أَحْمَدُ

۱- ۱. خمش الوجه: خدشه و لطمه.

۲- ۲. اربدّ لونه: صار متغيرا و تعبس.

۳- ۳. الفضائل: ۱۴۳. الروضه: ۲۱.

۴- ۴. فی المصدر: عن اظهار مقالتک له.

۵- ۵. فی المصدر: عالم بغداد.

۶- ۶. فی المصدر: و تکفر.

مَسَحَ الْقَلَمَ وَ تَهَيَّأَ لِلْقِيَامِ فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ قَالَ لَهُ أَحْمَدُ مَقْضِيَّةٌ قَالَ لَيْسَ أُحِبُّ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ عِنْدِي حَتَّى أُعَلِّمَكَ مَذْهَبِي فَقَالَ أَحْمَدُ هَاتِهِ فَقَالَ لَهُ الشَّيْخُ إِنِّي أَعْتَقِدُ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ إِنِّي أَقُولُ إِنَّهُ كَانَ خَيْرَهُمْ وَ إِنَّهُ كَانَ أَفْضَلَهُمْ وَ أَعْلَمَهُمْ وَ إِنَّهُ كَانَ الْإِمَامَ بَعْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ فَمَا تَمَّ كَلَامُهُ حَتَّى أَجَابَهُ أَحْمَدُ فَقَالَ يَا هَذَا وَ مَا عَلَيْكَ فِي هَذَا الْقَوْلِ (۱) وَ قَدْ تَقَدَّمَكَ فِي هَذَا الْقَوْلِ أَرْبَعَةٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله جَابِرٌ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ سَلْمَانُ فَكَادَ الشَّيْخُ يَطِيرُ فَرَحاً بِقَوْلِ أَحْمَدَ فَلَمَّا خَرَجْنَا شَكَرْنَا أَحْمَدَ وَ دَعَوْنَا لَهُ (۲).

وَ رَوَى الثَّعْلَبِيُّ عَنْ أَبِي مَنْصُورٍ الجمشازي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ الطُّوسِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَنْبَلٍ يَقُولُ: مَا جَاءَ لِأَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ الْفَضَائِلِ مَا جَاءَ لِعَلِيٍّ عليه السلام(۳).

يف، [الطرائف] عن الثعلبي: مثله (۴).

**[ترجمه]كشف الغمه: در كتاب يواقيت ابو عمر زاهد نقل مى‌كند از بعضى راويان مورد اعتماد كه خبر دادند و گفتند: احمد بن حنبل وارد كوفه شد. در آنجا محدثى بود كه اظهار مذهب اماميه مى‌كرد و از احوال احمد پرسيد كه آيا قصد آن ندارد كه به پيش من بيايد. گفتند: او معتقد نيست آنچه تو اظهار آن مى‌كنى. او پيش تو نخواهد آمد مگر كه از اين سخنان ساكت شوى، گفت: من بايد دين خود را براى او و غير او بيان كنم، به احمد گفتند اما او امتناع نمود كه به پيش او برود. چون احمد خواست كه از كوفه برود بعضى از شيعيان به او گفتند كه تو از كوفه بيرون مى روى اين در حالى است كه از اين مرد نه حديثى نوشته‌اى و نه چيزى نقل كرده‌اى، گفت: چه كنم اگر او از اعلان مذهب خود ساكت مى‌شد من او را مى ديدم و چيزى از او مى نوشتم. گفتند: ما خوش نداريم كه مثل او را از دست دهى. احمد آنها را وعده داد كه شما پيشتر برويد پيش آن شيخ و مقدمه ديدار را فراهم كنيد تا او مذهب خود را پنهان دارد تا من بتوانم نزد او روم. آنها بلافاصله پيش محدث رفتند بى آنكه احمد با ايشان باشد و گفتند: احمد بن حنبل عالمترين و سر آمدترين اهل بغداد است پس اگر از اينجا برود بدون آنكه از تو خط يا نقلى ببرد اهل بغداد گويند كه چرا از فلان شيخ چيزى ننوشتى و اين باعث مى شود [به اين عيب] مشهور شوى و تكفير شوى و ما براى حاجتى نزد تو آمده ايم. گفت: بگوئيد. گفتند آن درخواست احمد را قبول كن و او قبول كرد. فورا نزد احمد رفتند وگفتند: خواسته‌ات را برآورده كرديم. برخيز تا برويم. او برخاست و با آنها نزد شيخ رفتند. شيخ او را تعظيم كرد و در صدر مجلس نشاند و آنچه احمد از او پرسيد از حديث جواب داد و نوشت. چون احمد فارغ شد و قلم را پاك كرد تا برخيزد شيخ گفت: يا ابا عبد اللّه خواسته اى از تو دارم، گفت: بگو تا اجابت كنم. گفت دوست ندارم كه تو از پيش من بروى و من مذهب خود را به تو اعلام نكنم!. احمد گفت: آنچه دارى رو كن. شيخ گفت: بر اين باورم كه اميرمؤمنان عليه السلام بهترين شخص بعد از پيامبر صلى الله عليه و آله است. بر اين باورم كه او برترين و عالمترين آنها است، و بعد از پيغمبر صلى الله عليه و آله امام او است. چون كلام شيخ تمام شد احمد در جواب گفت: اين سخنى را كه تو مى... گوئى و به آن اعتقاد دارى پيش از تو چهار نفر از صحابه رسول خدا گفتند و بر آن اعتقاد داشتند؛ جابر، أبوذر، مقداد، و سلمان. شيخ از سخن احمد آنقدر خوشحال شد كه نزديك بود پرواز كند. چون از آنجا بيرون رفتيم شكر گفتيم احمد را و دعا كرديم او را. - . كشف الغمه: ۴۶ -

ثعلبی از احمد بن حنبل روایت کرده که گفت: فضائلی که درباره علی آمده است درباره هیچ صحابه دیگری نیامده است. - . کشف الغمه: ۴۸ -

الطرائف: از ثعلبی مانند آن را روایت کرده است. - . الطرائف: ۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کشف، [کشف الغمه] الْآثَارُ عَنْ سَالِمٍ: قِيلَ (۵) لِعُمَرَ نَرَاكَ تَصْنَعُ بِعَلِيٍّ شَيْئاً لَا تَصْنَعُهُ بِأَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ إِنَّهُ مَوْلَايَ.

وَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيَّانِ إِلَى عُمَرَ يَخْتَصِمَانِ فَقَالَ عُمَرُ يَا أَبَا الْحَسَنِ اقْضِ بَيْنَهُمَا فَقَضَى عَلَى أَحَدِهِمَا فَقَالَ الْمَقْضِيُّ عَلَيْهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا يَقْضِي بَيْنَنَا فَوَثَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ فَأَخَذَ بِتَلْبِيبِهِ وَ لَبَّبَهُ (۶) ثُمَّ قَالَ وَيْحَكَ مَا تَدْرِي

۱- ۱. أی لیس علیک بأس فی هذا القول.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۴۶.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۴۸.

۴- ۴. الطرائف: ۳۳.

۵- ۵. فی المصدر: قال قیل لعمر.

۶- ۶. لبب فلانا: أخذ بتلبيبه و جره. و التلبيب: الطوق.

مَنْ هَذَا هَذَا مَوْلَایَ وَ مَوْلَی کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مَنْ لَمْ یَکُنْ مَوْلَاهُ فَلَیْسَ بِمُؤْمِنٍ (۱).

وَ مِنْ کِتَابِ الْمُوَفَّقِیَّاتِ لِلزُّبَیْرِ بْنِ بَکَّارٍ الزُّبَیْرِیِّ عَنْ رِجَالِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنِّی لَأُمَاشِی عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فِی سِکَّهٍ مِنْ سِکَکِ الْمَدِینَهِ إِذْ قَالَ لِی یَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا أَظُنُّ صَاحِبَکَ إِلَّا مَظْلُوماً قُلْتُ فِی نَفْسِی وَ اللَّهِ لَا یَسْبِقُنِی بِهَا فَقُلْتُ یَا عُمَرُ فَارْدُدْ ظُلَامَتَهُ فَانْتَزَعَ یَدَهُ مِنْ یَدِی وَ مَضَی وَ هُوَ یُهَمْهِمُ سَاعَهً ثُمَّ وَقَفَ فَلَحِقْتُهُ فَقَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَا أَظُنُّهُمْ مَنَعَهُمْ مِنْهُ إِلَّا اسْتَصْغَرُوهُ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی هَذِهِ وَ اللَّهِ شَرٌّ مِنَ الْأُولَی فَقُلْتُ وَ اللَّهِ مَا اسْتَصْغَرَهُ اللَّهُ حِینَ أَمَرَهُ أَنْ یَأْخُذَ سُورَهَ بَرَاءَهَ مِنْ صَاحِبِکَ قَالَ فَأَعْرَضَ عَنِّی (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: به نقل از سالم آمده است: به عمر گفته شد که رفتاری که تو با علی داری با هیچ کدام از صحابه دیگر نداری. گفت: علی مولای من است.

و به نقل از امام باقر علیه السلام آمده است که: دو اعرابی در حالی که با هم نزاع داشتند نزد عمر آمدند، عمر گفت: ای ابا الحسن میان آنها داوری کن. علی علیه السلام بر ضد یکی از آنها رای صادر کرد. فرد محکوم شده به عمر گفت: ای امیرمؤمنان آیا این فرد میان ما قضاوت می‌کند؟ عمر به محض شنیدن این سخن گریبان آن فرد را گرفت و چاك زد. سپس گفت: وای بر تو مگر نمی‌دانی که این فرد کیست؟ این مولای من و تمام مؤمنان است و هرکس علی مولای او نباشد مؤمن نیست - . کشف الغمه: ۸۷ - .

از کتاب موفّقیّات: ابن عباس گفت: در یکی از کوچه های مدینه با عمر راه می‌رفتیم که به من گفت: ای ابن عباس دوست تو (علی) را مظلوم می‌بینم. به خودم گفتم: سوگند به خدا با این حرف بر من غلبه نمی کند. گفتم: ای عمر! پس ظلم به او را دفع کن! دست خود را از دستم جدا کرد و رفت و ساعتی آهسته و پنهان با خود سخن گفت سپس ایستاد تا به او برسم و گفت: ای ابن عباس! گمان می کنم که تنها دلیل روگردانی آنها کوچك شمردن سن اوست! با خود گفتم به خدا سوگند که این بدتر از اولی است. گفتم: به خدا سوگند پروردگار آنگاه که سوره برائت را از دوستت (ابوبکر) گرفت و به او داد کوچکش نشمرد. این را که گفتم از من روی گرداند - . کشف الغمه: ۱۲۶ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ أَبِی حُبَّهَ وَرَّاقِ الْجَاحِظِ قَالَ سَمِعْتُ الْجَاحِظَ عَمْرَو بْنَ بَحْرٍ یَقُولُ سَمِعْتُ النَّظَّامَ یَقُولُ: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام مِحْنَهٌ عَلَی الْمُتَکَلِّمِ إِنْ وَفَّاهُ حَقَّهُ غَلَا وَ إِنْ بَخَسَهُ حَقَّهُ أَسَاءَ وَ الْمَنْزِلَهُ الْوُسْطَی دَقِیقَهُ الْوَزْنِ حَادَّهُ اللِّسَانِ صَعْبَهُ التَّرَقِّی إِلَّا عَلَی الْحَاذِقِ الذَّکِیِّ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: جاحظ گوید: از نظّام شنیدم که گفت: علی بن ابی طالب محنتی بر متکلم است. اگر حقش را زیاد گوید غلو کرده است و اگر حقش را کم دهد مرتکب بدی شده است، و راه میانه این دو حد، باریک و حساس و صعب العبور است مگر برای فرد باهوش و تیز فهم - . امالی ابن الشیخ: ۲۳ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

جع، [جامع الأخبار] رَوَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ أَبِی قُحَافَهَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی خَلَقَ مِنْ نُورِ وَجْهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام مَلَائِکَهً یُسَبِّحُونَ وَ یُقَدِّسُونَ وَ یَکْتُبُونَ ثَوَابَ ذَلِکَ لِمُحِبِّیهِ وَ مُحِبِّی وُلْدِهِ علیه السلام(۴).

**[ترجمه]جامع الأخبار: ابو بکر گفت: از رسول خدا شنیدم که فرمود: خداوند متعال از نور رخسار علی ملائکه‌ای را خلق کرد که تقدیس و تسبیح او را به جای می‌آورند و پاداش آن را برای دوستداران او و خاندانش می نویسند - . جامع الأخبار: ۲۰۸ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] حَدَّثَنِی شِیرَوَیْهِ الدَّیْلَمِیُّ وَ أَبُو الْفَضْلِ الْحُسَیْنِیُّ السَّرْوِیُّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ عُمَیْرٍ اللَّیْثِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی خَلَقَ مَلَائِکَهً مِنْ نُورِ وَجْهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام(۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عمر بن خطاب گفت: خداوند متعال ملائکه ای را از نور رخسار علی علیه السلام خلق کرده است - . مناقب آل ابی طالب ۱ : ۵۶۵، ۵۶۶ - .

**[ترجمه]

«۱۸»

یف، [الطرائف] ذَکَرَ الْغَزَّالِیُّ فِی کِتَابِ الْمُنْقِذِ مِنَ الضَّلَالِ مَا هَذَا لَفْظُهُ: وَ الْعَاقِلُ

ص: ۱۲۵

۱- ۱. کشف الغمّه: ۸۷.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۱۲۶.

۳- ۳. أمالی ابن الشیخ: ۲۳.

۴- ۴. جامع الأخبار: ۲۰۸.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۵ و ۵۶۶.

يَقْتَدِی بِسَیِّدِ الْعُقَلَاءِ عَلِیٍّ علیه السلام حَیْثُ قَالَ لَا یُعْرَفُ الْحَقُّ بِالرِّجَالِ اعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ وَ قَالَ فِی رِسَالَهِ الْعِلْمِ اللَّدُنِّیِّ - قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَدْخَلَ لِسَانَهُ فِی فَمِی فَانْفَتَحَ فِی قَلْبِی أَلْفُ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ وَ فَتَحَ لِی کُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ وَ قَالَ أَیْضاً لَوْ ثُنِیَتْ لِیَ الْوِسَادَهُ وَ جَلَسْتُ عَلَیْهَا لَحَکَمْتُ بَیْنَ أَهْلِ التَّوْرَاهِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ أَهْلِ الْإِنْجِیلِ بِإِنْجِیلِهِمْ وَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ وَ هَذِهِ الْمَرْتَبَهُ لَا تُنَالُ بِمُجَرَّدِ التَّعَلُّمِ بَلْ یَتَمَکَّنُ الْمَرْءُ فِی هَذِهِ الْمَرْتَبَهِ بِقُوَّهِ الْعِلْمِ اللَّدُنِّیِّ وَ کَذَا قَالَ لَمَّا حَکَی عَنْ عَهْدِ مُوسَی أَنَّ شَرْحَ کِتَابِهِ کَانَ أَرْبَعِینَ وِقْراً قَالَ الْغَزَّالِیُّ وَ هَذِهِ الْکَثْرَهُ وَ السَّعَهُ وَ الِانْفِتَاحُ فِی الْعِلْمِ لَا یَکُونُ إِلَّا مِنْ لَدُنْ إِلَهِیٍّ سَمَاوِیٍّ (۱).

أقول: سائر أبواب هذا المجلد و أبواب کتاب الفتن و سائر مجلدات الإمامه مشحونه بإقرار المخالفین بفضلهم علیهم السلام.

ص: ۱۲۶

۱- ۱. لم نجده فی الطرائف المطبوع.

**[ترجمه]طرائف: غزالی در کتاب المنقذ من الضلال آورده است: انسان عاقل بایـد به سرور عاقلان علی بن ابی طالب اقتدا کنـد که فرمود: حق با مردان شناخته نمی‌شود. خود حق را بشناس صاحبان آن را هم خواهی شناخت. و در رساله علم لـدنّی گفت: امیرمؤمنان فرمود: رسول خـدا صلی الله علیه و آله زبـانش را در دهانم فرو برد و در قلبم هزار درِ از علم گشود و از هر در، هزار درِ دیگر بـاز شـد. همچنین فرمود: اگر برای من منبری زده شود و بر روی آن بنشینم میان یهودیان بـا تورات، میان مسیحیان بـا انجیـل و میان مسلمانان بـا فرقـان قضاوت خواهم کرد. و این مرتبه تنها با یادگیری به دست نمی‌آیـد بلکه فرد با کمک علم لـدنی به این مقام می‌رسـد. همچنان که حضرت به هنگام سخن از عهـد موسـی فرمود که شرح کتابش چهل بار سنگین می شود. این کثرت و فراوانی و گشایش در علم، نیست مگر از جانب فرد الهی و آسمانی. - . الطرائف ۱: ۱۳۶ -

مولـف: دیگر بـاب هـای این مجلـد و بـاب هـای کتـاب فتنه هـا و سـایر مجلـدات امـامت پر از اقرار مخالفـان به فضائـل علی و خاندانش علیهم السلام است .

**[ترجمه]

أبواب كرائم خصاله و محاسن أخلاقه و أفعاله صلوات الله عليه و على آله

باب ۹۳ علمه عليه السلام و أن النبي صلى الله عليه و آله علمه ألف باب و أنه كان محدثا

الأخبار

«۱»

ل، [الخصـال] ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنْ بِسْطَامَ بْنِ مُرَّةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ حَسَّانَ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْعَبْدِيِّ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَسَرَّ إِلَيَّ أَلْفَ حَدِيثٍ فِي كُلِّ حَدِيثٍ أَلْفُ بَابٍ لِكُلِّ بَابٍ أَلْفُ مِفْتَاحٍ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]خصال: اصبغ بن نباته از امیرمؤمنان علیه السلام نقل کرد که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار حدیث را مخفیانه به من فرمود. در هر حدیثی هزار در و برای هر دری هزار کلید است. تا آخر روایت. - . الخصال ۲: ۱۷۴، ۱۷۵ -

**[ترجمه]

«۲»

ل، [الخصـال] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ أَبَانٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَّمَ عَلِيّاً بَاباً يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (۲).

یر، [بصائر الدرجات] اليقطيني: مثله (۳)

**[ترجمه]خصال: امام باقر علیه السـلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله بابی را به امیرمؤمنان آموخت که هر بابی از آن هزار باب را باز می کند - ۲. الخصال ۲: ۱۷۴، ۱۷۵ - .

در بصائر الدرجات هم مانند آن به نقل از یقطینی آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۷. - .

**[ترجمه]

بیان

قال الشـیخ المفید قدس الله روحه قد تعلق قوم من ضعفه العامه بهذا الخبر علی صحه الاجتهاد و القیاس فأجاب عن ذلک بوجوه ثم ذکر فی تأویل الخبر وجوها:

منها أن المعلم له الأبواب هو(۴) رسول الله صلی الله علیه و آله فتح له بکل باب منها

۱- ۱. الخصال ۲: ۱۷۴ و ۱۷۵.

۲- ۲. الخصال ۲: ۱۷۴ و ۱۷۵.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۷.

۴- ۴. فی المصدر: و هو.

ألف باب و وقفه على ذلك.

و منها أن علمه بكل باب أوجب فكره فيه فبعثه الفكر على المسأله عن شعبه و متعلقاته فاستفاد بالفكر فيه علم ألف باب بالبحث عن كل باب منها و مثل هذا

قَوْلُ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَّثَهُ اللَّهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

و منها أنه صلى الله عليه و آله نص له على علامات تكون عندها حوادث كل حادثه تدل على حادث (١) إلى أن تنتهى إلى ألف حادثه فلما عرف الألف علامه عرفه (٢) بكل علامه منها ألف علامه و الذى يقرب هذا من الصواب أنه عليه السلام أخبرنا بأمور تكون قبل كونها ثم قال عقيب إخباره بذلك علمنى رسول الله صلى الله عليه و آله ألف باب فتح لى كل باب ألف باب. و قال بعض الشيعه إن معنى هذا القول أن النبى صلى الله عليه و آله نص (٣) على صفه ما فيه الحكم على الجمله دون التفصيل

كَقَوْلِهِ: يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ (۴).

فكان هذا بابا استفيد منه تحريم الأخت من الرضاعه و الأم و الخاله و العمه و بنت الأخ و بنت الأخت (۵) و

كَقَوْلِ الصَّادِقِ عليه السلام: الرِّبَا فِي كُلِّ مَكِيلٍ وَ مَوْزُونٍ.

فاستفيد بذلك الحكم فى أصناف المكيلات و الموزونات (۶) و الأجوبه الأوله لى و أنا أعتمدها انتهى كلامه قدس سره (٧). أقول ينافى الثالث ما صرح به

فِي رِوَايَهِ ابْنِ نُبَاتَهَ وَ غَيْرِهِ: عَلَّمَنِي أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ مِمَّا كَانَ وَ مِمَّا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

و يؤيد الأخير ما ورد

فِي رِوَايَهِ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: كُلَّمَا غَلَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ أَمْرٍ

١- ١. فى المصدر: على حادثه.

٢- ٢. فى المصدر: عرف.

٣- ٣. فى المصدر: نص له.

۴- ۴. فى المصدر: بالنسب.

۵- ۵. فى المصدر: و ابنه الاخت.

۶- ۶. قد ذكر فى المصدر امثله اخرى هنا أسقطها المصنّف.

٧- ٧. الفصول المختاره ١: ۶٨ و ۶٩.

فَاللَّهُ أَعْذَرُ لِعَبْدِهِ ثُمَّ قَالَ هَذَا مِنَ الْأَبْوَابِ الَّتِي يَفْتَحُ كُلَّ بَابٍ مِنْهَا أَلْفَ بَابٍ.

و الظاهر أن المراد أنه صلى الله علیه و آله علمه ألف نوع من أنواع استنباط العلوم یستنبط من كل منها ألف مسأله أو ألف نوع و الاجتهاد إنما یمنع منه (۱) لابتنائه على الظن فأما إذا علم الرسول صلى الله علیه و آله كیفیه الاستخراج على وجه یحصل العلم بحكمه تعالى فلیس من الاجتهاد فی شی ء و قد أوردت أكثر هذه الأخبار فی كتاب العقل و العلم و باب وصیه النبی صلى الله علیه و آله و أبواب علوم الأئمه علیهم السلام.

**[ترجمه]شیخ مفید قدس الله روحه گفت: جمعی از عامه مردم کوته فکر با تمسک کردن به این حدیث بر صحت اجتهاد و قیاس حکم داده‌اند. شیخ مفید به این مسئله به چند طریق پاسخ داده و سپس در تاویل خبر چند وجه را ذکر کرده است که از آنها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

نخست اینکه خود رسول خدا این باب ها را به او آموخت و برای هر کدام از آن باب ها هزار باب را باز کرد و علی علیه السلام را بر آن مسلط کرد.

دوم اینکه علم او به هر بابی باعث اندیشیدن در آن شد و اندیشه باعث سوال کردن از شعبه ها و متعلقات آن از رسول خدا شد پس با اندشیدن در آن علم هزار باب را آموخت و به جستجو در آنها پرداخت. و این مثل آن سخن رسول خدا صلی الله است که می‌فرماید: هرکس به آنچه که می‌داند عمل کند خداوند علم آنچه را که نمی‌داند به او خواهد آموخت.

سوم اینکه پیامبر صلی الله علیه و آله نشانه های حوادث را به او آموخت و هر حادثه‌ای بر حادثه‌ای دیگر دلالت می کرد تا اینکه به هزار حادثه منتهی شد. هرگاه با هزار علامت آشنا شد با هر علامتی از آن با هزار علامت دیگر آشنائی پیدا کرد. آنچه شاهدی بر این وجه می‌باشد این است که هنگامی که علی علیه السلام ما را از اموری قبل از به وقوع پیوستن آنها خبردار کرده، بعد از آن فرموده: رسول خدا هزار باب را به من آموخت که هر بابی از آن هزار باب دیگر را بر روی من گشود.

بعضی از شیعه بر این باورند که معنای سخن فوق این است که رسول خدا مسائل کلی را به علی علیه السلام آموخت بدون آنکه وارد جزئیات و تفصیل آن شود به عنوان مثال فرمود: هر آنچه از طریق نسب حرام می شود از طریق رضاع نیز حرام می شود. از این حکم می توان به حرام بودن ازدواج با خواهر شیری، مادر، خاله، عمه، خواهر زاده و برادر زاده شیری حکم داد و همچنین مانند سخن امام صادق که فرمود: ربا در هر چیز پیمانه‌کردنی و وزن‌کردنی وجود دارد. که از آن حکم انواع پیمانه‌.. کردنیها و وزن‌کردنیها به دست می آید. جواب های اولی متعلق به من است و به آنها باور دارم، سخن شیخ مفید قدس سره به پایان رسید.

می‌گویم: قول سوم با آنچه که در روایت ابن نباته ودیگران به آن تصریح شده است منافات دارد و آن اینکه «هزار باب از حلال وحرام و آنچه که بوده و تا قیامت خواهد بود را به من آموخت» و قول آخر را آنچه که در روایت موسی بن بکر به نقل از امام جعفر صادق علیه السلام آمده تایید می‌کند که فرمود: در هر امری که از جانب خدا بر بنده پیش بیاید، خداوند بنده خود را معذور می دارد. سپس گفت: این از ابوابی است که هر باب آن هزار باب دیگر را باز می‌کند. و ظاهر امر این است که

پیامبرصلی الله علیه و آله هزار نوع از انواع استنباط علوم را به امیرمؤمنان علیه السلام آموخت که از هر کدام از آنها هزار مسئله یا نوع را استنباط کرد. و اینکه از اجتهاد منع می شود تنها به این دلیل است که بر پایه ظن و گمان است. پس اگر خود رسول خدا صلی الله علیه و آله کیفیت استخراج مسائل را به گونه‌ای تعلیم دهد که از آن علم به حکم الهی حاصل شود هرگز از باب اجتهاد مذموم نیست. بیشتر این اخبار را در کتاب عقل و علم و باب وصیه النبی صلی الله علیه و آله و بابهای علوم ائمه علیهم السلام آورده‌ام.

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِیعِیِّ قَالَ سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مِمَّنْ یَثِقُ بِهِ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ فِی صَدْرِی هَذَا لَعِلْماً جَمّاً عَلَّمَنِیهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَوْ أَجِدُ لَهُ حَفَظَةً یَرْعَوْنَهُ حَقَّ رِعَایَتِهِ وَ یَرْوُونَهُ عَنِّی کَمَا یَسْمَعُونَهُ مِنِّی إِذاً لَأَوْدَعْتُهُمْ بَعْضَهُ فَعَلَّمَ بِهِ کَثِیراً مِنَ الْعِلْمِ (۲) إِنَّ الْعِلْمَ مِفْتَاحُ کُلِّ بَابٍ وَ کُلُّ بَابٍ یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ (۳).

یر، [بصائر الدرجات] ابن عیسی عن ابن محبوب: مثله (۴).

**[ترجمه]خصال: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: در سینه‌ام علم فراوانی وجود دارد که آن را پیامبر صلی الله علیه و آله به من آموخته است. اگر حافظانی می یافتم که آن را به خوبی حفظ کنند و آن را همان‌طور که از من می‌شنوند روایت کنند، بعضی از آن را به آنها می‌سپردم تا با آن، علم بسیاری را بدانند. علم، کلید هر بابی است و هر بابی هزار باب را باز می کند - . الخصال ۲: ۱۷۵ - .

در بصائر الدرجات هم به نقل از ابن محبوب مانند آن ذکر شده است - . بصائر الدرجات: ۸۷ - .

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ وَ الْعَطَّارُ جَمِیعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحَجَّالِ عَنِ اللُّؤْلُؤِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ وَ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ أَبِی الدَّیْلَمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوْصَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام بِأَلْفِ بَابٍ کُلُّ بَابٍ یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ (۵).

یر، [بصائر الدرجات] ابن عیسی عن الحجال: مثله (۶).

۱- ۱. فی(د): یمتنع منه.

۲- ۲. فی المصدر: کثیر من العلم.

۳- ۳. الخصال ۲: ۱۷۵.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۷.

۵- ۵. الخصال ۲: ۱۷۵ و ۱۷۶.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۸۷.

**[ترجمه]خصال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار باب را به علی علیه السلام آموخت که هر کدام از آنها هزار باب دیگر را می گشود - . الخصال ۲: ۱۷۵ ، ۱۷۶ - .

در بصائر الدرجات از حجال مانند آن روایت شده است - . بصائر الدرجات: ۸۷ - .

**[ترجمه]

«۵»

ل، [الخصال] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ عِمْرَانَ عَنْ یُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَ عَلِیّاً علیه السلام أَلْفَ بَابٍ یَفْتَحُ کُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ قَالَ فَقَالَ لِی بَلْ عَلَّمَهُ بَاباً وَاحِداً یَفْتَحُ (۱) ذَلِکَ الْبَابُ أَلْفَ بَابٍ یَفْتَحُ کُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (۲).

یر، [بصائر الدرجات] إبراهیم بن هاشم: مثله (۳).

**[ترجمه]خصال: عمر بن یزید گفت: از امام صادق علیه السلام پرسیدم: به ما خبر رسیده که رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام هزار باب را آموخته و هر باب از آن هزار باب دیگر را می گشاید. فرمود: بلکه یک باب را به او آموخت و آن باب هزار باب دیگر را بر روی او باز می کند و هر باب از آن، هزار باب دیگر را می گشاید - . الخصال ۲: ۱۷۶ - .

در بصائر الدرجات به نقل از ابراهیم بن هاشم مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۷ - .

**[ترجمه]

«۶»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ وَ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ مَعاً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِیِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ مِمَّا کَانَ وَ مِمَّا یَکُونُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ کُلُّ بَابٍ مِنْهَا یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ فَذَلِکَ أَلْفُ أَلْفِ بَابٍ حَتَّی عَلِمْتُ عِلْمَ الْمَنَایَا وَ الْبَلَایَا وَ فَصْلَ الْخِطَابِ (۴).

یر، [بصائر الدرجات] إبراهیم بن إسحاق: مثله (۵).

**[ترجمه]خصال: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار باب از حلال وحرام و آنچه که بوده و تا قیامت خواهد بود را به من آموخت. هر باب از آنها هزار باب را خواهد گشود و آن هزار هزار باب خواهد شد تا جایی که علم مرگ ها، بلاها و فصل الخطاب را هم آموختم. - . الخصال ۲: ۱۷۵ -

در بصائر الدرجات به نقل از ابراهیم بن اسحاق مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۷ - .

**[ترجمه]

«۷»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ الشِّیعَهَ یَتَحَدَّثُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَ عَلِیّاً علیه السلام بَاباً یُفْتَحُ مِنْهُ أَلْفُ بَابٍ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَا أَبَا مُحَمَّدٍ عَلَّمَ وَ اللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً أَلْفَ بَابٍ یُفْتَحُ لَهُ مِنْ کُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ قُلْتُ لَهُ هَذَا وَ اللَّهِ هُوَ الْعِلْمُ قَالَ إِنَّهُ لَعِلْمٌ وَ لَیْسَ بِذَاکَ (۶).

ص: ۱۳۰

۱- ۱. فی المصدر« فتح» فی الموضعین الأخیرین. و فی البصائر فی جمیع المواضع.

۲- ۲. الخصال ۲: ۱۷۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۷.

۴- ۴. الخصال ۲: ۱۷۵.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۷.

۶- ۶. الخصال ۲: ۱۷۶ و ۱۷۷. و الظاهر ان المراد من قوله« و لیس بذاک» أن علم أمیر المؤمنین علیه السلام لیس منحصرا فی ذلک، بل له علوم کثیره و مقامات اخری غیر ما ذکر.

یر، [بصائر الدرجات] ابن عیسی: مثله (۱).

**[ترجمه]خصال: ابوبصیر گفت: بر امام صادق علیه السلام وارد شدم و به او گفتم: شیعیان می گویند که رسول خدا صلی الله علیه و آله بابی را به علی آموخت که هزار باب دیگر را بر روی او گشود. امام فرمود: ای ابا محمد سوگند به خدا رسول خدا هزار باب را به علی آموخت که از هر کدام از آنها هزار باب دیگر باز شد. به او گفتم: به خدا سوگند این همان علم [اصلی] امام است؟ فرمود: این علم است اما آن علم [اصلی] نیست - . الخصال ۲ : ۱۷۶ ، ۱۷۷ - .

در بصائر الدرجات هم به نقل از ابن عیسی مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۶ - .

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْعَبْدِیِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَایَهَ بْنِ رِبْعِیٍّ قَالَ: کَانَ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَثِیراً مَا یَقُولُ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی فَوَ اللَّهِ مَا مِنْ أَرْضٍ مُخْصِبَهٍ وَ لَا مُجْدِبَهٍ وَ لَا فِئَهٌ تُضِلُّ مِائَهً أَوْ تَهْدِی مِائَهً إِلَّا وَ أَنَا أَعْلَمُ قَائِدَهَا وَ سَائِقَهَا وَ نَاعِقَهَا إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: امیرمؤمنان علی علیه السلام بسیار می‌فرمود: از من سؤال کنید پیش از آنکه مرا در نیابید، سوگند به خدا هیچ زمینی نیست چه سرسبز وچه شوره زار و هیچ گروهی نیست که گمراه کننده صد نفر و یا هدایت کننده صد نفر باشد جز آنکه رهبر، سوق دهنده و بانگ‌زننده آن را تا روز قیامت می شناسم - . امالی الطوسی: ۳۷ - .

**[ترجمه]

«۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّلَّالِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُزَنِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ غُرَابٍ عَنْ مُوسَی بْنِ قَیْسٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ عِیَاضٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: مَرَّ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِمَلَإٍ فِیهِ سَلْمَانُ فَقَالَ لَهُمْ سَلْمَانُ قُومُوا فَخُذُوا بِحُجْزَهِ هَذَا فَوَ اللَّهِ لَا یُخْبِرُکُمْ بِسِرِّ نَبِیِّکُمْ أَحَدٌ غَیْرُهُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: عیاض از پدرش نقل کرد که گفت: علی بن ابی طالب از کنار جمعی که سلمان هم در میان آنها بود گذشت، سلمان به آنها گفت: برخیزید و دامن این مرد را بگیرید. سوگند به خدا هیچ کس به جز او شما را به سرّ پیامبرتان آگاه نمی‌سازد - . امالی الطوسی: ۷۸ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

«۱۰»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ وَ ابْنِ هَاشِمٍ مَعاً عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: لَقَدْ عَلَّمَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَلْفَ بَابٍ (۴) کُلُّ بَابٍ یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ.

یر، [بصائر الدرجات] ابن یزید: مثله (۵).

**[ترجمه]خصال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار باب را به من آموخت که هر باب آن هزار باب دیگر را باز می‌کند - . الخصال ۲: ۱۷۶ - .

در بصائر درجات هم مانند آن به نقل از ابن یزید ذکر شده است - . بصائر الدرجات: ۸۷ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ وَ الْعَطَّارُ جَمِیعاً عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَ عَلِیّاً بَاباً یَفْتَحُ لَهُ أَلْفَ بَابٍ کُلُّ بَابٍ یَفْتَحُ لَهُ أَلْفَ بَابٍ (۶).

ص: ۱۳۱

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۸۶. و السند فیه هکذا: أحمد بن محمّد عن الحسین بن سعید اه.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۳۷.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۷۸.

۴- ۴. الخصال ۲: ۱۷۶.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۷.

۶- ۶. الخصال ۲: ۱۷۶.

یر، [بصائر الدرجات] أحمد بن الحسن: مثله (۱)

ل، [الخصال] ابن الوليد عن الصفار عن محمد بن عبد الجبار عن عبد الله بن محمد الحجال عن ثعلبه عن عبد الله بن هلال عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۲)

یر، [بصائر الدرجات] محمد بن عبد الجبار: مثله (۳).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا بابی را به علی آموخت که از آن هزار باب دیگر باز می‌شد و هر باب آن هزار باب دیگر را باز می کرد - . الخصال ۲: ۱۷۶ - .

در بصائر الدرجات هم مانند آن به نقل از احمد بن حسن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۶، ۸۷ - .

در خصال هم به نقل امام صادق علیه السلام مانند آن آمده است - . الخصال ۲: ۱۷۷ - و در بصائر الدرجات هم این بار به نقل از عبدالجبار مانند آن ذکر شده است - . بصائر الدرجات: ۸۶ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِيدِ وَ الْعَطَّارُ جَمِيعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَكِيمٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً أَلْفَ بَابٍ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (۴).

یر، [بصائر الدرجات] ابن يزيد: مثله (۵).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار باب را به علی علیه السلام آموخت که هر یک از آن هزار باب دیگر را می گشود. - . الخصال ۲: ۱۷۷ -

در بصائر به نقل از ابن یزید مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۶ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

ل، [الخصال] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ إِلَى ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَ عَلِيّاً أَلْفَ حَرْفٍ كُلُّ حَرْفٍ يَفْتَحُ أَلْفَ حَرْفٍ وَ الْأَلْفُ حَرْفٍ كُلُّ حَرْفٍ مِنْهَا يَفْتَحُ أَلْفَ حَرْفٍ (۶).

یر، [بصائر الدرجات] محمد بن عبد الجبار عن محمد بن إسماعيل عن منصور بن يونس: مثله (۷)

یر، [بصائر الدرجات] ابن یزید عن ابن أبی عمیر: مثله (۸).

**[ترجمه]خصال: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار حرف را به علی علیه السلام آموخت. هر حرف هزار حرف را بر روی او گشود و هر کدام از آنها هم هزار حرف دیگر را بر روی او باز کرد. - . الخصال ۲: ۷۷ -

در بصائر الدرجات از منصور بن یونس مانند آن نقل شده است همچنین از ابن یزید از پدرش از ابن ابی عمیر مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

ل، [الخصال] الثَّلَاثَهُ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ وَ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ أَبِی الدَّیْلَمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوْصَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام أَلْفَ کَلِمَهٍ وَ أَلْفَ بَابٍ یَفْتَحُ کُلُّ کَلِمَهٍ وَ کُلُّ بَابٍ أَلْفَ کَلِمَهٍ وَ أَلْفَ بَابٍ (۹).

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۸۶ و ۸۷.

۲- ۲. الخصال ۲: ۱۷۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۶.

۴- ۴. الخصال ۲: ۱۷۷.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۶.

۶- ۶. الخصال ۲: ۱۷۷.

۷- ۷. بصائر الدرجات: ۸۸.

۸- ۸. بصائر الدرجات: ۸۸.

۹- ۹. الخصال ۲: ۱۷۸.

**[ترجمه]خصال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا هزار کلمه و هزار باب را به علی علیه السلام آموخت که هر کلمه و هر باب هزار کلمه و هزار باب دیگر را بر روی او گشود - . الخصال ۲: ۱۷۸ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

ل، [الخصال] الثَّلَاثَهُ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَهَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ فِي ذُؤَابَهِ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَحِيفَهٌ صَغِيرَهٌ فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَيُّ شَيْ ءٍ كَانَ فِي تِلْكَ الصَّحِيفَهِ قَالَ هِيَ الْأَحْرُفُ الَّتِي يَفْتَحُ كُلُّ حَرْفٍ مِنْهَا أَلْفَ حَرْفٍ قَالَ أَبُو بَصِيرٍ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَمَا خَرَجَ مِنْهَا إِلَّا حَرْفَانِ حَتَّى السَّاعَهِ(۱).

ير، [بصائر الدرجات] ابن عيسى: مثله (۲).

**[ترجمه]خصال: ابوبصیر از امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرد که گفت: در محفظه ای که با بندی به شمشیر رسول خدا بسته بود، نوشته کوچکی بود. گفتم چه چیزی در آن بود؟ فرمود: در آن حرف هایی بود که هر کدام از آنها هزار حرف می گشود. ابوبصیر گفت: امام صادق علیه السلام فرمود: تا به امروز تنها دو حرف از آن خارج شده است - . الخصال ۲: ۱۷۷ - .

در بصائر درجات به نقل از ابن عیسی مانند آن ذکر شده است - . بصائر الدرجات:۸۸ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

ل، [الخصال] أَبِي وَ ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ ذَرِيحٍ الْمُحَارِبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: جَلَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَى عَلِيٍّ علیه السلام ثَوْباً ثُمَّ كَلَّمَهُ أَلْفَ كَلِمَهٍ يَفْتَحُ كُلُّ كَلِمَهٍ أَلْفَ كَلِمَهٍ(۳).

ير، [بصائر الدرجات] ابن أبي الخطاب:(۴).

**[ترجمه]خصال: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله پیراهنی را بر علی علیه السلام پوشاند، سپس هزار کلمه را به او گفت که هر کلمه هزار کلمه دیگر را می گشود - . الخصال ۲: ۱۷۸ - .

در بصائر درجات به نقل از ابن ابی الخطاب مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات:۸۹ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

ل، [الخصال] أَبِی وَ ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ وَ مَاجِيلَوَيْهِ وَ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَ حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ وَ ابْنُ نَاتَانَه وَ الْمُكَتِّبُ وَ الْهَمَذَانِيُّ جَمِيعاً عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السلام أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً أَلْفَ كَلِمَهٍ كُلُّ كَلِمَهٍ تَفْتَحُ أَلْفَ كَلِمَهٍ(۵).

یر، [بصائر الدرجات] إبراهيم بن هاشم عن عبد الله بن المغيره عن عبد المؤمن بن القاسم الأنصاری عن الحارث بن المغيره عن أبی جعفر علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]خصال: امام جواد علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار کلمه را به علی علیه السلام آموخت که هر کلمه هزار کلمه دیگر را می گشود. -. الخصال۲: ۱۷۸ -

در بصائر الدرجات از امام محمد باقرعلیه السلام مانند آن آمده است -. بصائر الدرجات: ۸۹ -.

**[ترجمه]

«۱۸»

ل، [الخصال] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عِيسَى وَ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ وَ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام:

ص: ۱۳۳

۱- ۱. الخصال ۲: ۱۷۷.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۸.

۳- ۳. الخصال ۲: ۱۷۸. و فيه: جلل رسول اللّه صلّی اللّه عليه و آله عليا ثوبا ثمّ علمه ألف كلمه.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۹.

۵- ۵. الخصال ۲: ۱۷۸.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۸۹.

أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله علیه و آله حَدَّثَ عَلِيّاً أَلْفَ كَلِمَةٍ كُلَّ كَلِمَةٍ تَفْتَحُ أَلْفَ كَلِمَةٍ فَمَا يَدْرِي النَّاسُ مَا حَدَّثَهُ (۱).

یر، [بصائر الدرجات] ابن هاشم: مثله (۲).

**[ترجمه]خصال: امام باقر علیه السلام فرمود: پیامبرصلی الله علیه و آله هزار کلمه را به علی علیه السلام فرمود که هر کلمه هزار کلمه دیگر را می گشود. مردم از آنچه که پیامبر به علی فرمود چیزی نفهمیدند - . الخصال ۲: ۱۷۸ - .

در بصائر الدرجات مانند آن به نقل از ابن هشام آمده است - .بصائر الدرجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] أَبِي وَ ابْنُ الْوَلِيدِ وَ الْعَطَّارُ جَمِيعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى وَ ابْنِ هَاشِمٍ مَعاً عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي الْمَغْرَاءِ عَنْ ذَرِيحٍ الْمُحَارِبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: نَحْنُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ قَالَ جَلَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله عَلَى عَلِيٍّ علیه السلام ثَوْباً ثُمَّ عَلَّمَهُ وَ ذَلِكَ مَا يَقُولُ النَّاسُ إِنَّهُ عَلَّمَهُ أَلْفَ كَلِمَةٍ كُلُّ كَلِمَةٍ تَفْتَحُ أَلْفَ كَلِمَةٍ(۳).

یر، [بصائر الدرجات] ابن هاشم عن ابن فضال: مثله (۴).

**[ترجمه]خصال: امام صادق علیه السلام فرمود: ما وارثان پیامبران هستیم سپس گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله پیراهنی را بر علی علیه السلام پوشاند سپس به او علم آموخت. منظور از این علمی که رسول خدا به او آموخت همان چیزی است که مردم درباره آن سخن می گویند یعنی هزار کلمه را به او آموخت و هر کلمه ای هزار کلمه دیگر را می گشود - . الخصال ۲: ۱۷۸،۱۷۹ - .

در بصائر الدرجات به نقل از ابن فضال مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۲۰»

ل، [الخصال] أَبِي عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي حَفْصَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله عَلَّمَ عَلِيّاً أَلْفَ بَابٍ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ فَانْطَلَقَ أَصْحَابُنَا فَسَأَلُوا أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ ذَلِكَ فَإِذَا سَالِمٌ قَدْ صَدَقَ.

قَالَ بُكَيْرٌ وَ حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يُحَدِّثُ بِهَذَا الْحَدِيثِ ثُمَّ قَالَ: وَ لَمْ يَخْرُجْ إِلَى النَّاسِ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ غَيْرُ بَابٍ أَوِ اثْنَيْنِ وَ أَكْثَرُ عِلْمِي أَنَّهُ قَالَ بَابٌ وَاحِدٌ(۵).

**[ترجمه]خصال: بُکَیر از سالم ابن ابی حفصه نقل کرد: از امام محمد باقر علیه السلام شنیدم که فرمود: «رسول خدا هزار باب را به علی علیه السلام آموخت که هر کدام از آنها هزار باب دیگر را می گشود». پس دوستان ما به راه افتادند تا از امام درباره درستی این سخن سؤال کنند که دریافتند سالم راست می گوید.

بُکَیر گفت: شخصی که از امام محمد باقر علیه السلام این حدیث را شنیده بود حدیث فوق را برای من روایت کرد و گفت: از آن بابها تنها یک یا دو باب آشکار شده است، به احتمال زیاد گفت: یک باب - . الخصال ۲: ۱۷۴ - .

**[ترجمه]

«۲۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ وَ ابْنِ هَاشِمٍ مَعاً عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ: عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً أَلْفَ كَلِمَةٍ كُلُّ كَلِمَةٍ تَفْتَحُ أَلْفَ كَلِمَةٍ وَ الْأَلْفُ كَلِمَةٌ

۱- ۱. الخصال ۲: ۱۷۸.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۸.

۳- ۳. الخصال ۲: ۱۷۸ و ۱۷۹. و ما نقله المصنّف يطابق البصائر، و فی الخصال: ثم علمه ألف كلمه كل كلمه يفتح ألف كلمه.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۸.

۵- ۵. الخصال ۲: ۱۷۴.

تَفْتَحُ كُلَّ كَلِمَةٍ أَلْفَ كَلِمَةٍ(۱).

یر، [بصائر الدرجات] ابن یزید و ابن هاشم: مثله (۲).

**[ترجمه]خصال: امام سجاد علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار کلمه را به علی آموخت که هر کلمه هزار کلمه دیگر را می گشود و هر کلمه از همین هزار کلمه نیز هزار کلمه دیگر را می گشود - . الخصال ۲: ۱۷۹ - .

در بصائر الدرجات هم مانند آن از ابن هاشم آمده است - . بصائر الدرجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ عِيسَى (۳) عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِأَلْفِ حَدِيثٍ لِكُلِّ حَدِيثٍ أَلْفُ بَابٍ (۴).

یر، [بصائر الدرجات] ابن عیسی: مثله (۵).

**[ترجمه]خصال: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: رسول خدا هزار حدیث را به من فرمود و برای هر حدیثی هزار باب وجود داشت - . الخصال ۲: ۱۷۹ - .

در بصائر الدرجات به نقل از ابن عیسی مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات: ۹۰ - .

**[ترجمه]

«۲۳»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ نَاتَانَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَةَ عَنِ الثَّقَفِيِّ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَالِمٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ مَيْسَرَةَ عَنْ مِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ: مَرَّ عَلِيٌّ علیه السلام عَلَى بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ سَلْمَانُ فِي مَلَإٍ فَقَالَ سَلْمَانُ رَحِمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَ لَا تَقُومُونَ تَأْخُذُونَ بِحُجْزَتِهِ تَسْأَلُونَهُ فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ إِنَّهُ لَا يُخْبِرُكُمْ بِسِرِّ نَبِيِّكُمْ أَحَدٌ غَيْرُهُ وَ إِنَّهُ لَعَالِمُ الْأَرْضِ وَ رَبَّانِيُّهَا وَ إِلَيْهِ تَسْكُنُ وَ لَوْ فَقَدْتُمُوهُ لَفَقَدْتُمُ الْعِلْمَ وَ أَنْكَرْتُمُ النَّاسَ (۶).

**[ترجمه]امالی صدوق: زر بن حبیش گفت: روزی علی علیه السلام سوار بر استر پیامبر از کنار سلمان و جمعیتی گذشت، سلمان رحمه الله گفت: چرا بر نمی‌خیزید و دامن این مرد را نمی گیرید و از او سؤال نمی‌پرسید: سوگند به کسی که دانه را شکافت و انسان را آفرید کسی جز او شما را به راز پیامبرتان آشنا نمی کند. او عالم و ربّانی زمین است و زمین به واسطه او آرام می گیرد. به خدا سوگند اگر او را از دست دهید علم را از دست خواهید داد و مردم را نخواهید شناخت - . امالی

الصدوق: ۳۲۷. - .

**[ترجمه]

«۲۴»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الصَّرَّافِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَشْقَرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِی رَافِعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سَلْمَانَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَیْهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَقْضَی أُمَّتِی وَ أَعْلَمُ أُمَّتِی بَعْدِی عَلِیٌّ (۷).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آگاه ترین فرد به قضاوت و عالم ترین امتم بعد از خودم علی بن ابی طالب است - . امالی الصدوق: ۳۲۷ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

لی، [الأمالی للصدوق] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَشْقَرِ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أَخِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا نَزَلَ عَلَیْهِ الْوَحْیُ نَهَاراً لَمْ یُمْسِ حَتَّی یُخْبِرَ

۱- ۱. الخصال ۲: ۱۷۹.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۸.

۳- ۳. الصحیح کما فی المصدر: عن العطار.

۴- ۴. الخصال ۲: ۱۷۹.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۹۰. و قد نقل الروایه فیه أیضا عن العطّار لا عن محمّد بن عیسی.

۶- ۶. أمالی الصدوق: ۳۲۷. و لیس فیه« و أعلم امتی».

۷- ۷. أمالی الصدوق: ۳۲۷. و لیس فیه« و أعلم امتی».

بِهِ عَلِيّاً وَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ لَيْلًا لَمْ يُصْبِحْ حَتَّى يُخْبِرَ بِهِ عَلِيّاً(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود: وقتی وحی، در روز بر پیامبر نازل می‌شد داخل در شب نمی‌شد مگر اینکه علی را از آن باخبر می کرد و هرگاه شب بر او نازل می‌شد داخل در صبح نمی شد مگر اینکه او را از آن آگاه می ساخت - . امالی الصدوق: ۳۲۸ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ مَخْلَدٍ عَنِ ابْنِ السَّمَّاكِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ السَّكَنِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَقْضَى أَهْلِ الْمَدِينَهِ عَلِيٌّ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالرحمان بن یزید از عبدالله نقل کرد که گفت: ما در مدینه در میان خود می گفتیم که علی علیه السلام آگاه ترین فرد مدینه به قضاوت است - .امالی الطوسی: ۲۴۷ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُثَنًّى عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: كُنْتُ قَاعِداً عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ سَلْهُ عَنْ قَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ وَ لَا تَسْأَلُونِّي عَنْ شَيْ ءٍ إِلَّا أَنْبَأْتُكُمْ بِهِ فَقَالَ إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ عِنْدَهُ عِلْمٌ إِلَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَلْيَذْهَبِ النَّاسُ حَيْثُ شَاءُوا فَوَ اللَّهِ لَيَأْتِيهِمُ الْأَمْرُ مِنْ هَاهُنَا وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْمَدِينَهِ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: زراره می گوید: نزد امام محمد باقرعلیه السلام نشسته بودم که مردی از اهل کوفه آمد و درباره سخن امیرمؤمنان که فرموده: «از من سؤال کنید از هر آنچه که می خواهید، که از هر چه سؤال کنید جوابتان خواهم داد» امام فرمود: نزد هیچ کسی علمی وجود ندارد مگر اینکه از نزد امیرمؤمنان خارج شده باشد. مردم هر جایی که می‌خواهند بروند به خدا سوگند امر از اینجا (به طرف مدینه اشاره کرد) به آنها خواهد رسید. - . بصائر الدرجات:۴ -

**[ترجمه]

«۲۸»

یر، [بصائر الدرجات] سَلَمَهُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَاسِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: لَوْ ثُنِيَتْ لِي وِسَادَهٌ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ الْقُرْآنِ بِالْقُرْآنِ حَتَّى يَزْهَرَ إِلَى اللَّهِ وَ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَاهِ

بِالتَّوْرَاةِ حَتَّى يَزْهَرَ إِلَى اللَّهِ وَ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ حَتَّى يَزْهَرَ إِلَى اللَّهِ وَ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِالزَّبُورِ حَتَّى يَزْهَرَ إِلَى اللَّهِ وَ لَوْ لَا آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ لَأَنْبَأْتُكُمْ بِمَا يَكُونُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ(۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: اگر برای من مَسندی زده می شد و حکمم نافذ می گشت بین مسلمانان با قرآن حکم می کردم تا روشن شود و مقبول خدا واقع شود و بین اهل تورات با تورات حکم می کردم تا روشن شود و مقبول خدا واقع شود و بین اهل انجیل با انجیل و اهل زبور با زبور حکم می کردم تا روشن شود و مقبول خدا واقع شود. و اگر یک آیه در کلام الهی نبود شما را از آنچه که در آینده رخ می‌داد تا زمان برپائی دنیا باخبر می‌ساختم - . بصائر الدرجات:۳۶ - .

**[ترجمه]

بیان

ثَنَی الشَّیْ ءَ کسعی رد بعضه علی بعض ذکره الفیروزآبادی (۵) و الوساده المخده و قد یطلق علی ما یجلس علیه من الفراش و إنما تثنی الوساده للحکام و الأمراء لترتفع و یجلسوا علیها فیتمیزوا أو لیتکئوا علیها و یؤید

ص: ۱۳۶

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۳۲۸.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ: ۲۴۷.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۴.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۳۶.

۵- ۵. القاموس ۴: ۳۰۹.

الأول ما فی بعض الروایات فجلست علیها و ثنی الوساده هنا کنایه عن التمکن فی الأمر و نفاذ الحکم قال الجزری فی قوله علیه السلام إذا وسد الأمر إلی غیر أهله فانتظر الساعه قیل هو من الوساده أی إذا وضعت وساده الملک و الأمر لغیر مستحقهما(۱).

قوله علیه السلام: «حتی یزهر إلی الله» أی یتلألأ و یتضح و یستنیر صاعدا إلی الله فاستنارته کنایه عن ظهور الأمر و صعوده عن کونه موافقا للحق و یحتمل أن یکون کنایه عن شهادته عند الله بأنه حکم بالحق کما سیأتی و الآیه التی أشار إلیها هو قوله تعالی یمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده أم الکتاب (۲) و قد صرح بذلک فی روایه الأصبغ بن نباته و قد أوردتها مع سائر الأخبار المصدره بقوله سلونی و غیرها من الأخبار الداله علی وفور علمه علیه السلام فی کتاب الاحتجاجات و أما حکمه صلوات الله علیه بسائر الکتب فلعل المعنی الاحتجاج علیهم بها أو الحکم بما فیها إذا کان موافقا لشرعنا أو بیان أن حکم کتابهم کذلک و إن لم یحکم بینهم إلا بما یوافق شرعنا.

**[ترجمه]ثنی الشی ء بر وزن سعی: یعنی بعضی از آن را بر بعضی دیگر به هم پیچاند این را فیروز آبادی ذکر کرده است - . القاموس ۴: ۳۰۹ - .

الوساده یعنی متکا و همچنین برای تختی که بر روی آن نشسته می‌شود استعمال می گردد، و بالش برای قاضیان و امراء تا می... شود به این علت که مرتفع شود و بر آن بنشینند و از دیگران متمایز شوند یا به خاطر آنکه بر آن تکیه زنند و سخن اول را آنچه که در بعضی از روایات بعد از این سخن آمده و فرموده: «و بر روی آن می نشستم»، تایید می کند. و تا کردن بالش در اینجا کنایه از توانائی در کاری و اجرای حکم است. جزری درباره سخن پیامبر که فرموده: «اذا وُسّد الأمر الی غیر اهله فانتظر الساعه» گفته: گفته شده: که از وساده است یعنی هر گاه بالش حکم رانی و فرمان دهی بر کسی وضع شود که شایسته آن نباشد - . النهایه ۴: ۲۰۹ - .

اما این سخن امیرمؤمنان علیه السلام: «حتی یزهر الی الله» یعنی تا بدرخشد و روشن و واضح شود در حال بالا رفتن به سوی خداوند. روشن شدن کنایه از ظهور امر است و صعود کنایه از موافقت آن با حق است احتمال دارد که کنایه از شهادت او در نزد خدا باشد به اینکه به حق حکم کرده است همچنان که می‌آید. آیه‌ای که به آن اشاره فرمود این است: «یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْکِتاب - . الرعد/ ۳۹ - » {

خدا آنچه را بخواهد محو یا اثبات می کند و اصل کتاب نزد اوست} و در روایت أصبغ صراحتا به آن اشاره کرده است و من آن را به همراه دیگر اخباری که با قول «سلونی» شروع می شود آورده ام و نیز دیگر احادیثی که بر وفور علم او دلالت می کند و در کتاب إحتجاجات آمده است. اما حکم کردن او با دیگر کتاب های آسمانی چه بسا محکوم کردن آنها به واسطه کتاب هایشان باشد و یا اینکه اگر موافق شریعت ما باشد بر اساس آن حکم می کند یا حکم کتابشان را بیان کند، اگر چه جز با آنچه که موافق شریعت ما باشد در میان آنان حکم نکرده است.

**[ترجمه]

یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ جَرِيشٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: وَ اللَّهِ لَمَا يَسْأَلُنِي أَهْلُ التَّوْرَاةِ وَ لَا أَهْلُ الْإِنْجِيلِ وَ لَا أَهْلُ الزَّبُورِ وَ لَا أَهْلُ الْفُرْقَانِ إِلَّا فَرَّقْتُ بَيْنَ أَهْلِ كُلِّ كِتَابٍ بِحُكْمِ مَا فِي كِتَابِهِمْ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: از امام محمد باقرعلیه السلام آمده که علی علیه السلام فرمود: سوگند به خدا چنانچه اهل تورات، انجیل، زبور و قرآن از من سؤال پرسند با استناد به کتاب هایشان و آنچه که در آنها آمده جواب همه آنها را خواهم داد - . بصائر الدرجات:۳۶ - .

**[ترجمه]

«۳۰»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَأَنَا أَعْلَمُ بِالتَّوْرَاةِ مِنْ أَهْلِ التَّوْرَاةِ وَ أَعْلَمُ بِالْإِنْجِيلِ مِنْ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام علی علیه السلام فرمود: به خدا سوگند از اهل انجیل به انجیل آگاهتر و از اهل تورات به تورات آگاهتر هستم.

**[ترجمه]

«۳۱»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِيِّ عَنِ

۱- ۱. النهایه ۴: ۲۰۹. و فیه: و الامر و النهی.

۲- ۲. سوره الرعد: ۳۹.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۳۶.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۳۶.

الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ الْمُزَنِيِّ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلِيٌّ عليه السلام الْكُوفَةَ صَلَّى بِهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فَقَرَأَ بِهِمْ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ وَ اللَّهِ مَا يُحْسِنُ أَنْ يَقْرَأَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ الْقُرْآنَ وَ لَوْ أَحْسَنَ أَنْ يَقْرَأَ لَقَرَأَ بِنَا غَيْرَ هَذِهِ السُّورَةِ قَالَ فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَقَالَ وَيْلَهُمْ إِنِّي لَأَعْرِفُ نَاسِخَهُ وَ مَنْسُوخَهُ وَ مُحْكَمَهُ وَ مُتَشَابِهَهُ وَ فِصَالَهُ مِنْ وِصَالِهِ (۱) وَ حُرُوفَهُ مِنْ مَعَانِيهِ وَ اللَّهِ مَا حَرْفٌ نَزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله إِلَّا وَ أَنَا أَعْرِفُ فِيمَنْ أُنْزِلَ وَ فِي أَيِّ يَوْمٍ نَزَلَ وَ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ نَزَلَ وَيْلَهُمْ أَ مَا يَقْرَءُونَ إِنَّ هذا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولى صُحُفِ إِبْراهِيمَ وَ مُوسى (۲) وَ اللَّهِ عِنْدِي (۳) وَرِثْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ وَرِثَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى وَيْلَهُمْ وَ اللَّهِ إِنِّي أَنَا الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيَ وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ(۴) فَإِنَّا كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيُخْبِرُنَا بِالْوَحْيِ فَأَعِيهِ وَ يَفُوتُهُمْ فَإِذَا خَرَجْنَا قَالُوا ما ذا قالَ آنِفاً(۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: اصبغ ابن نباته گفت: وقتی علی علیه السلام به کوفه رفت چهل صبح برای آنها نماز به جای آورد و سوره «سبح اسم ربك الأعلى» را خواند. منافقان گفتند به خدا سوگند علی قرآن را به خوبی نمی‌داند چرا که اگر به خوبی می‌دانست سوره دیگری را غیر از این سوره می‌خواند. این سخن به گوش علی علیه السلام رسید و فرمود: وای بر آنها، من ناسخ و منسوخ، محکم و متشابه، فصل و وصل و حروف و معانی قرآن را می‌دانم. به خدا سوگند حرفی بر محمد نازل نشد مگر اینکه من می‌دانستم درباره چه کسی و در چه روزی و در کجا نازل شد، وای بر آنها مگر این آیه را نخوانده اند: «إِنَّ هذا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولى* صُحُفِ إِبْراهِيمَ وَ مُوسى»} قطعا در صحیفه های گذشته این [معنی] هست صحیفه های ابراهیم و موسی { - . اعلی/ ۱۸-۱۹ -

به خدا سوگند صحف ابراهیم وموسی در نزد من است چرا که من آن را از رسول خدا به ارث بردم و رسول خدا هم از ابراهیم و موسی، وای بر آنها سوگند به خداوند من همان کسی هستم که آیه «وتعیها اذن واعیه»{ و گوشهای شنوا آن را نگاه دارد} - .الحاقه / ۱۲ - درباره او نازل شد. ما نزد رسول خدا بودیم و ایشان ما را از وحی باخبر کرد. من آن را حفظ می کردم اما دیگران نمی‌توانستند و وقتی بیرون می‌رفتیم از من می‌پرسیدند که چند لحظه پیش چه آیاتی بر پیامبرصلی الله علیه و آله نازل شد - . بصائر الدرجات: ۳۶ - .

**[ترجمه]

«۳۲»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ يَزِيدَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : عِنْدِي صَحِيفَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِخَاتَمِهِ فِيهَا سِتُّونَ قَبِيلَةً بَهْرَجَةً لَيْسَ لَهَا فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ مِنْهُمْ غَنِيٌّ وَ بَاهِلَةُ وَ قَالَ يَا مَعْشَرَ غَنِيٍّ وَ يَاهِلَةَ(۶) أَعِيدُوا عَلَيَّ عَطَايَاكُمْ حَتَّى أَشْهَدَ لَكُمْ عِنْدَ الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ أَنَّكُمْ لَا تُحِبُّونِّي وَ لَا أُحِبُّكُمْ أَبَداً وَ قَالَ

۱- ۱. فی المصدر: و فصله من وصله.

۲- ۲. سوره الأعلى: ۱۸ و ۱۹.

۳- ۳. أی إن صحف إبراهيم و موسى عليهما السلام عندی.

۴- ۴. سوره الحاقه: ۱۲.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۳۶.

۶- ۶. قال فی« معجم قبائل العرب ص ۸۹۵»: غنى بطن من بنی عمر و بن الزبير بن العوام من بنی أسد بن عبد العزى من قريش من العدنانيه، كانت مساكنهم بالبهنسائيه بالديار المصريه. و قال فی ص ۶۰ منه. باهله قبيله عظيمه من قيس بن عيلان من العدنانيه، و هم بنو سعد مناه بن مالك بن اعصر، و اسمه منبه بن سعد بن قيس بن عيلان.

لَآخُذَنَّ غَنِيّاً أَخْذَةً تَضْطَرِبُ مِنْهَا بَاهِلَةُ وَ قَالَ أَخَذَ فِی بَيْتِ الْمَالِ مِنْ مُهُورِ الْبَغَايَا فَقَالَ اقْسِمُوهُ بَيْنَ غَنِيٍّ وَ بَاهِلَهَ(۱).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام جعفر صادق از امیر مؤمنان علی علیه السـلام روایت کرد که فرمود: پیش من نوشـته‌ای با مُهر پیـامبر خـداست که در آن نام شـصت قبیله باطله وجود دارد که سـهمی در اسـلام ندارنـد و از جمله آنان دو قبیله غنی و باهله هسـتند. سـپس فرمود: ای افراد قبایـل بـاهله و غنی! و هـدایاتان را به من برگردانیـد، تـا در روز قیامت در جایگاه شایسـته(مقام المحمـود) گواهی دهم که شـما مرا دوست نمی‌داریـد و من هم هرگز شـما را دوست نمی‌دارم و فرمود: انتقـامی از قـبیله غنی خواهم گرفت که قبیله باهله از آن به لرزه بیفتد.

و در بیت المال، مالی از مَهر زناکاران بود که فرمود: آن را بین دو قبیله غنی و باهله تقسیم کنید - . بصائر الدرجات: ۴۲ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی البهرج الباطل و الردی ء و المباح و البهرجه أن تعدل بالشی ء عن الجاده القاصده إلی غیرها(۲).

**[ترجمه]فیروز آبـادی گفت: البهرج یعنی باطـل و پست و مباح یعنی چیزی را از راه خود منحرف کردن و سوق دادن آن به طرف دیگر - . القاموس ۱: ۱۸۰ - .

**[ترجمه]

«۳۳»

یر، [بصـائر الـدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبَانٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ إِذَا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَجَابَنِی وَ إِنْ فَنِيَتْ مَسَائِلِی ابْتَدَأَنِی فَمَا نَزَلَتْ عَلَيْهِ آيَةٌ فِی لَيْلٍ وَ لَا نَهَارٍ وَ لَا سَمَاءٍ وَ لَا أَرْضٍ وَ لَا دُنْيَا وَ لَا آخِرَةٍ وَ لَا جَنَّةٍ وَ لَا نَارٍ وَ لَا سَهْلٍ وَ لَا جَبَلٍ وَ لَا ضِيَاءٍ وَ لَا ظُلْمَةٍ إِلَّا أَقْرَأَنِيهَا وَ أَمْلَاهَا عَلَيَّ وَ كَتَبْتُهَا بِيَدِی وَ عَلَّمَنِی تَأْوِيلَهَا وَ تَفْسِيرَهَا وَ مُحْكَمَهَا وَ مُتَشَابِهَهَا وَ خَاصَّهَا وَ عَامَّهَا وَ كَيْفَ نَزَلَتْ وَ أَيْنَ نَزَلَتْ وَ فِيمَنْ أُنْزِلَتْ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَةِ دَعَا اللَّهَ لِی أَنْ يُعْطِيَنِی فَهْماً وَ حِفْظاً فَمَا نَسِيتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَ لَا عَلَی مَنْ أُنْزِلَتْ أَمْلَاهُ عَلَيَ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: سـلیم بن قیس از امیرمؤمنان علیه السـلام نقل کرد که فرمود: هر گاه از رسول خدا صلی الله علیه و آله سؤال می‌کردم جوابم را می‌داد و هرگاه سؤال هایم تمام می‌شـد خود او شـروع می‌کرد. هیچ آیه‌ای در شب وروز، زمین و آسـمان، دنیـا و آخرت، بهشت وجهنم، کوه و دشت و نور و تـاریکی نازل نشـد مگر آنکه آن را بر من می‌خوانـد و من آن را می‌نوشـتم سـپس تأویل و تفسیر، محکم و متشابه، خاص وعام و اسـباب نزول آن را تا روز قیامت به من آموخت و از پیشـگاه خداوند متعال طلبید که به من توانائی فهم و حفظ کردن قرآن را عطا کند. هیچ آیه ای از قرآن را فراموش نکردم و و نه اینکه علیه چه کسی نازل شده است - . بصائر الدرجات:۵۳ - .

**[ترجمه]

«۳۴»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ مَعْرُوفٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مِيثَمٍ عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي أَ لَا تَسْأَلُونَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْمَنَايَا وَ الْبَلَايَا وَ الْأَنْسَابِ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام علی علیه السلام فرمود: از من سؤال کنید قبل از اینکه مرا از دست دهید. آیا از کسی که علم مرگ ها و بلایا و انساب در نزد او است سؤال نمی‌پرسید - . بصائر الدرجات: ۷۴ - .

**[ترجمه]

«۳۵»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ قَالَ قَالَ بُكَيْرُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يُحَدِّثُ قَالَ: لَمْ يَخْرُجْ إِلَى النَّاسِ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ الَّتِي عَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً إِلَّا بَابٌ أَوِ اثْنَانِ وَ أَكْثَرُ عِلْمِي أَنَّهُ قَالَ بَابٌ وَاحِدٌ(۵).

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۴۲.

۲- ۲. القاموس ۱: ۱۸۰. و فيه: أن يعدل.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۵۳. و فيه: و لا على من أنزلت إلّا املاه على.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۷۴.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۸.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: بُکَیر بن اعین گفت: شخصی که از امام محمد باقرعلیه السلام شنیده بود برایم روایت کرد که فرمود: از آن بابهایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام آموخت تنها یک باب یا دو باب در میان مردم ظاهر شد تا جایی که می‌دانم گفت تنها یک باب آن - . بصائر الدررجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۳۶»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ هَاشِمٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً حَرْفاً یَفْتَحُ أَلْفَ حَرْفٍ کُلُّ حَرْفٍ مِنْهَا یَفْتَحُ أَلْفَ حَرْفٍ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله حرفی را به علی علیه السلام آموخت که هزار حرف را می گشود و هر حرف آن هزار حرف دیگر را می گشود - . بصائر الدرجات: ۸۸ - .

**[ترجمه]

«۳۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: جَاءَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام حِینَ دُفِنَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ الْحَدِیثُ طَوِیلٌ فَقَالَ لَهُمَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَمَّا مَا ذَکَرْتُمَا أَنِّی لَمْ أُشْهِدْکُمَا أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِنَّهُ قَالَ لَا یَرَی عَوْرَتِی أَحَدٌ غَیْرَکَ إِلَّا ذَهَبَ بَصَرُهُ فَلَمْ أَکُنْ لِأُوذِیکُمَا بِهِ وَ أَمَّا کَبِّی عَلَیْهِ فَإِنَّهُ عَلَّمَنِی أَلْفَ حَرْفٍ یَفْتَحُ أَلْفَ حَرْفٍ فَلَمْ أَکُنْ لِأُطْلِعَکُمَا عَلَی سِرِّ رَسُولِ اللَّهِ ص (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که رسول خدا دفن شد ابوبکر و عمر نزد علی علیه السلام آمدند و حدیث، طولانی است. امیرمؤمنان علیه السلام به آنها فرمود: اما آنچه که ذکر کردید که چرا من اجازه ندادام که شما در شستن پیکر مبارک رسول خدا شرکت کنید به این خاطر است که رسول خدا به من فرمود که هیچ کس جز تو حق ندارد عورت مرا ببیند در غیر این صورت بینائی خود را از دست خواهد داد و من نمی خواستم که با این کار شما را اذیت کنم و اما این که با من به طور خصوصی سخن گفت به این خاطر است که رسول خدا هزار حرف را به من آموخت که هر یک از آن، هزار حرف دیگر را می گشود و قطعا من چنین نبوده‌ام که شما را از راز رسول خدا باخبر کنم - . بصائر الدرجات:۸۸ - .

**[ترجمه]

«۳۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ: عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً كَلِمَةً يَفْتَحُ أَلْفَ كَلِمَةٍ يَفْتَحُ كُلُّ كَلِمَةٍ أَلْفَيْ كَلِمَةٍ(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام سجاد علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله کلمه‌ای را به علی علیه السلام یاد داد که هزار کلمه را گشود و هر کلمه آن هم دو هزار کلمه دیگر را در برابرش باز کرد - . بصائر الدرجات:۸۸ - .

**[ترجمه]

«۳۹»

یر، [بصائر الدرجات] الْحَجَّالُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ وَ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ أَبِي الدَّيْلَمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوْصَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام بِأَلْفِ كَلِمَةٍ يَفْتَحُ كُلُّ كَلِمَةٍ أَلْفَ كَلِمَةٍ(۴).

یر، [بصائر الدرجات] محمد بن عیسی عن ابن سنان: مثله (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار کلمه را به علی علیه السلام سفارش کرد که هر کدام از آنها هزار کلمه دیگر را گشود - . بصائر الدرجات:۸۸ - .

در بصائر الدرجات به نقل از ابن سنان مانند آن آمده است - . بصائر الدرجات:۸۹ - .

**[ترجمه]

«۴۰»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ إِنَّ فُلَاناً حَدَّثَنِي أَنَّ عَلِيّاً وَ الْحَسَنَ علیهما السلام كَانَا مُحَدَّثَيْنِ قَالَ قُلْتُ كَيْفَ ذَلِكَ فَقَالَ إِنَّهُ كَانَ يُنْكَتُ فِي آذَانِهِمَا قَالَ صَدَقَ (۶).

**[ترجمه]راوی گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: فلانی برایم روایت کرد که علی و حسن علیهما السلام مُحدَّث - . یعنی کسی که فرشته برای او سخن می گوید.(مترجم) -

بودند. من گفتم: چگونه این ممکن است؟ او گفت: در گوش آنها صدایی ایجاد می شد. امام فرمود: راست گفته - . بصائر الدرجات: ۹۲ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

ير، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ كَرَّامِ بْنِ عَمْرٍو الْخَثْعَمِي

ص: ۱۴۰

١- ١. بصائر الدرجات: ٨٨.

٢- ٢. بصائر الدرجات: ٨٨.

٣- ٣. بصائر الدرجات: ٨٨.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ٨٨.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ٨٩.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ٩٢.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی یَعْفُورٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّا نَقُولُ إِنَّ عَلِیّاً لَیُنْکَتُ فِی قَلْبِهِ أَوْ یُوقَرُ فِی صَدْرِهِ (۱) فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً کَانَ مُحَدَّثاً قَالَ فَلَمَّا أَکْثَرْتُ عَلَیْهِ قَالَ إِنَّ عَلِیّاً کَانَ یَوْمَ بَنِی قُرَیْظَهَ وَ بَنِی النَّضِیرِ کَانَ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِهِ وَ مِیکَائِیلُ عَنْ یَسَارِهِ یُحَدِّثَانِهِ (۲).

أقول: قد أوردنا مثله بأسانید کثیره فی باب أنهم محدثون علیهم السلام.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: راوی گوید: به امام صادق علیه السلام گفتم: ای ابو عبدالله! ما می گوییم: به قلب علی علیه السلام زده می‌شد یا در سینه‌اش کوبیده می‌شد. گفت: علی مُحدَّث بود. راوی گفت: وقتی بیشتر از او توضیح خواستم فرمود: در روز جنگ با بنی قریظه و بنی نظیر جبرئیل در طرف راست و میکائیل در طرف چپ علی بودند و با او سخن می گفتند - [۷]. بصائر الدرجات: ۹۲ - .

مؤلف: مثل این روایت را با سندهای فراوان در باب «آنان مُحدَّث هستند» آوردم.

**[ترجمه]

«۴۲»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِیمُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: کُنَّا وُقُوفاً عَلَی رَأْسِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِالْکُوفَهِ وَ هُوَ یُعْطِی الْعَطَاءَ فِی الْمَسْجِدِ إِذْ جَاءَتْهُ امْرَأَهٌ فَقَالَتْ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَعْطَیْتَ الْعَطَاءَ جَمِیعَ الْأَحْیَاءِ إِلَّا هَذَا الْحَیَّ مِنْ مُرَادٍ لَمْ تُعْطِهِمْ شَیْئاً فَقَالَ لَهَا اسْکُتِی یَا جَرِیَّهُ یَا بَذِیَّهُ یَا سَلْفَعُ یَا سَلْقَلَقُ یَا مَنْ لَا تَحِیضُ کَمَا تَحِیضُ النِّسَاءُ قَالَ فَوَلَّتْ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنَ الْمَسْجِدِ فَتَبِعَهَا عَمْرُو بْنُ حُرَیْثٍ فَقَالَ لَهَا أَیَّتُهَا الْمَرْأَهُ قَدْ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام مَا قَالَ فَقَالَتْ وَ اللَّهِ مَا کَذَبَ وَ إِنْ کَانَ مَا رَمَانِی بِهِ لَفِیَّ وَ مَا اطَّلَعَ عَلَیَّ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ الَّذِی خَلَقَنِی وَ أُمِّیَ الَّتِی وَلَدَتْنِی فَرَجَعَ عَمْرُو بْنُ حُرَیْثٍ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ تَبِعْتُ الْمَرْأَهَ فَسَأَلْتُهَا عَمَّا رَمَیْتَهَا بِهِ فِی بَدَنِهَا فَأَقَرَّتْ بِذَلِکَ کُلِّهِ فَمِنْ أَیْنَ عَلِمْتَ ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ مِمَّا کَانَ وَ مِمَّا هُوَ کَائِنٌ (۳) إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ کُلُّ بَابٍ یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ فَذَلِکَ أَلْفُ أَلْفِ بَابٍ (۴) حَتَّی عَلِمْتُ عِلْمَ الْمَنَایَا وَ الْبَلَایَا وَ الْقَضَایَا وَ فَصْلَ الْخِطَابِ وَ حَتَّی عَلِمْتُ الْمُذَکَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَ الْمُؤَنَّثِینَ مِنَ الرِّجَالِ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: اصبغ بن نباته گفت: در مسجد کوفه درحالی که امیرمؤمنان علیه السلام اموال بیت المال را بین مردم تقسیم می کرد بالای سر او ایستاده بودیم. زنی وارد شد و گفت: ای امیر مؤمنان! سهم همه خاندان ها را به آنها دادی به غیر از این خانواده از قبیله مراد که چیزی به آنها ندادهای. امیرمؤمنان علی علیه السلام به او گفت: ساکت باش ای گستاخ، بد زبانِ درشت صدا، ای کسی که از پشت دچار عادت ماهانه می‌شوی و همچون زنان عادی قاعده نمی‌شوی. اصبغ گفت: آن زن سرش را به زیر انداخت و از مسجد خارج شد. عمرو بن حریث به دنبالش رفت و به او گفت: ای زن شنیدی که امیر... المومنان علی علیه السلام چه چیزهای دربارهات گفت، جواب داد: به خدا سوگند هر آنچه که فرمود درست بود و تمام آن چیزهای که گفت دربارهام صدق می کند انگار تیر را به درستی به هدف زد. هیچ کس به جز پرودگار و مادرم که مرا به دنیا

آورد از این مسائل باخبر نبود. عمرو بن حریث نزد علی علیه السلام برگشت و گفت: ای امیر مؤمنان! آن زن را دنبال کردم و از چیزهای که در وصف بدنش گفتی از او پرسیدم، تمام سخنان شما را تایید کرد.از کجا به این مسائل پی بردی؟ فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله هزار باب از حلال و حرام را و آنچه بوده و تا قیامت خواهد بود را به من آموخت. هر بابی هزار باب را باز می کند و هزار هزار باب می‌شود تا جایی که علم منایا (مقدرات)، بلایا، قضایا و فصل الخطاب را آموختم و حتی زنان مردنما و مردان زن نما را نیز می شناسم. - . بر فرض صدور این واقعه باید گفت لابد آن زن از منافقان و دشمنان اعتقادی حضرت بوده که این گونه با او برخورد شده است.(مترجم) -

**[ترجمه]

بیان

البذیه من البذاء و هی الفحش و قال الفیروزآبادی السلفع

۱- ۱. فی المصدر: أو ینقر فی صدره و أذنه.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۹۲.

۳- ۳. فی المصدر: و ممّا کائن.

۴- ۴. لیست هذه الجمله فی المصدر.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۱۰۴.

الصخّابه البذيئه السيئه الخلق كالسلفعه(۱) و قال السلقان التی تحیض من دبرها و لم یذکر السلقلق (۲).

**[ترجمه]البذیه از بذاء آمده است یعنی فحش و سخن زشت، فیروز آبادی در قاموس گفت: سلفع: زن درشت صدا - . القاموس۳: ۴۰ - و

زشت گفتار و بد اخلاق همچون سلفعه، و گفت: سلقان یعنی زنی که از پشت عادت ماهانه می‌شود اما سلقلق را ذکر نکرد - . القاموس۳: ۲۴۶ - .

**[ترجمه]

«۴۳»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ حُمْرَانَ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ مُحَدَّثاً قُلْتُ فَنَقُولُ إِنَّهُ نَبِیٌّ قَالَ فَحَرَّکَ یَدَهُ هَکَذَا ثُمَّ قَالَ أَوْ کَصَاحِبِ سُلَیْمَانَ أَوْ کَصَاحِبِ مُوسَی أَوْ کَذِی الْقَرْنَیْنِ أَ وَ مَا بَلَغَکُمْ أَنَّهُ قَالَ وَ فِیکُمْ مِثْلُهُ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حارث بن مغیره از حمران روایت کرد که گفت: امام محمد باقر علیه السلام به من فرمود: علی علیه السلام محدَّث بود، گفتم: یعنی می گوئی او پیامبر بود؟ دستش را این گونه تکان داد و گفت: او همچون صاحب سلیمان یا موسی و یا همچون ذو القرنین بود. آیا به شما نرسیده که رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: در شما مانند او وجود دارد؟ - . بصائر الدرجات: ۹۲ - .

**[ترجمه]

بیان

لعله علیه السلام حرک یده إلی جهه الفوق نفیا لما قاله أو یمینا و شمالا لبیان أنه مخیر فی القول بکل مما یذکر بعد و المراد بصاحب موسی إما الخضر أو یوشع فیدل علی عدم کونه نبیا و قد مر الکلام فی ذلک فی کتاب الإمامه.

**[ترجمه]دستش را این گونه حرکت داد می‌تواند به این معنا باشد که به طرف بالا برد یعنی سخن او را رد کرد و یا اینکه به طرف چپ و راست برد به این معنا که احتمال هر یک از مواردی که در ادامه ذکر می‌شود وجود دارد و می‌توان به آنها تمسک جست. اما منظور از صاحب موسی یا خضر است یا یوشع پس دلالت می کند بر اینکه علی علیه السلام، نبی نبود و پیشتر در کتاب امامت در این باره صحبت کردیم.

**[ترجمه]

«۴۴»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنِ الْحَارِثِ الْبَصْرِيِّ قَالَ أَتَانَا الْحَكَمُ بْنُ عُيَيْنَهَ قَالَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ عِلْمَ عَلِيٍّ علیه السلام كُلَّهُ فِي آيَهٍ وَاحِدَهٍ قَالَ فَخَرَجَ حُمْرَانُ بْنُ أَعْيَنَ فَوَجَدَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَدْ قُبِضَ فَقَالَ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ الْحَكَمَ بْنَ عُيَيْنَهَ حَدَّثَنَا أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ إِنَّ عِلْمَ عَلِيٍّ علیه السلام كُلَّهُ فِي آيَهٍ وَاحِدَهٍ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مَا تَدْرِي مَا هُوَ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِيٍّ وَ لَا مُحَدَّثٍ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حارث بصری گفت: حکم بن عیینه نزد ما آمد و گفت: علی بن الحسین علیه السلام فرمود: تمام علم علی علیه السلام در یک آیه بود. حمران بن اعین بیرون رفت و دید که علی بن حسین علیه السلام جان به جان آفرین تسلیم کرده است، نزد امام محمد باقر علیه السلام رفت و گفت: حکم بن عیینه حکایت کرد که علی بن الحسین علیه السلام فرمود: تمام علم علی علیه السلام در یک آیه بود. امام باقر فرمود: نمی‌دانی کدام آیه است؟ گفتم: نه، فرمود: این آیه است: «وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبی»و لا محدَّث{ و پیش از تو [نیز] هیچ رسول و پیامبری را نفرستادیم } و نه محدَّثی - . بصائر الدرجات: ۱۰۷ - .

**[ترجمه]

«۴۵»

ختص، [الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ فَقُلْتُ قَوْلُهُ الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ قَالَ

ص: ۱۴۲

۱- ۱. القاموس ۳: ۴۰. و الصخابه: الشدیده الصیاح.

۲- ۲. بل هو المذکور فی القاموس انظر سلق(۳: ۲۴۶) حیث قال: السلقلق: التی تحیض من دبرها. و لم نجد السلقان فیه و الظاهر وقوع السهو.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۹۲.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۱۰۷.

إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ الْقُرْآنَ قَالَ قُلْتُ خَلَقَ الْإِنْسانَ عَلَّمَهُ الْبَيانَ قَالَ ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَلَّمَهُ بَيَانَ كُلِّ شَيْ ءٍ مِمَّا يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]کتاب إختصاص و بصائر الدرجات: حسین بن خالد از امام رضا علیه السلام نقل کرد و گفت: از امام درباره این آیه پرسیدم: «الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآن» {[خدای] رحمان قرآن را یاد داد} فرمود: خداوند متعال قرآن را یاد داد. گفتم: «خَلَقَ الْإِنْسانَ عَلَّمَهُ الْبَيان» { انسان را آفرید، به او بیان آموخت} گفت: منظور امیرمؤمنان است که بیان هر چیزی را که مردم نیازمند آن هستند به او آموخت - . الاختصاص: ۵۷، بصائر الدرجات: ۱۴۸، الرحمان /۱-۴ - .

**[ترجمه]

«۴۶»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُوسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ(۲) قَالَ وَعَتْ أُذُنُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند متعال: «وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ - . الحاقه/۱۲ - »

فرمود: گوش امیرمؤمنان علیه السلام آنچه را بوده و می‌باشد حفظ کرد - .بصائر الدرجات: ۱۵۱ - .

**[ترجمه]

«۴۷»

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ عَنِ الرَّبِيعِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنْ عَفِيفِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: كُنَّا فِي أَصْحَابِ الْبُرُودِ وَ نَحْنُ شَيَّانٌ فَرَجَعَ إِلَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ بَعْضُنَا بوداسكفت قَدْ جَاءَكُمْ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام وَيْحَكَ إِنَّ أَعْلَاهُ عِلْمٌ وَ أَسْفَلَهُ طَعَامٌ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عفیف بن ابی سعید گفت: در میان اصحاب البرود بودیم در حالی که جوان بودیم. امیرمؤمنان علیه السلام بازگشت. شخصی از ما گفت: بوداسکفت - شکم بزرگ - نزد شما آمد. علی علیه السلام فرمود: وای بر تو! بالای آن علم و پائین آن غذا است. - . بصائر الدرجات: ۱۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

الشيان البعيد النظر و يحتمل أن يكون بالموحده جمع الشاب و بوداسكفت لعله كان اسم رجل بطين فأطلقوا عليه صلوات الله

علیه لکونه بطینا أو کان فی بعض اللغات موضوعا للبطین و إنما أطلقوا ذلک لظنهم أنه علیه السلام لا یعرف تلک اللغه فأجابهم بأن أسفل بطنی محل الطعام و أعلاه محل العلوم و الأحکام لما مر أنه إنما سمی بطینا لکونه بطینا من العلم و قیل هو اسم من أسماء الکهنه و قیل اسم ابن ملک أتاه بلوهر فصار نبیا و لا یناسبان المقام (۵).

**[ترجمه]شیان یعنی دور اندیش و همچنین احتمال دارد که باء آن یک نقطه و جمع شباب به معنای جوان باشد. بوداسکفت چه بسا اسم مردی شکم بزرگ باشد. این اسم را برای علی علیه السلام به کار بردند، چرا که این وصف را داشت یا اینکه در بعضی از لغات برای شکم بزرگ وضع شده باشد. این کلمه را به کار بردند چرا که گمان می‌کردند علی علیه السلام با آن آشنا نیست و در جوابشان فرمود: پائین شکمم محل غذا و بالای آن محل علوم واحکام است و پیش از این گفتیم که امیر... مؤمنان به این علت بطین لقب گرفت که سرشار از علم بود. عده ای هم معتقدند که از اسامی رایج در کاهنان بود و عده‌ای هم آورده اند که اسم شاهزاده‌ای است که بلّوهر نزدش رفت و پیامبر شد که این دو معنی به سیاق جمله نمی‌خورند .

**[ترجمه]

«۴۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنْ یَاسِینَ الضَّرِیرِ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَرَضَ الْعِلْمَ عَنْ سِتَّهِ أَجْزَاءٍ فَأَعْطَی عَلِیّاً مِنْهُ خَمْسَهَ أَجْزَاءٍ وَ لَهُ سَهْمٌ فِی الْجُزْءِ الْآخَرِ مَعَ النَّاسِ (۶).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال علم را به شش جزء تقسیم کرد. پنج جزء آن را به علی داد و در جزء آخر هم او با سایر مردم شریک است - . بصائر الدرجات : ۱۵۱ - .

**[ترجمه]

«۴۹»

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ التَّمِیمِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ یُونُسَ عَنْ عَائِذِ بْنِ حَبِیبٍ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِیِّ عَنْ

۱- ۱. الاختصاص: ۵۷. بصائر الدرجات: ۱۴۸.

۲- ۲. سوره الحاقه: ۱۲.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۱۵۱.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۱۵۱.

۵- ۵. أقول: التمثال الذی صوروه لبودا بطین أیضا(ب).

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۱۵۱. و فى(ك): من الجزء الآخر.

أَبِيهِ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَعْلَمُ أُمَّتِي وَ أَقْضَاهُمْ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنْ بَعْدِي (١).

**[ترجمه]إرشاد: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: على بن ابى طالب عالمترين فرد امت من و آگاه ترين آنها به قضاوت به هنگام اختلاف در ميانشان است. - . الإرشاد: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۵۰»

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْجِعَابِيُّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ رُشَيْدٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ طَلِيقٍ عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ مُرَّهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: اسْتَدْعَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيّاً فَخَلَا بِهِ فَلَمَّا خَرَجَ إِلَيْنَا سَأَلْنَاهُ مَا الَّذِي عَهِدَ إِلَيْكَ فَقَالَ عَلَّمَنِي أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ فَتَحَ لِي كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (٢).

**[ترجمه]إرشاد: عبدالله بن مسعود گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله على عليه السلام را فرا خواند و با او خلوت كرد، وقتى نزد ما آمد از او پرسيدم رسول خدا چه چيزى را به تو آموخت؟ فرمود: هزار باب از علم را به من آموخت كه هر باب آن هزار باب ديگر را برايم گشود - . الإرشاد: ۱۵ - .

**[ترجمه]

«۵۱»

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ الْبَزَّازُ عَنْ أَبِي مَالِكٍ كَثِيرِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي السَّرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ عَنْ سَعْدٍ الْكِنَانِيِّ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: لَمَّا بُويِعَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِالْخِلَافَهِ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ مُعْتَمّاً بِعِمَامَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَابِساً بُرْدَيْهِ (٣) فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ وَعَظَ وَ أَنْذَرَ ثُمَّ جَلَسَ مُتَمَكِّناً وَ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ وَ وَضَعَهُمَا(۴) أَسْفَلَ سُرَّتِهِ ثُمَّ قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّاسِ سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي سَلُونِي فَإِنَّ عِنْدِي عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ ثُنِيَ لِيَ الْوِسَادَهُ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَاهِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزَبُورِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ حَتَّى ينهى [يَزْهَرَ] كُلُّ كِتَابٍ مِنْ هَذِهِ الْكُتُبِ وَ يَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّ عَلِيّاً قَضَى بِقَضَائِكَ وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ بِالْقُرْآنِ وَ تَأْوِيلِهِ مِنْ كُلِّ مُدَّعٍ عِلْمَهُ وَ لَوْ لَا آيَهٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى لَأَخْبَرْتُكُمْ بِمَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ ثُمَّ قَالَ سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ لَوْ سَأَلْتُمُونِي عَنْ آيَهٍ آيَهٍ لَأَخْبَرْتُكُمْ بِوَقْتِ نُزُولِهَا وَ فِيمَ نَزَلَتْ وَ أَنْبَأْتُكُمْ بِنَاسِخِهَا مِنْ مَنْسُوخِهَا وَ خَاصِّهَا مِنْ عَامِّهَا وَ مُحْكَمِهَا مِنْ مُتَشَابِهِهَا وَ مَكِّيِّهَا مِنْ مَدَنِيِّهَا وَ اللَّهِ مَا مِنْ فِئَهٍ تَضِلُّ أَوْ تَهْدِي إِلَّا وَ أَنَا أَعْرِفُ قَائِدَهَا وَ سَائِقَهَا وَ نَاعِقَهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ(۵).

ص: ۱۴۴

۱- ۱. الإرشاد للمفيد: ۱۵. و فيه: فتح لی من كل باب.

۲- ۲. الإرشاد للمفيد: ۱۵. و فيه: فتح لی من كل باب.

۳- ۳. فی المصدر: بردته.

۴- ۴. فی المصدر: و وضعها.

۵- ۵. الإرشاد للمفيد: ۱۵ و ۱۶.

**[ترجمه]إرشاد: اصبغ بن نباته گفت: وقتی با علی علیه السلام برای خلافت بیعت شد در حالی که عمامه و ردای رسول خدا صلی الله علیه و آله را پوشیده بود وارد مسجد شد و بر منبر بالا رفت و پس از شکر و سپاس بر خداوند موعظه کرد و انذار داد. سپس درحالی که انگشتانش را به هم گره کرده بود و پائین تر از نافش قرار داده بود گفت: ای مردم از من بپرسید پیش از آنکه مرا نیابید، از من بپرسید چرا که علم اولین و آخرین نزد من است. سوگند به خداوند اگر برای من بالشتی تا شود - مسندی زده شود - میان اهل تورات با تورات، میان اهل انجیل با انجیل، میان اهل زبور با زبور و میان اهل فرقان با فرقانشان قضاوت خواهم کرد تا زمانی که این کتاب ها بدرخشند و بگویند: ای پروردگار! علی با حکم تو قضاوت می کند. سوگند به خدا من در تأویل و تفسیر قرآن از تمام کسانی که ادعای علم به آن را دارند آگاهترم و اگر آیه‌ای در قرآن نبود مردم را به آنچه که تا قیامت رخ خواهد داد خبر دار می‌کردم. از من سؤال پرسید قبل از آنکه مرا در نیابید. سوگند به کسی که دانه را شکافت و انسان را خلق کرد چنانچه از آیه‌ای از من سؤال پرسید شما را به زمان، مکان و شخصی که درباره آن نازل شده است آگاه خواهم کرد همچنان که شما را از ناسخ و منسوخ، خاص و عام، مکی و مدنی و محکم و متشابه آن خبردار خواهم کرد. سوگند به خدا هیچ گروهی که گمراه شود و یا هدایت یابد تا روز قیامت نیست، جز آنکه جلودار و عقبه و دعوت کننده آن را می‌دانم - . الإرشاد: ۱۵و۱۶ - .

**[ترجمه]

«۵۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی أَرَاکَهَ قَالَ: کُنَّا مَعَ عَلِیٍّ علیه السلام بِمَسْکَنٍ فَتَحَدَّثْنَا أَنَّ عَلِیّاً وَرِثَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله السَّیْفَ وَ قَالَ بَعْضُنَا الْبَغْلَهَ وَ الصَّحِیفَهَ فِی حَمَائِلِ السَّیْفِ إِذْ خَرَجَ عَلَیْنَا وَ نَحْنُ فِی حَدِیثِنَا فَقَالَ ابْتِدَاءً وَ ایْمُ اللَّهِ لَوْ نَشِطْتُ لِحَدِیثِکُمْ حَتَّی یَحُولَ الْحَوْلُ لَا أُعِیدُ حَرْفاً وَرِثْتُ وَ حَوِیتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ایْمُ اللَّهِ إِنَّ عِنْدِی صُحُفاً کَثِیرَهً وَ إِنَّ عِنْدِیَ الصَّحِیفَهَ یُقَالُ لَهَا الْعَبِیطُ مَا عَلَی الْعَرَبِ أَشَدُّ مِنْهَا وَ إِنَّ هُنَا(۱) لَتَمَیُّزَ الْقَبَائِلِ الْمُبَهْرَجَهِ مِنَ الْعَرَبِ مَا لَهُمْ فِی دِینِ اللَّهِ مِنْ نَصِیبٍ (۲).

**[ترجمه]خرائج: از ابی اراکه روایت شد که گفت: در خانه‌ای همراه با علی علیه السلام سکونت داشتیم. در مورد این موضوع که علی از رسول خدا چه چیزی را به ارث برده است صحبت می کردیم. بعضی از ما گفتند که شمشیرش را به ارث برده است. بعضی دیگر هم از استر و نوشته‌ای که در حمائل شمشیرش بود سخن گفتند. ناگهان علی علیه السلام در حالیکه ما مشغول بحث کردن بودیم وارد شد و فرمود: قبل از هر چیز باید بگویم اگر با تمام توان خود یکسال تمام برای شما صحبت کنم نخواهم توانست یک حرف از آنچه را که از رسول خدا صلی الله علیه و آله به ارث برده‌ام بر زبان آرم. سوگند به خدا در نزد من نوشته های زیادی است یکی از آنها عبیط نام دارد که بر عرب شدیدتر از آن وجود ندارد و در آن از قبائل باطل عرب که بهره ای از اسلام ندارند سخن به میان آمده است.

**[ترجمه]

«۵۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ جَرِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ الَّذِينَ أَوتُوا الْعِلْمَ وَ الْإِيمانَ (۳) قَالَ قَدْ يَكُونُ مؤمن (۴) [مُؤْمِناً] وَ لَا يَكُونُ عَالِماً فَوَ اللَّهِ لَقَدْ جُمِعَ لِعَلِيٍّ كِلَاهُمَا الْعِلْمُ وَ الْإِيمَانُ.

مُقَاتِلُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ إِنَّما يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ(۵) قَالَ كَانَ عَلِيٌّ يَخْشَى اللَّهَ وَ يُرَاقِبُهُ وَ يَعْمَلُ بِفَرَائِضِهِ وَ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ.

الصَّفْوَانِيُّ فِي الْإِحَنِ وَ الْمِحَنِ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: حم اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ عسق عِلْمُ عَلِيٍّ سَبَقَ كُلَّ جَمَاعَةٍ وَ تَعَالَى كُلَّ فِرْقَةٍ.

مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَ أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ وَ جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام وَ عَلِيُّ بْنُ فَضَّالٍ وَ الْفُضَيْلُ بْنُ يَسَارٍ وَ أَبُو بَصِيرٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ عَنِ الرِّضَا عليه السلام وَ قَدْ رُوِيَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليهما السلام وَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ

۱- ۱. فی(م) و(د): و ان فیها.

۲- ۲. لم نجده فی الخرائج المطبوع.

۳- ۳. سوره الروم. ۵۶. و الآیه کذلک « وَ قالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَ الْإِيمانَ» .

۴- ۴. فی المصدر: قد یکون مؤمنا.

۵- ۵. سوره فاطر: ۲۸.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ وَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ السُّدِّیِّ: أَنَّهُمْ قَالُوا فِی قَوْلِهِ تَعَالَی قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ (۱) هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

الثَّعْلَبِیُّ فِی تَفْسِیرِهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی مُعَاوِیَهَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ رُوِیَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّهُ قِیلَ لَهُمَا زَعَمُوا أَنَّ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ قَالَ ذَاکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

ثُمَّ رُوِیَ أَیْضاً: أَنَّهُ سُئِلَ سَعِیدُ بْنُ جُبَیْرٍ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَام قَالَ لَا فَکَیْفَ وَ هَذِهِ سُورَهٌ مَکِّیَّهٌ(۲) وَ قَدْ رُوِیَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ لَا وَ اللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لَقَدْ کَانَ عَالِماً بِالتَّفْسِیرِ وَ التَّأْوِیلِ وَ النَّاسِخِ وَ الْمَنْسُوخِ وَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ.

وَ رُوِیَ عَنِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ: عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتَابِ الْأَوَّلِ وَ الْآخِرِ.

رواه (۳) النطنزی فی الخصائص: و من المستحیل أن الله تعالی یستشهد بیهودی و یجعله ثانی نفسه و قوله قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ موافق لقوله کلا أنزل فی أمیر المؤمنین علی و عدد حروف کل واحد منهما ثمانمائه و سبعه عشر(۴).

قال الجاحظ اجتمعت الأمه علی أن الصحابه کانوا یأخذون العلم من أربعه علی و ابن عباس و ابن مسعود و زید بن ثابت و قال طائفه و عمر بن الخطاب ثم أجمعوا علی أن الأربعه کانوا أقرأ لکتاب الله من عمر

وَ قَالَ صلی الله علیه و آله: یَؤُمُّ بِالنَّاسِ أَقْرَؤُهُمْ.

فسقط عمر ثم أجمعوا علی أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْأَئِمَّهُ مِنْ قُرَیْشٍ.

فسقط ابن مسعود و زید و بقی علی و ابن عباس إذا کانا عالمین فقیهین قرشیین فأکثرهما سنا و أقدمهما هجره علیٌّ فسقط ابن العباس و بقی علی أحق بالأمه

۱- ۱. سوره الرعد: ۴۳.

۲- ۲. أورده السیوطی أیضا فی الاتقان ۱: ۱۲.

۳- ۳. فی المصدر: و رواه.

۴- ۴. الموازنه غیر صحیحه.

بالإجماع و كانوا يسألونه و لم يسأل هو أحدا

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي شَيْ ءٍ فَكُونُوا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام.

عباده بن الصامت: قال عمر: كنا أمرنا إذا اختلفنا في شي ء أن نحكم عليا و لهذا تابعه المذكورون بالعلم من الصحابه نحو سلمان و عمار و حذيفه و أبي ذر و أبي بن كعب و جابر الأنصاري و ابن عباس و ابن مسعود و زيد بن صوحان و لم يتأخر إلا زيد بن ثابت و أبو موسى و معاذ و عثمان و كلهم معترفون له بالعلم مقرون له بالفضل.

النقاش في تفسيره قال ابن عباس علي علم علما علمه رسول الله صلى الله عليه و آله و رسول الله صلى الله عليه و آله علمه الله فعلم النبي صلى الله عليه و آله من علم الله و علم علي من علم النبي صلى الله عليه و آله و علمي من علم علي عليه السلام و ما علمي و علم أصحاب محمد صلى الله عليه و آله في علم علي عليه السلام إلا كقطره في سبعه أبحر. الضحاك عن ابن عباس قال أعطي علي بن أبي طالب عليهما السلام تسعه أعشار العلم و إنه لأعلمهم بالعشر الباقي. يحيى بن معين بإسناده عن عطاء بن أبي رياح أنه سئل هل تعلم أحدا بعد رسول الله صلى الله عليه و آله أعلم من علي فقال لا ـ و الله ما أعلمه. فأما قول عمر بن الخطاب في ذلك فكثير رواه الخطيب في الأربعين قال عمر العلم سته أسداس لعلي من ذلك خمسه أسداس و للناس سدس و لقد شاركنا في السدس حتى لهو أعلم منا به (۱).

عِكْرِمَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لَهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّکَ لَتَعْجَلُ فِي الْحُكْمِ وَ الْفَصْلِ لِلشَّيْ ءِ إِذَا سُئِلْتَ عَنْهُ قَالَ فَأَبْرَزَ عَلِيٌّ كَفَّهُ وَ قَالَ لَهُ كَمْ هَذَا فَقَالَ عُمَرُ خَمْسَهٌ فَقَالَ عَجَّلْتَ أَبَا حَفْصٍ (۲) قَالَ لَمْ يَخْفَ عَلَيَّ فَقَالَ عَلِيٌّ وَ أَنَا أُسْرِعُ فِيمَا لَا يَخْفَى عَلَيَّ.

۱- ۱. في المصدر: أعلم به منا.

۲- ۲. في المصدر: يا أبا حفص.

وَ اسْتَعْجَمَ عَلَيْهِ شَيْ ءٌ(۱) وَ نَازَعَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَ كَتَبَ إِلَيْهِ (۲) أَنْ يَتَجَشَّمَ بِالْحُضُورِ فَكَتَبَ إِلَيْهِمَا الْعِلْمُ يُؤْتَى وَ لَا يَأْتِي فَقَالَ عُمَرُ هُنَاكَ شَيْخٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَ أَثَارَةٌ مِنْ عِلْمٍ (۳) يُؤْتَى إِلَيْهِ وَ لَا يَأْتِي فَصَارَ إِلَيْهِ فَوَجَدَهُ مُتَّكِئاً عَلَى مِسْحَاةٍ فَسَأَلَهُ عَمَّا أَرَادَ فَأَعْطَاهُ الْجَوَابَ فَقَالَ عُمَرُ(۴) لَقَدْ عَدَلَ عَنْكَ قَوْمُكَ وَ إِنَّكَ لَأَحَقُّ بِهِ فَقَالَ عليه السلام إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كانَ مِيقاتاً.

یونس بن عبید(۵) قال الحسن إن عمر بن الخطاب قال اللهم إنی أعوذ(۶) من عضیهه لیس لها علی عندی حاضرا(۷).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس درباره این آیه قرآن: «الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَ الْإِیمان...» - . الروم/ ۵۶ و آیه اینگونه است: «وقال الذین اوتوا العلم والإیمان» - {و[لی]

کسانی که دانش و ایمان یافته انـد...} گفت: گاهی اوقات فرد مؤمن است اما عالم نیست. به خـدا سوگنـد برای علی هر دوی آنها یعنی علم و ایمان جمع شده است.

ابن عبـاس دربـاره آیه: «انمـا یخشـی الله من عباده العلماء» - . فاطر/ ۲۸ - {] از بنـدگان خـدا تنها دانایانند که از او می ترسـند }گفت: علی علیه السـلام از خـدا می‌ترسـید و به نیکی رفتار می‌کرد. او فرائض الهی را به جای می آورد و به مجاهدت در راه خداوند می‌پرداخت .

ابن عباس گفت: «حم» اسـمی از اسماء خداوند است و «عسق» اسم علم علی علیه السلام است که بر هر گروهی پیشی گرفت و از تمام فرقه ها بالاتر بود.

از چند امام و چند راوی بزرگ روایت شده است: که همگی درباره این آیه «قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ - . الرعد/ ۴۳ - »{ بگو کافی است خـدا و آن کس که نزد او علم کتاب است میان من و شـما گواه باشـد} گفتند که منظور علی بن ابی طالب علیه السلام است.

ثعلبی در تفسـیرش از ابن عبـاس و از امـام محمـد باقرعلیه السـلام روایت کرده که به آنها گفته شـد: بعضـی بر این باورنـد که منظور از «من عنده علم الکتاب» عبدالله بن سلام است. گفتند: نه، منظور علی بن ابی طالب است.

همچنین روایت شده است که از سعید بن جبیر درباره «ومن عنده علم الکتاب» پرسیده شد که آیا منظور عبدالله بن سلام است؟ گفت: نه چگونه ممکن است منظور ابن سـلام باشـد حال آنکه این سوره مکی است؟ همچنین از ابن عباس روایت شده اسـت که گفت: منظور آیه تنها علی بن ابی طالب علیه السلام است چرا که او از تفسیر و تاویل، ناسخ ومنسوخ و حلال و حرام آگاه بود. و از ابن حنفیه روایت شده است که گفت: علی بن ابی طالب علم الکتاب اول و آخر را داشت.

و نطنزی در خصائص آن را روایت کرده است.

ابن شـهر آشوب: و غیر ممکن است که خداونـد متعال به یک فرد یهودی استشـهاد کند و او را بعد از خود به عنوان شاهد قرار دهـد و آیه: «قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ» با «كَلّا أنزل فی امیرالمؤمنین علیّ» «فقط درباره علی علیه السلام نازل شده است» موافق است و عدد حرفهای هر کدام ۸۱۷ حرف است.

جاحظ گفت: امت اسلامی اتفاق نظر دارند که صحابه، علم را از چهار نفر می‌گرفتند که عبارتند از علی علیه السلام، ابن عباس، ابن مسعود و زید بن ثابت، گروهی هم می‌گویند و عمر بن خطاب، و اجماع دارند که این چهار نفر بیشتر از عمر قرآن را می‌دانستند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «کسی بر مردم امامت کند که بیشتر از همه قرآن را بداند» پس عمر کنار می رود. سپس اجماع دارند که پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: امامان از قریش هستند. پس ابن مسعود و زید کنار می روند چرا که از قریش نیستند، و تنها علی و ابن عباس باقی می‌مانند این دو نفر عالم، فقیه و از قریش می‌باشند. اما علی بزرگتر از ابن عباس است و زوتر از او هجرت کرد، بنابرین ابن عباس هم حذف می‌شود و علی علیه السلام به اجماع امت سزاوارتر از همه به رهبری و امامت امت است و همواره از او سؤال می‌پرسیدند اما او هیچگاه از کسی سؤال نپرسید. همچنان که پیامبر درباره او می‌فرماید: هرگاه دچار اختلاف و چند دستگی شدید با علی بن ابی طالب باشید.

عباده بن الصامت گفت: عمر گفت: دستور داده شدیم که هرگاه در مسئله‌ای دچار اختلاف شویم علی را داور قرا دهیم. به همین سبب افرادی همچون سلمان، عمار، حذیفأ، ابوذر، ابی بن کعب، جابر انصاری، ابن عباس، ابن مسعود و زید بن صوحان که در میان صحابه به علم شهرت دارند از او پیروی کردند و تخلف نکردند مگر افرادی چون زید بن ثابت، ابو موسی، معاذ و عثمان، و همه آنها به عالم بودن علی علیه السلام و برتریش اقرار می کردند.

نقاش در تفسیرش به نقل از ابن عباس آورد که گفت: علی علیه السلام علمی را یاد گرفت که رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را به او آموخت و خداوند متعال آن علم را به رسول خدا یاد داد. بنابرین علم رسول خدا از علم خداوند و علم علی از علم رسول خدا بود و علم من از علم علی است و علم من و اصحاب رسول خدا در مقایسه با علم علی همچون قطره‌ای در برابر هفت دریا است.

ضحاک به نقل از ابن عباس آورد که گفت: نُه دهم تمام علم به علی بن ابی طالب علیه السلام داده شده و در آن یک دهم باقیمانده هم عالمتر از همه مردم بود .

یحیی بن معین به اسناد از عطاء بن ابی ریاح آورد که از او سؤال شد آیا بعد از رسول خدا کسی را عالمتر از علی می‌شناسی؟ گفت: نه، سوگند به خدا نمی‌شناسم.

اما سخنان عمر بن خطاب در این زمینه زیاد هستند. خطیب در اربعین آورده است که عمر گفت: علم شش بخش است، پنج بخش آن مختص علی و یک ششم باقی مانده آن برای تمام مردم است، علی در یک ششم باقیمانده هم با ما سهیم است حتی او در آن هم عالم تر از ما است.

عکرمه از ابن عباس آورد که عمر گفت: ای ابا الحسن! وقتی از تو سؤال می‌شود و یا به داوری گرفته می‌شوی به سرعت جواب می‌دهی، علی علیه السلام دستش را نشان داد و فرمود: این چند تا است؟ عمر گفت: پنج تا، علی علیه السلام فرمود: عجله کردی ای ابا حفص! عمر گفت: بر من پوشیده نبود. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: پس من هم در چیزی که بر من پوشیده نیست سریع جواب می دهم.

مسئله‌ای برای عمر پیش آمد و از فهم آن عاجز ماند. با عبدالرحمن بر سر آن دچار اختلاف شدند. برای علی علیه السلام پیغامی فرستاد تا به خود زحمت دهد و نزد آنها بیاید. علی علیه السلام در جواب آنها نوشت: علم نزد کسی نمی‌رود بلکه نزد او می‌روند. عمر گفت: علی علیه السلام از بنی هاشم و میراث علم است او نزد کسی نمی‌رود بلکه این مردم هستند که به او احتیاج دارند و نزدش می‌روند. عمر برای دیدن علی علیه السلام رفت. به حضور وی رسید در حالی که بر بیلش تکیه زده بود. سؤالش را مطرح کرد و علی علیه السلام جوابش را داد و مشکل حل شد. در آن هنگام عمر گفت: قومت از تو روی گرداندند. به راستی که تو سزاوارترین شخص به آن هستی، علی علیه السلام فرمود: «إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كانَ مِيقاتاً» { قطعا وعدگاه [ما با شما] روز داوری است}.

یونس بن عبید به نقل از حسن آورد که گفت: عمر بن خطاب گفت: پروردگارا پناه می‌برم به تو از مشکلی که در آن علی در کنارم نباشد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۵۷-۲۵۹ - .

**[ترجمه]

بیان

العضیهه البهتان و الکذب و هذا غریب و المعروف فی ذلک المعضله قال الجزری فی النهایه یقال أعضل بی الأمر إذا ضاقت علیک فیه الحیل و منه حدیث عمر أعوذ بالله من کل معضله لیس لها أبو حسن و روی معضله أراد المسأله الصعبه أو الخطه الضیقه المخارج من الإعضال أو التعضیل و یرید بأبی الحسن علی بن أبی طالب علیهما السلام و منه حدیث معاویه و قد جاءته مسأله مشکله فقال معضله و لا أبا حسن أبو حسن معرفه وضعت موضع النکره کأنه قال و لا رجل لها کأبی حسن لأن لا النافیه إنما تدخل علی النکرات دون المعارف انتهی (۸).

**[ترجمه]«عضیهه» یعنی بهتان و دروغ و این غریب به نظر می‌رسد. لفظ شناخته تر برای این معنا «معضله» است، جزری در النهایه گفت: گفته می‌شود: اعضل بی الأمر: یعنی زمانی که در آن راه چاره‌ای نداشته باشی وتمام راهها بر روی تو بسته باشند همچنان که عمر در جائی دیگر گفت: اعوذ بالله من کل معضله لیس لها ابوحسن، پناه می‌برم به خداوند از هر معضلی که در آن اباالحسن کنارم نباشد. و روایت شده «معضله» به معنای مسئله سخت یا راهی که خروجی آن تنگ باشد که از ریشه اعضال یا تعضیل است. منظور از ابو الحسن علی بن ابی طالب علیه السلام است. همچنین از این باب است سخن معاویه که مسأله مشکلی برای او پیش آمد و گفت: «معضله و لا ابا حسن» مشکلی هست و ابوحسن نیست. در این حالت ابو الحسن که معرفه است که در موضع نکره به کار رفته است گویا که گفته: «ولا رجل لها کأبی حسن» وهیچ مردی چون اباالحسن نمی‌تواند حلش کند. چرا که لا نافیه فقط در نکره داخل می شود - . النهایه ۳: ۱۰۵ -

پایان سخن وی.

**[ترجمه]

قب، المناقب لابن شهرآشوب إبانه ابن بطه كان عمر يقول فيما يسأله عن على عليه السلام فيفرج عنه لا أبقانى الله بعدك.

ص: ۱۴۸

۱- ۱. أى صعب و لم يفهم.

۲- ۲. فى المصدر: فكتبا إليه و قوله« أن يتجشم» من تجشم الامر: تكلفه على مشقه.

۳- ۳. الاثاره- بالفتح-: البقيه من العلم.

۴- ۴. فى المصدر: عبد الرحمن ظ.

۵- ۵. فى المصدر: يونس عن عبيد.

۶- ۶. فى المصدر و(د): اللّهمّ إنّى أعوذ بك اه.

۷- ۷. مناقب آل أبى طالب ۱: ۲۵۷- ۲۵۹.

۸- ۸. النهايه ۳: ۱۰۵.

تاریخ البلاذری لا ـ أبقانی الله لمعضله لیس لها أبو حسن. الإبانه و الفائق أعوذ بالله من معضله لیس لها أبو حسن. و قد ظهر رجوعه إلی علی علیه السلام فی ثلاث و عشرین مسأله حتی قال لو لا علی لهلک عمر و قد رواه الخلق الکثیر منهم أبو بکر بن عیاش و أبو المظفر السمعانی و قد اشتهر عن أبی بکر قوله فإن استقمت فاتبعونی و إن زغت فقومونی و قوله أما الفاکهه فأعرفها و أما الأَبُّ فالله أعلم و قوله فی الکلاله أقول فیها برأیی فإن أصبت فمن الله و إن أخطأت فمنی و من الشیطان الکلاله ما دون الولد و الوالد(۱) و عن عمر سؤال صبیع عن الذاریات (۲) و قوله لا ـ تتعجبوا من إمام أخطأ و امرأه أصابت ناضلت أمیرکم فنضلته (۳) و المسأله الحماریه و آیه الکلاله و قضاؤه فی الجد و غیر ذلک (۴). و قد شهد له رسول الله صلی الله علیه و آله بالعلم

قَوْلُهُ: عَلِیٌّ عَیْبَهُ عِلْمِی.

و

قَوْلُهُ عَلِیٌّ: أَعْلَمُکُمْ عِلْماً وَ أَقْدَمُکُمْ سِلْماً.

و

قَوْلُهُ: أَعْلَمُ أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

رواه علی بن هاشم و شیرویه (۵) الدیلمی بإسنادهما إلی سلمان.

النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَعْطَی اللَّهُ عَلِیّاً صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ مِنَ الْفَضْلِ جُزْءاً لَوْ قُسِمَ عَلَی أَهْلِ الْأَرْضِ لَوَسِعَهُمْ وَ أَعْطَاهُ مِنَ الْفَهْمِ جُزْءاً لَوْ قُسِمَ عَلَی أَهْلِ الْأَرْضِ لَوَسِعَهُمْ.

حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ: سُئِلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ قُسِمَتِ الْحِکْمَهُ عَشْرَهَ أَجْزَاءٍ فَأُعْطِیَ عَلِیٌّ تِسْعَهَ أَجْزَاءٍ وَ النَّاسُ جُزْءاً وَاحِداً.

۱- ۱. و علیک بالمجلد السابع من کتاب« الغدیر» ص ۱۰۴- ۱۳۰ و التأمل فیما أورده العلامه الامینی من الأصول المعتبره عندهم فی ذلک.

۲- ۲. أورد السیوطی فی الدّر المنثور(۶: ۱۱۱) ما یکشف القناع عن ذلک فعلیک بالمراجعه و فیه« صبیغ» بالمعجمه، و فی المصدر« سبع» و لم نقف علی ضبطه.

۳- ۳. ناضله: باراه فی رمی السهام.

۴- ۴. أورد العلامه الامینی تفصیل تلکم القضایا فی المجلد السادس من« الغدیر» فراجعه.

۵- ۵. فی المصدر: و ابن شیرویه.

ربیع بن خثیم ما رأیت رجلا من یحبه أشد حبا من علی و لا من یبغضه أشد بغضا من علی علیه السلام ثم التفت فقال وَ مَنْ یُؤْتَ الْحِکْمَهَ فَقَدْ أُوتِیَ خَیْراً کَثِیراً و استدل بالحساب فقالوا أعلم الأمه علی بن أبی طالب اتفقتا فی مائتین و ثمانیه عشر و لقد أجمعوا علی أن

النبی صلی الله علیه و آله قال أقضاکم علی.

وَ رُوِّینَا عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَبِی الْخَضِیبِ وَ غَیْرِهِ: أَنَّهُ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام لِابْنِ أَبِی لَیْلَی أَ تَقْضِی بَیْنَ النَّاسِ یَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ قَالَ نَعَمْ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ بِأَیِّ شَیْ ءٍ تَقْضِی قَالَ بِکِتَابِ اللَّهِ قَالَ فَمَا لَمْ تَجِدْ فِی کِتَابِ اللَّهِ قَالَ مِنْ سُنَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا لَمْ أَجِدْهُ فِیهِمَا أَخَذْتُهُ عَنِ الصَّحَابَهِ بِمَا اجْتَمَعُوا عَلَیْهِ قَالَ فَإِذَا اخْتَلَفُوا فَبِقَوْلِ مَنْ تَأْخُذُ مِنْهُمْ قَالَ بِقَوْلِ مَنْ أَرَدْتُ وَ أُخَالِفُ الْبَاقِینَ قَالَ فَهَلْ تُخَالِفُ عَلِیّاً فِیمَا بَلَغَکَ أَنَّهُ قَضَی بِهِ قَالَ رُبَّمَا خَالَفْتُهُ إِلَی غَیْرِهِ مِنْهُمْ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا تَقُولُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَیْ رَبِّ إِنَّ هَذَا بَلَغَهُ عَنِّی قَوْلٌ (۱) فَخَالَفَهُ قَالَ وَ أَیْنَ خَالَفْتُ قَوْلَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ فَبَلَغَکَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَقْضَاکُمْ عَلِیٌّ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِذَا خَالَفْتَ قَوْلَهُ لَمْ تُخَالِفْ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاصْفَرَّ وَجْهُ ابْنِ أَبِی لَیْلَی وَ سَکَتَ.

الْإِبَانَهُ قَالَ أَبُو أُمَامَهَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَعْلَمُ بِالسُّنَّهِ وَ الْقَضَاءِ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

کِتَابُ الْجِلَاءِ وَ الشِّفَاءِ وَ الْإِحَنِ وَ الْمِحَنِ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: قَضَی عَلِیٌّ بِقَضِیَّهٍ بِالْیَمَنِ فَأَتَوُا النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا إِنَّ عَلِیّاً علیه السلام ظَلَمَنَا فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ عَلِیّاً لَیْسَ بِظَالِمٍ وَ لا [لَمْ] یُخْلَقْ (۲) لِلظُّلْمِ وَ إِنَّ عَلِیّاً وَلِیُّکُمْ بَعْدِی وَ الْحُکْمُ حُکْمُهُ وَ الْقَوْلُ قَوْلُهُ لَا یَرُدُّ حُکْمَهُ إِلَّا کَافِرٌ وَ لَا یَرْضَی بِهِ إِلَّا مُؤْمِنٌ.

و إذا ثبت ذلک فلا ینبغی لهم أن یتحاکموا بعده إلی غیر علی علیه السلام و القضاء یجمع علوم الدین فإذا یکون

۱- ۱. فی المصدر: قولی خ ل.

۲- ۲. فی المصدر: و لم یخلق.

هو الأعلم فلا يجوز تقديم غيره عليه لأنه يقبح تقديم المفضول على الفاضل. أ فلا يكون أعلم الناس و كان مع النبی صلی الله علیه و آله فی البيت و المسجد يكتب وحيه و مسائله و يسمع فتاويه و يسأله و

روی أنه كان: النبی صلی الله علیه و آله إذا نزل عليه الوحی ليلا لم يصبح حتی يخبر به عليا علیه السلام و إذا نزل عليه الوحی نهارا لم يمس حتی يخبر به عليا.

و من المشهور إنفاقه الدينار قبل مناجاه الرسول صلی الله علیه و آله و سأله عن عشر مسائل فتح له منها ألف باب فتحت (۱) كل باب ألف باب و كذا حين وصی النبی صلی الله علیه و آله قبل وفاته.

أَبُو نُعَيْمٍ الْحَافِظُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: عَلَّمَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَلْفَ بَابٍ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ إِلَيَّ أَلْفَ بَابٍ وَ لَقَدْ رَوَی أَبُو جَعْفَرِ بْنُ بَابَوَيْهِ هَذَا الْخَبَرَ فِی الْخِصَالِ مِنْ أَرْبَعٍ وَ عِشْرِينَ طَرِيقَهً وَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقُمِّیُّ فِی بَصَائِرِ الدَّرَجَاتِ مِنْ سِتٍّ وَ ثَلَاثِينَ طَرِيقَهً.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: كَانَ فِی ذُؤَابَهِ سَيْفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله صَحِيفَهٌ صَغِيرَهٌ هِیَ الْأَحْرُفُ الَّتِی يَفْتَحُ كُلُّ حَرْفٍ أَلْفَ حَرْفٍ فَمَا خَرَجَ مِنْهَا إِلَّا حَرْفَانِ حَتَّی السَّاعَهِ.

وَ فِی رِوَايَهٍ: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام دَفَعَهَا إِلَی الْحَسَنِ فَقَرَأَهَا أَيْضاً ثُمَّ أَعْطَی مُحَمَّداً(۲) فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَی أَنْ يَفْتَحَهَا.

قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ الْبُسْتِیُّ وَ ذَلِكَ نَحْوُ أَنْ يَقُولَ: الرِّبَا فِی كُلِّ مَكِيلٍ فِی الْعَادَهِ أَيَّ مَوْضِعٍ كَانَ وَ فِی كُلِّ مَوْزُونٍ.

وَ إِذَا قَالَ: يَحِلُّ مِنَ الْبِيضِ كُلُّ مَا دَقَّ أَعْلَاهُ وَ غَلُظَ أَسْفَلُهُ.

وَ إِذَا قَالَ: يَحْرُمُ كُلُّ ذِی نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ (۳) وَ ذِی مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ وَ يَحِلُّ الْبَاقِی.

قَوْلُ الصَّادِقِ علیه السلام:(۴) كُلُّ مَا غَلَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ أَمْرِهِ فَاللَّهُ أَعْذَرُ لِعَبْدِهِ.

۱- ۱. فی المصدر: فتح.

۲- ۲. فی المصدر: دفعها إلی الحسن علیه السلام فقرأ منها حروفا، ثمّ أعطاها الحسين علیه السلام فقرأها أيضا. ثم أعطاها محمّدا اه.

۳- ۳. فی المصدر: يحرم من السباع كل ذی ناب.

۴- ۴. فی المصدر: و كذلك قول الصادق علیه السلام.

أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ وَ الْحُسَيْنُ بْنُ مُعَاوِيَهَ وَ سُلَيْمَانُ الْجَعْفَرِيُّ وَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ كُلُّهُمْ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمَمَاتُ دَخَلَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ علیه السلام فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی وَ كَفِّنِّی ثُمَّ أَقْعِدْنِی وَ سَائِلْنِی وَ اكْتُبْ.

تَهْذِيبُ الْأَحْكَامِ: فَخُذْ بِمَجَامِعِ كَفَنِی وَ أَجْلِسْنِی ثُمَّ اسْأَلْنِی عَمَّا شِئْتَ فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُنِی عَنْ شَیْ ءٍ إِلَّا أَجَبْتُكَ فِيهِ.

وَ فِی رِوَايَهِ أَبِی عَوَانَهَ بِإِسْنَادِهِ قَالَ عَلِيٌّ: فَفَعَلْتُ فَأَنْبَأَنِی بِمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

جُمَيْعُ بْنُ عُمَيْرٍ التَّمِيمِيُّ عَنْ عَائِشَهَ فِی خَبَرٍ أَنَّهَا قَالَتْ: وَ سَالَتْ نَفْسُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی كَفِّهِ ثُمَّ رَدَّهَا فِی فِيهِ.

وَ بَلَغَنِی عَنِ الصَّفْوَانِيِّ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو بَكْرِ بْنُ مَهْرَوَيْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أُمِّ سَلَمَهَ فِی خَبَرٍ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَاباً فَقَالَ مَنْ طَلَبَ هَذَا الْكِتَابَ مِنْكِ مِمَّنْ يَقُومُ بَعْدِی فَادْفَعِيهِ إِلَيْهِ ثُمَّ ذَكَرْتُ قِيَامَ أَبِی بَكْرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ وَ أَنَّهُمْ مَا طَلَبُوهُ ثُمَّ قَالَتْ فَلَمَّا بُويِعَ عَلِيٌّ علیه السلام نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ وَ مَرَّ وَ قَالَ لِی يَا أُمَّ سَلَمَهَ هَاتِی الْكِتَابَ الَّذِی دَفَعَ إِلَيْكِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ قُلْتُ لَهُ أَنْتَ صَاحِبُهُ فَقَالَ نَعَمْ فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهِ قِيلَ مَا كَانَ فِی الْكِتَابِ قَالَتْ (۱) كُلُّ شَیْ ءٍ دُونَ قِيَامِ السَّاعَهِ.

وَ فِی رِوَايَهِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فَلَمَّا قَامَ عَلِيٌّ أَتَاهَا وَ طَلَبَ الْكِتَابَ فَفَتَحَهُ وَ نَظَرَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ (۲) هَذَا عِلْمُ الْأَبَدِ.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: يَمَصُّونَ الثِّمَادَ(۳) وَ يَدَعُونَ النَّهَرَ الْأَعْظَمَ فَسُئِلَ عَنْ مَعْنَى ذَلِكَ فَقَالَ عِلْمُ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَجَعَلَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ عَلِيٍّ علیه السلام.

۱- ۱. فی المصدر: قال.

۲- ۲. فی المصدر: فقال.

۳- ۳. جمع الثمد- بالفتحات أو سكون الميم: الماء القليل يتجمع فی الشتاء و ينضب فی الصيف، أو الحفره يجتمع فيها ماء المطر.

و كان يدعى فى العلم دعوى ما سمع قط من أحد.

رَوَى حُبَيْشٌ (۱) الْكِنَانِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيّاً عليه السلام يَقُولُ: وَ اللَّهِ لَقَدْ عُلِّمْتُ بِتَبْلِيغِ الرِّسَالاتِ وَ تَصْدِيقِ الْعِدَاتِ وَ تَمَامِ الْكَلِمَاتِ.

وَ قَوْلُهُ: إِنَّ بَيْنَ جَنْبَيَّ لَعِلْماً جَمّاً لَوْ أَصَبْتُ لَهُ حَمَلَةً.

وَ قَوْلُهُ: لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ يَقِيناً.

وَ رَوَى ابْنُ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ مِنْ سِتَّةِ طُرُقٍ وَ ابْنُ الْمُفَضَّلِ مِنْ عَشْرِ طُرُقٍ وَ إِبْرَاهِيمُ الثَّقَفِيُّ مِنْ أَرْبَعَةَ عَشَرَ طَرِيقاً مِنْهُمْ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ وَ الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ وَ عَلْقَمَةُ بْنُ قَيْسٍ وَ يَحْيَى ابْنُ أُمِّ الطَّوِيلِ وَ زِرُّ بْنُ حُبَيْشٍ وَ عَبَايَةُ بْنُ رِبْعِيٍّ وَ عَبَايَةُ بْنُ رِفَاعَةَ وَ أَبُو الطُّفَيْلِ: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ بِحَضْرَةِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَشَارَ إِلَى صَدْرِهِ كَيْفَ مُلِئَ عِلْماً لَوْ وَجَدْتُ لَهُ طَالِباً سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي هَذَا سَفَطُ الْعِلْمِ (۲) هَذَا لُعَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله هَذَا مَا زَقَّنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله زَقّاً فَاسْأَلُونِي فَإِنَّ عِنْدِي عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ ثُنِيَتْ لِيَ الْوِسَادَةُ ثُمَّ أَجْلَسْتُ عَلَيْهَا لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَاةِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزَبُورِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ حَتَّى يُنَادِيَ كُلُّ كِتَابٍ بِأَنَّ عَلِيّاً حَكَمَ فِيَّ بِحُكْمِ اللَّهِ فِيَّ.

وَ فِي رِوَايَةٍ: حَتَّى يُنْطِقَ اللَّهُ التَّوْرَاةَ وَ الْإِنْجِيلَ.

وَ فِي رِوَايَةٍ: حَتَّى يَزْهَرَ كُلُّ كِتَابٍ مِنْ هَذِهِ الْكُتُبِ وَ يَقُولَ يَا رَبِّ إِنَّ عَلِيّاً قَضَى بِقَضَائِكَ ثُمَّ قَالَ سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَوْ سَأَلْتُمُونِي عَنْ آيَةٍ آيَةٍ فِي لَيْلَةٍ أُنْزِلَتْ أَوْ فِي نَهَارٍ أُنْزِلَتْ مَكِّيِّهَا وَ مَدَنِيِّهَا وَ سَفَرِيِّهَا وَ حَضَرِيِّهَا وَ نَاسِخِهَا وَ مَنْسُوخِهَا وَ مُحْكَمِهَا وَ مُتَشَابِهِهَا وَ تَأْوِيلِهَا وَ تَنْزِيلِهَا لَأَخْبَرْتُكُمْ.

وَ فِي غُرَرِ الْحِكَمِ عَنِ الْآمِدِيِّ: سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي فَإِنِّي بِطُرُقِ السَّمَاوَاتِ أَخْبَرُ مِنْكُمْ بِطُرُقِ الْأَرْضِ.

وَ فِي نَهْجِ الْبَلَاغَةِ: فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَسْأَلُونِّي عَنْ شَيْ ءٍ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَ السَّاعَةِ وَ لَا عَنْ فِئَةٍ تَهْدِي مِائَةً وَ تُضِلُّ مِائَةً إِلَّا نَبَّأْتُكُمْ بِنَاعِقِهَا وَ قَائِدِهَا وَ سَائِقِهَا وَ مُنَاخِ

۱- ۱. فى المصدر: حنش.

۲- ۲. السفط- بالفتحتين-: وعاء كالقفه أو الجوالق. ما يعبا فيه الطيب و ما أشبهه.

رِكَابِهَا وَ مَحَطِّ رِحَالِهَا وَ مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أَهْلِهَا قَتْلًا وَ يَمُوتُ مَوْتاً.

وَ فِي رِوَايَةٍ: لَوْ شِئْتُ أَخْبَرْتُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ بِمَخْرَجِهِ وَ مَوْلَجِهِ وَ جَمِيعِ شَأْنِهِ لَفَعَلْتُ.

وَ عَنْ سَلْمَانَ أَنَّهُ قَالَ عليه السلام: عِنْدِي عِلْمُ الْمَنَايَا وَ الْبَلَايَا وَ الْوَصَايَا وَ الْأَنْسَابِ وَ فَصْلِ الْخِطَابِ وَ مَوْلِدِ الْإِسْلَامِ وَ مَوْلِدِ الْكُفْرِ وَ أَنَا صَاحِبُ الْمِيسَمِ وَ أَنَا الْفَارُوقُ الْأَكْبَرُ وَ دَوْلَةُ الدُّوَلِ فَسَلُونِي عَمَّا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ عَمَّا كَانَ قَبْلِي وَ عَلَى عَهْدِي وَ إِلَى أَنْ يُعْبَدَ اللَّهُ.

قال ابن مسيب ما كان في أصحاب رسول الله صلى الله عليه و آله أحد يقول سلوني غير علي بن أبي طالب عليهما السلام و قال ابن شبرمه ما أحد قال على المنبر سلوني غير علي. و قال الله تعالى تِبياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ(١) و قال وَ كُلَّ شَيْ ءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِينٍ (٢) و قال وَ لا رَطْبٍ وَ لا يابِسٍ إِلَّا فِي كِتابٍ مُبِينٍ (٣) فإذا كان لا يوجد(۴) في ظاهره فهل يكون موجودا إلا في تأويله كما قال وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ (۵) و هو الذي عنى عليه السلام سلوني قبل أن تفقدوني و لو كان إنما عنى به ظاهره فكان في الأمه كثير يعلم ذلك و لا يخطئ فيه حرفا و لم يكن عليه السلام ليقول من ذلك على رءوس الأشهاد ما يعلم أنه لا يصح من قوله و أن غيره يساويه فيه

أو يدعي على شي ء منه معه فإذا ثبت أنه لا نظير له في العلم صح أنه أولى بالإمامه. و من عجب أمره في هذا الباب أنه لا شي ء من العلوم إلا و أهله يجعلون عليا قدوه فصار قوله قبله في الشريعه فمنه سمع القرآن ذكر الشيرازي في نزول

١- ١. سوره النحل: ٨٩.

٢- ٢. سوره يس: ١٢.

٣- ٣. سوره الأنعام: ۵٩.

۴- ۴. في المصدر: فاذا كان ذلك لا يوجد.

۵- ۵. سوره آل عمران: ٧.

القرآن و أبو يوسف يعقوب فی تفسیره عن ابن عباس: فی قوله لا تُحَرِّکْ بِهِ لِسانَکَ (۱) کان النبی صلی الله علیه و آله یحرک شفتیه عند الوحی لیحفظه فقیل له لا تُحَرِّکْ بِهِ لِسانَکَ یعنی بالقرآن لِتَعْجَلَ بِهِ من قبل أن یفرغ به من قراءته علیک إِنَّ عَلَیْنا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ قال ضمن الله محمدا أن یجمع القرآن بعد رسول الله صلی الله علیه و آله علی بن أبی طالب صلوات الله علیه قال ابن عباس فجمع الله القرآن فی قلب علی و جمعه علی بعد موت رسول الله صلی الله علیه و آله بسته أشهر.

وَ فِی أَخْبَارِ أَبِی رَافِعٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ فِی مَرَضِهِ الَّذِی تُوُفِّیَ فِیهِ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَا عَلِیُّ هَذَا کِتَابُ اللَّهِ خُذْهُ إِلَیْکَ فَجَمَعَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فِی ثَوْبٍ فَمَضَی إِلَی مَنْزِلِهِ فَلَمَّا قُبِضَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله جَلَسَ عَلِیٌّ فَأَلَّفَهُ کَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَ کَانَ بِهِ عَالِماً.

وَ حَدَّثَنِی أَبُو الْعَلَاءِ الْعَطَّارُ وَ الْمُوَفَّقُ خَطِیبُ خُوارِزْمَ فِی کِتَابَیْهِمَا بِالْإِسْنَادِ عَنْ عُلَیِّ بْنِ رَبَاحٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَمَرَ عَلِیّاً بِتَأْلِیفِ الْقُرْآنِ فَأَلَّفَهُ وَ کَتَبَهُ.

جَبَلَهُ بْنُ سُحَیْمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: لَوْ ثُنِیَ لِیَ الْوِسَادَهُ وَ عُرِفَ لِی حَقِّی لَأَخْرَجْتُ لَهُمْ مُصْحَفاً کَتَبْتُهُ وَ أَمْلَاهُ عَلَیَّ رَسُولُ اللَّهِ ص.

وَ رُوِّیتُمْ أَیْضاً أَنَّهُ: إِنَّمَا أَبْطَأَ عَلِیٌّ عَنْ بَیْعَهِ أَبِی بَکْرٍ لِتَأْلِیفِ الْقُرْآنِ.

أَبُو نُعَیْمٍ فِی الْحِلْیَهِ وَ الْخَطِیبُ فِی الْأَرْبَعِینَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ السُّدِّیِّ عَنْ عَبْدِ خَیْرٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَقْسَمْتُ أَوْ حَلَفْتُ أَنْ لَا أَضَعَ رِدَائِی عَنْ ظَهْرِی حَتَّی أَجْمَعَ مَا بَیْنَ اللَّوْحَیْنِ فَمَا وَضَعْتُ رِدَائِی حَتَّی جَمَعْتُ الْقُرْآنَ.

وَ فِی أَخْبَارِ أَهْلِ الْبَیْتِ علیهم السلام: أَنَّهُ آلَی أَنْ لَا یَضَعَ رِدَاءَهُ عَلَی عَاتِقِهِ إِلَّا لِلصَّلَاهِ حَتَّی یُؤَلِّفَ الْقُرْآنَ وَ یَجْمَعَهُ فَانْقَطَعَ عَنْهُمْ مُدَّهً إِلَی أَنْ جَمَعَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَیْهِمْ بِهِ فِی إِزَارٍ یَحْمِلُهُ وَ هُمْ مُجْتَمِعُونَ فِی الْمَسْجِدِ فَأَنْکَرُوا مَصِیرَهُ بَعْدَ انْقِطَاعٍ مَعَ التِّیهِ فَقَالُوا لِأَمْرٍ مَا جَاءَ أَبُو الْحَسَنِ (۲) فَلَمَّا تَوَسَّطَهُمْ وَضَعَ الْکِتَابَ بَیْنَهُمْ ثُمَّ قَالَ

۱- ۱. سوره القیامه: ۱۶.

۲- ۲. فی المصدر: ما جاء به أبو الحسن.

إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِنِّی مُخَلِّفٌ فِیکُمْ مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیْتِی وَ هَذَا الْکِتَابُ وَ أَنَا الْعِتْرَهُ فَقَامَ إِلَیْهِ الثَّانِی فَقَالَ لَهُ إِنْ یَکُنْ عِنْدَکَ قُرْآنٌ فَعِنْدَنَا مِثْلُهُ فَلَا حَاجَهَ لَنَا فِیکُمَا فَحَمَلَ علیه السلام الْکِتَابَ وَ عَادَ بِهِ بَعْدَ أَنْ أَلْزَمَهُمُ الْحُجَّهَ.

وَ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ حَمَلَهُ وَ وَلَّی رَاجِعاً نَحْوَ حُجْرَتِهِ وَ هُوَ یَقُولُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِیلًا فَبِئْسَ ما یَشْتَرُونَ وَ لِهَذَا قَرَأَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِنَّ عَلِیّاً جَمَعَهُ وَ قرآنه (۱) [قَرَأَهُ] فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعُوا قُرْآنَهُ.

فأما ما روی أنه جمعه أبو بکر و عمر و عثمان فإن أبا بکر أقر لما التمسوا منه جمع القرآن فقال کیف أفعل شیئا لم یفعله رسول الله صلی الله علیه و آله و لا أمرنی به ذکره البخاری فی صحیحه (۲) و ادعی علی أن النبی صلی الله علیه و آله أمره بالتألیف ثم إنهم أمروا زید بن ثابت و سعید بن العاص و عبد الرحمن بن الحارث بن هشام و عبد الله بن الزبیر بجمعه فالقرآن یکون جمع هؤلاء جمیعهم. و منهم العلماء بالقراءات

أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ ابْنُ بَطَّهَ وَ أَبُو یَعْلَی فِی مُصَنَّفَاتِهِمْ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ: أَنَّهُ قَرَأَ رَجُلَانِ ثَلَاثِینَ آیَهً مِنَ الْأَحْقَافِ فَاخْتَلَفَا فِی قِرَاءَتِهِمَا فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ هَذَا الْخِلَافُ مَا أَقْرَؤُهُ فَذَهَبْتُ (۳) بِهِمَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَغَضِبَ وَ عَلِیٌّ عِنْدَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَأْمُرُکُمْ أَنْ تَقْرَءُوا کَمَا عُلِّمْتُمْ.

و هذا دلیل علی علم علی بوجوه القراءات المختلفه.

وَ رُوِیَ: أَنَّ زَیْداً لَمَّا قَرَأَ التَّابُوهَ (۴) قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام اکْتُبْهُ التَّابُوتَ فَکَتَبَهُ کَذَلِکَ.

و القراء السبعه إلی قراءته یرجعون فأما حمزه و الکسائی فیعولان علی قراءه علی علیه السلام و ابن مسعود و لیس مصحفهما مصحف ابن مسعود فهما

۱- ۱. فی المصدر: و قرأه.

۲- ۲. راجع البخاری ۳: ۱۳۹ و ۱۴۰.

۳- ۳. فی المصدر: فذهب.

۴- ۴. قال الطبرسیّ فی مجمع البیان(۲: ۳۵۲) التابوت بالتاء لغه جمهور العرب، و التابوه بالهاء لغه الأنصار.

إنما یرجعان إلی علی و یوافقان ابن مسعود فیما یجری مجری الإعراب و قد قال ابن مسعود ما رأیت أحدا أقرأ من علی بن أبی طالب علیهما السلام للقرآن فأما نافع و ابن کثیر و أبو عمرو فمعظم قراءتهم ترجع إلی ابن عباس و ابن عباس قرأ علی أبی بن کعب و علی علیه السلام و الذی قرأه هؤلاء القراء یخالف قراءه أبی فهو إذا مأخوذ عن علی علیه السلام. و أما عاصم فقرأ علی أبی عبد الرحمن السلمی و قال أبو عبد الرحمن قرأت القرآن کله علی علی بن أبی طالب علیهما السلام فقالوا أفصح القراءات قراءه عاصم لأنه أتی بالأصل و ذلک أنه یظهر ما أدغمه غیره و یحقق من الهمز ما لینه غیره و یفتح من الألفات ما أماله غیره. و العدد الکوفی فی القرآن منسوب إلی علی علیه السلام لیس فی الصحابه من ینسب إلیه العدد غیره و إنما کتب عدد ذلک کل مصر عن بعض التابعین. و منهم المفسرون کعبد

الله بن العباس و عبد الله بن مسعود و أبی بن کعب و زید بن ثابت و هم معترفون له بالتقدم تفسیر النقاش قال ابن عباس جل ما تعلمت من التفسیر من علی بن أبی طالب علیهما السلام و ابن مسعود أن القرآن أنزل علی سبعه أحرف ما منها إلا و له ظهر و بطن و إن علی بن أبی طالب علیهما السلام علم الظاهر و الباطن. فضائل العکبری قال الشعبی ما أحد أعلم بکتاب الله بعد نبی الله من علی بن أبی طالب علیهما السلام.

تَارِیخُ الْبَلَاذُرِیِّ وَ حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: وَ اللَّهِ مَا نَزَلَتْ آیَهٌ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِیمَا نَزَلَتْ وَ أَیْنَ نَزَلَتْ وَ أَ بِلَیْلٍ نَزَلَتْ أَمْ بِنَهَارٍ(۱) نَزَلَتْ فِی سَهْلٍ أَوْ جَبَلٍ إِنَّ رَبِّی وَهَبَ لِی قَلْباً عَقُولًا وَ لِسَاناً سَئُولًا.

قُوتُ الْقُلُوبِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: لَوْ شِئْتُ لَأَوْقَرْتُ سَبْعِینَ بَعِیراً فِی تَفْسِیرِ فَاتِحَهِ الْکِتَابِ.

و لما وجد المفسرون قوله لا یأخذون إلا به.

۱- ۱. فی المصدر: أو بنهار.

سأل ابن الكواء و هو على المنبر ما الـذَّارِياتِ ذَرْواً فقال الرياح فقال و ما فَالْحامِلاتِ وِقْراً قال السحاب قال فَالْجارِياتِ يُسْراً قال الفلك قال فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً قال الملائكه فالمفسرون كلهم على قوله و جهلوا تفسير قوله تعالى إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ (١) فقال له عليه السلام رجل هو أول بيت قال لا ـ قد كان قبله بيوت و لكنه أول بيت وضع للناس مباركا فيه الهدى و الرحمه و البركه و أول من بناه إبراهيم ثم بناه قوم من العرب من جرهم (٢) ثم هدم فبنته العمالقه ثم هدم فبنته قريش. و إنما استحسن قول ابن عباس فيه (٣) لأنه قد أخذ منه. أحمد فى المسند لما توفى النبى صلى الله عليه و آله كان ابن عباس ابن عشر سنين و كان قرأ المحكم يعنى المفصل (۴). و منهم الفقهاء و هو أفقههم فإنه ما ظهر عن جميعهم ما ظهر منه ثم إن جميع فقهاء الأمصار إليه يرجعون و من بحره يغترفون أما أهل الكوفه ففقهاؤهم سفيان الثورى و الحسن بن صالح بن حى و شريك بن عبد الله و ابن أبى ليلى و هؤلاء يفرعون المسائل و يقولون هذا قياس قول على و يترجمون الأبواب بذلك و أما أهل البصره ففقهاؤهم الحسن و ابن سيرين و كلاهما كانا يأخذان عمن أخذ عن على و ابن سيرين يفصح بأنه أخذ عن الكوفيين و عن عبيده السلمانى (۵) و هو أخص الناس بعلى و أما أهل مكه فإنهم أخذوا عن ابن عباس و عن على عليه السلام

۱- ۱. سوره آل عمران: ۹۶.

۲- ۲. جرهم بطن من القحطانيه، كانت منزلهم اولا اليمن ثمّ انتقلوا إلى الحجاز فنزلوه، ثمّ نزلوا بمكّه و استوطنوها(معجم قبائل العرب: ۱۸۳).

۳- ۳. أي فى علم التفسير.

۴- ۴. أورد فى البرهان عن العيّاشىّ روايه تدلّ على أن المفصل سبع و ستون سوره من سوره الفتح إلى آخر القرآن راجع ج ۱: ص ۵۲.

۵- ۵. فى المصدر: عن عبيده السمعانىّ. و هو سهو راجع جامع الرواه: ۱ ۵۳۱.

و قد أخذ عبد الله معظم علمه عنه و أما أهل المدينه فعنه أخذوا و قد صنف الشافعى كتابا مفردا فى الدلاله على اتباع أهل المدينه لعلى عليه السلام و عبد الله و قال محمد بن الحسن الفقيه لو لا على بن أبى طالب عليهما السلام ما علمنا حكم أهل البغى و لمحمد بن الحسن كتاب يشتمل على ثلاثمائه مسأله فى قتال أهل البغى بناء على فعله.

مُسْنَدُ أَبِى حَنِيفَهَ قَالَ هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ: قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام لِأَبِى حَنِيفَهَ مِنْ أَيْنَ أَخَذْتَ الْقِيَاسَ قَالَ مِنْ قَوْلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السلام وَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ حِينَ شَاهَدَهُمَا عُمَرُ فِى الْجَدِّ مَعَ الْإِخْوَهِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام لَوْ أَنَّ شَجَرَهً انْشَعَبَ مِنْهَا غُصْنٌ وَ انْشَعَبَ مِنَ الْغُصْنِ غُصْنَانِ أَيُّمَا أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِ الْغُصْنَيْنِ أَ صَاحِبُهُ الَّذِى يَخْرُجُ مَعَهُ أَمِ الشَّجَرَهُ فَقَالَ زَيْدٌ لَوْ أَنَّ جَدْوَلًا انْبَعَثَ فِيهِ سَاقِيَهٌ(۱) فَانْبَعَثَ مِنَ السَّاقِيَهِ سَاقِيَتَانِ أَيُّمَا أَقْرَبُ أَحَدُ السَّاقِيَتَيْنِ إِلَى صَاحِبِهَا أَمِ الْجَدْوَلِ.

و منهم الفرضيون و هو أشهرهم فيها فضائل أحمد قال عبد الله إن أعلم أهل المدينه بالفرائض على بن أبى طالب عليهما السلام قال الشعبى ما رأيت أفرض من على و لا أحسب منه و قد سئل عنه و هو على المنبر يخطب عن رجل مات و ترك امرأه و أبوين و ابنتين كم نصيب المرأه فقال صار ثمنها تسعا فلقبت بالمسأله المنبريه شرح ذلك للأبوين السدسان و للبنتين الثلثان و للمرأه الثمن عالت الفريضه فكان لها ثلاث من أربعه و عشرين ثمنها فلما صارت إلى سبعه و عشرين صار ثمنها تسعا(۲) فإن ثلاثه من سبعه و عشرين تسعها و يبقى أربعه و عشرون للابنتين سته عشر و ثمانيه للأبوين سواء قال هذا على الاستفهام أو على قولهم صار ثمنها تسعا أو سئل كيف يجىء الحكم على مذهب من يقول بالعول فبين الجواب و الحساب و القسمه و النسبه و منه المسأله الديناريه و صورتها. و منهم أصحاب الروايات نيف و عشرون رجلا منهم ابن عباس و ابن مسعود و جابر الأنصارى و أبو أيوب و أبو هريره و أنس و أبو سعيد الخدرى و أبو رافع و غيرهم

۱- ۱. الساقيه: النهر الصغير.

۲- ۲. فى المصدر بعد ذلك: أو على مذهب نفسه أو بين كيف يجيى ء الحكم اه.

و هو علیه السلام أكثرهم روایه و أتقنهم حجه و مأمون الباطن

لِقَوْلِهِ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ.

التِّرْمِذِيُّ وَ الْبَلَاذُرِيُّ: قِيلَ لِعَلِيٍّ علیه السلام مَا بَالُكَ أَكْثَرُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله حَدِيثاً قَالَ كُنْتُ إِذَا سَأَلْتُهُ أَنْبَأَنِي وَ إِذَا سَكَتُّ عَنْهُ ابْتَدَأَنِي.

كِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ إِذَا سَأَلْتُ أُعْطِيتُ وَ إِذَا سَكَتُّ ابْتُدِيتُ.

و منهم المتكلمون و هو الأصل فی الكلام

قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: عَلِيٌّ رَبَّانِيُّ هَذِهِ الْأُمَّه.

و فی الأخبار أن أول من سن دعوه المبتدعه بالمجادله إلی الحق علی علیه السلام و قد ناظره الملحده(۱) فی مناقضات القرآن و أجاب مشكلات مسائل الجاثلیق حتی أسلم. أبو بكر بن مردویه فی كتابه عن سفیان أنه قال ما حاج علی أحدا إلا حجه.

أَبُو بَكْرٍ الشِّيرَازِيُّ فِي كِتَابِهِ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ وَ أَبُو يُوسُفَ يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ فِي تَفْسِيرِهِ وَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو يَعْلَى فِي مُسْنَدَيْهِمَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَنَّ أَبَاهُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام أَخْبَرَهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله طَرَقَهُ (۲) وَ فَاطِمَةَ علیها السلام بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَ لَا تُصَلُّونَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللَّهِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَنَا يَبْعَثُنَا أَيْ يُكْثِرُ اللُّطْفَ بِنَا فَانْصَرَفَ حِينَ قُلْتُ ذَلِكَ وَ لَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَ هُوَ مُوَلٍّ يَضْرِبُ فَخِذَيْهِ يَقُولُ وَ كانَ الْإِنْسانُ يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام أَكْثَرَ شَيْ ءٍ جَدَلًا يَعْنِي مُتَكَلِّماً بِالْحَقِّ وَ الصِّدْقِ وَ قَالَ لِرَأْسِ الْجَالُوتِ لَمَّا قَالَ لَهُ لَمْ تَلْبَثُوا بَعْدَ نَبِيِّكُمْ إِلَّا ثَلَاثِينَ سَنَةً حَتَّى ضَرَبَ بَعْضُكُمْ وَجْهَ بَعْضٍ بِالسَّيْفِ فَقَالَ علیه السلام وَ أَنْتُمْ لَمْ تَجِفَّ أَقْدَامُكُمْ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ حَتَّى قُلْتُمْ لِمُوسَى اجْعَلْ لَنا إِلهاً كَما لَهُمْ آلِهَةٌ

۱- ۱. فی المصدر: الملاحده.

۲- ۲. طرقه: أتاه لیلا.

وَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ أَهْلُ الْبَصْرَهِ کُلَیْباً الْجَرْمِیَّ بَعْدَ یَوْمِ الْجَمَلِ لِیُزِیلَ الشُّبْهَهَ عَنْهُمْ فِی أَمْرِهِ فَذَکَرَ لَهُ مَا عَلِمَ أَنَّهُ عَلَی الْحَقِّ ثُمَّ قَالَ لَهُ بَایِعْ فَقَالَ إِنِّی رَسُولُ الْقَوْمِ فَلَا أُحْدِثُ حَدَثاً حَتَّی أَرْجِعَ إِلَیْهِمْ فَقَالَ أَ رَأَیْتَ لَوْ أَنَّ الَّذِینَ وَرَاءَکَ بَعَثُوکَ رَائِداً(۱) تَبْتَغِی لَهُمْ مَسَاقِطَ الْغَیْثِ فَرَجَعْتَ إِلَیْهِمْ فَأَخْبَرْتَهُمْ عَنِ الْکَلَإِ وَ الْمَاءِ(۲) قَالَ فَامْدُدْ إِذاً یَدَکَ قَالَ کُلَیْبٌ فَوَ اللَّهِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَمْتَنِعَ عِنْدَ قِیَامِ الْحُجَّهِ عَلَیَّ فَبَایَعْتُهُ وَ قَوْلُهُ علیه السلام أَوَّلُ مَعْرِفَهِ اللَّهِ تَوْحِیدُهُ وَ أَصْلُ تَوْحِیدِهِ نَفْیُ الصِّفَاتِ عَنْهُ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ.

و ما أطنب المتکلمون فی الأصول إنما هو زیاده لتلک الجمل و شرح لتلک الأصول فالإمامیه یرجعون إلی الصادق علیه السلام و هو إلی آبائه و المعتزله و الزیدیه یرویه لهم القاضی عبد الجبار بن أحمد عن أبی عبد الله الحسین البصری و أبی إسحاق (۳) عباس عن أبی هاشم الجبائی عن أبیه أبی علی عن أبی یعقوب الشحام عن أبی الهذیل العلاف عن أبی عثمان الطویل عن واصل بن عطاء عن أبی هاشم عبد الله بن محمد بن علی عن أبیه محمد بن الحنفیه عنه علیه السلام: الوراق القمی:

علی لهذا الناس قد بین الذی***هم اختلفوا فیه و لم یتوجم (۴)

علی أعاش الدین وفاه حقه***و لولاه ما أفضی إلی عشر درهم

و منهم النحاه و هو واضع النحو لأنهم یروونه عن الخلیل بن أحمد بن عیسی بن عمرو الثقفی عن عبد الله بن إسحاق الحضرمی عن أبی عمرو بن العلاء عن میمون الأقرن عن عنبسه الفیل عن أبی الأسود الدؤلی عنه علیه السلام و السبب فی ذلک أن قریشا کانوا یزوجون بالأنباط فوقع فیما بینهم أولاد ففسد لسانهم حتی أن بنتا لخویلد الأسدی کانت متزوجه فی الأنباط(۵) فقالت إن أبوی مات

۱- ۱. الرائد: الرسول الذی یرسله القوم لینظر لهم مکانا ینزلون فیه.

۲- ۲. هاهنا سقط و هو علی ما فی النهج: فخالفوا إلی المعاطش و المجادب ما کنت صانعا؟ قال: کنت تارکهم و مخالفهم إلی الکلا و الماء فقال علیه السلام فامدد اه.

۳- ۳. فی المصدر: أبو إسحاق ظ.

۴- ۴. وجم: سکت و عجز عن التکلم من شده الغیظ أو الخوف.

۵- ۵. فی المصدر: بالانباط.

و ترک علی مال کثیر(۱) فلما رأوا فساد لسانها أسس النحو.

وَ رُوِیَ: أَنَّ أَعْرَابِیّاً سَمِعَ مِنْ سُوقِیٍّ یَقْرَأُ إِنَّ اللَّهَ بَرِی ءٌ مِنَ الْمُشْرِکِینَ وَ رَسُولِهِ (۲) فَشَجَّ رَأْسَهُ فَخَاصَمَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لَهُ فِی ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّهُ کَفَرَ بِاللَّهِ فِی قِرَاءَتِهِ فَقَالَ علیه السلام إِنَّهُ لَمْ یَتَعَمَّدْ بِذَلِکَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ أَبَا الْأَسْوَدِ کَانَ فِی بَصَرِهِ سُوءٌ وَ لَهُ بُنَیَّهٌ تَقُودُهُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَتْ یَا أَبَتَاهْ مَا أَشَدَّ حَرَّ الرَّمْضَاءِ تُرِیدُ التَّعَجُّبَ فَنَهَاهَا عَنْ مَقَالِهَا فَأَخْبَرَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِذَلِکَ فَأَسَّسَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ أَبَا الْأَسْوَدِ کَانَ یَمْشِی خَلْفَ جِنَازَهٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مَنِ الْمُتَوَفِّی (۳) فَقَالَ اللَّهُ ثُمَّ إِنَّهُ أَخْبَرَ عَلِیّاً علیه السلام بِذَلِکَ فَأَسَّسَ.

فعلی أی وجه کان دفعه (۴) إلی أبی الأسود و قال ما أحسن هذا النحو احش (۵) له بالمسائل فسمی نحوا قال ابن سلام کانت الرقعه الکلام ثلاثه أشیاء اسم و فعل و حرف جاء لمعنی فالاسم ما أنبأ عن المسمی و الفعل ما أنبأ عن حرکه المسمی و الحرف ما أوجد معنی فی غیره و کتب علی بن أبو طالب فعجزوا عن ذلک فقالوا أبو طالب اسمه [لا] کنیته و قالوا هذا ترکیب مثل حضرموت و قال الزمخشری فی الفائق ترک فی حال الجر علی لفظه فی حال الرفع لأنه اشتهر بذلک و عرف فجری

مجری المثل الذی لا یغیر. و منهم الخطباء و هو أخطبهم أ لا تری إلی خطبه مثل التوحید و الشقشقیه و الهدایه و الملاحم و اللؤلؤه و الغراء و القاصعه و الافتخار و الأشباح و الدره الیتیمه

ص: ۱۶۲

۱- ۱. مکان أن تقول« إن أبای مات و ترک علی ما لا کثیرا».

۲- ۲. مجرورا.

۳- ۳. الظاهر أن السائل أراد معرفه المیت بسؤاله لکنه أخطأ و سأل« من المتوفی» علی صیغه الفاعل.

۴- ۴. فی المصدر: کان وقعه. و فی(د): کتب رقعه دفعه.

۵- ۵. حش الکتاب: علق علیه حواشی.

و الأقاليم و الوسيله و الطالوتيه و القصبيه و النخيليه و السلمانيه و الناطقه و الدامغه و الفاضحه بل إلى نهج البلاغه عن الشريف الرضى و كتاب خطب أمير المؤمنين عن إسماعيل بن مهران السكونى عن زيد بن وهب أيضا(۱) قال الرضى كان أمير المؤمنين عليه السلام شرع الفصاحه و موردها و منشأ البلاغه و مولدها و منه ظهر مكنونها و عنه أخذت قوانينها.

الْجَاحِظُ فِى كِتَابِ الْغرَّهِ: كَتَبَ عَلِيٌّ إِلَى مُعَاوِيَه غَرَّكَ عِزُّكَ فَصَارَ قَصَارُ ذَلِكَ ذِلَّكَ فَاخْشَ فَاحِشَ فِعْلِكَ فَعَلَّكَ تَهْدَأُ بِهَذَا.

وَ قَالَ عليه السلام: مَنْ آمَنَ أَمِنَ.

وَ رَوَى الْكَلْبِيُّ عَنْ أَبِى صَالِحٍ وَ أَبُو جَعْفَرِ بْنُ بَابَوَيْهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام: أَنَّهُ اجْتَمَعَتِ الصَّحَابَهُ فَتَذَاكَرُوا أَنَّ الْأَلِفَ أَكْثَرُ دُخُولًا فِى الْكَلَامِ فَارْتَجَلَ عليه السلام الْخُطْبَهَ الْمُونِقَهَ الَّتِى أَوَّلُهَا حَمِدْتُ مَنْ عَظُمَتْ مِنَّتُهُ وَ سَبَغَتْ نِعْمَتُهُ وَ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ وَ تَمَّتْ كَلِمَتُهُ وَ نَفَذَتْ مَشِيَّتُهُ وَ بَلَغَتْ قضيه [قَضِيَّتُهُ] إِلَى آخِرِهَا ثُمَّ ارْتَجَلَ إِلَى خُطْبَهٍ أُخْرَى مِنْ غَيْرِ النُّقَطِ الَّتِى أَوَّلُهَا الْحَمْدُ لِلَّهِ أَهْلِ الْحَمْدِ وَ مَأْوَاهُ وَ لَهُ أَوْكَدُ الْحَمْدِ وَ أَحْلَاهُ وَ أَسْرَعُ الْحَمْدِ وَ أَسْرَاهُ وَ أَطْهَرُ الْحَمْدِ وَ أَسْمَاهُ وَ أَكْرَمُ الْحَمْدِ وَ أَوْلَاهُ إِلَى آخِرِهَا وَ قَدْ أَوْرَدْتُهُمَا فِى الْمَخْزُونِ الْمَكْنُونِ وَ مِنْ كَلَامِهِ تَخَفَّفُوا تَلْحَقُوا فَإِنَّمَا يُنْتَظَرُ بِأَوَّلِكُمْ آخِرُكُمْ وَ قَوْلُهُ وَ مَنْ يَقْبِضْ يَدَهُ عَنْ عَشِيرَتِهِ فَإِنَّمَا يَقْبِضُ عَنْهُمْ بِيَدٍ وَاحِدَهٍ وَ يُقْبَضُ مِنْهُمْ عَنْهُ أَيْدٍ كَثِيرَهٌ وَ مَنْ تَلِنْ حَاشِيَتُهُ يَسْتَدِمْ مِنْ قَوْمِهِ الْمَوَدَّهَ وَ قَوْلُهُ مَنْ جَهِلَ شَيْئاً عَادَاهُ مِثْلُهُ بَلْ كَذَّبُوا بِما لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ (۲) وَ قَوْلُهُ الْمَرْءُ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ فَإِذَا تَكَلَّمَ ظَهَرَ مِثْلُهُ وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِ (۳) وَ قَوْلُهُ قِيمَهُ كُلِّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُ مِثْلُهُ إِنَّ اللَّهَ

۱- ۱. فى المصدر بعد ذلك: و منهم الفصحاء و البلغاء و هو أوفرهم حظا اه.

۲- ۲. سوره يونس: ۳۹.

۳- ۳. سوره محمّد صلّى اللّه عليه و آله: ۳۰.

اصْطَفاهُ عَلَيْكَمْ وَ زادَهُ بَسْطَهً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ (۱) وَ قَوْلُهُ الْقَتْلُ یُقِلَّ الْقَتْلَ مِثْلُهُ وَ لَکَمْ فِی الْقِصاصِ حَیاهٌ(۲).

و منهم الشعراء و هو أشعرهم الجاحظ فی کتاب البیان و التبیین و فی کتاب فضائل بنی هاشم أیضا و البلاذری فی أنساب الأشراف أن علیا أشعر الصحابه و أفصحهم و أخطبهم و أکتبهم تاریخ البلاذری کان أبو بکر یقول الشعر و عمر یقول الشعر و عثمان یقول الشعر و کان علی أشعر الثلاثه. و منهم العروضیون و من داره خرجت العروض روی أن الخلیل بن أحمد أخذ رسم العروض عن رجل من أصحاب محمد بن علی الباقر أو علی بن الحسین علیهما السلام فوضع لذلک أصولا. و منهم أصحاب العربیه و هو أحکمهم

ابْنُ الْحَرِیرِیِّ الْبَصْرِیُّ فِی دُرَّهِ الْغَوَّاصِ وَ ابْنُ فَیَّاضٍ فِی شَرْحِ الْأَخْبَارِ: أَنَّ الصَّحَابَهَ قَدِ اخْتَلَفُوا فِی الْمَوْءُودَهِ فَقَالَ لَهُمْ عَلِیٌّ علیه السلام إِنَّهَا لَا تَکُونُ مَوْءُودَهً حَتَّی یَأْتِیَ عَلَیْهَا التَّارَاتُ السَّبْعُ (۳) فَقَالَ لَهُ عُمَرُ صَدَقْتَ أَطَالَ اللَّهُ بَقَاکَ أَرَادَ بِذَلِکَ الْمُبَیَّنَهَ فِی قَوْلِهِ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَهٍ(۴) الْآیَهَ فَأَشَارَ أَنَّهُ إِذَا اسْتَهَلَّ بَعْدَ الْوِلَادَهِ ثُمَّ دُفِنَ فَقَدْ وُئِدَ.

و منهم الوعاظ و لیس لأحد من الأمثال و العبر و المواعظ و الزواجر ما له نحو

قَوْلِهِ: مَنْ زَرَعَ الْعُدْوَانَ حَصَدَ الْخُسْرَانَ مَنْ ذَکَرَ الْمَنِیَّهَ نَسِیَ الْأُمْنِیَّهَ مَنْ قَعَدَ بِهِ الْعَقْلُ قَامَ بِهِ الْجَهْلُ یَا أَهْلَ الْغُرُورِ مَا أَلْهَجَکُمْ (۵) بِدَارٍ خَیْرُهَا زَهِیدٌ وَ شَرُّهَا عَتِیدٌ وَ نَعِیمُهَا مَسْلُوبٌ وَ عَزِیزُهَا مَنْکُوبٌ وَ مَسَالِمُهَا مَحْرُوبٌ وَ

۱- ۱. سوره البقره: ۲۴۷.

۲- ۲. سوره البقره: ۱۷۹.

۳- ۳. کذا فی النسخ، و فی المصدر: الثارات السبع.

۴- ۴. سوره المؤمنون: ۱۲.

۵- ۵. لهج بالشی ء: اغری به.

مَالِكَهَا مَمْلُوكٌ وَ تُرَاثُهَا مَتْرُوكٌ.

و صنف عبد الواحد الآمدى غرر الحكم من كلامه عليه السلام و منهم الفلاسفه و هو أرجحهم

قَالَ عليه السلام: أَنَا النُّقْطَهُ أَنَا الْخَطُّ أَنَا الْخَطُّ أَنَا النُّقْطَهُ أَنَا النُّقْطَهُ وَ الْخَطُّ.

فقال جماعه إن القدره هى الأصل و الجسم حجابه و الصوره حجاب الجسم لأن النقطه هى الأصل و الخط حجابه و مقامه و الحجاب غير الجسد الناسوتى.

وَ سُئِلَ عليه السلام عَنِ الْعَالِمِ الْعِلْوِيِّ فَقَالَ صُوَرٌ عَارِيَهٌ مِنَ الْمَوَادِّ عَالِيَهٌ عَنِ الْقُوَّهِ وَ الِاسْتِعْدَادِ تَجَلَّى لَهَا فَأَشْرَقَتْ وَ طَالَعَهَا فَتَلَأْلَأَتْ وَ أُلْقِيَ فِي هُوِيَّتِهَا مِثَالُهُ فَأَظْهَرَ عَنْهَا أَفْعَالَهُ وَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ذَا نَفْسٍ نَاطِقَهٍ إِنْ زَكَّاهَا بِالْعِلْمِ فَقَدْ شَابَهَتْ جَوَاهِرَ أَوَائِلِ عِلَلِهَا وَ إِذَا اعْتَدَلَ مِزَاجُهَا وَ فَارَقَتِ الْأَضْدَادَ فَقَدْ شَارَكَ بِهَا السَّبْعُ الشِّدَادُ.

أبو على سينا(۱) لم يكن شجاعا فيلسوفا قط إلا على عليه السلام. الشريف الرضى من سمع كلامه لا يشك أنه كلام من قبع فى كسر بيت (۲) أو انقطع فى سفح جبل لا يسمع إلا حسه و لا يرى إلا نفسه و لا يكاد يوقن بأنه كلام من ينغمس (۳) فى الحرب مصلتا سيفه فيقط الرقاب و يجدل الأبطال و يعود به ينطف (۴) دما و يقطر مهجا و هو مع ذلك زاهد الزهاد و بدل الأبدال و هذه من فضائله العجيبه و خصائصه التى جمع بها بين الأضداد. و منهم المهندسون و هو أعلمهم

حَفْصُ بْنُ غَالِبٍ مَرْفُوعاً قَالَ: بَيْنَا رَجُلَانِ جَالِسَانِ فِي زَمَنِ عُمَرَ إِذْ مَرَّ بِهِمَا عَبْدٌ مُقَيَّدٌ فَقَالَ أَحَدُهُمَا إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي قَيْدِهِ كَذَا وَ كَذَا فَامْرَأَتُهُ طَالِقٌ ثَلَاثاً وَ حَلَفَ الْآخَرُ بِخِلَافِ مَقَالِهِ فَسُئِلَ مَوْلَى الْعَبْدِ أَنْ يَحِلَ

۱- ۱. فى المصدر: أبو علىّ بن سينا.

۲- ۲. بكسر الكاف، راجع البيان الآتى.

۳- ۳. فى المصدر: يتغمس.

۴- ۴. قط القلم و نحوه: قطع رأسه عرضا. جدل الرجل: رماه بالارض. نطف الماء او الدم: سال قليلا قليلا.

قَيْدَهُ حَتَّى يُعْرَفَ وَزْنُهُ فَأَبَى فَارْتَفَعَا إِلَى عُمَرَ فَقَالَ لَهُمَا اعْتَزِلَا نِسَاءَكُمَا وَ بَعَثَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام وَ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَدَعَا بِإِجَّانَةٍ(۱) فَأَمَرَ الْغُلَامَ أَنْ يَجْعَلَ رِجْلَهُ فِيهَا ثُمَّ أَمَرَ أَنْ يَصُبَّ الْمَاءَ حَتَّى غَمَرَ الْقَيْدَ وَ الرِّجْلَ ثُمَّ عَلَّمَ فِي الْإِجَّانَةِ عَلَامَةً وَ أَمَرَهُ أَنْ يَرْفَعَ قَيْدَهُ عَنْ سَاقِهِ (۲) فَنَزَلَ الْمَاءُ عَنِ الْعَلَامَةِ فَدَعَا بِالْحَدِيدِ فَوَضَعَهُ فِي الْإِجَّانَةِ حَتَّى تَرَاجَعَ الْمَاءُ إِلَى مَوْضِعِهِ ثُمَّ أَمَرَ أَنْ يُوزَنَ الْمَاءُ(۳) فَوُزِنَ فَكَانَ وَزْنُهُ بِمِثْلِ وَزْنِ الْقَيْدِ وَ أُخْرِجَ الْقَيْدُ فَوُزِنَ فَكَانَ مِثْلَ ذَلِكَ فَعَجِبَ عُمَرُ التَّهْذِيبُ قَالَ رَجُلٌ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِنِّي حَلَفْتُ أَنْ أَزِنَ الْفِيلَ فَقَالَ لِمَ تَحْلِفُونَ بِمَا لَا تُطِيقُونَ فَقَالَ قَدِ ابْتُلِيتُ فَأَمَرَ عليه السلام بِقُرْقُورٍ(۴) فِيهِ قَصَبٌ فَأُخْرِجَ مِنْهُ قَصَبٌ كَثِيرٌ ثُمَّ عَلَّمَ صِبْغَ الْمَاءِ بِقَدْرِ مَا عُرِفَ صَبْغُ الْمَاءِ قَبْلَ أَنْ يُخْرَجَ الْقَصَبُ ثُمَّ صَيَّرَ الْفِيلَ فِيهِ حَتَّى رَجَعَ إِلَى مِقْدَارِهِ الَّذِي كَانَ انْتَهَى إِلَيْهِ صِبْغُ الْمَاءِ أَوَّلًا ثُمَّ أَمَرَ بِوَزْنِ الْقَصَبِ الَّذِي أُخْرِجَ فَلَمَّا وُزِنَ قَالَ هَذَا وَزْنُ الْفِيلِ (۵) وَ يُقَالُ وَضَعَ كَلَكاً وَ عَمِلَ الْمِجْدَافَ (۶) وَ أَجْرَى عَلَى الْفُرَاتِ أَيَّامَ صِفِّينَ.

و منهم المنجمون و هو أكيسهم.

سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: أَنَّهُ اسْتَقْبَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام

ص: ۱۶۶

۱- ۱. الاجانه: اناء تغسل فيه الثياب.

۲- ۲. فی المصدر: من رجله.

۳- ۳. كذا فی النسخ: و لكن الصحيح كما فی المصدر: ثم أمر أن يوزن الحديد.

۴- ۴. القرقور- بالضم-: السفينه الطويله.

۵- ۵. الظاهر وقوع الاشتباه من الراوی فی نقل الروايه، اذ لا بد أن يكون وضع الفيل فی السفينه متقدما على وضع القصب أو نحوه، كما روی فی الفقيه فی باب الحيل فی الاحكام ص ۳۱۹ عن نضر بن سويد رفعه أن رجلا حلف أن يزن فلا، فقال النبیّ صلّی اللّه عليه و آله: يدخل الفيل سفينه ثمّ ينظر إلی موضع يبلغ الماء من السفينه فيعلم عليه، ثمّ يخرج الفيل و يلقی فی السفينه حديدا أو صفرا أو ما شاء، فإذا بلغ الموضع الذی علم عليه أخرجه و وزنه.

۶- ۶. الكلك- بالفتحتين-: مركب يركب فی أنهر العراق. و المجداف: خشبه طويله مبسوطه أحد الطرفين تسير بها القوارب.

دِهْقَانٌ وَ فِی رِوَایَهِ قَیْسِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّهُ مرخانُ بْنُ شاسوا اسْتَقْبَلَهُ مِنَ الْمَدَائِنِ إِلَی جِسْرِ بَوَزانَ فَقَالَ لَهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ تَنَاحَسَتِ النُّجُومُ الطَّالِعَاتُ وَ تَنَاحَسَتِ السُّعُودُ بِالنُّحُوسِ فَإِذَا کَانَ مِثْلُ هَذَا الْیَوْمِ وَجَبَ عَلَی الْحَکِیمِ الِاخْتِفَاءُ وَ یَوْمُکَ هَذَا یَوْمٌ صَعْبٌ قَدِ اقْتَرَنَ فِیهِ کَوْکَبَانِ وَ انْکَفَأَ فِیهِ الْمِیزَانُ وَ انْقَدَحَ مِنْ بُرْجِکَ النِّیرَانُ وَ لَیْسَ الْحَرْبُ لَکَ بِمَکَانٍ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَیُّهَا الدِّهْقَانُ الْمُنْبِئُ بِالْآثَارِ الْمُخَوِّفُ مِنَ الْأَقْدَارِ مَا کَانَ الْبَارِحَهَ صَاحِبُ الْمِیزَانِ وَ فِی أَیِّ بُرْجٍ کَانَ صَاحِبُ السَّرَطَانِ وَ کَمِ الطَّالِعُ مِنَ الْأَسَدِ وَ السَّاعَاتُ فِی الْحَرَکَاتِ وَ کَمْ بَیْنَ السَّرَارِیِّ وَ الزَّرَارِیِّ قَالَ سَأَنْظُرُ فِی الأسطلاب (۱)

[الْأُسْطُرْلَابِ] فَتَبَسَّمَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قَالَ لَهُ وَیْلَکَ یَا دِهْقَانُ أَنْتَ مَسِیرُ الثَّابِتَاتِ أَمْ کَیْفَ تَقْضِی عَلَی الْجَارِیَاتِ وَ أَیْنَ سَاعَاتُ الْأَسَدِ مِنَ الْمَطَالِعِ وَ مَا الزُّهَرَهُ مِنَ التَّوَابِعِ وَ الْجَوَامِعِ وَ مَا دُورُ السَّرَارِیِّ الْمُحَرَّکَاتِ وَ کَمْ قَدْرُ شُعَاعِ الْمُنِیرَاتِ وَ کَمِ التَّحْصِیلُ بِالْغَدَوَاتِ فَقَالَ لَا عِلْمَ لِی بِذَلِکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ لَهُ یَا دِهْقَانُ هَلْ نُتِجَ عِلْمُکَ أَنِ انْتَقَلَ بَیْتُ مَلِکِ الصِّینِ وَ احْتَرَقَتْ دُورٌ بِالزَّنْجِ وَ خَمَدَ بَیْتُ نَارِ فَارِسَ وَ انْهَدَمَتْ مَنَارَهُ الْهِنْدِ وَ غَرِقَتْ سَرَانْدِیبُ وَ انْقَضَّ حِصْنُ الْأَنْدُلُسِ وَ نُتِجَ بِتَرْکِ الرُّومِ بِالرُّومِیَّهِ وَ فِی رِوَایَهٍ الْبَارِحَهَ وَقَعَ بَیْتٌ بِالصِّینِ وَ انْفَرَجَ بُرْجُ مَاجِینَ وَ سَقَطَ سُورُ سَرَانْدِیبَ وَ انْهَزَمَ بِطْرِیقُ الرُّومِ بِإِرْمِینِیَّهَ وَ فَقَدَ دَیَّانُ الْیَهُودِ نَائِلَهُ (۲) وَ هَاجَ النَّمْلُ بِوَادِی النَّمْلِ وَ هَلَکَ مَلِکُ إِفْرِیقِیَّهَ أَ کُنْتَ عَالِماً بِهَذَا قَالَ لَا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ فِی رِوَایَهٍ أَظُنُّکَ حَکَمْتَ بِاخْتِلَافِ الْمُشْتَرِی وَ زُحَلَ إِنَّمَا أَنَارَا لَکَ فِی الشَّفَقِ وَ لَاحَ لَکَ شُعَاعُ الْمِرِّیخِ فِی السَّحَرِ وَ اتَّصَلَ جِرْمُهُ بِجِرْمِ الْقَمَرِ ثُمَّ قَالَ الْبَارِحَهَ سَعِدَ سَبْعُونَ أَلْفَ عَالِمٍ وَ وُلِدَ فِی کُلِّ عَالَمٍ سَبْعُونَ أَلْفاً وَ اللَّیْلَهَ یَمُوتُ مِثْلُهُمْ (۳) وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی سَعْدِ بْنِ مَسْعَدَهَ الْخَارِجِی (۴) وَ کَانَ جَاسُوساً لِلْخَوَارِجِ فِی عَسْکَرِهِ فَظَنَّ الْمَلْعُونُ أَنَّهُ یَقُولُ

۱- ۱. کذا فی(ک): و فی غیره من النسخ و المصدر« الاصطلاب» و الصحیح: الاسطرلاب.

۲- ۲. فی المصدر: بایله.

۳- ۳. فی المصدر بعد ذلک: و هذا منهم اه.

۴- ۴. فی المصدر: سعد بن مسعده الحارثی.

خُذُوهُ فَأَخَذَ بِنَفْسِهِ فَمَاتَ فَخَرَّ الدِّهْقَانُ سَاجِداً فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَ لَمْ أُرْوِکَ مِنْ عَيْنِ التَّوْفِيقِ فَقَالَ بَلَى فَقَالَ أَنَا وَ صَاحِبِي لَا شَرْقِيُّونَ وَ لَا غَرْبِيُّونَ نَحْنُ نَاشِئَةُ الْقُطْبِ وَ أَعْلَامُ الْفَلَكِ أَمَّا قَوْلُکَ انْقَدَحَ مِنْ بُرْجِکَ النِّيرَانُ وَ ظَهَرَ مِنْهُ السَّرَطَانُ (۱)

فَكَانَ الْوَاجِبُ أَنْ تَحْكُمَ بِهِ لِي لَا عَلَيَّ أَمَّا نُورُهُ وَ ضِيَاؤُهُ فَعِنْدِي وَ أَمَّا حَرِيقُهُ وَ لَهَبُهُ فَذَهَبَ عَنِّي وَ هَذِهِ مَسْأَلَةٌ عَقِيمَةٌ(۲) احْسُبْهَا إِنْ كُنْتَ حَاسِباً فَقَالَ الدِّهْقَانُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّکَ عَلِيٌّ وَلِيُّ اللَّهِ.

و منهم الحساب و هو أوفرهم نصيبا ابن أبى ليلى أن رجلين تغذيا(۳) فى سفر و مع أحدهما خمسه أرغفه و مع الآخر ثلاثه و ساق الحديث إلى آخر ما سيأتى فى باب قضاياه عليه السلام. و منهم أصحاب الكيمياء و هو أكثرهم حظا.

سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَنِ الصَّنْعَهِ فَقَالَ هِيَ أُخْتُ النُّبُوَّهِ وَ عِصْمَهُ الْمُرُوءَهِ وَ النَّاسُ يَتَكَلَّمُونَ فِيهَا بِالظَّاهِرِ وَ إِنِّي لَأَعْلَمُ ظَاهِرَهَا وَ بَاطِنَهَا هِيَ وَ اللَّهِ مَا هِيَ إِلَّا مَاءٌ جَامِدٌ وَ هَوَاءٌ رَاكِدٌ وَ نَارٌ جَائِلَهٌ وَ أَرْضٌ سَائِلَهٌ وَ سُئِلَ علیه السلام فِي أَثْنَاءِ خُطْبَتِهِ هَلِ الْكِيمِيَاءُ تَكُونُ فَقَالَ الْكِيمِيَاءُ كَانَ وَ هُوَ كَائِنٌ وَ سَيَكُونُ فَقِيلَ مِنْ أَيِّ شَيْ ءٍ هُوَ فَقَالَ إِنَّهُ مِنَ الزِّئْبَقِ الرَّجْرَاجِ وَ الْأُسْرُبِّ وَ الزَّاجِ وَ الْحَدِيدِ الْمُزَعْفَرِ وَ زَنْجَارِ النُّحَاسِ الْأَخْضَرِ الْحُبُورِ إِلَّا تُوقَفُ عَلَى عَابِرِهِنَّ فَقِيلَ فَهِمْنَا لَا يَبْلُغُ إِلَى ذَلِکَ فَقَالَ اجْعَلُوا الْبَعْضَ أَرْضاً وَ اجْعَلُوا الْبَعْضَ مَاءً وَ افْلَحُوا الْأَرْضَ بِالْمَاءِ وَ قَدْ تَمَّ فَقِيلَ زِدْنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَا زِيَادَهَ عَلَيْهِ فَإِنَّ الْحُكَمَاءَ الْقُدَمَاءَ مَا زَادُوا عَلَيْهِ كَيْمَا يَتَلَاعَبَ بِهِ النَّاسُ.

و منهم الأطباء و هو أكثرهم فطنه.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: كَانَ (۴) أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ

ص: ۱۶۸

۱- ۱. الظاهر زياده الجمله الأخيره، و لم تكن فى قول الدهقان ايضا، و قد خطّ عليها فى المصدر.

۲- ۲. فى المصدر: عميقه.

۳- ۳. فى المصدر و(د): تغديا.

۴- ۴. فى المصدر: قال كان أمير المؤمنين.

عليه السلام يَقُولُ إِذَا كَانَ الْغُلَامُ مُلْتَاثَ الْإِزْرَهِ صَغِيرَ الذَّكَرِ سَاكِنَ النَّظَرِ فَهُوَ مِمَّنْ يُرْجَى خَيْرُهُ وَ يُؤْمَنُ شَرُّهُ وَ إِذَا كَانَ الْغُلَامُ شَدِيدَ الْإِزْرَهِ كَبِيرَ الذَّكَرِ حَادَّ النَّظَرِ فَهُوَ مِمَّنْ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَ لَا يُؤْمَنُ شَرُّهُ.

وَ عَنْهُ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: يَعِيشُ الْوَلَدُ لِسِتَّهِ أَشْهُرٍ وَ لِسَبْعَهٍ وَ لِتِسْعَهٍ وَ لَا يَعِيشُ لِثَمَانِيَهِ أَشْهُرٍ.

وَ عَنْهُ عليه السلام: لَبَنُ الْجَارِيَهِ وَ بَوْلُهَا يَخْرُجُ مِنْ مَثَانَهِ أُمِّهَا وَ لَبَنُ الْغُلَامِ يَخْرُجُ مِنَ الْعَضُدَيْنِ وَ الْمَنْكِبَيْنِ.

وَ عَنْهُ عليه السلام: يَشِبُّ الصَّبِيُّ كُلَّ سَنَهٍ أَرْبَعَ أَصَابِعَ بِأَصَابِعِ نَفْسِهِ وَ سَأَلَ رَجُلٌ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنِ الْوَلَدِ مَا بَالُهُ تَارَهً يُشْبِهُ أَبَاهُ وَ أُمَّهُ وَ تَارَهً يُشْبِهُ خَالَهُ وَ عَمَّهُ وَ قَالَ لِلْحَسَنِ عليه السلام أَجِبْهُ فَقَالَ عليه السلام أَمَّا الْوَلَدُ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ بِنَفْسٍ سَاكِنَهٍ وَ جَوَارِحَ غَيْرِ مُضْطَرِبَهٍ اعْتَلَجَتِ النُّطْفَتَانِ كَاعْتِلَاجِ الْمُتَنَازِعَيْنِ فَإِنْ عَلَتْ نُطْفَهُ الرَّجُلِ نُطْفَهَ الْمَرْأَهِ جَاءَ الْوَلَدُ يُشْبِهُ أَبَاهُ وَ إِنْ عَلَتْ نُطْفَهُ الْمَرْأَهِ نُطْفَهَ الرَّجُلِ أَشْبَهَ أُمَّهُ وَ إِذَا أَتَاهَا بِنَفْسٍ مُزْعِجَهٍ وَ جَوَارِحَ مُضْطَرِبَهٍ غَيْرِ سَاكِنَهٍ اضْطَرَبَتِ النُّطْفَتَانِ فَسَقَطَتَا عَنْ يَمْنَهِ الرَّحِمِ وَ يَسْرَتِهِ فَإِنْ سَقَطَتْ عَنْ يَمْنَهِ الرَّحِمِ سَقَطَتْ عَلَى عُرُوقِ الْأَعْمَامِ وَ الْعَمَّاتِ فَيُشْبِهُ أَعْمَامَهُ وَ عَمَّاتِهِ وَ إِنْ سَقَطَتْ عَنْ يَسْرَهِ الرَّحِمِ سَقَطَتْ عَلَى عُرُوقِ الْأَخْوَالِ وَ الْخَالاتِ فَشُبِّهَ أَخْوَالَهُ وَ خَالاتِهِ فَقَامَ الرَّجُلُ وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ (١) وَ رُوِيَ أَنَّهُ كَانَ الْخَضِرَ عليه السلام وَ سُئِلَ النَّبِيُّ ص (٢) كَيْفَ تُؤَنَّثُ الْمَرْأَهُ وَ كَيْفَ يُذَكَّرُ الرَّجُلُ قَالَ يَلْتَقِي الْمَاءَانِ فَإِذَا عَلَا مَاءُ الْمَرْأَهِ مَاءَ الرَّجُلِ، آنَثَتْ وَ إِنْ عَلَا مَاءُ الرَّجُلِ مَاءَ الْمَرْأَهِ أَذْكَرَتْ.

و منهم من تكلم فى علم المعامله على طريق الصوفيه و هم يعترفون أنه الأصل فى علومهم و لا يوجد لغيره إلا اليسير حتى قالت (٣) مشايخهم لو تفرغ إلى

١- ١. فى المصدر: و(د): رسالاته.

٢- ٢. هذه الروايه نبويه و لا تناسب الباب.

٣- ٣. فى المصدر: قال.

إظهار ما علم من علومنا لاغنا(۱) فى هذا الباب.

وَ مِنْ فَرْطِ حِكْمَتِهِ مَا رُوِىَ عَنْ أُسَامَهَ بْنَ زَيْدٍ وَ أَبِى رَافِعٍ فِى خَبَرٍ: أَنَّ جَبْرَئِيلَ عليه السلام نَزَلَ عَلَى النَّبِىِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَ لَا أُبَشِّرُكَ بِخَبِيئَهٍ لِذُرِّيَّتِكَ فَحِدَّثَهُ بِشَأْنِ التَّوْرَاهِ وَ قَدْ وَجِدَهَا رَهْطٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ بَيْنَ حَجَرَيْنِ أَسْوَدَيْنِ وَ سَمَّاهُمْ لَهُ فَلَمَّا قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لَهُمْ كَمَا أَنْتُمْ حَتَّى أُخْبِرَكُمْ بِأَسْمَائِكُمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِكُمْ وَ أَنَّكُمْ (۲) وَجَدْتُمُ التَّوْرَاهَ وَ قَدْ جِئْتُمْ بِهَا مَعَكُمْ فَدَفَعُوهَا لَهُ وَ أَسْلَمُوا فَوَضَعَهَا النَّبِىُّ صلى الله عليه و آله عِنْدَ رَأْسِهِ ثُمَّ دَعَا اللَّهَ بِاسْمِهِ فَأَصْبَحَتْ عَرَبِيَّهً فَفَتَحَهَا وَ نَظَرَ فِيهَا ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى عَلِىِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السلام وَ قَالَ هَذَا ذِكْرٌ لَكَ وَ لِذُرِّيَّتِكَ مِنْ بَعْدِى.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : فِى قَوْلِهِ وَ رُسُلًا قَدْ قَصَصْناهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَ رُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ (۳) بَعَثَ اللَّهُ نَبِيّاً أَسْوَدَ لَمْ يَقُصَّ عَلَيْنَا قِصَّتَهُ.

و من وفور علمه أنه عبر منطق الطير و الوحوش و الدواب.

زُرَارَهُ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام : عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّيْرِ كَمَا عُلِّمَهُ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ كُلَّ دَابَّهٍ فِى بَرٍّ أَوْ بَحْرٍ.

ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ عَلِىٌّ عليه السلام: نَقِيقُ الدِّيكِ (۴) اذْكُرُوا اللَّهَ يَا غَافِلِينَ وَ صَهِيلُ الْفَرَسِ اللَّهُمَّ انْصُرْ عِبَادَكَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى عِبَادِكَ الْكَافِرِينَ وَ نَهِيقُ الْحِمَارِ أَنْ يَلْعَنَ الْعَشَّارِينَ وَ يَنْهَقَ فِى عَيْنِ الشَّيْطَانِ وَ نَقِيقُ الضِّفْدِعِ سُبْحَانَ رَبِّىَ الْمَعْبُودِ الْمُسَبَّحِ فِى لُجَجِ الْبِحَارِ وَ أَنِينُ الْقُبَّرَهِ اللَّهُمَّ الْعَنْ مُبْغِضِى آلِ مُحَمَّدٍ.

وَ رُوِىَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ (۵) عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام وَ رَوَى أَبُو أَمَامَهَ الْبَاهِلِىُّ كِلَاهُمَا عَنِ النَّبِىِّ صلى الله عليه و آله فِى خَبَرٍ طَوِيلٍ وَ اللَّفْظُ لِأَبِى أُمَامَهَ: أَنَّ النَّاسَ دَخَلُوا

۱- ۱. لاغ الشى ء: راوده لينتزعه. و فى المصدر: لا غنى.

۲- ۲. فى المصدر: و أنتم.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۶۴.

۴- ۴. نقّ الديک أو الضفدع: صات.

۵- ۵. فى(ک) و(ت): سعد بن ظريف. و هو سهو.

النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ هَنَّئُوهُ بِمَوْلُودِهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ فِی وَسَطِ النَّاسِ فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَیْنَا مِنْ عَلِیٍّ عَجَباً فِی هَذَا الْیَوْمِ قَالَ وَ مَا رَأَیْتُمْ قَالَ أَتَیْنَاکَ لِنُسَلِّمَ عَلَیْکَ وَ نُهَنِّئَکَ بِمَوْلُودِکَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَحَجَبْنَا عَنْکَ وَ أَعْلَمْنَا أَنَّهُ هَبَطَ عَلَیْهِ (۱) مِائَهُ أَلْفِ مَلَکٍ وَ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ أَلْفَ مَلَکٍ فَعَجِبْنَا مِنْ إِحْصَائِهِ وَ عَدَّهُ الْمَلَائِکَهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَیْهِ (۲) مُتَبَسِّماً مَا عَلَّمَکَ أَنَّهُ هَبَطَ عَلَیَّ مِائَهٌ وَ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ أَلْفَ مَلَکٍ قَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِعْتُ مِائَهَ أَلْفِ لُغَهٍ وَ أَرْبَعَهً وَ عِشْرِینَ أَلْفَ لُغَهٍ فَعَلِمْتُ أَنَّهُمْ مِائَهٌ وَ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ أَلْفَ مَلَکٍ قَالَ زَادَکَ اللَّهُ عِلْماً وَ حِلْماً یَا أَبَا الْحَسَنِ.

الْفَائِقُ عَنِ الزَّمَخْشَرِیِّ: أَنَّهُ سُئِلَ شُرَیْحٌ عَنِ امْرَأَهٍ طُلِّقَتْ فَذَکَرَتْ أَنَّهَا حَاضَتْ ثَلَاثَ حِیَضٍ فِی شَهْرٍ وَاحِدٍ فَقَالَ شُرَیْحٌ إِنْ شَهِدَتْ ثَلَاثُ نِسْوَهٍ مِنْ بِطَانَهِ أَهْلِهَا أَنَّهَا کَانَتْ تَحِیضُ قَبْلَ أَنْ طُلِّقَتْ فِی کُلِّ شَهْرٍ(۳) فَالْقَوْلُ قَوْلُهَا فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام قالون أَیْ أَصَبْتَ بِالرُّومِیَّهِ وَ هَذَا إِذَا اتُّهِمَتِ الْمَرْأَهُ.

بَصَائِرُ الدَّرَجَاتِ عَنْ سَعْدٍ الْقُمِّیِّ: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام حِینَ أَتَی أَهْلَ النَّهْرِ نَزَلَ قَطُفْتَا(۴) فَاجْتَمَعَ إِلَیْهِ أَهْلُ بَادُورَیَا(۵) فَشَکَوْا ثِقْلَ خَرَاجِهِمْ وَ کَلَّمُوهُ بِالنَّبَطِیَّهِ وَ أَنَّ لَهُمْ جِیرَاناً أَوْسَعَ أَرْضاً مِنْهُمْ وَ أَقَلَّ خَرَاجاً فَأَجَابَهُمْ بِالنَّبَطِیَّهِ زعرا و طاته من زعراربا مَعْنَاهُ دُخْنٌ صَغِیرٌ خَیْرٌ مِنْ دُخْنٍ کَبِیرٍ(۶).

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ قَالَ علیه السلام لِابْنَهِ یَزْدَجَرْدَ مَا اسْمُکِ قَالَتْ جَهَانْ بَانُوَیْهِ

فَقَالَ بَلْ شَهْرَبَانُوَیْهِ أَجَابَهَا بِالْعَجَمِیَّهِ.

۱- ۱. فی(ک): علیک ظ.

۲- ۲. فی المصدر: إلیه.

۳- ۳. فی الفائق: فی کل شهر کذلک.

۴- ۴. بالفتح ثمّ الضم و الفاء ساکنه: محله کبیره ذات أسواق بالجانب الغربی من بغداد.

۵- ۵. من کوره الأسنان بالجانب الغربی من بغداد.

۶- ۶. الدخن: نبات حبّه صغیر أملس.

وَ إِنَّهُ قَدْ فَسَّرَ صَوْتَ النَّاقُوسِ ذَكَرَهُ صَاحِبُ مِصْبَاحِ الْوَاعِظِ وَ جُمْهُورُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ وَ زَيْدٍ وَ صَعْصَعَهَ ابْنَيْ صُوحَانَ وَ الْبَرَاءِ بْنِ سَبْرَهَ وَ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ وَ جَابِرِ بْنِ شَرْجِيلٍ (۱) وَ مَحْمُودِ بْنِ الْكَوَّاءِ أَنَّهُ قَالَ عليه السلام: يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ حَقّاً حَقّاً إِنَّ الْمَوْلَى صَمَدٌ يَبْقَى يَحْلُمُ عَنَّا رِفْقاً رِفْقاً لَوْ لَا حِلْمُهُ كُنَّا نَشْقَى حَقّاً حَقّاً صِدْقاً صِدْقاً إِنَّ الْمَوْلَى يُسَائِلُنَا وَ يُوَافِقُنَا وَ يُحَاسِبُنَا يَا مَوْلَانَا لَا تُهْلِكْنَا وَ تَدَارَكْنَا وَ اسْتَخْدِمْنَا وَ اسْتَخْلِصْنَا حِلْمُكَ عَنَّا قَدْ جَرَّأَنَا يَا مَوْلَانَا عَفْوُكَ عَنَّا إِنَّ الدُّنْيَا قَدْ غَرَّتْنَا وَ اشْتَغَلَتْنَا وَ اسْتَهْوَتْنَا وَ اسْتَلْهَتْنَا وَ اسْتَغْوَتْنَا يَا ابْنَ الدُّنْيَا جَمْعاً جَمْعاً يَا ابْنَ الدُّنْيَا مَهْلًا مَهْلًا يَا ابْنَ الدُّنْيَا دَقّاً دَقّاً وَزْناً وَزْناً تَفْنَى الدُّنْيَا قَرْناً قَرْناً مَا مِنْ يَوْمٍ يَمْضِي عَنَّا إِلَّا تَهْوِي (۲) مِنَّا رُكْناً قَدْ ضَيَّعْنَا دَاراً تَبْقَى وَ اسْتَوْطَنَّا دَاراً تَفْنَى تَفْنَى الدُّنْيَا قَرْناً قَرْناً قَرْناً قَرْناً كَلَّا مَوْتاً كَلَّا مَوْتاً كَلَّا دَفْناً كَلَّا فِيهَا مَوْتاً(۳) نَقْلًا نَقْلًا دَفْناً دَفْناً يَا ابْنَ الدُّنْيَا مَهْلًا مَهْلًا زِنْ مَا يَأْتِي وَزْناً وَزْناً لَوْ لَا جَهْلِي مَا إِنْ كَانَتْ عِنْدِي الدُّنْيَا إِلَّا سِجْناً خَيْراً خَيْراً شَرّاً شَرّاً شَيْئاً شَيْئاً حُزْناً حُزْناً مَا ذَا مِنْ ذَا كَمْ ذَا أَمْ ذَا هَذَا أَسْنَى تَرْجُو تَنْجُو تَخْشَى تَرْدَى عَجِّلْ قَبْلَ الْمَوْتِ الْوَزْنَا مَا مِنْ يَوْمٍ يَمْضِي عَنَّا إِلَّا أَوْهَنَ مِنَّا رُكْناً إِنَّ الْمَوْلَى قَدْ أَنْذَرَنَا إِنَّا نَحْشُرُ غُرْلًا بِهِمَا(۴) قَالَ ثُمَّ انْقَطَعَ صَوْتُ النَّاقُوسِ فَسَمِعَ الدَّيْرَانِيُّ ذَلِكَ وَ أَسْلَمَ وَ قَالَ إِنِّي وَجَدْتُ فِي الْكِتَابِ أَنَّ فِي آخِرِ الْأَنْبِيَاءِ مَنْ يُفَسِّرُ مَا يَقُولُ النَّاقُوسُ.

أجمعوا على أن خيره الله من خلقه هم المتقون لقوله إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ (۵) ثم أجمعوا على أن خيره المتقين الخاشعون لقوله وَ أُزْلِفَتِ الْجَنَّهُ

ص: ۱۷۲

۱- ۱. في المصدر: شرحبيل.

۲- ۲. في المصدر: يهوى.

۳- ۳. في المصدر بعد ذلك: كلا فناء كلا فيها موتا اه.

۴- ۴. قال في النهايه(۳: ۱۵۹): في الحديث« يحشر الناس يوم القيامه عراه حفاه غرلا» الغرل: جمع الاغرل و هو الاقلف.

۵- ۵. سوره الحجرات: ۱۳.

لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ(۱) إلى قوله مُنِيبٍ ثم أجمعوا على أن أعظم الناس خشيه العلماء(۲) لقوله إِنَّما يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ و أجمعوا على أن أعلم الناس أهداهم إلى الحق و أحقهم أن يكون متبعا و لا يكون تابعا لقوله يَحْكُمُ بِهِ ذَوا عَدْلٍ مِنْكُمْ و أجمعوا على أن أعلم الناس بالعدل أدلهم عليه و أحقهم أن يكون متبعا و لا يكون تابعا لقوله أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى (۳) فدل كتاب الله و سنه نبيه و إجماع الأمه على أن أفضل هذه الأمه بعد نبيها على عليه السلام(۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: كتاب الابانه: ابن بطه گفت: عمر هرگاه از على سؤال مى‌پرسيد و مشكلش حل مى شد مى گفت: خداوند مرا بعد از تو زنده نگذارد.

تاريخ بلاذرى: خداوند مرا با معضلى كه ابو الحسن را در كنار خودم نبينم قرار ندهد.

الإبانه و الفائق: پناه مى‌برم به خداوند از مشكلى كه در آن ابو الحسن نباشد.

معلوم شده كه عمر در بيست و سه مشكل به على عليه السلام مراجعه كرد و همين مسأله باعث شد تا بگويد:اگر على نبود عمر نابود مى‌شد. بسيارى از افراد مانند: ابوبكر و ابو المظفر سمعانى اين را روايت كرده اند. اين سخن از ابوبكر مشهور است كه هنگامى به خلافت رسيد اين سخن را بر زبان آورد: «اگر بر راه راست رفتم پيرويم كنيد و اگر منحرف شدم راستم كنيد» و يا اين سخن «معناى \\"فاكهه\\" را مى‌دانم اما معناى \\"أبّ\\" را خدا داند» - . اين را وقتى گفت كه از او درباره معناى آيه «و فاكهه و أبا» پرسيدند. -

و يا سخنش درباره كلاله كه گفت: نظر شخصى خودم را مى‌دهم اگر درست گفتم از خداوند است و اگر اشتباه شد به خودم و شيطان بر مى گردد. و از عمر هم چنين امورى روايت شده مثلا سوال صبيع درباره «الذاريات» و سخن او كه گفت: تعجب نكنيد از امامى كه اشتباه كرد و زنى كه درست عمل كرد و با امام شما مسابقه داد و بر او غلبه كرد وهمچنين در مسائل ديگرى همچون مسأله حماريه، آيه كلاله و قضاوت او درباره جدّ و غيره. - . علامه امينى در جلد شش كتاب الغدير به تفصيل در اين زمينه به بحث پرداخته است. -

رسول خدا صلى الله عليه و آله هم به عالم بودن على عليه السلام گواهى داد و فرمود: على مخزن علم من است. و يا احاديث ديگرى از جمله (على عالمترين شما و پيشگام ترين شما نسبت به اسلام است) ،(عالمترين شخص بعد از خودم على بن ابى طالب است) على بن هاشم و شيرويه ديلمى اين را از سلمان روايت كرده اند.

پيامبر صلى الله عليه و آله فرمود: به على جزئى از فضل داده شده است كه اگر در ميان زمينيان تقسيم شود همه آنها را در بر مى گيرد و جزئى از فهم كه اگر در ميان اهل زمين تقسيم شود همه را در بر خواهد گرفت.

حليه الأولياء: از پيامبر صلى الله عليه و آله درباره على بن ابى طالب عليه السلام پرسيده شد. فرمود: حكمت به ده جزء تقسيم شد؛ نُه جزء آن به على داده شد و يك جزء ديگر آن در ميان مردم تقسيم شد.

ربيع بن خثيم گفت: هيچ شخصى را نديدم كه به اندازه على عليه السلام محبوب و مورد نفرت مردم باشد. سپس به چپ و

راست خود نگریست و این آیه را خواند: «وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْراً كَثِيراً» {و به هر کس حکمت داده شود، به یقین خیر فراوان داده شده است}.

و با حساب ابجد استدلال کردند و گفتند: «عالم ترین امت»، «علی بن ابی طالب» است که هر دو عبارت عددشان ۲۱۸ است .

و همچنین همگی اجماع داشتند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: علی علیه السلام آگاه ترین فرد به قضاوت است.

امام جعفر صادق علیه السلام به ابن ابی لیلی فرمود: آیا بین مردم قضاوت می کنی ای عبدالرحمان؟ گفت: بله ای فرزند رسول خدا. فرمود: با چه چیز به قضاوت می‌پردازی؟ گفت: کتاب الهی، فرمود: اگر در کتاب الهی نیافتی؟ گفت: در سنت رسول خدا و اگر در آن هم چیزی نیافتم به اجماع صحابه مراجعه خواهم کرد، فرمود: اگر صحابه دچار اختلاف نظر بودند از کدام یك از آنها پیروی می کنی؟ گفت: به سخن کسی که بخواهم استناد می کنم و با دیگران مخالفت می کنم. فرمود: آیا با آنچه که از قضاوت علی علیه السلام به تو رسیده است مخالفت می کنی؟ گفت: چه بسا همچون دیگران با او هم مخالفت کنم. امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: روز قیامت چه جوابی داری، آنگاه که رسول خدا فرماید: پروردگارا سخنی از من به این شخص رسیده است اما به مخالفت با آن پرداخته است؟ گفت: کجا من با سخن پیامبر مخالفت کرده‌ام ای پسر رسول خدا؟ فرمود: مگر به تو نرسیده است که پیامبر فرمود: علی آگاه ترین شما به قضاوت است؟ گفت: بله، فرمود: پس آیا مخالفت با قول او به معنای مخالفت با قول رسول خدا صلی الله علیه و آله نیست؟! صورت ابن ابی لیلی زرد شد و ساکت ماند.

ابو امامه در الإبانه گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: عالم ترین شما به سنت و قضاوت بعد از من علی بن ابی طالب است.

در کتاب الجلاء و الشفاء و الإحن و المحن از امام صادق علیه السلام آمده که فرمود: علی مسئله‌ای را در یمن قضاوت کرد، آنها نزد پیامبر آمدند و گفتند: علی بر ما ظلم کرده است. پیامبر فرمود: علی ظالم نیست و برای ظلم خلق نشده است. علی ولی شما بعد از من است و حکم، حکم او و سخن، سخن او است. حکم او را تنها کافر رد می کند و تنها مومن از آن راضی می‌شود.

پس وقتی این ثابت شد نباید آنها بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله غیر از علی علیه السلام را به عنوان داور انتخاب کنند. و قضاوت، همه علوم دینی را در برمی‌گیرد. اگر علی علیه السلام عالمترین شخص است پس جایز نیست که غیر او بر او برتری داده شود چرا که تقدیم برتری داده شده (مفضول) بر برتر (فاضل) قبیح است. چگونه عالم ترین مردم نباشد حال آنکه که همواره در خانه و مسجد همراه پیامبر صلی الله علیه و آله بود و وحی و مسائل دینی را می‌نوشت و فتواها را می‌شنید و سؤال می‌پرسید. روایت شده است که هر گاه در شب وحی بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل می‌شد داخل در صبح نمی‌شد مگر آنکه علی علیه السلام را خبردار کند و هرگاه در روز بر او نازل می‌شد داخل در شب نمی‌شد مگر آنکه علی علیه السلام را باخبر کند.

و مشهور است که علی علیه السلام برای نجوا با رسول خدا صلی الله علیه و آله دینار انفاق کرد و از ده مسأله از او سؤال

پرسید که از آن هزار باب گشوده شد که هر کدام از آنها هزار باب دیگر را گشود و همچنین هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله قبل از وفاتش وصیت نمود.

ابو نعیم حافظ به اسناد زید بن علی از پدرش از جدش از علی علیه السلام روایت کرد که فرمود: رسول خدا هزار باب را به من آموخت که هر کدام از آنها هزار باب دیگر را در برابرم گشود. ابو جعفر ابن بابویه این حدیث را در خصال با چهل و چهار طریق ذکر کرده است همچنان که سعد بن عبدالله قمی در بصائر الدرجات آن را با سی و شش طریق نقل کرده است.

و از حضرت صادق علیه السّلام آمده است که: در محفظه ای که با بندی به شمشیر رسول خدا بسته بود، نوشته کوچکی بود که عبارت بود از حروفی که هر یک از آنها هزار حرف دیگر را می گشود. و تا این ساعت بیش از دو حرف از آن بیرون نیامده است.

و در روایتی است که آن صحیفه را علی علیه السّلام به حسن علیه السّلام داد و او حروفی را از آن قرائت نمود. و پس از آن به حسین علیه السّلام داد او نیز آن را قرائت کرد. و سپس آن را به محمّد بن حنفیّه داد و او نتوانست آن را بگشاید.

أبوالقاسم بُشتی گوید: و این مثل این است که بگوید: «ربا در معاملات عبارت است از: زیادی کیل در یک طرف معامله، در هر چیزی که در عرف و عادت آن را با پیمانه می سنجند، هر جا که بوده باشد. و نیز در هر چیزی است که در عرف با وزنه سنجیده شود».

و مثل این است که بگوید: «از تخم های پرندگان آن تخمی حلال است که طرف بالایش باریک و طرف پائینش پهن باشد».

و مثل این است که بگوید: «از درندگان آن حیوانی حرام گوشت است که نیش داشته باشد و از پرندگان آن مرغی حرام گوشت است که ناخن درنده داشته باشد و غیر از این دو صنف از درندگان و پرندگان بقیّه اقسام آن حلال است».

و همین طور است گفتار حضرت صادق علیه السّلام: «در هر امری که از جانب خدا پیش بیاید، خداوند بنده خود را معذور می دارد».

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: وقتی زمان مرگ پیامبر صلی الله علیه و آله نزدیک شد علی علیه السلام براو وارد شد. رسول خدا شروع به صحبت با او کرد و سپس فرمود: ای علی! هرگاه روحم از بدنم جدا شد مرا غسل ده و در کفن بپوش آنگاه مرا بنشان و سؤال بپرس و هر آنچه را جواب دادم بنویس.

در تهذیب الأحکام آمده است: اطراف کفنم را بگیر و مرا بنشان و از هر آنچه که می‌خواهی سؤال بپرس. سوگند به خدا از هر آنچه که سؤال پرسی جواب خواهی گرفت.

در روایت ابو عوانه آمده است که علی علیه السلام فرمود: آنچه را رسول خدا فرمود انجام دادم و مرا به آنچه که تا قیامت وجود دارد خبردار کرد.

جمیع بن عمیر التمیمی به نقـل از عـایشه آورد که گفت: نفس رسول خـدا در دست علی جـاری شـد و علی آن را به دهـانش بازگرداند.

صفوانی از امّ سـلمه روایت کرده که گفت: نزد رسول خـدا صـلی الله علیه و آله بودم، کتابی را به من داد و فرمود: هر کس از آن کسانی که بعد از من در جای من قرار می گیرند این کتاب را از تو طلب کرد آن را به او بده. امّ سـلمه گفت: وقتی ابوبکر و عمر و عثمان به حکومت رسـیدند آن را طلب نکردند اما وقتی با علی علیه السلام بیعت شد از منبر پائین آمد و از میان جمع گـذشت تـا به من رسـید و فرمـود: ای امّ سـلمه کتـابی را که رسـول خـدا به تو داد برایم بیـاور. امّ سـلمه گفت: به او گفتم: تو صـاحب آن هستی؟ فرمود: بله، و من کتاب را به او دادم. گفته شـد که چه چیزی در کتاب بود؟ امّ سـلمه گفت: هر چیزی که قبـل از قیامت اتفاق می افتـد. و در روایت ابن عباس آمـده است، وقتی علی علیه السـلام به خلافت رسـید نزد امّ سـلمه رفت و کتاب را طلب کرد، کتاب را به او داد آنگاه که آن را باز کرد و نگاهی به نوشته ها کرد فرمود: این علم ابدی است.

امام جعفر صادق علیه السـلام فرمود: آب اندک را سر می‌کشند و رود بزرگ را رها می‌کنند. از معنای این جمله از امام سؤال شـد، فرمود: خداونـد متعـال علم تمـام پیـامبران را به رسول خـدا وحی کرد. پیـامبر صـلی الله علیه و اله هم آن را نزد علی علیه السلام قرار داد.

علی علیه السلام در علم ادعایی می‌کرد که از هیچ کسی شنیده نشده است. حبیش الکنانی از علی علیه السلام روایت کرده که فرمود: سوگنـد به خـدا از تبلیغ رسالت‌های آسـمانی، تصدیق وعده‌ها و تمام کلمات آگاهی داده شدم و یا این حدیث: در دو پهلوی من علم فراوانی وجود دارد؛ ای کاش حاملان و راویان آن را می‌یافتم. و یا این حدیث: اگر پرده برداشـته شود چیزی به علم من اضافه نخواهد شد.

ابن ابی البختری و دیگران با اسناد گوناگون روایت کرده اند که: امیرمؤمنان علیه السلام در حضور مهاجرین و انصار در حالی که به سـینه اش اشـاره کرد فرمود: از علم پر شـده است ای کاش که طالبی را برای آن می‌یافتم. از من بپرسـید قبل از آنکه مرا درنیابیـد این ظرف علم است. این آب دهان رسول خدا صـلی الله علیه و آله است. این همان چیزی است که رسول خدا صـلی الله علیه و آله آن را به من خورانـد چنانچه پرنـده ای جوجه خود را خوراک می دهـد. از من سؤال کنیـد چرا که در نزدم علم اولین و آخرین است. سوگنـد به خـدا اگر بـالشتی برایم تا گردد و مرا بر آن بنشاننـد، میان اهل تورات با تورات، اهل انجیل با انجیـل، اهل زبور با زبور و اهل فرقان با فرقان قضاوت خواهم کرد تاجایی که هر کـدام از کتاب ها نـدا دهـد که علی با حکم الهی در من حکم کرد. در روایت دیگری آمـده: تا خداونـد تورات و انجیل را به سـخن گفتن آورد. در روایت دیگری آمده: تا تمام این کتاب ها روشن و واضح شوند و بگویند: پروردگارا علی علیه السـلام به حکم تو قضاوت کرد. سپس فرمود: از من سؤال کنیـد قبـل از آنکه مرا در نیابیـد. سوگنـد به کسـی که دانه را شکافت و انسان را خلق کرد اگر از هر آیه‌ای سؤال کنید اینکه در شب نازل شد یا روز، مکی است یا مدنی، ناسخ است یا منسوخ، محکم است یا متشابه، در سفر نازل شد یا در حضر، به شما پاسخ خواهم داد.

در غرر الحکم آمِـدی آمـده است: از من سؤال کنید پیش از آنکه مرا درنیابید. من به راه های آسـمان آگاهترم به شـما از راه های زمین.

و در نهج البلاغه آمده است: از من پرسید پیش از آنکه مرا در نیابید. سوگند به خدائی که جانم در دست او است، نمی‌پرسید از چیزی که میان شما تا روز قیامت است و نه از گروهی که صد نفر را هدایت یا گمراه سازد، مگر آنکه شما را از دعوت کننده و جلودار و عقبه شان و جای فرود آمدن مرکب‌ها و بار اندازشان و آنکه از اهل آنها کشته می‌شود و آنکه به مرگ طبیعی می‌میرد باخبر کنم. و در روایت دیگری آمده است: اگر بخواهم می‌توانم هر کدام از شما را از مکان دخول و خروجش و تمام امور مربوط به او باخبر کنم.

سلمان به نقل از علی علیه السلام آورد که فرمود: در نزد من علم منایا (مقدرات)، بلایا (گرفتاریها)، وصایا (ثمره سفارشات پیامبر صلی الله علیه و آله)، فصل الخطاب، علم انساب و مکان تولد کفر و اسلام است. من صاحب میسم، فاروق اعظم و دوله الدول هستم. از هر آنچه که می‌خواهید از الان تا به روز قیامت و از آنچه که قبل از من و الان است تا روزی که خدا پرستش می‌شود سؤال پرسید.

ابن مسیب گفت: در میان صحابه تنها علی علیه السلام بود که می‌فرمود: از من سؤال کنید. ابن شبرمه گفت: هیچ کس جز علی علیه السلام بر منبر نگفت: از من بپرسید .

خداوند متعال می فرماید: « تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ء - . نحل / ۸۹ - »{و این کتاب را که روشنگر هر چیزی است} یا « وَ كُلَّ شَيْ ءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِين - . يس / ۱۲ - »{و

هر چیزی را در کارنامه ای روشن برشمرده ایم} و یا «وَ لا رَطْبٍ وَ لا يابِسٍ إِلَّا فِي كِتابٍ مُبِين - . انعام / ۵۹ - »{و

هیچ تر و خشکی نیست مگر اینکه در کتابی روشن [ثبت] است} پس وقتی اینها در ظاهر قرآن وجود ندارد آیا جز این است که در تأویل آن وجود دارد؟ همچنانکه می‌فرماید: «وَ ما يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ - . آل عمران / ۷ - »{تاویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسی نمی داند} و این همان منظور سخن علی علیه السلام است که فرمود: از من سؤال پرسید قبل از آنکه مرا درنیابید. اگر منظور ظاهر قرآن بود در امت اسلامی افراد زیادی وجود دارند که ظاهر آن را می‌دانند و در حرف به حرف آن اشتباه نمی‌کند. و علی علیه السلام هم نمی آید در ملأ عام چیزی را بگوید که صحیح نیست و ادعایی کند که دیگرانی هم در آن با او مساوی هستند. پس وقتی ثابت شد که هیچ کس در علم به پای علی علیه السلام نمی‌رسد درست است که او به امامت سزاوارتر بود.

و از عجایب امر علی علیه السلام آن است که هیچ علمی نیست مگر این که افراد صاحب نظر در آن علم، آن حضرت را الگوی آن قرار می‌دهند، به طوری که سخنان او قبله شریعت شد و از او قرآن شنیده شد. شیرازی در کتاب نزول القرآن و ابو یوسف در تفسیرش به نقل از ابن عباس درباره آیه «لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ - . القيامه/۱۶ - »{

زبانت را]در هنگام وحی[زود به حرکت درنیاور }آوردند که گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله به هنگام نازل شدن وحی زبانش را حرکت می‌داد تا آن را حفظ کند، به او گفته شد: «لا تحرك به لسانك» ضمیر هاء به قرآن بر می گردد «لتعجل به» قبل از آنکه خواندن آن بر تو تمام شود «إِنَّ عَلَيْنا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَه»{در حقیقت گردآوردن و خواندن آن بر]عهده[ماست}. ابن

عباس گفت: خداوند متعال به رسول خدا تضمین داد که علی بن ابی طالب بعد از او قرآن را جمع آوری خواهد کرد. ابن عباس گفت: خداوند متعال قرآن را در قلب علی جمع کرد و او شش ماه بعد از وفات رسول خدا آن را جمع آوری کرد.

در اخبار ابی رافع است که: رسول خدا در بستر بیماری که در نهایت منجر به وفات او شد، به علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: ای علی! این کتاب خداوند است آن را بگیر. علی آن را در پارچه‌ای گذاشت و به منزلش رفت، وقتی رسول خدا وفات یافت، علی علیه السلام آن را به صورت کتاب آنگونه که خداوند متعال نازل کرده بود - و حضرت به آن آگاهی داشت - گرد آورد.

علی بن رباح گفت: رسول خدا علی را به گردآوری قرآن دستور داد. علی آن را گردآوری کرده و نوشت.

از امیرمؤمنان علیه السلام روایت شده که فرمود: اگر بالشی برای من تا می‌شد و به حقّ من اعتراف می‌شد، هر آینه برای ایشان بیرون می آورم قرآنی را که من خودم نوشته ام و آن را رسول خدا بر من املاء نمود. همچنین روایت شده است که بیعت علی علیه السلام با ابوبکر به خاطر نوشتن قرآن به تاخیر افتاد.

ابو نعیم در حلیه و خطیب در أربعین از علی علیه السلام روایت کردند که فرمود: چون رسول خدا رحلت نمود، من قسم خوردم که ردایم را بر دوش نگیرم تا اینکه آنچه را که در بین دو لوح قرار دارد جمع آوری کنم بنابراین من ردایم را بر دوش نگرفتم تا قرآن را جمع کردم.

در اخبار اهل بیت علیهم السلام آمده است که علی سوگند خورد ردایش را تنها برای نماز بر دوش اندازد تا زمانی که قرآن را جمع آوری کند و به صورت کتاب درآورد. امیرمؤمنان علیه السلام مدتی را در انزوا گذراند و کار نوشتن و جمع آوری قرآن را به پایان رساند سپس آن را در پارچه ای گذاشت و در حالی که مسلمانان در مسجد جمع شده بودند به آنجا رفت، افرادی که در آنجا بودند بعد از غیبت علی از آمدن سر زده او تعجب و غافلگیر شدند و با خود گفتند: ابو الحسن حتما برای کاری مهم آمده است. علی علیه السلام به میان آن ها رفت و کتاب را در برابرشان قرار داد و گفت: رسول خدا فرمود: تحقیقاً من چیزی را در میان شما باقی می گذارم که اگر به آن تمسّک کنید هیچگاه گمراه نمی شوید: کتاب خدا و عترت من اهل بیت من. و این است کتاب خدا و من هستم عترت. دوّمی(عُمر) برخاست و رو به او کرد و گفت: اگر در نزد تو قرآن هست در نزد ما نیز مثل آن هست بنابراین ما حاجتی به شما دو تا نداریم. علی علیه السّلام کتاب را برداشت و با خود بازگردانید پس از آنکه حجّت را بر آنان تمام کرد.

و در خبر طولانی از حضرت صادق علیه السّلام آمده است که علی علیه السّلام قرآن را با خود حمل کرد و رو به عقب به سوی حجره خود برگشت در حالی که این آیه از قرآن را می خواند: «فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا فَبِئْسَ ما يَشْتَرُون» {پس کتاب را به پشت سرهای خود افکندند و آن را به قیمت کمی فروختند. چه بد معامله ای کردند}.

و از همین لحاظ ابن مسعود قرائتش این طور است: «إن عليّا جمعه وقرآنه فإذا قرأه فاتبعوا قرآنه: علی قرآن را جمع کرد و بعضی از آن را به بعض دیگر منضّم نمود. پس زمانی که آن را جمع آوری کرد شما از قرائت و جمع شده به دست او پیروی

کنید». و امّا آنچه که روایت شده است: ابوبکر و عمر و عثمان قرآن را جمع کردند، امّا أبوبکر چون از او درخواست نمودند که قرآن را جمع کند گفت: من چگونه دست به کاری زنم که رسول خدا خودش به آن دست نزد و مرا هم امر بدان ننمود؟ این روایت را بخاری در «صحیح» خود آورده است - . صحیح بخاری ۳: ۱۳۹، ۱۴۰ - .

اما علی علیه السلام مدعی بود که پیامبر صلی الله علیه و آله او را امر به جمع و تألیف قرآن نموده است. از این گذشته آنها زید بن ثابت، سعید بن عاص، عبدالرّحمن بن حارث بن هشام و عبدالله بن زبیر را امر به جمع کردن قرآن نمودند، پس جمع… آوری قرآن نتیجه عمل مجموعه این افراد است.

از ایشانند علماء قرائات [که علی را الگوی خود می دانند]؛ أحمد بن حنبل و ابن بَطّه و أبویَعلی در مصنّفات خود، از أعمش از أبوبکر بن عیّاش در ضمن خبری طولانی روایت کرده اند که: دو نفر مرد سی آیه از سوره احقاف را خواندند و در قرائتشان اختلاف داشتند. ابن مسعود گفت: این خلاف را من نمی‌خوانم. و آن دو نفر را به حضور پیغمبر اکرم صلّی الله علیه وآله وسلّم برد. پیغمبر به خشم آمد و علی نزد رسول خدا بود، علی علیه السّلام فرمود: رسول خدا به شما امر می کند که قرآن را همان طوری که به شما تعلیم داده شده است بخوانید. و این دلیل است بر اینکه علی علیه السّلام به کیفیّت وجوه قرائت های مختلف عالم بوده است.

و روایت شده است که چون زید، تابوت را تابوه خواند، علی علیه السّلام به او فرمود: تابوت بنویس و او چنین نوشت.

قرّاء سبعه همگی رجوعشان در قرائت به امیرمؤمنان علیه السّلام است. امّا حمزه و کسائی بر قرائت علی علیه السّلام و ابن مسعود اتّکاء و اعتماد دارند و مصحف آنها مصحف ابن مسعود نیست. بنابراین آنها رجوع به علی علیه السّلام دارند و با ابن مسعود در آن چیزی که مربوط به إعراب است موافق هستند.

ابن مسعود گفته است: من هیچکس را در قرائت قرآن، استادتر و ماهرتر از علیّ بن ابی طالب علیه السلام ندیده ام.

و امّا نافع و ابن کثیر و ابو عمرو، قسمت عمده قرائت های آنان به قرائت ابن عبّاس بر می گردد، و ابن عبّاس نزد اُبَی بن کعب و علی علیه السّلام قرائت نموده است. و آنچه از قرائت این جماعت قرّاء مخالف قرائت اُبَی می باشد از قرائت علی علیه السّلام گرفته شده است.

و امّا عاصم، او در نزد أبو عبدالرحمن سلمی قرائت کرده است، و أبو عبدالرّحمن گفته است: من تمام قرآن را پیش علیّ بن أبی طالب قرائت نموده ام. و گفته اند که فصیح ترین قرائت ها قرائت عاصم است چون اصل را آورده است به علّت آنکه جاهائی را که دیگران ادغام کرده اند، او اظهار نموده است، و همزه ای را که دیگران لینت داده اند او تثبیت کرده و الف هایی را که دیگران اماله نموده اند او فتحه داده است .

و عدد کوفی در قرآن، منسوب به علی علیه السّلام است و در میان صحابه غیر از علی کسی نیست که عدد آیات بدو منسوب باشد. و عدد آیات را هر شهری از بعضی از تابعین نوشته اند.

از جمله آنان مفسرانند مانند: عبدالله بن عباس و عبدالله بن مسعود و اُبَی بن کعب و زید بن ثابت که همگی آنها اتّفاق نظر داشتند که امیرمؤمنان علیه السّلام بر آنها تقدّم دارد. در تفسیر نقّاش به نقل از ابن عبّاس آمده است که گفت: بیشتر آنچه را که از تفسیر آموختم از علیّ بن أبیطالب و ابن مسعود بوده است. قرآن بر هفت حرف نازل شده است، هر کدام از این هفت حرف ظاهر و باطنی دارد و علیّ بن ابی طالب علیه السّلام علم به ظاهر و باطن آن داشته است.

و در فضائل عکبری آمده است که: شَعبی گفت: بعد از پیغمبر خدا هیچ‌کس از علی بن ابی طالب داناتر به کتاب خدا نیست.

در تاریخ بلاذُری و حلیه الاولیاء آمده است که علی علیه السلام فرمود: قسم به خدا آیه ای نازل نشده است مگر اینکه من می دانم درچه موضوعی نازل شده و در کجا نازل شده است. آیا در شب نازل شده یا در روز، در بیابان هموار نازل شده یا در کوه؟ پروردگار به من قلبی عاقل و زبانی پرسشگر عنایت فرموده است.

در قوت القلوب آمده است که علی علیه السلام فرمود: اگر بخواهم می‌توانم در تفسیر سوره فاتحه الکتاب چندان بنویسم که بار هفتاد شتر شود.

وقتی مفسران قول آن حضرت را ببینند فقط آن را می‌پذیرند. ابن کَوّاء در وقتی که امیرمؤمنان علی علیه السلام بر بالای منبر بود، از او پرسید: مراد از «الـذَّارِیَاتِ ذَرْواً» {سوگند به بادهای ذره افشان} چیست؟ فرمود: بادها، پرسید: منظور از «فالحامِلَاتِ وِقْرَاً» {و ابرهای گرانبار}چیست؟ فرمود: ابرها. پرسید. «فالجَارِیـاتِ یُسْـرَا» {و سبک سیران} فرمود: کشتی ها. پرسید: و«فالمُقسِّـمَاتِ أَمْرًا» { و تقسیم کنندگان کار[ها]} فرمود: فرشتگان. و مفسّران در این آیات قول آن حضرت را گرفته‌اند. هچنین تفسیر این آیه: «إِنَّ أَوَّلَ بَیْتٍ وُضِعَ لِلنَّاس – . آل عمران/۹۶ – » {در

حقیقت نخستین خانه ای که برای [عبادت] مردم نهاده شده} را نمی دانستند به طوری که مردی پرسید: نخستین خانه است؟ علی علیه السلام فرمود: نه قبل از آن هم خانه هایی بوده‌اند اما نخستین خانه‌ای است که برای مردم ساخته شده در حالی که مبارك است و در آن هدایت و رحمت و برکت وجود دارد. برای نخستین بار ابراهیم آن را بنا کرد سپس قومی از اعراب که از قبیله جرهم بودند آن را دوباره ساختند سپس ویران شد و قبیله عمالقه آن را ساختند. بعد از آن یکبار دیگر ویران شد که این بار قریش آن را بنا کرد. و این که سخنان ابن عباس در تفسیر را نیکو دانسته اند به این خاطر است که آنها را از علی علیه السلام گرفته است.

در مسند احمد آمده است که وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله رحلت یافت ابن عباس ده سال داشت و سوره‌های محکم یعنی مفصل را خوانده بود – . در برهان از عیاشی روایتی آمده است که بیانگر این است که مفصل ۶۷ سوره است و از سوره فتح شروع

و تا آخر آن ادامه دارد. – .

و از جمله ایشان، فقهاء هستند که امیرمؤمنان علیه السلام فقیه ترین ایشان بوده است به علت اینکه آنچه را که او در فقه ارائه داد تمام فقهاء نتواستند بیاورند. تمامی فقهاء سرزمینها به او مراجعه دارند و از دریای فقه او مشتی آب بر می دارند اما فقهای

کوفه که عبارت از سفیان ثوری، حسن بن صالح بن حی، شریک بن عبدالله و ابن ابی لیلی بودند اینها مسایل را که از اصول تفریع می کردند و می گفتند: این قیاس گفتار علی بن ابیطالب است. آنها اساس ابواب فقه خود را بر این مجری قرار می دهند. اما فقهای اهل بصره، حسن و ابن سیرین می باشند و هر دو نفر آنها فقه خود را از کسی اخذ کرده اند که او از علی علیه السلام اخذ کرده است. خود ابن سیرین به صراحت اعلام کرد که علم فقه را از کوفیان و به ویژه عبیده سلمانی که از نزدیکترین افراد به امیرمؤمنان بود گرفته و اما اهل مکه فقهشان را از ابن عباس و از علی علیه السلام گرفته اند. و ابن عباس بیشتر علم خود را از آن حضرت گرفته است .

فقهای مدینه نیز علم خود را از علی علیه السلام گرفته‌اند و شافعی کتاب مستقلی تصنیف نموده است در دلالت بر اینکه اهل مدینه همگی در فقه تابع علی علیه السلام و عبدالله می باشند. محمد بن حسن فقیه - که شافعی نزد او درس خواند - گفت: اگر علی علیه السلام نبود حکم اهل بغی(تجاوز) را نمی‌دانستیم. وی در این زمینه کتابی نوشته است که حاوی سیصد مسأله درباره جنگ با این افراد است که بر اساس کردار علی علیه السلام آن را نوشته است.

در مسند ابو حنیفه آمده است که هشام بن حکم گفت : حضرت صادق علیه السلام به ابوحنیفه فرمود: قیاس را از چه کسی می گیری؟ گفت: از علی بن ابیطالب و زید بن ثابت. وقتی که عمر علی بن ابیطالب علیه السلام و زید بن ثابت را در باب ارث جد با برادران شاهد قرار داد، علی علیه السلام به او فرمود: اگر درختی را فرض کنیم که از آن یک شاخه منشعب شود و سپس از این شاخه، دو شاخه دیگر پهلوی هم منشعب شوند، کدامیک به یکی از دو شاخه منشعب و جدا شده نزدیکتر است: آیا همین شاخه موازی که در پهلوی او در آمده نزدیکتر است یا اصل تنه درخت. زید گفت: اگر اگر رودی کوچک از رودخانه جدا شود و از آن رود کوچک، دو رود دیگر جدا شوند کدام یک نزدیکترند، یکی از دو رود به دیگری یا به رودخانه؟

و از جمله آنان فرضیون هستند که حضرت در این زمینه از همه آنها مشهورتر است - . منظور کسانی هستند که در محاسبه سهم الارث تخصص داشتند. - .

در کتاب فضایل اثر احمد بن حنبل آمده است که عبدالله گفت: عالم ترین اهل مدینه به فرائض(مقدار سهم الإرث) علی بن ابی طالب است. شعبی گفت: من از علی علیه السلام در علم ارث و در کیفیت محاسبه آن عالمتر ندیده‌ام. شعبی سپس سؤال کسی را از آن حضرت در حالی که بر روی منبر در حال خواندن خطبه بود نقل می کند که از مردی که مرده بود و یک زن و پدر و مادر و دو دختر بجای گذارده بود، از سهم الإرث زنش پرسید. حضرت بدون وقفه فرمود : در این صورت یک هشتم زن به یک نهم تبدیل می گردد. این مسأله به مسأله منبریه معروف شد.

شرح این مسئله از این قرار است: برای پدر و مادر دو ششم است.و برای دو دختر دو سوم و برای زوجه یک هشتم و در این صورت عول لازم می آید، زیرا سهمیه زوجه که سه سهم از بیست و چهار قسمت است و همان ثمنیه اوست. در این صورت تبدیل می شود به سه سهم از بیست و هفت قسمت و این مقدار یک نهم از ما ترک است و باقی می ماند بیست و چهار قسمت، برای دو دختر شانزده قسمت، و برای پدر و مادر هشت قسمت به طور مساوی. و این گفتار را حضرت بنابر طریق استفهام گفته اند، یعنی آیا ثمنیه او تسعیه می شود؟ یا بنابر قول عامه که آنها در این صورت به عول قائلند و سهمیه زوجه را

کم می کننـد، و یکْ نهم می دهند، یا می خواسته است بیان کند که چگونه بنابر مذهب قائلین به عول حکم اینطور می شود. بنابرین جواب و حساب و قسمت و نسبت را بیان کرد. و مسأله دیناریه هم همین گونه است.

و از جمله ایشـان، اصـحاب روایـات هسـتند؛ حـدود بیست وانـدی راوی وجـود داشـتند از جمله ابن عبـاس، ابن مسـعود، جـابر انصـاری، ابو ایوب، ابو هریره، انس و ابو سـعید خـدری، ابو رافع و دیگران امـا علی علیه السـلام بیشتر از همه روایت می‌کرد و موثق ترین شـخص آنهـا از نظر ارائه دلیـل و برهـان بود و درونش از هر گونه تعصب در امـان بود همچنان که پیامبر صـلی الله علیه و آله می فرماید: علی علیه السلام با حق است.

ترمـذی و بلاذری گفتند: به علی علیه السـلام گفته شد: دلیل اینکه بیشتر از دیگر صـحابه حدیث نقل می‌کنی، چیست؟ فرمود هرگاه از پیامبر سؤال می کردم پاسخ می داد و چون ساکت می شدم خود شروع می کرد.

در کتـاب ابن مردویه هم آمـده است که فرمود: هرگـاه سؤال می‌کردم پاسـخ داده می شـدم و هرگـاه سـکوت می‌کردم با من سخن گفته می شد.

و از جمله عالمان، متکلمان بودند که علی علیه السـلام اصل علم کلام بود. پیامبرصلی الله علیه و آله فرمودند: علی علیه السلام ربانی این امت است. در اخبار آمـده است که اوّلین کسـی که بدعت گزاران را به بحث و گفتگو دعوت کرد و آنها را به حق فرا خواند، علی علیه السّـلام بود. ملحدان در تناقضات قرآنی با او به جدل می‌پرداختند و او بود که جواب مشـکلات جاثلیق را داد تا در نهایت اسلام آورد.

ابوبکر بن مردویه در کتابش از سفیان آورد که گفت: علی علیه السلام با هر کس که به مجادله پرداخت او را قانع کرد.

امام حسین از امیرمؤمنان علیهما السلام نقل کرد که فرمود: در حالی که شب با فاطمه علیها السلام در منزل نشسته بودیم رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد ما آمد و فرمود: مگر شما نماز را به جای نمی‌آورید ؟ گفتم: ای رسول خدا نفس های ما به دست خـداست اگر بخواهـد ما را به قیام وادار می‌کند یعنی به ما لطف افزون می‌کند. وقتی این سـخن را گفتم رسول خدا صـلی الله علیه و آله رفت و دیگر برنگشت و شـنیدم در حـالی‌که بر ران های خود می‌زد گفت: «و کان الإنسان» یعنی علی بن ابی طالب «أکثر الشیء جدلا» «بیشتر از همه به جدل می‌پردازد» یعنی به حق و صدق تکلم می‌کند.

علی علیه السـلام در جواب رأس جـالوت که به او گفت: سـی سال بعـد از پیامبرتان با شمشـیر مقابل هم صف آرائی کردیـد، فرمود: اما شـما اجازه ندادیـد که پاهای موسـی از آب خشک شود گفتیـد: «اجْعَلْ لَنا إِلهاً کَما لَهُمْ آلِهَه، برای ما خدایانی قرار بده همان طور که آنان خدایانی دارند».

بعد از جنگ جمل گروهی از اعراب « کلیب جرمی» را به نمایندگی از جانب خود به سوی حضـرت فرسـتادند تا با امام دیدار و مذاکره کند و شک و شبهه در باره وی را از آنها بزداید. امام علی علیه السّلام با استدلال و ارائه دیدگاه های روشن موقعیت خود و اصـحاب جمـل را تشریح نمود سپس به او فرمود: بـا من بیعت کن. کلیب جرمی از این کـار امتنـاع کرد و گفت : من نماینده گروهی از مردم هستم و قبل از مراجعه به آنان به هیچ کاری اقدام نمی‌کنم .

امیر مؤمنان علیه السّلام در پاسخ فرمود: اگر آنان تو را می‌فرستادند که محل ریزش باران را بیابی سپس به سوی آنان باز می... گشتی و از گیاه و سبزه و آب خبر می‌دادی، اگر مخالفت می‌کردند و به سرزمین های خشک و بی آب روی می‌آوردند تو چه می‌کردی؟ گفت: آنها را رها می‌کردم و به سوی آب و گیاه می‌رفت . امیر مؤمنان علیه السّلام فرمود: پس دستت را برای بیعت کردن بگشای، کلیب با امام علیه السّلام بیعت نمود و پس از آن گفت :سوگند به خدا به هنگام روشن شدن حق توانایی مخالفت نداشتم و با امام بیعت کردم.

این سخنش که فرمود: اول شناخت خداوند توحیدش است و اساس توحید نفی صفات از او است و تا آخر حدیث. آنچه متکلمان در اصول این علم گفته‌اند شرح و تفصیل این جمله‌ها و این اصول است. اما شیعه امامیه در این علم به امام جعفر صادق علیه السلام رجوع می کنند و آن حضرت هم به پدرانش تا منتهی به علی علیه السلام می‌شود. اما معتزلیان و زیدیه هم قاضی عبدالجبار بن احمد برایشان روایت می کند و او از ابو عبدالله حسین بصری از ابو اسحاق عباس از ابی هاشم جبایی از پدرش ابو علی از ابو یعقوب الشحام از ابو الهذیل العلاف از ابو عثمان طویل از واصل بن عطاء از ابو هاشم عبدالله بن محمد بن علی و ابوهاشم از پدرش محمّد بن حنفیه روایت می‌کند و او نیز از امیرمؤمنان علیه السّلام.

وراق قمی این گونه سروده است:

– علی برای مردم مسائلی را که در آن اختلاف داشتند روشن کرد و به خاطر شدّت خشم یا ترس سکوت نکرد.

علی علیه السلام دین را زنده و حق آن را تمام و کمال ادا کرد و اگر او نبود دین یک دهم درهم هم ارزش نداشت.

و از جمله آن عالمان، نحوی‌ها بودند که علی علیه السلام پیشگام آنها و پدید آورنده علم نحو بود؛ چرا که آنها از خلیل بن احمد بن عمرو ثقفی از عبد الله بن إسحاق حضرمی از أبی عمرو بن العلاء از میمون الأقرن از عنبسه الفیل از أبی الأسود دؤلی روایت می‌کردند که ابو الأسود خود از علی علیه السلام روایت می‌کرد و علت ابداع علم نحو این بود که قریش با اهل انباط ازدواج می‌کردند و از آنها فرزندانی به دنیا آمد که باعث فساد در زبانشان شدند تا جایی که دختر خویلد اسدی که با یکی از افراد این قبیله ازدواج کرده بود گفت: «ان ابوی مات و ترک علی مال کثیر – . به جای آنکه بگوید: ان ابای مات و ترک علی مالا کثیرا. – »

وقتی آنها فساد در زبانشان را دیدند علم نحو را تاسیس کردند.

روایت شده است که فرد اعرابی از فردی بازاری شنید که می‌خواند: «ان الله برئ من المشرکین و رسولِه» یعنی رسول را به جای منصوب مجرور می خواند، وقتی اعرابی این را شنید ضربه‌ای به سر آن فرد زد و سرش را شکست. فرد مضروب از ضارب نزد علی علیه السلام شکایت کرد وقتی امیرمؤمنان دلیل آن را از اعرابی پرسید گفت: او آیه قرآن را اشتباه می‌خواند و به خداوند کفر ورزیده است. حضرت فرمود: در این کار که عمدی وجود نداشته است.

روایت شده است که ابو الأسود مشکل بینائی داشت و دختری داشت که او را پیش علی علیه السلام می‌برد. روزی دخترش گفت: (یا ابتاه ما اشدُّ حرِ الرمضاء) با این جمله می‌خواست اسلوب تعجب را به کار برد که اشتباه بود. پدرش او را منع کرد و

وقتی نزد علی علیه السلام رسید حضرت را باخبر کرد و علم نحو را تاسیس کرد.

روایت شده است که ابا الأسود در تشییع جنازه ای حرکت می‌کرد. مردی از او پرسید: مَن المتوفِّی؟: چه کسی میراننده است. - می خواست بپرسد مرده کیست اما به جای اسم مفعول از اسم فاعل استفاده کرد - ابو الأسود گفت: خدا! سپس علی علیه السلام را خبر دار کرد و این گونه بود که علم نحو پایه گذاری شد.

به هر حال هر طور که بود علی علیه السلام نوشته ای به أبوالاسود داد و گفت: چقدر نیکوست به این «نحو»! ای ابو الأسود مسائل را در حاشیه این اصول بنویس. و به این علت بود که علم نحو نامیده شد. ابن سلام گفت از جمله املاء آن حضرت به ابو الأسود این است: «کلام از سه چیز تشکیل می شود: اسم و فعل و حرف». سپس فرمود اسم آن چیزی است که از مُسمّی خبر دهد. و فعل آن چیزی است که از حرکت مُسمّی خبر دهد. و حرف آن چیزی است که معنائی را در غیر خودش به وجود می آورد. بعد از آن نوشت: (علی بن ابو طالب). علمای نحو در اعراب ابوطالب ماندند. بعضی گفتند که أبوطالب اسم او است نه کنیه‌اش. و بعضی گفتند: این جمله، ترکیب است مثل حَضْرَ موت. زمخشری در کتاب فائق گفته است: لفظ أبوطالب را در حال جرّ هم به همان حالت رفع باقی گذاردند چون «أبوطالب» به همین شکل شهرت یافته و بدین صورت شناخته شده و بنابراین مانند ضرب المَثَل است که حرکاتش تغییر نمی پذیرد.

و از جمله علوم، علم خطابه است که امیرمؤمنان علیه السّلام در این فن هم سرآمد بود . آیا نمی بینی خطبه های غرای او را همچون توحید، و شِقشِقیّه و هدایه و ملاحم و لؤلؤه و غرّاء و قاصعه و افتخار و أشباح و دُرّه یَتیمه و أقالیم و وسیله و طالوتیه و قصبیه و نخیله و سلمانیّه و ناطقه و دامغه و فاضحه، وهمچنین نهج البلاغه شریف رضی را و کتاب «خطب امیرمؤمنان علیه السّلام» از اسماعیل بن مهران سَکونی از زید بن وهب را؟ سیّد رضی گفت: امیرمؤمنان علیه السّلام منبع و سر چشمه فصاحت است. او منشأ و زادگاه بلاغت بوده است و نکات نهان این علوم از او به ظهور رسیده و قوانینش از او گرفته شده است.

جاحظ در کتاب غُرّه گوید: امیرمؤمنان علیه السّلام به معاویه نوشت: غَرَّکَ عِزُّکَ فَصَارَ قَصَارُ ذَلِکَ ذِلَّکَ فَاخْشَ فَاحِشَ فِعْلِکَ فَعَلَّکَ تَهْدَأُ بِهَذَا. عزیز بودنت تو را فریب داده است و نهایت آن، چیزی جز ذلت نیست. از کردار زشت خود بترس، باشد که هدایت یابی.

و امیرمؤمنان علیه السّلام فرمود: مَنْ آمَنَ أَمِنَ. کسی که ایمان آورد در امان است.

کلبی و ابن بابویه از حضرت امام رضا از پدرانش علیهم السّلام روایت کرده اند که: صحابه رسول خدا در جایی جمع شده بودند و درباره این مسئله صحبت می‌کردند که حرف الف از همه حروف بیشتر در کلام وارد می شود. امیرمؤمنان علیه السّلام بدون مقدّمه و ناگهانی خطبه ای پربار - بدون الف - برای آنها خواند که اوّل آن این است: «حَمِدْتُ مَنْ عَظُمَتْ مِنَّتُهُ وَ سَبَغَتْ نِعْمَتُهُ وَ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ وَ تَمَّتْ کَلِمَتُهُ وَ نَفَذَتْ مَشِیَّتُهُ وَ بَلَغَتْ قَضِیَّتُهُ: حمد و سپاس می گویم آن کس را که منتش عظیم، نعمتش گوارا، و رحمتش پیشی گرفته، کلمه اش تمام، و اراده اش نافذ و قضاء او رسیده است». سپس بالبداهه شروع به خواندن خطبه‌ای دیگر کرد که بدون نقطه بود: «الْحَمْدُ لِلَّهِ أَهْلِ الْحَمْدِ وَ مَأْوَاهُ وَ لَهُ أَوْکَدُ الْحَمْدِ وَ أَحْلَاهُ وَ أَسْرَعُ الْحَمْدِ وَ أَسْرَاهُ وَ أَطْهَرُ الْحَمْدِ وَ أَسْمَاهُ وَ أَکْرَمُ الْحَمْدِ وَ أَوْلَاه: سپاس خدایی را که شایسته سپاس و جایگاه سپاس است و برای اوست محکم

ترین سپاس و شیرین ترینش و سریعترینش و رونده ترینش و پاک ترینش و بالاترینش و گرامی ترینش و سزاوارترینش». و این دو خطبه را در کتاب «مخزون مکنون» آورده ام. از سخنان آن حضرت علیه السلام می‌توان اشاره کرد به:

- سبکبار شوید تا به قافله برسید زیرا اول شما را منتظر آخر شما گذاشته اند.

- کسی که دستش را از اقوام خود بکشد فقط یک دست از آنها را جمع کرده و اما دستهای بسیاری از آنها را از خود بسته است و کسی که با اهل خود، به نرمی رفتار کند پیوسته از قوم خود به او محبّت می رسد.

- جاهل به چیزی با آن دشمنی می کند. همچنان که خداوند متعال می فرماید: «بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَم يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ - . یونس/۳۹ - » {بلکه تکذیب کردند چیزی را که در علم به آن احاطه نداشتند}.

- مرد زیر زبان خود پنهان است چون سخن گوید ظاهر می گردد همچنان که خداوند متعال می فرماید: «وَ لَتَعْرِفَنَّهُم فِی لَحْنِ الْقَوْلِ - . محمد /۳۰ - »

{آنها را از لحَنِ گفتارشان می شناسی.

- قیمت و بهای هر کس به اندازه دانش اوست. و مثل این گفتار، کلام خداست که می فرماید: «إِنَّ اللَّه اصْطَفاهُ عَلَيْكُمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْم - . بقره/ ۲۴۷ - »{در

حقیقت خدا او را بر شما برتری داده و او را در دانش و [نیروی] بدنی بر شما برتری بخشیده است} - کشتن موجب کمی کشتار می شود همچنانکه خداوند متعال می‌فرماید: «وَ لَكُمْ فِی الْقِصَاصِ حَيَوه - .بقره / ۱۷۹ - »

{همانا برای شما در قصاص، حیات است}

و از جمله ایشان، شاعران هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام شاعرترین است. جاحظ در کتاب بیان و تبیین و نیز در کتاب فضائل بنی هاشم و بلاذری در کتاب أنساب الاشراف آورده اند که: علی علیه السّلام از همه اصحاب شاعرتر و فصیح تر و خطیب تر و نویسنده تر بوده است.

در تاریخ بلاذری است که ابوبکر و عمر و عثمان شعر می‌گفتند اما علی علیه السّلام شاعرتر از هر سه نفر آنها بود.

و از جمله ایشان، آگاهان به عروض هستند و عروض از خانه علی علیه السلام بیرون آمده است. در روایت است که خلیل بن احمد قواعد عروض را از مردی که از اصحاب امام باقر و یا امام سجاد علیهما السّلام بود فرا گرفت و بعد از آن بود که اصول این علم را وضع نمود.

و از جمله ایشان، عالمان به عربیّت است که علی علیه السلام حاکم ترین آنها است. ابن حریری بصری در کتاب «دُرّه الغوّاص» و ابن فیّاض در «شرح اخبار» روایت کرده اند که صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله در معنای کلمه «مَوْءُودَه» دچار

اختلاف شدند. علی علیه السّلام فرمود: مَوْءُودَه نیست مگر زمانی که مراحل هفتگانه بر او بیاید. عمر گفت: راست گفتی، خداوند عمرت را طولانی کند. منظور حضرت از این مراحل همانی است که در قول خداوند: «وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَه مِن طین» {و به یقین انسان را از عصاره ای از گل آفریدیم} تا آخر آیه بنا بر این استشهاد اگر جنین پس از ولادت زنده باشد و سپس دفن شود مَوْءُودَه است.

و از جمله علما، واعظان هستند و هیچکس در امثال، موعظه ها و سخنان بازدارنده مانند امیرمؤمنان علیه السلام نبوده است. سخنان او در این زمینه زیاد هستند و به چند مورد آنها اشاره می‌کنیم: کسی که تخم دشمنی بکارد زیان برداشت می کند.

کسی که مرگ را به یاد آرد آرزوها را فراموش می‌کند.

کسی که در او عقل خفته باشد جهل در او قیام می کند.

ای فریفته گان به دنیا، چقدر شیفته خانه ای شده‌اید که خیرش ناچیز، شرّش آماده، نعمتش رخت بر بسته و عزیز آن ذلیل است. خانه‌ای که کسی که با آن مسالمت کند محروم می گردد. مالکش مملوک دیگری است و میراثش بهره دیگران است.

عبدالواحد آمدی کتابی در غُرَر کلمات آن حضرت تصنیف نموده است.

و از جمله ایشان، فلاسفه هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام بر همه فلاسفه برتری دارد. وی فرمود: من نقطه هستم من خطّ هستم، من خطّ هستم من نقطه هستم، من نقطه و خطّ هستم. جماعتی در تفسیر این جمله گفتند: قدرت اصل است و جسم حجاب آن است، و صورت حجاب جسم است. چرا که نقطه اصل است و خطّ حجاب آن و مقام آن است و حجاب غیر از جسد ناسوتی است.

از حضرت علیه السلام درباره عالَم برتر سؤال شد. فرمود: صورت هائی عاری از مادّه، و فراتر از قوّه و استعداد هستند. خداوند در آنجا تجلّی کرد و به عرصه آمدند، و به آنها تابید ودرخشیدند. آنگاه در هویّت آنها نمونه ای از خود را انداخت، بنابراین افعال خود را از آنها ظاهر نمود - . بعید است این سخن از آن حضرت باشد. چه از نظر سند که در هیچ یک از کتب معتبره روایی شیعه نیامده و چه از نظر متن که در آن اصطلاحات ارسطویی چون قوه و استعداد و صورت به کار رفته و مهمتر اینکه ظاهرش اثبات مجرداتی غیر از خداوند است که این مطلب با ادله عقلی و روایات فراوانی که تنها موجود مجرد را خدای متعال می داند منافات دارد.(مترجم) - .

انسان را صاحب نفس ناطقه آفرید که اگر آن نفس را با علم رشد دهد با جوهرهای علل اولیّه خود مشابهت پیدا می کند و اگر مزاجش را معتدل نماید و از افعال مخالف با فطرت نفس خود دوری گزیند با هفت آسمان استوار مشارکت خواهد نمود .

ابو علی سینا در وصف علی علیه السلام گفت: هرگز مردی شجاع و فیلسوف به ظهور نرسیده مگر علیّ بن أبیطالب. - . فیلسوف دانستن امام به هیچ وجه صحیح نیست. چرا که فیلسوف در لغت یعنی دوستدار دانش و در واقعیت یعنی کسانی چون

ارسطو و افلاطون که با استبداد به فکر و اندیشه خود و بدون مراجعه به انبیا درباره مسائل معرفتی مهمی چون توحید و خلقت و ... نظر دادند و به اشتباهات مهلکی دچار شدند و دیگرانی را نیز گمراه کردند. با این وصف چه جای قیاس امام معصوم یعنی کسی که علم و معرفتش را نه با اتکای بر فکر و ذهن خود بلکه از منبع وحی الهی دریافت می کند با فیلسوفانی که با اتکای بی جا به رای و اندیشه خود و بدون رجوع به انبیا به چنان خطاهایی افتادند؟! (مترجم) -

شریف رضی گفت: کسی که گفتار علی را بشنود شک نمی کند که کلام کسی است که در گوشه خانه‌ای

غرق در تفکر بوده ویا در دامنه کوهی عزلت گزیده است؛ چنانکه تنها حسّ خود را می شنود و تنها خودش را می‌بیند و هیچگاه باور نمی کند که این، کلام کسی است که غرق در جنگ بود و شمشیرش را از غلاف بیرون می‌کشید و گردن پهلوانان را از عرض می پراند و قهرمانان را نقش بر زمین می کرد و جان‌ها را می‌گرفت. با این حال امیرمؤمنان علیه السلام زاهد زاهدان و اسوه صالحان است و این از فضائل عجیب و خصائصی است که علی علیه السلام با وجود تضاد آنها همه را با هم داشت.

و از جمله ایشان، عالمان به هندسه هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام عالمترین آنهاست. حفص بن غالب آورده است: دو نفر در زمان عمر نشسته بودند از جلوی آنها غلامی که به غل و زنجیر کشیده شده بود عبور داده شد، یکی از آنها گفت: اگر وزن این غل و زنجیر فلان مقدار نباشد زن من سه طلاقه باشد. و دیگری بر خلاف مقداری که اوّلی ذکر کرده بود سوگند یاد کرد. از صاحب برده خواستند تا زنجیر او را باز کند تا آن را وزن کنند، اما او ابا کرد، موضوع را نزد عمر بردند و عمر گفت: از زنان خود دوری کنید، سپس به دنبال علی علیه السلام فرستاد تا وزن آن غل و قید را مشخّص نمود. علی علیه السلام دستور داد ظرف بزرگی شبیه تغار آوردند. به غلام گفت تا پایش را در آن بگذارد. سپس فرمود تا در تغار تا جائی که پا و غل و زنجیر غلام پوشیده می‌شود آب بریزند. آنگاه دستور داد تا غلام غل و زنجیر را بالا بیاورد در نتیجه آب از نقطه مورد نظر پائین آمد. علی علیه السلام فرمود تا آهن بیاورند، حضرت آنقدر آهن در تغار قرار داد تا اینکه آب به نقطه قبلی خود رسید آنگاه دستور داد تا آهن را وزن کنند و غل و زنجیر را هم وزن کردند دیدند دقیقا برابر با وزن آهن است و این تعجب عمر را برانگیخت.

در تهذیب آمده است که مردی به امیرمؤمنان علیه السلام گفت که قسم خورده است که فیل را وزن کند و طریق توزین آن را از حضرت علیه السلام پرسید. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: چرا به انجام کارهایی سوگند یاد می کنید که از عهده آنها بر نمی‌آید؟ مرد گفت : من مبتلا به آن شدم.

امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد که بار نی زیاد یک کشتی بزرگ را خارج کنند. جایی را که کشتی با آب تماس داشت علامت زدند سپس فیل را داخل کشتی کردند محل جدید تماس کشتی با آب را علامت زدند. فیل را خارج کردند و بجای آن آنقدر نی ریختند تا کشتی به همان سطح دومی که علامت زده بودند رسید. سپس حضرت امر کرد تا آن مقدار نِی را وزن کنند و چون وزن کردند، فرمود: این است وزن فیل.

و گفته می شود که در روزهای جنگ صفّین برای عبور از فرات، حضرت علیه السلام کَلَک و پارو را وضع نمود تا بدین

وسیله از شطّ فرات بگذرد.

و از جمله ایشان، منجمان هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام زیرک ترین آنهاست. سعید بن جبیر گفت: دهقانی به استقبال امیرمؤمنان علیه السّلام آمد – و در روایت قَیس بن سعد آمده است که او نامش مَزخان بن شاسوا بود –. این فرد دهقان از مدائن تا پل بوران به استقبال حضرت شتافت و قتی به او رسید گفت: ستارگان طلوع کننده به نحوست مبتلا شده‌اند وخوشبختی به خاطر نحوست آنها به بدیمنی تبدیل شده است. بنابراین در چنین حالتی بر شخص حکیم واجب است که از دیدگان پنهان شود و این روز تو روز سختی است تا جایی که دو ستاره در آستانه برخورد با هم هستند و میزان به هم خورده است، و از برج تو آتش می بارد و جنگ برای تو مفید نیست .

امیرمؤمنان علیه السّلام فرمودند: ای دهقانی که از حوادث خبر می دهی و از قضا و قدر می ترسانی، به من بگو دیشب ستارگانی که در برج میزان بودند کدام دسته از ستارگان بودند؟ و ستارگانی که در برج سرطان بودند در کدام برج قرار داشتند؟ و ستارگانی که از برج أسَد طلوع کرده اند تعدادشان چند می باشند و چند ساعت از حرکات می گذرد؟ و چقدر فاصله بین طلوع ستارگان کم نور و ستارگان روشن وجود دارد؟

دهقان گفت: باید نظر به اُسطرلاب کنم، امیرمؤمنان علیه السّلام تبسمی نمود و به او گفت: وای بر تو ای دهقان، تو هستی که ستارگان ثابت را به گردش در می‌آوری؟ چگونه تو بر ستارگان در حال جریان حکم می دهی؟ و ساعات طلوع ستارگان برج أسد در میان طلوع سایر ستارگان کدام است؟ و نسبت ستاره زهره با توابع و جوامع چیست؟ و دور ستارگان متحرّک چقدر است؟ و اندازه شعاع ستارگان نوردهنده چه مقدار است؟ و چقدر ستاره در بامدادان طلوع می کنند؟

دهقان گفت: من به این مطالب علم ندارم ای امیر مؤمنان! علی علیه السّلام به او فرمودند: ای دهقان آیا علم تو به این مقدار رسیده است که بدانی خانه پادشاه چین به جای دیگری انتقال یافته است. خانه هایی در زنج طعمه حریق واقع شده است. آتشکده فارس خاموش گردیده است. مناره هند منهدم گردیده است. شبه جزیره سراندیب – سریلانکا – در زیر آب فرو رفته است. و باروی دور اُندلُس شکاف برداشته است و رئیس روم از زن رومی اولاد آورده است؟ و در روایتی دیگر آمده است که: دیشب خانه ای در چین فرو ریخت. برج ماچین شکاف برداشت. دیوار دور سراندیب سقوط کرد. فرمانده رم به أرمنیّه گریخت. بزرگ عالم یهود در شهر إیلَه از دنیا رفت. در وادی و صحرای مورچگان، مورچگان به جنب وجوش افتادند و پادشاه آفریقا هلاک شد؟ دهقان گفت: نه ای امیر مؤمنان، و در روایتی است که: من چنین می دانم که تو به واسطه حرکت رفت و برگشت مشتری و زحل حکم نمودی و اینکه آنها در شفق برای تو روشن شدند و شعاع مرّیخ در وقت سحر برای تو پدیدار شد و جرم مریّخ به جرم ماه متّصل شد. سپس امیرمؤمنان علیه السّلام فرمودند: دیشب هفتاد هزار عالم خوشبخت شدند و در هر عالمی هفتاد هزار طفل متولد شد. و امشب به همان مقدار می میرند و این مرد از آنان است – و با دست خود اشاره کرد به سعد بن مسعده حارثی که از خوارج بود و در لشکر او به عنوان جاسوسی وارد شده بود – آن ملعون چنین پنداشت که آن حضرت می گوید: بگیرند او را. پس خود به خود به خاطر ترس زیاد به هلاکت رسید. دهقان که این جریان را مشاهده کرد به روی زمین به سجده افتاد. چون به حال آمد امیرمؤمنان علیه السّلام به او گفت: می خواهی من تو را از سرچشمه توفیق سیراب کنم؟ گفت: آری. امیرمؤمنان علیه السّلام فرمودند:

من و رفیقم (رسول خدا صلی الله علیه وآله) نه شرقی هستیم و نه غربی. ما از قطب به وجود آمده ایم. ما نشانه های ستارگان می باشیم امّا سخن تو که گفتی: از برج تو آتش بیرون زد، در این صورت باید به نفع من حکم کنی نه عَلَیه من! زیرا نور و تابشش در نزد من است و آتش و لهیبش از من دور شده است و این مسأله، مسأله عمیقی است که اگر حسابگر هستی آن را حساب کن. دهقان گفت: گواهی می دهم که هیچ معبودی جز الله نیست و محمّد رسول خداست و تو علی ولیّ خدائی.

از جمله ایشان، اهل حساب هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام بیشترین سهم را در میان عالمان این علم داشت. ابن أبی لیلی گوید: دو مرد در سفر بودند و نهار می خوردند. با یکی از آنها پنج نان بود و با دیگری سه نان بود. تا آخر حدیث. بعدا در باب قضایا این قصه را خواهیم آورد.

و از جمله ایشان، کیمیاگران هستند که امیرمؤمنان علیه السّلام در این علم هم بیشترین نصیب را داشت. روزی از امیرمؤمنان درباره صنعت پرسش شد. حضرت فرمودند: خواهر نبوّت و نگهبان مردانگی است. مردم درباره صنعت سخن از ظاهر آن می گویند و اما من به ظاهر و باطن آن علم دارم. سوگند به خدا که آن نیست مگر آب جامد، هوای راکد، آتش متحرک و زمین روان.

در اثنای خطبه آن حضرت از وی پرسیدند: آیا کیمیا وجود داشته است؟ فرمود: بوده است و اینک نیز هست و در آینده هم خواهد بود. سؤال شد: چه چیزی است؟ فرمودند: کیمیاء از جیوه لغزنده، اسرب و زاج، آهن ملون به زعفران و زنگارِ مس سبز رنگ و سست است به شرط آنکه بستگی به سنجنده آنها نداشته باشد. به آن حضرت گفته شد: فهم و ادراک ما به این مطالب نمی رسد. حضرت فرمودند: بعض از این مواد را زمین قرار دهید و بعضی از آنها را آب. آنگاه زمین را به واسطه آب بشکافید. در این صورت همه چیز حل می‌شود. به آن حضرت گفته شد: توضیح بیشتری بدهید، فرمود: توضیح بیشتری نیست زیرا حکیمان پیشین بر این مطلب توضیح بیشتری نداده اند به این سبب که بازیچه دست مردم قرار نگیرد.

و از جمله عالمان طبیبان هستند که حضرت بیش از دیگر طبیبان هم عصر خود مهارت داشت. از حضرت صادق علیه السّلام روایت است که امیرمؤمنان علیه السّلام فرمودند: اگر پسر بچه خصیه هایش به هم نپیچیده و سست و آویزان باشد و آلتش کوچک باشد و نگاه کردن او آرام باشد از کسانی است که امید به خیر او می رود و مردم از شرّش در امان هستند. اما اگر پسر بچه خصیه هایش محکم و شدید باشد، و آلتش بزرگ باشد و نگاه و نظر او تند باشد از کسانی است که امید خیر در او نمی رود و از شرّش نمی‌توان در امان بود.

و نیز از امیرمؤمنان علیه السّلام آمده است که فرمود: طفل اگر شش ماهه، و یا هفت ماهه، و یا نُه ماهه متولّد گردد، زنده می ماند و اما اگر هشت ماهه به دنیا آید زنده نمی ماند.

و نیز می‌فرماید: شیر دختر بچّه و بول او از مثانه مادرش خارج می شود و شیر پسر بچه از دو بازو و دو کتف مادرش بیرون می آید.

و نیز از آن حضرت است که: هر کودک در هر سال، به قدر درازای پهنای چهار انگشت از انگشتان خودش رشد می کند.

مردی از امیرمؤمنان علیه السّلام درباره فرزند سؤال کرد اینکه چرا در بعضی از اوقات شبیه پدر و مادر است و در بعضی از اوقات شبیه دائی و عمو. حضرت به امام حسن علیه السّلام گفتند: پاسخش را بگوی. امام حسن علیه السّلام فرمود: اگر مرد سراغ زن خود رود با نفس آرام و جوارح غیر مضطرب، در این صورت دو نطفه با هم مانند دو نفر مبارز که منازعه می کنند و در حالی که هر کدام از آنها می خواهد بر دیگری غالب آید در هم می پیچند. اگر نطفه مرد بر نطفه زن غالب شد، طفل شبیه پدر می شود و اگر نطفه زن بر نطفه مرد پیروز شد طفل شبیه مادر می شود. اما اگر مرد با نفس پریشان و اعضای مضطرب سراغ زن رود، در این صورت این دو نطفه مضطرب می شوند و در قسمت راست و یا چپ رَحِم می افتند اگر در سمت راست افتادند بر عروق و رگهای عموها و عمّه ها واقع می شوند و شباهت به آنها پیدا می کند و اگر در سمت چپ افتادند، بر عروق و رگهای دائی ها و خاله ها واقع می شوند و شباهت به دائی ها و خاله‌ها پیدا می نماید.

در این حال مرد سائل برخواست و گفت: «الله أعلم حیث یجعل رسالاته» {خداوند داناتر است جائی را که رسالتهای خود را می نهد} در روایت است که آن مرد خضر بود .

و از پیغمبر اکرم سؤال شد: چگونه جنین مونث می شود و چگونه مذکر؟ فرمود: دو آب زن و مرد با هم تلاقی می کنند. اگر آب زن بر آب مرد غلبه کند مونث می شود. و اگر آب مرد بر آب زن غلبه کند مذکر می شود.

و از جمله ایشان کسانی هستند که در علم معامله به طریق صوفیه سخن گفته اند و آنها اعتراف می کنند که امیرمؤمنان اصل در این علم است و غیر او بهره ناچیزی در این زمینه داشته‌اند تا جایی که مشایخ آنها گفته اند: اگر علی علیه السّلام فرصت می یافت تا آنچه را از علوم ما می داند اظهار کند ما را در این علم بی نیاز می‌کرد. - . باید توجه داشت به فرض اینکه صوفیه، عرفا، فلاسفه و امثال ایشان خواسته باشند مکتب خود را به امیرمؤمنان منتسب کنند این به معنای صحت ادعایشان و حقانیت مکتبشان نیست. چگونه

چنین چیزی باشد در حالی که معارف صوفیه و فلاسفه بر خلاف معارف امیرمؤمنان و مکتب وحی در باب توحید و نوبت و امامت و سایر عقاید اصولی می باشد؟! بنابر این از این ادعاها بیش از این مطلب نباید نتیجه گرفت که عظمت و مقام والای حضرت باعث شده است تا مذاهب و مکاتب باطل برای آبرو دادن به نحله خود به نحوی خود را به ایشان منسوب کنند چنانچه همین اتفاق درباره قرآن افتاده و نحله های باطل در جهان اسلام سعی کرده اند از آیاتی متشابه از قرآن برای تأیید خود سوء استفاده کنند. (مترجم) -

و از وفور حکمتش می‌توان اشاره کرد به آنچه که اسامه بن زید و ابی رافع در ضمن خبری بیان کرده اند که: جبرئیل علیه السّلام بر پیامبر صلّی الله علیه وآله نازل شد و گفت: یا محمّد، تو را به گنجینه‌ای پنهان برای خاندانت سفارش می کنم سپس داستان توراتی را برای آن حضرت بیان کرد که جماعتی از اهل یمن آن را در میان دو سنگ سیاه یافته اند و نام آن جماعت را برای رسول خدا برد. زمانی که آن جماعت نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتند پیامبر به آنها فرمود: شما لازم نیست چیزی بگویید. من شما را از نامهایتان و نامهای پدرانتان خبردار می‌کنم. شما تورات را پیدا کرده اید و آن را با خودتان آورده اید. آن جماعت یَمَنی تورات را به رسول خدا تقدیم کردند و اسلام آوردند. پیامبر اکرم تورات را کنار سرش گذاشت و خداوند را به اسمش خواند. تورات به زبان عربی درآمد. پیامبر آن را باز کرد و نظری افکند و آن را به علیّ بن أبیطالب علیه

السّلام داد و به او فرمود: این پس از من ذکری برای تو و فرزندانت است.

امیرمؤمنـان علیه السـلام دربـاره این آیه: «وَ رُسُلًا قَدْ قَصَصْناهُمْ عَلَیْکَ مِنْ قَبْلُ وَ رُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَیْک» { و پیامبرانی [را فرستادیم] که در حقیقت [ماجرای] آنان را قبلا بر تو حکایت نمودیم و پیامبرانی [را نیز برانگیخته ایم] که [سرگذشت] ایشان را بر تو بازگو نکرده ایم - . نساء / ۱۶۴ - }

فرمود: خداوند، پیامبر سیاه پوستی را مبعوث کرد و شرح حال وی را برای ما نگفته است.

و از وفور علم آن حضرت است که زبـان پرنـدگان، وحوش و جنبنـدگان را می‌فهمیـد. زراره از حضـرت صـادق علیه السّلام روایت کرده است که گفت: امیرمؤمنان علیه السّلام فرمود: خداونـد متعال زبان هر جنبنده ای چه در خشـکی و چه در دریا را به ما تعلیم داد آنگونه که به سلیمان نبی تعلیم داد.

ابن عبّاس از امیرمؤمنـان علیه السّلام روایت کرده است که فرمود: صـدای خروس به این معنـاست: ای غافلان، خـدا را به یاد آوریـد، صـدای شـیهه اسب: پروردگـارا، بنـدگان مؤمن خودت را بر کـافران پیروز گردان، صـدای الاغ: ربـا خواران را لعنت بفرسـتد و صـدای عرعر خود را در چشم شـیطان بلند کند. صدای قورباغه: پاك و منزّه است پروردگارم که تنها معبود است و در تاریکی دریاها پرستش می‌شود. و صدای چکاوك: پروردگارا، بر دشمنان آل محمّد لعنت فرست .

سعیـد بن طریف، از حضـرت صادق علیه السّلام، و أبو امامه باهلی هر دوی آنان از پیامبر صـلی الله علیه و آله در خبر طولانی روایت کرده انـد که: مردم بر رسول خـدا صـلی الله علیه و آله داخل شدنـد تا او را به تولد حسـین علیه السـلام تبریک گویند. مردی در میان جمعیّت برخاست و گفت: پـدر و مادرم فـدای تو باد ای رسول خدا، ما امروز از علی علیه السـلام چیز عجیب و شگفت انگیزی را دیده ایم. پیامبر صـلّی الله علیه وآله و سـلّم فرمود: چه دیده اید؟ گفتند: ما آمدیم تا بر تو سـلام کنیم و تولد نوهات حسـین را تبریـک بگوئیم اما علی مانع ورود ما شـد و گفت که اینک یکصـد و بیست و چهار هزار فرشـته بر شـما نازل شـده انـد. از شـمردن تعـداد فرشـتگان توسط او در شـگفتیم. رسول خـدا با تبّسم رو به علی کرده و فرمود: از کجا دانستی که تعداد فرشـتگان نازل بر من، یکصد و بیست و چهار هزار بوده است؟علی علیه السّلام جواب داد: ای رسول خدا، من یک صد و بیست و چهار هزار زبان شنیدم و از این طریق دانستم که تعداد ملائکه یکصد و بیست و چهار هزار است.

رسول خدا صلّی الله علیه وآله وسلّم فرمود: ای أبا الحسن خداوند عِلم و بردباری تو را افزون کند.

زمخشـری در کتاب فائق آورده است که از شـریح درباره زنی پرسـیدند که او را طلاق داده اند و آن زن خبر داده که در یک ماه سه بار دچار قاعدگی شده است. شـریح گفت: اگر سه زن از نزدیکان زن شـهادت دهند که این زن قبل از طلاقش هم در هر مـاه این گـونه عـادت ماهـانه می شـده گفتـارش درست است. علی علیه السّلام گفت: «قـالون»، و این به زبـان رومی یعنی درست گفتی و این در حالتی است که زن متّهم شود.

در بصائر الدّرجات از سعد قمّی روایت شده است که گفت: امیرمؤمنان علیه السـلام وقتی به نهروان رفت در قَطفتا وارد شدند و اهـل بادوریـا گرداگرد او جمع شدنـد و از سـنگینی خراجشـان شـکایت داشـتند. آنها که با حضـرت با زبان نَبطی سـخن می

گفتند گفتند: ما همسایگانی داریم که زمینشان از ما وسیع تر است و خراجشان کمتر. امیرمؤمنان علیه السلام در جواب آنها به زبان نبطی فرمود: «زعرا و طائه من زعرا رباه». یعنی: ارزن ریز بهتر از ارزن درشت است.

همچنین آمده است که آن حضرت به دختر یزدگرد گفت: اسمت چیست؟ گفت: جهان بانویه. حضرت به زبان عجمی به وی گفت: بلکه اسم تو شهر بانویه است.

امیرمؤمنان علی علیه السلام صدای ناقوس را تفسیر کرد. مصباح الواعظ: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ناقوس می گوید: در حقیقت در حقیقت پاک و منزه است خدا. مولای بی نیازی است که باقی می ماند و با ما با نهایت صبر و بردباری رفتار می‌کند. اگر حلمش نبود ما بدبخت می شدیم. از روی حقّ حقّ و صدق صدق. خداوند از ما می پرسد، موافقت می کند و محاسبه می نماید. ای مولای ما، ما را هلاک مگردان و به داد ما برس. ما را در خدمت خود بگیر و با حِلم و بردباری خود رهایمان ساز. ای سرور ما بخشش و بردباریت ما را جسور نموده است. دنیا ما را مغرور و به خود مشغول ساخته و هوائی کرده است و ما را به لهو و بازی واداشته و اغوا کرده است. ای دنیا پرست که پیوسته جمع می کنی، مهلت بده و آرام بگیر. ای دنیا پرست، دنیا قرن قرن فانی می شود. هیچ روزی از ما نمی گذرد مگر آنکه دنیا ستونی از ما را خراب می کند. ما خانۀ همیشگی را رها و خانه از دست رفتنی را وطن گزیده‌ایم. دنیا قرن قرن قرن نابود می‌شود و این تسلسل ادامه می‌یابد. همگی مرده اند، همگی مرده اند، همگی مدفون شده اند، همگی مرده اند، همگی به گور منتقل شده و همگی دفن شده‌اند. ای فرزند دنیا، مهلت ده مهلت ده و آنچه را که در آینده می‌آید به درستی اندازه گیر. اگر جهالتم نبود دنیا در نزدم غیر از زندانی نبود. اگر کار خیری باشد جزا خیر است و اگر بد باشد بد است، کم کم غصّه و اندوه فرا می گیرد. تا کی می گوئی: چیست آن؟ کیست او؟ چقدر است آن؟ این بلندتر است. امید داری نجات یابی می ترسی پَست می شوی. پیش از مرگ حساب اعمال خود را داشته باش. هیچ روزی از عمر ما نمی گذرد مگر آنکه ستونی از ما را سست می کند. مولای ما، ما را بیم داده است که در روز قیامت ختنه نکرده محشور می‌شویم .

راوی گفت: صدای ناقوس قطع شد و یکی از راهبان دَیر این کلام حضرت را شنید و اسلام آورد و گفت: من در کتاب یافته ام که بعد از آخرین پیامبر کسی خواهد بود که صدای ناقوس را تفسیر می کند.

مسلمانان اجماع دارند که بهترین بندگان خدا تقوا پیشگان هستند زیرا خداوند متعال می‌فرماید: «إِنَّ أَكْرمكمْ عند الله أَتْقاكمْ - . حجرات/ ۱۳ - » {گرامی ترین

شما نزد خداوند با تقوا ترین شما است} همچنین اجماع دارند که بهترین متقیان خاشعان هستند و آن به علت سخن خداوند متعال که می‌فرماید: «وَ أُزْلِفَتِ الْجَنَّه لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيد تا اینجا که می گوید مُنِيبٍ - . ق/ ۳۱-۳۳ - » {و بهشت را برای پرهیزگاران نزدیک گردانند بی آنکه دور باشد...و با دلی توبه کار [باز] آید}. و اجماع کرده اند که باخشیت ترین مردمان عالمان هستند، و آن به سبب سخن خداوند متعال: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَهَ مِن عِبَادِهِ الْعُلَمَاءِ - . فاطر / ۲۸ - » {

از بندگان خدا تنها دانایانند که از او می ترسند}و اجماع کردند که عالمترین مردم، هدایت یافته‌ترین آنها به حق است و سزاوارترین آنها برای رهبری و فرمان دادن و نه تابع و پیرو بودن است، زیرا خداوند می فرماید: «یحکم به ذوا عدل منکم» {

آن را دو تن عادل از میان شما تصدیق کنند} و اجماع کرده‌اند که داناترین مردم به عدل کسی است که بیناترین آنها به حق است چنین فردی شایسته این است که رهبر و مقتدا باشد نه تابع و پیرو و این هم به جهت گفتار خداوند است که می فرماید: «أَفَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحقِّ أَحَقُّ أَن یَتَّبَعَ أَمَّنْ لاَ یَهِدِّ ی إِلاَّ أَن یُهْدَی - . مائده/ ۳۵ - »{

پس آیا کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی نماید مگر آنکه [خود] هدایت شود} بنابرین کتاب خدا و سنّت پیامبر و اجماع امّت همگی دلالت دارند بر اینکه علی علیه السلام برترین فرد بعد از پیامبر بوده است - . مناقب آل ابی طالب۱: ۲۵۹-۲۷۷ - .

**[ترجمه]

بیان

اعلم أن دأب أصحابنا رضی الله عنهم فی إثبات فضائله صلوات الله علیه الاکتفاء بما نقل عن کل فرقه من الانتساب إلیه علیه السلام لبیان أنه کان مشهورا فی العلم مسلما فی الفضل عند جمیع الفرق و إن لم یکن ذلک ثابتا بل و إن کان خلافه عند الإمامیه ظاهرا کانتساب الأشعریه و أبی حنیفه و أضرابهم إلیه فإن مخالفتهم له علیه السلام أظهر من تباین الظلمه و النور و من ذلک ما نقله ابن شهرآشوب رحمه الله من کلامه فی الفلسفه فإن غرضه أن هؤلاء أیضا ینتمون إلیه و یروون عنه و إلا فلا یخفی علی من له أدنی تتبع فی کلامه علیه السلام أن هذا الکلام لا یشبه شیئا من غرر حکمه و أحکامه بل لا یشبه کلام أصحاب الشریعه بوجه و إنما أدرجت فیه مصطلحات المتأخرین و هل رأیت فی کلام أحد من الصحابه و التابعین أو بعض الأئمه الراشدین لفظ الهیولی أو الماده أو الصوره أو الاستعداد أو القوه و العجب أن بعض أهل دهرنا ممن ضل و أضل کثیرا یتمسکون فی دفع ما یلزم علیهم من القول بما یخالف

۱- ۱. سوره ق: ۳۱- ۳۳.

۲- ۲. سوره فاطر: ۲۸.

۳- ۳. کذا فی النسخ، و الصحیح: و أجمعوا علی أن اعلم الناس اهداهم الی الحق و احقهم أن یکون متبعا و لا یکون تابعا لقوله: « أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ (فیه) أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی» و أجمعوا علی أن اعلم الناس بالعدل ادلهم علیه و احقهم أن یکون متبعا و لا یکون تابعا لقوله: « یَحْکُمُ بِهِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکُمْ» .

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۵۹- ۲۷۷.

ضروره الدین إلی أمثال هذه العبارات و هل هو إلا کمن یتعلق بنسج العنکبوت للعروج إلی أسباب السماوات أ و لا یعلمون أن ما یخالف ضروره الدین و لو ورد بأسانید جمه لکان مؤولا أو مطروحا مع أن أمثال ذلک لا ینفعهم فیما هم بصدده من تخریب قواعد الدین هدانا الله و إیاهم إلی سلوک مسالک المتقین و نجانا و جمیع المؤمنین من فتن المضلین. و قال الفیروزآبادی قبع الرجل فی قمیصه دخل و تخلف عن أصحابه (۱) و الکسر بالکسر أسفل شقه البیت التی تلی الأرض من حیث یکسر جانباه عن یمینک و یسارک و الالتیاف الالتفاف و الاسترخاء و الإزره هیئه الائتزار فالمعنی من لا یجود شد الإزار بحیث یعجب به الناس أو کنایه عن دقه الوسط و عدم ضخامته و فی نسخ الکافی بالدال المهمله(۲) و الأدره نفخه فی الخصیه فهو کنایه عن عظمها و استرسالها أو عن الأخیر فقط.

**[ترجمه]عادت اصحاب ما رضی الله عنهم این بود که در بیان فضائل علی علیه السلام به آنچه که تمام فرقه‌هایی که خود را به او نسبت می‌دادند اکتفا کنند تا از این طریق اثبات کنند که علی علیه السلام در علم سرآمد و برتری او در نزد تمام فرقه‌ها مسلم است گرچه چنین انتساب هایی اثبات نشده باشد بلکه حتی خلاف آن در نزد شیعه امامیه وجود داشته باشد همچون انتساب اشعری و ابو حنیفه و نظیر آنها به امام علی علیه السلام. مخالفت چنین فرقه‌هایی با اندیشه امیرمؤمنان علیه السلام پیداتر از تضاد بین ظلمت و نور است. به عنوان مثال آنچه که ابن آشوب رحمه الله درباره فلسفه نقل می کند با این هدف است که فیلسوفان به علی علیه السلام منتسب بودند و از او روایت می کردند وگرنه بر تمام کسانی که کوچکترین آگاهی در سخن علی علیه السلام دارند پوشیده نیست که چنین سخنانی هیچ شباهتی به احکام و حکمت های غرای امیرمؤمنان ندارد بلکه اصلا شباهتی به سخنان اصحاب شریعت ندارد و مسلما در آنها مصطلحات متأخرین درج شده است. آیا کسی دیده است که در کلام صحابه و تابعین و یا بعضی از امامان الفاظی همچون هیولا، ماده، صورت، استعداد و یا قوه آمده باشد؟! شگفت انگیز این است که بعضی از هم عصریهای ما، کسانی که گمراه شده اند و دیگران را هم گمراه کرده‌اند، به جای طرد چنین عبارتهایی که مخالف با ضرورت دین است به آنها تمسک می‌جویند. آیا عمل آنها همچون عمل شخصی نیست که با آویزان شدن به تارهای عنکوبتی در پی عروج به آسمان است؟! آیا نمی‌دانند آنچه که با ضرورت دین مخالف است حتی اگر با سندهای فروان آورده شود تأویل و یا طرد می شود؟ گذشته از این تمسک کردن به چنین سخنانی آنها را در هدفی که به دنبالش هستند یعنی تخریب قواعد دین سودی نمی‌رساند. خداوند ما و آنها را به طرف صراط های تقواپیشگان هدایت کند و ما و تمام مسلمانان را از فتنه های شیطان نجات دهد.

فیروز آبادی در قاموس گفت: «قبع الرجل فی قمیصه»، یعنی داخل شد و عزلت گزید از دوستان «الکسر» با کسره کاف به معنای پائین ترین طبقه خانه که بعد از سطح زمین است می‌باشد. به این معنا که دو طرفش از راست و چپ متصل به زمین است. «الإلتیاف» یعنی در هم پیچیدن و شل شدن. «الإزره» شکل بستن لنگ پس معنا چنین می شود: کسی که لنگش را خوب نمی بندد ومردم از آن ایراد می گیرند، یا کنایه از نازکی وسط و عدم ضخامت آن باشد، اما در نسخه کافی با دال مهمله آمده است یعنی «ادره» که به معنای بیضه است که در این صورت کنایه از بزرگ بودن و آویزان بودن آن و یا فقط کنایه از آویزان بودن است - . القاموس ۳: ۶۴ - .

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] تَفْسِيرُ يُوسُفَ الْقَطَّانِ عَنْ وَكِيعٍ عَنِ الثَّوْرِيِّ عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِذْ أَقْبَلَ كَعْبُ بْنُ الْأَشْرَفِ وَ مَالِكُ بْنُ الصَّيْفِيِّ وَ حُيَيُّ بْنُ أَخْطَبَ فَقَالُوا إِنَّ فِي كِتَابِكُمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ (٣) إِذَا كَانَ سَعَةُ جَنَّةٍ وَاحِدَةٍ كَسَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِينَ فَالْجِنَانُ كُلُّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ يَكُونُ فَقَالَ عُمَرُ لَا أَعْلَمُ فَبَيْنَمَا هُمْ فِي ذَلِكَ إِذْ دَخَلَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالَ فِي أَيِّ شَيْ ءٍ أَنْتُمْ فَالْتَفَتَ الْيَهُودِيُّ وَ ذَكَرَ الْمَسْأَلَةَ فَقَالَ عليه السلام لَهُمْ خَبِّرُونِي مِنَ النَّهَار(۴) إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ أَيْنَ يَكُونُ وَ اللَّيْلُ إِذَا أَقْبَلَ النَّهَارُ أَيْنَ يَكُونُ فَقَالَ لَهُ فِي عِلْمِ اللَّهِ يَكُونُ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام كَذَلِكَ الْجِنَانُ تَكُونُ فِي عِلْمِ اللَّهِ فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ أَخْبَرَهُ بِذَلِكَ فَنَزَلَ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ (۵).

ص: ۱۷۴

۱- ۱. القاموس ۳: ۶۴.

۲- ۲. راجع الجزء السادس من الطبعه الحديثه: ۵۱.

۳- ۳. سوره آل عمران: ۱۳۳.

۴- ۴. في المصدر: أن النهار.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۸۶. و الآيه فی سوره النحل: ۴۳. و الأنبياء: ۷.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: سُدّی گفت: نزد عمر بن خطاب بودم که کعب بن اشرف و مالك بن صيفى و حيى بن اخطب وارد شدند و گفتند: در كتاب شما آمده است كه: «وَ جَنَّهٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْض - . آل عمران /۱۳۳ - »{و

بهشتی که پهنایش [به قدر] آسمانها و زمین است} چنانچه پهنای یک بهشت به اندازه وسعت تمام آسمانها و زمین است، تمام بهشت ها در روز قیامت کجا خواهند بود؟ عمر گفت: نمی دانم، در آن حالت بودیم که ناگهان علی علیه السلام وارد شد و فرمود: در چه حال هستید؟ کعب رو به او کرد و سؤالش را تکرار کرد. علی علیه السلام به او گفت: به من بگوئید وقتی شب فرا می رسد روز کجاست و وقتی روز فرا می رسد شب کجاست؟ گفت: در علم خداست. علی علیه السلام فرمود: بهشت ها هم چنین هستند. بعد از آن امیرمؤمنان نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفت و او را از آنچه که فرموده بود باخبر کرد و این آیه نازل شد: « فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُون - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۸۶ ، النحل/ ۴۳ ، الأنبياء / ۷ - » {پس اگر نمی دانید از اهل ذکر جویا شوید}.

**[ترجمه]

بیان

لعل المعنى كما أن الله يوجد النور و الظلمه فى كل يوم و ليل فكذلك يخلق الأمكنه بعد إيجاد الجنان و قد تكلمنا فى حل الشبهه فى كتاب المعاد.

**[ترجمه]چه بسا معنا این باشد: همچنان که خداوند متعال نور و تاریکی را در هر روز و شبی ایجاد می کند بعضی از مکان ها را هم بعد از به وجود آوردن بهشت‌ها خلق می کند که پیش از این در قسمت معاد به این شبهه پاسخ دادیم.

**[ترجمه]

«۵۶»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] جَابِرٌ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَنَّ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ قَرَأَ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ أَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً(۱) فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لِقَوْمٍ عِنْدَهُ وَ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَ عُبَيْدَهُ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ قُولُوا الْآنَ مَا أَوَّلُ نِعَمِهِ أَعَزَّكُمُ اللَّهُ بِهَا وَ بَلَاكُمْ بِهَا فَخَاضُوا مِنَ الْمَعَاشِ وَ الرِّيَاشِ وَ الذُّرِّيَّهِ وَ الْأَزْوَاجِ فَلَمَّا أَمْسَكُوا قَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ قُلْ فَقَالَ عليه السلام إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنِي وَ لَمْ أَكُ شَيْئاً مَذْكُوراً وَ أَنْ أَحْسَنَ بِي فَجَعَلَنِي حَيّاً لَا مَوَاتاً وَ أَنْ أَنْشَأَنِي فَلَهُ الْحَمْدُ فِي أَحْسَنِ صُورَهٍ وَ أَعْدَلِ تَرْكِيبٍ وَ أَنْ جَعَلَنِي مُتَفَكِّراً وَاعِياً لَا أَبْلَهَ سَاهِياً وَ أَنْ جَعَلَ لِي شَوَاعِرَ أُدْرِكُ بِهَا مَا ابْتَغَيْتُ وَ جَعَلَ فِيَّ سِرَاجاً مُنِيراً وَ أَنْ هَدَانِي لِدِينِهِ وَ لَنْ يُضِلَّنِي عَنْ سَبِيلِهِ وَ أَنْ جَعَلَ لِي مَرَدّاً فِي حَيَاهٍ لَا انْقِطَاعَ لَهَا وَ أَنْ جَعَلَنِي مَلَكاً مَالِكاً لَا مَمْلُوكاً وَ أَنْ سَخَّرَ لِي سَمَاءَهُ وَ أَرْضَهُ وَ مَا فِيهِمَا وَ مَا بَيْنَهُمَا مِنْ خَلْقِهِ وَ أَنْ جَعَلَنَا ذُكْرَاناً قُوَّاماً عَلَى حَلَائِلِنَا لَا إِنَاثاً وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ فِي كُلِّ كَلِمَهٍ صَدَقْتَ ثُمَّ قَالَ فَمَا بَعْدَ هَذَا فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَهَ اللَّهِ لا تُحْصُوها فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَالَ لِيَهْنِئْكَ الْحِكْمَهُ لِيَهْنِئْكَ الْعِلْمُ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَنْتَ وَارِثُ عِلْمِي وَ الْمُبِينُ لِأُمَّتِي مَا اخْتَلَفَتْ فِيهِ مِنْ بَعْدِي الْخَبَرَ.

الْحِلْيَهُ أَبُو صَالِحٍ الْحَنَفِيُّ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِی قَالَ قُلْ رَبِّیَ اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ قَالَ قُلْتُ رَبِّیَ اللَّهُ وَ ما تَوْفِيقِی إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ إِلَيْهِ أُنِيبُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لِيَهْنِئْكَ الْعِلْمُ يَا أَبَا الْحَسَنِ لَقَدْ شَرِبْتَ الْعِلْمَ شُرْباً وَ نَهَلْتَهُ نَهْلًا.

فَضَائِلُ أَحْمَدَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: قَضَى فِی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأُعْجِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی

ص: ۱۷۵

۱- ۱. سوره لقمان: ۲۰.

جَعَلَ الْحِكْمَةَ فِينَا أَهْلَ الْبَيْتِ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: جابر و ابن عباس روایت کردند که علی علیه السلام نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله این آیه: «وَ أَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَه - . لقمان/۲۰ - » {و

نعمتهای ظاهر و باطن خود را بر شما تمام کرده است}را خواند. پیامبر به افرادی که در نزدش بودند که در میان آنها ابوبکر و عبیده و عمر و عثمان و عبدالرحمان بودند فرمودند: الان به من بگویید نخستین نعمتی که خداوند به واسطه آن شما را عزت بخشید و امتحان کرد چیست؟ آنها از معاش و خوراك و فرزندان و زن ها سخن گفتند. وقتی از سخن بازایستادند پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: ای ابا الحسن تو بگو. حضرت فرمود: خدواند متعال مرا در حالی که چیزی نبودم خلق کرد و به من نیکی کرد و مرا زنده و نه مرده قرار داد سپس در بهترین شکل - سپاس او را - و استوارترین ترکیب به وجود آورد و مرا متفکر و آگاه و نه احمق و غافل قرار داد. برای من وسایل ادراکی را قرار داد که به وسیله آنها آنچه را که می... خواهم درك می‌کنم و در من چراغ پرتو افکنی را قرار داد. مرا به دینش هدایت کرد و از راهش گمراه نکرد. در زندگی برایم بازگشت بی‌انقطاع قرار داد و مرا مالك و رهبر و نه برده و تابع قرار داد. سپس زمین و آسمان و هر آنچه را که در آنها و بین آنها است به تسخیرم در آورد و ما را مرد و سرپرست همسرانمان و نه زن قرار داد. رسول خدا در هر کلمه ای که علی می‌گفت می فرمود: راست گفتی. سپس فرمود: دیگر چه؟ علی علیه السلام فرمود: «وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لا تُحْصُوها - . ابراهیم/۳۴ - » {و

اگر نعمت خدا را شماره کنید نمی توانید آن را به شمار درآورید} رسول خدا صلی الله علیه و آله تبسمی کرد و فرمود: ای ابا الحسن! حکمت و علم گوارایت باد. تو وارث علم من و برطرف کننده اختلاف امتم بعد از من هستی.

الحلیه: علی علیه السلام فرمود: گفتم ای رسول خدا مرا نصیحت و سفارش کنید، فرمود: بگو پروردگارم الله است و سپس استقامت کن. گفتم: پروردگارم الله است «وَ ما تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ إِلَيْهِ أُنِيبُ» و توفیق من جز به یاری خدا نیست بر او توکل کرده ام و به سوی او بازمی گردم، فرمود: ای ابو الحسن علم گوارایت، به خدا سوگند که تو از چشمه علم نوشیده‌ای و سیراب شده‌ای .

فضائل احمد: علی علیه السلام در دوران رسول خدا صلی الله علیه و آله در مسئله‌ای به قضاوت پرداخت. رسول خدا از قضاوت او راضی و خوشنود شد و فرمود: شکر خدائی را بر جای می‌آورم که حکمت را در میان ما اهل بیت قرار داد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۸۸ ، ۴۸۹ - .

**[ترجمه]

إيضاح

و نهلته أی شربته أولا أو بالتشدید أی جعلته منهلا یرد الناس علیه قال الجوهری المنهل المورد و هو عین ماء ترده الإبل فی المراعی و النهل الشرب الأول و قد نهل بالکسر و أنهلته أنا لأن الإبل تسقی فی أول الورد فترد إلی العطن (۲) ثم تسقی الثانیه و

هی العلل فترد إلی المرعی (۳).

**[ترجمه]«نهلته» یعنی آشامیدن نخست یا با تشدید هاء که در این صورت معنا این گونه می‌شود: علم را چشمه‌ای قرار دادی که مردم از آن می‌نوشند. «المنهل» یعنی آبشخور، و آن آبخوری است که شتر به هنگام چریدن بر آن داخل می شود، و «النهل» یعنی آشامیدن اول «و قد نهل» با کسره و «انهلته أنا» چرا که شتر برای بار اول بر آبشخور وارد می شود و آب نوشانده می‌شود سپس به خوابگاه خود بازگردانده می‌شود و بعد از آن برای بار دوم به آبشخور وارد می‌شود و سیراب می‌شود که این را (علل) گویند. سپس به چراگاه بازگردانده می‌شود - . صحاح اللغه : ۱۸۳۷ - .

**[ترجمه]

«۵۷»

جا، [المجالس للمفید] عَلِیُّ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنِ الْقَتَادِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ قَالَ سَمِعْتُ یَحْیَی ابْنَ أُمِّ الطَّوِیلِ یَقُولُ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَقُولُ: مَا بَیْنَ لَوْحَیِ الْمُصْحَفِ مِنْ آیَةٍ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِیمَنْ نَزَلَتْ وَ أَیْنَ نَزَلَتْ فِی سَهْلٍ أَوْ جَبَلٍ وَ إِنَّ بَیْنَ جَوَانِحِی لَعِلْماً جَمّاً فَاسْأَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی فَإِنَّكُمْ إِنْ فَقَدْتُمُونِی لَمْ تَجِدُوا مَنْ یُحَدِّثُكُمْ مِثْلَ حَدِیثِی (۴).

**[ترجمه]مجالس مفید: یحیی بن ام طویل گفت: از علی بن ابی طالب علیه السلام شنیدم که فرمود: در بین دو لوح مصحف هیچ آیه‌ای وجود ندارد مگر اینکه می‌دانم که درباره چه کسی نازل شد و در کجا و در دشت نازل شد یا در کوه. در درون من علم فراوانی وجود دارد از من سؤال کنید پیش از آنکه مرا در نیابید، چرا که اگر مرا از دست دهید کسی را نخواهید یافت که برای شما مثل من حدیث گوید - . امالی المفید:۹۰ - .

**[ترجمه]

«۵۸»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] عَنْ عَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فِی بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَمَرَرْنَا بِوَادٍ مَمْلُوءٍ نَمْلًا فَقُلْتُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ تَرَی یَكُونُ أَحَدٌ(۵) مِنْ خَلْقِ اللَّهِ تَعَالَی یَعْلَمُ عَدَدَ هَذَا النَّمْلِ قَالَ نَعَمْ یَا عَمَّارُ أَنَا أَعْرِفُ رَجُلًا یَعْلَمُ عَدَدَهُ وَ كَمْ فِیهِ ذَكَرٌ وَ كَمْ فِیهِ أُنْثَی فَقُلْتُ مَنْ ذَلِكَ الرَّجُلُ یَا مَوْلَایَ فَقَالَ یَا عَمَّارُ مَا قَرَأْتَ (۶) فِی سُورَةِ یس وَ كُلَّ شَیْ ءٍ أَحْصَیْناهُ فِی إِمامٍ مُبِینٍ فَقُلْتُ بَلَی یَا مَوْلَایَ فَقَالَ أَنَا ذَلِكَ الْإِمَامُ الْمُبِینُ (۷).

**[ترجمه]کتاب روضه و فضائل: از عمار بن یاسر رضی الله عنه آمده که گفت: در بعضی از جنگ ها در کنار امیرمؤمنان علیه السلام بودم. روزی از بیابانی که پر از مورچه بود عبور کردیم. گفتم: ای امیرمؤمنان آیا کسی از بندگان خداوند وجود دارد که بتواند تعداد این مورچگان را بشمارد؟ فرمود: بله ای عمار، من مردی را می‌شناسم که از تعداد آنها باخبر است و می...

داند که چه تعداد مذکر و چه تعداد مونث هستند. گفتم: این فرد چه کسی است سرورم؟ فرمود: ای عمار مگر در سوره یس نخوانده‌ای: «وَ کُلَّ شَیْ ءٍ أَحْصَیْناهُ فِی إِمامٍ مُبِین» {و هر چیزی را در امامی آشکار برشمرده ایم} گفتم: بله سرورم خوانده‌ام، فرمود: من آن امام آشکار هستم. - . الروضه : ۲، الفضائل: ۹۸ -

**[ترجمه]

«۵۹»

فض، [کتاب الروضه] عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی جَبْرَئِیلُ بِدُرْنُوکٍ

ص: ۱۷۶

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۸۸ و ۴۸۹.

۲- ۲. العطن: مبرک الإبل.

۳- ۳. صحاح اللغه: ۱۸۳۷.

۴- ۴. أمالی المفید: ۹۰.

۵- ۵. فی الروضه: أ تری احدا؟.

۶- ۶. فی المصدرین: اما قرأت.

۷- ۷. الروضه: ۲. الفضائل: ۹۸.

مِنْ دَرَانِيكِ الْجَنَّهِ فَجَلَسْتُ عَلَيْهِ فَلَمَّا صِرْتُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّی فَكَلَّمَنِی وَ نَاجَانِی فَمَا عَلِمْتُ مِنَ الْأَشْيَاءِ شَيْئاً إِلَّا عَلَّمْتُهُ ابْنَ عَمِّی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام فَهُوَ بَابُ مَدِينَهِ عِلْمِی ثُمَّ دَعَاهُ النَّبِیُّ صلی الله عليه و آله فَقَالَ يَا عَلِیُّ سِلْمُكَ سِلْمِی وَ حَرْبُكَ حَرْبِی وَ أَنْتَ الْعَلَمُ فِيمَا بَيْنِی وَ بَيْنَ أُمَّتِی بَعْدِی (۱).

**[ترجمه]کتاب روضه: از ابن عباس آمده است که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل فرشی از فرش های بهشتی را برایم آورد و روی آن نشستم زمانی که در پیشگاه الهی حضور یافتم با من سخن و راز گفت. هر آنچه را که یاد داده شدم به علی بن ابی طالب یاد دادم. او درِ شهر علم من است سپس پیامبر، علی علیه السلام را صدا زد و فرمود: ای علی صلح تو صلح من و جنگ تو جنگ من است. تو پرچم ما بین من و امتم بعد از من هستی - . الروضه : ۱۲ - .

**[ترجمه]

«۶۰»

فض، [کتاب الروضه] يل، [الفضائل لابن شاذان] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سُلَيْمَانَ: وُجِدَ فِی قَبْرِ الزَّمَازِمِیِّ رَقٌّ فِيهِ مَكْتُوبٌ تَارِيخُهُ أَلْفٌ وَ مِائَتَا سَنَهٍ بِالْخَطِّ السُّرْيَانِيَّهِ وَ تَفْسِيرُهُ بِالْعَرَبِيَّهِ قَالَ لَمَّا وَقَعَتِ الْمُشَاجَرَهُ بَيْنَ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ الْخَضِرِ عليهما السلام فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی سُورَهِ الْكَهْفِ فِی قِصَّهِ السَّفِينَهِ وَ الْغُلَامِ وَ الْجِدَارِ وَ رَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ فَسَأَلَهُ أَخُوهُ هَارُونُ عَمَّا اسْتَعْلَمَهُ مِنَ الْخَضِرِ فَقَالَ عِلْمٌ لَا يَضُرُّ جَهْلُهُ وَ لَكِنْ كَانَ مَا هُوَ أَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ وَ مَا أَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ وُقُوفٌ إِذَا قَدْ أَقْبَلَ طَائِرٌ عَلَى هَيْئَهِ الْخُطَّافِ فَنَزَلَ عَلَى الْبَحْرِ فَأَخَذَ بِمِنْقَارِهِ فَرَمَى بِهِ إِلَى الشَّرْقِ ثُمَّ أَخَذَ ثَانِيَهً فَرَمَى بِهِ إِلَى الْغَرْبِ ثُمَّ أَخَذَ ثَالِثَهً فَرَمَى بِهِ إِلَى الْجَنُوبِ ثُمَّ أَخَذَ رَابِعَهً فَرَمَى بِهِ إِلَى الشِّمَالِ ثُمَّ أَخَذَ فَرَمَى بِهِ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ أَخَذَ فَرَمَى بِهِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ أَخَذَ مَرَّهً أُخْرَى فَرَمَى بِهِ إِلَى الْبَحْرِ ثُمَّ جَعَلَ يُرَفْرِفُ وَ طَارَ فَبَقِينَا مُتَحَيِّرِينَ لَا نَعْلَمُ مَا أَرَادَ الطَّائِرُ بِفِعْلِهِ فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ عَلَيْنَا مَلَكاً فِی صُورَهِ آدَمِیٍّ فَقَالَ مَا لِی أَرَاكُمْ مُتَحَيِّرِينَ قُلْنَا فِيمَا أَرَادَ الطَّائِرُ بِفِعْلِهِ قَالَ مَا تَعْلَمَانِ مَا أَرَادَ قُلْنَا اللَّهُ أَعْلَمُ

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ وَ حَقِّ مَنْ شَرَّقَ الشَّرْقَ وَ غَرَّبَ الْغَرْبَ وَ رَفَعَ السَّمَاءَ وَ دَحَا الْأَرْضَ لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ نَبِيّاً اسْمُهُ مُحَمَّدٌ صلی الله عليه و آله لَهُ وَصِیٌّ اسْمُهُ عَلِیٌّ عليه السلام عِلْمُكُمَا جَمِيعاً فِی عِلْمِهِمَا مِثْلُ هَذِهِ الْقَطْرَهِ فِی هَذَا الْبَحْرِ(۲).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: در قبر «زمازمی» پوست نازکی که با خط سریانی بر روی آن نوشته شده بود و تاریخش به ۱۲۰۰ سال پیش بر می گشت، پیدا شد تفسیر آن به عربی این گونه است: زمانی که بگو مگو میان موسی بن عمران و خضر در داستان کشتی و غلام و دیوار رخ داد همچنان که در سوره کهف آمده است و موسی به سوی قوم خود بازگشت، قومش و برادرش هارون از ماجرای او با خضر پرسیدند. موسی گفت: این علمی است که جهل به آن ضرری نمی‌رساند، اما چیزی شگفت انگیز تر از آن را یافتم. هارون گفت: چه چیزی؟ موسی علیه السلام فرمود: وقتی در ساحل دریا ایستاده بودیم ناگهان پرنده‌ای که به شکل پرستو بود بر دریا فرود آمد و با منقارش مقداری آب برداشت و به طرف شرق انداخت سپس مقداری برداشت و این بار به طرف غرب انداخت و این کار را به طرف شمال و جنوب و آسمان و زمین هم انجام داد. برای آخرین بار برگشت و این بار آبی را که با منقارش از دریا برداشته بود به خود دریا ریخت، سپس پر زد و رفت. با خضر در حیرت مانده بودیم نمی‌دانستیم که آن پرنده چه منظوری داشت. در همان حالت مانده بودیم که ناگهان فرشته‌ای به شکل آدمیزاد بر

ما نازل شد و گفت: چه شده است شما را حیران می‌بینم؟ گفتیم: منظور آن پرنده را نفهمیدیم. گفت: نمی‌دانید که چه منظوری داشت؟ گفتیم: خدا می‌داند، گفت: آن پرنده می گوید سوگند به حق آنکه شرق را شرق و غرب را غرب گردانید و آسمان را برافراشت و زمین را گستراند، خداوند پیامبری را در آخر الزمان به اسم محمد مبعوث خواهد کرد و این پیامبر وصی‌ای به نام علی دارد که علم شما دو نفردر مقایسه با علم آن دو همچون این قطره در برابر این دریا است - . الروضه: ۲۶و ۲۷ - .

**[ترجمه]

«۶۱»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارَزْمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى الْيَمَنِ فَقُلْتُ تَبْعَثُنِي وَ أَنَا شَابٌّ أَقْضِي بَيْنَهُمْ وَ لَا أَدْرِي بِالْقَضَاءِ(۳) فَضَرَبَ

ص: ۱۷۷

۱- ۱. الروضه: ۱۲.

۲- ۲. الروضه: ۲۶ و ۲۷. و لم نجده فی الفضائل.

۳- ۳. فی المصدر: و لا ادری ما القضاء.

فِی صَدْرِی وَ قَالَ اللَّهُمَّ اهْدِ قَلْبَهُ وَ ثَبِّتْ لِسَانَهُ قَالَ فَوَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ مَا شَکَکْتُ بَعْدُ فِی قَضَاءٍ بَیْنَ اثْنَیْنِ.

وَ قَدْ ذَکَرَهُ النَّسَائِیُّ وَ سَاقَهُ فِی صَحِیحِهِ وَ قَدْ ذَکَرَهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: بَعَثَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی الْیَمَنِ وَ أَنَا حَدَثُ السِّنِّ قَالَ قُلْتُ تَبْعَثُنِی إِلَی قَوْمٍ یَکُونُ بَیْنَهُمْ أَحْدَاثٌ وَ لَا عِلْمَ لِی بِالْقَضَاءِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ سَیَهْدِی لِسَانَکَ وَ یُثَبِّتُ قَلْبَکَ فَمَا شَکَکْتُ فِی قَضَاءٍ بَیْنَ اثْنَیْنِ بَعْدُ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام قَالَ: قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِی قَالَ قُلْ رَبِّیَ اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ فَقُلْتُهَا وَ زِدْتُ وَ ما تَوْفِیقِی إِلَّا بِاللَّهِ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ إِلَیْهِ أُنِیبُ فَقَالَ لِیَهْنِئْکَ الْعِلْمُ یَا أَبَا الْحَسَنِ لَقَدْ شَرِبْتَ الْعِلْمَ شُرْباً وَ نَهَلْتَهُ نَهْلًا.

وَ مِنْهُ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: وَ اللَّهِ مَا نَزَلَتْ آیَهٌ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِیمَ أُنْزِلَتْ وَ أَیْنَ أُنْزِلَتْ إِنَّ رَبِّی وَهَبَ لِی قَلْباً عَقُولًا وَ لِسَاناً سَئُولًا.

وَ مِنْهُ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ قَالَ: رَأَیْتُ عَلِیّاً علیه السلام صَعِدَ الْمِنْبَرَ بِالْکُوفَهِ وَ عَلَیْهِ مِدْرَعَهٌ کَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَقَلِّداً بِسَیْفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَعَمِّماً بِعِمَامَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی إِصْبَعِهِ خَاتَمُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَعَدَ عَلَی الْمِنْبَرِ وَ کَشَفَ عَنْ بَطْنِهِ فَقَالَ سَلُونِی قَبْلَ (۱) أَنْ تَفْقِدُونِی فَإِنَّمَا بَیْنَ الْجَوَانِحِ مِنِّی عِلْمٌ جَمٌّ هَذَا سَفَطُ الْعِلْمِ هَذَا لُعَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَذَا مَا زَقَّنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَقّاً مِنْ غَیْرِ وَحْیٍ أُوحِیَ إِلَیَّ فَوَ اللَّهِ لَوْ ثُنِیَتْ لِی وِسَادَهٌ فَجَلَسْتُ عَلَیْهَا لَأَفْتَیْتُ لِأَهْلِ التَّوْرَاهِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ لِأَهْلِ الْإِنْجِیلِ بِإِنْجِیلِهِمْ حَتَّی یُنْطِقَ اللَّهُ التَّوْرَاهَ وَ الْإِنْجِیلَ فَیَقُولَ (۲) صَدَقَ عَلِیٌّ قَدْ أَفْتَاکُمْ بِمَا أُنْزِلَ فِیَ وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْکِتابَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ.

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ مِنْ حَدِیثِ مَعْقِلِ بْنِ یَسَارٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَهَ أَ لَا تَرْضَیْنَ أَنِّی زَوَّجْتُکِ (۳) أَقْدَمَ أُمَّتِی سِلْماً وَ أَکْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً.

وَ نُقِلَتْ مِمَّا خَرَّجَهُ صَدِیقُنَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَقْضَاکُمْ عَلِیٌّ.

۱- ۱. فی المصدر و(م) و(د): من قبل.

۲- ۲. فی المصدر: فتقول.

۳- ۳. فی(ک): ألا ترضیننی أنی قد زوجتک.

وَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَقَدْ أَعْطِيَ (۱) عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ تِسْعَهَ أَعْشَارِ الْعِلْمِ وَ ايْمُ اللَّهِ لَقَدْ شَارَكَهُمْ فِی الْعُشْرِ الْعَاشِرِ.

وَ قَالَ أَبُو الطُّفَيْلِ: شَهِدْتُ عَلِيّاً يَخْطُبُ وَ هُوَ يَقُولُ سَلُونِی فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُونِّی عَنْ شَیْ ءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ بِهِ وَ اسْأَلُونِی عَنْ كِتَابِ اللَّهِ فَوَ اللَّهِ مَا مِنْ آيَهٍ إِلَّا وَ أَنَا أَعْلَمُ أَ بِلَيْلٍ نَزَلَتْ أَمْ نَهَارٍ أَمْ فِی سَهْلٍ أَمْ فِی جَبَلٍ.

و رواه أبو المؤيد فی مناقبه أيضا.

وَ قِيلَ لِعَطَاءٍ أَ كَانَ فِی أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلی الله عليه و آله أَحَدٌ أَعْلَمُ مِنْ عَلِيٍّ قَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا أَعْلَمُهُ.

وَ قَالَ عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ أَبِی رَبِيعَهَ(۲) يَا عَمِّ لِمَ كَانَ صَغَا النَّاسُ (۳) إِلَی عَلِيٍّ فَقَالَ يَا ابْنَ أَخِی إِنَّ عَلِيّاً كَانَ لَهُ مَا شِئْتَ مِنْ ضِرْسٍ قَاطِعٍ فِی الْعِلْمِ وَ كَانَ لَهُ السُّلْطَهُ فِی الْعَشِيرَهِ وَ الْقِدَمُ فِی الْإِسْلَامِ وَ الصِّهْرُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله وَ الْفِقْهُ فِی السُّنَّهِ وَ النَّجْدَهُ فِی الْحَرْبِ وَ الْجُودُ فِی الْمَاعُونِ.

وَ قَالَتْ عَائِشَهُ: عَلِيٌّ أَعْلَمُ النَّاسِ بِالسُّنَّهِ.

وَ مِنْ مَنَاقِبِ أَبِی الْمُؤَيَّدِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ فَقَالَ عَلِيٌّ أَقْضَانَا وَ أُبَيٌّ أَقْرَؤُنَا.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: الْعِلْمُ سِتَّهُ أَسْدَاسٍ لِعَلِيٍّ مِنْ ذَلِكَ خَمْسَهُ أَسْدَاسٍ وَ لِلنَّاسِ سُدُسٌ وَ لَقَدْ شَارَكَنَا فِی السُّدُسِ حَتَّی لَهُوَ أَعْلَمُ بِهِ مِنَّا.

و عن ابن عباس أيضا: مثله.

وَ مِنْهُ قَالَ (۴) أَخْبَرَنِی سَيِّدُ الْحُفَّاظِ شَهْرَدَارُ بْنُ شِيرَوَيْهِ مَرْفُوعاً إِلَی سَلْمَانَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَعْلَمُ أُمَّتِی بَعْدِی عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام.

۱- ۱. فی المصدر: و اللّه لقد اعطی.

۲- ۲. فی النسخ« عبد اللّه بن عبّاس بن أبی ربيعه» و هو سهو، و الصحيح« عياش» أورد العسقلانی ترجمته فی الإصابه ۲: ۳۴۸ راجعه.

۳- ۳. فی المصدر و(م) و(د): صغوا الناس.

۴- ۴. أورد هذه الروايه و التی تليها فی المصدر قبل جميع الروايات التی نقلها المصنّف عن كشف الغمّه.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ شَهْرَدَارَ يَرْفَعُهُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: قُسِمَتِ الْحِكْمَةُ عَلَى عَشَرَهِ أَجْزَاءٍ فَأُعْطِيَ عَلِيٌّ تِسْعَةً وَ النَّاسُ جُزْءاً وَاحِداً.

و رواه الحافظ فی الحلیه: أیضا.

وَ مِنْهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله سَبْعِينَ سُورَةً وَ خَتَمْتُ الْقُرْآنَ عَلَى خَيْرِ النَّاسِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ مِنْهُ عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَقْسَمْتُ أَوْ حَلَفْتُ لَا أَضَعُ رِدَائِي عَنْ ظَهْرِي حَتَّى أَجْمَعَ مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَمَا وَضَعْتُ رِدَائِي عَنْ ظَهْرِي حَتَّى جَمَعْتُ الْقُرْآنَ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ: أَنَّ عُمَرَ أُتِيَ بِامْرَأَةٍ وَضَعَتْ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ فَهَمَّ بِرَجْمِهَا فَبَلَغَ ذَلِكَ عَلِيّاً فَقَالَ لَيْسَ عَلَيْهَا رَجْمٌ فَبَلَغَ ذَلِكَ عُمَرَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ يَسْأَلُ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَةَ(۱) وَ قَالَ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۲) فَسِتَّةُ أَشْهُرٍ حَمْلُهُ وَ حَوْلَانِ تَمَامٌ (۳) لَا حَدَّ عَلَيْهَا وَ لَا رَجْمَ عَلَيْهَا(۴) قَالَ فَخَلَّى عَنْهَا.

وَ مِنْهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لَا تُبْقِنِي لِمُعْضِلَةٍ لَيْسَ لَهَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ (۵) حَيّاً.

وَ مِنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الضَّبِّيِّ قَالَ: خَطَبَهُمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَوْ صَرَفْنَاكُمْ عَمَّا تَعْرِفُونَ إِلَى مَا تُذَكَّرُونَ (۶) مَا كُنْتُمْ صَانِعِينَ قَالَ فَأَرَمُّوا قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثاً فَقَامَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَالَ إِذَا كُنَّا نَسْتَتِيبُكَ فَإِنْ تُبْتَ قَبِلْنَاكَ قَالَ وَ إِنْ لَمْ أَتُبْ

۱- ۱. سوره البقره: ۲۳۳.

۲- ۲. سوره الاحقاف: ۱۵.

۳- ۳. کذا فی النسخ، و فی المصدر: و حولان تمام الرضاعه.

۴- ۴. فی المصدر: و إن شئت لا رجم علیها.

۵- ۵. فی المصدر: لیس لها علیّ بن أبی طالب حیا.

۶- ۶. فی المصدر: إلی ما تنکرون.

قَالَ إِذاً نَضْرِبُ الَّذِی فِیهِ عَیْنَاکَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ مَنْ إِذَا اعْوَجَجْنَا أَقَامَ أَوَدَنَا.

و هكذا رواه أبو المؤيد الخوارزمی: و هو عجيب و فيه خب يظهر لمن تأمله.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَهَ نَقَلَ الْحَسَنُ بْنُ مَسْعُودٍ الْبَغَوِیُّ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا خَصَّصَ جَمَاعَهً مِنَ الصَّحَابَهِ کُلَّ وَاحِدٍ بِفَضِیلَهٍ خَصَّصَ (۱) عَلِیّاً بِعِلْمِ الْقَضَاءِ فَقَالَ وَ أَقْضَاهُمْ عَلِیٌّ (۲).

**[ترجمه]كشف الغمه: در كتاب مناقب خوارزمی به نقل از علی علیه السلام آمده است كه فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و اله برای قضاوت مرا به یمن فرستاد. گفتم: ای رسول خدا مرا برای داوری بين آنها می‌فرستی حال آنكه جوان هستم و قضاوت نمی دانم؟ رسول خدا به سينه‌ام زد و فرمود: پروردگارا! قلبش را هدايت و زبانش را ثابت گردان. سوگند به كسی كه دانه را شكافت بعد از آن روز ديگر در داوری ميان افراد شک نكردم.

نسائی در صحيحش آن را آورده است، احمد بن حنبل هم در مسندش آن را اين گونه آورده است: علی علیه السلام فرمود: رسول خدا مرا در حالی كه جوان بودم برای قضاوت و داوری به يمن فرستاد، گفتم: ای رسول خدا مرا برای داوری بين قومی می فرستی كه مشكلاتی بين آنها پيش آمده و من چيزی از قضاوت نمی‌دانم؟ فرمود: خداوند زبان تو را هدايت و قلبت را ثابت می گرداند، از آن روز ديگر در داوری بين دو نفر شک نكردم.

در مناقب از علی بن ابی طالب علیه السلام آمده كه فرمود: گفتم ای رسول خدا! مرا نصيحت و سفاش كنيد. فرمود: بگو پرودگارم الله است و سپس استقامت كن، گفتم: پروردگارم الله است و توفيق من جز به ياری خدا نيست بر او توكل كرده ام و به سوی او بازمی گردم، فرمود: ای ابو الحسن! علم گوارايت باد، به خدا سوگند كه تو از چشمه علم نوشيده‌ای و سيراب شده ای .

و همچنين در آن آمده است كه علی علیه السلام فرمود: سوگند به خدا آيه‌ای نازل نشد مگر اينكه من می‌دانستم كه درباره چه كسی و در كجا نازل شد. پروردگار قلبی عاقل و زبانی پرسشگر را به من بخشيد.

و در آن از ابی البختری آمده كه گفت: علی علیه السلام را در كوفه ديدم كه از منبر بالا رفت در حالی كه زره رسول خدا را پوشيده بود، شمشير رسول خدا را به ميان بسته بود و عمامه رسول خدا را بسته و انگشترش را به دست كرده بود. سپس بر منبر نشست و شكمش را نمايان كرد و فرمود: از من بپرسيد قبل از آنكه مرا پيش خود نيابيد. در درونم علم فراوانی جمع شده است. اين مخزن علم و لعاب رسول خدا صلی الله علیه و آله است. اين همان چيزی است كه رسول خدا به من چشاند چنانچه پرنده به جوجه خود خوراک می دهد بدون آنكه وحی بر من نازل شود. سوگند به خداوند چنانچه بالشی برای من تا شود و بر آن بنشينم با تورات برای اهل تورات و با انجيل برای اهل انجيل فتوا خواهم داد تا جايی كه خداوند تورات و انجيل را به سخن گفتن وا دارد و بگويند: علی راست گفت، او شما را به چيزی كه در ما نازل شده فتوا داد.« وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتابَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ - . بقره / ۴۴ - »{با

اينكه شما كتاب [خدا] را می خوانيد آيا [هيچ] نمی انديشيد}.

در مسند احمد آمده: رسول خدا صلی الله علیه و آله به فاطمه علیها السلام گفت: آیا خشنود نیستی از اینکه تو را به عقد نخستین ایمان آورنده به اسلام، عالم ترین و بردبارترین ایشان درآورده‌ام؟

دوست ما محدث حنبلی نقل کرده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آگاه ترین شما به قضاوت علی است.

ابن عباس گفت: به علی نه دهم علم داده شد و به خدا سوگند در آن یک دهم باقیمانده هم با دیگران سهیم بود.

ابو طفیل گفت: علی را در حال خطبه خواندن دیدم که می‌فرمود: از من سؤال کنید، سوگند به خدا از من چیزی نخواهید پرسید مگر آنکه جوابتان را می دهم. از کتاب الهی بپرسید سوگند به خداوند هیچ آیه‌ای نازل نشد مگر اینکه من می‌دانم در شب نازل شد یا روز، در دشت نازل شد و یا کوه.

ابو المؤید هم در مناقبش آن را آورده است.

به عطاء گفته شد: آیا در میان اصحاب محمد کسی عالمتر از علی وجود دارد؟ گفت: نه به خدا کسی عالمتر از او را نمی... شناسم.

عمرو بن سعید گفت: به عبدالله بن عیاش بن ابی ربیعه گفتم: عمو! چرا مردم به علی متمایل شدند؟ گفت: علی هر آنچه را که از علم بخواهی دارد و سرآمد و شاخص معیار عالمان است. او شریف ترین فرد قبیله‌اش است و قدیمترین فرد نسبت به اسلام است. علی داماد رسول خدا است و آگاه به سنت، دلاور و فریاد رس در جنگ و بخشنده به هنگام قحطی و فقر است.

عایشه گفت: علی علیه السلام عالم‌ترین مردم به سنت بود.

در مناقب ابی الموید از ابن عباس آمده است که گفت: عمر برای ما خطبه خواند و گفت: علی آگاه ترین ما به قضاوت است و أبیّ بهتر از همه ما قرآن را می‌خواند!

در مناقب به نقل از ابن عباس آمده که گفت: علم شش بخش است که به علی پنج بخش آن داده شد و به بقیه مردم تنها یک ششم بخشیده شد که علی در آن هم سهم داشت تا جایی که عالمترین ما به آن جزء باقی مانده است.

باز هم از ابن عباس مانند آن آمده است.

و همچنین در آن آمده است: سلمان از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل کرد که فرمود: عالمترین فرد در امتم بعد از خودم علی بن ابی طالب است.

عبدالله بن مسعود گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حکمت به ده جزء تقسیم شد. نه جزء آن به علی داده شد و جزء دیگر آن در میان مردم تقسیم شد.

حافظ در حلیه هم آن را روایت کرده است.

عبـدالله گفت: هفتاد سوره را بر رسول خـدا خوانـدام و قرآن را در نزد بهترین و برگزیده‌ترین فرد یعنی علی بن ابی طالب ختم کردم .

از عبـد خیر از علی بن ابی طالب علیه السلام آمده که فرمود: وقتی رسول خدا وفات یافت سوگند یاد کردم که تا جمع کردن آنچه که در بین دو لوح آمده(قرآن) ردایم را از پشتم برندارم و به سوگندم وفا کردم.

در مناقب آمـده که زنی را که شش ماهه وضع حمل کرده بود نزد عمر آوردند. عمر خواست که او را رجم کند. خبر به علی علیه السلام رسـید و فرمود: نبایـد رجم شود، وقتی سخن علی علیه السلام به گوش عمر رسید شخصی را به سوی حضرت فرستاد تا از او سؤال کنـد، علی علیه السلام فرمود: «وَ الْوالِداتُ یُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَیْنِ کامِلَیْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ یُتِمَّ الرَّضاعَةَ - . بقره / ۲۳۳ - » {

و مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند [این حکم] برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند }و فرمود: «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرا - . احقاف / ۱۵ - » {

و بار برداشتن و از شیرگرفتن او سی ماه است} شش ماه حمل آن و دو سال کامل شیر دادن به او. پس هیچ حد و رجمی براو لازم نیست، راوی گفت: که عمر از رجم آن زن خودداری کرد.

و در مناقب از سعید بن مسیب آمده است که گفت: از عمر شنیدم که گفت: خداوندا مرا زنده باقی نگذار با مشکلی که علی بن ابی طالب برای حل آن نباشد.

و در مناقب از محمد بن خالد ظبی آمده است که گفت: عمر بن خطاب در حالی که برای جمعی خطبه می‌خواند گفت: اگر شما را از آنچه که می‌شناسید منع کنیم و به آنچه که منکر هستید سوق دهیم چه کار می‌کنید؟ این جمله را سه بار تکرار کرد، اما کسی چیزی نگفت. علی علیه السلام برخاست و فرمود: در این صورت از تو طلب توبه می‌کنیم و اگر توبه کردی می‌پذیریم. عمر گفت: اگر توبه نکنم. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: در غیر این صورت با این شمشیر، چیزی را که چشمانت در آن است خواهیم زد. عمر گفت: شکر و سپاس خدای را که در این امت کسی را قرار داده است که چنانچه کج برویم ما را راست گرداند .

ابو مؤید خوارزمی هم به همین شکل آن را روایت کرده است و این سخن عجیب است و در آن لایه‌های پنهانی وجود دارد که برای کسی که در آن تأمل کند روشن می‌شود.

محمد بن طلحه از انس نقل کرد که گفت: پیامبر هر کدام از صحابه را به صفت ویژه ای اختصاص داد. علی علیه السلام را به صفت قضاوت اختصاص داد و فرمود: علی علیه السلام قاضی‌ترین شما است - . کشف الغمه: ۳۳-۳۵ - .

**[ترجمه]

توضیح

قال الفيروزآبادی صغا یصغو صغوا مال و صغاه معک أی میله و أصغی استمع (۳) و قال الجزری فیه فقامت امرأه من سطه النساء أی من أوساطهن حسبا و نسبا و أصل الکلمه الواو و الهاء عوض من الواو کعده و زنه(۴) و قال فیه إنه کان من أوسط قومه أی من أشرفهم و أحسبهم (۵) قوله إلی ما تذکرون علی بناء المجهول من باب التفعیل و کان غرضه أن یذکرهم ما کانوا علیه من عباده الأصنام و یصرفهم عن التوحید إلیها و هذا هو الخب ء الذی أشار إلیه علی بن عیسی و الخب ء الشی ء المخفی المستور قوله فأرموا بالراء المهمله و المیم المشدده من باب الإفعال أو بالزای المعجمه و المیم المخففه قال الجزری فیه إنه قال أیکم المتکلم فأزم القوم أی أمسکوا عن الکلام (۶) و قال فی رمم فأرم القوم أی سکتوا و لم یجیبوا(۷).

**[ترجمه]فیروز آبادی گفت: صغی یصغو صغوا به معنای مایل شدن است، «صغاه معک» یعنی میل او با تو است و «اصغی» یعنی گوش داد - . القاموس ۴: ۳۵۲ - .

جزری درباره لغت«سطه» گفت: «قامت امراه من سطه النساء» یعنی از وسط آنها از نظراصل و نسب و در اصل از وسط بوده که هاء بدل از واو محذوف است همچون عده و زنه - . النهایه ۲: ۱۶۱ -

و «انه کان من اوسط قومه» یعنی از شریفترین و اصیل ترین آنها است - . النهایه ۴: ۲۱۰ - . وی همچنین درباره جمله «الی ما تذکرون» گفت: مجهول از باب تفعیل است و منظورش این است که آنها را از توحید منصرف و به طرف شرک سوق دهد و این همان خبء است که علی بن عیسی به آن اشاره کرد و خبء به معنای چیز پنهان است، «فأرمّوا» از باب افعال و یا «أزموا» است جزری گفت: «انه قال ایکم المتکلم؟ فازم القوم» یعنی چه کسی از شما سخن می گوید؟ کسی سخن نگفت - . النهایه ۱: ۳۰ - ،

و درباره رمم گفت: «فارم القوم» یعنی سکوت اختیار گزیدند و چیزی نگفتند - . النهایه ۲: ۱۰۵ - .

**[ترجمه]

«۶۲»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ الرَّازِیِّ عَنِ الطَّیَالِسِیِّ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ عَنْ حَکَمِ بْنِ أَیْمَنَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: وَ اللَّهِ لَقَدْ أُوتِیَ

ص: ۱۸۱

۱- ۱. فی(ک): خص.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۳۳- ۳۵.

۳- ۳. القاموس ۴: ۳۵۲.

۴- ۴. النهایه ۲: ۱۶۱. و فیه: و الهاء فیها عوض.

۵- ۵. النهایه ۴: ۲۱۰.

۶- ۶. النهایه ۱: ۳۰.

۷- ۷. النهایه ۲: ۱۰۵.

عَلِيٌّ علیه السلام صَبِيّاً كَمَا أُوتِيَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا الْحُكْمَ صَبِيّاً(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد وتاويل الآيات الظاهره: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: به خدا سوگند به علی آنگاه که کودک بود توانائی قضاوت داده شد؛ همان گونه که به یحیی بن زکریا هم به هنگام کودکی داده شد - . کنز جامع الفوائد، البحرانی هم در البرهان ۳: ۶ آورده است - .

**[ترجمه]

«۶۳»

كا، [الكافی] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ قَالَ: اجْتَمَعَتِ الْيَهُودُ عَلَى رَأْسِ الْجَالُوتِ فَقَالُوا لَهُ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ عَالِمٌ يَعْنُونَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَانْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ نَسْأَلْهُ فَأَتَوْهُ فَقِيلَ لَهُمْ هُوَ فِي الْقَصْرِ فَانْتَظَرُوهُ حَتَّى خَرَجَ فَقَالَ لَهُ رَأْسُ الْجَالُوتِ جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ قَالَ سَلْ يَا يَهُودِيُّ عَمَّا بَدَا لَكَ فَقَالَ أَسْأَلُكَ عَنْ رَبِّكَ مَتَى كَانَ فَقَالَ كَانَ بِلَا كَيْنُونِيَّةٍ(۲) كَانَ بِلَا كَيْفٍ كَانَ لَمْ يَزَلْ بِلَا كَمٍّ وَ بِلَا

كَيْفٍ كَانَ لَيْسَ لَهُ قَبْلٌ هُوَ قَبْلَ الْقَبْلِ بِلَا قَبْلٍ وَ لَا غَايَةٍ وَ لَا مُنْتَهًى انْقَطَعَتْ عَنْهُ الْغَايَةُ وَ هُوَ غَايَةُ كُلِّ غَايَةٍ فَقَالَ رَأْسُ الْجَالُوتِ امْضُوا بِنَا فَهُوَ أَعْلَمُ مِمَّا يُقَالُ فِيهِ (۳).

**[ترجمه]کافی: یهود نزد رأس الجالوت گرد آمدند و به او گفتند: این مرد عالم است - مقصودشان امیرمؤمنان علیه السلام بود - ما را نزد او ببر تا از او سؤال کنیم، نزدش آمدند. به آنها گفتند: حضرت در خانه خویش است. منتظر بمانید خواهد آمد. وقتی امیرمؤمنان علیه السلام آمد رأس الجالوت گفت : آمده ایم از شما پرسشی کنیم. علی علیه السلام فرمود: ای یهودی بپرس از هر آنچه که می خواهی. گفت: از پروردگارت می‌پرسم که از چه زمانی بوده؟ فرمود: خدا بوده است بدون به وجود آمدن. و بوده است بدون چگونگی. همیشه بوده است بدون کمیت و کیفیت. برای او قبلی نیست، او قبل از قبل است و بدون قبل و غایت و انتهایی. غایت از او منقطع است و او غایت هر غایتی است. رأس الجالوت گفت: راه بیفتید برویم که او از آنچه در باره اش گویند عالم تر است - . الکافی ۱ :۸۹ - .

**[ترجمه]

«۶۴»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ(۴) عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: وَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله بِالْحَقِّ وَ أَكْرَمَ أَهْلَ بَيْتِهِ مَا مِنْ شَيْءٍ يَطْلُبُونَهُ مِنْ حَرْزٍ أَوْ حَرَقٍ (۵) أَوْ غَرَقٍ أَوْ سَرَقٍ أَوْ إِفْلَاتِ دَابَّةٍ مِنْ صَاحِبِهَا أَوْ ضَالَّةٍ أَوْ آبِقٍ إِلَّا وَ هُوَ فِي الْقُرْآنِ فَمَنْ أَرَادَ ذَلِكَ فَلْيَسْأَلْنِي عَنْهُ قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي عَمَّا يُؤْمِنُ مِنَ الْحَرَقِ وَ الْغَرَقِ فَقَالَ اقْرَأْ هَذِهِ الْآيَاتِ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتابَ وَ هُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ (۶) وَ ما قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِلَى قَوْلِهِ سُبْحانَهُ وَ تَعالى عَمَّا يُشْرِكُونَ (۷) فَمَنْ قَرَأَهَا فَقَدْ أَمِنَ مِنَ الْحَرَقِ وَ الْغَرَقِ

قَالَ فَقَرَأَهَا

ص: ۱۸۲

۱- ۱. كنز جامع الفوائد مخطوط. و أورده البحرانىّ فى البرهان ۳: ۶.

۲- ۲. فى المصدر: بلا كينونيه.

۳- ۳. أصول الكافى(الجزء الأول من الطبعه الحديثه): ۸۹.

۴- ۴. فى المصدر: عن عبد الرحمن بن جعفر.

۵- ۵. فى المصدر: ما من شى ء تطلبونه من حرز من حرق.

۶- ۶. الآيه فى سوره الأعراف: ۱۹۶ كذلك « إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِی اه».

۷- ۷. سوره الزمر: ۶۷.

رَجُلٌ فَاضْطَرَمَتِ النَّارُ فِی بُیُوتِ جِیرَانِهِ وَ بَیْتُهُ وَسَطَهَا فَلَمْ یُصِبْهُ شَیْ ءٌ ثُمَّ قَامَ إِلَیْهِ آخَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ دَابَّتِی اسْتَصْعَبَتْ عَلَیَّ وَ أَنَا مِنْهَا عَلَی وَجَلٍ فَقَالَ اقْرَأْ فِی أُذُنِهَا الْیُمْنَی وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کَرْهاً وَ إِلَیْهِ یُرْجَعُونَ (۱) فَقَرَأَهَا فَذَلَّتْ لَهُ دَابَّتُهُ وَ قَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ آخَرَ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ أَرْضِی أَرْضٌ مَسْبَعَهٌ وَ إِنَّ السِّبَاعَ تَغْشَی مَنْزِلِی وَ لَا تَجُوزُ حَتَّی تَأْخُذَ فَرِیسَتَهَا فَقَالَ اقْرَأْ لَقَدْ جاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ عَزِیزٌ عَلَیْهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیْکُمْ بِالْمُؤْمِنِینَ رَؤُفٌ رَحِیمٌ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِیَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ (۲) فَقَرَأَهُمَا الرَّجُلُ فَاجْتَنَبَهُ السِّبَاعُ ثُمَّ قَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ فِی بَطْنِی مَاءً أَصْفَرَ(۳) فَهَلْ مِنْ شِفَاءٍ فَقَالَ نَعَمْ بِلَا دِرْهَمٍ وَ لَا دِینَارٍ وَ لَکِنِ اکْتُبْ عَلَی بَطْنِکَ آیَهَ الْکُرْسِیِّ وَ تَغْسِلُهَا وَ تَشْرَبُهَا وَ تَجْعَلُهَا ذَخِیرَهً فِی بَطْنِکَ فَتَبْرَأُ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَفَعَلَ الرَّجُلُ فَبَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَی ثُمَّ قَامَ إِلَیْهِ آخَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنِی عَنِ الضَّالَّهِ فَقَالَ اقْرَأْ یس فِی رَکْعَتَیْنِ وَ قُلْ یَا هَادِیَ الضَّالَّهِ رُدَّ عَلَیَّ ضَالَّتِی فَفَعَلَ فَرَدَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیْهِ ضَالَّتَهُ ثُمَّ قَامَ إِلَیْهِ آخَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنِی عَنِ الْآبِقِ فَقَالَ اقْرَأْ أَوْ کَظُلُماتٍ فِی بَحْرٍ لُجِّیٍّ یَغْشاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ إِلَی قَوْلِهِ وَ مَنْ لَمْ یَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَما لَهُ مِنْ نُورٍ(۴) فَقَالَهَا الرَّجُلُ فَرَجَعَ إِلَیْهِ الْآبِقُ ثُمَّ قَامَ إِلَیْهِ آخَرُ فَقَالَ یَا أَمِیرَالْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنِی عَنِ السَّرَقِ فَإِنَّهُ لَا یَزَالُ قَدْ یُسْرَقُ لِیَ الشَّیْ ءُ بَعْدَ الشَّیْ ءِ لَیْلًا فَقَالَ (۵) اقْرَأْ إِذَا أَوَیْتَ إِلَی فِرَاشِکَ تَدْعُو قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ أَیًّا ما إِلَی قَوْلِهِ وَ کَبِّرْهُ تَکْبِیراً(۶)

۱- ۱. سوره آل عمران: ۸۳.

۲- ۲. سوره التوبه: ۱۲۸ و ۱۲۹.

۳- ۳. هو الصفراء التی تدفع من المثانه ممزوجه بالبول.

۴- ۴. سوره النور: ۴۰.

۵- ۵. فی المصدر: فقال له.

۶- ۶. سوره بنی إسرائیل: ۱۱۰ و ۱۱۱.

ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام مَنْ بَاتَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ فَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَهَ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِ أَيّامٍ ثُمَّ اسْتَوی عَلَی الْعَرْشِ إِلَی قَوْلِهِ تَبارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ (۱) حَرَسَتْهُ الْمَلَائِكَهُ وَ تَبَاعَدَتْ عَنْهُ الشَّيَاطِينُ قَالَ فَمَضَی الرَّجُلُ فَإِذَا هُوَ بِقَرْيَهٍ خَرَابٍ فَبَاتَ فِيهَا فَلَمْ يَقْرَأْ(۲) هَذِهِ الْآيَهَ فَتَغَشَّاهُ الشَّيْطَانُ فَإِذَا هُوَ أَخَذَ بِخَطْمِهِ (۳) فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ أَنْظِرْهُ وَ اسْتَيْقَظَ الرَّجُلُ فَقَرَأَ الْآيَهَ فَقَالَ الشَّيْطَانُ لِصَاحِبِهِ أَرْغَمَ اللَّهُ أَنْفَكَ احْرُسْهُ الْآنَ حَتَّی يُصْبِحَ فَلَمَّا أَصْبَحَ رَجَعَ إِلَی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَأَخْبَرَهُ وَ قَالَ رَأَيْتُ فِی كَلَامِكَ الشِّفَاءَ وَ الصِّدْقَ وَ مَضَی بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَإِذَا هُوَ بِأَثَرِ شَعْرِ الشَّيْطَانِ مُنْجَرّاً فِی الْأَرْضِ (۴).

**[ترجمه]اصبغ بن نباته از امیرمؤمنان علیه السلام نقل کرد که فرمود: سوگند به کسی که محمد را به حق برانگیخت و خاندانش را گرامی داشت، هیچ دعایی نیست که شما آن را بجوئید از دعای حفاظت گرفته تا سوختن، غرق شدن، دزدی، گریختن چهارپائی از دست صاحبش، گمشده ای و یا بنده فراری، جز اینکه در قرآن است، هر که خواهد از من بپرسد تا به او جواب دهم : مردی برخاست و گفت: ای امیرمؤمنان مرا آگاه کن از آنچه برای محافظت از سوختن و غرق شدن است؟ فرمود: این آیات را بخوان: «اللَّه الَذِی نَزّلَ الْكِتابَ وَ هُوَ يَتَوَلَّی الصَّالِحِينَ - . اعراف/ ۱۹۶ - »{ بی تردید سرور من آن خدایی است که قرآن را فرو فرستاده و همو دوستدار شایستگان است } و این آیه: «وَ ما قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ تا سُبْحانَهُ وَ تَعالی عَما يُشرِكون - . زمر/ ۶۷ - »{ و خدا را آنچنان که باید به بزرگی نشناخته اند و حال آنکه روز قیامت زمین یکسره در قبضه [قدرت] اوست و آسمانها در پیچیده به دست اوست او منزه است و برتر است از آنچه [با وی] شریک می گردانند} هر کس این آیات را بخواند از سوختن و غرق شدن در امان است، گفت: مردی آن را خواند و آتش در خانه های همسایگان شعله ور شد و در حالی که خانه او هم وسط آن خانه ها بود آسیبی به آن نرسید. سپس مرد دیگری برخاست و گفت: ای امیر مؤمنان! حیوانی که زیر پای من هست چموشی می کند و من از آن می‌ترسم؟ حضرت علیه السلام فرمود: در گوش راستش بخوان: « وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ كَرْهاً وَ إِلَيْهِ يُرْجَعُون - . آل عمران / ۸۳ - »{هر که در آسمانها و زمین است خواه و ناخواه سر به فرمان او نهاده است و به سوی او بازگردانیده می شوید} مرد آیه را خواند و آن حیوانش چموشی نکرد و برای او رام شد.

مرد دیگری برخاست و گفت: ای امیر مؤمنان سرزمین ما مکان درندگان است و آنها به دنبال شکار خود وارد خانه من شوند و تا شکار خود را نگیرند آنجا را ترک نکنند. علی علیه السلام فرمود: بخوان: «لَقَدْ جاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ ما عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم - . توبه / ۱۲۹،۱۲۸ - »{ قطعا برای شما پیامبری از خودتان آمد که بر او دشوار است شما در رنج بیفتید به [هدایت] شما حریص و نسبت به مؤمنان دلسوز مهربان است.پ س اگر روی برتافتند بگو خدا مرا بس است هیچ معبودی جز او نیست بر او توکل کردم و او پروردگار عرش بزرگ است} آن مرد این دو آیه را خواند و دیگر درندگان به او نزدیک نشدند.

سپس مرد دیگری برخاست و گفت: ای امیر مؤمنان! در شکم من آب زردی است. آیا درمانی دارد؟ فرمود: آری بدون صرف کردن درهمی و دیناری. آیه الکرسی را بر روی شکمت بنویس و سپس آن را بشوی و آب آن را بخور و آن را در شکمت ذخیره کن ان شاء الله شفا می‌یابی. آن مرد دستورات علی علیه السلام را انجام داد و به خواست خداوند شفا یافت.سپس دیگری برخاست و عرض کرد: ای امیر مؤمنان! چگونه می‌توانم گمشده‌ام را پیدا کنم؟ فرمود: سوره یس را در دو رکعت نماز بخوان و بگو: ای راهنمای گمشده، گمشده‌ام را به من باز گردان. مرد آن را انجام داد و خدای عز و جل حیوان

گمشـده‌اش را به او باز گردانـد. پس دیگری برخاست و گفت: ای امیرمؤمنان! برای من که بنده ام فرار کرده و پنهان شده چه آیه‌ای دارییِ؟ فرمود: بخوان: «أَوْ کَظُلُمـاتٍ فِی بَحْرٍ لُجِّیٍّ یَغْشاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ تا وَ مَنْ لَمْ یَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَما لَهُ مِنْ نُور - . نور /۴۰ - »{مانند تاریکیهایی است که در دریایی ژرف است که موجی آن را می پوشاند [و] روی آن موجی [دیگر] اسـت [و] بالای آن ابری است تاریکیهایی است که بعضـی بر روی بعضـی قرار گرفته است هر گاه [غرقه] دسـتش را بیرون آورد به زحمت آن را می بینـد و خدا به هر کس نوری نداده باشد او را هیچ نوری نخواهد بود} و آن مرد آن را گفت و بنده فراریش بسوی او بازگشت.

سپس مرد دیگری برخـاست و عرض کرد: ای امیرمؤمنان! آیه‌ای درباره دزدی بخوان چرا که پیوسته شـبها از من دزدی شود؟ فرمود: چون به بستر رفتی بخوان: «قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ أَیًّا ما تا وَ کَبِّرْهُ تَکْبِیرا - . اسـراء / ۱۱۰و ۱۱۱ - »{بگو: خدا را بخوانید یا رحمان را بخوانید، هر کدام را بخوانید، برای او نامهای نیکوتر است. و نمازت را به آواز بلند مخوان و بسـیار آهسته اش مکن، و میان این [و آن] راهی [میانه] جوی } سـپس امیرمؤمنان علیه السّلام فرمود: هر کس در بیابانی خالی شب را به سر برد و این آیه را بخوانـد: «إِنَّ رَبَّکُمُ اللَّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمـاواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِ أَیَّامٍ ثُمَّ اسْـتَوی عَلَی الْعَرْشِ تـا تَبارَکَ اللَّهُ رَبُّ الْعـالَمِین» - . اعراف / ۵۴ - {در حقیقت پروردگار شـما آن خدایی است که آسـمانها و زمین را در شـش روز آفرید سپس بر عرش [جهانداری] استیلا یافت روز را به شب که شـتابان آن را می‌طلبد می پوشاند و [نیز] خورشـید و ماه و سـتارگان را که به فرمـان او رام شـده انـد [پدیـد آورد] آگـاه بـاش که [عالم] خلق و امر از آن اوست فرخنـده خـدایی است پروردگار جهانیان} فرشـتگان از او محافظت کنند و شـیاطین از او دور می‌شوند. راوی گوید: آن مرد رفت و به ویرانه ای رسـید و شب را در آنجا به صـبح رساند اما این آیات را نخواند به همین خاطر شـیطان او را فراگرفت. ناگهان او بینی‌اش را گرفت. رفیقش به او گفت: به او مهلت بـده، آن مرد از خـواب پریـد و آیه ای را که علی علیه السـلام به او یـاد داده بـود خوانـد. در آن هنگـام شـیطان به رفیقش گفت: خـدا بینی تو را به خاک بمالد. از الان تا صـبح از او محافظت کن! چون صـبح شد نزد امیر مؤمنان علیه السّـلام رفت و جریان را گفت و عرض کرد: در سـخن شـما شفاء و راستی یافتم و پس از بالا آمدن آفتاب بدان جا رفت و جای موی شیطان را دید که روی زمین کشیده شده بود - . الکافی ۲ : ۶۲۴ -۶۲۶ - .

**[ترجمه]

«۶۵»

لی، [الأمـالی للصـدوق] ابْنُ مُوسَـی عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنْ عَطِیَّهَ بْنِ إِسْـمَاعِیلَ عَنْ أَبِی عُمَارَهَ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ یَزِیدَ وَ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ جَمِیعاً عَنْ ضِرَارِ بْنِ صُرَدَ عَنِ الْمُعْتَمِرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: عَلِیٌّ یُبَیِّنُ لِأُمَّتِی مَا اخْتَلَفُوا فِیهِ مِنْ بَعْدِی (۵).

**[ترجمه]امالی صدوق: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: علی بعد از من اختلافاتی را که دامنگیر امتم می‌شود روشن می کند - . امالی الصدوق: ۲۹۴ - .

**[ترجمه]

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ نَاتَانَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَهَ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَلْجٍ الْمِصْرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی إِسْحَاقَ الْمَدَنِی (۶) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْکَدِرِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَهَ یَقُولُ: کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام إِذَا قَالَ شَیْئاً لَمْ نَشُکَّ فِیهِ وَ ذَلِکَ أَنَّا سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ

ص: ۱۸۴

۱- ۱. سوره الأعراف: ۵۴.

۲- ۲. فی المصدر: و لم یقرأ.

۳- ۳. الخطم: انف الإنسان. منقار الطائر. و من الدابّه: مقدم انفها و فمها.

۴- ۴. أصول الکافی(الجزء الثانی من الطبعه الحدیثه): ۶۲۴- ۶۲۶. و فی المصدر« مجتمعا» و فی(م) و(د): منجزا.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۲۹۴.

۶- ۶. فی(ک) و(ت): ابی یحیی المدنیّ. و الصحیح: ابی إسحاق المدائنی. راجع جامع الرواه ۱: ۱۷ و ۱۸.

خَازِنُ سِرِّی بَعْدِی عَلِیٌّ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابوامامه گوید: هر گاه علی علیه السلام چیزی را می فرمود در آن شک نمی کردیم چرا که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدیم که فرمود: مخزن اسرارم بعد از خودم علی است - . امالی الصدوق: ۳۲۷ - .

**[ترجمه]

«۶۷»

لی، [الأمالی للصدوق] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدِّینَوَرِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُمَیْلٍ عَنْ عَوْفِ بْنِ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ هِنْدٍ قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: کُنْتُ إِذَا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَعْطَانِی وَ إِذَا سَکَتُّ ابْتَدَأَنِی (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: علی علیه السلام فرمود: هرگاه از رسول خدا سؤال می کردم جوابم را می‌داد و هرگاه سکوت می‌کردم خود شروع به سخن گفتن می کرد - . امالی الصدوق: ۱۴۷ - .

**[ترجمه]

«۶۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْحَجَّالِ (۳) عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْمَکِّیِّ الْحَذَّاءِ عَنْ سَوَادَهَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِلْحَارِثِ الْأَعْوَرِ وَ هُوَ عِنْدَهُ هَلْ تَرَی مَا أَرَی فَقَالَ کَیْفَ أَرَی مَا تَرَی وَ قَدْ نَوَّرَ اللَّهُ لَکَ وَ أَعْطَاکَ مَا لَمْ یُعْطِ أَحَداً قَالَ هَذَا فُلَانٌ الْأَوَّلُ عَلَی تُرْعَهٍ مِنْ تُرَعِ النَّارِ یَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ اسْتَغْفِرْ لِی لَا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ قَالَ فَمَکَثَ هُنَیْئَهً ثُمَّ قَالَ یَا حَارِثُ هَلْ تَرَی مَا أَرَی فَقَالَ وَ کَیْفَ أَرَی مَا تَرَی وَ قَدْ نَوَّرَ اللَّهُ لَکَ وَ أَعْطَاکَ مَا لَمْ یُعْطِ أَحَداً قَالَ هَذَا فُلَانٌ الثَّانِی عَلَی تُرْعَهٍ مِنْ تُرَعِ النَّارِ یَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ اسْتَغْفِرْ لِی لَا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امیرمؤمنان علیه السلام به حارث اعور که نزدش بود فرمود: ای حارث! آیا می‌بینی آنچه را که من می‌بینم؟ گفت: چگونه می‌توانم آنچه را که تو می‌بینی ببینم حال آنکه خداوند نور خود را به تو ارزانی داشته است و چیزهایی را به تو بخشیده که به هیچ کس نداده است؟ فرمود: این فلانی - اوّلی - است که بر دری از درهای جهنم قرار دارد و می گوید: ای ابو الحسن! برای من طلب آمرزش کن. خداوند او را نیامرزد. امیرمؤمنان لحظه‌ای مکث کرد و فرمود: ای حارث! آیا می‌بینی آنچه را که من می‌بینم؟ گفت: چگونه می‌توانم آنچه را که تو می‌بینی ببینم حال آنکه خداوند نور خود را به تو ارزانی داشته است و چیزهایی را به تو بخشیده که به هیچ کس نداده است. امیرمؤمنان فرمود: این فلانی - دومی - است که بر دری از درهای جهنم قرار دارد و می گوید ای ابا الحسن برای من طلب آمرزش کن. خداوند او را نیامرزد - . بصائر الدرجات: ۱۲۴ - .

**[ترجمه]

بیان

الترعه بالضم الباب.

**[ترجمه]«تُرعه» به معنای در است.

**[ترجمه]

«۶۹»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَیْدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُوسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُهْدِیَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دانجوج (۵) فِیهِ حَبٌّ مُخْتَلِطٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُلْقِی إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام حَبَّهً وَ حَبَّهً وَ یَسْأَلُهُ أَیُّ شَیْ ءٍ هَذَا وَ یُخْبِرُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَا إِنَ

ص: ۱۸۵

۱- ۱. أمالی الصدوق: ۳۲۷.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۱۴۷.

۳- ۳. فی المصدر و(م): عبد اللّه بن الحجال.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۱۲۴.

۵- ۵. لم نظفر فی کتب اللغه علی هذه الکلمه، و الظاهر أنّه معرب. قال فی البرهان القاطع(ص ۴۷۲): دانجه غله ایست که بعربی عدس گویند.

جَبْرَئِیلَ أَخْبَرَنِی أَنَّ اللَّهَ عَلَّمَکَ اسْمَ کُلِّ شَیْ ءٍ کَمَا عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کُلَّها(۱).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امـام جعفر صادق علیه السـلام فرمود: به رسول خـدا دانجوجی - نوعی از غلات - از یَمَن که در آن دانه‌هـای مختلطی وجود داشت هـدیه داده شـد. رسول خـدا دانه هـا را یکی یکی بر علی علیه السـلام عرضه داشت و از او سؤال می‌پرسـید: این چه چیزی است؟ علی همه آنهـا را برای پیامبر ذکر کرد. رسول خـدا صـلی الله علیه و آله فرمودنـد: آگاه باش که جبرئیل به من خبر داده که خداوند اسم هر چیزی را به تو یاد داده است همچنان که به آدم آموخت.

**[ترجمه]

«۷۰»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُهْدِیَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَبٌّ وَ طَیْرٌ مَشْوِیٌّ مِنَ الْیَمَنِ فَوَضَعَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ یَا عَلِیُّ مَا هَذِهِ وَ مَا هَذِهِ فَأَخَذَ عَلِیٌّ علیه السلام یُجِیبُهُ عَنْ شَیْ ءٍ شَیْ ءٍ فَقَالَ إِنَّ جَبْرَئِیلَ أَخْبَرَنِی أَنَّ اللَّهَ عَلَّمَکَ الْأَسْمَاءَ کُلَّهَا کَمَا عَلَّمَ آدَمَ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام جعفر صادق علیه السـلام فرمود: از یمن برای رسول خـدا دانه‌ای و پرنده‌ای برشـته شده هدیه آورده شد. رسول خدا صـلی الله علیه و آله آن را در جلو خود گذاشت و به علی علیه السلام فرمود: ای علی! این چیست و این چیست؟ علی علیه السلام تمام جزئیات آنها را برای پیامبر گفت. رسول خدا فرمود: جبرئیل به من خبر داده که خداوند اسم هر چیزی را به تو یاد داده است همچنان که به آدم آموخت.

**[ترجمه]

«۷۱»

الْبُرْسِیُّ فِی مَشَارِقِ الْأَنْوَارِ رَوَی الْحَسَنُ الْبَصْرِیُّ: أَنَّ الْخَضِرَ لَمَّا الْتَقَی مُوسَی فَکَانَ بَیْنَهُمَا(۳) مَا کَانَ جَاءَ عُصْفُورٌ فَأَخَذَ قَطْرَةً مِنَ الْبَحْرِ فَوَضَعَهَا عَلَی یَدِ مُوسَی فَقَالَ لِلْخَضِرِ مَا هَذَا فَقَالَ یَقُولُ مَا عِلْمُنَا(۴) وَ عِلْمُ سَائِرِ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ فِی عِلْمِ وَصِیِّ النَّبِیِّ الْأُمِّیِّ إِلَّا کَهَذِهِ الْقَطْرَةِ فِی هَذَا الْبَحْرِ.

وَ رَوَی ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْهُ: أَنَّهُ شَرَحَ لَهُ فِی لَیْلَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ حِینَ أَقْبَلَ ظَلَامُهَا حَتَّی أَسْفَرَ صَبَاحُهَا(۵) فِی شَرْحِ الْبَاءِ مِنْ بِسْمِ اللَّهِ وَ لَمْ یَتَقَدَّمْ إِلَی السِّینِ وَ قَالَ لَوْ شِئْتُ لَأَوْقَرْتُ أَرْبَعِینَ بَعِیراً مِنْ شَرْحِ بِسْمِ اللَّهِ (۶).

**[ترجمه]مشارق الأنوار: حسن بصـری روایت کرد: هنگامی که خضـر با موسی دیدار کرد و آن جریان ها میان آنها رخ داد، در کنار دریا ایسـتاده بودنـد که پرنـده ای آمـد و قطره‌ای از آب دریا را برداشت و در دست موسـی قرار داد. موسـی به خضـر گفت: این دیگر چیست است؟ خضـر گفت: آن پرنـده بـا این عمـل خود می‌خواهـد بگویـد: علم مـا و علم اولین و آخرین در مقایسه با وصی پیامبر امیّ همچون این قطره از دریا است.

ابن عباس روایت کرد که علی علیه السلام یک شب از زمانی که تاریکی فرا رسید تا زمانی که نور صبح دمیدن گرفت در شرح باء بسم الله سخن گفت و به سین نرسید و در پایان فرمود: اگر بخواهم می‌توانم چهل بار شتر در شرح بسم الله سخن بگویم.

**[ترجمه]

«۷۲»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی کِتَابِ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبَانٍ عَنْهُ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام بِالْکُوفَهِ فِی الْمَسْجِدِ وَ النَّاسُ حَوْلَهُ فَقَالَ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی سَلُونِی عَنْ کِتَابِ اللَّهِ فَوَ اللَّهِ مَا نَزَلَتْ آیَهٌ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَ قَدْ قَرَأَنِیهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَّمَنِی تَأْوِیلَهَا قَالَ (۷) ابْنُ الْکَوَّاءِ فَمَا کَانَ یَنْزِلُ عَلَیْهِ وَ أَنْتَ غَائِبٌ فَقَالَ بَلْ

ص: ۱۸۶

۱- ۱. لم نجد الروایتین فی البصائر المطبوع.

۲- ۲. لم نجد الروایتین فی البصائر المطبوع.

۳- ۳. فی المصدر: و کان منها.

۴- ۴. فی المصدر: ما علمکما.

۵- ۵. فی المصدر بعد ذلک: و طفا مصباحها.

۶- ۶. مشارق الأنوار: ۹۶.

۷- ۷. فی المصدر: فقال.

يَحْفَظُ(۱) مَا غِبْتُ عَنْهُ فَإِذَا قَدِمْتُ عَلَيْهِ قَالَ لِي يَا عَلِيُّ أَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَكَ كَذَا وَ كَذَا فَيُقْرِئُنِيهِ وَ تَأْوِيلُهُ كَذَا وَ كَذَا فَيُعَلِّمُنِيهِ.

قَالَ أَبَانٌ قَالَ سُلَيْمٌ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ أَخْبِرْنِي بِأَعْظَمِ مَا سَمِعْتُمْ مِنْ عَلِيٍّ عليه السلام مَا هُوَ قَالَ سُلَيْمٌ فَأَتَانِي بِشَيْ ءٍ قَدْ كُنْتُ سَمِعْتُهُ أَنَا مِنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ فِي يَدِهِ كِتَابٌ فَقَالَ يَا عَلِيُّ دُونَكَ هَذَا الْكِتَابَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا هَذَا الْكِتَابُ قَالَ كِتَابٌ كَتَبَهُ اللَّهُ فِيهِ تَسْمِيَةُ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَ الشَّقَاوَةِ مِنْ أُمَّتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَمَرَنِي رَبِّي أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْكَ (۲).

و أقول:(۳) قال السيد الداماد قدس سره في بعض مؤلفاته رأيت في كتاب قنيس الأنوار(۴) في الأوفاق الحرفيه و العدديه كان على بن أبى طالب عليهما السلام يقول بالحروف و العدد و كان أحسب الناس

ثُمَّ نُقِلَ مِنْ كُتُبِ الرِّوَايَةِ: أَنَّ يَهُودِيّاً أَتَاهُ عليه السلام فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَعْلِمْنِي أَيَّ عَدَدٍ يَتَصَحَّحُ مِنْهُ الْكُسُورُ التِّسْعَةُ جَمِيعاً مِنْ غَيْرِ كَسْرٍ وَ كَذَلِكَ مِنْ كُلٍّ مِنْ كُسُورِهِ التِّسْعَةِ إِلَّا مِنْ أَرْبَعَةٍ فَيَكُونُ لَهُ كُلٌّ مِنَ الْكُسُورِ التِّسْعَةِ مُصَحَّحاً مِنْ غَيْرِ كَسْرٍ وَ لِكُلٍّ مِنْ كُسُورِهِ التِّسْعَةِ كُلٌّ مِنَ الْكُسُورِ التِّسْعَةِ مُصَحَّحاً مِنْ غَيْرِ كَسْرٍ إِلَّا الثُّمُنَ لِرُبُعِهِ وَ الرُّبُعَ لِثُمُنِهِ وَ السُّبُعَ لِسُبُعِهِ وَ التُّسُعَ لِتُسُعِهِ قَالَ عليه السلام إِنْ أَعْلَمْتُكَ تَسْلَمُ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ عليه السلام اضْرِبْ أُسْبُوعَكَ فِي شَهْرِكَ ثُمَّ مَا حَصَلَ لَكَ فِي أَيَّامِ سَنَتِكَ تَظْفَرْ بِمَطْلُوبِكَ فَضَرَبَ الْيَهُودِيُّ سَبْعَةً فِي ثَلَاثِينَ فَكَانَ الْمُرْتَقَى ۲۱۰ فَضَرَبَ ذَلِكَ فِي ثَلَاثِمِائَةٍ وَ سِتِّينَ فَكَانَ الْحَاصِلُ «۷۵۶۰»(۵) فَوَجَدَ بُغْيَتَهُ فَأَسْلَمَ.

ص: ۱۸۷

۱- ۱. في المصدر: بلى يحفظ.

۲- ۲. كتاب سليم بن قيس ۱۳۸ و ۱۳۹.

۳- ۳. من مختصات نسخه(ک) فقط، و لا يوجد في غيرها.

۴- ۴. كذا. و الظاهر: قبس الأنوار.

۵- ۵. فتسعه« ۸۴۰۰» و ثمنه« ۹۴۵۰» و سبعه« ۱۰۸۰۰» و سدسه« ۱۲۶۰۰» و خمسه« ۱۵۱۲۰» و ربعه« ۱۸۹۰۰» و ثلثه« ۲۵۲۰۰» و نصفه« ۳۷۸۰۰» و كل هذه تنقسم إلى الكسور التسعه من غير كسر إلّا التسع و هو« ۸۴۰۰» إلى التسع، و إلّا السبع و هو« ۱۰۸۰۰» إلى السبع: و إلّا الثمن و هو« ۹۴۵۰» إلى الربع، و إلّا الربع و هو« ۱۸۹۰۰» إلى الثمن.

و فی کتب أصحاب الروایه أنه قالت الیهود لما سمعت قوله سبحانه فی شأن أصحاب الکهف وَ لَبِثُوا فِی کَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَهٍ سِنِینَ وَ ازْدَادُوا تِسْعاً(۱) ما نعرف التسع،ذَکَرَهَا رَهْطٌ مِنَ الْمُفَسِّرِینَ کَالزَّجَّاجِ وَ غَیْرِهِ: أَنَّ جَمَاعَهً مِنْ أَحْبَارِ الْیَهُودِ أَتَتِ الْمَدِینَهَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ مَا فِی الْقُرْآنِ یُخَالِفُ مَا فِی التَّوْرَاهِ إِذْ لَیْسَ فِی التَّوْرَاهِ إِلَّا ثَلَاثُمِائَهٍ سِنِینَ فَأَشْکَلَ الْأَمْرُ عَلَی الصَّحَابَهِ فَبُهِتُوا فَرُفِعَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ لَا مُخَالَفَهَ إِذِ الْمُعَبَّرُ عِنْدَ الْیَهُودِ السَّنَهُ الشَّمْسِیَّهُ وَ عِنْدَ الْعَرَبِ السَّنَهُ الْقَمَرِیَّهُ وَ التَّوْرَاهُ نَزَلَتْ عَنْ لِسَانِ الْیَهُودِ وَ الْقُرْآنُ الْعَظِیمُ عَنْ لِسَانِ الْعَرَبِ وَ الثَّلَاثُمِائَهِ مِنَ السِّنِینَ الشَّمْسِیَّهِ ثَلَاثُمِائَهٍ وَ تِسْعٌ مِنَ السِّنِینَ الْقَمَرِیَّهِ.

و أورده الذی تفلسف فی المتأخرین من خفر فارس (۲) و کاد یتأله فی آخر شرحه لملخص الچغمینی فی علم الهیئه فقال قالت الیهود ما نعرف تسع سنین حین سمعوا وَ ازْدَادُوا تِسْعاً و قالوا لا یوافق التوراه و وقع إشکال علی الصحابه فحله علی النهج المذکور الإمام بالحق أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب علیهما السلام.

ثم قال قدس سره تنبیه التحقیق علی ما حققناه فی علم الهیئه أن السنه القمریه الواسطیه ناقصه عن السنه الشمسیه الحقیقیه بعشره أیام و إحدی و عشرین ساعه بالتقریب إذا التفاوت بین السنتین علی التحقیق عشره أیام و إحدی و عشرین ساعه و خمس ساعه علی قول من یقول بأن سنه الشمسیه ثلاثمائه و خمسه و ستون یوما و ربع یوم و عشره أیام و إحدی و عشرون ساعه و ثلاثه أخماس خمس ساعه علی رأی بطلمیوس المقرر أن السنه الشمسیه ثلاثمائه و خمسه و ستون یوما و خمس ساعات و خمس و خمسون دقیقه و اثنتا عشره ثانیه و عشره أیام و إحدی و عشرون ساعه إلا دقیقه و ثلاثه أخماس دقیقه من دقائق الساعات علی ما ذهب إلیه التبانی من المتأخرین الذهاب إلی أن السنه الشمسیه ثلاثمائه و خمسه و ستون یوما و خمس ساعات و ست و أربعون دقیقه و عشرون ثانیه و ذلک مستبین لمن هو ذو دربه(۳)

۱- ۱. سوره الکهف: ۲۵.

۲- ۲. درب الرجل: کان عاقلا و حاذقا بصناعته.

۳- ۳. هو شمس الدین محمّد بن أحمد الخفری الحکیم الفاضل من تلامذه صدر الحکماء المیر صدر الدین محمّد الدشتکی و له تآلیف راجع الکنی و الألقاب ج ۲: ۱۹۸.

فی الحساب فإذن ما به المفاوته بین کل مائه شمسیه و مائه سنه قمریه ثلاث سنین قمریه علی التقریب و إنما المفاضله بین ما بالتحقیق و ما بالتقریب بعد جمع الکسور و ضم الکبیسه بما هو بالقرب من عشرین یوما فمائه سنه شمسیه لیست علی التحقیق إلا مائه سنه و ثلاث سنین قمریه و قریبا من عشرین یوما فإذن الثلاثمائه الشمسیات تزداد علی الثلاثمائه القمریات تسعا و قریبا من شهرین و الشهور و لا سیما الیسیره منها لا تراعی عند ما تحسب السنون الکاملات فما أورده الفاضل المفسر الأعرج النیسابوری فی تفسیره أن ذلک شی ء تقریبی مما لا راده له فی أثمار التشکک أصلا انتهی.

و أقول: قد حققنا ذلک فی مقام آخر فلا نعیده هنا.

**[ترجمه]مؤلف: در کتاب سلیم بن قیس دیدم که سلیم گفته: کنار علی در مسجد کوفه نشستم و مردم همه در اطراف او بودند، فرمود: از من سؤال کنید پیش از آنکه مرا در نیابید. سوگند به خدا هیچ آیه‌ای از قرآن نازل شد مگر آنکه رسول خدا آن را بر من خواند و مرا از تأویلش خبردار کرد. ابن کواء گفت: پس آنچه که نازل می شد در حالی که تو غائب بودی چه؟ فرمود: آری، پیامبر آنچه را که من غائب بودم حفظ می‌کرد و وقتی من نزدش می‌رفتم می‌فرمود: ای علی! این آیه و این آیه بعد از تو نازل شد و آن را بر من می‌خواند و سپس تاویل آن را هم به من می‌آموخت.

سلیم گفت: به ابن عباس گفتم: مرا از بزرگترین چیزی که از علی علیه السلام شنیدی خبردار کن؟ به من چیزی گفت که خودم پیشتر آن را از زبان علی شنیده بودم و آن اینکه فرمود: رسول خدا در حالی که کتابی در دستش بود مرا فراخواند و گفت علی این کتاب را بگیر. گفتم: ای رسول خدا این چه کتابی است؟ فرمود: کتابی است که خداوند متعال آن را نوشته است و در آن نام سعادتمندان و بدبختان امتم تا روز قیامت آمده است. پروردگار به من دستور داد تا آن را به تو دهم.

مؤلف: سید داماد در یکی از تالیفاتش نوشته: در کتاب قبس الأنوار فی الأوفاق الحرفیه و العددیه دیدم: علی علیه السلام قائل به حروف و عدد [و خواص آن] بود و بیشتر از همه در حساب مهارت داشت. سپس از کتابهای روایت نقل کرده که: فردی یهودی نزد علی علیه السلام آمد و گفت: عددی به من بگو که بدون کسر، کسر همه کسرهای نه گانه از آن صحیح باشد(یعنی بطور صحیح بر ۲ تا ۹ قابل قسمت باشد) و نیز همه کسرهای نه‌گانه حاصله جز چهارتا اینگونه باشند، پس برای آن بدون کسر، کسر همه کسرهای نه گانه از آن صحیح باشد و برای هر یک از کسرهای نه‌گانه همه کسرهای نه‌گانه بدون کسر صحیح باشد، مگر یک هشتمِ یک چهارم آن و یک چهارمِ یک هشتم آن و یک هفتمِ یک هفتم آن و یک نهمِ یک نهم آن؟ حضرت فرمود: اگر آن را بیان کنم ایمان می‌آوری؟ گفت: آری .

پس به وی فرمود: روزهای هفته ات را در ماهت ضرب کن؛ سپس حاصل آن را در روزهای سالت ضرب کن تا به مطلوب خود دست یابی. پس یهودی هفت را در سی ضرب کرد دویست و ده شد و آن را در سیصد و شصت ضرب کرد که هفت هزار و پانصد و شصت شد. چون یهودی به هدف خود رسید، مسلمان شد.

در کتاب اصحاب روایات آمده است که وقتی یهودیان این آیه «وَ لَبِثُوا فِی کَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَهٍ سِنِینَ وَ ازْدَادُوا تِسْعا - . کهف / ۲۵ - »{ و سیصد سال در غارشان درنگ کردند و نُه سال [نیز بر آن] افزودند} را درباره اصحاب کهف شنیدند گفتند: در کتاب ما این نُه سال نیامده است و ما چیزی در باره آن نمی‌دانیم. این موضوع را جماعتی از مفسرین از جمله زجاج و دیگران

نقل کرده‌انـد و آورده اند که گروهی از یهودیان بعد از رسول خدا به مدینه آمدند و گفتند:آنچه که در قرآن آمده مخالف با تـورات است، زیرا ۳۰۰ سال در تورات ذکر شـده است. جواب این سؤال بر صـحابه سـخت آمـد و مبهوت ماندند و نتوانسـتند پاسـخی برای آن پیدا کنند. به علی علیه السلام مراجعه کردند ایشان فرمود: تعارضـی بین قرآن و تورات وجود ندارد، چرا که معیار در نزد یهودیان سال شمسـی و در نزد عرب سال قمری است و سیصد سال با سال شمسی ۳۰۰ است و با سال قمری ۳۰۹ است و تورات به زبان یهودیان و قرآن به زبان عرب‌ها نازل شده است.

یکی از اهل فلسـفه از متاخرین از خفر فارس که خدا پرست شده بود در آخر شـرحش از گزیده چغمینی در علم هیئت آورده است که وقتی یهودیان «وَ ازْدَادُوا تِسْعا» را شـنیدند گفتند با تورات موافق نیست. صحابه جوابی برای این سؤال نیافتند و مسئله بر آنها سخت شد. اما امام حق امیرمؤمنان علی بن ابی طالب این شبهه را حل کرد.

سپس سـید داماد قـدس سـره گفت: چنان که ما در علم هیأت تحقیق کردیم سال قمری واسـطی حدود ده روز و بیست و یک سـاعت کمتر از سـال شمسـی حقیقی است. زیرا به تحقیق، تفاوت بین این دو سال، ده روز و بیست و یک ساعت و یک پنجم ساعت است بنابر نظر کسـی که می‌گوید سال شمسـی سیصد و شصت و پنج روز و یک چهارم روز است و ده روز و بیست و یـک ساعت و سه پنجم یک پنجم ساعت است بنابر نظر بطلمیوس که بر آن است سال شمسـی سـیصد و شـصت و پنـج روز و پنـج ساعت و پنجاه و پنـج دقیقه و دوازده ثانیه است. و ده روز و بیست و یک ساعت یک دقیقه کم و سه پنجم دقیقه از دقائق ساعت‌ها بنابر آنچه که تبّانی که از متأخرین است به آن اعتقاد دارد و بر آن است که سال شمسـی سـیصد و شصت و پنج روز و پنـج سـاعت و چهـل و شـش دقیقه و بیست ثانیه است و این برای کسـی که در حساب مهارت دارد واضـح است. پس مابه... التفاوت هر صد سال شمسـی و صد سال قمری، حدود سه سال قمری است و فرق میان عدد دقیق و تقریبی بعد از جمع کسرها و افزودن کبیسه نزدیـک بیست روز می‌شود. پس صـد سـال شمسـی مطمئنا صـد و سی سال و حـدود بیست روز قمری است. بنـابراین سـیصد سال شمسـی از سـیصد سال قمری نه سال و حـدود دو ماه بیشتر است. از سویی، وقتی سال‌های کامل محاسـبه می‌شود، ماه‌ها به خصوص ماه‌های اندک به حساب نمی‌آید. پس آنچه فاضل مفسـر، اعرج نیشابوری در تفسیر خود آورده که آن یک امرتقریبی است، به هیچ روی اشکال تردید در آن راه نمی‌یابد. پایان سخن.

مؤلف: در جای دیگر این موضوع را شرح دادیم و دیگر تکرار نمی‌کنیم.

**[ترجمه]

«۷۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] فُرَاتٌ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَهٌ(۱) قَالَ هِیَ وَ اللَّهِ أُذُنُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب علیهما السلام.

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَا زِلْتُ أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ یَجْعَلَهَا أُذُنَکَ یَا عَلِیُّ.

وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: الْأُذُنُ الْوَاعِیَهُ عَلِیٌّ وَ هُوَ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ مَنْ أَطَاعَهُ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَی اللَّهَ.

وَ كَانَ بُرَيْدَهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُدْنِيَكَ وَ لَا أُقْصِيَكَ وَ أَنْ أُعَلِّمَكَ وَ أَنْ تَعِيَهُ وَ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ تَعِيَهُ قَالَ وَ نَزَلَتْ وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ(۲).

**[ترجمه]تفسير فرات: امام محمد باقر عليه السلام درباره آيه: «وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَه - . حاقه / ۱۲ - » {و

گوش شنوا آن را نگاه دارد} فرمود: سوگند به خدا آن، گوش اميرمؤمنان على بن ابى طالب است.

رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: همواره از خداوند متعال خواستم تا آن گوش را گوش تو قرار دهد اى على .

امام محمد باقر عليه السلام فرمود: گوش شنوا على عليه السلام است كه حجت خداوند بر بندگانش است. كسى كه او را اطاعت كند خداوند را اطاعت و كسى كه از او نافرمانى كند خداوند را نافرمانى كرده است.

بريده رضى الله عنه مى گفت: رسول خدا صلى الله عليه و آله به على عليه السلام فرمود: خداوند متعال به من دستور داده كه تو را نزديك كنم و دور نگردانم و به تو آموزش دهم و تو آن را حفظ كنى و بر خداوند است كه تو آن را حفظ كنى. بريده گفت: در اين هنگام آيه: «وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَه» نازل شد. - . تفسير فرات: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۷۴»

يف، [الطرائف] رَوَى مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ فِي أَوَّلِ كُرَّاسٍ مِنْ جُزْءٍ مِنْهُ فِي النُّسْخَهِ الْمَنْقُولِ فِيهَا: فِي تَأْوِيلِ غافِرِ الذَّنْبِ (۳) أَعْنِي حم تَنْزِيلُ الْكِتابِ.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يُعْرَفُ بِهَا الْفِتَنُ قَالَ وَ أَرَاهُ زَادَ فِي الْحَدِيثِ وَ كُلُّ جَمَاعَهٍ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ أَوْ تَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَ مِنْ كُلِّ قَرْيَهٍ كَانَتْ أَوْ تَكُونُ فِي الْأَرْضِ.

۱- ۱. سوره الحاقه: ۱۲.

۲- ۲. تفسير فرات: ۱۸۹.

۳- ۳. فى المصدر: فى تأويل« غافر».

وَ رُوِیَ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ عَلَی الْمِنْبَرِ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی سَلُونِی عَنْ کِتَابِ اللَّهِ فَمَا مِنْ آیَهٍ إِلَّا وَ أَعْلَمُ حَیْثُ نَزَلَتْ بِحَضِیضِ جَبَلٍ أَوْ سَهْلِ أَرْضٍ وَ سَلُونِی عَنِ الْفِتَنِ فَمَا مِنْ فِتْنَهٍ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ کَوْنَهَا(۱) وَ مَنْ یُقْتَلُ فِیهَا.

قَالَ وَ قَدْ رُوِیَ عَنْهُ نَحْوُ هَذَا کَثِیرٌ وَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِی صَحِیحِهِ فِی الْجُزْءِ الْخَامِسِ مِنْهُ وَ رَوَی أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ عَنْ سَعِیدٍ قَالَ: لَمْ یَکُنْ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ سَلُونِی إِلَّا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام .

وَ رَوَی ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام بِدُرْنُوکٍ (۲) مِنَ الْجَنَّهِ فَجَلَسْتُ عَلَیْهِ فَلَمَّا صِرْتُ بَیْنَ یَدَیْ رَبِّی کَلَّمَنِی وَ نَاجَانِی فَمَا عَلَّمَنِی شَیْئاً إِلَّا وَ عَلَّمْتُ عَلِیّاً فَهُوَ بَابُ عِلْمِ مَدِینَتِی ثُمَّ دَعَاهُ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا عَلِیُّ سِلْمُکَ سِلْمِی وَ حَرْبُکَ حَرْبِی وَ أَنْتَ الْعَلَمُ بَیْنِی وَ بَیْنَ أُمَّتِی بَعْدِی (۳).

أَقُولُ رَوَی ابْنُ عَبْدِ الْبَرِّ فِی کِتَابِ الْإِسْتِیعَابِ عَنْ جَمَاعَهٍ مِنَ الرُّوَاهِ وَ الْمُحَدِّثِینَ قَالُوا: لَمْ یَقُلْ أَحَدٌ مِنَ الصَّحَابَهِ سَلُونِی إِلَّا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام (۴).

وَ قَالَ ابْنُ أَبِی الْحَدِیدِ رَوَی شَیْخُنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْإِسْکَافِیُّ فِی کِتَابِ نَقْضِ الْعُثْمَانِیَّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنِ ابْنِ شُبْرُمَهَ قَالَ: لَیْسَ لِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ أَنْ یَقُولَ عَلَی الْمِنْبَرِ سَلُونِی إِلَّا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام (۵).

**[ترجمه]طرائف: مسلم در صحیح خود در اولین دفتر از بخش دوم در نسخه‌ای که تأویل «غافرالذنب» در سوره«حم تنزیل الکتاب» در آن نقل شده از ابن عباس آورده است که گفت: امیرمؤمنان ملاک شناخت فتنه‌ها بود. و بر حدیث افزود: هر گروهی که در زمین بوده یا در زمین خواهد بود و هر سرزمینی که در زمین بوده یا در زمین خواهد بود.

روایت شده است که علی علیه السلام بر فراز منبر فرمود: از من سؤال کنید پیش از آنکه مرا درنیابید. از کتاب خداوند سؤال کنید. هیچ آیه ای وجود ندارد مگر آنکه می‌دانم در کجا نازل شد. در پائین کوه نازل شد یا در دشت. از فتنه ها از من سؤال کنید هیچ فتنه ای نیست مگر آنکه من وقوع آن را می‌دانم و می‌دانم که در آن چه کسی کشته می‌شود.

و همانند این، از او بسیار روایت شد. مسلم هم در جلد پنج صحیح خود آن را آورده است. احمد بن حنبل هم در مسندش از سعید آورده است که گفت: در میان اصحاب رسول خدا کسی به جز علی بن ابی طالب نبود که بگوید: از من سؤال کنید. ابن مغازلی به اسناد از ابن عباس آورده که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل فرشی مخملین از فرش‌های بهشتی را برایم آورد و روی آن نشستم. زمانی که در پیشگاه الهی حضور یافتم با من سخن و راز گفت. هر آنچه را که یاد داده شدم به علی بن ابی طالب یاد دادم. او درِ شهر علم من است .

سپس پیامبر علی را صدا زد و فرمود: ای علی! صلح تو صلح من و جنگ تو جنگ من است، تو پرچم – نشانه – ما بین من و امتم بعد از من هستی – . الطرائف: ۱۸، ۱۹ – .

مؤلف: ابن عبد البر در کتاب الإستیعاب از جماعتی از راویان و محدثان آورد که گفتند: در میان صحابه کسی جز علی بن ابی طالب این جمله «سلونی – از من سؤال کنید –» را به کار نبرد – . الإستیعاب۳ : ۴۰، و ابن ابی حدید آن را در شرح نهج

البلاغه۲: ۲۷۷، ۳ : ۳۲۰ نقل کرده است - .

ابن ابی الحدید گفت: ابو جعفر اسکافی در کتاب نقض العثمانیه از علی بن جعد از ابن شبرمه آورد که گفت: هیچ کس جز علی بن ابی طالب شایستگی این را ندارد که بر روی منبر بگوید: سلونی، از من سؤال کنید - . شرح نهج البلاغه: ۲: ۲۷۷ - .

**[ترجمه]

«۷۵»

نهج، [نهج البلاغه]: وَ اللَّهِ لَوْ شِئْتُ أَنْ أُخْبِرَ كُلَّ رَجُلٍ مِنْكُمْ بِمَخْرَجِهِ وَ مَوْلِجِهِ وَ جَمِيعِ شَأْنِهِ لَفَعَلْتُ وَ لَكِنْ أَخَافُ أَنْ تَكْفُرُوا فِيَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَلَا وَ إِنِّی مُفْضِيهِ إِلَى الْخَاصَّهِ مِمَّنْ يُؤْمَنُ ذَلِكَ مِنْهُ (۶) وَ الَّذِی بَعَثَهُ بِالْحَقِّ وَ اصْطَفَاهُ عَلَى الْخَلْقِ مَا

۱- ۱. فی المصدر: کبشها.

۲- ۲. الدرنوک: نوع من البسط له خمل.

۳- ۳. الطرائف: ۱۸ و ۱۹.

۴- ۴. الاستیعاب ۳: ۴۰. و قد نقله ابن أبی الحدید فی شرح النهج ۲: ۲۷۷ و ۳: ۳۲۰.

۵- ۵. شرح النهج ۲: ۲۷۷.

۶- ۶. أی انی موصله إلی أهل الیقین ممن لا تخشی علیهم الفتنه.

أَنْطِقُ إِلَّا صَادِقاً وَ لَقَدْ عَهِدَ إِلَيَّ بِذَلِکَ کُلِّهِ وَ بِمَهْلِکِ مَنْ یَهْلِکُ وَ مَنْجَى مَنْ یَنْجُو وَ مَآلِ هَذَا الْأَمْرِ وَ مَا أَبْقَى شَیْئاً یَمُرُّ عَلَى رَأْسِی إِلَّا أَفْرَغَهُ فِی أُذُنِی وَ أَفْضَى بِهِ إِلَیَّ أَیُّهَا النَّاسُ إِنِّی وَ اللَّهِ لَا أَحُثُّکُمْ عَلَى طَاعَهٍ إِلَّا وَ أَسْبِقُکُمْ إِلَیْهَا وَ لَا أَنْهَاکُمْ عَنْ مَعْصِیَهٍ إِلَّا وَ أَتَنَاهَى قَبْلَکُمْ عَنْهَا(۱).

قال ابن أبی الحدید فی قوله: إنی أخاف أن تکفروا فی برسول الله صلی الله علیه و آله أی أخاف علیکم الغلو فی أمری و أن تفضلونی علی رسول الله صلی الله علیه و آله ثم قال و قد ذکرنا فیما تقدم من إخباره علیه السلام عن الغیوب طرفا صالحا و من عجیب ما وقفت علیه

مِنْ ذَلِکَ قَوْلُهُ فِی الْخُطْبَهِ الَّتِی یَذْکُرُ فِیهَا الْمَلَاحِمَ وَ هُوَ یُشِیرُ إِلَى الْقَرَامِطَهِ: یَنْتَحِلُونَ لَنَا الْحُبَّ وَ الْهَوَى وَ یُضْمِرُونَ لَنَا الْبُغْضَ وَ الْقِلَى (۲) وَ آیَهُ ذَلِکَ قَتْلُهُمْ وُرَّاثَنَا وَ هَجْرُهُمْ أَحْدَاثَنَا.

و صح ما أخبره علیه السلام لأن القرامطه قتلت من آل أبی طالب علیهم السلام خلقا کثیره و أسماؤهم مذکوره فی کتاب مقاتل الطالبیین لأبی الفرج الأصفهانی و مر أبو طاهر سلیمان بن الحسن الجنابی فی جیشه بالغری و بالحائر فلم یعرج علی واحد منهما و لا دخل و لا وقف و فی هذه الخطبه قال و هو یشیر إلی الساریه(۳) التی کان یستند إلیها فی المسجد الکوفه کأنی بالحجر الأسود منصوبا هاهنا ویحهم إن فضیلته لیست فی نفسه بل فی موضعه و أسه یمکث هاهنا برهه ثم هاهنا برهه و أشار إلی البحرین ثم یعود إلی مأواه و أم مثواه و وقع الأمر فی الحجر الأسود بموجب ما أخبر به علیه السلام.

و قد وقفت له علی خطب مختلفه فیها ذکر الملاحم فوجدتها تشتمل علی ما یجوز أن ینسب إلیه و ما لا یجوز أن ینسب إلیه و وجدت فی کثیر منها اختلالا ظاهرا و هذه المواضع التی أنقلها لیست من تلک الخطب المضطربه بل من کلام له وجدته متفرقا فی کتب مختلفه.

۱- ۱. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۳۴۵ و ۳۴۶.

۲- ۲. القلی: البغض.

۳- ۳. الساریه: الأسطوانه.

و من ذلک أن تمیم بن أسامه بن زهیر بن درید التمیمی اعترضه و هو یخطب علی المنبر و یقول سلونی قبل أن تفقدونی فو الله لا تسألونی عن فئه تضل مائه أو تهدی مائه إلا نبأتکم بناعقها و سائقها و لو شئت لأخبرت کل واحد منکم بمخرجه و مدخله و جمیع شأنه فقال له فکم فی رأسی طاقه شعر فقال له أما و الله إنی لأعلم ذلک و لکن أین برهانه لو أخبرتک به و لقد أخبرت بقیامک و مقالک و قیل لی إن علی کل شعره من شعر رأسک ملکا یلعنک و شیطانا یستنصرک (۱) و آیه ذلک أن فی بیتک سخلا(۲) یقتل ابن رسول الله صلی الله علیه و آله أو یحض (۳) علی قتله فکان الأمر بموجب ما أخبر به علیه السلام کان ابنه حصین بالصاد المهمله یومئذ طفلا صغیرا یرضع اللبن ثم عاش إلی أن صار علی شرطه عبید الله بن زیاد و أخرجه عبید الله إلی عمر بن سعد یأمره بمناجزه الحسین علیه السلام و یتوعده علی لسانه إن أرجی ذلک فقتل حسین علیه السلام صبیحه الیوم الذی ورد فیه الحصین بالرساله فی لیلته.

و من ذلک

قوله علیه السلام: للبراء بن عازب یوما یا براء أ یقتل الحسین علیه السلام و أنت حی فلا تنصره فقال البراء لا کان ذلک یا أمیر المؤمنین فلما قتل الحسین علیه السلام کان البراء یذکر ذلک و یقول أعظم بها حسره إذ لم أشهده و أقتل دونه.

و سنذکر من هذا النمط فیما بعد إذا مررنا بما یقتضی ذکره ما یحضرنا إن شاء الله (۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: سوگند به خدا، اگر بخواهم می توانم هر کدام شما را از آغاز و پایان کارش و از تمام شئون زندگی اش آگاه سازم ،امّا از آن می ترسم که به خاطر من نسبت به رسول خدا کافر شوید. آگاه باشید که من این اسرار را به یاران راز دار و مورد اطمینان خود می سپارم. سوگند به خدایی که محمّد را به حق برانگیخت و او را برگزید جز به راستی سخن نگویم. پیامبر اسلام همه اطلاعات را به من سپرده است و از محل هلاکت آن کس که هلاک می شود و جای نجات کسی که نجات می یابد و پایان این حکومت، همه را به من خبر داده و مرا آگاهانده است. هیچ حادثه ای بر من نگذشت جز آن که در گوشم نجوا کرد و مرا مطّلع ساخت. ای مردم به خدا سوگند شما را به هیچ طاعتی تشویق نکنم مگر انکه خودم قبل از شما بر آن سبقت جستم. و از هیچ معصیتی شما را بر حذر ندارم مگر آنکه خودم قبل از شما از آن دوری جستم - . نهج البلاغه: ۳۴۵،۳۴۶ - .

ابن ابی الحدید درباره این جمله «می‌ترسم که به خاطر من نسبت به رسول خدا صلی الله علیه و آله کافر شوید» گفت: یعنی می‌ترسم که درباره من غلو کنید و مرا بر رسول خدا برتری دهید. سپس گفت: پیش از این در خبر دادن علی علیه السلام از غیب به موارد قابل قبول و بجا اشاره کردیم و از جمله سخنان شگف انگیز او که بدان دست یافتم خطبه ای است که در آن از نشانه های غیبی - الملاحم - سخن می گوید و به نشانه های قرامطه اشاره می کند که می‌فرماید: «عشق خود را در ظاهر برای ما ابراز می‌دارند اما در باطن کینه و بغض را نسبت به ما می‌پرورانند و نشانه آن کشتن وارثان ما و کوچاندن و تبعید جوانان ما است» آنچه علی علیه السلام خبر می‌دهد درست بود چرا که قرامطه از آل ابی طالب افراد زیادی را کشتند و اسامی آنها در کتاب مقاتل الطالبیین از ابوالفرج اصفهانی ذکر شده است. چنانچه ابو طاهر سلیمان بن الحسن الجنابی - که از قرامطه بود - با سپاه خود از دو منطقه نجف و کربلا گذشت بدون آنکه در حرم این دو مکان وارد شود و یا چیزی را وقف کند. و در این خطبه در حالی که به ستونی که در مسجد کوفه بر آن تکیه زد بود اشاره کرد و فرمود: «گویا می‌بینم که حجر الأسود اینجا

منصوب شـده است. وای بر آنها فضـیلت او در خودش نیست بلکه در جایگاهش است، مـدتی در اینجا و سـپس اینجا انـدکی درنگ می کند - و به بحرین اشاره کرد - سـپس به موطن و مأوای خود بر می گردد»، و این رویداد برای حجر الأسود رخ داد همان طور که حضرت علیه السلام خبر داده بود.

خطبه هـای زیادی را از علی علیه السـلام که در آنها به نشانه های غیبی اشاره می‌شود پیـدا کردم که بعضـی از آنچه را که در آنهـاست می توان به حضـرت نسبت داد و برخی‌هـا را نمی‌توان به او نسـبت داد. در بسـیاری از آنهـا هم به وضوح، خـدشه و اختلال یافتم. این مواردی که ذکر می‌کنم از آن خطبه های مضـطرب و مشکوک نیست بلکه از سخنان امام است که آن را به صورت پراکنده در کتاب های مختلف یافتم.

از جمله خطبه هـایی که در آن امیرمؤمنـان علیه السـلام خبر از غیب می دهـد این است که وقتی مشـغول ایراد این خطبه بود و می‌فرمود: «از من بپرسـید پیش از آنکه مرا در نیابیـد. سوگنـد به خـدائی که جانم در دست او است، نمی‌پرسـید از گروهی که صـد نفر را گمراه یا صد نفر را هدایت کند مگر آنکه شـما را از دعوت کننده و عقبه شان باخبر کنم و اگر بخواهم شـما را از مکـان دخول و خروج و تمـام امور مربوط به او بـاخبر کنم»، اسامه بن زهیر بن دریـد تمیمی کلام او را قطع کرد و گفت: پس بگو تعـداد موهای سـر من چقـدر است؟ امیرمؤمنان به او فرمود: سوگنـد به خـدا تعـداد آنها را می‌دانم. ولی دلیل و برهان آن چیست اگر تو را باخبر کنم؟ سوگنـد به خدا از نشـست و گفتار تو آگاه شده‌ام و به من گفته شده است: بر هر مویی از موهای سر تو فرشـته‌ای است که تو را لعنت می‌کند و شیطانی است که از تو طلب یاری می‌کند و نشانه آن این است که الان در خانه تو فرد پستی است که نوه رسول خدا را خواهد کشت یا به کشـتن او تشویق خواهد کرد. آنچه علی علیه السـلام خبر داد بعدها به وقوع پیوست. فردی که حضـرت از او خبر داد فرزنـد آن مرد بود که اسـمش حصـین بود در آن زمـان او طفلی کوچـک و شیرخوار بود، اما وقتی بزرگ شد به سپاه عبیدالله بن زیاد پیوست و ابن زیاد او را با نامه‌ای که در آن فرمان کشتن امام حسین علیه السـلام بود به طرف عمر بن سـعد فرسـتاد و با زبانِ حصـین او را تهدیـد کرد که نبایـد این دسـتور را به تأخیر اندازد، امام حسین صبح همان شبی که حصین نامه را برای عمر بن سعد برد به شهادت رسید.

همچنین در این زمینه می‌توان به سـخن امیرمؤمنان علیه السـلام به براء بن عازب اشاره کرد که فرمود: ای براء! آیا حسین کشته می‌شـود و تـو زنـده‌ای و به او یـاری نمی‌رسـانی؟ براء گفت: ای امیر مؤمنـان! چنین چیزی رخ نخواهـد داد. وقـتی حسـین علیه السـلام به شـهادت رسید براء سـخن حضـرت را به یاد آورد و گفت: چه حسـرت و اندوه بزرگی است. حسـین علیه السلام به شهـادت رسـید و من همراهش نبودم تا در رکاب او کشـته شوم. هماننـد این مثال‌ها را در قسـمت‌های بعـدی به فراخور مطلب آنچه به خاطرم آید ذکر خواهم کرد. - . شرح نهج البلاغه ۲: ۷۷۲-۷۷۴ -

**[ترجمه]

«۷۶»

أَقُولُ، رُوِیَ فِی جَامِعِ الْأُصُولِ مِنَ الْمُوَطَّإِ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَیْدٍ الدُّؤَلِیِّ: أَنَّ عُمَرَ اسْتَشَارَ فِی حَدِّ الْخَمْرِ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام أَرَی أَنْ تَجْلِدَهُ ثَمَانِینَ جَلْدَةً فَإِنَّهُ إِذَا شَرِبَ سَکِرَ وَ إِذَا سَکِرَ هَذَی وَ إِذَا هَذَی افْتَرَی فَجَلَدَ عُمَرُ فِی حَدِّ الْخَمْرِ ثَمَانِینَ (۵).

۱- ۱. فی المصدر: یستفزک.

۲- ۲. السخل من القوم: رذیلهم.

۳- ۳. فی المصدر: و یحض.

۴- ۴. شرح النهج ۲: ۷۷۲ و ۷۷۴.

۵- ۵. تیسیر الوصول ۲: ۱۶. و فیه: ثمانین جلده فی حدّ الخمر.

وَ رُوِیَ عَنْ صَحِیحِ التِّرْمِذِیِّ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَقْضَاهُمْ عَلِیٌّ (۱).

**[ترجمه]مؤلف: در جامع الأصول آمده: عمر درباره حد شراب خوردن با علی علیه السلام مشورت کرد. حضرت فرمود: بر این باورم که باید هشتاد ضربه شلاق زده شود چرا که فرد اگر شراب بخورد مست می‌شود، اگر مست شود هذیان می گوید و اگر هذیان گوید افترا می‌زند، پس از آن عمر به کسانی که شراب خوردند هشتاد ضربه شلاق زد - . تیسیر الوصول۲: ۱۶ - .

انس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرد که فرمود: علی آگاه ترین آنها به قضاوت است.

**[ترجمه]

«۷۷»

نهج، [نهج البلاغه]: وَ اللَّهِ مَا مُعَاوِیَهُ بِأَدْهَی مِنِّی وَ لَکِنَّهُ یَغْدِرُ وَ یَفْجُرُ وَ لَوْ لَا کَرَاهِیَهُ الْغَدْرِ لَکُنْتُ أَدْهَی النَّاسِ (۲) وَ لَکِنْ کُلُّ غُدَرَهٍ فُجَرَهٌ وَ کُلُ (۳) فُجَرَهٍ کُفَرَهٌ وَ لِکُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ یُعْرَفُ بِهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ اللَّهِ مَا اسْتَغْفَلَ بِالْمَکِیدَهِ وَ لَا اسْتَغْمَزَ بِالشَّدِیدَهِ(۴).

**[ترجمه]نهج البلاغه: سوگند به خدا، معاویه از من سیاستمدارتر نیست امّا معاویه حیله گر و فاجر است. اگر نیرنگ ناپسند نبود من زیرک ترین افراد بودم، ولی همه نیرنگ‌کاران فاجر و همه فاجران کافرند. روز رستاخیز در دست هر حیله گری پرچمی است که با آن شناخته می شود. به خدا سوگند من با فریب‌کاری غافلگیر نمی شوم، و با سخت گیری ناتوان نخواهم شد - . نهج البلاغه ۱ :۴۴۱ - .

**[ترجمه]

بیان

الغمز العصر بالید و الکبس أی لا ألین بالخطب الشدید بل أصبر علیه و یروی بالراء المهمله أی لا أستجهل بشدائد المکاره.

**[ترجمه]غمز یعنی فشردن با دست، به این معنا که با سختی شدید نرم نمی‌شدم بلکه بر آن صبر می‌کردم و با راء هم آمده است یعنی با سختی‌های جان فرسا سبک و خفیف نمی‌شدم.

**[ترجمه]

«۷۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ مَطَرِ بْنِ أَرْقَمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرٍو الْفُقَیْمِیِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ قَبِیصَهَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَیْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سَبْعِینَ سُورَهً مِنَ الْقُرْآنِ أَخَذْتُهَا مِنْ فِیهِ وَ زَیْدٌ ذُو ذُؤَابَتَیْنِ یَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ وَ قَرَأْتُ سَائِرَ أَوْ قَالَ بَقِیَّهَ الْقُرْآنِ عَلَی خَیْرِ هَذِهِ

الْأُمَّهِ وَ أَقْضَاهَا بَعْدَ نَبِيِّهِمْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: عبدالله بن مسعود گفت: هفتاد سوره از قرآن را نزد رسول خدا خواندم و مستقیما از دهان مبارک وی آنها را گرفتم در آن هنگام زید دو کاکل مو داشت که دو طرف پیشانیش آویزان بود و با نوجوانان بازی می کرد سپس بقیه قرآن را در نزد بهترین فرد و آگاه ترین آنها به قضاوت بعد از رسول خدا یعنی علی بن ابی طالب خواندم - . امالی ابن الشیخ: ۳۲ - .

**[ترجمه]

«۷۹»

نهج، [نهج البلاغه]: مِنْ كَلَامِهِ علیه السلام لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ قَدِ اسْتَشَارَهُ فِی غَزْوَهِ الْفُرْسِ بِنَفْسِهِ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَمْ يَكُنْ نَصْرُهُ وَ لَا خِذْلَانُهُ بِكَثْرَهٍ وَ لَا بِقِلَّهٍ وَ هُوَ دِينُ اللَّهِ الَّذِی أَظْهَرَهُ وَ جُنْدُهُ الَّذِی أَعَدَّهُ وَ أَمَدَّهُ حَتَّى بَلَغَ وَ طَلَعَ حَيْثُ طَلَعَ (۶) وَ نَحْنُ عَلَى مَوْعُودٍ مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ مُنْجِزٌ وَعْدَهُ وَ نَاصِرٌ جُنْدَهُ وَ مَكَانُ الْقَيِّمِ بِالْأَمْرِ مَكَانُ النِّظَامِ مِنَ

۱- ۱. لم نجده فی التیسیر.

۲- ۲. فی المصدر: من أدهی الناس.

۳- ۳. فی المصدر: و لکل.

۴- ۴. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۴۴۱.

۵- ۵. أمالی ابن الشیخ: ۳۲.

۶- ۶. فی المصدر: حتی بلغ ما بلغ و طلع حیث طلع.

الْخَرَزِ(۱) يَجْمَعُهُ وَ يَضُمُّهُ فَإِنِ انْقَطَعَ النِّظَامُ تَفَرَّقَ (۲) وَ ذَهَبَ ثُمَّ لَمْ يَجْتَمِعْ بِحَذَافِيرِهِ أَبَداً وَ الْعَرَبُ الْيَوْمَ وَ إِنْ كَانُوا قَلِيلًا فَهُمْ كَثِيرُونَ بِالْإِسْلَامِ عَزِيزُونَ بِالاجْتِمَاعِ فَكُنْ قُطْباً وَ اسْتَدِرِ الرَّحَى بِالْعَرَبِ وَ أَصْلِهِمْ دُونَكَ نَارَ الْحَرْبِ فَإِنَّكَ إِنْ شَخَصْتَ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ انْتَقَضَتْ عَلَيْكَ الْعَرَبُ مِنْ أَطْرَافِهَا وَ أَقْطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ مَا تَدَعُ وَرَاءَكَ مِنَ الْعَوْرَاتِ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِمَّا بَيْنَ يَدَيْكَ إِنَّ الْأَعَاجِمَ إِنْ يَنْظُرُوا إِلَيْكَ غَداً يَقُولُوا هَذَا أَصْلُ الْعَرَبِ فَإِذَا اقْتَطَعْتُمُوهُ (۳) اسْتَرَحْتُمْ فَيَكُونُ ذَلِكَ أَشَدَّ لِكَلَبِهِمْ (۴) عَلَيْكَ وَ طَمَعِهِمْ فِيكَ فَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ مَسِيرِ الْقَوْمِ إِلَى قِتَالِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ هُوَ أَكْرَهُ لِمَسِيرِهِمْ مِنْكَ وَ هُوَ أَقْدَرُ عَلَى تَغْيِيرِ مَا يَكْرَهُ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ عَدَدِهِمْ فَإِنَّا لَمْ نَكُنْ نُقَاتِلُ فِيمَا مَضَى بِالْكَثْرَةِ وَ إِنَّمَا كُنَّا نُقَاتِلُ بِالنَّصْرِ وَ الْمَعُونَةِ(۵).

**[ترجمه]نهج البلاغه: عمر با امیر مؤمنان علی علیه السّلام مشورت کرد که آیا در جنگ ایران شرکت کند؟ حضرت پاسخ داد:پیروزی و شکست اسلام، به فراوانی و کمی طرفداران آن نبود. اسلام دین خداست که آن را پیروز ساخت و سپاه اوست که آن را آماده و یاری فرمود و رسید تا آنجا که باید برسد، در هر جا که لازم بود طلوع کرد، و ما بر وعده پروردگار خود امیدواریم که او به وعده خود وفا می‌کند و سپاه خود را یاری خواهد کرد. جایگاه رهبر چونان ریسمانی محکم است که مهره ها را متّحد ساخته به هم پیوند می دهد. اگر این رشته از هم بگلسد، مهره ها پراکنده و هر کدام به سویی خواهند افتاد و سپس هرگز جمع آوری نخواهند شد. عرب امروز اگر چه از نظر تعداد اندک، امّا با نعمت اسلام فراوانند و با اتّحاد و هماهنگی عزیز و قدرتمندند. چونان محور آسیاب جامعه را به گردش در آور، و با کمک مردم، جنگ را اداره کن، زیرا اگر تو از این سرزمین بیرون شوی، مخالفان عرب از هر سو تو را رها کرده و پیمان می‌شکنند، چنانکه حفظ مرزهای داخل که پشت سر می گذاری مهم تر از آن می‌شود که در پیش روی. همانا، عجم اگر فردا تو را در نبرد بنگرند، گویند این ریشه عرب است اگر آن را بریدید آسوده می گردید، و همین فکر سبب فشار و تهاجمات پیاپی آنان می شود و طمع ایشان در تو بیشتر گردد. اینکه گفتی آنان به راه افتاده اند تا با مسلمانان پیکار کنند، ناخشنودی خدا از تو بیشتر و خدا در دگرگون ساختن آنچه که دوست ندارد تواناتر است. امّا آنچه از فراوانی دشمن گفتی، ما در جنگ های گذشته با فراوانی سرباز نمی جنگیدیم، بلکه با یاری و کمک خدا مبارزه می کردیم - . نهج البلاغه ۱ : ۲۸۳[۱] - .

**[ترجمه]

«۸۰»

نبه،(۶) [تنبیه الخاطر] رُوِیَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ حَضَرَ مَجْلِسَ (۷) عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ یَوْماً وَ عِنْدَهُ كَعْبُ الْحِبْرُ إِذْ قَالَ (۸) یَا كَعْبُ أَ حَافِظٌ أَنْتَ لِلتَّوْرَاهِ- قَالَ كَعْبٌ إِنِّی لَأَحْفَظُ مِنْهَا كَثِیراً فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ جَنْبِهِ الْمَجْلِسِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ سَلْهُ أَیْنَ كَانَ اللَّهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ عَرْشَهُ وَ مِمَّ خَلَقَ الْمَاءَ الَّذِی جَعَلَ عَلَیْهِ عَرْشَهُ فَقَالَ عُمَرُ یَا كَعْبُ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ هَذَا عِلْمٌ فَقَالَ كَعْبٌ نَعَمْ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ نَجِدُ فِی الْأَصْلِ الْحَكِیمِ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى كَانَ قَدِیماً قَبْلَ خَلْقِ الْعَرْشِ وَ كَانَ عَلَى صَخْرَهِ بَیْتِ الْمَقْدِسِ فِی الْهَوَاءِ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ یَخْلُقَ عَرْشَهُ تَفَلَ تَفْلَهً كَانَتْ مِنْهَا الْبِحَارُ الْغَامِرَهُ وَ

ص: ۱۹۴

۱- ۱. النظام: الخیط الذی ینظم فیه اللؤلؤ و نحوه. و الخرز- بفتح الأول و الثانی-: ما ینظم فی السلک من الجذع و الودع.

۲- ۲. فى المصدر: فاذا انقطع النظام تفرق الخرز و ذهب.

۳- ۳. فى المصدر: قطعتموه.

۴- ۴. كلب على الامر: حرص عليه.

۵- ۵. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۲۸۳.

۶- ۶. فى(ك):« قب» و هو سهو.

۷- ۷. فى المصدر: فى مجلس.

۸- ۸. فى المصدر: و عنده كعب الاحبار اذ قال عمر اه.

اللَّجَجُ الدَّائِرَهُ فَهُنَاکَ خَلَقَ عَرْشَهُ مِنْ بَعْضِ الصَّخْرَهِ الَّتِی کَانَتْ تَحْتَهُ وَ آخِرُ مَا بَقِیَ مِنْهَا لَمَسْجِدُ قَدَّسَهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام حَاضِراً فَعَظَّمَ عَلَی رَبِّهِ وَ قَامَ عَلَی قَدَمَیْهِ وَ نَفَضَ ثِیَابَهُ فَأَقْسَمَ عَلَیْهِ عُمَرُ لَمَّا عَادَ إِلَی مَجْلِسِهِ فَفَعَلَهُ قَالَ عُمَرُ غُصَّ عَلَیْهَا یَا غَوَّاصُ مَا تَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَمَا عَلِمْتُکَ إِلَّا مُفَرِّجاً لِلْغَمِّ فَالْتَفَتَ عَلِیٌّ علیه السلام إِلَی کَعْبٍ فَقَالَ غَلُطَ أَصْحَابُکَ وَ حَرَّفُوا کُتُبَ اللَّهِ وَ فَتَحُوا الْفِرْیَهَ عَلَیْهِ یَا کَعْبُ وَیْحَکَ إِنَّ الصَّخْرَهَ الَّتِی زَعَمْتَ لَا تَحْوِی جَلَالَهُ وَ لَا تَسَعُ عَظَمَتَهُ وَ الْهَوَاءَ الَّذِی ذَکَرْتَ لَا یَجُوزُ أَقْطَارَهُ وَ لَوْ کَانَتِ الصَّخْرَهُ وَ الْهَوَاءُ قَدِیمَیْنِ مَعَهُ لَکَانَتْ لَهُمَا قِدْمَتُهُ وَ عَزَّ اللَّهُ وَ جَلَّ أَنْ یُقَالَ لَهُ مَکَانٌ یُومَأُ إِلَیْهِ وَ اللَّهُ لَیْسَ کَمَا یَقُولُ الْمُلْحِدُونَ وَ لَا کَمَا یَظُنُّ الْجَاهِلُونَ وَ لَکِنْ کَانَ وَ لَا مَکَانَ بِحَیْثُ لَا تَبْلُغُهُ الْأَذْهَانُ وَ قَوْلِی کَانَ عَجْزٌ عَنْ کَوْنِهِ (۱) وَ هُوَ مِمَّا عَلَّمَ مِنَ الْبَیَانِ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ خَلَقَ الْإِنْسانَ عَلَّمَهُ الْبَیانَ (۲) فَقَوْلِی لَهُ کَانَ مِمَّا عَلَّمَنِی الْبَیَانَ لِأَنْطِقَ بِحُجَجِهِ وَ عَظَمَتِهِ (۳) وَ کَانَ وَ لَمْ یَزَلْ رَبُّنَا مُقْتَدِراً عَلَی مَا یَشَاءُ مُحِیطاً بِکُلِّ الْأَشْیَاءِ ثُمَّ کَوَّنَ مَا أَرَادَ بِلَا فِکْرَهٍ حَادِثَهٍ لَهُ أَصَابَ وَ لَا شُبْهَهٍ دَخَلَتْ عَلَیْهِ فِیمَا أَرَادَ وَ إِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ نُوراً ابْتَدَعَهُ مِنْ غَیْرِ شَیْ ءٍ ثُمَّ خَلَقَ مِنْهُ ظُلْمَهً وَ کَانَ قَدِیراً أَنْ یَخْلُقَ الظُّلْمَهَ لَا مِنْ شَیْ ءٍ کَمَا خَلَقَ النُّورَ مِنْ غَیْرِ شَیْ ءٍ ثُمَّ خَلَقَ مِنَ الظُّلْمَهِ نُوراً وَ خَلَقَ مِنَ النُّورِ یَاقُوتَهً غِلَظُهَا کَغِلَظِ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِینَ ثُمَّ زَجَرَ الْیَاقُوتَهَ فَمَاعَتْ (۴) لِهَیْبَتِهِ فَصَارَتْ مَاءً مُرْتَعِداً وَ لَا یَزَالُ مُرْتَعِداً إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ ثُمَّ خَلَقَ عَرْشَهُ مِنْ نُورِهِ وَ جَعَلَهُ عَلَی الْمَاءِ وَ لِلْعَرْشِ عَشَرَهُ آلَافِ لِسَانٍ یُسَبِّحُ اللَّهُ کُلَّ لِسَانٍ مِنْهَا بِعَشَرَهِ آلَافِ

۱- ۱. فی المصدر: و قولی« کان» محدث کونه. و فی(م) و(د): و قولی« کان» مخبر کونه.

۲- ۲. سوره الرحمن: ۳ و ۴.

۳- ۳. فی المصدر: لانطق بعظمه الحجه المنان، و لم یزل اه.

۴- ۴. أی ذابت.

لُغَةٍ لَيسَ فِيهَا لُغَةٌ تُشْبِهُ الْأُخْرَى وَ كَانَ الْعَرْشُ عَلَى الْمَاءِ مِنْ دُونِهِ حُجُبُ الضَّبَابِ (۱) وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ لِيَبْلُوَكُمْ (۲) يَا كَعْبُ وَيْحَكَ إِنَّ مَنْ كَانَتِ الْبِحَارُ تَفْلَتَهُ عَلَى قَوْلِكَ كَانَ أَعْظَمَ مِنْ أَنْ تَحْوِيَهُ صَخْرَةُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ أَوْ تَحْوِيَهُ الْهَوَاءُ الَّذِي أَشَرْتَ إِلَيْهِ أَنَّهُ حَلَّ فِيهِ فَضَحِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَ قَالَ هَذَا هُوَ الْأَمْرُ وَ هَكَذَا يَكُونُ الْعِلْمُ لَا كَعِلْمِكَ يَا كَعْبُ لَا عِشْتُ إِلَى زَمَانٍ لَا أَرَى فِيهِ أَبَا حَسَنٍ (۳).

**[ترجمه]تنبیه الخاطر: از ابن عباس روایت شده است که روزی در مجلس عمر بن خطاب در حالی که نزدش کعب الحبر بود حضور یافت. عمر به کعب گفت: ای کعب! آیا تورات را حفظ هستی؟ گفت: بسیاری از آن را حفظ کرده‌ام. مردی از اطراف مجلس پرسید: یا امیرمؤمنان از وی بپرس خداوند قبل از آنکه عرش را خلق کند کجا بود؟ و آبی که عرشش را بر روی آن قرار داده از چه چیزی آفریده شده است؟ عمر گفت: ای کعب آیا چیزی در این باره می دانی؟ گفت: بله ای امیر مؤمنان. در کتاب ما - الأصل الحکیم - آمده است که خداوند متعال قدیم و قبل از خلق عرش بود و بر روی صخره‌ای در بیت المقدس در هواء بود. وقتی خواست که عرش را خلق کند آب دهانی انداخت که از آن دریاهای ژرف و امواج بزرگ و گردان شکل گرفت، و عرشش را از قسمتی از صخره‌ای که در زیرش بود خلق کرد و بقیه آن صخره را هم به مسجدی تبدیل و آن را مقدس کرد. ابن عباس گفت: علی بن ابی طالب هم آنجا حاضر بود، پروردگارش را تعظیم کرد و برخاست و پیراهنش را تکاند و قصد رفتن کرد. عمر او را قسم داد که به محل خود بازگردد و علی علیه السلام قبول کرد. عمر به حضرت گفت: ای غواص! در این مسئله غوطه ور شو، ای ابا الحسن! تو چه نظری داری؟ همواره تو را برطرف کننده غم و اندوه دیده‌ام. علی علیه السلام نظری به کعب انداخت و فرمود: دوستان تو اشتباه کردند و کتاب الهی را تحریف کردند و به آن افترا بستند. ای کعب! وای بر تو! این صخره‌ای که تو گمان می کنی ذات جلاله الله را در بر نمی گیرد و گنجایش عظمت او را ندارد، هوائی هم که از آن صحبت می کنی عظمت او را در بر نمی گیرد. اگر صخره و هواء از قدیم با پروردگار بوده‌اند پس حتما باید قدمتی همچون او را داشته باشند. پروردگار متعال منزه از آن است که مکانی داشته باشد که به آن اشاره شود. سوگند به خدا، پروردگار آن گونه که ملحدان می گویند و جاهلان گمان می کنند نیست. او بود و مکانی نبود تا جائی که ذهن ها او را در نمی‌یابند و سخن من (کان، بود) خبر دهنده است از بودن او و آن بدین خاطر است که او مرا بیان آموخته است، چنان که می‌فرماید: «خلق الإنسان علمه البیان - . الرحمن / ۳ - » {انسان

را آفرید. به او بیان آموخت} بنابراین سخن من «کان» از بودن او، برآمده از بیانی است که او به من آموخت تا از حجت ها و عظمتش سخن گویم. خداوند متعال بود و دائما بر هر آنچه که می خواست قادر بود و بر تمام اشیاء احاطه داشت. سپس هر آنچه را که خواست بدون فکری که برای او حادث شود به وجود آورد و هیچ شبهه‌ای در آنچه که خواست وارد نشد. او نوری را آفرید که آن را از هیچ چیز به وجود آورد سپس تاریکی را از آن آفرید و قادر بود که تاریکی را هم همچون نور از هیچ چیز خلق کند. سپس از تاریکی نوری را آفرید و از نور یاقوتی را به وجود آورد که غلظت آن به غلظت هفت آسمان و هفت زمین بود. آن یاقوت شکافت و در برابر هیبت الهی ذوب شد و به آب لرزان و مضطربی تبدیل شد و تا قیامت هم لرزان باقی خواهد ماند. بعد از آن خداوند عرشش را از نور خود به وجود آورد و آن را بر روی آب قرار دارد. عرش ده هزار زبان دارد که هر کدام از آنها با ده هزار زبان پروردگار متعال را تسبیح می کند که هیچ کدام از آنها با هم شباهت ندارد و عرش الهی بر روی آب است و در پایین آن حجابی از ابرها و مه است چنان که می‌فرماید: «وَ کانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ لِيَبْلُوَكُم - . هود

عرش او بر آب بـود تـا شـما را بیازمایـد}، ای کعب وای بر تو! آنکس که آب دهـان او دریاهـا را به وجود آورد چنـان که تو می‌گوئی بزرگتر از آن است که صخره‌ای در بیت المقدس و یا هوائی که به آن اشاره کردی که او بر آن قرار گرفته، او را در بر بگیرد. در این هنگام عمر بن خطاب خندیـد و گفت: این است امر و این است علم، نه علم تو ای کعب. سـپس گفت: زنـده نباشم در زمانی که تو را در آن نبینم ای ابا الحسن - . تنبیه الخواطر ۲: ۵،۶ -

**[ترجمه]

«۸۱»

قب، [المنـاقب] لابن شـهرآشوب: مِنْ فَرْطِ حِكْمَتِهِ علیه السـلام كَتَبَ مُعَـاوِيَهُ إِلَى أَبِى أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَمَّا بَعْـدُ فَحَاجَيْتُكَ بِمَا لَا تَنْسَى شَيْبَاءُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَخْبَرَهُ أَنَّهُ مِنْ قَتَلَهِ عُثْمَانَ وَ أَنَّ مَنْ قَتَلَ عِنْدَهُ بِمَنْزِلَهِ الشَّيْبَاءِ(۴) فَإِنَّ الشَّيْبَاءَ لَا تَنْسَى قَاتِلَ بِكْرِهَا وَ لَا أَبَا عُذْرِهَا أَبَداً(۵).

**[ترجمه]منـاقب ابن شـهر آشوب: و از وفور حکمت امیرمؤمنـان می توان اشـاره کرد به این مـاجرا که: معاویه برای ابو ایوب انصاری نوشت: «اما بعـد با تو محاجّه - دلیل آوردن و مخاصـمه - کردم با آنچه که شـیباء آن را فراموش نمی کند». امام علی علیه السـلام فرمود: معـاویه به ابو ایوب خبر داده که او از قاتلان عثمان است و کسـی که در میان قاتلان عثمان است در نزد او همچون شـیباء - دوشـیزه‌ای که بکـارت او را بردارنـد - است، زیرا شـیباء، پـاره‌کننـده بکـارت خود و صاحب بکارت خود را فراموش نمی‌کند - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۷۵ - .

**[ترجمه]

بیان

لعل معاویه کتب ذلک إلی أبی أیوب علی سبیل الإلغاز للامتحان فبینه علیه السلام قوله فحاجیتک أی فحاججتک و خاصمتک من قبیـل أملیت و أمللت أو هو من الأحجیه قال الجوهری حاجیته فحجوته إذا داعیته فغلبته و الاسم الحجیا و الأحجیه و هی لعبه و أغلوطه یتعـاطی النـاس بینهم (۶) انتهی فعلی الأـول المعنی خاصـمتک بقتـل عثمـان و عبر عن قتله بمـا سـنذکره و علی الثانی المعنی ألقی إلیـک أحجیه و أمتحنـک بهـا و قـال الجوهری بـاتت فلانه بلیله شـیباء بالإضافه إذا افتضت و باتت بلیله حره إذا لم تفتض (۷).

و قال المیدانی فی کتاب مجمع الأمثال: العرب تسمی اللیله التی تفترع

۱- ۱. جمع الضبابه: سحابه تغشى الأرض، يقال لها بالفارسيه« مه».

۲- ۲. سوره هود: ۷.

۳- ۳. تنبيه الخواطر ۲: ۵ و ۶.

۴- ۴. فى المصدر: مثل الشيباء.

۵- ۵. مناقب آل أبى طالب ۱: ۲۷۵.

۶- ۶. الصحاح: ۲۳۰۹ و فيه: يتعاطاها الناس.

۷- ۷. الصحاح: ۱۶۰.

فیهـا المرأه لیله شـیباء و تسـمی اللیله التی لاـ یقـدر الزوج فیهـا علی افتضاضـها لیله حره فیقـال باتت فلانه بلیله حره إذا لم یغلبها الزوج و بـاتت بلیله شـیباء إذا غلبها فافتضـها یضـربان للغالب و المغلوب (۱) و قـال فی موضع آخر فی المثـل لا تنسـی المرأه أبا عذرها و قاتل بکرها أی أول ولدها یضرب فی المحافظه علی الحقوق انتهی (۲).

و قال الجوهری یقال فلان أبو عـذرها إذا کان هو الذی افترعها و افتضـها(۳) فأشار معاویه إلی کونه من قتله عثمان إشاره بعیـده حیث ذکر الشیباء و عدم نسیانها المأخوذ فی المثل المعروف و ما یشیر إلیه الکلام إشاره قریبه هو عدم نسیان من أزال بکارتها و لما کان فی المثل المعروف یـذکر قاتل بکرها مع أبی عـذرها أشار بـذلک إلیه إشاره بعیده فأما کلامه علیه السـلام فقوله أخبره علی صـیغه الماضـی أی أخبر معاویه أبا أیوب فی هـذا الکلام بأنه من قتله عثمان و أن من قتل عثمان عند معاویه بمنزله الشـیباء أی یزعم معاویه أن من قتل عثمان ینبغی أن لا ینسـی قتله أبدا و ینتظر الانتقام کما لا تنسی الشیباء قاتل بکرها و فی بعض النسخ غیره مکان عنـده و هو أظهر و یحتمل أن یکون فی کلامه علیه السـلام تقـدیر مضاف أی من قتل عثمان عند معاویه بمنزله قاتل بکر الشیباء فیکون معاویه شـبه نفسه بالشـیباء و بین أنه لا ینسـی قتل عثمان أبدا کما لا تنسـی الشـیباء قاتل بکرها فتدبر فإنه من غوامض الأخبار.

**[ترجمه]چه بسا معاویه که خدا او را لعنت کند، این نامه را به صورت معماگونه برای ابو ایوب فرسـتاده و قصد امتحان او را داشـته است و علی علیه السـلام سـخن او را روشن و تبیین کرد. اما سخنش: «فحاجّیتک» یعنی حجت و دلیل آوردم و مخاصمه کردم و ایـن همچـون: «املیـت و امللـت» است، یـا این که از «احجیه» یعنی معمـا و چیسـتان است. جـوهری می گویـد: حـاجیته فحجوته: هرگـاه بـا او محاجه کرده و بر او غلبه کردم و اسم آن الحجیّا و الأحجیه است به معنای بازی و چیسـتانی که مردم در میان خود از آن اسـتفاده می کنند - . الصـحاح: ۲۳۰۹ - . پایـان سـخن. بر مبنـای قول اول، معنا آن است که به قتل عثمان با تو دشـمنی و خصومت کردم و بـا کلامی از قتل او سـخن گفت که خواهیم گفت. اما بر مبنای قول دوم، معنا آن است که معما و چیسـتانی را بر تو عرضه می‌دارم و تو را بـا آن امتحـان می کنم. جوهری گفت: بـاتت فلانـه بلیله شـیباء (در حالت اضافه) یعنی گوهر دوشیز گی او پاره شد و باتت بلیله حره، یعنی پاره نشد - . الصحاح: ۱۶۰ - .

میـدانی در کتـاب مجمع الأمثال آورده است: عرب شبی را که در آن پرده بکارت دوشـیزه پاره می‌شود (لیله شـیباء) و شبی را که در آن فرد نمی‌توانـد پرده بکارت دوشـیزه را پاره کنـد (لیله حره، شبی که داماد از کار بمانـد) گویند. به عنوان مثال گفته می‌شـود: (بـاتت فلانـه بلیلـه حره) وقتی است که مرد نتوانـد بر او غلبه کنـد و (بـاتت بلیله شـیباء) وقـتی بر او غلبه کنـد و پرده بکارتش را بردارد، این دو مثال برای غالب و مغلوب زده می‌شود - . مجمع الأمثال ۱: ۱۰۷ - .

در جایی دیگر می گویـد : لا تنسـی المراه ابا عـذرها و قاتل بکرها (زن زفاف کرده، هیچگاه از بین‌برنده بکارت و گوهر ربای خویش را فراموش نمی‌کند) برای رعایت حقوق آورده می‌شود. پایان.

جوهری گفت: گفته می‌شود: فلان ابو عذرها، یعنی او کسی است که پرده بکارتش را برداشته است - . الصحاح: ۷۳۸ - .

اشاره معاویه به بودن ابو ایوب انصاری در میان قاتلان عثمان اشاره بعیدی است که شیباء و فراموش نکردن او را ذکر کرده که از مثـل معروف گرفته شـده است. امـا آنچه که کلاـم به آن اشـاره می‌کنـد اشاره قریبی است و آن عـدم فراموش کردن گوهر

ربای خود در شب زفاف است و از آنجا که در ضرب المثل معروف (قاتل بکرها) با (ابی عـذرها) ذکر شـده اشاره بعیـدی به آن است. اما سخن آن حضـرت: (أخبره) به صورت فعل ماضی یعنی معاویه ابو ایوب را خبردار کرد که از قاتلان عثمان است و کسـی که عثمان را کشـته باشـد نزد معاویه به منزله (شـیباء) است یعنی معاویه گمان می کند که کسـی که قاتل عثمان اسـت نباید هرگز عمل خود را فراموش کند و هر لحظه منتظر انتقام باشد، همچنانکه دوشـیزه، قاتل بکارت خود را فراموش نمی کند. در بعضـی از نسـخه ها (غیره) به جای (عنـده) آمده است و این واضح تر است و احتمال دارد که در کلام آن حضـرت، تقدیر مضاف باشد؛ یعنی کسـی که عثمان را به قتل رسانده نزد معاویه همچون قاتل بکارت دوشیزه است به این معنا که معاویه خود را به دوشـیزه‌ای که در شب زفـاف گوهر زنـانگی او ربوده می‌شود تشبیه کرده و اعلام نموده که همچنـان که چنین زنی قاتل بکـارت خود را هیچگـاه فراموش نمی کنـد او هم قتـل عثمان را هیچگاه فراموش نخواهـد کرد. دراین موضوع تـدبر کن که از اخبار پیچیده است.

**[ترجمه]

«۸۲»

خص، [منتخب البصائر] سَعْدٌ(۴) عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِبْرَاهِيمَ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَى إِلَى مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَدْ فَنِيَتْ أَيَّامُكَ وَ ذَهَبَتْ دُنْيَاكَ وَ احْتَجْتَ إِلَى لِقَاءِ رَبِّكَ فَرَفَعَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله

ص: ۱۹۷

۱- ۱. مجمع الامثال ۱: ۱۰۷.

۲- ۲. لم نظفر بموضعه.

۳- ۳. الصحاح: ۷۳۸.

۴- ۴. فی المصدر: أحمد بن محمّد عن ابن عیسی.

يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ بَاسِطاً وَ هُوَ يَقُولُ عِدَتَكَ الَّتِي وَعَدْتَنِي إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ أَنِ ائْتِ أَحُداً أَنْتَ وَ مَنْ تَثِقُ بِهِ (۱) فَأَعَادَ الدُّعَاءَ فَأَوْحَى اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ إِلَيْهِ امْضِ أَنْتَ وَ ابْنُ عَمِّكَ حَتَّى تَأْتِيَ أُحُداً وَ تَصْعَدَ(۲) عَلَى ظَهْرِهِ وَ اجْعَلِ الْقِبْلَةَ فِي ظَهْرِكَ ثُمَّ ادْعُ وَحْشَ الْجَبَلِ تُجِبْكَ فَإِذَا أَجَابَتْكَ تَعْمَدُ(۳) إِلَى جَفْرَةٍ مِنْهُنَّ أُنْثَى وَ هِيَ الَّتِي تُدْعَى الْجَفْرَةَ حِينَ نَاهَدَ(۴) قَرْنَاهَا الطُّلُوعَ تَشْخُبُ أودجها [أَوْدَاجُهَا] دماً وَ هِيَ الَّتِي لَكَ فَمُرِ ابْنَ عَمِّكَ فَلْيَقُمْ إِلَيْهَا فَلْيَذْبَحْهَا وَ لْيَسْلَخْهَا مِنْ قِبَلِ الرَّقَبَةِ يَقْلِبُ (۵) دَاخِلَهَا فَإِنَّهُ سَيَجِدُهَا مَدْبُوغَةً وَ سَأُنْزِلُ عَلَيْكَ الرُّوحَ الْأَمِينَ وَ جَبْرَئِيلَ وَ مَعَهُ دَوَاةٌ وَ قَلَمٌ وَ مِدَادٌ لَيْسَ هُوَ مِنْ مِدَادِ الْأَرْضِ يَبْقَى الْمِدَادُ وَ يَبْقَى الْجِلْدُ لَا تَأْكُلُهُ الْأَرْضُ وَ لَا تُبْلِيهِ التُّرَابُ لَا يَزْدَادُ كُلَّمَا نُشِرَ إِلَّا جِدَّةً غَيْرَ أَنَّهُ مَحْفُوظٌ مَسْتُورٌ يَأْتِيكَ عِلْمٌ وَحْيٍ بِعِلْمِ مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ إِلَيْكَ وَ تُمْلِيهِ عَلَى ابْنِ عَمِّكَ وَ لْيَكْتُبْ وَ لْيَسْتَمِدَّ مِنْ تِلْكَ الدَّوَاةِ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْجَبَلِ فَفَعَلَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ وَ صَادَفَ مَا وَصَفَهُ لَهُ رَبُّهُ فَلَمَّا ابْتَدَأَ عَلِيٌّ عليه السلام فِي سَلْخِ الْجَفْرَةِ نَزَلَ جَبْرَئِيلُ وَ الرُّوحُ الْأَمِينُ وَ عِدَّةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ لَا يُحْصِي عَدَدَهُمْ إِلَّا اللَّهُ وَ مَنْ حَضَرَ ذَلِكَ الْمَجْلِسَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ جَاءَتْهُ الدَّوَاةُ وَ الْمِدَادُ خَضِرٌ كَهَيْئَةِ الْبَقْلِ وَ أَشَدَّ خُضْرَةً وَ أَنْوَرَ(۶) ثُمَّ نَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ كَتَبَ عَلِيٌّ عليه السلام يَصِفُ (۷) كُلَّ زَمَانٍ وَ مَا فِيهِ وَ يُخْبِرُهُ بِالظَّهْرِ وَ الْبَطْنِ وَ أَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ فَسَّرَ لَهُ أَشْيَاءَ لَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهَا إِلَّا اللَّهُ

۱- ۱. أى مع من تثق به.

۲- ۲. فى المصدر: ثم تصعد.

۳- ۳. صيغه أمر من« تعمد» أى قصد.

۴- ۴. أى أشرف.

۵- ۵. فى المصدر: و يقلب.

۶- ۶. من النور- بفتح النون-: الزهر.

۷- ۷. فى المصدر و فى هامش(د): إلّا انه يصف.

وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِكُلِّ عَدُوٍّ يَكُونُ لَهُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِنَ الْأَزْمِنَهِ حَتَّى فَهِمَ ذَلِكَ كُلَّهُ وَ كَتَبَهُ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِأَمْرِ مَا يَحْدُثُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ الصَّبْرَ الصَّبْرَ وَ أَوْصَى إِلَيْنَا بِالصَّبْرِ(۱) وَ التَّسْلِيمِ حَتَّى يَخْرُجَ الْفَرَجُ وَ أَخْبَرَهُ بِأَشْرَاطِهِ وَ أَوَانِهِ وَ أَشْرَاطِ تَوَلُّدِهِ وَ عَلَامَاتٍ تَكُونُ فِي مُلْكِ بَنِي هَاشِمٍ فَمِنْ هَذَا الْكِتَابِ اسْتُخْرِجَتْ أَحَادِيثُ الْمَلَاحِمِ كُلُّهَا وَ صَارَ الْوَلِيُّ إِذَا قُضِيَ (۲) إِلَيْهِ الْأَمْرُ تَكَلَّمَ بِالْعَجَبِ (۳).

**[ترجمه]منتخب البصائر: امام کاظم علیه السلام فرمود: خداوند متعال به رسول خدا صلی الله علیه و آله وحی کرد که عمر تو تمام شده است و دنیایت به پایان رسیده و به لقای پروردگار نیازمند شده‌ای. رسول خدا دستانش را به طرف آسمان بلند کرد و فرمود: پروردگارا! وعده‌ای را که به من دادی برآورده نمی‌کنی همانا که تو خلاف وعده نمی‌کنی. خداوند متعال به او وحی کرد: ای محمد! همراه کسی که به او اعتماد داری به کوه احد بیا. پیامبر دعایش را دوباره تکرار کرد. خداوند متعال این بار فرمود: تو و پسر عمویت به راه افتید تا به احد برسید. بر پشت او بالا رو و قبله را پشتت قرار ده سپس حیوانات وحشی آنجا را صدا زن. نزد تو می‌آیند. وقتی آمدند، بزغاله‌ای مؤنث - بزغاله را آنگاه که چهار ماهه باشد و تازه شاخ های آن در آمده باشند جفره می‌نامند - را که از رگهایش خون فوران کند قصد کن. آن مال تو است و به پسر عمویت دستور ده تا به طرفش رود و آن را ذبح کند. سپس از ناحیه گردن پوست آن را بکند و داخلش را زیر و رو کند پی خواهد برد که دباغی شده است. بعد از آن روح الأمین و جبرئیل بر تو نازل خواهند شد و همراه جبرئیل، مرکب و قلم و مدادی است که همچون مدادهای زمینی نیست، زیرا آن نوشته و پوستی که بر روی آن نوشته می‌شود تا ابد از بین نخواهد رفت؛ موریانه آن را نخواهد خورد و خاک آن را فاسد نخواهد کرد و هر بار که باز شود نو خواهد شد اما در عین حال، محفوظ و مستور باقی خواهد ماند و در آن از هر آنچه که بوده و در آینده خواهد بود به تو خبر داده می شود. آن را بر پسر عمویت املاـ می‌کنی و باید او بنویسد و از آن مرکبی که جبرئیل آورد استفاده کند.

رسول خدا برای رسیدن به احد به راه افتاد و آنچه را که خداوند به او دستور داده بود انجام داد و با آنچه که برایش وصف کرده بود روبرو شد. وقتی علی علیه السلام شروع به پوست کندن بزغاله کرد جبرئیل و روح الأمین با ملائکه بی‌شماری که تعداد آنها را فقط خداوند می‌داند بر او نازل شدند. جبرئیل نزد علی علیه السلام آمد و با دیگر حاضران آن مجلس در مقابل او قرار گرفت. مرکب و مدادی که همچون گیاهی سبز و حتی سبزتر از آن بود نزد او آمد. سپس وحی بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شد و علی علیه السلام شروع به نوشتن کرد. جبرئیل برای پیامبر هر دوره زمانی و هر آنچه را که در آن بود وصف کرد و او را از ظاهر و باطن تمام چیزها و آنچه که بوده و تا روز قیامت خواهد بود با خبر کرد و چیزهایی را بای او گفت که تاویلش را تنها خداوند و راسخان در علم می دانند. سپس پیامبر را از تمام دشمنان آنها در کلیه زمانها با خبر کرد تا این که همه آنها را فهمید و نوشت. آنگاه پیامبر را از آنچه که برای علی علیه السلام و یارانش بعد از وفات او رخ می‌دهد خبردار کرد. پس، از او درباره آن سؤال کرد و او فرمود: صبر ، صبر، و ما را به صبر و تسلیم دستور داد تا زمانی که فرج فرا رسد و در ادامه، پیامبر را از نشانه های آن و زمان و علائم تولدش(مهدی) و نشانه هایی که در ملک بنی هاشم خواهد بود آگاه کرد.

از این کتاب است که همه احادیث ملاحم - غیب‌گوئی - استخراج شده است و امام آنگاه که به امامت می رسد از چیزهای شگفت انگیز خبر می دهد.

**[ترجمه]

بیان

الجفر من أولاد الشاه ما عظم و استكرش (۴) أو بلغ أربعه أشهر قوله و هی التی هو تفسیر للجفره أی الأنثی من الضأن تسمی جفره فی أوان طلوع قرنه و هذا معترض و قوله تشخب راجع إلی ما قبله.

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی مَزَارٍ كَبِیرٍ مِنْ مُؤَلَّفَاتِ السَّیِّدِ فَخَّارٍ أَوْ بَعْضِ مَنْ عَاصَرَهُ مِنَ الْأَفَاضِلِ الْكِبَارِ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو الْمَكَارِمِ حَمْزَهُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ زُهْرَهَ الْعَلَوِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الشَّیْخِ مُحَمَّدِ بْنِ بَابَوَیْهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الصَّوْلِیِّ عَنْ عَوْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكِنْدِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مِیثَمٍ عَنْ مِیثَمٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَصْحَرَ بِی مَوْلَایَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَیْلَهً مِنَ اللَّیَالِی قَدْ خَرَجَ مِنَ الْكُوفَهِ وَ انْتَهَی إِلَی مَسْجِدِ جُعْفِیٍّ تَوَجَّهَ إِلَی الْقِبْلَهِ وَ صَلَّی أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فَلَمَّا سَلَّمَ وَ سَبَّحَ بَسَطَ كَفَّیْهِ وَ قَالَ إِلَهِی كَیْفَ أَدْعُوكَ وَ قَدْ عَصَیْتُكَ إِلَی آخِرِ الدُّعَاءِ ثُمَّ قَامَ وَ خَرَجَ فَاتَّبَعْتُهُ حَتَّی خَرَجَ إِلَی الصَّحْرَاءِ وَ خَطَّ لِی خَطَّهً وَ قَالَ إِیَّاكَ أَنْ تُجَاوِزَ هَذِهِ الْخَطَّهَ وَ مَضَی عَنِّی وَ كَانَتْ لَیْلَهً مُدْلَهِمَّهً فَقُلْتُ یَا نَفْسِی أَسْلَمْتَ مَوْلَاكَ وَ لَهُ أَعْدَاءٌ كَثِیرَهٌ أَیُّ عُذْرٍ یَكُونُ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ رَسُولِهِ وَ اللَّهِ لَأَقْفُوَنَّ أَثَرَهُ وَ لَأَعْلَمَنَّ خَبَرَهُ وَ إِنْ كُنْتُ قَدْ خَالَفْتُ أَمْرَهُ وَ جَعَلْتُ أَتَّبِعُ أَثَرَهُ فَوَجَدْتُهُ علیه السلام مُطَّلِعاً فِی الْبِئْرِ إِلَی نِصْفِهِ یُخَاطِبُ الْبِئْرَ وَ الْبِئْرُ تُخَاطِبُهُ فَحَسَّ بِی وَ الْتَفَتَ علیه السلام وَ قَالَ مَنْ قُلْتُ

۱- ۱. فی المصدر: و أوصی الینا بالصبر و أوصی أشیاعهم بالصبر اه.

۲- ۲. فی المصدر: إذا افصی.

۳- ۳. مختصر البصائر: ۵۷ و ۵۸.

۴- ۴. أی عظم بطنه و أخذ فی الاكل.

مِيثَمٌ قَالَ يَا مِيثَمُ أَ لَمْ آمُرْكَ أَنْ لَا تُجَاوِزَ(۱) الْخَطَّهَ قُلْتُ يَا مَوْلَایَ خَشِیتُ عَلَیْکَ مِنَ الْأَعْدَاءِ فَلَمْ يَصْبِرْ لِذَلِکَ قَلْبِی فَقَالَ أَ سَمِعْتَ مِمَّا قُلْتُ شَيْئاً قُلْتُ لَا یَا مَوْلَایَ فَقَالَ یَا مِیثَمُ:

وَ فِی الصَّدْرِ لُبَانَاتٌ (۲)*** إِذَا ضَاقَ لَهَا صَدْرِی

نَکَتُّ الْأَرْضَ بِالْکَفِ***وَ أَبْدَیْتُ لَهَا سِرِّی

فَمَهْمَا تُنْبِتُ الْأَرْضُ***فَذَاکَ النَّبْتُ مِنْ بَذْرِی

أقول: تمامه فی کتاب المزار.

و أقول: أخبار علمه صلوات الله علیه مسطوره فی الأبواب السابقه و اللاحقه لا سیما باب إخباره علیه السلام بالمغیبات و قد أوردت کثیرا منها فی باب وصیه النبی صلی الله علیه و آله و باب أن جمیع العلوم فی القرآن و أبواب علوم الأئمه علیهم السلام.

**[ترجمه]«الجفر» بچه گوسفند است آنگاه که بزرگ و شکمش بزرگ شود و شروع به خوردن کند یا اینکه به چهار ماهگی برسد، «وهی التی» جمله معترضه است و تفسیر جفره است یعنی مادینه گوسفند که تازه شاخ درآورده است و «تشخب» به ما قبل آن بر می گردد .

مؤلف: در کتابی بزرگ درباره زیارات از نوشته های سید فخار و یا شخصی دیگر از عالمان فاضل هم عصر او یافتم که با سند از میثم تمار رضی الله عنه روایت کرد که گفت: شبی مولایم امیرمؤمنان علی علیه السلام مرا به صحرا برد. او از کوفه خارج شد و به مسجد جُعْفِیٍّ رسید به طرف قبله ایستاد و چهار رکعت نماز به جای آورد. وقتی سلام داد وتسبیح به جای آورد دستهایش را به طرف آسمان بلند کرد و فرمود: پروردگارم! من که نافرمانی تو را انجام داده‌ام چگونه تو را بخوانم تا آخر دعا، سپس بلند شد و آنجا را ترک کرد. او را دنبال کردم تا وارد صحرا شد در آنجا برای من خطی کشید و گفت: مواظب باش که از این خط جلوتر نیایی و مرا دنبال نکنی. امیرمؤمنان از من دور شد. شب بسیار تاریکی بود به خودم گفتم: ای نفسم! مولایت را که دشمنان زیادی دارد تنها گذاشتی و تسلیم امر او شدی. اگر اتفاقی برایش افتد چه عذری پیش خدا و رسول خدا خواهی داشت؟ به خدا سوگند او را دنبال خواهم کرد اگرچه که با دستور او مخالفت کنم، به دنبالش رفتم او را در حالی که نصف بدنش را در چاهی فرو برده بود و با چاه سخن می گفت و چاه هم با او سخن می گفت. حضور مرا احساس کرد و به طرف من چرخید و فرمود: چه کسی آنجاست؟ گفتم: میثم، فرمود: ای میثم! مگر به تو نگفتم که حق نداری از آن خط فراتر آیی؟ گفتم: سرورم ترسیدم که دشمنانت به تو آسیبی رسانند. دلم طاقت نیاورد و دنبالت کردم، فرمود: آیا از سخنانی که گفتم چیزی شنیدی؟ گفتم نه سرورم، فرمود: ای میثم

- سینه ام از اندوه و درد هایی که در آن است به تنگ آمده است.

- با کف دستم زمین را کوبیدم و دردهایم را به او گفتم.

- هر آنچه در زمین می‌روید از بذری است که من در آن پاشیده‌ام.

مؤلف: این روایت به صورت کامل در کتاب المزار می آید.

مؤلـف: احـادیث علم حضـرت در بابهـای قبلی و بعـدی به تحریر در آمـده است به ویژه در بـاب خـبردادن حضـرت از غیب و بسیاری از آنها را در باب وصیه النبی و باب انّ جمیع العلوم فی القرآن و بابهای علوم الأئمه آوردهام .

**[ترجمه]

باب ۹۴ أنه علیه السلام باب مدینه العلم و الحکمه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَبُو مَنْصُورٍ السُّکَّرِیُّ عَنْ جَدِّهِ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی خَالِدٍ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السـلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا مَدِینَهُ الْجَنَّهِ(۳) وَ أَنْتَ بَابُهَا یَا عَلِیُّ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یَدْخُلُهَا مِنْ غَیْرِ بَابِهَا(۴).

**[ترجمه]امالی طوسـی: علی علیه السـلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر حکمت و تو ای علی دروازه آن هستی. دروغ گفت کسی که گمان می‌کند از غیر این در وارد این شهر می‌شود - . امالی الطوسی: ۱۹۴ - .

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ اللَّیْثِیُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ یَعْقُوبَ

۱- ۱. فی(م) و(د): أن لا تتجاوز.

۲- ۲. جمع اللبانه: الحاجه من غیر فاقه بل من همه.

۳- ۳. مدینه الحکمه خ ل.

۴- ۴. أمالی الطوسیّ: ۱۹۴.

بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا مَدِينَةُ الْحِكْمَةِ(۱) وَ هِيَ الْجَنَّةُ وَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ بَابُهَا فَكَيْفَ يَهْتَدِي الْمُهْتَدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَ لَا يَهْتَدِي إِلَيْهَا إِلَّا مِنْ بَابِهَا(۲).

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الغضائری عن الصدوق: مثله (۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام محمد باقر از پدرانش علیهم السلام نقل کرد: رسول خدا صلی الله علیه و اله فرمود: من شهر حکمتم که بهشت است و تو ای علی دروازه آن هستی. چگونه کسی به بهشت راه برد جز از دروازه‌اش؟!. - . امالی الصدوق: ۲۳۳، ۲۳۴ -

امالی طوسی: غضائری هم به نقل از صدوق مانند آن را آورده است. - . امالی الطوسی: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ وَ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مَرْوَانَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خَيْثَمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْمَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله آخِذاً(۴) بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام وَ هُوَ يَقُولُ هَذَا أَمِيرُ الْبَرَرَةِ وَ قَاتِلُ الْفَجَرَةِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ ثُمَّ رَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ أَنَا مَدِينَةُ الْحِكْمَةِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْحِكْمَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ (۵).

**[ترجمه]امالی طوسی: جابر بن عبدالله انصاری گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که دست علی بن ابی طالب را گرفته است و می‌فرمایـد: این امیر نیکوکاران و قاتل تباهکاران است. کسی که او را یاری رساند پیروز و کسی که او را خوار کند خوار خواهد شد سپس صدایش را بلند کرد و فرمود: من شهر حکمت و علی دروازه آن است کسی که می‌خواهد به حکمت برسد باید از دروازه‌اش وارد شود - . امالی الطوسی: ۳۰۸ - .

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِيمِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله: أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا(۶).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السلام از پدرانش نقل کرد و گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است - . عیون الأخبار: ۲۲۵ - .

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی دَارِمٍ وَ الْحُسَیْنِ بْنِ (۷) سُلَیْمَانَ الْمَلَطِیِّ وَ نُعَیْمِ بْنِ صَالِحٍ الطَّبَرِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْبَاقِرِ علیهم السلام عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا خِزَانَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ مِفْتَاحُهُ (۸) فَمَنْ أَرَادَ الْخِزَانَهَ فَلْیَأْتِ الْمِفْتَاحَ (۹).

۱- ۱. فی(ک): أنا مدینه العلم.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۲۳۳ و ۲۳۴.

۳- ۳. أمالی الطوسیّ: ۲۷۵.

۴- ۴. فی المصدر: أخذ.

۵- ۵. أمالی الطوسیّ: ۳۰۸.

۶- ۶. عیون الأخبار: ۲۲۵.

۷- ۷. فی المصدر: و أحسن بن سلیمان.

۸- ۸. فی المصدر: و علی مفتاحها، و من اه.

۹- ۹. عیون الأخبار: ۲۳۰.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام محمـد باقر علیه السلام به نقل از جابر انصاری آورد که گفت: رسول خـدا صـلی الله علیه و اله فرمود: من مخزن علم و علی کلید آن است کسی که خواستار مخزن است باید کلید را بیاورد - . عیون الأخبار: ۲۳۰ - .

**[ترجمه]

«۶»

یـد، [التوحیـد] الْقَطَّانُ وَ الـدَّقَّاقُ مَعاً عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی السَّرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یُونُسَ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: لَمَّا بُویِعَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام خَرَجَ إِلَی الْمَسْجِدِ وَ قَالَ بَعْدَ خُطْبَتِهِ لِلْحَسَنِ علیه السلام یَا حَسَنُ قُمْ فَاصْعَدِ الْمِنْبَرَ فَتَكَلَّمْ بِكَلَامٍ لَا یُجَهِّلُكَ (۱) قُرَیْشٌ مِنْ بَعْدِی فَیَقُولُونَ إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ لَا یُحْسِنُ شَیْئاً قَالَ الْحَسَنُ علیه السلام یَا أَبَهْ كَیْفَ أَصْعَدُ وَ أَتَكَلَّمُ وَ أَنْتَ فِی النَّاسِ تَسْمَعُ وَ تَرَی قَالَ لَهُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أُوَارِی نَفْسِی عَنْكَ وَ أَسْمَعُ وَ أَرَی وَ أَنْتَ لَا تَرَانِی فَصَعِدَ الْحَسَنُ علیه السلام الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ بِمَحَامِدَ بَلِیغَهٍ شَرِیفَهٍ وَ صَلَّی عَلَی النَّبِیِّ وَ آلِهِ صَلَاهً مُوجَزَهً ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ سَمِعْتُ جَدِّی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا وَ هَلْ تُدْخَلُ الْمَدِینَهُ إِلَّا مِنْ بَابِهَا ثُمَّ نَزَلَ فَوَثَبَ إِلَیْهِ عَلِیٌّ علیه السلام فَتَحَمَّلَهُ (۲) وَ ضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ لِلْحُسَیْنِ علیه السلام یَا بُنَیَّ قُمْ فَاصْعَدِ الْمِنْبَرَ فَتَكَلَّمْ بِكَلَامٍ لَا یُجَهِّلُكَ (۳) قُرَیْشٌ مِنْ بَعْدِی فَیَقُولُونَ إِنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ لَا یُبْصِرُ شَیْئاً وَ لْیَكُنْ كَلَامُكَ تَبَعاً لِكَلَامِ أَخِیكَ فَصَعِدَ الْحُسَیْنُ علیه السلام الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ صَلَّی عَلَی نَبِیِّهِ صَلَاهً مُوجَزَهً ثُمَّ قَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَقُولُ إِنَّ عَلِیّاً هُوَ مَدِینَهُ هُدًی فَمَنْ دَخَلَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ فَوَثَبَ إِلَیْهِ عَلِیٌّ علیه السلام فَضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ وَ قَبَّلَهُ ثُمَّ قَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ (۴) اشْهَدُوا أَنَّهُمَا فَرْخَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وَدِیعَتُهُ الَّتِی اسْتَوْدَعَنِیهَا وَ أَنَا أَسْتَوْدِعُكُمُوهَا مَعَاشِرَ النَّاسِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَائِلُكُمْ عَنْهُمَا(۵).

**[ترجمه]توحیـد: اصبغ ابن نباته نقل کرد: زمانی که با امیرمؤمنان علی علیه السلام بیعت شد به طرف مسجد رفت و بعد از خطبه‌اش به حسن علیه السلام فرمود: ای حسن! برخیز و منبر برو و سخن بگو با کلامی که قریش بعد از من تو را نادیده نگیرند و نگویند: حسن بن علی کاری را به خوبی انجام نمی‌دهد. حسن علیه السلام فرمود: پدر چگونه می‌توانم منبر بروم و سخن گویم حال آنکه شما در میان مردم نشسته و گوش می‌دهی؟ فرمود: پدر و مادرم فدایت باد، خودم را پنهان می‌کنم و گوش می‌دهم و نگاه می‌کنم، اما تو مرا نمی‌بینی. حسن علیه السلام بر فراز منبر رفت حمد و سپاس پروردگار را به شیوائی و با عبارت های نیکو به جا آورد و به صورت مختصر بر رسول خدا صلی الله علیه و آله درود فرستاد و سپس گفت: ای مردم! از جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است و آیا به جز از دروازه‌اش می توان وارد شهر شد؟ سپس پائین آمد. علی علیه السلام به طرفش جهید و او را در آغوش گرفت؛ سپس به حسین علیه السلام فرمود: برخیز و منبر برو و سخن بگو با کلامی که قریش بعد از من تو را نادیده نگیرند و نگویند: حسین بن علی به چیزی آگاهی ندارد و باید سخنانت پیرو سخنان برادرت باشد. حسین علیه السلام بر فراز منبر رفت و بعد از حمد و سپاس پروردگار و درودی مختصر بر پیامبرش فرمود: ای مردم از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی شهر هدایت است. هر کس در آن داخل شود نجات می‌یابد و هر کس از آن روی گرداند هلاک می‌شود. علی علیه السلام به سرعت به طرف حسین علیه السلام رفت و او را در آغوش گرفت و سپس فرمود: ای مردم! شاهد باشید که این دو، فرزندان رسول خدا و

امانتی هستند که به من سپرده است ومن هم آنها را به شما می سپارم. ای مردم! رسول خدا از شما درباره آنها خواهد پرسید - . التوحید: ۳۱۸-۳۲۳ - .

**[ترجمه]

«۷»

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْجِعَابِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى الْعِجْلِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ

ص: ۲۰۲

۱- ۱. فی المصدر: لا تجهلك.

۲- ۲. فی المصدر: فحمله.

۳- ۳. فی المصدر: لا تجهلك.

۴- ۴. فی المصدر: یا معاشر الناس.

۵- ۵. التوحید للصدوق: ۳۱۸- ۳۲۳.

أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْیَقْتَبِسْهُ مِنْ عَلِیٍ (۱).

**[ترجمه]إرشاد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است. کسی که خواستار علم است آن را از علی بگیرد - . الإرشاد :: ۱۵ - .

**[ترجمه]

«۸»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی التِّرْمِذِیُّ فِی صَحِیحِهِ فِی صِفَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِالْأَنْزَعِ الْبَطِینِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا.

وَ ذَکَرَ الْبَغَوِیُّ فِی الصِّحَاحِ: أَنَا دَارُ الْحِکْمَهِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا.

وَ عَنْ مَنَاقِبِ الْخُوارَزْمِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِیٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْیَأْتِ الْبَابَ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: ترمذی در صحیحش در باب وصف امیرمؤمنان علیه السلام به الأنزع (کسی که موهای دو طرف پیشانش ریخته باشد) و بطین (کسی که شکمش بزرگ باشد) روایت کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است. البغوی هم در صحاح گفت: من خانه حکمت و علی دروازه آن است. و در مناقب خوارزمی به نقل از ابن عباس آمده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است کسی که خواستار علم است، باید از دروازه آن وارد شود - . کشف الغمه: ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۹»

جع، [جامع الأخبار] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ دِینَارٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَا عَلِیُّ أَنَا مَدِینَهُ الْحِکْمَهِ(۳) وَ أَنْتَ بَابُهَا وَ لَنْ تُؤْتَی الْمَدِینَهُ إِلَّا مِنْ قِبَلِ الْبَابِ وَ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یُحِبُّنِی وَ یُبْغِضُکَ لِأَنَّکَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْکَ لَحْمُکَ مِنْ لَحْمِی وَ دَمُکَ مِنْ دَمِی وَ رُوحُکَ مِنْ رُوحِی وَ سَرِیرَتُکَ سَرِیرَتِی وَ عَلَانِیَتُکَ عَلَانِیَتِی وَ أَنْتَ إِمَامُ أُمَّتِی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْهَا بَعْدِی سَعِدَ مَنْ أَطَاعَکَ وَ شَقِیَ مَنْ عَصَاکَ وَ رَبِحَ مَنْ تَوَلَّاکَ وَ خَسِرَ مَنْ عَادَاکَ وَ فَازَ مَنْ لَزِمَکَ وَ هَلَکَ مَنْ فَارَقَکَ مَثَلُکَ وَ مَثَلُ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِکَ بَعْدِی مَثَلُ سَفِینَهِ نُوحٍ مَنْ رَکِبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ وَ مَثَلُکُمْ مَثَلُ النُّجُومِ کُلَّمَا غَابَ نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۴).

**[ترجمه]جامع الأخبار: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی بن ابی طالب گفت: من شهر حکمت و تو دروازه آن هستی. کسی نمی‌تواند وارد شهر شود جز از طریق دروازه آن. دروغ گفت کسی که ادعای دوست داشتن من را دارد حال آنکه از تو بیزار است، چرا که تو از من هستی و من از تو هستم. خون تو از خون من، گوشت تو از گوشت من، روح تو از روح من، و نهان و آشکار تو از نهان و آشکار من است. تو امام و خلیفه امتم بعد از من هستی. خوشبخت شد کسی که تو را اطاعت کرد و بدبخت شد کسی که تو را عصیان کرد. سود برد کسی که تو را دوست داشت و خسران دید کسی که با تو دشمنی کرد. پیروز شد کسی که همراه تو بود و هلاک شد کسی که از تو دوری کرد. بعد از من مثال تو و امامانی که از نسل تو می‌آیند همچون کشتی نوح است هر کس سوار آن شود نجات یافته است و هر کس از آن دوری کند غرق شده است. شما همچون دسته ستارگانی هستید که هرگاه ستاره‌ای از آنها غیبت کند ستاره دیگری طلوع خواهد کرد و این تا قیامت ادامه خواهد یافت -. جامع الأخبار: ۱۵ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ سَالِمٍ وَ عَاصِمٍ وَ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی لَیْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ (۵) وَ قَوْلِهِ

ص: ۲۰۳

۱- ۱. الإرشاد للمفید: ۱۵.

۲- ۲. کشف الغمّه: ۳۳.

۳- ۳. فی المصدر: أنا مدینه العلم.

۴- ۴. جامع الأخبار: ۱۵.

۵- ۵. سوره البقره: ۱۷۷.

لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها(۱) قالَ مَطَرَتِ السَّماءُ بِالْمَدِينَهِ فَلَمَّا تَقَشَّعَتِ (۲) السَّمَاءُ وَ خَرَجَتِ الشَّمْسُ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي أُنَاسٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ فَجَلَسَ وَ جَلَسُوا حَوْلَهُ إِذَا(۳) أَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِمَنْ حَوْلَهُ هَذَا عَلِيٌّ قَدْ أَتَاكُمْ تَقِيَّ الْقَلْبِ نَقِيَّ الْكَفَّيْنِ هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لَا يَقُولُ إِلَّا صَوَاباً تَزُولُ الْجِبَالُ وَ لَا يَزُولُ عَنْ دِينِهِ فَلَمَّا دَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَجْلَسَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَنَا مَدِينَهُ الْحِكْمَهِ(۴) وَ أَنْتَ بَابُهَا فَمَنْ أَتَى الْمَدِينَهَ مِنَ الْبَابِ وَصَلَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ بَابِيَ الَّذِي أُوتِيَ مِنْهُ وَ أَنَا بَابُ اللَّهِ فَمَنْ أَتَانِي مِنْ سِوَاكَ لَم يَصِلْ وَ مَنْ أَتَى سِوَايَ (۵) لَمْ يَصِلْ فَقَالَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مَا يَعْنِي بِهَذَا قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ بِهِ قُرْآناً لَيْسَ الْبِرُّ إِلَى آخِرِ الْآيَهِ(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات: امام جعفر صادق درباره این آیه «لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ» - . بقره/ ۱۷۷ - {نیکوکاری آن نیست که روی خود را به سوی مشرق و [یا] مغرب بگردانید} و همچنین درباره این آیه «لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها - . بقره/۱۸۹ - » {نیکی آن نیست که از پشت خانه ها درآیید بلکه نیکی آن است که کسی تقوا پیشه کند و به خانه ها از در [ورودی] آنها درآیید} فرمود: آسمان مدینه بارانی شد. وقتی ابرها کنار رفتند و خورشید بیرون آمد رسول خدا به همراه تعدادی از مهاجرین وانصار بیرون رفتند. پیامبر صلی الله علیه و آله نشست و آنها هم در اطرافش نشستند. علی بن ابی طالب علیه السلام به طرف آنها آمد. رسول خدا به کسانی که در اطرافش بودند فرمود: این علی است کسی که قلبی تقوا پیشه و دستانی پاک دارد. این علی است کسی است که نمی گوید مگر آنچه را که درست باشد. کوه ها از بین می‌روند اما او از دینش برنخواهد گشت. وقتی به رسول خدا نزدیک شد او را در برابر خود نشاند و فرمود: ای علی! من شهر حکمت و تو دروازه آن هستی؛ کسی که از دروازه وارد شهر شود به آن خواهد رسید. ای علی! تو دروازه من هستی که از آن به من وارد می‌شوند و من درِ خداوند هستم. کسی که به غیر از دروازه تو نزد من آید نخواهد رسید و کسی که غیر از طریق من به سوی خداوند بیاید به او نخواهد رسید. بعضی از کسانی که آنجا بودند گفتند: این به چه معنا است؟ در آن هنگام بود که خداوند متعال آیات فوق را «لَيْسَ الْبِر» تا آخر آیه نازل کرد - . تفسیر الفرات :۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

نهج، [نهج البلاغه]: نَحْنُ الشِّعَارُ(۷) وَ الْخَزَنَهُ وَ الْأَبْوَابُ لَا تُؤْتَى (۸) الْبُيُوتُ إِلَّا مِنْ أَبْوَابِهَا فَمَنْ أَتَاهَا مِنْ غَيْرِ أَبْوَابِهَا سُمِّيَ سَارِقاً(۹).

قال عبد الحمید بن أبی الحدید أی خزنه العلم و أبوابه.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا وَ مَنْ أَرَادَ الْحِكْمَهَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله فِيهِ عليه السلام خَازِنُ عِلْمِي وَ تَارَهً أُخْرَى عَيْبَهُ عِلْمِي (۱۰).

۱- ۱. سوره البقره: ۱۸۹.

۲- ۲. أی زالت السحاب عنها.

۳- ۳. فی المصدر: و جلسوا من حوله إذ أقبل.

۴- ۴. فی المصدر: أنا مدینه العلم.

۵- ۵. فی المصدر: و من أتی اللّه من سوای.

۶- ۶. تفسیر فرات: ۱۲.

۷- ۷. فی المصدر: نحن الشعار و الاصحاب اه.

۸- ۸. فی المصدر: و لا تؤتی.

۹- ۹. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۲۹۷ و ۲۹۸.

۱۰- ۱۰. شرح النهج ۲: ۲۷۶.

**[ترجمه]نهج البلاغه: ما اهل بیت پیامبر چونان پیراهن تن او، و یاران راستین او، و خزانه داران علوم و معارف وحی، و درهای ورود به آن معارف، می باشیم که جز از در، هیچ کس به خانه ها وارد نخواهد شد، و هر کس از غیر در وارد شود، دزد نامیده می شود - . نهج البلاغه ۱: ۲۹۷، ۲۹۸ - .

عبدالحمید بن ابی الحدید گفت: یعنی خزانه داران علم و درهای ورود به آن معارف هستیم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است. کسی که خواستار حکمت است باید از دروازه آن وارد شود. همچنین رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره علی علیه السلام در جائی دیگر فرمود: خزانه دار علم من و در جائی دیگر هم فرمود: نگهدار علم من است - . شرح نهج البلاغه ۲: ۲۷۶ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْأَصْفَهَانِيُ (۱) عَنِ الْبَاقِرِ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام : فِي قَوْلِهِ تَعَالَى لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ (۲) الْآيَةَ وَ قَوْلِهِ تَعَالَى وَ إِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هذِهِ الْقَرْيَةَ(۳) نَحْنُ الْبُيُوتُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُؤْتَى مِنْ أَبْوَابِهَا نَحْنُ بَابُ اللَّهِ وَ بُيُوتُهُ الَّتِي يُؤْتَى مِنْهُ فَمَنْ تَابَعَنَا وَ أَقَرَّ بِوَلَايَتِنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَ مَنْ خَالَفَنَا وَ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا.

وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِالْإِجْمَاعِ: أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ.

رواه أحمد من ثمانيه طرق:- و إبراهيم الثقفى من سبعه طرق:- و ابن بطه من سته طرق:- و القاضى الجعافى من خمسه طرق:- و ابن شاهين من أربعه طرق:- و الخطيب التاريخى من ثلاثه طرق:- و يحيى بن معين من طريقين:- و قد رواه السمعانى و القاضى الماوردى و أبو منصور السكرى و أبو الصلت الهروى و عبد الرزاق و شريك عن ابن عباس و مجاهد و جابر: و هذا يقتضى وجوب الرجوع إلى أمير المؤمنين علیه السلام لأنه كنى عنه بالمدينه و أخبر أن الوصول إلى علمه من جهه على خاصه لأنه جعله كباب المدينه الذى لا يدخل إليها إلا منه ثم أوجب ذلك الأمر بقوله فليأت الباب و فيه دليل على عصمته لأن من ليس بمعصوم يصح منه وقوع القبيح فإذا وقع كان الاقتداء به قبيحا فيؤدى إلى أن يكون صلی الله علیه و آله أمر بالقبيح و ذلك لا يجوز و يدل أيضا على أنه أعلم الأمه يؤيد ذلك ما قد علمناه من اختلافها و رجوع بعضها إلى بعض و غناؤه علیه السلام عنها و أبان صلی الله علیه و آله ولايه على و إمامته و أنه لا يصح أخذ العلم و الحكمه فى حياته و بعد وفاته إلا من قبله و الروايه عنه كما قال الله تعالى وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها و فى الحساب على بن أبى طالب باب مدينه الحكمه استويا فى مائتين و ثمانيه عشر (۴).

۱- ۱. لا يخلو عن سهو فان فى المصدر بعد ما ذكر« الأصفهانىّ» أو عن اشعارا إليه، ثمّ نقل أشعارا عن العونى و ابن حماد و الحميرى، ثمّ قال: الباقر و أمير المؤمنين عليهما السلام.

۲- ۲. سوره البقره: ۱۸۹.

۳- ۳. البقره: ۵۸.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۶۱ و ۲۶۲.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امیرمؤمنان علی علیه السلام درباره این آیات: «لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوت مِنْ ظُهُورِها» - . بقره / ۱۸۹ - {و نیکی آن نیست که از پشتِ خانه ها درآیید} و «وَ إِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هذِهِ الْقَرْيَه» {و [نیز به یادآرید] هنگامی را که گفتیم بدین شهر درآیید} فرمود: ما خانه‌هایی هستیم که خداوند متعال دستور داده است که مردم از در آنها وارد شوند. ما درها و خانه‌های خداوند هستیم که ورود باید از آنها باشد. کسی که از ما تبعیت کند و به ولایت ما اقرار کند از درهای خانه ها وارد آنها شده است و کسی که با ما مخالفت کند و دیگران را بر ما برتری دهد از پشت خانه ها وارد آنها شده است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله به اجماع محدثین فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است. کسی که خواستار علم است باید از دروازه آن وارد شود. این حدیث را احمد از هشت طریق، ابراهیم ثقفی از هفت طریق، ابن بطه از شش طریق، قاضی جعافی از پنج طریق، این شاهین از چهار طریق، خطیب تاریخی از سه طریق و یحیی بن معین از دو طریق نقل کرده است. همچنین سمعانی، قاضی ماوردی، ابو منصور سکری، ابو صلت هروی، عبد الرزاق و شریک به نقل از ابن عباس، مجاهد و جابر روایت کردند. این حدیث بیانگر لازم بودن رجوع به علی علیه السلام است چرا که او شهر علم لقب گرفته است. رسول خدا صلی الله علیه و آله خبر داد که رسیدن به علمش از طریق علی علیه السلام امکان پذیراست، چرا که او را همچون در شهری قرار داده است که ورود به آن فقط از طریق او صورت می گیرد. سپس این ورود را با این عبارت «پس باید از در وارد شود» واجب کرده است. همچنین این حدیث بیانگر عصمت علی علیه السلام است؛ زیرا اگر کسی معصوم نباشد احتمال وقوع عمل زشت از او وجود دارد و در صورت ارتکاب قبیح، اقتدا درست نیست و چنین چیزی بیانگر این است که رسول خدا صلی الله علیه و آله دستور به قبیح و کار زشت داده باشد و این جایز نیست و همچنین این حدیث بیانگر این است که علی علیه السلام عالمترین فرد امت اسلامی است، زیرا گاهی اوقات که امت اسلامی دچار اختلاف می‌شد، مسلمانان به همدیگر مراجعه می کردند، اما علی علیه السلام بی نیاز از دیگران بود و به مشکل پیچیده‌ای گرفتار نمی‌آمد که این را پیش از این بیان کردیم. همچنین رسول خدا صلی الله علیه و آله به صراحت ولایت و امامت علی علیه السلام بعد از خود را اعلام کرد و فرمود که طلب کردن حکمت و علم و روایت کردن از او بعد از وفات و قبل از وفاتش تنها در نزد علی علیه السلام درست است. همچنان که خداوند متعال می فرماید: «خانه ها را از درهاشان وارد شوید» و در علم حساب «علی بن ابی طالب» و، «باب مدینه الحکمه» هر دو در عدد ۲۱۸ با هم برابرند - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۶۱-۲۶۲ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ إِلَى مَنَاقِبِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُظَفَّرٍ الشَّافِعِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيِّ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ تَيِّهَانَ (۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ ص (۲) بِعَضُدِ عَلِيٍّ علیه السلام وَ قَالَ هَذَا أَمِيرُ الْبَرَرَهِ وَ قَاتِلُ الْكَفَرَهِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ ثُمَّ مَدَّ بِهَا صَوْتَهُ فَقَالَ أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ (۳).

أقول: روى من الكتاب المذكور بسند آخر عن جابر: مثله (۴).

**[ترجمه]العمده: جابر بن عبدالله گفت: پیامبر صلی الله علیه و آله بازوی علی علیه السلام را گرفت و فرمود: این امیر نیکوکاران و قاتل تباهکاران است. کسی که او را یاری رساند پیروز و کسی که او را خوار کند خوار خواهد شد، سپس صدایش را بلند کرد و فرمود: من شهر علم و علی دروازه آن است کسی که می‌خواهد به علم برسد باید از دروازه‌اش وارد شود - . العمده: ۱۵۳ - .

می گویم: مانند این حدیث در همان کتاب به سندی دیگری از جابر نقل شده است - . العمده:۱۵۳ - .

**[ترجمه]

«۱۴»

مد، [العمده] ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِيِّ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ (۵).

أَقُولُ رَوَاهُ مِنَ الْكِتَابِ الْمَذْكُورِ بِأَرْبَعَهِ أَسَانِيدَ أُخْرَى إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ وَ رَوَى أَيْضاً بِإِسْنَادِهِ عَنْ حُذَيْفَهَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَلَا تُؤْتَى (۶) الْبُيُوتُ إِلَّا مِنْ أَبْوَابِهَا.

و روی بسند آخر عن حذیفه عنه علیه السلام: مثله.

وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَلِيُّ أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ أَنْتَ الْبَابُ كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَصِلُ إِلَى الْمَدِينَهِ إِلَّا مِنَ الْبَابِ.

وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ

۱- ۱. فی المصدر و(م) و(د): نبهان.

۲- ۲. فی المصدر: بعضدی.

۳- ۳. العمده: ۱۵۳.

۴- ۴. العمده: ۱۵۳.

۵- ۵. العمده: ۱۵۴.

۶- ۶. فی المصدر: و لا یؤتی.

بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْجَنَّهَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا.

وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا دَارُ الْحِكْمَهِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْحِكْمَهَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ.

و روى عن سلمه بن كهيل عن على عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله: مثله (١).

**[ترجمه]العمده: ابن عباس گفت: من شهر علم و على عليه السلام دروازه آن است كسى كه مى‌خواهد به علم برسد بايد از دروازه‌اش وارد شود - . العمده: ۱۵۴ - .

مؤلف: وى اين حديث را در كتاب مذكور با چهار سند ديگر از ابن عباس روايت كرده است و همچنين به اسناد از حذيفه از على عليه السلام روايت كرده كه فرمود: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: من شهر علم و على عليه السلام دروازه آن است. وارد خانه نمى‌شود جز از طريق دروازه آن. همچنين مانند آن را با سندى ديگر از حذيفه روايت كرده است.

همچنين ابن مغازلى به اسناد از على بن موسى الرضا از پدرانش عليهم السلام روايت كرد: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: اى على! من شهر علم و تو دروازه آن هستى. دروغ گفت كسى كه گمان كرد به جز از دروازه مى‌توان به شهر رسيد.

ابن عباس همچنين از رسول خدا صلى الله عليه و آله روايت كرد كه فرمود: من شهر علم و على دروازه آن است كسى كه خواستار بهشت است بايد از دروازه آن وارد شود.

همچنين از ابن عباس روايت شده است كه گفت: من خانه حكمت و على در آن است، كسى كه خواستار حكمت است بايد از در آن وارد شود.

از سلمه بن كهيل از على عليه السلام از رسول خدا صلى الله عليه و آله مانند آن روايت شده است - . العمده: ۱۵۳، ۱۵۴ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ غَالِبٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ شَرْجِيلٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الْغَنِيِّ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِيهِ هَمَّامِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ:(٢) أَنَا مَدِينَهُ الْجَنَّهِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْجَنَّهَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا(٣).

**[ترجمه]امالى طوسى: ابن عباس از رسول خدا صلى الله عليه و آله روايت كرد كه فرمود: من شهر بهشت و على دروازه آن است كسى كه خواستار بهشت است بايد از دروازه آن وارد شود - . امالى ابن الشيخ: ۱۸ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی الْغَرَّادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو الصَّفَّارِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام قَالَ: قَالَ لِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَنَا مَدِینَهُ الْعِلْمِ وَ أَنْتَ الْبَابُ وَ کَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یَصِلُ إِلَی الْمَدِینَهِ لَا مِنْ قِبَلِ الْبَابِ.

(۴)

ص: ۲۰۷

۱- ۱. العمده: ۱۵۳ و ۱۵۴.

۲- ۲. فی المصدر: أنه قال.

۳- ۳. أمالی ابن الشیخ: ۱۸.

۴- ۴. أمالی ابن الشیخ: ۱۹.

**[ترجمه]امالی طوسی: علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: رسول خدا به من فرمود: ای علی من شهر علم و تو دروازه آن هستی دروغ گفت کسی که گمان کرد از غیر از درِ شهر وارد آن می‌شود - .امالی ابن الشیخ: ۱۹ - .

**[ترجمه]

باب ۹۵ أنه صلوات الله علیه کان شریک النبی صلی الله علیه و آله فی العلم دون النبوه و... أنه علم کل ما علم صلی الله علیه و آله و أنه أعلم من سائر الأنبیاء علیهم السلام

الأخبار

«۱»

یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ عُبَیْسِ بْنِ هِشَامٍ النَّاشِرِیِ (۱) عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ رَسُولَهُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ وَ التَّأْوِیلَ فَعَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِلْمَهُ کُلَّهُ عَلِیّاً(۲).

یر، [بصائر الدرجات] أحمد بن محمد عن الأهوازی عن فضاله بن أیوب عن عمر بن أبان و أحمد عن علی بن الحکم عن عمر بن أبان عن أدیم أخی أیوب عن حمران بن أعین عنه علیه السلام: مثله (۳)

یر، [بصائر الدرجات] الحسن بن علی عن ابن فضال عن مرازم عن أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۴)

یر، [بصائر الدرجات] ابن فضال عن عبیس بن هشام أو غیره عن أبی سعید عن أبی الأعز عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۵)

یر، [بصائر الدرجات] محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن مسکان عن حجر بن زائده عن حمران عن أبی جعفر: مثله (۶)

یر، [بصائر الدرجات] إبراهیم بن هاشم عن یحیی بن أبی حمران عن یونس عن حماد بن عثمان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله (۷).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال حلال و حرام و تاویل را به پیامبر صلی الله علیه و آله آموخت و او هر آنچه را که یاد گرفته بود به علی علیه السلام آموخت - . بصائر الدرجات: ۸۲ - .

بصائر الدرجات: حمران بن اعین هم به نقل از امام جعفر صادق علیه السلام مانند آن را نقل کرد - . بصائر الدرجات: ۸۲ - .

بصائر الدرجات: ابی بصیر از آن حضرت مانند آن را روایت کرد - . بصائر الدرجات۸۴ - .

بصائر الدرجات: ابی الأعز از آن حضرت مانند آن را روایت کرد - . بصائر الدرجات: ۸۴ - .

بصائر الدرجات: حمران از امام محمد باقر علیه السلام مانند آن را روایت کرد - . بصائر الدرجات: ۸۴ - .

بصائر الدرجات: حماد بن عثمان از امام جعفر صادق علیه السلام مانند آن را روایت کرد - . بصائر الدرجات: ۸۴ - .

**[ترجمه]

«۲»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ

ص: ۲۰۸

۱- ۱. فی المصدر و(م) عیسی بن هشام. و الصحیح ما فی المتن راجع جامع الرواه ۱: ۵۳۱ و ۶۵۴.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۲.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۲.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۳.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۳.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۸۳.

۷- ۷. بصائر الدرجات: ۸۳.

شُعَيْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی عَلَّمَ رَسُولَهُ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ أَشْيَاءَ سِوَی ذَلِکَ فَمَا عَلَّمَ اللَّهُ رَسُولَهُ فَقَدْ عَلَّمَ رَسُولُهُ عَلِيّاً(۱).

محمد بن الحسين عن ابن فضال: مثله (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال قرآن را به رسول خدا صلی الله علیه و آله آموخت و چیزهای دیگری را هم غیر از آن به او یاد داد. رسول خدا هر آنچه را که خداوند به او یاد داده بود به علی علیه السلام آموخت - . بصائر الدرجات: ۸۲ - .

محمد بن حسین از ابن فضال مانند آن را حکایت کرد - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِی جَمِيلَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیٌّ علیه السلام يَعْلَمُ كُلَّ مَا يَعْلَمُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَمْ يُعَلِّمِ اللَّهُ رَسُولَهُ شَيْئاً إِلَّا وَ قَدْ عَلَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام می‌دانست هر آنچه را که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌دانست. خداوند متعال هیچ چیزی را به رسول خدا یاد نداد مگر آنکه رسول خدا آن را به علی یاد داد - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۴»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ الْكَلْبِیِّ عَنْ أُدَيْمٍ أَخِی أَيُّوبَ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ بَلَغَنِی أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی قَدْ نَاجَی عَلِيّاً علیه السلام قَالَ أَجَلْ قَدْ كَانَ بَيْنَهُمَا مُنَاجَاةٌ بِالطَّائِفِ نَزَلَ (۴) بَيْنَهُمَا جَبْرَئِيلُ وَ قَالَ (۵) إِنَّ اللَّهَ عَلَّمَ رَسُولَهُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ وَ التَّأْوِيلَ فَعَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً كُلَّهُ (۶).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حمران بن اعین گفت: به امام صادق علیه السلام گفتم: فدای تو شوم به من رسیده است که خداوند متعال با علی راز گفته است؟ فرمود: بله درست است. مناجاتی بین آنها در طائف صورت گرفت و جبرئیل میان آنها نازل شد. وی همچنین فرمود: خداوند متعال حلال و حرام و تاویل را به پیامبر آموخت و او هر آنچه را که یاد گرفته بود به علی آموخت - . بصائر الدرجات: ۸۲، ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۵»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله بِرُمَّانَتَيْنِ مِنَ الْجَنَّهِ فَلَقِيَهُ عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالَ لَهُ مَا هَاتَانِ الرُّمَّانَتَانِ اللَّتَانِ فِي يَدِكَ قَالَ أَمَّا هَذِهِ فَالنُّبُوَّهُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ وَ أَمَّا هَذِهِ فَالْعِلْمُ ثُمَّ فَلَقَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَعْطَاهُ نِصْفَهَا وَ أَخَذَ نِصْفَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ أَمَّا أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ وَ أَنَا شَرِيكُكَ فِيهِ قَالَ فَلَمْ يَعْلَمْ وَ اللَّهِ (۷) رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَرْفاً مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَّا عَلَّمَهُ عَلِيّاً عليه السلام (۸).

ص: ۲۰۹

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۸۲.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۳.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۳.

۴- ۴. في المصدر: و نزل.

۵- ۵. أي قال أبو عبد اللّه عليه السلام.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۸۲ و ۸۳. و فيه: علمه كله.

۷- ۷. في المصدر: قال فلم يعلم اللّه اه.

۸- ۸. بصائر الدرجات: ۸۳.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: جبرئیل با دو انار بهشتی بر پیامبر نازل شد. علی به پیامبر رسید و از دو اناری که در دستش بود سؤال پرسید. پیامبر فرمود: این یکی نبوت است که تو نصیبی از آن نداری اما این یکی علم است، سپس رسول خدا آن را شکافت و نصفی از آن را به علی داد و نصف دیگر را برای خود برداشت و فرمود: تو در این یکی که علم است شریک من هستی ومن هم درآن شریک تو هستم. امام فرمود: به خدا سوگند، رسول خدا حرفی را از جانب خداوند نیاموخت مگر آنکه آن را به علی یاد داد - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۶»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ وَ يَعْقُوبُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ: إِنَّ جَبْرَئِيلَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِرُمَّانَتَيْنِ فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِحْدَاهُمَا وَ كَسَرَ الْأُخْرَى بِنِصْفَيْنِ فَأَكَلَ نِصْفَهَا وَ أَطْعَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً نِصْفَهَا ثُمَّ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا أَخِي هَلْ تَدْرِي مَا هَاتَانِ الرُّمَّانَتَانِ (۱) قَالَ لَا قَالَ أَمَّا الْأُولَى فَالنُّبُوَّةُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ وَ أَمَّا الْأُخْرَى فَالْعِلْمُ أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَيْفَ يَكُونُ شَرِيكُهُ فِيهِ قَالَ لَمْ يُعَلِّمِ اللَّهُ مُحَمَّداً عِلْماً إِلَّا أَمَرَهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ عَلِيّاً علیه السلام(۲).

یر، [بصائر الدرجات] محمد بن الحسين و ابن يزيد معا عن ابن أبي عمير عن ابن أذينه عن عبد الله بن سليمان عن حمران عنه علیه السلام: مثله (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: جبرئیل دو انار را برای پیامبر صلی الله علیه و آله آورد. پیامبر یکی از آنها را خورد و دومی را دو نصف کرد نصفی را خود خورد و نصف دیگر را به علی علیه السلام داد و به او گفت: برادرم علی! آیا می‌دانی این دو انار چیست؟ علی علیه السلام فرمود: نه، پیامبر فرمود: اولی نبوت بود که تو در آن سهمی نداری اما دومی علم بود که تو شریک من در آن هستی. راوی گوید گفتم: خداوند تو را اصلاح کند، چگونه علی علیه السلام شریک رسول خدا در علم است؟ امام فرمود: خداوند متعال هیچ علمی را به پیامبر یاد نداد مگر آنکه به او دستور داد تا آن را به علی هم یاد دهد - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

حمران هم به نقل از امام محمد باقر علیه السلام مانند آن را آورده است - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام عَلَى مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله بِرُمَّانَتَيْنِ مِنَ الْجَنَّةِ فَأَعْطَاهُمَا إِيَّاهُ فَأَكَلَ وَاحِدَةً وَ كَسَرَ الْأُخْرَى فَأَعْطَى عَلِيّاً نِصْفَهَا فَأَكَلَهُ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَمَّا الرُّمَّانَةُ الَّتِي أَكَلْتُهَا فَهِيَ النُّبُوَّةُ لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ وَ أَمَّا هَذِهِ فَالْعِلْمُ فَأَنْتَ شَرِيكِي فِيهَا قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام جُعِلْتُ

فِدَاکَ کَیْفَ شَارَکَهُ فِیهَا قَالَ لَا وَ اللَّهِ لَمْ یُعَلِّمْ نَبِیَّهُ شَیْئاً إِلَّا أَمَرَهُ أَنْ یُعَلِّمَهُ عَلِیّاً علیه السلام فَهُوَ شَرِیکُهُ فِی الْعِلْمِ (۴).

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِیمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ فَأَنْتَ شَرِیکِی فِیهِ (۵).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: زراره گفت: جبرئیل با دو انار بهشتی بر پیامبر نازل شـد و آن دو انار را به او داد. پیامبر صـلی الله علیه و آله یکی از آنها را به تنهایی خورد اما دومی را دو نصف کرد؛ نصفی از آن را خود خورد و نصف دیگر را به علی علیه السـلام داد و او خورد. سـپس فرمود: ای علی! اناری که به تنهائی خوردم نبوت بود که تو در آن سـهمی نداری؛ اما انار دومی علم است که تو شـریک من در آن هستی. به امام محمد باقر علیه السلام گفتم: فدایت شوم چگونه علی شریک رسول خدا در علم است؟ امام فرمود: خداونـد متعال هیـچ علمی را به پیامبر یاد نـداد مگر آنکه به او دسـتور داد تا آن را به علی هم یاد دهد. پس او شریک پیامبر در علم اوست - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

بصائر الدرجات: ابن اذینه هم مانند آن را تا «تو شریک من در آن هستی» روایت کرده است - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۸»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُوسَی عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: وَرِثَ عَلِیٌّ علیه السلام عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وَرِثَتْ فَاطِمَهُ تَرِکَتَهُ (۶).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام محمـد باقر علیه السـلام فرمود: علی علیه السـلام علم رسول خدا را به ارث برد و فاطمه علیها السلام مال او را به ارث برد - . بصائر الدرجات: ۸۳ - .

**[ترجمه]

«۹»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام:

۱- ۱. فی المصدر: هل تدری ما هاتین.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۳.

۳- ۳. بصائر الدرجات: ۸۳.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۳.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۳.

۶– ۶. بصائر الدرجات: ۸۳.

أَنَّ عَلِیّاً وَرِثَ عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ فَاطِمَهَ أَحْرَزَتِ الْمِیرَاثَ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام علم رسول خدا را به ارث برد و فاطمه علیها السلام میراث او را به دست آورد - . بصائر الدرجات:۸۳ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ الْهَجَرِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام کَانَ هِبَهَ اللَّهِ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَرِثَ عِلْمَ الْأَوْصِیَاءِ وَ عِلْمَ مَا کَانَ قَبْلَهُ أَمَا إِنَّ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله قَدْ وَرِثَ عِلْمَ مَا کَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْأَوْصِیَاءِ وَ الْمُرْسَلِینَ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: علی علیه السلام هدیه خداوند برای رسول خدا بود که علم وصیان و آنچه را که قبل از او بود به ارث برد. رسول خدا صلی الله علیه و آله هم علم پیامبران و مرسلین و وصیانی را که قبل از خود او بودند به ارث برد - . بصائر الدرجات: ۸۴ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

خص، [منتخب البصائر] جَمَاعَهٌ مِنْهُمُ السَّیِّدَانِ الْمُرْتَضَی وَ الْمُجْتَبَی ابْنَا الدَّاعِی الْحَسَنِیِّ وَ الْأُسْتَاذَانِ أَبُو الْقَاسِمِ وَ أَبُو جَعْفَرٍ ابْنَا کُمَیْحٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنِ الصَّدُوقِ مُحَمَّدِ بْنِ بَابَوَیْهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْیَمَانِیِّ عَنْ صَنِیعٍ (۳) بْنِ الْحَجَّاجِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ أُولِی الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ بِالْعِلْمِ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ علیهم السلام وَ فَضَّلَ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله عَلَیْهِمْ وَ وَرَّثَنَا عِلْمَهُمْ وَ فَضَّلَنَا عَلَیْهِمْ فِی فَضْلِهِمْ وَ عَلَّمَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا لَا یَعْلَمُونَ وَ عَلَّمَنَا عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَرَوَیْنَاهُ لِشِیعَتِنَا فَمَنْ قَبِلَهُ مِنْهُمْ فَهُوَ أَفْضَلُهُمْ وَ أَیْنَمَا نَکُونُ فَشِیعَتُنَا مَعَنَا.

وَ قَالَ علیه السلام: تَمَصُّونَ الرَّوَاضِعَ وَ تَدَعُونَ (۴) النَّهَرَ الْعَظِیمَ فَقِیلَ (۵) مَا تَعْنِی بِذَلِکَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِلْمَ النَّبِیِّینَ بِأَسْرِهِ وَ عَلَّمَهُ اللَّهُ مَا لَمْ یُعَلِّمْهُمْ فَأَسَرَّ ذَلِکَ کُلَّهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قُلْتُ فَیَکُونُ عَلِیٌّ علیه السلام أَعْلَمَ مِنْ بَعْضِ الْأَنْبِیَاءِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَفْتَحُ مَسَامِعَ مَنْ یَشَاءُ أَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَوَی عِلْمَ جَمِیعِ النَّبِیِّینَ وَ عَلَّمَهُ (۶) [اللَّهُ] مَا لَمْ یُعَلِّمْهُمْ وَ إِنَّهُ جَعَلَ ذَلِکَ

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۸۳.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۴.

۳- ۳. فی المصدر: عن منیع.

۴- ۴. فی المصدر: یمصون الرواضع و یدعون.

۵- ۵. فی المصدر: قیل.

۶- ۶. فی المصدر: و علمه اللّه.

كُلَّهُ عِنْدَ عَلِيٍّ عليه السلام فَتَقُولُ عَلِيٌّ أَعْلَمُ مِنْ بَعْضِ الْأَنْبِيَاءِ(۱) ثُمَّ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى قالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتابِ (۲) ثُمَّ فَرَّقَ أَصَابِعَهُ (۳) وَ وَضَعَهَا عَلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَ عِنْدَنَا وَ اللَّهِ عِلْمُ الْكِتَابِ كُلُّهُ (۴).

**[ترجمه]منتخب البصائر: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال پیامبران اولو العزم را به واسطه علم بر دیگر پیامبران برتری داد و محمد صلی الله علیه و آله را بر آنها برتری داد و به ما هم علم آنها را به ارث داد و ما را بر آنها برتری داد. آنچه را که دیگر پیامبران نمی‌دانستند به پیامبر یاد داد و علم رسول خدا را به ما آموخت. و ما آن را برای شیعیان خود روایت کردیم که هر کس از شیعیان آن را قبول کند برترین آنها است و هرکجا ما باشیم شیعیانمان نیز با ما هستند.

سپس فرمود: شیر پستان‌ها را می‌مکید و جوی عظیم را رها می‌کنید. از او سؤال شد: این جمله به چه معناست؟ فرمود: خداوند متعال به رسول خدا علم تمام پیامبران را وحی کرد و آنچه را که آنها نمی‌دانستند به او آموخت و رسول خدا تمام آن را به علی یاد داد، گفتم: یعنی علی عالمتر از بعضی از پیامبران است؟ فرمود: خداوند متعال گوش‌های هر آنکس را که بخواهد باز می‌کند. می‌گویم: رسول خدا علم تمام پیامبران در برگرفت و گذشته از آن خداوند متعال چیزهایی را به او آموخت که دیگر پیامبران نمی دانستند. سپس پیامبر تمام آن را به علی آموخت. اما تو باز می پرسی: علی عالمتر از بعضی از پیامبران است؟!
سپس این آیه « قالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتاب - . النمل/ ۴۰ - »{

کسی که نزد او دانشی از کتاب [الهی] بود گفت} را خواند و انگشتانش را از هم جدا کرد و بر روی سینه‌اش قرار داد و فرمود: سوگند به خدا در نزد ما همه علم کتاب است - . مختصر البصائر: ۱۰۸ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

خص، [منتخب البصائر] سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ السَّمَّانِ قَالَ قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام: يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي عَلِيٍّ وَ عِيسَى وَ مُوسَى صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ قُلْتُ وَ مَا عَسَى أَنْ أَقُولَ فِيهِمْ فَقَالَ وَ اللَّهِ عَلِيٌّ أَعْلَمُ مِنْهُمَا ثُمَّ قَالَ أَ لَسْتُمْ تَقُولُونَ إِنَّ لِعَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مَا لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ الْعِلْمِ قُلْنَا نَعَمْ وَ النَّاسُ يُنْكِرُونَ قَالَ فَخَاصِمْهُمْ فِيهِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى لِمُوسَى عليه السلام وَ كَتَبْنا لَهُ فِي الْأَلْواحِ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ(۵) فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَمْ يُبَيِّنْ لَهُ الْأَمْرُ كُلُّهُ وَ قَالَ لِمُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ جِئْنا بِكَ شَهِيداً عَلى هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ(۶) وَ قَالَ فَاسْأَلْ (۷) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ (۸) ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ إِيَّانَا عَنَى وَ عَلِيٌّ أَوَّلُنَا وَ أَفْضَلُنَا وَ أَخْيَرُنَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

(۹)

ص: ۲۱۲

۱- ۱. في المصدر: فتقول: على أعلم أم بعض الأنبياء؟ و في(م) و(د): فيقول.

۲- ۲. سوره النمل: ۴۰.

۳- ۳. فى المصدر: ثم فرق بين أصابعه.

۴- ۴. مختصر البصائر: ۱۰۸.

۵ - ۵. سوره الأعراف: ۱۴۵. و فى المصدر بعد ذلك زياده، و هى: فأعلمنا أنّه لم يكتب له الشى ء كله، و قال لعيسى عليه السلام« و لا بين لكم بعض الذى تختلفون فيه» فأعلمنا اه.

۶- ۶. سوره النحل: ۸۹.

۷- ۷. كذا فى النسخ و المصدر، و الظاهر: فسئل.

۸- ۸. سوره الرعد: ۴۳. و ليست فى المصدر كلمه« ثم».

۹- ۹. مختصر البصائر: ۱۰۹. و فيه: و أخبرنا.

**[ترجمه]منتخب البصائر: عبـدالله بن ولید سـمّان گفت: امام محمد باقر علیه السـلام فرمود: ای عبدالله! درباره علی و عیسـی و موسـی چه می گوئی؟ گفتم: چه می‌توانم درباره آنها بگویم! گفت: سوگنـد به خدا علی از آنها عالمتر است. آنگاه فرمود: آیا شما نمی‌گوییـد: علی از علمی که رسول خدا داشت برخوردار بود؟ گفتم: بله اما مردم انکار می‌کنند. فرمود: با آنها با این آیه مجـادله کنیـد: «وَ کَتَبْنـا لَهُ فِی الْأَلْواحِ مِنْ کُلِّ شَـیْ ءٍ - . اعراف/ ۱۴۵ - »{و در الـواح [تـورات] برای او در هر موردی پنـدی و برای هر چیزی تفصـیلی نگاشتیم} بـدان که همه امر درباره او تبیین نشـده بود به همین خاطر خداوند متعال به محمد فرمود: «وَ جِئْنا بِکَ شَـهِیداً عَلی هؤُلاءِ وَ نَزَّلْنا عَلَیْکَ الْکِتابَ تِبْیاناً لِکُلِّ شَیْ ءٍ - . نحل/۸۹ - »{و تـو را [هم] بر این [امت] گواه آوردیم و این کتاب را که روشـنگر هر چیزی است و برای مسـلمانان رهنمود و رحمت و بشارتگری است بر تو نازل کردیم} سـپس این آیه را «قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَـهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتاب - . الرعد/۴۳ - »{ بگو کافی است خدا و آن کس که نزد او علم کتاب است میان من و شـما گواه باشـد}از آنها بپرس، سوگنـد به خـدا! منظور ما هستیم و علی اولین و بهترین و برترین ما است و بعد از رسول خدا برگزیده‌ترین فرد از میان ما می باشد. - . مختصر البصائر: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

باب ۹۶ ما علمه الرسول صلی الله علیه و آله عند وفاته و بعده و ما أعطاه من الاسم الأکبر و آثار علم النبوه و فیه بعض النصوص الأخبار

«۱»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْهَاشِمِیِّ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: أَوْصَانِی النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی بِسِتِّ قِرَبٍ مِنْ بِئْرِ غَرْسٍ (۱) فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْ غُسْلِی فَأَدْرِجْنِی فِی أَکْفَانِی ثُمَّ ضَعْ فَاکَ عَلَی فَمِی قَالَ فَفَعَلْتُ وَ أَنْبَأَنِی بِمَا هُوَ کَائِنٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۲).

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْهَاشِمِیِّ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ بِسَبْعِ قِرَبٍ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: علی علیه السـلام فرمود: رسول خدا صـلی الله علیه و آله مرا وصـیت کرد و فرمود: ای علی! هرگاه وفـات یـافتم با شـش مشک از آب چاه غرس مرا بشوی. وقتی از غسل فارغ شـدی مرا کفن بپوشان سـپس دهانت را در دهانم گذار؛ آنچه را رسول خدا فرمود انجام دادم و مرا از آنچه که تا روز قیامت وجود داشت با خبر کرد - . بصائر الدرجات: ۸۰ - .

خرائج: جعفر بن اسـماعیل هاشـمی هم مانند آن را آورده است با این تفاوت که به جای شش مشک هفت مشک را ذکر کرد - . الخرائج والجرائح:۱۳۲ - .

**[ترجمه]

«۲»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِی شُعْبَهَ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْمَوْتُ دَخَلَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ علیه السلام فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ إِذَا أَنَا مِتُّ فَاغْسِلْنِی وَ كَفِّنِّی ثُمَّ أَقْعِدْنِی وَ سَائِلْنِی وَ اكْتُبْ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عمر ابن ابی شعبه گفت: وقتی رسول خدا در حالت احتضار قرار گرفت علی علیه السلام نزد او آمد، رسول خدا سرش را به او نزدیک کرد و فرمود: ای علی! هرگاه وفات یافتم مرا غسل کن و کفن بپوشان سپس مرا بنشان و بپرس و بنویس - . بصائر الدرجات: ۸۰ - .

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ يَزِيدَ عَنْ مَرْوَكِ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِذَا أَنَا مِتُّ فَاغْسِلْنِی مِنْ بِئْرِ الْغَرْسِ ثُمَّ أَقْعِدْنِی وَ سَلْنِی عَمَّا بَدَا لَكَ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به امیرمؤمنان فرمود: ای علی! هرگاه وفات یافتم مرا با آب چاه غرس بشوی سپس مرا بنشان و از آنچه که می‌خواهی سؤال کن - . بصائر الدرجات: ۸۰ - .

**[ترجمه]

«۴»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ وَ سَعِيدِ بْنِ جَنَاحٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ

۱- ۱. قال فی المراصد(۲: ۹۸۸): بئر غرس بالمدينه، كان النبیّ صلّی اللّه علیه و آله يستطيب ماءها، و أوصی أن يغسل منها.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۰.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح: ۱۳۲.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۰.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۰.

عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً علیه السلام حِینَ حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ مَعَهُ فَقَالَ یَا عَلِیُّ إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی وَ کَفِّنِّی ثُمَّ أَقْعِدْنِی وَ سَائِلْنِی وَ اکْتُبْ (۱).

یر، [بصائر الدرجات] عنه عن الحسین بن سعید عن القاسم عن علی بن أبی حمزه عن عمر بن أبی شعبه عن أبان بن تغلب: مثله (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که رسول خدا در حالت احتضار قرار داشت علی را فرا خواند. سرش را به او نزدیک کرد و گفت: ای علی هرگاه وفات یافتم مرا غسل ده و کفن بپوشان، سپس مرا بنشان و از من سؤال بپرس و بنویس - . بصائر الدرجات: ۸۰ - .

بصائر الدرجات: ابان بن تغلب هم مانند آن را ذکر کرده است. - . بصائر الدرجات: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۵»

یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی فَکَفِّنِّی (۳) ثُمَّ أَقْعِدْنِی وَ سَائِلْنِی وَ اکْتُبْ (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: هرگاه وفات یافتم مرا غسل ده و کفن بپوشان سپس مرا بنشان و از من سؤال بپرس و بنویس - ۳. بصائر الدرجات: ۸۰ - .

**[ترجمه]

«۶»

یر، [بصائر الدرجات] عَنْهُ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سُلَیْمَانَ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی وَ حَنِّطْنِی وَ کَفِّنِّی وَ أَقْعِدْنِی وَ مَا أُمْلِی عَلَیْکَ فَاکْتُبْ قَالَ قُلْتُ فَفَعَلَ قَالَ نَعَمْ (۵).

یج، [الخرائج و الجرائح] أحمد بن هلال عن إسماعیل بن عباد البصری عن محمد بن أبی حمزه عن سلیمان الجعفی عنه علیه السلام: مثله (۶).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: هرگاه وفات یافتم مرا غسل ده و حنوط کن و کفن بپوشان، سپس مرا بنشان و آنچه را به تو املا کردم بنویس. گفتم: دستور پیامبر را انجام داد؟ فرمود: بله انجام داد - ۴. بصائر الدرجات:

۸۰ - .

الخرائج و الجرائح: سلیمان جعفی از امام جعفر صادق علیه السلام مانند آن را روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۷»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَـیْنِ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ فُضَیْلِ سُکَّرَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السلام إِذَا أَنَا مِتُّ فَاسْتَقِ لِی سِتَّ قِرَبٍ مِنْ مَاءِ بِئْرِ غَرْسٍ فَغَسِّلْنِی وَ کَفِّنِّی وَ خُذْ بِمَجَامِعِ کَفَنِی وَ أَجْلِسْنِی ثُمَّ سَلْنِی مَا شِئْتَ فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُنِی عَنْ شَیْ ءٍ إِلَّا أَجَبْتُکَ (۷).

یج، [الخرائج و الجرائح] سعد عن محمد بن الحسین: مثله (۸).

ص: ۲۱۴

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۸۰.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۸۰.

۳- ۳. فی المصدر: و کفنی و حنطنی.

۴- ۴. بصائر الدرجات: ۸۰.

۵- ۵. بصائر الدرجات: ۸۰.

۶- ۶. لم نجده فی الخرائج و الجرائح المطبوع.

۷- ۷. بصائر الدرجات: ۸۰.

۸- ۸. الخرائج و الجرائح: ۱۳۲.

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امام جعفر صادق علیه السـلام فرمود: رسول خـدا صـلی الله علیه و آله به علی علیه السـلام فرمود: هرگاه وفات یافتم شـش مشک از آب چاه غرس را بیاور و مرا با آن غسل ده و بعد از آن مرا کف بپوشان سپس اطراف کفنم را بگیر و مرا بنشان و از هر آنچه می‌خواهی سؤال کن. به خدا سوگند، از هیچ چیزی سؤال نمی‌پرسی مگر آنکه من جوابت را می‌دهم - . بصائر الدرجات: ۸۰ - .

الخرائج و الجرائح: سعد از محمد بن حسین مانند آن را آورده است. - . الخرائج و الجرائح: ۱۳۲ -

**[ترجمه]

«۸»

یـج، [الخرائج و الجرائح] سَـعْدٌ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ صَالِحٍ الْأَنْمَاطِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زَیْدِ بْنِ الْحَسَنِ عَمَّنْ حَـدَّثَهُ عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السـلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله: إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی بِسَـبْعِ قِرَبٍ مِنْ بِئْرِ غَرْسٍ غَسِّلْنِی بِثَلَاثِ قِرَبٍ غُسْلًا وَ شُنَّ عَلَیَّ أَرْبَعاً شَنّاً(۱) فَإِذَا غَسَّلْتَنِی وَ حَنَّطْتَنِی وَ کَفَّنْتَنِی فَأَقْعِدْنِی وَ ضَعْ یَدَکَ عَلَی فُؤَادِی ثُمَّ سَـلْنِی أُخْبِرْکَ بِمَا هُوَ کَائِنٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ قَالَ فَفَعَلْتُ وَ کَانَ علیه السلام إِذَا أَخْبَرَنَا بِشَیْ ءٍ قَالَ (۲) هَذَا مِمَّا أَخْبَرَنِی بِهِ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بَعْدَ مَوْتِهِ (۳).

**[ترجمه]الخرائـج والجرائـح: امام جعفر صادق از علی بن ابی طالب علیهما السـلام نقل کرد که فرمود: رسول خـدا صـلی الله علیه و آله فرمود: هرگـاه وفـات یـافتم با هفت مشک از آب چاه غرس مرا بشوی: با سه تای آنها مرا غسل ده و چهارتای دیگر را بر رویـم بپـاش. هرگـاه مرا غسـل دادی و حنـوط کردی و کفن پوشانـدی، مرا در حـالت نشسـته قرار ده و دستت را بر قلبم بگـذار؛ سـپس هر آنچه را که می‌خواهی بپرس. تو را از هر آنچه که تا روز قیامت خواهد بود باخبر خواهم کرد. فرمود: آن را انجـام دادم. امام جعفر صادق علیه السـلام فرمود: هرگاه حضـرت ما را از چیزی از آینـده خبردار کرده فرموده: این از چیزهای است که رسول خدا بعد از وفاتش به من آموخت - .الخرائج و الجرائح: ۱۳۲ - .

**[ترجمه]

«۹»

یر، [بصـائر الـدرجات] أَحْمَـدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ سَـیْفٍ عَنْ أَبِی بَکْرٍ عَنْ عَمَّارٍ الـدُّهْنِیِّ عَنْ مَـوْلَی الرَّافِعِیِّ عَنْ أُمِّ سَلَمَـهَ زَوْجَـهِ النَّبِیِّ صـلی الله علیـه و آلـه قَـالَتْ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله فِی مَرَضِهِ الَّذِی تُـوُفِّیَ فِیهِ ادْعُـوا لِی خَلِیلِی فَأَرْسَـلَتْ عَائِشَهُ إِلَی أَبِیهَا فَلَمَّا جَاءَ(۴) غَطَّی رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَجْهَهُ وَ قَـالَ ادْعُوا لِی خَلِیلِی فَرَجَعَ مُتَحَیِّراً وَ أَرْسَـلَتْ حَفْصَهُ إِلَی أَبِیهَـا فَلَمَّا جَـاءَهُ غَطَّی وَجْهَهُ وَ قَالَ ادْعُـوا لِی خَلِیلِی فَرَجَـعَ مُتَحَیِّراً وَ أَرْسَـلَتْ (۵) فَـاطِمَهُ علیها السـلام إِلَی عَلِیٍّ علیه السـلام فَلَمَّا أَنْ جَاءَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله ثُمَّ جَلَّلَ عَلِیّاً بِثَوْبِهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام حَدَّثَنِی أَلْفَ حَدِیثٍ کُلُّ حَدِیثٍ یَفْتَحُ أَلْفَ بَابٍ حَتَّی عَرِقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَالَ عَرَقُهُ عَلَیَّ وَ سَالَ عَرَقِی عَلَیْهِ (۶).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: امّ سـلمه همسـر پيامبر روايت کرده: وقتی رسول خدا در بستر بيماری که منجر به وفاتش شد قرار گرفت فرمود: دوسـتم را صـدا زنيـد. عايشه به دنبال پـدرش ابوبکر فرسـتاد. وقتی ابوبکر آمد رسول خدا صورتش را پوشاند و فرمود: دوسـتم را فرا خوانيـد. ابوبکر بـا حـالت متحير و سرگشـته بازگشت. حفصه به دنبال پـدرش عمر فرسـتاد. وقتی که آمد رسول خدا بازهم صورتش را پوشاند و فرمود: دوستم را صدا زنيد. او هم بهت زده برگشت. در آن هنگام فاطمه به دنبال علی فرسـتاد. وقتی علی آمد رسول خدا از جا برخواست و پيراهنش را بر تن او پوشاند. علی فرمود: رسول خدا هزار حديث را برای من گفت که هر کـدام از آنهـا هزار در ديگر برايم گشود تا جايی که رسول خـدا عرق کرد و عرقش بر من ريخت و عرق من هم بر او ريخت - . بصائر الدرجات: ۸۹،۹۰ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

یر، [بصـائر الـدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَعِينٍ الْعَطَّارِ عَنْ بَشِيرٍ الـدَّهَّانِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی الْمَرَضِ الَّذِی

ص: ۲۱۵

۱- ۱. شن الماء: صبه متفرقا.

۲- ۲. فی المصدر: أخبرنا بشی ء یکون فیقول اه.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح: ۱۳۲.

۴- ۴. فی المصدر: فلما جاءه.

۵- ۵. فی المصدر: فأرسلت.

۶- ۶. بصائر الدرجات: ۸۹ و ۹۰.

تُوُفِّيَ فِيهِ لِعَائِشَةَ وَ حَفْصَةَ ادعيا [ادْعُوَا] لِي خَلِيلِي فَأَرْسَلَتَا إِلَى أَبَوَيْهِمَا فَلَمَّا جَاءَا نَظَرَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَعْرَضَ عَنْهُمَا ثُمَّ قَالَ ادعيا [ادْعُوَا] لِي خَلِيلِي فَأَرْسَلَتَا إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَجَاءَ فَلَمْ يَزَلْ يُحَدِّثُهُ فَلَمَّا خَرَجَ لَقِيَاهُ فَقَالا مَا حَدَّثَكَ خَلِيلُكَ فَقَالَ حَدَّثَنِي بِأَلْفِ بَابٍ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ (۱).

أقول: أوردت جل أخبار هذا الباب فی باب وصیه النبی صلی الله علیه و آله و باب وفاته و غسله و.

وَجَدْتُ فِي كِتَابِ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مِنْ عَلِيٍّ عليه السلام حَدِيثاً لَمْ أَدْرِ مَا وَجْهُهُ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَسَرَّ إِلَيَّ فِي مَرَضِهِ وَ عَلَّمَنِي مِفْتَاحَ أَلْفِ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ يَفْتَحُ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ وَ إِنِّي لَجَالِسٌ بِذِي قَارٍ فِي فُسْطَاطِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَدْ بَعَثَ الْحَسَنَ وَ عَمَّاراً يَسْتَنْفِرَانِ (۲) النَّاسَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ يَقْدَمُ عَلَيْكَ الْحَسَنُ وَ مَعَهُ أَحَدَ عَشَرَ أَلْفَ رَجُلٍ غَيْرَ رَجُلٍ أَوْ رَجُلَيْنِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ فَهُوَ مِنْ تِلْكَ الْأَلْفِ بَابٍ فَلَمَّا أَظَلَّنَا الْحَسَنُ عليه السلام بِذَلِكَ الْحَدِّ(۳) اسْتَقْبَلْتُ الْحَسَنَ عليه السلام فَقُلْتُ لِكَاتِبِ الْجَيْشِ الَّذِي مَعَهُ أَسْمَاؤُهُمْ كَمْ رَجُلٍ مَعَكُمْ فَقَالَ أَحَدَ عَشَرَ أَلْفَ رَجُلٍ غَيْرَ رَجُلٍ أَوْ رَجُلَيْنِ (۴).

**[ترجمه]امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا هنگامی که در بستر بیماری که منجر به وفاتش شد قرار گرفت به عایشه وحفصه فرمود: دوستم را برایم فرا خوانید. هر دوی آنها به دنبال پدرانشان فرستادند. وقتی آمدند رسول خدا صلی الله علیه و آله به آنها نظری افکند و روی برگرداند. سپس فرمود: دوستم را برایم فرا خوانید. به دنبال علی علیه السلام فرستادند. وقتی علی آمد پیامبر شروع به حدیث گفتن به او کرد و این کار مدتی طول کشید. وقتی حضرت خواست خارج شود ابوبکر و عمر از او پرسیدند: دوستت چه چیزهایی را به تو گفت، فرمود: هزار باب را به من گفت که هر کدام از آنها هزار باب دیگر را در برابرم گشود. - . بصائر الدرجات: ۹۰ -

مؤلف: تمام این اخبار را در باب وصیت پیامبر و باب وفات و غسلش آورده‌ام.

در کتاب سلیم بن قیس یافتم که گفت: از ابن عباس شنیدم که گفت: از علی حدیثی را شنیدم که وجه آن را ندانستنم. فرمود: رسول خدا هنگامی که در بستر بیماری که منجر به مرگش شد قرار گرفت با من خلوت کرد و کلید هزار باب از علم را به من آموخت که هر کدام از آنها به هزار باب دیگر راه داشت. ابن عباس گفت: روزی در منطقه ذی قار در خیمه علی نشسته بودم. وی حسن و عمار را برای دعوت مردم به میان آنها فرستاده بود. در حالی که آنجا نشسته بودم علی نزدم آمد و فرمود: ای ابن عباس! حسن با یازده هزار مرد به جز یک یا دو نفر نزد تو خواهد آمد. به خودم گفتم: اگر راست بگوید از همان هزار باب خواهد بود. وقتی حسن با آن سپاه نزدم آمد به استقبال آنها رفتم و به کاتب سپاه که اسامی آنها را نوشته بود گفتم: چه تعداد مرد همراهتان است؟ گفت: یازده هزار به جز یک یا دو نفر - . کتاب سلیم بن قیس: ۱۳۷-۱۳۸ - .

**[ترجمه]

«۱۱»

یر، [بصائر الدرجات] عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ عَبْدِ

الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ أَبِي الدَّيْلَمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَدْ قَضَيْتَ نُبُوَّتَکَ وَ اسْتَكْمَلْتَ أَيَّامَکَ فَاجْعَلِ الِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَ مِيرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ النُّبُوَّةِ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام فَإِنِّي لَا أَتْرُکُ الْأَرْضَ إِلَّا وَ لِي فِيهَا عَالِمٌ تُعْرَفُ بِهِ طَاعَتِي وَ تُعْرَفُ [بِهِ] وَلَايَتِي (۵) وَ يَكُونُ حُجَّةً بَيْنَ قَبْضِ النَّبِيِّ إِلَى خُرُوجِ النَّبِي

ص: ۲۱۶

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۹۰.

۲- ۲. استفزه: استدعاه.

۳- ۳. فی المصدر: بذلک الجند.

۴- ۴. کتاب سلیم بن قیس: ۱۳۷ و ۱۳۸.

۵- ۵. فی المصدر: و تعرف به ولایتی.

الْآخَرِ فَأَوْصَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالاسْمِ الْأَكْبَرِ وَ مِیرَاثِ الْعِلْمِ وَ آثَارِ عِلْمِ النُّبُوَّهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال به رسول خدا وحی کرد که نبوتت را ادا کردی و روزهای عمرت به پایان رسیده است پس اسم اکبر و میراث علم و آثار نبوت را در نزد علی بن ابی طالب قرار ده. من زمین را به حال خود نمی‌گذارم مگر آنکه در آن برای من عالمی باشد که به وسیله او طاعت و ولایتم شناخته شود و حجتی بین قبض روح پیامبری تا خروج پیامبری دیگر باشد. این گونه بود که رسول خدا اسم اکبر، میراث علم و آثار نبوت را به علی علیه السلام آموخت. - . بصائر الدرجات: ۱۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۲»

یر، [بصائر الدرجات] بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ اللُّؤْلُؤِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نُبُوَّتَهُ وَ اسْتُكْمِلَتْ أَیَّامُهُ أَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِ أَنْ یَا مُحَمَّدُ قَدْ قَضَیْتَ نُبُوَّتَكَ وَ اسْتَكْمَلْتَ أَیَّامَكَ فَاجْعَلِ الْعِلْمَ الَّذِی عِنْدَكَ وَ الْآثَارَ وَ الِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَ مِیرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ النُّبُوَّهِ فِی أَهْلِ بَیْتِكَ عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَإِنِّی لَمْ أَقْطَعْ عِلْمَ النُّبُوَّهِ مِنَ الْعَقِبِ مِنْ ذُرِّیَّتِكَ كَمَا لَمْ أَقْطَعْهَا مِنْ بُیُوتَاتِ الْأَنْبِیَاءِ الَّذِینَ كَانُوا بَیْنَكَ وَ بَیْنَ أَبِیكَ آدَمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: زمانی که پیامبر نبوتش را ادا کرد و روزهای عمرش به پایان رسید خداوند متعال به او وحی کرد که ای محمد! نبوتت را ادا کردی و روزهای عمرت به پایان رسیده است. علمی را که در اختیار داری همراه با اسم اکبر و میراث علم و آثار نبوت در اهل بیتت در نزد علی بن ابی طالب قرار ده. من پس از وفات تو علم نبوت را در میان فرزندانت قطع نخواهم کرد همچنان که آن را در میان خانه‌های پیامبرانی که بین تو و بین پدرت آدم بودند قطع نکردم - . بصائر الدرجات: ۱۳۷ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِیمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ أَبِی الدَّیْلَمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوْصَی مُوسَی إِلَی یُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَ أَوْصَی یُوشَعُ بْنُ نُونٍ إِلَی وَلَدِ هَارُونَ وَ لَمْ یُوصِ إِلَی وَلَدِ مُوسَی لِأَنَّ اللَّهَ لَهُ الْخِیَرَهُ یَخْتَارُ مَنْ یَشَاءُ مِمَّنْ یَشَاءُ وَ بَشَّرَ مُوسَی یُوشَعَ بْنَ نُونٍ بِالْمَسِیحِ فَلَمَّا أَنْ بَعَثَ اللَّهُ الْمَسِیحَ قَالَ لَهُمْ إِنَّهُ سَیَأْتِی رَسُولٌ مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِیلَ یُصَدِّقُنِی وَ یُصَدِّقُكُمْ وَ جَرَتْ بَیْنَ الْحَوَارِیِّینَ فِی الْمُسْتَحْفَظِینَ وَ إِنَّمَا سَمَّاهُمُ اللَّهُ تَعَالَی الْمُسْتَحْفَظِینَ لِأَنَّهُمُ اسْتُحْفِظُوا الِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَ هُوَ الْكِتَابُ الَّذِی یُعْلَمُ بِهِ كُلُّ شَیْ ءٍ الَّذِی كَانَ مَعَ الْأَنْبِیَاءِ یَقُولُ اللَّهُ

تَعَالَى لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَيِّناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْكِتابَ وَ الْمِيزانَ (۳) الْكِتَابُ الِاسْمُ الْأَكْبَرُ وَ إِنَّمَا عُرِفَ مِمَّا يُدْعَى الْعِلْمَ التَّوْرَاةُ وَ الْإِنْجِيلُ وَ الْفُرْقَانُ فَمَا كِتَابُ نُوحٍ وَ مَا كِتَابُ صَالِحٍ وَ شُعَيْبٍ وَ إِبْرَاهِيمَ وَ قَدْ أَخْبَرَ اللَّهُ إِنَّ هذا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولى صُحُفِ إِبْراهِيمَ وَ مُوسى (۴) فَأَيْنَ صُحُفُ إِبْرَاهِيمَ أَمَّا صُحُفُ إِبْرَاهِيمَ فَالاسْمُ الْأَكْبَرُ وَ صُحُفُ مُوسَى الِاسْمُ الْأَكْبَرُ فَلَمْ تَزَلِ الْوَصِيَّةُ يُوصِيهَا عَالِمٌ بَعْدَ عَالِمٍ حَتَّى دَفَعُوهَا إِلَى مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَتَاهُ جَبْرَئِيلُ

ص: ۲۱۷

۱- ۱. بصائر الدرجات: ۱۳۷.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۱۳۷.

۳- ۳. سوره الحدید: ۲۵.

۴- ۴. سوره الأعلی: ۱۸ و ۱۹.

فَقَالَ لَهُ إِنَّکَ قَدْ قَضَیْتَ نُبُوَّتَکَ وَ اسْتَکْمَلْتَ أَیَّامَکَ فَاجْعَلِ الِاسْمَ الْأَکْبَرَ وَ مِیرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ النُّبُوَّهِ عِنْدَ عَلِیٍّ علیه السلام فَإِنِّی لَا أَتْرُکُ الْأَرْضَ إِلَّا وَ لِیَ فِیهَا عَالِمٌ یُعْرَفُ بِهِ طَاعَتِی وَ یُعْرَفُ بِهِ وَلَایَتِی فَیَکُونُ حَجَّهً لِمَنْ وُلِدَ بَیْنَ قَبْضِ نَبِیٍّ إِلَی خُرُوجِ نَبِیٍّ آخَرَ فَأَوْصَی (۱) بِالاسْمِ الْأَکْبَرِ وَ مِیرَاثِ الْعِلْمِ وَ آثَارِ عِلْمِ النُّبُوَّهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

(۲)

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: موسی به یوشع بن نون وصیت کرد و یوشع بن نون به فرزند هارون وصیت کرد نه به فرزند موسی چرا که خداوند صاحب اختیار است و هر آنکس را که بخواهد از هر کسی که بخواهد برمی‌گزیند. موسی به یوشع بن نون مژده ظهور مسیح را داد. وقتی مسیح به پیامبری مبعوث شد به حواریونش گفت: بعد از من پیامبری خواهد آمد که اسم او احمد است و از فرزندان اسماعیل است او من و شما را تصدیق می‌کند. این سخن میان حواریون - که لقبشان نگهدارندگان بود - جریان یافت. خداوند متعال آنها را نگهدارندگان نامید چرا که اسم اکبر نزد آنها به امانت گذاشته شد و آن (اسم اکبر) کتابی است که به وسیله‌اش تمام آن چیزهایی که با پیامبران بوده دانسته می‌شود؛ چنان که خداوند متعال می فرماید: «لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیِّناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکِتابَ وَ الْمِیزان - . الحدید/۲۵ - » {به

راستی [ما] پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازو را فرود آوردیم} منظور از کتاب، اسم اکبر است وتنها کتاب‌هایی که علم نامیده شده تورات و انجیل و فرقان هستند. پس صحف نوح، ابراهیم، صالح و شعیب که خداوند متعال درباره آنها در آیات زیر سخن می گوید چه چیزی هستند؟ «ان هذا لفی الصحف الأولی * صحف ابراهیم وموسی - . الأعلی/۱۸،۱۹ - » {قطعا

در صحیفه های گذشته این [معنی] هست. صحیفه های ابراهیم و موسی} صحف ابراهیم کجاست؟ صحف ابراهیم و صحف موسی اسم اکبر است و این وصیت همواره توسط عالمی بعد از عالمی دیگر توصیه شد تا اینکه آن را به دست محمد صلی الله علیه و آله دادند. سپس جبرئیل بر او نازل شد و گفت: نبوتت را ادا کردی و روزهای عمرت به پایان رسیده است. پس اسم اکبر و میراث علم و آثار نبوت را در نزد علی بن ابی طالب قرار ده، من زمین را به حال خود نمی‌گذارم مگر آنکه در آن برای من عالمی باشد که به وسیله او طاعت و ولایتم شناخته شود و حجتی بین قبض روح پیامبری تا خروج پیامبری دیگر باشد، این گونه بود که رسول خدا اسم اکبر، میراث علم و آثار نبوت را به علی علیه السلام داد. - . بصائر الدرجات: ۱۳۷، ۱۳۸ -

**[ترجمه]

باب ۹۷ قضایاه صلوات الله علیه و ما هدی قومه إلیه مما أشکل علیهم من مصالحهم و... قد أوردنا کثیرا من قضایاه فی باب علمه علیه السلام

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] قَالَ الطَّبَرِيُّ وَ مُجَاهِدٌ فِی تَارِیخَیْهِمَا: جَمَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ النَّاسَ یَسْأَلُهُمْ مِنْ أَیِّ یَوْمٍ نَکْتُبُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام مِنْ یَوْمَ هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ نَزَلَ أَرْضَ الشِّرْکِ (۳) فَکَأَنَّهُ أَشَارَ أَنْ لَا تَبْتَدِعُوا بِدْعَةً وَ تَأَرَّخُوا کَمَا کَانُوا یَکْتُبُونَ فِی زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَنَّهُ لَمَّا قَدِمَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله الْمَدِینَةَ فِی شَهْرِ رَبِیعٍ الْأَوَّلِ أَمَرَ بِالتَّارِیخِ فَکَانُوا یُؤَرِّخُونَ بِالشَّهْرِ وَ الشَّهْرَیْنِ مِنْ مَقْدَمِهِ إِلَی أَنْ تَمَّتْ لَهُ سَنَةٌ ذَکَرَهُ التَّارِیخِیُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: طبری و مجاهد در تاریخ خود آورده‌اند: عمر بن خطاب مسلمانان را جمع کرد و از آنها پرسید که تاریخ اسلام را از چه روزی بنویسند؟ علی علیه السلام فرمود: از روزی که رسول خدا مهاجرت کرد و وارد سرزمین شرک شد. گویا حضرت اشاره کرد که هیچ گونه بدعتی نگذارید و تاریخ نگارید آن گونه که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌نوشتند، زیرا زمانی که پیامبر در ماه ربیع الأول به مدینه رفت دستور داد تا تاریخ بنویسند. مسلمانان نیز تاریخ یک ماه و دو ماه را می‌نوشتند تا اینکه یک سال تمام شود. ابن شهاب مورخ این مسأله را ذکر کرده است - . مناقب ابن شهر اشوب ۱: ۳۳۸،۳۳۹ - .

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] فِی رِوَایَةٍ: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ لِوَشَّاءٍ ادْنُ مِنِّی قَالَ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ امْضِ إِلَی مَحَلَّتِکُمْ سَتَجِدُ عَلَی بَابِ الْمَسْجِدِ رَجُلًا وَ امْرَأَةً یَتَنَازَعَانِ فَأْتِنِی بِهِمَا قَالَ فَمَضَیْتُ فَوَجَدْتُهُمَا یَخْتَصِمَانِ فَقُلْتُ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ یَدْعُوکُمَا

ص: ۲۱۸

۱- ۱. فی المصدر و(م): فأوحی.

۲- ۲. بصائر الدرجات: ۱۳۷ و ۱۳۸.

۳- ۳. فی المصدر: أهل الشرک و الظاهر: و ترک.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۳۸ و ۳۳۹.

فَسِرْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقَالَ يَا فَتَى مَا شَأْنُكَ وَ هَذِهِ الِامْرَأَة قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي تَزَوَّجْتُهَا وَ أَمْهَرْتُ وَ أَمْلَكْتُ وَ زَفَفْتُ فَلَمَّا قَرُبْتُ مِنْهَا رَأَتِ الدَّمَ وَ قَدْ حِرْتُ فِي أَمْرِي فَقَالَ عليه السلام هِيَ عَلَيْكَ حَرَامٌ وَ لَسْتَ لَهَا بِأَهْلٍ فَمَاجَ (۱) النَّاسُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ لَهَا هَلْ تَعْرِفِينِي فَقَالَتْ سَمَاعٌ أَسْمَعُ بِذِكْرِكَ وَ لَمْ أَرَكَ فَقَالَ فَأَنْتِ فُلَانَهُ بِنْتُ فُلَانٍ مِنْ آلِ فُلَانٍ فَقَالَتْ بَلَى وَ اللَّهِ فَقَالَ أَ لَمْ تَتَزَوَّجِي بِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ مُتْعَةً سِرّاً مِنْ أَهْلِكِ أَ لَمْ تَحْمِلِي مِنْهُ حَمْلًا ثُمَّ وَضَعْتِيهِ غُلَاماً ذَكَراً سَوِيّاً ثُمَّ خَشِيتِ قَوْمَكِ وَ أَهْلَكِ فَأَخَذْتِيهِ وَ خَرَجْتِ لَيْلًا حَتَّى إِذَا صِرْتِ فِي مَوْضِعٍ خَالٍ وَضَعْتِيهِ عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ وَقَفْتِ مُقَابَلَتَهُ فَحَنَنْتِ عَلَيْهِ فَعُدْتِ أَخَذْتِيهِ ثُمَّ عُدْتِ طَرَحْتِيهِ حَتَّى بَكَى وَ خَشِيتِ الْفَضِيحَهَ فَجَاءَتِ الْكِلَابُ فَأَنْبَحَتْ عَلَيْكِ فَخِفْتِ فَهَرْوَلْتِ فَانْفَرَدَ مِنَ الْكِلَابِ كَلْبٌ فَجَاءَ إِلَى وَلَدِكِ فَشَمَّهُ ثُمَّ نَهَشَهُ لِأَجْلِ رَائِحَهِ الزُّهُومَهِ(۲) فَرَمَيْتِ الْكَلْبَ إِشْفَاقاً فَشَجَجْتِيهِ فَصَاحَ فَخَشِيتِ أَنْ يُدْرِكَكِ الصَّبَاحُ فَيُشْعَرَ بِكِ فَوَلَّيْتِ مُنْصَرِفَةً وَ فِي قَلْبِكِ مِنَ الْبَلَابِلِ فَرَفَعْتِ يَدَيْكِ نَحْوَ السَّمَاءِ وَ قُلْتِ اللَّهُمَّ احْفَظْهُ يَا حَافِظَ الْوَدَائِعِ قَالَتْ بَلَى وَ اللَّهِ كَانَ هَذَا جَمِيعُهُ وَ قَدْ تَحَيَّرْتُ فِي مَقَالَتِكَ فَقَالَ أَيْنَ الرَّجُلُ (۳) فَجَاءَ فَقَالَ اكْشِفْ عَنْ جَبِينِكَ فَكَشَفَ فَقَالَ لِلْمَرْأَهِ هَا الشَّجَّهُ فِي قَرْنِ وَلَدِكِ وَ هَذَا الْوَلَدُ وَلَدُكِ وَ اللَّهُ تَعَالَى مَنَعَهُ مِنْ وَطْئِكِ بِمَا أَرَاهُ مِنْكِ مِنَ الْآيَهِ الَّتِي صَدَّتْهُ وَ اللَّهُ قَدْ حَفِظَ عَلَيْكِ كَمَا سَأَلْتِيهِ فَاشْكُرِي اللَّهَ (۴) عَلَى مَا أَوْلَاكِ وَ حَبَاكِ (۵).

الْوَاقِدِيُّ وَ إِسْحَاقُ الطَّبَرِيُّ: أَنَّ عُمَيْرَ بْنَ وَائِلٍ الثَّقَفِيَّ أَمَرَهُ حَنْظَلَهُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ أَنْ يَدَّعِيَ عَلَى عَلِيٍّ عليه السلام ثَمَانِينَ مِثْقَالًا مِنَ الذَّهَبِ وَدِيعَةً عِنْدَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ أَنَّهُ

۱- ۱. ماج القوم: اختلفت أمورهم و اضطربت.

۲- ۲. نهشه: تناوله بفمه لیعضه فیؤثر فیه و لا یجرحه. الزهومه؟ ریح لحم سمین منتن.

۳- ۳. فی المصدر: فقال: هاؤم الرجل.

۴- ۴. فی المصدر: فاشکری للّه.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۲۴ و ۴۲۵.

هَرَبَ مِنْ مَكَّهَ وَ أَنْتَ وَكِيلُهُ فَإِنْ طَلَبَ بَيِّنَهَ الشُّهُودِ فَنَحْنُ مَعْشَرَ قُرَيْشٍ نَشْهَدُ عَلَيْهِ وَ أَعْطَوْهُ عَلَى ذَلِکَ مِائَهَ مِثْقَالٍ مِنَ الذَّهَبِ مِنْهَا قِلَادَهٌ عَشَرَهُ مَثَاقِيلَ لِهِنْدٍ فَجَاءَ وَ ادَّعَى عَلَى عَلِيٍّ علیه السلام فَاعْتَبَرَ الْوَدَائِعَ كُلَّهَا وَ رَأَى عَلَيْهَا أَسَامِيَ أَصْحَابِهَا وَ لَمْ يَكُنْ لِمَا ذَكَرَهُ عُمَيْرٌ خَبَرٌ فَنَصَحَ لَهُ نُصْحاً كَثِيراً فَقَالَ إِنَّ لِي مَنْ يَشْهَدُ بِذَلِکَ وَ هُوَ أَبُو جَهْلٍ وَ عِكْرِمَهُ وَ عُقْبَهُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ- وَ أَبُو سُفْيَانَ وَ حَنْظَلَهُ- فَقَالَ علیه السلام مَكِيدَهٌ تَعُودُ إِلَى مَنْ دَبَّرَهَا(۱) ثُمَّ أَمَرَ الشُّهُودَ أَنْ يَقْعُدُوا فِي الْكَعْبَهِ ثُمَّ قَالَ لِعُمَيْرٍ يَا أَخَا ثَقِيفٍ أَخْبِرْنِي الْآنَ حِينَ دَفَعْتَ وَدِيعَتَکَ هَذِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَيَّ الْأَوْقَاتِ كَانَ قَالَ ضَحْوَهَ نَهَارٍ فَأَخَذَهَا بِيَدِهِ وَ دَفَعَهَا إِلَى عَبْدِهِ ثُمَّ اسْتَدْعَى بِأَبِي جَهْلٍ وَ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ قَالَ مَا يَلْزَمُنِي ذَلِکَ ثُمَّ اسْتَدْعَى بِأَبِي سُفْيَانَ وَ سَأَلَهُ فَقَالَ دَفَعَهُ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَ أَخَذَهَا مِنْ يَدِهِ وَ تَرَكَهَا فِي كُمِّهِ ثُمَّ اسْتَدْعَى حَنْظَلَهَ وَ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ كَانَ عِنْدَ وَقْتِ وُقُوفِ الشَّمْسِ فِي كَبِدِ السَّمَاءِ وَ تَرَكَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِلَى وَقْتِ انْصِرَافِهِ ثُمَّ اسْتَدْعَى بِعُقْبَهَ وَ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ تَسَلَّمَهَا بِيَدِهِ وَ أَنْفَذَهَا فِي الْحَالِ إِلَى دَارِهِ وَ كَانَ وَقْتَ الْعَصْرِ ثُمَّ اسْتَدْعَى بِعِكْرِمَهَ وَ سَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ كَانَ بُزُوغَ الشَّمْسِ أَخَذَهَا فَأَنْفَذَهَا مِنْ سَاعَتِهِ إِلَى بَيْتِ فَاطِمَهَ علیها السلام.

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عُمَيْرٍ وَ قَالَ لَهُ أَرَاکَ قَدِ اصْفَرَّ لَوْنُکَ وَ تَغَيَّرَتْ أَحْوَالُکَ قَالَ أَقُولُ الْحَقَّ وَ لَا يُفْلِحُ غَادِرٌ وَ بَيْتِ اللَّهِ مَا كَانَ لِي عِنْدَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَدِيعَهٌ وَ إِنَّهُمَا حَمَلَانِي عَلَى ذَلِکَ وَ هَذِهِ دَنَانِيرُهُمْ وَ عَقْدُ هِنْدٍ عَلَيْهَا اسْمُهَا مَكْتُوبٌ ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام ائْتُونِي بِالسَّيْفِ الَّذِي فِي زَاوِيَهِ الدَّارِ فَأَخَذَهُ وَ قَالَ أَ تَعْرِفُونَ هَذَا السَّيْفَ فَقَالُوا هَذَا لِحَنْظَلَهَ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ هَذَا مَسْرُوقٌ فَقَالَ علیه السلام إِنْ كُنْتَ صَادِقاً فِي قَوْلِکَ فَمَا فَعَلَ عَبْدُکَ مهلع الْأَسْوَدُ قَالَ مَضَى إِلَى الطَّائِفِ فِي حَاجَهٍ لَنَا فَقَالَ هَيْهَاتَ أَنْ تَعُودَ تَرَاهُ ابْعَثْ إِلَيْهِ احْضُرْهُ إِنْ كُنْتَ صَادِقاً فَسَكَتَ أَبُو سُفْيَانَ ثُمَّ قَامَ فِي عَشَرَهِ عَبِيدٍ لِسَادَاتِ قُرَيْشٍ فَنَبَشُوا بُقْعَهً عَرَفَهَا فَإِذَا فِيهَا الْعَبْدُ مهلع قَتِيلٌ فَأَمَرَهُمْ بِإِخْرَاجِهِ فَأَخْرَجُوهُ وَ حَمَلُوهُ إِلَى الْكَعْبَهِ فَسَأَلَهُ النَّاسُ عَنْ سَبَبِ قَتْلِهِ

۱- ۱. أی احتال و سعی فیها.

فَقَالَ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ وَ وَلَدَهُ ضَمِنُوا لَهُ رِشْوَةَ عِتْقِهِ وَ حَثَّاهُ عَلَى قَتْلِي فَكَمَنَ لِي فِي الطَّرِيقِ وَ وَثَبَ عَلَيَّ لِيَقْتُلَنِي فَضَرَبْتُ رَأْسَهُ وَ أَخَذْتُ سَيْفَهُ فَلَمَّا بَطَلَتْ حِيلَتُهُمْ أَرَادُوا الْحِيلَةَ الثَّانِيَةَ بِعُمَيْرٍ فَقَالَ عُمَيْرٌ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: در روایتی آمده است که امیرمؤمنان به وشّاء فرمود: نزدیک من آی. وشّاء گفت: نزدیک شدم. فرمود: به محله خود برو آنجا بر در مسجد، زن و مردی را خواهی یافت که در حال مشاجره و دعوا با هم هستند. آنها را نزد من بیاور. وشّاء گفت: به آنجا رفتم و زنی و مردی را در حال نزاع و مشاجره دیدم. گفتم: امیرمؤمنان شما را خواسته است. به راه افتادیم تا اینکه به محضر حضرت رسیدیم، فرمود: ای جوان! چه ارتباطی با این زن داری؟ گفت: ای امیر مؤمنان! او را به عقد خود درآورده‌ام و مهریه‌اش را داده‌ام و شرعا همسر من شد، اما وقتی در شب زفاف خواستم به او نزدیک شوم او خون دید و در خود ماندم. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: این زن بر تو حرام است و نمی‌توانی با او ازدواج کنی. مردم که آنجا بودند با شنیدن این سخن صدایشان بلند شد و شگفت زده شدند. حضرت رو به آن زن کرد و فرمود: مرا می‌شناسی؟ زن گفت: درباره شما چیزهایی شنیده‌ام، اما تا به حال از نزدیک شما را ندیده‌ام، حضرت فرمود: تو فلانی دختر فلانی از آل فلان هستی؟ گفت: بله به خدا سوگند راست می گوئی، فرمود: تو بدون اطلاع خانواده‌ات و در خفا متعه(زن موقت) فلانی شدی و از او حامله شدی و پسری به دنیا آوردی، اما از قوم و خانواده‌ات ترسیدی و بچه را برداشتی و شب از شهر خارج شدی تا اینکه به بیابانی خالی از سکنه رسیدی و بچه را بر روی زمین گذاشتی و قصد رفتن کردی، اما دلت به حال او سوخت و طاقت نیاوردی و برگشتی و او را بغل گردی سپس بار دیگر خواستی که او را دور بیندازی تا اینکه گریه کرد و از رسوائی ترسیدی. سگها سر رسیدند و شروع به پارس کردن کردند. ترسیدی و فرار کردی. یکی از سگ ها به طرف بچه‌ات رفت و شروع به بوییدن او کرد. به خاطر بوی بدی که بچه داشت خواست که او را گاز بگیرد که تو در این هنگام به خاطر ترحم بر بچه و دور کردن سگ سنگی را به طرف او پرتاب کردی اما سنگ به سگ برخورد نکرد و سر بچه را شکست و به گریه افتاد و تو ترسیدی که صبح فرا رسد و رسوا شوی. آنجا را ترک کردی در حالی که قلبت سرشار از نگرانی و اضطراب بود. در آن هنگام دستانت را به نشانه دعا به طرف آسمان بلند کردی و گفتی: ای حفظ کننده امانت‌ها! امانت من را هم حفظ کن. زن گفت: بله سوگند به خدا تمام آنچه که می گوئی عین حقیقت است. از این سخنانت در حیرت مانده‌ام. حضرت دستور داد تا آن مرد را صدا زنند. مرد آمد، فرمود: حجاب را از پیشانیت بردار. وقتی پیشانیش نمایان شد، امیرمؤمنان علیه السلام به آن زن گفت: این همان شکستگی است که در سر فرزندت به وجود آمد. این مرد همان پسری است که در بیابان تنها گذاشتی خداوند متعال با دعائی که خواندی او را حفظ کرد و با نشانه ای که به او نشان داد اجازه نداد با تو همبستر شود. شکر خداوند را به خاطر این لطفی که به تو کرد به جای آر - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۲۴، ۴۲۵ - .

واقدی و اسحاق طبری آورده‌اند: حنظله بن ابی سفیان، عمیر بن وائل ثقفی را تطمیع کرد که نزد حضرت علی علیه السلام برود و به دروغ ادعا کند هشتاد مثقال طلا نزد رسول خدا ودیعه گذاشته بوده و بگوید: حال که محمد از مکه گریخته و تو وکیل او هستی آن را بازگردان. و به او گفت اگر علی از تو شاهد خواست ما گروه قریش برای تو شهادت خواهیم داد و برای این کار صد مثقال طلا به عنوان پاداش به او دادند که از جمله آن ها: گردنبندی بود از آنِ هند که به تنهایی سیزده مثقال طلا وزن داشت.

عمیر نزد امیرمؤمنان علیه السلام رفت و از آن حضرت مطالبه امانت کرد. حضرت تمام امانت ها را نگاه کرد اما سپرده‌ای به نام عمیر ندید و فهمید که وی دروغ می گوید پس او را موعظه نمود تا از ادعایش دست بردارد ولی آن همه پند و اندرز سودی نداشت و عمیر همچنان به گفته خود ثابت بود و می گفت من بر ادعای خویش گواهانی از قریش دارم که آنان برایم گواهی می‌دهند مانند: ابو جهل، عکرمه، عقبه بن ابی معیط، ابوسفیان و حنظله.

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: این نیرنگی است که ضرر آن به تدبیر کننده‌اش بر می گردد و آن گاه دستور داد همه شهود در خانه کعبه نشینند و به عمیر رو کرده و فرمود: اکنون بگو بدانم در چه وقتی امانتت را به پیامبر تسلیم نمودی؟ گفت: نزدیکی ظهر بود که آن را به حضرت تحویل دادم و او آن را از دستم گرفت و به غلام خود داد. سپس ابو جهل را به حضور طلبید و پرسش های عمیر را از او پرسید ولی ابو جهل گفت: مرا حاجتی به پاسخ گفتن نیست. سپس ابوسفیان را به نزد خویش خواند و همان سؤالات را از او پرسید. ابوسفیان گفت: نزدیک غروب بود که عمیر امانتش را تسلیم محمد کرد و او مال را از او گرفت و در آستین خود قرار داد. پس حنظله را به محضر خود فرا خواند و چگونگی را از او پرسش نمود. حنظله گفت به خاطر دارم که آفتاب در وسط آسمان بود که عمیر ودیعه را به محمد تسلیم داشت و او امانت را در پیش رو گذاشت تا وقتی که خواست برخیزد آن را به همراه خود برد. سپس عقبه را احضار کرد و این بار از او سؤال نمود. وی گفت: به هنگام عصر بود که عمیر امانتش را تحویل محمد داد و او فورا آن امانت را به خانه اش برد. پس از او عکرمه را طلب کرد و سؤالات را از او پرسید، عکرمه گفت اول روز بود که عمیر امانت را به محمد تحویل داد و او آن را گرفت و فورا به خانه فاطمه فرستاد!

آنگاه حضرت به عمیر رو کرد و فرمود: چرا رنگ صورتت زرد شده و حالتت دگرگون گشته است. عمیر گفت الان حقیقت را به شما خواهم گفت، زیرا شخص حیله گر رستگار نخواهد شد. به خدا سوگند من هرگز امانتی نزد محمد نداشتم و تنها عامل محرک من حنظله و ابوسفیان بودند و این دینارهای ایشان است و در میان آنها گردنبند هند است که مُهر هند بر آن ها نقش بسته است.

سپس امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: بیاورید شمشیری را که در گوشه خانه پنهان است. شمشیر را آوردند. حضرت شمشیر را به دست گرفت و به حاضرین نشان داد و فرمود: آیا این شمشیر را می‌شناسید؟ گفتند: آری این شمشیر حنظله می‌باشد. ابو سفیان گفت: این شمشیر از حنظله سرقت شده است. امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: اگر راست می گویی غلام سیاه تو «مهلع» چه کرد؟ ابوسفیان گفت او فعلا برای ماموریتی به طائف رفته است. آن حضرت فرمود: ای کاش می آمد و تو یک بار دیگر او را می‌دیدی و اگر راست می‌گویی او را احضار کن تا بیاید! ابو سفیان خاموش شد و سخنی نگفت، سپس آن حضرت به ده نفر از غلامان اشراف قریش فرمود تا محلی که ایشان تعیین کرد را حفر نمایند. چون آنجا را حفرکردند ناگهان به بدن کشته «مهلع» رو به رو شدند. حضرت فرمود: آن را بیرون بیاورید. جسد را بیرون آوردند و به طرف خانه کعبه حمل کردند.

مردم از سبب قتلش از آن حضرت پرسیدند. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ابو سفیان و پسرش این غلام را تطمیع کرده و پاداش کشتن مرا آزادیش قرار دادند و او را بر این کار تشویق کردند تا اینکه در راهی برایم کمین کرد و به ناگاه بر من حمله نمود، من هم مهلتش ندادم و گردنش را زدم و شمشیرش را گرفتم! و چون نیرنگ آنان این بار به جایی نرسید خواستند بار

دیگر حیله‌ای به کار برند و این بار دست به دامان عمیر شدند. عمیر در آن هنگام گفت: أشهد أن لا الله الا الله و أشهد أن محمد رسول الله. - . مناقب آل ابی طالب: ۴۸۶، ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: أَمَّا مَا كَانَ مِنْ قَضَايَاهُ علیه السلام فِی زَمَنِ أَبِی بَكْرٍ فَقَدْ رُوِیَ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ بِامْرَأَةٍ بُكْرَةً فَوَلَدَتْ عَشِیَّةً(۲) فَحَازَ مِیرَاثَهُ الِابْنُ وَ الْأُمُّ فَلَمْ یَعْرِفْ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام هَذَا رَجُلٌ لَهُ جَارِیَةٌ حُبْلَى مِنْهُ فَلَمَّا تَمَخَّضَتْ مَاتَ الرَّجُلُ (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: اما از قضایای حضرت علیه السلام در زمان ابوبکر: روایت شده است که از ابوبکر درباره مردی که با زنی در صبح ازدواج می‌کند و در شب آن زن بچه‌ای به دنیا می‌آورد و پسر و مادر صاحب ارث او می‌شوند سؤال شد؟ ابوبکر جواب آن را ندانست. علی علیه السلام فرمود: آن مرد کنیزی داشت که از او آبستن بود و وقتی وضع حمل کرد آن مرد فوت کرد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۸۹ - .

**[ترجمه]

بیان

أی كانت الجاریه حبلی من المولی فأعتقها و تزوجها بكره فولدت عشیته فمات المولی.

**[ترجمه]یعنی کنیز از صاحب خود آبستن بود سپس او را آزاد کرد و صبح با او ازدواج کرد و شب وضع حمل کرد سپس خود آن مرد فوت کرد.

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَرَادَ قَوْمٌ عَلَى عَهْدِ أَبِی بَكْرٍ أَنْ یَبْنُوا مَسْجِداً بِسَاحِلِ عَدَنٍ فَكَانَ كُلَّمَا فَرَغُوا مِنْ بِنَائِهِ سَقَطَ فَعَادُوا إِلَیْهِ فَسَأَلُوهُ فَخَطَبَ وَ سَأَلَ النَّاسَ وَ نَاشَدَهُمْ إِنْ كَانَ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ عِلْمُ هَذَا فَلْیَقُلْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام احْتَفِرُوا فِی مَیْمَنَتِهِ وَ مَیْسَرَتِهِ فِی الْقِبْلَهِ فَإِنَّهُ یَظْهَرُ لَكُمْ قَبْرَانِ مَكْتُوبٌ عَلَیْهِمَا أَنَا رَضْوَى وَ أُخْتِی حُبَّى مِتْنَا لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ الْعَزِیزِ الْجَبَّارِ وَ هُمَا مُجَرَّدَتَانِ فَاغْسِلُوهُمَا وَ كَفِّنُوهُمَا وَ صَلُّوا عَلَیْهِمَا وَ ادْفِنُوهُمَا ثُمَّ ابْنُوا مَسْجِدَكُمْ فَإِنَّهُ یَقُومُ بِنَاؤُهُ فَفَعَلُوا ذَلِكَ فَكَانَ كَمَا قَالَ علیه السلام.

ابْنُ حَمَّادٍ:

وَ قَالَ لِلْقَوْمِ امْضُوا الْآنَ فَاحْتَفِرُوا***أَسَاسَ قِبْلَتِكُمْ تَفْضُوا إِلَى خَزْنٍ (۴)

عَلَيْهِ لَوْحٌ مِنَ الْعِقْيَانِ مُحْتَفَرٌ(۵)*** فِيهِ بِخَطٍّ مِنَ الْيَاقُوتِ مُنْدَفِنٌ

نَحْنُ ابْنَتَا تُبَعٍ ذِی الْمُلْكِ مِنْ يَمَنٍ***حُبَّى وَ رَضْوَى بِغَيْرِ الْحَقِّ لَمْ نَدْنُ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب: ۴۸۶ و ۴۸۷.

۲- ۲. أی تزوجها فی الصباح و ولدت فی العشاء.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۸۹.

۴- ۴. فی المصدر: تقضوا.

۵- ۵. العقيان- بالكسر- الذهب الخالص.

مِتْنَا عَلَى مِلَّهِ التَّوْحِيدِ لَمْ نَکُ مَنْ***صَلَّی إِلَی صَنَمٍ کَلَّا وَ لَا وَثَنٍ

وَ سَأَلَهُ (۱) نَصْرَانِيَّانِ مَا الْفَرْقُ بَيْنَ الْحُبِّ وَ الْبُغْضِ وَ مَعْدِنُهُمَا وَاحِدٌ وَ مَا الْفَرْقُ بَيْنَ الْحِفْظِ وَ النِّسْيَانِ وَ مَعْدِنُهُمَا وَاحِدٌ وَ مَا الْفَرْقُ بَيْنَ الرُّؤْيَا الصَّادِقَهُ وَ الرُّؤْيَا الْكَاذِبَهُ وَ مَعْدِنُهُمَا وَاحِدٌ فَأَشَارَ إِلَى عُمَرَ فَلَمَّا سَأَلَاهُ أَشَارَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَلَمَّا سَأَلَاهُ عَنِ الْحُبِّ وَ الْبُغْضِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْأَرْوَاحَ قَبْلَ الْأَجْسَادِ بِأَلْفَيْ عَامٍ فَأَسْكَنَهَا الْهَوَاءَ فَما(۲) تَعَارَفَ هُنَاكَ ائْتَلَفَ هَاهُنَا وَ مَا تَنَاكَرَ هُنَاكَ اخْتَلَفَ هَاهُنَا ثُمَّ سَأَلَاهُ عَنِ الْحِفْظِ وَ النِّسْيَانِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ ابْنَ آدَمَ وَ جَعَلَ لِقَلْبِهِ غَاشِيَهً(۳) فَمَهْمَا مَرَّ بِالْقَلْبِ وَ الْغَاشِيَهُ مُنْفَتِحَهٌ حَفِظَ وَ أَحْصَى وَ مَهْمَا مَرَّ بِالْقَلْبِ وَ الْغَاشِيَهُ مُنْطَبِقَهٌ لَمْ يَحْفَظْ وَ لَمْ يُحْصِ ثُمَّ سَأَلَاهُ عَنِ الرُّؤْيَهِ الصَّادِقَهِ وَ الرُّؤْيَهِ الْكَاذِبَهِ فَقَالَ عليه السلام إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الرُّوحَ وَ جَعَلَ لَهَا سُلْطَاناً فَسُلْطَانُهَا النَّفْسُ فَإِذَا نَامَ الْعَبْدُ خَرَجَ الرُّوحُ وَ بَقِيَ سُلْطَانُهُ فَيَمُرُّ بِهِ

جِيلٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ جِيلٌ مِنَ الْجِنِّ فَمَهْمَا كَانَ مِنَ الرُّؤْيَا الصَّادِقَهِ فَمِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ مَهْمَا كَانَ مِنَ الرُّؤْيَا الْكَاذِبَهِ فَمِنَ الْجِنِّ فَأَسْلَمَا عَلَى يَدَيْهِ وَ قُتِلَا مَعَهُ يَوْمَ صِفِّينَ (۴).

أَبُو دَاوُدَ وَ ابْنُ مَاجَهَ فِي سُنَنِهِمَا وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَدُ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ وَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ فِي كِتَابِهِ بِطُرُقٍ كَثِيرَهٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ: أَنَّهُ قِيلَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَتَى إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام بِالْيَمَنِ ثَلَاثَهُ نَفَرٍ يَخْتَصِمُونَ فِي وَلَدٍ لَهُمْ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ وَقَعَ عَلَى أُمِّهِ فِي طُهْرٍ وَاحِدٍ وَ ذَلِكَ فِي الْجَاهِلِيَّهِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام إِنَّهُمْ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ فَقَرَعَ عَلَى الْغُلَامِ بِاسْمِهِمْ فَخَرَجَتْ لِأَحَدِهِمْ فَأَلْحَقَ الْغُلَامَ بِهِ وَ أَلْزَمَهُ ثلثا [ثُلُثَيِ] الدِّيَه(۵) لِصَاحِبِهِ وَ زَجَرَهُمَا عَنْ مِثْلِ ذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

ص: ۲۲۲

۱- ۱. أی أبا بکر.

۲- ۲. فی المصدر و(م): فمهما. و کذا فیما یاتی.

۳- ۳. الغاشیه: الغطاء. قمیص القلب.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب: ۴۸۹ و ۴۹۰.

۵- ۵. فی المصدر: ثلثی الدیه.

جَعَلَ فِينَا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ يَقْضِی عَلَی سُنَنِ دَاوُدَ علیه السلام (۱).

ابْنُ جَرِیحٍ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله اشْتَرَی مِنْ أَعْرَابِیٍّ نَاقَةً بِأَرْبَعِمِائَهِ دِرْهَمٍ فَلَمَّا قَبَضَ الْأَعْرَابِیُّ الْمَالَ صَاحَ الدَّرَاهِمُ وَ النَّاقَهُ لِی فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ اقْضِ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَ الْأَعْرَابِیِّ فَقَالَ الْقَضِیَّهُ وَاضِحَهٌ تُطْلَبُ الْبَیِّنَهَ فَأَقْبَلَ عُمَرُ فَقَالَ كَالْأَوَّلِ فَأَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ صلی الله علیه و آله أَ تَقْبَلُ بِالشَّابِّ الْمُقْبِلِ (۲) قَالَ نَعَمْ فَقَالَ الْأَعْرَابِیُّ النَّاقَهُ نَاقَتِی وَ الدَّرَاهِمُ دَرَاهِمِی فَإِنْ كَانَ مُحَمَّدٌ یَدَّعِی شَیْئاً(۳) فَلْیَقُمِ الْبَیِّنَهَ عَلَی ذَلِكَ فَقَالَ علیه السلام خَلِّ عَنِ النَّاقَهِ وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَانْدَفَعَ فَضَرَبَهُ ضَرْبَهً فَاجْتَمَعَ أَهْلُ الْحِجَازِ أَنَّهُ رَمَی بِرَأْسِهِ وَ قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِرَاقِ بَلْ قَطَعَ مِنْهُ عُضْواً فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ نُصَدِّقُكَ عَلَی الْوَحْیِ وَ لَا نُصَدِّقُكَ عَلَی أَرْبَعِمِائَهِ دَرَاهِمَ.

وَ فِی خَبَرٍ عَنْ غَیْرِهِ: فَالْتَفَتَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِلَیْهِمَا فَقَالَ هَذَا حُكْمُ اللَّهِ لَا مَا حَكَمْتُمَا بِهِ فِینَا.

الْجَاحِظُ وَ تَفْسِیرُ الثَّعْلَبِیِّ: أَنَّهُ سُئِلَ أَبُو بَكْرٍ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ فاكِهَهً وَ أَبًّا(۴) فَقَالَ أَیُّ سَمَاءٍ تُظِلُّنِی أَوْ أَیُّهُ أَرْضٍ تُقِلُّنِی أَمْ أَیْنَ أَذْهَبُ أَمْ كَیْفَ أَصْنَعُ إِذَا قُلْتُ فِی كِتَابِ اللَّهِ بِمَا لَمْ أَعْلَمْ أَمَّا الْفَاكِهَهُ فَأَعْرِفُهَا وَ أَمَّا الْأَبُّ فَاللَّهُ أَعْلَمُ وَ فِی رِوَایَهِ أَهْلِ الْبَیْتِ أَنَّهُ بَلَغَ ذَلِكَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ إِنَّ الْأَبَّ هُوَ الْكَلَاءُ وَ الْمَرْعَی وَ إِنَّ قَوْلَهُ وَ فاكِهَهً وَ أَبًّا اعْتِدَادٌ مِنَ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ فِیمَا غَذَّاهُمْ بِهِ وَ خَلَقَهُ لَهُمْ وَ لِأَنْعَامِهِمْ مِمَّا یَحْیَا بِهِ أَنْفُسُهُمْ وَ سَأَلَ رَسُولُ مَلِكِ الرُّومِ أَبَا بَكْرٍ عَنْ رَجُلٍ لَا یَرْجُو الْجَنَّهَ وَ لَا یَخَافُ النَّارَ وَ لَا یَخَافُ اللَّهَ وَ لَا یَرْكَعُ وَ لَا یَسْجُدُ وَ یَأْكُلُ الْمَیْتَهَ وَ الدَّمَ وَ یَشْهَدُ بِمَا لَا یَرَی وَ یُحِبُّ الْفِتْنَهَ وَ یُبْغِضُ الْحَقَّ فَلَمْ یُجِبْهُ فَقَالَ عُمَرُ ازْدَدْتَ كُفْراً إِلَی كُفْرِكَ

ص: ۲۲۳

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب: ۴۸۷.

۲- ۲. فی المصدر: أتقبل الشاب المقبل.

۳- ۳. فی المصدر: فان كان بمحمّد شیئا.

۴- ۴. سوره عبس: ۳۱.

فَأَخْبِرَ بِـذَلِکَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَوْلِیَاءِ اللَّهِ لَا یَرْجُو الْجَنَّهَ وَ لَا یَخَافُ النَّارَ وَ لَکِنْ یَخَافُ اللَّهَ وَ لَا یَخَافُ اللَّهَ مِنْ ظُلْمِهِ وَ إِنَّمَا یَخَافُ مِنْ عَدْلِهِ وَ لَا یَرْکَعُ وَ لَا یَسْجُدُ فِی صَلَاهِ الْجِنَازَهِ وَ یَأْکُلُ الْجَرَادَ وَ السَّمَکَ وَ یَأْکُلُ الْکَبِدَ وَ یُحِبُّ الْمَالَ وَ الْوَلَدَ إِنَّمـا أَمْوالُکُمْ وَ أَوْلادُکُمْ فِتْنَهٌ(۱) وَ یَشْـهَدُ بِـالْجَنَّهِ وَ النَّارِ وَ هُوَ لَمْ یَرَهُمَـا وَ یَکْرَهُ الْمَوْتَ وَ هُوَ حَقٌّ وَ فِی مَقَـالٍ لِی مَا لَیْسَ لِلَّهِ فَلِی صَـاحِبَهٌ وَ وَلَـدٌ وَ مَعِی مَـا لَیْسَ مَعَ اللَّهِ مَعِی ظُلْمٌ وَ جَوْرٌ وَ مَعِی مَا لَمْ یَخْلُقِ اللَّهُ فَأَنَا حَامِلُ الْقُرْآنِ وَ هُوَ غَیْرُ مُفْتَرٍ وَ أَعْلَمُ مَا لَمْ یَعْلَم اللَّهُ وَ هُوَ قَوْلُ النَّصَارَی إِنَّ عِیسَی ابْنُ اللَّهِ وَ صَدَّقَ النَّصَارَی وَ الْیَهُودُ فِی قَوْلِهِمْ وَ قالَتِ الْیَهُودُ لَیْسَتِ النَّصاری عَلی شَیْ ءٍ(۲) الْآیَهَ وَ کَـذَّبَ الْأَنْبِیَاءَ وَ الْمُرْسَـلِینَ کَذَّبَ إِخْوَهُ یُوسُفَ حَیْثُ قَالُوا أَکَلَهُ الذِّئْبُ (۳) وَ هُمْ أَنْبِیَاءُ اللَّهِ وَ مُرْسَـلُونَ إِلَی الصَّحْرَاءِ وَ أَنَا أَحْمَدُ النَّبِیَّ أَحْمَـدُهُ وَ أَشْـکُرُهُ وَ أَنَا عَلِیٌّ عَلِیٌّ فِی قَوْمِی وَ أَنَا رَبُّکُمْ أَرْفَعُ وَ أَضَعُ کُمِّی أَرْفَعُهُ وَ أَضَـعُهُ وَ سَأَلَهُ علیه السلام رَأْسُ الْجَالُوتِ بَعْـدَ مَا سَأَلَ أَبَا بَکْرٍ فَلَمْ یَعْرِفْ مَا أَصْلُ الْأَشْـیَاءِ فَقَالَ علیه السلام هُوَ الْمَاءُ لِقَوْلِهِ تَعَالَی وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کُلَّ شَـیْ ءٍ حَیٍ (۴) وَ مَا جِمَـادَانِ تَکَلَّمَـا فَقَـالَ هُمَا السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ مَا شَـیْئَانِ یَزِیـدَانِ وَ یَنْقُصَانِ وَ لَا یَرَی الْخَلْقُ ذَلِکَ فَقَالَ هُمَا اللَّیْلُ وَ النَّهَارُ وَ مَا الْمَاءُ الَّذِی لَیْسَ مِنْ أَرْضٍ وَ لَا سَمَاءٍ فَقَالَ الْمَاءُ الَّذِی بَعَثَ سُلَیْمَانُ إِلَی بِلْقِیسَ وَ هُوَ عَرَقُ الْخَیْلِ إِذَا هِیَ أُجْرِیَتْ فِی الْمَیْدَانِ وَ مَا الَّذِی یَتَنَفَّسُ بِلَا رُوحٍ فَقَالَ وَ الصُّبْحِ إِذا تَنَفَّسَ (۵) وَ مَـا الْقَبْرُ الَّذِی سَـارَ بِصَاحِبِهِ فَقَالَ ذَاکَ یُونُسُ علیه السلام لَمَّا سَارَ بِهِ الْحُوتُ فِی الْبَحْرِ(۶).

۱- ۱. سوره المنافقین: ۱۵.

۲- ۲. سوره البقره: ۱۱۳.

۳- ۳. سوره یوسف: ۱۷.

۴- ۴. سوره الأنبیاء: ۳۰.

۵- ۵. سوره التکویر: ۱۸.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۰ و ۴۹۱.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: مردم در زمان ابوبکر خواستند که مسجدی را در ساحل عدن بنا کنند. هر بار که بنا تکمیل می‌شد فرو می‌ریخت. نزد ابوبکر رفتند تا از او سؤال کنند. او به میان مردم رفت و خطبه خواند و گفت: اگر در میان شما کسی است که در این زمینه آگاهی داشته باشد ما را با خبر کند. امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: طرف راست و چپ قبله آن مسجد را حفر کنید در آنجا دو قبر در برابر شما ظاهر خواهد شد که بر روی آنها نوشته شده است: من رضوی هستم و خواهرم حبا است. دار فانی را وداع گفتیم در حالی که به خداوند عز و جل شرک نورزیدیم، آنها برهنه هستند هر دو نفر را غسل دهید و کفن پوشانید سپس نماز خوانید و دفن کنید. بعد از آن می‌توانید به ساخت مسجد بپردازید. دستور حضرت را انجام دادند و به درستی سخنانش پی بردند. ابن حماد در این زمینه می گوید: – به قوم گفت الان پی قبله را حفر کنید در آن به صندوقچه‌ای دست خواهید یافت

– که لوحی از طلا بر روی آن است و با مروارید بر رویش نوشته شده است .

– ما حبا و رضوی فرزندان تُبَع پادشاه یمن هستم و پروردگاری غیر از الله را پرستش نکردیم.

– بر دین توحید از دنیا رفتیم وجزو کسانی نبودیم که به بت نماز آوردند و شرک ورزیدند.

دو نفر نصرانی از ابوبکر پرسیدند فرق بین دوستی و دشمنی چیست حال آنکه از یکجا سرچشمه می گیرند؟ فرق بین حفظ و فراموشی چیست حال آنکه از یکجا سرچشمه می گیرند؟ فرق بین رؤیای صادق و رؤیای کاذب چیست با آنکه از یک جا سرچشمه می گیرند؟ ابوبکر آنان را به نزد عمرفرستاد. عمر نیز پاسخ آن را ندانست و به نزد علی علیه السلام فرستاد.

امیرمؤمنان علیه السلام در پاسخ از سؤال اول چنین فرمود :خداوند ارواح را ۲۰۰۰ سال پیش از بدن ها آفرید و آنها را در هوا سکونت داد. پس ارواحی که در آنجا با هم آشنایی و الفت داشته‌اند اینجا نیز با یکدیگر انس و الفت دارند و ارواحی که در آنجا با هم دشمن بوده اینجا نیز دشمن هستند. سپس از حضرت درباره حفظ و فراموش کردن پرسیدند؟ فرمود: خداوند متعال فرزند آدم را خلق کرد و برای قلبش پوششی قرار داد. هرآنچه بر قلب گذر کند و پوشش باز باشد حفظ و شمرده می‌شود و هر آنچه گذر کند و پوشش بسته باشد حفظ نخواهد شد. سپس درباره خواب‌های صادق و کاذب پرسیدند که در پاسخ آنها فرمود : خداوند روح را خلقت نموده و برای آن سلطانی قرار داده که نفس است. پس موقعی که انسان به خواب میرود روح از بدنش پرواز می‌کند و سلطان آن در بدن می‌ماند پس جمعی از فرشتگان و جنیان به روح گذر می‌کنند و هر خوابی که راست باشد از فرشتگان است و اگر دروغ باشد از جنیان است. آن دو نصرانی از شنیدن این پاسخها مسلمان شده و در جنگ صفین شهید شدند – . مناقب آل ابی طالب: ۴۸۹، ۴۹۰ – .

أبو داود و ابن ماجه در سُنَن های خودشان، ابن بَطه در «ابانه»، أحمد در «فضائل الصحابه»، و أبوبکر مردَوَیْه در کتاب خود، با طرق کثیری از زَید بن أرقم روایت می کنند که به رسول خدا صلّی الله علیه و آله گفته شد که سه نفر در یمن نزد علی علیه السلام آمدند و بر سر فرزند خود دعوا داشتند. هر یک از آنان ادعا می‌کرد با کنیزی در طُهر واحد آمیزش نموده است و این کار در أیّام جاهلیّت انجام می شد. آن حضرت فرمود: اینها شریکانی هستند که در دعوای خود دچار تناقض شده‌اند. حضرت نام آن پسر را میان آنها قرعه کشی کرد و او را به آنکس که قرعه به نامش در آمده بود، سپرد و او را الزام کرد تا دو ثلث دیه

پسر را به دو منازع خود در دعوی بپردازد وآن دو را از مثل چنین عملی منع نمود. چون به پیامبر خبر رسید؛ فرمود: سپاس پروردگاری را که در میان ما اهل بیت کسی را قرار داده که بر سنن داود قضاوت می‌کند - . مناقب آل ابی طالب: ۴۸۷ - .

ابن جریح از ضحاك از ابن عباس نقل کرده است که گفت: رسول اکرم صلی الله علیه و آله از بادیه نشینی شتری را به چهارصد درهم خرید. وقتی پیامبر قیمت شتر را پرداخت نمود، مرد اعرابی دست خود را به افسار شتر گرفت و گفت : درهمها متعلق به من و شتر نیز از آن من است و چنانچه محمد مدعی چیزی است باید بینه (دو نفر شاهد) اقامه کند. ابوبکر آمد و حضرت فرمود: بین من و این اعرابی قضاوت کن. ابوبکر گفت: موضوع واضح است، بیّنه بیاور. عمر آمد و او نیز مانند ابوبکر سخن گفت. وقتی علی بن ابی طالب علیه السلام از راه رسید، پیامبر فرمود: آیا به قضاوت جوانی که می‌آید رضایت داری؟ پاسخ داد: آری، شتر و درهمها هر دو متعلق به من است و اگر محمد ادعایی دارد باید بینه بیاورد. علی فرمود: ای مرد عرب! دست از شتر و رسول خدا بردار - سه بار این جمله را تکرار کرد- اعرابی گفت: هرگز چنین نکنم مگر آنکه او بینه بیاورد. این جا بود که علی علیه السلام با حرکتی آن عرب را گردن زده - اهل حجاز اجماع دارند که علی علیه السلام سر آن مرد را از تن جدا نمود، ولی یکی از فقهای عراق می‌گوید: بلکه تنها عضوی از اندام او را برید - سپس خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای پیامبر خدا! ما تو را در مورد وحی آسمانی تصدیق می‌کنیم چگونه در مورد چهارصد درهم تصدیق نکنیم؟! در خبر دیگری آمده است که رسول خدا به سوی آنها (ابوبکر و عمر) نظری افکند و فرمود: این حکم خداوند است نه آنچه که شما در میان ما حکم کردید.

جاحظ و تفسیر ثعلبی آورده‌اند که شخصی از ابو بکر از کلام خدای عز و جل که فرموده: «وَ فاكِهَةً وَ أَبًّا - . عبس/۳۱ - »

پرسید. ابو بکر معنای کلمه «أبّ» را ندانست و در پاسخ گفت: کدام آسمان بر سرم سایه بیندازد و کدام زمین مرا حمل کند یا کجا بروم و یا چکار کنم اگر درباره قرآن چیزی بگویم که بدان علم ندارم؟! اما کلمه «فاکهه» که معنایش را همه می‌دانیم و اما کلمه «أبّ» را من نمی‌دانم، خدا داناتر است. در روایت اهل بیت است که این سخن به امیرمؤمنان علیه السلام رسید و فرمود: کلمه (اب) به معنای علف و چراگاه است. و اینکه خدای تعالی در این آیه می‌خواهد نعمت‌هایی را که به خلقش داده و از آن جمله آنچه غذای آنان و غذای چهار پایان ایشان است که به وسیله آن هم جانشان زنده می‌ماند و هم جسمشان نیرو می گیرد، به یاد آنها آورد.

روزی فرستاده پادشاه روم از ابوبکر پرسید کیست آن مردی که امیدوار بهشت نیست و ترس از جهنم ندارد، از خداوند نمی ترسد، رکوع و سجود او را به جای نمی‌آورد، گوشت مرده و خون می‌خورد، درباره چیزی که ندیده شهادت می دهد و فتنه را دوست دارد و حق را دشمن می دارد؟

ابوبکر جواب نداد. عمر گفت: کفری بر کفر خود افزودی. این خبر را به علی بن ابی طالب دادند. آن حضرت فرمود : این مردی است از اولیای خداوند. او امید به بهشت ندارد و از عذاب جهنم نمی‌ترسد، اما از خداوند می‌ترسد ولی نه آنکه از ظلم او واهمه ای داشته باشد بلکه از عدل خداوند می‌ترسد. در نماز میت رکوع و سجود نمی کند. ملخ و ماهی و جگر می‌خورد. مال و اولاد را دوست دارد و این دو فتنه هستند زیرا خداوند در قرآن فرموده: «إِنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَه - .منافقون/ ۱۵ - » {اموال

شما و فرزندانتان صرفا [وسیله] آزمایشی [برای شما]یند و خداست} و به بهشت و دوزخ گواهی می‌دهد در حالی که آنها را ندیده و مرگ را دشمن می‌دارد حال آنکه مرگ حق است .

در جایی دیگر آمده: چیزهایی را دارم که خداوند ندارد؛ من زن و بچه دارم و او ندارد. چیزهایی همراه من است که با او نیست و آن ظلم و ستم است و همراه من است آنچه که خداوند خلق نکرده است، زیرا من حامل قرآن هستم که در آن دروغ راه ندارد – . منظور حضرت از خلق در اینجا دروغ بستن است. یعنی خداوند قرآن را دروغ نساخته است.(مترجم) – ،

و می‌دانم آنچه را که خداوند نمی‌داند و آن قول نصاری است که گفتند: عیسی پسر خداوند است، نصاری و یهود را در قولشان: «وقالت الیهود لیست النصاری علی شیء – .بقره/۱۱۳ – » {

و یهودیان گفتند ترسایان بر حق نیستند} تصدیق کرد و پیامبران و صاحب رسالت ها را تکذیب کرد چرا که برادران یوسف را نسبت کذب داد آنگاه که گفتند: «أکله الذئب – .یوسف/۱۷ – » {گرگ

او را خورد}و آنان پیامبران الهی و فرستاده شدگان به صحراء بودند؛ در حالی که من پیامبر صلی الله علیه و آله را ستایش می‌کنم، او را ستایش می‌کنم و شکر می‌گویم. من برتر برتر در قومم هستم و من پروردگار شما هستم، بالا می‌برم و پائین می‌... آورم، آستینم است که بالا می‌برم و پائین می‌آورم.

روزی رأس الجالوت بعد از آنکه از ابوبکر سؤال پرسید و او نتوانست جواب دهد نزد علی علیه السلام آمد و گفت: اصل اشیاء چیست؟ علی علیه السلام فرمود: آب است به دلیل سخن خداوند متعال: «وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کُلَّ شَیْ ءٍ حَی – .انبیاء/۳۰ – » {هر

چیز زنده ای را از آب پدید آوردیم}. پرسید دو چیزی جمادی که سخن می‌گویند چه هستند؟ فرمود: زمین و آسمان. گفت: دو چیزی که کم و زیاد می‌شوند، اما مردم از چنین تغییری بی خبرند؟ فرمود: شب و روز. گفت: آبی که نه از آسمان است و نه از زمین؟ فرمود: آبی که سلیمان برای بلقیس فرستاد و آن عرق اسب است که به هنگام تاختن در میدان جاری می‌شود. گفت: آنچه که بدون روح تنفس می‌کند؟ فرمود: « وَالصُّبْحِ إِذا تَنَفَّس – . تکویر/ ۱۸ – »

{سوگند به صبح چون دمیدن گیرد} گفت: قبری که صاحب خود را حمل کرد؟ فرمود: یونس است آنگاه که نهنگ در دریا او را این طرف و آن طرف می‌برد – . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۰-۴۹۱ – .

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: وَ أَمَّا قَضَایَاهُ فِی زَمَنِ عُمَرَ فَإِنَّ غُلَاماً طَلَبَ مَالَ أَبِیهِ مِنْ عُمَرَ وَ ذَکَرَ أَنَّ وَالِدَهُ تُوُفِّیَ بِالْکُوفَهِ وَ الْوَلَدُ طِفْلٌ بِالْمَدِینَهِ فَصَاحَ عَلَیْهِ عُمَرُ وَ طَرَدَهُ فَخَرَجَ یَتَظَلَّمُ مِنْهُ فَلَقِیَهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ ائْتُونِی بِهِ إِلَی الْجَامِعِ حَتَّی أَکْشِفَ أَمْرَهُ

فَجِی ءَ بِهِ فَسَأَلَهُ عَنْ حَالِهِ فَأَخْبَرَهُ بِخَبَرِهِ فَقَالَ علیه السلام(۱) لَأَحْکَمَنَّ فِیکَمْ بِحُکُومَةٍ حَکَمَ اللَّهُ بِهَا مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَاوَاتِهِ لَا یَحْکُمُ بِهَا إِلَّا مَنِ ارْتَضَاهُ لِعِلْمِهِ ثُمَّ اسْتَدْعَی بَعْضَ أَصْحَابِهِ وَ قَالَ هَاتِ بِمِجْرَفَةٍ ثُمَّ قَالَ سِیرُوا بِنَا إِلَی قَبْرِ وَالِدِ الصَّبِیِّ فَسَارُوا فَقَالَ احْفِرُوا هَذَا

الْقَبْرَ وَ انْبُشُوهُ وَ اسْتَخْرِجُوا لِی ضِلْعاً مِنْ أَضْلَاعِهِ فَدَفَعَهُ إِلَی الْغُلَامِ فَقَالَ لَهُ شَمِّهِ فَلَمَّا شَمَّهُ انْبَعَثَ الدَّمُ مِنْ مَنْخِرَیْهِ فَقَالَ علیه السلام إِنَّهُ وَلَدُهُ فَقَالَ عُمَرُ بِانْبِعَاثِ الدَّمِ تُسَلِّمُ إِلَیْهِ الْمَالَ فَقَالَ إِنَّهُ أَحَقُّ بِالْمَالِ مِنْکَ وَ مِنْ سَائِرِ الْخَلْقِ أَجْمَعِینَ ثُمَّ أَمَرَ الْحَاضِرِینَ بِشَمِّ الضِّلْعِ فَشَمُّوهُ فَلَمْ یَنْبَعِثِ الدَّمُ مِنْ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَأَمَرَ أَنْ أُعِیدَ إِلَیْهِ ثَانِیَةً وَ قَالَ شَمِّهِ فَلَمَّا شَمَّهُ انْبَعَثَ الدَّمُ انْبِعَاثاً کَثِیراً فَقَالَ علیه السلام إِنَّهُ أَبُوهُ فَسَلَّمَ إِلَیْهِ الْمَالَ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ مَا کَذَبْتُ وَ لَا کُذِبْتُ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: اما قضاوت‌های حضرت در زمان عمر: جوانی نزد عمر رفت و میراث پدرش را از او طلب کرد و اظهار داشت زمانی که پدرش در کوفه فوت کرده است او کودکی در مدینه بوده است. عمر بر او فریاد زد و او را دور نمود. جوان از نزد عمر بیرون رفت و از دست او شکایت می‌کرد. امیرمؤمنان علیه السلام به جوان رسید و چون از قضیه آگاه شد به همراهان خود فرمود: جوان را به مسجد جامع بیاورید تا خودم ماجرایش را بررسی کنم .جوان را به مسجد بردند. علی علیه السلام از او سؤالاتی کرد و آنگاه فرمود: چنان درباره شما حکم کنم که خداوند بزرگ به آن حکم نموده و تنها کسانی که او برای علمش آنان را برگزیده بدان حکم می‌کنند. سپس بعضی از اصحاب خود را طلبید و به آنان فرمود: بیایید و بیلی نیز به همراه خود بیاورید. می‌خواهیم به طرف قبر پدر این کودک برویم. چون رفتند، آن حضرت به قبری اشاره کرد و فرمود: این قبر را حفر کنید و دنده ای از دنده های میت را برایم بیاورید و چون آوردند حضرت آن را به دست پسر داد و به وی فرمود: این استخوان را بو کن. پسر استخوان را بو کشید. ناگهان خون از دو سوراخ بینی او جاری شد، علی علیه السلام فرمود: این پسر اوست .عمر گفت: با جاری شدن خون، مال را به او تسلیم می‌کنی؟حضرت فرمود: این پسر سزاوارتر است به این مال از تو و سایر مردم. آنگاه به حاضران دستور داد استخوان را بو کنند و چون بو کردند هیچ گونه تاثیری در آنها نگذاشت و دوباره پسر آن را بو کشید و خون زیادی از بینی او خارج شد. پس مال را به پسر تسلیم نمود و فرمود: به خدا سوگند نه من دروغگو هستم و نه آن کسی که این اسرار را به من آموخته است دروغ گفته است - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۱،۴۹۲ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الجرف الأخذ الکثیر و جرفت الطین کسحته و منه سمی المجرفه(۳).

**[ترجمه]جوهری گفت: الجرف به معنای گرفتن زیاد است و جرفت الطین یعنی آن را جارو کرد و مجرفه از آن گرفته شده است .

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] عُمَرُ بْنُ دَاوُدَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّ عُقْبَهَ بْنَ أَبِی عُقْبَهَ مَاتَ فَحَضَرَ جِنَازَتَهُ عَلِیٌّ علیه السلام وَ جَمَاعَهٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ فِیهِمْ عُمَرُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لِرَجُلٍ کَانَ حَاضِراً إِنَّ عُقْبَهَ لَمَّا تُوُفِّیَ حَرُمَتِ امْرَأَتُکَ فَاحْذَرْ أَنْ تَقْرَبَهَا فَقَالَ عُمَرُ کُلُّ قَضَایَاکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ عَجِیبٌ وَ هَذِهِ مِنْ أَعْجَبِهَا یَمُوتُ الْإِنْسَانُ فَتَحْرُمُ عَلَی آخَرَ امْرَأَتُهُ فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ هَذَا عَبْدٌ کَانَ لِعُقْبَهَ تَزَوَّجَ امْرَأَهً حُرَّهً وَ هِیَ الْیَوْمَ تَرِثُ بَعْضَ مِیرَاثِ عُقْبَهَ فَقَدْ صَارَ بَعْضُ زَوْجِهَا رِقّاً لَهَا وَ بُضْعُ الْمَرْأَهِ حَرَامٌ عَلَی عَبْدِهَا حَتَّی تُعْتِقَهُ وَ یَتَزَوَّجَهَا فَقَالَ عُمَرُ لِمِثْلِ هَذَا نَسْأَلُکَ عَمَّا اخْتَلَفْنَا فِیهِ.

ص: ۲۲۵

۱- ۱. فی المصدر: فقال علیّ علیه السلام.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۱ و ۴۹۲.

۳- ۳. الصحاح: ۱۳۳۶.

رَوْضُ الْجِنَانِ، عَنْ أَبِی الْفُتُوحِ الرَّازِیِّ: أَنَّهُ حَضَرَ عِنْدَهُ أَرْبَعُونَ نِسْوَهً وَ سَأَلْنَهُ عَنْ شَهْوَهِ الْآدَمِیِّ فَقَالَ لِلرَّجُلِ وَاحِدٌ وَ لِلْمَرْأَهِ تِسْعَهٌ فَقُلْنَ مَا بَالُ الرِّجَالِ لَهُمْ دَوَامٌ وَ مُتْعَهٌ وَ سَرَارِیُّ بِجُزْءٍ مِنْ تِسْعَهٍ وَ لَا یَجُوزُ لَهُنَّ إِلَّا زَوْجٌ وَاحِدٌ مَعَ تِسْعَهِ أَجْزَاءٍ فَأُفْحِمَ فَرَفَعَ ذَلِکَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَأَمَرَ أَنْ تَأْتِیَ کُلُّ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ بِقَارُورَهٍ مِنْ مَاءٍ وَ أَمَرَهُنَّ بِصَبِّهَا فِی إِجَّانَهٍ ثُمَّ أَمَرَ کُلَّ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ تَغْرِفُ مَاءَهَا(۱) فَقُلْنَ لَا یَتَمَیَّزُ مَاؤُنَا فَأَشَارَ علیه السلام إِلَی أَنْ لَا یُفَرِّقْنَ بَیْنَ الْأَوْلَادِ وَ یَبْطُلُ (۲) النَّسَبُ وَ الْمِیرَاثُ.

وَ فِی رِوَایَهِ یَحْیَی بْنِ عَقِیلٍ أَنَّ عُمَرَ قَالَ: لَا أَبْقَانِیَ اللَّهُ بَعْدَکَ یَا عَلِیُّ وَ جَاءَتِ امْرَأَهٌ إِلَیْهِ فَقَالَتْ:

مَا تَرَی أَصْلَحَکَ اللَّهُ***وَ أَثْرَی لَکَ أَهْلًا

فِی فَتَاهٍ ذَاتِ بَعْلٍ***أَصْبَحَتْ تَطْلُبُ بَعْلًا

بَعْدَ إِذْنٍ مِنْ أَبِیهَا***أَ تَرَی ذَاکَ حَلَالًا(۳)

فَأَنْکَرَ ذَلِکَ السَّامِعُونَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَحْضِرِینِی بَعْلَکِ فَأَحْضَرَتْهُ فَأَمَرَهُ بِطَلَاقِهَا فَفَعَلَ وَ لَمْ یَحْتَجَّ لِنَفْسِهِ بِشَیْ ءٍ فَقَالَ علیه السلام إِنَّهُ عِنِّینٌ فَأَقَرَّ الرَّجُلُ بِذَلِکَ فَأَنْکَحَهَا رَجُلًا مِنْ غَیْرِ أَنْ تَقْضِیَ عِدَّهً.

أبو بکر الخوارزمی:

إذا عجز الرجال عن الإیقاع (۴)*** فتطلیق الرجال إلی النساء

الرِّضَا علیه السلام: قَضَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی امْرَأَهٍ مُحْصَنَهٍ فَجَرَ بِهَا غُلَامٌ صَغِیرٌ فَأَمَرَ عُمَرُ أَنْ تُرْجَمَ فَقَالَ علیه السلام لَا یَجِبُ الرَّجْمُ إِنَّمَا یَجِبُ الْحَدُّ لِأَنَّ الَّذِی فَجَرَ بِهَا لَیْسَ بِمُدْرِکٍ وَ أَمَرَ عُمَرُ بِرَجُلٍ بِمِنًی مُحْصَنٍ فَجَرَ بِالْمَدِینَهِ أَنْ یُرْجَمَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام

۱- ۱. فی المصدر و(م): تعرف ماءها.

۲- ۲. فی المصدر: و لبطل.

۳- ۳. فی المصدر: أ تری ذلک حلا؟.

۴- ۴. فی المصدر: عن الامتاع.

لَا يَجِبُ عَلَيْهِ الرَّجْمُ لِأَنَّهُ غَائِبٌ عَنْ أَهْلِهِ وَ أَهْلُهُ فِي بَلَدٍ آخَرَ إِنَّمَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْحَدُّ فَقَالَ عُمَرُ لَا أَبْقَانِيَ اللَّهُ لِمُعْضِلَةٍ لَمْ يَكُنْ لَهَا أَبُو الْحَسَنِ.

عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ وَ الْأَعْمَشُ وَ أَبُو الضُّحَى وَ الْقَاضِي أَبُو يُوسُفَ عَنْ مَسْرُوقٍ: أُتِيَ عُمَرُ بِامْرَأَةٍ نَكَحَتْ (۱) فِي عِدَّتِهَا فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا وَ جَعَلَ صَدَاقَهَا فِي بَيْتِ الْمَالِ وَ قَالَ لَا أُجِيزُ(۲) مَهْراً رُدَّ نِكَاحُهُ وَ قَالَ لَا يَجْتَمِعَانِ أَبَداً فَبَلَغَ عَلِيّاً عليه السلام فَقَالَ وَ إِنْ كَانُوا جَهِلُوا السُّنَّةَ لَهَا الْمَهْرُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا فَإِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا فَهُوَ خَاطِبٌ مِنَ الْخُطَّابِ فَخَطَبَ عُمَرُ النَّاسَ فَقَالَ رُدُّوا الْجَهَالاتِ إِلَى السُّنَّةِ وَ رَجَعَ عُمَرُ إِلَى قَوْلِ عَلِيٍّ عليه السلام(۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: عقبه بن ابی عقبه چون وفات کرد در تشییع جنازهٔ او علی علیه السّلام و جماعتی از اصحاب آن حضرت حضور پیدا کردند و در میان آنها عمر نیز بود. علیّ علیه السّلام به مردی که در بین تشییع کنندگان آمده بود فرمود: چون عقبه فوت کرد، زن تو بر تو حرام شد. مواظب باش که با او نزدیکی نکنی! عمر گفت: تمام قضایای تو ای ابوالحسن عجیب است و این از عجیب ترین آنهاست! آخر چطور می شود مردی بمیرد و در اثر آن زنی بر مردی دیگر حرام شود؟ امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: آری این چنین است! این مرد برده عقبه بوده است و با زن آزادی ازدواج کرده است و آن زن امروز به واسطه مرگ عقبه، مقداری از مال او را ارث می برد، بنابراین مقداری از شوهرش به بندگی او در می آید و ناموس - نکاح و نزدیکی - زن بر غلام خودش حرام است تا اینکه آن غلام را آزاد کند و سپس با وی ازدواج نماید. عمر گفت: به خاطر همین است که در اموری که در آن اختلاف داریم به تو رجوع می کنیم.

روض الجنان: ابو الفتوح رازی گوید: چهل تن از زنان نزد عمر حاضر شدند و درباره شهوت انسان سؤال کردند. حضرت علیه السلام فرمودند که از ده قسمت نه قسمت برای زن و ۱ قسمت برای مرد می‌باشد. گفتند پس چگونه است مردان می‌توانند هم دائمی و هم موقت و هم کنیز داشته باشند حال آنکه تنها یک دهم شهوت را دارند، اما زنها با وجود آنکه نه دهم شهوت را دارند همزمان نمی‌توانند چند همسر داشته باشند، عمر مبهوت شد. موضوع به علی علیه السلام ارجاع داده شد. ایشان دستور داد که هریک از زنان کاسه‌ای آب بیاورند. دستور داد که همه آبها را در داخل یک ظرف بریزند. سپس فرمود که هر یک آبی را که در داخل ظرف ریختند بردارند. زنان همگی گفتند آب ما مشخص نیست. علی علیه السلام اشاره کرد که [در صورت تعدد شوهر] فرزندان تشخیص داده نمی‌شوند نسب و میراث باطل می‌شود. در روایت یحیی بن عقیل آمده است که عمر گفت: ای علی! خداوند مرا بعد از تو زنده نگذارد.

زنی نزد حضرت علی علیه السلام آمد و این اشعار را خواند:

– خداوند تو را اصلاح کند و خانواده ات را بی نیاز کند .

– نظرت درباره زنی که شوهر دارد اما دلش هوای شوهری دیگر را کرده است چیست؟

– بعد از آنکه از پدر خود در این موضوع اجازه گرفته است. آیا آن را حلال می‌دانی؟

تمام شنوندگان، سخن او را زشت شمردند. امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمودند: برو و شوهرت را اینجا بیاور؛ زن رفت و او را حاضر کرد. حضرت به او امر کردند: زنت را طلاق بده! آن مرد زن را فوراً طلاق داد و هیچ دلیلی هم برای کار خود ارائه نداد. حضرت به حاضران فرمود: این مرد عِنِّین (نامرد یا آنکه زن طلب نباشد) است و آن مرد در همان جا اقرار کرد که عِنّین است. پس حضرت، بدون اینکه عِدّه ای بگذراند او را به نکاح مرد دیگری درآورد.

و أبوبکر خوارزمی گوید:

چون مردان از جماع عاجز باشند؛ طلاق دادن مردان به دست زنان است.

و حضرت رضا علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام در باره زنی شوهردار که نوجوانی کم سن و سال با او زنا کرده بود قضاوت کرد. عمر دستور سنگسار کردن وی را داد، اما حضرت فرمود که نباید سنگسار شود بلکه بر او حدّ واجب است؛ زیرا کسی که با او زنا کرده به حد عقل نرسیده است.

و نیز عمر درباره مردی که در منی زن داشت و در مدینه مرتکب زنا شده بود حکم سنگسار صادر کرد. اما امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: او را نباید رجم کرد چرا که از زنش دور است و او در شهری و زنش در شهر دیگری است؛ تنها حد بر او واجب است. عمر بعد از آن گفت: خداوند مرا در مشکلی که ابا الحسن را در آن در کنار خود نیابم زنده نگذارد.

و نیز عمرو بن شعیب و اعمش و ابو الضحی و قاضی ابو یوسف از مسروق نقل کرده‌اند که گفت: زنی را که در عِدّه اش با او نکاح کرده بودند به نزد عمر آوردند. عمر حکم کرد تا بین آن زن و شوهرش جدایی افکند و مهریّه اش را در بیت المال قرار داد و گفت: من مهریّه ای را که نکاح آن ردّ شده است جایز نمی دانم و حکم کرد که این مرد و زن تا ابد بر هم حرام هستند. این حکم عمر چون به امیرمؤمنان علیه السلام رسید، فرمود: اگرچه این مرد و زن، سنت رسول خدا را نمی دانستند مهریه ای را که مرد برای زن مقرر داشته است در مقابل تمتّعی که از او برده به او تعلق می‌گیرد و لیکن باید بین آن دو نفر جدائی انداخت و زمانی که زن از عدّهٔ خود بیرون آمد این مرد همانند مردان دیگر می تواند از او خواستگاری کند.

پس از این واقعه عمر در میان مردم خطبه خواند وگفت: هر جائی که حکمش را نمی دانید به سنّت برگردانید و عمر به رأی علی باز می‌گردد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۲-۴۹۳ - .

**[ترجمه]

بیان

إنما ذكر ذلك مع مخالفته لمذاهب الشيعه فی كونه خاطبا من الخطاب لبيان اعترافهم بكونه عليه السلام أعلم منهم.

**[ترجمه]ابن شهر آشوب این حکم را یعنی مرد همانند مردان دیگر می تواند از او خواستگاری کند با وجود اختلاف با فقه شیعی در اینجا ذکر کرده است تا اقرار آنها را به عالم بودن علی علیه السلام اثبات کند.

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] وَ مِنْ ذَلِکَ ذَکَرَ الْجَاحِظُ عَنِ النَّظَّامِ فِی کِتَابِ الْفُتْیَا مَا ذَکَرَ عُمَرُ بْنُ دَاوُدَ(۴) عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: کَانَ لِفَاطِمَةَ علیها السلام جَارِیَةٌ یُقَالُ لَهَا فِضَّةُ فَصَارَتْ مِنْ بَعْدِهَا لِعَلِیٍّ علیه السلام فَزَوَّجَهَا مِنْ أَبِی ثَعْلَبَةَ الْحَبَشِیِّ فَأَوْلَدَهَا ابْناً ثُمَّ مَاتَ عَنْهَا أَبُو ثَعْلَبَةَ وَ تَزَوَّجَهَا مِنْ بَعْدِهِ أَبُو مَلِیکٍ الْغَطْفَانِیُّ ثُمَّ تُوُفِّیَ ابْنُهَا مِنْ أَبِی ثَعْلَبَةَ فَامْتَنَعَتْ مِنْ أَبِی مَلِیکٍ أَنْ یَقْرَبَهَا فَاشْتَکَاهَا إِلَی عُمَرَ وَ ذَلِکَ فِی أَیَّامِهِ فَقَالَ لَهَا عُمَرُ مَا یَشْتَکِی مِنْکِ أَبُو مَلِیکٍ یَا فِضَّةُ فَقَالَتْ أَنْتَ تَحْکُمُ فِی ذَلِکَ وَ مَا یَخْفَی عَلَیْکَ قَالَ عُمَرُ مَا أَجِدُ لَکِ رُخْصَةً قَالَتْ یَا أَبَا حَفْصٍ ذَهَبَ بِکَ الْمَذَاهِبُ إِنَّ ابْنِی مِنْ غَیْرِهِ مَاتَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَسْتَبْرِئَ نَفْسِی بِحَیْضَةٍ فَإِذَا أَنَا حِضْتُ عَلِمْتُ أَنَّ ابْنِی مَاتَ وَ لَا أَخَ لَهُ وَ إِنْ کُنْتُ حَامِلًا کَانَ الْوَلَدُ فِی بَطْنِی أخوه [أَخَاهُ] فَقَالَ عُمَرُ شَعْرَةٌ مِنْ آلِ أَبِی طَالِبٍ أَفْقَهُ

ص: ۲۲۷

۱- ۱. فی المصدر: انکحت.

۲- ۲. فی المصدر و(م): لا اجیز.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۲ و ۴۹۳.

۴- ۴. فی المصدر: عمرو بن داود.

مِنْ عَدِيٍ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: از امام صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: فاطمه علیها السلام کنیزی داشت که به او فضّه می گفتند. بعد از حضرت فاطمه، آن کنیز به علی علیه السلام ارث رسید و آن حضرت او را به ازدواج ابوثعلبه حبشی در آورد. ابو ثعلبه همسر او شد و از او پسری آورد اما پس از متولد شدن این پسر ابو ثعلبه از دنیا رفت و سپس او را ابو ملیک غطفانی به نکاح خود در آورد و پس از این ازدواج پسرش که از ابوثعلبه بود نیز از دنیا رفت و فضه دیگر نگذاشت ابوملیک غطفانی با او آمیزش کند و هم بستر گردد. ابوملیک از فضه نزد عمر شکایت نمود زیرا این واقعه در دوران او بود. عمر گفت: ای فضّه! چرا ابوملیک از تو شکایت دارد؟ فضّه گفت: تو در چیزی حکم می کنی که بر تو پوشیده است! عمر گفت: من هیچ گونه دلیلی در امتناع تو نمی یابم! فضه گفت: ای ابو حفص؛ فکرت به جاهای غیر صحیح رفته و خیالات مختلف تو را ربوده است! پسر من که از غیر ابوملیک بود، مرد. من خواستم تا خودم را با گذشتن یک حیض استبراء کنم تا وقتی که حائض شدم بدانم پسرم مرده است و برادری هم در شکم من ندارد و اما اگر من حامله باشم این فرزندی که در شکم من است، برادر اوست. عمر پس از شنیدن این استدلال گفت: یک مو از آل ابی طالب فقیه تر و داناتر است از تمام طائفهٔ عَدِی - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۳ - .

**[ترجمه]

بیان

یحتمل أن یکون الامتناع لوجه آخر و إنما ألزم عمر بذلک لقوله بالعصبه أو لئلا یأخذ عمر منه بقیه المال لقوله بالعصبه و لا یضر کونه أخا المیت لأمه لأنهم یورثون الإخوه و إن کانوا للأم مع الأم قال ابن حزم من علماء العامه فی کتاب المحلی بعد نفی العول جوابا عما ألزم علیه من التناقض فیما إذا خلف المیت زوجا و أما و أختین لأم قال فللزوج النصف بالقرآن و للأم الثلث بالقرآن فلم یبق إلا السدس فلیس للإخوه للأم غیره انتهی و یحتمل أن یکون لها ولد آخر و إنما احتاطت لئلا یتوهم وجود الأخوین فیحجبانها عن الثلث إلی السدس و هذا أیضا مبنی علی عدم اشتراط وجود الأب فی الحجب و لا انفصالهما و لا کونهما لأب و کل ذلک موافق للمشهور بینهم و کل ذلک جار فیما سیأتی من خبر ابن عباس.

**[ترجمه]ممکن است امتناع، دلیل دیگری داشته و فضه فقط خواسته باشد عمر را به خاطر قول او به تعصیب، مجاب کند. یا به خاطر اینکه عمر، بقیه میراث را به خاطر قول به تعصیب از او نگیرد. ضرری ندارد که او برادر میت از طرف مادر باشد؛ چرا که آنها برادران را همراه مادر ارث می‌دهند، هرچند برادران مادری باشند. ابن حزم در کتاب المحلی بعد از نفی عول در جواب تناقضی که در آن لازم می‌آید در زمانی که میت، شوهر، مادر و دو برادر از طرف مادر به جا گذاشته باشد گفت: برای زوج نصف است همچنان که در قرآن آمده و برای مادر یک سوم همچنان که درقرآن آمده است در این حالت تنها یک ششم باقی می ماند و آن به برادران از طرف مادر می‌رسد. پایان سخن او. و هچنین احتمال دارد که برای فضه فرزند دیگری بوده است و او احتیاط کرد تا اگر به پسری باردار است معلوم شود چرا که در این صورت دو برادر وجود خواهند داشت که او را از یک سوم ارث به یک ششم می رسانند و این در صورتی است که وجود پدر و نیز جدائی آن دو و بودن

آن دو پسر از طرف پدر، در این ممانعت شرط نباشد وتمام اینها موافق آنچه در بین آنها مشهور است می باشد و بعدها همه این ها را در حدیثی که به نقل از ابن عباس آمده شرح خواهیم داد.

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ: أَنَّ عُمَرَ حَکَمَ عَلَی خَمْسَهِ نَفَرٍ فِی زِنًا بِالرَّجْمِ فَخَطَّأَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی ذَلِکَ وَ قَدَّمَ وَاحِداً فَضَرَبَ عُنُقَهُ وَ قَدَّمَ الثَّانِیَ فَرَجَمَهُ وَ قَدَّمَ الثَّالِثَ فَضَرَبَهُ الْحَدَّ وَ قَدَّمَ الرَّابِعَ فَضَرَبَهُ نِصْفَ الْحَدِّ خَمْسِینَ جَلْدَهً وَ قَدَّمَ الْخَامِسَ فَعَزَّرَهُ فَقَالَ عُمَرُ کَیْفَ ذَلِکَ فَقَالَ علیه السلام أَمَّا الْأَوَّلُ فَکَانَ ذِمِّیّاً زَنَی بِمُسْلِمَهٍ فَخَرَجَ عَنْ ذِمَّتِهِ وَ أَمَّا الثَّانِی فَرَجُلٌ مُحْصَنٌ زَنَی فَرَجَمْنَاهُ وَ أَمَّا الثَّالِثُ فَغَیْرُ مُحْصَنٍ فَضَرَبْنَاهُ الْحَدَّ وَ أَمَّا الرَّابِعُ فَعَبْدٌ زَنَی فَضَرَبْنَاهُ نِصْفَ الْحَدِّ وَ أَمَّا الْخَامِسُ فَمَغْلُوبٌ عَلَی عَقْلِهِ مَجْنُونٌ فَعَزَّرْنَاهُ فَقَالَ عُمَرُ لَا عِشْتُ فِی أُمَّهٍ لَسْتَ فِیهَا یَا أَبَا الْحَسَنِ (۲).

کا، [الکافی] علی بن إبراهیم مرفوعا: مثله (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: أصبغ بن نُباته روایت کرد: عمر فرمان داد تا پنج نفر که زنا کرده بودند سنگسار کنند. امیرمؤمنان علیه السلام حکم او را خطا دانست. وی یکی را فرا خواند؛ و گردنش را زد. و دوّمی را جلو طلبید و رجم کرد و سومی را طلبید و حد تازیانه زد و چهارمی را فرا خواند و نصف مقدار حد یعنی پنجاه تازیانه زد و پنجمی را طلبید و او را تعزیر کرد. عمر گفت: این چگونه می شود؟ حضرت فرمودند: امّا آن اولی کافر ذِمی بود که با زن مسلمان زنا کرده بود و به واسطهٔ زنا از ذمه اسلام خارج شد و اما آن دومی مردی بود که ازدواج کرده بود و باید وی را رجم کرد و امّا آن سوّمی مردی غیر محصِن بود و باید او را حد زد و اما آن چهارمی غلامی بود که زنا کرده بود و بر غلام باید نصف مقدار حد اجرا شود و اما آن پنجمی دیوانه بود و عقل نداشت به همین خاطر با چند تازیانه ای او را ادب کردیم و ترسانیدیم. عمر گفت: من زنده نمانم در امتی که تو در آن نباشی ای ابو الحسن – . مناقب ابن ابی طالب : ۱: ۴۹۳ – .

کافی: علی بن ابراهیم هم به صورت مرفوع مانند آن را آورده است. – . الکافی ۶ : ۲۶۵ –

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْمِنْهَالُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِذٍ الْأَزْدِیِّ قَالَ: أُتِیَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِسَارِقٍ فَقَطَعَهُ ثُمَّ أُتِیَ بِهِ الثَّانِیَهَ فَقَطَعَهُ ثُمَّ أُتِیَ بِهِ الثَّالِثَهَ فَأَرَادَ قَطْعَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۳.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۳.

۳- ۳. فروع الکافی(المجلد السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۵.

عليه السلام لَا تَفْعَلْ قَدْ قَطَعْتَ يَدَهُ وَ رِجْلَهُ وَ لَكِنِ احْبِسْهُ.

إِحْيَاءُ عُلُومِ الدِّينِ عَنِ الْغَزَّالِيِّ: أَنَّ عُمَرَ قَبَّلَ الْحَجَرَ ثُمَّ قَالَ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَ لَا تَنْفَعُ وَ لَوْ لَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُقَبِّلُكَ لَمَا قَبَّلْتُكَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام بَلْ هُوَ يَضُرُّ وَ يَنْفَعُ فَقَالَ وَ كَيْفَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا أَخَذَ الْمِيثَاقَ عَلَى الذُّرِّيَّةِ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ كِتَاباً ثُمَّ أَلْقَمَهُ هَذَا الْحَجَرَ فَهُوَ يَشْهَدُ لِلْمُؤْمِنِ بِالْوَفَاءِ وَ يَشْهَدُ عَلَى الْكَافِرِ بِالْجُحُودِ قِيلَ فَذَلِكَ قَوْلُ النَّاسِ عِنْدَ الِاسْتِلَامِ اللَّهُمَّ إِيمَاناً بِكَ وَ تَصْدِيقاً بِكِتَابِكَ وَ وَفَاءً بِعَهْدِكَ.

هذا ما رواه أبو سعيد الخدرى.

وَ فِي رِوَايَةِ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ: فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام لَا تَقُلْ ذَلِكَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَا فَعَلَ فِعْلًا وَ لَا سَنَّ سُنَّةً إِلَّا عَنْ أَمْرِ اللَّهِ نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ(١) وَ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ.

فَضَائِلُ الْعَشَرَةِ: أَنَّهُ أُتِيَ عُمَرُ بِابْنِ أَسْوَدَ انْتَفَى مِنْهُ أَبُوهُ فَأَرَادَ عُمَرُ أَنْ يُعَزِّرَهُ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام لِلرَّجُلِ هَلْ جَامَعْتَ أُمَّهُ فِي حَيْضِهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِذَلِكَ سَوَّدَهُ اللَّهُ فَقَالَ عُمَرُ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَكَ عُمَرُ.

وَ فِي رِوَايَةِ الْكَلْبِيِّ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَانْطَلِقَا فَإِنَّهُ ابْنُكُمَا وَ إِنَّمَا غَلَبَ الدَّمُ النُّطْفَةَ الْخَبَرَ.

الْقَاضِي النُّعْمَانُ فِي شَرْحِ الْأَخْبَارِ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمَّادٍ الْقَتَّادِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ عُمَرَ بِمِنًى إِذْ أَقْبَلَ أَعْرَابِيٌّ وَ مَعَهُ ظَهْرٌ(٢) فَقَالَ لِي عُمَرُ سَلْهُ هَلْ يَبِيعُ الظَّهْرَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ نَعَمْ فَقَامَ إِلَيْهِ فَاشْتَرَى مِنْهُ أَرْبَعَةَ عَشَرَ بَعِيراً ثُمَّ قَالَ يَا أَنَسُ أَلْحِقْ هَذَا الظَّهْرَ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ جَرِّدْهَا مِنْ أَحْلَاسِهَا وَ أَقْتَابِهَا(٣) فَقَالَ عُمَرُ إِنَّمَا اشْتَرَيْتُهَا بِأَحْلَاسِهَا وَ أَقْتَابِهَا فَاسْتَحْكَمَا عَلِيّاً عليه السلام فَقَالَ كُنْتَ اشْتَرَطْتَ (۴)

١- ١. في المصدر: نزل على حكمه.

٢- ٢. الظهر- بالفتح-: الركاب التي تحمل الاثقال.

٣- ٣. الحلس- بكسر الأول و سكون الثاني و فتحهما-: كل ما يوضع على ظهر الدابّه تحت السرج أو الرحل. القتب: الرجل.

۴- ۴. في(ك): اشترت.

عَلَيْهِ أَقْتَابَهَا وَ أَحْلَاسَهَا فَقَالَ عُمَرُ لَا قَالَ فَجَرِّدْهَا لَهُ فَإِنَّمَا لَکَ الْإِبِلُ فَقَالَ عُمَرُ يَا أَنَسُ جَرِّدْهَا وَ ادْفَعْ أَقْتَابَهَا وَ أَحْلَاسَهَا إِلَى الْأَعْرَابِيِّ وَ أَلْحِقْهَا بِالظَّهْرِ فَفَعَلْتُ.

وَ فِيهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَى طَلْحَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بِمَالٍ فَقَسَمَهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَفَضَلَتْ مِنْهُ فَضْلَهٌ فَاسْتَشَارَ فِيهَا مَنْ حَضَرَهُ مِنَ الصَّحَابَهِ فَقَالُوا خُذْهَا لِنَفْسِکَ فَإِنَّکَ إِنْ قَسَمْتَهَا لَمْ يُصِبْ کُلَّ رَجُلٍ مِنْهَا إِلَّا مَا لَا يُلْتَفَتُ إِلَيْهِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام اقْسِمْهَا أَصَابَهُمْ مِنْ ذَلِکَ مَا أَصَابَهُمْ فَالْقَلِيلُ فِي ذَلِکَ وَ الْکَثِيرُ سَوَاءٌ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالَ وَ يَدٌ لَکَ مَعَ أَيَادٍ لَمْ أَجْزِکَ بِهَا.

وَ فِيهِ قَالَ أَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ فَقَالَ إِنِّي طَلَّقْتُ امْرَأَتِي فِي الشِّرْکِ تَطْلِيقَهً وَ فِي الْإِسْلَامِ تَطْلِيقَتَيْنِ فَمَا تَرَى فَسَکَتَ عُمَرُ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ مَا تَقُولُ قَالَ کَمَا أَنْتَ حَتَّى يَجِي ءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقَالَ قُصَّ عَلَيْهِ قِصَّتَکَ فَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَّهَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام هَدَمَ الْإِسْلَامُ مَا کَانَ قَبْلَهُ هِيَ عِنْدَکَ عَلَى وَاحِدَهٍ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عبدالرحمن بن عائد ازدی نقل کرد: دزدی را نزد عمر آوردند و دست او را قطع کرد. برای بار دوم آوردند پای او را هم قطع کرد برای سومین بار آوردند باز هم می خواست قطع کند که علی علیه السلام فرمود: دست نگه دار دست و پای او را قطع کرده‌ای حالا زندانی‌اش کن.

غزالی در احیاء علوم الدین گفته: عمر حجر الأسود را بوسید و گفت: به خوبی می‌دانم که تو سنگی هستی و سود و ضرری نمی‌رسانی؛ اگر این کار را از رسول خدا نمی‌دیدم آن را انجام نمی‌دادم. در این هنگام علی علیه السلام فرمود: بلکه این سنگ سود و ضرر می‌رساند، عمر گفت: چگونه؟ فرمود: وقتی خداوند متعال بر بندگانش پیمان گرفت کتابی را برای آنها نوشت و آن را به این سنگ خوراند. این سنگ برای مومن به وفاء شهادت می‌دهد و برای کافران به روی گردانی و نافرمانی گواهی می‌دهد. گفته شده: به همین دلیل است سخن مردم که به هنگام لمس کردن سنگ می گویند: پروردگارا! به تو ایمان می‌آوریم و کتابت را تصدیق می‌کنیم و به عهدت وفا می کنیم.

این چیزی است که ابو سعید خدری روایت کرده است. اما در روایت شعبه به نقل از قتاده از انس آمده است که علی علیه السلام به عمر گفت: این را نگو چرا که رسول خدا صلی الله علیه و اله کاری را انجام نداد و سنتی را پی ریزی نکرد مگر آنکه بنابر فرمان خداوند که از روی حکمت نازل شده باشد. وسپس بقیه حدیث را ذکر کرد.

در فضائل العشره آمده است: پسر سیاهی را نزد عمر آوردند که پدرش او را از نسب خود نمی‌دانست. عمر خواست که او را سرزنش کند و بزند. علی علیه السلام به آن مرد گفت: آیا با مادر او به هنگام حیض آمیزش کرده‌ای؟ گفت: بله، فرمود: خداوند متعال به همین خاطر او را سیاه آفریده است؛ در این هنگام عمر گفت: اگر علی نبود عمر هلاک می‌شد.

در روایت کلبی آمده است: علی علیه السلام فرمود: بروید او پسر شما است؛ فقط مسئله این است که خون بر نطفه غلبه کرده است. ادامه روایت.

قاضی نعمان در شرح الاخبار از انس آورده است که گفت: همراه عمر بودم که اعرابی آمد و همراه او شتران بارکش بود.

عمر بـه مـن گفـت: از او بـپرس کـه آیـا آنهـا را نمیفروشـد. نزد او رفتـم و سـؤال کردم، گفت: میفروشم. عمر نزد او رفت و چهـارده شتر از او خریـد سـپس گفت: ای انس! این شتران را ملحق کن، اعرابی گفت: پالاـن و و پلاـسها را برداریـد و به من بدهید. عمر گفت: من آنها را با پالان و پلاس خریدم. میان آنها اختلاف افتاد و داوری نزد علی علیه السلام بردند. علی علیه السـلام فرمود: آیا به هنگام خریـدن، پالان و پلاس را هم شـرط کردی؟ عمر گفت: نه، فرمود: پس آنها را در بیاور تنها شتران مـال تو است. عمر گفت: ای انس! پلاـس و پالاـن را بردار و به آن مرده بـده و آنگـاه شتران را ملحق کن. پس من آن کـار را انجام دادم.

در همان کتاب از طلحه بن عبدالله آمده است که گفت: مالی نزد عمر رسـید و آن را میان صـحابه تقسـیم کرد. مقداری از آن بـاقی مانـد. با همراهانش درباره آن صـحبت کرد، آنها گفتنـد: آن را برای خود بردار چرا که اگر میان همه مردم تقسـیم کنی چیز قابل توجهای به آنها نخواهد رسـید. امام علی علیه السـلام فرمود: آن را تقسیم کن هر چه به آنها رسید برسد، زیرا در بیت المـال و تقسـیم آن کـم و زیـاد برابر اسـت. در ایـن هنگـام عمر بـه علی علیه السـلام نگـاه کرد و گفت: این هم یکی دیگر از نعمتهای توست که پاداش آنها را نمی توانم بدهم.

همچنین در آن آمـده است که ابو عثمان نهـدی گفت: مردی نزد عمر آمـد و گفت: من زنم را در دوران شـرک یک طلاق و در دوران اسلام دو طلاق دادم. در این زمینه چه نظری داری؟عمر گفت: منتظر بمان تا علی بن ابی طالب بیاید. وقتی علی علیه السـلام آمـد گفت: مـاجرایت را برایم شـرح ده و او شـرح داد، فرمـود: اسـلام آنچه را که قبلش بوده ویران کرد؛ او الاـن یک طلاقه است. – . مناقب ابن ابی طالب ۱: ۴۹۴، ۴۹۵ –

**[ترجمه]

بیان

قوله و ید لک مع أیاد أی هذه نعمه من نعمک الکثیره التی لا أستطیع أن أجزیک بها و أشکرک علیها.

**[ترجمه]«یـد لـک مـع أیـاد» یعنی این یکی از نعمتهـای بیشـمار تـوست که من نمیتوانم جزای آن را به تو بـدهم و از تو سپاسگذاری کنم.

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَبُو الْقَاسِمِ الْكُوفِيُّ وَ الْقَاضِي النُّعْمَانُ فِي كِتَابَيْهِمَا قَالا: رُفِعَ إِلَى عُمَرَ أَنَّ عَبْداً قَتَلَ مَوْلَاهُ فَأَمَرَ بِقَتْلِهِ فَدَعَاهُ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ أَ قَتَلْتَ مَوْلَاكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ قَتَلْتَهُ قَالَ غَلَبَنِي عَلَى نَفْسِي وَ أَتَانِي فِي ذَاتِي فَقَالَ لِأَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ أَ دَفَنْتُمْ وَلِيَّكُمْ قَالُوا نَعَمْ قَالَ وَ مَتَى دَفَنْتُمُوهُ قَالُوا السَّاعَةَ قَالَ لِعُمَرَ احْبِسْ هَذَا الْغُلَامَ فَلَا تُحْدِثْ فِيهِ حَدَثاً حَتَّى تَمُرَّ ثَلَاثَةُ أَيَّام ثُمَّ قُلْ (۲) لِأَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ إِذَا مَضَتْ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فَاحْضُرُونَا فَلَمَّا مَضَتْ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ حَضَرُوا فَأَخَذَ عَلِيٌّ علیه السلام بِيَدِ عُمَرَ وَ خَرَجُوا ثُمَّ

وَقَفَ عَلَى قَبْرِ الرَّجُلِ الْمَقْتُولِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لِأَوْلِيَائِهِ هَذَا قَبْرُ صَاحِبِكُمْ قَالُوا نَعَمْ قَالَ احْفِرُوا فَحَفَرُوا حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى اللَّحْدِ

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۴ و ۴۹۵.

۲- ۲. فی المصدر: ثم قال.

فَقَالَ علیه السلام أَخْرِجُوا مَیِّتَکُمْ فَنَظَرُوا إِلَی أَکْفَانِهِ فِی اللَّحْدِ وَ لَمْ یَجِدُوهُ فَأَخْبَرُوهُ بِذَلِکَ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام اللَّهُ أَکْبَرُ اللَّهُ أَکْبَرُ وَ اللَّهِ مَا کَذَبْتُ وَ لَا کُذِبْتُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ مَنْ یَعْمَلْ مِنْ أُمَّتِی عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ ثُمَّ یَمُوتُ عَلَی ذَلِکَ (۱) فَهُوَ مُؤَجَّلٌ إِلَی أَنْ یُوضَعَ فِی لَحْدِهِ فَإِذَا وُضِعَ فِیهِ لَمْ یَمْکُثْ أَکْثَرَ مِنْ ثَلَاثٍ حَتَّی تَقْذِفَهُ الْأَرْضُ إِلَی جُمْلَهِ قَوْمِ لُوطٍ الْمُهْلَکِینَ فَیُحْشَرَ مَعَهُمْ.

وَ ذَکَرَ فِیهِمَا عُمَرُ بْنُ حَمَّادٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عُبَادَهَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَدِمَ قَوْمٌ مِنَ الشَّامِ حُجَّاجاً فَأَصَابُوا أُدْحِیَّ نَعَامَهٍ فِیهِ خَمْسُ بَیْضَاتٍ وَ هُمْ مُحْرِمُونَ فَشَوَوْهُنَّ وَ أَکَلُوهُنَّ ثُمَّ قَالُوا مَا أَرَانَا إِلَّا وَ قَدْ أَخْطَأْنَا وَ أَصَبْنَا الصَّیْدَ وَ نَحْنُ مُحْرِمُونَ فَأَتَوُا الْمَدِینَهَ وَ قَصُّوا عَلَی عُمَرَ الْقِصَّهَ فَقَالَ انْظُرُوا إِلَی قَوْمٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاسْأَلُوهُمْ عَنْ ذَلِکَ لِیَحْکُمُوا فِیهِ فَسَأَلُوا جَمَاعَهً مِنَ الصَّحَابَهِ فَاخْتَلَفُوا فِی الْحُکْمِ فِی ذَلِکَ فَقَالَ عُمَرُ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فَهَاهُنَا رَجُلٌ کُنَّا أُمِرْنَا إِذَا اخْتَلَفْنَا فِی شَیْ ءٍ فَیَحْکُمُ فِیهِ فَأَرْسَلَ إِلَی امْرَأَهٍ یُقَالُ لَهَا عَطِیَّهُ فَاسْتَعَارَ مِنْهَا أَتَاناً(۲) فَرَکِبَهَا وَ انْطَلَقَ بِالْقَوْمِ مَعَهُ حَتَّی أَتَی عَلِیّاً وَ هُوَ بِیَنْبُعَ فَخَرَجَ إِلَیْهِ عَلِیٌّ علیه السلام فَتَلَقَّاهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ هَلَّا أَرْسَلْتَ إِلَیْنَا فَنَأْتِیکَ فَقَالَ عُمَرُ الْحَکَمُ یُؤْتَی فِی بَیْتِهِ فَقَصَّ عَلَیْهِ الْقَوْمُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لِعُمَرَ مُرْهُمْ فَلْیَعْمِدُوا إِلَی خَمْسِ قَلَائِصَ (۳) مِنَ الْإِبِلِ فَلْیُطْرِقُوهَا لِلْفَحْلِ فَإِذَا أُنْتِجَتْ (۴) أَهْدَوْا مَا نُتِجَ مِنْهَا جَزَاءً عَمَّا أَصَابُوا فَقَالَ عُمَرُ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ النَّاقَهَ قَدْ تُجْهِضُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ کَذَلِکَ الْبَیْضَهُ قَدْ تَمْرُقُ فَقَالَ عُمَرُ فَلِهَذَا أُمِرْنَا أَنْ نَسْأَلَکَ (۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابو القاسم کوفی و قاضی نعمان در کتابهایشان آورده اند: برده‌ای را نزد عمر آوردند که صاحب خود را به قتل رسانده بود. عمر دستور داد تا او را بکشند، اما علی علیه السلام او را فرا خواند و گفت: آیا تو صاحبت را کشتی؟ گفت: بله، فرمود: چرا کشتی؟ گفت: بر من غلبه کرد و با من لواط کرد. آنگاه علی علیه السلام رو به اولیای مقتول کرد و فرمود: آیا او را دفن کرده‌اید؟ گفتند: بله، فرمود: چه وقت دفن کرده‌اید؟ گفتند: همین الآن. آنگاه امیرمؤمنان به عمر فرمود: این برده را سه روز حبس کن و هیچ کاری تا پایان سه روز با او نداشته باشید سپس به اولیاء مقتول بگو هر گاه سه روز تمام شد نزد ما بیایند. پس از پایان سه روز آمدند. علی علیه السلام با عمر و به همراه خانواده مقتول خارج شدند و سر قبر او رفتند. علی علیه السلام به خانواده مقتول فرمود: این است قبر وابسته شما؟ گفتند بله. فرمود: آن را حفر کنید، حفر کردند تا اینکه به شکاف پهنای گور رسیدند، فرمود: مرده‌تان را بیرون آورید، وقتی به کفن نگاه کردند چیزی را نیافتند به حضرت گفتند، فرمود: الله اکبر الله اکبر به خدا سوگند نه من دروغگو هستم و نه به من دروغ گفته شده است. از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: کسی که از امتم همچون قوم لوط عمل کند و در همان حال بمیرد - بدون توبه - به او مهلت داده می‌شود تا در قبر نهاده شود و پس از آن، تنها سه روز در قبرش می‌ماند بعد از آن زمین او را به سوی قوم هلاک‌شده لوط پرتاب می‌کند و به زمره آنها می‌پیوندد و با آنها محشور می‌شود.

و همچنین در آن دو کتاب از عباده بن صامت روایت شده است که: جماعتی از شام به قصد حج بیت الله الحرام به سمت مکه رهسپار شدند و در راه بعد از آنکه احرام بسته بودند به آشیانه شتر مرغی رسیدند که در آن پنج عدد تخم بود آنها را کباب کردند و خوردند و سپس با خود گفتند: بدون شک ما خطا کردیم زیرا در حال احرام صید نمودیم. چون به مدینه رفتند قصه را برای عمر بیان کردند .عمر گفت: این مسئله را از جماعتی از اصحاب رسول خدا بپرسید تا آنچه می دانند حکمش را برای شما بیان کنند، این کار را کردند اما جواب های مختلف شنیدند. عمر گفت: چون اختلاف نظر کردید در اینجا مردی است که ما ماموریم در صورت اختلاف به وی مراجعه کنیم تا او در مورد اختلاف حکم نماید. عمر فرستاد در پی زنی به نام عطیه

و از او خر ماده ای به عاریت گرفت و سوار آن شد و آن حجاج را با خود نزد علی علیه السلام که در ینبع بود برد. علی علیه السلام به نزد عمر آمد و او را دید و فرمود: چرا نفرستادی به سوی ما تا ما به نزد تو بیائیم؟ عمر گفت: برای حکم باید به نزد حاکم روند. آنها جریان خود را برای حضرت بازگو کردند. امیرمؤمنان علیه السلام به عمر گفت: چون پنج تخم صید کرده اند ایشان را امر کن تا شتر نری را در پنج شتر ماده جوان رها کنند تا آمیزش کند و پس از جفت گیری تعداد بچه‌هایی را که به دنیا می‌آیند به عنوان قربانی بفرستند تا کفاره عمل آنها شود! عمر گفت: ای ابا الحسن! ناقه گاهی در وقت حامله شدن جنین خود را سقط می کند! امیرمؤمنان فرمود: تخم هم گاهی فاسد می شود و جوجه نمی‌دهد. عمر گفت: به خاطر همین امر شده ایم که از تو سؤال کنیم - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۵ ، ۴۹۶ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری مدحی النعامه موضع بیضها و أدحیها موضعها الذی تفرخ فیه و هو أفعول من دحوت لأنها تدحوه برجلها ثم تبیض فیه (۶).

ص: ۲۳۱

۱- ۱. أی من غیر توبه.

۲- ۲. الاتان: الحماره.

۳- ۳. القلوص من الإبل: أول ما یرکب من اناثها. الشابه منها.

۴- ۴. فی المصدر: فاذا نتجت.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۵ و ۴۹۶.

۶- ۶. الصحاح: ۲۳۳۵.

و أجهضت الناقه أی أسقطت و مرقت البیضه أی فسدت و قال المیدانی فی مجمع الأمثال و شارح اللباب و غیرهما فی المثل السائر فی بیته یؤتی الحکم هذا ما زعمت العرب عن ألسن البهائم قال إن الأرنب التقطت تمره فاختلسها الثعلب فأکلها فانطلقا یختصمان إلی الضب فقالت الأرنب یا أبا الحسل (۱) فقال سمیعا دعوت قالت أتیناک لنختصم إلیک قال عادلا حکمتما قالت فاخرج إلینا قال فی بیته یؤتی الحکم قالت وجدت (۲) تمره قال حلوه فکلیها قالت فاختلسها الثعلب قال لنفسه بغی الخیر قالت فلطمته قال بحقک أخذت قالت فلطمنی قال حر انتصر قالت فاقض بیننا قال حدث حدثین امرأه فإن أبت فأربعه(۳) فذهبت أقواله کلها أمثالا انتهی (۴).

**[ترجمه]جوهری گفت: «مدحی نعامه» یعنی جای تخم نهادن شتر مرغ و «ادحیتها» یعنی جای جوجه نهادن و آن فعول و از ریشه دحو است چرا که ابتدا با پایش آنجا را می گستراند بعد در آن تخم می نهد - . الصحاح: ۲۳۳۵ - . «اجهضت الناقه» یعنی سقط کرد و «مرقت البیضه» یعنی فاسد شد. میدانی در مجمع الأمثال و شارح اللباب و غیر آنها هم گفته: در ضرب المثل آمده است «فی بیته یوتی الحَکَم» برای حکم باید به نزد حاکم رفت نه آنکه حاکم به سوی مراجعین رود. این چیزی است که عرب ها بر زبان حیوانات وضع کرده اند و داستان از این قرار است که خرگوشی خرمایی را گرفت اما روباهی آن را از او دزدید و خورد. اختلاف میان آنها در گرفت و قضاوت نزد سوسمار بردند. خرگوش گفت: ای ابا الحسل(بچه سوسمار). گفت: گوشم با تو است. گفت: قضاوت نزد تو آورده ایم. گفت: به شخص عادلی مراجعه کردید. گفت: با ما بیرون بیا. سوسمار در آن لحظه بود که گفت: برای حکم باید به نزد حاکم در خانه اش رفت. خرگوش گفت: خرمائی را یافتم. سوسمار گفت: گوارایت باد آن را بخور. گفت: اما روباه آن را دزدید. گفت: برای خودش خیر را طلبید. گفت: سیلی به او زدم. گفت: حق خود را گرفتی. گفت: اما او هم سیلی به من زد. گفت: آزاده ای است که پیروز شد. گفت: بین ما قضاوت کن. گفت: [قضاوت کردم و سپس رفت.] - . در این قسمت جمله ای بود از ضرب المثلی دیگر که به اشتباه در اینجا آمده بود و در مصدر اصلی هم اینجا نبود. بنابراین حذف شد و قسمت داخل گیومه از مصدر اصلی اضافه شد. -

این گونه بود که تمام سخنان سوسمار به صورت ضرب المثل در آمد - . مجمع الأمثال ۲: ۱۹ - . پایان سخن.

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: وَ رُوِیَ مِنِ اخْتِلَافِهِمْ فِی امْرَأَهِ الْمَفْقُودِ فَذَکَرُوا أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام حَکَمَ بِأَنَّهَا لَا تَتَزَوَّجُ حَتَّی یَجِیءَ نَعْیُ مَوْتِهِ وَ قَالَ هِیَ امْرَأَهٌ ابْتُلِیَتْ فَلْتَصْبِرْ وَ قَالَ عُمَرُ تَتَرَبَّصُ أَرْبَعَ سِنِینَ ثُمَّ یُطَلِّقُهَا وَلِیُّ زَوْجِهَا ثُمَّ تَتَرَبَّصُ أَرْبَعَهَ أَشْهُرٍ وَ عَشْراً ثُمَّ رَجَعَ إِلَی قَوْلِ عَلِیٍّ علیه السلام(۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: آمده است که مسلمانان درباره زنی که شوهرش مفقود شده بود دچار اختلاف شدند. علی علیه السلام فرمود: نمی تواند ازدواج کند تا زمانی که خبر مرگ شوهرش به او رسد سپس فرمود: او در آزمایش قرار گرفته است و باید صبر کند. اما عمر گفت: باید چهار سال منتظر بماند بعد از آن ولیّ زوجش او را طلاق دهد سپس چهار ماه و ده روز دیگر منتظر بماند بعد از آن ازدواج کند، اما در نهایت عمر به قول علی علیه السلام مراجعه کرد. - . مناقب آل ابی طالب

۱: ۴۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

هذا مخالف للمشهور بيننا و إنما ذكره لاعترافهم برجوع الخلفاء إلى قوله عليه السلام.

**[ترجمه]اين سخن مخالف قول مشهور بين ماست و صرفا آن را آورده اند تا دليلى باشد بر اعتراف خلفا به مراجعه به على عليه السلام.

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: وَ كَانَ الْهَيْثَمُ فِي جَيْشٍ فَلَمَّا جَاءَ جَاءَتِ امْرَأَتُهُ بَعْدَ قُدُومِهِ بِسِتَّةِ أَشْهُرٍ بِوَلَدٍ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ مِنْهَا وَ جَاءَ بِهِ عُمَرُ وَ قَصَّ عَلَيْهِ فَأَمَرَ بِرَجْمِهَا فَأَدْرَكَهَا

ص: ۲۳۲

۱- ۱. الحسل- بكسر الحاء-: ولد الضب.

۲- ۲. فى المصدر: انى وجدت.

۳- ۳. لم نفهم مناسبه هذه الجمله فى المقام. و ليست فى المصدر أيضا، و فيه: قال: قد قضيت، فذهبت اه. نعم توجد الجمله فى مجمع الامثال مثلا مستقلا فى غير هذا المقام، و أصله« حدث حديثين امرأه فان لم تفهم فأربعه» راجع ص ۲۰۱ من الجزء الأول.

۴- ۴. مجمع الامثال ۲: ۱۹.

۵- ۵. مناقب آل أبى طالب ۱: ۴۹۶.

عَلِيٌّ عليه السلام مِنْ قَبْلِ أَنْ تُرْجَمَ ثُمَّ قَالَ لِعُمَرَ ارْبَعْ عَلَى نَفْسِكَ (۱) إِنَّهَا صَدَقَتْ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۲) وَ قَالَ وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ (۳) فَالْحَمْلُ وَ الرَّضَاعُ ثَلَاثُونَ شَهْراً فَقَالَ عُمَرُ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَكَ عُمَرُ وَ خَلَّى سَبِيلَهَا وَ أَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالرَّجُلِ.

شرح ذلك أقل الحمل أربعون يوما و هو زمن انعقاد النطفه و أقله لخروج الولد حيا سته أشهر و ذلك لأن النطفه تبقى فى الرحم أربعين يوما ثم تصير علقه أربعين يوما ثم تصير مضغه أربعين يوما ثم تتصور فى أربعين يوما و تلجها الروح فى عشرين يوما فذلك سته أشهر فيكون الفطام فى أربعه و عشرين شهرا فيكون الحمل فى سته أشهر.

وَ رَوَى شَرِيكٌ وَ غَيْرُهُ: أَنَّ عُمَرَ أَرَادَ بَيْعَ أَهْلِ السَّوَادِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام إِنَّ هَذَا مَالٌ أَصَبْتُمْ وَ لَنْ تُصِيبُوا مِثْلَهُ وَ إِنْ بِعْتُمْ (۴) فَبَقِيَ مَنْ يَدْخُلُ فِي الْإِسْلَامِ لَا شَيْ ءَ لَهُ قَالَ فَمَا أَصْنَعُ قَالَ دَعْهُمْ شَوْكَةً لِلْمُسْلِمِينَ فَتَرَكَهُمْ عَلَى أَنَّهُمْ عَبِيدٌ ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَنَصِيبِي مِنْهُ حُرٌّ.

أَحْمَدُ بْنُ عَامِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ الطَّائِيُّ عَنِ الرِّضَا عليه السلام فِي خَبَرٍ: أَنَّهُ أَقَرَّ رَجُلٌ بِقَتْلِ ابْنِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَدَفَعَهُ عُمَرُ إِلَيْهِ لِيَقْتُلَهُ بِهِ فَضَرَبَهُ ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ حَتَّى ظَنَّ أَنَّهُ هَلَكَ فَحُمِلَ إِلَى مَنْزِلِهِ وَ بِهِ رَمَقٌ فَبَرَأَ الْجُرْحُ بَعْدَ سِتَّهِ أَشْهُرٍ فَلَقِيَهُ الْأَبُ وَ جَرَّهُ إِلَى عُمَرَ فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ عُمَرُ فَاسْتَغَاثَ الرَّجُلُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ لِعُمَرَ مَا هَذَا الَّذِي حَكَمْتَ بِهِ عَلَى هَذَا الرَّجُلِ فَقَالَ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ قَالَ أَ لَمْ يَقْتُلْهُ مَرَّةً قَالَ قَدْ قَتَلَهُ ثُمَّ عَاشَ قَالَ فَيُقْتَلُ مَرَّتَيْنِ فَبُهِتَ ثُمَّ قَالَ فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ فَخَرَجَ عليه السلام فَقَالَ لِلْأَبِ أَ لَمْ تَقْتُلْهُ مَرَّةً قَالَ بَلَى فَيَبْطُلُ دَمُ ابْنِي قَالَ لَا وَ لَكِنَ

۱- ۱. ربع: توقف و انتظر. يقال:« اربع عليك أو على نفسك أو على ظلعك» أى توقف.

۲- ۲. سوره الاحقاف: ۱۵.

۳- ۳. سوره البقره: ۲۳۳.

۴- ۴. فى المصدر و(م): و إن بعتهم.

الْحُكْمَ أَنْ تُدْفَعَ إِلَيْهِ فَيَقْتَصَّ مِنْكَ مِثْلَ مَا صَنَعْتَ بِهِ ثُمَّ تَقْتُلَهُ بِدَمِ ابْنِكَ قَالَ هُوَ وَ اللَّهِ الْمَوْتُ وَ لَا بُدَّ مِنْهُ قَالَ لَا بُدَّ أَنْ يَأْخُذَ بِحَقِّهِ قَالَ فَإِنِّي قَدْ صَفَحْتُ عَنْ دَمِ ابْنِي وَ يَصْفَحُ لِي عَنِ الْقِصَاصِ فَكَتَبَ بَيْنَهُمَا كِتَاباً بِالْبَرَاءَهِ فَرَفَعَ عُمَرُ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ أَنْتُمْ أَهْلُ بَيْتِ الرَّحْمَهِ يَا أَبَا الْحَسَنِ ثُمَّ قَالَ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَكَ عُمَرُ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: هیثم در جبهه نبرد بود وقتی پس از شش ماه به خانه برگشت صاحب فرزندی شده بود. او آن را انکار کرد و زنش را به زنا متهم کرد و وی را نزد عمر برد و جریان را برای او گفت، عمر دستور داد تا زن را رجم کنند. علی علیه السلام قبل از آنکه آن زن را رجم کنند به دادش رسید و به عمر گفت: دست نگه دار این زن بی گناه است و راست می گوید چرا که خداوند متعال می فرماید: «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرا - . احقاف / ۱۵ - » {

حمل و شیر دادان به او سی ماه است}سپس فرمود: «-وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ - . بقره / ۲۳۳ - »{و

مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند} بنابرین حمل و شیر دادن با هم سی ماه می‌شود. عمر در این هنگام گفت: اگر علی نبود عمر نابود می‌شد.

شرح این قضیه این گونه است که کمترین زمان حمل چهل روز است و آن زمان انعقاد نطفه است و کمترین زمان به دنیا آمدن بچه شش ماه است؛ چرا که نطفه در رحم چهل روز می‌ماند سپس بعد از چهل روز به علقه تبدیل می‌شود. سپس بعد از چهل روز دیگر به مضغه تبدیل و بعد از چهل روز دیگر شکل داده می شود. بیست روز طول می کشد تا روح در او دمیده شود و با هم شش ماه می شود. بنابراین به دنیا آمدن شش ماه به طول می‌انجامد و شیر دادن هم دو سال کامل که با هم سی ماه می‌شوند.

شریک و دیگران روایت کردند که عمر بن خطاب خواست تا اسیران اهل عراق را بفروشد. علی علیه السلام به او اعتراض کرد و فرمود: این ها مالی هستند که به شما داده شده است و مانند آن را به دست نخواهید آورد اگر بخواهید آنها را بفروشید برای کسانی که اسلام می‌آورند بهره‌ای نمی ماند؟ عمر گفت: به نظر شما با آنها چکار کنم؟ حضرت فرمود: آنها را برای شوکت مسلمانان رها کن. عمر آنها را به عنوان برده قرار داد. سپس امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: هر کدام از آنها ایمان بیاورد سهم من از او آزاد است.

احمد بن عامر بن سلیمان الطائی به نقل از امام رضا علیه السلام آورده است که فرمود: مردی اعتراف کرد که فرزند مردی از انصار را کشته است. عمر او را به قصاص متهم کرد و سپس او را نزد پدر مقتول برد تا او را قصاص کند. پدر مقتول دو ضربه شمشیر به او زد و گمان کرد که مرده است. مرد را در حالی که هنوز نفس می‌کشید به خانه بردند و بعد از شش ماه که زخم های او خوب شد پدر مقتول او را دید و نزد عمر برد و عمر نیز او را به پدر مقتول تحویل داد[برای قصاص]. آن مرد دست به دامان امیرمؤمنان علی علیه السلام شد. حضرت به عمر گفت: این چه حکمی است که می‌خواهی درباره این مرد اجرا کنی؟ گفت: «النفس بالنفس»{نفس دربرابر نفس} فرمود: آیا او را یک بار نکشت؟ گفت: بله او را یک بار کشت اما زنده ماند. حضرت فرمود: آیا قاتل باید دو بار کشته شود؟! عمر مات و مبهوت ماند و گفت: هر طور که می‌خواهی حکم کن. علی علیه السلام نزد پدر مقتول رفت و به او گفت: مگر تو او را یک بار نکشته ای؟! گفت: آری! لیکن تو می گویی خون پسر من هدر

رود؟ حضرت فرمود: نه، اما حکم این است که تو هم نزد او برده شوی تا همانند آن کاری را که تو با او کردی او هم با تو کند بعد از آن می‌توانی او را به خاطر خون پسرت به قتل برسانی. گفت: به خدا سوگند در چنین حالتی حتما من خواهم مرد. آیا راه دیگری نیست؟ علی علیه السلام فرمود: ناگزیر او باید حقش را بگیرد. گفت: من از خون پسرم گذشتم او هم از قصاص من بگذرد و این گونه بود که میان آنها نوشته برائت ذمه، برقرار کرد. در این هنگام عمر دست‌هایش را به طرف آسمان بلند کرد و گفت: شکر خداوند را به جای می‌آورم ای اباالحسن شما اهل بیت رحمت هستید. سپس گفت: اگر علی نبود عمر از بین می‌رفت - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۶ ، ۴۹۷ - .

**[ترجمه]

بیان

هذا هو المشهور و فیه قول آخر و سیأتی الکلام فیه.

**[ترجمه]این حکم مشهور است و در این مطلب قول دیگری وجود دارد که بعدها خواهیم آورد.

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] قَیْسُ بْنُ الرَّبِیعِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ تَمِیمِ بْنِ خِرَامٍ (۲) الْأَسَدِیِّ: أَنَّهُ رُفِعَ إِلَی عُمَرَ مُنَازَعَةُ جَارِیَتَیْنِ تَنَازَعَتَا فِی ابْنٍ وَ بِنْتٍ فَقَالَ أَیْنَ أَبُو الْحَسَنِ مُفَرِّجُ الْکَرْبِ فَدُعِیَ لَهُ بِهِ فَقَصَّ عَلَیْهِ الْقِصَّهَ فَدَعَا بِقَارُورَتَیْنِ فَوَزَنَهُمَا ثُمَّ أَمَرَ کُلَّ وَاحِدَهٍ فَحَلَبَتْ فِی قَارُورَهٍ وَ وَزَنَ الْقَارُورَتَیْنِ فَرَجَحَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَی الْأُخْرَی فَقَالَ الِابْنُ لِلَّتِی لَبَنُهَا أَرْجَحُ وَ الْبِنْتُ لِلَّتِی لَبَنُهَا أَخَفُّ فَقَالَ عُمَرُ مِنْ أَیْنَ قُلْتَ ذَلِکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِلذَّکَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنْثَیَیْنِ وَ قَدْ جَعَلَتِ الْأَطِبَّاءُ ذَلِکَ أَسَاساً فِی الِاسْتِدْلَالِ عَلَی الذَّکَرِ وَ الْأُنْثَی.

تَهْذِیبُ الْأَحْکَامِ، زُرَارَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جَمَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَصْحَابَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا تَقُولُونَ فِی الرَّجُلِ یَأْتِی أَهْلَهُ فَیُخَالِطُهَا فَلَا یُنْزِلُ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ(۳) وَ قَالَ الْمُهَاجِرُونَ إِذَا الْتَقَی الْخِتَانَانِ فَقَدْ وَجَبَ عَلَیْهِ الْغُسْلُ فَقَالَ عُمَرُ مَا تَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ علیه السلام أَ تُوجِبُونَ عَلَیْهِ الرَّجْمَ وَ الْحَدَّ وَ لَا تُوجِبُونَ عَلَیْهِ صَاعاً مِنْ مَاءٍ إِذَا الْتَقَی الْخِتَانَانِ وَجَبَ عَلَیْهِ الْغُسْلُ.

أَبُو الْمَحَاسِنِ الرُّویَانِیُّ فِی الْأَحْکَامِ: أَنَّهُ وُلِدَ فِی زَمَانِهِ مَوْلُودَانِ مُلْتَصِقَانِ أَحَدُهُمَا حَیٌّ وَ الْآخَرُ مَیِّتٌ فَقَالَ عُمَرُ یُفْصَلُ بَیْنَهُمَا بِحَدِیدٍ فَأَمَرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنْ یُدْفَنَ الْمَیِّتُ وَ یُرْضَعُ الْحَیُّ فَفُعِلَ ذَلِکَ فَتَمَیَّزَ الْحَیُّ مِنَ الْمَیِّتِ بَعْدَ أَیَّامٍ

١- ١. مناقب آل أبى طالب ١: ۴٩۶ و ۴٩٧.
٢- ٢. فى المصدر و(م): حزام.
٣- ٣. المراد بالماء الأول الغسل، أى يجب الغسل عند الانزال.

وَ هَمَّ عُمَرُ أَنْ يَأْخُذَ حَلْيَ الْكَعْبَةِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام إِنَّ الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ الْأَمْوَالُ أَرْبَعَةٌ أَمْوَالُ الْمُسْلِمِينَ فَقَسَمُوهَا بَيْنَ الْوَرَثَةِ فِي الْفَرَائِضِ وَ الْفَيْ ءُ فَقَسَمَهُ عَلَى مُسْتَحِقِّهِ وَ الْخُمُسُ فَوَضَعَهُ اللَّهُ حَيْثُ وَضَعَهُ وَ الصَّدَقَاتُ فَجَعَلَهَا اللَّهُ حَيْثُ جَعَلَهَا وَ كَانَ حَلْيُ الْكَعْبَةِ يَوْمَئِذٍ فَتَرَكَهُ عَلَى حَالِهِ وَ لَمْ يَتْرُكْهُ نِسْيَاناً وَ لَمْ يَخْفَ عَلَيْهِ مَكَانُهُ فَأَقِرَّهُ حَيْثُ أَقَرَّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَقَالَ عُمَرُ لَوْلَاكَ لَافْتَضَحْنَا وَ تَرَكَ الْحَلْيَ بِمَكَانِهِ.

الْوَاحِدِيُّ فِي الْبَسِيطِ وَ ابْنُ مَهْدِيٍّ فِي نُزْهَةِ الْأَبْصَارِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: لَمَّا انْهَزَمَ إسفيذهميار قَالَ عُمَرُ مَا هُمْ بِيَهُودَ وَ لَا نَصَارَى وَ لَا لَهُمْ كِتَابٌ وَ كَانُوا مَجُوساً فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام بَلَى كَانَ لَهُمْ كِتَابٌ وَ لَكِنَّهُ رُفِعَ وَ ذَلِكَ أَنَّ مَلِكاً لَهُمْ سَكِرَ فَوَقَعَ عَلَى ابْنَتِهِ أَوْ قَالَ عَلَى أُخْتِهِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ كَيْفَ الْخُرُوجُ مِنْهَا قَالَ تَجْمَعُ أَهْلَ مَمْلَكَتِكَ فَتُخْبِرُهُمْ أَنَّكَ تَرَى ذَلِكَ حَلَالًا وَ تَأْمُرُهُمْ أَنْ يُحِلُّوهُ فَجَمَعَهُمْ وَ أَخْبَرَهُمْ أَنْ يُتَابِعُوهُ فَأَبَوْا أَنْ يُتَابِعُوهُ فَخَدَّ لَهُمْ خُدُوداً(۱) فِي الْأَرْضِ وَ أَوْقَدَ فِيهَا النِّيرَانَ وَ عَرَضَهُمْ عَلَيْهَا فَمَنْ أَبَى قَبُولَ ذَلِكَ قَذَفَهُ فِي النَّارِ وَ مَنْ أَجَابَ خَلَّى سَبِيلَهُ.

وَ رَوَى جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ وَ عُمَرُ بْنُ أَوْسٍ وَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَ اللَّفْظُ لَهُ: أَنَّ عُمَرَ قَالَ لَا أَدْرِي مَا أَصْنَعُ بِالْمَجُوسِ أَيْنَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ قَالُوا هَا هُوَ ذَا فَجَاءَ فَقَالَ مَا سَمِعْتَ عَلِيّاً يَقُولُ فِي الْمَجُوسِ فَإِنْ كُنْتَ لَمْ تَسْمَعْهُ فَاسْأَلْهُ عَنْ ذَلِكَ فَمَضَى ابْنُ عَبَّاسٍ إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ (۲) ثُمَّ أَفْتَاهُ.

الْخَطِيبُ فِي الْأَرْبَعِينَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنَّا فِي جِنَازَةٍ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لِزَوْجِ أُمِّ الْغُلَامِ أَمْسِكْ عَنِ امْرَأَتِكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ وَ لِمَ يُمْسِكُ عَنِ امْرَأَتِهِ أَ خَرَجَ مِمَّا جِئْتَ (۳) بِهِ قَالَ نَعَمْ نُرِيدُ أَنْ تَسْتَبْرِئَ رحمهما [رَحِمَهَا] فَلَا يُلْقَى فِيهَا شَيْ ءٌ فَيَسْتَوْجِبَ

۱- ۱. الخدود و الاخدود: الحفره المستطیله.

۲- ۲. سوره یونس: ۳۵.

۳- ۳. فی المصدر: مما حبت به.

بِهِ الْمِيرَاثَ مِنْ أَخِيهِ وَ لَا مِيرَاثَ لَهُ فَقَالَ عُمَرُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ مُعْضِلَةٍ لَا عَلِيَّ لَهَا.

وَ فِي أَرْبَعِينِ الْخَطِيبِ قَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِنَّ عُمَرَ سَأَلَ النَّاسَ وَ قَالَ كَمْ يَتَزَوَّجُ الْمَمْلُوكُ وَ قَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام إِيَّاكَ أَعْنِي يَا صَاحِبَ الْمَغَافِرِي (۱) رِدَاءٌ كَانَ عَلَيْهِ فَقَالَ عليه السلام ثِنْتَيْنِ.

وَ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ أَيْضاً قَالَ أَبُو صَبْرَةَ: جَاءَ رَجُلَانِ إِلَى عُمَرَ فَقَالا لَهُ مَا تَرَى فِي طَلَاقِ الْأَمَهِ فَقَامَ إِلَى حَلْقَةٍ فِيهَا رَجُلٌ أَصْلَعُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ (۲) اثْنَتَانِ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِمَا فَقَالَ اثْنَتَانِ فَقَالَ لَهُ أَحَدُهُمَا جِئْنَاكَ وَ أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَسَأَلْنَاكَ عَنْ طَلَاقِ الْأَمَهِ فَجِئْتَ إِلَى رَجُلٍ فَسَأَلْتَهُ فَوَ اللَّهِ مَا كَلَّمَكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ وَيْلَكَ أَ تَدْرِي مَنْ هَذَا هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وُضِعَتْ فِي كِفَّهٍ وَ وُضِعَ إِيمَانُ عَلِيٍّ عليه السلام فِي كِفَّهٍ لَرَجَحَ إِيمَانُ عَلِيٍّ عليه السلام وَ رَوَاهُ مَصْقَلَهُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ.

الْعَبْدِيُّ:

إِنَّا رُوِّينَا فِي الْحَدِيثِ خَبَراً***يَعْرِفُهُ سَائِرُ مَنْ كَانَ رَوَى

أَنَّ ابْنَ خَطَّابٍ أَتَاهُ رَجُلٌ***فَقَالَ كَمْ عِدَّهُ تَطْلِيقِ الْإِمَا

فَقَالَ يَا حَيْدَرُ كَمْ تَطْلِيقَهٌ***لِلْأَمَهِ اذْكُرْهُ فَأَومَى الْمُرْتَضَى

بِإِصْبَعَيْهِ فَثَنَى الْوَجْهَ إِلَى***سَائِلِهِ قَالَ اثْنَتَانِ وَ انْثَنَى

قَالَ لَهُ تَعْرِفُ هَذَا قَالَ لَا***قَالَ لَهُ هَذَا عَلِيٌّ ذُو الْعُلَا

وَ أَمَّا مَا وَقَعَ مِنْ قَضَايَاهُ عليه السلام فِي عَهْدِ عُثْمَانَ فَفِي كَشَّافِ الثَّعْلَبِيِّ وَ أَرْبَعِينِ الْخَطِيبِ وَ مُوَطَّإِ مَالِكٍ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ نَعْجَهَ بْنِ بَدْرٍ الْجُهَنِي (۳) أَنَّهُ أُتِيَ بِامْرَأَهٍ قَدْ

ص: ۲۳۶

۱- ۱. الظاهر أنّه بالعين المهمله كما في المصدر، و قال في القاموس(۲: ۹۳): معافر بلد و أبو حي من همدان، و إلى أحدهما تنسب الثياب المعافريه.

۲- ۲. أي أشار باصبعيه من دون قول.

۳- ۳. لم نظفر على ترجمته، و الظاهر« بعجه بن عبد اللّه بن بدر الجهنيّ» راجع أسد الغابه ۱: ۲۰۲.

وَلَدَتْ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ فَهَمَّ بِرَجْمِهَا فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِنْ خَاصَمَتْكَ بِكِتَابِ اللَّهِ خَصَمَتْكَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۱) ثُمَّ قَالَ وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَةَ(۲) فَحَوْلَانِ مُدَّةُ الرَّضَاعِ وَ سِتَّةُ أَشْهُرٍ مُدَّةُ الْحَمْلِ فَقَالَ عُثْمَانُ رُدُّوهَا ثُمَّ قَالَ مَا عِنْدَ عُثْمَانَ بَعْدَ أَنْ بَعَثَ إِلَيْهَا تَرَدٍّ(۳).

سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ امْرَأَتَانِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ فَطَلَّقَ الْأَنْصَارِيَّةَ ثُمَّ مَاتَ بَعْدَ مُدَّةٍ فَذَكَرَتِ الْأَنْصَارِيَّةُ الَّتِي طَلَّقَهَا أَنَّهَا فِي عِدَّتِهَا وَ قَامَتْ عِنْدَ عُثْمَانَ الْبَيِّنَةُ بِمِيرَاثِهَا مِنْهُ فَلَمْ يَدْرِ مَا يَحْكُمُ بِهِ وَ رَدَّهُمْ (۴) إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ تَحْلِفُ أَنَّهَا لَمْ تَحِضْ بَعْدَ أَنْ طَلَّقَهَا ثَلَاثَ حِيَضٍ وَ تَرِثُهُ فَقَالَ عُثْمَانُ لِلْهَاشِمِيَّةِ هَذَا قَضَاءُ ابْنِ عَمِّكِ قَالَتْ قَدْ رَضِيتُهُ فَلْتَحْلِفْ وَ تَرِثْ فَتَحَرَّجَتِ (۵) الْأَنْصَارِيَّةُ مِنَ الْيَمِينِ وَ تَرَكَتِ الْمِيرَاثَ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ وَ أَبِي يَعْلَى رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ الْهَاشِمِيُّ: أَنَّهُ اصْطَادَ أَهْلُ الْمَاءِ حَجَلًا(۶) فَطَبَخُوهُ وَ قَدَّمُوا إِلَى عُثْمَانَ وَ أَصْحَابِهِ فَأَمْسَكُوا فَقَالَ عُثْمَانُ صَيْدٌ لَمْ نَصِدْهُ وَ لَمْ نَأْمُرْ بِصَيْدِهِ اصْطَادَهُ قَوْمٌ حِلٌّ فَأَطْعَمُونَاهُ فَمَا بِهِ بَأْسٌ فَقَالَ رَجُلٌ إِنَّ عَلِيّاً يَكْرَهُ هَذَا فَبَعَثَ إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام فَجَاءَ وَ هُوَ غَضْبَانُ مُلَطِّخٌ يَدَيْهِ (۷) بِالْخَبَطِ

۱- ۱. سوره الاحقاف: ۱۵.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۳۳.

۳- ۳. التردی: السقوط و الهلاك، أی قال عثمان بعد ما أمر بردها: انی لا اسقط و لا أهلك حينئذ.

۴- ۴. فی المصدر: و ردهما.

۵- ۵. أی تجنبت. و فی المصدر« فتخرجت» و فی(م) و(ت): فخرجت.

۶- ۶. الحجل: طائر فی حجم الحمام احمر المنقار و الرجلين، و هو يعيش فی الصرود العاليه يستطاب لحمه.

۷- ۷. فی المصدر: بدنه.

فَقَالَ لَهُ إِنَّکَ لَکَثِیرُ الْخِلَافِ عَلَیْنَا فَقَالَ علیه السلام اذْکُرُوا اللَّهَ مَنْ شَهِدَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَتَی بِعَجُزِ حِمَارٍ وَحْشِیٍّ وَ هُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ إِنَّا مُحْرِمُونَ فَأَطْعِمُوهُ أَهْلَ الْحِلِّ فَشَهِدَ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا مِنَ الصَّحَابَهِ ثُمَّ قَالَ اذْکُرُوا اللَّهَ رَجُلًا شَهِدَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِخَمْسِ بَیْضَاتٍ مِنْ بَیْضِ النَّعَامِ فَقَالَ إِنَّا مُحْرِمُونَ فَأَطْعِمُوهُ أَهْلَ الْحِلِّ فَشَهِدَ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا مِنَ الصَّحَابَهِ فَقَامَ عُثْمَانُ وَ دَخَلَ فُسْطَاطَهُ وَ تَرَکَ الطَّعَامَ عَلَی أَهْلِ الْمَاءِ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: تمیم بن خرام الأسدی نقل کرد: دو کنیز درباره دو بچه دختر و پسر به مشاجره پرداختند و دعوای خود را نزد عمر بردند. عمر گفت: ابوالحسن برطرف کننده دردها و گرفتاریها کجاست؟ حضرت را فرا خواندند و عمر او را از جریان واقعه خبردار کرد، علی علیه السلام دو ظرف را طلبید و آنها را وزن کرد سپس دستور داد تا هر دوی آن زنها در ظرف ها شیر خود را بریزند. این کار را انجام دادند حضرت علیه السلام هر دو ظرف را وزن کرد و یکی از آنها را سنگین تر یافت؛ فرمود: پسر متعلق به زنی است که شیرش سنگین تر است و دختر مال آن زنی است که شیرش سبک تر است. در این هنگام عمر گفت: چگونه به این نتیجه رسیدی؟ فرمود: چرا که خداوند متعال سهم مرد را دو برابر سهم زن قرار داده است. طبیبان هم این مطلب را معیاری برای تشخیص دختر از پسر قرار داده‌اند.

در تهذیب الأحکام به نقل از امام محمد باقر علیه السلام آمده است که فرمود: عمر بعضی از صحابه را جمع کرد و آنها را خطاب قرار داد و گفت: در باره مردی که با زنش همبستر می‌شود بدون آنکه انزالی صورت گیرد چه حکمی می‌دهید؟ انصار گفتند: فقط وقتی منی خارج شود غسل واجب است. اما مهاجران گفتند: به محض تماس ختنه گاه دو آلت غسل واجب است. عمر به علی علیه السلام فرمود: ای ابا الحسن تو چه نظری داری؟ فرمود: آیا رجم و حد را در چنین حالتی(تماس ختنه گاه دو آلت) واجب می‌کنید اما یک پیمانه آب را بر آنها واجب نمی‌دانید؟! هر گاه ختنه گاه دو آلت با هم تماس پیدا کنند غسل واجب است.

ابو المحاسن رویانی در کتاب احکام آورده است: در زمان عمر دو بچه به هم چسپیده شده به دنیا آمدند که یکی از آنها زنده و دیگری مرده بود؛ عمر گفت: با شمشیر میان آنها جدائی اندازید اما امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: نوزاد زنده را شیر دهید و مرده به حال خود گذاشته شود، این کار را انجام دادند و پس از چند روز از هم جدا شدند.

عمر خواست تا زیورآلات کعبه را بردارد و درباره آن از امیر مؤمنان پرسش کرد. آن حضرت پاسخ داد: قرآن بر پیامبر نازل شد و اموال را چهار گونه معرفی نمود: اموال مسلمانان که آنها را بر اساس سهم الإرث بین وارثان تقسیم کردند. غنیمت که آن را به مستحقان آن تقسیم کرد. خمس که خداوند موارد مصرف آن را مشخص کرد. صدقات که خداوند حکم و چگونگی آن را تعیین کرد و زیور کعبه در آن روز هم وجود داشت اما خداوند آن را به حال خود واگذاشت اما از روی فراموشی آن را رها نکرد و جایگاهش بر او پوشیده نبود. پس تو هم آن را همان طور که خدا و رسول او تثبیت کردند برقرار دار. عمر گفت: اگر تو نبودی هر آینه رسوا می شدیم، و آنها را به حال خود رها کرد.

واحدی در بسیط و ابن مهدی در نزهه الأبصار به اسناد از ابن جبیر آورده‌اند که گفت: زمانی که اسفندیار شکست خورد، عمر گفت: آنها نه یهودی هستند و نه نصاری و کتاب آسمانی هم ندارند بلکه مجوس بودند. علی علیه السلام فرمود: بلکه آنها کتاب داشتند اما از میان آنها برداشته شد و جریان از این قرار است که پادشاه آنها مست شد و با دخترش- یا اینکه گفت

خواهرش- نزدیکی کرد. زمانی که به خود آمد گفت: چگونه از این رسوایی خارج شوم؟ به او گفتند: اهالی کشورت را جمع کن و بگو که این کار را حلال می دانی و دستور ده که آنها هم آن را حلال دانند. پادشاه مردم را جمع کرد و دستور داد تا از او پیروی کنند اما آنها از سخن او سرباز زدند. به همین خاطر پادشاه دستور داد تا چاله‌ای بزرگ را حفر کنند و درون آن را پر از آتش کنند. این کار را انجام دادند. پادشاه همه مردم را جمع کرد و هر آنکس را که با او مخالفت کرد در چاله آتش انداخت و کسانی را که موافقت کردند به حال خود رها کرد.

ابن مسعود روایت کرد: عمر گفت: نمی‌دانم با مجوسیان چکار کنم، عبدالله بن عباس کجاست؟ گفتند: آنجاست دارد می‌آید. وقتی آمد عمر به او گفت: از علی درباره مجوس چه شنیده‌ای؟ اگر چیزی نشنیده‌ای از او در این باره سؤال بپرس. ابن عباس نزد امیرمؤمنان علیه السلام رفت و سؤال پرسید. حضرت علیه السلام فرمود: «أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُون - . یونس / ۳۵ - »{پس

آیا کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی نماید مگر آنکه [خود] هدایت شود شما را چه شده چگونه داوری می کنید}سپس او را فتوا داد.

خطیب در اربعین آورده است که ابن عباس گفت: در تشییع جنازه‌ای بودیم که علی علیه السلام به همسر مادر میت گفت: به زنت نزدیک نشوی. عمر گفت: چرا باید از زنش دوری کند؟ آیا از آنچه که آورده‌ای خارج شده است(یعنی حکم خداوند را زیر پا گذاشته است)؟ حضرت فرمود: می خواهیم که رحمش را استبراء کند و چیزی در آن ریخته نشود تا[اگر الان بچه ای در رحم ندارد معلوم شود. ولی اگر مرد با زن آمیزش کند ممکن است بچه ای به وجود آید و گمان برده شود که در هنگام فوت برادرش بوده و] به او ارث برسد در حالی که حق ارث ندارد. عمر در آن هنگام گفت: پناه می برم به خدا از مشکلی که در آن علی نباشد.

در اربعین خطیب ابن سیرین گفت: عمر از مردم سؤال کرد: که برده با چند زن می‌تواند ازدواج کند؟ سپس رو به علی علیه السلام گفت: منظور تو هستی ای صاحب ردای معافری - . معافر نام مکانی است که این نوع لباس به آنجا نسبت داده می شود. -

حضرت فرمود: با دو نفر.

در کتاب «غریب الحدیث» گفته: ابو صبره گفت: دو مرد به نزد عمر آمدند و گفتند: نظر تو در طلاق کنیز چیست؟ عمر برخاست و به طرف حلقه ای از مردم آمد که در میان آنها مردی اصلع (کسی که جلوی سرش مو ندارد) بود؛ از آن مرد پرسید و او با اشاره گفت: دوتا. عمر هم رو کرد به آن دو نفر و گفت: دو تا. یکی از آن دو نفر به عمر گفت: ما به حضور تو آمده ایم و تو امیر مؤمنان هستی و از طلاق کنیز از تو پرسش نمودیم آنگاه تو آمدی به نزد مردی و از او پرسیدی، و به خدا سوگند او با تو سخن نگفت! عمر گفت: وای بر تو! آیا می دانی این چه کسی است؟ این علی بن ابی طالب علیه السلام است. من از رسول خدا شنیدم که می گفت: اگر آسمانها و زمین در کفه ای قرار گیرد و ایمان علی در کفه دیگر قرار گیرد، کفه علی سنگینی خواهد کرد.

و این حدیث را مصقله بن عبدالله نیز روایت نموده است. عبدی در این زمینه می گوید:

- ما حدیثی را روایت کردیم که دیگر روایان هم آن را می‌دانند

- مردی نزد ابن خطاب آمد و پرسید تعداد طلاق کنیزان چقدر است؟

- عمر گفت ای حیدر تعداد طلاق کنیز چقدر است آن را ذکر کن، مرتضی اشاره کرد.

- با دو انگشتش و عمر به طرف آن مرد رو کرد و گفت: دو تا

- به او گفت آیا این مرد را می‌شناسی؟ گفت: نه، گفت او علی صاحب برتری است.

اما قضاوت های حضرت علی علیه السلام در زمان عثمان بن عفان: در کشاف ثعلبی، اربعین خطیب و موطّأ مالك از نعجه بن بدر الجهنی روایت شده که گفت: در زمان خلافت عثمان زنی که شش ماه وضع حمل کرده بود نزد او آورد شد. وی دستور داد تا او را رجم کنند. علی علیه السلام فرمود: اگر آن زن با قرآن به مجادله به تو بپردازد بر تو غلبه خواهد کرد چرا که خداوند متعال در قرآن می فرماید«وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْر - .احقاف/ ۱۵ - »{

و باربرداشتن و از شیرگرفتن او سی ماه است} سپس فرمود«وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَه - . بقره/۲۳۳ - »{و مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند [این حکم] برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند}بنابرین دو سال زمان شیر دادن و شش ماه حداقل مدت وضع حمل است، عثمان گفت: آن زن را برگردانید. و گفت: از نابودی نجات یافتم.

سفیان بن عیینه به اسناد خودش از محمد بن یحیی آورده است که گفت: مردی دو زن داشت یکی از انصار و دیگری از بنی هاشم. بعد زن انصاری را طلاق داد و بعد از مدتی آن مرد فوت کرد. زن انصاری که او را طلاق داده بود ادعا کرد که مرگ آن مرد در عده او بوده. آنچه در نزد عثمان روشن بود ارث بردن زن هاشمی بود اما در مورد زن انصاری ندانست که چه حکمی صادر کند. آنها را نزد علی علیه السلام فرستاد. علی علیه السلام فرمود: اگر آن زن انصاری سوگند یاد کند که بعد از جدایی از شوهرش سه بار حیض نشده است به او ارث تعلق می گیرد. عثمان به زن هاشمی گفت: این قضاوت پسر عمویت است. زن هاشمی گفت: به آن راضی هستم قسم بخورد و ارث ببرد. اما زن انصاری از سوگند ابا کرد و میراث را رها نمود.

مسند احمد و ابی یَعلی: عبدالله بن حارث بن نوفل هاشمی گفت: ماهیگیران کبك نری را شکار کرده بودند و آن را برای عثمان و همراهانش - در حالی که محرم بودند - آوردند. همراهان عثمان از خوردنش خوداری کردند. عثمان گفت: ما این را شکار نکرده‌ایم و دستور به شکار آن هم نداده‌ایم بلکه گروهی غیر مُحرِم شکارش کرده اند پس خوردنش اشکالی ندارد. شخصی گفت: اما علی خوردن آن را روا نمی داند. عثمان به دنبال علی علیه السلام فرستاد. حضرت درحالی که غضبناك و بر دستانش اثر آرد بود آمد، عثمان گفت: تو بسیار با ما مخالفت می کنی. علی علیه السلام فرمود: خداوند را یاد کنید چه کسی از شما شاهد بود که قسمت فربه گور خر را برای پیامبر که احرام بسته بود آوردند اما او فرمود: ما احرام بسته‌ایم آن را

به کسانی بدهید که از احرام خارج شده‌اند؟ دوازده نفر از صحابه گواهی دادند. سپس فرمود: یاد کنید خدا را چه کسی از شما شاهد بود که مردی پنج عدد تخم شتر مرغ را برای پیامبر صلی الله علیه و آله که در احرام بود آورد اما پیامبر فرمود: ما در احرام هستیم آنها را به کسانی ده که در احرام نیستند؟ دوازده نفر از صحابه گواهی دادند. عثمان برخواست و وارد خیمه خود شد و کبک را به صیادان واگذار کرد - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۸، ۵۰۳ - .

**[ترجمه]

بیان

الخبط محركه ورق ينفض بالمخابط و يجفف و يطحن و يخلط بدقيق أو غيره و يوجف بالماء فتؤجره الإبل.

**[ترجمه]خبط: برگی است که آن را با چوب خرد می کنند و بعد خشک می کنند سپس آن را با آرد مخلوط کرده و با آب می‌سایند و خمیر می‌کنند و به شتر می دهند.

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] ابْنُ مَهْدِيٍّ فِي نُزْهَهِ الْأَبْصَارِ وَ الزَّمَخْشَرِيُّ فِي الْمُسْتَقْصَی عَنِ ابْنِ سِيرِينَ وَ شُرَيْحٍ الْقَاضِی: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام رَأَی شَابّاً يَبْكِی فَسَأَلَ علیه السلام عَنْهُ فَقَالَ إِنَّ أَبِی سَافَرَ مَعَ هَؤُلَاءِ فَلَمْ يَرْجِعْ حِينَ رَجَعُوا وَ كَانَ ذَا مَالٍ عَظِيمٍ فَرَفَعْتُهُمْ إِلَی شُرَيْحٍ فَحَكَمَ عَلَيَّ فَقَالَ علیه السلام مُتَمَثِّلًا:

أَوْرَدَهَا سَعْدٌ وَ سَعْدٌ مُشْتَمِلٌ**يَا سَعْدُ مَا تَرْوَی عَلَی هَذَا الْإِبِلِ

ثُمَّ قَالَ إِنَّ أَهْوَنَ السَّقْيِ التَّشْرِيعُ أَیْ كَانَ يَنْبَغِی لِشُرَيْحٍ أَنْ يَسْتَقْصِیَ فِی الِاسْتِكْشَافِ عَنْ خَبَرِ الرَّجُلِ وَ لَا يَقْتَصِرُ عَلَی طَلَبِ الْبَيِّنَهِ(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن مهدی در نزهه الأبصار و زمخشری در المستقصی از ابن سیرین و شریح قاضی آورده اند: امیرمؤمنان جوانی را دید که گریه می کرد. جلو رفت و دلیل گریه کردنش را پرسید. گفت: پدرم با این چند نفر به مسافرت رفته است آنها برگشته اند اما پدرم برنگشته است و پول زیادی همراه خود داشت. نزد شریح از آنها شکایت کردم اما بر علیه من حکم صادر کرد. علی علیه السلام این بیت را شاهد آورد:

- سعد شتران را وارد آبشخور کرد در حالی که پوشش پستان‌های پر شیر شتر را از آنان برداشت. ای سعد این گونه شتران آب داده نمی شوند.

سپس فرمود: راحت ترین راه برای آب دادن به شتران این است که آنها را بر آبشخور وارد و رها کنند. یعنی شریح باید

درباره آن مرد تحقیق می‌کرد و تنها به طلب بینه (شاهد آوردن، یا دو شاهد) اکتفا نمی‌کرد[که به دلیل بینه داشتنِ پسر آن مرد علیه او حکم کند] - . مناقب ابن ابی طالب ۱: ۵۰۶، ۵۰۷ - .

**[ترجمه]

بيان

قوله عليه السلام أوردها سعد مثل سائر ضربه صلوات الله عليه لبيان أن شريحا لا يأتي (۳) منه القضاء و لا يحسنه و الاشتمال و الشمال ككتاب شي ء كمخلاه يغطى بها ضرع الشاه إذا أثقلت و شملها يشملها على الشمال و شده و الإبل إحضارها الماء للشرب.

و قال الميداني في مجمع الأمثال في شرح هذا البيت هذا سعد بن زيد بن مناه أخو مالك بن زيد(۴) و مالك هذا من سبط تميم بن مر(۵) و كان يحمق إلا أنه كان

ص: ۲۳۸

۱- ۱. مناقب آل أبي طالب ۱: ۴۹۸- ۵۰۳.

۲- ۲. مناقب آل أبي طالب ۱: ۵۰۶ و ۵۰۷.

۳- ۳. في العباره سقط و تصحيف و لعلّ الصحيح هكذا: لا يتأتى منه القضاء و لا يحسنه و الاشتمال تعليق الشمال و الشمال ككتاب: شي ء كمخلاه يغطى به ضرع الشاه إذا ثقلت و شملها يشملها علق عليها الشمال و شده و تشريع الإبل: احضارها الماء للشرب(ب).

۴- ۴. في المصدر: هذا سعد بن زيد مناه أخو مالك بن زيد مناه.

۵- ۵. في المصدر: من ابن سبط تميم بن مره.

آبل أهل زمانه ثم إنه تزوج و بنى بامرأته فأورد الإبل أخوه سعد و لم يحسن القيام عليها و الرفق بها فقال مالك:

أوردها سعد و سعد مشتمل***ما هكذا تورد يا سعد الإبل (١).

و يروى يا سعد لا تروى بها ذاك الإبل فقال سعد مجيبا له:

تظل يوم وردها مزعفرا(٢)*** و هى خناطيل تجوس الخضرا

قالوا يضرب لمن أدرك المراد بلا تعب و الصواب أن يقال يضرب لمن قصر فى طلب الأمر انتهى كلامه (٣).

يقال فلان آبل الناس أى أعلمهم برعى الإبل و المزعفر المصبوغ بالزعفران و الأسد و الخناطيل قطعان البقر(۴) و الجوس الطلب أى تصير يوم و ورودها على الماء كالأسد أو كجماعه البقر تطلب الخضر فى المراعى لقوتها و قيل إن سعدا أورد الإبل الماء للسقى من دون احتياط منه فى إيرادها الماء حتى تزاحمت و نزع منها ما علق عليها الذى يقال له الشمال فقوله سعد مشتمل إشاره إلى هذا كما أومأنا إليه سابقا.

قوله إن أهون السقى التشريع قال الجزرى أشرع ناقته أدخلها فى شريعه الماء و

منه حديث على عليه السلام: إن أهون السقى التشريع.

هو إيراد أصحاب الإبل إبلهم شريعه لا يحتاج معها إلى الاستقاء من البئر و قيل معناه أن سقى الإبل هو أن تورد شريعه الماء أولا ثم يستقى لها يقول فإذا اقتصر على أن

١- ١. فى المصدر: ما هكذا يا سعد تورد الإبل.

٢- ٢. فى المصدر: يظل.

٣- ٣. مجمع الامثال ٢: ٢٣۶ و ٢٣٧.

۴- ۴. لا يخلو من سهو، و الصحيح: الخناطيل قطعان البقر و الأسد. و قال فى لسان العرب فى« خنطل» بعد ما أورد الشعر: قال ابن برى عنى بالمزعفر أخاه مالكا و كان قد أعرس بالنوار فقالت لمالك: ألا تسمع ما يقول أخوك؟ قال: بلى، قالت: فأجبه، قال: و ما أقول؟ قالت: قل: اوردها سعد، البيت.

یوصلها إلی الشریعه فیترکها و لا یستقی لها(۱) فإن هذا أهون السقی و أسهله مقدور علیه لکل أحد و إنما السقی التام أن ترویها انتهی (۲).

و قال المیدانی أهون هنا من الهون و الهوینا بمعنی السهوله و التشریع أن تورد الإبل ماء لا یحتاج إلی متحه (۳) بل تشرع فیه الإبل شروعا یضرب لمن یأخذ الأمر بالهوینا و لا یستقصی

یُقَالُ: فُقِدَ رَجُلٌ فَاتَّهَمَ أَهْلُهُ أَصْحَابَهُ فَرُفِعَ إِلَی شُرَیْحٍ فَسَأَلَهُمُ الْبَیِّنَهَ فِی قَتْلِهِ (۴) فَارْتَفَعُوا إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام وَ أَخْبَرُوهُ بِقَوْلِ شُرَیْحٍ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام :

أَوْرَدَهَا سَعْدٌ وَ سَعْدٌ مُشْتَمِلٌ***یَا سَعْدُ لَا تَرْوَی عَلَی هَذَا الْإِبِلُ

ثُمَّ قَالَ أَهْوَنُ السَّقْیِ التَّشْرِیعُ ثُمَّ فَرَّقَ بَیْنَهُمْ وَ سَأَلَهُمْ فَاخْتَلَفُوا ثُمَّ أَقَرُّوا بِقَتْلِهِ.

انتهی (۵).

**[ترجمه]سخن علی علیه السلام «اوردها سعد» ضرب المثل است و حضرت علیه السلام آن را آورده تا اثبات کند که شریح شایسته قضاوت کردن نیست و نمی‌تواند آن را درست انجام دهد.«اشتمال» یعنی آویزان کردن شمال و «شمال» بر وزن کتاب چیزی همچون توبره که وقتی پستان‌های شتر سنگین می‌شوند آنها را با آن می‌پوشانند. «شملها و یشملها» یعنی بستن با شمال و سفت کردن آن و «تشریع الإبل» یعنی آماده کردن گله شتران برای به آبشخور بردن.

میدانی در شرح این بیت گفت: سعد بن زید بن مناه برادر مالک بن زید بود. مالک از فرزندان تمیم بن مرّ است او فرد احمقی بود اما در وارد کردن شتران به آبشخور از همه ماهرتر بود. او ازدواج کرد و به زفاف مشغول شد. پس برادرش سعد شتران را به جای او به آبشخور برد و از عهده این کار به خوبی برنیامد و نتوانست با شتران به آرامی برخورد کند. به همین خاطر مالک گفت:

– سعد شتران را وارد آبشخور کرد در حالی که پوشش پستان‌های پر شیر شتر را از آنان برداشت. ای سعد! این گونه شتران وارد آبشخور نمی‌شوند.

در روایت دیگر آمده: ای سعد! شتران این گونه آب داده نمی‌شوند.

سعد هم در جواب او گفت:

– شتران به هنگام وارد شدن به آبشخور همچون شیر و یا گروه گاوهای وحشی که با زور و قدرت خود بر چراگاه تسلط پیدا می کنند می‌شوند.

گفتند که این ضرب المثل برای کسی گفته می‌شود که بدون تحمل کردن سختی به مرادش می‌رسد؛ اما صحیح آن است که

درباره کسی گفته شود که در کاری که در پیش گرفته است کوتاهی کند. - . مجمع الأمثال۲: ۲۳۶و ۲۳۷. - پایان

سخن.

گفته می‌شود: «فلان آبل الناس» یعنی آگاه ترین آنها به وارد کردن شتران به آبشخور است. «مزعفر» یعنی رنگ شده با زعفران. «خناطیل» دسته گاوها و شیرها، «جوس» یعنی طلب کردن یعنی شتران در روز وارد شدن به آبشخور همچون شیر و یا گروه گاوهای وحشی که با زور و قدرت خود بر چراگاه تسلط پیدا می‌کنند می شوند. گفته شده است که سعد بدون احتیاط شتران را وارد آبشخور کرد تا جایی که به هم فشار آوردند و پستان بندی را که بر پستانهای آنها بسته شده بود جدا شد و سخنش«سعد مشتمل» اشاره به این معنا است که قبلا به آن اشاره کردیم.

سخن او: «انّ اهون السقی التشریع» جزری گفت: «اشرع الناقه» یعنی داخل در آبشخور کرد و سخن علی علیه السلام از آن است «ان اهون السقی التشریع» یعنی صاحبان شترها آن‌ها را وارد آبشخوری کنند که دیگر احتیاج به آب کشیدن از چاه نباشد. عده‌ای هم گفته‌اند: آب دادن شتران غالبا این گونه است که ابتدا آنها را بر آبشخور وارد کرده و بعد با دلو از چاه برای آنها آب می‌کشند. بنابراین اگر بردن شتران به گونه‌ای باشد که فقط آنها را به آبشخور برده و به حال خود رها کند تا آب بنوشند بدون آنکه با دلو برایشان آب بکشد، این راحت‌ترین و آسان ترین نوع آب دادن خواهد بود و هرکسی خواهد توانست آن را انجام دهد. و آب دادن کامل آن است که خود فرد آنها را سیراب کند. پایان سخن. - . النهایه ۲: ۲۱۳، ۲۱۴ -

میدانی گفت: «اهون» در اینجا از الهون و الهوینا به معنای آسانی است. «التشریع» یعنی آنکه وارد کردن شتر به آبشخوری که احتیاج به آب کشیدن با دلو نباشد بلکه خود شتر از آبی که در آنجاست بیاشامد و این ضرب المثل درباره کسی گفته می... شود که کار را آسان می‌گیرد و هیچ گونه تلاش و کاوشی نمی‌کند. گفته می‌شود: مردی گم شد و خانواده او دوستانی را که همراهش بودند متهم کردند. سپس قضاوت نزد شریح بردند و او خواستار ارائه بینه شد بعد از آن بود که نزد علی علیه السلام رفتند و او را از قول شریح باخبر کردند که این شعر را خواند:

- سعد شتران را وارد آبشخور کرد در حالی که پوشش پستان‌های پر شیر شتر را از آنان برداشت. ای سعد! این گونه شتران وارد آبشخور نمی‌شوند.

سپس فرمود: «راحت‌ترین سیراب‌کردن، وارد کردن در آبشخور است.» آنگاه به صورت جدا جدا از آنها بازجوئی کرد و هرکدام چیز متفاوتی را گفتند و در نهایت به قتل وی اعتراف کردند. - . مجمع الأمثال۲: ۳۷۰ - پایان

سخن .

**[ترجمه]

«۱۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَبُو عُبَيْدٍ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ: أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْهُ فَذَكَرَتْ أَنَّ زَوْجَهَا يَأْتِي جَارِيَتَهَا فَقَالَ علیه السلام إِنْ كُنْتِ صَادِقَةً رَجَمْنَاهُ وَ إِنْ كُنْتِ كَاذِبَةً جَلَدْنَاكِ فَقَالَتْ رُدُّونِي إِلَى أَهْلِي غَيْرَى نَغِرَةٌ(۶) إِنَّ مَعْنَاهُ جَوْفُهَا يَغْلِي مِنَ الْغَيْظِ وَ الْغَيْرَهِ(۷).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابو عبیده در حدیث الغریب گفت: زنی نزد علی علیه السلام رفت و گفت: ای امیرمؤمنان همسرم با کنیزم نزدیکی می‌کند. حضرت علیه السلام فرمود: اگر راست بگوئی او را رجم خواهیم کرد اما اگر دروغ بگوئی تو را شلاق خواهیم زد. آن زن گفت: مرا نزد خانواده‌ام بازگردانید در حالیکه غیرتی و به شدت عصبانی شد. معنایش این است که درونش از شدت خشم و غیرت به جوشش افتاد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۰۸، ۵۰۹ - .

**[ترجمه]

بیان

روی فی النهایه هذا الخبر ثم قال غیری هو فعلی من الغیره و قال نغره أی مغتاظه تغلی جوفی (۸) غلیان القدر یقال نغرت القدر تنغر إذا غلت (۹).

ص: ۲۴۰

۱- ۱. فی المصدر: و یترکها فلا یستقی لها.

۲- ۲. النهایه ۲: ۲۱۳ و ۲۱۴.

۳- ۳. متح الماء: نزعه. متح الدلو و بها: استخرجها.

۴- ۴. فی المصدر: علی قتله.

۵- ۵. مجمع الامثال ۲: ۳۷۰.

۶- ۶. أی قالت ردونی و هی غیری نغره.

۷- ۷. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۸ و ۵۰۹.

۸- ۸. فی المصدر: یغلی جوفی. و الظاهر: یغلی جوفها.

۹- ۹. النهایه ۴: ۱۶۱.

**[ترجمه]در کتاب النهایه این خبر آمده است. سپس گفته: غَیری بر وزن فعلی از ماده غیرت است و گفت: نغره یعنی خشمگین شد و درونش چون دیگ جوشان به جوشش آمد. می گویند: (نغرت القدر تنغر) یعنی به جوشش آمد - . النهایه ۴: ۱۶۱ - .

**[ترجمه]

«۱۶»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] وَ رُوِیَ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ: قَالَ فِیمَنْ غَشِیَ جَارِیَهَ امْرَأَتِهِ لَا حَدَّ عَلَیْهِ فَقَالَ علیه السلام أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّمَا کَانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الْحُدُودُ(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: آمده است که ابن مسعود درباره مردی که با کنیز زنش نزدیکی کرده بود گفت که حدی بر او لازم نیست. اما علی علیه السلام فرمود: ای ابن مسعود! این حکم قبل از نازل شدن حدود بود - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۰۹ - .

**[ترجمه]

«۱۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْأَصْبَغُ: أَوْصَی رَجُلٌ وَ دَفَعَ إِلَی الْوَصِیِّ عَشَرَهَ آلَافِ دِرْهَم قَالَ إِذَا أَدْرَکَ ابْنِی فَأَعْطِهِ مَا أَحْبَبْتَ مِنْهَا فَلَمَّا أَدْرَکَ اسْتَعْدَی عَلَیْهِ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ لَهُ کَمْ تُحِبُّ أَنْ تُعْطِیَهُ قَالَ أَلْفَ دِرْهَمٍ قَالَ أَعْطِهِ تِسْعَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَهِیَ الَّتِی أَحْبَبْتَ وَ خُذِ الْأَلْفَ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: اصبغ گفت: مردی به هنگام مرگ وصیت کرد و به وصیش گفت این ده هزار درهم را بگیر و هرگاه پسرم به سن بلوغ رسید هر آنچه را که از آن دوست داشتی به او بده. وقتی پسر به سن بلوغ رسید نزد امیرمؤمنان از وصی شکایت کرد. امیرمؤمنان به او گفت: چه مقدار از درهم‌ها را دوست داری به او بدهی؟ گفت: هزار درهم. فرمود: نُه هزار درهم را به او بده و این همان چیزی است که دوست داری و هزار درهم را هم برای خود نگه دار - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۰۸ - .

**[ترجمه]

بیان

لعله علم أن هذا مراد الموصی.

**[ترجمه]چه بسا علی علیه السلام دانست که منظور فرد وصیت کننده همین مقدار بوده است.

**[ترجمه]

«۱۸»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَیْبَهَ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِیٌّ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَادَّعَی عَلَیْهِ سَبْعِینَ دِرْهَماً ثَمَنَ نَاقَهٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا أَعْرَابِیُّ أَ لَمْ تَسْتَوْفِ مِنِّی ذَلِکَ فَقَالَ لَا فَقَالَ النَّبِیُّ إِنِّی قَدْ أَوْفَیْتُکَ قَالَ الْأَعْرَابِیُّ قَدْ رَضِیتُ بِرَجُلٍ یَحْکُمُ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَقَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مَعَهُ فَتَحَاکَمَا إِلَی رَجُلٍ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالَ الرَّجُلُ لِلْأَعْرَابِیِّ مَا تَدَّعِی عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ سَبْعِینَ دِرْهَماً ثَمَنَ نَاقَهٍ بِعْتُهَا مِنْهُ فَقَالَ مَا تَقُولُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ قَدْ أَوْفَیْتُهُ فَقَالَ الْقُرَشِیُّ قَدْ أَقْرَرْتَ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِحَقِّهِ فَإِمَّا أَنْ تُقِیمَ شَاهِدَیْنِ یَشْهَدَانِ بِأَنَّکَ قَدْ أَوْفَیْتَهُ وَ إِمَّا أَنْ تُوفِیَهُ السَّبْعِینَ الَّتِی یَدَّعِیهَا عَلَیْکَ فَقَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مُغْضَباً یَجُرُّ رِدَاءَهُ وَ قَالَ وَ اللَّهِ لَأَقْصِدَنَّ مَنْ یَحْکُمُ بَیْنَنَا بِحُکْمِ اللَّهِ تَعَالَی ذِکْرُهُ فَتَحَاکَمَ مَعَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب علیهما السلام فَقَالَ لِلْأَعْرَابِیِّ مَا تَدَّعِی عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ سَبْعِینَ دِرْهَماً ثَمَنَ نَاقَهٍ بِعْتُهَا مِنْهُ قَالَ مَا تَقُولُ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قَدْ أَوْفَیْتُهُ قَالَ یَا أَعْرَابِیُّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ قَدْ أَوْفَیْتُکَ فَهَلْ صَدَقَ فَقَالَ لَا مَا أَوْفَانِی فَأَخْرَجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَیْفَهُ مِنْ غِمْدِهِ وَ ضَرَبَ عُنُقَ الْأَعْرَابِی

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۹.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۸.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ لِمَ قَتَلْتَ الْأَعْرَابِیَّ قَالَ لِأَنَّهُ کَذَّبَکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ کَذَّبَکَ فَقَدْ حَلَّ دَمُهُ وَ وَجَبَ قَتْلُهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِ (۱) مَا أَخْطَأْتَ حُکْمَ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فِیهِ وَ لَا تَعُدْ إِلَی مِثْلِهَا(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: امام صادق علیه السلام فرمود یک اعرابی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و مدعی شد که هفتاد درهم بهای شتری از او طلبکار است. پیامبر به او فرمود: آن را از من دریافت نکردی؟ گفت نه، فرمود: من آن را به تو پرداختم. اعرابی گفت: راضی هستم که مردی میان من و تو داوری کند. پیامبر به همراه اعرابی برای داوری نزد فردی از قریش رفتند. آن مرد به اعرابی گفت: چه ادعائی علیه رسول خدا داری؟ گفت: هفتاد درهم قیمت شتری را که به او فروختم، گفت: یا رسول‌اللّه چه میگوئی؟ فرمود: به او پرداخته ام، آن مرد قریشی گفت یا رسول‌اللّه شما به طلب او اقرار کردید باید یا دو گواه بیاورید که به او پرداختید و یا هفتاد درهم را به او بپردازید. پیامبر با حالت غضب برخاست و درحالی که رداء خود را می‌کشید فرمود: به خدا من نزد کسی روم که به حکم خدای تعالی میان ما حکم کند. با او نزد امیرمؤمنان علی بن ابی طالب رفتند. علی علیه السلام به اعرابی گفت چه ادعایی علیه رسول خدا داری؟ گفت: هفتاد درهم بهای ناقه ای که به او فروختم. فرمود: یا رسول‌اللّه چه می‌فرمائی؟ فرمود: به او پرداختم. فرمود: ای اعرابی رسول خدا فرمود که من به تو پرداختم آیا تصدیقش می کنی؟ گفت: نه به من نپرداخته. امیرمؤمنان شمشیر کشید و گردن آن اعرابی را زد. رسول خدا فرمود: چرا اعرابی را کشتی؟ فرمود ای رسول خدا برای آنکه تو را تکذیب کرد و هر که تو را تکذیب کند خونش حلال است و قتلش واجب است. پیامبر صلی الله علیه و اله فرمود: ای علی! سوگند به کسی که مرا به حق فرستاد از حکم خدای تعالی خطا نرفتی ولی دیگر چنین کاری مکن - . امالی الصدوق: ۶۲، ۶۳ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ حُمْدُونٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِیفٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام یَقُولُ: لَا تَجِدُ عَلِیّاً یَقْضِی بِقَضَاءٍ إِلَّا وَجَدْتَ لَهُ أَصْلًا فِی السُّنَّةِ قَالَ وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَقُولُ لَوِ اخْتَصَمَ إِلَیَّ رَجُلَانِ فَقَضَیْتُ بَیْنَهُمَا ثُمَّ مَکَثَا أَحْوَالًا کَثِیرَةً ثُمَّ أَتَیَانِی فِی ذَلِکَ الْأَمْرِ لَقَضَیْتُ بَیْنَهُمَا قَضَاءً وَاحِداً لِأَنَّ الْقَضَاءَ لَا یَحُولُ وَ لَا یَزُولُ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: حسن بن طریف گفت: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: علی علیه السلام را نمی بینی که در حکمی قضاوت کرده باشد مگر آنکه اصل آن را در سنت می‌یابی. سپس گفت: علی علیه السلام می‌فرمود: اگر دو مرد برای داوری نزد من آیند میان آنها قضاوت خواهم کرد. و اگر بعد از آن احوال زیادی بر آنها بگذرد و دوباره برای همان قضیه نزد من آیند همان حکم اولی را درباره‌شان صادر خواهم کرد چرا که قضاوت از بین نمی رود و تغییر نمی‌کند - . امالی الطوسی: ۳۹، ۴۰ - .

**[ترجمه]

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ تِسْعَهَ إِخْوَهٍ أَوْ عَشَرَهً فِی حَیٍّ مِنْ أَحْیَاءِ الْعَرَبِ کَانَتْ لَهُمْ أُخْتٌ وَاحِدَهٌ فَقَالُوا لَهَا کُلَّ مَا یَرْزُقُنَا اللَّهُ نَطْرَحُهُ بَیْنَ یَدَیْکِ فَلَا تَرْغَبِی فِی التَّزْوِیجِ فَحَمِیَّتُنَا لَا تَحْمِلُ ذَلِکِ فَوَافَقَتْهُمْ فِی ذَلِکَ وَ رَضِیَتْ بِهِ وَ قَعَدَتْ فِی خِدْمَتِهِمْ وَ هُمْ یُکْرِمُونَهَا فَحَاضَتْ یَوْماً فَلَمَّا طَهُرَتْ أَرَادَتِ الِاغْتِسَالَ وَ خَرَجَتْ إِلَی عَیْنِ مَاءٍ کَانَ بِقُرْبِ حَیِّهِمْ فَخَرَجَتْ مِنَ الْمَاءِ عَلَقَهٌ فَدَخَلَتْ فِی جَوْفِهَا وَ قَدْ جَلَسَتْ فِی الْمَاءِ فَمَضَتْ عَلَیْهَا الْأَیَّامُ وَ الْعَلَقَهُ تَکْبَرُ حَتَّی عَلَتْ بَطْنُهَا وَ ظَنَّ الْإِخْوَهُ أَنَّهَا حُبْلَی وَ قَدْ خَانَتْ فَأَرَادُوا قَتْلَهَا فَقَالَ بَعْضُهُمْ نَرْفَعُ أَمْرَهَا إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِب علیهما السلام فَإِنَّهُ یَتَوَلَّی ذَلِکَ فَأَخْرَجُوهَا إِلَی حَضْرَتِهِ وَ قَالُوا فِیهَا مَا ظَنُّوا بِهَا فَاسْتَحْضَرَ علیه السلام طَشْتاً مَمْلُوءاً بِالْحَمْأَهِ(۴) وَ أَمَرَهَا أَنْ تَقْعُدَ عَلَیْهِ فَلَمَّا أَحَسَّتِ الْعَلَقَهُ بِرَائِحَهِ الْحَمْأَهِ نَزَلَتْ مِنْ جَوْفِهَا فَقَالُوا یَا عَلِیُّ أَنْتَ رَبُّنَا الْعَلِیُّ فَإِنَّکَ تَعْلَمُ الْغَیْبَ فَزَبَرَهُمْ (۵) وَ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبَرَنَا بِذَلِکَ عَنِ اللَّهِ بِأَنَّ هَذِهِ الْحَادِثَهَ تَقَعُ فِی هَذَا الْیَوْمِ فِی هَذَا

ص: ۲۴۲

۱- ۱. فی المصدر: بالحق نبیا.

۲- ۲. أمالی الصدوق: ۶۲ و ۶۳.

۳- ۳. أمالی الشیخ الطوسیّ: ۳۹ و ۴۰.

۴- ۴. الحماه: عضله الساق.

۵- ۵. زبره عن الامر: منعه و نهاه عنه.

الشَّهْرِ فِی هَذِهِ السَّاعَهِ(۱).

**[ترجمه]الخرائج: آورده‌اند که نُه یا ده برادر در یکی از قبیله‌های عرب بودند که تنها یک خواهر داشتند به تک خواهرشان گفتند: هر آنچه را که به دست می‌آوریم به تو می‌بخشیم به شرط آنکه ازدواج نکنی؛ چرا که غیرتمان اجازه نمی‌دهد که تو همسر کسی شوی. آن دختر با خواسته برادرانش موافقت کرد و راضی شد تا در خانه به آنها خدمت کند. دختر روزی دچار حیض شد و برای طهارت به یکی از چشمه‌های نزدیک قبیله رفت ودر حالی که در میان آب نشسته بود زالویی وارد شکمش شد. روزها گذشت و زالو در شکمش شروع به رشد کرد تا جائی که شکمش برآمده شد و شکل زنان حامله را به خود گرفت. برادرانش به او گمان بد بردند و خیال کردند که او به آنها خیانت کرده و حامله شده است. خواستند که او را بکشند؛ بعضی از آنها گفتند که در این باره با امیرمؤمنان علی علیه السلام مشورت کنند او بهتر می‌داند. خواهرشان را نزد حضرت بردند و او را از ماجرا باخبر کردند. علی علیه السلام طشتی را آورد و آن را پر از گل سیاه کرد سپس به دختر دستور داد تا در آن بنشیند. وقتی زالو بوی گل به مشامش رسید از شکم دختر خارج شد. گفتند: یا امیرمؤمنان! تو پروردگار والای ما هستی و از غیب خبرداری! حضرت علیه السلام آنها را منع کرد و فرمود: رسول خدا من را از جانب خداوند خبردار کرد که چنین حادثه ای در چنین ماه و روز و ساعتی اتفاق خواهد افتاد - . الخرائج و الجرائح ۱: ۲۱۰ - .

**[ترجمه]

«۲۱»

شا، [الإرشاد]: فَأَمَّا الْأَخْبَارُ الَّتِی جَاءَتْ بِالْبَاهِرَهِ مِنْ قَضَایَاهُ فِی السُّنَنِ وَ أَحْکَامِهِ الَّتِی افْتَقَرَ إِلَیْهِ فِی عِلْمِهَا کَافَّهُ الْمُؤْمِنِینَ بَعْدَ الَّذِی أَثْبَتْنَاهُ مِنْ جُمْلَهِ الْوَارِدِ فِی تَقَدُّمِهِ فِی الْعِلْمِ وَ تَبْرِیزِهِ عَلَی الْجَمَاعَهِ بِالْمَعْرِفَهِ وَ الْفَهْمِ وَ فَزَعِ عُلَمَاءِ الصَّحَابَهِ إِلَیْهِ فِیمَا أُعْضِلَ مِنْ ذَلِکَ وَ الْتِجَائِهِمْ إِلَیْهِ فِیهِ وَ تَسْلِیمِهِمْ لَهُ الْقَضَاءَ بِهِ فَهِیَ أَکْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَی وَ أَجَلُّ مِنْ أَنْ تَتَعَاطَی وَ أَنَا مُورِدٌ مِنْهَا جُمْلَهً تَدُلُّ عَلَی مَا بَعْدَهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَمِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ نَقَلَهُ الْآثَارِ مِنَ الْعَامَّهِ وَ الْخَاصَّهِ فِی قَضَایَاهُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَیٌّ فَصَوَّبَهُ فِیهَا وَ حَکَمَ لَهُ بِالْحَقِّ فِیمَا قَضَی بِهِ (۲) وَ دَعَا لَهُ بِخَیْرٍ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ (۳) وَ أَبَانَهُ بِالْفَضْلِ فِی ذَلِکَ مِنَ الْکَافَّهِ وَ دَلَّ بِهِ عَلَی اسْتِحْقَاقِهِ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ وَ وُجُوبِ تَقَدُّمِهِ عَلَی مَنْ سِوَاهُ فِی مَقَامِ الْإِمَامَهِ کَمَا تَضَمَّنَ ذَلِکَ التَّنْزِیلُ فِیمَا دَلَّ عَلَی مَعْنَاهُ وَ عَرَفَ بِهِ مَا حَوَاهُ مِنَ التَّأْوِیلِ حَیْثُ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُونَ (۴) وَ قَوْلُهُ هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَ الَّذِینَ لا یَعْلَمُونَ إِنَّما یَتَذَکَّرُ أُولُوا الْأَلْبابِ (۵) وَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی قِصَّهِ آدَمَ وَ قَدْ قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ أَ تَجْعَلُ فِیها مَنْ یُفْسِدُ فِیها وَ یَسْفِکُ الدِّماءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِکَ وَ نُقَدِّسُ لَکَ قالَ إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُونَ وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کُلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکَهِ فَقالَ أَنْبِئُونِی بِأَسْماءِ هؤُلاءِ إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ قالُوا سُبْحانَکَ لا عِلْمَ لَنا إِلَّا ما عَلَّمْتَنا إِنَّکَ أَنْتَ الْعَلِیمُ الْحَکِیمُ قالَ یا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمائِهِمْ قالَ أَ لَمْ أَقُلْ لَکُمْ إِنِّی أَعْلَمُ غَیْبَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ ما تُبْدُونَ

۱- ۱. لم نجده فی المصدر المطبوع.

۲- ۲. فی المصدر و(م): فیما قضاه.

۳- ۳. فی المصدر: و أثنی علیه به.

۴- ۴. سوره یونس: ۳۵.

۵- ۵. سوره الزمر: ۹.

وَ ما كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (۱) فَنَبَّهَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ الْمَلَائِكَهَ عَلَى أَنَّ آدَمَ أَحَقُّ بِالْخِلَافَهِ مِنْهُمْ لِأَنَّهُ أَعْلَمُ مِنْهُمْ بِالْأَسْمَاءِ وَ أَفْضَلُهُمْ فِي عِلْمِ الْأَنْبَاءِ وَ قَالَ تَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ فِي قِصَّهِ طَالُوتَ وَ قالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طالُوتَ مَلِكاً قالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَ لَمْ يُؤْتَ سَعَهً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاهُ عَلَيْكُمْ وَ زادَهُ بَسْطَهً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشاءُ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ (۲) فَجَعَلَ جِهَهَ حَقِّهِ فِي التَّقَدُّمِ عَلَيْهِمْ مَا زَادَهُ اللَّهُ مِنَ الْبَسْطَهِ فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اصْطَفَاهُ إِيَّاهُ عَلَى كَافَّتِهِمْ بِذَلِكَ وَ كَانَتْ هَذِهِ الْآيَاتُ مُوَافِقَهً لِدَلَائِلِ الْعُقُولِ فِي أَنَّ الْأَعْلَمَ هُوَ أَحَقُّ بِالتَّقَدُّمِ فِي مَحَلِّ الْإِمَامَهِ مِمَّنْ لَا يُسَاوِيهِ فِي الْعِلْمِ وَ ذَلِكَ يَدُلُّ عَلَى (۳) وُجُوبِ تَقَدُّمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلَى كَافَّهِ الْمُسْلِمِينَ فِي خِلَافَهِ الرَّسُولِ وَ إِمَامَهِ الْأُمَّهِ لِتَقَدُّمِهِ عليه السلام(۴) فِي الْعِلْمِ وَ الْحِكْمَهِ وَ قُصُورِهِمْ عَنْ مَنْزِلَتِهِ فِي ذَلِكَ.

فَمِمَّا جَاءَتْ بِهِ الرِّوَايَهُ فِي قَضَايَاهُ وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله حَيٌّ مَوْجُودٌ: أَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله تَقْلِيدَهُ قَضَاءَ الْيَمَنِ وَ إِنْفَاذَهُ إِلَيْهِمْ لِيُعَلِّمَهُمُ الْأَحْكَامَ وَ يُبَيِّنَ لَهُمُ الْحَلَالَ مِنَ الْحَرَامِ وَ يَحْكُمَ فِيهِمْ بِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ قَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام تَنْدُبُنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ لِلْقَضَاءِ وَ أَنَا شَابٌّ وَ لَا عِلْمَ لِي بِكُلِّ الْقَضَاءِ فَقَالَ لَهُ ادْنُ مِنِّي فَدَنَا مِنْهُ فَضَرَبَ عَلَى صَدْرِهِ بِيَدِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ اهْدِ قَلْبَهُ وَ ثَبِّتْ لِسَانَهُ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَمَا شَكَكْتُ قَطُّ فِي قَضَاءٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ بَعْدَ ذَلِكَ الْمَقَامِ (۵) وَ لَمَّا اسْتَقَرَّتْ بِهِ الدَّارُ بِالْيَمَنِ وَ نَظَرَ فِيمَا نَدَبَهُ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ الْقَضَاءِ وَ الْحُكْمِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ رَفَعَ إِلَيْهِ رَجُلَانِ بَيْنَهُمَا جَارِيَهٌ يَمْلِكَانِ رِقَّهَا عَلَى السَّوَاءِ قَدْ جَهِلَا حَظْرَ وَطْئِهَا فَوَطِئَاهَا مَعاً(۶) فِي طُهْرٍ وَاحِدٍ عَلَى ظَنٍّ مِنْهُمَا جَوَازَ ذَلِكَ لِقُرْبِ عَهْدِهِمَا بِالْإِسْلَامِ وَ قِلَّهِ

۱- ۱. سوره البقره: ۳۰- ۳۳.

۲- ۲. سوره البقره: ۲۴۷.

۳- ۳. في المصدر: و دلت على وجوب اه.

۴- ۴. في المصدر: لتقدمه عليه السلام عليهم اه.

۵- ۵. أورده في الصواعق: ۱۲۱.

۶- ۶. ليست كلمه« معا» في المصدر.

مَعْرِفَتِهِمَا بِمَا تَضَمَّنَتْهُ الشَّرِيعَهُ مِنَ الْأَحْكَامِ فَحَمَلَتِ الْجَارِيَهُ وَ وَضَعَتْ غُلَاماً فَاخْتَصَمَا إِلَيْهِ (۱) فَقَرَعَ عَلَى الْغُلَامِ بِاسْمِهِمَا فَخَرَجَتِ الْقُرْعَهُ لِأَحَدِهِمَا فَأَلْحَقَ الْغُلَامَ بِهِ وَ أَلْزَمَهُ نِصْفَ قِيمَهِ الْوَلَدِ أَنْ لَوْ كَانَ (۲) عَبْداً لِشَرِيكِهِ وَ قَالَ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكُمَا أَقْدَمْتُمَا عَلَى مَا فَعَلْتُمَا(۳) بَعْدَ الْحُجَّهِ عَلَيْكُمَا بِحَظْرِهِ لَبَالَغْتُ فِي عُقُوبَتِكُمَا وَ بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله هَذِهِ الْقَضِيَّهُ فَأَمْضَاهَا وَ أَقَرَّ الْحُكْمَ بِهَا فِي الْإِسْلَامِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِينَا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ يَقْضِي عَلَى سُنَنِ دَاوُدَ عليه السلام وَ سَبِيلِهِ فِي الْقَضَاءِ.

يعني به القضاء بالإلهام الذي في معنى الوحي (۴) و نزول النص به أن لو نزل على التصريح.

ثُمَّ رُفِعَ إِلَيْهِ (۵) وَ هُوَ بِالْيَمَنِ خَبَرُ زُبْيَهٍ(۶) حُفِرَتْ لِلْأَسَدِ فَوَقَعَ فِيهَا فَغَدَا النَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَقَفَ عَلَى شَفِيرِ الزُّبْيَهِ رَجُلٌ فَزَلَّتْ قَدَمُهُ فَتَعَلَّقَ بِآخَرَ وَ تَعَلَّقَ الْآخَرُ بِثَالِثٍ وَ تَعَلَّقَ الثَّالِثُ بِالرَّابِعِ فَوَقَعُوا فِي الزُّبْيَهِ فَدَقَّهُمُ الْأَسَدُ وَ هَلَكُوا جَمِيعاً فَقَضَى عليه السلام بِأَنَّ الْأَوَّلَ فَرِيسَهُ الْأَسَدِ وَ عَلَيْهِ ثُلُثُ الدِّيَهِ لِلثَّانِي وَ عَلَى الثَّانِي ثُلُثَا الدِّيَهِ لِلثَّالِثِ وَ عَلَى الثَّالِثِ الدِّيَهُ الْكَامِلَهُ لِلرَّابِعِ فَانْتَهَى الْخَبَرُ(۷) إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَقَدْ قَضَى أَبُو الْحَسَنِ فِيهِمْ بِقَضَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَوْقَ عَرْشِهِ ثُمَّ رُفِعَ إِلَيْهِ خَبَرُ جَارِيَهٍ حَمَلَتْ جَارِيَهً عَلَى عَاتِقِهَا عَبَثاً وَ لَعِباً فَجَاءَتْ جَارِيَهٌ أُخْرَى فَقَرَصَتِ الْحَامِلَهَ فَقَمَصَتْ لِقَرْصَتِهَا(۸) فَوَقَعَتِ الرَّاكِبَهُ فَانْدَقَّتْ عُنُقُهَا وَ

۱- ۱. في المصدر: فاختصما فيه.

۲- ۲. في المصدر: و ألزمه نصف قيمته لو كان اه.

۳- ۳. في المصدر و(م): على ما فعلتماه.

۴- ۴. في المصدر: الذي هو في معنى الوحي.

۵- ۵. في المصدر: و ممّا رفع إليه.

۶- ۶. الزبيه: الحفره لصيد السباع.

۷- ۷. في المصدر: فانتهى الخبر بذلك.

۸- ۸. قرص لحمه: اخذه و لوى عليه باصبعه فآلمه. قمص العير: وثب و نفر. قمص منه: نفر و أعرض.

هَلَكَتْ فَقَضَی علیه السلام عَلَی الْقَارِصَهِ بِثُلُثِ الدِّیَهِ وَ عَلَی الْقَامِصَهِ بِثُلُثِهَا وَ أَسْقَطَ الثُّلُثَ الْبَاقِیَ لِرُکُوبِ الْوَاقِصَهِ(۱) عَبَثاً الْقَامِصَهَ وَ بَلَغَ الْخَبَرُ بِذَلِکَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَمْضَاهُ وَ شَهِدَ لَهُ بِالصَّوَابِ وَ قَضَی علیه السلام فِی قَوْمٍ وَقَعَ عَلَیْهِمْ حَائِطٌ فَقَتَلَهُمْ وَ کَانَ فِی جَمَاعَتِهِمُ امْرَأَهٌ مَمْلُوکَهٌ وَ أُخْرَی حُرَّهٌ وَ کَانَ لِلْحُرَّهِ وَلَدٌ طِفْلٌ مِنْ حُرٍّ وَ لِلْجَارِیَهِ الْمَمْلُوکَهِ وَلَدٌ طِفْلٌ مِنْ مَمْلُوکٍ وَ لَمْ یُعْرَفِ الطِّفْلُ الْحُرُّ مِنَ الطِّفْلِ الْمَمْلُوکِ فَقَرَعَ بَیْنَهُمَا وَ حَکَمَ بِالْحُرِّیَّهِ لِمَنْ خَرَجَ عَلَیْهِ سَهْمُ الْحُرِّ مِنْهُمَا وَ حَکَمَ بِالرِّقِّ لِمَنْ خَرَجَ عَلَیْهِ سَهْمُ الرِّقِّ مِنْهُمَا ثُمَّ أَعْتَقَهُ (۲) وَ جَعَلَهُ مَوْلَاهُ وَ حَکَمَ فِی مِیرَاثِهِمَا بِالْحُکْمِ فِی الْحَرِّ وَ مَوْلَاهُ فَأَمْضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَذَا الْحُکْمَ (۳) وَ صَوَّبَهُ حَسَبَ إِمْضَائِهِ مَا أَسْلَفْنَا ذِکْرَهُ وَ وَصَفْنَاهُ.

وَ جَاءَتِ الْآثَارُ: أَنَّ رَجُلَیْنِ اخْتَصَمَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی بَقَرَهٍ قَتَلَتْ حِمَاراً فَقَالَ أَحَدُهُمَا یَا رَسُولَ اللَّهِ بَقَرَهُ هَذَا الرَّجُلِ قَتَلَتْ حِمَارِی فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اذْهَبَا إِلَی أَبِی بَکْرٍ فَاسْأَلَاهُ عَنْ ذَلِکَ فَجَاءَا إِلَی أَبِی بَکْرٍ وَ قَصَّا عَلَیْهِ قِصَّتَهُمَا قَالَ کَیْفَ تَرَکْتُمَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جِئْتُمَانِی قَالَ هُوَ أَمَرَنَا بِذَلِکَ (۴) فَقَالَ بَهِیمَهٌ قَتَلَتْ بَهِیمَهً لَا شَیْ ءَ عَلَی رَبِّهَا فَعَادَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرَاهُ بِذَلِکَ فَقَالَ لَهُمَا امْضِیَا إِلَی عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقُصَّا عَلَیْهِ قِصَّتَکُمَا وَ سَلَاهُ الْقَضَاءَ فِی ذَلِکَ فَذَهَبَا إِلَیْهِ وَ قَصَّا عَلَیْهِ قِصَّتَهُمَا فَقَالَ لَهُمَا کَیْفَ تَرَکْتُمَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جِئْتُمَانِی فَقَالا إِنَّهُ أَمَرَنَا بِذَلِکَ فَقَالَ کَیْفَ لَمْ یَأْمُرْکُمَا بِالْمَصِیرِ إِلَی أَبِی بَکْرٍ؟ قَالا إِنَّا قَدْ أُمِرْنَا بِذَلِکَ وَ صِرْنَا إِلَیْهِ قَالَ فَمَا الَّذِی قَالَ لَکُمَا فِی هَذِهِ الْقَضِیَّهِ قَالا لَهُ کَیْتَ وَ کَیْتَ قَالَ مَا أَرَی إِلَّا مَا رَأَی أَبُو بَکْرٍ فَصَارَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرَاهُ الْخَبَرَ فَقَالَ اذْهَبَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ

۱- ۱. و قصت العنق: انکسرت.

۲- ۲. أی حکم بعتقه.

۳- ۳. فی المصدر: هذا القصاء.

۴- ۴. فی المصدر: فقال لهما.

أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لِیَقْضِیَ بَیْنَکُمَا فَذَهَبَا إِلَیْهِ فَقَصَّا عَلَیْهِ قِصَّتَهُمَا فَقَالَ إِنْ کَانَتِ الْبَقَرَهُ دَخَلَتْ عَلَی الْحِمَارِ فِی مَأْمَنِهِ فَعَلَی رَبِّهَا قِیمَهُ الْحِمَارِ لِصَاحِبِهِ وَ إِنْ کَانَ الْحِمَارُ دَخَلَ عَلَی الْبَقَرَهِ فِی مَأْمَنِهَا فَقَتَلَتْهُ فَلَا غُرْمَ عَلَی صَاحِبِهَا فَعَادَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرَاهُ بِقَضِیَّتِهِ بَیْنَهُمَا فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَقَدْ قَضَی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بَیْنَکُمَا بِقَضَاءِ اللَّهِ تَعَالَی ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ فِینَا أَهْلَ الْبَیْتِ مَنْ یَقْضِی عَلَی سُنَنِ دَاوُدَ فِی الْقَضَاءِ.

وَ قَدْ رَوَی بَعْضُ الْعَامَّهِ: أَنَّ هَذِهِ الْقَضِیَّهَ کَانَتْ مِنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بَیْنَ الرَّجُلَیْنِ بِالْیَمَنِ وَ رَوَی بَعْضُهُمْ حَسَبَ مَا قَدَّمْنَاهُ (۱).

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ صَبَّاحٍ الْحَذَّاءِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَ مَا أَوْرَدَهُ أَوَّلًا(۲).

**[ترجمه]إرشاد: اما اخبار شگفت انگیزی که درباره قضاوت‌های علی علیه السلام در سنن و احکامی که همه مسلمانان به راهنمائی او احتیاج داشتند بیشتر از آن هستند که بتوان آنها را شمرد. در قسمت‌های قبلی بعضی از آنها را آوردیم که بیانگر تقدم آشکار آن حضرت در علم و مسائل دینی بر هم عصرانش بود و شاهدهایی را درباره پناه بردن صحابه در مشکلات و مسائل پیچده به امیرمؤمنان علیه السلام و تسلیم شدنشان در برابر قضاوت های او آوردیم. در قسمت‌های بعدی هم به مواردی دیگر اشاره خواهیم کرد. از این جمله اخبار می‌توان به قضاوت‌های حضرت علیه السلام که راویان و ناقلان خاص و عام در زمان حیات رسول خدا از او روایت کرده‌اند اشاره کرد؛ قضاوت هایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله آنها را درست دانست و تصدیق کرد و برای او دعای خیر کرد و به ستایش وی پرداخت. همه اینها بیانگر برتری علی علیه السلام بر تمام هم عصرانش و شایستگی او برای جانشینی رسول خدا صلی الله علیه و آله بود همچنان که در ظاهر و تأویل قرآن کریم دلالت بر این مطلب وجود دارد. از جمله آنها: «أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُون - . یونس/ ۳۵ - »{آیا

کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی نماید مگر آنکه [خود] هدایت شود شما را چه شده چگونه داوری می کنید}،«هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَ الَّذِینَ لا یَعْلَمُونَ إِنَّما یَتَذَکَّرُ أُولُوا الْأَلْبابِ - . زمر / ۹ - »{

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند تنها خردمندانند که پندپذیرند}،و سخن خدای متعال در قصه آدم که ملائکه گفتند: «أَ تَجْعَلُ فِیها مَنْ یُفْسِدُ فِیها وَ یَسْفِکُ الدِّماءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِکَ وَ نُقَدِّسُ لَکَ قالَ إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُونَ وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کُلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکَهِ فَقالَ أَنْبِئُونِی بِأَسْماءِ هؤُلاءِ إِنْ کُنْتُمْ صادِقِینَ قالُوا سُبْحانَکَ لا عِلْمَ لَنا إِلَّا ما عَلَّمْتَنا إِنَّکَ أَنْتَ الْعَلِیمُ الْحَکِیمُ قالَ یا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمائِهِمْ قالَ أَ لَمْ أَقُلْ لَکُمْ إِنِّی أَعْلَمُ غَیْبَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ ما تُبْدُون و ما کنتم تکتمون - . بقره /۳۰-۳۳ - »{[فرشتگان]

گفتند آیا در آن کسی را می گماری که در آن فساد انگیزد و خونها بریزد و حال آنکه ما با ستایش تو [تو را] تنزیه می کنیم و به تقدیست می پردازیم فرمود من چیزی می دانم که شما نمی دانید. [خدا] همه [معانی] نامها را به آدم آموخت سپس آنها

را بر فرشتگان عرضه نمود و فرمود اگر راست می گویید از اسامی اینها به من خبر دهید. گفتند منزهی تو ما را جز آنچه [خود] به ما آموخته ای هیچ دانشی نیست تویی دانای حکیم. فرمود: ای آدم ایشان را از اسامی آنان خبر ده و چون [آدم] ایشان را از اسماءشان خبر داد فرمود آیا به شما نگفتم که من نهفته آسمانها و زمین را می دانم و آنچه را آشکار می کنید و آنچه را پنهان می داشتید می دانم} خداوند متعال در این آیات به ملائکه گوشزد می‌کند که آدم شایسته خلافت است چرا که به اسماء آگاهتر است و در خبر دادن برتر از آنها است همچنان که می‌فرماید:«وَ قالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طالُوتَ مَلِكاً قالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَ لَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاهُ عَلَيْكُمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشاءُ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيم - . بقره/ ۲۴۷ - » {و

پیامبرشان به آنان گفت در حقیقت خداوند طالوت را بر شما به پادشاهی گماشته است گفتند چگونه او را بر ما پادشاهی باشد با آنکه ما به پادشاهی از وی سزاوارتریم و به او از حیث مال گشایشی داده نشده است پیامبرشان گفت در حقیقت خدا او را بر شما برتری داده و او را در دانش و [نیروی] بدنی بر شما برتری بخشیده است و خداوند پادشاهی خود را به هر کس که بخواهد می دهد و خدا گشایشگر داناست} خداوند متعال در اینجا برتری و تقدم طالوت را به علت گستردگی علمی و نیروی بدنی زیادی می‌داند که به او عطا کرده است و به همین خاطر او را از میان دیگران برگزید و به عنوان پیامبر مبعوث کرد. این آیات با دلایل عقلی سازگار است؛ چرا که آگاه ترین فرد شایسته‌ترین به امامت و رهبری است و این شاهد گویایی است بر این مطلب که علی علیه السلام شایسته ترین فرد به جانشینی رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامت بود، زیرا از نظر علمی و حکمت بر تمام هم عصران خود برتری داشت.

از جمله قضایای او در زمانی که رسول خدا صلی الله علیه و آله در قید حیات بود می‌توان به این موارد اشاره کرد:

وقتی رسول خدا خواست حضرت را برای قضاوت بین مردم به یمن بفرستد، تا احکام خدا وحلال وحرام را به مردم معرفی نماید ودر بینشان طبق قرآن قضاوت نماید. حضرت علی به پیامبراکرم عرض کرد ای رسول خدا مرا به امر قضاوت می‌گماری درحالی که من جوان هستم و به همه امور قضا علم ندارم؟ پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: نزدیک من بیا! وقتی نزدیک شد. پیامبر دستش را به سینه علی علیه السلام زد و فرمود: خدایا قلبش را هدایت و زبانش را ثابت و استوار نگهدار! حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: بعد ازآن هرگز در امر قضاوت دچار شک و تردید نشدم.

وقتی علی علیه السلام به یمن رفت و در آنجا اسکان گرفت و به داوری از جانب رسول خدا صلی الله علیه و آله پرداخت. دو مرد برای داوری نزد وی آمدند. آنان با شرکت هم کنیزکی را خریده بودند وبه طور مساوی هرکدام مالک نیمی از او بودند. آنان بر اثر جهل به احکام ، هردو در طهر واحد با او آمیزش کردند به خیال اینکه این کار جایز است و این ناآگاهی به مسایل از آن جهت بود که آنان تازه مسلمان بودند و اطلاعاتشان به احکام دینی اندک بود. آن کنیز حامله شد و پسری به دنیا آورد. آن دو نفر در مورد آن پسر نزاع کردند و هریک از آنان معتقد بود که او پدر بچه است. به حضور علی علیه السلام رفتند و از آن حضرت خواستند تا داوری کند. حضرت آن پسر را بین اسم آن دو نفر قرعه انداخت. قرعه به نام یکی از آنان افتاد و علی علیه السلام آن پسر را به او واگذار کرد و او را ملزم کرد که نصف قیمت آن پسر بچه را - در فرض برده بودن - به شریک خود بپردازد. سپس فرمود: اگر می‌دانستم شما از روی آگاهی دست به این کار زدید در مجازات شما، سختگیری بیشتر می...

کردم. خبر این داستان به پیامبر صلّی اللّه علیه و آله رسید، پیامبر داوری علی علیه السلام را تأیید کرد و همین داوری را در اسلام مقرر کرد و سپس فرمود: حمد و سپاس خداوندی را که در میان ما خاندان نبوّت کسی را قرار داد که طبق روش و سنت داوود قضاوت می کند.

یعنی قضاوت او بر اساس الهام الهی است که به معنای وحی است و بر اساس دستور و متن صریحی از طرف خدا آمده باشد.

هنگامی که امیرمؤمنان علیه السلام در یمن بود برای وی خبر آوردند: گودالی را برای صید کردن شیر حفر نموده بودند که شیر در آن افتاده بود و صبح مردم برای تماشای آن حاضر شده بودند. بر لب این حفره مردی ایستاده بود که پایش لغزید و خود را به دیگری گرفت و دیگری به سومی، و سومی هم به چهارمی خود را گرفت. همگی در چاله شیره افتادند. شیر همه را تکه و پاره کرد و از بین برد. امیرمؤمنان در این باره فرمودند: اولین کسی که افتاده است، شکار شیر بوده است و دیه به او تعلق نمی گیرد و اما بر عهده اوست که یک سوم دیه را به دومی بدهد و بر عهده دومی است که دو سوم دیه را به سومی بدهد و بر عهده سومی است که یک دیه کامل را به چهارمی بدهد.خبر این واقعه چون به رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید فرمودند: به خدا سوگند ابو الحسن به حکم خداوند عز و جل که در بالای عرش خود قرار دارد، حکم کرده است.

و همچنین به آن حضرت علیه السلام خبر رسید که دختری از روی بازیچگی دختر دیگری را بر دوش گرفته، دختر سومی از پایینی نشگون گرفته و او به ناگاه پریده و دختری را که بر دوش داشته بر زمین انداخت و آن دختر پس از زمین افتادن مرد. امام علیه السلام فرمود: یک سوم دیه به عهده آن دختری است که او را بر روی شانه حمل کرده و یک سوم دیگر به عهده دختری که از او نشگون گرفته و یک سوم هم بر عهده خودش است که به طور بازیچه سوار شده است . این خبر به گوش رسول خدا صلی الله علیه و آله رسیده آن را تائید نموده بر صحتش گواهی داد.

علی علیه السلام در موضوع دیواری قضاوت کرد که برسر قومی خراب شد و همگی آنها مردند. در میان آنها زنی آزاد و زنی کنیز بود. زن آزاد فرزندی داشت که پدرش آزاد بود و زن کنیز هم فرزندی داشت که پدرش غلام بود. مردم دچار اختلاف شدند که کدام یک از این دو بچه آزاد و کدام برده است؟ برای حل مشکل نزد امیرمؤمنان علی علیه السلام رفتند. حضرت فرمودند: باید به قرعه حکم کرد. بنابراین قرعه انداختند و به حکم قرعه حکم به آزادی یکی و غلام بودن دیگری کردند و پس از آن فرمودند: طفل برده آزاد شود و او را مولاـ(آزاد شده) طفل آزاد قرار دادند و فرمودند در میراث آنها مثل میراث شخص آزاد و مولاـیش(آزاد شده اش) عمل شود. وقتی این خبر به گوش رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید آن را طبق آنچه که پیشتر گفتیم تأیید نموده و درست دانست.

آمده است که دو نفر مرد به حضور رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلّم رسیدند. یکی از آنان گفت: ای رسول خدا! گاو این شخص، الاغ مرا کشته است، بین ما قضاوت بفرما. رسول خدا فرمود: نزد ابوبکر بروید تا او قضاوت کند. آنان نزد ابوبکر رفتند و جریان خود را به او گفتند. ابوبکر گفت چرا نزد رسول خدا نرفته‌اید و نزد من آمده‌اید؟. گفتند: به حضور وی رفتیم او ما را به نزد تو فرستاد. ابوبکر گفت: حیوانی، حیوانی را کشته است چیزی بر گردن صاحب حیوان کشنده نیست! آنان به حضور رسول خدا برگشتند و قضاوت ابوبکر را به آن حضرت رساندند. پیامبر فرمود: نزد عمر بن خطاب بروید تا او در این باره قضاوت کند.آنان نزد عمر رفته و جریان را گفتند، او گفت : چرا نزد رسول خدا نرفته‌اید و به اینجا آمده‌اید؟ گفتند: به

حضور رسول خدا رفتیم. او ما را نزد تو فرستاد. عمر گفت : چرا پیامبر شما را نزد ابوبکر نفرستاد؟ گفتند: نزد او نیز فرستاد، عمر گفت: چه گفت؟ گفتند: ابوبکر گفت: حیوانی، حیوان دیگر را کشته است و چیزی بر گردن صاحب حیوان کشنده نیست. عمر گفت: من هم نظر ابوبکر را دارم. آنان به حضور رسول خدا بازگشتند و همه جریان را به عرض آن حضرت رساندند. پیامبر به آنان فرمود: به حضور علی بن ابی طالب بروید تا او در این مورد قضاوت کند. آنان به حضور علی علیه السلام رفتند و جریان را گفتند. علی علیه السلام فرمود: اگر گاو به اصطبل و جایگاه الاغ رفته و الاغ را کشته است صاحب گاو باید قیمت الاغ را به صاحبش بدهد و اگر الاغ به اصطبل و جایگاه گاو رفته و گاو او را کشته است بر گردن صاحب گاو چیزی نیست. آن دو مرد به حضور رسول خدا صلّی اللّه علیه و آله بازگشتند و چگونگی قضاوت علی علیه السلام را به عرض رساندند. پیامبر فرمود: علی بن ابی طالب مطابق حکم خداوند متعّال بین شما قضاوت نموده است. سپس فرمود: حمد و سپاس خداوندی را که در میان ما خاندان نبوّت، مردی را قرار داد که طبق سنّت داوود در قضاوت داوری می کند. و بعضی از عامه(سنّی ها)آورده‌اند که این جریان در زمان حضور امیرمؤمنان در یمن بین دو فرد رخ داد و برخی نیز مانند ما روایت کرده‌اند - . الإرشاد:۹۲- ۹۵ - .

در کافی هم مانند آن از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده است - . الکافی ۷ : ۳۵۲ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

شا، [الإرشاد] فَصْلٌ فِی ذِکْرِ مُخْتَصَرٍ مِنْ قَضَایَاهُ فِی إِمَارَهِ أَبِی بَکْرٍ فَمِنْ ذَلِکَ مَا جَاءَ بِهِ الْخَبَرُ عَنْ رِجَالٍ مِنَ الْعَامَّهِ وَ الْخَاصَّهِ: أَنَّ أَبَا بَکْرٍ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ فاکِهَهً وَ أَبًّا مَتاعاً(۳) فَلَمْ یَعْرِفْ مَعْنَی الْأَبِّ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ أَیُّ سَمَاءٍ تُظِلُّنِی أَمْ أَیُّ أَرْضٍ تُقِلُّنِی أَمْ کَیْفَ أَصْنَعُ إِنْ قُلْتُ فِی کِتَابِ اللَّهِ تَعَالَی بِمَا لَا أَعْلَمُ أَمَّا الْفَاکِهَهُ فَنَعْرِفُهَا وَ أَمَّا الْأَبُّ فَاللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ فَبَلَغَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَقَالُهُ وَ فِی ذَلِکَ قَالَ (۴) یَا سُبْحَانَ اللَّهِ أَ مَا عَلِمَ أَنَّ الْأَبَّ هُوَ الْکَلَأُ وَ الْمَرْعَی وَ أَنَّ قَوْلَهُ تَعَالَی وَ فاکِهَهً وَ أَبًّا اعْتِدَادٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی بِإِنْعَامِهِ عَلَی خَلْقِهِ بِمَا غَذَّاهُمْ بِهِ وَ خَلَقَهُ لَهُمْ وَ لِأَنْعَامِهِمْ مِمَّا یَحْیَا بِهِ (۵) أَنْفُسُهُمْ وَ تَقُومُ بِهِ أَجْسَادُهُمْ وَ سُئِلَ أَبُو بَکْرٍ عَنِ الْکَلَالَهِ فَقَالَ أَقُولُ فِیهَا بِرَأْیِی فَإِنْ أَصَبْتُ فَمِنَ اللَّهِ وَ إِنْ أَخْطَأْتُ فَمِنْ نَفْسِی وَ مِنَ الشَّیْطَانِ فَبَلَغَ ذَلِکَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ مَا أَغْنَاهُ

۱- ۱. الإرشاد للمفید: ۹۲- ۹۵.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۳۵۲.

۳- ۳. سوره عبس: ۳۱.

۴- ۴. فی المصدر: مقاله ذلک فی ذلک فقال.

۵- ۵. فی المصدر و(م): تحیا.

عَنِ الرَّأْيِ فِی هَذَا الْمَکَانِ أَ مَا عَلِمَ أَنَّ الْکَلَالَهَ هُمُ الْإِخْوَهُ وَ الْأَخَوَاتُ مِنْ قِبَلِ الْأَبِ وَ الْأَمِّ وَ مِنْ قِبَلِ الْأَبِ عَلَی الِانْفِرَادِ(۱) وَ مِنْ قِبَلِ الْأُمِّ أَیْضاً عَلَی حِدَتِهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ یَسْتَفْتُونَکَ قُلِ اللَّهُ یُفْتِیکُمْ فِی الْکَلالَهِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَکَ لَیْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتٌ فَلَها نِصْفُ ما تَرَکَ (۲) وَ قَالَ عَزَّ قَائِلًا وَ إِنْ کانَ رَجُلٌ یُورَثُ کَلالَهً أَوِ امْرَأَهٌ وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِکُلِّ واحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ کانُوا أَکْثَرَ مِنْ ذلِکَ فَهُمْ شُرَکاءُ فِی الثُّلُثِ (۳).

وَ جَاءَتِ الرِّوَایَهُ: أَنَّ بَعْضَ أَحْبَارِ الْیَهُودِ جَاءَ إِلَی أَبِی بَکْرٍ فَقَالَ لَهُ أَنْتَ خَلِیفَهُ نَبِیِّ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ فَقَالَ إِنَّا نَجِدُ فِی التَّوْرَاهِ أَنَّ خُلَفَاءَ الْأَنْبِیَاءِ أَعْلَمُ أُمَمِهِمْ فَأَخْبِرْنِی عَنِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَیْنَ هُوَ فِی السَّمَاءِ أَمْ فِی الْأَرْضِ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ هُوَ فِی السَّمَاءِ عَلَی الْعَرْشِ فَقَالَ الْیَهُودِیُّ فَأَرَی الْأَرْضَ خَالِیَهً مِنْهُ وَ أَرَاهُ عَلَی هَذَا الْقَوْلِ فِی مَکَانٍ دُونَ مَکَانٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَکْرٍ هَذَا کَلَامُ الزَّنَادِقَهِ اعْزُبْ عَنِّی (۴) وَ إِلَّا قَتَلْتُکَ فَوَلَّی الْحِبْرُ مُتَعَجِّباً یَسْتَهْزِئُ بِالْإِسْلَامِ فَاسْتَقْبَلَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لَهُ یَا یَهُودِیُّ قَدْ عَرَفْتُ مَا سَأَلْتَ عَنْهُ وَ مَا أُجِبْتَ بِهِ وَ إِنَّا نَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَیَّنَ الْأَیْنَ فَلَا أَیْنَ لَهُ وَ جَلَّ أَنْ یَحْوِیَهُ مَکَانٌ وَ هُوَ فِی کُلِّ مَکَانٍ بِغَیْرِ مُمَاسَّهٍ وَ لَا مُجَاوَرَهٍ یُحِیطُ عِلْماً بِمَا فِیهَا وَ لَا یَخْلُو شَیْ ءٌ مِنْهَا مِنْ تَدْبِیرِهِ وَ إِنِّی مُخْبِرُکَ بِمَا(۵) فِی کِتَابٍ مِنْ کُتُبِکُمْ یُصَدِّقُ مَا ذَکَرْتُهُ لَکَ فَإِنْ عَرَفْتَهُ أَ تُؤْمِنُ بِهِ قَالَ (۶) نَعَمْ قَالَ أَ لَسْتُمْ تَجِدُونَ فِی بَعْضِ کُتُبِکُمْ أَنَّ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ علیه السلام کَانَ ذَاتَ یَوْمٍ جَالِساً إِذْ جَاءَهُ مَلَکٌ مِنَ الْمَشْرِقِ فَقَالَ لَهُ مُوسَی مِنْ أَیْنَ أَقْبَلْتَ قَالَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ

۱- ۱. فی المصدر: علی انفراده.

۲- ۲. سوره النساء: ۱۷۶.

۳- ۳. سوره النساء: ۱۲.

۴- ۴. یمکن أن یکون بالمعجمه فالمهمله أو بالعکس، و معناه: تنح عنی.

۵- ۵. فی المصدر: بما جاء اه.

۶- ۶. فی المصدر: فقال الیهودی.

ثُمَّ جَاءَهُ مَلَكٌ مِنَ الْمَغْرِبِ فَقَالَ لَهُ مِنْ أَيْنَ جِئْتَ فَقَالَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ جَاءَهُ مَلَكٌ فَقَالَ قَدْ جِئْتُكَ مِنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ جَاءَهُ مَلَكٌ آخَرُ فَقَالَ لَهُ قَدْ جِئْتُكَ مِنَ الْأَرْضِ السُّفْلَى السَّابِعَةِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ مُوسَى عليه السلام سُبْحَانَ مَنْ لَا يَخْلُو مِنْهُ مَكَانٌ وَ لَا يَكُونُ إِلَى مَكَانٍ أَقْرَبَ مِنْ مَكَانٍ فَقَالَ الْيَهُودِيُّ أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا هُوَ الْحَقُّ وَ أَنَّكَ أَحَقُّ بِمَقَامِ نَبِيِّكَ مِمَّنِ اسْتَوْلَى عَلَيْهِ.

و أمثال هذه الأخبار كثيره(۱).

**[ترجمه]الإرشاد: درباره قضاوت های امیرمؤمنان علیه السلام در دوران خلافت ابوبکر داستان‌هایی آمده است از جمله آنها که همه راویان نقل کرده‌اند می‌توان به این موارد اشاره کرد:

شخصی از ابو بکر از کلام خدای عز و جل که فرموده: «وَ فاكِهَةً وَ أَبًّا - . عبس / ۳۱ - »

پرسید: ابو بکر معنای کلمه «أبّ» از قرآن را ندانست و در پاسخ گفت کدام آسمان بر سرم سایه بیندازد و کدام زمین مرا حمل کند یا چکار کنم اگر درباره قرآن چیزی بگویم که بدان علم ندارم. اما کلمه «فاکهه» که معنایش را همه می‌دانیم و اما کلمه أبّ را من نمی‌دانم. خدا داناتر است. این سخن به امیرمؤمنان علیه السلام رسید فرمود: سبحان اللّه چطور ندانسته که «أبّ» به معنای علف و چراگاه است؟ و اینکه خدای تعالی در این آیه می‌خواهد نعمت‌هایی را که به خلقش داده و از آن جمله آنچه غذای آنان و غذای چهار پایان ایشان است که بوسیله آن هم جانشان زنده می‌ماند و هم جسمشان نیرو می گیرد به یاد آنها آورد.

از ابوبکر درباره معنای کلاله که در قرآن آمده است سؤال شد، گفت: نظر خود را در این زمینه می‌دهم. اگر درست گفتم از خدا و اگر اشتباه کردم از خودم و شیطان است. این خبر به گوش علی علیه السلام رسید فرمود: چقدر در اینجا از نظر شخصی بی نیاز بود!، مگر نمی‌دانست که کلاله برادران و خواهران پدری و مادری و یا فقط از جانب پدری و یا از جانب مادری هستند؟! خداوند عز و جل می فرماید: «يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتٌ فَلَها نِصْفُ ما تَرَكَ - . نساء / ۱۷۶ - » {از

تو [در باره کلاله] فتوا می طلبند بگو خدا در باره کلاله فتوا می دهد. اگر مردی بمیرد و فرزندی نداشته باشد و خواهری داشته باشد نصف میراث از آن اوست} و در همان سوره می‌فرماید: «وَ إِنْ كانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذلِكَ فَهُمْ شُرَكاءُ فِي الثُّلُثِ - . نساء/۱۲ - » {

و اگر مردی بوده باشد که کلاله [خواهر یا برادر] از او ارث می برد، یا زنی که برادر یا خواهری دارد، سهم هر کدام، یک ششم است و اگر آنان بیش از این باشند در یک سوم [ماترک] مشارکت دارند}.

در روایت دیگری آمده است که تعدادی از بزرگان یهود نزد ابوبکر آمدند و به او گفتند: تو خلیفه رسول خدا در این امت هستی؟ ابوبکر گفت: بله، گفتند: ما در تورات خوانده‌ایم که جانشینان پیامبران دانشمندترین افراد هستند. به سؤال ما جواب بده. خدا کجاست؟ آیا در آسمان است یا در زمین؟ ابوبکر گفت: خدا در آسمان بر روی عرش است، یهودی گفت: پس

زمین را خالی از خدا می‌بینم. و اگر حرف تو درست باشد خدا باید در جایی باشد و در مکان های دیگر نباشد! ابوبکر گفت: آنچه که تو می گوئی سخن کافران است. از من دور شو! و گرنه تو را می کشم. فرد یهودی با حالت تعجب و در حالی که اسلام را مسخره می کرد برگشت. در بین راه امیرمؤمنان علی علیه السلام به آن فرد یهودی رسید وگفت: ای یهودی! سؤالی را که از ابوبکر پرسیدی و جوابی را که شنیدی دانستم. اما بدان که ما می گوییم: خدا خودش مکان را ایجاد کرد پس مکان ندارد و او با عظمت تر از آن است که مکانی او را در بر بگیرد. او در همه جا هست بدون این که مجاورت و تماسی داشته باشد. [یعنی]او به همه جا احاطه علمی دارد[نه اینکه ذاتش در مکان باشد] و هیچ مکانی از تدبیر او خالی نیست [نه اینکه هیچ مکانی از ذات او خالی نیست] - . یعنی در مکانی بودن یا نبودن اساسا مربوط به اشیاء مکان دار است و خداوند منزه از مکان است.(مترجم) - اما من خبری از کتابی از کتابهای خودتان نقل می کنم که تصدیق مطلبی است که بیان کردم. اگر آن را شناختی تأیید می کنی؟یهودی گفت: بله. علی علیه السلام فرمود: ای یهودی! آیا در بعضی از کتاب هایتان نخوانده‌ای که روزی موسی نشسته بود. فرشته ای نزد او آمد. موسی گفت از کجا آمده‌ای؟ فرشته گفت: از شرق از نزد خداوند نزد تو آمده‌ام. فرشته‌ای دیگر آمد و گفت: از غرب از نزد پروردگار نزد تو آمده‌ام. فرشته ای دیگر آمد و گفت: از آسمان هفتم از نزد خداوند نزد تو آمده‌ام. فرشته‌ای دیگر آمد و گفت: از زمین هفتم از نزد خداوند به حضور تو آمده‌ام. در آنجا موسی گفت: منزه است خداوندی که مکانی از او خالی نیست - . به همان معنایی که خود حضرت قبلش فرمود. یعنی هیچ مکانی از تدبیر او خالی نیست نه از ذات او. (مترجم) -

و او به مکانی نزدیک‌تر از مکان دیگر نیست. یهودی گفت: شهادت می‌دهم که این سخن حق است و تو به جانشینی پیامبرت سزاوارتر از دیگران هستی.

و اخبار زیادی در این زمینه وجود دارد - . الإرشاد: ۹۵-۹۷ - .

**[ترجمه]

«۲۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] شا، [الإرشاد]: فَصْلٌ فِی ذِکْرِ مَا جَاءَ فِی قَضَایَاهُ (۲) فِی إِمْرَهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَمِنْ ذَلِکَ مَا جَاءَتْ بِهِ الْعَامَّهُ وَ الْخَاصَّهُ فِی قِصَّهِ قُدَامَهَ بْنِ مَظْعُونٍ وَ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَأَرَادَ عُمَرُ أَنْ یَحُدَّهُ فَقَالَ لَهُ قُدَامَهُ لَا یَجِبُ (۳) عَلَیَّ الْحَدُّ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ لَیسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ جُناحٌ فِیما طَعِمُوا إِذا مَا اتَّقَوْا وَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (۴) فَدَرَأَ عَنْهُ عُمَرُ الْحَدَّ(۵) فَبَلَغَ ذَلِکَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَمَشَی إِلَی عُمَرَ فَقَالَ لَهُ لِمَ تَرَکْتَ إِقَامَهَ الْحَدِّ عَلَی قُدَامَهَ فِی شُرْبِ الْخَمْرِ فَقَالَ إِنَّهُ تَلَا عَلَیَّ الْآیَهَ وَ تَلَاهَا عُمَرُ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَیسَ قُدَامَهُ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآیَهِ وَ لَا مَنْ سَلَکَ سَبِیلَهُ فِی ارْتِکَابِ مَا حَرَّمَ اللَّهُ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا یَسْتَحِلُّونَ حَرَاماً فَارْدُدْ قُدَامَهَ وَ اسْتَتِبْهُ مِمَّا قَالَ فَإِنْ تَابَ فَأَقِمْ عَلَیْهِ الْحَدَّ وَ إِنْ لَمْ یَتُبْ فَاقْتُلْهُ فَقَدْ خَرَجَ عَنِ الْمِلَّهِ فَاسْتَیْقَظَ عُمَرُ لِذَلِکَ وَ عَرَفَ قُدَامَهُ الْخَبَرَ فَأَظْهَرَ التَّوْبَهَ وَ الْإِقْلَاعَ فَدَرَأَ عُمَرُ عَنْهُ الْقَتْلَ وَ لَمْ یَدْرِ کَیْفَ یَحُدُّهُ فَقَالَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَشِرْ عَلَیَّ فِی حَدِّهِ فَقَالَ حُدَّهُ ثَمَانِینَ إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ إِذَا شَرِبَهَا

١- ١. الإرشاد للمفيد: ٩٥- ٩٧.

٢- ٢. فى الإرشاد: من قضاياه.

٣- ٣. فى المصدرين: انه لا يجب.

۴- ۴. سوره المائده: ٩٣.

۵- ۵. فى الإرشاد و(م): فدر أعمر عنه الحد.

سَكِرَ وَ إِذَا سَكِرَ هَذَى وَ إِذَا هَذَى افْتَرَى فَجَلَدَهُ عُمَرُ ثَمَانِينَ وَ صَارَ إِلَى قَوْلِهِ علیه السلام فِی ذَلِکَ (۱).

کا، [الکافی] علی بن إبراهیم عن محمد بن عیسی عن یونس عن عبد الله بن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله بتغییر ما(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب، إرشاد: فصلی درباره قضاوت‌های علی علیه السلام در دوران خلافت عمر بن خطاب. از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد:

راویان خاصه و عامه نقل کرده‌اند که قدامه بن مظعون شراب خورد. عمر خواست به او حد جاری کند. قدامه گفت: جاری کردن حدّ بر من جایز نیست زیرا خدای تعالی فرماید: «لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ جُناحٌ فِیما طَعِمُوا إِذا مَا اتَّقَوْا وَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحات - . المائده/۹۳ - » {بر

آنان که ایمان آوردند و کردار شایسته کردند باکی نیست در آنچه بخورند اگر پرهیزکاری کنند و ایمان آرند و کردار شایسته کنند} پس عمر حد را بر او جاری نکرد. این جریان به گوش امیر مؤمنان علیه السّلام رسید. به نزد عمر رفته و به او فرمود: چرا حد شراب خوار بر قدامه جاری نکردی؟ گفت: او آیه‌ای از قرآن برای من خواند و آن آیه را قرائت کرد. امیرمؤمنان علیه السّلام فرمود: قدامه و هر کس روش او را در انجام محرمات الهی دنبال کند اهل این آیه نیست. زیرا کسانی که ایمان آورند و اعمال نیک انجام دهند حرام خدا را حلال نخواهند شمرد. پس قدامه را باز گردان و از او طلب توبه کن و اگر توبه کرد حد شراب خوار بر او جاری ساز و اگر توبه نکرد او را بکش، زیرا که از دین و ملت اسلام بیرون رفته است. عمر به خود آمد که اشتباه کرده و قدامه نیز از این جریان آگاه شده و توبه کرد و قول داد که دست از این کار باز دارد و به همین خاطر عمر او را نکشت. اما عمر نمی دانست چگونه حد را بر قدامه جاری سازد او به امیرمؤمنان علیه السّلام گفت: در حد زدن بر او مرا راهنمایی کن؟ حضرت فرمود: هشتاد تازیانه بر او بزن زیرا همانا شرابخوار چون شراب بخورد مست شود و چون مست شود هذیان گوید و چون هذیان گوید افترا زند. پس عمر دستور حضرت را اجرا کرد و هشتاد ضربه وی را حد زد - . مناقب آل ابی طالب ۱ : ۴۹۷، ارشاد : ۹۷ - .

در کافی هم از امام جعفر صادق علیه السّلام با اندک تغییری مانند آن آمده است - . الکافی ۶ : ۲۱۵-۲۱۶ - .

**[ترجمه]

«۲۴»

شا، [الإرشاد] وَ رُوِیَ: أَنَّ مَجْنُونَةً عَلَی عَهْدِ عُمَرَ فَجَرَ بِهَا رَجُلٌ فَقَامَتِ الْبَیِّنَةُ عَلَیْهَا بِذَلِکَ فَأَمَرَ عُمَرُ بِجَلْدِهَا(۳) فَمُرَّ بِهَا عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِتُجْلَدَ فَقَالَ مَا بَالُ مَجْنُونَهِ آلِ فُلَانٍ تُعْتَلُ فَقِیلَ لَهُ إِنَّ رَجُلًا فَجَرَ بِهَا وَ هَرَبَ وَ قَامَتِ الْبَیِّنَهُ عَلَیْهَا فَأَمَرَ عُمَرُ بِجَلْدِهَا فَقَالَ لَهُمْ رُدُّوهَا إِلَیْهِ وَ قُولُوا لَهُ أَ مَا عَلِمْتَ بِأَنَّ هَذِهِ مَجْنُونَهُ آلِ فُلَانٍ وَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَدْ رَفَعَ (۴) الْقَلَمَ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّی یُفِیقَ إِنَّهَا مَغْلُوبَهٌ عَلَی عَقْلِهَا وَ نَفْسِهَا فَرُدَّتْ إِلَی عُمَرَ وَ قِیلَ لَهُ مَا قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ لَقَدْ کِدْتُ أَنْ أَهْلِکَ فِی جَلْدِهَا وَ دَرَأَ عَنْهُ الْحَدَّ(۵).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الحسن و عطاء و قتاده و شعبه و أحمد: مثله: قال- و أشار البخارى إلى ذلك فى صحيحه:(۶)
بیان عَتَلْتُ الرجلَ أَعْتِلُهُ و أَعْتُلُهُ (۷) إذا جذبته جذبا عنيفا ذكره الجوهرى (۸).

**[ترجمه]الإرشاد: در روایات آمده است که: در زمان خلافت عمر بن خطاب مردی با زن دیوانه‌ای زنا کرد علیه آن زن بیّنه(شاهد) وجود داشت. عمر دستور داد تا به آن زن شلاق زنند. مأمورین آن زن را می‌بردند تا صد شلاق بر او زنند و حد را بر او جاری کنند. علی علیه السلام در مسیر او را دید و فرمود: چه شده که زن دیوانه‌ای را از فلان قبیله این گونه با خشونت می‌برید؟ شخصی به علی علیه السلام گفت : مردی با این زن زنا کرده و فرار کرده است و گواهان عادل گواهی علیه این زن داده اند، عمر دستور جاری ساختن حدّ بر این زن داده است. علی علیه السلام فرمود: این زن را به نزد عمر برگردانید و به عمر بگویید: آیا نمی‌دانی که این زن دیوانه از فلان طایفه است و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: قلم تکلیف از دیوانه برداشته شده تا به خود آید. این زن عقل خود را از دست داده است پس مجازات ندارد. آن زن را نزد عمر برگرداندند و گفتار علی علیه السلام را به عمر رساندند عمر گفت: خدا در کار علی گشایش دهد. نزدیک بود با جاری ساختن حد بر این زن هلاک گردم! سپس زن را آزاد کرد. - . الإرشاد: ۹۷ -

در مناقب ابن شهر آشوب هم حسن، عطاء، قتاده، شعبه و احمد مانند آن را ذکر کرده‌اند. بخاری هم در صحیحش به آن اشاره کرده است - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۷ - .

توضیح: «عتلت الرجل واعتِله واعتُله» یعنی کسی را به شدت و با خشونت بردم. جوهری آن را ذکر کرده است - . الصحاح: ۱۷۵۸ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] شا، [الإرشاد] وَ رُوِیَ: أَنَّهُ أُتِیَ بِحَامِلٍ قَدْ زَنَتْ فَأَمَرَ بِرَجْمِهَا فَقَالَ لَهُ

ص: ۲۵۰

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۷. الإرشاد للمفید: ۹۷.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۱۵ و ۲۱۶.

۳- ۳. فی المصدر و(م): بجلدها الحد.

۴- ۴. فی المصدر: و أن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله قال: رفع اه.

۵- ۵. الإرشاد للمفید: ۹۷.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۷.

۷- ۷. أی من باب ضرب و نصر.

٨- ٨. الصحاح ١٧٥٨.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام هَبْ أَنَّ لَکَ سَبِيلًا عَلَيْهَا أَيُّ سَبِيلٍ لَکَ عَلَى مَا فِي بَطْنِهَا وَ اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ أَلَّا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرى (۱) فَقَالَ عُمَرُ لَا عِشْتُ لِمُعْضِلَةٍ لَا يَكُونُ لَهَا أَبُو الْحَسَنِ ثُمَّ قَالَ فَمَا أَصْنَعُ بِهَا قَالَ احْتَطْ عَلَيْهَا حَتَّى تَلِدَ فَإِذَا وَلَدَتْ وَ وَجَدْتَ لِوَلَدِهَا مَنْ يَكْفُلُهُ فَأَقِمْ عَلَيْهَا الْحَدَّ فَسُرِّيَ ذَلِكَ (۲) عَنْ عُمَرَ وَ عَوَّلَ فِي الْحُكْمِ بِهِ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۳).

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ كَانَ (۴) اسْتَدْعَى امْرَأَةً كَانَ يَتَحَدَّثُ عِنْدَهَا الرِّجَالُ فَلَمَّا جَاءَهَا رُسُلُهُ فَزِعَتْ وَ ارْتَاعَتْ وَ خَرَجَتْ مَعَهُمْ فَأَمْلَصَتْ وَ وَقَعَ إِلَى الْأَرْضِ وَلَدُهَا يَسْتَهِلُّ ثُمَّ مَاتَ فَبَلَغَ عُمَرَ ذَلِكَ فَجَمَعَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ سَأَلَهُمْ عَنِ الْحُكْمِ فِي ذَلِكَ فَقَالُوا بِأَجْمَعِهِمْ نَرَاكَ مُؤَدِّباً وَ لَمْ تُرِدْ إِلَّا خَيْراً وَ لَا شَيْءَ عَلَيْكَ فِي ذَلِكَ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام جَالِسٌ لَا يَتَكَلَّمُ (۵) فَقَالَ لَهُ عُمَرُ مَا عِنْدَكَ فِي هَذَا يَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ لَقَدْ سَمِعْتَ مَا قَالُوا قَالَ فَمَا عِنْدَكَ أَنْتَ قَالَ قَدْ قَالَ الْقَوْمُ مَا سَمِعْتَ قَالَ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ لَتَقُولَنَّ مَا عِنْدَكَ قَالَ إِنْ كَانَ الْقَوْمُ قَارَبُوكَ فَقَدْ غَشُّوكَ (۶) وَ إِنْ كَانُوا ارْتَأَوْا فَقَدْ قَصَرُوا الدِّيَةُ عَلَى عَاقِلَتِكَ لِأَنَّ قَتْلَ الصَّبِيِّ خَطَأٌ تَعَلَّقَ بِكَ فَقَالَ أَنْتَ وَ اللَّهِ نَصَحْتَنِي مِنْ بَيْنِهِمْ وَ اللَّهِ لَا تَبْرَحُ حَتَّى تُجْرِيَ الدِّيَةَ عَلَى بَنِي عَدِيٍّ فَفَعَلَ ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۷).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب، إرشاد: زن حامله‌ای را نزد عمر بن خطاب آوردند که زنا کرده بود. عمر دستور داد تا او را سنگسار کنند. علی علیه السلام فرمود: فرض کن که تو بر این زن به خاطر گناهش بر حق باشی، اما چه حقی علیه کودک درون شکمش داری؟ چرا که خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «أَلَّا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرى» {هیچ گنهکاری بار گناه دیگری را بر دوش نمی کشد} عمر گفت: در هیچ کار دشواری زنده نباشم که ابوالحسن را در کنار خود نیابم. سپس عمر گفت : با این زن چگونه رفتار کنم؟ علی علیه السلام فرمود: او را نگهدار که تا وضع حمل کند سپس اگر سرپرستی برای بچّه‌اش یافت آنگاه حدّ را بر او جاری کن. عمر با دریافت این دستور شادمان شد و طبق آن رفتار کرد - . مناقب ابن ابی طالب۱: ۴۹۴، الإرشاد: ۹۷،۹۸ – .

آورده‌اند که عمر زنی را که بعضی از مردان، نزد وی صحبت می کردند فرا خواند. وقتی فرستادگان عمر به نزد آن زن رفتند، ترسید و با آنها بیرون آمد، در راه بچه اش سقط شد و بر روی زمین افتاد. بچه تکانی خورد و آنگاه مُرد. این جریان را به عمر گزارش دادند. عمر صحابه رسول خدا را جمع کرد و سؤال کرد که: تکلیف من درباره این بچه چیست؟ همگی گفتند: تو در این مورد قصد تأدیب و اصلاح داشتی و جز خیر نمی‌خواستی! بنابرین بر گردن تو حقی نیست. امیرمؤمنان علیه السلام نشسته بود و چیزی نمی گفت. عمر رو کرد به وی و گفت: نظر تو چیست ای ابا الحسن؟ حضرت فرمود: آنچه را که آنها گفتند شنیدی! عمر گفت: نظر تو چیست؟ حضرت فرمود: آنچه را گفتند شنیدی! عمر گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم که نظرت را در این باره بگوئی ای ابا الحسن! امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: این قوم اگر خواستند با این سخن به تو تقرب جویند تو را گول زده و به خلاف واقع کشانده اند و اگر حقیقتا رأی خود را بیان داشته اند، کوتاهی کرده‌اند. دیه بر عهده عاقله - . عاقله: بستگان ذکور نسبی پدر و مادری و یا پدری یک فرد هستند که طبق فقه اسلامی با شرایطی پرداخت دیه قتل خطأی فرد بر عهده آنان است.(مترجم) –

تو است چون قتل این طفل خطایی است که تو انجام داده ای. عمر گفت: سوگند به خدا که تو از میان آنان مرا نصیحت کردی. سوگند به خدا که از اینجا بیرون نمی روی مگر آنکه دیه او را بر پسران عدی (قبیله عمر) اجرا کنی تا آنرا ادا کنند.

امیرمؤمنان علیه السلام آن را اجرا کرد.

**[ترجمه]

بیان

أملصت ألقت ولـدها میتـا و قـاربه ناغـاه و داراه بکلاـم حسن قوله و إن کـانوا ارتـأوا أی قـالوا ذلـک برأیهم و ظنوا أنه حق فقد قصروا فی تحصیل الرأی و بیان الحکم.

۱- ۱. سوره النجم: ۳۸.

۲- ۲. فی المصدر: بذلک.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۴. الإرشاد للمفید: ۹۷ و ۹۸.

۴- ۴. لیست کلمه« کان» فی المصدرین.

۵- ۵. فی الإرشاد: لا یتکلم فی ذلک.

۶- ۶. غشه: أظهر له خلاف ما أضمره و زین له غیر المصلحه.

۷- ۷. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۷. الإرشاد: ۹۸.

أقول: ذهب إلى ما دل عليه الخبر ابن إدريس و جماعه من أصحابنا و ذهب الأكثر إلى وجوب الديه فى بيت المال و قالوا إنما حكم عليه السلام بذلك لأنه (۱) لم يكن له الحكم و الإحضار و كان جائرا و لو كان حاكم العدل لكان خطاؤه على بيت المال و قال فى المناقب بعد نقل الخبر و قد أشار الغزالى إلى ذلك فى الإحياء عن قوله و وجوب الغرم على الإمام إذا كان كما نقل (۲) من إجهاض المرأه جنينها خوفا من عمر.

**[ترجمه]«املصت»: آن را مرده انداخت. «قاربه»: با سخن نرم با او سخن گفت و مدارا كرد. «إن كانوا ارتأوا» يعنى اگر آن را با رأى خود بگويند و گمان كنند كه آن حق است اين در حالى است كه در بيان حكم و تحصيل رأى كوتاهى كرده‌اند - . مناقب آل ابى طالب ۱: ۴۹۷، الإرشاد: ۹۸

- .

مى گويم: نظر ابن ادريس و جماعتى ديگر از اصحاب ما[در ديه قتل خطايى] همان چيزى است كه اين خبر بر آن دلالت دارد. اما بيشتر عالمان به وجوب پرداخت ديه از بيت المال معتقد هستند و گفته‌اند: على عليه السلام تنها به اين دليل چنان حكمى كرد كه عمر جائر بود و حق احضار و قضاوت نداشت. و گرنه خطاى حاكم عادل بر گردن بيت المال است. و در مناقب بعد از نقل خبر آورد: غزالى در احياء العلوم اشاره به اين واقعه نموده است آنجا كه گويد: وجوب غرامت بر عهده امام است چنانچه شرايط آن پيش آيد همچنان كه درباره ساقط كردن زنى جنين خود را از ترس عمر نقل شده است.

**[ترجمه]

«۲۶»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] شا، [الإرشاد] رُوِيَ: أَنَّ امْرَأَتَيْنِ تَنَازَعَتَا عَلَى عَهْدِ عُمَرَ فِي طِفْلٍ ادَّعَتْهُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا وَلَداً لَهَا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ وَ لَمْ يُنَازِعْهُمَا فِيهِ غَيْرُهُمَا فَالْتَبَسَ الْحُكْمُ فِي ذَلِكَ عَلَى عُمَرَ وَ فَزِعَ فِيهِ إِلَى أَمِيرِالْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَاسْتَدْعَى الْمَرْأَتَيْنِ وَ وَعَظَهُمَا وَ خَوَّفَهُمَا فَأَقَامَتَا عَلَى التَّنَازُعِ وَ الِاخْتِلَافِ فَقَالَ عليه السلام عِنْدَ تَمَادِيهِمَا فِي النِّزَاعِ ائْتُونِي بِمِنْشَارٍ فَقَالَتِ الْمَرْأَتَانِ وَ مَا تَصْنَعُ فَقَالَ أَقُدُّهُ نِصْفَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْكُمَا نِصْفُهُ فَسَكَتَتْ إِحْدَاهُمَا وَ قَالَتِ الْأُخْرَى اللَّهَ اللَّهَ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنْ كَانَ لَا بُدَّ مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ سَمَحْتُ بِهِ لَهَا فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ هَذَا ابْنُكِ دُونَهَا وَ لَوْ كَانَ ابْنَهَا لَرَقَّتْ عَلَيْهِ وَ أَشْفَقَتْ فَاعْتَرَفَتِ الْمَرْأَةُ الْأُخْرَى أَنَّ الْحَقَّ مَعَ صَاحِبَتِهَا وَ الْوَلَدُ لَهَا دُونَهَا فَسُرِّيَ عَنْ عُمَرَ وَ دَعَا لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِمَا فَرَّجَ عَنْهُ فِي الْقَضَاءِ(۳).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: وَ هَذَا حُكْمُ سُلَيْمَانَ فِي صِغَرِهِ (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب، إرشاد: دو زن در زمان عمر بر سر تصاحب بچه‌اى كارشان به نزاع كشيده شد و هر يک ادعا داشتند كه صاحب آن نوزاد مى‌باشند در حالى كه هيچ كدام شاهدى نداشتند. قضاوت خود را پيش عمر مطرح نمودند ولى عمر نتوانست بين آنها داورى كند. به همين خاطر نزد اميرمؤمنان عليه السلام مراجعه كردند. على عليه السلام زنها را فرا خواند و پس از شنيدن سخنان آنها اندكى تامل كرد و آنگاه آنها را پند و اندرز داد و ترسانيد اما هيچكدام قانع نشدند و بر خواسته خود اصرار مى كردند. على عليه السلام دستور دادند تا اره‌اى براى او بياورند. آن دو زن گفتند: اره را براى چه كارى

می‌خواهید؟ فرمود: می‌خواهم بچه را نصف کنم و به هر کدامتان نصفی از آن را بدهم .یکی از زنها سکوت کرد ولی دیگری فریاد برآورد: ای امیرمؤمنان تو را به خدا، اگر فقط همین راه باقی است من از ادعای خود صرف نظر می کنم. بچه را به آن زن بـدهی. امـام علیه السـلام فرمودنـد : الله اکبر، مادر بچه تو هستی. او را بردار و به خانه ببر چرا که اگر او واقعا مادر این بچه بود حتما اظهار شفقت و ناراحتی می کرد و این گونه خاموش نمی‌نشست. آن زن نیز اعتراف کرد که این بچه فرزند او نیست. عمر از این قضـاوت علی علیه السـلام خوشـحال شـد و به خـاطر حل این مشـکل برای او دعای خیر کرد - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۷-۴۹۸، الإرشاد: ۹۸ - .

در مناقب ابن شهر آشوب آمده است: و این حکم سلیمان در دوران کودکی اش بود - . مناقب آل ابی طالب: ۴۹۸ - .

**[ترجمه]

«۲۷»

شـا، [الإرشـاد] وَ رُوِیَ عَنْ یُونُسَ بْنِ الْحَسَنِ: أَنَّ عُمَرَ أُتِیَ بِامْرَأَةٍ قَدْ وَلَدَتْ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ فَهَمَّ بِرَجْمِهَا فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنْ خَاصَمَتْکَ بِکِتَابِ اللَّهِ خَصَمَتْکَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۵) وَ یَقُولُ جَلَّ قَائِلًا

ص: ۲۵۲

۱- ۱. أی لان عمر.

۲- ۲. فی المناقب و(م): و وجوب الغرم علی الامام إذا، کما نقل.

۳- ۳. المناقب ۱: ۴۹۷ و ۴۹۸. الإرشاد: ۹۸.

۴- ۴. المناقب ۱: ۴۹۸.

۵- ۵. سوره الاحقاف: ۱۵.

وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَهَ(۱) فَإِذَا تَمَّمَتِ الْمَرْأَهُ الرَّضَاعَهَ سَنَتَيْنِ وَ كَانَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثِينَ شَهْراً كَانَ الْحَمْلُ مِنْهُ سِتَّهَ أَشْهُرٍ فَخَلَّى عُمَرُ سَبِيلَ الْمَرْأَهِ وَ ثَبَتَ الْحُكْمُ بِذَلِكَ فَعَمِلَ بِهِ الصَّحَابَهُ وَ التَّابِعُونَ وَ مَنْ أَخَذَ عَنْهُ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا وَ رُوِيَ أَنَّ امْرَأَهً شَهِدَ عَلَيْهَا الشُّهُودُ أَنَّهُمْ وَجَدُوهَا فِي بَعْضِ مِيَاهِ الْعَرَبِ مَعَ رَجُلٍ يَطَؤُهَا لَيْسَ بِبَعْلٍ لَهَا فَأَمَرَ عُمَرُ بِرَجْمِهَا وَ كَانَتْ ذَاتَ بَعْلٍ فَقَالَتِ اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَهٌ فَغَضِبَ عُمَرُ وَ قَالَ وَ تَجْرَحُ الشُّهُودَ أَيْضاً فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام رُدُّوهَا وَ اسْأَلُوهَا فَلَعَلَّ لَهَا عُذْراً فَرُدَّتْ وَ سُئِلَتْ عَنْ حَالِهَا فَقَالَتْ كَانَ لِأَهْلِي إِبِلٌ فَخَرَجْتُ فِي إِبِلِ أَهْلِي وَ حَمَلْتُ مَعِي مَاءً وَ لَمْ يَكُنْ فِي إِبِلِ أَهْلِي لَبَنٌ وَ خَرَجَ مَعِي خَلِيطُنَا وَ كَانَ فِي إِبِلِهِ لَبَنٌ فَنَفِدَ مَائِي فَاسْتَسْقَيْتُهُ فَأَبَى أَنْ يَسْقِيَنِي حَتَّى أُمَكِّنَهُ مِنْ نَفْسِي فَأَبَيْتُ فَلَمَّا كَادَتْ نَفْسِي تَخْرُجُ أَمْكَنْتُهُ مِنْ نَفْسِي كُرْهاً فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام اللَّهُ أَكْبَرُ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ باغٍ وَ لا عادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ (۲) فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عُمَرُ خَلَّى سَبِيلَهَا(۳).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أربعین الخطیب: مثله (۴).

**[ترجمه]إرشاد: یونس بن حسین روایت کرد: در زمان خلافت عمر زنی که شش ماه وضع حمل کرده بود نزد او آورد شد. وی دستور داد تا او را رجم کنند. علی علیه السلام فرمود: اگر آن زن با قرآن به مجادله به تو بپردازد بر تو غلبه خواهد کرد چرا که خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً - . احقاف / ۱۵ - »{و باربرداشتن و از شیرگرفتن او سی ماه است} سپس فرمود: «وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَه - ۱. بقره/ ۲۳۳ - »{و مادران [باید] فرزندان خود را دو سال تمام شیر دهند [این حکم] برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند} بنابرین دو سال زمان شیر دادن و سی ماه زمان حمل و شیر دادن است پس شش ماه مدت وضع حمل است و به موجب همین حکم عمر از سنگسارش جلوگیری کرد واین حکم ثابت شد و صحابه و تابعین و هر کس که از حضرت فرا گرفته تا زمان ما به آن عمل کرده اند.

در دوران عمر زنی را آوردند که شاهدان عادل بر علیه او گواهی دادند که در بیابانی با مردی که همسرش نبود زنا کرد. عمر خواست تا او را سنگسار کند، چون آن زن شوهردار بود. آن زن گفت: پروردگارا تو می دانی که من بی گناهم. عمر از این سخن زن برآشفت و گفت: می‌خواهی با این سخنت شاهدان را هم متهم کنی؟ امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: او را بازگردانید و سؤال کنید شاید عذری داشته باشد. آن زن را آوردند و از او دلیل کارش را پرسیدند، گفت: شترانی داریم که آنها را برای چرا بیرون بردم و با خود مقداری آب هم برداشتم. شتران ما شیر نداشتند. همراه با من همسایه مان که شترانش شیر داشت بیرون آمد. در بیابان آب من تمام شد. از او خواستم تا مقداری آب به من دهد اما او شرط آب دادن را نزدیکی قرار داد. ابتدا امتناع کردم اما وقتی دیدم که از بی آبی نزدیک است جانم از بدنم خارج شود به ناچار در برابر خواسته‌اش تن در دادم و با او زنا کردم. حضرت علی علیه السلام فرمود: الله اکبر و سپس این آیه را خواند: «فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ باغٍ وَ لا عادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْه - . بقره/ ۱۷۳ - »{

کسی که ناچار شود در صورتی که ستمگر و متجاوز نباشد بر او گناهی نیست زیرا خدا آمرزنده و مهربان است} وقتی عمر این استدلال را شنید از سنگسار آن زن خودداری کرد - . الإرشاد: ۹۸-۹۹ - .

مناقب بن شهر آشوب: در اربعین خطیب هم مانند آن ذکر شده است - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۹ - .

**[ترجمه]

«۲۸»

شا، [الإرشاد] فَصْلٌ وَ مِمَّا جَاءَ عَنْهُ علیه السلام فِی مَعْنَی الْقَضَاءِ وَ صَوَابِ الرَّأْیِ وَ إِرْشَادِ الْقَوْمِ إِلَی مَصَالِحِهِمْ وَ تَدَارُکِهِ مَا کَانَ یُفْسِدُ بِهِمْ لَوْ لَا تَنْبِیهُهُ عَلَی وَجْهِ الرَّأْیِ فِیهِ مَا حَدَّثَ بِهِ شَبَابَهُ بْنُ سَوَّارٍ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْهُذَلِیِّ قَالَ سَمِعْتُ رِجَالًا مِنْ عُلَمَائِنَا یَقُولُونَ: تَکَاتَبَتِ الْأَعَاجِمُ مِنْ أَهْلِ هَمَذَانَ وَ أَهْلِ الرَّیِّ وَ أَصْبَهَانَ وَ قُومَسَ وَ نَهَاوَنْدَ وَ أَرْسَلَ بَعْضُهُمْ إِلَی بَعْضٍ أَنَّ مَلِکَ الْعَرَبِ الَّذِی جَاءَهُمْ بِدِینِهِمْ وَ أَخْرَجَ کِتَابَهُمْ قَدْ هَلَکَ یَعْنُونَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّهُ مَلِکَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ رَجُلٌ مُلْکاً یَسِیراً ثُمَّ هَلَکَ یَعْنُونَ أَبَا بَکْرٍ ثُمَّ قَامَ بَعْدَهُ (۵) آخَرُ قَدْ طَالَ عُمُرُهُ حَتَّی تَنَاوَلَکُمْ فِی بِلَادِکُمْ وَ أَغْزَاکُمْ جُنُودَهُ یَعْنُونَ

ص: ۲۵۳

۱- ۱. سوره البقره: ۲۳۳.

۲- ۲. سوره البقره: ۱۷۳.

۳- ۳. الإرشاد للمفید: ۹۸ و ۹۹.

۴- ۴. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۹.

۵- ۵. فی المصدر: و قام من بعده.

عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَ أَنَّهُ غَيْرُ مُنْتَهٍ عَنْكَمْ حَتَّى تُخْرِجُوا مَنْ فِي بِلَادِكُمْ مِنْ جُنُودِهِ وَ تَخْرُجُوا إِلَيْهِ فَتَغْزُوهُ فِي بِلَادِهِ فَتَعَاقَدُوا عَلَى هَذَا وَ تَعَاهَدُوا عَلَيْهِ فَلَمَّا انْتَهَى الْخَبَرُ إِلَى مَنْ بِالْكُوفَهِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْهَوْهُ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ فَزِعَ لِذَلِكَ فَزَعاً شَدِيداً ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَعَاشِرَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ جَمَعَ لَكُمْ جُمُوعاً وَ أَقْبَلَ بِهَا لِيُطْفِئَ بِهَا نُورَ اللَّهِ إِلَّا أَنَّ أَهْلَ هَمَذَانَ وَ أَهْلَ أَصْبَهَانَ وَ أَهْلَ الرَّيِّ وَ قُومَسَ وَ نَهَاوَنْدَ مُخْتَلِفَهٌ أَلْسِنَتُهَا وَ أَلْوَانُهَا وَ أَدْيَانُهَا قَدْ تَعَاهَدُوا وَ تَعَاقَدُوا أَنْ يُخْرِجُوا مِنْ بِلَادِهِمْ إِخْوَانَكُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ يَخْرُجُوا إِلَيْكُمْ فَيَغْزُوكُمْ فِي بِلَادِكُمْ فَأَشِيرُوا عَلَيَّ وَ أَوْجِزُوا وَ لَا تُطْنِبُوا فِي الْقَوْلِ فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ لَهُ مَا بَعْدَهُ مِنَ الْأَيَّامِ فَتَكَلَّمُوا فَقَامَ طَلْحَهُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ كَانَ مِنْ خُطَبَاءِ قُرَيْشٍ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ حَنَّكَتْكَ الْأُمُورُ وَ جَرَّسَتْكَ الدُّهُورُ وَ عَجَمَتْكَ الْبَلَايَا وَ أَحْكَمَتْكَ التَّجَارِبُ وَ أَنْتَ مُبَارَكُ الْأَمْرِ مَيْمُونُ النَّقِيبَهِ وَ قَدْ وُلِّيتَ فَخَبُرْتَ وَ اخْتَبَرْتَ وَ خُبِرْتَ فَلَمْ تَنْكَشِفْ مِنْ عَوَاقِبِ قَضَاءِ اللَّهِ إِلَّا عَنْ خِيَارٍ فَاحْفِرْ هَذَا الْأَمْرَ بِرَأْيِكَ وَ لَا تَغِبْ عَنْهُ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ عُمَرُ تَكَلَّمُوا فَقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنِّي أَرَى أَنْ تُشْخِصَ أَهْلَ الشَّامِ مِنْ شَامِهِمْ وَ أَهْلَ الْيَمَنِ مِنْ يَمَنِهِمْ وَ تَسِيرَ أَنْتَ فِي أَهْلِ هَذَيْنِ الْحَرَمَيْنِ وَ أَهْلِ الْمِصْرَيْنِ الْكُوفَهِ وَ الْبَصْرَهِ فَتَلْقَى جَمِيعَ الْمُشْرِكِينَ بِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَسْتَبْقِي مِنْ نَفْسِكَ بَعْدَ الْعَرَبِ بَاقِيَهً وَ لَا تَمَتَّعُ مِنَ الدُّنْيَا بِعَزِيزٍ وَ لَا تَلُوذُ مِنْهَا بِحَرِيزٍ فَاحْضُرْهُ بِرَأْيِكَ وَ لَا تَغِبْ عَنْهُ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ عُمَرُ تَكَلَّمُوا فَقَالَ

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ حَتَّى تَمَ (۱) التَّحْمِيدُ وَ الثَّنَاءُ عَلَى اللَّهِ وَ الصَّلَاهُ عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه و آله قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّكَ إِنْ أَشْخَصْتَ أَهْلَ الشَّامِ مِنْ شَامِهِمْ سَارَتْ أَهْلُ الرُّومِ إِلَى ذَرَارِيِّهِمْ وَ إِنْ

۱- ۱. في المصدر: أتم.

أَشْخَصْتَ أَهْلَ الْيَمَنِ مِنْ يَمَنِهِمْ سَارَتِ الْحَبَشَةُ إِلَى ذَرَارِيِّهِمْ وَ إِنْ أَشْخَصْتَ مِنْ هَذَيْنِ الْحَرَمَيْنِ انْتَقَضَتْ عَلَيْكَ الْعَرَبُ مِنْ أَطْرَافِهَا وَ أَكْنَافِهَا حَتَّى تَكُونَ (۱) مَا تَدَعُ وَرَاءَ ظَهْرِكَ مِنْ عِيَالاتِ الْعَرَبِ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِمَّا بَيْنَ يَدَيْكَ فَأَمَّا ذِكْرُكَ كَثْرَةَ الْعَجَمِ وَ رَهْبَتُكَ عَنْ جُمُوعِهِمْ فَإِنَّا لَمْ نَكُنْ نُقَاتِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِالْكَثْرَةِ وَ إِنَّمَا كُنَّا نُقَاتِلُ بِالْبَصِيرَةِ(۲) وَ أَمَّا مَا بَلَغَكَ مِنِ اجْتِمَاعِهِمْ عَلَى الْمَسِيرِ إِلَى الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ اللَّهَ لِمَسِيرِهِمْ أَكْرَهُ مِنْكَ لِذَلِكَ وَ هُوَ أَوْلَى بِتَغْيِيرِ مَا يَكْرَهُ وَ إِنَّ الْأَعَاجِمَ إِذَا نَظَرُوا إِلَيْكَ قَالُوا هَذَا رَجُلُ الْعَرَبِ فَإِنْ قَطَعْتُمُوهُ قَطَعْتُمُ الْعَرَبَ (۳) وَ كَانَ أَشَدَّ لِكَلَبِهِمْ وَ كُنْتَ قَدْ أَلَّبْتَهُمْ عَلَى نَفْسِكَ وَ أَمَدَّهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ يُمِدُّهُمْ وَ لَكِنِّي أَرَى أَنْ تُقِرَّ هَؤُلَاءِ فِي أَمْصَارِهِمْ وَ تَكْتُبَ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَلْيَتَفَرَّقُوا عَلَى ثَلَاثِ فِرَقٍ (۴) فَلْتَقُمْ فِرْقَةٌ عَلَى ذَرَارِيِّهِمْ حِرْساً لَهُمْ وَ لْتَقُمْ فِرْقَةٌ عَلَى أَهْلِ عَهْدِهِمْ لِئَلَّا يَنْتَقِضُوا وَ لْتَسِرْ فِرْقَةٌ مِنْهُمْ إِلَى إِخْوَانِهِمْ مَدَداً لَهُمْ فَقَالَ أَجَلْ هَذَا الرَّأْيُ وَ قَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أُتَابَعَ عَلَيْهِ وَ جَعَلَ يُكَرِّرُ قَوْلَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ يَنْسِقُهُ إِعْجَاباً بِهِ وَ اخْتِيَاراً لَهُ.

قال الشيخ المفيد رضى الله عنه فانظروا أيدكم الله أى هذا الموقف الذى ينبئ بفضل الرأى إذ تنازعه أولو الألباب و العلم و تأملوا فى التوفيق الذى قرن الله به أمير المؤمنين فى الأحوال كلها و فزع القوم إليه فى المعضل من الأمور و أضيفوا إلى ذلك (۵) ما أثبتناه عنه من القضاء فى الدين الذى أعجز متقدمى القوم حتى اضطروا فى علمه إليه تجدوه من باب المعجز الذى قدمناه و الله ولى التوفيق (۶).

ص: ۲۵۵

۱- ۱. فى المصدر: حتى يكون.

۲- ۲. الصحيح كما فى المصدر: بالنصره.

۳- ۳. فى المصدر: فقد قطعتم.

۴- ۴. فى المصدر: فلتقم فرقه منهم.

۵- ۵. فى المصدر و(م): و أضيفوا ذلك إلى.

۶- ۶. الإرشاد للمفيد: ۹۹- ۱۰۱.

**[ترجمه]ارشاد: فصل: آنچه که از آن حضرت درباره معنای قضاوت و رأی درست و هدایت قوم به منافعشان و جلوگیری از ایجاد اختلاف بین آنان با ارائه رأی صحیح آمده است. از آن جمله است: شبابه بن سوار از ابی بکر الهذلی نقل کرد که گفت: ایرانیان از اهل همدان و ری و اصفهان و نهاوند و قومس با هم نامه نگاری کردند و نوشتند که پادشاه عرب کسی که قرآن و آیینی جدید را بر آنها آورد فوت کرده است - یعنی پیامبر اکرم -. پس از او پادشاه دیگری اندکی بر آنان سلطنت نموده و او از دنیا رفت - یعنی ابوبکر - و پس از او کسی خلیفه شد که خلافتش به درازا کشیده و بر شهرهای شما دست یافته و سپاهیانش همواره با شما در حال پیکارند - یعنی عمر - و دست از شما بر نمی دارند مگر این که برای جنگ با او حاضر شوید و لشکریانش را از خانه و کاشانه خود بیرون کنید و به طرف او لشکر کشی کنید.

آنان همه با خود عهد بستند که برای ستیز و پیکار با عمر خارج شوند. این خبر به اهل کوفه رسید. آنان عمر را در مدینه از ماجرا مطلع ساختند. عمر از شنیدن این خبر بسیار ترسید به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شد و به منبر رفت و پس از حمد و ثنای الهی گفت: ای گروه مهاجر و انصار! همانا شیطان، جمعیتهای فراوانی را گرد آورده تا بر علیه شما قیام کند و نور الهی را خاموش نماید. اینک اهل همدان و اصفهان و ری و قومس و نهاوند با آن که زبان و رنگ و آیین مختلف دارند با هم پیمان بسته اند که برادران مسلمانتان را از شهرهای خود بیرون کرده و بعد به طرف شما خروج کنند و در کشورتان با شما بجنگند. اکنون تصمیم خود را اعلام کنید، کم گویید و سخن به درازا نکشانید. امروز روزی است که از پس آن روزهای دگر هست، عجله کنید سخن گویید.

طلحه بن عبیدالله که سخنوری از قریش بود برخاست و پس از حمد و ثنای الهی گفت: ای خلیفه! حوادث روزگار تو را آزموده و اتفاقات دوران و سختیها و بلایای زندگی محکم و استوارت نموده است. اعمال و تصمیمات تو همه نیکو و مردی پاک سرشتی هستی. تو صاحب اختیار هستی و ولایت به تو رسیده است. تو تجربه کسب کرده و به کاردانی رسیده‌ای. همواره در پیامدهای تقدیر الهی تصمیمات مناسبی گرفته‌ای، حالا- هم در این زمینه فکری بیندیش وبه اندیشه‌ات عمل نما! طلحه نشست. عمر به مردم خطاب کرد: سخن بگویید. عثمان برخاست و سپاس خدای را به جا آورد و گفت: ای خلیفه! به نظر من بهتر است که اهل شام از شمال و اهل یمن از جنوب حرکت کنند و تو هم با سپاهیان مکه و مدینه به راه افتی و سپس مصریان و اهل کوفه و بصره هم به شما بپیوندند در چنین حالتی همه شما با هم جمع می شوید و با تمام مشرکان به مبارزه می‌پردازید. ای امیر مؤمنان! بعد از نابودی عرب، دیگر زندگی هم برای تو باقی نمی‌ماند و نمی‌توانی از آن بهره‌ای ببری و از دنیا به هیچ روزنه‌ای پناه نخواهی برد. این تدبیر را که گفتم به خاطر داشته باش و درباره آن فکر کن. عثمان نشست. عمر گفت: دیگر چه نظری دارید؟ سخن بگویید .

امیرمؤمنان علیه السلام برخاست و ثنای پروردگار را به جای آورد و آنگاه بر رسول خدا درود فرستاد و به عمر گفت: اگر بخواهی تمام لشکریان شام را از کشورشان خارج کنی از آن سو رومیان بدان سرزمین هجوم برده و زنان و کودکان شامی را به اسارت خواهند گرفت و اگر لشکر یمن را از یمن خارج کنی حبشیان، زنان و کودکان یمنی را اسیر خواهند کرد و اگر لشکر مکه و مدینه را با خود ببری عرب از گوشه و کنار با تو پیمان شکنی نموده به طوری که سرکوبی و مبارزه با آنان به مراتب از جنگ با دشمن خارجی دشوارتر خواهد بود. اما اینکه می گوئی تعداد دشمن زیاد است و از هم پیمان شدن آنها ترسیده‌ای مگر فراموش کرده‌ای که ما در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله با تعداد زیاد لشکریان جهاد نمی کردیم بلکه

تنها با بصیرت به میدان مبارزه می‌رفتیم و اما این که شنیده‌ای که آنها به طرف تو به راه افتاده‌اند خداوند متعال بیشتر از تو نسبت به این گردهمائی و حرکت آنها بیزار است و او شایسته تر به تغییر آن است. اما صلاح نیست که خود به طرف دشمن روی چرا که آنها وقتی به تو نگاه کنند خواهند گفت: این پای عرب است، اگر او را قطع کنید مانند آن است که تمام پاهای عرب را قطع کرده باشید، گذشته از این در این صورت، انگیزه آنها برای پیروزی بیشتر خواهد شد و تو با دست خودت اسباب و مقدمات کشتن خودت را فراهم خواهی کرد و دشمنان تو نیز به آنها کمک خواهند کرد. نظر من این است که سپاهیان مناطق مختلف را در جاهای خود نگه داری و تنها به لشکر بصره بنویس که به سه دسته تقسیم شوند؛ یک دسته در بصره باقی بمانند و از خانواده‌هایشان مراقبت کنند، دسته دیگر به منظور مراقبت از دشمنانی که با مسلمانان معاهده بسته اند در همان جا بمانند و دسته سوم برای کمک و یاری رساندن به برادران مسلمان خود حرکت کنند. عمر گفت: بله، رأی درست این است و دوست دارم که از نقشه و طرح تو پیروی کنم، و چندان گفتار آن حضرت را پسندید و از انتخاب آن شاد و مسرور گردید که چند بار آن را تکرار نمود.

شیخ مفید گفت: نگاه کنید که چگونه اندیشه و رای علی علیه السلام در برابر صاحب نظران و خردمندان هم عصر او غالب می‌آید. این نشانه برتری فکری آن حضرت علیه السلام است، نگاه کنید به توفیقی که قرین امیرمؤمنان در تمام کارها است، پیش از این اخباری را آوردیم که مردم همواره در مسائل پیچیده و مشکل که همگان در آن می‌ماندند دست به دامان مولای متقیان می‌شدند و از او طلب کمک می‌کردند. این هم جزو معجزاتی است که پیش از این درباره آنها سخن گفتیم - . الإرشاد :: ۹۹-۱۰۱ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی قومس بالضم و فتح المیم صقع کبیر بین خراسان و بلاد الجبل و إقلیم بالأندلس و قال الجزری فی حدیث طلحه قال لعمر قد حنکتک الأمور أی راضتک و هذبتک و أصله من حنک الفرس یحنکه إذا جعل فی حنکه الأسفل حبلا یقوده به (۱) و قال جرستک الدهور أی حنکتک و أحکمتک و جعلتک خبیرا بالأمور مجربا و یروی بالشین المعجمه

بمعناه (۲) و قال و عجمتک الأمور أی خبرتک من العجم العض یقال عجمت العود إذا عضضته لتنظر أ صلب هو أم رخو(۳) و قال النقیبه النفس و قیل الطبیعه و الخلیقه(۴) انتهی. قوله هذا رجل العرب الرجل بالکسر شبهه برجلهم لأنه به تقوم العرب و تسیر إلی عدوهم و قد مر من النهج أصل العرب و التألیب التجمیع.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفت: قومِس، سرزمینی است بین خراسان و بلاد الجبل و منطقه‌ای در اندلس. جزری گفت: در سخن طلحه: «حنکتک الأمور» یعنی تو را تربیت و تهذیب کرد. اصل آن از «حنک الفرس» یعنی لب بالای اسب را با ریسمانی که برای راندن آن است تابید - . النهایه ۱: ۲۵۶ - .

«جرسک الدهور» یعنی با تجربه و استوار کرد. به صورت شین هم آمده که همین معنا را می‌دهد - . النهایه ۱: ۱۵۶ - ،

«عجمتـک الأـمور» از عجم است به معنای «عض» یعنی امتحان کردن. گفته می‌شود: «عجمت العود»، یعنی آن را گاز گرفتم تا ببینم آیا محکم است یا سـست - . النهایه ۳: ۷۱ - ، «النقیبه» یعنی نفس، عده‌ای هم معتقدند که به معنای سـرشت و خلق و خو است. پایان سخن وی. - . النهایه ۴: ۱۶۸ -

گفته وی: «هذا رجل العرب» با کسـره راء به معنای پا است او را تشبیه به پا کرده است چرا که عرب بر پایه آن استوار بود و به جنگ با دشمنان می رفت ولی در نهج البلاغه «اصل العرب» آمده که قبلا گذشت. «تألیب» به معنای گرد آوردن است.

**[ترجمه]

«۲۹»

قب، [المناقب لابن شـهرآشوب] شا، [الإرشاد]: فَأَمَّا قَضَايَاهُ علیه السلام فِي إِمْرَةِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَمِنْ ذَلِكَ مَا رَوَاهُ نَقَلَهُ الْآثَارِ مِنَ الْعَامَّةِ وَ الْخَاصَّةِ أَنَّ امْرَأَةً نَكَحَهَا شَيْخٌ كَبِيرٌ فَحَمَلَتْ فَزَعَمَ الشَّيْخُ أَنَّهُ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهَا وَ أَنْكَرَ حَمْلَهَا فَالْتَبَسَ الْأَمْرُ عَلَى عُثْمَانَ وَ سَأَلَ الْمَرْأَةَ هَلِ اقْتَضَّكِ الشَّيْخُ (۵) وَ كَانَتْ بِكْراً قَالَتْ لَا فَقَالَ عُثْمَانُ أَقِيمُوا الْحَدَّ عَلَيْهَا فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِنَّ لِلْمَرْأَةِ سَمَّيْنِ سَمٌّ لِلْمَحِيضِ وَ سَمٌّ لِلْبَوْلِ فَلَعَلَّ الشَّيْخَ كَانَ يَنَالُ مِنْهَا فَسَالَ مَاؤُهُ فِي سَمِّ الْمَحِيضِ فَحَمَلَتْ مِنْهُ فَاسْأَلُوا الرَّجُلَ عَنْ ذَلِكَ فَسُئِلَ فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أُنْزِلُ الْمَاءَ فِي قُبُلِهَا مِنْ غَيْرِ وُصُولٍ إِلَيْهَا بِالاقْتِضَاضِ (۶) فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام الْحَمْلُ لَهُ وَ الْوَلَدُ وَلَدُهُ وَ أَرَى عُقُوبَتَهُ فِي الْإِنْكَارِ(۷) فَصَارَ عُثْمَانُ

۱- ۱. النهایه ۱: ۲۶۵.

۲- ۲. النهایه ۱: ۱۵۶.

۳- ۳. النهایه ۳: ۷۱.

۴- ۴. النهایه ۴: ۱۶۸.

۵- ۵. فی المصدرین: هل افتضک الشیخ. و کلاهما بمعنی.

۶- ۶. فی المصدر: بالافتضاض.

۷- ۷. فی المصدر: و أری عقوبته علی الإنکار له.

إِلَی قَضَائِهِ بِذَلِکَ (۱).

وَ رَوَوْا: أَنَّ رَجُلًا کَانَتْ لَهُ سُرِّیَّهٌ فَأَوْلَدَهَا ثُمَّ اعْتَزَلَهَا وَ أَنْکَحَهَا عَبْداً لَهُ ثُمَّ تُوُفِّیَ السَّیِّدُ فَعَتَقَتْ بِمِلْکِ ابْنِهَا لَهَا وَ وَرِثَ وَلَدُهَا زَوْجَهَا(۲) ثُمَّ تُوُفِّیَ الِابْنُ فَوَرِثَتْ مِنْ وَلَدِهَا زَوْجَهَا فَارْتَفَعَا إِلَی عُثْمَانَ یَخْتَصِمَانِ تَقُولُ هَذَا عَبْدِی وَ یَقُولُ هِیَ امْرَأَتِی وَ لَسْتُ مُفَرِّجاً عَنْهَا فَقَالَ عُثْمَانُ هَذِهِ مُشْکِلَهٌ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام حَاضِرٌ قَالَ (۳) سَلُوهَا هَلْ جَامَعَهَا بَعْدَ مِیرَاثِهَا لَهُ فَقَالَتْ لَا فَقَالَ لَوْ أَعْلَمُ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِکِ لَعَذَّبْتُهُ اذْهَبِی فَإِنَّهُ عَبْدُکِ لَیْسَ لَهُ عَلَیْکِ سَبِیلٌ إِنْ شِئْتِ أَنْ تَسْتَرِقِّیهِ أَوْ تُعْتِقِیهِ أَوْ تَبِیعِیهِ فَذَلِکِ لَکِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ مُکَاتَبَهً زَنَتْ عَلَی عَهْدِ عُثْمَانَ وَ قَدْ عَتَقَ مِنْهَا ثَلَاثَهُ أَرْبَاعٍ فَسَأَلَ عُثْمَانُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ تُجْلَدُ(۴) مِنْهَا بِحِسَابِ الْحُرِّیَّهِ وَ تُجْلَدُ مِنْهَا بِحِسَابِ الرِّقِّ وَ سَأَلَ زَیْدَ بْنَ ثَابِتٍ فَقَالَ تُجْلَدُ بِحِسَابِ الرِّقِّ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام کَیْفَ تُجْلَدُ بِحِسَابِ الرِّقِّ وَ قَدْ عَتَقَ مِنْهَا ثَلَاثَهُ أَرْبَاعِهَا وَ هَلَّا جَلَدْتَهَا بِحِسَابِ الْحُرِّیَّهِ فَإِنَّهَا فِیهَا أَکْثَرُ فَقَالَ زَیْدٌ لَوْ کَانَ ذَلِکَ کَذَلِکَ لَوَجَبَ تَوْرِیثُهَا بِحِسَابِ الْحُرِّیَّهِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَجَلْ ذَلِکَ وَاجِبٌ فَأُفْحِمَ زَیْدٌ وَ خَالَفَ عُثْمَانُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ صَارَ إِلَی قَوْلِ زَیْدٍ وَ لَمْ یُصْغِ إِلَی مَا قَالَ بَعْدَ ظُهُورِ الْحُجَّهِ عَلَیْهِ.

و أمثال ذلک مما یطول به الکتاب (۵) و ینتشر فیه الخطاب (۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: اما قضاوت های حضرت در دوران خلافت عثمان: از جمله آنها که راویان خاصه و عامه نقل کرده‌اند می‌توان اشاره کرد به این ماجرا که: پیرمردی با زنی ازدواج کرد و آن زن حامله شد. پیرمرد گمان می کرد که به او نزدیک نشده است و از این رو آن بچه را انکار کرد و گفت از من نیست. داوری نزد عثمان بردند، او حیران مانده بود که چگونه قضاوت کند. وی به زن گفت: آیا این پیرمرد، پرده بکارت تو را از بین برده است ؟زن گفت: نه، عثمان دستور داد تا حد را بر آن زن اجرا کنند اما امیرمؤمنان علی علیه السلام به عثمان گفت: در آلت تناسلی زن دو راه وجود دارد. یکی راه حیض و دیگری راه ادرار؛ شاید این پیرمرد هنگام آمیزش، نطفه خود را روی راه حیض ریخته و آن زن از او حامله شده است، در این باره از پیرمرد پرسیده شد. او گفت: من نطفه خود را بر جلو آلت تناسلی او ریختم، ولی بکارت او را برنداشتم، امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: بچه در رحم از او و فرزند اوست و رأی من این است که این پیرمرد به خاطر انکار فرزندش مجازات شود. عثمان طبق دستور علی علیه السلام عمل نمود.

آورده اند که مردی کنیزی داشت و با او همبستری کرد، پس از مدّتی پسری از او به دنیا آمد سپس آن مرد از او کناره گرفت و او را به همسری غلامش درآورد. بعد از مدتی مرد از دنیا رفت. کنیز[از طریق ارث به پسر آن مرد(پسر خودش) رسید و] چون مِلک پسرش شد آزاد گشت. و شوهرش هم از طریق ارث به پسرش رسید، بعد آن پسر هم مُرد و آن غلام (شوهرش) از طریق ارث، به زن رسید و در نتیجه کنیز، مالک شوهرش شد. میان آنها اختلاف به وجود آمد و برای قضاوت نزد عثمان آمدند، زن می گفت او برده من است و مرد می گفت او زن من است و رهایش نمی کنم. عثمان گفت: این حادثه یک مسأله پیچیده ای است ، امیرمؤمنان علی علیه السلام که آنجا حضور داشت فرمود: از این زن بپرسید که آیا پس از آنکه از طریق ارث، مالک مرد شد آن مرد با او آمیزش کرده است؟ زن گفت : نه، امیرمؤمنان فرمود: اگر بدانم آن مرد آمیزش انجام داده است تو را مجازات می کنم و به زن فرمود: برو که همسرت برده تو است و هیچ گونه تسلّطی بر تو ندارد. اگر خواستی او را به غلامی بگیر و اگر خواستی او را آزاد کن و یا بفروش. او در اختیار تو است. عثمان داوری علی علیه السلام را پذیرفت و

طبق آن رفتار کرد.

روایت شده است که کنیزی که با مولای خود قرار داد مکاتبه بسته و سه چهارم او آزاد شده بود، مرتکب عمل زنا شد. عثمان از امیرمؤمنان علیه السلام درباره این زن سؤال کرد. آن حضرت فرمود: به نسبت آزادیش تازیانه شخص آزاد می خورد و به نسبت بردگی‌اش تازیانه شخص برده. عثمان همین مسئله را از زید بن ثابت نیز پرسید. زید گفت: کنیز را به حساب بردگی تازیانه می‌زنند. امیرمؤمنان به زید فرمود: چرا به حساب بردگان تازیانه زنند با این که سه چهارم او آزاد شده است؟! و اگر قرار است به یک ترتیب او را تازیانه زنند چرا به حساب آزادها تازیانه نزنند که مقدار آزادی او بیشتر است؟! زید گفت: اگر چنین باشد پس در مورد ارث نیز باید به میزان آزادیش سهم آزاد ببرد. امام علیه السلام به او فرمود: آری همین طور است. زید پاسخی نداشت ولی عثمان طبق گفته زید حکم کرد با این که حجت بر او تمام و حقیقت آشکار شده بود.

در این زمینه مثال های فراوانی وجود دارد که در این کتاب نگنجند و سخن به درازا کشد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۰۰، ۵۰۱، الإرشاد : ۱۰۱، ۱۰۲ - .

**[ترجمه]

«۳۰»

شا، [الإرشاد]: وَ کَانَ مِنْ قَضَایَاهُ علیه السلام بَعْدَ بَیْعَهِ الْعَامَّهِ لَهُ وَ مُضِیِّ عُثْمَانَ عَلَی مَا رَوَاهُ أَهْلُ النَّقْلِ مِنْ حَمَلَهِ الْآثَارِ(۷) أَنَّ امْرَأَهً وَلَدَتْ عَلَی فِرَاشِ زَوْجِهَا وَلَداً لَهُ بَدَنَانِ

ص: ۲۵۷

۱- ۱. فی الإرشاد بعد ذلک: و تعجب منه.

۲- ۲. لانه کان عبدا و من جمله ترکه المیت.

۳- ۳. فی المصدرین: فقال.

۴- ۴. فی الإرشاد« یجلد» فی الموضعین.

۵- ۵. فی الإرشاد: بذکره الکتاب.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۰ و ۵۰۱. الإرشاد للمفید ۱۰۱ و ۱۰۲.

۷- ۷. فی المصدر: و حمله الآثار.

وَ رَأْسَانِ عَلَى حَقْوٍ وَاحِدٍ فَالْتَبَسَ الْأَمْرُ عَلَى أَهْلِهِ أَ هُوَ وَاحِدٌ أَوِ اثْنَانِ فَصَارُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَسْأَلُونَهُ عَنْ ذَلِكَ لِيَعْرِفُوا الْحُكْمَ فِيهِ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام اعْتَبِرُوهُ إِذَا نَامَ ثُمَّ أَنْبِهُوا أَحَدَ الْبَدَنَيْنِ وَ الرَّأْسَيْنِ فَإِنِ انْتَبَهَا جَمِيعاً مَعاً فِي حَالَةٍ وَاحِدَةٍ فَهُمَا إِنْسَانٌ وَاحِدٌ وَ إِنِ اسْتَيْقَظَ أَحَدُهُمَا وَ الْآخَرُ نَائِمٌ فَهُمَا اثْنَانِ وَ حَقُّهُمَا مِنَ الْمِيرَاثِ حَقُّ اثْنَيْنِ.

وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْعَبْدِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: بَيْنَمَا شُرَيْحٌ فِي مَجْلِسِ الْقَضَاءِ إِذْ عَرَضَ لَهُ شَخْصٌ (١) فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا أُمَيَّهَ أَخْلِنِي فَإِنَّ لِي حَاجَةً قَالَ فَأَمَرَ مَنْ حَوْلَهُ أَنْ يَجْفُوا عَنْهُ (٢) فَانْصَرَفُوا وَ بَقِيَ خَاصَّهَ مَنْ حَضَرَ(٣) فَقَالَ لَهُ اذْكُرْ حَاجَتَكَ فَقَالَ يَا أَبَا أُمَيَّهَ إِنَّ لِي مَا لِلرِّجَالِ وَ مَا لِلنِّسَاءِ فَمَا الْحُكْمُ عِنْدَكَ فِيَّ أَ رَجُلٌ أَنَا أَم امْرَأَةٌ فَقَالَ لَهُ قَدْ سَمِعْتُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَضِيَّةً(۴) أَنَا أَذْكُرُهَا خَبِّرْنِي عَنِ الْبَوْلِ مِنْ أَيِّ الْفَرْجَيْنِ يَخْرُجُ قَالَ الشَّخْصُ مِنْ كِلَيْهِمَا قَالَ فَمِنْ أَيِّهِمَا يَنْقَطِعُ قَالَ مِنْهُمَا مَعاً فَتَعَجَّبَ شُرَيْحٌ قَالَ الشَّخْصُ سَأُورِدُ عَلَيْكَ مِنْ أَمْرِي مَا هُوَ أَعْجَبُ قَالَ شُرَيْحٌ مَا ذَاكَ قَالَ زَوَّجَنِي أَبِي عَلَى أَنَّنِي امْرَأَةٌ فَحَمَلْتُ مِنَ الزَّوْجِ وَ ابْتَعْتُ جَارِيَةً تَخْدُمُنِي فَأَفْضَيْتُ إِلَيْهَا فَحَمَلَتْ مِنِّي فَضَرَبَ (۵) شُرَيْحٌ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى مُتَعَجِّباً وَ قَالَ هَذَا أَمْرٌ لَا بُدَّ مِنْ إِنْهَائِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَلَا عِلْمَ لِي بِالْحُكْمِ فِيهِ فَقَامَ وَ تَبِعَهُ الشَّخْصُ وَ مَنْ حَضَرَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَّهَ فَدَعَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام بِالشَّخْصِ فَسَأَلَهُ عَمَّا حَكَاهُ لَهُ شُرَيْحٌ فَاعْتَرَفَ بِهِ فَقَالَ لَهُ مَنْ زَوْجُكَ قَالَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَ هُوَ حَاضِرٌ بِالْمِصْرِ فَدَعَا(۶)

۱- ۱. فی المصدر: اذ جاءه شخص.

۲- ۲. جفا عنه: أعرض. ضد واصله و آنسه. و فی المصدر: أن یخفوا عنه.

۳- ۳. فی المصدر: من حضره.

۴- ۴. فی المصدر: فی ذلک قضیه.

۵- ۵. فی المصدر: قال: فضرب.

۶- ۶. فی المصدر: فدعا به.

وَ سَأَلَ عَمَّا قَالَ فَقَالَ صَدَقَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لَأَنْتَ أَجْرَأُ مِنْ صَائِدِ الْأَسَدِ حَتَّى تُقْدِمَ (۱) عَلَى هَذِهِ الْحَالَهِ ثُمَّ دَعَا قَنْبَراً مَوْلَاهُ فَقَالَ (۲) أَدْخِلْ هَذَا الشَّخْصَ بَيْتاً وَ مَعَهُ أَرْبَعُ نِسْوَهٍ مِنَ الْعُدُولِ وَ مُرْهُنَّ بِتَجْرِيدِهِ وَ عَدِّ أَضْلَاعِهِ بَعْدَ الِاسْتِيثَاقِ مِنْ سَتْرِ فَرْجِهِ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا آمَنُ عَلَى هَذَا الشَّخْصِ الرِّجَالَ وَ النِّسَاءَ فَأَمَرَ أَنْ يُشَدَّ عَلَيْهِ تُبَّانٌ (۳) وَ أَخْلَاهُ فِي بَيْتٍ ثُمَّ وَلَجَهُ وَ عَدَّ أَضْلَاعَهُ وَ كَانَتْ مِنَ الْجَانِبِ الْأَيْسَرِ سَبْعَهٌ وَ مِنَ الْجَانِبِ الْأَيْمَنِ ثَمَانِيَهٌ فَقَالَ هَذَا رَجُلٌ وَ أَمَرَ بِطَمِّ شَعْرِهِ (۴) وَ أَلْبَسَهُ الْقَلَنْسُوَهَ وَ النَّعْلَيْنِ وَ الرِّدَاءَ وَ فَرَّقَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الزَّوْجِ.

وَ رَوَى بَعْضُ أَهْلِ النَّقْلِ: أَنَّهُ لَمَّا ادَّعَى الشَّخْصُ مَا ادَّعَاهُ مِنَ الْفَرْجَيْنِ أَمَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَدْلَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَحْضُرَا بَيْتاً خَالِياً وَ أَحْضَرَ الشَّخْصَ مَعَهُمَا وَ أَمَرَ بِنَصْبِ مِرْآتَيْنِ إِحْدَاهُمَا مُقَابِلَهٌ لِفَرْجِ الشَّخْصِ وَ الْأُخْرَى مُقَابِلَهٌ لِتِلْكَ الْمِرْآهِ وَ أَمَرَ الشَّخْصَ بِالْكَشْفِ عَنْ عَوْرَتِهِ فِي مُقَابَلَهِ الْمِرْآهِ حَيْثُ لَا يَرَاهُ الْعَدْلَانِ وَ أَمَرَ الْعَدْلَيْنِ بِالنَّظَرِ فِي الْمِرْآهِ الْمُقَابِلَهِ لَهَا فَلَمَّا تَحَقَّقَ الْعَدْلَانِ صِحَّهَ مَا ادَّعَاهُ الشَّخْصُ مِنَ الْفَرْجَيْنِ اعْتَبَرَ حَالَهُ بِعَدِّ أَضْلَاعِهِ فَلَمَّا أَلْحَقَهُ بِالرِّجَالِ أَهْمَلَ قَوْلَهُ فِي ادِّعَاءِ الْحَمْلِ وَ أَلْغَاهُ وَ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ وَ جَعَلَ حَمْلَ الْجَارِيَهِ مِنْهُ وَ أَلْحَقَهُ بِهِ.

وَ رَوَوْا: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام دَخَلَ ذَاتَ يَوْمٍ الْمَسْجِدَ فَوَجَدَ شَابّاً حَدَثاً يَبْكِي وَ حَوْلَهُ قَوْمٌ فَسَأَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْهُ فَقَالَ إِنَّ شُرَيْحاً قَضَى عَلَيَّ قَضِيَّهً لَمْ يُنْصِفْنِي (۵) فِيهَا فَقَالَ وَ مَا شَأْنُكَ قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ النَّفَرَ وَ أَوْمَأَ إِلَى نَفَرٍ حُضُورٍ أَخْرَجُوا أَبِي مَعَهُمْ فِي سَفَرٍ فَرَجَعُوا وَ لَمْ يَرْجِعْ أَبِي فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهُ فَقَالُوا مَاتَ فَسَأَلْتُهُمْ عَنْ مَالِهِ الَّذِي اسْتَصْحَبَهُ فَقَالُوا مَا نَعْرِفُ لَهُ مَالًا فَاسْتَحْلَفَهُمْ شُرَيْحٌ وَ تَقَدَّمَ إِلَيَ

۱- ۱. في المصدر: حين تقدم.

۲- ۲. في المصدر: فقال له.

۳- ۳. قال في القاموس(۴: ۲۰۵): التبان كرمان: سراويل صغير يستر العوره المغلظه.

۴- ۴. طم الشعر: جزء.

۵- ۵. في المصدر: و لم ينصفني.

بِتَرْکِ التَّعَرُّضِ لَهُمْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِقَنْبَرٍ اجْمَعِ الْقَوْمَ وَ ادْعُ لِی شُرْطَهَ الْخَمِیسِ ثُمَّ جَلَسَ وَ دَعَا النَّفَرَ وَ الْحَدَثُ مَعَهُمْ ثُمَّ سَأَلَهُ عَمَّا قَالَ فَأَعَادَ الدَّعْوَی وَ جَعَلَ یَبْکِی وَ یَقُولُ أَنَا وَ اللَّهِ أَتَّهِمُهُمْ عَلَی أَبِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَإِنَّهُمْ احْتَالُوا عَلَیْهِ حَتَّی أَخْرَجُوهُ مَعَهُمْ وَ طَمِعُوا فِی مَالِهِ فَسَأَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام الْقَوْمَ فَقَالُوا(۱) کَمَا قَالُوا لِشُرَیْحٍ مَاتَ الرَّجُلُ وَ لَا نَعْرِفُ لَهُ مَالًا فَنَظَرَ فِی وُجُوهِهِمْ ثُمَّ قَالَ مَا ذَا تَظُنُّونَ أَ تَظُنُّونَ أَنِّی لَا أَعْلَمُ مَا صَنَعْتُمْ بِأَبِی (۲) هَذَا الْفَتَی إِنِّی إِذاً لَقَلِیلُ الْعِلْمِ ثُمَّ أَمَرَ بِهِمْ أَنْ یُفَرَّقُوا فَفُرِّقُوا فِی الْمَسْجِدِ وَ أُقِیمَ کُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ إِلَی جَانِبِ أُسْطُوَانَهٍ مِنْ أَسَاطِینِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَعَا عُبَیْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِی رَافِعٍ کَاتِبَهُ یَوْمَئِذٍ فَقَالَ لَهُ اجْلِسْ ثُمَّ دَعَا أَحَداً مِنْهُمْ (۳) فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِی وَ لَا تَرْفَعْ صَوْتَکَ فِی أَیِّ یَوْمٍ خَرَجْتُمْ مِنْ مَنَازِلِکُمْ وَ أَبُو هَذَا الْغُلَامِ مَعَکُمْ فَقَالَ فِی یَوْمِ کَذَا وَ کَذَا فَقَالَ لِعُبَیْدِ اللَّهِ اکْتُبْ ثُمَّ قَالَ لَهُ فِی أَیِّ شَهْرٍ کَانَ قَالَ فِی شَهْرِ کَذَا قَالَ اکْتُبْ ثُمَّ قَالَ فِی أَیِّ سَنَهٍ قَالَ فِی سَنَهِ کَذَا فَکَتَبَ عُبَیْدُ اللَّهِ ذَلِکَ (۴) قَالَ فَبِأَیِّ مَرَضٍ مَاتَ قَالَ بِمَرَضِ کَذَا قَالَ فِی أَیِّ مَنْزِلٍ مَاتَ قَالَ فِی مَوْضِعِ کَذَا قَالَ مَنْ غَسَّلَهُ وَ کَفَّنَهُ قَالَ فُلَانٌ قَالَ فَبِمَ کَفَّنْتُمُوهُ قَالَ بِکَذَا قَالَ فَمَنْ صَلَّی عَلَیْهِ قَالَ فُلَانٌ قَالَ فَمَنْ أَدْخَلَهُ الْقَبْرَ قَالَ فُلَانٌ وَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی رَافِعٍ یَکْتُبُ ذَلِکَ کُلَّهُ فَلَمَّا انْتَهَی إِقْرَارُهُ إِلَی دَفْنِهِ کَبَّرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام تَکْبِیرَهً سَمِعَهَا أَهْلُ الْمَسْجِدِ ثُمَّ أَمَرَ بِالرَّجُلِ فَرُدَّ إِلَی مَکَانِهِ وَ دَعَا بِآخَرَ مِنَ الْقَوْمِ فَأَجْلَسَهُ بِالْقُرْبِ مِنْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ عَمَّا سَأَلَ الْأَوَّلَ عَنْهُ فَأَجَابَ بِمَا خَالَفَ الْأَوَّلَ فِی الْکَلَامِ کُلِّهِ وَ عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی رَافِعٍ یَکْتُبُ ذَلِکَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ سُؤَالِهِ کَبَّرَ تَکْبِیرَهً سَمِعَهَا أَهْلُ الْمَسْجِدِ ثُمَّ أَمَرَ بِالرَّجُلَیْنِ جَمِیعاً أَنْ یُخْرَجَا مِنَ الْمَسْجِدِ نَحْوَ السِّجْنِ فَیُوقَفَ بِهِمَا عَلَی بَابِهِ ثُمَ

۱- ۱. فی المصدر: فقالوا له.

۲- ۲. فی المصدر: بأب هذا الفتی.

۳- ۳. فی المصدر: واحدا منهم.

۴- ۴. فی المصدر: ذلک کله.

دَعَا بِالثَّالِثِ فَسَأَلَهُ عَمَّا سَأَلَ الرَّجُلَيْنِ فَحَكَى خِلَافَ مَا قَالا وَ أَثْبَتَ ذَلِكَ عَنْهُ ثُمَّ كَبَّرَ وَ أَمَرَ بِإِخْرَاجِهِ نَحْوَ صَاحِبَيْهِ وَ دَعَا بِرَابِعِ الْقَوْمِ فَاضْطَرَبَ قَوْلُهُ وَ تَلَجْلَجَ فَوَعَظَهُ وَ خَوَّفَهُ فَاعْتَرَفَ أَنَّهُ وَ أَصْحَابُهُ قَتَلُوا الرَّجُلَ وَ أَخَذُوا مَالَهُ وَ أَنَّهُمْ دَفَنُوهُ فِي مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا بِالْقُرْبِ مِنَ الْكُوفَةِ فَكَبَّرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ أَمَرَ بِهِ إِلَى السِّجْنِ وَ اسْتَدْعَى بِوَاحِدٍ(۱) مِنَ الْقَوْمِ وَ قَالَ لَهُ زَعَمْتَ أَنَّ الرَّجُلَ مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ وَ قَدْ قَتَلْتَهُ اصْدُقْنِي عَنْ حَالِكَ وَ إِلَّا نَكَلْتُ بِكَ فَقَدْ وَضَحَ الْحَقُّ فِي قِصَّتِكُمْ (۲) فَاعْتَرَفَ مَنْ قَتَلَ الرَّجُلَ بِمَا اعْتَرَفَ بِهِ صَاحِبُهُ ثُمَّ دَعَا الْبَاقِينَ فَاعْتَرَفُوا عِنْدَهُ بِالْقَتْلِ وَ سَقَطُوا فِي أَيْدِيهِمْ (۳) وَ اتَّفَقَتْ كَلِمَتُهُمْ عَلَى قَتْلِ الرَّجُلِ وَ أَخْذِ مَالِهِ فَأَمَرَ مَنْ مَضَى مَعَهُمْ (۴) إِلَى مَوْضِعِ الْمَالِ الَّذِي دَفَنُوهُ فَاسْتَخْرَجُوهُ مِنْهُ وَ سَلَّمُوهُ (۵) إِلَى الْغُلَامِ ابْنِ الرَّجُلِ الْمَقْتُولِ: ثُمَّ قَالَ لَهُ مَا

الَّذِي تُرِيدُ قَدْ عَرَفْتَ مَا صَنَعَ الْقَوْمُ بِأَبِيكَ قَالَ أُرِيدُ أَنْ يَكُونَ الْقَضَاءُ بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَدْ عَفَوْتُ عَنْ دِمَائِهِمْ فِي الدُّنْيَا فَدَرَأَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام (۶) حَدَّ الْقَتْلِ وَ أَنْهَكَهُمْ (۷) عُقُوبَةً فَقَالَ شُرَيْحٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَيْفَ هَذَا الْحَكَمُ فَقَالَ لَهُ إِنَّ دَاوُدَ عليه السلام مَرَّ بِغِلْمَانٍ يَلْعَبُونَ وَ يُنَادُونَ بِوَاحِدٍ مِنْهُمْ يَا مَاتَ الدِّينُ قَالَ وَ الْغُلَامُ يُجِيبُهُمْ فَدَنَا دَاوُدُ عليه السلام مِنْهُمْ فَقَالَ لَهُ يَا غُلَامُ مَا اسْمُكَ فَقَالَ اسْمِي مَاتَ الدِّينُ قَالَ لَهُ دَاوُدُ مَنْ سَمَّاكَ بِهَذَا الِاسْمِ قَالَ أُمِّي فَقَالَ دَاوُدُ أَيْنَ أُمُّكَ قَالَ فِي مَنْزِلِهَا قَالَ دَاوُدُ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى

۱- ۱. في المصدر: واحدا.

۲- ۲. في المصدر: في قضيتكم.

۳- ۳. أي ندموا على ما فعلوا.

۴- ۴. في المصدر: فأمر من مضى منهم مع بعضهم اه.

۵- ۵. في المصدر: فاستخرجه منه و سلمه.

۶- ۶. في المصدر: فدرأ عنهم أمير المؤمنين عليه السلام.

۷- ۷. أنهكه: بالغ في عقوبته.

أَمِّکِ فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَيْهَا فَاسْتَخْرَجَهَا مِنْ مَنْزِلِهَا فَخَرَجَتْ فَقَالَ لَهَا يَا أَمَةَ اللَّهِ مَا اسْمُ ابْنِکِ هَذَا قَالَتِ اسْمُهُ مَاتَ الدِّينُ قَالَ لَهَا دَاوُدُ عليه السلام وَ مَنْ سَمَّاهُ بِهَذَا الِاسْمِ قَالَتْ أَبُوهُ قَالَ لَهَا وَ مَا کَانَ سَبَبُ ذَلِکَ قَالَتْ إِنَّهُ خَرَجَ فِی سَفَرٍ لَهُ وَ مَعَهُ قَوْمٌ وَ أَنَا حَامِلٌ بِهَذَا الْغُلَامِ فَانْصَرَفَ الْقَوْمُ وَ لَمْ يَنْصَرِفْ زَوْجِی [(۱)](#) فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهُ قَالُوا مَاتَ فَسَأَلْتُهُمْ عَنْ مَالِهِ فَقَالُوا مَا تَرَکَ مَالًا فَقُلْتُ مَا أَوْصَاکُمْ [(۲)](#) بِوَصِيَّةٍ قَالُوا نَعَمْ يَزْعُمُ [(۳)](#) أَنَّکِ حُبْلَی فَإِنْ وَلَدْتِ جَارِيَةً أَوْ غُلَاماً فَسَمِّيهِ مَاتَ الدِّينُ فَسَمَّيْتُهُ کَمَا وَصَّی وَ لَمْ أُحِبَّ خِلَافَهُ فَقَالَ لَهَا دَاوُدُ عليه السلام فَهَلْ تَعْرِفِينَ الْقَوْمَ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ انْطَلِقِی مَعَ هَؤُلَاءِ يَعْنِی قَوْماً بَيْنَ يَدَيْهِ فَاسْتَخْرِجِيهِمْ مِنْ مَنَازِلِهِمْ فَلَمَّا حَضَرُوا حَکَمَ فِيهِمْ بِهَذِهِ الْحُکُومَهِ فَثَبَتَ عَلَيْهِمُ الدَّمُ وَ اسْتَخْرَجَ مِنْهُمُ الْمَالَ ثُمَّ قَالَ لَهَا يَا أَمَةَ اللَّهِ سَمِّی ابْنَکِ هَذَا بِعَاشَ الدِّينُ [(۴)](#).

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ ثُمَّ إِنَّ الْفَتَی وَ الْقَوْمَ اخْتَلَفُوا فِی مَالِ الْفَتَی کَمْ کَانَ فَأَخَذَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام خَاتَمَهُ وَ جَمِيعَ خَوَاتِيمِ مَنْ عِنْدَهُ ثُمَّ قَالَ أَجِيلُوا[(۵)](#) هَذِهِ السِّهَامَ فَأَيُّکُمْ أَخْرَجَ خَاتَمِی فَهُوَ صَادِقٌ فِی دَعْوَاهُ لِأَنَّهُ سَهْمُ اللَّهِ وَ سَهْمُ اللَّهِ لَا يَخِيبُ [(۶)](#).

- کا، [الکافی] عده من أصحابنا عن أحمد بن أبی عبد الله عن إسحاق بن إبراهيم الکندی عن خالد النوفلی عن الأصبغ بن نباته: مثله [(۷)](#)

۱- ۱. فی المصدر: و لم ينصرف زوجی معهم.

۲- ۲. فی المصدر: فقلت لهم: فهل وصاکم.

۳- ۳. الصحيح کما فی المصدر: زعم.

۴- ۴. الإرشاد للمفيد: ۱۰۲- ۱۰۵.

۵- ۵. من جال يجول، أی أديروا.

۶- ۶. فروع الکافی(المجلد السابع من الطبعه الحديثه): ۳۷۱- ۳۷۳.

۷- ۷. فروع الکافی(المجلد السابع من الطبعه الحديثه): ۳۷۳.

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مرسلا: مثله (۱).

**[ترجمه]از قضاوت‌های آن حضرت بعد از بیعت عموم مردم با او و مرگ عثمان، بر اساس نقل راویان آثار: آورده‌اند که زنی در خانه شوهرش فرزندی زایید که از کمر به بالا دو بدن و دو سر داشت. خانواده‌اش نمی دانستند که آیا یک نفر است یا دو نفر. به حضور علی علیه السلام آمده و از این جریان سؤ ال کردند تا حکم او را بدانند. امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: وقتی که او خوابید او را امتحان کنید به طوری که یکی از بدنها و یکی از سرها را بیدار کنید. اگر هر دو در یک زمان بیدار شدند. آن دو یک انسان است و اگر یکی از آنان بیدار شد و دیگری در خواب بود بدانید که دو شخص هستند و حقشان از ارث به اندازه دو نفر است.

اصبغ بن نباته گفت: درحالی که شریح در محل کار خود مشغول قضاوت بود مردی نزد او حاضر شد و گفت: ای ابا امیه! رازی دارم. می‌خواهم با هم خلوت کنیم چون نمی‌خواهم مردم از آن باخبر شوند. شریح به اطرافیان خود دستور داد تا آنها را تنها گذارند و تنهایشان گذاشتند. به او گفت: چه می‌خواهی بگوئی. گفت: ای ابا امیه من هم آلت تناسلی مردانه دارم و هم آلت تناسلی زنانه. چه حکمی برای من صادر می کنی؟ من مرد هستم یا زن؟ شریح گفت: از امیرمؤمنان قضیه‌ای را در این باره شنیدم که برای تو آن را ذکر می کنم. مرا از ادرارت باخبر کن از کدام دستگاه تناسلیت خارج می‌شود؟ گفت: از هر دوی آنها. شریح گفت: از کدام یک از آنها قطع می‌شود؟ گفت: از هر دوی آنها همزمان با هم. شریح از سخنان او تعجب کرد. مرد ادامه داد: چیزی را برایت خواهم گفت که بیشتر تعجب کنی. شریح گفت: چه چیزی؟ گفت: پدرم مرا به این گمان که زن هستم به ازدواج مردی در آورد و از شوهر حامله شدم و فرزندی به دنیا آوردم اما در عین حال کنیزی را برای کارهای خانه خریدم و با او نزدیکی کردم و از من حامله شد. شریح به نشانه تعجب دستانش را به هم زد و گفت: جواب چنین مسئله… ای را فقط امیرمؤمنان می‌داند باید به او مراجعه کنیم من نمی‌توانم در این زمینه داوری کنم. شریح و آن فرد به حضور امیرمؤمنان علی علیه السلام رفتند. شریح جریان ماجرا را برای حضرت نقل کرد. امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد تا آن فرد حاضر شود. وقتی داخل شد. فرمود: سخنان شریح را تایید می کنی؟ گفت: بله، فرمود: همسر تو کیست؟ گفت: فلانی پسر فلانی- که الان در مصر است- حضرت دنبال همسرش فرستاد و از او در این باره سؤال کرد و او هم تایید کرد. امیرمؤمنان به او فرمود: تو به هنگام آمیزش با چنین شخصی از شکارچی شیر هم شجاعت تر بوده‌ای. سپس غلامش قنبر را فرا خواند و فرمود: این شخص را در اتاقی با چهار زن عادل قرار ده سپس به زنها بگو که او را برهنه کنند زمانی که مطمئن شدی عورت او پوشیده شده است دنده‌هایش را بشمار. مرد (همسرش) گفت: یا امیر مؤمنان! از زنان و مردان، نسبت به این شخص مطمئن نیستم. امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد تا تنکه‌ای پوشد سپس با او در اتاقی خلوت کرد و دنده‌هایش را شمرد از طرف چپ هفت و از طرف راست هشت تا بودند و فرمود: این شخص مرد است سپس دستور داد تا موهایش را ببرند و کلاه و نعلین و رداء بر او پوشید و او را از همسرش جدا کرد.

بعضی از راویان هم روایت فوق را این گونه آورده‌اند: زمانی که شخصی ادعا کرد که آلت تناسلی مردان و زنان را با هم دارد امیرمؤمنان به دو شاهد عادل دستور داد تا در اتاقی با آن شخص خلوت کنند. سپس دستور داد تا دو آینه نصب کنند یکی از آنها مقابل عورت فرد و دیگری مقابل آن آینه. در این حالت به شخص فرمود که عورت خود را بدون آنکه آن دو نفر بینند بیرون آورد و مقابل آینه قرار دهد و به دو شاهد فرمود که از آینه مقابل به عورت او نگاه کنند. وقتی دو شاهد

ادعای آن فرد را تایید کردند امیرمؤمنان این بار دستور داد تا دنده هایش را بشمارند. وقتی شمردند به مردانگی او پی بردند به همین خاطر علی علیه السلام ادعای حاملگی او را رد کرد و در مقابل، بارداری کنیز را به او نسبت داد و همسر او دانست.

همچنین روایت کرده‌اند: روزی امیرمؤمنان علی علیه السّلام وارد مسجد شد. جوانی را دید که در حال گریه کردن است و چند نفر اطرافش را گرفته‌اند و او را از گریه باز می‌دارند. حضرت به سوی او رفت و فرمود : چرا گریه می کنی؟ جوان گفت: شریح قاضی درباره‌ام حکمی کرده که در آن جانب انصاف را رعایت نکرده است؟ حضرت علیه السلام پرسید: چه مشکلی داری؟ جوان گفت: این چند نفر - به چند نفر از حاضران اشاره کرد - پدرم را با خود به مسافرت بردند. آنها از سفر برگشتند ولی او برنگشته است از حال او می‌پرسم می گویند: مرده است. از اموالی که همراهش بود جویا می شوم می گویند: چیزی نداشته است. شریح آنها را قسم داد و چون قسم یاد کردند، گفت: باید شکایتت را پس بگیری و آنها را متهم نکنی. امیرمؤمنان علی علیه السّلام به قنبر فرمود: مظنونان را جمع کن و نیروهای انتظامی را هم فرا خوان. حضرت علیه السلام با آنها شروع به صحبت کردن کرد. از جوان دوباره سؤال کرد. او دوباره شکایت خود را گریه کنان مطرح کرد و گفت: ای امیر مؤمنان! به خدا سوگند من آنها را به قتل پدرم متهم می کنم. آنها با حیله و نیرنگ او را فریب دادند سپس به مال او چشم طمع دوختند و در نهایت او را به قتل رساندند. امیرمؤمنان علیه السلام نظر مظنونان را پرسید. آنها همان سخنانی را که نزد شریح زده بودند تکرار کردند وگفتند: پدر این جوان مرده است و ما چیزی درباره اموال او نمی‌دانیم. آنگاه امیرمؤمنان به صورتهایشان خیره شد و فرمود: چه می گویید آیا خیال می‌کنید که من از جنایتی که بر پدر این جوان روا داشتید آگاه نیستم؟! و اگر اطلاع نداشته باشم نادانم سپس به ماموران دستور داد: آنان را از یکدیگر جدا سازید و هر یک را در کنار ستونی از مسجد نشانید سپس امام علیه السلام کاتب خود، عبدالله بن ابی رافع را فرا خواند و به او فرمود: بنشین و بنویس آنگاه یکی از مظنونان را فرا خواند و به او گفت: مرا باخبر کن و صدایت را بلند نکن: در چه روزی با پدر این جوان خارج شدید؟ گفت: در فلان روز. حضرت به عبدالله فرمود: بنویس، آنگاه فرمود: در چه ماهی بود؟ گفت: در فلان ماه، در چه سالی؟ گفت: در فلان سال، به چه بیماری مُرد؟ گفت: با فلان بیماری. در کجا بودید که پدر این جوان مُرد؟ گفت: در فلان محل. در خانه چه کسی؟ گفت: در خانه فلان. چه کسی او را غسل داد؟ گفت: فلان شخص. چه کسی او را کفن نمود؟ گفت فلان شخص. پارچه کفنش چه بود؟ گفت: فلان پارچه. چه کسی بر او نماز گزارد؟ گفت: فلان شخص. چه کسی با او وارد قبر گردید؟ گفت: فلان شخص. عبدالله تمام این موارد را نوشت.

وقتی اقرار مظنون اول به دفن پدر جوان رسید حضرت صدایش به تکبیر بلند شد و افرادی که در مسجد بودند صدای تکبیر او را شنیدند و همگی تکبیر گفتند آنگاه دستور داد تا او را به جایش برگرداندند و متهم دوم را فرا خواند و مقابل خود نشانید. همان سؤال ها را از او پرسید اما جواب‌های او مخالف با متهم اول بود و عبیدالله همه آنها را نوشت. وقتی بازجوئی از نفر دوم تمام شد حضرت دوباره تکبیر گفت و اهل مسجد هم همگی تکبیر گفتند. آنگاه حضرت دستور داد تا آن دو مرد را از مسجد بیرون و به طرف زندان برند و جلوی درِ آن نگه‌شان دارند. حضرت سومی را فراخواند و همان سؤالات را مطرح کرد اما جواب‌های او در تضاد با جواب های دو نفر اول بودند. امیرمؤمنان علیه السلام سخنان او را نیز ثبت کرد و آنگاه تکبیر سر داد و دستور داد تا او را هم به دوستانش ملحق کنند. نفر چهارم را فرا خواند. پریشانی در سخنان او پیدا بود و به لکنت افتاد. حضرت او را پند داد و ترساند تا اینکه اعتراف کرد که پدر آن جوان را کشته‌اند و مالش را به سرقت بردند و وی را در

مکانی نزدیک کوفه دفن کردند. امیرمؤمنان تکبیر سر داد و دستور داد تا او را هم به زندان برند. امیرمؤمنان یکی از زندانیان را فرا خواند و به او گفت: آیا گمان می کنی که پدر این جوان به مرگ طبیعی مرده است. تو او را کشته‌ای اعتراف کن و گرنه تو را رسوا خواهم کرد. همه چیز برایم روشن است. او هم همچون دوستش اعتراف کرد. آنگاه حضرت دو نفر دیگر را هم فراهم خواند و همگی به قتل و دزدیدن مال مقتول اعتراف کردند و اظهار ندامت و پشیمانی کردند. آنگاه امیرمؤمنان دستور داد تا شخصی همراه آنها برود و مالی را که مخفی کرده بودند بیرون آورند و به جوان تقدیم کنند .

امیرمؤمنان علیه السلام به جوان فرمود: الان دیگر چه می‌خواهی؟ قاتلان پدرت را شناختی. جوان گفت: می خواهم که قضاوت بین من و آنها در پیشگاه خداوند باشد. در دنیا از خون آنها گذشتم. این گونه بود که حضرت از قصاص آنها خوداری کرد و به مجازات سنگین آنها اکتفا کرد.

شریح گفت: ای امیر مؤمنان! چگونه به این حکم رسیدی؟ حضرت علیه السلام فرمود: حضرت داوود در حالی که از کوچه‌ای عبور می‌کرد به بچه هایی برخورد کرد که در حال بازی کردن بودند. آنها یکی از دوستان خود را «مات الدین» (دین مرده) صدا می زدند. داوود آن کودک را صدا زد و فرمود اسمت چیست ؟ گفت مات الدین. فرمود : چه کسی تو را به این اسم نامیده است؟گفت: مادرم، داوود فرمود: مادرت کجاست؟ گفت: در منزل است. داوود نزد مادر کودک رفت و نام فرزندش را پرسید؟ زن گفت : مات الدین. فرمود: چه کسی او را مات الدین نام گذاشت؟ گفت: پدرش، داوود علتش را پرسید؟ مادر گفت: چندی پیش که این پسر را در شکم داشتم، پدرش به اتفاق چند نفر به سفر رفته بود همراهانش برگشتند ولی او بر نگشت. از حالش جویا شدم گفتند مرده است، گفتم: اموالی به جا نگذاشته است. گفتند چیزی نداشته است. گفتم وصیتی نکرده است؟ گفتند چون می‌دانست تو آبستنی، وصیت کرد فرزندت را چه پسر و چه دختر مات الدین نام گذاری. من هم بنا به وصیتی که شوهرم کرده بود پسرم را به این اسم نامیدم و نمی‌خواستم خلاف آن عمل کنم. داوود فرمود: همراهان شوهرت را می‌شناسی؟ گفت: آری. فرمود: با اینان برو – افرادی که مقابل او بودند – و آنان را از خانه‌هایشان بیرون بیاور. چون حاضر شدند، حضرت داوود هم همین حکم را بین آنان اجراء کرد و خونبها و اموال مقتول را برایشان ثابت نمود و به زن فرمود: ای کنیز خدا! فرزندت را عاش الدین (دین زنده) نام گذاری کن – . الإرشاد:۱۰۲– ۱۰۵ – .

کافی: از امام جعفر صادق علیه السلام مانند آن را آورده است اما این جملات را هم به آن اضافه کرده: زمانی که خواستند مال مقتول را بپردازند جوان و قاتلان بر سر مقدار مال دچار اختلاف شدند. امیرمؤمنان علیه السلام انگشتر خود و انگشترهای آنان را گرفت و فرمود: آنها را مخلوط کنید و هر کدامتان که انگشتر مرا بیرون آورد در ادعایش راست گفته است زیرا انگشتر من سهم خداست و سهم خدا به هدف می‌خورد واشتباه در آن راه ندارد – . الکافی ۶ : ۳۷۱-۳۷۳ – .

در کافی احمد بن ابی عبد الله از اسحاق بن ابراهیم کندی از خالد نوفلی مانند آن را آورده است – . الکافی ۶ : ۳۷۳ – .

مناقب ابن شهر آشوب هم مانند آن را آورده است – . مناقب آل ابی طالب ۱ : ۵۰۷ – .

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] شا، [الإرشاد] وَ رُوِيَ: أَنَّ امْرَأَةً هَوَتْ غُلَاماً فَدَعَتْهُ إِلَى نَفْسِهَا(۲) فَامْتَنَعَ الْغُلَامُ فَمَضَتْ وَ أَخَذَتْ بَيْضَةً وَ أَلْقَتْ بَيَاضَهَا عَلَى ثَوْبِهَا ثُمَّ عَلَّقَتْ بِالْغُلَامِ وَ رَفَعَتْهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ قَالَتْ إِنَّ هَذَا الْغُلَامَ كَابَرَنِي عَلَى نَفْسِي وَ قَدْ فَضَحَنِي ثُمَّ أَخَذَتْ ثِيَابَهَا فَأَرَتْ بَيَاضَ الْبَيْضِ وَ قَالَتْ مَاؤُهُ (۳) عَلَى ثَوْبِي فَجَعَلَ الْغُلَامُ يَبْكِي وَ يَتَبَرَّأُ مِمَّا ادَّعَتْهُ وَ يَحْلِفُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لِقَنْبَرٍ مُرْ مَنْ يُغْلِي مَاءً حَتَّى يَشْتَدَّ حَرَارَتُهُ ثُمَّ لْتَأْتِنِي (۴) بِهِ عَلَى حَالِهِ فَجِيءَ بِالْمَاءِ فَقَالَ أَلْقُوهُ عَلَى ثَوْبِ الْمَرْأَةِ فَأَلْقَوْهُ عَلَيْهِ فَاجْتَمَعَ بَيَاضُ الْبَيْضِ وَ الْتَأَمَ فَأَمَرَ بِأَخْذِهِ وَ دَفَعَهُ إِلَى رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ تَطَعَّمَاهُ (۵) وَ الْفِظَاهُ فَطَعِمَاهُ فَوَجَدَاهُ بَيْضاً فَأَمَرَ بِتَخْلِيَةِ الْغُلَامِ وَ جَلَدَ الْمَرْأَةَ عُقُوبَةً عَلَى ادِّعَائِهَا الْبَاطِلَ (۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب، إرشاد: زنی عاشق پسری شد و او را به نزدیکی با خود دعوت کرد اما جوان نپذیرفت. زن سفیده ی تخم مرغ بر دامن خود ریخته و آن را به جوان نسبت داد و شکایت نزد امیرمؤمنان علیه السلام برد و گفت: که این جوان به زور با من آمیزش کرد و بی آبرویم گردانید. جوان شروع به گریه کردن کرد و آنچه را که زن به او نسبت داد رد و اظهار بی گناهی کرد و سوگند یاد کرد که مرتکب گناهی نشده است. علی علیه السلام به غلامش قنبر گفت: دستور بده آب جوشانی را حاضر کنند و آن را نزد من آر، وقتی آب را آوردند حضرت دستور داد تا دامن را در آن بیندازند. سفیدی در یک جا جمع شد. آنگاه حضرت علیه السلام دستور داد تا دو نفر از یارانش آن را مزه و تف کنند، هر دوی آنها اعتراف کردند که طعم تخم مرغ را می‌دهد اینگونه بود که امیرمؤمنان علیه السلام جوان را تبرئه کرد و زن را به خاطر ادعای باطلش تازیانه زد - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۸، الإرشاد: ۱۰۵ - .

**[ترجمه]

«۳۲»

شا، [الإرشاد] وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَجَّاجِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى يَقُولُ: لَقَدْ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِقَضِيَّةٍ مَا سَبَقَهُ إِلَيْهَا أَحَدٌ وَ ذَلِكَ أَنَّ رَجُلَيْنِ اصْطَحَبَا فِي سَفَرٍ فَجَلَسَا يَتَغَدَّيَانِ (۷) فَأَخْرَجَ أَحَدُهُمَا خَمْسَةَ أَرْغِفَةٍ وَ أَخْرَجَ الْآخَرُ ثَلَاثَةً فَمَرَّ بِهِمَا رَجُلٌ فَسَلَّمَ فَقَالا لَهُ الْغَدَاءَ فَجَلَسَ يَأْكُلُ مَعَهُمَا فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ أَكْلِهِ رَمَى إِلَيْهِمَا ثَمَانِيَةَ دَرَاهِمَ وَ قَالَ لَهُمَا هَذَا(۸) عِوَضُ مَا أَكَلْتُ مِنْ طَعَامِكُمَا فَاخْتَصَمَا وَ قَالَ صَاحِبُ الثَّلَاثَةِ هَذَا(۹) نِصْفَانِ بَيْنَنَا فَقَالَ صَاحِبُ الْخَمْسَةِ بَلْ لِي خَمْسَةٌ وَ لَكَ ثَلَاثَةٌ فَارْتَفَعَا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ قَصَّا

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۷.

۲- ۲. فی المصدر: فراودته عن نفسه.

۳- ۳. فی المصدر: هذا ماؤه.

۴- ۴. فی المصدر: لیأتنی.

۵- ۵. فی المصدر: أطعماه.

۶- ۶. المناقب ۱: ۴۹۸. الإرشاد: ۱۰۵. و اللفظ له.

۷- ۷. فی المصدر؟ یتغدیان.

۸- ۸. فی المصدر: هذه.

۹- ۹. فی المصدر: هذه.

عَلَيْهِ الْقِصَّهَ فَقَالَ لَهُمَا هَذَا أَمْرٌ فِيهِ دَنَاءَهٌ وَ الْخُصُومَهُ غَيْرُ جَمِيلَهٍ فِيهِ وَ الصُّلْحُ أَحْسَنُ فَقَالَ صَاحِبُ الثَّلَاثَهِ أَرْغِفَهٍ لَسْتُ أَرْضَى إِلَّا بِمُرِّ الْقَضَاءِ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِذَا كُنْتَ لَا تَرْضَى إِلَّا بِمُرِّ الْقَضَاءِ فَإِنَّ لَکَ وَاحِداً مِنْ ثَمَانِيَهٍ وَ لِصَاحِبِکَ سَبْعَهً فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ كَيْفَ صَارَ هَذَا هَكَذَا فَقَالَ لَهُ أُخْبِرُکَ أَ لَيْسَ كَانَ لَکَ ثَلَاثَهُ أَرْغِفَهٍ قَالَ بَلَى وَ لِصَاحِبِکَ خَمْسَهٌ قَالَ بَلَى قَالَ هَذِهِ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ ثُلُثاً أَكَلْتَ أَنْتَ ثَمَانِيَهً وَ صَاحِبُکَ ثَمَانِيَهً وَ الضَّيْفُ ثَمَانِيَهً فَلَمَّا أَعْطَاكُمُ الثَّمَانِيَهَ كَانَ لِصَاحِبِکَ سَبْعَهً وَ لَکَ وَاحِدٌ(۱) فَانْصَرَفَ الرَّجُلَانِ عَلَى بَصِيرَهٍ مِنْ أَمْرِهِمَا فِي الْقَضِيَّهِ(۲).

کا، [الکافی] محمد بن یحیی عن أحمد بن محمد و علی بن إبراهیم عن أبیه عن ابن محبوب: مثله (۳).

**[ترجمه]إرشاد: ابن ابی لیلی گوید: امیرمؤمنان در قضیه‌ای به گونه‌ای داوری کرد که تا کنون کسی این گونه داوری نکرده است: دو نفر مرد هم سفر شدند. ظهر در جائی برای نهار نشستند. یکی از آنان پنج گرده نان از سفره خود بیرون آورد و دیگری سه گرده نان، مردی از آنجا عبور کرد و او را دعوت به خوردن غذا کردند، او نیز کنار سفره آنان نشست و از آن غذا خورد. مرد رهگذر پس از خوردن غذا و هنگام خداحافظی، هشت درهم به آنان داد و گفت: این هشت درهم را به جای آنچه خوردم به شما می‌دهم. آن دو نفر در تقسیم پول به نزاع پرداختند، صاحب سه نان می گفت: نصف هشت درهم مال من است و نصف آن مال تو. ولی صاحب پنج نان می گفت: پنج درهم آن مال من است و سه درهم آن مال تو است. آنان دعوا و اختلاف خود را نزد علی علیه السلام آوردند و وی را از ماجرا خبر دار کردند. حضرت به آنان فرمود: نزاع در چنین مسائلی نشانه فرومایگی و پستی است، صلح و سازش بهتر است. بروید و سازش کنید. صاحب سه نان گفت: من راضی نمی شوم مگر آنکه شما در این باره قضاوت کنید. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: اکنون که تو حاضر به سازش نیستی و حقیقت را می‌خواهی بدان که حق تو از آن هشت درهم یک درهم است. او گفت: سبحان اللّه! چطور حقیقت این گونه است؟! حضرت فرمود: برایت توضیح می‌دهم: آیا تو صاحب سه نان نبودی؟ گفت: بله من صاحب سه نان بودم؟ علی علیه السلام فرمود: رفیق تو صاحب پنج نان بود؟ گفت: آری. امیرمؤمنان فرمود: این هشت نان، ۲۴ ثلثِ نان می‌شود که سه نفر از آن خورده‌اند. تو و رفیقت و آن مهمان هر کدام ۸ ثلثِ نان خورده اید. حال که آن مهمان هشت درهم به شما دو نفر داده هفت درهم آن مال رفیق تو است و یک درهم آن مال تو - . یعنی اگر هر نان را به ۳ قسمت مساوی تقسیم کنیم اینگونه می شود که صاحب سه نان، ۹ تکه نان داشته که ۸ تایش را خودش خورده و ۱ تکه به مهمان رسیده و صاحب پنج نان، ۱۵ تکه نان داشته که ۸ تکه را خودش خورده و ۷ تکه را به مهمان داده. بنابراین به ترتیب یک هشتم و هفت هشتمِ مجموع خوراک مهمان را تأمین کرده اند پس به همین نسبت از ۸ درهم او به ایشان می رسد. ۱درهم به اولی و ۷ درهم به دومی. و البته این در صورتی است که هر سه به یک میزان خورده باشند چنانچه در نقل کافی حضرت این مطلب را از آنها سؤال می کند و آنها تصدیق می نمایند. (مترجم) - .

آن دو مرد که به حقیقت پی بردند از محضر علی علیه السلام رفتند - . الإرشاد:۱۰۵، ۱۰۶ - .

در کافی به نقل از ابن محبوب مانند آن ذکر شده است - . الکافی ۷ : ۴۲۷ - .

**[ترجمه]

شاء، [الإرشاد] وَ رَوَى عُلَمَاءُ أَهْلِ السِّيَرِ:(۴) أَنَّ أَرْبَعَهَ نَفَرٍ شَرِبُوا الْمُسْكِرَ عَلَى عَهْدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَسَكِرُوا فَتَبَاعَجُوا(۵) بِالسَّكَاكِينِ وَ نَالَ الْجِرَاحُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ وَ رُفِعَ خَبَرُهُمْ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَمَرَ بِحَبْسِهِمْ حَتَّى يُفِيقُوا فَمَاتَ فِي السِّجْنِ مِنْهُمُ اثْنَانِ وَ بَقِيَ اثْنَانِ فَجَاءَ قَوْمُ الِاثْنَيْنِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالُوا أَقِدْنَا(۶) يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ هَذَيْنِ النَّفْسَيْنِ فَإِنَّهُمَا قَتَلَا صَاحِبَيْنَا فَقَالَ لَهُمْ وَ مَا عِلْمُكُمْ بِذَلِكَ وَ لَعَلَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا قَتَلَ صَاحِبَهُ قَالُوا لَا نَدْرِي فَاحْكُمْ فِيهَا(۷) بِمَا عَلَّمَكَ اللَّهُ فَقَالَ دِيَهُ الْمَقْتُولَيْنِ عَلَى قَبَائِلِ الْأَرْبَعَهِ بَعْدَ مُقَاصَّهِ الْحَيَّيْنِ مِنْهُمَا بِدِيَهِ جِرَاحِهِمَا وَ كَانَ ذَلِكَ هُوَ الْحُكْمَ الَّذِي لَا طَرِيقَ إِلَى الْحَقِّ فِي الْقَضَاءِ سِوَاهُ

ص: ۲۶۴

۱- ۱. فی المصدر: واحده.

۲- ۲. الإرشاد للمفید: ۱۰۵ و ۱۰۶.

۳- ۳. فروع الکافی(المجلد السابع من الطبعه الحدیثه): ۴۲۷ و ۴۲۸.

۴- ۴. فی المصدر: علماء السیر.

۵- ۵. بعج البطن: شقه.

۶- ۶. أقاد القاتل بالقتیل: قتله به قودا أی بدلا منه.

۷- ۷. فی المصدر: فیهم.

أَ لَا تَرَى أَنَّهُ لَا بَيِّنَهَ عَلَى الْقَاتِلِ تَفَرُّدِهِ مِنَ الْمَقْتُولِ وَ لَا بَيِّنَهَ عَلَى الْعَمْدِ فِي الْقَتْلِ فَلِذَلِكَ كَانَ الْقَضَاءُ فِيهِ عَلَى حُكْمِ الْخَطَاءِ فِي الْقَتْلِ وَ اللَّبْسِ فِي الْقَاتِلِ دُونَ الْمَقْتُولِ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ سِتَّهَ نَفَرٍ نَزَلُوا الْفُرَاتَ فَتَعَاطَوْا فِيهِ لَعِباً فَغَرِقَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ فَشَهِدَ اثْنَانِ عَلَى ثَلَاثَهٍ مِنْهُمْ أَنَّهُمْ غَرَّقُوهُ وَ شَهِدَ الثَّلَاثَهُ عَلَى الِاثْنَيْنِ أَنَّهُمَا غَرَّقَاهُ فَقَضَى عليه السلام بِالدِّيَهِ أَخْمَاساً عَلَى الْخَمْسَهِ نَفَرٍ ثَلَاثَهَ أَخْمَاسٍ مِنْهَا عَلَى الِاثْنَيْنِ بِحِسَابِ الشَّهَادَهِ عَلَيْهِمَا وَ خُمُسَانِ عَلَى الثَّلَاثَهِ بِحِسَابِ الشَّهَادَهِ أَيْضاً وَ لَمْ يَكُنْ فِي ذَلِكَ قَضِيَّهٌ أَحَقُّ بِالصَّوَابِ مِمَّا قَضَى بِهِ عليه السلام(۱).

**[ترجمه]إرشاد: در زمان خلافت اميرمؤمنان عليه السلام به آن حضرت گزارش رسيد كه چهار نفر در حال مستى يكديگر را با كارد مجروح نموده اند. امام عليه السلام دستور داد آنان را دستگير كنند تا پس از هشيارى به وضعشان رسيدگى كند. دو نفر از آنان جان سپردند. اولياى مقتولين نزد اميرمؤمنان عليه السلام آمده و خواستار قصاص از زندگان شدند، آن حضرت به آنان فرمود: شما از كجا مى دانيد كه اين دو نفر زنده آنها را كشته اند و شايد خودشان يكديگر را مجروح نموده و مرده اند؟

گفتند: نمى دانيم، پس شما خودتان با استفاده از دانشى كه خداوند به شما عطا كرده است حكم كنيد.امام عليه السلام فرمود: ديه آن دو مقتول به عهده هر چهار قبيله است و بعد از اخراج ديه زخمهاى دو نفر زخمى باقيمانده به اولياى آن دو مقتول تعلق مى گيرد. در اين جا تنها از اين طريق است كه مى‌توان به درستى حكم كرد. مگر نمى بينيد كه در اينجا بينه‌اى وجود ندارد كه قاتل را از مقتول جدا كند و همچنان كه بينه اى در وجود عمد در قتل وجود ندارد؟ بنابرين قضاوت بر پايه وجود خطاى در قتل و مخفى ماندن قاتل و نه مقتول است.

آورده‌اند كه شش نفر در فرات مشغول بازى كردن بودند كه يكى از آنها غرق شد. دو نفر از آنها بر عليه سه نفر ديگر شهادت دادند كه آنها او را غرق كرده‌اند و آن سه نفر هم بر عليه آن دو نفر شهادت دادند. قضاوت خود را نزد اميرمؤمنان عليه السلام بردند. حضرت ديه او را به پنج قسمت مساوى تقسيم نمود. دو قسمت به عهده آن سه نفرى كه دو نفر عليه ايشان گواهى داده بودند و سه قسمت به عهده آن دو نفرى كه سه نفر عليه ايشان گواهى داده بودند. ملاحظه كنيد كه در اين زمينه قضاوتى بهتر از قضاوت اميرمؤمنان عليه السلام وجود ندارد - . الإرشاد :۱۰۶ - .

**[ترجمه]

«۳۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] شا، [الإرشاد] وَ رَوَوْا: أَنَّ رَجُلًا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَوَصَّى بِجُزْءٍ مِنْ مَالِهِ وَ لَمْ يُعَيِّنْهُ فَاخْتَلَفَ الْوُرَّاثُ فِي ذَلِكَ بَعْدَهُ وَ تَرَافَعُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَضَى عَلَيْهِمْ بِإِخْرَاجِ السُّبُعِ مِنْ مَالِهِ وَ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِكُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ (۲) وَ قَضَى عليه السلام فِي رَجُلٍ وَصَّى عِنْدَ الْمَوْتِ بِسَهْمٍ مِنْ مَالِهِ وَ لَمْ يُبَيِّنْهُ فَلَمَّا مَضَى اخْتَلَفَ الْوَرَثَهُ فِي مَعْنَاهُ فَقَضَى عَلَيْهِمْ بِإِخْرَاجِ الثُّمُنِ مِنْ مَالِهِ وَ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى جَلَّ ذِكْرُهُ إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ (۳) إِلَى آخِرِ الْآيَهِ وَ هُمْ ثَمَانِيَهُ أَصْنَافٍ لِكُلِّ صِنْفٍ مِنْهُمْ سَهْمٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ وَ قَضَى عليه السلام فِي رَجُلٍ وَصَّى فَقَالَ أَعْتِقُوا عَنِّي كُلَّ عَبْدٍ قَدِيمٍ فِي

مِلْکِی فَلَمَّا مَ-اتَ مَا یَعْرِفُ (۴) الْوَصِ-یُّ مَا یَصْ-نَعُ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ یُعْتَقُ عَنْهُ کُلُّ عَبْدٍ مَلَکَهُ سِ-تَّهَ أَشْ-هُرٍ وَ تَلَا قَوْلَهُ جَلَّ اسْ-مُهُ وَ الْقَمَرَ قَدَّرْناهُ مَنازِلَ حَتَّی عادَ کَالْعُرْجُونِ الْقَدِیمِ (۵) وَ قَدْ ثَبَتَ أَنَّ الْعُرْجُونَ إِنَّمَا یَنْتَهِی إِلَی الشَّبَهِ بِالْهِلَالِ فِی تَقْوِیسِهِ بَعْدَ سِتَّهِ

۱- ۱. الإرشاد للمفید: ۱۰۶.

۲- ۲. سوره الحجر: ۴۴.

۳- ۳. سوره التوبه: ۶۰.

۴- ۴. فی المصدر: لم یعرف.

۵- ۵. سوره یس: ۳۹.

أَشْهُرٍ مِنْ أَخْذِ الثَّمَرَهِ مِنْهُ وَ قَضَى عليه السلام فِي رَجُلٍ نَذَرَ أَنْ يَصُومَ حِيناً وَ لَمْ يُعَيِّنْ (۱) وَقْتاً بِعَيْنِهِ أَنْ يَصُومَ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ تَلَا قَوْلَهُ عَزَّ وَ جَلَ تُؤْتِي أُكُلَها كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّها(۲) وَ ذَلِكَ فِي سِتَّهِ أَشْهُرٍ(۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب، إرشاد: روايت كردند كه مردى در حالت احتضار وصيت كرد كه «جزئى» از مالش را – كه آن را معين نكرد – صدقه دهند. وارثان بعد از مرگ او در اين باره دچار اختلاف شدند و قضاوت نزد اميرمؤمنان عليه السلام بردند. وى فرمود: يک هفتم از مال او را خارج كنيد چرا كه خداوند متعال مى فرمايد: «لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِكُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُوم – . حجر/۴۴ – » { [دوزخى] كه براى آن هفت در است، و از هر درى جزئى معين از آنان [وارد مى شوند]}.

مردى به هنگام مرگ وصيت كرد كه «سهمى» از مالش را – كه آن را معين نكرد – ببخشند. وارثان بعد از مرگ او دچار اختلاف شدند و قضاوت نزد على عليه السلام بردند، حضرت دستور داد تا يک هشتم از مالش را ببخشند و اين آيه را خواندند: «إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ... – . توبه/۶۰ – » {صدقات تنها به تهيدستان و بينوايان و...اختصاص دارد} به اين معنا كه آنها هشت صنف هستند و به هر كدام از آنها «سهمى» از صدقه اختصاص داده مى‌شود.

مردى وصيت كرد كه بعد از مرگش تمام بردگان قديمى او را آزاد كنند. وصىّ او بعد از مرگش نمى‌دانست چگونه وصيت او را اجرا كند. وى نزد اميرمؤمنان رفت و راهنمايى خواست. حضرت فرمود: تمام بندگانى را كه شش ماه بنده او بوده‌اند آزاد كن و اين آيه را خواند«وَ الْقَمَرَ قَدَّرْناهُ مَنازِلَ حَتَّى عادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيم – . يس/۳۹ – » {و

براى ماه منزلهايى معين كرده ايم تا چون شاخک خشک خوشه خرما برگردد}و ثابت شده است كه شاخک خوشه خرما بعد از شش ماه خشكيده و كج شده و به شكل هلال ماه در مى‌آيد.

مردى نذر كرده بود كه «حين»ى(زمانى) را روزه بگيرد اما آن را مشخص نكرده بود حضرت فرمود كه شش ماه بايد روزه بگيرد و اين آيه را خواند: «تُؤْتِي أُكُلَها كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّها – . ابراهيم / ۲۵ – » {

ميوه هايش را هر دم به اذن پروردگارش مى‌دهد} كه اين ميوه دادن در شش ماه است – . مناقب ۱: ۵۰۹، الإرشاد: ۱۰۶،۱۰۷ . –

**[ترجمه]

«۳۵»

شا، [الإرشاد]: وَ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ (۴) يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّهُ كَانَ بَيْنَ يَدَيَّ تَمْرٌ فَبَدَرَتْ زَوْجَتِي فَأَخَذَتْ مِنْهُ وَاحِدَهً فَأَلْقَتْهَا فِي فِيهَا فَحَلَفْتُ أَنَّهَا لَا تَأْكُلُهَا وَ لَا تَلْفِظُهَا فَقَالَ عليه السلام تَأْكُلُ نِصْفَهَا وَ تَرْمِي نِصْفَهَا وَ قَدْ تَخَلَّصْتَ مِنْ يَمِينِكَ وَ قَضَى عليه السلام فِي رَجُلٍ ضَرَبَ امْرَأَهً فَأَلْقَتْ عَلَقَهً أَنَّ عَلَيْهِ دِيَتَهَا أَرْبَعِينَ دِيناراً وَ تَلَا قَوْلَهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَهٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْناهُ نُطْفَهً فِي قَرارٍ مَكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَهَ عَلَقَهً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَهَ مُضْغَهً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَهَ عِظاماً فَكَسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ (۵) ثُمَّ قَالَ فِي النُّطْفَهِ عِشْرُونَ دِينَاراً وَ فِي الْعَلَقَهِ أَرْبَعُونَ دِينَاراً وَ فِي الْمُضْغَهِ سِتُّونَ دِينَاراً وَ فِي

الْعَظْمِ قَبْلَ أَنْ يَسْتَوِیَ خَلْقاً ثَمَانُونَ دِينَاراً وَ فِی الصُّورَهِ قَبْلَ أَنْ تَلِجَهَا الرُّوحُ مِائَهُ دِينَارٍ وَ إِذَا وَلَجَتْهَا الرُّوحُ كَانَ فِيهِ (۶) أَلْفُ دِينَارٍ.

فهذا طرف من ذكر قضاياه عليه السلام(۷) و أحكامه الغريبه التی لم يقض بها أحـد قبله و لا عرفها من العامه و الخاصه أحد إلا عنه (۸) و اتفقت عترته على العمل

۱- ۱. فی المصدر: و لم يسم.

۲- ۲. سوره إبراهيم: ۲۵.

۳- ۳. المناقب ۱: ۵۰۹. الإرشاد: ۱۰۶ و ۱۰۷. و اللفظ له. و فيه: و ذلک فی كل سته أشهر.

۴- ۴. فی المصدر: فقال له.

۵- ۵. سوره المؤمنون: ۱۴.

۶- ۶. فی المصدر: فاذا والجتها الروح كان فيها اه.

۷- ۷. فی المصدر: من قضاياه.

۸- ۸. فی المصدر: و لا عرفها أحد من العامّه و الخاصّه و لا أخذ الا عنه.

بهـا و لو منی (۱) غيره بـالقول فيهـا لظهر عجزه عن الحق فی ذلـک کمـا ظهر فيمـا هو أوضـح منه و فيمـا أثبتناه من قضاياه علی الاختصار کفايه فيما قصدناه إن شاء الله (۲).

**[ترجمه]إرشـاد: مردی نزد اميرمؤمنـان عليه السـلام آمـد و گفت: ای امير مؤمنـان! مقـابلم خرما بود. همسـرم يکی از آنها را برداشت و به دهـانش گـذاشت. سوگنـد يـاد کردم که نبايـد آن را بخورد و نه دور بريزيـد. چه حکمی در اين زمينه می‌دهی؟ حضرت فرمود: نصفی از آن را بخورد و نصف ديگر را دور بريزد و اين گونه از سوگندت رهايی يافته‌ای.

مردی زنی را زد به طوری که جنين او را که در حالت علقه (خون بسته) بود انداخت. حضرت علی عليه السلام فرمود که بايد ديه آن را که چهل دينار است پرداخت کنـد و اين آيه را خواند: «وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَهٍ مِنْ طِينٍ* ثُمَّ جَعَلْناهُ نُطْفَهً فِی قَرارٍ مَكِينٍ* ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَهَ عَلَقَهً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَهَ مُضْغَهً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَهَ عِظاماً فَكَسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ - . مومنون/ ۱۳-۱۴ - »{و به يقين انسان را از عصاره ای از گل آفريديم. سپس او را [به صورت] نطفه ای در جايگاهی اسـتوار قرار داديم. آنگاه نطفه را به صورت علقه درآورديم پس آن علقه را [به صورت] مضـغه گردانيـديم و آنگاه مضـغه را اسـتخوانهايی ساختيم بعد اسـتخوانها را با گوشتی پوشانيديم آنگاه [جنين را در] آفرينشـی ديگر پديد آورديم آفرين باد بر خدا که بهترين آفرينندگان است}. سپس فرمود: ديه نطفه بيست دينار، علقه چهل دينار، مضـعه شـصت دينار، استخوان قبـل از اينکه صورت به خود گيرد هشـتاد دينار، صورت قبل از آنکه روح در آن بدمـد صـد دينار و بعـد از آنکه روح در آن دميد هزار دينار است.

اين بخشی از قضاوت ها و احکام شگفت انگيز علی عليه السلام است که قبل از او کسی آنها را بيان نکرد و هيچ کس از عامه گرفته تـا خـاصه آنهـا را کشف نکرد. عترت او همگی بر عمل به اين احکام اتفاق نظر داشـتند و مطمئنا اگر غير از او در چنين آزمايشـهايی قرار می‌گرفت نـاتوانی او هويـدا می‌شـد همچنـان که در راحت تر از اينهـا هم نمايـان گشت، آنچه که تـا کنـون درباره قضاوت‌های او ذکر و اثبات کرديم برای آنچه که در پی آن هستم کفايت می‌کند - . الإرشاد : ۱۰۷ - .

**[ترجمه]

«۳۶»

يـل، [الفضائـل لابـن شاذان] رُوِیَ: أَنَّ امْرَأَهً تَرَكَتْ طِفْلًا ابْنَ سِتَّهِ أَشْهُرٍ عَلَی سَطْحٍ فَمَشَی الطِّفْلُ يَحْبُو حَتَّی خَرَجَ مِنَ السَّطْحِ وَ جَلَسَ عَلَی رَأْسِ الْمِيزَابِ فَجَاءَتْ أُمُّهُ عَلَی السَّطْحِ فَمَا قَدَرَتْ عَلَيْهِ فَجَاءُوا بِسُلَّمٍ وَ وَضَعُوهُ عَلَی الْجِدَارِ فَمَا قَدَرُوا عَلَی الطِّفْلِ مِنْ أَجْلِ طُولِ الْمِيزَابِ وَ بُعْدِهِ عَنِ السَّطْحِ وَ الْأُمُّ تَصِيحُ وَ أَهْلُ الصَّبِيِّ يَبْكُونَ وَ كَانَ فِی أَيَّامِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَجَاءُوا إِلَيْهِ فَحَضَرَ مَعَ الْقَوْمِ فَتَحَيَّرُوا فِيهِ فَقَالُوا مَا لِهَذَا إِلَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام فَحَضَرَ عَلِيٌّ فَصَاحَتْ أُمُّ الصَّبِيِّ فِی وَجْهِهِ فَنَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِلَی الصَّبِيِّ فَتَكَلَّمَ الصَّبِيُّ بِكَلَامٍ لَمْ يَعْرِفْهُ أَحَدٌ فَقَالَ عليه السلام أَحْضِرُوا هَاهُنَا طِفْلًا مِثْلَهُ فَأَحْضَرُوهُ فَنَظَرَ بَعْضُهَا إِلَی بَعْضٍ وَ تَكَلَّمَ الطِّفْلَانِ بِكَلَامِ الْأَطْفَالِ فَخَرَجَ الطِّفْلُ مِنَ الْمِيزَابِ إِلَی السَّطْحِ فَوَقَعَ فَرَحٌ فِی الْمَدِينَهِ لَمْ يُرَ مِثْلُهُ ثُمَّ سَأَلُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلِمْتَ كَلَامَهُمَا فَقَالَ أَمَّا خِطَابُ الطِّفْلِ فَإِنَّهُ سَلَّمَ عَلَيَّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِينَ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ وَ مَا أَرَدْتُ خِطَابَهُ لِأَنَّهُ لَمْ يَبْلُغْ حَدَّ الْخِطَابِ وَ التَّكْلِيفِ فَأَمَرْتُ بِإِحْضَارِ طِفْلٍ مِثْلِهِ حَتَّی يَقُولَ لَهُ بِلِسَانِ الْأَطْفَالِ يَا أَخِی ارْجِعْ إِلَی السَّطْحِ وَ لَا تُحْرِقْ قَلْبَ أُمِّكَ وَ

عَشِيرَتِکَ بِمَوْتِکَ فَقَالَ دَعْنِي يَا أَخِي قَبْلَ أَنْ أَبْلُغَ فَيَسْتَوْلِيَ عَلَيَّ الشَّيْطَانُ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَى السَّطْحِ فَعَسَى أَنْ تَبْلُغَ وَ يَجِيءَ مِنْ صُلْبِکَ وَلَدٌ يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يُوَالِيَ هَذَا الرَّجُلَ فَرَجَعَ إِلَى السَّطْحِ بِكَرَامَةِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى يَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام (۳).

**[ترجمه]فضائل: آورده‌اند که زنی کودک شش ماه خود را در پشت بام تنها گذاشت. کودک به صورت سینه خیز به حرکت افتاد تا اینکه از بام خارج شد و بر روی ناودان قرار گرفت. مادرش وقتی برگشت نتوانست او را بگیرد، مردم نردبان آوردند اما باز هم به خاطر طول ناودان و دوری آن از پشت بام موفق نشدند او را نجات دهند. مادر و نزدیکان طفل شروع به گریه و زاری کردند. این جریان در دوران خلافت عمر بن خطاب بود. به دنبال عمر فرستاند. عمر به همراه جماعتی به آنجا آمدند و با دیدن صحنه مات و مبهوت ماندند و گفتند: تنها علی بن ابی طالب می‌تواند این مشکل را حل کند و بچه را نجات دهد. علی علیه السلام آمد. مادر طفل در برابر او شروع به گریه و زاری کرد. امیرمؤمنان علی علیه السلام نظری به طفل انداخت. طفل کلماتی را بر زبان جاری ساخت که هیچ کس از آن چیزی نفهمید. امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد تا طفلی دیگر را بیاورند، طفلی را آوردند آنها به همدیگر نگاه کردند و با زبان کودکانه که کسی از آن چیزی نمی‌فهمید سخن گفتند. طولی نکشید که طفل از روی ناودان به پشت بام برگشت و شادی بی نظیری شهر را فرا گرفت. از امیرمؤنان علیه السلام درباره اینکه آیا سخنان دو طفل را فهمید سؤال شد؟ فرمود: اما خطاب طفل در ابتدا این بود که به من با عنوان امیر مؤمنان سلام کرد و من هم جوابش را دادم. نخواستم که با او صحبت کنم چرا که به حد خطاب و تکلیف نرسیده است. دستور دادم تا طفلی را بیاورند تا با زبان کودکانه به او بگوید که به پشت بام برگردد و با مرگ خود قلب مادر و نزدیکانش را نسوزاند. طفل در جوابش گفت: برادرم مرا رها کن [تا بمیرم] قبل از اینکه به سن بلوغ برسم و شیطان بر من غلبه کند. طفل دیگر در جواب گفت: به پشت بام برگرد امید است که رشید شوی و از تو فرزندی به دنیا آید که خداوند و رسولش را دوست داشته باشد و محبتش را نثار این مرد(علی علیه السلام) کند و این گونه بود که آن طفل با کرامتی که خداوند به دست امیرمؤنان علیه السلام جاری فرمود به پشت بام برگشت - . الفضائل: ۶۶، ۶۷ - .

**[ترجمه]

«۳۷»

یل، [الفضائل لابن شاذان] رُوِيَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ بَيْنَ يَدَيْ مَوْلَايَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ إِذَا بِصَوْتٍ عَظِيمٍ قَدْ أَخَذَ بِجَامِعِ الْكُوفَةِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام:

ص: ۲۶۷

۱- ۱. على المجهول أى امتحن و اختبر.

۲- ۲. الإرشاد للمفيد، ۱۰۷.

۳- ۳. الفضائل: ۶۶ و ۶۷.

اخْرُجْ يَا عَمَّارُ وَ ائْتِنِی بِذِی الْفَقَارِ الْبَتَّارِ(۱) لِلْأَعْمَارِ وَ جِئْتُ بِهِ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا عَمَّارُ اخْرُجْ وَ امْنَعِ الرَّجُلَ مِنْ ظُلَامَهِ الْمَرْأَهِ فَإِنِ انْتَهَى وَ إِلَّا مَنَعْتُهُ بِذِی الْفَقَارِ فَقَالَ عَمَّارٌ فَخَرَجْتُ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ وَ امْرَأَهٍ وَ قَدْ تَعَلَّقَ الرَّجُلُ بِزِمَامِ جَمَلِهَا وَ الِامْرَأَهُ تَقُولُ إِنَّ الْجَمَلَ جَمَلِی وَ الرَّجُلُ يَقُولُ إِنَّ الْجَمَلَ جَمَلِی فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَنْهَاكَ عَنْ ظُلَامَهِ الْمَرْأَهِ فَقَالَ يَشْتَغِلُ عَلِيٌّ بِشُغْلِهِ وَ يَغْسِلُ يَدَهُ مِنْ دِمَاءِ الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ قَتَلَهُمْ بِالْبَصْرَهِ يُرِيدُ يَأْخُذُ جَمَلِی وَ يَدْفَعُهُ إِلَى هَذِهِ الْمَرْأَهِ الْكَاذِبَهِ فَقَالَ عَمَّارٌ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ فَرَجَعْتُ لِأُخْبِرَ مَوْلَایَ وَ إِذَا بِهِ قَدْ خَرَجَ وَ الْغَضَبُ فِی وَجْهِهِ وَ قَالَ يَا وَيْلَكَ خَلِّ جَمَلَ هَذِهِ الْمَرْأَهِ فَقَالَ هُوَ لِی فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام كَذَبْتَ يَا لَعِينُ قَالَ فَمَنْ يَشْهَدُ لِلِامْرَأَهِ فَقَالَ علیه السلام الشَّاهِدُ الَّذِی لَا يُكَذِّبُهُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فَقَالَ الرَّجُلُ إِذَا شَهِدَ بِشَهَادَتِهِ وَ كَانَ صَادِقاً سَلَّمْتُهُ إِلَى الْمَرْأَهِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام تَكَلَّمْ أَيُّهَا الْجَمَلُ لِمَنْ أَنْتَ فَقَالَ الْجَمَلُ بِلِسَانٍ فَصِيحٍ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْكَ السَّلَامُ أَنَا لِهَذِهِ الْمَرْأَهِ مُنْذُ تِسْعَ عَشْرَهَ سَنَهً فَقَالَ علیه السلام خُذِی جَمَلَكِ وَ عَارَضَ الرَّجُلَ بِضَرْبَهٍ قَسَمَهُ نِصْفَيْنِ (۲).

**[ترجمه]فضائل: از عمار بن یاسر روایت شده است که گفت: در پیشگاه امیرمؤمنان علی علیه السلام نشسته بودم که ناگهان صدائی بلند مسجد کوفه را در بر گرفت. علی علیه السلام فرمود: ای عمار! برو و ذوالفقار بران مرا بیاور. شمشیر را آوردم، فرمود: برو به آن مرد بگو که دست از ستم بر آن زن بردارد در غیر این صورت با این شمشیر او را بازخواهم داشت. بیرون رفتم ناگهان مرد و زنی را دیدم در حالی که مرد زمام شتری را گرفته است و زن می گوید: این شتر مال من است. مرد هم می گفت: این شتر متعلق به من است. به آن مرد گفتم: امیرمؤمنان علی علیه السلام تو را از ستم بر این زن نهی کرده است. مرد گفت: علی به کار خود بپردازد و دستش را از ریختن خون مسلمانان در بصره بشوید!؛ می‌خواهد شتر را از من بگیرد و به این زن بدهد؟! عمار رضی الله عنه گفت: برگشتم که امیرمؤمنان را باخبر کنم که خود در حالیکه خشم در چهره اش نمایان بود بیرون آمد و گفت: وای بر تو! دست از شتر این زن بردار. مرد گفت: مال من است، حضرت فرمود: ای لعین دروغ می گوئی، گفت: چه کسی برای این زن گواهی می‌دهد؟ فرمود: شاهدی که هیچ کس از کوفیان او را تکذیب نمی کند. آن مرد گفت: اگر شاهدی شهادت درست دهد شتر را به زن خواهم داد. حضرت فرمود: ای شتر سخن بگو تو مال چه کسی هستی؟!، شتر با زبان فصیح گفت: ای امیرمؤمنان درود بر تو باد! من نوزده سال است که به این زن تعلق دارم. حضرت علی السلام در خطاب به آن زن فرمود: شترت را بگیر و با یک ضربه آن مرد را به دو نیم تقسیم کرد - . الفضائل: ۶۷-۶۸ - .

**[ترجمه]

«۳۸»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] الْوَاقِدِيُّ عَنْ جَابِرٍ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قِيلَ: جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ غُلَامٌ يَافِعٌ فَقَالَ لَهُ إِنَّ أُمِّی جَحَدَتْ حَقِّی مِنْ مِيرَاثِ أَبِی وَ أَنْكَرَتْنِی وَ قَالَتْ لَسْتَ بِوَلَدِی فَأَحْضَرَهَا وَ قَالَ لَهَا لِمَ جَحَدْتِ وَلَدَكِ هَذَا الْغُلَامَ وَ أَنْكَرْتِيهِ قَالَتْ إِنَّهُ كَاذِبٌ فِی زَعْمِهِ وَ لِی شُهُودٌ بِأَنِّی بِكْرٌ عَاتِقٌ مَا عَرَفْتُ بَعْلًا وَ كَانَتْ قَدْ أَرْشَتْ (۳) سَبْعَ نَفَرٍ مِنَ النِّسَاءِ كُلَّ وَاحِدَهٍ بِعَشَرَهِ دَنَانِيرَ بِأَنِّی بِكْرٌ لَمْ أَتَزَوَّجْ وَ لَا أَعْرِفُ بَعْلًا فَقَالَ لَهَا عُمَرُ أَيْنَ شُهُودُكِ فَأَحْضَرَتْهُنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَشَهِدْنَ أَنَّهَا بِكْرٌ لَمْ يَمَسَّهَا ذَكَرٌ وَ لَا بَعْلٌ فَقَالَ الْغُلَامُ بَيْنِی وَ بَيْنَهَا عَلَامَهٌ أَذْكُرُهَا لَهَا عَسَى تَعْرِفُ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ قُلْ مَا بَدَا لَكَ فَقَالَ الْغُلَامُ كَانَ وَالِدِی شَيْخَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ

۱- ۱. البتار- بتقديم الموحده التحتانيه على المثناه الفوقانيه-: السيف القاطع.

۲- ۲. الفضائل: ۶۷ و ۶۸.

۳- ۳. أى أعطت لهن رشوه.

يُقَالُ لَهُ الْحَارِثُ الْمُزَنِيُّ وَ رُزِقْتُ فِي عَامٍ شَدِيدِ الْمَحْلِ (١) وَ بَقِيتُ عَامَيْنِ كَامِلَيْنِ أَرْتَضِعُ مِنْ شَاةٍ ثُمَّ إِنَّنِي كَبِرْتُ وَ سَافَرَ وَالِدِي مَعَ جَمَاعَةٍ فِي تِجَارَةٍ فَعَادُوا وَ لَمْ يَعُدْ وَالِدِي مَعَهُمْ فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهُ فَقَالُوا إِنَّهُ دَرَجَ (٢) فَلَمَّا عَرَفَتْ وَالِدَتِي الْخَبَرَ أَنْكَرَتْنِي وَ أَبْعَدَتْنِي وَ قَدْ أَضَرَّ بِيَ الْحَاجَةُ فَقَالَ عُمَرُ هَذَا مُشْكِلٌ لَا يُحِلُّهُ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ وَصِيُّ نَبِيٍّ فَقُومُوا بِنَا إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيٍّ عليه السلام فَمَضَى الْغُلَامُ وَ هُوَ يَقُولُ أَيْنَ مَنْزِلُ كَاشِفِ الْكُرُوبِ أَيْنَ خَلِيفَةُ هَذِهِ الْأُمَّةِ حَقّاً فَجَاءُوا بِهِ إِلَى مَنْزِلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام كَاشِفِ الْكُرُوبِ وَ مُحِلِّ الْمُشْكِلَاتِ فَوَقَفَ هُنَا يَقُولُ يَا كَاشِفَ الْكُرُوبِ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقَالَ لَهُ الْإِمَامُ وَ مَا لَكَ يَا غُلَامُ فَقَالَ يَا مَوْلَايَ أُمِّي جَحَدَتْنِي حَقِّي وَ أَنْكَرَتْنِي أَنِّي لَمْ أَكُنْ وَلَدَهَا فَقَالَ الْإِمَامُ عليه السلام أَيْنَ قَنْبَرٌ فَأَجَابَهُ لَبَّيْكَ يَا مَوْلَايَ فَقَالَ لَهُ امْضِ وَ أَحْضِرِ الْمَرْأَةَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَمَضَى قَنْبَرٌ وَ أَحْضَرَهَا بَيْنَ يَدَيِ الْإِمَامِ فَقَالَ لَهَا وَيْلَكِ لِمَ جَحَدْتِ وَلَدَكِ فَقَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا بِكْرٌ لَيْسَ لِي وَلَدٌ وَ لَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ لَهَا لَا تُطِيلِي الْكَلَامَ أَنَا ابْنُ عَمِّ الْبَدْرِ التَّمَامِ وَ أَنَا مِصْبَاحُ الظَّلَامِ وَ إِنَّ جَبْرَائِيلَ أَخْبَرَنِي بِقِصَّتِكِ فَقَالَتْ يَا مَوْلَايَ أَحْضِرْ قَابِلَةً تَنْظُرُنِي أَنَا بِكْرٌ عَاتِقٌ أَمْ لَا فَأَحْضَرُوا قَابِلَةَ أَهْلِ الْكُوفَةِ فَلَمَّا دَخَلَتْ بِهَا أَعْطَتْهَا سِوَاراً كَانَ فِي عَضُدِهَا وَ قَالَتْ لَهَا اشْهَدِي بِأَنِّي بِكْرٌ فَلَمَّا خَرَجَتْ مِنْ عِنْدِهَا قَالَتْ لَهُ يَا مَوْلَايَ إِنَّهَا بِكْرٌ فَقَالَ عليه السلام كَذَبَتِ الْعَجُوزُ يَا قَنْبَرُ فَتِّشِ الْعَجُوزَ وَ خُذْ مِنْهَا السِّوَارَ قَالَ قَنْبَرٌ فَأَخْرَجْتُهُ مِنْ كَتِفِهَا فَعِنْدَ ذَلِكَ ضَجَّ الْخَلَائِقُ فَقَالَ الْإِمَامُ عليه السلام اسْكُتُوا فَأَنَا عَيْبَةُ عِلْمِ النُّبُوَّةِ ثُمَّ أَحْضَرَ الْجَارِيَةَ وَ قَالَ

لَهَا يَا جَارِيَةُ أَنَا زَيْنُ الدِّينِ أَنَا قَاضِي الدِّينِ أَنَا أَبُو الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُزَوِّجَكِ مِنْ هَذَا الْغُلَامِ الْمُدَّعِي عَلَيْكِ فَتَقْبَلِيهِ مِنِّي زَوْجاً فَقَالَتْ لَا يَا مَوْلَايَ أَ تُبْطِلُ شَرْعَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهَا بِمَا ذَا فَقَالَتْ تُزَوِّجُنِي

۱- ۱. بالفتح فالسكون: الجدب. الشده. انقطاع المطر.

۲- ۲. درج القوم: انقرضوا و ماتوا.

بِوَلَدِی کَیفَ یَکونُ ذَلِکَ فَقَالَ الْإِمَامُ علیه السلام جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ وَ مَا یَکونُ هَذَا مِنْكِ قَبْلَ هَذِهِ الْفَضِیحَهِ فَقَالَتْ یَا مَوْلَایَ خَشِیتُ عَلَی الْمِیرَاثِ فَقَالَ لَهَا اسْتَغْفِرِی اللَّهَ وَ تُوبِی إِلَیْهِ ثُمَّ إِنَّهُ أَصْلَحَ بَیْنَهُمَا وَ أَلْحَقَ الْوَلَدَ بِوَالِدَتِهِ وَ بِإِرْثِ أَبِیهِ (۱).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: واقدی از سلمان فارسی رضی الله عنه روایت کرد که گفت: پسری جوان نزد عمر بن خطاب آمد و گفت: مادرم حق مرا از میراث انکار کرده و از من اظهار بی اطلاعی می کند و می گوید که من پسر او نیستم. عمر آن زن را فرا خواند و به او گفت: چرا پسرت را انکار می کنی و حق او را از میراث نمی‌دهی؟ گفت: او دروغ می گوید چرا که من اصلا شوهر نکرده‌ام شاهدانی هم دارم که گواهی می‌دهند که من دوشیزه هستم و شوهر نکرده‌ام. آن زن مقداری پول را به هفت زن به عنوان رشوه داده بود تا برای او شهادت دروغ دهند. عمر گفت: شاهدانت را بیاور. شاهدان او آمدند و سوگند یاد کردند که او دوشیزه است و مردی او را لمس نکرده است. جوان گفت: بین من و او نشانه‌ای است که آن را ذکر می کنم امید است که آن را بشناسد. عمر گفت: آن را ذکر کن. گفت: پدرم شیخ سعد بن مالك بود که به او حارث مزنی می گفتند. سالی که من به دنیا آمدم خشکسالی شدیدی منطقه را فرا گرفته بود و دو سال تمام دوران شیر خوارگی از شیر گوسفند تغذیه کردم. پدرم به همراه تعدادی از تاجران به مسافرت رفت اما آنها برگشتند و او برنگشت و گفتند که مرده است. وقتی مادرم این خبر را شنید مرا انکار کرد و از خود دور کرد در حالیکه در شرایط بدی قرار داشتم و فقر بر من آسیب رساند. عمر گفت: این مشکلی است که تنها پیامبری و یا وصی پیامبری می‌توانند آن را حل کنند. برخیزید و نزد اباالحسن علی بروید.

جوان به راه افتاد درحالی که می گفت: منزل برطرف کننده ناراحتی‌ها کجاست؟ کجاست منزل خلیفه این امت؟ او را به منزل علی علیه السلام از بین برنده ناراحتی‌ها و محل برطرف کننده مشکلات بردند. وی آنجا ایستاد و گفت: ای برطرف کننده ناراحتی‌های این امت، امام علیه السلام فرمود: ای جوان چه مشکلی داری؟ گفت: سرورم، مادرم حق مرا انکار کرده و از من اظهار بی اطلاعی می کند ومی گوید که فرزند او نیستم. امام علیه السلام فرمود: قنبر کجاست؟ جواب داد: در خدمت هستم سرورم، امر بفرما. حضرت به او دستور داد تا دنبال مادر آن جوان برود و او را به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و اله آورد. زن به خدمت امیرمؤمنان علیه السلام رسید. حضرت به او فرمود: وای بر تو چرا حق فرزندت را انکار می کنی و از او اظهار بی اطلاعی می کنی؟ گفت: ای امیر مؤمنان! من دوشیزه هستم و بچه ندارم و کسی مرا لمس نکرده است. حضرت فرمود: بیشتر از این حرف نزن، من پسر عموی رسول خدا و چراغ تاریکی ها هستم. جبرئیل جریان تو را برایم نقل کرد، گفت: سرورم دروغ نمی گویم می‌توانی برای مطمئن شدن قابله ای را بیاوری تا اعلام کند که من دوشیزه‌ام یا زن، قابله‌ای را آوردند. وقتی با او وارد اتاقی شد دست بندی را از بازویش درآورد و به او داد تا اعلام کند که او دوشیزه است. قابله گفت: سرورم او دوشیزه است. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای قنبر! این پیرزن دروغ می گوید. او را بگردید و دست بند را در بیاورید. قنبر گفت: دست بند را از کتفش درآوردم. در آن هنگام سر و صد از میان مردم برخواست. حضرت فرمود: ساکت باشید من جایگاه علم نبوت هستم. سپس به آن زن رو کرد و گفت: ای دختر! من زینت و قاضی دین هستم. من پدر حسن و حسین هستم. می... خواهم تو را به عقد این پسری که می‌خواهد دروغی را به تو ببندد دربیاورم. این خواسته را از من قبول کن. زن گفت: نه سرورم مگر می خواهی شریعت رسول خدا را باطل کنی؟ حضرت فرمود: منظورت چیست، چرا؟ گفت: می‌خواهی مرا به عقد پسرم درآوری، چگونه چنین چیزی ممکن است؟ امام علیه السلام فرمود: «جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِل» {حق آمد و باطل نابود گشت} چرا قبل از این رسوائی این را اعتراف نکردی؟!، گفت: سرورم ترسیدم که سهم کمی از میراث به من برسد.

امیرمؤمنـان علیه السـلام فرمود: از درگـاه خداونـد طلب آمرزش کن آنگـاه میان آنها صـلح برقرار کرد و جوان را به مادرش و ارث پدرش رساند - . الروضه: ۶، الفضائل: ۱۰۹-۱۱۱ - .

**[ترجمه]

«۳۹»

فض، [کتـاب الروضه] رُوِیَ مِنْ فَضَـائِلِهِ علیه السـلام فِی حَـدِیثِ الْمَقْدِسِـیِّ مَـا یُغْنِی سَـامِعَهُ عَمَّا سِوَاهُ وَ هُوَ مَا حُکِیَ لَنَا: أَنَّهُ کَانَ رَجُـلٌ مِنْ أَهْـلِ بَیْتِ الْمَقْدِسِ وَرَدَ إِلَی مَـدِینَهِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَ هُوَ حَسَنُ الشَّبَابِ (۲) حَسَـنُ الصُّورَهِ فَزَارَ حُجْرَهَ النَّبِیِّ صـلی الله علیه و آله وَ قَصَـدَ الْمَسْـجِدَ وَ لَمْ یَزَلْ مُلَازِمـاً لَهُ مُشْـتَغِلًا بِالْعِبَـادَهِ صَـائِمَ النَّهَـارِ وَ قَائِمَ اللَّیْلِ فِی زَمَنِ خِلَافَهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ حَتَّی کَـانَ أَعْبَـدَ الْخَلْقِ وَ الْخَلْقُ تَتَمَنَّی أَنْ تَکُونَ مِثْلَهُ وَ کَـانَ عُمَرُ یَـأْتِی إِلَیْهِ وَ یَسْأَلُهُ أَنْ یُکَلِّفَهُ حَاجَهً فَیَقُولُ لَهُ الْمَقْدِسِـیُّ الْحَـاجَهُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی وَ لَمْ یَزَلْ عَلَی ذَلِکَ إِلَی أَنْ عَزَمَ النَّاسُ الْحَـجَّ فَجَاءَ الْمَقْدِسِـیُّ إِلَی عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ قَالَ یَا أَبَا حَفْصٍ قَدْ عَزَمْتُ عَلَی الْحَـجِّ وَ مَعِی وَدِیعَهٌ أُحِبُّ أَنْ تَسْـتَوْدِعَهَا مِنِّی إِلَی حِینِ عَوْدِی مِنَ الْحَـجِّ فَقَـالَ عُمَرُ هَاتِ الْوَدِیعَهَ فَأَحْضَـرَ الشَّابُّ حُقّاً مِنْ عَاجٍ عَلَیْهِ قُفْلٌ مِنْ حَدِیدٍ مَخْتُومٌ بِخَتَامِ الشَّابِّ فَتَسَـلَّمَهُ مِنْهُ وَ خَرَجَ الشَّابُّ مَعَ الْوَفْدِ فَخَرَجَ عُمَرُ إِلَی مُقَدَّمِ الْوَفْدِ وَ قَالَ أُوصِیکَ بِهَذَا الْغُلَامِ وَ جَعَلَ عُمَرُ یُوَدِّعُ الشَّابَّ وَ قَالَ لِلْمُقَدَّمِ عَلَی الْوَافِدِ اسْتَوْصِ بِهِ خَیْراً وَ کَانَ فِی الْوَفْدِ امْرَأَهٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَمَا زَالَتْ تُلَاحِظُ الْمَقْدِسِـیَّ وَ تَنْزِلُ بِقُرْبِهِ حَیْثُ نَزَلَ فَلَمَّا کَـانَ فِی بَعْضِ الْأَیَّامِ دَنَتْ مِنْهُ وَ قَالَتْ یَا شَابُّ إِنِّی أَرِقُّ لِهَـذَا الْجِسْمِ النَّاعِمِ الْمُتْرَفِ کَیْفَ یَلْبَسُ الصُّوفَ فَقَـالَ لَهَـا یَا هَـذِهِ جِسْمٌ یَأْکُلُهُ الـدُّودُ وَ مَصِـیرُهُ التُّرَابُ هَـذَا لَهُ کَثِیرٌ فَقَالَتْ إِنِّی أَغَارُ(۳) عَلَی هَذَا الْوَجْهِ الْمُضِـی ءِ تُشْعِثُهُ الشَّمْسُ فَقَالَ لَهَا یَا هَذِهِ اتَّقِی اللَّهَ وَ کُفِّی فَقَدْ شَغَلَنِی کَلَامُکِ عَنْ عِبَادَهِ رَبِّی فَقَالَتْ لَهُ

۱- ۱. الروضه: ۶. الفضائل: ۱۰۹- ۱۱۱.

۲- ۲. کذا فی النسخ و المصدر. و فی الفضائل: حسن الثیاب.

۳- ۳. من الغیره.

لِی إِلَیْکَ حَاجَهٌ فَإِنْ قَضَیْتَهَا فَلَا کَلَامَ وَ إِنْ لَمْ تَقْضِهَا فَمَا أَنَا بِتَارِکَتِکَ حَتَّی تَقْضِیَهَا لِی فَقَالَ لَهَا وَ مَا حَاجَتُکِ قَالَتْ حَاجَتِی أَنْ تُوَاقِعَنِی فَزَجَرَهَا وَ خَوَّفَهَا مِنَ اللَّهِ تَعَالَی فَلَمْ یَرْدَعْهَا ذَلِکَ فَقَالَتْ وَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا آمُرُکَ لَأَرْمِیَنَّکَ بِدَاهِیَهٍ مِنْ دَوَاهِی النِّسَاءِ وَ مَکْرِهِمْ لَا تَنْجُو مِنْهَا فَلَمْ یَلْتَفِتْ إِلَیْهَا وَ لَمْ یَعْبَأْ بِهَا فَلَمَّا کَانَ فِی بَعْضِ اللَّیَالِی وَ قَدْ سَهِرَ أَکْثَرَ لَیْلِهِ بِالْعِبَادَهِ فَرَقَدَ فِی آخِرِ اللَّیْلِ وَ غَلَبَ عَلَیْهِ النَّوْمُ فَأَتَتْهُ وَ تَحْتَ رَأْسِهِ مَزَادَهٌ فِیهَا زَادُهُ فَانْتَزَعَهَا مِنْ تَحْتِ رَأْسِهِ وَ طَرَحَتْ فِیهَا کِیساً فِیهِ خَمْسُمِائَهِ دِینَارٍ ثُمَّ أَعَادَتِ الْمَزَادَهَ تَحْتَ رَأْسِهِ فَلَمَّا ثَوَّرَ(۱) الْوَفْدُ قَامَتِ الْمَلْعُونَهُ مِنْ نَوْمِهَا وَ قَالَتْ یَا لَلَّهِ وَ یَا لَلْوَفْدِ یَا وَفْدُ أَنَا امْرَأَهٌ مِسْکِینَهٌ وَ قَدْ سُرِقَتْ نَفَقَتِی وَ مَالِی وَ أَنَا بِاللَّهِ وَ بِکُمْ فَجَلَسَ الْمُقَدَّمُ عَلَی الْوَفْدِ وَ أَمَرَ رَجُلًا مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ أَنْ یُفَتِّشُوا الْوَفْدَ فَفَتَّشُوا الْوَفْدَ فَلَمْ یَجِدُوا شَیْئاً وَ لَمْ یَبْقَ فِی الْوَفْدِ إِلَّا مَنْ فُتِّشَ رَحْلُهُ فَلَمْ یَبْقَ إِلَّا الْمَقْدِسِیُّ فَأَخْبَرُوا مُقَدَّمَ الْوَفْدِ بِذَلِکَ فَقَالَتِ الْمَرْأَهُ یَا قَوْمِ مَا ضَرَّکُمْ لَوْ فَتَّشْتُمُوا رَحْلَهُ فَلَهُ أُسْوَهٌ بِالْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ مَا یُدْرِیکُمْ أَنَّ ظَاهِرَهُ مَلِیحٌ وَ بَاطِنَهُ قَبِیحٌ وَ لَمْ تَزَلِ الْمَرْأَهُ حَتَّی حَمَلَتْهُمْ عَلَی تَفْتِیشِ رَحْلِهِ فَقَصَدَهُ جَمَاعَهٌ مِنَ الْوَفْدِ وَ هُوَ قَائِمٌ یُصَلِّی فَلَمَّا رَآهُمْ أَقْبَلَ عَلَیْهِمْ وَ قَالَ لَهُمْ مَا حَاجَتُکُمْ فَقَالُوا لَهُ هَذِهِ الْمَرْأَهُ الْأَنْصَارِیَّهُ ذَکَرَتْ أَنَّهَا سُرِقَتْ لَهَا نَفَقَهٌ کَانَتْ مَعَهَا وَ قَدْ فَتَّشْنَا رِحَالَ الْوَفْدِ بِأَسْرِهَا وَ لَمْ یَبْقَ مِنْهَا غَیْرُکَ وَ نَحْنُ لَا نَتَقَدَّمُ إِلَی رَحْلِکَ إِلَّا بِإِذْنِکَ لِمَا سَبَقَ مِنْ وَصِیَّهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِیمَا یَعُودُ إِلَیْکَ فَقَالَ یَا قَوْمِ مَا یَضُرُّنِی ذَلِکَ فَفَتِّشُوا مَا أَحْبَبْتُمْ وَ هُوَ وَاثِقٌ مِنْ نَفْسِهِ فَلَمَّا نَفَضُوا الْمَزَادَهَ الَّتِی فِیهَا زَادُهُ وَقَعَ مِنْهَا الْهِمْیَانُ فَصَاحَتِ الْمَلْعُونَهُ اللَّهُ أَکْبَرُ هَذَا وَ اللَّهِ کِیسِی وَ مَالِی وَ هُوَ کَذَا وَ کَذَا دِیناراً وَ فِیهِ عَقْدُ لُؤْلُؤٍ وَ وَزْنُهُ کَذَا وَ کَذَا مِثْقَالًا فَأَحْضَرُوهُ فَوَجَدُوهُ کَمَا قَالَتِ الْمَلْعُونَهُ فَمَالُوا عَلَیْهِ بِالضَّرْبِ الْمُوجِعِ وَ السَّبِّ وَ الشَّتْمِ وَ هُوَ لَا یَرُدُّ جَوَاباً فَسَلْسَلُوهُ وَ قَادُوهُ رَاجِلًا إِلَی مَکَّهَ فَقَالَ لَهُمْ یَا وَفْدُ بِحَقِّ اللَّهِ وَ بِحَقِّ هَذَا الْبَیْتِ إِلَّا تَصَدَّقْتُمْ عَلَیَّ وَ تَرَکْتُمُونِی أَقْضِی الْحَجَّ وَ

۱- ۱. ثار: هاج و ارتفع. و فی المصدر: فلما نزل الوفد.

أَشْـهِدُ اللَّهَ تَعَالَی وَ رَسُولَهُ عَلَيَّ بِأَنِّی إِذَا قَضَـيْتُ الْحَـجَّ عُدْتُ إِلَيْكَمْ وَ تَرَكْتُ يَدِی فِی أَيْدِيكَمْ فَأَوْقَعَ اللَّهُ تَعَالَی الرَّحْمَهَ فِی قُلُوبِهِمْ لَهُ فَأَطْلَقُوهُ فَلَمَّا قَضَی مَنَاسِكَهُ وَ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ مِنَ الْفَرَائِضِ عَادَ إِلَی الْقَوْمِ وَ قَالَ لَهُمْ أَمَا إِنِّی قَدْ عُدْتُ إِلَيْكُمْ فَافْعَلُوا بِی مَا تُرِيدُونَ فَقَـالَ بَعْضُـهُمْ لِبَعْضٍ لَوْ أَرَادَ الْمُفَـارَقَهَ لَمَا عَادَ إِلَيْكُمْ فَتَرَكُوهُ وَ رَجَعَ الْوَفْـدُ طَالِباً مَـدِينَهَ الرَّسُولِ صلی الله عليه و آله فَأَعْوَزَتْ (۱) تِلْـكَ الْمَرْأَهُ الْمَلْعُونَهُ الزَّادَ فِی بَعْضِ الطَّرِيقِ فَوَجِـدَتْ رَاعِياً فَسَأَلَتْهُ الزَّادَ فَقَالَ لَهَا عِنْـدِی مَا تُرِيـدِينَ غَيْرَ أَنِّی لَا أَبِيعُهُ فَإِنْ آثَرْتِ أَنْ تُمْكِنِينِی مِنْ نَفْسِكِ أَعْطَيْتُكِ فَفَعَلَتْ مَا طَلَبَ وَ أَخَذَتْ مِنْهُ زَاداً فَلَمَّا انْحَرَفَتْ عَنْهُ اعْتَرَضَ لَهَا إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَقَالَ لَهَا أَنْتِ حَامِلٌ قَالَتْ مِمَّنْ قَالَ مِنَ الرَّاعِی فَصَاحَتْ وَا فَضِـيحَتَاهْ فَقَالَ لَا تَخَافِی إِذَا رَجَعْتِ إِلَی الْوَفْدِ قُولِی لَهُمْ إِنِّی سَمِعْتُ قِرَاءَهَ الْمَقْدِسِيِّ فَقَرُبْتُ مِنْهُ فَلَمَّا غَلَبَ عَلَيَّ النَّوْمُ دَنَا مِنِّی وَ وَاقَعَنِی وَ لَمْ أَتَمَكَّنْ مِنَ الدِّفَاعِ عَنْ نَفْسِـی بَعْدَ الْقِرَاءَهِ وَ قَدْ حَمَلْتُ مِنْهُ وَ أَنَا امْرَأَهٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ خَلْفِی جَمَـاعَهٌ مِنَ الْأَهْـلِ فَفَعَلَتِ الْمَلْعُونَهُ مَا أَشَارَ بِهِ عَلَيْهَا إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَلَمْ يَشُـكُّوا فِی قَوْلِهَا لِمَا عَايَنُوا أَوَّلًا مِنْ وُجُودِ الْمَالِ فِی رَحْلِهِ فَعَكَفُوا عَلَی الشَّابِّ الْمَقْدِسِيِّ وَ قَالُوا يَا هَذَا مَا كَفَاكَ السَّرِقَهُ حَتَّی فَسَقْتَ فَأَوْجَعُوهُ شَتْماً وَ ضَرْباً وَ سَبّاً وَ عَادُوهُ إِلَی السِّلْسِلَهِ وَ هُوَ لَـا يَرُدُّ جَوَابـاً فَلَمَّا قَرُبُوا مِنَ الْمَـدِينَهِ عَلَی سَاكِنِهَـا أَفْضَـلُ الصَّلَاهِ وَ السَّلَام خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَ مَعَهُ جَمَاعَهٌ مِنَ الْمُسْـلِمِينَ لِلِقَاءِ الْوَفْدِ فَلَمَّا قَرُبُوا مِنْهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ هِمَّهٌ إِلَّا السُّؤَالَ عَنِ الْمَقْدِسِيِّ فَقَالُوا يَا أَبَا حَفْصٍ مَا أَغْفَلَكَ عَنِ الْمَقْدِسِيِّ فَقَدْ سَرَقَ وَ فَسَقَ وَ قَصُّوا عَلَيْهِ الْقِصَّهَ فَأَمَرَ بِإِحْضَارِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَا وَيْلَكَ يَا مَقْدِسِـيُّ تُظْهِرُ بِخِلَافِ مَا تُبْطِنُ حَتَّی فَضَحَكَ اللَّهُ تَعَالَی لَأُنَكِّلَنَّ بِكَ أَشَدَّ النَّكَالِ وَ هُوَ لَا يَرُدُّ جَوَاباً.

فَاجْتَمَعَ الْخَلْقُ وَ ازْدَحَمَ النَّاسُ لِيَنْظُرُوا مَا ذَا يَفْعَلُ بِهِ وَ إِذَا بِنُورٍ قَدْ سَطَعَ وَ

۱- ۱. أعوزنی الشی ء: احتجت إليه. و فی المصدر و(م) فأعوز. و عليه فالفاعل« الزاد» أی أعجزها الزاد و صعب عليها نيله.

شُعَاعٍ قَدْ لَمَعَ فَتَأَمَّلُوهُ وَ إِذَا بِهِ عَيْبَةُ عِلْمِ النُّبُوَّةِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام فَقَالَ مَا هَذَا الرَّهَجُ (۱) فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الشَّابَّ الْمَقْدِسِيَّ الزَّاهِدَ قَدْ سَرَقَ وَ فَسَقَ فَقَالَ عليه السلام وَ اللَّهِ مَا سَرَقَ وَ لَا فَسَقَ وَ لَا حَجَّ أَحَدٌ غَيْرُهُ فَلَمَّا سَمِعَ عُمَرُ كَلَامَهُ قَامَ قَائِماً عَلَى قَدَمَيْهِ وَ أَجْلَسَهُ مَوْضِعَهُ فَنَظَرَ إِلَى الشَّابِّ الْمَقْدِسِيِّ وَ هُوَ مُسَلْسَلٌ وَ هُوَ مُطْرِقٌ إِلَى الْأَرْضِ وَ الْمَرْأَةُ جَالِسَةٌ فَقَالَ لَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَيْلَكِ قُصِّي قِصَّتَكِ قَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ هَذَا الشَّابَّ قَدْ سَرَقَ مَالِي وَ قَدْ شَاهَدَ الْوَفْدُ مَالِي فِي مَزَادَتِهِ وَ مَا كَفَاهُ ذَلِكَ حَتَّى كَانَتْ لَيْلَةٌ مِنَ اللَّيَالِي حَيْثُ قَرُبْتُ مِنْهُ فَاسْتَغْرَقَنِي بِقِرَاءَتِهِ وَ اسْتَنَامَنِي فَوَثَبَ إِلَيَّ وَ وَاقَعَنِي وَ مَا تَمَكَّنْتُ مِنَ الْمُدَافَعَةِ عَنْ نَفْسِي خَوْفاً مِنَ الْفَضِيحَةِ وَ قَدْ حَمَلْتُ مِنْهُ فَقَالَ لَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كَذَبْتِ يَا مَلْعُونَةُ فِيمَا ادَّعَيْتِ عَلَيْهِ يَا أَبَا حَفْصٍ إِنَّ هَذَا الشَّابَّ مَجْبُوبٌ لَيْسَ مَعَهُ إِحْلِيلٌ وَ إِحْلِيلُهُ فِي حُقٍّ مِنْ عَاجٍ ثُمَّ قَالَ يَا مَقْدِسِيُّ أَيْنَ الْحُقُّ فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ يَا مَوْلَايَ مَنْ عَلِمَ بِذَلِكَ يَعْلَمُ أَيْنَ الْحُقُّ فَالْتَفَتَ إِلَى عُمَرَ وَ قَالَ لَهُ يَا أَبَا حَفْصٍ قُمْ فَأَحْضِرْ وَدِيعَةَ الشَّابِّ فَأَرْسَلَ عُمَرُ فَأَحْضَرَ الْحُقَّ بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَفَتَحُوهُ وَ إِذَا فِيهِ خِرْقَةٌ مِنْ حَرِيرٍ وَ فِيهَا إِحْلِيلُهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام قُمْ يَا مَقْدِسِيُّ فَقَامَ فَجَرَّدُوهُ مِنْ ثِيَابِهِ لِيَنْظُرُوهُ وَ لْيُحَقِّقْ مَنِ اتَّهَمَهُ بِالْفِسْقِ (۲) فَجَرَّدُوهُ مِنْ ثِيَابِهِ فَإِذَا هُوَ مَجْبُوبٌ فَعِنْدَ ذَلِكَ ضَجَّ الْعَالَمُ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام اسْكُتُوا وَ اسْمَعُوا مِنِّي حُكُومَةً أَخْبَرَنِي بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ يَا مَلْعُونَةُ لَقَدْ تَجَرَّأْتِ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى وَيْلَكِ أَ مَا أَتَيْتِ إِلَيْهِ وَ قُلْتِ لَهُ كَيْتَ وَ كَيْتَ فَلَمْ يُجِبْكِ إِلَى ذَلِكِ فَقُلْتِ لَهُ وَ اللَّهِ لَأَرْمِيَنَّكَ بِحِيلَةٍ مِنْ حِيَلِ النِّسَاءِ لَا تَنْجُو مِنْهَا فَقَالَتْ بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ ذَلِكَ فَقَالَ عليه السلام ثُمَّ إِنَّكِ اسْتَنَمْتِيهِ وَ تَرَكْتِ الْكِيسَ فِي مَزَادَتِهِ أَقِرِّي فَقَالَتْ نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ اشْهَدُوا

۱- ۱. الرهج- بفتح الأول و الثاني-: الفتنه و الشغب.

۲- ۲. في الفضائل: و يتحقّق حاله من اتهمه بالفسق.

عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ لَهَا حَمْلُكِ هَذَا مِنَ الرَّاعِي الَّذِی طَلَبْتِ مِنْهُ الزَّادَ فَقَالَ لَكِ لَا أَبِيعُ الزَّادَ وَ لَكِنْ مَكِّنِينِی مِنْ نَفْسِكِ وَ خُذِی لِحَاجَتِكِ فَفَعَلْتِ ذَلِكِ وَ أَخَذْتِ الزَّادَ وَ هُوَ كَذَا وَ كَذَا قَالَتْ صَدَقْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَضَجَّ الْعَالَمُ فَسَكَّتَهُمْ عَلِيٌّ علیه السلام وَ قَالَ لَهَا فَلَمَّا خَرَجْتِ عَنِ الرَّاعِي عَرَضَ لَكِ شَيْخٌ صِفَتُهُ كَذَا وَ كَذَا وَ قَالَ لَكِ يَا فُلَانَهُ فَإِنَّكِ حَامِلٌ مِنَ الرَّاعِي فَصَرَخْتِي وَ قُلْتِي وَا فَضِيحَتَاهْ فَقَالَ لَا بَأْسَ عَلَيْكِ قُولِي لِلْوَفْدِ اسْتَنَامَنِي وَ وَاقَعَنِي وَ قَدْ حَمَلْتُ مِنْهُ فَصَدَّقُوكِ لِمَا ظَهَرَ مِنْ سَرِقَتِهِ فَفَعَلْتِ مَا قَالَ الشَّيْخُ فَقَالَتْ نَعَمْ فَقَالَ الْإِمَامُ علیه السلام أَ تَعْرِفِينَ ذَلِكِ الشَّيْخَ قَالَتْ لَا قَالَ هُوَ إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَتَعَجَّبَ الْقَوْمُ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ عُمَرُ يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا تُرِيدُ أَنْ تَفْعَلَ بِهَا قَالَ اصْبِرُوا حَتَّى تَضَعَ حَمْلَهَا وَ تَجِدُوا مَنْ تُرْضِعُهُ يُحْفَرْ لَهَا فِي مَقَابِرِ الْيَهُودِ وَ تُدْفَنْ إِلَى نِصْفِهَا وَ تُرْجَمْ بِالْحِجَارَهِ فَفُعِلَ بِهَا مَا قَالَ مَوْلَانَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ أَمَّا الْمَقْدِسِيُّ فَلَمْ يَزَلْ مُلَازِمُ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى أَنْ تُوُفِّيَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَ هُوَ يَقُولُ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَكَ عُمَرُ قَالَهَا ثَلَاثاً ثُمَّ انْصَرَفَ النَّاسُ وَ قَدْ تَعَجَّبُوا مِنْ حُكُومَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (۱).

**[ترجمه]کتاب روضه: آورده‌اند که شخصی مقدسی (از اهالی بیت المقدس) وارد مدینه شهر رسول خدا شد. او صورت بسیار زیبا و جذابی داشت. حجره رسول خدا را زیارت کرد و راهی مسجد النبی شد ودر آنجا روز را با روزه گرفتن و شب را با عبادت گذارند تا جایی که به عابدترین فرد تبدیل شد و همه آرزو می‌کردند که مانند او باشند. این جریان در زمان خلافت عمر بن خطاب بود. عمر نزد وی می‌آمد و نیازهایش را می‌پرسید. وی در جواب می‌گفت: انسان فقط به خداوند متعال نیازمند است همواره بر این حالت باقی ماند تا اینکه موسم حج فرا رسید. فرد مَقدسی نزد عمر بن خطاب رفت و گفت: ای ابا حفص! تصمیم گرفته‌ام که به حج بروم امانتی دارم که می‌خواهم تا زمان برگشتنم آن را برایم نگه داری، عمر گفت: آن را بیاور، جوان ظرفی از عاج را آورد که بر آن قفلی از آهن بود و با مهر جوان مهر شده بود. آن را به عمر داد و به کاروان حاجیان پیوست. عمر امانتی جوان را گرفت و نزد رئیس کاروان رفت و گفت: به مراقبت و نیک رفتاری با این جوان سفارشت می‌کنم و با او خداحافظی کرد .

در میان کاروان زنی از انصار وجود داشت که همواره جوان مقدسی را زیر نظر داشت و هر جا می‌رفت به دنبالش به راه می... افتاد. در روزی از روزها که با او تنها شده بود گفت: ای جوان! من برای این جسم لطیف و نازک دلم می سوزد چگونه چنین جامه ای پشمین بر آن پوشانده‌ای؟جوان گفت: چه می گوئی این جسمی که کِرم آن را می‌خورد و نهایتش خاک است این هم برایش زیادی است. زن گفت: من بر این چهره درخشان که آن را خورشید می‌سوزاند رشک می‌برم، گفت: ای زن دست بردار، از خداوند بترس سخنان تو مرا از عبادت خداوند بازداشته است. زن انصاری گفت: خواسته‌ای دارم اگر آن را برآورده کنی دیگر حرف نمی‌زنم، اما اگر آن را برآورده نکنی تو را ترک نمی‌کنم تا زمانی که آن را برایم برآورده کنی. جوان گفت: خواسته‌ات چیست؟ گفت: اینکه با من آمیزش کنی. جوان مَقدسی او را سرزنش کرد و از خداوند ترساند اما این واکنش هم مانع از بیدار شدن زن نشد و تهدید کرد: به خدا سوگند اگر آنچه را که می‌گویم برآورده نکنی تو را دامنگیر یکی از مصیبت های زنان و مکرشان که کسی از آن رهائی نمی یابد خواهم کرد. جوان هیچ توجه‌ای به او و تهدیدش نکرد. در شبی از شبها که جوان بیشتر آن را به عبادت گذراند و تا پاسی از آن بیدار بود خواب بر او غلبه کرد و خوابید. زن انصاری منتظر خوابیدن او شد تا نقشه شوم خود را اجرا کند. زیر سر جوان مقدسی توشه دانی بود که در آن توشه‌اش قرار داشت. زن انصاری آن را برداشت و کیسه ای پانصد دیناری در آن گذاشت و دوباره زیر سرش گذاشت.

در سپیـده دم وقتی کـاروان به جنب و جوش افتـاد آن زن ملعون از خواب بیـدار شـد و شـروع به داد و فریاد کرد و گفت: ای خـدا، ای مردم به دادم برسـید من زن بیچاره‌ای هسـتم. تمام نفقه و پولم را دزدیـده‌انـد. امیـدم به خداونـد و شـما است. رئیس کـاروان جلو آمـد و به مردی از مهـاجران گفت که کاروان را بگردد. کاروان را بازرسـی کردنـد اما چیزی پیـدا نکردنـد تمام کاروان را بازرسـی کردند به جز جوان مقدسـی را. زن انصاری گفت: ای مردم ضـرری که نمی‌کنید آن جوان مقدسـی را هم بگردیـد. درست است که او اسوه مهـاجرین و انصار است اما نبایـد فریب چهره زیبای او را خورد شایـد در پس این چهره زیبا باطنی پست وجود داشـته باشد. آن زن آنقدر اصـرار کرد تا اینکه خواسته‌اش برآورده شد. جماعتی از کاروان نزد جوان رفتند که مشـغول نماز خواندن بود. وقتی آنها را دید به طرفشان رفت و گفت: خواسته‌ای دارید؟ گفتند: این زن انصاری داد و فریاد راه انـداخته است که نفقه و پولش را دزدیـده‌انـد. تمـام کـاروان را گشـته‌ایم تنهـا تو مانـده‌ای. عمر پیش از این مـا را به نیک رفتاری با تو شـفارش کرد به همین خاطر تا از تو اجازه نگیریم وسایلت را نمی‌گردیم. جوان گفت: این کار که ضـرری به من نمی‌رسانـد هر آنچه دوست داریـد انجام دهید. وقتی توشه‌دان را تکاندند کیسه‌ای از آن افتاد. زن ملعون انصاری فریاد زد: الله اکبر به خـدا سوگنـد این کیسه‌ام است و این همان پول‌هایم هسـتند و در آن گردنبدی بود که وزنش فلان مثقال بود. کیسه را آوردنـد و آن را آنگونه که زن گفت یافتنـد. آنگاه جوان را به سـختی زدنـد و دشـنام دادند. اما او جوابی نداد. او را به زنجیر کشـیدند و به طرف مکه بردنـد. جوان مقدسـی به آنهـا گفت: شـما را به خداونـد قسم می‌دهم که اجازه دهیـد حجّم را انجام دهم. خدا و رسول خدا را گواه می‌گیرم که بعد از پایان حج نزد شـما می‌آیم و خود را تسـلیم می‌کنم. خداوند متعال دل آنها را به رحم آورد و رهایش کردند.

بعد از پایان مناسک حج جوان مقدسـی نزد آنها برگشت و گفت: مناسک حج را به جا آوردم و نزد شـما برگشـتم. هر کاری که می خواهیـد انجام دهیـد. بعضـی از آنها گفتنـد: اگر قصد فرار داشت نزد ما برنمی‌گشت. او رها کردند و کاروان به طرف مـدینه حرکت کرد. در راه زن انصـاری نیازمنـد مرکب شـد در آنجـا چوپانی را دیـد و از او طلب مرکب کرد اما چوپان به او گفت که تنهـا در صورتی به او مرکب می‌دهـد که خود را در اختیارش قرار دهـد. زن انصاری به خواسـته چوپان تن در داد و خـود را در اختیـارش قرار داد و از او مرکب گرفت. بعـد از آن ابلیس سـد راهش شـد و گفت که تـو حـامله ای، زن انصـاری گفت: از چه کسـی؟ گفت: از چوپـان، زن فریادی برآورد و گفت: چه رسوائی بار آوردم اما شـیطان به او گفت: اصـلا نترس وقتی به طرف کـاروان رفتی به آنهـا بگو: وقتی صـدای قرآن خوانـدن جوان مقدسـی را شـنیدم به طرفش رفتم و به او نزدیک شدم، آنگاه که خواب بر من غلبه کرد به من تجاوز کرد و نتوانسـتم از خود دفاع کنم و الان آبسـتن شده‌ام این در حالی است که من زنی از انصار هستم و در مدینه طایفه و اقوامم وجود دارند.

زن ملعون آنچه را که شـیطان به او توصـیه کرد انجام داد. کاروانیان اصلا به او شک نکردند چرا که پیش از این کیسه پول او را در توشه دان جوان مقدسـی پیدا کرده بودند. جوان مقدسـی را دوباره دسـتگیر کردند و به او گفتند: ای پست فطرت دزدی بس نبود مرتکب فسق و زنا هم شـدی؟ پس دوباره او را زدند و و سـخنان زشت به او گفتند و به زنجیرش کشـیدند اما این بار هم جوابی نداد. وقتی کاروان به نزدیکی مدینه رسـید عمر بن خطاب با جماعتی از مسـلمانان به اسـتقبال آنها شتافتند. وقتی به نزدیکی آنها رسـیدند نخستین کلام عمر جویا شدن از احوال جوان مقدسـی بود. به او گفتند: ای ابا حفص چقدر از این جوان غافل بودی. او مرتکب دزدی و زنا شـد و جریان واقعه را برای او تعریف کردنـد. عمر دسـتور داد تا او را نزدش آوردند آنگاه

که آوردنـد به او گفت: وای بر تو ای جوان! بر خلاف آنچه را تظاهر کردی انجام دادی تا اینکه خداونـد متعال تو را رسوا کرد؟ شدیدترین مجازات ها را برای تو در نظر خواهم گرفت، اما جوان هیچ جوابی نداد.

مردم جمع شده بودند تا درباره او تصمیمی بگیرند که ناگهان نوری درخشید و شعاعی پرتو افشانی کرد. نگاه کردند دیدند که جایگاه علم نبوت علی علیه السلام است، امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: این سرو صدایی که در مسجد به راه انداخته‌اید چیست؟ گفتند: ای امیر مؤمنان! این جوان زاهد بیت المقدسی مرتکب سرقت و زنا شده است. علی علیه السلام فرمود: به خدا سوگند نه دزدی کرده است و نه مرتکب فحشا شده است و از میان کاروان تنها او حج را آنچنان که بایسته و شایسته به جای آورده است. عمر وقتی صدای حضرت را شنید از جایش بلند شد و امیرمؤمنان را در جای خود قرار داد. امیرمؤمنان نظری به جوان انداخت که به زنجیر کشیده شده و سرش را به پائین انداخته بود در حالی که آن زن ملعون در کنارش نشسته بود. آنگاه خطاب به آن زن فرمود: ای زن وای بر تو جریان واقعه را برایم شرح ده. گفت: ای امیرمؤمنان این جوان مالم را دزید و کاروانیان آن را در توشه دان او پیدا کردند اما به این بسنده نکرد تا اینکه در یکی از شبها مرا غرق در خواندن قرآنش کرد و به خواب برد و وقتی خوابیدم به زور به من تجاوز کرد اما به خاطر ترس از رسوائی نتوانستم او را از خود دور کنم و این گونه بود که به ناچار به خواسته او تن در دادم و از او حامله شدم.

امیرمؤمنان علیه السلام به او گفت: ای ملعون! در ادعایت علیه او دروغ می‌گوئی چرا که این جوان آلت تناسلی ندارد و بریده شده است و در جعبه ای از عاج است!، سپس گفت: ای جوان! جعبه‌ات کجاست؟ جوان سرش را بلند کرد وگفت: ای امیرمؤمنان کسی که می‌داند جعبه‌ای وجود دارد حتما جای آن را هم می‌داند. امیرمؤمنان علیه السلام نگاهی به عمر انداخت و فرمود: ای عمر! جعبه را بیاور، به دنبال جعبه فرستادند و آن را آوردند و جلوی امیرمؤمنان گذاشتند. جعبه را باز کردند و در آن پارچه ای از حریر یافتند که آلت جوان در آن بود. آنگاه امیرمؤمنان فرمود: ای جوان برخیز. جوان بر خاست و لباسش را درآوردند تا مطمئن شوند که او آلت تناسلی ندارد و کسانی که او را متهم به زنا کردند رسوا شوند. وقتی شلوار جوان را برداشتند و او را بدون آلت یافتند هیاهوی مردم بلند شد. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ساکت باشید. از من حکمی را بشنوید که مرا رسول خدا از آن خبردار کرده است.

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای زن ملعون تو در پیشگاه خداوند متعال بی ادبی و جسارت کردی. ابتدا نزد جوان رفتی و او را دعوت به همبستری کردی و به او گفتی: سوگند به خدا اگر با من آمیزش نکنی تو را گرفتار حیله‌ای از حیله های زنان خواهم کرد که رهائی از آن نیست. آیا اینگونه نیست؟ گفت: بله امیرمؤمنان اینگونه است که می فرمائید. سپس وقتی که دیدی او خوابیده است کیسه پولت را در توشه دان او گذاشتی، اقرار کن؟ گفت: درست است ای امیر مؤمنان. حضرت ادامه داد: ای مردم علیه این زن شهادت دهید؛ آنگاه فرمود: اما این بچه‌ای که الان در شکم داری از آن چوپانی است که از او طلب مرکب کردی اما او در جواب گفت: مرکب به تو نمی‌فروشم مگر اینکه خود را در اختیارم گذاری و تو به خواسته او تن در دادی و از او مرکب گرفتی، گفت: ای امیرمؤمنان حق با شما است. هیاهو از میان مردم برخاست. حضرت دوباره آنها را ساکت کرد و فرمود: وقتی از چوپان جدا شدی پیرمردی با فلان شکل و قیافه بر سر راهت ظاهر شد و به تو گفت: ای فلانی تو از چوپان حامله شدی. داد و بیداد راه انداختی و گفتی: خدایا این چه رسوائی بود اما او به تو گفت: ناراحت مباش مشکلی نیست وقتی نزد کاروان برگشتی به آنها بگو که این جوان به زور به من تجاوز کرد و الان از او حامله شده‌ام، تو هم توصیه...

های پیرمرد را اجرا کردی و کاراونیان هم سخنانت را باور کردند، زن انصاری گفت: درست است ای امیر مؤمنان، سپس حضرت فرمود: آیا می‌دانی که آن پیرمرد چه کسی بود؟ گفت: نه، فرمود: او ابلیس لعنه الله علیه بود. حاضران از این سخنان امیرمؤمنان به شگفتی افتادند. عمر گفت: ای اباالحسن می‌خواهی با این زن چکار کنی؟ حضرت فرمود: صبر کنید تا وضع حمل کند و سرپرستی برای بچه‌اش پیدا کند سپس قبری همچون قبر یهودیان برای او بکنید و تا نصفه بدن در آن قرار دهید و سنگسارش کنید. عمر دستور امیرمؤمنان را اجرا کرد. اما جوان، مقدسی تا پایان عمر در مسجد رسول خدا باقی ماند و به عبادت پروردگار مشغول شد. آنگاه عمر بن خطاب بلند شد و گفت: اگر علی علیه السلام نبود هر آینه عمر از بین می‌رفت و این جمله را سه بار تکرار کرد آنگاه مردم رفتند و از قضاوت علی علیه السلام شگفت زده شدند.

**[ترجمه]

«۴۰»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ مِيثَمٍ التَّمَّارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ علیه السلام فِي جَامِعِ الْكُوفَهِ فِي جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ كَأَنَّهُ الْبَدْرُ بَيْنَ الْكَوَاكِبِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ رَجُلٌ طَوِيلٌ عَلَيْهِ قَبَاءُ خَزٍّ أَدْكَنُ (۲) وَ قَدِ اعْتَمَّ بِعِمَامَهٍ صَفْرَاءَ وَ هُوَ مُتَقَلِّدٌ بِسَيْفَيْنِ فَدَخَلَ وَ بَرَكَ (۳) بِغَيْرِ سَلَامٍ وَ لَمْ يَنْطِقْ بِكَلَامٍ فَتَطَاوَلَتْ إِلَيْهِ الْأَعْنَاقُ وَ نَظَرُوا إِلَيْهِ بِالْآمَاقِ (۴) وَ قَدْ وَقَفَ عَلَيْهِ النَّاسُ مِنْ جَمِيعِ الْآفَاقِ وَ مَوْلَانَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَيْهِ فَلَمَّا هَدَأَتْ مِنَ النَّاسِ الْحَوَاسُّ أَفْصَحَ عَنْ لِسَانِهِ كَأَنَّهُ حُسَامٌ

۱- ۱. الروضه: ۶- ۸. و توجد الروایه فی الفضائل ایضا: ۱۱۲- ۱۱۶.

۲- ۲. أی اسود.

۳- ۳. برك بالمكان: أقام فيه. برك البعير: استناخ.

۴- ۴. جمع المأق: مجری الدمع من العين أی من طرفها ممّا يلی الانف.

جُذِبَ عَنْ غِمْدِهِ أَیُّکَمُ الْمُجْتَبَی فِی الشَّجَاعَهِ وَ الْمُعَمَّمُ بِالْبَرَاعَهِ(۱) أَیُّکَمُ الْمَوْلُودُ فِی الْحَرَمِ وَ الْعَالِی فِی الشِّیَمِ وَ الْمَوْصُوفُ بِالْکَرَمِ أَیُّکُمُ الْأَصْلَعُ الرَّأْسِ وَ الْبَطَلُ الدَّعَّاسُ (۲) وَ الْمُضَیِّقُ لِلْأَنْفَاسِ وَ الْآخِذُ بِالْقِصَاصِ أَیُّکُمْ غُصْنُ أَبِی طَالِبٍ الرَّطِیبُ وَ بَطَلُهُ الْمَهِیبُ وَ الْمُسَهَّمُ الْمُصِیبُ وَ الْقِسْمُ النَّجِیبُ (۳) أَیُّکُمْ خَلِیفَهُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله الَّذِی نَصَرَهُ فِی زَمَانِهِ وَ اعْتَزَّ بِهِ سُلْطَانُهُ وَ عَظُمَ بِهِ شَأْنُهُ فَعِنْدَ ذَلِکَ رَفَعَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام رَأْسَهُ إِلَیْهِ فَقَالَ مَا لَکَ یَا بَا سَعْدِ بْنَ الْفَضْلِ بْنِ الرَّبِیعِ بْنِ مُدْرِکَه بْنِ نَجِیبَهَ بْنِ الصَّلْتِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ وَعْرَانَ بْنِ الْأَشْعَثِ بْنِ أَبِی السَّمْعِ الرُّومِیِّ- اسْأَلْ عَمَّا شِئْتَ أَنَا عَیْبَهُ عِلْمِ النُّبُوَّهِ قَالَ قَدْ بَلَغَنَا عَنْکَ أَنَّکَ وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ خَلِیفَتُهُ عَلَی قَوْمِهِ بَعْدَهُ وَ أَنَّکَ مُحِلُّ الْمُشْکِلَاتِ وَ أَنَا رَسُولٌ إِلَیْکَ مِنْ سِتِّینَ أَلْفَ رَجُلٍ یُقَالُ لَهُمُ الْعَقِیمَهُ وَ قَدْ حَمَّلُونِی مَیِّتاً قَدْ مَاتَ مِنْ مُدَّهٍ وَ قَدِ اخْتَلَفُوا فِی سَبَبِ مَوْتِهِ وَ هُوَ بِبَابِ الْمَسْجِدِ فَإِنْ أَحْیَیْتَهُ عَلِمْنَا أَنَّکَ صَادِقٌ نَجِیبُ الْأَصْلِ وَ تَحَقَّقْنَا أَنَّکَ حُجَّهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ خَلِیفَهُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله عَلَی قَوْمِهِ وَ إِنْ لَمْ تَقْدِرْ عَلَی ذَلِکَ رَدَدْنَاهُ إِلَی قَوْمِهِ وَ عَلِمْنَا أَنَّکَ تَدَّعِی غَیْرَ الصَّوَابِ وَ تُظْهِرُ مِنْ نَفْسِکَ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَیْهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَا مِیثَمُ ارْکَبْ بَعِیرَکَ وَ نَادِ فِی شَوَارِعِ الْکُوفَهِ وَ مَحَالِّهَا مَنْ أَرَادَ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَلِیّاً أَخَا رَسُولِ اللَّهِ وَ زَوْجَ ابْنَتِهِ مِنَ الْعِلْمِ الرَّبَّانِیِّ فَلْیَخْرُجْ إِلَی النَّجَفِ فَخَرَجَ النَّاسُ إِلَی النَّجَفِ فَقَالَ الْإِمَامُ علیه السلام یَا مِیثَمُ هَاتِ الْأَعْرَابِیَّ وَ صَاحِبَهُ فَخَرَجْتُ وَ رَأَیْتُهُ رَاکِباً تَحْتَ الْقُبَّهِ الَّتِی فِیهَا الْمَیِّتُ فَأَتَیْتُ بِهِمَا إِلَی النَّجَفِ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام قُولُوا فِینَا مَا تَرَوْنَ مِنَّا وَ ارْوُوا عَنَّا مَا تُشَاهِدُونَهُ مِنَّا ثُمَّ قَالَ یَا أَعْرَابِیُّ أَبْرِکِ الْجَمَلَ وَ أَخْرِجْ صَاحِبَکَ أَنْتَ وَ جَمَاعَهٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ قَالَ مِیثَمٌ فَأَخْرَجْتُ تَابُوتاً وَ فِیهِ وَطْءُ دِیبَاجٍ أَخْضَرَ وَ فِیهَا غُلَامٌ أَوَّلُ

۱- ۱. برع براعه: فاق علما أو فضیله أو جمالا. و فی الروضه: المعتم بالبراعه.

۲- ۲. دعس الشی ء: وطئه و داسه. دعس فلانا: دفعه. دعسه بالرمح: طعنه.

۳- ۳. فی(ک): و القسم المجیب.

مَا تَمَّ عِذَارُهُ عَلَى خَدِّهِ بِذَوَائِبَ كَذَوَائِبِ الِامْرَأَهِ الْحَسْنَاءِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام کَمْ لِمَیِّتِکُمْ قَالَ أَحَدٌ وَ أَرْبَعُونَ یَوْماً قَالَ وَ مَا سَبَبُ مَوْتِهِ فَقَالَ الْأَعْرَابِیُّ یَا فَتَی إِنَّ أَهْلَهُ یُرِیدُونَ أَنْ تُحْیِیَهُ لِیُخْبِرَهُمْ مَنْ قَتَلَهُ لِأَنَّهُ بَاتَ سَالِماً وَ أَصْبَحَ مَذْبُوحاً مِنْ أُذُنِهِ إِلَی أُذُنِهِ وَ یُطَالِبُ بِدَمِهِ خَمْسُونَ رَجُلًا یَقْصِدُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَاکْشِفْ الشَّکَّ وَ الرَّیْبَ یَا أَخَا مُحَمَّدٍ قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام قَتَلَهُ عَمُّهُ لِأَنَّهُ زَوَّجَهُ ابْنَتَهُ فَخَلَّاهَا وَ تَزَوَّجَ بِغَیْرِهَا فَقَتَلَهُ حَنَقاً(1) عَلَیْهِ قَالَ الْأَعْرَابِیُّ لَسْنَا نَقْنَعُ بِقَوْلِکَ فَإِنَّا نُرِیدُ أَنْ یَشْهَدَ لِنَفْسِهِ عِنْدَ أَهْلِهِ لِتَرْتَفِعَ الْفِتْنَهُ وَ السَّیْفُ وَ الْقِتَالُ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَامَ الْإِمَامُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ ذَکَرَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَصَلَّی عَلَیْهِ وَ قَالَ یَا أَهْلَ الْکُوفَهِ مَا بَقَرَهُ بَنِی إِسْرَائِیلَ بِأَجَلَّ عِنْدَ اللَّهِ مِنِّی قَدْراً وَ أَنَا أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَ إِنَّهَا أَحْیَتْ مَیِّتاً بَعْدَ سَبْعَهِ أَیَّامٍ ثُمَّ دَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مِنَ الْمَیِّتِ وَ قَالَ إِنَّ بَقَرَهَ بَنِی إِسْرَائِیلَ ضُرِبَ بِبَعْضِهَا الْمَیِّتُ فَعَاشَ وَ أَنَا أَضْرِبُ هَذَا الْمَیِّتَ بِبَعْضِی لِأَنَّ بَعْضِی خَیْرٌ مِنَ الْبَقَرَهِ کُلِّهَا ثُمَّ هَزَّهُ بِرِجْلِهِ وَ قَالَ لَهُ قُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ یَا مُدْرِکُ بْنَ حَنْظَلَهَ بْنِ غَسَّانَ بْنِ بَحِیرِ بْنِ فِهْرِ بْنِ سَلَامَهَ بْنِ الطَّیِّبِ بْنِ الْأَشْعَثِ فَهَا قَدْ أَحْیَاکَ اللَّهُ تَعَالَی عَلَی یَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ مِیثَمٌ التَّمَّارُ فَنَهَضَ غُلَامٌ أَضْوَأُ مِنَ الشَّمْسِ أَضْعَافاً وَ مِنَ الْقَمَرِ أَوْصَافاً فَقَالَ لَبَّیْکَ لَبَّیْکَ یَا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَی الْأَنَامِ الْمُتَفَرِّدَ بِالْفَضْلِ وَ الْإِنْعَامِ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ یَا غُلَامُ مَنْ قَتَلَکَ قَالَ قَتَلَنِی عَمِّی الْحَارِثُ بْنُ غَسَّانَ قَالَ لَهُ الْإِمَامُ علیه السلام انْطَلِقْ إِلَی قَوْمِکَ فَأَخْبِرْهُمْ بِذَلِکَ فَقَالَ یَا مَوْلَایَ لَا حَاجَهَ لِی إِلَیْهِمْ أَخَافُ أَنْ یَقْتُلُونِی مَرَّهً أُخْرَی وَ لَا یَکُونَ عِنْدِی مَنْ یُحْیِینِی قَالَ فَالْتَفَتَ الْإِمَامُ إِلَی صَاحِبِهِ وَ قَالَ لَهُ امْضِ إِلَی أَهْلِکَ فَأَخْبِرْهُمْ قَالَ یَا مَوْلَایَ وَ اللَّهِ لَا أُفَارِقُکَ بَلْ أَکُونُ مَعَکَ حَتَّی یَأْتِیَ اللَّهُ بِأَجَلِی مِنْ عِنْدِهِ فَلَعَنَ اللَّهُ مَنِ اتَّضَحَ لَهُ الْحَقُّ وَ جَعَلَ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ الْحَقِّ سِتْراً وَ لَمْ یَزَلْ بَیْنَ یَدَیْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ حَتَّی قُتِلَ بِصِفِّینَ ثُمَّ إِنَّ أَهْلَ الْکُوفَهِ رَجَعُوا إِلَی الْکُوفَهِ

۱- ۱. الحنق: الحقد و الغیظ.

وَ اخْتَلَفُوا أَقْوَالًا فِيهِ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: امام جعفر صادق علیه السلام به نقل از میثم تمار رضی الله عنه آورد که گفت: در مسجد جامعه کوفه به همراه تعدادی از یاران رسول خدا در محضر امیرمؤمنان علیه السلام که همچون ماه در میان ما می‌درخشید، نشسته بودیم. ناگهان مردی بلند قد که قبائی ابریشمی سیاه بر تن داشت و عمامه‌ای زرد رنگ بسته بود و دو شمشیر به کمر آویخته بود وارد شد و بدون آنکه سلام کند در جائی نشست و حرفی از زبانش خارج نشد. همه گردنها به طرف او چرخید. همه از زیر چشم به او نگاه می کردند اما امیرمؤمنان علیه السلام اصلا به او نگاه نکرد. آنگاه که حواس مردم به حالت طبیعی خود برگشت زبان مرد غریبه که انگار شمشیری از غلاف بیرون آمده بود به صدا در آمد و گفت: کدام یک از شما برگزیده شده در شجاعت و طلایه دار علم و فضیلت است؟ کدام یک از شما مولود کعبه، موصوف به بخشش و متزین به صفات والا است؟ کدام یک از شما فرد بی مو، پهلوان میدان نبرد، تنگ کننده سینه ها و برپا کننده قصاص بر مجرمان است؟ کدام یک از شما شاخه تر و تازه ابو طالب، پهلوان پر هیبت، تیر به هدف زننده و قسمت نیکوی او است؟ کدام یک از شما جانشین رسول خدا صلی الله علیه و آله است که در حیاتش او را یاری کرد و به واسطه اش به ملکش عظمت بخشید و مقام ومنزلتش والا شد؟

امیرمؤمنان علیه السلام سرش را بلند کرد و فرمود: ای سعد بن فضل بن ربیع بن مدرکه بن نجیبه بن صلت بن حارث بن وعران بن اشعث بن ابی سمع رومی چه می‌خواهی؟ هر آنچه می‌خواهی بپرس چرا که من گنجینه علم نبوت هستم. آن مرد گفت: به ما خبر رسیده است که تو وصی رسول خدا و جانشین او بعد از وفاتش و حلال مشکلات و ناراحتی‌های مردم هستی، من به نمایندگی از طرف شصت هزار نفر که به آنها «عقیمه» می گویند نزد تو آمده‌ام. آنها جسدی را به من داده‌اند که مدتی است مرده است و در علت مرگ او دچار اختلاف شده‌اند. آن جسد اکنون کنار در مسجد است اگر بتوانی آن را زنده کنی پی خواهیم برد که تو نجیب الأصل هستی و یقین حاصل خواهیم کرد که تو حجت خداوند بر روی زمین و جانشین رسول خدا هستی؛ اما اگر نتوانی او را زنده کنی، به قومش بازمی‌گردانیم و به این نتیجه خواهیم رسید که تو ادعای باطل داری و چیزهای را می گوئی که نمی‌توانی آنها را عملی کنی.

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای میثم سوار بر شترت شو و در کوچه‌های کوفه ندا ده: کسی که می خواهد علم ربانی را که خداوند متعال به علی بن ابی طالب برادر رسول خدا و همسر دخترش داده است ببیند به طرف نجف بیایید. مردم همگی به طرف نجف رهسپار شدند. امام علی علیه السلام فرمود: ای میثم! فرد اعرابی را با همراهش بیاور. میثم گوید: رفتم او را زیر قبه‌ای که جنازه در آن قرار داشت سواره دیدم. آن دو را به نجف بردم. آنگاه علی علیه السلام فرمود: آنچه را که از ما می... بینید نقل و آنچه را مشاهده می‌کنید روایت کنید. سپس فرمود: ای اعرابی شترت را بخوابان و به همراه چند نفر از مسلمانان جنازه را بیرون بیاور، میثم گفت: تابوت را خارج کردیم. جنازه را در ابریشمی سبز رنگ پیچانده بودند و در آن جوانی قرار داشت. وقتی پوشش او را کنار زدند نخستین چیزی که از او نمایان شد گونه‌هایش بود که گیسوانی همچون گیسوان زنان زیبا بر آن قرار داشتند. علی علیه السلام فرمودند: چند روز است که این جوان فوت کرده است؟ گفت: چهل و یک روز است. فرمود: علت مرگش چه بود؟ گفت: ای امیر مؤمنان! خانواده‌اش به همین خاطر می‌خواهند او را زنده کنند تا آنها را از قاتلش خبردار کند چرا که او سالم بود اما از این گوش تا آن گوش او را بریده بودند. الان پنجاه نفر خواستار انتقام گرفتن از

او هستند و بعضی از آنها بعضی دیگر را متهم می‌کنند. ای برادر محمد این شک را از میان ما برطرف کن و حقیقت را بر ما روشن گردان. علی علیه السلام فرمود: او را عمویش به قتل رسانده است، زیرا دخترش را به عقد او در آورده بود، ولی او خوداری کرده و با دختر دیگری ازدواج کرد. به همین خاطر بر او خشم گرفت و او را به قتل رساند. اعرابی گفت: ما با سخن تو قانع نمی‌شویم مگر اینکه خود جوان در نزد خانوده‌اش شهادت دهد تا از این طریق فتنه و آشوب و خونریزی از میان برداشته شود.

علی علیه السلام برخواست و شکر خداوند را به جا آورد و بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود فرستد و فرمود: ای کوفیان گاو بنی اسرائیل در نزد خداوند گرامی‌تر از من که برادر رسول خدا هستم نیست آن گاو مرده‌ای را بعد از هفت روز زنده کرد. امیرمؤمنان به جنازه نزدیک شد و فرمود: گاو بنی اسرائیل با قسمتی از بدنش ضربه‌ای به مرده زد و او را زنده کرد. من هم با قسمتی از بدنم ضربه‌ای به او می‌زنم چرا که بعضی از بدن من بهتر از بعضی از بدن گاو بنی اسرائیل است. این را گفت و با پایش جنازه را تکان داد و به او گفت: ای مدرک بن حنظله بن غسان بن بحیر بن فهر بن سلامه بن طیب بن أشعث با اذن خداوند برخیز. هان خداوند تو را با دستان علی بن ابی طالب زنده کرده است. میثم گفت: جوانی که چند برابر نورانی تر از خورشید و زیباتر از ماه بود برخواست و گفت: لبیک ای امیرمؤمنان ای حجت خداوند بر بندگان و ای برگزیده در فضیلت و نعمت ها، آنگاه امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای جوان چه کسی تو را به قتل رساند؟ گفت: مرا عمویم حارث بن غسان به قتل رساند، حضرت فرمود: نزد آنها برگرد و خبردارشان کن، گفت: سرورم احتیاجی به این کار نیست می‌ترسم که بار دیگر مرا به قتل رسانند و کسی نباشد که من را زنده کند. امام علیه السلام نظری به اعرابی انداخت و فرمود: تو نزد آنها برو و باخبرشان کن. او هم گفت: سرورم سوگند به خدا از کنار تو نخواهم رفت تا مرگم از جانب خداوند فرا رسد. لعنت خداوند بر کسی باد که حق در برابر او روشن شود و آن را بپوشاند. او در کنار امیرمؤمنان علیه السلام باقی ماند تا اینکه در جنگ صفین به شهادت رسید. آنگاه اهل کوفه به دیارشان برگشتند و سخنان متفاوتی را درباره ماجرا نقل کردند - . الفضائل: ۲-۵، الروضه: ۲۶ - .

**[ترجمه]

«۴۱»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِيِّ عَنِ الزَّمَخْشَرِيِّ مَرْفُوعاً إِلَى الْحَسَنِ علیه السلام: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أُتِيَ بِامْرَأَةٍ مَجْنُونَةٍ حُبْلَى قَدْ زَنَتْ فَأَرَادَ أَنْ يَرْجُمَهَا فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ علیه السلام يَا عُمَرُ أَ مَا سَمِعْتَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ وَ مَا قَالَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَبْرَأَ وَ عَنِ الْغُلَامِ حَتَّى يُدْرِكَ وَ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ قَالَ فَخَلَّى عَنْهَا.

وَ مِنْهُ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا كَانَ فِي وِلَايَةِ عُمَرَ أُتِيَ بِامْرَأَةٍ حَامِلٍ(۲) فَسَأَلَهَا عُمَرُ فَاعْتَرَفَتْ بِالْفُجُورِ فَأَمَرَ بِهَا عُمَرُ أَنْ تُرْجَمَ فَلَقِيَهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام فَقَالَ مَا بَالُ هَذِهِ فَقَالُوا أَمَرَ بِهَا عُمَرُ أَنْ تُرْجَمَ فَرَدَّهَا عَلِيٌّ علیه السلام فَقَالَ أَمَرْتَ بِهَا أَنْ تُرْجَمَ فَقَالَ نَعَمْ اعْتَرَفَتْ عِنْدِي بِالْفُجُورِ فَقَالَ هَذَا سُلْطَانُكَ عَلَيْهَا فَمَا سُلْطَانُكَ عَلَى مَا فِي بَطْنِهَا ثُمَّ قَالَ لَهُ عَلِيٌّ علیه السلام

فَلَعَلَّکَ انْتَهَرْتَهَا أَوْ أَخَفْتَهَا فَقَالَ قَدْ کَانَ ذَلِکَ قَالَ أَ وَ مَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لَا حَدَّ عَلَی مُعْتَرِفٍ بَعْدَ بَلَاءٍ إِنَّهُ مَنْ قَیَّدْتَ أَوْ حَبَسْتَ أَوْ تَهَدَّدْتَ فَلَا إِقْرَارَ لَهُ فَخَلَّی عُمَرُ سَبِیلَهَا ثُمَّ قَالَ عَجَزَتِ النِّسَاءُ أَنْ تَلِدَ مِثْلَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام لَوْ لَا عَلِیٌّ لَهَلَکَ عُمَرُ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَقْضَی أُمَّتِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام(۳).

**[ترجمه]کشف الغمه: در مناقب خوارزمی از حسن علیه السلام روایت شده است که فرمود: زنی دیوانه آبستنی را که زنا کرده بود نزد عمر آوردند. عمر خواست که او را رجم کند که علی علیه السلام به او فرمود: آیا نشنیده‌ای که رسول خدا در این باره چه فرمود؟ عمر گفت: چه فرمود؟ حضرت فرمود: رسول خدا فرمود: قلم از سه نفر برداشته شده: دیوانه تا زمانی که بهبود یابد، بچه تا زمانی که به بلوغ برسد و فرد خفته تا زمانی که بیدار شود. این گونه بود که عمر از سنگسار آن زن خودداری کرد.

همچنین به نقل از او آمده است که فرمود: زن حامله‌ای را به اتهام زنا نزد عمر آوردند، عمر از او پرسید که آیا مرتکب زنا شده است و آن زن به زنا اعتراف کرد. عمر دستور داد تا او را رجم کنند، علی علیه السلام در راه آن زن را دید و فرمود: جریان این زن چیست؟ گفتند: عمر دستور داده تا او را سنگسار کنند امیرمؤمنان او را برگرداند و به عمر گفت: تو دستور داده‌ای که او را رجم کنند؟ گفت: بله خودش اعتراف کرد. فرمود: دلیل برای سنگسار او داری اما برای بچه‌ای که در رحم او است چه دلیلی داری؟! آنگاه به او گفت: چه بسا در اقرارش او را سرزنش کرده و یا ترسانده باشی؟ عمر گفت: این گونه بود. آنگاه امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: مگر از پیامبر نشنیده‌ای که فرمود: بر اعتراف کننده‌ای که بعد از شکنجه اعتراف می‌کند حدی نیست همانا بر کسی که او را به زنجیر می‌کشی و زندانی می‌کنی و می‌ترسانی اقراری وجود ندارد؟! عمر آن زن را آزاد کرد و گفت: زنان ناتوانند از این که مانند علی علیه السلام را به دنیا بیاورند. اگر علی نبود هر آینه عمر هلاک می شد .

در مناقب از ابو سعید خدری آمده است که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: علی علیه السلام آگاهترین فرد به قضاوت در میان امت من است - . کشف الغمه: ۳۳ - .

**[ترجمه]

«۴۲»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ إِلَی عَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ وَ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالا: کُنَّا بَیْنَ یَدَیْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ کَانَ یَوْمُ الْإِثْنَیْنِ لِسَبْعَهَ عَشَرَ خَلَتْ مِنْ صَفَرٍ وَ إِذَا بِزَعْقَهٍ(۴) عَظِیمَهٍ أَمْلَأَتِ الْمَسَامِعَ وَ کَانَ عَلَی دَکَّهِ الْقَضَاءِ فَقَالَ یَا عَمَّارُ ائْتِنِی بِذِی الْفَقَارِ وَ کَانَ وَزْنُهُ سَبْعَهَ أَمْنَانٍ وَ ثُلُثَیْ مَنٍّ مَکِّیٍّ فَجِئْتُ بِهِ فَانْتَضَاهُ (۵) مِنْ غِمْدِهِ فَتَرَکَهُ

۱- ۱. الفضائل ۲- ۵. الروضه: ۲۶.

۲- ۲. فی المصدر: بامرأه حامل.

۳- ۳. کشف الغمّه: ۳۳.

۴- ۴. الزعقه: الصیحه.

۵- ۵. نضی السیف من غمده: سله.

عَلَی فَخِذِهِ وَ قَالَ یَا عَمَّارُ هَذَا یَوْمٌ أَکْشِفُ لِأَهْلِ الْکُوفَهِ الْغُمَّهَ لِیَزْدَادَ الْمُؤْمِنُ وِفَاقاً وَ الْمُخَالِفُ نِفَاقاً یَا عَمَّارُ ائْتِ بِمَنْ عَلَی الْبَابِ قَالَ عَمَّارٌ فَخَرَجْتُ وَ إِذَا عَلَی الْبَابِ امْرَأَهٌ فِی قُبَّهٍ عَلَی جَمَلٍ وَ هِیَ تَشْتَکِی وَ تَصِیحُ یَا غِیَاثَ الْمُسْتَغِیثِینَ وَ یَا بُغْیَهَ الطَّالِبِینَ وَ یَا کَنْزَ الرَّاغِبِینَ وَ یَا ذَا الْقُوَّهِ الْمَتِینَ وَ یَا مُطْعِمَ الْیَتِیمِ وَ یَا رَازِقَ الْعَدِیمِ وَ یَا مُحْیِیَ کُلِّ عَظْمٍ رَمِیمٍ وَ یَا قَدِیمُ سَبَقَ قِدَمُهُ کُلَّ قَدِیمٍ وَ یَا عَوْنَ مَنْ لَیْسَ لَهُ عَوْنٌ وَ لَا مُعِینٌ یَا طَوْدَ مَنْ لَا طَوْدَ لَهُ یَا کَنْزَ مَنْ لَا کَنْزَ لَهُ إِلَیْکَ تَوَجَّهْتُ وَ بِوَلِیِّکَ تَوَسَّلْتُ وَ خَلِیفَهِ رَسُولِکَ قَصَدْتُ فَبَیِّضْ وَجْهِی وَ فَرِّجْ عَنِّی کُرْبَتِی قَالَ عَمَّارٌ وَ حَوْلَهَا أَلْفُ فَارِسٍ بِسُیُوفٍ مَسْلُولَهٍ قَوْمٌ لَهَا وَ قَوْمٌ عَلَیْهَا فَقُلْتُ أَجِیبُوا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَجِیبُوا عَیْبَهَ عِلْمِ النُّبُوَّهِ قَالَ فَنَزَلَتِ الْمَرْأَهُ مِنَ الْقُبَّهِ وَ نَزَلَ الْقَوْمُ مَعَهَا وَ دَخَلُوا الْمَسْجِدَ فَوَقَفَتِ الْمَرْأَهُ بَیْنَ یَدَیْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قَالَتْ یَا مَوْلَایَ یَا إِمَامَ الْمُتَّقِینَ إِلَیْکَ أَتَیْتُ وَ إِیَّاکَ قَصَدْتُ فَاکْشِفْ کُرْبَتِی وَ مَا بِی مِنْ غَمَّهٍ فَإِنَّکَ قَادِرٌ عَلَی ذَلِکَ وَ عَالِمٌ بِمَا کَانَ وَ مَا یَکُونُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ یَا عَمَّارُ نَادِ فِی الْکُوفَهِ مَنْ أَرَادَ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ أَخَا رَسُولِ اللَّهِ فَلْیَأْتِ الْمَسْجِدَ قَالَ فَاجْتَمَعَ النَّاسُ حَتَّی امْتَلَأَ الْمَسْجِدُ فَقَامَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قَالَ سَلُونِی مَا بَدَا لَکُمْ یَا أَهْلَ الشَّامِ فَنَهَضَ مِنْ بَیْنِهِمْ شَیْخٌ قَدْ شَابَ عَلَیْهِ بُرْدَهٌ یَمَانِیَّهٌ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ یَا کَنْزَ الطَّالِبِینَ یَا مَوْلَایَ هَذِهِ الْجَارِیَهُ ابْنَتِی قَدْ خَطَبَهَا مُلُوکُ الْعَرَبِ وَ قَدْ نَکَسَتْ رَأْسِی بَیْنَ عَشِیرَتِی وَ أَنَا مَوْصُوفٌ بَیْنَ الْعَرَبِ وَ قَدْ فَضَحَتْنِی فِی أَهْلِی وَ رِجَالِی لِأَنَّهَا عَاتِقٌ حَامِلٌ وَ أَنَا فُلَیْسُ بْنُ عِفْرِیسٍ لَا تُخْمَدُ لِی نَارٌ وَ لَا یُضَامُ (۱) لِی جَارٌ وَ قَدْ بَقِیتُ حَائِراً فِی أَمْرِی فَاکْشِفْ لِی هَذِهِ الْغُمَّهَ فَإِنَّ الْإِمَامَ خَبِیرٌ بِالْأَمْرِ فَهَذِهِ غُمَّهٌ عَظِیمَهٌ لَمْ أَرَ مِثْلَهَا وَ لَا أَعْظَمَ مِنْهَا فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَا تَقُولِینَ یَا جَارِیَهُ فِیمَا قَالَ أَبُوکَ قَالَتْ یَا مَوْلَایَ أَمَّا قَوْلُهُ إِنِّی عَاتِقٌ صَدَقَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ إِنِّی حَامِلٌ فَوَحَقِّکَ یَا مَوْلَایَ مَا عَلِمْتُ

۱- ۱. أی لا یقهر و لا یظلم.

مِنْ نَفْسِی خِیَانَهً قَطُّ وَ إِنِّی أَعْلَمُ أَنَّکَ أَعْلَمُ بِی مِنِّی وَ إِنِّی مَا کَذَبْتُ فِیمَا قُلْتُ فَفَرِّجْ عَنِّی یَا مَوْلَایَ قَالَ عَمَّارٌ فَعِنْدَ ذَلِکَ أَخَذَ الْإِمَامُ ذَا الْفَقَارِ وَ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ اللَّهُ أَکْبَرُ اللَّهُ أَکْبَرُ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ کانَ زَهُوقاً ثُمَّ قَالَ علیه السلام عَلَیَّ بِدَایَهِ(۱) الْکُوفَهِ فَجَاءَتِ امْرَأَهٌ تُسَمَّی لَبْنَاءَ وَ هِیَ قَابِلَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْکُوفَهِ فَقَالَ لَهَا اضْرِبِی بَیْنَکِ وَ بَیْنَ النَّاسِ حِجَاباً وَ انْظُرِی هَذِهِ الْجَارِیَهَ عَاتِقٌ حَامِلٌ أَمْ لَا فَفَعَلَتْ مَا أَمَرَ بِهِ ثُمَّ خَرَجَتْ وَ قَالَتْ نَعَمْ یَا مَوْلَایَ هِیَ عَاتِقٌ حَامِلٌ فَعِنْدَ ذَلِکَ الْتَفَتَ الْإِمَامُ إِلَی أَبِی الْجَارِیَهِ وَ قَالَ یَا أَبَا الْغَضَبِ أَ لَسْتَ مِنْ قَرْیَهِ کَذَا وَ کَذَا مِنْ أَعْمَالِ دِمَشْقَ قَالَ وَ مَا هَذِهِ الْقَرْیَهُ قَالَ هِیَ قَرْیَهٌ تُسَمَّی أَسْعَارَ قَالَ بَلَی یَا مَوْلَایَ قَالَ وَ مَنْ مِنْکُمْ یَقْدِرُ عَلَی قِطْعَهِ ثَلْجٍ فِی هَذِهِ السَّاعَهِ قَالَ یَا مَوْلَایَ الثَّلْجُ فِی بِلَادِنَا کَثِیرٌ وَ لَکِنْ مَا نَقْدِرُ عَلَیْهِ هَاهُنَا فَقَالَ علیه السلام بَیْنَنَا وَ بَیْنَکُمْ مِائَتَانِ وَ خَمْسُونَ فَرْسَخاً قَالَ نَعَمْ یَا مَوْلَایَ ثُمَّ قَالَ یَا أَیُّهَا النَّاسُ انْظُرُوا إِلَی مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَلِیّاً مِنَ الْعِلْمِ النَّبَوِیِّ وَ الَّذِی أَوْدَعَهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ مِنَ الْعِلْمِ الرَّبَّانِیِّ قَالَ عَمَّارُ بْنُ یَاسِرٍ فَمَدَّ یَدَهُ علیه السلام مِنْ أَعْلَی مِنْبَرِ الْکُوفَهِ وَ رَدَّهَا وَ إِذَا فِیهَا قِطْعَهٌ مِنَ الثَّلْجِ یَقْطُرُ الْمَاءُ مِنْهَا فَعِنْدَ ذَلِکَ ضَجَّ النَّاسُ وَ مَاجَ الْجَامِعُ بِأَهْلِهِ فَقَالَ علیه السلام اسْکُتُوا فَلَوْ شِئْتُ أَتَیْتُ بِجِبَالِهَا ثُمَّ قَالَ یَا دَایَهُ خُذِی هَذِهِ الْقِطْعَهَ مِنَ الثَّلْجِ وَ اخْرُجِی بِالْجَارِیَهِ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ اتْرُکِی تَحْتَهَا طَشْتاً وَ ضَعِی هَذِهِ الْقِطْعَهَ مِمَّا یَلِی الْفَرْجَ فَسَتَرَی عَلَقَهً وَزْنُهَا سَبْعُمِائَهٍ وَ خَمْسُونَ دِرْهَماً وَ دَانِقَانِ فَقَالَتْ سَمْعاً وَ طَاعَهً لِلَّهِ وَ لَکَ یَا مَوْلَایَ ثُمَّ أَخَذَتْهَا وَ خَرَجَتْ بِهَا مِنَ الْجَامِعِ فَجَاءَتْ بِطَشْتٍ فَوَضَعَتِ الثَّلْجَ عَلَی الْمَوْضِعِ کَمَا أَمَرَهَا علیه السلام فَرَمَتْ عَلَقَهً وَزَنَتْهَا الدَّایَهُ فَوَجَدَتْهَا کَمَا قَالَ علیه السلام فَأَقْبَلَتِ الدَّایَهُ وَ الْجَارِیَهُ فَوَضَعَتِ الْعَلَقَهَ بَیْنَ یَدَیْهِ ثُمَّ قَالَ یَا أَبَا الْغَضَبِ خُذِ ابْنَتَکَ فَوَ اللَّهِ مَا زَنَتْ وَ إِنَّمَا دَخَلَتِ الْمَوْضِعَ الَّذِی فِیهِ الْمَاءُ فَدَخَلَتْ هَذِهِ الْعَلَقَهُ فِی جَوْفِهَا وَ هِیَ بِنْتُ عَشْرِ سِنِینَ وَ کَبِرَتْ إِلَی الْآنَ فِی بَطْنِهَا فَنَهَضَ أَبُوهَا وَ هُوَ یَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّکَ تَعْلَمُ مَا فِی الْأَرْحَامِ وَ مَا فِی الضَّمَائِرِ وَ أَنْتَ بَابُ الدِّینِ وَ عَمُودُهُ

۱- ۱. الدایه: القابله.

قَالَ فَضَجَّ النَّاسُ عِنْدَ ذَلِکَ وَ قَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَنَا الْیَوْمَ خَمْسُ سِنِینَ لَمْ تُمْطِرِ السَّمَاءُ عَلَیْنَا وَ قَدْ أَمْسَکَ عَنِ الْکَوفَهِ هَذِهِ الْمُدَّهَ وَ قَدْ مَسَّنَا وَ أَهْلَنَا الضُّرُّ فَاسْتَسْقِ لَنَا یَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَامَ فِی الْحَالِ وَ أَشَارَ بِیَدِهِ قِبَلَ السَّمَاءِ فَسَالَ الْغَیْثُ حَتَّی بَقِیَتِ الْکُوفَهُ غُدْرَاناً(۱) فَقَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ کُفِینَا وَ رَوِینَا فَتَکَلَّمَ بِکَلَامٍ فَمَضَی الْغَیْثُ وَ انْقَطَعَ الْمَطَرُ وَ طَلَعَتِ الشَّمْسُ فَلَعَنَ اللَّهُ الشَّاکَّ فِی فَضْلِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام(۲).

**[ترجمه]فضائل، کتاب روضه: عمار بن یاسر و زید بن ابی الأرقم گفتند: نزد علی علیه السلام نشسته بودیم روز دوشنبه هفدهم ماه صفر بود ناگهان صدائی بلند گوش ها را در نوردید. امیرمؤمنان بر مسند قضاوت بود و فرمود: ای عمار شمشیرم را بیاور. وزن شمشیر حضرت هفت من و دو سوم من مکی بود. آن را آوردم. حضرت آن را از غلاف بیرون آورد و بر روی رانش گذاشت و فرمود: ای عمار امروز از رازی پرده بر خواهم داشت که اتحاد مؤمنان را زیادتر و نفاق مخالفان را بیشتر خواهد کرد. برو و کسی را که جلو در است نزد من آر. عمار گفت: بیرون رفتم زنی را جلو در دیدم که در داخل کجاوه‌ای بر روی شتری بود در حالی که شکایت می‌کرد و بانگ بر می‌آورد و می‌گفت: ای فریادرس درماندگان، ای خاستگاه دعوت کننده گان، ای گنج طالبان، ای دارای قدرتی استوار، ای طعام دهنده

یتیمان، ای رزق دهنده خالی دستان، ای زنده کننده استخوانهای پوسیده، ای قدیمی که از هر قدیمی قدیمی تر است، ای یاری رسان کسی که که هیچ یاری رسان ندارد، ای تکیه گاه کسی که که هیچ تکیه گاهی ندارد، ای گنج کسی که هیچ گنجی ندارد، به سوی تو آمده‌ام و به ولی‌ات و جانشین فرستاده‌ات توسل و توجه کردم، رویم را سفید گردان و غم و اندوهم را برطرف کن.

عمار گفت: اطرف او را هزار سوارکار شمشیر به دست گرفته بودند که بعضی از آنها مخالفان و بعضی موافقان او بودند. گفتم دعوت امیرمؤمنان جایگاه علم نبوت را برآورده کنید. زن از کجاوه بیرون آمد و به همراه قومش وارد مسجد شدند. زن به پیشگاه امیرمؤمنان علیه السلام رفت و گفت: ای سرورم و ای امام تقوا پیشگان نزد تو آمده‌ام و به درگاهت پناه آورده‌ام. غم و اندوهم را بر طرف کن شما این توانائی را داری چرا که عالم به آنچه که بوده و تا قیامت خواهد بود هستی. آنگاه علی علیه السلام فرمود: ای عمار در میان کوفیان ندا ده: هر کس می خواهد آنچه را که خداوند متعال به امیرمؤمنان عطا کرده است ببیند به مسجد بیاید. مسجد از مردم پر شد و همگی آمدند. علی علیه السلام برخواست وفرمود: ای اهل شام از هر آنچه که می‌خواهید سؤال کنید. از میان جمعیت پیرمردی که ردائی یمانی پوشیده بود برخواست و گفت: ای امیرمؤنان و ای گنج طالبان درود خداوند بر تو باد. این زن دختر من است. من شخص شناخته شده‌ای هستم و پادشاهان عرب او را از من خواستگاری کرده‌اند اما او باعث سرافکندگی من شده است و مرا در میان خانواده و طایفه‌ام رسوا کرد. او دوشیزه است و با کسی ازدواج نکرده است اما الان حامله شده است. من فلیس بن عفریس هستم و تاکنون هیچگاه آتش مطبخ من خاموش نشده است (کنایه از مهمان نوازی) و به همسایه ام ظلم نکرده‌ام. از این مصیبت درمانده‌ام. این غم و ناراحتی را از من بردار. مطمئنا شما که امام این امت هستی آگاه به این مسئله هستی. هیچگاه غم و اندوهی را مانند و بزرگتر از این ندیده‌ام.

امیرمؤمنان به زن روکرد و فرمود: درباره آنچه پدرت می‌گوید چه حرفی برای گفتن داری؟ زن گفت: اما اینکه می گوید من دوشیزه هستم درست است اما اینکه می‌گوید که آبستن هستم سوگند به حق تو سرورم هیچگاه خیانتی را از نفسم ندیده‌ام و

می‌دانم که شما به نفسم آگاهتر از من به آن هستی. باور کنید که دروغ نمی‌گویم. سرورم، غم و اندوهم را بزدای و مرا از این مصیبت رها کن. عمار گفت: در آن هنگام علی علیه السلام شمشیرش را به دست گرفت و بالای منبر رفت و فرمود: الله اکبر الله اکبر حق آمد و باطل نابود شد آری باطل همواره نابودشدنی است. سپس فرمود: قابله کوفه را صدا زنید. زنی که اسمش لبناء و قابله زنان کوفه بود آمد، به او گفت: بین این زن و مردم حجابی درست کن و ببین او آبستن است یا نه. دایه آنچه را که امیرمؤمنان دستور داد انجام داد و گفت: بله امیرمؤمنان او حامله است. آنگاه حضرت علیه السلام به طرف پدر دختر رو کرد و فرمود: ای ابا الغضب آیا تو از فلان روستا در دمشق نیستی؟ گفت: کدام روستا؟ فرمود روستائی که اسعار نام دارد. گفت: بله درست است سرورم، فرمود: کدام یک از شما در این ساعت روز می‌تواند تکه برفی برایم بیاورد؟ گفت: سرورم سرزمین ما پر از برف است ولی نمی توانیم آن را اینجا بیاوریم. حضرت علیه السلام فرمود: فاصله میان روستای شما تا اینجا ۲۵۰ فرسخ است؟ گفت: بله سروم. فرمود: ای مردم! نگاه کنید علم ربانی و دانش پیامبری را که خداوند متعال به من بخشیده است. عمار گفت: حضرت علیه السلام بر فراز منبر دستش را به عقب کشید و آن را برگرداند در حالیکه تکه برفی در دستانش بود و از آن آب می‌چکید. هیاهو در میان مردم افتاد. حضرت فرمود: ساکت باشید اگر بخواهم می‌توانم کوههای آنجا را هم به اینجا بیاورم آنگاه خطاب به دایه فرمود: این تکه برف را بگیر و این دختر را از مسجد خارج کن. طشتی را زیر او بگذار و این برف را هم در پائین عورتش قرارده زالویی را خواهی دید که وزنش هفتصد و پنجاه درهم و دو دانق است. قابله گفت: چشم امیرمؤمنان و دختر را با خود از مسجد خارج کرد. دستور حضرت را اجرا کرد. زالویی از عورت دختر بیرون آمد. آن را وزن کرد و مطابق با گفته امیرمؤمنان یافت. دختر و دایه با هم به مسجد برگشتند و دایه علقه را جلوی امیرمؤمنان گذاشت. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای ابا الغضب دختر را بردار و برو او اصلا مرتکب زنا نشده است. دختر تو زمانی که ده سال سن داشت و در آبی شستشو می‌کرد زالویی وارد بدن او شد و تا الان در شکمش رشد کرد و به این اندازه رسید. پدر آن دختر برخواست در حالی که می‌گفت: شهادت می دهم که تو نسبت به آنچه که در رحم ها و درون انسانها است آگاه و درِ و ستون دین هستی.

عمار گفت: در آن هنگام بار دیگر هیاهو در میان مردم افتاد و گفتند: ای امیرمؤمنان پنج سال است که باران بر ما نباریده است. در این مدت مردم کوفه متحمل ضرر زیادی شده‌اند. ای وارث محمد از درگاه الهی برای ما طلب باران کن. حضرت از جا بر خواست ودستانش را به طرف آسمان بلند کرد بلافاصله باران در کوفه شروع به باریدن گرفت و سیل جاری شد تا جائی که مردم گفتند: کافی است امیرمؤمنان سیراب شدیم باران را قطع کنید و با اشاره حضرت باران قطع شد و خورشید طلوع کرد. خداوند لعنت کند کسی را که در فضائل امیرمؤمنان شک کند - . الفضائل: ۱۶۳-۱۶۶، الروضه: ۳۲-۳۳ - .

**[ترجمه]

بیان

جاریه عاتق أی شابه أول ما أدرکت فخدرت فی بیت أهلها و لم تبن إلی زوج.

**[ترجمه]جاریه عاتق أی شابه أول ما أدرکت فخدرت فی بیت أهلها و لم تبن إلی زوج.

**[ترجمه]

«۴۳»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى كَعْبِ الْأَحْبَارِ قَالَ: قَضَى عَلِيٌّ عليه السلام قَضِيَّةً فِي زَمَنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالُوا إِنَّهُ اجْتَازَ عَبْدٌ مُقَيَّدٌ عَلَى جَمَاعَةٍ فَقَالَ أَحَدُهُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي قَيْدِهِ كَذَا وَ كَذَا فَامْرَأَتُهُ طَالِقٌ ثَلَاثاً فَقَالَ الْآخَرُ إِنْ كَانَ فِيهِ كَمَا قُلْتَ فَامْرَأَتُهُ طَالِقٌ ثَلَاثاً قَالَ فَقَامَا فَذَهَبَا مَعَ الْعَبْدِ إِلَى مَوْلَاهُ فَقَالا لَهُ إِنَّا حَلَفْنَا بِالطَّلَاقِ ثَلَاثاً عَلَى قِيدِ هَذَا الْعَبْدِ فَحُلَّهُ نَزِنْهُ فَقَالَ سَيِّدُهُ امْرَأَتُهُ طَالِقٌ ثَلَاثاً إِنْ حَلَّ قَيْدَهُ فَطَلَّقَ الثَّلَاثَةُ نِسَاءَهُمْ (۳) فَارْتَفَعُوا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ قَصُّوا عَلَيْهِ الْقِصَّةَ فَقَالَ عُمَرُ مَوْلَاهُ أَحَقُّ بِهِ فَاعْتَزِلُوا نِسَاءَهُمْ قَالَ فَخَرَجُوا وَ قَدْ وَقَعُوا فِي حَيْرَةٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ اذْهَبُوا بِنَا إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عليه السلام لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فِي هَذَا فَأَتَوْهُ فَقَصُّوا عَلَيْهِ الْقِصَّةَ فَقَالَ لَهُمْ مَا أَهْوَنَ هَذَا ثُمَّ إِنَّهُ عليه السلام أَخْرَجَ جَفْنَةً وَ أَمَرَ أَنْ يَحُطَّ الْعَبْدُ رِجْلَهُ فِي الْجَفْنَهِ(۴) وَ أَنْ يُصَبَّ الْمَاءُ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ ارْفَعُوا قَيْدَهُ مِنَ الْمَاءِ فَرُفِعَ قَيْدُهُ وَ هَبَطَ الْمَاءُ فَأَرْسَلَ

ص: ۲۸۰

۱- ۱. فی المصدرین: حتی صارت الکوفه غدرانا. و الغدران جمع الغدیر: قطعه من الماء یترکها السیل.

۲- ۲. الفضائل: ۱۶۳- ۱۶۶. الروضه: ۳۲ و ۳۳.

۳- ۳. أی حلفوا بالطلاق.

۴- ۴. الجفنه: القصعه الکبیره.

عِوَضَهُ زُبُراً(۱) مِنَ الْحَدِيدِ إِلَى أَنْ صَعِدَ الْمَاءُ إِلَى مَوْضِعٍ كَانَ فِيهِ الْقَيْدُ ثُمَّ قَالَ أَخْرِجُوا هَذَا الْحَدِيدَ وَ زِنُوهُ فَإِنَّهُ وَزْنُ الْقَيْدِ قَالَ فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ وَ انْفَصَلُوا وَ حَلَّتْ نِسَاؤُهُمْ عَلَيْهِمْ خَرَجُوا وَ هُمْ يَقُولُونَ نَشْهَدُ أَنَّكَ عَيْبَةُ عِلْمِ النُّبُوَّةِ وَ بَابُ مَدِينَةِ عِلْمِهِ فَعَلَى مَنْ جَحَدَ حَقَّكَ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ (۲).

يه، [من لا يحضره الفقيه] فِي رِوَايَةِ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ غَالِبٍ الْأَسَدِيِّ: رَفَعَ الْحَدِيثَ وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ مَعَ تَغْيِيرٍ وَ نَقْصٍ (۳).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: کعب الأحبار گفت: على عليه السلام در زمان خلافت عمر در قضیه‌ای قضاوت کرد و آن اینکه، جماعتی در مکانی نشسته بودند و در این حال غلامی را که قید(غل و زنجیر) کرده بودند از جلوی آنها عبور دادند؛ یکی از آن دو نفر گفت: اگر وزن و سنگینی این قَید فلان مقدار نباشد زن من سه طلاقه باد. دیگر گفت اگر وزن آن این مقدار نباشد زن من سه طلاقه باد. هر دو نفر نزد آقا و سید غلام رفتند و از وی خواستند تا قید را باز کند تا آن را وزن کنند و ببینند که حق با کدام یک از آنها است اما مولای غلام، از باز کردن آن امتناع کرد و گفت اگر آن را باز کنم زنم سه طلاقه باد. اینگونه بود که هر سه نفر سوگند به طلاق خوردند.

نزاع خود را نزد عمر بردند و او گفت: حق با مولای غلام است باید شما دو نفر از زنهایتان کناره گیرید!، کعب گفت: آن دو نفر از این قضاوت مات و مبهوت ماندند. یکی از آنها گفت که بهتر است قضیه را نزد علی بن ابی طالب علیه السلام ببریم.

آنها نزد امیرمؤمنان علیه السلام رفتند و جریان را برای او تعریف کردند. امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: چقدر این آسان است؟ آن وقت امر فرمود: ظرف بزرگی شبیه تغار آوردند و پاهای غلام و قید را با هم در آن ظرف نهادند و آب در ظرف ریختند تا آب تمام قید را فرا گرفت.در این حال فرمود: محل بالا آمدن آب را از داخل ظرف علامت زدند سپس دستور داد تا قید را از آب بالا کشند و فقط پاها در آب بمانند آنگاه فرمود: محلّ پائین رفتن آب را در داخل ظرف علامت زنند.پس از این فرمود: مقداری آهن بیاورند و داخل ظرف بریزند تا آب به محل اول خود بالا آید. سپس فرمود: این مقدار از آهن را وزن کنند که همان مقدار وزن قید است. عمر از این زکاوت حضرت در تعجّب فرو رفت. کعب گفت: وقتی این کار را انجام دادند زنانشان حلال شد و از محضر امیرمؤمنان خارج شدند در حالی که می‌گفتند: شهادت می‌دهیم که تو گنجینه علم نبوت و دروازه شهر پیامبر هستی. بر کسی که حق تو را انکار می‌کند لعنت خدا و ملائکه و تمام مردم باد - . الروضه: ۴۰ - .

در کتاب «من لا یحضره الفقیه» نیز به گونه مرفوع مانند آن آمده است با تغییر و نقصان در کلمات - . من لا یحضره الفقیه: ۳۱۹ - .

**[ترجمه]

«۴۴»

فض، [كتاب الروضه] يل، [الفضائل لابن شاذان] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام وَ هُوَ يَقْضِي بَيْنَ النَّاسِ إِذْ جَاءَهُ جَمَاعَةٌ مَعَهُمْ أَسْوَدُ مَشْدُودُ الْأَكْتَافِ فَقَالُوا هَذَا سَارِقٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ يَا أَسْوَدُ سَرَقْتَ قَالَ نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لَهُ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ إِنْ قُلْتَهَا ثَانِيَةً قَطَعْتُ يَدَكَ قَالَ نَعَمْ يَا مَوْلَايَ

قَالَ وَيْلَكَ انْظُرْ مَا ذَا تَقُولُ سَرَقْتَ قَالَ نَعَمْ يَا مَوْلَايَ فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ اقْطَعُوا يَدَهُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَطْعُ قَالَ فَقُطِعَ يَمِينُهُ فَأَخَذَهَا بِشِمَالِهِ وَ هِيَ تَقْطُرُ دَماً فَاسْتَقْبَلَهُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ ابْنُ الْكَوَّاءِ فَقَالَ يَا أَسْوَدُ مَنْ قَطَعَ يَمِينَكَ قَالَ قَطَعَ يَمِينِي سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام إِمَامُ الْهُدَى وَ زَوْجُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ ابْنَهِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى أَبُو الْحَسَنِ الْمُجْتَبَى وَ أَبُو الْحُسَيْنِ الْمُرْتَضَى السَّابِقُ إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ مُصَادِمُ الْأَبْطَالِ الْمُنْتَقِمُ مِنَ الْجُهَّالِ مُعْطِي الزَّكَاهِ مَنِيعُ الصِّيَانَهِ مِنْ هَاشِمٍ الْقَمْقَامِ ابْنُ عَمِّ الرَّسُولِ الْهَادِي إِلَى الرَّشَادِ وَ النَّاطِقُ بِالسَّدَادِ شُجَاعٌ مَكِّيٌّ جَحْجَاحٌ (۴)

۱- ۱. جمع الزبره: القطعه الضخمه من الحديد.

۲- ۲. الروضه: ۴۰. و لم نجده فی الفضائل.

۳- ۳. من لا يحضره الفقيه: ۳۱۹. و قال بعد تمام الروايه: قال مصنف هذا الكتاب- رحمه اللّه انما هدی أمير المؤمنين عليه السلام إلی معرفه ذلک ليخلص به الناس من احكام من يجيز الطلاق باليمين.

۴- ۴. بمهمله بين معجمتين.

وَفِیٌّ بَطِینٌ أَنْزَعُ أَمِینٌ مِنْ آلِ حم وَ یس وَ طه وَ الْمَیَامِینَ مُحِلِّی الْحَرَمَیْنِ (۱) وَ مُصَلِّی الْقِبْلَتَیْنِ خَاتَمُ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَصِیُّ صَفْوَهِ الْأَنْبِیَاءِ الْقَسْوَرَهُ الْهُمَامُ وَ الْبَطَلُ الضِّرْغَامُ الْمُؤَیَّدُ بِجَبْرَائِیلَ الْأَمِینِ وَ الْمَنْصُورُ بِمِیکَائِیلَ الْمُبِینِ وَصِیُّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِینَ الْمُطْفِئُ نِیرَانَ الْمُوقِدِینَ وَ خَیْرُ مَنْ نَشَأَ مِنْ قُرَیْشٍ أَجْمَعِینَ الْمَحْفُوفُ بِجُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَی رَغْمِ أَنْفِ الرَّاغِبِینَ (۲) وَ مَوْلَی النَّاسِ أَجْمَعِینَ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ لَهُ ابْنُ الْکَوَّاءِ وَیْلَکَ یَا أَسْوَدُ قَطَعَ یَمِینَکَ وَ أَنْتَ تُثْنِی عَلَیْهِ هَذَا الثَّنَاءَ کُلَّهُ قَالَ وَ مَا لِی لَا أُثْنِی عَلَیْهِ وَ قَدْ خَالَطَ حُبُّهُ لَحْمِی وَ دَمِی وَ اللَّهِ مَا قَطَعَنِی إِلَّا بِحَقٍّ أَوْجَبَهُ اللَّهُ عَلَیَّ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقُلْتُ سَیِّدِی رَأَیْتُ عَجَباً قَالَ وَ مَا رَأَیْتَ قَالَ صَادَفْتُ أَسْوَداً قُطِعَتْ یَمِینُهُ وَ أَخَذَهَا بِشِمَالِهِ وَ هِیَ تَقْطُرُ دَماً فَقُلْتُ لَهُ یَا أَسْوَدُ مَنْ قَطَعَ یَمِینَکَ قَالَ سَیِّدُ الْمُؤْمِنِینَ وَ أَعَدْتُ عَلَیْهِ (۳) فَقُلْتُ لَهُ وَیْحَکَ قَطَعَ یَمِینَکَ وَ أَنْتَ تُثْنِی عَلَیْهِ هَذَا الثَّنَاءَ کُلَّهُ فَقَالَ وَ مَا لِی لَا أُثْنِی عَلَیْهِ وَ قَدْ خَالَطَ حُبُّهُ لَحْمِی وَ دَمِی وَ اللَّهِ مَا قَطَعَنِی إِلَّا بِحَقٍّ أَوْجَبَهُ اللَّهُ عَلَیَّ قَالَ فَالْتَفَتَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِلَی وَلَدِهِ الْحَسَنِ وَ قَالَ قُمْ هَاتِ عَمَّکَ الْأَسْوَدَ قَالَ فَخَرَجَ الْحَسَنُ علیه السلام فِی طَلَبِهِ فَوَجَدَهُ فِی مَوْضِعٍ یُقَالُ لَهُ کِنْدَهُ وَ أَتَی بِهِ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثُمَّ قَالَ لَهُ یَا أَسْوَدُ قَطَعْتُ یَمِینَکَ وَ أَنْتَ تُثْنِی عَلَیَّ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ مَا لِی لَا أُثْنِی عَلَیْکَ وَ قَدْ خَالَطَ حُبُّکَ دَمِی وَ لَحْمِی وَ اللَّهِ مَا قَطَعْتَ إِلَّا بِحَقٍّ کَانَ عَلَیَّ مِمَّا یُنْجِی مِنْ عِقَابِ الْآخِرَهِ فَقَالَ علیه السلام هَاتِ یَدَکَ فَنَاوَلَهُ فَأَخَذَهَا وَ وَضَعَهَا فِی الْمَوْضِعِ الَّذِی قُطِعَتْ مِنْهُ ثُمَّ غَطَّاهَا بِرِدَائِهِ فَقَامَ وَ صَلَّی علیه السلام وَ دَعَا بِدُعَاءٍ سَمِعْنَاهُ یَقُولُ فِی آخِرِ دُعَائِهِ آمِینَ ثُمَّ شَالَ (۴) الرِّدَاءَ وَ قَالَ اضْبِطِی أَیَّتُهَا

۱- ۱. فی المصدرین و(ت): محل الحرمین.

۲- ۲. فی المصدرین: الراغمین.

۳- ۳. أی أعدت علی أمیر المؤمنین علیه السلام قول الأسود کله.

۴- ۴. أی رفع.

الْعُرُوقُ كَمَا كُنْتِ وَ اتَّصِلِی فَقَامَ الْأَسْوَدُ وَ هُوَ يَقُولُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِمُحَمَّدٍ رَسُولِهِ وَ بِعَلِيٍّ- الَّذِی رَدَّ الْيَدَ الْقَطْعَاءَ بَعْدَ تَخْلِيَتِهَا مِنَ الزَّنْدِ ثُمَّ انْكَبَّ عَلَى قَدَمَيْهِ وَ قَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی يَا وَارِثَ عِلْمِ النُّبُوَّهِ(۱).

**[ترجمه]کتاب روضه، فضائل: اصبغ نباته گفت: نزد امیرمؤمنان علیه السلام در حالی که مشغول قضاوت بود نشسته بودم ناگهان سیاهی را کتف بسته نزد وی آوردند و گفتند: ای امیرمؤمنان این فرد دزدی کرده است. امیرمؤمنان علیه السلام به او گفت: ای سیاه آیا دزدی کرده‌ای؟ گفت: بله ای امیر مؤمنان. فرمود: مادرت در عزایت بنشیند اگر بار دیگر اعتراف کنی دستت را قطع خواهم کرد، گفت: اعتراف می کنم که دزدی کرده‌ام. حضرت فرمود: وای بر تو در آنچه که می گوئی اندشیه کن آیا مرتکب دزدی شده‌ای؟ گفت: بله امیرمؤمنان برای سومین بار اعتراف می کنم آنگاه امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد تا دست او را قطع کنند. سیاه، دست راستش را با دست چپش گرفته بود در حالی که از آن خون می‌چکید در این هنگام مردی که به او ابن کواء می گفتند از کنارش عبور کرد و گفت: ای سیاه چه کسی دست تو را قطع کرده است؟ گفت: دست مرا سرور وصیان، پیشوای سپیدرویانِ بر اثر وضو، شایسته‌ترین فرد به مؤمنان، پیشوای هدایت، همسر فاطمه زهراء دختر پیامبر، پدر حسن مجتبی و حسین مرتضی، نخستین شخص داخل شونده به بهشت، شکست دهنده پهلوانان، انتقام گیرنده از جاهلان، پرداخت کننده زکات، حافظ قبیله بزرگ بنی هاشم، پسر عموی رسول خدا، راه یافته به هدایت، سخنگوی راستی، شجاع مکی، مهتر وفادار، امینی از آل حم و یس و طه و صاحبان برکت، وارد شونده در حرمین و نماز گذارنده در دو قبله، خاتم وصیان، وصی و برگزیده پیامبران، شیر شجاع، پادشاه بزرگ و قهرمان دلاور، تأیید شده از طرف جبرئیل امین و کمک شونده از طرف میکائیل روشنگر، وصی فرستاده پروردگار جهانیان، برگزیده شده از میان خلائق، خاموش کننده آتشِ آتش افروزان، بهترین کسی که از قریش به دنیا آمد، پوشیده شده با سپاهی از آسمان، امیر مؤمنان علی رغم بدخواهی مخالفان و مولای تمام مردم قطع کرد. در این هنگام ابن کواء به او گفت: علی دست تو را قطع کرده است و تو اینگونه به ستایشش می‌پردازی و این همه صفات را برای او ذکر می کنی؟ سیاه گفت: چگونه به ستایش او نپردازم حال آنکه حب او در خون و گوشتم عجین شده است؟ به خدا سوگند آن را به درستی و با حکم خداوند متعال که بر او واجب کرده بود قطع کرد.

ابن کواء گفت: نزد امیرمؤمنان رفتم و گفتم: سرورم، چیز عجیبی را دیدم، فرمود: چه دیده‌ای: گفتم: سیاهی را دیدم که دست راستش را که شما قطع کرده بودی و از آن خون می‌چکید با دست چپش گرفته بود، به او گفتم: چه کسی دست تو را قطع کرده است؟ گفت: امیرمؤمنان – و سخنان سیاه را برایش تکرار کردم- گفتم: وای بر تو امیرمؤمنان دست تو را قطع کرده است و تو به ستایشش می‌پردازی؟ گفت: چگونه به ستایش او نپردازم حال آنکه حبّ به او در خون و گوشتم عجین شده است؟ به خدا سوگند آن را به درستی و با حکم خداوند متعال قطع کرد. امیرمؤمنان علیه السلام به فرزندش حسن رو کرد و فرمود: پسرم برو و عمویت - آن سیاه - را نزد من آر. حسن علیه السلام در طلب او خارج شد و او را در مکانی که به آن «کنده» می گفتند پیدا کرد و نزد حضرت آورد، امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: ای سیاه من دست تو را قطع کرده‌ام و تو به ستایشم می‌پردازی؟ گفت: چگونه به ستایشت نپردازم حال آنکه حبّ تو در خون و گوشتم عجین شده است؟ به خدا سوگند آن را به درستی قطع کردی و این حکم رستگاری من از عقاب خداوند را به دنبال خواهد داشت. حضرت فرمود: دستت را به من بده. آن را گرفت و در جائی که قطع کرده بود گذاشت سپس آن را با ردایش پوشاند و دعایی برآن خواند که در آخر آن شنیدیم که فرمود: آمین. سپس ردایش را برداشت و فرمود: ای رگ ها آنگونه که پیش از این بودید پیوند خورید. سیاه

برخواست درحالی که می‌گفت: به خداوند و به محمد فرستاده اش و به علی بن ابی طالب که دست قطع شده با شمشیر را به جای خود برگرداند ایمان می‌آورم سپس بر پاهای امیرمؤمنان افتاد و گفت: پدر ومادرم فدایت شوند ای وارث علم نبوت - . الروضه:۴۲، الفضائل:۱۸۲،۱۸۱ - .

**[ترجمه]

بیان

القمقام السید و کذا الجحجاح و القسوره الأسد و الهمام بالضم الملک العظیم الهمه و الضرغام بالکسر ۹ الأسد.

**[ترجمه]«قمقام» و «جحجاح» به معنای «سرور» است. «قسوره» یعنی شیر، «الهمام» به ضمه هاء به معنای پادشاه بزرگ همت است و «ضرغام» هم به معنای شیر است.

**[ترجمه]

«۴۵»

مِنْ کِتَابِ صَفْوَهِ الْأَخْبَارِ(۲) قَالَ: قَامَ ابْنُ کَوَّاءَ الْیَشْکُرِیُّ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَخْبِرْنِی عَنْ بَصِیرٍ بِاللَّیْلِ وَ عَنْ بَصِیرٍ بِالنَّهَارِ وَ عَنْ بَصِیرٍ بِالنَّهَارِ أَعْمَی بِاللَّیْلِ وَ عَنْ بَصِیرٍ بِاللَّیْلِ أَعْمَی بِالنَّهَارِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَلْ عَمَّا یَعْنِیکَ وَ دَعْ مَا لَا یَعْنِیکَ أَمَّا بَصِیرٌ بِاللَّیْلِ بَصِیرٌ بِالنَّهَارِ فَهَذَا رَجُلٌ آمَنَ بِالرُّسُلِ الَّذِینَ مَضَوْا وَ أَدْرَکَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَآمَنَ بِهِ فَأَبْصَرَ فِی لَیْلِهِ وَ نَهَارِهِ وَ أَمَّا أَعْمَی بِاللَّیْلِ بَصِیرٌ بِالنَّهَارِ فَرَجُلٌ جَحَدَ الْأَنْبِیَاءَ الَّذِینَ مَضَوْا وَ الْکُتُبَ وَ أَدْرَکَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَآمَنَ بِهِ فَعَمِیَ بِاللَّیْلِ وَ أَبْصَرَ بِالنَّهَارِ وَ أَمَّا أَعْمَی بِالنَّهَارِ بَصِیرٌ بِاللَّیْلِ فَرَجُلٌ آمَنَ بِالْأَنْبِیَاءِ وَ الْکُتُبِ وَ جَحَدَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَأَبْصَرَ بِاللَّیْلِ وَ عَمِیَ بِالنَّهَارِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْکَوَّاءِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ فِی کِتَابِ اللَّهِ آیَهً قَدْ أَفْسَدَتْ قَلْبِی وَ شَکَّکَتْنِی فِی دِینِی فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ وَ عَدِمَتْکَ قَوْمُکَ مَا هِیَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی سُورَهِ النُّورِ وَ الطَّیْرُ صَافَّاتٍ کُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ (۳) مَا هَذَا الطَّیْرُ وَ مَا هَذِهِ الصَّلَاهُ وَ التَّسْبِیحُ فَقَالَ وَیْحَکَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْمَلَائِکَهَ فِی صُوَرٍ شَتَّی أَلَا وَ إِنَّ لِلَّهِ مَلَکاً فِی صُورَهِ دِیکٍ أَبَحّ (۴) أَشْعَثَ

۱- ۱. الروضه: ۴۲. الفضائل: ۱۸۱ و ۱۸۲: و لم نشر إلی الاختلافات الجزئیه الکثیره فیهما لعدم الجدوی.

۲- ۲. لم نظفر بنسخته و لا نعرف مؤلّفه، و قال العلامه المؤلّف قدّس سرّه فی الفصل الأول من مقدّمه الکتاب(۱: ۲۱): و کتاب صفوه الاخبار لبعض العلماء الأخیار.

۳- ۳. سوره النور: ۴۱.

۴- ۴. یأتی توضیحه فی البیان.

بَرَاثِنُهُ (۱) فِی الْأَرَضِینَ السَّابِعَهِ السُّفْلَی وَ عُرْفُهُ (۲) تَحْتَ عَرْشِ الرَّحْمَنِ لَهُ جَنَاحٌ فِی الْمَشْرِقِ وَ جَنَاحٌ فِی الْمَغْرِبِ فَالَّذِی فِی الْمَشْرِقِ مِنْ نَارٍ وَ الَّذِی فِی الْمَغْرِبِ مِنْ ثَلْجٍ فَإِذَا حَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاهِ قَامَ عَلَی بَرَاثِنِهِ ثُمَّ رَفَعَ عُنُقَهُ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ ثُمَّ صَفَقَ بِجَنَاحَیْهِ کَمَا تَصْفِقُ الدِّیکُ فِی مَنَازِلِکُمْ بِنَحْوٍ مِنْ قَوْلِهِ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِیِّهِ صلی الله علیه و آله وَ الطَّیْرُ صَافَّاتٍ کُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ مِنَ الدِّیَکَهِ فِی الْأَرْضِ فَقَالَ ابْنُ الْکَوَّاءِ فَمَا قَوْلُهُ تَعَالَی بَقِیَّهٌ مِمَّا تَرَکَ آلُ مُوسی وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِکَهُ(۳) قَالَ هُوَ عِمَامَهُ مُوسَی وَ عَصَاهُ وَ رَضْرَاضُ (۴) الْأَلْوَاحِ وَ إِبْرِیقٌ مِنْ زُمُرُّدٍ وَ طَشْتٌ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ فَمَنِ الَّذِینَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّهِ کُفْراً وَ أَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دارَ الْبَوارِ(۵) قَالَ هُمُ الْأَفْجَرَانِ مِنْ قُرَیْشٍ بَنُو أُمَیَّهَ وَ بَنُو الْمُغِیرَهِ فَأَمَّا بَنُو الْمُغِیرَهِ فَقَطَعَ اللَّهُ دَابِرَهُمْ یَوْمَ بَدْرٍ وَ أَمَّا بَنُو أُمَیَّهَ فَمُتِّعُوا حَتَّی حِینٍ قَالَ فَمَا بِالْأَخْسَرِینَ أَعْمالًا إِلَی قَوْلِهِ تَعَالَی صُنْعاً(۶) قَالَ أَهْلُ حَرُورَاءَ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ ذِی الْقَرْنَیْنِ أَ نَبِیٌّ هُوَ أَمْ مَلَکٌ قَالَ لَا نَبِیٌّ وَ لَا مَلَکٌ کَانَ عَبْداً لِلَّهِ صَالِحاً أَحَبَّ اللَّهَ فَأَحَبَّهُ وَ نَصَحَ لِلَّهِ فَنَصَحَ اللَّهُ لَهُ أَرْسَلَهُ اللَّهُ إِلَی قَوْمٍ فَضَرَبَ عَلَی قَرْنِهِ الْأَیْمَنِ فَغَابَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ ظَهَرَ فَضَرَبُوهُ عَلَی قَرْنِهِ الْأَیْسَرِ فَغَابَ عَنْهُمْ ثُمَّ رُدَّ الثَّالِثَهَ فَمَکَّنَهُ اللَّهُ فِی الْأَرْضِ وَ فِیکُمْ مِثْلُهُ یَعْنِی نَفْسَهُ.

وَ قَالَ الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ أَتَی ابْنُ الْکَوَّاءِ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ خَبِّرْنِی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ هَلْ کَلَّمَ أَحَداً مِنْ وُلْدِ آدَمَ قَبْلَ مُوسَی علیه السلام فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام

۱- ۱. البرثن من السباع و الطیر بمنزله الاصبع من الإنسان.

۲- ۲. بالضم فالسکون: لحمه مستطیله فی أعلی رأس الدیک.

۳- ۳. سوره البقره: ۲۴۸.

۴- ۴. الرضراض: ما صغر و دق من الحصی.

۵- ۵. سوره إبراهیم: ۲۸.

۶- ۶. سوره الکهف: ۱۰۴.

قَدْ كَلَّمَ اللَّهُ جَمِيعَ خَلْقِهِ بَرَّهُمْ وَ فَاجِرَهُمْ وَ رَدُّوا عَلَيْهِ الْجَوَابَ فَثَقُلَ ذَلِكَ عَلَى ابْنِ الْكَوَّاءِ وَ لَمْ يَعْرِفْهُ فَقَالَ كَيْفَ ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ أَ وَ مَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ إِذْ يَقُولُ لِنَبِيِّهِ فِيكُمْ وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلى أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّكُمْ قالُوا بَلى شَهِدْنا(۱) فَقَدْ أَسْمَعَهُمْ كَلَامَهُ وَ رَدُّوا الْجَوَابَ عَلَيْهِ كَمَا تَسْمَعُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى قالُوا بَلى وَ قَالَ لَهُمْ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ فَأَقَرُّوا لَهُ بِالطَّاعَهِ وَ الرُّبُوبِيَّهِ وَ بَيَّنَ الْأَنْبِيَاءَ وَ الرُّسُلَ وَ الْأَوْصِيَاءَ وَ أَمَرَ الْخَلْقَ بِطَاعَتِهِمْ فَأَقَرُّوا بِذَلِكَ فِي الْمِيثَاقِ فَقَالَتِ الْمَلَائِكَهُ عِنْدَ إِقْرَارِهِمْ بِذَلِكَ شَهِدْنا عَلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيامَهِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هذا الدِّينِ وَ هَذَا الْأَمْرِ وَ النَّهْيِ غافِلِينَ وَ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي الْخُنْثَى وَ هِيَ الَّتِي يَكُونُ لَهَا مَا لِلرِّجَالِ وَ مَا لِلنِّسَاءِ إِنْ بَالَتْ مِنَ الْفَرْجِ فَلَهَا مِيرَاثُ النِّسَاءِ وَ إِنْ بَالَتْ مِنَ الذَّكَرِ فَلَهُ مِيرَاثُ الذَّكَرِ وَ إِنْ بَالَتْ مِنْ كِلَيْهِمَا عُدَّ أَضْلَاعُهُ فَإِنْ زَادَتْ وَاحِدَهٌ عَلَى أَضْلَعِ الرَّجُلِ فَهِيَ امْرَأَهٌ وَ إِنْ نَقَصَتْ فَهِيَ رَجُلٌ وَ قَضَى أَيْضاً فِي الْخُنْثَى فَقَالَ يُقَالُ لِلْخُنْثَى أَلْزِقْ بَطْنَكَ بِالْحَائِطِ وَ بُلْ فَإِنْ أَصَابَ بَوْلُهُ الْحَائِطَ فَهُوَ ذَكَرٌ وَ إِنِ انْتَكَصَ كَمَا يَنْتَكِصُ (۲) الْبَعِيرُ فَهُوَ امْرَأَهٌ وَ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي رَجُلٍ ادَّعَتِ امْرَأَتُهُ أَنَّهُ عِنِّينٌ فَأَنْكَرَ الزَّوْجُ ذَلِكَ فَأَمَرَ النِّسَاءَ أَنْ [يَحْشُونَ] فَرْجَ الِامْرَأَهِ بِالْخَلُوقِ (۳) وَ لَمْ يُعْلَمْ زَوْجُهَا بِذَلِكَ ثُمَّ قَالَ لِزَوْجِهَا ائْتِهَا فَإِنْ تَلَطَّخَ الذَّكَرُ بِالْخَلُوقِ فَلَيْسَ بِعِنِّينٍ وَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ قَالَ إِنَّ هَذَا مَمْلُوكِي تَزَوَّجَ بِغَيْرِ إِذْنِي فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَرِّقْ بَيْنَهُمَا أَنْتَ فَالْتَفَتَ الرَّجُلُ إِلَى مَمْلُوكِهِ

۱- ۱. سوره الأعراف: ۱۷۲.

۲- ۲. انتكص: رجع على عقبيه.

۳- ۳. الخلوق: ضرب من الطيب أعظم اجزائه الزعفران.

وَ قَالَ يَا خَبِيثُ طَلِّقِ امْرَأَتَکَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لِلْعَبْدِ إِنْ شِئْتَ فَطَلِّقْ وَ إِنْ شِئْتَ فَأَمْسِکْ.

قال کان قول المالک للعبد طلق امرأتک رضاه بالتزویج فصار الطلاق عند ذلک للعبد.

رَوَى أَبُو الْمَلِيحِ الْهُذَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا جُلُوساً عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الرُّوم قَالَ لَهُ أَنْتَ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَمَا إِنِّي أَسْأَلُکَ عَنْ ثَلَاثَهِ أَشْيَاءَ فَإِنْ خَرَجْتَ إِلَيَّ مِنْهَا آمَنْتُ بِکَ وَ صَدَّقْتُ نَبِيَّکَ مُحَمَّداً قَالَ سَلْ عَمَّا بَدَا لَکَ يَا كَافِرُ قَالَ أَخْبِرْنِي عَمَّا لَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَ عَمَّا لَيْسَ لِلَّهِ وَ عَمَّا لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ عُمَرُ مَا أَتَيْتَ يَا كَافِرُ إِلَّا كُفْراً إِذْ دَخَلَ عَلَيْنَا أَخُو رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام فَقَالَ لِعُمَرَ أَرَاکَ مُغْتَمّاً فَقَالَ وَ كَيْفَ لَا أَغْتَمُّ يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ هَذَا الْكَافِرُ يَسْأَلُنِي عَمَّا لَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَ عَمَّا لَيْسَ لِلَّهِ وَ عَمَّا لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ فَهَلْ لَکَ فِي هَذَا شَيْ ءٌ يَا أَبَا الْحَسَنِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْکَ وَ إِلَّا وَ قَدْ تَصَدَّعَ قَلْبِي فَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَنَا مَدِينَهُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَدْخُلَ الْمَدِينَهَ فَلْيَقْرَعِ الْبَابَ فَقَالَ أَمَّا مَا لَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ فَلَا يَعْلَمُ اللَّهُ أَنَّ لَهُ شَرِيكاً وَ لَا وَزِيراً وَ لَا صَاحِبَهً وَ لَا وَلَداً وَ شَرَحَهُ فِي الْقُرْآنِ قُلْ أَ تُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِما لا يَعْلَمُ (۱) وَ أَمَّا مَا لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ فَلَيْسَ عِنْدَهُ ظُلْمٌ لِلْعِبَادِ وَ أَمَّا مَا لَيْسَ لِلَّهِ فَلَيْسَ لَهُ ضِدٌّ وَ لَا نِدٌّ وَ لَا شَبَهٌ وَ لَا مِثْلٌ قَالَ فَوَثَبَ عُمَرُ وَ قَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْ عَلِيٍّ علیه السلام ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ مِنْكُمْ أَخَذْنَا الْعِلْمَ وَ إِلَيْكُمْ يَعُودُ وَ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَکَ عُمَرُ فَمَا بَرِحَ النَّصْرَانِيُّ حَتَّى أَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ وَ قَضَى بِالْبَصْرَهِ لِقَوْمٍ حَدَّادِينَ اشْتَرَوْا بَابَ حَدِيدٍ مِنْ قَوْمٍ فَقَالَ أَصْحَابُ الْبَابِ كَذَا وَ كَذَا مَنّاً فَصَدَّقُوهُمْ وَ ابْتَاعُوهُ فَلَمَّا حَمَلُوا الْبَابَ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ قَالُوا لِلْمُشْتَرِي مَا فِيهِ مَا ذَكَرُوهُ مِنَ الْوَزْنِ فَسَأَلُوهُمُ الْحَطِيطَهَ(۲) فَأَبَوْا فَارْتَجَعُوا عَلَيْهِمْ فَصَارُوا

۱- ۱. سوره یونس: ۱۸.

۲- ۲. الحطیطه: اسم لما یحط من الثمن.

إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالَ أَدُلَّكُمْ احْمِلُوهُ إِلَى الْمَاءِ فَحُمِلَ فَطُرِحَ فِي زَوْرَقٍ صَغِيرٍ وَ عُلِّمَ عَلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي بَلَغَهُ الْمَاءُ ثُمَّ قَالَ أَرْجِعُوا مَكَانَهُ تَمْراً مَوْزُوناً فَمَا زَالُوا يَطْرَحُونَ شَيْئاً بَعْدَ شَيْءٍ مَوْزُوناً حَتَّى بَلَغَ الْغَايَةَ قَالَ كَمْ طَرَحْتُمْ قَالُوا كَذَا وَ كَذَا مَنّاً وَ رِطْلًا قَالَ عليه السلام وَزْنُهُ هَذَا وَ قَضَى فِي رَجُلٍ كِنْدِيٍّ أَمَرَ بِقَطْعِ يَدِهِ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ سَرَقَ وَ كَانَ الرَّجُلُ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهاً وَ أَنْظَفِهِمْ ثَوْباً فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام مَا أَرَى مِنْ حُسْنِ وَجْهِكَ وَ نَظَافَهِ ثَوْبِكَ وَ مَكَانِكَ مِنَ الْعَرَبِ تَفْعَلُ مِثْلَ هَذَا الْفِعْلِ فَنَكَسَ الْكِنْدِيُّ ثُمَّ قَالَ اللَّهَ اللَّهَ فِي أَمْرِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- فَلَا وَ اللَّهِ مَا سَرَقْتُ شَيْئاً قَطُّ غَيْرَ هَذِهِ الدَّفْعَهِ فَقَالَ لَهُ وَيْحَكَ قَدْ عَسَى أَنَّ اللَّهَ الْعَلِيَّ الْكَرِيمَ لَا يُؤَاخِذُكَ بِذَنْبٍ وَاحِدٍ أَذْنَبْتَهُ إِنْ شَاءَ فَبَكَى الْكِنْدِيُّ فَأَطْرَقَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَلِيّاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ مَا أَجِدُ يَسَعُنِي إِلَّا قَطْعُكَ فَاقْطَعُوهُ فَبَكَى الْكِنْدِيُّ وَ تَعَلَّقَ بِثَوْبِهِ وَ قَالَ اللَّهَ اللَّهَ فِي عِيَالِي فَإِنَّكَ إِنْ قَطَعْتَ يَدِي هَلَكْتُ وَ هَلَكَ عِيَالِي وَ إِنِّي أَعُولُ ثَلَاثَهَ عَشَرَ عِيَالًا مَا لَهُمْ غَيْرِي فَأَطْرَقَ مَلِيّاً يَنْكُتُ الْأَرْضَ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ مَا أَجِدُ يَسَعُنِي إِلَّا قَطْعُكَ أَخْرِجُوهُ فَاقْطَعُوا يَدَهُ فَلَمَّا وَقَعَتْ يَدُهُ الْمَقْطُوعَهُ بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ الْكِنْدِيُّ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَرَقْتُ تِسْعاً وَ تِسْعِينَ مَرَّهً وَ إِنَّ هَذِهِ تَمَامُ الْمِائَهِ كُلُّ ذَلِكَ يَسْتُرُ اللَّهُ عَلَيَّ قَالَ فَقَالَ النَّاسُ لَهُ فَمَا كَانَ لَكَ فِي طُولِ هَذِهِ الْمُدَّهِ زَاجِرٌ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام لَقَدْ فَرَّجَ عَنِّي قَدْ كُنْتُ مَغْمُوماً بِمَقَالَتِكَ الْأَوَّلَهِ وَ إِنَّ اللَّهَ حَلِيمٌ كَرِيمٌ لَا يُعَجِّلُ عَلَيْكَ إِنْ شَاءَ فِي أَوَّلِ ذَنْبٍ فَوَثَبَ النَّاسُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَقَالُوا وَفَّقَكَ اللَّهُ فَمَا أَبْقَاكَ لَنَا فَنَحْنُ بِخَيْرٍ وَ نِعْمَهٍ.

**[ترجمه]در کتاب صفوه الأخبار آمده است: ابن کواء یشکری به امیرمؤمنان علیه السلام گفت: ای امیر مؤمنان! مرا از بینای در شب و بینای در روز، و از بینای در روز و نابینای در شب و از بینای در شب و نابینای در روز باخبر کن. امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: درباره چیزهایی سؤال کن که به تو مربوط است و آنچه را که به تو مربوط نیست رها کن. اما بینای در شب و روز منظور کسی است که به پیامبران پیش از رسول خدا ایمان آورد و وقتی پیامبر هم ظهور کرد به او هم ایمان آورد. اما نابینای در شب و بینای در روز منظور کسی است که به پیامبران پیشین ایمان نیاورد، اما به رسول خدا صلی الله علیه و آله ایمان آورد. نابینای در روز و بینای در شب منظور کسی است که به پیامبران پیشین ایمان آورد، اما به رسول خدا ایمان نیاورد؛ چنین کسی در شب بینا بود اما در روز کور بود.

ابن کواء گفت: ای امیر مؤمنان! در قرآن آیه‌ای وجود دارد که قلب مرا فاسد کرده و مرا در دینم به شک انداخته است. امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: مادرت و قومت در عزایت بنشینند چه آیه‌ای است؟ ابن کواء گفت: سخن خداوند متعال در سوره نور: «وَ الطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِيحَه - . نور/۴۱ - » {و پرندگان [نیز] در حالی که در آسمان پر گشوده اند [تسبیح او می گویند] همه ستایش و نیایش خود رامی دانند} اینها چه پرندگانی هستند و تسبیح و نماز آنها چگونه است؟ حضرت فرمود: وای بر تو خداوند متعال ملائکه را در صورتهای مختلفی خلق کرده است. بدان که خداوند ملائکه‌ای به شکل خروسی سفید دارد که پنجه‌های او در پائین ترین قسمت زمین هفت گانه و تاجش در زیر عرش الهی است یک بال او در مشرق و بال دیگرش در مغرب است. بالی که در مشرق دارد از آتش و بال مغربش از یخ است هرگاه وقت نماز شود بر روی پنجه‌هایش می‌ایستد و گردنش را از زیر عرش به طرف بالا می‌برد سپس همچون خروس‌هایی که در خانه دارید بال‌هایش را بر هم می‌زند و این است سخن خداوند متعال به فرستاده‌اش در آیه: «وَ الطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِيحَه - . نور/۴۱ - » {و پرندگان [نیز] در حالی که در آسمان پر گشوده اند [تسبیح او می گویند] همه ستایش و نیایش خود رامی دانند} یعنی از صدای خروس‌ها در زمین [صدا و تسبیح آن خروس بزرگ دانسته می شود.]

ابن کواء گفت: معنای کلمه (بقیه) در سخن خداوند متعال: «بَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسى وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِكَه - . بقره / ۲۴۸ - »{و بازمانده ای از آنچه خاندان موسی و خاندان هارون [در آن] بر جای نهاده اند در حالی که فرشتگان آن را حمل می کنند} چیست؟ فرمود: منظور عمامه و عصای حضرت موسی، تکه های خرد شده الواح، آفتابه‌ای از زمرد و طشتی از طلا بود. ابن کواء پرسید: « الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْراً وَ أَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دارَ الْبَوار - .ابراهیم / ۲۸ - »{ کسانی که [شکر] نعمت خدا را به کفر تبدیل کردند و قوم خود را به سرای هلاکت درآوردند} چه کسانی هستند؟ فرمود: دو قبیله فاسد از قریش یعنی بنی امیه و بنی مغیره هستند. اما بنی مغیره کسانی بودند که خداوند متعال ریشه آنها را در جنگ بدر از بین برد اما بنی امیه تا به امروز زنده مانده‌اند، ابن کواء گفت: مقصود از بالأخسرین اعمالا چه کسانی هستند: «قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمالاً *الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً - . کهف / ۱۰۴-۱۰۵ - »{ بگو آیا شما را از زیانکارترین مردم آگاه گردانم [آنان] کسانی اند که کوشش شان در زندگی دنیا به هدر رفته و خود می پندارند که کار خوب انجام می دهند} حضرت فرمود: منظور اهل حروراء هستند. گفت: منظور از «ذی القرنین» چه کسی بود؟ پیامبر بود یا پادشاه؟ فرمود: نه پادشاه است و نه پیامبر، بلکه بنده صالحی بود که خداوند را دوست داشت و خداوند متعال هم او را دوست داشت، برای خداوند خیر خواهی کرد و خداوند متعال هم برای او خیر خواهی کرد. پروردگار او را به سوی قومی فرستاد. آنها به جنگ با او پرداختند و قسمت راست سرش را شکستند مدتی که خداوند زمان آن را می‌داند از آنها پنهان شد سپس دوباره ظهور کرد این بار قسمت چپ سرش را شکستند دوباره از میان آنها غیب شد خداوند متعال برای سومین بار وی را به زمین فرستاد و در میان شما مانند او وجود دارد - منظور حضرت علیه السلام خودش بود. -

اصبغ بن نباته گفت: ابن کواء نزد امیرمؤمنان علیه السلام آمد و گفت: ای امیرمؤمنان مرا با خبر کن آیا خداوند متعال پیش از موسی با کسی صحبت کرد؟ حضرت فرمود: خداوند متعال با تمام بندگان از نیکوکار گرفته تا فاسد صحبت کرده است و آنها هم جواب پروردگار را دادند. این جواب بر ابن کواء سخت سنگین بود و آن را درک نکرد به همین خاطر گفت: چگونه ای امیرمؤمنان؟ فرمود: آیا قرآن را نخوانده‌ای آنگاه که خداوند متعال به پیامبرش می گوید«وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلى أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّكُمْ قالُوا بَلى شَهِدْنا - . اعراف / ۱۷۲ - »{

و هنگامی را که پروردگارت از پشت فرزندان آدم ذریه آنان را برگرفت و ایشان را بر خودشان گواه ساخت که آیا پروردگار شما نیستم گفتند چرا گواهی دادیم}پرودگار متعال کلام خود را به گوش آنها رساند و آنها همچنانکه در آیه «قالوا بلی» آمده است جواب دادند آنگاه خداوند متعال به آنها فرمود: همانا من خدایی هستم که جز من معبودی نیست و رحمان و رحیم هستم. آنها هم اقرار به طاعت و ربوبیت پروردگار کردند سپس رسالت خود را برای پیامبران، صاحب رسالت ها و وصیان روشن ساخت و مردم را به پیروی از آنها دستور داد و آنها اقرار کردند آنگاه ملائکه به هنگام اقرار آنها گفتند: گواه بودیم بر شما «أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هذا غافِلِين»{ دادیم تا مبادا روز قیامت بگویید ما از این [امر] غافل بودیم} یعنی از دین و امر ولایت .

امیرمؤمنان علیه السلام در یک فرد خنثی - یعنی کسی که هم آلت تناسلی مردان را دارد و هم آلت تناسلی زنان را - قضاوت کرد و فرمود: اگر از آلت تناسلی زنان ادرار کرد زن و اگر از آلت تناسلی مردان ادرار کرد مرد است و اگر از هر دوی آنها ادرار کرد دنده‌هایش را بشمارید پس اگر یکی بیشتر از دنده‌های مرد بود، زن است و اگر یکی کمتراز دنده های مرد بود،

مرد است.

همچنین در مرد خنثی قضاوت کرد و فرمود: شکمت را به دیوار بچسبان و ادرار کن. اگر ادرار او به دیوار خورد مرد و اگر همچون شتر به طرف عقب برگشت زن است.

زنی ادعا کرد که شوهرش عنّین(از نظر جنسی ناتوان) است اما شوهرش آن را رد کرد. امیرمؤمنان علیه السلام به چند زن دستور داد تا شرمگاه زن را پر از خَلوق (نوعی ماده خوشبو کنند) و شوهرش از این کار بی اطلاع بود. سپس به مرد فرمود: با او همبستر شو. و فرمود اگر آلت تناسلی مرد با آن ماده خوشبو آلوده شود عنّین نیست.

مردی نزد حضرت آمد و گفت: ای امیرمؤمنان بنده‌ام بدون اجازه من ازدواج کرده است. حضرت فرمود: آنها را از هم جدا کن. بعد از این سخن حضرت، مالک به طرف بنده اش رو کرد و گفت: ای خبیث زنت را طلاق بده، امیرمؤمنان بعد از شنیدن این جمله به برده فرمود: اگر خواستی او را طلاق ده و اگر خواستی نگه اش دار.

زیرا همین که مالک به بنده‌اش گفت: زنت را طلاق ده بیانگر رضایت او در ازدواج بنده‌اش است به همین خاطر طلاق به دست برده افتاد.

ابو ملیح هذلی از پدرش روایت کرد که گفت: در نزد عمر بن خطاب نشسته بودیم که مردی رومی وارد شد و به عمر گفت: تو عرب هستی؟ گفت: بله، رومی گفت: از تو سه چیز را می‌پرسم اگر جواب دادی ایمان می‌آورم و پیامبرت محمد را تصدیق می کنم. عمر گفت: ای کافر از هر آنچه که به ذهنت خطور می کند سؤال کن، فرد رومی گفت: مرا باخبر کن از چیزی که خداوند آن را نمی‌داند و از چیزی که برای خداوند نیست و از چیزی که نزد خداوند نیست. عمر گفت: ای کافر این سخنانت چیزی جر کفر نیست در این هنگام علی بن ابی طالب برادر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شد و فرمود: عمر چه شده است تو را غمگین می‌بینم. گفت: چگونه ناراحت نباشم ای پسر عموی رسول خدا؟ این کافر آمده است درباره چیزی که خدا نمی‌داند و چیزی که برای خدا نیست و چیزی که در نزد او نیست سؤال می کند آیا جوابی در این زمینه داری؟ حضرت فرمود: بله، عمر پس از شنیدن جواب مثبت از علی علیه السلام گفت: خداوند گشایش در کار تو ایجاد کند باور کن اگر این را نمی گفتی قلبم شکاف برمی‌داشت به همین خاطر پیامبر فرمود: من شهر علم و علی علیه السلام دروازه آن است هر کس که دوست دارد وارد شهر شود باید از دروازه آن وارد شود. علی علیه السلام فرمود: آنچه که خداوند نمی داند این است که او نمی‌داند که شریک، وزیر، همسر و بچه‌ای برای او است همچنان که در قرآن می‌فرماید: «قُلْ أَ تُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِما لا يَعْلَم - . یونس / ۱۸ - » {بگو

آیا خدا را به چیزی که در آسمانها و در زمین نمی داند آگاه می گردانید} اما آنچه که نزد خداوند نیست ظلم به بندگان است و در نهایت آنچه که برای خداوند وجود ندارد ضد و شریک و شبیه و مانند است. عمر پس از شنیدن این جواب به طرف مولای متقیان شتافت و پیشانیش را بوسید! و گفت: ای ابا الحسن علم را از شما گرفتیم و به سوی شما برمی گردد!. اگر علی نبود هر آینه عمر از بین می‌رفت. فرد نصرانی هم آنجا اسلام آورد و اسلامش نیکو شد.

از دیگر قضاوت‌های علی علیه السلام این است که در بصره تعدادی از آهنگران درب آهنی را از قومی خریداری کردند، صاحبان در گفتند که وزنش فلان مقدار است. آهنگران حرف آنها را تصدیق کردند و آن را خریدند اما هنگامی که آن را بر روی شانه حمل کردند به خود گفتند که وزنش آنگونه که آنها اعلام کردند نیست. به فروشندگان گفتند تا مقداری از قیمت را کم کنند اما آنها قبول نکردند و نزاع میان آنها بالا گرفت. قضاوت نزد علی علیه السلام آوردند. حضرت فرمود: الان شما را راهنمائی می‌کنم، درب آهنی را در آب گذارید. آن را بلند کردند و در قایق کوچکی گذاشتند حضرت دستور داد تا مکان آب را روی قایق علامت زنند آنگاه دستور داد تا درب را بیرون بیاورند و به جای آن خرمای وزن شده را قرار دهند. آنها به جای درب آهنی آنقدر خرما در قایق ریختند تا آب به علامت مورد نظر رسید. آنگاه حضرت فرمود: چه مقدار خرما قرار دادید؟ گفتند: فلان مقدار، فرمود: وزن درب همین است.

قضاوت حضرت درباره مرد کندی: مردی را به اتهام دزدی نزد حضرت آوردند. آن مرد از پاکیزه ترین و خوش سیماترین افراد بود. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: انتظار ندارم که فردی خوش سیما و پاکیزه و معتبری همچون تو مرتکب دزدی شود. وی سرش را به زیر انداخته بود و گفت: خدا را خدا را در امر من ای امیرمؤمنان - به خاطر خدا به من رحم کن - به خدا سوگند این نخستین باری است که دزدی کردم. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: وای بر تو چه بسا پروردگار تو را به خاطر گناهی که برای اولین بار انجام دادی مجازات نکند. مرد شروع به گریه کردن کرد. امیرمؤمنان برای مدتی سرش را به زیر انداخت و سپس آن را بلند کرد و فرمود: چاره‌ای جز قطع کردن دست تو ندارم دست او را قطع کنید. مرد به پیراهن حضرت آویزان شد وگفت: تو را به خدا قسم می‌دهم که به خانواده‌ام رحم کن چرا که اگر دست مرا قطع کنی خودم وخانواده‌ام از بین خواهیم رفت، من سیزده نفر خانواده دارم. حضرت برای مدتی دیگر به فکر فرو رفت و سر به زیر انداخت سپس آن را بلند کرد و فرمود: چاره‌ای جز قطع کردن دستت ندارم. او را ببرید و دستش را قطع کنید. وقتی دست قطع شده در برابر امیرمؤمنان افتاد، مرد کندی گفت: به خدا سوگند نود و نه بار دیگر دزدی کردم و این صدمین بار بود در تمام این موارد خداوند راز مرا پوشاند. مردم به او گفتند: آیا در این مدت کسی نبود که تو را باز دارد؟ امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: با این اعتراف ناراحتی مرا بر طرف کردی چرا که ابتدا با سخن اولت مرا ناراحت کردی. بدان که خداوند متعال چنانچه مشیّت او بخواهد در گناه اول عجله نمی کند و کریم و بردبار است. مردم بعد از این قضاوت به طرف حضرت شتافتند و گفتند: خداوند تو را موفق گرداند، تا زمانی که تو در میان ما باشی در خیر و نعمت خواهیم بود .

**[ترجمه]

بیان

قوله فی صوره دیک أنج لعله من النج بمعنی الإسراع و هو بعید و فی بعض النسخ بالباء الموحده و الحاء المهمله من البحوحه و هی غلظه الصوت و فی بعض ما أوردنا من الروایات فی ذلک فی کتاب السماء و العالم أملح و هو الذی بیاضه أکثر من سواده و قیل هو النقی البیاض.

**[ترجمه]«فی صوره دیک انج» چه بسا به معنی سریع باشد که این بعید به نظر می‌رسد در بعضی از نسخه ها هم با باء و حاء

(یعنی از بحوحه) آمده که به معنای غلظت در صدا است در بعضی از روایاتی هم که در کتاب السماء و العالم آوردم به جای(انج) لفظ (املح) آمده که به معنای خروسی است که سفیدی آن بیشتر از سیاهی باشد عده‌ای هم معتقدند که به معنای سفید خالص است.

**[ترجمه]

«۴۶»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ سُلَیْمَانَ

ص: ۲۸۷

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَتِیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ هُوَ جَالِسٌ فِی الْمَسْجِدِ بِالْکُوفَهِ بِقَوْمٍ وَ هُمْ یَأْکُلُونَ (۱) بِالنَّهَارِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ لَهُمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَکَلْتُمْ وَ أَنْتُمْ مُفْطِرُونَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ أَ یَهُودُ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَنَصَارَی قَالُوا لَا قَالَ فَعَلَی شَیْ ءٍ(۲) مِنْ هَذِهِ الْأَدْیَانِ مُخَالِفِینَ لِلْإِسْلَامِ قَالُوا بَلْ مُسْلِمُونَ قَالَ فَسَفْرٌ أَنْتُمْ قَالُوا لَا قَالَ فِیکُمْ عِلَّهٌ اسْتَوْجَبْتُمُ الْإِفْطَارَ وَ لَا نَشْعُرُ بِهَا فَإِنَّکُمْ أَبْصَرُ بِأَنْفُسِکُمْ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَهٌ(۳) قَالُوا بَلْ أَصْبَحْنَا مَا بِنَا عِلَّهٌ قَالَ فَضَحِکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام ثُمَّ قَالَ تَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ قَالُوا نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَا نَعْرِفُ مُحَمَّداً قَالَ فَإِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ قَالُوا لَا نَعْرِفُهُ بِذَلِکَ إِنَّمَا هُوَ أَعْرَابِیٌّ دَعَا إِلَی نَفْسِهِ فَقَالَ إِنْ أَقْرَرْتُمْ وَ إِلَّا قَتَلْتُکُمْ (۴) قَالُوا وَ إِنْ فَعَلْتَ فَوَکَّلَ بِهِمْ شُرْطَهَ الْخَمِیسِ وَ خَرَجَ بِهِمْ إِلَی الظَّهْرِ ظَهْرِ الْکُوفَهِ وَ أَمَرَ أَنْ یُحْفَرَ حَفِیرَتَانِ حُفِرَ أَحَدُهُمَا إِلَی جَنْبِ الْأُخْرَی ثُمَّ خَرَقَ فِیمَا بَیْنَهُمَا کُوَّهً ضَخْمَهً شِبْهَ الْخَوْخَهِ وَ قَالَ لَهُمْ إِنِّی وَاضِعُکُمْ فِی أَحَدِ هَذَیْنِ الْقَلِیبَیْنِ وَ أُوقِدُ فِی الْأُخْرَی النَّارَ فَأَقْتُلُکُمْ بِالدُّخَانِ قَالُوا وَ إِنْ فَعَلْتَ فَ إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَیاهَ الدُّنْیا فَوَضَعَهُمْ فِی إِحْدَی الْجُبَّیْنِ وَضْعاً رَفِیقاً ثُمَّ أَمَرَ بِالنَّارِ فَأُوقِدَتْ فِی الْجُبِّ الْآخَرِ ثُمَّ جَعَلَ یُنَادِیهِمْ مَرَّهً بَعْدَ مَرَّهٍ مَا تَقُولُونَ فَیُجِیبُونَهُ اقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ حَتَّی مَاتُوا قَالَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَسَارَ بِفِعْلِهِ الرُّکْبَانُ (۵) وَ تَحَدَّثَ بِهِ النَّاسُ فَبَیْنَمَا هُوَ ذَاتَ یَوْمٍ فِی الْمَسْجِدِ إِذْ قَدِمَ عَلَیْهِ یَهُودِیٌّ مِنْ أَهْلِ یَثْرِبَ قَدْ أَقَرَّ لَهُ مَنْ فِی یَثْرِبَ مِنَ الْیَهُودِ أَنَّهُ أَعْلَمُهُمْ وَ کَذَلِکَ کَانَتْ آبَاؤُهُ مِنْ قَبْلُ قَالَ وَ قَدِمَ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی عِدَّهٍ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ فَلَمَّا انْتَهَوْا إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ

۱- ۱. فی المصدر: وجدوهم یأکلون.

۲- ۲. فی المصدر: فعلی أی شی ء.

۳- ۳. سوره القیامه: ۱۴.

۴- ۴. فی المصدر: و الا لاقتلنکم.

۵- ۵. أی حمل الرکبان و القوافل هذا الخبر الی اطراف الأرض.

بِالْكُوفَهِ أَنَاخُوا رَوَاحِلَهُمْ ثُمَّ وَقَفُوا عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ وَ أَرْسَلُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَنَّا قَوْمٌ مِنَ الْيَهُودِ قَدِمْنَا مِنَ الْحِجَازِ وَ لَنَا إِلَيْكَ حَاجَهٌ فَهَلْ تَخْرُجُ إِلَيْنَا أَمْ نَدْخُلُ إِلَيْكَ قَالَ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ وَ هُوَ يَقُولُ سَيَدْخُلُونَ وَ يَسْتَأْنِفُونَ بِالْيَمِينِ (۱) فَمَا حَاجَتُكُمْ فَقَالَ لَهُ عَظِيمُهُمْ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ مَا هَذِهِ الْبِدْعَهُ الَّتِي أَحْدَثْتَ فِي دِينِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ وَ أَيَّهُ بِدْعَهٍ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ زَعَمَ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْحِجَازِ أَنَّكَ عَمَدْتَ إِلَى قَوْمٍ شَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ (۲) فَقَتَلْتَهُمْ بِالدُّخَانِ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَنَشَدْتُكَ بِالتِّسْعِ آيَاتٍ (۳) الَّتِي أُنْزِلَتْ عَلَى مُوسَى بِطُورِ سَيْنَاءَ وَ بِحَقِّ الْكَنَائِسِ الْخَمْسِ الْقُدْسِ وَ بِحَقِّ الصَّمَدِ(۴) الدَّيَّانِ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ يُوشَعَ بْنَ نُونٍ أُتِيَ بِقَوْمٍ بَعْدَ وَفَاهِ مُوسَى علیه السلام شَهِدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَمْ يُقِرُّوا أَنَّ مُوسَى (۵) رَسُولُ اللَّهِ فَقَتَلَهُمْ بِمِثْلِ هَذِهِ الْقِتْلَهِ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ نَعَمْ أَشْهَدُ أَنَّكَ نَامُوسُ مُوسَى قَالَ ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْ تَحْتِ قَبَائِهِ كِتَاباً فَدَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَفَضَّهُ وَ نَظَرَ فِيهِ وَ بَكَى فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِذَا نَظَرْتَ (۶) فِي هَذَا الْكِتَابِ وَ هُوَ كِتَابٌ سُرْيَانِيٌّ وَ أَنْتَ رَجُلٌ عَرَبِيٌّ فَهَلْ تَدْرِي مَا هُوَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ نَعَمْ هَذَا اسْمِي مُثْبَتٌ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ فَأَرِنِي اسْمَكَ فِي هَذَا الْكِتَابِ وَ أَخْبِرْنِي مَا اسْمُكَ بِالسُّرْيَانِيَّهِ قَالَ فَأَرَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام اسْمَهُ فِي الصَّحِيفَهِ وَ قَالَ اسْمِي إِلْيَا فَقَالَ الْيَهُودِيُّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ وَصِيُّ مُحَمَّدٍ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَوْلَى النَّاسِ بِالنَّاسِ مِنْ

۱- ۱. أی يبتدءون بأيمانهم البيعه، أو يستأنفون الإسلام لليمين التی اقسم بها عليهم.

۲- ۲. فی المصدر: رسوله.

۳- ۳. فی المصدر: بالتسع الآيات.

۴- ۴. فی المصدر:« السمت» و لعله كان فی لغتهم بمعنى الصمد، كما استظهر المصنّف فی مرآه العقول.

۵- ۵. أی صاحب سره المطلع على باطن أمره و علومه و أسراره.

۶- ۶. فی المصدر: انما نظرت.

بَعْدِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ بَایَعُوا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ دَخَلُوا الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ أَکُنْ عِنْدَهُ مَنْسِیّاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَثْبَتَنِی عِنْدَهُ فِی صَحِیفَهِ الْأَبْرَارِ(۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: روزی در حالی که امیرمؤمنان علیه السلام در شهر کوفه در مسجد نشسته بود گروهی را که در روز ماه مبارک رمضان روزه خواری کرده بودند، نزد ایشان آوردند. امیرمؤمنان علیه السلام به آنان فرمود: شما اقدام به خوردن کردید و روزه نبودید؟ گفتند: بله درست است. حضرت فرمود: شما یهودی هستید؟ گفتند: نه. فرمود: پس مسیحی هستید؟ گفتند: نه. فرمود: پس شما در کدام یک از ادیان با اسلام مخالفت می ورزید؟ گفتند: ما مسلمان هستیم. حضرت فرمود: آیا شما مسافرید؟ گفتند: نه. فرمود: آیا بیماری دارید که ما نمی دانیم و افطار کردن بر شما لازم شده است؟ چرا که شما به خویشتن آگاه‌تر هستید؛ همچنان که خداوند متعال می فرماید: «بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَه - . قیامت / ۱۴ - »

{بلکه انسان بر خودش بیناست}. گفتند: خیر. ما صبح کرده ایم در حالی که هیچ بیماری نداریم. امام صادق علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان خندید و سپس فرمود: شهادت می دهید که جز الله خدایی نیست و محمد رسول خداست. گفتند: شهادت می دهیم که جز الله خدایی نیست ولی محمد را نمی شناسیم. حضرت فرمود: او رسول خداست. آنان گفتند: ما رسالت او را به رسمیت نمی شناسیم. او مرد عربی بود که مردم را به پیروی از خویش دعوت کرد. حضرت فرمود: بپذیرید در غیر این صورت شما را می کشم. گفتند: حتی اگر ما را بکشی باز هم قبول نخواهیم کرد. پس از آن امیرمؤمنان علیه السلام ماموران را بر آنان گمارد و آنان را به پشت کوفه برد و دستور داد دو چاله کنده شود - یکی در کنار دیگری -. آن گاه راهی را بین این دو چاله شبیه پنجره شکافتند و به آنان فرمود: من شما را در یکی از این دو چاه قرار می دهم و در دیگری آتش بر می افروزم و شما را با دود آن می کشم. گفتند: حتی اگر این کار را بکنی ما از عقیده خود منصرف نمی شویم. تو تنها این زندگی دنیوی را از بین می بری!. حضرت آنان را به آرامی در یکی از دو چاه نهاد. پس از آن دستور آتش داد و آتش در چاه دیگر برافروخته شد. سپس حضرت شروع کرد و آنان را چند بار پشت سر هم صدا زد در حالی که می فرمود: چه می گویید؟ آنان جواب دادند: هر کار که دوست داری انجام بده ما از تصمیم خود منصرف نخواهیم شد. آنها بر خواسته خود باقی ماندند تا اینکه مردند. امام صادق علیه السلام فرمود: پس از آن حضرت بازگشت و این جریان دهان به دهان در میان مردم منتشر شد و همه درباره آن صحبت کردند.

امام یک روز در مسجد بود که مردی یهودی از اهل مدینه نزد وی آمد. این یهودی کسی بود که یهودیان مدینه او را عالمترین فرد از میان خود می شناختند و اجداد او هم در گذشته همین طور بودند.امام صادق علیه السلام فرمود: این یهودی به همراه عده ای از خاندان خویش نزد امیرمؤمنان آمد و چون به مسجد اعظم کوفه رسیدند، شترهای خود را خواباندند. سپس جلوی در مسجد ایستادند و به امیرمؤمنان پیام دادند که ما گروهی یهودی هستیم که از حجاز آمده ایم و با شما کاری داریم. آیا شما نزد ما بیرون می آیید یا ما نزد شما بیاییم؟ امام صادق فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام در حالی که می فرمود: اینان به اسلام روی می‌آورند و با بیعت، اسلام شان را آغاز می کنند، از مسجد بیرون آمد و نزد آنها رفت و فرمود: چه حاجتی دارید؟ بزرگ آنان به حضرت گفت: ای پسر ابوطالب، این چه بدعتی است که در دین محمد ایجاد کرده‌ای؟ حضرت فرمود: چه بدعتی؟ یهودی گفت: گروهی از حجازیان گفته اند که شما قصد گروهی را کرده اید که شهادت به یگانگی خدا داده ولی به رسالت محمد اعتراف نکرده اند و آنان را با دود کشته ای! امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: تو را به نُه آیه ای که بر

موسی در طور سینا نازل شد و به حق کنیسه های مقدس پنجگانه و به حق آن داور بی نیاز سوگند می دهم، آیا می دانی که پس از وفات موسی گروهی را که شهادت به یگانگی خدا داده بودند ولی اقرار به رسالت موسی نکرده بودند نزد یوشع بن نون آوردند واو آنان را همین گونه کشت؟ یهودی گفت: آری، من گواهی می دهم تو آشنا به اسرار موسی هستی. امام صادق فرمود: پس از آن، یهودی نوشته ای از قبای خود در آورد و به امیرمؤمنان علیه السلام داد. حضرت آن نوشته را گشود و در آن نگریست و گریه کرد. یهودی به حضرت گفت: ای پسر ابی طالب! چه چیزی شما را به گریه انداخت؟ شما که تنها در این نوشته نگاه کردی. این نوشته به زبان سریانی است و شما مردی عرب هستید؛ آیا می دانید که این چیست؟ امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: آری، این نام من است که در این کتاب ثبت شده است. یهودی گفت: به من خبر ده که نامت در زبان سریانی چیست؟ امام صادق فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام نام خودش را در آن صحیفه به یهودی نشان داد و فرمود: نام من الیا است. یهودی گفت: شهادت می دهم که جز الله خدایی نیست و گواهی می دهم که محمد رسول خداست و شهادت می دهم که تو وصی محمد هستی و گواهی می دهم که پس از محمد، تو از همه مردم به آنها سزاوارتری. آن گروه با امیرمؤمنان علیه السلام بیعت کردند و به مسجد در آمدند. امیرمؤمنان فرمود: ستایش خدای را که من نزد او فراموش نشده بودم. ستایش خدای را که نام مرا در صحیفه نیکان ثبت کرد - . الکافی۴ : ۱۸۱-۱۸۳ - .

**[ترجمه]

«۴۷»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مِیثَمٍ أَوْ صَالِحِ بْنِ مِیثَمٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: أَتَتِ امْرَأَةٌ مُجِحٌّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقَالَتْ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنِّی زَنَیْتُ فَطَهِّرْنِی طَهَّرَکَ اللَّهُ فَإِنَّ عَذَابَ الدُّنْیَا أَیْسَرُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ الَّذِی لَا یَنْقَطِعُ فَقَالَ لَهَا مِمَّا أُطَهِّرُکِ فَقَالَتْ إِنِّی زَنَیْتُ فَقَالَ لَهَا ذَاتُ بَعْلٍ (۲) أَنْتِ أَمْ غَیْرُ ذَلِکِ قَالَتْ بَلْ ذَاتُ بَعْلٍ فَقَالَ لَهَا أَ فَحَاضِراً کَانَ بَعْلُکِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ أَمْ غَائِباً کَانَ عَنْکِ فَقَالَتْ بَلْ حَاضِراً فَقَالَ لَهَا انْطَلِقِی فَضَعِی مَا فِی بَطْنِکِ ثُمَّ ائْتِینِی أُطَهِّرْکِ فَلَمَّا وَلَّتْ عَنْهُ الْمَرْأَةُ فَصَارَتْ حَیْثُ لَا تَسْمَعُ کَلَامَهُ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهَا شَهَادَةٌ فَلَمْ یَلْبَثْ أَنْ أَتَتْهُ فَقَالَتْ قَدْ وَضَعْتُ فَطَهِّرْنِی قَالَ فَتَجَاهَلَ عَلَیْهَا فَقَالَ أُطَهِّرُکِ یَا أَمَةَ اللَّهِ مِمَّا ذَا فَقَالَتْ إِنِّی زَنَیْتُ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ وَ ذَاتُ بَعْلٍ أَنْتِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ فَکَانَ زَوْجُکِ حَاضِراً أَمْ غَائِباً قَالَتْ بَلْ حَاضِراً قَالَ فَانْطَلِقِی فَأَرْضِعِیهِ (۳) حَوْلَیْنِ کَامِلَیْنِ کَمَا أَمَرَکِ اللَّهُ قَالَ فَانْصَرَفَتِ الْمَرْأَةُ فَلَمَّا صَارَتْ مِنْهُ حَیْثُ (۴) لَا تَسْمَعُ کَلَامَهُ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهَا(۵) شَهَادَتَانِ قَالَ فَلَمَّا مَضَی حَوْلَانِ أَتَتِ الْمَرْأَةُ فَقَالَتْ قَدْ أَرْضَعْتُهُ حَوْلَیْنِ فَطَهِّرْنِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَتَجَاهَلَ عَلَیْهَا وَ قَالَ أُطَهِّرُکِ مِمَّا ذَا قَالَتْ إِنِّی زَنَیْتُ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ وَ ذَاتُ بَعْلٍ أَنْتِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ فَقَالَتْ نَعَمْ قَالَ وَ بَعْلُکِ غَائِبٌ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ أَوْ حَاضِرٌ قَالَتْ بَلْ حَاضِرٌ قَالَ انْطَلِقِی فَاکْفُلِیهِ حَتَّی یَعْقِلَ أَنْ

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء الرابع من الطبعه الحدیثه): ۱۸۱- ۱۸۳.

۲- ۲. فی المصدر: أو ذات بعل.

۳- ۳. فی المصدر: و ارضعیه.

۴- ۴. فی المصدر: من حیث.

۵- ۵. فی المصدر: انهما.

يَأْكُلَ وَ يَشْرَبَ وَ لَا يَتَرَدَّى مِنْ سَطْحٍ وَ لَا يَتَهَوَّرَ فِي بِئْرٍ قَالَ فَانْصَرَفَتْ وَ هِيَ تَبْكِي فَلَمَّا وَلَّتْ فَصَارَتْ حَيْثُ لَا تَسْمَعُ كَلَامَهُ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهَا ثَلَاثُ شَهَادَاتٍ قَالَ فَاسْتَقْبَلَهَا عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ الْمَخْزُومِيُّ فَقَالَ لَهَا مَا يُبْكِيكِ يَا أَمَةَ اللَّهِ وَ قَدْ رَأَيْتُكِ تَخْتَلِفِينَ إِلَى عَلِيٍّ تَسْأَلِينَهُ أَنْ يُطَهِّرَكِ فَقَالَتْ إِنِّي أَتَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَسَأَلْتُهُ أَنْ يُطَهِّرَنِي (١) قَالَ اكْفُلِي وَلَدَكِ حَتَّى يَعْقِلَ أَنْ يَأْكُلَ وَ يَشْرَبَ وَ لَا يَتَرَدَّى مِنْ سَطْحٍ وَ لَا يَتَهَوَّرَ فِي بِئْرٍ وَ قَدْ خِفْتُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَيَّ الْمَوْتُ وَ لَمْ يُطَهِّرْنِي فَقَالَ لَهَا عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ ارْجِعِي إِلَيْهِ فَأَنَا أَكْفُلُهُ فَرَجَعَتْ فَأَخْبَرَتْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِقَوْلِ عَمْرٍو فَقَالَ لَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ هُوَ مُتَجَاهِلٌ عَلَيْهَا وَ لِمَ يَكْفُلُ عَمْرٌو وَلَدَكِ فَقَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِي فَقَالَ وَ ذَاتُ بَعْلٍ أَنْتِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ أَ فَغَائِباً كَانَ بَعْلُكِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ أَمْ حَاضِراً قَالَتْ (٢) بَلْ حَاضِراً قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهُ قَدْ ثَبَتَ لَكَ عَلَيْهَا أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ وَ إِنَّكَ قَدْ قُلْتَ لِنَبِيِّكَ صلى الله عليه و آله فِيمَا أَخْبَرْتَهُ بِهِ مِنْ دِينِكَ يَا مُحَمَّدُ مَنْ عَطَّلَ حَدّاً مِنْ حُدُودِي فَقَدْ عَانَدَنِي وَ طَلَبَ بِذَلِكَ مُضَادَّتِي اللَّهُمَّ فَإِنِّي غَيْرُ مُعَطِّلٍ حُدُودَكَ وَ لَا طَالِبٍ مُضَادَّتَكَ وَ لَا مُضَيِّعٍ لِأَحْكَامِكَ بَلْ مُطِيعٌ لَكَ وَ مُتَّبِعٌ سُنَّةَ نَبِيِّكَ- قَالَ فَنَظَرَ إِلَى عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ (٣) وَ كَأَنَّمَا الرُّمَّانُ يُفْقَأُ فِي وَجْهِهِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى ذَلِكَ عَمْرٌو(٤) قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّنِي إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَكْفُلَهُ إِذْ ظَنَنْتُ أَنَّكَ تُحِبُّ ذَلِكَ فَأَمَّا إِذَا كَرِهْتَهُ فَإِنِّي لَسْتُ أَفْعَلُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَ بَعْدَ أَرْبَعِ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ لَتَكْفُلَنَّهُ وَ أَنْتَ صَاغِرٌ فَصَعِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الْمِنْبَرَ فَقَالَ يَا قَنْبَرُ نَادِ فِي النَّاسِ الصَّلَاةَ جَامِعَةً فَنَادَى قَنْبَرٌ فِي النَّاسِ فَاجْتَمَعُوا حَتَّى غَصَّ الْمَسْجِدُ بِأَهْلِهِ وَ قَامَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَحَمِدَ اللَّهَ وَ

١- ١. في المصدر: فقال.

٢- ٢. في المصدر: فقالت.

٣- ٣. في المصدر: فنظر إليه عمرو بن حريث.

٤- ٤. في المصدر: فلما رأى ذلك عمرو.

أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ إِمَامَكُمْ خَارِجٌ بِهَذِهِ الْمَرْأَةِ إِلَى هَذَا الظَّهْرِ لِيُقِيمَ عَلَيْهَا الْحَدَّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَعَزَمَ عَلَيْكُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لَمَّا خَرَجْتُمْ وَ أَنْتُمْ مُتَنَكِّرُونَ وَ مَعَكُمْ أَحْجَارُكُمْ لَا يَتَعَرَّفُ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ(۱) حَتَّى تَنْصَرِفُوا إِلَى مَنَازِلِكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ ثُمَّ نَزَلَ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ بُكْرَةً خَرَجَ بِالْمَرْأَةِ وَ خَرَجَ النَّاسُ مُتَنَكِّرِينَ مُتَلَثِّمِينَ بِعَمَائِمِهِمْ وَ بِأَرْدِيَتِهِمْ وَ الْحِجَارَةُ فِي أَرْدِيَتِهِمْ وَ فِي أَكْمَامِهِمْ حَتَّى انْتَهَى بِهَا وَ النَّاسُ مَعَهُ إِلَى الظَّهْرِ بِالْكُوفَةِ فَأَمَرَ أَنْ يُحْفَرَ لَهَا حَفِيرَةٌ ثُمَّ دَفَنَهَا فِيهِ (۲) ثُمَّ رَكِبَ بَغْلَتَهُ وَ أَثْبَتَ رِجْلَهُ (۳) فِي غَرْزِ الرِّكَابِ ثُمَّ وَضَعَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَتَيْنِ فِي أُذُنَيْهِ ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَهِدَ إِلَى نَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله عَهْداً عَهِدَهُ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله إِلَيَّ بِأَنَّهُ لَا يُقِيمُ الْحَدَّ مَنْ لِلَّهِ عَلَيْهِ حَدٌّ فَمَنْ كَانَ لِلَّهِ عَلَيْهِ مِثْلُ مَا لَهُ عَلَيْهَا(۴) فَلَا يُقِيمُ عَلَيْهَا الْحَدَّ قَالَ فَانْصَرَفَ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ كُلُّهُمْ مَا خَلَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فَأَقَامَ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَةُ عَلَيْهَا الْحَدَّ يَوْمَئِذٍ وَ مَا مَعَهُمْ غَيْرُهُمْ قَالَ وَ انْصَرَفَ فِيمَنِ انْصَرَفَ يَوْمَئِذٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (۵).

**[ترجمه]کافی: صالح بن میثم از پدرش میثم تمار نقل کرد که گفت: زنی نزد امیر مؤمنان علیه السلام آمد و گفت: ای امیر مؤمنان من زنا کرده ام مرا از گناه پاک ساز؛ خداوند شما را پاک دارد زیرا عذاب دنیا آسانتر است از عذاب آخرت که هرگز قطع نخواهد شد. حضرت علیه السلام فرمود: از چه چیز تو را پاک کنم؟ گفت: از زنا، فرمود: آیا شوهر داری یا نه؟ گفت: شوهر دارم، فرمود: شوهرت در اینجا است، یا مسافر است؟ گفت: در اینجا است، پس آن حضرت فرمود: تو اکنون منتظر باش تا وضع حمل کنی سپس نزد من آی تا پاکت گردانم. وقتی زن دور شد تاجایی که که دیگر کلام آن حضرت را نمی شنید، فرمود: خدایا این یک شاهد بود. طولی نکشید که زن باز آمد و گفت: حملم را گذاردم مرا پاک کن. امیرمؤمنان علیه السلام خود را به تجاهل زد و فرمود: تو را از چه پاک سازم؟ زن گفت: من زنا کرده ام و اکنون حملم را هم گذارده ام و فرزندم را به دنیا آوردم. حضرت دوباره پرسید آیا تو به هنگام زنا شوهر داشتی یا نه؟ گفت: بله، شوهر داشتم، فرمود: آیا شوهر نزد تو بود یا در مسافرت؟ زن گفت: حاضر بود. فرمود: برو و فرزندت را دو سال کامل همچنان که خداوند متعال فرموده شیر ده و پس از باز گرفتن از شیر نزد من آی. چون زن چند قدمی دور شد که صدای امیرمؤمنان را دیگر نمی شنید حضرت گفت: خدایا، این شد دو شهادت. چون زن طفل را از شیر باز گرفت نزد آن حضرت آمد و گفت: ای امیرمؤمنان من زنا کرده ام مرا پاک ساز. حضرت پرسید شوهر داشتی و این کار را کردی؟ گفت: آری، فرمود: شوهرت حاضر بود یا مسافر؟ گفت: حاضر بود، فرمود: برو و کودک را پرستاری کن تا عقل گیرد و بتواند خود بخورد و بیاشامد و از بام و بلندی نلغزد و در چاه نیفتد. پس آن زن بازگشت در حالی که گریه می‌کرد و چون مقداری که دیگر کلام امام را نمی شنید دور شد حضرت گفت: خدایا این شد سه شهادت.

عمرو بن حریث مخزومی زن را در حال گریه کردن دید، سبب گریه‌اش را پرسید؟ زن گفت: نزد امیرمؤمنان علیه السلام رفتم که مرا از گناه زنا پاک کند اما او به من فرمود: برو و کودکت را پرستاری کن تا بتواند خود بخورد و بیاشامد و از بام سقوط نکند و در چاه نیفتد و من می‌ترسم که مرگم فرا رسد و مرا پاک نکرده باشد. عمرو بن حریث: گفت: بازگرد من کفالت این طفل را قبول می‌کنم. زن نزد علی علیه السلام بازگشت و قول عمرو را باز گفت. امام در حالی که خود را به تجاهل زد از وی پرسید برای چه عمرو فرزندت را کفالت کند؟ زن گفت: من زنا کرده ام مرا پاک کن، فرمود: آیا شوهر داشتی و چنین کردی گفت: آری، پرسید شوهرت حاضر بود یا مسافر؟ گفت حاضر. آنگاه امیر مؤمنان سر بسوی آسمان کرده گفت: بار الها چهار بار شهادت علیه این زن نزد تو ثابت شد و تو خود به فرستاده‌ات از جمله آنچه که به او از دینت وحی کردی فرمودی: ای

محمـد! هر کس حـدی از حدود مرا تعطیل کند پس بی شک با من ستیز کرده و از فرمان من سـر پیچیده و در برابر قدرت من ایسـتاده. پروردگارا من نمی‌خواهم که حـدود تو را تعطیل کنم و طالب مخالفت با تو نیسـتم و ستیزه کننده با تو و ضایع کننده احکامت نخواهم بود بلکه مطیع فرمان تو هسـتم و تابع سـنت رسولت. حضرت نگاهی غضب آلود به عمرو بن حریث انداخت انگار که اناری را بر چهره او شـکافته باشند. عمرو بن حریث وقتی متوجه نگاه حضرت شد گفت: من کفالت فرزندش را قبول کردم چون گمان می کردم شـما این کار را دوست داری حال اگر خوش نداریـد کفالت فرزند او را قبول نمی کنم. حضـرت فرمود: پس از چهـار بار شـهادت او؟ به خـدا بایـد او را کفالت کنی اگرچه که برای این کار شایسـته نیستی و کوچک هستی. سپس برخاست و بر فراز منبر رفت و فرمود: ای قنبر مردم را خبر کن تا حاضـر شونـد. جمعیت آمدند و مسـجد از مردم پر شد. امام فرمود: ای مردم پیشوای شما فردا با این زن به میدان کوفه می آید تا به یاری خدا حد الهی را بر او جاری سازد. وقتی شما خـارج می‌شویـد امیرمؤمنان هم همراه شـما خواهـد بود حتما با نقابی صورت خود را بپوشانیـد و با خود سـنگ بیاوریـد. نباید کسی از شما کسی دیگری را بشناسد. خود را به خوبی بپوشانید تا زمانی که به خانه خود می‌روید. سپس از منبر پائین آمد.

چون صـبح شد حضـرت با آن زن به طرف مکان رجم خارج شد و مردم در حالی که با نقاب صورت خود را پوشیده بودند و پاره هایی سـنگ را در دست و در آستین و در دامن عبا برگرفته بودند به سوی میدان رهسـپار شدند. حضرت دستور داد برای او گودالی آماده کردند و آن زن را تا سـینه در آن پنهان کردند آنگاه بر قاطر خود سوار گشت و پا در پنجه رکاب نمود و دو انگشت سبّابه خود را در گوش نهاد و با صدای بلند آواز داد: ای گروه مردم به راستی که خداوند تبارک و تعالی دستوری را برای پیامبرش صلّی اللَّه علیه و آله فرسـتاد و رسول خـدا آن را به من گفته است و آن اینکه هر کس حـدی از حـدود الهی به گردن دارد در اجرای حـد اقـدام ننماید پس هر کس حدی بر عهده اوست همانند حدی که بر این زن است حق ندارد در این کار شـرکت کند. پس همگی مردم در آن روز بازگشـتند به جز امیرمؤمنان و حسن و حسین علیهم السلام! و اینان حد را بر او جـاری کردنـد در حـالی که بـا آنـان کسـی از مردم نبود. امـام جعفر صـادق فرمود در میـان افرادی که بازگشـتند محمـد پسر امیرمؤمنان هم بود - . فروع الکافی ۷ : ۱۸۵-۱۸۷ - .

**[ترجمه]

بیان

المجح بالجیم ثم الحاء المهمله الحامل التی قرب وضع حملها و عظم بطنها و تهور الرجل وقع فی الأمر بقله مبالاه و الفق ء الشق و المنزل غاص بأهله أی ممتلئ بهم.

**[ترجمه]«المجح» بـا جیم و حـاء سـاکن به معنـای زن حـامله‌ای است که زمان وضع حمل او نزدیک شـده است و شـکمش بزرگ شده است، «تهور الرجل» بی پروا خطر کرد. «الفقء» شکافتن. «المنزل غاص باهله» پر شد از مردم.

**[ترجمه]

كا، [الكافى] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ رَفَعَهُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ بِالْكَوفَهِ فَقَالَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّى زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِى قَالَ مِمَّنْ أَنْتَ قَالَ مِنْ مُزَيْنَهَ قَالَ أَ تَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْئاً قَالَ بَلَى قَالَ

ص: ۲۹۲

۱- ۱. فى المصدر: لا يتعرف أحد منكم إلى أحد.

۲- ۲. فى المصدر: فيها.

۳- ۳. فى المصدر: رجليه. و الغرز: ركاب الرحل من جلد.

۴- ۴. فى المصدر: فمن كان عليه حدّ مثل ما عليها.

۵- ۵. فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۱۸۵- ۱۸۷.

فَاقْرَأْ فَقَرَأَ فَأَجَادَ فَقَالَ أَ بِكَ جِنَّةٌ قَالَ لَا قَالَ فَاذْهَبْ حَتَّى نَسْأَلَ عَنْكَ فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ بَعْدُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِي فَقَالَ أَ لَكَ زَوْجَةٌ قَالَ بَلَى قَالَ فَمُقِيمَةٌ مَعَكَ فِي الْبَلَدِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَمَرَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَذَهَبَ وَ قَالَ حَتَّى نَسْأَلَ عَنْكَ فَبَعَثَ إِلَى قَوْمِهِ فَسَأَلَ عَنْ خَبَرِهِ فَقَالُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَحِيحُ الْعَقْلِ فَرَجَعَ إِلَيْهِ الثَّالِثَةَ فَقَالَ (۱) مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَقَالَ لَهُ اذْهَبْ حَتَّى نَسْأَلَ عَنْكَ فَرَجَعَ إِلَيْهِ الرَّابِعَةَ فَلَمَّا أَقَرَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لِقَنْبَرٍ احْتَفِظْ بِهِ ثُمَّ غَضِبَ ثُمَّ قَالَ مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ مِنْكُمْ أَنْ يَأْتِيَ بَعْضَ هَذِهِ الْفَوَاحِشِ فَيَفْضَحَ نَفْسَهُ عَلَى رُءُوسِ الْمَلَإِ أَ فَلَا تَابَ فِي بَيْتِهِ فَوَ اللَّهِ لَتَوْبَتُهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ إِقَامَتِي عَلَيْهِ الْحَدَّ ثُمَّ أَخْرَجَهُ وَ نَادَى فِي النَّاسِ يَا مَعْشَرَ النَّاسِ (۲) اخْرُجُوا لِيُقَامَ عَلَى هَذَا الرَّجُلِ الْحَدُّ وَ لَا يَعْرِفَنَّ أَحَدُكُمْ صَاحِبَهُ فَأَخْرَجَهُ إِلَى الْجَبَّانِ (۳) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ (۴) فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ وَضَعَهُ فِي حُفْرَتِهِ وَ اسْتَقْبَلَ النَّاسَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ يَا مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ إِنَّ هَذِهِ حُقُوقُ اللَّهِ (۵) فَمَنْ كَانَ لِلَّهِ فِي عُنُقِهِ حَقٌّ فَلْيَنْصَرِفْ وَ لَا يُقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ مَنْ فِي عُنُقِهِ حَدٌّ(۶) فَانْصَرَفَ النَّاسُ وَ بَقِيَ هُوَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام وَ أَخَذَ(۷) حَجَراً فَكَبَّرَ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ فِي كُلِّ حَجَرٍ ثَلَاثُ تَكْبِيرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ الْحَسَنُ مِثْلَ مَا رَمَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ رَمَاهُ الْحُسَيْنُ فَمَاتَ الرَّجُلُ فَأَخْرَجَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَمَرَ فَحُفِرَ لَهُ وَ صَلَّى عَلَيْهِ وَ دَفَنَهُ فَقِيلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَ لَا تُغَسِّلُهُ فَقَالَ قَدِ اغْتَسَلَ بِمَا هُوَ

۱- ۱. في المصدر: فقال له.

۲- ۲. في المصدر: يا معشر المسلمين.

۳- ۳. الجبان و الجبانه- بالتشديد-: الصحراء.

۴- ۴. في المصدر: انظرني اصلي ركعتين، ثمّ وضعه اه.

۵- ۵. في المصدر: ان هذا حقّ من حقوق اللّه.

۶- ۶. في المصدر: من في عنقه للّه حد.

۷- ۷. في المصدر: فأخذ.

طَاهِرٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ لَقَدْ صَبَرَ عَلَى أَمْرٍ عَظِيمٍ (۱).

**[ترجمه]کافی: مردی در کوفه نزدی امیرمؤمنان علیه السلام آمد و گفت: ای امیرمؤمنان مرتکب زنا شده‌ام مرا پاک گردان. حضرت فرمود: از کدام قبیله هستی؟ گفت: از مزینه. فرمود: آیا از قرآن چیزی را خوانده‌ای؟ گفت: بله. فرمود: بخوان. آن مرد شروع به قرآن خواندن کرد و آن را به خوبی خواند. حضرت فرمود: آیا دیوانه هستی؟ گفت: نه. فرمود: برو، در موردت تحقیق می کنیم. مرد پس از مدتی بازگشت و گفت: ای امیرمؤمنان من مرتکب زنا شده‌ام. مرا از گناه پاک گردان. حضرت فرمود: ازدواج کرده‌ای؟ گفت: بله. فرمود: زنت همراه تو زندگی می کند؟ گفت: بله. فرمود: برو تا درباره‌ات تحقیق کنیم. امیرمؤمنان علیه السلام شخصی را به میان قوم او فرستاد. گفتند که این مرد عاقل است. آن مرد برای سومین بار نزد حضرت برگشت و همان سخن قبلی خود را گفت. حضرت این بار هم فرمود: برو تا درباره‌ات تحقیق کنیم. وقتی برای بار چهارم برگشت و اقرار کرد حضرت به قنبر فرمود: او را در جائی نگه دار. سپس عصبانی شد و فرمود: چقدر زشت است برای کسی که مرتکب فحشا می‌شود ودر میان جمع به آن اعتراف می کند، چرا در خانه خود توبه نمی کند؟ به خدا سوگند توبه بین او و خداوند بهتر از آن است که من بر او حد را جاری کنم. سپس او را بیرون برد و در میان مردم ندا زد: ای مردم بیائید تا حد را بر این فرد که مرتکب زنا شده است اجرا کنیم. خود را بپوشانید نباید کسی از شما دیگری را بشناسد. حضرت او را به طرف صحراء جبان برد. مرد گفت: ای امیرمؤمنان می‌خواهم دو رکعت نماز بخوانم. حضرت به او اجازه داد. آنگاه او را در حفره‌ای قرار داد و مردم در مقابلش قرار گرفتند. حضرت فرمود: ای مردم این حقوق خداوند متعال است کسی که حقی بر گردن دارد برود و او را سنگ نزند چرا که کسی که حقی بر گردنش است نمی‌تواند حدود خداوند را برپا کند. مردم همگی رفتند و تنها حسن و حسین و امیرمؤمنان علیهم السلام باقی ماندند. حضرت سنگی را برداشت و سه تکبیر گفت سپس آن را انداخت. سپس با سه سنگ که در هر کدام آنها سه بار تکبیر گفت او را زد. حسن و حسین علیهما السلام نیز همان کار امیرمؤمنان را انجام دادند و مرد فوت کرد. حضرت او را از حفره درآورد و بر او نماز خواند و دفنش کرد. شخصی از او پرسید: ای امیر مؤمنان! او را غسل نمی‌دهی؟ حضرت پاسخ داد: او به چیزی غسل کرد که تا قیامت پاک نگه‌اش می‌دارد او بر کار بزرگی صبر پیشه کرد - . الکافی ۷: ۱۸۸،۱۸۹ - .

**[ترجمه]

«۴۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ سَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ (۲) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ علیهما السلام قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بِرَجُلٍ قَدْ نُكِحَ فِي دُبُرِهِ فَهَمَّ أَنْ يَجْلِدَهُ فَقَالَ لِلشُّهُودِ رَأَيْتُمُوهُ يُدْخِلُهُ كَمَا يُدْخَلُ الْمِيلُ فِي الْمُكْحُلَهِ فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالَ لِعَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مَا تَرَى فِي هَذَا فَطَلَبَ الْفَحْلَ الَّذِي نَكَحَهُ فَلَمْ يَجِدْهُ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام أَرَى فِيهِ أَنْ تُضْرَبَ عُنُقُهُ قَالَ أَمَرَ بِهِ (۳) فَضُرِبَتْ عُنُقُهُ ثُمَّ قَالَ خُذُوهُ فَقَدْ بَقِيَتْ لَهُ عُقُوبَهٌ أُخْرَى قَالَ (۴) وَ مَا هِيَ قَالَ ادْعُ بِطُنٍ (۵) مِنْ حَطَبٍ فَدَعَا بِطُنٍّ مِنْ حَطَبٍ فَلُفَّ فِيهِ ثُمَّ أَخْرَجَهُ فَأَحْرَقَهُ بِالنَّارِ قَالَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً لَهُمْ فِي أَصْلَابِهِمْ أَرْحَامٌ كَأَرْحَامِ النِّسَاءِ قَالَ فَمَا لَهُمْ لَا يَحْمِلُونَ فِيهَا قَالَ لِأَنَّهَا مَنْكُوسَهٌ فِي أَدْبَارِهِمْ غُدَّهٌ كَغُدَّهِ الْبَعِيرِ فَإِذَا هَاجَتْ هَاجُوا وَ إِذَا سَكَنَتْ سَكَنُوا(۶).

**[ترجمه]کافی: امام صادق از پدرشان علیهما السلام روایت کرده اند که: مردی را که با او از پشت آمیزش شده بود نزد عمر آوردند. عمر خواست تا او را تازیانه بزند. به شاهدان گفت: آیا دیدید که فاعل چون میل در سرمه دان وارد مفعول کند؟ گفتند: آری. عمر به امیرمؤمنان علی علیه السلام گفت: در این مورد چه نظری داری؟ حضرت آن مردی را که با این شخص آمیزش کرده بود طلبید اما او را نیافت. پس فرمود: نظر من این است که گردنش زده شود. عمر دستور داد و گردنش زده شد. سپس امام فرمود: او را نبرید؛ مجازات دیگری برایش مانده است. پرسیدند: چیست؟ فرمود: دسته ای هیزم بیاورید. عمر دسته ای هیزم خواست. حضرت مرد را در آن دسته هیزم پیچید. آن گاه آن را بیرون برد و با آتش سوزاند. امام صادق علیه السلام فرمود: آنگاه امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: خداوند بندگانی دارد که در پشت ایشان رحم هایی چون رحم زنان وجود دارد. عمر گفت: پس چرا این رحم ها باردار نمی شوند؟ حضرت فرمود: چون این رحم ها وارونه است. در پشت آنها غده هایی چون غده شتر هست. هر زمان که حرکت کند، آنان به هیجان درآیند و هر زمان که آرام گیرد آنان نیز آرام گیرند - . الکافی ۷:۱۹۹ - .

**[ترجمه]

«۵۰»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: وُجِدَ رَجُلٌ مَعَ رَجُلٍ فِی إِمَارَهِ عُمَرَ فَهَرَبَ أَحَدُهُمَا وَ أُخِذَ الْآخَرُ فَجِی ءَ بِهِ إِلَی عُمَرَ فَقَالَ لِلنَّاسِ مَا تَرَوْنَ قَالَ فَقَالَ هَذَا اصْنَعْ کَذَا وَ قَالَ هَذَا اصْنَعْ کَذَا قَالَ فَمَا تَقُولُ (۷) یَا أَبَا الْحَسَنِ قَالَ اضْرِبْ عُنُقَهُ فَضَرَبَ عُنُقَهُ قَالَ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ یَحْمِلَهُ فَقَالَ مَهْ إِنَّهُ قَدْ بَقِیَ مِنْ حُدُودِهِ شَیْ ءٌ قَالَ أَیُّ شَیْ ءٍ

ص: ۲۹۴

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۱۸۸ و ۱۸۹.

۲- ۲. فی المصدر: عن أحمد بن محمّد عن یوسف بن الحارث.

۳- ۳. فی المصدر: فأمر به.

۴- ۴. فی المصدر: قالوا.

۵- ۵. الطن- بالضم- حزمه القصب.

۶- ۶. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۱۹۹.

۷- ۷. فی المصدر: قال: فقال ما تقول اه.

بَقِیَ قَالَ ادْعُ بِحَطَبٍ قَالَ فَدَعَا عُمَرُ بِحَطَبٍ فَأَمَرَ بِهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَأَحْرَقَهُ بِهِ (۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: در زمان خلافت عمر مردی را با مردی در حال لواط دیدند. یکی از آنها فرار کرد اما دیگری دستگیر شد. او را نزد عمر آوردند. عمر به مردم گفت: شما چه نظری دارید؟ یکی گفت: چنین کن و دیگری گفت چنان کن. عمر گفت: ای ابوالحسن، تو چه نظری داری؟ حضرت فرمود: گردنش را بزن. او هم گردن مرد را زد. پس از آن عمر خواست تا مرد را بردارد. حضرت فرمود: دست نگه دار؛ حد دیگری بر این فرد باقی مانده است. عمر پرسید: چه چیزی باقی مانده است؟ حضرت فرمود: هیزمی بیاور. عمر هیزم آورد. امیرمؤمنان علیه السلام دستور داد تا جنازه مرد را با هیزم بسوزانند.

**[ترجمه]

«۵۱»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ مَالِکِ بْنِ عَطِیَّةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَیْنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی مَلَإٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنِّی أَوْقَبْتُ (۲) عَلَی غُلَامٍ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ لَهُ یَا هَذَا امْضِ إِلَی مَنْزِلِکَ لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِکَ فَلَمَّا کَانَ مِنْ غَدٍ عَادَ إِلَیْهِ فَقَالَ لَهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنِّی أَوْقَبْتُ عَلَی غُلَامٍ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ لَهُ یَا هَذَا امْضِ إِلَی مَنْزِلِکَ لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِکَ حَتَّی فَعَلَ ذَلِکَ ثَلَاثاً بَعْدَ مَرَّتِهِ الْأُولَی فَلَمَّا کَانَ فِی الرَّابِعَهِ قَالَ لَهُ یَا هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَکَمَ فِی مِثْلِکَ بِثَلَاثَهِ أَحْکَامٍ فَاخْتَرْ أَیَّهُنَّ شِئْتَ قَالَ وَ مَا هُنَّ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ ضَرْبَهٌ بِالسَّیْفِ فِی عُنُقِکَ بَالِغَهً مَا بَلَغَتْ أَوْ دَهْدَاهٌ (۳) مِنْ جَبَلٍ مَشْدُودَ الْیَدَیْنِ وَ الرِّجْلَیْنِ أَوْ إِحْرَاقٌ بِالنَّارِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَیُّهُنَّ أَشَدُّ عَلَیَّ قَالَ الْإِحْرَاقُ بِالنَّارِ قَالَ فَإِنِّی قَدِ اخْتَرْتُهَا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ فَخُذْ لِذَلِکَ أُهْبَتَکَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَامَ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ جَلَسَ فِی تَشَهُّدِهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ أَتَیْتُ مِنَ الذَّنْبِ مَا قَدْ عَلِمْتَهُ وَ إِنَّنِی (۴) تَخَوَّفْتُ مِنْ ذَلِکَ فَجِئْتُ إِلَی وَصِیِّ رَسُولِکَ وَ ابْنِ عَمِّ نَبِیِّکَ فَسَأَلْتُهُ أَنْ یُطَهِّرَنِی فَخَیَّرَنِی بَیْنَ ثَلَاثَهِ أَصْنَافٍ مِنَ الْعَذَابِ اللَّهُمَّ فَإِنِّی قَدِ اخْتَرْتُ أَشَدَّهَا اللَّهُمَّ فَإِنِّی أَسْأَلُکَ أَنْ تَجْعَلَ ذَلِکَ کَفَّارَهً لِذُنُوبِی وَ أَنْ لَا تُحْرِقَنِی بِنَارِکَ فِی آخِرَتِی ثُمَّ قَامَ وَ هُوَ بَاکٍ ثُمَّ جَلَسَ (۵) فِی الْحُفْرَهِ الَّتِی حَفَرَهَا لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ هُوَ یَرَی النَّارَ تَتَأَجَّجُ (۶) حَوْلَهُ قَالَ فَبَکَی

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۱۹۹ و ۲۰۰.

۲- ۲. فی المصدر: قد أوقبت.

۳- ۳. دهده الحجر فتدهده: دحرجه فتدحرج. و فی المصدر: أو إهداء.

۴- ۴. فی المصدر: و انی.

۵- ۵. فی المصدر: حتی جلس.

۶- ۶. تأجج: التهب.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ بَكَى أَصْحَابُهُ جَمِيعاً فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قُمْ يَا هَذَا فَقَدْ أَبْكَيْتَ مَلَائِكَةَ السَّمَاءِ وَ مَلَائِكَةَ الْأَرْضِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ تَابَ عَلَيْكَ فَقُمْ لَا تُعَاوِدَنَّ شَيْئاً مِمَّا قَدْ فَعَلْتَ (۱).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: در حالی که امیرمؤمنان در میان جمعی از اصحابش در مسجد بود مردی آمد و گفت: ای امیر مؤمنان! بر غلامی دخول کردم، مرا پاک گردان. حضرت فرمود: ای فلان! برو خانه‌ات، چه بسا سودا بر تو غلبه کرده باشد. مرد رفت اما صبح روز بعد بازگشت وگفت: ای امیرمؤمنان بر غلامی دخول کردم مرا پاک گردان. حضرت همان سخن قبلی را تکرار کرد. سومین بار هم حضرت همان جواب قبلی را به او داد تا اینکه برای چهارمین بار مراجعه کرد. حضرت این بار فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله در چنین گناهی سه مجازات را معین کرده است، هر کدام از آنها را که می‌خواهی انتخاب کن. گفت: این سه مجازات چه هستند ای امیرمؤمنان؟ فرمود عبارتند از: قطع شدن گردن با شمشیر، پرت شدن از کوه در حالی که دست و پایت بسته می شود و سوم سوزانده شدن با آتش. مرد گفت: کدام یک از آنها بر من سخت تر است؟ حضرت فرمود: سوزانده شدن با آتش. مرد گفت: این را به عنوان مجازات می‌خواهم. آنگاه برخواست و دو رکعت نماز خواند. سپس در همان حالت نشسته گفت: پروردگار گناهی را مرتکب شده‌ام که از آن آگاه هستی و از آن ترسیدم به همین خاطر نزد وصیّ فرستاده‌ات و پسر عموی پیامبرت رفتم و از او خواستم تا مرا از این گناه پاک گرداند. وی مرا بین سه مجازات مخیر کرده است. پروردگارا من سخت ترین آنها را قبول کردم. خداوندا از تو می خواهم که این مجازات را کفاره گناهم قرار دهی و با آتشت مرا در قیامت نسوزانی. آنگاه برخواست و درحالی که گریه می کرد در حفره ای که امیرمؤمنان برای او آماده کرده بود نشست و آتش را در مقابل چشمانش دید. امیرمؤمنان گریه کرد و همراهانش نیز به گریه افتادند. آنگاه حضرت فرمود: ای مرد! برخیز ملائکه آسمان و زمین را به گریه انداختی. خداوند متعال توبه تو را قبول کرد برخیز و دیگر هرگز به چنین عملی بازنگرد - . الکافی ۷ :۲۰۱، ۲۰۲ - .

**[ترجمه]

«۵۲»

کا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: كَانَ عَلَى عَهْدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مُتَوَاخِيَانِ (۲) فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَاتَ أَحَدُهُمَا وَ أَوْصَى إِلَى الْآخَرِ فِي حِفْظِ بُنَيَّةٍ كَانَتْ لَهُ فَحَفِظَهَا الرَّجُلُ وَ أَنْزَلَهَا مَنْزِلَهُ وَلَدِهِ فِي اللُّطْفِ وَ الْإِكْرَامِ وَ التَّعَاهُدِ لَهَا ثُمَّ حَضَرَهُ سَفَرٌ فَخَرَجَ وَ أَوْصَى امْرَأَتَهُ فِي الصَّبِيَّةِ فَأَطَالَ السَّفَرَ حَتَّى أَدْرَكَتِ (۳) الصَّبِيَّةُ وَ كَانَ لَهَا جَمَالٌ وَ كَانَ الرَّجُلُ يَكْتُبُ فِي حِفْظِهَا وَ التَّعَاهُدِ لَهَا فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ امْرَأَتُهُ خَافَتْ أَنْ يَقْدَمَ فَيَرَاهَا قَدْ بَلَغَتْ مَبْلَغَ النِّسَاءِ فَيُعْجِبَهُ جَمَالُهَا فَيَتَزَوَّجَهَا فَعَمَدَتْ إِلَيْهَا هِيَ وَ نِسْوَةٌ مَعَهَا قَدْ كَانَتْ أَعَدَّتْهُنَّ فَأَمْسَكْنَهَا لَهَا ثُمَّ افْتَرَعَتْهَا بِإِصْبَعِهَا فَلَمَّا قَدِمَ الرَّجُلُ مِنْ سَفَرِهِ وَ صَارَ فِي مَنْزِلِهِ دَعَا الْجَارِيَةَ فَأَبَتْ أَنْ تُجِيبَهُ اسْتِحْيَاءً مِمَّا صَارَتْ إِلَيْهِ فَأَلَحَّ عَلَيْهَا فِي الدُّعَاءِ(۴) كُلَّ ذَلِكَ تَأْبَى أَنْ تُجِيبَهُ فَلَمَّا أَكْثَرَ عَلَيْهَا قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ دَعْهَا فَإِنَّهَا تَسْتَحْيِي أَنْ تَأْتِيَكَ مِنْ ذَنْبٍ كَانَتْ فَعَلَتْهُ قَالَ لَهَا وَ مَا هُوَ قَالَتْ كَذَا وَ كَذَا وَ رَمَتْهَا بِالْفُجُورِ فَاسْتَرْجَعَ الرَّجُلُ ثُمَّ قَامَ إِلَى الْجَارِيَةِ فَوَبَّخَهَا فَقَالَ لَهَا(۵) وَيْحَكِ أَ مَا عَلِمْتِ مَا كُنْتُ أَصْنَعُ بِكِ مِنَ الْأَلْطَافِ وَ اللَّهِ مَا كُنْتُ أُعِدُّكِ إِلَّا لِبَعْضِ وُلْدِي و [أَوْ] إِخْوَانِي (۶) وَ إِنْ كُنْتِ لَابْنَتِي فَمَا دَعَاكِ إِلَى مَا صَنَعْتِ فَقَالَتْ لَهُ الْجَارِيَةُ أَمَّا إِذَا قِيلَ لَكَ مَا قِيلَ فَوَ اللَّهِ مَا فَعَلْتُ الَّذِي رَمَتْنِي بِهِ امْرَأَتُكَ وَ لَقَدْ كَذَبَتْ عَلَيَّ وَ إِنَّ الْقِصَّةَ لَكَذَا وَ كَذَا وَ وَصَفَتْ لَهُ مَا صَنَعَتْ بِهَا امْرَأَتُهُ قَالَ

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۰۱ و ۲۰۲.

۲- ۲. فی المصدر: رجلان متواخیان.

۳- ۳. فی المصدر و(م): حتی إذا أدرکت.

۴- ۴. فی المصدر: بالدعاء.

۵- ۵. فی المصدر: و قال لها.

۶- ۶. فی المصدر: أو إخوانی.

فَأَخَذَ الرَّجُلُ بِيَدِ امْرَأَتِهِ وَ يَدِ الْجَارِيَهِ فَمَضَى بِهِمَا حَتَّى أَجْلَسَهُمَا بَيْنَ يَدَيْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ أَخْبَرَهُ بِالْقِصَّهِ كُلِّهَا وَ أَقَرَّتِ الْمَرْأَهُ بِذَلِكَ قَالَ وَ كَانَ الْحَسَنُ بَيْنَ يَدَيْ أَبِيهِ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام اقْضِ فِيهَا فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام نَعَمْ عَلَى الْمَرْأَهِ الْحَدُّ لِقَذْفِهَا الْجَارِيَهَ وَ عَلَيْهَا الْقِيمَهُ لِافْتِرَاعِهَا إِيَّاهَا قَالَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام صَدَقْتَ ثُمَّ قَالَ أَمَا لَوْ كُلِّفَ الْجَمَلُ الطَّحْنَ لَفَعَلَ (۱).

**[ترجمه]کافی: در زمان امیرمؤمنان علیه السلام دو مرد با هم به خاطر خداوند پیمان برادری بسته بودند. یکی از این دو فوت کرد و به دیگری در حفظ دختر کوچکی که داشت، وصیت کرد. آن مرد از دختر نگهداری کرد و همچون فرزندش به او لطف و محبت ورزید. روزی سفری برای او پیش آمد و آماده رفتن شد. وی برای سفر بیرون رفت و در ارتباط با دخترک به همسرش سفارش کرد. سفر او به درازا کشید تا آن که دخترک بالغ و زیبا شد و آن مرد همیشه درباره نگهداری و رسیدگی به این دختر نامه می نوشت. زنش چون زیبائی دختر را دید ترسید که شوهرش از سفر بیاید و ببیند که این دختر یک زن کامل شده است و زیبایی اش مرد را شگفت زده کند و با او ازدواج نماید؛ لذا او و چند زنی که آنها را بدین منظور آماده کرده بود به سوی دختر رفتند و آنان دختر را برای زن نگاه داشتند و زن پرده بکارت او را با انگشتش از بین برد. مرد که از سفرش آمد و دختر را طلبید. دختر به دلیل کاری که با وی شده بود، شرم کرد که به حضور مرد بیاید. مرد در طلبیدن دختر اصرار ورزید و دختر هم در هر بار ابا می کرد که به اصرار مرد پاسخ دهد. چون مرد زیاد به دختر اصرار کرد، زنش به وی گفت: این دختر را رها کن؛ او به دلیل گناهی که انجام داده، شرم می کند که نزد تو بیاید. مرد به زن گفت: آن گناه چیست؟ زن گفت: چنین و چنان و دختر را به زنا متهم کرد و مرد گفت: انالله و انّا الیه راجعون! آنگاه برخاست و نزد دختر رفت و او را سرزنش کرد و به او گفت: وای بر تو! آیا نفهمیدی که چقدر به تو لطف کردم؟ به خدا سوگند! من تو را جز برای بعضی از فرزندان یا برادرانم تربیت و آماده نکردم و تو دختر خودم بودی. چرا چنین کردی؟ دختر گفت: هم اکنون که چنین به شما گفته شده است باید بگویم که به خدا سوگند! اتهامی را که همسرت به من می زند انجام نداده ام. او بر من دروغ بسته است و داستان چنین و چنان بوده است. دختر آنچه را که آن زن با وی کرده بود توضیح داد. مرد دست زن و دختر را گرفت و هر دو را نزد امیرمؤمنان علیه السلام آورد و همه ماجرا را برای حضرت تعریف کرد و زن نیز خود به این قضیه اعتراف کرد. امام حسن علیه السلام در پیش روی پدرش بود. امیرمؤمنان علیه السلام به وی فرمود: تو در این قضیه قضاوت کن. امام حسن علیه السلام قبول کرد و فرمود: حد بر زن ثابت است؛ چرا که دختر را متهم ساخته است و بر زن قیمت[بکارت دختر] هم واجب است؛ چرا که بکارت دختر را از بین برده است. راوی گوید: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: درست قضاوت کردی. پس از آن فرمود: آگاه باش که اگر شتر مکلف به آسیاب کردن شود آن کار را انجام می دهد - . الکافی ۷: ۲۰۷ - .

**[ترجمه]

بيان

الافتراع إزاله البكاره و قوله علیه السلام أما لو كلف الجمل الطحن لفعل تمثيل لاضطرار الجاريه و أنها معذوره في ذلك أو لأن كل من له قوه على أمر إذا كلف ذلك يتأتى منه فالحسن علیه السلام لما كان قويا على أمر القضاء لو كلف لفعل.

**[ترجمه]«افتراع» برداشتن پرده بکارت. «لو کلف الجمل الطحن لفعل» تمثیلی برای ناچار بودن دختر و معذور بودن او در این کار یا اینکه اشاره به این است تمام کسانی که توانائی انجام کاری را دارند اگر به آن کار مکلف شوند آن را به راحتی انجام می‌دهند یعنی اگر امام حسن به قضاوت مکلف شود توانائی آن را دارد.

**[ترجمه]

«۵۳»

کا، [الکافی] یُونُسُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: الْحَدُّ فِی الْخَمْرِ إِنْ شَرِبَ مِنْهَا قَلِیلًا أَوْ کَثِیراً قَالَ ثُمَّ قَالَ أُتِیَ عُمَرُ بِقُدَامَهَ بْنِ مَظْعُونٍ وَ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَ قَامَتْ عَلَیْهِ الْبَیِّنَهُ فَسَأَلَ عَلِیّاً علیه السلام فَأَمَرَهُ أَنْ یَجْلِدَهُ ثَمَانِینَ فَقَالَ قُدَامَهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَیْسَ عَلَیَّ حَدٌّ أَنَا مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآیَهِ لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ جُناحٌ فِیما طَعِمُوا(۲) قَالَ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لَسْتَ مِنْ أَهْلِهَا إِنَّ طَعَامَ أَهْلِهَا لَهُمْ حَلَالٌ لَیْسَ یَأْکُلُونَ وَ لَا یَشْرَبُونَ إِلَّا مَا أَحَلَّ اللَّهُ (۳) لَهُمْ ثُمَّ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام إِنَّ الشَّارِبَ إِذَا شَرِبَ لَمْ یَدْرِ مَا یَأْکُلُ وَ لَا مَا یَشْرَبُ فَاجْلِدُوهُ ثَمَانِینَ جَلْدَهً(۴).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: حد در شراب چه مقدار آن کم باشد و چه زیاد واجب است. سپس فرمود: در دوران خلافت عمر قدامه بن مظعون را به اتهام نوشیدن شراب نزد وی آوردند و دلیل شرعی علیه وی ثابت شده بود. عمر از علی علیه السلام درباره مجازات او پرسید، حضرت دستور داد تا او را هشتاد ضربه تازیانه زنند. قدامه گفت: ای امیرمؤمنان بر من حد جاری نیست چرا که در زمره این آیه هستم: «لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ جُناحٌ فِیما طَعِمُوا - . مائده / ۹۳ - » {بر

کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند گناهی در آنچه [قبلا] خورده اند نیست} علی علیه السلام فرمود: تو از اهل این آیه نیستی چرا که طعام آنها حلال است و نمی‌خورند و نمی نوشند جز آنچه را که خداوند حلال کرده است. آنگاه فرمود: فردی که شراب نوشید نمی داند که چه می خورد و چه می‌نوشد پس او را هشتاد تازیانه زنید - . الکافی ۷: ۲۱۵، ۲۱۶ . -

**[ترجمه]

«۵۴»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ(۵) عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ قَالَ: أُتِیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ بِالنَّجَاشِیِّ الشَّاعِرِ

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۰۷.

۲- ۲. سوره المائده: ۹۳.

۳- ۳. فی المصدر: إلّا ما أحله اللّه لهم.

۴- ۴. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۱۵ و ۲۱۶.

۵- ۵. فی المصدر: أبو علیّ الأشعریّ، عن محمّد بن سالم، عن أحمد بن النضر.

قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَضَرَبَهُ ثَمَانِینَ ثُمَّ حَبَسَهُ لَیْلًا(۱) ثُمَّ دَعَا بِهِ مِنَ الْغَدِ فَضَرَبَهُ عِشْرِینَ سَوْطاً فَقَالَ لَهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا هَذَا ضَرَبْتَنِی ثَمَانِینَ فِی شُرْبِ الْخَمْرِ(۲) وَ هَذِهِ الْعِشْرُونَ مَا هِیَ فَقَالَ هَذَا لِتَجَرِّیکَ عَلَى شُرْبِ الْخَمْرِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ (۳).

**[ترجمه]کافی: ابی مریم گفت: نجاشی شاعر را به اتهام شراب خوردن در ماه مبارک رمضان نزد حضرت آوردند. امیرمؤمنان علیه السلام هشتاد ضربه شلاق به او زد سپس او را یک شب حبس کرد و در صبح فردایش بیست شلاق دیگر به او زد. نجاشی گفت: این دیگر چه چیزی است هشتاد ضربه شلاق به من زده‌ای و بعد از آن بیست ضربه دیگر هم زدی؟. حضرت فرمود: این بیست ضربه به خاطر این بود که به خود جرات دادی که در ماه مبارک رمضان شراب بخوری - . الکافی۷ : ۲۱۶ - .

**[ترجمه]

«۵۵»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: شَرِبَ رَجُلٌ الْخَمْرَ عَلَى عَهْدِ أَبِی بَکْرٍ فَرُفِعَ إِلَى أَبِی بَکْرٍ فَقَالَ لَهُ أَ شَرِبْتَ خَمْراً قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ لِمَ وَ هِیَ مُحَرَّمَةٌ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ (۴) إِنِّی أَسْلَمْتُ وَ حَسُنَ إِسْلَامِی وَ مَنْزِلِی بَیْنَ ظَهْرَانَیْ قَوْمٍ یَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَ یَسْتَحِلُّونَ (۵) وَ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّهَا حَرَامٌ اجْتَنَبْتُهَا فَالْتَفَتَ أَبُو بَکْرٍ إِلَى عُمَرَ فَقَالَ مَا تَقُولُ فِی أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ فَقَالَ عُمَرُ مُعْضِلَةٌ وَ لَیْسَ لَهَا إِلَّا أَبُو الْحَسَنِ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ ادْعُ لَنَا عَلِیّاً فَقَالَ عُمَرُ یُؤْتَى الْحَکَمُ فِی بَیْتِهِ فَقَامَا وَ الرَّجُلُ مَعَهُمَا وَ مَنْ حَضَرَهُمَا مِنَ النَّاسِ حَتَّى أَتَوْا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَأَخْبَرَاهُ بِقِصَّةِ الرَّجُلِ وَ قَصَّ الرَّجُلُ قِصَّتَهُ قَالَ ابْعَثُوا(۶) مَعَهُ مَنْ یَدُورُ بِهِ عَلَى مَجَالِسِ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ مَنْ کَانَ تَلَا عَلَیْهِ آیَةَ التَّحْرِیمِ فَلْیَشْهَدْ عَلَیْهِ فَفَعَلُوا ذَلِکَ (۷) فَلَمْ یَشْهَدْ عَلَیْهِ أَحَدٌ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَیْهِ آیَةَ التَّحْرِیمِ فَخَلَّى عَنْهُ وَ قَالَ لَهُ إِنْ شَرِبْتَ بَعْدَهَا أَقَمْنَا عَلَیْکَ الْحَدَّ(۸).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: در دوران حکومت ابوبکر مردی را نزد وی آوردند که شراب خورده بود، ابوبکر گفت: آیا شراب نوشیده‌ای؟ مرد گفت: آری، ابوبکر گفت: چرا نوشیده‌ای در حالی که حرام است؟ مرد گفت: من اسلام آوردم و اسلامم نیکو شد. خانه‌ام در میان قومی بود که شراب می‌نوشیدند و آن را حلال می‌دانستند اگر می‌دانستم که حرام است از آن پرهیز می‌کردم. ابوبکر به عمر رو کرد و گفت: درباره این مرد چه می‌گوئی؟ عمر گفت: این معضلی است که تنها ابوالحسن می‌تواند آن را حل کند. ابوبکر گفت: او را صدا زنید. عمر گفت: برای حکم باید به نزد حاکم رفت نه آنکه حاکم به سوی مراجعین رود، ابوبکر و عمر و آن مرد نزد علی علیه السلام رفتند و او را از جریان آن مرد باخبر کردند. خود آن مرد هم داستانش را برای حضرت تعریف کرد. امیرمؤمنان فرمود: فردی را با او به میان انصار و مهاجرین بفرستید تا ببینند که آیا کسی از مهاجرین و انصار آیه تحریم شراب را برای او خوانده است یا نه. آنها رفتند اما کسی بر علیه او چنین شهادتی نداد به همین خاطر امیرمؤمنان علیه السلام از تازیانه زدن او جلوگیری کرد و به او فرمود: اگر از این به بعد شراب بخوری تو را تازیانه خواهیم زد - . الکافی۷ :۲۱۶، ۲۱۷ - .

**[ترجمه]

بیان:

قال الجوهری الحکم بالتحریک الحاکم و فی المثل فی بیته یؤتی

ص: ۲۹۸

۱- ۱. فی المصدر: ثم حبسه لیله.

۲- ۲. فی المصدر: فقد ضربتنی فی شرب الخمر.

۳- ۳. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۱۶.

۴- ۴. فی المصدر: فقال له الرجل.

۵- ۵. فی المصدر: و یستحلونها.

۶- ۶. فی المصدر: قال فقال: ابعثوا.

۷- ۷. فی المصدر: ففعلوا ذلک به.

۸- ۸. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۱۶ و ۲۱۷.

الحکم (۱) و قال المیدانی فی مجمع الأمثال و شارح اللباب و غیرهما هذا مما زعمت العرب عن ألسن البهائم قالوا إن الأرنب التقطت تمره فاختلسها الثعلب فأکلها فانطلقا یختصمان إلی الضب فقالت الأرنب یا أبا الحسل فقال سمیعا دعوت قالت أتیناک لنختصم إلیک قال عادلاـ حکمتما قالت فاخرج إلینا قال فی بیته یؤتی الحکم قالت وجدت (۲) تمره قالت حلوه فکلیها قالت فاختلسها الثعلب قال لنفسه بغی الخیر قالت فلطمته قال بحقک أخذت قالت فلطمنی قال حر انتصر قالت فاقض بیننا قال حدث حدیثین امرأه فإن أبت فأربعه فذهبت أقواله کلها أمثالا انتهی (۳).

**[ترجمه]جوهری گفت: «حَکَم» به فتحه حاء وکاف به معنای داور است و اما درباره این ضرب المثل «فی بیته یؤتی الحکم» مَیدانی در مجمع الأمثال و شارح اللباب و غیر آنها هم گفتند: این چیزی است که عرب ها بر زبان حیوانات وضع کرده اند و داستان از این قرار است که خرگوشی خرمایی را گرفت اما روباهی آن را از او دزدید و خورد. اختلاف میان آنها در گرفت و قضاوت نزد سوسمار بردند. خرگوش گفت: ای بچه سوسمار. گفت: گوشم با تو است. گفت: قضاوت نزد تو آورده‌ایم. گفت: به شخص عادلی مراجعه کردید. گفت: با ما بیرون بیا. سوسمار در آن لحظه بود که گفت: برای حکم باید به نزد حاکم رفت. خرگوش گفت: خرمائی را یافتم. سوسمار گفت: گوارایت باد آن را بخور. گفت: اما روباه آن را دزدید. گفت: برای خودش خیر را طلبید. گفت: سیلی به او زدم. گفت: حق خود را گرفتی. گفت: اما او هم سیلی به من زد. گفت: آزاده‌ای است که پیروز شد. گفت: بین ما قضاوت کن. گفت: قضاوت کردم. این گونه بود که سخن سوسمار به صورت ضرب المثل در آمد - . مجمع الأمثال ۲: ۱۹ - .

پایان سخن. - . الصحاح : ۱۹۰۲ -

**[ترجمه]

«۵۶»

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَقَدْ قَضَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِقَضِیَّهٍ مَا قَضَی بِهَا أَحَدٌ کَانَ قَبْلَهُ وَ کَانَتْ أَوَّلَ قَضِیَّهٍ قَضَی بِهَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَفْضَی الْأَمْرُ إِلَی أَبِی بَکْرٍ أُتِیَ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَکْرٍ أَ شَرِبْتَ الْخَمْرَ فَقَالَ الرَّجُلُ نَعَمْ فَقَالَ وَ لِمَ شَرِبْتَهَا وَ هِیَ مُحَرَّمَهٌ فَقَالَ إِنَّنِی أَسْلَمْتُ (۴) وَ مَنْزِلِی بَیْنَ ظَهْرَانَیْ قَوْمٍ یَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَ یَسْتَحِلُّونَهَا وَ لَمْ أَعْلَمْ (۵) أَنَّهَا حَرَامٌ فَأَجْتَنِبَهَا قَالَ فَالْتَفَتَ أَبُو بَکْرٍ إِلَی عُمَرَ فَقَالَ مَا تَقُولُ یَا أَبَا حَفْصٍ فِی أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ فَقَالَ مُعْضِلَهٌ وَ أَبُو الْحَسَنِ لَهَا فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ یَا غُلَامُ ادْعُ لَنَا عَلِیّاً فَقَالَ عُمَرُ بَلْ یُؤْتَی الْحَکَمُ فِی مَنْزِلِهِ فَأَتَوْهُ وَ مَعَهُ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ فَأَخْبَرَهُ بِقِصَّهِ الرَّجُلِ فَاقْتَصَّ عَلَیْهِ قِصَّتَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لِأَبِی بَکْرٍ ابْعَثْ مَعَهُ مَنْ یَدُورُ بِهِ عَلَی مَجَالِسِ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ فَمَنْ کَانَ تَلَا

۱- ۱. الصحاح ۱۹۰۲.

۲- ۲. فی المصدر: انی وجدت.

۳- ۳. مجمع الامثال ۲: ۱۹. و فیه: قالت فاقض بیننا قال: قد قضیت. و قد أشرنا سابقا إلی عدم مناسبه الجمله المذکوره فی المتن بهذا المقام فی صلی الله علیه و آله ۲۳۲.

۴- ۴. فی المصدر: اننی لما اسلمت.

۵- ۵. فی المصدر: و لو أعلم.

عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ فَلْيَشْهَدْ عَلَيْهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ تَلَا عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ فَلَا شَيْ ءَ عَلَيْهِ فَفَعَلَ أَبُو بَكْرٍ بِالرَّجُلِ مَا قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَلَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهِ أَحَدٌ فَخَلَّى سَبِيلَهُ فَقَالَ سَلْمَانُ لِعَلِيٍّ عليه السلام لَقَدْ أَرْشَدْتَهُمْ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أُجَدِّدَ تَأْكِيدَ هَذِهِ الْآيَةِ فِيَّ وَ فِيهِمْ أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ (۱).

**[ترجمه]کافی: ابی بصیر از امام جعفر صادق علیه السلام روایت کرد که فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام در قضیه ای قضاوت کرد که پیش از او کسی در این باره قضاوت نکرد و نخستین قضیه‌ای بود که بعد از وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله داوری کرد و آن اینکه: بعد از وفات رسول خدا هنگامیکه خلافت به ابوبکر رسید مردی را به اتهام شراب خوردن نزد وی آوردند ابوبکر گفت: آیا شراب نوشیده‌ای؟ مرد گفت: آری، ابوبکر گفت: چرا شراب خورده‌ای در حالیکه حرام است؟ مرد گفت: من اسلام آوردم و اسلامم نیکو شد. خانه‌ام در میان قومی بود که شراب می‌نوشیدند و آن را حلال می‌دانستند اگر می‌دانستم که حرام است از آن پرهیز می‌کردم. ابوبکر به عمر رو کرد و گفت: درباره این مرد چه می گوئی؟ عمر گفت: این معضلی است که تنها ابوالحسن می تواند آن را حل کند، ابوبکر گفت: او را صدا زنید. عمر گفت: برای حکم باید به نزد حاکم رفت نه آنکه حاکم به سوی مراجعین رود، ابوبکر و عمر و آن مرد نزد علی علیه السلام در حالیکه سلمان فارسی نزد وی بود رفتند و او را از جریان آن مرد باخبر کردند خود آن مرد هم داستانش را برای حضرت تعریف کرد. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: فردی را با او به میان انصار ومهاجرین بفرستید تا ببینند که آیا کسی از مهاجرین و انصار آیه تحریم شراب را برای او خوانده است یا نه. ابوبکر دستور حضرت را اجرا کرد و مردی را با آن شخص فرستاد آنها رفتند، اما کسی علیه او چنین شهادتی نداد به همین خاطر امیرمؤمنان از تازیانه زدن او جلوگیری کرد. سلمان گفت: ای امیرمؤمنان آنها(غاصبین خلافت) را راهنمائی کردید؟! حضرت فرمود: تنها می‌خواستم بر این آیه که درباره من و آنهاست تأکید کنم: «أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُون - .یونس/ ۳۵ - » {

آیا کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی نماید مگر آنکه [خود] هدایت شود شما را چه شده چگونه داوری می کنید} - . الکافی۷: ۲۴۹ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی النهایه العضل المنع و الشده یقال أعضل بی الأمر إذا ضاقت علیك فیه الحیل و منه حدیث عمر أعوذ بالله من كل مُعْضِلَةٍ لیس لها أبو حسن و روی مُعَضِّلَةٍ أراد المسأله الصعبه أو الخطبه(۲) الضیقه المخارج من الإعضال و التعضیل و یرید بأبی الحسن علی بن أبی طالب علیهما السلام(۳)

شا، [الإرشاد] روی من رجال الخاصه و العامه: مثله (۴).

**[ترجمه]جزری در النهایه گفت: «العضل» به معنای منع و شدت است گفته می‌شود «اعضل بی الأمر» یعنی زمانی که راه ها بر تو بسته شود و حدیث عمر از این جمله است «اعوذ بالله من كل معضله لیس لها ابو الحسن» و با تشدید ضاء هم روایت شده

است به معنای راهی که خروجی آن تنگ باشد یا خطبه‌ای که مخارج آن سخت و مبهم است و مصدر آن تعضیل و یا اعضال است. منظور از أبا الحسن علی بن ابی طالب است - . النهایه ۳: ۱۰۵ - .

در إرشاد هم مانند آن از راویان خاصه و عامه آمده است - . الإرشاد : ۹۵ - .

**[ترجمه]

«۵۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَتَی قَوْمٌ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالُوا السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَبَّنَا فَاسْتَتَابَهُمْ فَلَمْ یَتُوبُوا فَحَفَرَ لَهُمْ حَفِیرَهً وَ أَوْقَدَ فِیهَا نَاراً وَ حَفَرَ حَفِیرَهً إِلَی جَانِبِهَا أُخْرَی (۵) وَ أَفْضَی بَیْنَهُمَا فَلَمَّا لَمْ یَتُوبُوا أَلْقَاهُمْ فِی الْحَفِیرَهِ وَ أَوْقَدَ فِی الْحَفِیرَهِ الْأُخْرَی حَتَّی مَاتُوا(۶).

کا، [الکافی] علی عن أبیه عن ابن أبی عمیر: مثله (۷)

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الحسین بن إبراهیم القزوینی عن محمد بن وهبان عن أحمد بن إبراهیم

ص: ۳۰۰

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۴۹.

۲- ۲. فی المصدر: أو الخطه الضیقه.

۳- ۳. النهایه ۳: ۱۰۵ و فیه: یرید بأبی حسن.

۴- ۴. الإرشاد للمفید: ۹۵.

۵- ۵. فی المصدر: و حفر حفیره اخری إلی جانبها.

۶- ۶. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه) ۲۵۷.

۷- ۷. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۵۸ و ۲۵۹.

عن الحسن بن علی الزعفرانی عن البرقی عن أبیه عن ابن أبی عمیر: مثله (۱).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: قومی نزد امیرمؤمنان علیه السلام آمدند و گفتند: درود بر تو باد ای پروردگار ما! حضرت از آنها خواست که از این گفته خود توبه کنند اما توبه نکردند. امیرمؤمنان چاله ای را برای آنها کند و در آن آتش انداخت سپس یکی دیگر را در کنار آن کند آن گاه راهی را بین این دو چاله شبیه پنجره شکافتند. هنگامی که توبه نکردند آنها را در چاله‌ای که در آن آتش نبود انداخت تا به وسیله دود چاله دیگر خفه شوند و این گونه بود که مردند - . الکافی ۷ : ۲۵۷ - .

همچنین در کافی ابن ابی عمیر مانند آن را آورده است - . الکافی ۷ : ۲۵۸، ۲۵۹ - .

در امالی طوسی هم مانند آن را آورده است. - . امالی ابن شیخ : ۵۹ -

**[ترجمه]

«۵۸»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِرَجُلٍ مِنْ بَنِی ثَعْلَبَةَ قَدْ تَنَصَّرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ فَشَهِدُوا عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَا تَقُولُ (۲) هَؤُلَاءِ الشُّهُودُ قَالَ صَدَقُوا وَ أَنَا أَرْجِعُ إِلَی الْإِسْلَامِ فَقَالَ أَمَا لَوْ أَنَّکَ کَذَّبْتَ (۳) الشُّهُودَ لَضَرَبْتُ عُنُقَکَ وَ قَدْ قَبِلْتُ مِنْکَ فَلَا تَعُدْ فَإِنَّکَ إِنْ رَجَعْتَ لَمْ أَقْبَلْ مِنْکَ رُجُوعاً بَعْدَهُ (۴).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: مردی را از بنی ثعلبه که پس از اسلام آوردن نصرانی شده بود نزد امیرمؤمنان علیه السلام آوردند و بر تغییر دین او چند نفر گواهی دادند. امیرمؤمنان علیه السلام به او فرمود: این شاهدان چه می گویند؟ گفت: راست گفتند اما دوباره به اسلام بر می گردم. حضرت فرمود: اگر که حرف شاهدان را تکذیب می کردی گردنت را می‌زدم. الان که اعتراف به بازگشت به اسلام کردی آن را از تو قبول می کنم دیگر به نصرانیت برنگرد که در غیر این صورت دیگر از تو رجوع دوباره به اسلام را قبول نخواهم نکرد - . الکافی ۷: ۲۵۷ - .

**[ترجمه]

«۵۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ کِرْدِینٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لَمَّا فَرَغَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ أَتَاهُ سَبْعُونَ رَجُلًا مِنَ الزُّطِّ(۵) فَسَلَّمُوا عَلَیْهِ وَ کَلَّمُوهُ بِلِسَانِهِمْ فَرَدَّ عَلَیْهِمْ بِلِسَانِهِمْ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ إِنِّی لَسْتُ کَمَا قُلْتُمْ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ مَخْلُوقٌ فَأَبَوْا عَلَیْهِ وَ قَالُوا أَنْتَ هُوَ فَقَالَ لَهُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا وَ تَرْجِعُوا عَمَّا قُلْتُمْ إِلَی اللَّهِ (۶) لَأَقْتُلَنَّکُمْ فَأَبَوْا أَنْ یَرْجِعُوا وَ یَتُوبُوا فَأَمَرَ أَنْ یُحْفَرَ لَهُمْ آبَاراً(۷) فَحُفِرَتْ ثُمَّ خَرَقَ

بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ ثُمَّ قَذَفَهُمْ فِيهَا ثُمَّ خَمَّرَ رُءُوسَهَا ثُمَّ أَلْهَبَتِ النَّارُ فِی بِئْرٍ مِنْهَا لَيْسَ فِيهَا أَحَدٌ مِنْهُمْ فَدَخَلَ الدُّخَانُ عَلَيْهِمْ فَمَاتُوا(۸).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام چون از بصریان(جنگ جمل) فارغ شد هفتاد مرد از اهل هند خدمت ایشان رسیدند. آنها به حضرت سلام دادند و با زبان خودشان با امام سخن گفتند و امام هم با زبان آنها جوابشان را دادند. پس از آن امام به آنان فرمود: من آن گونه که شما گفتید، نیستم. من بنده خدا و مخلوق هستم ولی آنان نپذیرفتند و گفتند: تو همانی! (منظور آنها این بود که امیرمؤمنان خدا است!). حضرت به آنان فرمود: اگر دست نکشید و از آنچه درباره من گفتید برنگردید و به سوی خداوند عز و جل توبه نکنید، قطعا شما را می کشم. آنان برنگشتند و توبه نکردند. حضرت دستور داد تا چاه‌هایی برای آنها کَنده شود. چاه‌ها کنده شد و به هم راه داده شد. پس از آن حضرت آنان را در آن‌ها افکند و سر چاه‌ها را پوشاند و در یکی از آن چاه‌ها که کسی در آن نبود، شعله آتش افروخته شد. دود آتش در آن چاه ها به آنان رسید و مردند - . الکافی ۷ :۲۵۹-۲۶۰ - .

**[ترجمه]

«۶۰»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ

ص: ۳۰۱

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ: ۵۹.

۲- ۲. فی المصدر: ما يقول.

۳- ۳. فی المصدر: أما أنك لو كذبت.

۴- ۴. فروع الكافی(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۲۵۷.

۵- ۵. الزط: هم جنس من السودان و الهنود.

۶- ۶. فی المصدر: و ترجعوا عما قلتم فی و تتوبوا إلى اللّه عزّ و جلّ.

۷- ۷. فی المصدر: فأمر أن تحفر لهم آبار.

۸- ۸. فروع الكافی(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۲۵۹ و ۲۶۰.

قَالَ: دَخَلَ الْحَكَمُ بْنُ عُيَيْنَهَ وَ سَلَمَهُ بْنُ كُهَيْلٍ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَسَأَلَاهُ عَنْ شَاهِدٍ وَ يَمِينٍ فَقَالَ قَضَی بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَضَی عَلِيٌّ (۱) عِنْدَكُمْ بِالْكُوفَهِ فَقَالا هَذَا خِلَافُ الْقُرْآنِ فَقَالَ وَ أَيْنَ وَجَدْتُمُوهُ خِلَافَ الْقُرْآنِ فَقَالا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی يَقُولُ وَ أَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ (۲) فَقَالَ هُوَ لَا تَقْبَلُوا شَهَادَهَ وَاحِدٍ وَ يمين (۳) [يَمِيناً] ثُمَّ قَالَ إِنَّ عَلِيّاً علیه السلام كَانَ قَاعِداً فِی مَسْجِدِ الْكُوفَهِ فَمَرَّ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قُفْلٍ التَّمِيمِيُّ وَ مَعَهُ دِرْعُ طَلْحَهَ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ علیه السلام هَذِهِ دِرْعُ طَلْحَهَ أُخِذَتْ غُلُولًا يَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قُفْلٍ فَاجْعَلْ بَيْنِی وَ بَيْنَكَ قَاضِيَكَ الَّذِی رَضِيتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ فَجَعَلَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ شُرَيْحاً فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام هَذِهِ دِرْعُ طَلْحَهَ أُخِذَتْ غُلُولًا يَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقَالَ لَهُ شُرَيْحٌ هَاتِ عَلَی مَا تَقُولُ بَيِّنَهً فَأَتَاهُ الْحَسَنُ (۴) فَشَهِدَ أَنَّهَا دِرْعُ طَلْحَهَ أُخِذَتْ غُلُولًا يَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقَالَ هَذَا شَاهِدٌ(۵) فَلَا أَقْضِی بِشَهَادَهِ شَاهِدٍ حَتَّی يَكُونَ مَعَهُ آخَرُ قَالَ فَدَعَا قَنْبَراً فَشَهِدَ أَنَّهَا دِرْعُ طَلْحَهَ أُخِذَتْ غُلُولًا يَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقَالَ شُرَيْحٌ هَذَا مَمْلُوكٌ وَ لَا أَقْضِی بِشَهَادَهِ مَمْلُوكٍ قَالَ فَغَضِبَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ قَالَ خُذْهَا(۶) فَإِنَّ هَذَا قَضَی بِجَوْرٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ فَتَحَوَّلَ شُرَيْحٌ ثُمَّ قَالَ لَا أَقْضِی بَيْنَ اثْنَيْنِ حَتَّی تُخْبِرَنِی مِنْ أَيْنَ قَضَيْتُ بِجَوْرٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ لَهُ وَيْلَكَ أَوْ وَيْحَكَ إِنِّی لَمَّا أَخْبَرْتُكَ أَنَّهَا دِرْعُ طَلْحَهَ أُخِذَتْ غُلُولًا يَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقُلْتَ هَاتِ عَلَی مَا تَقُولُ بَيِّنَهً وَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَيْثُ مَا وُجِدَ غُلُولٌ أُخِذَ بِغَيْرِ بَيِّنَهٍ فَقُلْتَ رَجُلٌ لَمْ يَسْمَعِ الْحَدِيثَ فَهَذِهِ وَاحِدَهٌ ثُمَّ أَتَيْتُكَ بِالْحَسَنِ فَشَهِدَ فَقُلْتَ هَذَا وَاحِدٌ وَ لَا أَقْضِی بِشَهَادَهِ وَاحِدٍ حَتَّی يَكُونَ مَعَهُ آخَرُ وَ قَدْ قَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِشَهَادَهِ وَاحِدٍ وَ يَمِينٍ فَهَذِهِ

۱- ۱. فی المصدر: و قصی به علی.

۲- ۲. سوره الطلاق: ۲.

۳- ۳. فی المصدر: فقال لهما أبو جعفر علیه السلام: فقوله « وَ أَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ» هو أن لا تقبلوا شهاده واحد و يمينا؟.

۴- ۴. فی المصدر: فأتاه بالحسن.

۵- ۵. فی المصدر: فقال شريح هذا شاهد واحد.

۶- ۶. فقال خذوها.

ثِنْتَانِ ثُمَّ أَتَيْتُکَ بِقَنْبَرٍ فَشَهِدَ أَنَّهَا دِرْعُ طَلْحَهَ أَخَذَتْ غُلُولًا یَوْمَ الْبَصْرَهِ فَقُلْتَ هَذَا مَمْلُوکٌ وَ لَا أَقْضِی بِشَهَادَهِ مَمْلُوکٍ وَ مَا بَأْسٌ بِشَهَادَهِ مَمْلُوکٍ إِذَا کَانَ عَدْلًا ثُمَّ قَالَ وَیْلَکَ أَوْ وَیْحَکَ إِمَامُ الْمُسْلِمِینَ یُؤْمَنُ مِنْ أُمُورِهِمْ عَلَی مَا هُوَ أَعْظَمُ مِنْ هَذَا(۱).

**[ترجمه]کافی: عبدالرحمن بن حجّاج گفت: حکم بن عتیبه و سلمه بن کهیل، نزد امام باقر علیه السلام آمدند و از ایشان درباره یک شاهد و سوگند پرسیدند. حضرت فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله با یک شاهد و سوگند حکم داد و امیرمؤمنان علی علیه السلام نزد شما در کوفه بدان حکم کرد. آنها گفتند: این برخلاف قرآن است! حضرت فرمود: کجا آن را خلاف قرآن یافتید؟ آن دو گفتند: خداوند تبارک و تعالی می فرماید: «وَ أَشْهِدُوا ذَوَیْ عَدْلٍ مِنْکُم - . طلاق / ۲ - » {و

دو تن [مرد] عادل را از میان خود گواه گیرید}. حضرت باقر علیه السلام به آن دو فرمود: آیا فرموده خداوند این است که شهادت یک نفر و سوگند او را نپذیرید؟! سپس فرمود: امیرمؤمنان علی علیه السلام در مسجد کوفه نشسته بود که عبداللّه بن قفل تمیمی که همراهش زره طلحه بود گذر کرد. حضرت به او فرمود: این زره طلحه است که به سرقت از غنایم جنگ بصره برداشته شده است. عبداللّه بن قفل به حضرت گفت: میان من و خودت همان قاضی ای که برای مسلمانان پسندیده ای، قرار بده. حضرت، شریح را میان خود و عبداللّه بن قفل داور قرار داد. امیرمؤمنان علیه السلام به شریح گفت: این زره طلحه است که در روز جنگ بصره از غنایم به سرقت برده شده است. شریح به حضرت گفت: برای ادعای خود بیّنه بیاورید. حضرت، امام حسن علیه السلام را آورد. او شهادت داد که آن زره طلحه است که به سرقت از غنایم جنگ بصره برداشته شده است. شریح گفت: این یک شاهد است و من با یک شاهد حکم نمی کنم تا آن که شاهد دیگری هم همراه آن باشد. حضرت، قنبر را خواست. او هم شهادت داد که این زره طلحه است و از غنایم جنگ بصره به سرقت رفته است. شریح گفت: این برده است و من با شهادت برده حکم نمی دهم. امیرمؤمنان علیه السلام خشمگین شد و فرمود: این زره را بگیرید؛ شریح سه بار به جور(غیر حق) حکم داد. شریح از جایگاه خویش کنار رفت و گفت: من دیگر میان دو نفر حکم نمی کنم تا به من بگویی که از کجا سه بار قضاوت از روی جورداشتم. حضرت به او فرمود: وای بر تو! چون من به تو گفتم که این زره طلحه است که از غنایم جنگ بصره به سرقت رفته است تو گفتی که بر گفته ات بینه (شاهد) بیاور با این که رسول خدا فرمود: هر کجا که غلولی (یعنی چیزی که از غنایم جنگی به خیانت برده شده) یافت شد، بدون بینه گرفته می شود. ولی من گفتم تو روایت را نشنیده ای. این یک قضاوت از روی جور(غیر حق)؛ سپس حسن را آوردم و او شهادت داد و تو گفتی این یک شاهد است و من با شهادت یک نفر حکم نمی کنم تا آن که همراه وی دیگری هم باشد با این که رسول خدا صلی الله علیه و آله با شهادت یک نفر و سوگند حکم می کرد. این دو قضاوت از روی جور؛ سپس قنبر را آوردم و او شهادت داد که آن زره طلحه است و به خیانت در روز جنگ بصره از غنایم سرقت شده است و تو گفتی که این برده است و من بر پایه شهادت برده حکم نمی دهم این در حالی است که شهادت برده اگر عادل باشد مشکلی ندارد. سپس حضرت فرمود: ای شریح، وای بر تو! امام مسلمانان بر بزرگ تر از این امور بر مسلمانان امین دانسته شده است! - . الکافی ۷ : ۳۸۵-۳۸۶ - .

**[ترجمه]

كا، [الكافى] يب، [تهذيب الأحكام] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْمُعَلَّى (۲) عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِامْرَأَةٍ قَدْ تَعَلَّقَتْ بِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ كَانَتْ تَهْوَاهُ وَ لَمْ تَقْدِرْ(۳) عَلَى حِيلَةٍ فَذَهَبَتْ وَ أَخَذَتْ بَيْضَةً فَأَخْرَجَتْ مِنْهَا الصُّفْرَةَ وَ صَبَّتِ الْبَيَاضَ عَلَى ثِيَابِهَا وَ بَيْنَ فَخِذَيْهَا(۴) ثُمَّ جَاءَتْ إِلَى عُمَرَ فَقَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ،إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ أَخَذَنِي (۵) فِي مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا فَفَضَحَنِي فَقَالَ (۶) فَهَمَّ عُمَرُ أَنْ يُعَاقِبَ الْأَنْصَارِيَّ فَجَعَلَ الْأَنْصَارِيُّ يَحْلِفُ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ جَالِسٌ وَ يَقُولُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَثَبَّتْ فِي أَمْرِي فَلَمَّا أَكْثَرَ الْفَتَى قَالَ عُمَرُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَا أَبَا الْحَسَنِ مَا تَرَى فَنَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِلَى بَيَاضٍ عَلَى ثَوْبِ الْمَرْأَةِ وَ بَيْنَ فَخِذَيْهَا فَاتَّهَمَهَا أَنْ تَكُونَ احْتَالَتْ لِذَلِكَ قَالَ (۷) ائْتُونِي بِمَاءٍ حَارٍّ قَدْ أُغْلِيَ غَلَيَاناً شَدِيداً فَفَعَلُوا فَلَمَّا أُتِيَ بِالْمَاءِ أَمَرَهُمْ فَصَبُّوا عَلَى مَوْضِعِ الْبَيَاضِ فَاشْتَوَى ذَلِكَ الْبَيَاضُ فَأَخَذَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَلْقَاهُ فِي فِيهِ فَلَمَّا عَرَفَ طَعْمَهُ أَلْقَاهُ مِنْ فِيهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْمَرْأَةِ حَتَّى أَقَرَّتْ بِذَلِكَ وَ دَفَعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنِ الْأَنْصَارِ عُقُوبَةَ عُمَرَ(۸).

ص: ۳۰۳

۱- ۱. فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۳۸۵ و ۳۸۶.

۲- ۲. ابى العلاء خ ل.

۳- ۳. فى الكافى: و لم تقدر له.

۴- ۴. فى الكافى: على ثيابها بين فخذيها.

۵- ۵. فى الكافى: إن هذا الرجل أخذنى.

۶- ۶. فى الكافى: قال.

۷- ۷. فى المصدرين: فقال.

۸- ۸. فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۴۲۲. التهذيب ۲: ۹۲.

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مرسلا: مثله (۱).

**[ترجمه]کافی،تهذیب: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: زنی عاشق مردی از انصار شد اما نتوانست با حیله و فریب از او بهره گیرد. آن زن برای به دام انداختن مرد انصاری تخم مرغی را شکسته و زردی آن را خارج و سفیدی‌اش را به قسمتی از لباسش که بین ران هایش بود مالید و شکایت نزد عمر آورد و گفت: ای امیر مؤمنان! این فرد مرا در فلان مکان به دام انداخت و به زور به من تجاوز کرد و مرا رسوا کرد و این هم مدرک جرم وی است. عمر خواست تا جوان انصاری را مجازات کند اما او سوگند یاد می کرد که هیچ کاری با آن زن نکرده است و گفت: این را ثابت کنید.

وقتی جوان انصاری اصرار نمود عمر به امیرمؤمنان علیه السلام گفت: ای ابا الحسن چه نظری داری؟ حضرت به سفیدی که بر روی لباس زن - در میان دو ران - بود نگاهی انداخت و آن زن را به حیله گری متهم کرد و فرمود: برایم آب داغ در حال جوش بیاورید. آب جوش آوردند. حضرت دستور داد آب جوش را به جایی که سفیده بود بریزند و ریختند و آن سفیدی بریان شد. آنگاه حضرت علیه السلام آن را در دهانش گذاشت و مزه کرد. وقتی طعمش را تشخیص داد و پی برد تخم مرغ است آن را تف کرد و به زن رو کرد و از او اقرار گرفت و این گونه بود که خداوند متعال از انصار مجازات عمر را برداشت - . الکافی۷ : ۴۲۲، التهذیب۲: ۹۲ - .

مناقب ابن شهر آشوب هم مانند آن را به صورت مرسل آورده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۸۹ -

**[ترجمه]

«۶۲»

یب، [تهذیب الأحکام] کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو عِیسَی یُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَرَابَهٌ لِسُوَیْدِ بْنِ سَعِیدٍ الْأَهْوَازِی (۲) قَالَ حَدَّثَنِی سُوَیْدُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْفَارِسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی لَیْلَی عَنِ الْهَیْثَمِ بْنِ جَمِیلٍ عَنْ زُهَیْرٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِیعِیِّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَهَ السَّلُولِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ غُلَاماً بِالْمَدِینَهِ وَ هُوَ یَقُولُ یَا أَحْکَمَ الْحَاکِمِینَ احْکُمْ بَیْنِی وَ بَیْنَ أُمِّی فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ یَا غُلَامُ لِمَ تَدْعُو عَلَی أُمِّکَ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّهَا حَمَلَتْنِی فِی بَطْنِهَا تِسْعاً(۳) وَ أَرْضَعَتْنِی حَوْلَیْنِ کَامِلَیْنِ (۴) فَلَمَّا تَرَعْرَعْتُ وَ عَرَفْتُ الْخَیْرَ مِنَ الشَّرِّ وَ یَمِینِی عَنْ شِمَالِی طَرَدَتْنِی وَ انْتَفَتْ مِنِّی وَ زَعَمَتْ أَنَّهَا لَا تَعْرِفُنِی فَقَالَ عُمَرُ أَیْنَ تَکُونُ الْوَالِدَهُ قَالَ فِی سَقِیفَهِ بَنِی فُلَانٍ فَقَالَ عُمَرُ عَلَیَّ بِأُمِّ الْغُلَامِ قَالَ فَأَتَوْا بِهَا مَعَ أَرْبَعَهِ إِخْوَهٍ لَهَا وَ أَرْبَعِینَ قَسَامَهً یَشْهَدُونَ لَهَا أَنَّهَا لَا تَعْرِفُ الصَّبِیَّ وَ أَنَّ هَذَا الْغُلَامَ (۵) مُدَّعٍ ظَلُومٌ غَشُومٌ (۶) یُرِیدُ أَنْ یَفْضَحَهَا فِی عَشِیرَتِهَا وَ أَنَّ هَذِهِ جَارِیَهٌ مِنْ قُرَیْشٍ لَمْ تَتَزَوَّجْ قَطُّ لِأَنَّهَا بِخَاتَمِ رَبِّهَا(۷) فَقَالَ عُمَرُ یَا غُلَامُ مَا تَقُولُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَذِهِ وَ اللَّهِ أُمِّی حَمَلَتْنِی فِی بَطْنِهَا تِسْعاً وَ أَرْضَعَتْنِی حَوْلَیْنِ کَامِلَیْنِ فَلَمَّا تَرَعْرَعْتُ وَ عَرَفْتُ الْخَیْرَ وَ الشَّرَّ(۸) وَ یَمِینِی مِنْ شِمَالِی طَرَدَتْنِی وَ انْتَفَتْ مِنِّی وَ زَعَمَتْ أَنَّهَا لَا تَعْرِفُنِی فَقَالَ عُمَرُ یَا هَذِهِ مَا یَقُولُ الْغُلَامُ فَقَالَتْ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الَّذِی احْتَجَبَ بِالنُّورِ فَلَا عَیْنَ تَرَاهُ وَ حَقِّ مُحَمَّدٍ وَ مَا وَلَدَ مَا أَعْرِفُهُ وَ لَا

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۸۹.

۲- ۲. فی الکافی: الامرانی.

۳- ۳. فی الکافی: تسعه أشهر. و کذا فیما یأتی.

۴- ۴. لیست کلمه« کاملین» فی الکافی و کذا فیما یأتی.

۵- ۵. فی الکافی: و ان هذا الغلام غلام مدع.

۶- ۶. الغاشم و الغشوم: الظالم.

۷- ۷. فی المصدرین: و انها بخاتم ربها.

۸- ۸. فی الکافی: من الشر.

أَدْرِی (۱) مِنْ أَیِّ النَّاسِ هُوَ وَ إِنَّهُ غُلَامٌ یُرِیدُ(۲) أَنْ یَفْضَحَنِی فِی عَشِیرَتِی وَ أَنَا(۳) جَارِیَهٌ مِنْ قُرَیْشٍ لَمْ أَتَزَوَّجْ قَطُّ وَ إِنِّی بِخَاتَمِ رَبِّی فَقَالَ عُمَرُ أَ لَکِ شُهُودٌ فَقَالَتْ نَعَمْ هَؤُلَاءِ فَتَقَدَّمَ الْأَرْبَعُونَ قَسَامَهً(۴) فَشَهِدُوا عِنْدَ عُمَرَ أَنَّ الْغُلَامَ مُدَّعٍ یُرِیدُ أَنْ یَفْضَحَهَا فِی عَشِیرَتِهَا وَ أَنَّ هَذِهِ جَارِیَهٌ مِنْ قُرَیْشٍ لَمْ تَتَزَوَّجْ قَطُّ وَ أَنَّهَا بِخَاتَمِ رَبِّهَا فَقَالَ عُمَرُ خُذُوا بِیَدِ الْغُلَامِ (۵) وَ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَی السِّجْنِ حَتَّی نَسْأَلَ عَنِ الشُّهُودِ فَإِنْ عُدِّلَتْ شَهَادَتُهُمْ جَلَدْتُهُ حَدَّ الْمُفْتَرِی فَأَخَذُوا بِیَدِ الْغُلَامِ وَ انْطَلَقُوا(۶) بِهِ إِلَی السِّجْنِ فَتَلَقَّاهُمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ فَنَادَی الْغُلَامُ یَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی غُلَامٌ مَظْلُومٌ فَأَعَادَ(۷) عَلَیْهِ الْکَلَامَ الَّذِی تَکَلَّمَ بِهِ عُمَرَ(۸) ثُمَّ قَالَ وَ هَذَا عُمَرُ قَدْ أَمَرَ بِی إِلَی السِّجْنِ (۹) فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام رُدُّوهُ إِلَی عُمَرَ فَلَمَّا رَدُّوهُ قَالَ لَهُمْ عُمَرُ أَمَرْتُ بِهِ إِلَی السِّجْنِ فَرَدَدْتُمُوهُ إِلَیَّ فَقَالُوا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَمَرَنَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَنْ نَرُدَّهُ إِلَیْکَ فَسَمِعْنَاکَ تَقُولُ أَنْ لَا تَعْصُوا(۱۰) لِعَلِیٍّ أَمْراً فَبَیْنَا هُمْ کَذَلِکَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ عَلَیَّ بِأُمِّ الْغُلَامِ فَأَتَوْا بِهَا فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا غُلَامُ مَا تَقُولُ فَأَعَادَ الْکَلَامَ عَلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لِعُمَرَ أَ تَأْذَنُ لِی أَنْ أَقْضِیَ بَیْنَهُمْ فَقَالَ عُمَرُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ کَیْفَ لَا وَ قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ:

۱- ۱. فی المصدر: و ما أدری.

۲- ۲. فی المصدر: و انه غلام مدع یرید اه.

۳- ۳. فی المصدر: و انی.

۴- ۴. فی المصدر: القسامه.

۵- ۵. فی المصدر: خذوا هذا الغلام.

۶- ۶. فی المصدر: فأخذوا الغلام ینطلق به.

۷- ۷. فی المصدرین: و أعاد.

۸- ۸. فی الکافی: کلم به عمر. و فی التهذیب: تکلم به عند عمر.

۹- ۹. فی الکافی: الی الحبس.

۱۰- ۱۰. فی الکافی: و سمعناک و أنت تقول: لا تعصوا. و فی التهذیب: و سمعناک تقول: لا تعصوا.

أَعْلَمُكَمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام ثُمَّ قَالَ لِلْمَرْأَهِ يَا هَذِهِ الْمَرْأَهُ أَ لَكِ شُهُودٌ(۱) قَالَتْ نَعَمْ فَتَقَدَّمَ الْأَرْبَعُونَ قَسَامَهً فَشَهِدُوا بِالشَّهَادَهِ الْأُولَى فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام لَأَقْضِيَنَّ الْيَوْمَ بَيْنَكُمْ بِقَضِيَّهٍ(۲) هِيَ مَرْضَاهُ الرَّبِّ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ عَلَّمَنِيهَا حَبِيبِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لَهَا(۳) أَ لَكِ وَلِيٌّ قَالَتْ نَعَمْ هَؤُلَاءِ إِخْوَتِي فَقَالَ لِإِخْوَتِهَا أَمْرِي فِيكُمْ وَ فِي أُخْتِكُمْ جَائِزٌ قَالُوا نَعَمْ يَا ابْنَ عَمِّ مُحَمَّدٍ أَمْرُكَ فِينَا وَ فِي أُخْتِنَا جَائِزٌ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أُشْهِدُ اللَّهَ وَ أُشْهِدُ مَنْ حَضَرَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنِّي قَدْ زَوَّجْتُ هَذَا الْغُلَامَ مِنْ هَذِهِ الْجَارِيَهِ بِأَرْبَعِمِائَهِ دِرْهَمٍ وَ النَّقْدُ مِنْ مَالِي يَا قَنْبَرُ عَلَيَّ بِالدَّرَاهِمِ فَأَتَاهُ قَنْبَرٌ بِهَا فَصَبَّهَا فِي يَدِ الْغُلَامِ قَالَ خُذْهَا فَصُبَّهَا فِي حَجْرِ امْرَأَتِكَ وَ لَا تَأْتِنَا إِلَّا وَ بِكَ أَثَرُ الْعُرْسِ يَعْنِي الْغُسْلَ فَقَامَ الْغُلَامُ فَصَبَّ الدَّرَاهِمَ فِي حَجْرِ الْمَرْأَهِ ثُمَّ تَلَبَّبَهَا وَ قَالَ لَهَا قُومِي فَنَادَتِ الْمَرْأَهُ النَّارَ النَّارَ يَا ابْنَ عَمِّ مُحَمَّدٍ أَ تُرِيدُ أَنْ تُزَوِّجَنِي مِنْ وَلَدِي هَذَا وَ اللَّهِ وَلَدِي زَوَّجَنِي إِخْوَتِي هَجِيناً فَوَلَدْتُ مِنْهُ هَذَا(۴) فَلَمَّا تَرَعْرَعَ وَ شَبَّ أَمَرُونِي أَنْ أَنْتَفِيَ مِنْهُ وَ أَطْرُدَهُ وَ هَذَا وَ اللَّهِ وَلَدِي وَ فُؤَادِي يَتَغَلَّى (۵) أَسَفاً عَلَى وَلَدِي قَالَ ثُمَّ أَخَذَتْ بِيَدِ الْغُلَامِ وَ انْطَلَقَتْ وَ نَادَى عُمَرُ وَا عُمَرَاهْ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَهَلَكَ عُمَرُ(۶).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] حدائق أبي تراب الخطيب: مثله (۷)

**[ترجمه]تهذیب: عاصم بن ضمره سلولی گوید: شنیدم جوانی در مدینه می گفت: ای برتر از همه حاکمان، تو بین من و مادرم داوری کن. عمربن خطاب به او گفت: پسر، برای چه مادرت را نفرین می کنی؟ او گفت: ای امیر مؤمنان، مادرم مرا نه ماه در شکمش نگه داشت و دو سال شیر داد و اما زمانی که بزرگ شدم و خوب و بد را تشخیص دادم و دست راست و چپم را از هم شناختم، مرا طرد کرد و فرزند خود نمی داند و می گوید که اصلا مرا نمی شناسد.

عمر گفت: مادرت کجاست؟ پسر گفت: در سقیفه بنی فلان. عمر گفت: باید مادر این جوان را پیش من بیاورید. مادر را همراه با چهار برادرش و چهل نفر مرد از خاندانش آوردند که برای وی سوگند بخورند و شهادت بدهند آن زن این فرزند را نمی شناسد و جوان فرد ستمگر و ظالمی است که می خواهد زن را در میان قبیله اش رسوا سازد و این زن دختری از قریش است که هرگز ازدواج نکرده و هنوز مهر الهی(بکارت) بر او وجود دارد. عمر گفت: ای پسر، چه می گویی؟ او گفت: ای امیر مؤمنان، به خدا سوگند! این زن مادر من است. نه ماه مرا در شکم داشته و دو سال شیر داده و چون بزرگ شدم و خوب و بد را تشخیص دادم و دست راست و چپم را شناختم، مرا طرد کرده و فرزند خود نمی داند و می گوید که مرا نمی شناسد. عمر گفت: ای زن، این پسر چه می گوید؟ زن گفت: ای امیر مؤمنان، سوگند به خدایی که با نور، حجاب گرفته و چشمی او را نمی بیند و به حق محمد و فرزندان وی من این پسر را نمی شناسم و نمی دانم که از کدام قبیله است. او می خواهد مرا در میان قبیله ام رسوا کند. من دختری از قریش هستم که هرگز ازدواج نکرده ام و مُهر خدایم(بکارت) بر من است. عمر گفت: آیا شاهدانی داری که برایت شهادت دهند؟ زن گفت: آری، این افراد شاهدان من هستند. چهل نفر مرد از خاندانش نزد عمر شهادت دادند که پسر دروغ می گوید و می خواهد زن را در میان عشیره اش رسوا سازد و این زن دختری از قریش است که هنوز ازدواج نکرده و باکره است. عمر گفت: این پسر را بگیرید و او را به زندان ببرید تا ما درباره شاهدان تحقیق کنیم. اگر شهادت شاهدان درست باشد همچون کسی که افترا می‌زند بر او حد خواهم زد. دست پسر را گرفتند و او را به سوی زندان بردند. در راه، امیرمؤمنان علیه السلام با آنان روبه رو شد. پسر گفت: ای پسر عموی رسول خدا، من پسری مظلوم هستم و سخنانی را که به عمر گفته بود برای امیرمؤمنان تکرار کرد و گفت: این عمر دستور داده که مرا به زندان ببرند. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: پسر را نزد عمر برگردانید. چون او را باز گرداندند، عمر به آنان گفت: دستور دادم او را به زندان ببرید و

شمـا او را نزد من بـاز گردانديـد! آنان گفتنـد: ای امير مؤمنان، علی بن ابی طالب به ما دسـتور داد كه او را نزد تو برگردانيم و چون از شـما شـنيديم كه گفتيـد از دسـتور علی نافرمانی نكنيـد او را نزد شـما برگردانديم. در همين حال اميرمؤمنان علی عليه السـلام وارد شد و فرمود: مادر پسـر را بياوريد. او را آوردند. فرمود: ای پسـر، چه می گويی؟ پسـر سـخنان قبلی خود را تكرار كرد. اميرمؤمنان عليه السلام به عمر گفت: آيا به من اجازه می دهی كه ميان شان داوری كنم؟ عمر گفت: سبحان اللّه! چرا كه نه، از رسول خدا شنيدم كه فرمود: عالم ترين شما علی بن ابی طالب است.

حضرت به زن فرمود: ای زن، آيا شاهدانی داری؟ زن گفت: آری، چهل نفر قبلی وارد شدند و شهادت نخستين خود را تكرار كردند. حضـرت فرمود: امروز ميان شما حكمی می كنم كه موجب رضايت پروردگار از بالای عرشش باشد. چنين قضاوتی را دوسـتم رسـول خـدا صـلی الله عليـه و آله به من آمـوخته است.سـپس به زن گفت آيـا ولیّ داری؟ گفت: آری. اينـان برادرانم هسـتند. حضـرت به برادران او گفت:آيـا فرمـان من در مورد شـما و خواهرتـان تأييـد و عملی می‌شود؟ گفتنـد: آری، ای پسـر عموی رسول خدا؛ دسـتور تو درباره ما و خواهرمان اجرا خواهد شد . حضـرت فرمود: خدا و همه مسـلمانان حاضر را گواه می گيرم و اين پسـر را به ازدواج بـا اين دختر در برابر چهارصـد درهم در آوردم و پول آن را از مـال خودم پرداخت می كنم. ای قنبر، درهم هـا را بياور. قنبر درهم ها را آورد و در دست پسـر ريخت و گفت: اين درهم ها را بگير و در دامن همسـرت بريز و نزد ما نيا مگر اين كه اثر عروسـی - يعنی غسل - بر تو باشد. پسـر برخاست و درهم ها را در دامن زن ريخت. سپس يقه زن را گرفـت و بـه او گفـت: برخيز. زن فريـاد كشـيد: آتش! آتش! ای پسـر عمـوی محمـد! آيـا می خـواهی كه مرا به عقـد فرزنـدم درآوری؟ اين به خـدا سوگنـد فرزنـد من است! برادرانم مرا به ازدواج با يک مرد پست - پـدرش - در آوردند و من از او اين بچّه را به دنيا آوردم و چون بزرگ شـد و جوان گرديـد به من دسـتور دادنـد كه او را فرزنـد خودم نـدانم و طرد كنم و اين به خـدا سوگنـد فرزنـد من است و دلم بر فرزندم از تأسّف می سوزد. راوی گويد: سـپس زن دست پسـر را گرفت و رفت و عمر فرياد زد: وای بر عمر! اگر علی نبود، عمر هلاک می شد - . الكافی۷: ۴۲۳و۴۲۴، التهذيب: ۹۲،۹۳ - .

در مناقب ابن شهر آشوب هم به نقل از ابو تراب خطيب مانند آن آمده است - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۴۹۳،۴۹۴ - .

**[ترجمه]

بيان

ترعرع الصبی أی تحرک و نشأ(۸) و تقول لببت الرجـل تلبيبا إذا جمعت ثيابه عنـد صـدره و نحره فی الخصومه ذكره الجوهری (۹) و قال الهجنه فی

ص: ۳۰۶

۱- ۱. فی المصدرين: يا هذه أ لک شهود؟.

۲- ۲. فی المصدرين: لاقضين اليوم بقضيه بينكما.

۳- ۳. فی الكافی: ثم قال لها.

۴- ۴. فى الكافى: هذا الغلام.

۵- ۵. غلى القدر غليا و غليانا: جاشت بقوه الحراره: و فى الكافى« يتقلى» أى يتململ.

۶- ۶. فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۴۲۳ و ۴۲۴. التهذيب ۲: ۹۲ و ۹۳.

۷- ۷. مناقب آل أبى طالب ۱: ۴۹۳ و ۴۹۴.

۸- ۸. الصحاح: ۱۲۲۰.

۹- ۹. الصحاح: ۲۱۶، و زاد: ثم جررته.

الناس و الخيل إنما تكون من قبل الأم فإذا كان الأب عتيقا و الأم ليست كذلك كان الولد هجينا(۱).

**[ترجمه]«ترعرع الصبی» حرکت کرد و رشد یافت. «لبب الرجل تلبیبا» یعنی فرد به هنگام نزاع با کسی گریبان او را جمع کرد و کشید این را جوهری آورد و همچنین گفت: «هجنه» هم در مورد اسب و انسان به کار می رود و به مادر بر می گردد یعنی شخصی که پدرش اصیل باشد اما مادرش اصیل نباشد چنین شخصی هجین است. - . الصحاح: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۶۳»

یب، [تهذیب الأحکام] کا، [الکافی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ(۲) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ عُمَرُ بِامْرَأَةٍ وَ زَوْجُهَا(۳) شَیْخٌ فَلَمَّا أَنْ وَاقَعَهَا مَاتَ عَلَی بَطْنِهَا فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ فَادَّعَی بَنُوهُ أَنَّهَا فَجَرَتْ وَ تَشَاهَدُوا عَلَیْهَا فَأَمَرَ بِهَا عُمَرُ أَنْ تُرْجَمَ فَمَرَّ بِهَا عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَتْ یَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ لِی حُجَّةً فَقَالَ (۴) هَاتِی حُجَّتَکِ فَدَفَعَتْ إِلَیْهِ کِتَاباً فَقَرَأَهُ فَقَالَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ تُعْلِمُکُمْ بِیَوْمَ زَوَّجَهَا(۵) وَ یَوْمَ وَاقَعَهَا وَ کَیْفَ کَانَ جِمَاعُهُ لَهَا رُدُّوا الْمَرْأَةَ فَلَمَّا کَانَ (۶) مِنَ الْغَدِ دَعَا بِصِبْیَانٍ أَتْرَابٍ وَ دَعَا بِالصَّبِیِّ مَعَهُمْ فَقَالَ الْعَبُوا(۷) حَتَّی إِذَا أَلْهَاهُمُ اللَّعِبُ فَقَالَ لَهُمْ (۸) اجْلِسُوا حَتَّی إِذَا تَمَکَّنُوا صَاحَ بِهِمْ بِأَنْ قُومُوا فَقَامَ الصِّبْیَانُ وَ قَامَ الْغُلَامُ فَاتَّکَأَ عَلَی رَاحَتَیْهِ فَدَعَا بِهِ عَلِیٌّ علیه السلام فَوَرَّثَهُ مِنْ أَبِیهِ وَ جَلَدَ إِخْوَتَهُ حَدّاً(۹) فَقَالَ لَهُ عُمَرُ کَیْفَ صَنَعْتَ قَالَ عَرَفْتُ ضَعْفَ الشَّیْخِ فِی اتِّکَاءِ الْغُلَامِ عَلَی رَاحَتَیْهِ (۱۰).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مرسلا: مثله (۱۱).

ص: ۳۰۷

۱- ۱. الصحاح.

۲- ۲. فی الکافی: عده من أصحابنا، عن أحمد بن محمّد بن خالد.

۳- ۳. فی الکافی: تزوجها.

۴- ۴. فی الکافی: قال.

۵- ۵. فی الکافی: تزوجها.

۶- ۶. فی المصدرین: فلما أن کان.

۷- ۷. فی المصدرین: فقال لهم: العبوا.

۸- ۸. فی التهذیب: قال لهم. و فی الکافی: و قال لهم.

۹- ۹. فی التهذیب: و جلد اخوته حدّ المفتری. و فی الکافی: و جلد اخوته المفترین حدا حدا.

۱۰- ۱۰. التهذیب ۲: ۹۳. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه) ۴۲۴ و ۴۲۵.

۱۱- ۱۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۹۹.

**[ترجمه]کـافی، تهـذیب: زنی را نزد عمر آوردنـد که بـا پیرمردی ازدواج کرده بـود و پیرمرد هنگـام همبسـتری بـا وی روی شکمش جان سپرد. آن زن پس از مـدتی پسـری به دنیا آورد اما فرزنـدان آن پیرمرد، زن را متهم به زنا کردنـد و مدعی شدند که فرزنـد او از پـدر آنها نیست و شاهـدانی علیه زن آوردند. عمر امر کرد که زن را سـنگسار کنند. در راه به امیر مؤمنان علیه السّـلام برخوردند. زن به حضرت رو کرد و گفت: ای پسر عموی رسول خدا من دلیل دارم. حضرت فرمود: دلیلت را بیار؟ زن نوشته ای به حضرت داد. امام آن را خواند و فرمود: این زن دارد شما را از روز ازدواجش و روز عروسیش و چگونگی جماع همسرش با وی آگاه می کند. زن را بازگردانید. صـبح آن روز حضـرت بچه آن زن و سایر همسالانش را گرد آورد و دستور داد تا بازی کنند و چون گرم بازی شدند صدا زد بنشـینید که همگی نشسـتند سپس فرمود: بایستید و همگی یکجا برخاستند و ایستادند جز آن کودک که دستهای خود را بر زمین نهاد و با کمک دستهایش برخاست. آنگاه حضرت اقوام کودک را طلبید و او را جزء وارثان قرار داد و بر برادران او (فرزنـدان پیرمرد) را که افترا به آن زن زده بودند حد افترازننده را جاری کرد. عمر پرسید: از کجا این مطلب را دانستی؟ فرمود: ضعف و پیری پدر را در برخاستن کودکش از زمین به کمک دستهایش، شناختم -. التهذیب ۲: ۹۳، الکافی ۷: ۴۲۴-۴۲۵ -.

در مناقب ابن شهر آشوب هم به صورت مرسل مانند آن ذکر شده است. -. مناقب آل ابی طالب۱: ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۶۴»

یب، [تهـذیب الأحکام] کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام: أَنَّ رَجُلًا أَقْبَلَ عَلَی عَهْـدِ عَلِیٍّ علیه السـلام مِنَ الْجَبَلِ حَاجّاً وَ مَعَهُ غُلَامٌ لَهُ فَأَذْنَبَ فَضَـرَبَهُ مَوْلَاهُ فَقَالَ مَا أَنْتَ مَوْلَایَ بَلْ أَنَا مَوْلَاکَ قَالَ فَمَا زَالَ ذَا یَتَوَاعَدُ ذَا(۱) وَ ذَا یَتَوَاعَدُ ذَا وَ یَقُولُ کَمَا أَنْتَ حَتَّی نَأْتِیَ الْکُوفَهَ یَا عَدُوَّ اللَّهِ فَأَذْهَبَ بِکَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَلَمَّا أَتَیَا الْکُوفَهَ أَتَیَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السـلام فَقَالَ الَّذِی ضَـرَبَ الْغُلَامَ أَصْـلَحَکَ اللَّهُ إِنَّ هَذَا غُلَامٌ لِی وَ إِنَّهُ أَذْنَبَ فَضَـرَبْتُهُ فَوَثَبَ عَلَیَّ وَ قَالَ الْآخَرُ هُوَ وَ اللَّهِ غُلَامٌ لِی أَرْسَـلَنِی أَبِی (۲) مَعَهُ لِیُعَلِّمَنِی وَ إِنَّهُ وَثَبَ عَلَیَّ یَـدَّعِینِی لِیَذْهَبَ بِمَالِی قَالَ فَأَخَذَ هَذَا یَحْلِفُ وَ هَـذَا یَحْلِفُ وَ ذَا یُکَـذِّبُ هَذَا وَ ذَا یُکَذِّبُ هَذَا قَالَ فَقَالَ فَانْطَلِقَا فَتَصَادَقَا فِی لَیْلَتِکُمْ (۳) هَذِهِ وَ لَا تَجِیئَانِی إِلَّا بِحَقٍّ فَلَمَّا أَصْـبَحَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السـلام قَـالَ لِقَنْبَرٍ اثْقُبْ فِی الْحَائِـطِ ثَقْبَیْنِ قَـالَ وَ کَانَ إِذَا أَصْـبَحَ عَقَّبَ حَتَّی تَصِـیرَ الشَّمْسُ عَلَی رُمْـحٍ یُسَـبِّحُ فَجَاءَ الرَّجُلَانِ وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ فَقَالُوا لَقَدْ وَرَدَتْ عَلَیْنَا قَضِـیَّهٌ مَا وَرَدَ عَلَیْنَا مِثْلُهَا(۴) لَا یَخْرُجُ مِنْهَا(۵) فَقَالَ لَهُمَا قُومَا(۶) فَإِنِّی لَسْتُ أَرَاکُمَا تَصْـدُقَانِ ثُمَّ قَـالَ لِأَحَـدِهِمَا أَدْخِـلْ رَأْسَکَ فِی هَـذَا الثَّقْبِ ثُمَّ قَالَ لِلْآخَرِ أَدْخِلْ رَأْسَکَ فِی هَـذَا الثَّقْبِ ثُمَّ قَالَ یَا قَنْبَرُ عَلَیَّ بِسَـیْفِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله عَجِّلْ أَضْـرِبْ رَقَبَهَ الْعَبْـدِ مِنْهُمَـا قَالَ فَأَخْرَجَ الْغُلَامُ رَأْسَهُ مُبَادِراً وَ مَکَثَ الْآخَرُ فِی الثَّقْبِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام لِلْغُلَامِ أَ لَسْتَ تَزْعُمُ أَنَّکَ لَسْتَ بِعَبْدٍ قَالَ بَلَی وَ لَکِنَّهُ

۱- ۱. فی الکافی« یتوعد» فی الموضعین.

۲- ۲. فی الکافی: ان ابی ارسلنی معه.

۳- ۳. فی الکافی: فی لیلتکما.

۴- ۴. فی الکافی: لقد وردت علیه قضیه ما ورد علیه مثلها.

۵- ۵. أی زعم القوم أن أمیر المؤمنین علیه السلام لا یمکنه القضاء فی هذه القضیه، و فی التهذیب: لا تخرج منها.

۶- ۶. فی الکافی: فقال لهما ما تقولان؟ فحلف هذا أن هذا عبده، و حلف هذا أن هذا عبده، فقال لهما: قوما اه.

ضَرَبَنِی وَ تَعَدَّی عَلَیَّ قَالَ فَتَوَثَّقَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ دَفَعَهُ إِلَیْهِ (۱).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مرسلا: مثله (۲).

**[ترجمه]کافی، تهذیب: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: در زمان خلافت امیرمؤمنان علیه السلام مردی کوهستانی با غلام خود عازم حج شدند. در بین راه غلام مرتکب گناهی شد و مولایش او را کتک زد. غلام گفت: تو مولای من نیستی بلکه من مولای تو هستم! آنها همواره یکدیگر را تهدید می‌کردند و به هم می‌گفتند: ای دشمن خدا! بر سخنت بمان تا به کوفه برسیم و تو را به نزد امیرمؤمنان ببرم. وقتی به کوفه رسیدند هر دو با هم نزد علی علیه السلام رفتند و مولا گفت : ای امیرمؤمنان این شخص غلام من است. او مرتکب گناهی شد و او را زدم اما او علیه من اقدام کرد. دیگری گفت: به خدا سوگند دروغ می‌گوید او غلام من می‌باشد و پدرم وی را به منظور راهنمایی با من فرستاده اما او علیه من اقدام کرد و مرا غلام خود می‌خواند تا از این راه اموالم را تصرف نماید. امیرمؤمنان علیه السلام به آنان فرمود: بروید و امشب با هم صلح و سازش کنید و بی خودی نزد من نیاید. چون صبح شد امیرمؤمنان علیه السلام به قنبر فرمود: دو سوراخ در دیوار آماده کن! امیرمؤمنان عادت داشت که پس از نماز صبح به خواندن دعا و تعقیب مشغول می‌شد تا خورشید به اندازه نیزه‌ای در افق بالا آید. آن روز هنوز از تعقیب نماز صبح فارغ نشده بود که آن دو مرد آمدند و مردم نیز در اطرافشان جمع شده و می‌گفتند: امروز مشکل تازه‌ای برای امیرمؤمنان روی داده که از عهده حل آن بر نمی‌آید! علی علیه السلام به آنان فرمود: برخیزید و بروید شما را راستگو نمی‌بینم، آنگاه به یکی از آنها گفت: سرت را در سوراخ فرو ببر و به دیگری هم همین دستور را داد سپس به قنبر فرمود: شمشیر رسول خدا را برایم بیاور تا گردن غلام را بزنم. غلام از شنیدن این سخن بدون اختیار سر را بیرون کشید، و آن دیگر همچنان سرش را نگهداشت . امیرمؤمنان علیه السلام به غلام رو کرده و فرمود: مگر تو ادعا نمی‌کردی من غلام نیستم؟ گفت: آری، ولیکن این مرد بر من ستم کرد و مرا زد. امیرمؤمنان علیه السلام از مولایش تعهد گرفت و غلام را به وی تسلیم نمود - . التهذیب ۲: ۹۳، الکافی ۷: ۴۲۵ - .

در مناقب ابن شهر آشوب هم همین حدیث به صورت مرسل آمده است - . مناقب آل ابی طالب۱: ۵۰۸

- .

**[ترجمه]

«۶۵»

یب، [تهذیب الأحکام] کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُعَاوِیَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِجَارِیَةٍ قَدْ شَهِدُوا عَلَیْهَا أَنَّهَا بَغَتْ وَ کَانَ مِنْ قِصَّتِهَا أَنَّهَا کَانَتْ یَتِیمَةً عِنْدَ رَجُلٍ وَ کَانَ الرَّجُلُ کَثِیراً مَا یَغِیبُ عَنْ أَهْلِهِ فَشَبَّتِ الْیَتِیمَةُ فَتَخَوَّفَتِ الْمَرْأَةُ أَنْ یَتَزَوَّجَهَا زَوْجُهَا فَدَعَتْ بِنِسْوَةٍ حَتَّی أَمْسَکْنَهَا فَأَخَذَتْ عُذْرَتَهَا بِإِصْبَعِهَا فَلَمَّا قَدِمَ زَوْجُهَا مِنْ غَیْبَتِهِ رَمَتِ الْمَرْأَةُ الْیَتِیمَةَ بِالْفَاحِشَةِ فَأَقَامَتِ (۳) الْبَیِّنَةَ مِنْ جَارَاتِهَا اللَّاتِی سَاعَدْنَهَا عَلَی ذَلِکَ فَرُفِعَ ذَلِکَ إِلَی عُمَرَ فَلَمْ یَدْرِ کَیْفَ یَقْضِی فِیهَا ثُمَّ قَالَ لِلرَّجُلِ ائْتِ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ اذْهَبْ بِنَا إِلَیْهِ فَأَتَوْا عَلِیّاً علیه السلام وَ قَصُّوا عَلَیْهِ الْقِصَّةَ

فَقَالَ لِامْرَأَهِ الرَّجُلِ أَ لَكِ بَيِّنَهٌ أَوْ بُرْهَانٌ قَالَتْ لِي شُهُودٌ هَؤُلَاءِ جَارَاتِي يَشْهَدُونَ عَلَيْهَا بِمَا أَقُولُ وَ أَحْضَرَتْهُنَ (۴) فَأَخْرَجَ عَلِيٌّ عليه السلام السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ فَطَرَحَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أَمَرَ بِكُلِّ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ فَأُدْخِلَتْ بَيْتاً ثُمَّ دَعَا امْرَأَهَ الرَّجُلِ فَأَدَارَهَا بِكُلِّ وَجْهٍ فَأَبَتْ أَنْ تَزُولَ عَنْ قَوْلِهَا فَرَدَّهَا إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي كَانَتْ فِيهِ وَ دَعَا إِحْدَى الشُّهُودِ وَ جَثَى عَلَى رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ قَالَ تَعْرِفِينِي أَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ هَذَا سَيْفِي وَ قَدْ قَالَتِ امْرَأَهُ الرَّجُلِ مَا قَالَتْ وَ رَجَعَتْ إِلَى الْحَقِّ فَأَعْطَيْتُهَا الْأَمَانَ وَ إِنْ لَمْ تَصْدُقِينِي لَأُمَكِّنَنَ (۵) السَّيْفَ مِنْكِ فَالْتَفَتَتْ إِلَى عُمَرَ فَقَالَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْأَمَانَ عَلَى (۶) الصِّدْقِ فَقَالَ لَهَا عَلِيٌّ عليه السلام

ص: ۳۰۹

۱- ۱. التهذيب ۲: ۹۳، فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۴۲۵. و قوله:« فتوثق» قال فى مرآه العقول: اى اخذ من مولاه العهد باليمين أن لا يضربه بعد ذلك أو للمولى بأن كتب له أنّه عبده لئلا ينكر بعد ذلك: و الأول أظهر.

۲- ۲. مناقب آل أبى طالب ۱: ۵۰۸.

۳- ۳. فى المصدرين: و أقامت.

۴- ۴. فى الكافى: فأحضرتهن.

۵- ۵. فى الكافى: لاملان.

۶- ۶. فى الكافى: الامان على.

فَاصْدُقِی فَقَالَتْ لَا وَ اللَّهِ إِنَّهَا رَأَتْ (١) جَمَالًا وَ هَیْئَهً فَخَافَتْ فَسَادَ زَوْجِهَا(٢) فَسَقَتْهَا الْمُسْکِرَ وَ دَعَتْنَا فَأَمْسَکْنَاهَا فَافْتَضَّتْهَا بِإِصْبَعِهَا فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام اللَّهُ أَکْبَرُ أَنَا أَوَّلُ مَنْ فَرَّقَ بَیْنَ الشُّهُودِ(٣) إِلَّا دَانِیَالَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ أَلْزَمَهُنَّ عَلِیٌّ علیه السلام بِحَدِّ الْقَاذِفِ (۴) وَ أَلْزَمَهُنَّ جَمِیعاً الْعُقْرَ(۵) وَ جَعَلَ عُقْرَهَا أَرْبَعَمِائَهِ دِرْهَم وَ أَمَرَ الْمَرْأَهَ أَنْ تُنْفَی مِنَ الرَّجُلِ وَ یُطَلِّقَهَا زَوْجُهَا وَ زَوَّجَهُ الْجَارِیَهَ وَ سَاقَ عَنْهُ عَلِیٌّ علیه السلام(۶) فَقَالَ عُمَرُ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَحَدِّثْنَا بِحَدِیثِ دَانِیَالَ علیه السلام قَالَ إِنَّ دَانِیَالَ کَانَ یَتِیماً لَا أُمَّ لَهُ وَ لَا أَبَ وَ إِنَّ امْرَأَهً مِنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ عَجُوزاً کَبِیرَهً ضَمَّتْهُ فَرَبَّتْهُ وَ إِنَّ مَلِکاً مِنْ مُلُوکِ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَانَ لَهُ قَاضِیَانِ وَ کَانَ لَهُمَا صَدِیقٌ وَ کَانَ رَجُلًا صَالِحاً وَ کَانَتْ لَهُ امْرَأَهٌ ذَاتُ هَیْئَهٍ جَمِیلَهٍ(٧) وَ کَانَ یَأْتِی الْمَلِکَ فَیُحَدِّثُهُ فَاحْتَاجَ الْمَلِکُ إِلَی رَجُلٍ یَبْعَثُهُ فِی بَعْضِ أُمُورِهِ فَقَالَ لِلْقَاضِیَیْنِ اخْتَارَا رَجُلًا أُرْسِلْهُ فِی بَعْضِ أُمُورِی فَقَالا فُلَانٌ فَوَجَّهَهُ الْمَلِکُ فَقَالَ الرَّجُلُ لِلْقَاضِیَیْنِ أُوصِیکُمَا بِامْرَأَتِی خَیْراً فَقَالا نَعَمْ فَخَرَجَ الرَّجُلُ فَکَانَ الْقَاضِیَانِ یَأْتِیَانِ بَابَ الصَّدِیقِ فَعَشِقَا امْرَأَتَهُ فَرَاوَدَاهَا عَنْ نَفْسِهَا فَأَبَتْ فَقَالا لَهَا وَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَفْعَلِی لَنَشْهَدَنَّ عَلَیْکِ عِنْدَ الْمَلِکِ بِالزِّنَا ثُمَّ لَیَرْجُمَنَّکِ (٨) فَقَالَتْ افْعَلَا مَا أَحْبَبْتُمَا فَأَتَیَا الْمَلِکَ فَأَخْبَرَاهُ وَ شَهِدَا عِنْدَهُ أَنَّهَا بَغَتْ فَدَخَلَ الْمَلِکَ مِنْ ذَلِکَ أَمْرٌ عَظِیمٌ وَ اشْتَدَّ بِهَا غَمُّهُ وَ کَانَ بِهَا مُعْجَباً فَقَالَ لَهُمَا إِنَّ قَوْلَکُمَا مَقْبُولٌ وَ لَکِنِ ارْجُمُوهَا بَعْدَ ثَلَاثَهِ أَیَّامٍ وَ نَادَی فِی الْبَلَدِ الَّذِی هُوَ فِیهِ احْضُرُوا

ص: ٣١٠

١- ١. فی المصدرین: إلّا انها رأت.

٢- ٢. فی الکافی: فساد زوجها علیها.

٣- ٣. فی الکافی: بین الشاهدین.

۴- ۴. فی الکافی: فألزم علی المرأه حدّ القاذف اه.

۵- ۵. العقر- بالضم-: صداق المرأه.

۶- ۶. فی الکافی: و ساق عنه علیّ علیه السلام المهر.

٧- ٧. فی الکافی: امرأه بهیه جمیله.

٨- ٨. فی الکافی: لنرجمنک.

قَتْلَ فُلَانَهَ الْعَابِدَهِ فَإِنَّهَا قَدْ بَغَتْ وَ إِنَّ الْقَاضِيَيْنِ قَدْ شَهِدَا عَلَيْهَا بِذَلِكَ وَ أَكْثَرَ(۱) النَّاسُ فِي ذَلِكَ وَ قَالَ الْمَلِكُ لِوَزِيرِهِ مَا عِنْدَكَ فِي هَذَا مِنْ حِيلَهٍ فَقَالَ مَا عِنْدِي فِي ذَلِكَ مِنْ شَيْ ءٍ فَخَرَجَ الْوَزِيرُ يَوْمَ الثَّالِثِ وَ هُوَ آخِرُ أَيَّامِهَا فَإِذَا هُوَ بِغِلْمَانٍ عُرَاهٍ يَلْعَبُونَ وَ فِيهِمْ دَانِيَالُ وَ هُوَ لَا يَعْرِفُهُ فَقَالَ دَانِيَالُ يَا مَعْشَرَ الصِّبْيَانِ تَعَالَوْا حَتَّى أَكُونَ أَنَا الْمَلِكَ وَ تَكُونَ أَنْتَ يَا فُلَانُ الْعَابِدَهَ وَ يَكُونَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ الْقَاضِيَيْنِ الشَّاهِدَيْنِ عَلَيْهَا ثُمَّ جَمَعَ تُرَاباً وَ جَعَلَ سَيْفاً مِنْ قَصَبٍ وَ قَالَ لِلصِّبْيَانِ خُذُوا بِيَدِ هَذَا فَنَحُّوهُ إِلَى مَكَانِ كَذَا وَ كَذَا وَ خُذُوا بِيَدِ هَذَا فَنَحُّوهُ إِلَى مَكَانِ كَذَا وَ كَذَا ثُمَّ دَعَا بِأَحَدِهِمَا فَقَالَ لَهُ قُلْ حَقّاً فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تَقُلْ حَقّاً قَتَلْتُكَ بِمَ تَشْهَدُ وَ الْوَزِيرُ قَائِمٌ يَسْمَعُ وَ يَنْظُرُ(۲) فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّهَا بَغَتْ قَالَ مَتَى قَالَ يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا قَالَ مَعَ مَنْ قَالَ مَعَ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ قَالَ وَ أَيْنَ قَالَ مَوْضِعَ كَذَا وَ كَذَا قَالَ رُدُّوهُ إِلَى مَكَانِهِ وَ هَاتُوا الْآخَرَ فَرَدُّوهُ إِلَى مَكَانِهِ وَ جَاءُوا بِالْآخَرِ فَقَالَ لَهُ بِمَ تَشْهَدُ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّهَا بَغَتْ قَالَ مَتَى قَالَ يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا قَالَ مَعَ مَنْ قَالَ مَعَ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ قَالَ وَ أَيْنَ قَالَ مَوْضِعَ كَذَا وَ كَذَا فَخَالَفَ صَاحِبَهُ (۳) فَقَالَ دَانِيَالُ اللَّهُ أَكْبَرُ شَهِدَا بِزُورٍ يَا فُلَانُ نَادِ فِي النَّاسِ أَنَّمَا شَهِدَا(۴) عَلَى فُلَانَهَ بِزُورٍ فَاحْضُرُوا قَتْلَهُمَا فَذَهَبَ الْوَزِيرُ إِلَى الْمَلِكِ مُبَادِراً فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ فَبَعَثَ الْمَلِكُ إِلَى الْقَاضِيَيْنِ فَاخْتَلَفَا كَمَا اخْتَلَفَ الْغُلَامَانِ فَنَادَى الْمَلِكُ فِي النَّاسِ وَ أَمَرَ بِقَتْلِهِمَا(۵).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مرسلا: مثله (۶).

**[ترجمه]تهذیب، کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: دختری را به اتهام زنا نزد عمر بن خطاب آوردند و شاهدان بر وی گواهی دادند. داستان این دختر این گونه بود که او دختر یتیمی بود که در خانه مردی که سرپرستی او را پذیرفته بود زندگی می کرد. آن مرد زیاد به مسافرت می‌رفت و غیبت او به درازا می‌کشید. دختر یتیم بزرگ شد و چون زیبا بود همسر مرد ترسید که چون شوهرش از سفر بازگردد با او ازدواج کند به همین خاطر تصمیم گرفت تا زنانی را از همسایگان به منزل خود دعوت کرد تا دخترک را برای او نگه دارند و او با انگشتش پرده بکارت او را پاره کند، وی این کار را با کمک آنها کرد.

هنگامی که شوهرش از سفر بازگشت زن دخترک یتیم را به زنا متهم کرد و همسایگان را شاهد آورد. داوری را به نزد عمر بن خطاب بردند. عمر ندانست که در این باره چه حکمی صادر کند به همین خاطر آن را به امیرمؤمنان علیه السلام سپرد و به مرد گفت: بیا نزد علی علیه السلام برویم، آنها نزد حضرت رفتند و قصه را برای او بازگو کردند. حضرت از همسر آن مرد پرسید: آیا دلیلی بر ادعای خود داری؟ زن گفت: آری، اینان همسایگان من هستند و همگی علیه او شهادت می‌دهند و آنان را حاضر کرد. حضرت شمشیر از غلاف بیرون کشید و در مقابل نهاد، آنگاه امر کرد که هر یک از شاهدان را به اطاقی جداگانه ببرند. آن وقت زن مرد را طلبید و از هر راهی وارد شد تا شاید از ادعای خود بازگردد اما زن بر حرف خود پافشاری کرد. حضرت فرمان داد او را به اطاق اولش بازگرداندند. بعد یکی دیگر از شاهدان را طلبید و خود به زانو نشست و رو به شاهد نموده و فرمود: آیا مرا می شناسی؟ من علیّ بن أبی طالبم و این شمشیر من است. همسر آن مرد آنچه را باید می گفت گفت و به حق بازگشت و من او را امان دادم پس تو هم راست بگوی در غیر این صورت شمشیرم را از خونت رنگین می سازم. زن رو به عمر کرد و گفت: ای امیرمؤمنان حقیقت را می گویم و امان می طلبم. حضرت فرمود: پس راست بگو و اعتراف کن. زن گفت: به خدا سوگند این دخترک یتیم کار زشت نکرده است اما زن آن مرد چون جمال و قامت این دختر را دید بر شوهر خود ترسید مبادا علیه او به فساد افتد(او را هووی وی کند) پس دختر را شراب نوشانید و وی را مست ساخت و ما را صدا زد تا او را نگاه داریم و خود با انگشت بکارت او را برداشت. در این هنگام علی علیه السلام الله اکبر گفت و فرمود: من

اوّلین کسی هستم که پس از دانیال میان شاهدان جدائی افکندم، سپس زن را حد قذف زد و او و دیگر زنان را به دادن چهارصد درهم مهر دختر ملزم ساخت آنگاه دستور داد تا زن از مرد جدا شود و دخترک را به همسری آن مرد درآورده و از مال خود برای او مهر قرار داد.

عمر بن خطّاب پس از این قضاوت از حضرت خواست تا درباره قصه دانیال سخن گوید. امام علیه السلام فرمود: آری، دانیال یتیمی بود که نه پدر داشت و نه مادر، پیرزنی از بنی اسرائیل سرپرستی وی را به عهده گرفت و او را پرورش داد.

پادشاهی از پادشاهان بنی اسرائیل دو قاضی داشت و این دو قاضی دوستی داشتند که مرد صالح و نیکوئی بود و همسری بسیار زیبا داشت. وی گاهی اوقات نزد پادشاه می رفت و با او صحبت می کرد تا اینکه پادشاه نیازمند به مردی شد که بتواند در بعضی از امور او را یاری کند به همین خاطر به آن دو قاضی گفت تا شخصی را برای این کار به وی معرفی کنند. هر دوی آنها همان مرد صالح را معرفی کردند. پادشاه پذیرفت و مرد صالح را بدان سوی فرستاد. مرد در هنگام رفتن هر دو قاضی را بر مواظبت از همسرش سفارش کرد. هر دو پذیرفتند. چون مرد رهسپار ماموریت شد آنها به منزل دوستشان می‌رفتند و جویای احوال همسرش می شدند. کم کم عشق آن زن در دل آن دو افتاد و با وی در میان نهادند. زن امتناع کرد. آنها گفتند: اگر خود را در اختیار ما قرار ندهی نزد پادشاه علیه تو شهادت زنا خواهیم داد تا تو را سنگسار کند. زن گفت: هر چه می خواهید انجام دهید. قاضیان نزد پادشاه رفتند و شهادت به زناکاری آن زن دادند. پادشاه از شنیدن این خبر بسیار ناراحت و شگفت زده شد، وی به دو قاضی گفت: کلام شما مورد قبول است او را سنگسار کنید اما بعد از سه روز دیگر. در شهر جارچی ندا کرد که مردم برای رجم فلان زن پارسا که مرتکب زنا شده است و دو قاضی بر وی گواهی داده‌اند جمع شوند. این خبر به سرعت در میان مردم منتشر شد و در این باره به سخن گفتن پرداختند. پادشاه با وزیرش گفت: راه حلی به ذهنت می‌رسد؟ وزیر گفت: نه، به خدا سوگند که چاره ای سراغ ندارم. وزیر در روز سوم که آخرین روز بود خارج شد ناگهان چشمش به کودکان عریانی افتاد که مشغول بازی بودند و دانیال در میان آنها بود که وی را نمی شناخت. دانیال گفت: بچه ها بیائید تا من پادشاه شوم و به یکی دیگر گفت: تو آن زن پارسا باش و فلانی و فلانی آن دو قاضی شاهد. آنگاه دانیال خاکها را جمع کرد و از چوب نی شمشیری در دست گرفت و گفت: دست این (قاضی) را بگیرید و او را به فلان مکان ببرید و دست این (قاضی) را هم بگیرید و به فلان مکان ببرید. آنگاه یکی از آن دو قاضی را خواست و گفت: تو باید راست بگوئی و إلّا گردنت را با این شمشیر خواهم زد، -وزیر شاهد این صحنه بود - دانیال گفت: به چه شهادت می دهی بر این زن؟ گفت: شهادت می دهم که زنا کرده است. گفت: در چه روز؟ جواب داد: در فلان روز، پرسید: در کجا؟ گفت: در فلان جا. پرسید: با چه کسی؟ گفت: با فلانی پسر فلانی. دانیال گفت: او را به جای خودش بازگردانید و دیگری را حاضر کنید. او را به مکان اوّل برده و دیگری را آوردند و همان سؤالات را از او پرسید اما جوابهای مخالف با اولی را شنید. دانیال گفت اللَّه أکبر آنها شهادت دروغ دادند، سپس دانیال گفت ای فلانی ندا ده که قاضیان شهادت دروغ درباره آن زن داده اند. فردا همه برای کشتن آنها حاضر شوید. وزیر که این ماجرا را دید به سرعت به سوی پادشاه رفت و او را از ماجرای دانیال باخبر ساخت. پادشاه نیز به دنبال قاضیان فرستاد وآنان را همچون داوری دانیال محاکمه کرد. دو قاضی هم همچون دو پسر قصه دانیال جواب‌های مختلفی دادند و به همین خاطر پادشاه دستور داد تا مردم برای کشتن آنها جمع شوند و آنها را به قتل رسانند - . التهذیب ۲: ۹۳-۹۴، الکافی ۷: ۴۲۵،۴۲۷ - .

در مناقب ابن شهر آشوب هم مانند آن به صورت مرسل آمده است - . مناقب ابن شهر آشوب۱: ۵۰۱- ۵۰۲ - .

**[ترجمه]

«۶۶»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

۱- ۱. فی الكافی: فأكثر الناس.

۲- ۲. فی الكافی: ینظر و یسمع.

۳- ۳. فی الكافی: فخالف أحدهما صاحبه.

۴- ۴. فی الكافی: انهما شهدا.

۵- ۵. التهذیب ۲: ۹۳ و ۹۴، فروع الكافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۴۲۵- ۴۲۷.

۶- ۶. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۱ و ۵۰۲.

بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: کَانَتْ فِی زَمَنِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام امْرَأَةٌ صِدْقٌ یُقَالُ لَهَا أُمُّ قَیَّانَ فَأَتَاهَا رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَسَلَّمَ عَلَیْهَا قَالَ فَرَآهَا مُهْتَمَّةً فَقَالَ مَا لِی أَرَاکِ مُهْتَمَّةً فَقَالَتْ مَوْلَاةٌ لِی دَفَنْتُهَا فَنَبَذَتْهَا الْأَرْضُ مَرَّتَیْنِ فَدَخَلْتُ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ إِنَّ الْأَرْضَ لَتَقْبَلُ الْیَهُودِیَّ وَ النَّصْرَانِیَّ فَمَا لَهَا أَنْ لَا تَکُونَ تُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَوْ أُخِذَ(۱) تُرْبَةٌ مِنْ قَبْرِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَأُلْقِیَ عَلَی قَبْرِهَا لَقَرَّتْ قَالَ فَأَتَیْتُ أُمَّ قَیَّانَ فَأَخْبَرْتُهَا فَأَخَذُوا تُرْبَةً مِنْ قَبْرِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَأُلْقِیَ عَلَی قَبْرِهَا فَقَرَّتْ فَسَأَلْتُ عَنْهَا مَا کَانَتْ حَالُهَا فَقَالُوا کَانَتْ شَدِیدَةَ الْحُبِّ لِلرِّجَالِ وَ لَا تَزَالُ قَدْ وَلَدَتْ فَأَلْقَتْ وَلَدَهَا فِی التَّنُّورِ(۲).

**[ترجمه]کافی: در زمان امیرمؤمنان علیه السلام زن پاک دامنی بود که به او امّ قیان می گفتند. مردی از یاران امیرمؤمنان علیه السلام نزد او رفت و به او سلام داد ولی او را غمگین و ناراحت یافت. پرسید: چرا تو غمگین هستی؟ او گفت: کنیزی داشتم که مُرد و او را دفن کردم ولی زمین او را به خود نمی گیرد و دو بار او را به بیرون پرت کرده!. آن مرد می گوید: خدمت امیرمؤمنان علیه السلام رسیدم و او را در جریان گذاشتم. حضرت فرمود: زمین، یهودی و مسیحی را می پذیرد این زن را چه شده است چرا این گونه عذاب داده می‌شود؟ پس از آن حضرت فرمود: اگر ام قیان خاکی از قبر یک مسلمان بگیرد و بر قبر آن زن بریزد زمین آرام می گیرد. آن مرد گفت: نزد ام قیان رفتم و او را از سخن حضرت با خبر ساختم. از قبر یک مسلمان، خاکی گرفتند و بر قبر آن زن ریختند. آن زمین آرام گرفت. آن مرد گفت: حال آن زن را از عده‌ای جویا شدم، گفتند: آن زن به مردان بسیار علاقمند بوده است و همیشه فرزند غیر مشروع می آورد و او را در تنور می انداخت - . الکافی ۷: ۳۷۰ - .

**[ترجمه]

«۶۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِقُدَامَةَ بْنِ مَظْعُونٍ وَ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَشَهِدَ عَلَیْهِ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا خَصِیٌّ وَ هُوَ عَمْرٌو التَّمِیمِیُّ وَ الْآخَرُ الْمُعَلَّی بْنُ جَارُودٍ فَشَهِدَ أَحَدُهُمَا أَنَّهُ رَآهُ یَشْرَبُ وَ شَهِدَ الْآخَرُ أَنَّهُ رَآهُ یَقِیءُ الْخَمْرَ فَأَرْسَلَ عُمَرُ إِلَی أُنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِیهِمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ مَا تَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَإِنَّکَ الَّذِی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص (۳) أَنْتَ أَعْلَمُ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ أَقْضَاهَا بِالْحَقِّ فَإِنَّ هَذَیْنِ قَدِ اخْتَلَفَا فِی شَهَادَتِهِمَا قَالَ مَا اخْتَلَفَا فِی شَهَادَتِهِمَا وَ مَا قَاءَهَا حَتَّی شَرِبَهَا فَقَالَ هَلْ تَجُوزُ شَهَادَةُ الْخَصِیِّ فَقَالَ وَ مَا ذَهَابُ لِحْیَتِهِ إِلَّا کَذَهَابِ بَعْضِ أَعْضَائِهِ (۴).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: قدامه بن مظعون را به اتهام شراب خوردن نزد عمر آوردند. دو تن شهادت دادند که وی شراب نوشیده است. یکی از شهادت دهندگان عمرو تمیمی بود که خود اخته بود و دیگری معلّی بن جارود بود. یکی شهادت داد که دیده است او شراب می خورد و دیگری شهادت داد که دیده است شراب را استفراغ کرده است. عمر نزد جماعتی از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله فرستاد که در میانشان علی علیه السلام حضور داشت. وی از

امام پرسید نظرت چیست؟ زیرا رسول خدا فرمود: تو عالمترین و آگاه ترین فرد به قضاوت در میان این امت هستی. این دو تن شهادتشان مانند هم نیست باید چه کرد؟ حضرت فرمود: شهادتها مانند هم است چرا که تا چیزی خورده نشود قی نخواهد شد. آنگاه عمر پرسید: آدم اخته شهادتش پذیرفته است؟ فرمود: از بین رفتن بیضه هایش مانند از بین رفتن یکی دیگر از اعضا است و فرقی ندارد - . الکافی ۷: ۴۰۱ - .

**[ترجمه]

«۶۸»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ

ص: ۳۱۲

۱- ۱. فی الکافی: لو اخذت.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۳۷۰.

۳- ۳. فی المصدر: قال فیک رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله.

۴- ۴. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۴۰۱.

صَالِحٍ الثَّوْرِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَمَرَ قَنْبَراً أَنْ یَضْرِبَ رَجُلًا حَدّاً فَغَلِطَ قَنْبَرٌ فَزَادَ (۱) ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ فَأَقَادَهُ عَلِیٌّ علیه السلام مِنْ قَنْبَرٍ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ(۲) .

**[ترجمه]کافی: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام به قنبر دستور داد تا حد را بر فردی اجرا کند و بر او تازیانه زند. قنبر با خشونت رفتار کرد و سه تازیانه بیشتر به آن مرد زد. حضرت دستور داد تا آن فرد سه تازیانه را به قنبر زند - . الکافی ۷ :۲۶۰ - .

**[ترجمه]

«۶۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ یَحْیَی (۳) الثَّوْرِیِّ عَنْ هَیْثَمِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ أَبِی رَوْحٍ:(۴) أَنَّ امْرَأَةً تَشَبَّهَتْ بِأَمَةٍ لِرَجُلٍ وَ کَانَ ذَلِکَ لَیْلًا فَوَاقَعَهَا وَ هُوَ یَرَی أَنَّهَا جَارِیَتُهُ فَرُفِعَ إِلَی عُمَرَ فَأَرْسَلَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ اضْرِبِ الرَّجُلَ حَدّاً فِی السِّرِّ وَ اضْرِبِ الْمَرْأَةَ حَدّاً فِی الْعَلَانِیَهِ(۵).

**[ترجمه]کافی: ابی روح گوید: زنی خود را به شکل کنیز مردی در آورد و چون شب بود مرد او را نشناخت و با این فرض که کنیزش است با او همبستر شد. این قضیه را نزد عمر بردند عمر به سوی علی علیه السلام فرستاد و نظر او را جویا شد حضرت فرمود: حد را در نهان بر مرد و در عیان بر زن اجرا کنید و آنها را تازیانه زنید - . الکافی ۷: ۲۶۲ - .

**[ترجمه]

بیان

لعله إنما أمر بحد الرجل لأنه علم أنه عرفها و لم یظهر ذلک و أخفاه فلذا أمر بحده سرا.

**[ترجمه]چه بسا به این خاطر حضرت دستور داد تا مرد را هم تازیانه زنند چرا که مرد، زن را می شناخته اما تظاهر به نادانی کرده بود و به همین خاطر دستور داد تا او را در خفا زنند.

**[ترجمه]

«۷۰»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ قَالَ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ لِرَجُلٍ عَلَی عَهْدِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنِّی احْتَلَمْتُ بِأُمِّکَ فَرَفَعَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ إِنَّ هَذَا افْتَرَی عَلَیَ (۶) فَقَالَ لَهُ وَ مَا قَالَ لَکَ قَالَ زَعَمَ أَنَّهُ احْتَلَمَ بِأُمِّی فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی الْعَدْلِ إِنْ شِئْتَ أَقَمْتُهُ لَکَ فِی الشَّمْسِ فَأَجْلِدَ ظِلَّهُ فَإِنَّ الْحُلُمَ مِثْلُ الظِّلِّ وَ لَکِنَّا(۷) سَنَضْرِبُهُ حَتَّی لَا یَعُودَ یُؤْذِی الْمُسْلِمِینَ.

وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی قَالَ: ضَرَبَهُ ضَرْباً وَجِیعاً(۸).

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ وَ فِیهِ أَنَّهُ کَانَ فِی زَمَنِ أَبِی بَکْرٍ فَتَحَیَّرَ فَحَکَمَ علیه السلام بِذَلِکَ (۹).

ص: ۳۱۳

۱- ۱. فی المصدر: فغلظ قنبر فزاده.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۰.

۳- ۳. فی المصدر: محمّد بن أحمد.

۴- ۴. فی المصدر و(م) عن هیثم بن بشیر عن أبی بشیر عن أبی روح.

۵- ۵. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۲.

۶- ۶. فی المصدر: افتری علی امی.

۷- ۷. فی المصدر: و لکن.

۸- ۸. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۳.

۹- ۹. مناقب آل أبی طالب ۱: ۴۸۹.

**[ترجمه]کافی: سماعه گفت: مردی به مرد دیگری گفت: دیشب در خواب با مادرت جماع کردم و محتلم شدم. آن شخص از این سخن ناراحت شد و شکایت نزد امیرمؤمنان علیه السلام برد و گفت: این مردک بر من افترا می‌بندد. حضرت علیه السلام فرمود: چه گفته است؟ گفت: گمان کرد که در خواب با مادرم همبستر شده است. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: اگر بخواهی او را در آفتاب بر پا می‌دارم تا سایه اش را بزنی چون خواب مثل سایه است. ولی من او را خوب ادب می کنم تا دیگر مسلمانان را آزار ندهد. در روایت دیگری آمده است که حضرت ضربه شدیدی به آن مرد زد - . الکافی ۷: ۲۶۳ - .

در مناقب ابن شهر آشوب آمده که این جریان در زمان ابوبکر بود و او چون در حکم آن عاجز ماند نزد حضرت رفت و این حکم را ایشان صادر کرد - . مناقب آل ابی طالب۱: ۴۸۹ - .

**[ترجمه]

«۷۱»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلًّی بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مِرْدَاسٍ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِیرَهَ قَالَ: مَرَرْتُ بِحَبَشِیٍّ وَ هُوَ یَسْتَقِی (۱) بِالْمَدِینَهِ وَ إِذَا هُوَ أَقْطَعُ فَقُلْتُ لَهُ مَنْ قَطَعَکَ فَقَالَ قَطَعَنِی خَیْرُ النَّاسِ إِنَّا أُخِذْنَا فِی سَرِقَهٍ وَ نَحْنُ ثَمَانِیَهُ نَفَرٍ فَذُهِبَ بِنَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام فَأَقْرَرْنَا بِالسَّرِقَهِ فَقَالَ لَنَا تَعْرِفُونَ أَنَّهَا حَرَامٌ قُلْنَا نَعَمْ فَأَمَرَ بِنَا فَقُطِعَتْ أَصَابِعُنَا مِنَ الرَّاحَهِ وَ خُلِّیَتِ الْإِبْهَامُ ثُمَّ أَمَرَ بِنَا فَحُبِسْنَا فِی بَیْتٍ یُطْعِمُنَا فِیهِ السَّمْنَ وَ الْعَسَلَ حَتَّی بَرَأَتْ أَیْدِینَا فَأَخْرَجَنَا(۲) وَ کَسَانَا فَأَحْسَنَ کِسْوَتَنَا ثُمَّ قَالَ لَنَا إِنْ تَتُوبُوا وَ تَصْلُحُوا فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ یُلْحِقْکُمُ اللَّهُ بِأَیْدِیکُمْ فِی الْجَنَّهِ وَ إِنْ لَا تَفْعَلُوا یُلْحِقْکُمُ اللَّهُ بِأَیْدِیکُمْ فِی النَّارِ(۳).

**[ترجمه]کافی: حارث بن حصیره گفت: از کنار مرد حبشی که در مدینه آب می کشید و دستش قطع شده بود عبور کردم. به او گفتم: چه کسی دستت را قطع کرده است؟ گفت: بهترین مردم دستم را قطع کرده است. ما هشت نفر بودیم. در یک سرقت گیر افتادیم. ما را نزد امیرمؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام بردند. همه به سرقت اعتراف کردیم. حضرت به ما گفت: آیا می دانستید که سرقت حرام است؟ گفتیم: بله. وی دستور داد تا انگشتان ما از کف ببرند اما انگشت ابهام باقی ماند. پس از آن دستور داد تا ما را در یک خانه قرار دهند و روغن و عسل به ما خوراندند تا دست هایمان بهبود یافت. پس از آن دستور داد تا ما را آزاد کنند و بر ما لباس پوشاند و لباس های خوبی هم پوشاند. آن گاه به ما فرمود: اگر توبه کنید و عمل صالح انجام دهید برایتان بهتر است و خداوند شما را در بهشت به دست هایتان ملحق می کند در غیر این صورت خداوند شما را در جهنم به دستهایتان ملحق می کند - . الکافی ۷: ۲۶۴ - .

**[ترجمه]

«۷۲»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَضَی أَمِیرُ

الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فِی رَجُلٍ جَاءَ بِهِ رَجُلَانِ وَ قَالا إِنَّ هَذَا سَرَقَ دِرْعاً فَجَعَلَ الرَّجُلُ یُنَاشِدُهُ لَمَّا نَظَرَ فِی الْبَیِّنَهِ وَ جَعَلَ یَقُولُ وَ اللَّهِ لَوْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا قَطَعَ یَدِی أَبَداً قَالَ وَ لِمَ قَالَ یُخْبِرُهُ رَبُّهُ أَنِّی بَرِیءٌ فَیُبَرِّؤُنِی بِبَرَاءَتِی فَلَمَّا رَأَی مُنَاشَدَتَهُ إِیَّاهُ دَعَا الشَّاهِدَیْنِ وَ قَالَ اتَّقِیَا اللَّهَ وَ لَا تَقْطَعَا یَدَ الرَّجُلِ ظُلْماً وَ نَاشَدَهُمَا ثُمَّ قَالَ لِیَقْطَعْ أَحَدُکُمَا یَدَهُ وَ یُمْسِکُ الْآخَرُ یَدَهُ فَلَمَّا تَقَدَّمَا إِلَی الْمِصْطَبَّهِ(۴) لِیُقْطَعَ یَدُهُ ضَرَبَ النَّاسُ حَتَّی اخْتَلَطُوا فَلَمَّا اخْتَلَطُوا أَرْسَلَا الرَّجُلَ فِی غُمَارِ النَّاسِ (۵) حَتَّی اخْتَلَطَا بِالنَّاسِ فَجَاءَ الَّذِی شَهِدَا عَلَیْهِ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ شَهِدَ عَلَیَّ الرَّجُلَانِ ظُلْماً فَلَمَّا ضَرَبَ النَّاسُ وَ اخْتَلَطُوا

۱- ۱. فی المصدر: و هو یستسقی.

۲- ۲. فی المصدر: ثم أمر بنا فاخرجنا.

۳- ۳. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۴.

۴- ۴. المصطبه: مکان ممهد قلیل الارتفاع عن الأرض یجلس علیه.

۵- ۵. أی فی جمعهم المتکاثف.

أَرْسَلَانِی وَ فَرَّا وَ لَوْ کَانَا صَادِقَیْنِ لَمْ یُرْسِلَانِی فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ مَنْ یَدُلُّنِی عَلَی هَذَیْنِ أُنَکِّلُهُمَا(۱).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مرسلا: مثله (۲).

**[ترجمه]کافی: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام درباره مردی که دو نفر وی را آوردند و گفتند که این مرد زرهی را دزدیده است داوری کرد. آن مرد هنگامی که بینه را دید، امام را سوگند داد و گفت: به خدا سوگند! اگر رسول خدا بود هرگز دستم را قطع نمی کرد. حضرت فرمود: چرا؟ آن مرد گفت: چون خداوند وی را آگاه می ساخت که من پاک هستم و او مرا به دلیل پاکی ام تبرئه می کرد. امیرمؤنان علیه السلام چون سوگند دادن مرد را دید دو شاهد را خواست و به آنان گفت: از خدا بترسید و دست این مرد را از روی ظلم قطع نکنید و هر دوی آنها را سوگند داد. سپس فرمود: یکی از شما دست او را ببرد و دیگری دست وی را نگه دارد. ولی چون این دو نفر خواستند به جایگاه اجرای حدود بروند مردم بهم ریختند و در این هنگام آن دو شاهد، مرد را در میان جمعیت رها کردند و پا به فرار گذاشتند تا در مردم گم شدند. بعد از آن مردی که آن دو نفر علیه او شهادت داده بودند آمد و گفت: ای امیر مؤمنان، آن دو مرد بر من به ستم شهادت دادند چرا که وقتی مردم به هم ریختند مرا رها ساختند و پا به فرار گذاشتند، اگر راست می گفتند مرا رها نمی ساختند. امیرمؤنان علیه السلام فرمود: هر کس این دو شاهد را به من معرفی کند، آنان را مجازات خواهم کرد - . فروع الکافی ۷: ۲۶۴ - .

در مناقب هم به صورت مرسل مانند آن آمده است - . مناقب آل ابی طالب۱: ۵۰۹ - .

**[ترجمه]

«۷۳»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ أَخْبَرَنِی بَعْضُ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أُتِیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِرَجُلٍ وُجِدَ فِی خَرِبَةٍ وَ بِیَدِهِ سِکِّینٌ مُلَطَّخَةٌ(۳) بِالدَّمِ وَ إِذَا رَجُلٌ مَذْبُوحٌ یَتَشَحَّطُ فِی دَمِهِ (۴) فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَا تَقُولُ قَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَنَا قَتَلْتُهُ قَالَ اذْهَبُوا بِهِ فَأَقِیدُوهُ (۵) بِهِ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ لِیَقْتُلُوهُ بِهِ أَقْبَلَ رَجُلٌ مُسْرِعٌ (۶) فَقَالَ لَا تَعْجَلُوا وَ رُدُّوهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَرَدُّوهُ فَقَالَ وَ اللَّهِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا هَذَا صَاحِبُهُ أَنَا قَتَلْتُهُ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام لِلْأَوَّلِ مَا حَمَلَکَ عَلَی إِقْرَارِکَ عَلَی نَفْسِکَ (۷) فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ مَا کُنْتُ أَسْتَطِیعُ أَنْ أَقُولَ وَ قَدْ شَهِدَ عَلَیَّ أَمْثَالُ هَؤُلَاءِ الرِّجَالِ وَ أَخَذُونِی وَ بِیَدِی سِکِّینٌ مُلَطَّخَةٌ(۸) بِالدَّمِ وَ الرَّجُلُ یَتَشَحَّطُ فِی دَمِهِ وَ أَنَا قَائِمٌ عَلَیْهِ وَ خِفْتُ الضَّرْبَ فَأَقْرَرْتُ وَ أَنَا رَجُلٌ کُنْتُ ذَبَحْتُ بِجَنْبِ هَذِهِ الْخَرِبَةِ شَاةً وَ أَخَذَنِی الْبَوْلُ فَدَخَلْتُ الْخَرِبَةَ فَرَأَیْتُ الرَّجُلَ یَتَشَحَّطُ فِی دَمِهِ فَقُمْتُ مُتَعَجِّباً فَدَخَلَ عَلَیَّ هَؤُلَاءِ فَأَخَذُونِی فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام خُذُوا هَذَیْنِ فَاذْهَبُوا بِهِمَا إِلَی الْحَسَنِ وَ قُولُوا لَهُ (۹) مَا الْحُکْمُ فِیهِمَا قَالَ فَذَهَبُوا إِلَی الْحَسَنِ وَ قَصُّوا عَلَیْهِ قِصَّتَهُمَا فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام قُولُوا لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ هَذَا إِنْ کَانَ ذَبَحَ ذَلِکَ (۱۰) فَقَدْ أَحْیَا هَذَا وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ مَنْ أَحْیاها

۱- ۱. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۶۴.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۰۹.

۳- ۳. فی المصدر: ملطخ.

۴- ۴. تشحط بالدم: تضرج به. اضطرب فیه.

۵- ۵. فی المصدر: فاقتلوه به.

۶- ۶. فی المصدر: مسرعا.

۷- ۷. فی المصدر: علی نفسک و لم تفعل.

۸- ۸. فی المصدر: ملطخ.

۹- ۹. فی المصدر: و قصوا علیه قصتهما و قولوا له.

۱۰- ۱۰. فی المصدر: ذاک.

فَكَأَنَّما أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً(۱) يُخَلَّى عَنْهُمَا وَ يُخْرَجُ دِيَةُ الْمَذْبُوحِ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ (۲).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: مردی را که کاردی آلوده به خون در دست داشت در خرابه‌ای یافتند و دیدند که در آن طرف او یک نفر در خون خود می‌غلطد. او را نزد حضرت علی علیه السلام آوردند.حضرت فرمود : چه می گویی؟ گفت من او را به قتل رساندم. حضرت فرمود: او را برای قصاص ببرید. وقتی او را بردند دیدند که مردی شتابان از دور به طرف آنها آمد و گفت: در کشتن او شتاب نکنید و او را برگردانید. او را نزد حضرت برگرداندند. آن مرد در پیشگاه امیرمؤمنان علیه السلام گفت: ای امیرمؤمنان این شخص قاتل نیست من او را کشته‌ام. حضرت از اولی پرسید پس چرا تو به قتل اقرارکردی؟ گفت:ای امیرمؤمنان این مردان مرا با کارد خونی کنار جنازه خونین مقتول یافتند و علیه من شهادت دادند چگونه می توانستم انکار کنم و از کتک خوردن ترسیدم پس علیه خود اقرار کردم. من قصاب هستم و در پهلوی این خرابه گوسفندی سر بریدم. در همان وقت برای قضای حاجت به خرابه رفتم و مردی را دیدم که در خون غوطه ور شده است. در جای خود میخکوب شدم و ناگهان دیدم که این افراد مرا به اتهام قتل دستگیر کردند و اینجا آوردند. امیرمؤمنان علیه السلام فرمود : این دو تن را برای داوری نزد فرزندم حسن ببرید و داستان آنها را برایش بگویید. چنین کردند و امام حسن علیه السلام فرمود: به امیر مؤمنان بگویید اگر چه این مرد یک نفر را کشته و قاتل است اما باعث زندگانی یک نفر دیگر هم شده است همچنان که خداوند می‌فرماید: «وَ مَنْ أَحْیاها فَكَأَنَّما أَحْیَا النَّاسَ جَمِیعاً - . مائده/۳۵ - » {و

هر کس کسی را زنده بدارد چنان است که گویی تمام مردم را زنده داشته است}. به همین خاطر هر دوی آنها بخشیده شدند و دیه مقتول از بیت المال داده شد - . الکافی۷: ۲۸۹-۲۹۰ - .

**[ترجمه]

«۷۴»

کا، [الكافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً علیه السلام إِلَى الْيَمَنِ فَأَفْلَتَ فَرَسٌ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ وَ مَرَّ بِعَدَدٍ(۳) فَمَرَّ بِرَجُلٍ فَنَفَحَهُ بِرِجْلِهِ (۴) فَقَتَلَهُ فَجَاءَ أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ إِلَى الرَّجُلِ فَأَخَذُوهُ وَ رَفَعُوهُ إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام فَأَقَامَ صَاحِبُ الْفَرَسِ الْبَيِّنَةَ(۵) أَنَّ فَرَسَهُ أَفْلَتَ مِنْ دَارِهِ وَ نَفَحَ الرَّجُلَ فَأَبْطَلَ عَلِيٌّ علیه السلام دَمَ صَاحِبِهِمْ فَجَاءَ أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ مِنَ الْيَمَنِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِيّاً ظَلَمَنَا وَ أَبْطَلَ دَمَ صَاحِبِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ عَلِيّاً لَيْسَ بِظَلَّامٍ وَ لَمْ يُخْلَقْ لِلظُّلْمِ إِنَّ الْوَلَايَةَ لِعَلِيٍّ مِنْ بَعْدِي وَ الْحُكْمَ حُكْمُهُ وَ الْقَوْلَ قَوْلُهُ وَ لَا يَرُدُّ وَلَايَتَهُ وَ قَوْلَهُ وَ حُكْمَهُ إِلَّا كَافِرٌ وَ لَا يَرْضَى وَلَايَتَهُ وَ قَوْلَهُ وَ حُكْمَهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ فَلَمَّا سَمِعَ الْيَمَانِيُّونَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي عَلِيٍّ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ رَضِينَا بِحُكْمِ عَلِيٍّ وَ قَوْلِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ هُوَ تَوْبَتُكُمْ مِمَّا قُلْتُمْ (۶).

**[ترجمه]کافی: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه وآله، علی علیه السلام را برای قضاوت به یمن فرستاد. در آنجا اسب فردی فرار کرد و به هنگام تاختن درحالی که از کنار مردی می گذشت با سمش ضربه‌ای به او زد و او را به قتل رساند، اولیاء مقتول صاحب آن اسب را دستگیر کردند و نزد علی علیه السلام آوردند. صاحب اسب بینه‌ای ارائه داد

که اسبش موقعی که این فرد را به قتل رساند از نزد او فرار کرده بود به همین خاطر علی علیه السلام به نفع او رأی داد و دیه را از او ساقط کرد. اولیای مقتول به این حکم امام اعتراض کردند و یمن را ترک و شکایت خود را نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله بردند و گفتند: ای رسول خدا علی به ما ظلم کرد و دیه ما را باطل کرد. رسول خدا فرمود: علی علیه السلام اصلا ظالم نیست و برای ظلم خلق نشده است. ولایت بعد از من به علی خواهد رسید و حکم، حکم او و سخنش فصل الخطاب خواهد بود. حکم و سخن او را رد نمی‌کند مگر کافر و به ولایت و سخن او راضی نمی‌شود مگر مومن. وقتی آنها سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله را شنیدند گفتند: ای رسول خدا داوری و حکم علی را قبول کردیم آنگاه رسول خدا فرمود: این توبه شماست از آنچه پیش از این گفتید - . الکافی ۷: ۳۷۲-۳۷۳ - .

**[ترجمه]

«۷۵»

یه، [من لا یحضره الفقیه] فِی رِوَایَهِ نَضْرِ بْنِ سُوَیْدٍ یَرْفَعُهُ: أَنَّ رَجُلًا حَلَفَ أَنْ یَزِنَ فِیلًا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یُدْخِلُ الْفِیلَ سَفِینَهً ثُمَّ یَنْظُرُ إِلَی مَوْضِعِ مَبْلَغِ الْمَاءِ(۷) مِنَ السَّفِینَهِ فَیُعَلِّمُ عَلَیْهِ ثُمَّ یُخْرِجُ الْفِیلَ وَ یُلْقِی فِی السَّفِینَهِ حَدِیداً أَوْ صُفْراً أَوْ مَا شَاءَ فَإِذَا بَلَغَ الْمَوْضِعَ الَّذِی عَلَّمَ عَلَیْهِ أَخْرَجَهُ وَ وَزَنَهُ (۸).

**[ترجمه]من لا یحضره الفقیه: در روایت نضر بن سوید آمده است که شخصی سوگند یاد کرد که فیل را وزن کند. رسول... خدا صلی الله علیه و آله فرمود: فیل را داخل کشتی کنید سپس محل آب را علامت زنید آنگاه فیل را خارج کنید و به جای آن آهن، مس یا هر چیز دیگر قرار دهید هرگاه آب به مکان علامت رسید آنها را خارج و وزن کنید که وزن فیل است - . من لا یحضره الفقیه: ۳۱۹ - .

**[ترجمه]

«۷۶»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْکَاتِبِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ زَاذَانَ

ص: ۳۱۶

۱- ۱. المائده: ۳۵.

۲- ۲. فروع الکافی(الجزء السابع من الطبعه الحدیثه): ۲۸۹ و ۲۹۰.

۳- ۳. فی المصدر و(م): و مر یعدو.

۴- ۴. نفحت الدابّه الرجل: ضربته بحد حافرها.

۵- ۵. فی المصدر: البینه عند علیّ علیه السلام.

۶- ۶. فروع الكافى(الجزء السابع من الطبعه الحديثه): ۳۵۲ و ۳۵۳.

۷- ۷. فى المصدر: يبلغ الماء.

۸- ۸. من لا يحضره الفقيه: ۳۱۹.

قَالَ: اسْتَوْدَعَ رَجُلَانِ امْرَأَهً وَدِيعَهً وَ قَالا لَهَا لَا تَدْفَعِيهَا إِلَى وَاحِدٍ مِنَّا حَتَّى نَجْتَمِعَ عِنْدَكِ ثُمَّ انْطَلَقَا فَغَابَا فَجَاءَ أَحَدُهُمَا إِلَيْهَا فَقَالَ أَعْطِينِي وَدِيعَتِي فَإِنَّ صَاحِبِي قَدْ مَاتَ فَأَبَتْ حَتَّى كَثُرَ اخْتِلَافُهُ ثُمَّ أَعْطَتْهُ ثُمَّ جَاءَ الْآخَرُ فَقَالَ هَاتِي وَدِيعَتِي فَقَالَتْ أَخَذَهَا صَاحِبُكَ وَ ذَكَرَ أَنَّكَ قَدْ مِتَّ فَارْتَفَعَا إِلَى عُمَرَ فَقَالَ لَهَا عُمَرُ مَا أَرَاكِ إِلَّا وَ قَدْ ضَمِنْتِ فَقَالَتِ الْمَرْأَهُ اجْعَلْ عَلِيّاً بَيْنِي وَ بَيْنَهُ فَقَالَ عُمَرُ اقْضِ بَيْنَهُمَا فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام هَذِهِ الْوَدِيعَهُ عِنْدِي (۱) وَ قَدْ أَمَرْتُمَاهَا أَنْ لَا تَدْفَعَهَا إِلَى وَاحِدٍ مِنْكُمَا حَتَّى تَجْتَمِعَا عِنْدَهَا فَأْتِنِي بِصَاحِبِكَ فَلَمْ يُضَمِّنْهَا(۲) وَ قَالَ عليه السلام إِنَّمَا أَرَادَا أَنْ يَذْهَبَا بِمَالِ الْمَرْأَهِ(۳).

**[ترجمه]کافی: زاذان گفت: دو مرد امانتی را نزد زنی گذاشتند و به او گفتند: این امانت را تا زمانی که هر دو نفر نیامدیم به کسی از ما نده. سپس رفتند و مدتی پنهان شدند. روزی یکی از آنها آمد و گفت: امانت را به من بده دوستم مرده است. زن ابا کرد و اختلاف میان آنها بالا گرفت. در نهایت زن مجبور شد که امانت را به او بدهد. بعد از مدتی مرد دیگر آمد و امانتش را از زن طلب کرد. زن گفت: آن را دوستت گرفت و به من گفت که تو مرده ای. قضاوت نزد عمر بردند. عمر به زن گفت: تو ضامن مال هستی و باید آن را به او بدهی. زن گفت: علی را بین من و او قرار ده. عمر به علی علیه السلام فرمود: بین آنها قضاوت کن. امام به آن مرد فرمود: امانت نزد من است شما گفتید که آن را به یکی از شما تحویل ندهد مگر زمانی که دیگری هم همراه او باشد حالا برو و دوستت را نزد من آر تا امانت را به شما تحویل دهم. این گونه بود که حضرت علی علیه السلام حکم به ضمانت زن نکرد و فرمود: آن دو نفر می خواستند با فریب مال این زن را بگیرند - . الکافی ۷: ۴۲۸- ۴۲۹ - .

**[ترجمه]

«۷۷»

یه، [من لا یحضره الفقیه] رَوَى عَاصِمُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى عَهْدِ عَلِيٍّ عليه السلام جَارِيَتَانِ فَوَلَدَتَا جَمِيعاً فِي لَيْلَهٍ وَاحِدَهٍ إِحْدَاهُمَا ابْناً وَ الْأُخْرَى بِنْتاً فَعَمَدَتْ صَاحِبَهُ الِابْنَهِ فَوَضَعَتِ ابْنَتَهَا فِي الْمَهْدِ الَّذِي فِيهِ الِابْنُ وَ أَخَذَتْ أُمُّ الِابْنَهِ ابْنَهَا فَقَالَتْ صَاحِبَهُ الِابْنَهِ الِابْنُ ابْنِي وَ قَالَتْ صَاحِبَهُ الِابْنِ الِابْنُ ابْنِي فَتَحَاكَمَتَا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَمَرَ أَنْ يُوزَنَ لَبَنُهُمَا وَ قَالَ أَيَّتُهُمَا كَانَ أَثْقَلَ لَبَنُهَا فَالابْنُ لَهَا(۴).

أقول: كتب الأخبار لا سيما أصولنا الأربعه مشحونه بقضاياه صلوات الله عليه و غرائب أحكامه فلا نطيل الكلام بإيرادها هناك و سيأتي كثير منها في أبواب الفروع و الأحكام و فيما أوردناه كفايه لمن له أدنى قطره لتفضيله عليه السلام على من تقدم عليه من الجهال الذين كانوا لا يعرفون الحلال من الحرام و لا الشرك من الإسلام.

ص: ۳۱۷

۱- ۱. قال في مرآه العقول: لعل المراد عندى علمها، أو افرضوا انها عندى فلا يجوز دفعه إلّا مع حضوركما و انما ورى عليه للمصلحه، و يدلّ على جواز التوريه لامثال تلك المصالح.

۲- ۲. أي لم يحكم عليّ عليه السلام بضمان المرأه.

۳- ۳. فروع الكافي(الجزء السابع من الطبعه الحديثه.

۴- ۴. من لا يحضره الفقيه: ۳۲۰. و فيه: أيتهما كانت اثقل لبنا.

**[ترجمه]من لایحضره الفقیه: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: مردی در زمان حضرت علی علیه السلام دو کنیز داشت که هر دو در یک شب وضع حمل کردند. یکی از آنها دختر به دنیا آورد و دیگری پسر، آن کسی که دختر به دنیا آورده بود دخترش را برد و در گهوار پسر گذاشت و پسر را برداشت. اختلاف میان آنها بالا گرفت و هر دوی آنها پسر را به خود نسبت می‌داد تا اینکه قضاوت نزد حضرت علی علیه السلام بردند. فرمود: شیر هر دوی آنها را وزن کنید هر کدام سنگین‌تر بود پسر به او تعلق دارد - . من لا یحضره الفقیه: ۳۲۰ - .

می گویم: کتاب های اخبار واحادیث به ویژه کتب چهارگانه ما پر از قضاوت های حضرت علی علیه السلام و احکام شگفت انگیز او هستند در اینجا با آوردن آنها کلام را به درازا نمی‌کشیم؛ البته در بخش های فروع احکام بسیاری از آنها را خواهیم آورد. آنچه که آوردیم برای کسانی که اندک فطرتی دارند کفایت می‌کند تا حضرت را بر افراد نادانی که توانایی تشخیص حلال از حرام و شرک از اسلام را ندارند برتری دهند .

**[ترجمه]

باب ۹۸ زهده و تقواه و ورعه علیه السلام

الأخبار

«۱»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَارُونَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ زَیَّنَکَ بِزِینَهٍ لَمْ تَزَیَّنِ الْعِبَادُ(۱) بِشَیْ ءٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْهَا وَ لَا أَبْلَغَ عِنْدَهُ مِنْهَا الزُّهْدُ فِی الدُّنْیَا وَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَاکَ ذَلِکَ جَعَلَ الدُّنْیَا لَا تَنَالُ مِنْکَ شَیْئاً وَ جَعَلَ لَکَ مِنْ ذَلِکَ سِیمَاءَ تُعْرَفُ بِهَا(۲).

**[ترجمه]محاسن: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی! خداوند تو را به زینتی آراسته که بندگان را به چیزی که محبوبتر و رساتر از آن نزد خدا باشد زینت نداده است و آن زهد در دنیاست که خداوند متعال آن را به تو بخشیده چنان که دنیا را به صورتی قرار داده که از تو چیزی نمی گیرد و برای تو از این صفت چهره ای قرار داده که به آن شناخته می‌شوی. - . المحاسن: ۲۹۱ -

**[ترجمه]

«۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] مِنْ أَعْلَامِهِ علیه السلام قَوْلُهُ: وَ اعْلَمْ أَنَّ إِمَامَکُمْ قَدِ اکْتَفَی مِنْ دُنْیَاهُ بِطِمْرَیْهِ (۳) یَسُدُّ فَوْرَهَ جُوعِهِ بِقُرْصَیْهِ لَا یَطْعَمُ الْفِلْذَهَ فِی حَوْلِهِ إِلَّا فِی سته [سُنَّهِ] أُضْحِیَّهٍ(۴) وَ لَنْ تَقْدِرُوا عَلَی ذَلِکَ فَأَعِینُونِی بِوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ کَأَنِّی بِقَائِلِکُمْ یَقُولُ إِذَا کَانَ قُوتُ ابْنِ أَبِی طَالِبٍ هَذَا قَعَدَ بِهِ الضَّعْفُ عَنْ مُبَارَزَهِ الْأَقْرَانِ وَ مُنَازَعَهِ الشُّجْعَانِ وَ اللَّهِ مَا قَلَعْتُ بَابَ خَیْبَرَ بِقُوَّهٍ جَسَدَانِیَّهٍ وَ لَا بِحَرَکَهٍ غِذَائِیَّهٍ وَ لَکِنِّی أُیِّدْتُ بِقُوَّهٍ مَلَکِیَّهٍ وَ نَفْسٍ بِنُورِ بَارِئِهَا مُضِیئَهٍ(۵).

وَ مِنْهَا أَنَّ كَلَامَهُ الْوَارِدَ فِی الزُّهْدِ وَ الْمَوَاعِظِ وَ التَّذْكِيرِ وَ الزَّوَاجِرِ إِذَا فَكَّرَ فِيهِ الْمُفَكِّرُ وَ لَمْ يَدْرِ أَنَّهُ كَلَامُ عَلِيٍّ عليه السلام لَا يَشُكُّ أَنَّهُ كَلَامُ مَنْ لَا شُغُلَ لَهُ بِغَيْرِ الْعِبَادَهِ

۱- ۱. فی المصدر: لم يزين العباد.

۲- ۲. المحاسن: ۲۹۱.

۳- ۳. الطمر: الثوب الخلق.

۴- ۴. فی(م): إلا فی سنه اضحيته.

۵- ۵. مأخوذ من رسالته عليه السلام إلى عثمان بن حنيف و هو عامله على البصره. راجع النهج(عبده ط مصر) ۲: ۷۲.

وَ لَا حَظَّ لَهُ فِي غَيْرِ الزَّهَادَهِ وَ هَذِهِ مِنْ مَنَاقِبِهِ الْعَجِيبَهِ الَّتِي جَمَعَ بِهَا بَيْنَ الْأَضْدَادِ(۱)

**[ترجمه]خرائج: و از نشانه های زهد حضرت می‌توان اشاره کرد به سخن وی که فرمود: آگاه باش! امام شما از دنیای خود به دو جامه فرسوده و دو قرص نان رضایت داده است تا شدت گرسنگیش را فرو نشاند و در سال از گوشت چیزی نمی خورد مگر در سنت قربانی. بدانید که شما توانایی چنین کاری را ندارید امّا با پرهیزکاری و تلاش در عبادت مرا یاری دهید. چه بسا یکی از شما ها بگوید که اگر این قوت علی بن ابی طالب باشد در مبارزه با پهلوانان و افراد شجاع کم خواهد آورد! سوگند به خدا باب خیبر را با قدرت و نیروی جسمانی و توان غذایی بلند نکردم بلکه با نیروی آسمانی و با کمک نفسی که با نور الهی روشن شده بود از جا کندم - . از نامه او به عثمان بن حنیف گرفته شده است که کارگزار او در بصره بود. مراجعه کنید به نهج البلاغه ۲ : ۷۲ - .

هر گاه کسی در سخنان علی علیه السلام درباره زهد و پند و اندرز و یادآوری و نکوهش و چنین موضوعاتی اندیشه کند و نداند که سخن علی علیه السلام است بدون شک آنها را به کسی نسبت خواهد داد که در دنیا هیچ کاری به جز زهد و عبادت خداوند نداشته است و این از عجائب حیات علی علیه السلام است که اضداد را در خود جمع کرده است - . الخرائج و الجرائح ۲: ۵۴۲ - .

**[ترجمه]

بیان

الفلذه بالکسر القطعه من الکبد و اللحم.

**[ترجمه]الفلذه، یعنی قطعه‌ای از جگر و گوشت.

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: الْمَعْرُوفُونَ مِنَ الصَّحَابَهِ بِالْوَرَعِ عَلِيٌّ وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ عَمَّارٌ وَ الْمِقْدَادُ وَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ وَ ابْنُ عُمَرَ وَ مَعْلُومٌ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ تُوُفِّيَ وَ عَلَيْهِ لِبَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ نَيِّفٌ وَ أَرْبَعُونَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ عُمَرُ مَاتَ وَ عَلَيْهِ نَيِّفٌ وَ ثَمَانُونَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ عُثْمَانُ مَاتَ وَ عَلَيْهِ مَا لَا يُحْصَى كَثْرَةً وَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ مَاتَ وَ مَا تَرَكَ إِلَّا سَبْعَمِائَهِ دِرْهَمٍ فَضْلًا عَنْ عَطَائِهِ أَعَدَّهَا لِخَادِمٍ وَ قَدْ ثَبَتَ مِنْ زُهْدِهِ أَنَّهُ لَمْ يَحْفِلْ بِالدُّنْيَا(۲) وَ لَا بِالرِّئَاسَهِ فِيهَا دُونَ أَنِ انْعَكَفَ عَلَى غُسْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَجْهِيزِهِ وَ قَوْلُ أُولَئِكَ مِنَّا أَمِيرٌ وَ مِنْكُمْ أَمِيرٌ إِلَى أَنْ تَقَمَّصَهَا أَبُو بَكْرٍ وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ (۳) وَ قَدْ قَالَ تَعَالَى لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا(۴) الْآيَهَ وَ اجْتَمَعَتِ الْأُمَّهُ عَلَى أَنَّهُ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ وَ أَجْمَعُوا عَلَى أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ غَنِيّاً وَ كَانَ علیه السلام جَلِيَّ الصَّفْحَهِ نَقِيَّ الصَّحِيفَهِ نَاصِحَ الْجَيْبِ (۵) نَقِيَّ الذَّيْلِ عَذْبَ الْمَشْرَبِ عَفِيفَ الْمَطْلَبِ لَمْ يَتَدَنَّسْ بِحُطَامٍ وَ لَمْ يَتَلَبَّسْ بِآثَامٍ وَ قَدْ شَهِدَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِزُهْدِهِ بِقَوْلِهِ صلی الله

عليه و آله عَلِيٌّ لَا يَرْزَأُ مِنَ الدُّنْيَا وَ لَا تَرْزَأُ الدُّنْيَا مِنْهُ.

أَمَالِي الطُّوسِيِّ فِي حَدِيثِ عَمَّارٍ: يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَيَّنَكَ بِزِينَةٍ لَمْ تَزَيَّنِ الْعِبَادُ(۶) بِزِينَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْهَا زَيَّنَكَ بِالزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا وَ جَعَلَكَ لَا تَرْزَأُ مِنْهَا شَيْئاً وَ لَا تَرْزَأُ مِنْكَ شَيْئاً وَ وَهَبَ لَكَ (۷) حُبَّ الْمَسَاكِينِ فَجَعَلَكَ تَرْضَى بِهِمْ أَتْبَاعاً وَ

ص: ۳۱۹

۱- ۱. لم نجده فی الخرائج المطبوع.

۲- ۲. یقال: ما حفله و ما حفل به أی لم یبال به و لم یهتم له.

۳- ۳. سوره الحجرات: ۱۳.

۴- ۴. سوره الحشر: ۸.

۵- ۵. الصفحه: الصدر. الصحیفه: الوجه. و الناصح: الخالص.

۶- ۶. فی المصدر: لم یزین العباد.

۷- ۷. فی المصدر: و وهبک.

يَرْضَوْنَ بِكَ إِمَاماً(١).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: کسانی که از صحابه به پرهیزگاری معروف شده بودند عبارت بودند از: علی علیه السلام، ابوبکر، عمر، ابن مسعود، ابوذر، سلمان، عمار، مقداد، عثمان بن مظعون و ابن عمر. اما ابوبکر بعد از مرگش چهل هزار و اندی درهم از بیت المال مسلمین داشت. عمر هم بعد از مرگش هشتاد هزار و اندی درهم از بیت المال به جا گذاشت و عثمان فوت کرد و سرمایه‌ای بیشمار از خود به جا گذاشت. اما علی علیه السلام در حالی وفات یافت که تنها هفتصد درهم پول داشت که بعضی از آن را هم برای بخشیدن به خادم گذاشته بود. در زهد حضرت به اثبات رسیده است که وی هیچ گاه به ریاست و دنیا اهمیت نمی‌داد و در حالی که امیرمؤمنان مشغول شستن و کفن و دفن پیامبر بود آنها در سقیفه می گفتند از ما امیری و از شما هم امیری باشد و ابوبکر خلافت را به دست گرفت. و به همین جهت است که خداوند متعال می فرماید: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُم - . حجرات/١٣ - » {گرامی ترین شما باتقواترین تان است}.

همچنان که فرمود: «لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا... - . حشر/٨ - » {[این غنایم نخست] اختصاص به بینوایان مهاجری دارد که از دیارشان و اموالشان رانده شدند ...}. امت اتفاق نظر دارند که علی علیه السلام از فقرای مهاجرین بود و اجماع دارند که ابوبکر از ثروتمندان بود.

علی علیه السلام چهره‌ای نورانی، قلبی پاک، روزی‌ای حلال، دامنی پاک، مشربی گوارا و ادعائی راست و درست داشت هیچگاه متاع ناچیز دنیوی او را نیالود و جامه گناه بر تن نکرد و رسول خدا صلی الله علیه و آله به زهد او گواهی داد چنانکه فرمود: علی علیه السلام چیزی از دنیا کم نمی‌کند و دنیا چیزی از علی کم نمی‌کند.

در امالی طوسی هم از حدیث عمار آمده است: ای علی! خداوند تو را به زینتی آراسته است که هیچ یک از بندگان را به زینتی محبوب تر از آن نزد خدا نیاراسته است وآن زهد در دنیاست؛ تو را طوری قرار داده که از دنیا چیزی کم نمی‌کنی و دنیا چیزی از تو کم نمی‌کند. محبت به تهیدستان را در تو قرار داده است چنانکه تو به داشتن پیروانی چون آنان راضی شدی و آن ها نیز به داشتن امامی چون تو خشنودند - . مناقب آل ابی طالب ١: ٣٠٢، ٣٠٣ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه ما رزأنا(٢) من مالك شیئا أی ما نقصنا منه شیئا و لا أخذنا(٣).

**[ترجمه]جزری گوید: «ما رزأنا من مالك شیئا» یعنی چیزی را از آن کم نکردیم و نگرفتیم - . النهایه٢: ٧٨ - .

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] اللَّؤْلُؤِيَّانِ:(۴) قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مَا عَلِمْنَا أَحَداً كَانَ فِي هَذِهِ الْأُمَّهِ أَزْهَدَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام بَعْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله.

قُوتُ الْقُلُوبِ: قَالَ ابْنُ عُيَيْنَهَ أَزْهَدُ الصَّحَابَهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَهَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فَأَمَّا مَنْ طَغى وَ آثَرَ الْحَياهَ الدُّنْيا(۵) هُوَ عَلْقَمَهُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الدَّارِ وَ أَمَّا مَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ (۶) عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام خَافَ فَانْتَهَى عَنِ الْمَعْصِيَهِ وَ نَهَى عَنِ الْهَوَى نَفْسَهُ فَإِنَّ الْجَنَّهَ هِيَ الْمَأْوى خَاصّاً لِعَلِيٍّ علیه السلام وَ مَنْ كَانَ عَلَى مِنْهَاجِهِ هَكَذَا عَامّاً.

قَتَادَهُ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفازاً(۷) هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام سَيِّدُ مَنِ اتَّقَى عَنِ ارْتِكَابِ الْفَوَاحِشِ ثُمَّ سَاقَ التَّفْسِيرَ إِلَى قَوْلِهِ جَزاءً مِنْ رَبِّكَ (۸) لِأَهْلِ بَيْتِكَ خَاصّاً لَهُمْ وَ لِلْمُتَّقِينَ عَامّاً.

تَفْسِيرُ أَبِي يُوسُفَ يَعْقُوبَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ مُجَاهِدٍ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلالٍ وَ عُيُونٍ (۹) مَنِ اتَّقَى الذُّنُوبَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهم السلام

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۲ و ۳۰۳.

۲- ۲. بتقدیم المهمله علی المعجمه.

۳- ۳. النهایه ۲: ۷۸.

۴- ۴. کذا فی النسخ. و فی المصدر: اللؤلؤیات.

۵- ۵. سوره النازعات: ۳۷ و ۳۸.

۶- ۶. سوره النازعات: ۴۰.

۷- ۷. سوره النبأ: ۳۱.

۸- ۸. سوره النبأ: ۳۶.

۹- ۹. سوره المرسلات: ۴۱.

فِی ظِلَالٍ مِنَ الشَّجَرِ وَ الْخِیَامِ مِنَ اللُّؤْلُؤِ طُولُ کُلِّ خَیْمَهٍ مَسِیرَهُ فَرْسَخٍ فِی فَرْسَخٍ ثُمَّ سَاقَ الْحَدِیثَ إِلَی قَوْلِهِ إِنَّا کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ (۱) الْمُطِیعِینَ لِلَّهِ أَهْلَ بَیْتِ مُحَمَّدٍ فِی الْجَنَّهِ وَ جَاءَ فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِینَ اتَّقَوْا وَ الَّذِینَ هُمْ مُحْسِنُونَ (۲) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام.

الْحِلْیَهُ قَالَ سَالِمُ بْنُ الْجَعْدِ: رَأَیْتُ الْغَنَمَ تَبْعَرُ(۳) فِی بَیْتِ الْمَالِ فِی زَمَنِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام .

وَ فِیهَا عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ: کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَنْضَحُهُ وَ یُصَلِّی فِیهِ.

وَ رَوَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ حَمَّوَیْهِ الْبَصْرِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَالِمٍ الْجَحْدَرِیِّ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام أُتِیَ بِمَالٍ عِنْدَ الْمَسَاءِ فَقَالَ اقْتَسِمُوا هَذَا الْمَالَ فَقَالُوا قَدْ أَمْسَیْنَا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَأَخِّرْهُ إِلَی غَدٍ فَقَالَ لَهُمْ تَقْبَلُونَ (۴) لِی أَنْ أَعِیشَ إِلَی غَدٍ قَالُوا مَا ذَا بِأَیْدِینَا فَقَالَ لَا تُؤَخِّرُوهُ حَتَّی تَقْسِمُوهُ.

وَ یُرْوَی: أَنَّهُ کَانَ یَأْتِی عَلَیْهِ وَقْتٌ لَا یَکُونُ عِنْدَهُ قِیمَهُ ثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ یَشْتَرِی بِهَا إِزَاراً وَ مَا یَحْتَاجُ إِلَیْهِ ثُمَّ یَقْسِمُ کُلَّ مَا فِی بَیْتِ الْمَالِ عَلَی النَّاسِ ثُمَّ یُصَلِّی فِیهِ فَیَقُولُ (۵) الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَخْرَجَنِی مِنْهُ کَمَا دَخَلْتُهُ.

وَ رَوَی أَبُو جَعْفَرٍ الطُّوسِیُّ: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قِیلَ لَهُ أَعْطِ هَذِهِ الْأَمْوَالَ لِمَنْ یُخَافُ عَلَیْهِ مِنَ النَّاسِ وَ فِرَارُهُ إِلَی مُعَاوِیَهَ فَقَالَ علیه السلام أَ تَأْمُرُونِّی أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ لَا وَ اللَّهِ لَا أَفْعَلُ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ وَ مَا لَاحَ فِی السَّمَاءِ نَجْمٌ وَ اللَّهِ لَوْ کَانَ مَالُهُمْ لِی (۶) لَوَاسَیْتُ بَیْنَهُمْ وَ کَیْفَ وَ إِنَّمَا هُوَ أَمْوَالُهُمْ

۱- ۱. سوره المرسلات: ۴۴.

۲- ۲. سوره النحل: ۱۲۸.

۳- ۳. بعر و تبعر: أخرج ما فیه من البعر، و هو رجیع ذات الخف و الظلف.

۴- ۴. أی تضمنون.

۵- ۵. فی المصدر: و یقول.

۶- ۶. فی المصدر: و اللّه لو کان مالهم مالی.

وَ أَتِیَ إِلَیْهِ بِمَالٍ فَکَوَّمَ کُومَهً مِنْ ذَهَبٍ وَ کُومَهً مِنْ فِضَّهٍ وَ قَالَ یَا صَفْرَاءُ اصْفَرِّی یَا بَیْضَاءُ ابْیَضِّی وَ غُرِّی غَیْرِی

هَذَا جَنَایَ وَ خِیَارُهُ فِیهِ**وَ کُلُّ جَانٍ یَدُهُ إِلَی فِیهِ

الْبَاقِرُ علیه السلام فِی خَبَرٍ: وَ لَقَدْ وَلِیَ خَمْسَ سِنِینَ وَ مَا وَضَعَ آجُرَّهً عَلَی آجُرَّهٍ وَ لَا لَبِنَهً عَلَی لَبِنَهٍ وَ لَا أَقْطَعَ قَطِیعاً وَ لَا أَوْرَثَ بَیْضَاءَ وَ لَا حَمْرَاءَ(۱).

ابْنُ بَطَّهَ عَنْ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ: أَنَّ عَیْناً نَبَعَتْ فِی بَعْضِ مَالِهِ فَبُشِّرَ بِذَلِکَ فَقَالَ علیه السلام بَشِّرِ الْوَارِثَ وَ سَمَّاهَا عَیْنَ یَنْبُعَ.

الْفَائِقُ عَنِ الزَّمَخْشَرِیِّ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام اشْتَرَی قَمِیصاً فَقَطَعَ مَا فَضَلَ عَنْ أَصَابِعِهِ ثُمَّ قَالَ لِلرَّجُلِ حُصْهُ أَیْ خِطْ کَفَافَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: عمر بن عبدالعزیز گفت: در این امت بعد از رسول خدا کسی را زاهدتر از علی بن ابی طالب نیافتیم.

قوت القلوب: ابن عیینه گفت: زاهدترین صحابه رسول خدا علی بن ابی طالب بود.

علقمه بن حارث بن عبدالدار گفت: ابن عباس گفت: منظور از این دو آیه: « فَأَمَّا مَنْ طَغی وَ آثَرَ الْحَیاهَ الدُّنْیا - . نازعات/،۳۷ ۳۸ - »{ اما هر که طغیان کرد و زندگی پست دنیا را برگزید} علقمه بن حارث است اما این آیه: «وَ أَمَّا مَنْ خافَ مَقامَ رَبِّه - .نازعات/۴۰ - »{و اما کسی که از ایستادن در برابر پروردگارش هراسید} منظور آن علی بن ابی طالب است که از خداوند ترسید و از معصیت دست شست و نفس خود را از هوس بازداشت. « فَإِنَّ الْجَنَّهَ هِیَ الْمَأْوی - .نازعات/۴۱ - »{ پس جایگاه او همان بهشت است} به صورت خاص منظور علی علیه السلام و به صورت عام کسانی هستند که راه او را در پیش گرفته‌اند.

ابن عباس درباره این آیه: «إِنَّ لِلْمُتَّقِینَ مَفازا - . النبا/۳۱ - »{مسلما پرهیزگاران را رستگاری است}گفت: منظور علی بن ابی طالب است که سرور دوری گزیده‌گان از فواحش و پلیدیها است. سپس تفسیرش را ادامه داد تا به «جَزاءً مِنْ رَبِّک - .النبأ/۳۶ - »{پاداشی از پروردگارت}رسید و گفت: منظور اهل بیتت به طور خاص و تقوا پیشه گان به طور عام است.

تفسیر ابی یوسف: از ابن عباس آورد که درباره آیه: «إِنَّ الْمُتَّقِینَ فِی ظِلالٍ وَ عُیُون - . مرسلات/۴۱ - »{اهل تقوا در زیر سایه ها و بر کنار چشمه سارانند}گفت: کسی که از گناهان دوری کند علی بن ابی طالب و حسن و حسین علیهم السلام هستند که در سایه درختان و خیمه‌هایی از مروارید قرار می‌گیرند. طول هر خیمه مسیر یک فرسخ در یک فرسخ است. سپس سخنش را ادامه داد تا اینکه به «إِنَّا کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِین - .مرسلات/۴۴ - » رسید و گفت: منظور از (المحسنین) طاعت پیشه گان الهی هستند که همانا اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله هستند که در بهشت پاداش داده می‌شوند.

ابن عباس همچنین درباره آیه: «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِینَ اتَّقَوْا وَ الَّذِینَ هُمْ مُحْسِنُون - . نحل/۱۲۸ - »{ در حقیقت خدا با کسانی است که پروا داشته اند و [با] کسانی [است] که آنها نیکوکارند}گفت که منظور از «محسنون» علی بن ابی طالب است.

الحلیه: سالم بن جعد گفت: در زمان علی گوسفندان را در بیت المال دیدم که پشگل می‌انداختند .

و در آن از شعبی آمده است که گفت: علی را می‌دیدم که بیت المال را آب پاشی می کرد و در آنجا نماز می‌خواند.

سالم جحدری گفت: علی علیه السلام را دیدم که شب هنگام مالی را برای او آوردند. حضرت به ماموران بیت المال دستور داد تا این مال را میان مردم تقسیم کنند. اما آنها گفتند: ای امیرمؤمنان شب شده است اجازه بدهید فردا تقسیم می کنیم. حضرت فرمود: برایم تضمین می کنید که تا فردا زنده باشم. گفتند: به دست ما نیست. آنگاه فرمود: پس آن را تقسیم کنید و به تاخیر میندازید.

آمده است که گاهی اوقات حضرت حتی سه درهم نداشت تا با آن لنگی را یا چیزی را که به آن احتیاج داشت بخرد. وی تمام آنچه را که در بیت المال وجود داشت در میان مردم تقسیم می کرد و در آنجا نماز می‌خواند و می‌فرمود: سپاس خدائی را که مرا از آن خارج کرد همچنان که داخل در آن شدم.

ابو جعفر طوسی روایت کرد: به امیرمؤمنان علیه السلام گفته شد: این اموال را به کسی بخشش کن که بیم مخالفت یا پیوستن او به معاویه می رود. امیرمؤمنان علیه السّلام فرمود: مرا فرمان می دهید که پیروزی را با ستم طلب کنم؟ به خدا سوگند تا زمانی که خورشید طلوع کند و ستاره‌ای در آسمان بتابد این کار را نخواهم کرد! سوگند به خدا اگر مال مسلمانان از خودم بود نیز همگان را برابر می داشتم تا چه رسد به اینکه مال تنها متعلق به خود آنها باشد.

دو جوال پر از طلا ونقره نزد علی علیه السلام آورده شد، ایشان فرمود: ای زرد، زرد شو و ای سفید، سفید شو و غیر مرا فریب بده.

– این است میوه چیده من و بهترینش در آن است. این درحالی است که هر چیننده‌ای دستش به دهانش است.

امام محمد باقر علیه السلام فرمود: علی علیه السلام در پنج سالی که حکومت کرد نه آجری بر آجری گذاشت و نه خشتی بر خشتی نهاد و نه زمین زراعتی را گرفت و نه طلا و نقره ای به جا گذاشت .

ابن بته از سفیان ثوری آورده است: چشمه‌ای در بخشی از زمین امام علیه السلام جوشید و آن را به ایشان مژده دادند حضرت فرمود: وارث آن را مژده دهید و آن را (عین ینبع) نامید.

کتاب فائق از زمخشری آورده است: علی علیه السلام پیراهنی را خرید و اضافه‌های آستین آن از انگشتانش را برید و به خیاط فرمود: درزهایش را ببند – . مناقب آل ابی طالب ۱: ۳۰۳-۳۰۴ – .

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری بعد ذکر الحدیث أی خط کفافه حاص الثوب یحوصه حوصا إذا خاطه (۳).

**[ترجمه]جزری بعد از ذکر حدیث گفت: یعنی درزهای آن را بدوز. «حاص الثوب» یعنی آن را دوخت - . النهایه ۱: ۲۷۱ -
.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب خِصَالُ الْكَمَالِ عَنْ أَبِی الْجَيْشِ الْبَلْخِيِّ: أَنَّهُ اجْتَازَ بِسُوقِ الْكُوفَهِ فَتَعَلَّقَ بِهِ كُرْسِيٌّ فَتَخَرَّقَ قَمِيصُهُ فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ جَاءَ بِهِ إِلَى الْخَيَّاطِينَ فَقَالَ خِيطُوا لِی ذَا بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ.

الْأَشْعَثُ الْعَبْدِيُّ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيّاً اغْتَسَلَ فِی الْفُرَاتِ يَوْمَ جُمُعَهٍ ثُمَّ ابْتَاعَ قَمِيصاً كَرَابِيسَ بِثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ الْجُمُعَهَ وَ مَا خِيطَ جُرُبَّانُهُ بَعْدُ(۴).

عَنْ شُبَيْكَهَ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَأْتَزِرُ فَوْقَ سُرَّتِهِ وَ يَرْفَعُ إِزَارَهُ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ.

الصَّادِقُ علیه السلام: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام يَلْبَسُ الْقَمِيصَ الزَّابِيَّ ثُمَّ يَمُدُّ يَدَهُ فَيَقْطَعُ مَعَ أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ وَ فِی حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهُذَيْلِ كَانَ إِذَا مَدَّهُ بَلَغَ الظُّفُرَ وَ إِذَا أَرْسَلَهُ

ص: ۳۲۲

۱- ۱. فی المصدر: بیضا و لا حمرا.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۳ و ۳۰۴.

۳- ۳. النهایه ۱: ۲۷۱.

۴- ۴. جربان القمیص: طوقه.

كَانَ مَعَ نِصْفِ الذِّرَاعِ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: در الخصال الکمال آمده است: علی علیه السلام در بازار کوفه راه می‌رفت که صندلی به جامه او گیر کرد و آن را سوراخ کرد. حضرت با دستش مکان سوراخ شدگی را گرفت و نزد خیاطان آورد و فرمود: این را پینه بزنید؛ خداوند به کارتان برکت دهد.

اشعث عبدی گفت: علی علیه السلام را روز جمعه دیدم که در فرات خود را می‌شست. سپس جامه ای کرباسی را به سه درهم خرید و بر مردم نماز خواند در حالی که هنوز گریبان آن را ندوخته بود.

شبیکه گفت: امیرمؤمنان علیه السلام را دیدم که لنگش را بالای نافش می‌بست و آن را تا نصف ساقش بالا می آورد.

امام صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام پیراهن زابی می‌پوشید سپس آن را می کشید و اضافه اطرف انگشتانش را قطع می کرد. در حدیث عبدالله بن هذیل هم آمده که گفت: وقتی آن را می کشید به ناخن هایش می رسید و وقتی رها می کرد تا ساعد بالا می‌رفت - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۳۰۴ - .

**[ترجمه]

بیان

الزاب بلد بالأندلس أو کوره و نهر بالموصل و نهر بإربل و نهر بین سوراء و واسط.

**[ترجمه]«الزاب» شهری در اندلس است یا دهستان و یا رودخانه‌ای در موصل است و یا اینکه رودخانه‌ای در اربل و یا نهری بین سوراء و واسط است .

**[ترجمه]

«۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَلِيُّ بْنُ رَبِيعَهَ: رَأَيْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَأْتَزِرُ فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ ثِيَاباً فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ وَ أَيُّ ثَوْبٍ أَسْتَرُ مِنْهُ لِلْعَوْرَهِ وَ لَا أَنْشَفُ لِلْعَرَقِ (۲).

وَ فِي فَضَائِلِ أَحْمَدَ: رُئِيَ عَلَى عَلِيٍّ علیه السلام إِزَارٌ غَلِيظٌ اشْتَرَاهُ بِخَمْسَهِ دَرَاهِمَ وَ رُئِيَ عَلَيْهِ إِزَارٌ مَرْقُوعٌ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ علیه السلام يَقْتَدِي بِهِ الْمُؤْمِنُونَ وَ يَخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُ وَ تَذِلُّ بِهِ النَّفْسُ وَ يَقْصِدُ بِهِ الْمُبَالِغُ.

وَ فِي رِوَايَهٍ: أَشْبَهُ بِشِعَارِ الصَّالِحِينَ.

وَ فِي رِوَايَهٍ: أَحْصَنُ لِفَرْجِي.

وَ فِی رِوَایَهٍ: هَذَا أَبْعَدُ لِی مِنَ الْکِبْرِ وَ أَجْدَرُ أَنْ یَقْتَدِیَ بِهِ الْمُسْلِمُ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ: أَنَّهُ قَالَ الْجَعْدِیُّ بْنُ نَعْجَهَ الْخَارِجِیُّ اتَّقِ اللَّهَ یَا عَلِیُّ إِنَّکَ مَیِّتٌ قَالَ بَلْ وَ اللَّهِ قَتْلًا ضَرْبَهً عَلَی هَذَا قَضَاءً مَقْضِیّاً وَ عَهْداً مَعْهُوداً وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَری وَ کَانَ کُمُّهُ لَا یُجَاوِزُ أَصَابِعَهُ وَ یَقُولُ لَیْسَ لِلْکُمَّیْنِ عَلَی الْیَدَیْنِ فَضْلٌ وَ نَظَرَ إِلَی فَقِیرٍ انْخَرَقَ کُمُّ ثَوْبِهِ فَخَرَقَ کُمَّ قَمِیصِهِ وَ أَلْقَاهُ إِلَیْهِ.

أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام : مَا کَانَ لَنَا إِلَّا إِهَابُ (۳) کَبْشٍ أَبِیتُ مَعَ فَاطِمَهَ بِاللَّیْلِ وَ نَعْلِفُ عَلَیْهَا النَّاضِحَ بِالنَّهَارِ(۴).

مُسْنَدُ الْمَوْصِلِیِّ الشَّعْبِیِّ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: مَا کَانَ لَیْلَهَ أُهْدِیَ لِی فَاطِمَهُ علیها السلام شَیْ ءٌ یُنَامُ عَلَیْهِ إِلَّا جِلْدُ کَبْشٍ وَ اشْتَرَی علیه السلام ثَوْباً فَأَعْجَبَهُ فَتَصَدَّقَ بِهِ.

الْغَزَّالِیُّ فِی الْإِحْیَاءِ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَمْتَنِعُ مِنْ بَیْتِ الْمَالِ حَتَّی

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۴.

۲- ۲. نشف الثوب العرق: شربه. و فی المصدر: و أنشف للعرق.

۳- ۳. الاهاب: الجلد أو ما لم یدبغ منه.

۴- ۴. الناضح: البعیر یستقی علیه.

يَبِيعُ سَيْفَهُ وَ لَا يَكُونُ لَهُ إِلَّا قَمِيصٌ وَاحِدٌ فِي وَقْتِ الْغَسْلِ لَا يَجِدُ غَيْرَهُ وَ رَأَى عَقِيلُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْخَوْلَانِيُّ عَلِيّاً عليه السلام جَالِساً عَلَى بَرْذَعَةِ(۱) حِمَارٍ مُبْتَلَّةٍ فَقَالَ لِأَهْلِهِ فِي ذَلِكَ فَقَالَتْ لَا تَلُومُنِي فَوَ اللَّهِ مَا يَرَى شَيْئاً يُنْكِرُهُ إِلَّا أَخَذَهُ فَطَرَحَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ.

فَضَائِلُ أَحْمَدَ قَالَ زَيْدُ بْنُ مِحْجَنٍ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: مَنْ يَشْتَرِي سَيْفِي هَذَا فَوَ اللَّهِ لَوْ كَانَ عِنْدِي ثَمَنُ إِزَارٍ مَا بِعْتُهُ.

الْأَصْبَغُ وَ أَبُو مَسْعَدَةَ وَ الْبَاقِرُ عليه السلام: أَنَّهُ أَتَى الْبَزَّازِينَ فَقَالَ لِرَجُلٍ بِعْنِي ثَوْبَيْنِ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عِنْدِي حَاجَتُكَ فَلَمَّا عَرَفَهُ مَضَى عَنْهُ فَوَقَفَ عَلَى غُلَامٍ فَأَخَذَ ثَوْبَيْنِ أَحَدُهُمَا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمَ وَ الْآخَرُ بِدِرْهَمَيْنِ فَقَالَ يَا قَنْبَرُ خُذِ الَّذِي بِثَلَاثَةٍ فَقَالَ أَنْتَ أَوْلَى بِهِ تَصْعَدُ الْمِنْبَرَ وَ تَخْطُبُ النَّاسَ فَقَالَ وَ أَنْتَ شَابٌّ وَ لَكَ شِرَّةُ الشَّبَابِ وَ أَنَا أَسْتَحْيِي مِنْ رَبِّي أَنْ أَتَفَضَّلَ عَلَيْكَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ أَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَ أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ فَلَمَّا لَبِسَ الْقَمِيصَ مَدَّ كُمَّ الْقَمِيصِ فَأَمَرَ بِقَطْعِهِ وَ اتِّخَاذِهِ قَلَانِسَ لِلْفُقَرَاءِ فَقَالَ الْغُلَامُ هَلُمَّ أَكُفَّهُ قَالَ دَعْهُ كَمَا هُوَ فَإِنَّ الْأَمْرَ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَ أَبُو الْغُلَامِ فَقَالَ إِنَّ ابْنِي لَمْ يَعْرِفْكَ وَ هَذَانِ دِرْهَمَانِ رَبِحَهُمَا فَقَالَ مَا كُنْتُ لِأَفْعَلَ قَدْ مَاكَسْتُ وَ مَاكَسَنِي (۲) وَ اتَّفَقْنَا عَلَى رِضًى رَوَاهُ أَحْمَدُ فِي الْفَضَائِلِ.

عَلِيُّ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: خَرَجَ ابْنٌ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ عَلِيٌّ فِي الرَّحْبَةِ وَ عَلَيْهِ قَمِيصُ خَزٍّ وَ طَوْقٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ ابْنِي هَذَا قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَدَعَاهُ فَشَقَّهُ عَلَيْهِ وَ أَخَذَ الطَّوْقَ مِنْهُ فَجَعَلَهُ قِطَعاً قِطَعاً.

عَمْرُو بْنُ نَعْجَةَ السَّكُونِيُّ قَالَ: أُتِيَ عَلِيٌّ عليه السلام بِدَابَّةٍ دِهْقَانٍ لِيَرْكَبَهَا فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ فَلَمَّا وَضَعَ يَدَهُ عَلَى الْقَرَبُوسِ زَلَّتْ يَدُهُ مِنَ

۱- ۱. البرذعه و البردعه: کساء یلقی علی ظهر الدابّه.

۲- ۲. ماکسه: استحطه الثمن و استنقصه اياه.

الضَّفَّهِ(۱) فَقَالَ أَ دِيبَاجٌ هِيَ قَالَ نَعَمْ فَلَمْ يَرْكَبْ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: علی بن ربیعه گفت: علی علیه السلام را دیدم که لنگی پوشیده بود. پیراهنی را هم بر تن او دیدم در این باره از او سؤال کردم فرمود: چه لباسی برای عورت، پوشاننده تر و برای عرق، خنک‌کننده‌تر از این است.

در فضائل احمد آمده است: علی علیه السلام با لنگی خشن که آن را با پنج درهم خریده بود و با پیراهنی پینه زده شده دیده شد. از او در این باره سؤال شد؟ فرمود: این لباسی است که مؤمنان از آن پیروی می‌کنند، دل بر آن خاشع و نفس ذلیل می‌شود و فرد به هدفش می‌رسد. در روایت دیگری آمده است که شبیه ترین لباس به جامه - زیر پیراهن - صالحان است. در روایتی دیگر: عورتم را می‌پوشاند. در روایتی دیگر: مرا از غرور دور می‌کند و شایسته است که فرد مسلمان به آن اقتدا کند.

در مسند احمد آمده است که یکی از خوارج به علی علیه السلام گفت: از خدا بترس ای علی! تو می‌میری. علی علیه السلام فرمود: بلکه با ضربه شمشیر به اینجا کشته می‌شوم و این تقدیر حتمی و گریزناپذیر از جانب پرودگار است. «وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَری». احمد گفت: آستین امیرمؤمنان علیه السلام از انگشتانش عبور نمی کرد و می‌گفت: آستین‌ها نباید از دست ها اضافه تر باشند. حضرت چشمش به فقیری افتاد که آستینش پاره شده بود حضرت آستین خود را پاره کرد و به او داد.

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ما در خانه تنها پوست دباغی شده گوسفندی داشتیم که شبها من و فاطمه بر روی آن می خوابیدم و صبحها بر روی آن به شتر آب کش علوفه می‌دادیم.

در مسند موصلی آمده است که حضرت علی علیه السلام فرمود: آن شبی که فاطمه به من عطا شد چیزی برای خوابیدن نداشتیم جز پوست دباغی شده گوسفند.

امیرمؤمنان علیه السلام پیراهنی را خرید و در نظرش زیبا بود، پس آن را صدقه داد.

غزالی در احیاء علوم الدین می‌گوید: علی از مال بیت المال خوداری می کرد تا جایی که شمشیرش را می فروخت و به هنگام حمام رفتن تنها یک پیراهن داشت و بیشتر از آن نداشت. عقیل بن عبدالرحمان خولانی علی را دید که بر روی پالان خیس الاغی نشسته است. در این باره از همسرش پرسید؛ جواب داد: مرا سرزنش نکنید به خدا سوگند هیچ چیزی را نمی‌بیند که آن را نشناسد مگر اینکه آن را می‌گیرد و به بیت المال می اندازد.

فضائل احمد: زید بن محجن گفت: علی علیه السلام فرمود: چه کسی این شمشیر مرا می‌خرد؟ به خدا سوگند اگر پول خرید لنگی را داشتم آن را نمی‌فروختم.

اصبغ و ابو مسعده و امام محمد باقر علیه السلام آورده‌اند که حضرت علی علیه السلام به بازار بزازها رفت و به یکی از آنها گفت: دو پیراهن به من بده، مرد گفت: ای امیرمؤمنان آنچه را که می‌خواهی دارم. حضرت وقتی فهمید که فروشنده او را شناخت از او چیزی نخرید. آنگاه نزد جوانی رفت و دو پیراهن را یکی با سه درهم و دیگری با دو درهم خرید و به قنبر غلامش گفت: ای قنبر تو این سه درهمی را بپوش. قنبر گفت: ای امیرمؤمنان شما شایسته تر به آن هستی چرا که بر منبر می...

روی و برای مردم خطبه می‌خوانی. حضرت فرمود: تو هم جوان هستی و غرور جوانی داری وانگهی از پروردگارم شرم می‌کنم که خود را بر تو برتر دارم. از رسول خدا شنیدیم که فرمود: بپوشانید بردگان را از چیزی که خود می‌پوشید و غذا دهید آنها را از چیزی که خود می‌خورید. زمانی که حضرت پیراهن را پوشید آستین‌های آن را کشید و دستور داد تا اضافه آن را قطع کند و از آن سرپوش برای فقیران درست کند. جوان پس از قطع آن گفت اجازه دهید آن را بدوزم. فرمود: به همان حال رهایش کن که وقت سریع تر از اینها می گذرد. وقتی حضرت به خانه برگشت پدر فروشنده به خدمتش رسید و گفت: ای امیرمؤمنان پسرم شما را نشناخت. این دو درهم سودی است که از فروش پیراهنها به دست آوردیم. حضرت علیه السلام فرمود: اصلا آن را قبول نمی‌کنم چرا که ما با هم بر سر قیمت چانه زدیم و با توافق به این قیمت رسیدیم. احمد در فضائل آن را روایت کرده است.

علی بن عمران گفت: علی علیه السلام در رحبه بود و پسری از حسن علیه السلام بیرون رفت در حالی که پیراهنی از خز و حلقه ای از طلا به گردن داشت. علی علیه السلام پرسید: این فرزند من است؟! گفتند: آری، حضرت او را بخواند و پیراهن را بر تنش پاره کرد و حلقه را از گردنش در آورد و قطعه قطعه نمود .

عمرو بن نعجه سکونی گفت: چهارپای دهقانی را برای امیرمؤمنان علیه السلام آوردند وقتی پایش را در رکاب گذاشت فرمود: (بسم الله) و وقتی دستش را به زین گرفت دستش از اطراف آن لیز خورد، فرمود: آیا از ابریشم است؟ گفت: بله، حضرت دیگر سوار نشد - . مناقب آل ابی طالب۱: ۳۰۴، ۳۰۵ - .

**[ترجمه]

بیان

الضفه بالفتح و الکسر الجانب.

**[ترجمه]«الضفه» با فتحه و کسره ضاء به معنای جانب واطراف است.

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْإِحْيَاءُ عَنِ الْغَزَّالِيِّ: أَنَّهُ كَانَ لَهُ سَوِيقٌ فِي إِنَاءٍ مَخْتُوم يَشْرَبُ مِنْهُ فَقِيلَ لَهُ أَ تَفْعَلُ هَذَا بِالْعِرَاقِ مَعَ كَثْرَةِ طَعَامِهِ فَقَالَ أَمَا إِنِّي لَا أَخْتِمُهُ بُخْلًا بِهِ وَ لَكِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُجْعَلَ فِيهِ مَا لَيْسَ مِنْهُ وَ أَكْرَهُ أَنْ يُدْخَلَ بَطْنِي غَيْرُ طَيِّبٍ.

مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ علیه السلام لَا يَأْكُلُ مِمَّا هُنَا حَتَّى يُؤْتَى بِهِ مِنْ ثَمَّ يَعْنِي الْحِجَازَ.

الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: دَخَلْتُ بِلَادَكُمْ بِأَشْمَالِي هَذِهِ وَ رِحْلَتِي وَ رَاحِلَتِي هَا هِيَ فَإِنْ أَنَا خَرَجْتُ مِنْ بِلَادِكُمْ بِغَيْرِ مَا دَخَلْتُ فَإِنَّنِي مِنَ الْخَائِنِينَ.

وَ فِی رِوَایَهٍ: یَا أَهْلَ الْبَصْرَهِ مَا تَنْقِمُونَ مِنِّی إِنَّ هَذَا لَمِنْ غَزْلِ أَهْلِی وَ أَشَارَ إِلَی قَمِیصِهِ وَ تَرَصَّدَ غَدَاءَهُ عَمْرُو بْنُ حُرَیْثٍ فَأَتَتْ فِضَّهُ بِجِرَابٍ (۳) مَخْتُومٍ فَأَخْرَجَ مِنْهُ خُبْزاً مُتَغَیِّراً خَشِناً فَقَالَ عَمْرٌو یَا فِضَّهُ لَوْ نَخَلْتِ هَذَا الدَّقِیقَ وَ طَیَّبْتِیهِ قَالَتْ کُنْتُ أَفْعَلُ فَنَهَانِی وَ کُنْتُ أَضَعُ فِی جِرَابِهِ طَعَاماً طَیِّباً فَخَتَمَ جِرَابَهُ ثُمَّ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَتَّهُ فِی قَصْعَهٍ وَ صَبَّ عَلَیْهِ الْمَاءَ ثُمَّ ذَرَّ عَلَیْهِ الْمِلْحَ وَ حَسَرَ عَنْ ذِرَاعِهِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ یَا عَمْرُو لَقَدْ حَانَتْ هَذِهِ وَ مَدَّ یَدَهُ إِلَی مَحَاسِنِهِ وَ خَسِرَتْ هَذِهِ إِنْ أُدْخِلُهَا النَّارَ مِنْ أَجْلِ الطَّعَامِ وَ هَذَا یُجْزِینِی وَ رَآهُ عَدِیُّ بْنُ حَاتِمٍ وَ بَیْنَ یَدَیْهِ شَنَّهٌ(۴) فِیهَا قَرَاحُ مَاءٍ وَ کِسَرَاتٌ مِنْ خُبْزِ شَعِیرٍ وَ مِلْحٌ فَقَالَ إِنِّی لَا أَرَی لَکَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَتَظَلُّ نَهَارَکَ طَاوِیاً مُجَاهِداً وَ بِاللَّیْلِ سَاهِراً مُکَابِداً ثُمَّ یَکُونَ هَذَا فُطُورَکَ فَقَالَ علیه السلام:

عَلِّلِ النَّفْسَ بِالْقُنُوعِ وَ إِلَّا**طَلَبَتْ مِنْکَ فَوْقَ مَا یَکْفِیهَا

۱- ۱. الصحیح کما فی المصدر« الصفه» بالصاد المهمله، و صفه السرج أو الرحل: ما غشی به ما بین القربوسین و هما مقدمه و مؤخره.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۴ و ۳۰۵.

۳- ۳. الجراب: وعاء من جلد.

۴- ۴. الشنه: القربه الخلق الصغیره.

وَ قَالَ سُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ عِيدٍ فَإِذَا عِنْدَهُ فَاثُورٌ عَلَيْهِ خُبْزُ السَّمْرَاءِ وَ صفحه [صَحْفَةٌ] فِيهَا خَطِيفَةٌ وَ مِلْبَنَةٌ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمُ عِيدٍ وَ خَطِيفَةٌ فَقَالَ إِنَّمَا هَذَا عِيدُ مَنْ غُفِرَ لَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: در احیاء علوم الدین غزالی آمده است که حضرت امیرمؤمنان علیه السلام مقداری قاووت در ظرفی سر به مهره داشت که از آن می‌نوشید شخصی گفت: ای امیر مؤمنان در شهری پر طعام و پر نعمت چون عراق درِ انبان را مهر کرده اید؟ حضرت فرمود: بدان که در آن را از روی بخل نبسته‌ام بلکه به این خاطر است که دوست ندارم در آن چیزی ریخته شود که از آن نیست. و دوست ندارم تناول نمایم مگر چیزی را که بدانم حلال است.

از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: علی علیه السلام از چیزهایی که در اینجا بود نمی خورد مگر آنکه برای او از حجاز خوراکی می‌آوردند.

اصبغ بن نباته گفت: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: ای اهل بصره! وارد شدم به سرزمین شما با عبا و پالان و مرکبم که آنجاست اگر به غیر از این ها از سرزمین شما خارج شدم بدانید که خائن هستم. در روایت دیگری آمده است که فرمود: ای بصریان برای چه از من انتقام می گیرید و کینه به دل دارید حتی این هم - اشاره کرد به پیراهنش - از بافته همسرم است.

عمرو بن حریث مترصد بود تا غذای حضرت را بشناسد. پس فضه انبان در بسته ای آورد و علی از آن نان رنگ برگشته درشتی بیرون آورد. عمرو گفت: ای فضه! آیا بهتر نبود که سبوس این آرد را می گرفتی و آن را پاکیزه تر می پختی؟ گفت: پیشتر چنین می کردم ولی حضرت مرا از آن منع کرد. در انبان خوراک پاکیزه و لذیذ می گذاشتم واو بر سر انبان مهر نهاد. سپس امیرمؤمنان نان را در کاسه ای خرد کرد و بر روی آن آب ریخت و اندکی نمک افشاند و آستین را بالا زد و چون از خوردن فارغ شد، فرمود: ای عمرو! وقت این رسیده است- و با دست اشاره به محاسن خود کرد - و چه زیانی بالاتر از اینکه برای شکم آن را وارد آتش کنم. همین خوراک مرا بس است.

عدی بن حاتم حضرت را دید که در جلویش مشک کهنه ای بود که در آن آب تازه ای وجود داشت و در کنار آن تکه‌های از نان جو و نمک بود، عدی گفت: ای امیرمؤمنان این برای شما خوب نیست که روز را جان بکنی و عرق ریزی و شب را با شب زنده داری و عبادت بگذرانی و وقت افطار هم چنین غذائی بخوری. حضرت در جواب او فرمود:

- نفست را به قناعت سرگرم کن والا بیشتر از آنچه را که نیاز دارد از تو می‌خواهد.

سوید بن غفله گفت: در روز عید بر علی علیه السلام وارد شدم در حالی که خوانی در جلویش بود و که بر روی آن نان گندم بود و ظرفی که در آن خطیفه و ملبنه - خوراکی از آرد و شیر همراه با چمچه - وجود داشت گفتم: ای امیرمؤمنان روز عید و خطیفه - خوراک آرد و شیر-؟ فرمود: این عید متعلق به کسی است که بخشیده شده

است - . مناقب آل ابی طالب۱: ۳۰۵و۳۰۶ - .

**[ترجمه]

توضیح

قال الفیروزآبادی الفاثور الطست أو الطشتخان أو الخوان من رخام أو فضه أو ذهب (۲).

و قال الجزری فی حدیث علی علیه السلام کان بین یدیه یوم عید فاثور علیه خبز السمراء أی خوان (۳) و قال السمراء الحنطه(۴) و قال فی حدیث علی علیه السلام فإذا بین یدیه صحفه فیها خطیفه و ملبنه الخطیفه لبن یطبخ بدقیق و یختطف بالملاعق بسرعه(۵) و قال الملبنه بالکسر هی الملعقه هکذا شرح و قال الزمخشری الملبنه لبن یوضع علی النار و یترک علیه دقیق و الأول أشبه بالحدیث (۶).

**[ترجمه]فیروزآبادی گفته: «الفاثور» یعنی تشت و ابریق یا لگن است و یا به معنای خوانی از سنگ رخام یا سیم یا زر - . القاموس۲: ۱۰۷ - .

وجزری درباره این حدیث علی علیه السلام «کان بین یدیه عید فاثور علیه خبز السمراء» گفت: «فاثوره» یعنی خوان - . النهایه۳: ۱۸۴ - و «السمراء» به معنای گندم - . النهایه۲: ۱۸۰ -

است و درباره این قسمت «فاذا بین یدیه صفحه فیها خطیفه و وملبنه» گفت: خطیفه یعنی شیری که با آرد پخته می‌شود و به سرعت با چمچه بلعیده می‌شود - . النهایه ۱: ۳۰۴ - منظور از «ملبنه» با کسره میم چمچه است. زمخشری هم گفت: منظور از «ملبنه» شیری است که بر روی آتش گذارده می‌شود و آرد بر آن می پاشند که معنای اولی به حدیث نزدیک تر است - . النهایه۴: ۴۷ - .

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ عَنْ جُنْدَبٍ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قُدِّمَ إِلَیْهِ لَحْمُ غَثٍ (۷) فَقِیلَ لَهُ نَجْعَلُ لَکَ فِیهِ سَمْناً فَقَالَ علیه السلام إِنَّا لَا نَأْکُلُ إِدَامَیْنِ جَمِیعاً وَ اجْتَمَعَ عِنْدَهُ فِی یَوْمِ عِیدٍ أَطْعِمَهٌ فَقَالَ اجْعَلْهَا بَأْجاً وَ خَلَطَ بَعْضَهَا بِبَعْضٍ فَصَارَ کَلِمَتُهُ مَثَلًا(۸).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن بطه در ابانه از جندب نقل کرد که گفت: گوشتی خشک و بدون چربی برای خوردن نزد علی علیه السلام گذاشتند. برخی گفتند: بر آن روغن بیفزاییم؟ حضرت علیه السلام فرمود: ما دو خورش را با هم نمی خوریم. همچنین در روز عید چند نوع غذا را جلوی حضرت گذاشتند اما وی فرمود: همه آنها را یکی کنید سپس آنها را مخلوط کرد و سخن او ضرب المثل شد - . مناقب آل ابی طالب۱: ۳۰۶ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی اجعل البأجات بأجا واحدا أی لونا و ضربا و قد لا یهمز(۹).

۱- ۱. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۵ و ۳۰۶.

۲- ۲. القاموس ۲: ۱۰۷.

۳- ۳. النهایه ۳: ۱۸۴.

۴- ۴. النهایه ۲: ۱۸۰.

۵- ۵. النهایه ۱: ۳۰۴.

۶- ۶. النهایه ۴: ۴۷.

۷- ۷. الغث: المهزول.

۸- ۸. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۶.

۹- ۹. القاموس ۱: ۱۷۸.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفته: «اجعل البأجات بأجا واحدا» یعنی چیزی را یک رنگ و یک نوع کردن. گاهی اوقات هم همزه آن حذف می‌شود - . القاموس ۱: ۱۷۸ - .

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْعُرَنِيُّ: وُضِعَ خِوَانٌ مِنْ فَالُوذَجٍ (۱) بَيْنَ يَدَيْهِ فَوَجَأَ(۲) بِإِصْبَعِهِ حَتَّى بَلَغَ أَسْفَلَهُ ثُمَّ سَلَّهَا وَ لَمْ يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئاً وَ تَلَمَّظَ(۳) بِإِصْبَعِهِ وَ قَالَ طَيِّبٌ طَيِّبٌ وَ مَا هُوَ بِحَرَامٍ وَ لَكِنْ أَكْرَهُ أَنْ أُعَوِّدَ نَفْسِي بِمَا لَمْ أُعَوِّدْهَا.

وَ فِي خَبَرٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ مَدَّ يَدَهُ إِلَيْهِ ثُمَّ قَبَضَهَا فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ ذَكَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ لَمْ يَأْكُلْهُ فَكَرِهْتُ أَنْ آكُلَهُ.

وَ فِي خَبَرٍ آخَرَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّهُ قَالُوا لَهُ تُحَرِّمُهُ قَالَ لَا وَ لَكِنْ أَخْشَى أَنْ تَتُوقَ إِلَيْهِ نَفْسِي ثُمَّ تَلَا أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِي حَياتِكُمُ الدُّنْيا(۴).

الْبَاقِرُ علیه السلام فِي خَبَرٍ: كَانَ لَيُطْعِمُ خُبْزَ الْبُرِّ وَ اللَّحْمَ وَ يَنْصَرِفُ إِلَى مَنْزِلِهِ وَ يَأْكُلُ خُبْزَ الشَّعِيرِ وَ الزَّيْتَ وَ الْخَلَّ.

فَضَائِلُ أَحْمَدَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: مَا أَصْبَحَ بِالْكُوفَةِ أَحَدٌ إِلَّا نَاعِماً إِنَّ أَدْنَاهُمْ مَنْزِلَةً لَيَأْكُلُ الْبُرَّ وَ يَجْلِسُ فِي الظِّلِّ وَ يَشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ.

أَبُو صَادِقٍ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّهُ تَزَوَّجَ لَيْلَى فَجُعِلَتْ لَهُ حَجَلَةٌ فَهَتَكَهَا وَ قَالَ حَسْبُ آلِ عَلِيٍّ مَا هُمْ فِيهِ.

الْحَسَنُ بْنُ صَالِحِ بْنِ حَيٍّ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَنَجَّدَتْ (۵) لَهُ بَيْتاً فَأَبَى أَنْ يَدْخُلَهُ.

كِلَابُ بْنُ عَلِيٍّ الْعَامِرِيُّ قَالَ: زُفَّتْ عَمَّتِي إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام عَلَى حِمَارٍ بِأُكَافٍ (۶) تَحْتَهَا قَطِيفَةٌ وَ خَلْفَهَا قُفَّةٌ مُعَلَّقَةٌ(۷).

إيضاح: القفه بالضم كهيئه القرعه تتخذ من الخوص.

ص: ۳۲۷

۱- ۱. الفالوذ و الفالوذج: حلواء تعمل من الدقيق و الماء و العسل.

۲- ۲. وجأه: ضربه فی أی موضع كان.

۳- ۳. أی تذوق.

۴- ۴. سوره الاحقاف: ۲۰.

۵- ۵. نجد البيت: زينه.

۶- ۶. الاكاف- بالضم-: البرذعه.

۷- ۷. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۶ و ۳۰۷.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: خوانی از پالوده (نوعی شیرینی که با آرد و عسل درست شود) در برابر حضرت علیه السلام گذارده شد. امیرمؤمنان دستش را در آن فرو برد تا به پائین ترین قسمت آن رسید سپس دستش را بالا کشید بدون آنکه چیزی از آن بردارد و فقط انگشتش را لیسید و فرمود: خوب است و حرام نیست اما من دوست ندارم نفسم را به چیزی عادت دهم که پیش از این عادت نداده‌ام. و در حدیث امام جعفر صادق علیه السلام آمده است که گفت: حضرت دست را کشید اما بلافاصله برگرداند و فرمود: به یاد آوردم که رسول خدا صلی الله علیه و آله از آن نخورد و من هم دوست نداشتم که از آن بخورم. در روایتی دیگر از امام جعفر صادق علیه السلام آمده است که گفت: به امیرمؤمنان علیه السلام گفته شد: چرا آن را حرام کردی؟ فرمود: نه، حرام نکردم ولی می‌ترسم که نفسم به آن شیفته شود. آنگاه این آیه را خواند: «أَذْهَبْتُمْ طَيِّباتِكُمْ فِي حَياتِكُمُ الدُّنْيا - .احقاف: ۲۰ -»{ نعمتهای پاکیزه خود را در زندگی دنیایتان صرف کردید} امام باقر علیه السلام فرمود: حضرت به مردم نان گندم و گوشت می‌خوراند و خود به منزل بر می‌گشت و نان جو و روغن زیتون و سرکه می‌خورد.

فضائل احمد: علی علیه السلام فرمود: هیچ کس در کوفه شب را به صبح نرساند مگر آنکه در بستری آرام و با فراغ بال خوابیده. فقیرترین آنها نان گندم می‌خورد و در سایه می‌نشیند و از آب فرات می‌نوشد.

ابوصادق در باره علی علیه السلام نقل کرد که با لیلی ازدواج کرد و برای او حجله عروسی ترتیب دادند. اما امیرمؤمنان آن را از بین برد و فرمود: برای آل علی کفایت می کند آنچه را که در آن هستند.

حسن بن صالح بن حی گفت: به من خبر رسید که علی علیه السلام با زنی ازدواج کرد که آن زن خانه‌ای را برای او آراست. اما علی علیه السلام از وارد شدن به آن خانه خودداری کرد.

کلاب بن علی عامری گفت: عمه ام در شب زفاف در حالی به خانه علی علیه السلام برده شد که بر روی الاغی حمل می‌شد که بر آن پالانی بود و در زیر او پارچه ای و در پشتش زنبیلی آویزان بود - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۳۰۶، ۳۰۷ - .

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ عَبَّاسٍ وَ مُجَاهِدٌ وَ قَتَادَةُ: فِي قَوْلِهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُحَرِّمُوا طَيِّباتِ ما أَحَلَّ اللَّهُ (۱) الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ أَبِي ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ وَ الْمِقْدَادِ وَ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ وَ سَالِمٍ إِنَّهُمُ اتَّفَقُوا عَلَى أَنْ يَصُومُوا النَّهَارَ وَ يَقُومُوا اللَّيْلَ وَ لَا يَنَامُوا عَلَى الْفُرُشِ وَ لَا يَأْكُلُوا اللَّحْمَ وَ لَا يَقْرَبُوا النِّسَاءَ وَ الطِّيبَ وَ يَلْبَسُوا الْمُسُوحَ وَ يَرْفُضُوا الدُّنْيَا وَ يَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ وَ هَمَّ بَعْضُهُمْ أَنْ يَجُبَّ مَذَاكِيرَهُ فَخَطَبَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ حَرَّمُوا النِّسَاءَ وَ الطِّيبَ وَ النَّوْمَ وَ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا أَمَا إِنِّي لَسْتُ آمُرُكُمْ أَنْ تَكُونُوا قِسِّيسِينَ وَ رُهْبَاناً فَإِنَّهُ لَيْسَ فِي دِينِي تَرْكُ اللَّحْمِ وَ النِّسَاءِ وَ لَا اتِّخَاذُ الصَّوَامِعِ وَ إِنَّ سِيَاحَةَ أُمَّتِي وَ رَهْبَانِيَّتَهُمُ الْجِهَادُ إِلَى آخِرِ الْخَبَرِ.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ بِلَالٍ وَ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فَأَمَّا عَلِيٌّ فَإِنَّهُ حَلَفَ أَنْ لَا يَنَامَ بِاللَّيْلِ أَبَداً إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَ أَمَّا بِلَالٌ فَإِنَّهُ حَلَفَ أَنْ لَا يُفْطِرَ بِالنَّهَارِ أَبَداً وَ أَمَّا عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ فَإِنَّهُ حَلَفَ أَنْ لَا يَنْكِحَ أَبَداً.

دَخَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ قَالَ: إِنَّ الْحَاجَّ قَدِ اجْتَمَعُوا لِيَسْمَعُوا مِنْکَ وَ هُوَ يَخْصِفُ نَعْلًا قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ إِنَّ لِی لَهُمَا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَمْرِكُمْ هَذَا إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَدّاً أَوْ أَدْفَعَ بَاطِلًا وَ كَتَبَ علیه السلام إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ أَمَّا بَعْدُ فَلَا يَكُنْ حَظُّكَ فِی وَلَايَتِکَ مَالًا تَسْتَفِيدُهُ وَ لَا غَيْظاً تَشْتَفِيهِ وَ لَكِنْ إِمَاتَهُ بَاطِلٍ وَ إِحْيَاءُ حَقٍّ.

وَ قَالَ علیه السلام: يَا دُنْيَا يَا دُنْيَا أَ بِی تَعَرَّضْتِ أَمْ إِلَيَّ تَشَوَّقْتِ لَا حَانَ حِينُكِ هَيْهَاتَ غُرِّی غَيْرِی لَا حَاجَةَ لِی فِيكِ قَدْ طَلَّقْتُكِ ثَلَاثاً لَا رَجْعَةَ لِی فِيكِ

وَ لَهُ علیه السلام :

طَلِّقِ الدُّنْيَا ثَلَاثاً وَ اتَّخِذْ زَوْجاً سِوَاهَا***إِنَّهَا زَوْجَهُ سَوْءٍ لَا تُبَالِی مَنْ أَتَاهَا

جُمَلُ، [أَنْسَابِ الْأَشْرَافِ]: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام مَرَّ عَلَى قَذِرٍ بِمَزْبَلَهٍ وَ قَالَ هَذَا مَا بَخِلَ بِهِ الْبَاخِلُونَ.

وَ يُرْوَی: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام كَانَ فِی بَعْضِ حِيطَانِ فَدَكَ وَ فِی يَدِهِ مِسْحَاةٌ

ص: ۳۲۸

۱- ۱. سوره المائده: ۸۷.

فَهَجَمَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ مِنْ أَجْمَلِ النِّسَاءِ فَقَالَتْ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ إِنْ تَزَوَّجْتَنِي أَغْنَيْتُكَ عَنْ هَذِهِ الْمِسْحَاةِ وَ أَدُلُّكَ عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ وَ يَكُونُ لَكَ الْمُلْكُ مَا بَقِيتَ قَالَ لَهَا فَمَنْ أَنْتِ حَتَّى أَخْطُبَكِ مِنْ أَهْلِكِ قَالَتْ أَنَا الدُّنْيَا فَقَالَ عليه السلام ارْجِعِي فَاطْلُبِي زَوْجاً غَيْرِي فَلَسْتِ مِنْ شَأْنِي فَأَقْبَلَ (١) عَلَى مِسْحَاتِهِ وَ أَنْشَأَ:

لَقَدْ خَابَ مَنْ غَرَّتْهُ دُنْيَا دَنِيَّةٌ***وَ مَا هِيَ إِنْ غَرَّتْ قُرُوناً بِطَائِلٍ

أَتَتْنَا عَلَى زِيِّ الْعَرُوسِ بُثَيْنَةَ***وَ زِينَتُهَا فِي مِثْلِ تِلْكَ الشَّمَائِلِ

فَقُلْتُ لَهَا غُرِّي سِوَايَ فَإِنَّنِي***عَزُوفٌ عَنِ الدُّنْيَا وَ لَسْتُ بِجَاهِلٍ

وَ مَا أَنَا وَ الدُّنْيَا وَ إِنَّ مُحَمَّداً***رَهِينٌ بِقَفْرٍ بَيْنَ تِلْكَ الْجَنَادِلِ

وَ هَبْنَا أَتَتْنِي بِالْكُنُوزِ وَ دُرِّهَا***وَ أَمْوَالِ قَارُونَ وَ مُلْكِ الْقَبَائِلِ (٢)

أَ لَيْسَ جَمِيعاً لِلْفَنَاءِ مَصِيرُنَا***وَ يُطْلَبُ مِنْ خُزَّانِهَا بِالطَّوَائِلِ

فَغُرِّي سِوَائِي إِنَّنِي غَيْرُ رَاغِبٍ***لِمَا فِيكِ مِنْ عِزٍّ وَ مُلْكٍ وَ نَائِلٍ

وَ قَدْ قَنِعَتْ نَفْسِي بِمَا قَدْ رُزِقْتُهُ***فَشَأْنَكِ يَا دُنْيَا وَ أَهْلَ الْغَوَائِلِ

فَإِنِّي أَخَافُ اللَّهَ يَوْمَ لِقَائِهِ***وَ أَخْشَى عَذَاباً دَائِماً غَيْرَ زَائِلٍ(٣).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس و مجاهد و قتاده درباره این آیه: «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُحَرِّمُوا طَيِّباتِ ما أَحَلَّ اللَّه - . مائده / ٨٧ - » {ای

کسانی که ایمان آورده اید چیزهای پاکیزه ای را که خدا برای [استفاده] شما حلال کرده حرام مشمارید} گفتند که درباره علی علیه السلام، ابوذر، سلمان، مقداد، عثمان بن مظعون و سالم نازل شد چرا که آنها با هم عهد بستند که در روز روزه بگیرند و در شب به قیام شبانه بپردازند، در رختخواب نخوابند، گوشت نخورند، به زنان و چیزهای گوارا وحلال نزدیک نشوند، لباس خشن بپوشند و از دنیا کناره گیری کنند، در زمین سیر کنند و حتی بعضی از آنها خواستند تا آلت تناسلی خود را قطع کنند. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله خطبه خواند و فرمود: چه شده است قومی را زنان و چیزهای پاکیزه و خواب و شهوات دنیوی را حرام کرده‌اند؟ من شما را دستور نمی‌دهم که همچون راهبان و کشیشان باشید در دین و آئین من ترک گوشت و زن و صومعه گزینی وجود ندارد. همانا سیاحت و رهبانیت امت من جهاد است. تا آخر حدیث.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: آیه فوق درباره علی علیه السلام، بلال و عثمان بن مظعون نازل شد اما علی علیه السلام چون سوگند یاد کرده بود که در شب اصلا نخوابد تا زمانیکه خداوند بخواهد. اما بلال سوگند یاد کرده بود که هیچگاه در روز غذا نخورد و عثمان بن مظعون هم قسم خورده بود که هیچ وقت ازدواج نکند.

ابن عباس بر امیرمؤمنان علیه السلام وارد شد و گفت: حاجیان جمع شده‌اند تا از تو بشنوند. حضرت که کفش‌هایش را پینه می‌زد فرمود: به خدا سوگند الان مشغول کاری هستم که در نزدم محبوب تر از حکومت بر شما است مگر اینکه حدی را اجرا کنم و یا باطلی را دفع کنم.

حضرت در نامه ای به ابن عباس نوشت: نباید بهره تو از ولایت مالی باشد که به دست می آوری و نه خشمی که با آن انتقام بگیری و خود را تشفی دهی، بلکه باید از بین بردن باطلی و زنده نگه داشتن حقی باشد.

حضرت فرمود: ای دنیا! ای دنیا! خود را بر من عرضه می‌کنی یا دلت برایم تنگ شده است؟ زمان وصالت دور باد. هرگز به من نزدیک نشو. ای دنیا! غیر مرا فریب ده مرا به تو نیازی نیست. تو را سه طلاقه کردم که در آن بازگشتی نیست.

و همچنین این شعر از اوست:

– دنیا را سه طلاقه کرده و همسری غیر از او را اختیار کن؛ چرا که دنیا همسر بدی است که به کسی که با او ازدواج می کند توجه‌ای نمی کند.

انساب الأشراف: حضرت از کنار مدفوعی در زباله دانی گذر کرد و فرمود: این چیزی است آنچه که خسیسان به آن بخل ورزند.

روایت شده است در حالیکه علی علیه السلام در یکی از باغهای فدک بود و در دستش بیلی بود. زنی از زیباترین زنان جلوی او آمد و گفت: ای پسر ابو طالب اگر با من ازدواج کنی تو را از این بیل بی نیاز می‌کنم و به ثروت های زمینی راهنمائی می… کنم و تا زمانی که در قید حیات هستی فرمانروائی برای تو است، حضرت به او گفت: تو چه کسی هستی تا از خانواده‌ات خواستگاریت کنم؟ گفت: من دنیا هستم. حضرت فرمود: برگرد! و همسری غیر از من را اختیار کن! تو سنخیتی با من نداری و دغدغه‌ام نیستی آنگاه بیلش را در دست گرفت و این ابیات را خواند:

– نا امید باد هر آنکه دنیای پست او را فریب داد؛ دنیائی که قرن‌هاست با اموال خود، فریب داده است.

– با قیافه‌ای زیبا و لباسی در شکل عروسان همچون «بُثَینه» می‌ماند نزد ما آمد

– به او گفتم غیر مرا فریب ده چرا که من از دنیا دست شسته‌ام و نادان نیستم تا مرا فریب دهد.

– تا زمانی که جسد محمد در میان ریگ های بیابان آرمیده است من و دنیا با هم جمع نخواهیم شد.

– فرض کن که با گنجینه ها و مرواریدهای خود و اموال قارون و پادشاهان نزد من آمدی

– آیا سرنوشت همه ما نابودی نیست و این اموال به زور از ما گرفته نمی‌شوند.

– پس غیر مرا فریب ده چرا که من علاقه‌ای به عزت و ملک و بخشش تو ندارم

- به آنچه که روزی داده شده‌ام قناعت کرده‌ام، ای دنیا! دنبال کسانی رو که اهل حادثه و گرفتاری هستند.

- من از روز دیدار با پروردگار و عذاب سرمدی که زوال ندارد می‌ترسم - . مناقب آل ابی طالب۱: ۳۰۷، ۳۰۸ - .

**[ترجمه]

بیان

الطائل النافع و البثینه علی التصغیر بنت عامر الجحمی کانت یضرب المثل بحسنها و عزفت نفسی عنه زهدت فیه و انصرفت عنه و الجنادل الأحجار و یقال هبنی فعلت أی احسبنی فعلت و اعددنی و الطوائل جمع الطائله و هی العداوه و التره و الغوائل الدواهی.

**[ترجمه]«الطائل» یعنی نافع، «بثینه» تصغیر است و دختر عامر الجحمی است که برای زیبائی به او مثال می‌زنند. «عزفت نفسی عنه» از آن دوری کردم. «جنادل» سنگ ها. «هبنی فعلت» فرض کن که آن را انجام دادم. «طوائل» جمع طائله به معنای دشمنی و جرم،«غوائل» مصیبت و گرفتاری .

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْبَاقِرُ علیه السلام: أَنَّهُ مَا وَرَدَ عَلَیْهِ أَمْرَانِ کِلَاهُمَا لِلَّهِ رِضًی (۴) إِلَّا أَخَذَ بِأَشَدِّهِمَا عَلَی بَدَنِهِ وَ قَالَ مُعَاوِیَهُ لِضَرَارِ بْنِ ضَمْرَهَ صِفْ لِی عَلِیّاً قَالَ کَانَ وَ اللَّهِ صَوَّاماً بِالنَّهَارِ قَوَّاماً بِاللَّیْلِ یُحِبُّ مِنَ اللِّبَاسِ أَخْشَنَهُ وَ مِنَ الطَّعَامِ أَجْشَبَهُ وَ کَانَ

۱- ۱. و أقبل خ ل.

۲- ۲. فی المصدر و(م): رهبها.

۳- ۳. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۷ و ۳۰۸.

۴- ۴. فی المصدر: کلاهما رضی اللّه.

يَجْلِسُ فِينَا وَ يَبْتَدِئُ إِذَا سَكَتْنَا وَ يُجِيبُ إِذَا سَأَلْنَا يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ وَ يَعْدِلُ فِي الرَّعِيَّةِ لَا يَخَافُ الضَّعِيفُ مِنْ جَوْرِهِ وَ لَا يَطْمَعُ الْقَوِيُّ فِي مَيْلِهِ وَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي وَ قَدْ أَسْدَلَ الظَّلَامُ (۱) سُدُولَهُ وَ غَارَتْ نُجُومُهُ وَ هُوَ يَتَمَلْمَلُ فِي الْمِحْرَابِ تَمَلْمُلَ السَّلِيمِ وَ يَبْكِي بُكَاءَ الْحَزِينِ وَ لَقَدْ رَأَيْتُهُ مَسِيلًا لِلدُّمُوعِ عَلَى خَدِّهِ قَابِضاً عَلَى لِحْيَتِهِ يُخَاطِبُ دُنْيَاهُ فَيَقُولُ يَا دُنْيَا أَ بِي تَشَوَّقْتِ وَ لِي تَعَرَّضْتِ لَا حَانَ حِينُكِ فَقَدْ أَبَنْتُكِ ثَلَاثاً لَا رَجْعَةَ لِي فِيكِ فَعَيْشُكِ قَصِيرٌ وَ خَطَرُكِ يَسِيرٌ آهِ مِنْ قِلَّةِ الزَّادِ وَ بُعْدِ السَّفَرِ وَ وَحْشَةِ الطَّرِيقِ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام محمد باقر عليه السلام فرمود: هر گاه حضرت على عليه السلام با دو كار خداپسندانه روبرو مى‌شد سخت ترين آنها را انتخاب مى كرد. معاويه به ضرار بن ضمره گفت: على را برايم توصيف كن. گفت: سوگند به خدا در روز روزه مى گرفت و در شب شب زنده دارى مى كرد، از لباس ها خشن ترين آنها را مى‌پسنديد و از غذاها غليظ... ترين آنها را. على عليه السلام ميان ما مى‌نشست و هرگاه سؤال مى‌كرديم جواب مى‌داد و هرگاه سكوت مى‌كرديم خود شروع مى‌كرد. به طور مساوى تقسيم مى‌كرد و با زيردستان با عدالت رفتار مى‌كرد؛ ضعيف از ظلمش نمى‌ترسيد و قوى طمع سوء استفاده از وى را نداشت. سوگند به خدا در شبى كه تاريكى پردهاى خود را فروهشته بود و ستارگان فرورفته بودند او را در محراب ديدم كه همچون مارگزيده‌اى به خود مى‌پيچيد و همچون اندوهگينى گريه مى‌كرد. ديدم او را در حالى كه اشك صورتش را خيس كرده بود و دنيا را اين گونه خطاب قرار داد: اى دنيا آيا به من شوق پيدا كردى و خود را بر من عرضه مى كنى؟ زمان وصالت دور باد، تو را سه طلاقه كردم كه آن را بازگشتى نيست، زندگى در تو كوتاه و خطرت آسان و در دسترس است. آه از كمى توشه و دورى راه و وحشت مسير - . مناقب آل ابى طالب۱: ۳۰۹ - .

**[ترجمه]

«۱۲»

سن، [المحاسن] إِسْمَاعِيلُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَشْبَهَ النَّاسِ طُعْمَةً بِرَسُولِ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ (۳) الْخُبْزَ وَ الْخَلَّ وَ الزَّيْتَ وَ يُطْعِمُ النَّاسَ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ (۴).

**[ترجمه]محاسن: امام جعفر صادق عليه السلام فرمود: اميرمؤمنان از لحاظ خوراك شبيه ترين فرد به رسول خدا بود چندان كه خود نان و سركه و روغن زيتون مى‌خورد و به ديگران نان و گوشت مى‌داد - . المحاسن ۴۸۳ - .

**[ترجمه]

«۱۳»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارَزْمِيِّ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ سَمِعْتُ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى زَيَّنَكَ بِزِينَةٍ لَمْ يُزَيِّنِ الْعِبَادَ بِزِينَةٍ هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْهَا زَهَّدَكَ فِيهَا وَ بَغَّضَهَا إِلَيْكَ وَ حَبَّبَ إِلَيْكَ الْفُقَرَاءَ فَرَضِيتَ بِهِمْ أَتْبَاعاً وَ رَضُوا بِكَ إِمَاماً يَا عَلِيُّ طُوبَى لِمَنْ أَحَبَّكَ وَ صَدَّقَ عَلَيْكَ وَ الْوَيْلُ لِمَنْ أَبْغَضَكَ وَ

كَذَّبَ عَلَيْكَ أَمَّا مَنْ أَحَبَّكَ وَ صَدَّقَ عَلَيْكَ فَإِخْوَانُكَ فِي دِينِكَ وَ شُرَكَاؤُكَ فِي جَنَّتِكَ وَ أَمَّا مَنْ أَبْغَضَكَ وَ كَذَّبَ عَلَيْكَ فَحَقِيقٌ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَهِ أَنْ يُقِيمَهُ مَقَامَ الْكَذَّابِينَ.

وَ مِنْهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهُذَيْلِ قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى عَلِيٍّ عليه السلام قَمِيصاً زَرِيّاً(۵) إِذَا مَدَّهُ بَلَغَ الظُّفُرَ وَ إِذَا أَرْسَلَهُ كَانَ مَعَ نِصْفِ الذِّرَاعِ.

وَ مِنْهُ قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: مَا عَلِمْنَا أَنَّ أَحَداً كَانَ فِي هَذِهِ الْأُمَّهِ بَعْدَ

۱- ۱. فی المصدر: و قد أسبل الظلام.

۲- ۲. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۹.

۳- ۳. فی المصدر: كان يأكل.

۴- ۴. المحاسن: ۴۸۳.

۵- ۵. الزری: المحتقر الذی لا يعد شيئا.

النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَزْهَدَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّجِيبِ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ الْمَعْرُوفُ بِالْمَرْوَزِيِّ بِهَذَا الْحَدِيثِ عَالِياً عَنِ الْإِمَامِ الْحَافِظِ سُلَيْمَانَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَصْفَهَانِيِّ.

وَ مِنْهُ عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام الْعَصْرَ(۱) فَوَجَدْتُهُ جَالِساً بَيْنَ يَدَيْهِ صَحِيفَةٌ فِيهَا لَبَنٌ حَازِرٌ أَجِدُ رِيحَهُ مِنْ شِدَّةِ حُمُوضَتِهِ وَ فِي يَدِهِ رَغِيفٌ أَرَى قُشَارَ الشَّعِيرِ فِي وَجْهِهِ وَ هُوَ يَكْسِرُ بِيَدِهِ أَحْيَاناً فَإِذَا غَلَبَهُ كَسَرَهُ بِرُكْبَتِهِ وَ طَرَحَهُ فِيهِ فَقَالَ ادْنُ فَأَصِبْ (۲) مِنْ طَعَامِنَا هَذَا فَقُلْتُ إِنِّي صَائِمٌ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ مَنْ مَنَعَهُ الصَّوْمُ مِنْ طَعَامٍ يَشْتَهِيهِ كَانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يُطْعِمَهُ مِنْ طَعَامِ الْجَنَّةِ وَ يَسْقِيَهُ مِنْ شَرَابِهَا قَالَ فَقُلْتُ لِجَارِيَتِهِ وَ هِيَ قَائِمَةٌ بِقَرِيبٍ مِنْهُ وَيْحَكِ يَا فِضَّةُ أَلَا تَتَّقِينَ اللَّهَ فِي هَذَا الشَّيْخِ أَلَا تَنْخُلُونَ لَهُ طَعَاماً مِمَّا أَرَى فِيهِ مِنَ النُّخَالَةِ فَقَالَتْ لَقَدْ تَقَدَّمَ إِلَيْنَا أَنْ لَا نَنْخُلَ لَهُ طَعَاماً قَالَ مَا قُلْتُ لَهَا فَأَخْبَرْتُهُ (۳) فَقَالَ بِأَبِي وَ أُمِّي مَنْ لَمْ يُنْخَلْ لَهُ طَعَامٌ وَ لَمْ يَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ (۴).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ ابْنِ غَفَلَةَ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ قَالَ لِعَقَبَةَ بْنِ عَلْقَمَةَ يَا أَبَا الْجُنْدَبِ أَدْرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَأْكُلُ أَيْبَسَ مِنْ هَذَا وَ يَلْبَسُ أَخْشَنَ مِنْ هَذَا فَإِنْ أَنَا لَمْ آخُذْ بِهِ خِفْتُ أَنْ لَا أَلْحَقَ بِهِ (۵).

**[ترجمه]کشف الغمه: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: ای علی! خداوند تو را به زینتی آراسته است که هیچ یک از بندگان را به زینتی که محبوب تر از آن نزد خداوند باشد نیاراسته است. خداوند تو را در دنیا زاهد گردانیده و آن را در چشم تو ناپسند قرار داده است. خداوند متعال تهیدستان را در چشم تو دوست داشتنی کرده و تو به داشتن پیروانی چون آنان راضی هستی و آن ها نیز به وجود امامی چون تو خشنودند. ای علی! خوشا به حال کسی که تو را دوست بدارد و تصدیقت کند و وای بر کسی که بر تو کینه ورزد و تکذیبت کند. آنان که تو را دوست می دارند و تصدیقت می کنند برادران دینی و شرکای تو در بهشت هستند امّا آنان که بر تو کینه ورزند و تکذیبت کنند بر خداوند است که آن ها را در روز قیامت در جایگاه دروغگویان قرار دهد.

عبد الله بن ابی هذیل گفت: علی را دیدم که پیراهنی بی ارزش بر تن داشت که اگر آن را می کشید به ناخنها می رسید و هر گاه رهایش می کرد به نیمه بازو.

عمر بن عبد العزیز گفت: در میان این امّت بعد از پیامبر کسی را زاهدتر از علی بن ابی طالب نشناخته ایم.

سوید بن غفله گفت: بر علی بن ابی طالب علیه السلام به هنگام عصر وارد شدم و او را نشسته یافتم در حالی که در برابرش ظرفی شیر قرار داشت که از شدت ترشیدگی بویش به مشامم می رسید و در دست تکه نانی داشت که پوسته های جو بر آن آشکار بود. آن نان را می شکست و هر گاه از شکستن آن ناتوان می شد نان را با زانو می شکست و در شیر می ریخت. حضرت فرمود: نزدیک شو و از خوراک ما بخور. گفتم: من روزه دارم. فرمود: از پیامبر صلى الله عليه و آله شنیدم که می فرمود: هر کس روزه، او را از خوردن خوراکی که به آن مایل است باز دارد بر خداوند حق است که خوراک بهشت به او خوراند و از نوشیدنی آن سیرابش کند. من به کنیز او که در نزدیکی حضرت ایستاده بود گفتم: وای بر تو ای فضه آیا درباره این بزرگوار از خدا نمی هراسی، چرا خوراک او را غربال نکرده ای؟ من در خوراکش سبوس می بینم. فضّه گفت: به ما دستور داده است خوراک او را غربال نکنیم. حضرت به من فرمود: به کنیز چیزی گفتی؟ گفتگویم را با فضّه برای او تکرار

کردم. حضرت فرمود: پدر و مادرم فدای کسی(یعنی رسول خدا) باد که طعام او غربال نشد و سه روز از نان گندم سیر نگشت تا آن که خداوند جان او را گرفت و به سوی خود برد - . کشف الغمه: ۴۷ - .

مناقب ابن شهر آشوب: از ابن غفله مانند آن آمده است سپس گفت: حضرت به عقبه بن علقمه گفت: ای ابا جندب! رسول خدا را دیدم که خشک تر از این را هم می‌خورد و خشن تر از این را می‌پوشید. اگر من راه او را در پیش نگیرم می‌ترسم که به او ملحق نشوم. - . مناقب آل ابی طالب۱: ۳۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

الحازر الحامض من اللبن.

**[ترجمه]«الحازر»: یعنی شیر ترشیده شده.

**[ترجمه]

«۱۴»

کشف، [کشف الغمه] الْمَنَاقِبُ عَنْ أَبِی مَطَرٍ قَالَ: خَرَجْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ فَإِذَا رَجُلٌ یُنَادِی

۱- ۱. فی المصدر: القصر.

۲- ۲. فی المصدر: و أصب.

۳- ۳. أی أخبرت علیّا علیه السلام بما قلته للجاریه.

۴- ۴. کشف الغمّه: ۴۷.

۵- ۵. مناقب آل أبی طالب ۱: ۳۰۵.

مِنْ خَلْفِی ارْفَعْ إِزَارَکَ فَإِنَّهُ أَبْقَی لِثَوْبِکَ وَ أَتْقَی لَکَ (۱) وَ خُذْ مِنْ رَأْسِکَ إِنْ کُنْتَ مُسْلِماً فَمَشَیْتُ مِنْ خَلْفِهِ وَ هُوَ مُؤْتَزِرٌ بِإِزَارٍ وَ مُرْتَدٍ بِرِدَاءٍ وَ مَعَهُ الدِّرَّهُ کَأَنَّهُ أَعْرَابِیٌّ بَدَوِیٌّ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ لِی رَجُلٌ أَرَاکَ غَرِیباً بِهَذَا الْبَلَدِ قُلْتُ أَجَلْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَهِ قَالَ هَذَا عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ- حَتَّی انْتَهَی إِلَی دَارِ بَنِی مُعَیْطٍ وَ هُوَ سُوقُ الْإِبِلِ فَقَالَ بِیعُوا وَ لَا تَحْلِفُوا فَإِنَّ الْیَمِینَ یُنَفِّقُ (۲) السِّلْعَهَ وَ یَمْحَقُ الْبَرَکَهَ ثُمَّ أَتَی أَصْحَابَ التَّمْرِ فَإِذَا خَادِمَهٌ تَبْکِی فَقَالَ مَا یُبْکِیکِ قَالَتْ بَاعَنِی هَذَا الرَّجُلُ تَمْراً بِدِرْهَمٍ فَرَدَّهُ مَوَالِیَّ وَ أَبَی أَنْ یَقْبَلَهُ (۳) فَقَالَ خُذْ تَمْرَکَ وَ أَعْطِهَا دِرْهَماً فَإِنَّهَا خَادِمٌ لَیْسَ لَهَا أَمْرٌ فَدَفَعَهُ فَقُلْتُ أَ تَدْرِی مَنْ هَذَا قَالَ لَا قُلْتُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَصَبَّ تَمْرَهُ وَ أَعْطَاهَا دِرْهَمَهَا وَ قَالَ أُحِبُّ أَنْ تَرْضَی عَنِّی فَقَالَ مَا أَرْضَانِی عَنْکَ إِذَا وَفَیْتَهُمْ حُقُوقَهُمْ ثُمَّ مَرَّ مُجْتَازاً بِأَصْحَابِ التَّمْرِ فَقَالَ یَا أَصْحَابَ التَّمْرِ أَطْعِمُوا الْمَسَاکِینَ یَرْبُو کَسْبُکُمْ ثُمَّ مَرَّ مُجْتَازاً وَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ حَتَّی أَتَی أَصْحَابَ السَّمَکِ فَقَالَ لَا یُبَاعُ فِی سُوقِنَا طَافٌ (۴) ثُمَّ أَتَی دَارَ فُرَاتٍ وَ هُوَ سُوقُ الْکَرَابِیسِ فَقَالَ یَا شَیْخُ أَحْسِنْ بَیْعِی فِی قَمِیصِی بِثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ فَلَمَّا عَرَفَهُ لَمْ یَشْتَرِ مِنْهُ شَیْئاً ثُمَّ أَتَی آخَرَ فَلَمَّا عَرَفَهُ لَمْ یَشْتَرِ مِنْهُ شَیْئاً فَأَتَی غُلَاماً حَدَثاً فَاشْتَرَی مِنْهُ قَمِیصاً بِثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ وَ لَبِسَهُ مَا بَیْنَ الرُّسْغَیْنِ (۵) إِلَی الْکَعْبَیْنِ وَ قَالَ حِینَ لَبِسَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی رَزَقَنِی مِنَ الرِّیَاشِ مَا أَتَجَمَّلُ بِهِ فِی النَّاسِ وَ أُوَارِی بِهِ عَوْرَتِی فَقِیلَ لَهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هَذَا شَیْ ءٌ تَرْوِیهِ عَنْ نَفْسِکَ أَوْ شَیْ ءٌ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ بَلْ شَیْ ءٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عِنْدَ الْکِسْوَهِ فَجَاءَ أَبُو الْغُلَامِ صَاحِبُ الثَّوْبِ فَقِیلَ یَا فُلَانُ قَدْ بَاعَ ابْنُکَ الْیَوْمَ مِنْ أَمِیرِالْمُؤْمِنِینَ قَمِیصاً بِثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ قَالَ أَ فَلَا

۱- ۱. فی المصدر: فانه أتقی لثوبک و ابقی لک.

۲- ۲. أی ینفذ و یفنی.

۳- ۳. فی المصدر: فردوه موالی فأبی أن یقبله.

۴- ۴. السمک الطافی: الذی یموت فی الماء فیعلو و یظهر.

۵- ۵. الرسغ- بالضم-: المفصل ما بین الساعد و الکف أو الساق و القدم.

أَخَذْتَ مِنْهُ دِرْهَمَيْنِ فَأَخَذَ أَبُوهُ دِرْهَماً وَ جَاءَ بِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ هُوَ جَالِسٌ عَلَى بَابِ الرَّحْبَهِ وَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ فَقَالَ أَمْسِكْ هَذَا الدِّرْهَمَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ مَا شَأْنُ هَذَا الدِّرْهَمِ قَالَ كَانَ ثَمَنُ قَمِيصِكَ دِرْهَمَيْنِ فَقَالَ بَاعَنِي بِرِضَايَ وَ أَخَذْتُ بِرِضَاهُ.

وَ مِنْهُ عَنْ قَبِيصَهَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَزْهَدَ فِي الدُّنْيَا مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام.

وَ نَقَلْتُ مِنْ كِتَابِ الْيَوَاقِيتِ لِأَبِي عُمَرَ الزَّاهِدِ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ قَدْ أَمَرَ بِكَنْسِ بَيْتِ الْمَالِ وَ رَشِّهِ فَقَالَ يَا صَفْرَاءُ غُرِّي غَيْرِي يَا بَيْضَاءُ غُرِّي غَيْرِي ثُمَّ تَمَثَّلَ (۱):

هَذَا جَنَايَ وَ خِيَارُهُ فِيهِ***إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ

وَ عَنْهُ قَالَ ابْنُ الْأَعْرَابِيِّ: إِنَّ عَلِيّاً علیه السلام دَخَلَ السُّوقَ وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَاشْتَرَى قَمِيصاً بِثَلَاثَهِ دَرَاهِمَ وَ نِصْفٍ فَلَبِسَهُ فِي السُّوقِ فَطَالَ أَصَابِعَهُ فَقَالَ لِلْخَيَّاطِ قُصَّهُ قَالَ فَقَصَّهُ وَ قَالَ الْخَيَّاطُ أَحُوصُهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ لَا وَ مَشَى وَ الدِّرَّهُ عَلَى كَتِفِهِ وَ هُوَ يَقُولُ شَرْعُكَ مَا بَلَّغَكَ الْمَحَلَّ شَرْعُكَ مَا بَلَّغَكَ الْمَحَلَ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابو مطر گفت: از مسجد بیرون آمدم. ناگهان شخصی از پشت سرم ندا داد: دامن لباست را بالا بگیر؛ زیرا در این صورت لباست ماندگارتر و خودت پرهیزگارتر خواهی بود و اگر مسلمان هستی سرت را پایین بگیر. وقتی نگاه کردم مردی را دیدم که لنگی به پا داشت و ردایی بر دوش انداخته و تازیانه ای به دست دارد. گویا یکی از اعراب بیابان گرد است. به دنبال او راه افتادم و از شخصی پرسیدم: این کیست؟ آن مرد گفت: انگار در این شهر غریب هستی! گفتم: آری! مردی از اهل بصره هستم. آن مرد گفت: او علی علیه السلام، امیرمؤمنان است.

امام رفت تا به خانه بنی معیط - بازار شتر فروشان - رسید و در آنجا فرمود: معامله کنید و سوگند نخورید چرا که سوگند، کالا را تباه می کند و برکت را می برد. سپس به بازار خرما فروشان رسید در آنجا کنیزی را دید که گریه می کند، فرمود: چرا گریه می‌کنی؟ گفت: این آقا خرمائی را به یک درهم به من فروخت، اما مولایم آن را برگرداند و الان این مرد آن را پس نمی گیرد. حضرت به فروشنده گفت: خرمایت را بگیر و یک درهم را به او پس بده چرا که او خدمتکار است و کاری از دست او بر نمی‌آید. آن مرد به سخن حضرت توجه‌ای نکرد. گفتم: آیا می‌دانی که این مرد کیست؟ گفت: نه، گفتم: امیرمؤمنان علیه السلام است. وقتی این را شنید خرما را گرفت و یک درهم را به او پس داد و گفت: دوست دارم که از من راضی باشی. حضرت فرمود: هیچ چیز به اندازه این مرا راضی نمی‌کند که حق مشتریان را تمام و کمال به آنها پرداخت کنید. سپس از بازار خرما فروشان گذر کرد و فرمود: ای خرما فروشان! مسکین را طعام دهید تا کسب وکارتان رونق گیرد. سپس در حالی که مسلمانان همراه او شدند به طرف بازار ماهی فروشان رفت و خطاب به آنها گفت: در اینجا ماهی هایی را که در آب می‌میرند به مردم نفروشید .

آن گاه امیرمؤمنان علیه السلام به دارالفرات - بازار کرباس فروشان - آمد و به یکی از فروشندگان فرمود: ای پیرمرد! پیراهنی زیبا و خوب را به سه درهم به من بفروش. پیرمرد امیرمؤمنان را شناخت به همین خاطر حضرت از وی چیزی نخرید و به سراغ

دیگری رفت ولی او نیز امام را شناخت و علی علیه السلام بدون این که از وی چیزی بخرد، نزد جوانی نوپا رفت و پیراهنی به سه درهم از وی خرید و بر تن کرد. این پیراهن تا مچ و برآمدگی روی پا را می پوشاند. وقتی حضرت آن را پوشید فرمود: سپاس خدائی را که به من پر پرندگان را روزی داد تا به وسیله آن خود را زینت دهم و عورتم را بپوشانم. به او گفته شد: ای امیرمؤمنان این چیزی است که از خود می‌گوئی یا آن را از رسول خدا شنیده‌ای؟ فرمود: آن را از رسول خدا به هنگام پوشیدن لباس شنیدم. وقتی پدر آن جوان آمد، به وی گفته شد: امروز فرزندت پیراهنی به سه درهم به امیرمؤمنان فروخت. وی به فرزندش گفت: چرا از وی دو درهم نگرفتی؟ آن گاه یک درهم برداشت و به سوی امیرمؤمنان حرکت کرد. امام در کنار درِ رحبه نشسته بود و مسلمانان در اطرافش بودند. پدر آن جوان به امام گفت: ای امیرمؤمنان! این یک درهم را بگیر. امام پرسید: جریان این یک درهم چیست؟ مرد گفت: بهای پیراهنت دو درهم بیش نیست. امام علیه السلام فرمود: او با رضایتِ من فروخت و من با رضایت وی از او گرفتم.

قبیصه بن جابر گفت: زاهدتر از علی بن ابی طالب را در دنیا ندیدم.

در کتاب یواقیت ابی عمر زاهد آمده است: امیرمؤمنان دستور داد تا بیت المال را آب پاشی و جارو کنند و سپس فرمود: ای طلای زرد جز مرا فریب ده و ای سیم سفید غیر مرا فریب بده سپس این شعر را خواند:

این است میوه چیده من و بهترینش در آن است؛ درحالی که هر چیننده‌ای دستش به سوی دهانش است - . کشف الغمه: ۴۷-۴۸ - .

ابن اعرابی گفت: روزی حضرت به بازار رفت و پیراهنی را با سه درهم و نیم خرید و در همان جا آن را پوشید و پی برد که آستین آن دراز است. به خیاط دستور داد تا اضافه آن را قطع کند. خیاط گفت: ای امیرمؤمنان بده تا آن قسمت باقیمانده را دور دوزی کنم؟ فرمود: نه و در حالی که تازیانه‌اش را بر روی شانه‌اش حمل می‌کرد گفت: کافیست برای تو توشه‌ای که به مقصدت می‌رساند. کافی است برای تو توشه‌ای که به مقصدت می‌رساند - . کشف الغمه: ۴۷-۴۸ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی النهایه فی حدیث علی علیه السلام هذا جنای و خیاره فیه إذ کل جان یده إلی فیه هذا مثل أول من قاله عمرو ابن أخت جذیمه الأبرش کان یجنی الکمأه(۳) مع أصحاب له فکانوا إذا وجدوا خیار الکمأه أکلوها و إذا وجدها عمرو جعلها فی کمه حتی یأتی بها خاله فقال هذه الکلمه فصارت مثلا و أراد علی علیه السلام بقوله إنه لم یتلطخ بشی ء من فی ء المسلمین بل وضعه مواضعه یقال جنی و اجتنی و الجنی اسم ما یجتنی من الثمر(۴) و قال

۱- ۱. فی المصدر: ثم تمثل شعرا.

۲- ۲. كشف الغمّه: ۴۷ و ۴۸.

۳- ۳. جمع الكم ء: نبات يقال له أيضا« شحم الأرض» يوجد فى الربيع تحت الأرض، و هو أصل مستدير كالقلقاس لا ساق له و لا عرق، لونه يميل إلى الغبره.

۴- ۴. النهايه ۱: ۱۸۴.

و فی حدیث علی علیه السلام شرعک ما بلغک المحلا أی حسبک و کافیک و هو مثل یضرب فی التبلیغ بالیسیر(۱) و قال المیدانی فی مجمع الأمثال أی حسبک من الزاد ما بلغک مقصدک (۲).

**[ترجمه]جزری در النهایه گفت: درباره شعری که علی مثال آورد «هذا جنای وخیاره فیه» گفت: این ضرب‌المثلی است که برای نخستین بار آن را عمرو بن اخت جذیمه الأبرش بر زبان آورد. وی به همراه دوستانش مشغول جمع کردن قارچ بودند. دوستان عمرو هرگاه به بهترین قارچ ها می‌رسیدند آن را می‌خوردند اما عمرو آنها را در آستینش می‌گذاشت و برای دائی‌اش می‌برد و این شعر را گفت که بعدها ضرب المثل شد. منظور امیرمؤمنان علیه السلام این بود که در غنیمتی که مسلمانان در جنگ ها به دست می‌آوردند تصرف نمی‌کرد بلکه آن را در جای خود قرار می‌داد و به موقع میان مسلمانان تقسیم می‌کرد. «جنی یجنی» یعنی چیدن و «الجنی» اسم آنچه است که چیده می‌شود. - . النهایه ۱: ۱۸۴ - وی همچنین درباره این جمله حضرت «شرعک ما بلغک المحلا» گفت: یعنی کافی است و بسنده می‌کند و این ضرب‌المثلی است که برای رساندن به آسانی گفته می‌شود - . النهایه ۲: ۲۱۴ - . میدانی هم در مجمع الأمثال گفت: یعنی کافی است برای تو توشه‌ای که به مقصدت می‌رساند - . مجمع الأمثال ۱: ۳۷۶ - .

**[ترجمه]

«۱۵»

کشف، [کشف الغمه] وَ رَوَی الْحَافِظُ أَبُو نُعَیْمٍ بِسَنَدِهِ فِی حِلْیَتِهِ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَیَّنَکَ بِزِینَةٍ لَمْ یُزَیِّنِ الْعِبَادَ بِزِینَةٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْهَا هِیَ زِینَةُ الْأَبْرَارِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی الزُّهْدُ فِی الدُّنْیَا فَجَعَلَکَ لَا تَرْزَأُ مِنَ الدُّنْیَا شَیْئاً وَ لَا تَرْزَأُ مِنْکَ الدُّنْیَا شَیْئاً.

وَ قَالَ هَارُونُ بْنُ عَنْتَرَةَ حَدَّثَنِی أَبِی قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام بِالْخَوَرْنَقِ (۳) وَ هُوَ یُرْعَدُ تَحْتَ سَمَلِ (۴) قَطِیفَةٍ فَقُلْتُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَدْ جَعَلَ لَکَ وَ لِأَهْلِ بَیْتِکَ فِی هَذَا الْمَالِ مَا یَعُمُّ وَ أَنْتَ تَصْنَعُ بِنَفْسِکَ مَا تَصْنَعُ فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا أَرْزَؤُکُمْ مِنْ أَمْوَالِکُمْ شَیْئاً وَ إِنَّ هَذَا لَقَطِیفَتِیَ الَّتِی خَرَجْتُ بِهَا مِنْ مَنْزِلِی مِنَ الْمَدِینَةِ مَا عِنْدِی غَیْرُهَا وَ خَرَجَ علیه السلام یَوْماً وَ عَلَیْهِ إِزَارٌ مَرْقُوعٌ فَعُوتِبَ عَلَیْهِ فَقَالَ یَخْشَعُ الْقَلْبُ بِلُبْسِهِ وَ یَقْتَدِی بِهِ الْمُؤْمِنُ إِذَا رَآهُ عَلَیَّ وَ اشْتَرَی یَوْماً ثَوْبَیْنِ غَلِیظَیْنِ فَخَیَّرَ قَنْبَراً فِیهِمَا فَأَخَذَ وَاحِداً وَ لَبِسَ هُوَ الْآخَرَ وَ رَأَی فِی کُمِّهِ طُولًا عَنْ أَصَابِعِهِ فَقَطَعَهُ

۱- ۱. النهایه ۲: ۲۱۴.

۲- ۲. مجمع الامثال ۱: ۳۷۶.

۳- ۳. بفتحتین وراء ساکنه و نون مفتوحه موضع بالکوفه قیل انه نهر، و المعروف انه القصر القائم إلی الآن بالکوفه بظاهر الحیره، قیل: بناه النعمان بن المنذر فی ستین سنه بناه له رجل یقال له سنمار و کان یبنی فیه السنتین و الثلاث ثمّ یغیب الخمس سنین و أکثر أو أقل و یطلب فلا یوجد ثمّ یأتی فیحتج، فلما فرغ من بنائه صعد نعمان علی رأسه و نظر إلی البحر تجاهه و البر خلفه،

فقال: ما رأيت مثل هذا البناء قط، فقال سنمار: انى اعلم موضع آجره لو زالت لسقط القصر فقال له النعمان: يعرفها أحد غيرك؟ قال: لا، قال النعمان: لادعنها لا يعرفها أحد ثمّ أمر به فقذف من أعلى القصر إلى أسفله فتقطع. فضربت به العرب المثل و قالوا: جزاء سنمار.

۴- ۴. السمل: الثوب الخلق البالی.

وَ خَرَجَ يَوْماً إِلَى السُّوقِ وَ مَعَهُ سَيْفُهُ لِيَبِيعَهُ فَقَالَ مَنْ يَشْتَرِي مِنِّي هَذَا السَّيْفَ فَوَ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ لَطَالَ مَا كَشَفْتُ بِهِ الْكَرْبَ عَنْ وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لَوْ كَانَ عِنْدِي مِنْ إِزَارٍ(۱) لَمَا بِعْتُهُ وَ كَانَ عليه السلام قَدْ وَلَّى عَلَى عُكْبَرَا(۲) رَجُلًا مِنْ ثَقِيفٍ قَالَ قَالَ لَهُ (۳) عَلِيٌّ عليه السلام إِذَا صَلَّيْتَ الظُّهْرَ غَداً فَعُدْ إِلَيَّ فَعُدْتُ إِلَيْهِ فِي الْوَقْتِ الْمُعَيَّنِ فَلَمْ أَجِدْ عِنْدَهُ حَاجِباً يَحْبِسُنِي دُونَهُ فَوَجَدْتُهُ جَالِساً وَ عِنْدَهُ قَدَحٌ وَ كُوزُ مَاءٍ فَدَعَا بِوِعَاءٍ مَشْدُودٍ مَخْتُومٍ فَقُلْتُ (۴) فِي نَفْسِي لَقَدْ أَمِنَنِي حَتَّى يُخْرِجَ إِلَيَّ جَوْهَراً فَكَسَرَ الْخَتْمَ وَ حَلَّهُ فَإِذَا فِيهِ سَوِيقٌ فَأَخْرَجَ مِنْهُ فَصَبَّهُ فِي الْقَدَحِ وَ صَبَّ عَلَيْهِ مَاءً فَشَرِبَ وَ سَقَانِي فَلَمْ أَصْبِرْ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَ تَصْنَعُ هَذَا فِي الْعِرَاقِ وَ طَعَامُهُ كَمَا تَرَى فِي كَثْرَتِهِ فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ مَا أَخْتِمُ عَلَيْهِ بُخْلًا بِهِ وَ لَكِنِّي أَبْتَاعُ قَدْرَ مَا يَكْفِينِي فَأَخَافُ أَنْ يُنْقَصَ (۵) فَيُوضَعَ فِيهِ مِنْ غَيْرِهِ وَ أَنَا أَكْرَهُ أَنْ أُدْخِلَ بَطْنِي إِلَّا طَيِّباً فَلِذَلِكَ أَحْتَرِزُ عَلَيْهِ كَمَا تَرَى فَإِيَّاكَ وَ تَنَاوُلَ مَا لَا تَعْلَمُ حِلَّهُ (۶).

**[ترجمه]کشف الغمه: در کتاب حلیه آمده: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی خداوند تو را به زینتی آراسته است که هیچ یک از بندگان را به زینتی محبوب تر از آن نزد خدا نیاراسته است؛ و آن زینت نیکان در نزد خداوند است که عبارت است از زهد در دنیا، چنانکه تو را طوری قرار داده که از دنیا چیزی کم نمی کنی و دنیا نیز چیزی از تو کم نمی کند .

راوی گفت: در خَوَرنق - . خورنق: نام مکانی در کوفه است. - بر علی علیه السلام وارد شدم در حالی که زیر پیراهن کهنه نخی خود می‌لرزید. گفتم: ای امیرمؤمنان خداوند متعال برای تو و خانواده‌ات در بیت المال آنقدری را قرار داده که بتوانید زندگی خوبی داشته باشید چرا با خود اینگونه رفتار می کنید و سخت می گیرید؟ فرمود: سوگند به خدا چیزی از اموال شما را کم نخواهم کرد. این لباسی بود که با آن از منزلم در مدینه خارج شدم و غیر از آن را نداشتم.

روزی علی علیه السلام با پیراهنی پینه دار از منزل بیرون رفت. مردم وقتی او را دیدند سرزنشش کردند. حضرت در جواب آنها فرمود: قلب با پوشیدن آن خاشع می‌شود و مسلمانان به آن اقتدا می کنند.

روزی حضرت دو پیراهن زبر و خشن خرید و به قنبر گفت: یکی از آنها را انتخاب کن. قنبر یکی از آنها را انتخاب کرد و حضرت دیگری را پوشید اما به هنگام پوشیدن دید که آستین هایش از انگشتانش اضافی است و آن را قطع کرد.

روزی حضرت به بازار رفت تا شمشیرش را بفروشد، در آنجا فرمود: چه کسی حاضر است که این شمشیر را از من بخرد سوگند به کسی که دانه را شکافت مدتها با این شمشیر غبار غم را از چهره رسول خدا پاک کردم و اگر پول خرید یک لنگ را داشتم آن را نمی‌فروختم.

امیرمؤمنان علیه السلام مردی از قبیله ثقیف را به فرمانداری شهر عکبرا - . منطقه ای از ناحیه دجیل است که با بغداد ده فرسخ فاصله دارد. -

منصوب نمود و به او فرمود: فردا پس از برگزاری نماز ظهر به نزد من بیا. او گفت: روز بعد نزد حضرت برگشتم. نگهبانی را ندیدم که مانع از ورودم شود. وقتی داخل شدم، دیدم حضرت نشسته و نزد وی جز کاسه و کوزه ای آب چیزی دیگر ندیدم. آنگاه دستور داد ظرف سر به مهری را بیاورند. با خود گفتم: او مرا امین دانسته و می خواهد گوهر گرانقدری که از دید

دیگران پنهان داشته به من نشان دهد. حضرت مهر را از ظرف برداشت و آن را باز نمود ناگهان چشمم به مقداری سویق افتاد که در کاسه ای ریخت و مقداری آب بر آن اضافه کرد و خود نوشید و به من هم تعارف کرد. با دیدن این منظره نتوانستم صبر کنم و گفتم: ای امیرمؤمنان شما در کشوری مانند عراق که پر از نعمت است، این گونه به خود سخت می گیرید؟! فرمود: به خدا سوگند مهری که بر این ظرف زده ام به خاطر بخل نیست بلکه تنها در حد نیازم از غذا استفاده می کنم و می ترسم نزدیکانم در آن غذای (لذیذ) اضافه کنند و من دوست ندارم وارد شکمم شود جز غذای خوب و طیب. به همین خاطر آن را می بندم.آنگاه به من فرمود: بپرهیز از غذائی که حلال بودنش را نمی دانی. - . کشف الغمه: ۴۹-۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِبْعِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُسَلِّمُ عَلَی النِّسَاءِ وَ یَرْدُدْنَ عَلَیْهِ السَّلَامَ وَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یُسَلِّمُ عَلَی النِّسَاءِ وَ کَانَ یَکْرَهُ أَنْ یُسَلِّمَ عَلَی الشَّابَّهِ مِنْهُنَّ وَ یَقُولُ أَتَخَوَّفُ أَنْ تُعْجِبَنِی صَوْتُهَا فَیَدْخُلَ عَلَیَّ أَکْثَرَ مِمَّا أَطْلُبُ مِنَ الْأَجْرِ(۷).

**[ترجمه]کافی: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله بر زنان سلام می کرد و جواب وی را می دادند، امیرمؤمنان علیه السلام هم بر زنان سلام می کرد اما دوست نداشت که بر زنان جوان سلام کند، چرا که می گفت: می‌ترسم صدای آنها بر من خوش آید و و بر من ضرری وارد شود که از مقدار پاداشی که [از سلام کردن] می طلبم بیشتر باشد - . الکافی ۵ : ۵۳۵ - .

**[ترجمه]

بیان

لعله علیه السلام إنما فعل ذلک و قال ما قال تعلیما للأمه.

ص: ۳۳۵

۱- ۱. فی المصدر: ثمن ازار.

۲- ۲. بضم أوله و سکون ثانیه و فتح الباء الموحده، تمد و تقصر، بلیده من ناحیه دجیل، بینها و بین بغداد عشره فراسخ.

۳- ۳. فی المصدر: قال: قال لی.

۴- ۴. فی المصدر: فقلت له.

۵- ۵. کذا فی النسخ و المصدر: و الظاهر: أن ینقض.

۶- ۶. کشف الغمّه: ۴۹ و ۵۰.

۷- ۷. فروع الکافی(الجزء الخامس من الطبعه الحدیثه): ۵۳۵.

**[ترجمه]چه بسا این کار و سخنان را برای آموزش دادن به امت انجام داده باشد.

**[ترجمه]

«۱۷»

کـا، [الکـافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حُمَیْدٍ وَ جَابِرٍ الْعَبْدِیِّ قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام : إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنِی إِمَاماً لِخَلْقِهِ فَفَرَضَ عَلَیَّ التَّقْدِیرَ فِی نَفْسِی وَ مَطْعَمِی وَ مَشْرَبِی وَ مَلْبَسِی کَضُعَفَاءِ النَّاسِ کَیْ یَقْتَدِیَ الْفَقِیرُ بِفَقْرِی وَ لَا یُطْغِی الْغَنِیَّ غِنَاهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: جابر عبدی گفت: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: خداوند متعال مرا امام مردم قرار داده است و بر من فرض کرده است تا در نفسم و خوراک و نوشیدنی و لباسم همچون ضعیفان باشم تا فقیر به فقرم اقتدا کند و ثروتمند با ثروتش سر به طغیان نکشد - . الکافی۱ : ۴۱۰ - .

**[ترجمه]

«۱۸»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَزَّازِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: حَضَرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَصْلَحَکَ اللَّهُ ذَکَرْتَ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام کَانَ یَلْبَسُ الْخَشِنَ یَلْبَسُ الْقَمِیصَ بِأَرْبَعَهِ دَرَاهِمَ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِکَ وَ نَرَی عَلَیْکَ اللِّبَاسَ الْجَدِیدَ فَقَالَ لَهُ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام کَانَ یَلْبَسُ ذَلِکَ فِی زَمَانٍ لَا یُنْکَرُ وَ لَوْ لُبِسَ مِثْلُ ذَلِکَ الْیَوْمَ شُهِرَ بِهِ فَخَیْرُ لِبَاسِ کُلِّ زَمَانٍ لِبَاسُ أَهْلِهِ غَیْرَ أَنَّ قَائِمَنَا أَهْلَ الْبَیْتِ إِذَا قَامَ لَبِسَ ثِیَابَ عَلِیٍّ علیه السلام وَ سَارَ بِسِیرَهِ عَلِیٍّ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]کافی: حماد بن عثمان گفت: نزد امام جعفر صادق علیه السلام بودم که مردی از او سؤال کرد: خداوند تو را اصلاح کند فرمودید که علی علیه السلام لباس زبر و خشن و یا پیراهن چهار درهمی و شبیه آن می‌پوشید اما خود شما لباس جدیدی را پوشیده‌ای؟ امام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام آن لباس را در زمانی می‌پوشید که غیر متعارف نبود. اما امروزه اگر مانند آن لباس پوشیده شود غیر متعارف و لباس شهرت است. بهترین لباس هر زمانی لباسی است که در میان مردم شایع است .

اما زمانی که مهدی موعود قائم ما اهل بیت ظهور کند مانند علی علیه السلام لباس خواهد پوشید و سیره او را دنبال خواهد کرد - . الکافی۱: ۴۱۱ - .

**[ترجمه]

«۱۹»

نهج، [نهج البلاغه]: مِنْ كَلَامٍ لَهُ عليه السلام بِالْبَصْرَهِ وَ قَدْ دَخَلَ عَلَى الْعَلَاءِ بْنِ زِيَادٍ الْحَارِثِيِّ يَعُودُهُ وَ هُوَ مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا رَأَى سَعَهَ دَارِهِ قَالَ مَا كُنْتَ تَصْنَعُ بِسَعَهِ هَذِهِ الدَّارِ فِي الدُّنْيَا أَمَا أَنْتَ إِلَيْهَا فِي الْآخِرَهِ كُنْتَ أَحْوَجَ وَ بَلَى إِنْ شِئْتَ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَهَ تَقْرِي فِيهَا الضَّيْفَ وَ تَصِلُ مِنْهَا الرَّحِمَ (٣) وَ تُطْلِعُ مِنْهَا الْحُقُوقَ مَطَالِعَهَا فَإِذاً أَنْتَ قَدْ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَهَ فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَشْكُو إِلَيْكَ أَخِي عَاصِمَ بْنَ زِيَادٍ قَالَ وَ مَا لَهُ قَالَ لَبِسَ الْعَبَاءَ وَ تَخَلَّى مِنَ الدُّنْيَا(۴) قَالَ عَلَيَّ بِهِ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ يَا عُدَيَّ نَفْسِهِ لَقَدِ اسْتَهَامَ بِكَ الْخَبِيثُ أَ مَا رَحِمْتَ أَهْلَكَ وَ وُلْدَكَ أَ تَرَى اللَّهَ أَحَلَّ لَكَ الطَّيِّبَاتِ وَ هُوَ يَكْرَهُ أَنْ تَأْخُذَهَا أَنْتَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا أَنْتَ فِي خُشُونَهِ مَلْبَسِكَ وَ جُشُوبَهِ مَأْكَلِكَ قَالَ وَيْحَكَ إِنِّي لَسْتُ كَأَنْتَ إِنَ

۱- ۱. أصول الكافى(الجزء الأول من الطبعه الحديثه): ۴۱۰.

۲- ۲. أصول الكافى(الجزء الأول من الطبعه الحديثه): ۴۱۱.

۳- ۳. فى المصدر: و تصل فيها الرحم.

۴- ۴. فى المصدر: عن الدنيا.

اللَّهَ فَرَضَ عَلَى أَئِمَّهِ الْحَقِ (۱) أَنْ يُقَدِّرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعَفَهِ النَّاسِ كَيْلَا يَتَبَيَّغَ بِالْفَقِيرِ فَقْرُهُ (۲).

**[ترجمه]نهج البلاغه: از سخنان آن حضرت در بصره: هنگام که حضرت علی السلام برای عیادت علاء بن زیاد حارثی که از اصحابش بود نزد وی رفت و خانه بزرگ و مجلل او را دید فرمود: با این خانه وسیع در دنیا چه می کنی در حالی که در آخرت به آن نیازمندتری؟.آری اگر بخواهی می توانی با همین خانه به آخرت برسی! چنانکه از مهمانان پذیرایی کنی، صله رحم را به جای آوری، و حقوقی را که بر گردن تو است به صاحبان حق برسانی، در این حالت است که می‌توانی با همین خانه وسیع به آخرت نیز دست یابی. علاء گفت: از برادرم عاصم بن زیاد به شما شکایت می کنم. فرمود: او را چه شده؟ گفت: عبایی پوشیده و از دنیا کناره گرفته است. امام علیه السّلام فرمود: او را بیاورید. وقتی آمد به او فرمود: ای دشمن جان خویش! شیطان سرگردانت کرده، آیا تو به زن و فرزندانت رحم نمی کنی؟ تو می پنداری که خداوند نعمت های پاکیزه اش را حلال کرده، امّا دوست ندارد تو از آنها استفاده کنی؟ تو در برابر خدا کوچکتر از آنی که اینگونه با تو رفتار کند. عاصم گفت: ای امیرمؤمنان، پس چرا تو با این لباس خشن، و آن غذای ناگوار به سر می بری؟ امام فرمود: وای بر تو! من همانند تو نیستم. خداوند بر پیشوایان حق واجب کرده که خود را با مردم ناتوان همسو کنند تا فقر و نداری، تنگدست را به هیجان نیاورد، و به طغیان نکشاند. - . نهج البلاغه ۱: ۴۴۸-۴۴۹ -

**[ترجمه]

بیان

قوله کنت أحوج کنت هاهنا زائده مثل قوله تعالی مَنْ کانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیًّا(۳) و مطالع الحقوق وجوهها الشرعیه قوله علیه السلام علی به أی أحضره و الأصل اعجل به علی فحذف فعل الأمر و دل الباقی علیه و العدی تصغیر عدو و قیل إنما صغره من جهه حقاره فعله ذلک لکونه عن جهل منه و قیل أرید به الاستعظام لعداوته لها و قیل خرج مخرج التحنن و الشفقه کقولهم یا بنی قوله لقد استهام بک الخبیث أی جعلک الشیطان هائما ضالا و الباء زائده و طعام جشب أی غلیظ و تبیغ الدم بصاحبه إذا هاج.

**[ترجمه]سخن حضرت علیه السلام «کنت احوج» در اینجا کان زائد است همچون این آیه: «کان فی المهد صبیا - . مریم/ ۲۹ - ». «مطالع الحقوق» یعنی وجوه شرعی آن. «علیّ به» یعنی او را حاضر کنید و اصلا آن این بوده «اعجل به علی» فورا او را نزد من آورید که در آن فعل امر حذف شده و بقیه کلام بر معنای آن دلالت می کند. «العدی» تصغیر عدو به معنای دشمن است و آن را به سبب پست بودن کار او و نادانیش از عملی که انجام داده است به این شکل آورده است. عده‌ای هم معتقدند که به خاطر دشمنی زیاد حضرت با چنین رفتاری است و همچنین آورده‌اند که به خاطر مهربانی و ترحم است همچنان که می گوییم: یا بنیّ. «لقد استهام بک الشیطان» یعنی شیطان تو را گمراه و سرگردان کرده است و باء در آن زائد است. «طعام جشب» یعنی غلیظ و ناگوار. «تبیغ الدم» به جوش آمدن خون.

**[ترجمه]

نهج، [نهج البلاغه]: قِيلَ لَهُ عليه السـلام كَيْفَ تَجِدُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عليه السـلام كَيْفَ يَكُونُ حَالُ مَنْ يَفْنَى بِبَقَائِهِ يَسْـقَمُ بِصِحَّتِهِ وَ يُؤْتَى مِنْ مَأْمَنِهِ (۴).

**[ترجمه]نهـج البلاغه: وقتی حضـرت در بستر بیماری بود یاران و اصـحابش به عیادت او می‌آمدنـد یکی از آنها پرسـید: ای امیرمؤمنان حالت چطور است؟ فرمود: چگونه باشد حال کسی که به سبب بقایش فنا شود و از پس سلامتی اش بیماری باشد و مصیبت ها و گرفتاریها از جاهایی او را در بر بگیرد که اصلا انتظار آنها را نداشته باشد - . نهج البلاغه ۲: ۱۶۹ - .

**[ترجمه]

بیان

الباء فی قوله ببقائه للسببیه فإن البقاء مقرب للأجل موجب لضعف القوی و فی قوله بصحته للملابسه و یمکن الحمل علی السببیه بتکلف فـإن الصـحه غالبا موجبه لجرأه الإنسان و عـدم تحرزه عن الأمور المضـره له و قوله علیه السـلام یؤتی من مأمنه أی یأتیه المصـائب من الجهه التی لاـ یتوقع إتیانهـا منهـا و فی حـال أمنه و غفلته و یحتمـل أن یکون المأمن مصـدرا فإن أمنه و غفلته من أسباب ترکه للحزم و ظفر الأعداء علیه.

**[ترجمه]باء در «ببقائه» سـببیت است چرا که بقاء باعث ضـعف قوای فرد و نزدیک شدن اجل می‌شود. باء در «بصـحته» برای ملابسه است. البته می‌توان با تکلف آن را برای سـببیت هم آورد به این معنا که غالبا سلامتی باعث جرات انسان و عدم احتیاط او در برابر آسـیب ها و مضـرات می‌شود. «یؤتی من مأمنه» یعنی مصیبت ها و گرفتاری از جاهایی او را در بر می گیرد که اصلا انتظار آن را نداشـته چنانکه از آنها مطمئن و در غفلت بود. البته می‌توان «مأمن» را مصـدر گرفت به این معنا که احساس امنیت و غفلت او از دلایل فقدان دوراندیشی او و غلبه دشمنان بر او است.

**[ترجمه]

«۲۱»

نهج، [نهج البلاغه] قَالَ علیه السلام: وَ اللَّهِ لَدُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَهْوَنُ فِي عَيْنِي مِنْ عُرَاقِ خِنْزِيرٍ فِي يَدِ مَجْذُومٍ (۵).

**[ترجمـه]نهـج البلاـغه: به خـدا سوگنـد دنیـا در چشم من پست تر از تکه اسـتخوان خـوکی در دست جـذامی است - . نهج البلاغه ۲: ۱۹۷ - .

**[ترجمه]

«۲۲»

نبه، [تنبیه الخـاطر] ابْنُ مَحْبُوبٍ يَرْفَعُهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: كُنْتُ عَلَى بَيْتِ مَالِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السـلام وَ كَاتِبَهُ وَ

كَانَ فِی بَیْتِهِ عِقْدُ لُؤْلُؤٍ وَ هُوَ کَانَ أَصَابَهُ یَوْمَ الْبَصْرَهِ

ص: ۳۳۷

۱- ۱. أئمه العدل: خ ل.

۲- ۲. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۱: ۴۴۸ و ۴۴۹.

۳- ۳. سوره مریم: ۲۹.

۴- ۴. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۲: ۱۶۹.

۵- ۵. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۲: ۱۹۷.

قَالَ فَأَرْسَلَتْ إِلَيَّ بِنْتُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام فَقَالَتْ لِي بَلَغَنِي أَنَّ فِي بَيْتِ مَالِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَدْ لُؤْلُؤٍ وَ هُوَ فِي يَدِكَ وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ تُعِيرَنِيهِ أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي أَيَّامِ عِيدِ الْأَضْحَى فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا وَ قُلْتُ عَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ يَا ابْنَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَتْ نَعَمْ عَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ مَرْدُودَةٌ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهَا وَ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ رَآهُ عَلَيْهَا فَعَرَفَهُ فَقَالَ لَهَا مِنْ أَيْنَ صَارَ إِلَيْكِ هَذَا الْعِقْدُ فَقَالَتِ اسْتَعَرْتُهُ مِنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ (۱) خَازِنِ بَيْتِ مَالِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ - لِأَتَزَيَّنَ بِهِ فِي الْعِيدِ ثُمَّ أَرُدَّهُ قَالَ فَبَعَثَ إِلَيَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَجِئْتُهُ فَقَالَ أَ تَخُونُ الْمُسْلِمِينَ يَا ابْنَ أَبِي رَافِعٍ فَقُلْتُ لَهُ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَخُونَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ كَيْفَ أَعَرْتَ بِنْتَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْعِقْدَ الَّذِي فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ بِغَيْرِ إِذْنِي وَ رِضَاهُمْ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّهَا ابْنَتُكَ وَ سَأَلَتْنِي أَنْ أُعِيرَهَا إِيَّاهُ تَتَزَيَّنُ بِهِ فَأَعَرْتُهَا إِيَّاهُ عَارِيَّةً مَضْمُونَةً مَرْدُودَةً وَ ضَمَّنْتُهُ فِي مَالِي وَ عَلَيَّ أَنْ أَرُدَّهُ مُسَلَّماً إِلَى مَوْضِعِهِ فَقَالَ رُدَّهُ مِنْ يَوْمِكَ وَ إِيَّاكَ أَنْ تَعُودَ لِمِثْلِ هَذَا فَتَنَالَكَ عُقُوبَتِي ثُمَّ أَوْلَى لِابْنَتِي لَوْ كَانَتْ أَخَذَتِ الْعِقْدَ عَلَى غَيْرِ عَارِيَّةٍ مَضْمُونَةٍ مَرْدُودَةٍ لَكَانَتْ إِذَنْ أَوَّلَ هَاشِمِيَّةٍ قُطِعَتْ يَدُهَا فِي سَرِقَةٍ قَالَ فَبَلَغَ مَقَالَتُهُ ابْنَتَهُ فَقَالَتْ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا ابْنَتُكَ وَ بَضْعَةٌ مِنْكَ فَمَنْ أَحَقُّ بِلُبْسِهِ مِنِّي فَقَالَ لَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَا بِنْتَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ لَا تَذْهَبِي بِنَفْسِكِ عَنِ الْحَقِّ أَ كُلُّ نِسَاءِ الْمُهَاجِرِينَ تَتَزَيَّنُ (۲) فِي هَذَا الْعِيدِ بِمِثْلِ هَذَا فَقَبَضْتُهُ مِنْهَا وَ رَدَدْتُهُ إِلَى مَوْضِعِهِ (۳).

**[ترجمه]تنبيه الخاطر: ابن ابى رافع گفت: من مسؤول بيت المال و كاتب على بن ابى طالب عليه السلام بودم. در بيت المال گردنبندى از مرواريد وجود داشت كه حضرت در روز جنگ بصره آن را به غنيمت گرفته بود. دختر اميرمؤمنان نامه‌اى را براى من فرستاد و در آن گفت: شنيده‌ام كه در بيت المال اميرمؤمنان گردنبند مرواريدى هست و آن در دست توست. دوست دارم كه آن را به صورت عاريه به من دهى تا در روز عيد قربان خودم را با آن زينت دهم. من هم به دختر اميرمؤمنان پيام دادم: اى دختر اميرمؤمنان، اين امانتى تضمين شده است كه بايد برگردانده شود و او قبول كرد و گفت: امانتى در دست من است و پس از سه روز آن را بر مى گردانم. گردنبند را به او دادم. اميرمؤمنان عليه السلام چون گردنبند را در گردن دخترش ديد آن را شناخت و به او فرمود: از كجا اين گردنبند را آورده‌اى؟ او گفت: آن را از ابن ابى رافع خزانه دار بيت المال گرفته ام تا در عيد خودم را با آن بيارايم و پس از آن بازگردانم. اميرمؤمنان عليه السلام مرا فرا خواند و من نزد او رفتم. به من فرمود: آيا تو به مسلمانان خيانت مى كنى اى ابن ابى رافع؟ به حضرت گفتم: به خدا پناه مى برم از اين كه به مسلمانان خيانت كنم! حضرت فرمود: چگونه گردنبندى كه در بيت المال مسلمانان بوده بدون اجازه من و رضايت مسلمانان آن را به دختر من عاريه دادى؟ گفتم: اى امير مؤمنان، او دختر شما بود و از من خواست كه به او عاريه دهم تا خودش را با آن زينت كند؛ من هم آن را به عنوان عاريه مضمونه مردوده دادم و ضمانت آن را در مال خودم به عهده گرفتم و بر من است كه آن را سالم به جايگاهش بازگردانم. حضرت فرمود: بايد همين امروز آن را بازگردانى و مبادا كه چنين كارى را بار ديگر تكرار كنى چرا كه در اين صورت تو را مجازات خواهم كرد. آن گاه امام فرمود: واى بر دخترم! اگر اين گردنبند را به شكل عاريه مضمونه مردوده نگرفته بود، نخستين زن هاشمى مى‌شد كه دستش به خاطر دزدى قطع مى شد. ابن ابى رافع گويد: سخن حضرت به دخترش رسيد. او به اميرمؤمنان گفت: اى امير مؤمنان، من دختر و پاره تن توام! چه كسى از من به اين گردنبند سزاوارتر است؟ حضرت فرمود: اى دختر على بن ابى طالب، خويش را از حق دور نكن. آيا تمام زنان مهاجر در اين عيد اين گونه خود را مى‌آرايند؟ على بن ابى رافع گفت: من گردنبند را از دختر اميرمؤمنان گرفتم و آن را به جايگاهش برگرداندم - . تنبيه الخواطر ۲: ۳،۴ - .

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری قولهم أولی لک تهدد و وعید قال الأصمعی معناه قاربه بما یهلکه أی نزل به (۴).

**[ترجمه]جوهری گفته: «اولی لک» تهدید و وعده به شرّ است. اما اصمعی گفت: یعنی نزدیک بود بر سر او فرود بیاید آنچه که او را هلاک می‌کند - . الصحاح: ۲۵۳۰. - .

**[ترجمه]

«۲۳»

أَقُولُ قَالَ السَّیِّدُ بْنُ طَاوُسٍ فِی کَشْفِ الْمَحَجَّهِ، رَأَیْتُ فِی کِتَابِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ الثِّقَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قُبِضَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ عَلَیْهِ

ص: ۳۳۸

۱- ۱. فی المصدر: من علیّ بن أبی رافع.

۲- ۲. فی المصدر: یتزین.

۳- ۳. تنبیه الخواطر ۲: ۳ و ۴.

۴- ۴. الصحاح ۲۵۳۰، و فیه قاربه ما یهلکه.

دَیْنٌ ثَمَانُمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَم فَبَاعَ الْحَسَنَ علیه السلام ضَیْعَهً لَهُ بِخَمْسِمِائَهِ أَلْفٍ وَ قَضَاهَا عَنْهُ (۱) وَ بَاعَ لَهُ ضَیْعَهً أُخْرَی بِثَلَاثِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَقَضَاهَا عَنْهُ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ لَمْ یَکُنْ یَذَرُ مِنَ الْخُمُسِ شَیْئاً وَ کَانَتْ تَنُوبُهُ نَوَائِبُ (۲).

**[ترجمه]کشف المحجه: امام محمد باقرعلیه السلام فرمود: وقتی امیرمؤمنان علیه السلام دار فانی را وداع گفت ۸۰۰ هزار درهم بدهکار بود. حسن علیه السلام زمینی را به ۵۰۰ هزار درهم و زمین دیگری را به ۳۰۰ هزار درهم فروخت و بدهی او را پرداخت کرد. چرا که آن حضرت از خمس چیزی را برای خود کنار نگذاشت تا در هنگام گرفتاری و بلایا از آن استفاده کند. - .کشف المحجه: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۴»

یب، [تهذیب الأحکام] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْجَهْمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَیْمُونٍ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: جَاءَ قَنْبَرٌ مَوْلَی عَلِیٍّ علیه السلام بِفِطْرِهِ إِلَیْهِ قَالَ فَجَاءَ بِجِرَابٍ فِیهِ سَوِیقٌ عَلَیْهِ خَاتَمٌ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ (۳) یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبُخْلُ تَخْتِمُ عَلَی طَعَامِکَ قَالَ فَضَحِکَ عَلِیٌّ علیه السلام ثُمَّ قَالَ أَوْ غَیْرُ ذَلِکَ لَا أُحِبُّ أَنْ یَدْخُلَ بَطْنِی إِلَّا شَیْ ءٌ أَعْرِفُ سَبِیلَهُ قَالَ ثُمَّ کَسَرَ الْخَاتَمَ فَأَخْرَجَ سَوِیقاً فَجَعَلَ مِنْهُ فِی قَدَحٍ فَأَعْطَاهُ إِیَّاهُ فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ یَشْرَبَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ لَکَ صُمْنَا وَ عَلَی رِزْقِکَ أَفْطَرْنَا فَتَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّکَ أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ (۴).

**[ترجمه]تهذیب: امام جعفر صادق از پدرش علیهما السلام نقل کرد که فرمود: قنبر افطاری مولا علی علیه السلام را که کوزه ای سفالین سر به مهر که در آن سویق بود برای ایشان آورد. مردی گفت: ای امیرمؤمنان این خساست است که درِ غذایت را می‌بندی؟ امیرمؤمنان علیه السلام خندید و فرمود: و یا اینکه علت دیگر داشته باشد و من آن را برای تو می گویم. درِ غذایم به این جهت سر به مهر است که دوست دارم تنها چیزی را بخورم که راه به دست آوردن آن را می‌دانم آنگاه در غذا را شکست و سویقی را که در آن بود در کاسه ای ریخت و مقداری از آن را به آن مرد داد و خود کاسه را به دست گرفت. وقتی که خواست آن را بنوشد فرمود: بسم الله پروردگارا برای تو روزه گرفتیم و با رزق تو افطار کردیم از ما قبول کن؛ همانا تو شنوا و آگاه هستی - . التهذیب ۱: ۴۱۷ - .

**[ترجمه]

«۲۵»

ما،(۵) [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحُسَیْنُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ زَکَرِیَّا عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ عُمَرَ الْجُعْفِی (۶) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنْ کَانَ صَاحِبُکُمْ یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَیَجْلِسُ جِلْسَهَ الْعَبْدِ وَ یَأْکُلُ أَکْلَ الْعَبْدِ وَ یُطْعِمُ النَّاسَ الْخُبْزَ وَ اللَّحْمَ وَ یَرْجِعُ إِلَی رَحْلِهِ فَیَأْکُلُ الْخَلَّ وَ الزَّیْتَ وَ إِنْ کَانَ لَیَشْتَرِی الْقَمِیصَیْنِ السُّنْبُلَانِیَّیْنِ ثُمَّ یُخَیِّرُ غُلَامَهُ خَیْرَهُمَا ثُمَّ یَلْبَسُ الْآخَرَ فَإِذَا جَازَ أَصَابِعَهُ قَطَعَهُ وَ إِنْ جَازَ کَعْبَهُ (۷) حَذَفَهُ وَ مَا

وَرَدَ عَلَيْهِ أَمْرَانِ قَطُّ كِلَاهُمَا لِلَّهِ رِضًى إِلَّا أَخَذَ بِأَشَدِّهِمَا عَلَى بَدَنِهِ وَ لَقَدْ وَلِيَ النَّاسَ

۱- ۱. فی المصدر: بخمسمائه الف درهم فقضاها عنه.

۲- ۲. کشف المحجه: ۱۲۵.

۳- ۳. فی المصدر: قال فقال له رجل.

۴- ۴. التهذیب ۱: ۴۱۷.

۵- ۵. هذه الروایه و ما یلیه من مختصات(ک).

۶- ۶. فی المصدر: عن سعید بن عمرو الجعفی.

۷- ۷. فی المصدر: کعبیه.

خَمْسَ سِنِينَ مَا وَضَعَ آجُرَّةً عَلَى آجُرَّةٍ وَ لَا لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ وَ لَا أَقْطَعَ (۱) قَطِيعَةً وَ لَا أَوْرَثَ بَيْضَاءَ وَ لَا حَمْرَاءَ إِلَّا سَبْعَمِائَةِ دِرْهَمٍ فَضَلَتْ مِنْ عَطَائِهِ أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ بِهَا لِأَهْلِهِ خَادِماً وَ مَا أَطَاقَ عَمَلَهُ مِنَّا أَحَدٌ وَ إِنْ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَيَنْظُرُ فِي كِتَابٍ مِنْ كُتُبِ عَلِيٍّ عليه السلام فَيَضْرِبُ بِهِ الْأَرْضَ وَ يَقُولُ مَنْ يُطِيقُ هَذَا(۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: امام محمد باقر علیه السلام فرمود: به خدا سوگند صاحب شم یعنی امیرمؤمنان علیه السلام چون بندگان می‌نشست و چون بندگان غذا می‌خورد. به مردم نان و گوشت می‌داد و خود به خانه بر می‌گشت و روغن زیتون و سرکه می‌خورد. دو پیراهن سنبلانی می‌خرید و به خدمتکارش می‌گفت که هر کدام را که دوست دارد انتخاب کند و خود دیگری را می‌پوشید و اگر آستینش از انگشتانش بلندتر بود آن را قطع می‌کرد و اگر دامنش از مفصل ساق می‌گذشت آن را می برید و هر گاه با دو کار خدا پسند روبرو می‌شد سخت ترین آنها را انتخاب می‌کرد. پنج سال بر مردم حکومت کرد نه آجری بر آجری گذاشت و نه خشتی بر خشتی، نه زمین زراعتی برداشت ونه طلا و نقره ای به جا گذاشت تنها هفتصد درهم از او به جا ماند که از عطای او بیشتر بود که با آن می‌خواست خدمتکاری را برای خانوده‌اش استخدام کند. اعمالی را که او انجام می‌داد از توان هیچ کدام از ما بر نمی‌آید. علی بن الحسین علیه السلام به کتابی از کتاب های آن حضرت نگاه کرد و آن را بر زمین زد و گفت: چه کسی توان انجام چنین اعمالی را دارد - . امالی ابن الشیخ: ۷۳ - .

**[ترجمه]

«۲۶»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ،: أَكَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مِنْ تَمْرٍ دَقَلٍ (۳) ثُمَّ شَرِبَ عَلَيْهِ الْمَاءَ وَ ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى بَطْنِهِ وَ قَالَ مَنْ أَدْخَلَهُ بَطْنُهُ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ ثُمَّ تَمَثَّلَ شِعْرٌ:

وَ إِنَّكَ مَهْمَا تُعْطِ بَطْنَكَ سُؤْلَهُ**وَ فَرْجَكَ نَالا مُنْتَهَى الذَّمِّ أَجْمَعَا

.(۴)

**[ترجمه]دعوات راوندی: امیرمؤمنان علیه السلام خرمایی از بدترین نوع خرما خورد و به دنبال آن آب نوشید آنگاه با دستش بر شکمش زد و فرمود: کسی که شکمش او را وارد آتش جهنم کند خداوند او را نابود کند. سپس این بیت شعر را مثال آورد

- اگر تمام خواسته های شکم و عورتت را برآورده کنی به نهایت مذمت خواهند رسید.

**[ترجمه]

«۲۷»

نهج، [نهج البلاغه]: مِنْ كِتَابٍ لَهُ عليه السلام إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيِّ وَ هُوَ عَامِلُهُ عَلَى الْبَصْرَةِ وَ قَدْ بَلَغَهُ أَنَّهُ دُعِيَ إِلَى

وَلِيمَهِ قَوْم مِنْ أَهْلِهَا فَمَضَ ی إِلَيْهَا أَمَّا بَعْدُ يَا ابْنَ حُنَيْفٍ فَقَدْ بَلَغَنِی أَنَّ رَجُلًا مِنْ فِتْيَهِ أَهْلِ الْبَصْرَهِ دَعَاکَ إِلَی مَأْدُبَهٍ فَأَسْرَعْتَ إِلَيْهَا يُسْتَطَابُ (۵) لَکَ الْأَلْوَانُ وَ تُنْقَلُ إِلَيْکَ الْجِفَانُ (۶) وَ مَا ظَنَنْتُ أَنَّکَ تُجِيبُ إِلَی طَعَام قَوْم عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَ غَنِيُّهُمْ مَدْعُوٌّ فَانْظُرْ إِلَی مَا تَقْضَمُهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَم فَمَا اشْتَبَهَ عَلَيْکَ عِلْمُهُ فَالْفِظْهُ وَ مَا أَيْقَنْتَ بِطِيبِ وُجُوهِهِ فَنَلْ مِنْهُ أَلَا وَ إِنَّ لِکُلِّ مَأْمُوم إِمَاماً يَقْتَدِی بِهِ وَ يَسْتَضِی ءُ بِنُورِ عِلْمِهِ أَلَا وَ إِنَّ إِمَامَکُمْ قَدِ اکْتَفَی مِنْ دُنْيَاهُ بِطِمْرَيْهِ وَ مِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصَيْهِ أَلَا وَ إِنَّکُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَی ذَلِکَ وَ لَکِنْ أَعِينُونِی بِوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ(۷) فَوَ اللَّهِ مَا کَنَزْتُ مِنْ دُنْيَاکُمْ تِبْراً وَ لَا ادَّخَرْتُ مِنْ غنائهما [غَنَائِمِهَا] وَفْراً وَ لَا أَعْدَدْتُ لِبَالِی ثَوْبِی طِمْراً بَلَی کَانَتْ فِی أَيْدِينَا فَدَکٌ مِنْ کُلِّ مَا أَظَلَّتْهُ السَّمَاءُ فَشَحَّتْ

ص: ۳۴۰

۱- ۱. فی المصدر: و لا اقتطع.

۲- ۲. أمالی ابن الشيخ: ۷۳.

۳- ۳. الدقل: أردأ التمر.

۴- ۴. لم نظفر بنسخته.

۵- ۵. فی المصدر: تستطاب.

۶- ۶. جمع الجفنه. القصعه الکبيره.

۷- ۷. فی المصدر بعد ذلک: و عفه و سداد.

عَلَيْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ وَ سَخَتْ عَنْهَا نُفُوسُ آخَرِينَ (۱) وَ نِعْمَ الْحَكَمُ اللَّهُ وَ مَا أَصْنَعُ بِفَدَكٍ وَ غَيْرِ فَدَكٍ وَ النَّفْسُ مَظَانُّهَا فِي غَدٍ جَدَثٌ تَنْقَطِعُ فِي ظُلْمَتِهِ آثَارُهَا وَ تَغِيبُ أَخْبَارُهَا وَ حُفْرَةٌ لَوْ زِيدَ فِي فُسْحَتِهَا وَ أَوْسَعَتْ يَدَا حَافِرِهَا لَأَضْغَطَهَا الْحَجَرُ وَ الْمَدَرُ وَ سَدَّ فُرَجَهَا التُّرَابُ الْمُتَرَاكِمُ وَ إِنَّمَا هِيَ نَفْسِي أَرُوضُهَا(۲) بِالتَّقْوَى لِتَأْتِيَ آمِنَةً يَوْمَ الْخَوْفِ الْأَكْبَرِ وَ تَثْبُتَ عَلَى جَوَانِبِ الْمَزْلَقِ (۳) وَ لَوْ شِئْتُ لَاهْتَدَيْتُ الطَّرِيقَ إِلَى مُصَفَّى هَذَا الْعَسَلِ وَ لُبَابِ هَذَا الْقَمْحِ وَ نَسَائِجِ هَذَا الْقَزِّ وَ لَكِنْ هَيْهَاتَ أَنْ يَغْلِبَنِي هَوَايَ وَ يَقُودَنِي جَشَعِي إِلَى تَخَيُّرِ الْأَطْعِمَهِ وَ لَعَلَّ بِالْحِجَازِ أَوْ بِالْيَمَامَهِ(۴) مَنْ لَا طَمَعَ لَهُ فِي الْقُرْصِ وَ لَا عَهْدَ لَهُ بِالشِّبَعِ أَوْ أَنْ أَبِيتَ (۵) مِبْطَاناً وَ حَوْلِي بُطُونٌ غَرْثَى وَ أَكْبَادٌ حَرَّى أَ وَ أَكُونُ كَمَا قَالَ الْقَائِلُ:

وَ حَسْبُكَ دَاءً أَنْ تَبِيتَ بِبَطْنَهٍ***وَ حَوْلَكَ أَكْبَادٌ تَحِنُّ إِلَى الْقِدِّ(۶)

أَ أَقْنَعُ مِنْ نَفْسِي بِأَنْ يُقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَا أُشَارِكَهُمْ فِي مَكَارِهِ الدَّهْرِ أَوْ أَكُونَ أُسْوَةً لَهُمْ فِي جُشُوبَهِ الْعَيْشِ فَمَا خُلِقْتُ لِيَشْغَلَنِي أَكْلُ الطَّيِّبَاتِ كَالْبَهِيمَهِ الْمَرْبُوطَهِ هَمُّهَا عَلَفُهَا أَوِ الْمُرْسَلَهِ شُغُلُهَا تقمهما [تَقَمُّمُهَا] تَكْتَرِشُ مِنْ أَعْلَافِهَا وَ تَلْهُو عَمَّا يُرَادُ بِهَا أَوْ أُتْرَكَ سُدًى أَوْ أُهْمَلَ عَابِثاً أَوْ أَجُرَّ حَبْلَ الضَّلَالَهِ أَوْ أَعْتَسِفَ (۷) طَرِيقَ الْمَتَاهَهِ وَ كَأَنِّي بِقَائِلِكُمْ يَقُولُ إِذَا كَانَ هَذَا قُوتُ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ فَقَدْ قَعَدَ بِهِ الضَّعْفُ عَنْ قِتَالِ الْأَقْرَانِ وَ مُنَازَلَهِ الشُّجْعَانِ أَلَا وَ إِنَّ الشَّجَرَهَ الْبَرِّيَّهَ أَصْلَبُ عُوداً وَ الرَّوَاتِعَ الْخَضِرَهَ(۸) أَرَقُّ جُلُوداً وَ النَّابِتَاتِ الْعِذْيَهَ(۹) أَقْوَى وَقُوداً وَ أَبْطَأُ خُمُوداً وَ

ص: ۳۴۱

۱- ۱. في المصدر: نفوس قوم آخرين.

۲- ۲. أي اذللها.

۳- ۳. المزلق: موضع الزله.

۴- ۴. في المصدر: او اليمامه.

۵- ۵. في المصدر: أو أبيت.

۶- ۶. البيت لحاتم بن عبد اللّه الطائي كما في شرح النهج ۴: ۱۴۹.

۷- ۷. الاعتساف: السلوك في غير طريق واضح.

۸- ۸. في المصدر: و الروائع الخضره.

۹- ۹. في المصدر: و النباتات البدويه.

أَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَالصِّنْوِ مِنَ الصِّنْوِ وَ الذِّرَاعِ مِنَ الْعَضُدِ وَ اللَّهِ لَوْ تَظَاهَرَتِ الْعَرَبُ عَلَى قِتَالِي لَمَا وَلَّيْتُ عَنْهَا وَ لَوْ أَمْكَنَتِ الْفُرْصَةُ(۱) مِنْ رِقَابِهَا لَسَارَعْتُ إِلَيْهَا وَ سَأَجْهَدُ فِي أَنْ أُطَهِّرَ الْأَرْضَ مِنْ هَذَا الشَّخْصِ الْمَعْكُوسِ وَ الْجِسْمِ الْمَرْكُوسِ حَتَّى تَخْرُجَ الْمَدَرَةُ(۲) مِنْ بَيْنِ حَبِّ الْحَصِيدِ إِلَيْكِ عَنِّي يَا دُنْيَا فَحَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ قَدِ انْسَلَلْتُ مِنْ مَخَالِبِكِ وَ أَفْلَتُّ مِنْ حَبَائِلِكِ وَ اجْتَنَبْتُ الذَّهَابَ فِي مَدَاحِضِكِ أَيْنَ الْقُرُونُ الَّذِينَ غَرَرْتِهِمْ بِمَدَاعِبِكِ أَيْنَ الْأُمَمُ الَّذِينَ فَتَنْتِهِمْ بِزَخَارِفِكِ هَا هُمْ رَهَائِنُ الْقُبُورِ وَ مَضَامِينُ اللُّحُودِ وَ اللَّهِ لَوْ كُنْتِ شَخْصاً مَرْئِيّاً وَ قَالَباً حِسِّيّاً لَأَقَمْتُ عَلَيْكِ حُدُودَ اللَّهِ فِي عِبَادٍ غَرَرْتِهِمْ بِالْأَمَانِيِّ وَ أُمَمٍ أَلْقَيْتِهِمْ فِي الْمَهَاوِي وَ مُلُوكٍ أَسْلَمْتِهِمْ إِلَى التَّلَفِ وَ أَوْرَدْتِهِمْ مَوَارِدَ الْبَلَاءِ إِذْ لَا وِرْدَ وَ لَا صَدَرَ هَيْهَاتَ مَنْ وَطِئَ دَحْضَكِ زَلِقَ وَ مَنْ رَكِبَ لُجَجَكِ غَرِقَ وَ مَنِ ازْوَرَّ عَنْ حِبَالِكِ وُفِّقَ وَ السَّالِمُ مِنْكِ لَا يُبَالِي إِنْ ضَاقَ بِهِ مُنَاخُهُ وَ الدُّنْيَا عِنْدَهُ كَيَوْمٍ حَانَ انْسِلَاخُهُ اعْزُبِي عَنِّي فَوَ اللَّهِ لَا أَذِلُّ لَكِ فَتَسْتَذِلِّينِي وَ لَا أَسْلَسُ لَكِ فَتَقُودِينِي وَ ايْمُ اللَّهِ يَمِيناً أَسْتَثْنِي فِيهَا بِمَشِيئَةِ اللَّهِ لَأَرُوضَنَّ نَفْسِي رِيَاضَةً تَهِشُّ مَعَهَا إِلَى الْقُرْصِ إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهِ مَطْعُوماً وَ تَقْنَعُ بِالْمِلْحِ مَأْدُوماً وَ لَأَدَعَنَّ مُقْلَتِي كَعَيْنِ مَاءٍ نَضَبَ مَعِينُهَا مُسْتَفْرِغَةً دُمُوعَهَا أَ تَمْتَلِئُ السَّائِمَةُ مِنْ رِعْيِهَا فَتَبْرُكَ وَ تَشْبَعُ الرَّبِيضَةُ عَنْ عُشْبِهَا فَتَرْبِضَ وَ يَأْكُلُ عَلِيٌّ مِنْ زَادِهِ فَيَهْجَعَ قَرَّتْ إِذاً عَيْنُهُ إِذَا اقْتَدَى بَعْدَ السِّنِينَ الْمُتَطَاوِلَةِ بِالْبَهِيمَةِ الْهَامِلَةِ وَ السَّائِمَةِ الْمَرْعِيَّةِ طُوبَى لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَى رَبِّهَا فَرْضَهَا وَ عَرَكَتْ بِجَنْبِهَا بُؤْسَهَا وَ هَجَرَتْ فِي اللَّيْلِ غُمْضَهَا حَتَّى إِذَا غَلَبَ الْكَرَى عَلَيْهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَ تَوَسَّدَتْ كَفَّهَا فِي مَعْشَرٍ أَسْهَرَ عُيُونَهُمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ وَ تَجَافَتْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ وَ هَمْهَمَتْ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ وَ تَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ (۳) فَاتَّقِ اللَّهَ يَا ابْنَ حُنَيْفٍ وَ لْتَكْفِكَ أَقْرَاصُكَ لِيَكُونَ مِنَ النَّارِ خَلَاصُكَ (۴).

ص: ۳۴۲

۱- ۱. في المصدر: و لو أمكنت الفرص.

۲- ۲. المدره: قطعه الطين اليابس.

۳- ۳. في المصدر بعد ذلك:« اولئک حزب اللّه ألا إن حزب اللّه هم المفلحون».

۴- ۴. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۲: ۷۲- ۷۸.

**[ترجمه]نهج البلاغه: نامه به فرماندار بصره، عثمان بن حنیف انصاری که دعوت مهمانی سرمایه داری از مردم بصره را پذیرفت:

پس از یاد خدا و درود! ای پسر حنیف، به من گزارش دادند که مردی از سرمایه داران بصره تو را به مهمانی خویش فرا خواند و تو به سرعت به سوی آن شتافتی خوردنی های رنگارنگ برای تو آوردند و کاسه های پر از غذا پی در پی جلوی تو نهادند. گمان نمی کردم مهمانی مردمی را بپذیری که نیازمندانشان با ستم محروم شده و ثروتمندانشان بر سر سفره دعوت شده اند، اندیشه کن در کجایی؟ و بر سر کدام سفره می خوری؟ پس آن غذایی که حلال و حرام بودنش را نمی دانی دور بیفکن، و آنچه را به پاکیزگی و حلال بودنش یقین داری مصرف کن.

آگاه باش! هر پیروی را امامی است که از او پیروی می کند و از نور دانشش روشنی می گیرد، آگاه باش! امام شما از دنیای خود به دو جامه فرسوده و دو قرص نان رضایت داده است، بدانید که شما توانایی چنین کاری را ندارید امّا با پرهیزکاری و تلاش در عبادت و پاکدامنی و راستی مرا یاری دهید. پس سوگند به خدا! من از دنیای شما طلا و نقره ای نیندوخته و از غنیمت های آن چیزی ذخیره نکرده ام و بر دو جامه کهنه ام جامه ای نیفزودم.

آری از آنچه آسمان بر آن سایه افکنده، فدک در دست ما بود که مردمی بر آن بخل ورزیده و مردمی دیگر سخاوتمندانه از آن چشم پوشیدند و بهترین داور خداست. مرا با فدک و غیر فدک چه کار؟در حالی که جایگاه فردای آدمی گور است که در تاریکی آن، آثار انسان نابود و اخبارش پنهان می گردد، گودالی که هر چه بر وسعت آن بیفزایند و دست های گورکن فراخش نماید، سنگ و کلوخ آن را پر کرده و خاک انباشته رخنه هایش را مسدود کند. من نفس خود را با پرهیزکاری می پرورانم، تا در روز قیامت که هراسناک ترین روزهاست در امان و در لغزشگاه های آن ثابت قدم باشد. من اگر می خواستم، می توانستم از عسل پاک و از مغز گندم و بافته های ابریشم، برای خود غذا و لباس فراهم آورم امّا هیهات که هوای نفس بر من چیره گردد و حرص و طمع مرا وا دارد که طعامهای لذیذ برگزینم در حالی که در «حجاز» یا «یمامه» کسی باشد که به قرص نانی نرسد و یا هرگز شکمی سیر نخورد، یا من سیر بخوابم و پیرامونم شکم هایی که از گرسنگی به پشت چسبیده و جگرهای سوخته وجود داشته باشد، یا چنان باشم که شاعر گفت:

– این درد تو را بس که شب را با شکم سیر بخوابی و در اطراف تو شکم هایی گرسنه و به پشت چسبیده باشند.

آیا به همین رضایت دهم که مرا امیرمؤمنان خوانند و در تلخی های روزگار با مردم شریک نباشم؟! و در سختی های زندگی الگوی آنان نگردم؟ آفریده نشده ام که غذاهای لذیذ و پاکیزه مرا سرگرم سازد چونان حیوان پرواری که تمام همّت او علف و یا چون حیوان رها شده که شغلش چریدن و پر کردن شکم بوده و از آینده خود بی خبر است. آیا مرا بیهوده آفریدند؟ آیا مرا به بازی گرفته اند؟ آیا ریسمان گمراهی در دست گیرم؟ و یا در راه سرگردانی قدم بگذارم؟ گویا می شنوم که شخصی از شما می گوید:اگر غذای فرزند ابی طالب همین است پس سستی او را فرا گرفته و از نبرد با هماوردان و شجاعان باز مانده است .

آگاه باشید! درختان بیابانی، چوبشان سخت تر و درختان کناره جویبار پوستشان نازک تر است. درختان بیابانی که با باران

سیراب می شوند آتش چوبشان شعله ورتر و پر دوام تر است. نسبت من و رسول خدا هچون دو نخلی است که از یک ریشه اند یا چون نسبت آرنج است به بازو. به خدا سوگند! اگر عرب در نبرد با من پشت به پشت یکدیگر بدهند از آن روی بر نتابم و اگر فرصت داشته باشم به پیکار همه می شتابم و تلاش می کنم که زمین را از این شخص مسخ شده(معاویه) و این جسم کج اندیش، پاک سازم تا سنگ و شن از میان دانه ها جدا گردد.

ای دنیا از من دور شو، مهارت را بر پشت تو نهاده و از چنگال های تو رهایی یافتم و از دام های تو نجات یافته و از لغزشگاه هایت دوری گزیده ام. کجایند بزرگانی که به بازیچه های خود فریبشان داده ای؟ کجایند امت هایی که با زر و زیورت آنها را فریفتی؟ که اکنون در گورها گرفتارند! و درون لحدها پنهان شده اند. ای دنیا به خدا سوگند! اگر شخصی دیدنی بودی و قالب حس کردنی داشتی،حدود خدا را بر تو جاری می کردم، به جهت بندگانی که آنها را با آرزوهایت فریب دادی و ملّت هایی که آنها را به هلاکت افکندی و قدرتمندانی که آنها را تسلیم نابودی کردی و هدف انواع بلاها قرار دادی که دیگر راه پس و پیش و ندارند، امّا هیهات! کسی که در لغزشگاه تو قدم گذارد سقوط خواهد کرد و آن کس که بر امواج تو سوار شد غرق گردید کسی که از دام های تو رهائی یافت پیروز شد، آن کس که از تو به سلامت گذشت نگران نیست که جایگاهش تنگ است زیرا دنیا در پیش او چونان روزی است که گذشت.

از برابر دیدگانم دور شو، سوگند به خدا، رام تو نگردم که خوارم سازی و مهارم را به دست تو ندهم که هر کجا خواهی مرا بکشانی. به خدا سوگند، - سوگندی که تنها اراده خدا آن را تغییر دهد -، چنان نفس خود را به ریاضت وادارم که به یک قرص نان، هر گاه بیابم شاد شود، و به نمک به جای خورش قناعت کند و آنقدر از چشم ها اشک ریزم که چونان چشمه ای خشک در آید و اشک چشمم پایان پذیرد. آیا سزاوار است که چرندگان، فراوان بخورند و راحت بخوابند و گله گوسفندان پس از چرا کردن به آغل رو کنند، و علی نیز [همانند آنان] از زاد و توشه خود بخورد و استراحت کند؟ چشمش روشن باد! که پس از سالیان دراز، چهارپایان رها شده و گلّه های گوسفندان را الگو قرار دهد! خوشا به حال آن کس که مسئولیّت های واجب را در پیشگاه خدا به انجام رسانده و در راه خدا هر گونه سختی و تلخی را به جان خریده و به شب زنده داری پرداخته است و اگر خواب بر او چیره شده بر روی زمین خوابیده، و کف دست را بالین خود قرار داده و در گروهی است که ترس از معاد خواب را از چشمانشان ربوده، و پهلو از بسترها گرفته و لبهایشان به یاد پروردگار در حرکت و با استغفار طولانی گناهان را زدوده اند: «آنان حزب خداوند، و همانا حزب خدا رستگار است. پس از خدا بترس ای پسر حنیف، و به قرص های نان خودت قناعت کن، تا تو را از آتش دوزخ رهائی بخشد. - . نهج البلاغه ۲: ۷۲- ۷۸ -

**[ترجمه]

إيضاح

المأدبه بضم الدال الطعام يدعى إليه القوم و العائل الفقير و الجفاء نقيض الصله و القضم الأكل بأطراف الأسنان و ظاهر كلامه عليه السلام أن النهى عن إجابه مثل هذه الدعوه من وجهين أحدهما أنه من طعام قوم عائلهم مجفو و غنيهم مدعو فهم من أهل الرئاء و السمعه فالأحرى عدم إجابتهم و ثانيهما أنه مظنه المحرمات فيمكن أن يكون النهى عاما على الكراهه أو خاصا بالولاء

فیحتمل أن یکون النهی للتحریم و یمکن أن یستفاد من قوله تستطاب لک الألوان وجه آخر من النهی و هو المنع من إجابه دعوه المسرفین و المبذرین و یحتمل أیضا الکراهه و التحریم و العموم و الخصوص.

و الطمر بالکسر الثوب الخلق و الطمران الإزار و الرداء و القرصان للغداء و العشاء و التبر من الذهب ما کان غیر مضروب و بعضهم یقول للفضه أیضا و القمح البر و الجشع أشد الحرص و المبطان الذی لا یزال عظیم البطن من کثره الأکل و الغرث الجوع و الحری (۱) العطش و الهمزه فی قوله أ و أکون للاستفهام و الواو للعطف و البطنه أن یمتلئ من الطعام امتلاء شدیدا و القد بالکسر سیر یقد من جلد غیر مدبوغ.

قوله علیه السلام و لا أشارکهم معطوف علی أقنع أو یقال أو الواو للحال و طعام جشیب أی غلیظ قوله کالبهیمه هذا تشبیه للأغنیاء لاهتمامهم بالتلذذ بما یحضر عندهم قوله أو المرسله تشبیه للفقراء الذین یحصلون من کل وجه ما یتلذذون به و لیس همتهم إلا ذلک و التقمم أکل الشاه ما بین یدیها بمقمتها أی بشفتیها قوله علیه السلام تکترش أی تملأ بها کرشه و هو لکل مجتر(۲) بمنزله المعده للإنسان قوله علیه السلام عما یراد بها أی من الذبح و الاستخدام و المتاهه محل التیه و هو الضلال و الباء فی قعد به للتعدیه.

۱- ۱. ما ذکر فی العباره« حری» و هو الذی به عطش شدید. فالاولی أن یقال: الحر: العطش.

۲- ۲. المجتر: کل حیوان یعید الاکل من بطنه فیمضغه ثانیه.

و قـال الفيروزآبادی: النزال بالكسـر أن ينزل الفريقان عن إبلهما إلی خيلهما فيضاربوا(۱) قوله عليه السـلام و الرواتع أی الأشجار الراتعه من قولهم رتع رتوعا أكل و شـرب ما شاء فی خصب و العذی بالكسـر الزرع لا يسقيه إلا ماء المطر الصنو بالكسر المثل و أصـله أن تطلع النخلتـان من عرق واحـد و فی بعض النسـخ كـالضوء من الضوء أی كالضوء المنعكس من ضوء آخر كنور القمر المستفاد من ضوء الشمس قوله عليه السلام و الذراع من العضد وجه التشبيه أن العضد أصل للذراع و الذراع وسيله إلی التصرف و البطش بالعضد و الركس رد الشی ء مقلوبا.

و قـال ابن ميثم سـمی معـاويه معكوسـا لانعكـاس عضـديه و مركوسـا لكونه تاركـا للفطره الأصـليه و يحتمل أن يكون تشبيها له بالبهـائم قوله عليه السـلام حتی يخرج أی حتی يخرج (۲) معـاويه أو جميع المنافقين من بين المؤمنين و يخلصـهم من وجودهم كما يفعل من يصفی الغله.

و قال الجوهری الغارب ما بين السنام و العنق و منه قولهم حبلك علی قاربک أی اذهبی حيث شئت و أصله أن الناقه إذا رعت و عليها الخطام ألقی علی غاربها لأنها إذا رأت الخطام لا يهنؤها شی ء انتهی (۳).

و المداحض المزالق و الحبائل المصائد و المداعب من الدعابه و هی المزاح و الزخرف الذهب و كمال حسن الشی ء و المهوی و المهواه ما بين الجبلين و الصدر بالتحريک الرجوع عن الماء خلاف الورود و ازور عنه عدل و انحرف و ضيق المناخ كنايه عن شدائـد الـدنيا كـالفقر و المرض و الحبوس و السـجون و حان أی قرب و رجل سـلس أی منقاد لين و هش أی فرح و استبشـر و نضب الماء غار و نفد و ماء معين أی ظاهر علی وجه الأرض و الربيضه جماعه من البقر و الغنم

۱- ۱. القاموس ۴: ۵۶.

۲- ۲. المذكور فی العباره« حتی تخرج المدره من بين حبّ الحصيد».

۳- ۳. الصحاح: ۱۹۳.

و ربوض الغنم و البقر و الفرس و الکلب مثل بروک الإبل و الهجوع النوم لیلا و الهمل بالتحریک الإبل بلا راع یقال إبل همل و هـامله قوله و عرکت بجنبها یقال یعرک الأذی بجنبه أی یحتمله و یقال ما اکتحلت غمضا أی ما نمت و الکری النعاس قوله علیه السلام و تقشعت أی زالت و ذهبت کما یتقشع السحاب.

**[ترجمه]«مـادبه» بـا ضـمه دال یعنی طعـام یـا مهمانی که مردم به آن دعوت می شونـد. «العائل» یعنی فقیر. «الجفاء» برعکس خویشاونـدی و رابطه حسـنه است. «القضم» خوردن بـا اطراف دنـدان است و ظـاهر کلام علی علیه السـلام این است که نهی از قبـول کردن چنین دعوتی به دو جهت است نخست به علت اینکه مهمـانی است که در آن به فقیران جفـا شـده و درآن حضور ندارند و فقط ثروتمندان که اهل ریاء و شهرت هستند دعوت شده‌اند. دوم اینکه گمان اینکه در چنین دعوتی محرمات خورده شود وجود دارد بنابرین نهی هم می توانـد عام و به خاطر کراهیت باشـد و هم خاص به خاطر ولاء باشـد. پس احتمال دارد که نهی برای تحریم آمـده باشـد. و ممکن است از عبـارت «تسـتطاب لـک الأـلوان» نوعی دیگر از نهی اسـتخراج شود چرا که در چنین مهمانی انواع و اقسام خوراکی ها که عادت اسـراف کاران در مهمانیها است وجود دارد. و همچنین احتمال دارد کراهت و تحریم و عموم و خصوص منظور باشد.

«الطمر» با کسره طاء به معنای لباس کهنه است «الطمران» یعنی رداء و لنگ. «القرصان» برای ناهار و شام. «التبر» یعنی طلائی که به قالب درنیامـده باشـد البته بعضـی آن را برای نقره هم به کار می برنـد، «قمـح» یعنی گندم. «الجشع» حریص ترین. «المبطان» کسـی که به خاطر خوردن زیاد شـکمش بزرگ می‌شود،«الغرث» یعنی گرسنگی. «الحری» یعنی تشنگی و همزه در «أو أکون» برای استفهام و واو برای عطف است،«البطنه» یعنی از طعام پر شدن، «القد» با کسره قاف یعنی دوال از پوست ناپیراسته.

«و لاـ اشـارکهم» معطوف بر «اقنع» یـا «یقـال» است یـا اینکه واو برای حـالیه است، «طعـام جشـیب» یعنی غـذای غلیظ و ناگوار، «کـالبهیمه» در آن تشبیه است ثروتمنـدان را به چهارپایـان خـاطر توجه به لـذت بردن از آنچه که در نزد آنهـا است. «المرسـله» تشبیه فقیران به حیوانات رها شـده است که برای لـذت بردن به این در و آن در می زننـد و دغدغه‌ای جز آن ندارند. «التقمقم» یعنی گوسفند با لب‌هایش علوفه‌ای را که در جلوی دستش است خورد. «تکترش» یعنی «کرش»ش را از آن پر می‌کند و کرش برای جونـدگان به منزله معده برای انسان است. «عما یراد بها» سـر بریدن و باربری و کار کشـیدن از آنها، «المتاهه» یعنی محل سرگردانی که همان گمراهی است و باء در «قعد به» برای متعدی کردن است.

فیروز آبـادی گفت: «النزال» بـا کسـره یعنی دو گروه از شترهایشـان پـائین آمدنـد و به طرف اسب هایشان رفتنـد و به زدن هم پرداختنـد یعنی به میـدان جنـگ وارد شدنـد. «الرواتع» درختـان سـرسبز. «رتع رتوعـا» یعنی بسـیار خورد و آشامیـد و در نهایت سرسبزی بود. «العذی» با کسره عین به معنای درختانی است که تنها از آب باران سیراب می‌شوند. «الصنو» با کسره بر وزن مثل یعنی دو نخلی که از یک ریشه روییـده‌انـد در بعضـی از نسـخه ها هم آمده «کالضوء من الضوء» یعنی نوری که از نور دیگری منعکس می‌شود، «الذراع من العضد» وجه تشبیه در این است که عضد (بازو) اصل برای ذراع (ساعد) است ذراع وسـیله کار و قدرت و نیرو با بازو است. «رکس» یعنی واژگون کردن چیزی است.

ابن میثم گفت: معـاویه به خاطر بر عکس بودن بازوانش معکوس نامیـده شـد و به خاطر ترک فطرت اصـلیش مرکوس نامیـده شده و احتمال دارد که تشبیه به چهار پایان باشد. «حتی یخرج» یعنی تا زمانی که معاویه و منافقان از بین مؤمنان خارج شوند و

مسلمانان را از شر آنها خلاص کند همچون کسی که پاک می کند غله را .

جوهری گفت: «الغارب» بین کوهان و گردن است و از این معنا گرفته شده «حبلک علی غاربک» یعنی هر جائی که می‌خواهی برو و اصل آن این است که شتر به هنگام چریدن افسارش بر روی دوشش انداخته می‌شود چرا که اگر آن را ببیند تمایلی به خوردن ندارد.

«المداحض» یعنی لغزشگاها. «الحبائل» دام ها. «المداعب» از دعابه به معنای شوخی است. «الزخرف» طلا و نهایت زیبائی چیزی. «المهوی والمهواه» ما بین دو کوه. «الصدر» با فتحه صاد و دال به معنای برگشتن از آبشخور بر عکس ورود. «ازورّ عنه» روی گرداند،«ضیق المناخ» کنایه از سختیهای دنیا همچون فقر، بیماری و حبس و زندان. «حان» نزدیک شدن. «رجل سلس» یعنی نرم و فرمان پذیر. «هش» شاد و خوشحال شدن. «نصب الماء» یعنی تمام شدن و ته گرفتن،«ماء معین» آشکار بر روی زمین.«الربیضه» دسته گاو و گوسفندان و «ربوض» یعنی به زانو درآمدن چهارپایان مثل گوسفند و اسب و سگ مانند «بروک» که برای به زانو درآمدن شتر به کار می‌رود. «الهجوع» یعنی خوابیدن در شب، «الهمل» با فتحه هاء و میم به معنای شتر بدون ساربان. «عرکت بجنبها» ومانند آن«یعرک الأذی بجنبه» یعنی همراه او بود. «ما اکتحلت غمضا» یعنی نخوابیدم. «الکری» یعنی خواب. «تقشعت» یعنی از بین رفت و محو شد همچون محو شدن ابرها.

**[ترجمه]

«۲۸»

نهج، [نهج البلاغه]: مِنْ خَبَرِ ضِرَارِ بْنِ ضَمْرَةَ الضَّبَائِيِّ عِنْدَ دُخُولِهِ عَلَى مُعَاوِيَةَ وَ مَسْأَلَتِهِ لَهُ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام قَالَ فَأَشْهَدُ لَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي بَعْضِ مَوَاقِفِهِ وَ لَقَدْ أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ وَ هُوَ قَائِمٌ فِي مِحْرَابِهِ قَابِضٌ عَلَى لِحْيَتِهِ يَتَمَلْمَلُ تَمَلْمُلَ السَّلِيمِ وَ يَبْكِي بُكَاءَ الْحَزِينِ وَ يَقُولُ يَا دُنْيَا يَا دُنْيَا إِلَيْكِ عَنِّي أَ بِي تَعَرَّضْتِ أَمْ إِلَيَّ تَشَوَّقْتِ لَا حَانَ حِينُكِ هَيْهَاتَ غُرِّي غَيْرِي لَا حَاجَةَ لِي فِيكِ قَدْ طَلَّقْتُكِ ثَلَاثاً لَا رَجْعَةَ فِيهَا فَعَيْشُكِ قَصِيرٌ وَ خَطَرُكِ يَسِيرٌ وَ أَمَلُكِ حَقِيرٌ آهِ مِنْ قِلَّةِ الزَّادِ وَ طُولِ الطَّرِيقِ وَ بُعْدِ السَّفَرِ وَ عِظَمِ الْمَوْرِدِ وَ خُشُونَةِ الْمَضْجَعِ (۱).

**[ترجمه]نهج البلاغه: روزی ضرار بن ضمره بر معاویه وارد شد، معاویه از خواست تا علی علیه السلام را برای او توصیف کند، ضرار این گونه لب به سخن گشود: سوگند به خدا در شبی که تاریکی پردهای خود را فروهشته بود و ستارگان فرورفته بودند او را در محراب دیدم که همچون مارگزیده نا آرامی و همچون اندوهگین گریه می‌کرد دیدم او را در حالی که اشک صورتش را خیس کرده بود و دنیا را اینگونه خطاب قرار داد: ای دنیا خود را بر من عرضه می کنی یا دلت برایم تنگ شده است؟ زمان وصالت دور باد. تو را سه طلاقه کردم که آن را بازگشتی نیست. زندگی در تو کوتاه، خطرت آسان و امیدت حقیر است. آه از کمی توشه، دوری راه، وحشت مسیر، عظمت خاستگاه و تنگی خوابگاه (قبر) - . نهج البلاغه ۲: ۱۵۸ - .

**[ترجمه]

بیان

السدیل ما أسدل علی الهودج و الجمع السدول و یقال هو یتململ علی فراشه إذا لم یستقر من الوجع و السلیم اللدیغ یقال سلمته الحیه أی لدغته و قیل إنما سمی سلیما تفؤلا بالسلامه و إلیک من أسماء الأفعال أی تنح و عنی متعلق بما فیه من معنی الفعل و یقال حان حینه أی قرب وقته و هذا دعاء علیها أی لا قرب وقت انخداعی بک و غرورک لی قوله علیه السلام غری غیری لیس الغرض الأمر بغرور غیره بل بیان أنه علیه السلام لا ینخدع بها بل غیره ینخدع بها قوله علیه السلام و أملک أی ما یؤمل منک و فیک.

**[ترجمه]«السدیل» پرده‌ای که در پیش هودج کشند و جمع آن سدول است «یتململ علی فراشه» یعنی از شدت درد نتوانست بخوابد و در بستر ناآرامی کرد. «السلیم» یعنی مارگزیده، گفته می‌شود«سلمته الحیه» یعنی او را گزید و به خاطر فال نیک گرفتن به بهبودی و سلامت وی سلیم نام گرفته است. «الیک» اسم فعل به معنای امر است یعنی از من دور شو و «عنیّ» متعلق به چیزی است که در معنای فعل است.«حان» نزدیک شدن و در اینجا دعائی است یعنی زمان وصل تو نزدیک مباد و همواره از من دور باشی.«غرّی غیری» منظور امر به غرور دیگران نیست بلکه این است که او فریب دنیا را نمی‌خورد بلکه این دیگران هستند که فریب آن را می‌خورند. «و أملک» آنچه از تو و در تو امید داده می‌شود.

**[ترجمه]

«۲۹»

لی، [الأمالی للصدوق] عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الطَّارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْخَشَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَسِّنٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام : وَ اللَّهِ مَا دُنْیَاکُمْ عِنْدِی

ص: ۳۴۵

۱- ۱. نهج البلاغه(عبده ط مصر) ۲: ۱۵۸. و لیست الجمله الأخیره فی المصدر. و فی غیر(ک) من النسخ و کذا المصدر: و عظیم المورد.

إِلَّا كَسَفْرٍ عَلَى مَنْهَلٍ (١) حَلَّوا إِذْ صَاحَ بِهِمْ سَائِقُهُمْ فَارْتَحَلُوا وَ لَا لَذَاذَتُهَا فِي عَيْنِي إِلَّا كَحَمِيمٍ أَشْرَبُهُ غَسَّاقاً وَ عَلْقَمٍ أَتَجَرَّعُهُ (٢) زُعَاقاً وَ سَمِّ أَفْعَاةٍ(٣) أَسْقَاهُ دِهَاقاً وَ قِلَادَةٍ مِنْ نَارٍ أُوهِقُهَا خِنَاقاً وَ لَقَدْ رَقَّعْتُ مِدْرَعَتِي هَذِهِ حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَاقِعِهَا وَ قَالَ لِيَ اقْذِفْ بِهَا قَذْفَ الْأُتُنِ لَا يَرْتَضِيهَا لِيُرَاقِعَهَا فَقُلْتُ لَهُ اعْزُبْ عَنِّي فَعِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ السُّرَى وَ تَنْجَلِي عَنَّا عُلَالاتُ الْكَرَى وَ لَوْ شِئْتُ لَتَسَرْبَلْتُ بِالْعَبْقَرِيِّ الْمَنْقُوشِ مِنْ دِيبَاجِكُمْ وَ لَأَكَلْتُ لُبَابَ هَذَا الْبُرِّ بِصُدُورِ دَجَاجِكُمْ وَ لَشَرِبْتُ الْمَاءَ الزُّلَالَ بِرَقِيقِ زُجَاجِكُمْ وَ لَكِنِّي أُصَدِّقُ اللَّهَ جَلَّتْ عَظَمَتُهُ حَيْثُ يَقُولُ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيا وَ زِينَتَها نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمالَهُمْ فِيها وَ هُمْ فِيها لا يُبْخَسُونَ أُولئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَهِ إِلَّا النَّارُ(٤) فَكَيْفَ أَسْتَطِيعُ الصَّبْرَ عَلَى نَارٍ لَوْ قَذَفَتْ بِشَرَرَةٍ إِلَى الْأَرْضِ لَأَحْرَقَتْ نَبْتَهَا وَ لَوِ اعْتَصَمَتْ نَفْسٌ بِقُلَّةٍ لَأَنْضَجَهَا وَهْجُ النَّارِ فِي قُلَّتِهَا وَ إِنَّمَا خُيِّرَ(٥) لِعَلِيٍّ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مُقَرَّباً أَوْ يَكُونَ فِي لَظَى خَسِيئاً مُبَعَّداً مَسْخُوطاً عَلَيْهِ بِجُرْمِهِ مُكَذَّباً وَ اللَّهِ لَأَنْ أَبِيتَ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ مُرَقَّداً وَ تَحْتِي أَطْمَارٌ عَلَى سَفَاهَا مُمَدَّداً أَوْ أُجَرَّ فِي أَغْلَالِي مُصَفَّداً أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَى فِي الْقِيَامَهِ مُحَمَّداً خَائِناً فِي ذِي يَتْمَهٍ أَظْلِمُهُ بِفَلْسِهِ مُتَعَمِّداً(٦) وَ لَمْ أَظْلِمِ الْيَتِيمَ وَ غَيْرَ الْيَتِيمِ لِنَفْسٍ تُسْرِعُ إِلَى الْبِلَى قُفُولُهَا وَ يَمْتَدُّ فِي أَطْبَاقِ الثَّرَى حُلُولُهَا وَ إِنْ عَاشَتْ رُوَيْداً فَبِذِي الْعَرْشِ نُزُولُهَا مَعَاشِرَ شِيعَتِي احْذَرُوا فَقَدْ عَضَّتْكُمُ (٧) الدُّنْيَا بِأَنْيَابِهَا تَخْتَطِفُ مِنْكُمْ نَفْساً بَعْدَ نَفْسٍ كَذِئَابِهَا وَ هَذِهِ مَطَايَا الرَّحِيلِ قَدْ أُنِيخَتْ لِرُكَّابِهَا أَلَا إِنَّ الْحَدِيثَ ذُو شُجُونٍ

١- ١. السفر- بالفتح فالسكون- جمع السافر: المسافر. المنهل: موضع الشرب على الطريق.

٢- ٢. في المصدر: أتجرع به.

٣- ٣. في المصدر: افعى.

۴- ۴. سوره هود: ١۵ و ١۶.

۵- ۵. في المصدر: و أيما خير.

۶- ۶. في المصدر: في ذى يتمه أظلمه متعمدا.

٧- ٧. عضه: أمسكه بأسنانه.

فَلَا يَقُولَنَّ قَائِلُكَمْ إِنَّ كَلَامَ عَلِيٍّ مُتَنَاقِضٌ لِأَنَّ الْكَلَامَ عَارِضٌ وَ لَقَدْ بَلَغَنِی أَنَّ رَجُلًا مِنْ قُطَّانِ (۱) الْمَدَائِنِ تَبِعَ بَعْدَ الْحَنِیفِیَّهِ عُلُوجَهُ وَ لَبِسَ مِنْ نَالَهِ دِهْقَانِهِ مَنْسُوجَهُ وَ تَضَمَّخَ بِمِسْکِ هَذِهِ النَّوَافِجِ صَبَاحَهُ وَ تَبَخَّرَ بِعُودِ الْهِنْدِ رَوَاحَهُ (۲) وَ حَوْلَهُ رَیْحَانُ حَدِیقَهٍ یَشَمُّ

تُفَّاحَهُ وَ قَدْ مُدَّ لَهُ مَفْرُوشَاتُ الرُّومِ عَلَی سُرُرِهِ تَعْساً لَهُ بَعْدَ مَا نَاهَزَ السَّبْعِینَ مِنْ عُمُرِهِ وَ حَوْلَهُ شَیْخٌ یَدِبُّ عَلَی أَرْضِهِ مِنْ هَرَمِهِ وَ ذَا یَتْمَهٍ تَضَوَّرَ مِنْ ضُرِّهِ وَ مِنْ قَرْمِهِ فَمَا وَاسَاهُمْ بِفَاضِلَاتٍ مِنْ عَلْقَمِهِ لَئِنْ أَمْکَنَنِی اللَّهُ مِنْهُ لَأَخْضَمَنَّهُ خَضْمَ الْبُرِّ وَ لَأُقِیمَنَّ عَلَیْهِ حَدَّ الْمُرْتَدِّ وَ لَأَضْرِبَنَّهُ الثَّمَانِینَ بَعْدَ حَدٍّ وَ لَأَسُدَّنَّ مِنْ جَهْلِهِ کُلَّ مَسَدٍّ تَعْساً لَهُ أَ فَلَا شَعْرٌ أَ فَلَا صُوفٌ أَ فَلَا وَبَرٌ أَ فَلَا رَغِیفٌ قَفَارُ اللَّیْلِ إِفْطَارٌ مُقَدَّمٌ أَ فَلَا عَبْرَهٌ عَلَی خَدٍّ فِی ظُلْمَهِ لَیَالِی تَنْحَدِرُ وَ لَوْ کَانَ مُؤْمِناً لَاتَّسَقَتْ لَهُ الْحُجَّهُ إِذَا ضَیَّعَ مَا لَا یَمْلِکُ وَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَیْتُ عَقِیلًا أَخِی وَ قَدْ أَمْلَقَ حَتَّی اسْتَمَاحَنِی مِنْ بُرِّکُمْ صَاعَهً وَ عَاوَدَنِی فِی عُشْرِ وَسْقٍ مِنْ شَعِیرِکُمْ یُطْعِمُهُ جِیَاعَهُ وَ یَکَادُ یَلْوِی ثَالِثَ أَیَّامِهِ خَامِصاً مَا اسْتَطَاعَهُ وَ رَأَیْتُ أَطْفَالَهُ شُعْثَ الْأَلْوَانِ (۳) مِنْ ضُرِّهِمْ کَأَنَّمَا اشْمَأَزَّتْ وُجُوهُهُمْ مِنْ قُرِّهِمْ فَلَمَّا عَاوَدَنِی فِی قَوْلِهِ وَ کَرَّرَهُ أَصْغَیْتُ إِلَیْهِ سَمْعِی فَغَرَّهُ وَ ظَنَّنِی أُوتِغُ دِینِی فَأَتَّبِعُ مَا سَرَّهُ أَحْمَیْتُ لَهُ حَدِیدَهً یَنْزَجِرُ(۴) إِذْ لَا یَسْتَطِیعُ مِنْهَا دُنُوّاً وَ لَا یَصْبِرُ ثُمَّ أَدْنَیْتُهَا مِنْ جِسْمِهِ فَضَجَّ مِنْ أَلَمِهِ ضَجِیجَ ذِی دَنَفٍ یَئِنُّ مِنْ سُقْمِهِ وَ کَادَ یَسُبُّنِی سَفَهاً مِنْ کَظْمِهِ وَ لِحَرْقَهٍ فِی لَظًی أَضْنَی لَهُ مِنْ عُدْمِهِ فَقُلْتُ لَهُ ثَکِلَتْکَ الثَّوَاکِلُ یَا عَقِیلُ أَ تَئِنُّ مِنْ حَدِیدَهٍ أَحْمَاهَا إِنْسَانُهَا لِمَدْعَبِهِ وَ تَجُرُّنِی إِلَی نَارٍ سَجَرَهَا جَبَّارُهَا مِنْ غَضَبِهِ أَ تَئِنُّ مِنَ الْأَذَی وَ لَا أَئِنُّ مِنْ لَظًی وَ اللَّهِ لَوْ سَقَطَتِ الْمُکَافَاهُ عَنِ الْأُمَمِ وَ تُرِکَتْ فِی مَضَاجِعِهَا بَالِیَاتٌ فِی الرِّمَمِ لَاسْتَحْیَیْتُ

۱- ۱. جمع القاطن: الذی یقیم فی محل و یتوطنه.

۲- ۲. الرواح: العشی أو من الزوال إلی اللیل و یقابله الصباح.

۳- ۳. فی المصدر: و رأیت أطفاله عرنی شعث الالوان. و العرن: داء یأخذ فی آخر رجل الدابّه یذهب الشعر، أو هو تشقق فی أیدیها أو أرجلها.

۴- ۴. فی المصدر: لینزجر.

مِنْ مَقْتِ رَقِيبٍ يَكْشِفُ فَاضِحَاتٍ مِنَ الْأَوْزَارِ تَنَسَّخُ فَصَبْراً عَلَى دُنْيَا تَمُرُّ بِلَأْوَائِهَا كَلَيْلَةٍ بِأَحْلَامِهَا تَنْسَلِخُ كَمْ بَيْنَ نَفْسٍ فِي خِيَامِهَا نَاعِمَةٌ وَ بَيْنَ أَثِيمٍ فِي جَحِيمٍ يَصْطَرِخُ فَلَا تَعَجُّبَ (۱) مِنْ هَذَا وَ أَعْجَبُ بِلَا صُنْعٍ مِنَّا مِنْ طَارِقٍ طَرَقَنَا بِمَلْفُوفَاتٍ زَمَّلَهَا فِي وِعَائِهَا وَ مَعْجُونَةٍ بَسَطَهَا فِي إِنَائِهَا فَقُلْتُ لَهُ أَ صَدَقَةٌ أَمْ نَذْرٌ أَمْ زَكَاةٌ وَ كُلُّ ذَلِكَ يَحْرُمُ عَلَيْنَا أَهْلَ بَيْتِ النُّبُوَّةِ وَ عُوِّضْنَا مِنْهُ خُمُسَ ذِي الْقُرْبَى فِي الْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ فَقَالَ لِي لَا ذَاكَ وَ لَا ذَاكَ وَ لَكِنَّهُ هَدِيَّةٌ فَقُلْتُ لَهُ ثَكِلَتْكَ الثَّوَاكِلُ أَ فَعَنْ دِينِ اللَّهِ تَخْدَعُنِي بِمَعْجُونَةٍ عَرَّقْتُمُوهَا بِقَنْدِكُمْ وَ خَبِيصَةٍ(۲) صَفْرَاءَ أَتَيْتُمُونِي بِهَا بِعَصِيرِ تَمْرِكُمْ أَ مُخْتَبِطٌ أَمْ ذُو جِنَّةٍ أَمْ تَهْجُرُ أَ لَيْسَتِ النُّفُوسُ عَنْ مِثْقَالِ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مَسْئُولَةً فَمَا ذَا أَقُولُ فِي مَعْجُونَةٍ أَتَزَقَّمُهَا مَعْمُولَةً وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِيتُ الْأَقَالِيمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا وَ اسْتُرِقَّ لِي قُطَّانُهَا مُذْعِنَةً بِأَمْلَاكِهَا عَلَى أَنْ أَعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا شَعِيرَةً فَأَلُوكَهَا مَا قَبِلْتُ وَ لَا أَرَدْتُ وَ لَدُنْيَاكُمْ أَهْوَنُ عِنْدِي مِنْ وَرَقَةٍ فِي فِي جَرَادَةٍ تَقْضَمُهَا وَ أَقْذَرُ عِنْدِي مِنْ عُرَاقَةِ خِنْزِيرٍ يَقْذِفُ بِهَا أَجْذَمُهَا وَ أَمَرُّ عَلَى فُؤَادِي مِنْ حَنْظَلَةٍ يَلُوكُهَا ذُو سُقْمٍ فَيَبْشَمُهَا فَكَيْفَ أَقْبَلُ مَلْفُوفَاتٍ (۳) عَكَمْتَهَا فِي طَيِّهَا وَ مَعْجُونَةً كَأَنَّهَا عُجِنَتْ بِرِيقِ حَيَّةٍ أَوْ قَيْئِهَا اللَّهُمَّ إِنِّي نَفَرْتُ عَنْهَا نِفَارَ الْمُهْرَةِ مِنْ كَيِّهَا أُرِيهِ السُّهَا وَ يُرِينِي الْقَمَرَ أَ أَمْتَنِعُ مِنْ وَبَرَةٍ مِنْ قَلُوصِهَا سَاقِطَةٍ وَ أَبْتَلِعُ إِبِلًا فِي مَبْرَكِهَا رَابِطَةً أَ دَبِيبَ الْعَقَارِبِ مِنْ وَكْرِهَا أَلْتَقِطُ أَمْ قَوَاتِلَ الرُّقْشِ فِي مَبِيتِي أَرْتَبِطُ فَدَعُونِي أَكْتَفِي مِنْ دُنْيَاكُمْ بِمِلْحِي وَ أَقْرَاصِي فَبِتَقْوَى اللَّهِ أَرْجُو خَلَاصِي مَا لِعَلِيٍّ وَ نَعِيمٍ يَفْنَى وَ لَذَّةٍ تَنْحَتُهَا الْمَعَاصِي سَأَلْقَى وَ شِيعَتِي رَبَّنَا بِعُيُونٍ سَاهِرَةٍ(۴) وَ بُطُونٍ خِمَاصٍ لِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يَمْحَقَ الْكَافِرِينَ وَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سَيِّئَاتِ الْأَعْمَالِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ (۵).

۱- ۱. فی المصدر: و لا تعجب.

۲- ۲. الخبيصه: الحلواء.

۳- ۳. فی المصدر: على ملفوفات.

۴- ۴. فی المصدر: سامره.

۵- ۵. أمالی الصدوق: ۳۶۸- ۳۷۰ و بعض فقرات الروايه يوجد فی نهج البلاغه أيضا.

**[ترجمه]امالی صدوق: امام جعفر صادق علیه السلام فرمود: امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: به خدا دنیای شما در نزد من نیست جز منزلگاه مسافرانی که بر سر آبی فرود آمدند و ناگهان قافله سالار بانگ رحیل سر زند و آنها باید بروند و لذتهای دنیا در پیش من نیست مگر همچون آبی جوشان که داغ آن را سر می کشم و یا همچون شربت تلخی است که به اجبار آن را جرعه جرعه فرو می‌برم و زهر ماریست که آن را می‌نوشم و طوق آتشی است که مرا گلوگیر کرده است. این پالتوی خود را آنقدر وصله زدم که از وصله گرش خجالت می کشم؛ چندان که وصله گر به من گفت که آن را همچون خر ماده به دور افکن و دوست نداشت که دیگر آن را وصله زند، در جواب او گفتم: از من دور شو. بامدادان شبروانِ عمل خود را بستایند و رنج بیخوابی از آنها زدوده می‌شود. چنانچه بخواهم می‌توانم همچون شما پیراهن عبقری نقشه دار بپوشم و بهترین نوع گندم با سینه مرغ بخورم و آب صاف در ظرف بلورین بنوشم ولی من خداوند متعال را تصدیق می کنم که می‌فرماید: «مَنْ کانَ یُرِیدُ الْحَیاهَ الدُّنْیا وَ زِینَتَها نُوَفِّ إِلَیْهِمْ أَعْمالَهُمْ فِیها وَ هُمْ فِیها لا یُبْخَسُونَ * أُولئِکَ الَّذِینَ لَیْسَ لَهُمْ فِی الْآخِرَهِ إِلَّا النَّار - . هود/۱۶،۱۵ - »{ کسانی که زندگی دنیا و زیور آن را بخواهند [جزای] کارهایشان را در آنجا به طور کامل به آنان می دهیم و به آنان در آنجا کم داده نخواهد شد. اینان کسانی هستند که در آخرت جز آتش برایشان نخواهد بود}. چگونه می‌توانم تاب آتشی را بیاورم که اگر شراره ای از آن به زمین رسد تمام گیاهش را بسوزاند و اگر کسی از آن به قله کوه پناه برد آن را بسوزاند و آتش در قله افکند. کدام بهتر است برای علی اینکه نزد خدا مقرب باشد یا رانده شده در شراره های آتش انداخته شود و به سبب جرمش مورد غضب الهی گردد و تکذیب شود؟ به خدا اگر بر خار مغیلان بخوابم و زیرم پوشیده از خوار درختان گردد و دست و پایم به غل و زنجیر کشیده شود در نزدم محبوبتر است از اینکه در قیامت با رسول خدا رو در رو شوم در حالی که در حق یتیمی خیانت کرده باشم و عامدانه سهم او را نداده باشم. من به خاطر نفس خود که به سوی نابودی و پوسیدگی می شتابد و زیر لایه های گسترده خاک مدتها می ماند و پس از این زندگی کوتاه با معبودش ملاقات می کند به یتیم و غیر یتیم ظلم نخواهم کرد.

ای شیعیانم! بر حذر باشید که دنیا شما را با دندان های نیشدار خود گاز گرفته است و همچون گرگ هایش شما را به نوبت شکار می کند. اینها مرکبهای کوچ هستند که برای مسافران پهلو گرفته اند.

بدانید که سخن شاخه ها دارد پس مبادا کسی از شما گوید سخنان علی نامتناسب است چون کلام، خود را بر آدمی عرضه می دارد. به من خبر رسیده که مردی از ساکنان مداین پس از مسلمانی پیرو کافران گشته و از لباس های مخصوص دهقانانش پوشیده است و در صبح خود ماده های خوش بو را بوئید و در شب عود هندی بخور کرد و گرد او گلستانی است که سیبش را بوید و از فرشهای رومی بر تختش گستران. نابود باد که بیش از هفتاد سال از عمرش گذشته و در اطراف او پیرمردی است که از فرط پیری بر روی زمین می‌خزد و یتیمی که از گرسنگی وضعف به خود می‌پیچد اما او توجهی نمی‌کند و از مازاد زندگی خود به آنها کمک نمی کند. اگر خدا مرا بر او چیره گرداند همچون گندم خردش کنم و حد مرتد را بر او جاری کنم و بعد هشتاد تازیانه بر او خواهم زد و نادانی او را به رخش ببندم، نابود باد! جامه ای از مو نیست، از پشم نیست، از کرک نیست، گرده نانی نیست که شب هنگامش برای افطار پیش نهند اشکی نیست که در دل شب بر گونه سردهد، اگر مؤمن بود حجت بیشتری بر او اقامه میکردم که آنچه از او نیست ضایع کرده.

به خدا من برادرم عقیل را دیدم که آنقدر فقیر و تنگدست شده که یک پیمانه از گندم شما را از من طلب کرد و تنها برای

شش پیمانه از جو شما مدام پیش من می آمد تا خانواده گرسنه اش را طعام دهد و روز سوم نزدیک بود که از گرسنگی به زمین افتد، دیدم که کودکانش از بی غذائی رنگ پریده شده اند و چهره هاشان از سرما کریه شده است. چون عقیل دوباره خواسته خود را تکرار کرد و من به او گوش دادم، مغرور شد و گمان کرد که من دین خود را می بازم و پیرو شادی او می... شوم. من هم آهنی را گداختم

تا از آن بگریزد چرا که توان صبر کردن بر آن را ندارد آنگاه آن را به او نزدیک کردم، از شدت درد چون بیماری که از شدت درد ناله سر می‌دهد فریادی بلند سر داد و نزدیک بود که از شدت خشم و سوزشی که درد آن بیشتر از نداریش بود رکیک ترین دشنام ها را به من بدهد. به او گفتم: ای عقیل زن های داغدیده در سوگ تو بنشینند، از این آهنی که انسانی آن را به شوخی داغ کرده می‌نالی، اما می‌خواهی مرا به دوزخی کشانی که خدای جبارش از خشم خود آن را برافروخته. تو از چنین اذیتی می‌نالی و من از زبانه آتش ننالم؟!

به خدا اگر مجازات از امتها بردارند و آن ها را پوسیده در قبر به حال خود رها کنند من از خشم نگهبانی که گناهان رسواکننده را فاش می‌کند شرم خواهم کرد. ای عقیل صبر کن بر دنیائی که بلای آن مانند خواب‌های پریشان می گذرد چه فرق آشکاری است میان آنکه در بستر نرم در خیمه بهشتی آرمیده و آن گنهکاری که در دوزخ شیون می‌کند. از این تعجب مکن.

در شگفتم از کسی که شب هنگام در خانه ما را کوبید - بدون آنکه با واکنش بد ما روبرو شود - و بسته هایی به هم پیچیده... ای را در ظرفی قرار داده بود و بر روی آن معجونی پاشیده بود. به او گفتم این ها صدقه است یا نذر یا زکات؟

همه این ها بر ما خاندان نبوت حرام است و خداوند متعال در عوض آنها برای ما خمس ذوی القربی را در کتاب و سنت قرار داده است؟ گفت: نه این است و نه آن بلکه هدیه‌ای است. گفتم زن های داغدیده در سوگت بنشینند تو می‌خواهی مرا از دین خدا با معجونی که از قند فشرده‌اید و با حلوای زردی که با عصیر خرما برایم آورده‌اید فریب دهی و دور گردانی؟ عقل خود را از دست داده‌ای یا دیوانه ای و یا هذیان گوئی؟ مگر از مردم از وزن یک دانه خردل سؤال نمی‌شود؟ چه جوابی به خداوند دهم اگر این معجون را سر کشم؟ به خدا سوگند اگر هفت اقلیم را با آنچه زیر افلاک آنها است به من دهند و همه ساکنانش را با هر چه دارند بنده من سازند که برای لحظه‌ای خداوند را نافرمانی کنم و درباره مورچه ای که دانه جوی را از دهان او باز گیرم و آن را در دهان خود گذارم ظلم کنم قبول نخواهم کرد. دنیای شما در نزد من پست تر از برگ درختی است که ملخی آن را در دهان می‌گذارد و می‌جود و کثیف تر از استخوان خوکی که فرد جذامی آن را پرت می‌کند و در دهان من تلخ تر از حنظلی است که مریضی آن را بجود و بر او ناگوار آید. بنابرین چگونه قبول کنم شیرینیهایی را که گرد آوردی و معجونی را که گویا از زهر مار یا قیء او ساخته ای؟ خدایا من از چنین شیرینی و معجونی نفرت دارم چون نفرت کره اسب از داغ کردن (من به او ستاره سها نشان دهم و او به من ماه را) آیا من که از یک کرکی که از شترش افتد امتناع کنم می‌توانم شتر خوابیده را یک جا ببلعم؟ آیا کژدمها را از آشیانه آنها بگیرم یا افعی های کشنده را در خوابگاهم ببندم؟ مرا به حال خود گذارید تا از دنیای شما به همان نمک و گرده‌های نان جو اکتفا کنم و با تمسک جستن به تقوای الهی امید رهائی داشته باشم. علیّ را چه کار به نعمتی که فانی شود و لذتی که گناهان آن را می‌تراشند و صیقل می‌دهند. من و شیعه هایم پروردگار را با چشمهای

شب زنده دار و شکم های خالی ملاقات خواهیم کرد امید که خداوند مؤمنان را نجات دهد وکافران را نابود کند. از کردارها و رفتارهای بد خود به خدا پناه می‌برم و صلی اللّه علی محمد و آله - . امالی الصدوق: ۳۶۸-۳۷۰ - .

**[ترجمه]

بیان

الغساق بالتخفیف و التشدید ما یسیل من صدید أهل النار و غسالتهم أو ما یسیل من دموعهم و العلقم شجر مر و یقال للحنظل و لکل شیء مر علقم و السم الزعاق هو الذی یقتل سریعا و الماء الزعاق الملح الغلیظ لا یطاق شربه و الدهاق الممتلئ و الوهق محرکه و یسکن الحبل یرمی به فی أنشوطه(۱) فیؤخذ به الدابه و الإنسان و المدرعه القمیص قوله قذف الأتن هو بضمتین جمع الأتان و هی الحماره و التشبیه بقذفها لکونها أشد امتناعا للحمل من غیرها و ربما یقرأ الأبن بالباء الموحده المفتوحه و ضم الهمزه جمع الأبنه و هی العیب و القبیح فیکون الإضافه إلی المفعول و العلاله بالضم بقیه کل شیء و الکری النعاس و النوم أی من یسیر باللیل یعرضه فی الیوم نعاس لکن ینجلی عنه بعد النوم فکذلک یذهب مشقه الطاعات بعد الموت و فی بعض النسخ غلالات بالغین المعجمه جمع الغلاله بالکسر و هی شعار تلبس تحت الثوب استعیر لما یشتمل الإنسان من حاله النوم و فی بعض النسخ غیابات الکری کما فی مجمع الأمثال للمیدانی و فی بعضها عمایات کما فی مستقصی الزمخشری قال الجوهری الغیابه کل شیء أظل الإنسان فوق رأسه مثل السحابه و الغبره و الظلمه و نحو ذلک (۲) و فی النهایه فیه فی عمایه الصبح أی فی بقیه ظلمه اللیل (۳).

و قال المیدانی عند الصباح یحمد القوم السری قال المفضل إن أول من قال ذلک خالد بن الولید لما بعث إلیه أبو بکر و هو بالیمامه أن سر إلی العراق فأراد سلوک المفازه(۴) فقال له رافع الطائی قد سلکتها فی الجاهلیه هی خمس للإبل الوارده(۵) و لا أظنک تقدر علیها إلا أن تحمل الماء(۶) فاشتری مائه

۱- ۱. و هی العقده التی یسهل انحلالها.

۲- ۲. لم نجده فی الصحاح.

۳- ۳. النهایه ۳: ۱۳۱.

۴- ۴. المفازه: الفلاه لا ماء فیها.

۵- ۵. مؤنث الوارد: الشجاع الجریء.

۶- ۶. فی المصدر: الا أن تحمل من الماء.

شارف (۱) فعطشـها ثم سـقاها المـاء حتى رويت ثم كتبهـا و كعم أفواهها(۲) ثم سـلك المفـازه حتى إذا مضـى يومان و خاف العطش على النـاس و الخيـل و خشـى أن يـذهب مـا فى بطون الإبل نحر الإبل و اسـتخرج ما فى بطونها من الماء فسـقى الناس و الخيل و مضـى فلما كان فى الليله الرابعه قال رافع انظر هل ترى بيدرا(۳) عظاما فإن رأيتموها و إلا فهو الهلاك فنظر الناس فرأوا البيدر(۴) فأخبروه فكبر و كبر الناس ثم هجموا على الماء فقال خالد:

لله در رافع أن اهتدى***فوز من قراقر إلى سرى (۵) خمسا إذا سار به الجيش بكى***ما سارها من قبله أيش ترى (۶)

عند الصباح يحمد القوم السرى***و تنجلى عنهم غيابات الكرى

يضرب للرجل يحتمل المشقه رجاء الراحه انتهى (۷).

و قال فى المستقصى بعد إيراد المثل إذا أصبح الذين قاسوا كذ السرى و قد خلفوا البعد تبجحوا بذلك و حمدوا ما فعلوا يضرب فى الحث على مزاوله الأمر بالصبر و توطين النفس حتى تحمد عاقبته قال الجليح:

إنى إذا الجيش على الكور انثنى***لو سأل الماء فدى لأفتدى

و قال كم أتعبت قلت قد أرى***عند الصباح يحمد القوم السرى

و تنجلى منهم عمايات الكرى (۸).

و العبقرى هو الديباج و قيل البسط الوشـيه و قيل الطنافس الثخان قوله عليه السلام و لو اعتصمت أى بعد قذف الشرره لو التجأت نفس أى رأس جبل لأنضج

ص: ۳۵۰

۱- ۱. الشارف من النوق: المسنه الهرمه.

۲- ۲. أكتب القربه: شد رأسها و ربطها. كعم البعير: شد فمه لئلا يعض أو يأكل.

۳- ۳. البيدر: الموضع الذى يجمع فيه الحصيد و يداس. و فى المصدر: انظروا هل ترون سدرا عظاما.

۴- ۴. فى المصدر: فرأوا السدر.

۵- ۵. فى المصدر: للّه در رافع أنى اهتدى***فوز من قراقر إلى سوى .

۶- ۶. فى المصدر: انس يرى.

۷- ۷. مجمع الامثال ۱: ۴۶۴.

۸- ۸. لم تظفر بنسخته.

تلك النفس وهج النار بسكون الهاء أى اتقادها و حرها و الضمير فى قلتها للنفس أو للنار و الإضافه للملابسه(١) و الخسى ء الصاغر و المبعد و السعدان نبت له حسك و هو من أفضل مراعى الإبل و الأطمار جمع طمر بالكسر و هو الثوب الخلق البالى و السفا التراب الذى تسفيه الريح و كل شجر له شوك و الضمير فى سفاها راجع إلى الأرض بقرينه المقام أو إلى حسك السعدان أى ما ألقته الرياح من تلك الأشجار و قيل الواو للحال عن ضمير مرقدا قدم للسجع و أطمار بكسر الراء على حذف ياء المتكلم يريد أطماره الملبوسه له بدون فراش على حده و الظرف متعلق بممدد و الضمير فى سفاها لسعدان (٢) و ممددا على صيغه اسم المفعول حال أخرى عن ضمير أبيت و فائده ذكر هذه الفقره أن البيتوته على حسك السعدان على قسمين الأول البيتوته على الساقط منه و الشده فيها قليله الثانى البيتوته عليه حين هو على الشجره و الشده فيها عظيمه و لا سيما إذا لم يكن مع فراش و هو المراد هنا.

و فى النهايه قفل يقفل قفولا إذا عاد من سفره و قد يقال للسفر قفول للذهاب و المجى ء انتهى (٣) فالمراد هنا رجوعها من الشباب إلى المشيب الذى معد للبلى و الاندراس أو إلى الآخره فإنها المكان الأصلى و فيها تبلى الأجساد و يحتمل أن يكون جمع قفل بالضم فإنه يجمع على أقفال و قفول فاستعير هنا لمفاصل الجسد قوله عليه السلام رويدا أى قليلا و الضمير فى قوله كذئابها راجع إلى الدنيا أى كما تخطف الذئاب فى الدنيا الأغنام من القطيع و الشجون الطرق و يقال الحديث ذو شجون أى يدخل بعضه فى بعض ذكره الجوهرى (۴).

و المراد بالتناقض هنا عدم التناسب و لقد أبدع من حمله على ظاهره و أوله

ص: ٣٥١

١- ١. و هذا لا يخلو عن تكلف، بل الضمير راجع إلى الأرض بقرينه المقام كما قاله المصنّف فى« سفاها».

٢- ٢. الظاهر زياده هذه الجمله.

٣- ٣. النهايه ٣: ٢۶٩. و فيه: فى الذهاب و المجى ء.

۴- ۴. الصحاح: ٢١۴٣.

بأن المعنى لا يزعم زاعم أنه مناقض لكلام آخر له مذكور فى الكافى (١) موافقا لقوله تعالى قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ (٢) الآيه كما توهمه عاصم بن زياد و معنى عارض أنه لا يلزم طريقه واحده بل هو بحسب اقتضاء المقام فإن كان فى مقام بيان حال الأمراء حسن فيه ذم الزينه و أكل الطيبات و إن كان فى مقام بيان حال الرعيه قبح فيه الذم المذكور إلا إذا لم يكن مؤمنا وافيا بحقوق ماله كما سيشير إليه انتهى و لا يخفى ما فيه.

و الرجل الذى ذمه يحتمل أن يكون معاويه بل هو الظاهر فالمدائن جمع المدينه لا الناحيه الموسومه بذلك و المراد بعلوجه آباؤه الكفره شبههم فى كفرهم بالعلوج (٣) و الناله جمع النائل و هو العطاء كالقاده و الزاده و النال أيضا العطاء أو هو مصدر بمعنى المفعول يقال نلته أناله نيلا و ناله أى أصبته و الضمير فى منسوجه راجع إلى الدهقان أو إلى الناله بتأويل أى ليس من عطايا دهقانه أو مما أصاب و أخذ منه ما نسجه الدهقان أو ما كان منسوجا من عطاياه و تضمخ بالطيب تلطخ به و النوافج جمع نافجه معرب نافه و نفح الطيب نفاحا بالضم أى فاح (۴) و يقال ناهز الصبى البلوغ أى داناه ذكره الجوهرى (۵) و قال دب الشيخ أى مشى مشيا رويدا(۶) و الضمير فى أرضه إما راجع إلى الشيخ أو الرجل و قال الجزرى فيه أنه دخل على امرأه و هى تتضور من شده الحمى أى تتلوى و تصيح و تتقلب ظهرا لبطن (٧) و الضر بالضم سوء الحال و القرم شده شهوه اللحم (٨) و العلقم الحنظل و كل شى ء مر و إنما شبه ما يأكله من الحرام بالعلقم

١- ١. راجع أصول الكافى ١: ۴١٠ و ۴١١.

٢- ٢. سوره الأعراف: ٣٢.

٣- ٣. جمع العلج- بالكسر فالسكون-: الرجل الضخم القوى من كفّار العجم او مطلقا.

۴- ۴. الظاهر زياده هذه الجمله.

۵- ۵. الصحاح: ٨٩٧.

۶- ۶. الصحاح: ١٢۴.

٧- ٧. النهايه ٣: ٢٨. و فيه: و تضج.

٨- ٨. الظاهر زياده هذه الجمله.

لسوء عـاقبته و كثيرا مـا يشـبه الحرام فى عرف العرب و العجم بسم الحيه و الحنظل و الخضم الأكل بأقصـى الأضـراس و ضـرب الثمانين لشرب الخمر أو قذف المحصنه.

و قوله و لأسدن من جهله كل مسد كنايه عن إتمام الحجه و قطع أعذاره أو تضييق الأمر عليه قوله أ فلا رغيف بالرفع و يجوز فى مثله الرفع و النصب و البناء على الفتـح و القفار بالفتح ما لا إدام معه من الخبز و أضـيف إلى الليل و هو صـفه للرغيف و إفطار و مقـدم أيضا صـفتان له و فى بعض النسـخ لليل إفطار معدم فالظرف صـفه أخرى لرغيف و ليل مضاف إلى الإفطار المضاف إلى المعدم أى الفقير.

و الاتساق الانتظام و الإملاق الفقر و الاسـتماحه طلب السماحه و الجود و عاوده بالمسأله أى سأله مره بعد أخرى قوله يكاد يلوى لعله من لى الغريم و هو مطله أى يماطـل أولاـده فى ثـالث الأيام ما اسـتطاع حال كونه خامصا أى جائعا و الشـعث انتشار الأمر و الأشـعث المغبر الرأس و اشـمأز الرجـل انقبض و القر بـالضم البرد و أوتغ أهلـك قوله فـأتبع على صـيغه المتكلم أو الغيبه و على الأـخير لعله إشـاره إلى ذهـابه إلى معـاويه و السـفه خفه الحلم اسـتعمل هنا فى مطلق الخفه أو اسـتناده إلى الكظم مجازى أو من تعليليه و فيه تقدير مضاف أى بسـبب قله كظمه للغيظ و قوله لحرقه عطف على قوله سـفها و لما لم يكن الحرقه كالسفه من فعل الساب أتى باللام و أضـنى أفعل من قولهم ضـنى كرضى ضنا أى مرض مرضا مخامرا كلما ظن برؤه نكس و هو صفه لحرقه أى كاد يسـبنى لحرقه كانت أمرض له من عـدمه الذى كان به و يمكن أن يقرأ بفتح اللام إى و الله لحرقه فى جهنم أمض و أمرض له من فقره أو فى هذه النار فكيف نار دار القرار و سجرت التنور أسجره سجرا أحميته قوله و تركت على بناء المجهول أى الأمم و الرمم جمع الرمه و هى العظم البالى و فيه تجريد و الحاصل كونها

رمیما و قیل المراد بالرمه هنا الأرضه(۱) یعنی أشباهها و الرمه أیضا النمله ذات الجناحین و فی بمعنی مع نحو خرج علی قومه فی زینته (۲).

قوله علیه السلام من مقت رقیب قال السید الداماد علی الإضافه إلی المفعول أی مقتی إیاه و لا یخفی ما فیه و قال رحمه الله تنسخ بفتح تاء المضارعه و تشدید النون إدغاما لنون الانفعال فی نون جوهر الکلمه و هو مطاوع نسخه ینسخه نسخا کمنعه یمنعه منعا إما من النسخ بمعنی إثبات الشی ء و نقل صورته من موضع إلی موضع آخر و منه نسخت الکتاب و انتسخته و استنسخته و فی تنزیل الکریم إِنَّا کُنَّا نَسْتَنْسِخُ ما کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۳) و إما من نسخ الشی ء أو الحکم بمعنی إبطاله و إزالته بشی ء أو حکم آخر یتعقبه و منه ما نَنْسَخْ مِنْ آیَهٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَیْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها(۴) و تنسخ فی قوله متعلقه بفاضحات الأمور و محلها النصب علی الحالیه و أما فی نظائر ذلک کما فی سمعته یقول و رأیته یمشی فیحتمل الحال و التمییز فلیعلم انتهی.

أقول: لعل معناه علی الثانی ذهاب ثمراتها و لذاتها.

قوله علیه السلام فصبرا أی اصبروا صبرا و الفاء للتفریع و الباء فی قوله بلأوائها بمعنی مع و اللأواء الشده و الأحلام جمع حلم بالضم و بضمتین و هی الرؤیا و الظرف متعلق بتنسلخ و الجمله صفه لیله و انسلاخ الوقت مضیه قوله علیه السلام کم بین نفس کم للاستفهام التعجبی و الضمیر فی خیامها راجع إلی الجنه لکونها معلومه و إن لم یسبق ذکرها و الاصطراخ الصیاح الشدید للاستغاثه. قوله علیه السلام بلا صنع منا حال عن مفعول أعجب أی أعجب مما صدر من طارق منا من غیر أن یکره منا فیما فعله مدخل و فی بعض النسخ ما صنع مفعول أعجب و منا فاعل صنع أی رجل منا و هذا جائز فی من

۱- ۱. و هی دویبه تأکل الخشب.

۲- ۲. سوره القصص: ۷۹.

۳- ۳. سوره الجاثیه: ۲۸.

۴- ۴. سوره البقره: ۱۰۶.

التبعيضـيه و من فى قوله من طارق بيانيه و يحتمل أن يكون صـله التعجب بـدلا من قوله ما صـنع ثم أعجب من قائل قرأ ما صـنع على بناء المجهول و منا مصدر من عليه إذا أنعم و قال المصنوع الطعام كالصنيع و منا مفعول له و من طارق صفه منا.

قـوله عليه السـلام زملهـا أى لفهـا قـوله عليه السـلام أم نـذر لعـل المراد كفـاره النـذر و يحتمـل أن يكـون المراد بالصـدقه سـائر الكفـارات الواجبه و لو كـان المراد الصـدقه المسـتحبه ففى التحريم تجوز على المشـهور بين الأصـحاب و الزقم اللقم الشديـد و الشـرب المفرط. قوله عليه السلام مذعنه بأملاكها الضمير راجع إلى القطان أى معترفه بأنى أملكها و يحتمل إرجاعه إلى الأقاليم أى مذعنه بأنى أملك الأقاليم و ليس لهم فيها حق و قوله أسلبها بدل أعصى أو عطف بيان له و اللوك العلك و هو دون المضغ و قبحه يـدل على قبـح العلك بطريق أولى و على قبـح السـلب بغير انتفاع أيضا بطريق أولى لأن النفس قد تنازع إلى السـلب فى صوره الانتفاع بخلاف غيرها كما قيل و فى بعض النسـخ عراده مكان جراده و هى الجراده الأنثى و العراقه بالضم العظم إذا أكل لحمـه و ضـمير بهـا للجراده و ضـمير أجـذمها للـدنيا أو الجراده بـأدنى ملابسه و الجـذام هـو الـداء المعروف المسـرى و فيه من المبالغات فى الإنكار ما لا يتصور فوقها و كـذا فى الحنظله التى مضـغها ذو السـقم فبشـمها أى لفظها بغضا و عداوه لها فلفظه مع اختلال ذائقته يدل على كمال مرارته و ملفوظه أقذر من ملفوظ غيره لمراره فيه و لتوهم سرايه مرضه أيضا.

و عكمت المتاع شددته و المراد بالطى هنا ما يطوى فيه الشـى ء أى المطوى على الشى ء و الضمير راجع إلى الملفوفات و المهر ولـد الفرس قوله عليه السـلام أريه السـها أى إنى فى وفور العلم و دقه النظر أرى النـاس خفايا الأمور و هو يعامل معى معامله من يخفى عليه أوضح الأمور عند إراده مخادعتى.

قال الزمخشرى فى مستقصى الأمثال أريها السها و ترينى القمر السها هو

ص: ٣٥٥

كوكب صغير خفى فى بنات النعش و أصله أن رجلا- كان يكلم امرأه بالخفى الغامض من الكلام و هى تكلمه بالواضح البين فضرب السها و القمر مثلا لكلامه و كلامها يضرب لمن اقترح على صاحبه شيئا فأجابه بخلاف مراده. قال الكميت:

شكونا إليه خراب السواد***فحرم علينا لحوم البقر

فكنا كما قال من قبلنا***أريها السها و تريني القمر

الضمير فى إليه للحجاج بن يوسف شكا إليه أهل السواد خراب السواد و ثقل الخراج فقال حرمت عليكم ذبح الثيران أراد بذلك أنها إذا لم تذبح كثرت و إذا كثرت كثرت العماره و خف الخراج انتهى (١).

أقول: و أتى بهذا المثل فى مجمع الأمثال على وجه آخر لا يناسب المقام و هو هكذا أريها استها و تريني القمر قال قال الشرقى بن القطامى كانت فى الجاهليه امرأه أكملت خلقا و جمالا و كانت تزعم أن أحدا لا يقدر على جماعها لقوتها و كانت بكرا فخاطبها ابن ألغز الأبادى (٢) و كان واثقا بما عنده على أنه إن غلبها أعطته مائه من الإبل (٣) فلما واقعها رأت لمحا باصرا و وهرا شديدا(٤) و أمرا لم تر مثله قط فقال (٥) كيف ترين قالت طعنا بالركبه يا ابن ألغز قال انظرى إليه فيك قالت القمر هذا.

فقال أريها استها و تريني القمر فأرسلها مثلا و ظفر بها فأخذ مائه من الإبل و بعضهم يروى أريها السها و تريني القمر يضرب لمن يغالط فيما لا يخفى (۶).

و القلوص من النوق الشابه و الاستفهام للإنكار أى إنى لزهدى أمتنع

ص: ٣٥۶

١- ١. لم نظفر بنسخته.

٢- ٢. فى المصدر:« فخاطرها ابن ألغز الايادى» و هو الأظهر، أى راهنه على أنّه إن غلبها اه.

٣- ٣. فى المصدر بعد ذلك: و إن غلبته اعطاها مائه من الإبل.

۴- ۴. لمح البصر: امتد إلى الشى ء. وهره: أوقعه فى ما لا مخرج له منه. و فى المصدر« و رهزا شديدا» و رهز الرجل: تحرك مترددا.

۵- ۵. فى المصدر: فقال لها.

۶- ۶. مجمع الامثال ١: ٣٠٣. و ما نقل عنه و عن المستقصى من مختصات(ك).

من أخـذ وبره سـاقطه من ناقه فكيف أبتلع إبلا كثيره رابطه فى مرابطها لملاكها و قيل القلوص بفتـح القاف من الإبل الباقيه على السـير خصـها بالذكر لأن الوبر الساقط من الإبل حين السـير أهون عند صاحبها من الساقط من الرابطه و منه يظهر فائده قيد الربط فى الأخير.

قوله عليه السـلام: أ دبيب العقـارب قال الجوهرى كلما مشـى على وجه الأرض دابه و دبيب (١) أى ألتقـط العقارب الكبيره التى تـدب من وكرهـا أى جحرهـا مجـازا فإنها إذا أريـد أخـذها من جحرها كان أشـد للـدغها شـبه بها الأموال المحرمه المنتزعه من محالها و مما ينبغى شـرعا أن يكون فيه لما يترتب على أخـذها من العقوبات الأخرويه و قال بعض الأفاضل الـدبيب مصـدر دب من بـاب ضـرب إذا مشـى و هو مفعول ألتقـط و فى الكلاـم مجاز يقال دبت عقارب فلان علينا أى طعن فى عرضـنا فالمقصود أ أجعـل عرضـى فى عرضه طعن النـاس طعنـا صادقـا لاـ افتراء فيه و كان طعنهم صـدقا و ناشـيا من وكره و محله لأن أخـذ الرشوه الملفوفات إذا صـدر عن التارك لجميع الدنيا للاحتراز عن معصـيته فى نمله من السـفاهه بحيث لا يخفى انتهى و الرقش بالضـم جمع الرقشاء و هى الأفعى سـميت بـذلك لترقيش فى ظهرها و هى خطوط و نقط و الارتباط شد الفرس و نحوه للانتفاع به قوله تنتجها المعاصى أى تفيدها و فى بعض النسخ تنحتها من النحت و هو برى النبل و نحوه ففيه استعاره.

أقول: سـيجى ء تفسـير بعض الفقرات فيمـا سـيأتى فى بـاب جوامع المكارم و إنما أطنبنا الكلام فى هـذه الخطبه و كررنا إيرادها لكثره فوائدها و احتياجها إلى الشرح.

١- ١. الصحاح: ١٢۴.

**[ترجمه]«الغساق» با تشدید و بدون تشدید یعنی چرک وخون و سایر کثافاتی که از بدن دوزخیان جریان دارد یا آنچه که از اشک هایشان جریان دارد. «علقم» درخت تلخ همچنان که به حنظل و هر چیز تلخ علقم گویند. «السم الزعاق» یعنی سمی که سریع فرد را از پای در می‌آورد. «الماء الزعاق» یعنی آبی که غلیظ است و نمی‌توان آن را نوشید. «الدهاق» یعنی پُر. «الوهق» با حالت فتحه و سکون هاء یعنی طنابی که گره زده می‌شود و به وسیله آن حیوان و انسان گرفته می‌شود. «المدرعه» یعنی پیراهن. «قذف الأـتن» با ضمه همزه و تاء یعنی خر ماده و تشبیه آنها به پرت کردن به این خاطر است که بیش از دیگر انواع حیوانات باربر به هنگام باربری چموشی می‌کند چه بسا به صورت «الأبن» هم خوانده شود که در این حالت به معنای عیب و قبیح خواهد بود و اضافه به مفعول خواهد بود. «العلاله» با ضمه عین یعنی باقیمانده هر چیزی. «الکری» یعنی خواب یعنی کسی که شب روی می‌کند و در روز خمیازه می‌کشد اما بعد از خوابیدن دیگر خمیازه او برطرف می‌شود همچنانکه بعد از مرگ مشقت و سختی طاعات و عبادتها از بین می رود. در بعضی از نسخه ها «غلالات» آمده است که جمع غِلاله است وآن لباسی است که در زیر پیراهن پوشیده می‌شود که استعاره گرفته شده است برای حالت خوابی که انسان را در بر می گیرد در بعضی نسخه ها همچون الأمثال «غیابات الکری» و مستقصی زمخشری «عمایات الکری» آمده است. جوهری گفت: «الغیابه» هر آنچه که بر سر انسان سایه اندازد مثل ابر و غبار وتاریکی و مانند آن و در کتاب نهایه آمده است «کفی عمایه الصبح» یعنی باقیمانده تاریکی شب - . النهایه ۳: ۱۳۱ - .

میدانی درباره این جمله «عند الصباح یحمد القوم السری» گفت: مفضل گفت: نخستین کسی که این جمله را گفت خالد بن ولید بود. وقتی ابوبکر برای او که در یمامه بود نامه نوشت و به او دستور داد به عراق برود یعنی راه بیابانها را در پیش بگیرد رافع طائی به او گفت: در زمان جاهلی چنین راهی را پیموده‌ام. برای شتر شجاع پنج روز زمان می‌برد و فکر نکنم بتوانی آن را طی کنی مگر آنکه با خود آب حمل کنی. خالد صد شتر پیر را خرید و آنها را درحالت تشنگی قرار داد آنگاه به آنها آب داد تا کاملا سیراب شوند سپس دهان آنها را بست تا چیزی نخورند و به بیابان زد.

دو روز گذشت، تشنگی اسبها و همراهانش او را نگران کرد همچنان که ترسید که آبی که در شکم شتران ذخیره کرده است از بین برود، به همین خاطر شتران را سر برید و آب درون شکم آنها را بیرون آورد و به مردم و اسبان داد و به مسیر خود ادامه داد. در شب چهارم رافع گفت: نگاه کن آیا خرمن بزرگی را می‌بینید اگر آن را ببینند نجات پیدا می کنیم و به سلامت به مقصد می‌رسیم در غیر این صورت همگی هلاک می‌شویم. وقتی نگاه کردند خرمن را دیدند و به خالد خبردادند او تکبیر گفت و همه مردم هم به دنبال او تکبیر گفتند آنگاه به طرف آب هجوم بردند و خالد این ابیات را خواند.

- آفرین بر رافع باد چگونه بیابان قراقر راپشت سر گذاشت و به سری رسید.

- بیابانی که پنج روز اشک مسافران را در می‌آورد و تا کنون کسی مشاهده نشده است که از آن بگذرد.

- بامدادان شبروان عمل خود را بستایند و رنج بیخوابی از آنها زدوده می‌شود.

این شعر برای کسی مثال زده می شود که برای رسیدن به راحتی مشقت و سختی را تحمل می کند - . مجمع الأمثال۱: ۶۴۶ - .

زمخشری در مستقصی بعد از آوردن شعر گفت: وقتی افرادیکه سختی شب زنده داری را تحمل کردند و به پایان آن رسیدند از سختی که کشیدند خوشحال هستند و به ستایش از آنچه که انجام دادند می‌پردازند. این مثال برای تشویق به ادامه دادن کار با تمسک جستن به صبر و عادت دادن نفس است تا پایان آن نیکو شود همچنانکه جلیح می گوید:

– من زمانی که که سپاه بر جمعیت خم می‌شود، اگر آب را به عنوان فدیه طلبد می دهم .

– گفت چقدر خسته شدی گفتم: بامدادان، شبروان عمل خود را بستایند.

– و رنج بیخوابی از آنها زدوده می‌شود.

«العبقری» یعنی ابریشم و گفته شده نوعی از فرش دیبانگار است عده‌ای هم معتقدند که به معنای جامه‌های ضخیم است. «لو اعتصمت» یعنی بعد از پرت شدن شراره های آتش فرد بر نوک هر قله‌ای برود گرمای آن آتش او را می‌پزد و کباب می کند. ضمیر در «قلتها» هم می‌تواند به نفس برگردد و هم به آتش و ترکیب اضافی برای ملابست است. «الخسیء» یعنی کوچک و رانده شده. «سعدان» گیاهی خاردار که از بهترین غذاهای شتر است. «الأطمار» جمع طِمر به معنای پیراهن کهنه و فرسوده. «السفا» یعنی خاکی که باد آن را برانگیخت و همچنین هر درخت خارداری را گویند. ضمیر در «سفاها» به زمین با قرینه مقام یا به خار سعدان بر می گردد یعنی آنچه را که باد از آن درختان کند و پرت کرد و گفته شده که واو حالیه از ضمیر مرقدا است که به خاطر سجع مقدم شده است و «اطمار» با کسره راء بنابر حذف یاء متکلم است یعنی لباس‌های کهنه‌اش به عنوان زیر انداز او هستند بدون آنکه فرشی در زیر او پهن باشد و ظرف متعلق به ممدد است و ضمیر در «سفاها» به سعدان بر می… گردد و «ممددا» بر وزن مفعول حال دیگری از ضمیر «ابیت» است و فایده ذکر این بند این است که بیتوته بر خارهای سعدان دو نوع است نخست بیتوته‌ای که بر روی خارهای که از درخت جدا شده باشند که شدت سختی و درد آن کمتر است و دوم بیتوته‌ای که بر روی خود درخت باشد که این شدتش بیشتر است به ویژه زمانی که زیر انداز یا فرشی وجود نداشته باشد و مراد همین است.

در النهایه آمده است: «قفل یقفل قفولا» یعنی زمانی که مسافر از سفر بازگشت و به سفر هم قفول گویند برای رفت و برگشت آن، کلام او به پایان رسید – . النهایه۳: ۲۶۹ – .

منظور در این جا رفتن از جوانی به طرف پیری است که فرد آماده فرسودگی و نابودی است یا به آخرت که مکان اصلی حیات انسان است و احتمال دارد جمع قفل با ضمه باشد چرا که با هر دو کلمه اقفال و قفول جمع بسته می‌شود و در اینجا برای مفاصل جسد استعاره گرفته شده است. «رویدا» یعنی کمی و ضمیر در «کذئابها» به دنیا برمی‌گردد یعنی همچون گرگ… هایی که در دنیا گوسفندان را از گله می‌ربایند، «الشجون» یعنی راه و گفته می‌شود «الحدیث ذو شجون» یعنی بعضی از آن در بعضی دیگر داخل می‌شود به عبارت دیگر سخن سخن می‌آورد که آن را جوهری ذکر کرده است – . الصحاح: ۲۱۴۳ – . منظور از «تناقض» در اینجا عدم تناسب است و شخصی که «تناقض» را در اینجا حمل بر ظاهر کرده چنین تاویل کرده که منظور حضرت آن است که: نباید کسی گمان کند که این سخن با سخنی که از آن حضرت در کافی – . الکافی۱: ۴۱۰-۴۱۱ – نقل شده و همسو با آیه «قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّه – . اعراف / ۳۲ – »{[ای پیامبر] بگو زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید

آورده چه کسی حرام گردانیده} می باشد مخالفت دارد چنانچه بعضی همچون عاصم بن زیاد این توهم را داشتند. و معنای«عارض» این است نباید کلام تنها یک وجه داشته باشد بلکه باید متناسب با مقتضای حال و مقام باشد به عنوان مثال اگر آیه فوق خطاب با پادشاهان و امیران باشد بر مذمت زینت و اکل طیبات اشاره می کند اما اگر در خطاب با رعیت و زیر دستان باشد استفاده نکردن از زینت و نخوردن طیبات و نعمت های الهی مذمت و نکوهش به شمار می‌آید، مگر زمانی که فرد مومن از مال خود استفاده نادرستی کند که در این حالت هم مذمت می‌شود همچنان که حضرت علیه السلام به آن اشاره می کند. کلام این شخص تمام شد و اشکالات وارد بر آن روشن است.

مردی که امیرمؤمنان علیه السلام به نکوهش او می‌پردازد احتمال دارد که معاویه باشد که به خوبی می‌توان از توصیف‌ها آن را فهمید. «المدائنم جمع شهر است نه به معنای ناحیه‌ای که به این اسم شناخته شده است. «العلوجم یعنی پدران کافرش، آنها را در کفر به مرد زمخت و درشت از کافران عجم و یا مطلق کافران تشبیه کرده «الناله» جمع النائل و به معنای بخشش است همچون القاده که جمع قائد است البته خود «النال» هم به معنای بخشش است که در این حالت مصدر در معنای مفعول است، گفته می‌شود «نلته اناله نیلا وناله» یعنی بخشش را به او رساندم ضمیر در «منسوجه» به دهقان برمی گردد البته می‌تواند با تاویل به الناله هم برگردد یعنی از بخشش‌های دهقان یا آنچه که دهقان بافت یا آنچه که از عطایای دهقان بافته شده بود پوشید. «تمضخ بالطیب» آمیخته شده به عطر، «نوافج» جمع نافج معرب نافه است. «نفح الطیب نُفاحا» یعنی منتشر شدن. «ناهز الصبی البلوغ» نزدیک شدن به بلوغ که این را جوهری ذکر کرده است - . الصحاح: ۸۹۷ - . «دب الشیخ» یعنی به آرامی راه رفتن - . الصحاح: ۱۲۴ - و ضمیر در «ارضه» هم می‌تواند به شیخ برگردد و هم به مرد. جزری گفت: «انه دخل علی إمراه وهی تتضور من شده الحمی - . النهایه ۳: ۲۸ - » یعنی از شدت تب به خود می‌پیچید و فریاد می‌زد و پشت و رو می‌شد. «الضُر» یعنی بد حال. «القرم» یعنی شدت خواهش و آرزوی به گوشت. «علقم» هر ماده تلخی، تشبیه کرده است آنچه را که از حرام وارد شکم آنها می‌شود به علقمی که عاقبت و پایان بدی دارد در بیشتر اوقات در میان عرب ها چیز حرام به سم مار و حنظل تشبیه می... شود. «الخضم» یعنی خوردن غذا با دندانهای آخر «الثمانین» هشتاد ضربه شلاق برای نوشیدن شراب و تهمت زدن به زنان شوهردار است. «لأسدن من جهله کل مسد» کنایه از اتمام حجت و بستن تمام راهها و بهانه ها بر او است. «افلا رغیف» در رغیف هر سه اعراب رفع نصب و مبنی بر فتح بنا بر لاـ نفی جنس جایز است. «القَفار» نانی که بدون خورش باشد و به شب اضافه شده است درحالی که صفت نان است همچنان که افطار و مقدم هم دو صفت دیگر آن هستند و در بعضی از نسخه ها آمده «للیل افطار معدم» و ظرف صفت دیگر رغیف است و لیل اضافه شده به افطاری که اضافه شده به معدم یعنی فقیر.

«الإتساق» یعنی نظم و هماهنگی. «الإملاق» فقر «الإستماحه» طلب جود و بخشش «عاوده بالمساله» یعنی پشت سر هم از او طلب کرد «یکاد یلوی» چه بسا از درنگ کردن باشد یعنی وام داری که در پرداخت بدهی خود درنگ می‌کند به این معنا که او چند روزی به فرزندانش وعده غذا داده بود و درنگ کرده بود و نتوانسته بود آن را برآورده کند و در روز سوم درحالی آمد که خودش گرسنه بود و رمقی نداشت. «شعث» منتشر شدن. «الأشعث» یعنی ژولیده مو. «اشمأز الرجل» بدش آمد. «القُر» سرما. «اوتغ» هلاک شدن. «فاتبع» هم با صیغه متکلم درست است و هم غائب در حالت غائب چه بسا به رفتنش به سوی معاویه اشاره کند. «السفه» کم خردی و سبک عقلی که در اینجا به معنای مطلق کمی و سبکی است یا اینکه اسنادش به «کظم» مجازی باشد و یا اینکه «من» تعلیلیه و در جمله تقدیر مضاف وجود داشته باشد که تقدیر آن اینگونه است «بسبب قله کظمه للغیظ» وقوله

«لحرقه» عطف بر «سفها» است و به این خاطر «الحرقه» همچون «السفه» از عمل فحش‌دهنده نبود با لام آمد. «اضنی» بر وزن افعل از ریشه ضنیِ همچون رضی یعنی فرد بیماری که بیماریش همواره عودت می‌کند. چنانکه هربار که گمان می‌شود بهبود یافته دوباره به همان حالت اول بیماری برگشته است و صفت برای حرقه است یعنی نزدیک بود دشنام دهد مرا به خاطر سوزشی که برای او از نداری و فقرش درناکتر بود ومی‌توان آن را با فتحه لام هم خواند یعنی سوگند به خدا سوزش جهنم شدیدتر و دردناک تر برای او از فقر وگرسنگیش در دنیا است یا اینکه این آتش دنیوی است که این گونه تو را به درد می‌... آورد حال چه برسد به آتش اخروی.«سجرت التنور اسجره سجرا» یعنی آن را گرم کردم «وترکت» مبنی بر مجهول که به امت ها بر می گردد. «الرمم» جمع الرمه به معنی استخوان پوسیده است و در آن تجرید وجود دارد. در کل یعنی به استخوان پوسیده تبدیل می‌شوند وگفته شده که منظور از «الرمه» موریانه یعنی اشباه آن است البته «الرمه» معنای مورچه بالدار را هم می دهد. «فی» به معنای مع است مانند این آیه: «خرج علی قومه فی زینه - . قصص/۷۹ - ».

و سخن حضرت علیه السلام: «من مقت رقیب» سید داماد گفت: اضافه به مفعول وجود دارد یعنی «مقتی ایاه» و آنچه که در آن است پنهان نیست و همچنین گفت: «ینسخ» با فتحه یاء و تشدید نون است که در آن نون حروف اصلی کلمه با نون باب افعال ادغام شده و به این صورت درآمده است و به معنای مطاوعه است .

«نسخه ینسخه نسخا» همچون «منعه یمنعه منعا» یا از نسخ به معنای اثبات شیء و نقل صورت آن از مکانی به مکان دیگر است و از همین معنا است «نسخت الکتاب و استنسخته و انتسخته» یعنی نوشت و نقل کرد و تالیف نمود همچنان که در قرآن کریم هم آمده است: «إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ ما كُنْتُمْ تَعْمَلُون - . جاثیه / ۲۸ - »{ما از آنچه می کردید نسخه بر می داشتیم} و یا از نسخ الشیء او الحکم به معنای ابطال کردن و از میان برداشتن شی یا حکمی که این ابطال به دنبال آمدن حکم دیگری صورت می‌گیرد و از همین معنا است این آیه: «ما نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها - . بقره / ۱۰۶ - »{ هر حکمی را نسخ کنیم یا آن را به [دست] فراموشی بسپاریم بهتر از آن یا مانندش را می آوریم} و«تنسخ» در کلام حضرت متعلق به فاضحات الأمور است و اعراب آن نصب بنا بر حالیت است و نظیر آن همچون «سمعته یقول» و «رایته یمشی» که هم احتمال حال را دارد و همه تمییز و این باید دانسته شود. پایان کلام سید داماد.

و می‌گویم چه بسا معنایش دومی باشد یعنی از بین رفتن لذت ها و ثمرات آن.

«فصبرا» یعنی اصبروا صبرا و فاء برای تفریع است باء در «بلأوائها» به معنای مع است و «اللأواء» به معنای شدت و سختی است. «الأحلام» جمع حُلم با یک ضمه یا حُلُم با دو ضمه است و به معنای رؤیا است و ظرف متعلق به تنسلخ است و جمله صفت برای لیل است. «انسلاخ الوقت» یعنی رفتن و سپری شدن آن. «کم بین نفس» کم در اینجا برای استفهام تعجبی است. «خیامها» ضمیر هاء به بهشت بر می‌گردد اگر چه که پیشتر ذکر نشد اما واضح است. «الإصطراخ» یعنی فریاد بلند برای طلب کمک. «بلا صنع منا» حال از مفعول اعجب است یعنی تعجب می‌کنم از کسی یکباره در شب در خانه ما را به صدار درآورد بدون آنکه با واکنش بد ما مواجه شود. و در بعضی از نسخه ها «ما صنع» مفعول اعجب است. «منا» فاعل صنع است یعنی مردی از ما و این در من تبعیضیه جایز است اما «من» در «من طارق» بیانیه است و احتمال دارد که صله تعجب و بدل از «ما صنع» باشد، تعجب می‌کنم از قول کسی که «ما صنع» را به صورت مجهول خواند و «منا» را از مصدر «من علیه» یعنی به او نعمت دادن گرفته و

گفته: «المصنوع» طعام همچون صنیع است و «مناً» مفعول له برای آن و «من طارق» صفت «منا» است.

«زملها» یعنی پیچانـد آن را «ام نـذر» چه بسا مراد کفاره نـذر باشد و احتمال دارد که مراد از صدقه سائر کفارات واجب باشد و اگر مراد صدقه مستحب باشد در مشهور بین صحابه تجویز می‌شود. «الزقم» بسیار خوردن و افراط نمودن در نوشیدن «مذعنه باملاکها» ضمیر به قطان یعنی ساکنان بر می‌گردد یعنی اعتراف می‌کنند که من فرمانروای آنها هستم یا اینکه احتمال دارد که به اقالیم بر گردد یعنی اعتراف می‌کنند که من مالك اقالیم هستم و حقی برای آنها در آن وجود ندارد. «اسبلها» بدل از اعصی یـا عطف بیـان برای آن است. «اللوك» یعنی جویـدن و آن بـا مضغ فرق دارد و زشت بودن آن دلیـل بر زشت بودن «علك» به طریق اولی است و همچنین به طریق اولا‌تر دلالت می کنـد به زشت بودن سلبی (دزدی) که در آن نفعی وجود نداشته باشـد چرا که نفس زمانی به سلب چیزی می پردازد که در آن نفعی وجود داشته باشد که پیش از این گفته شد و در بعضی از نسخه هـا به جای جراده، عراده آمـده است که به معنای ملـخ مونث است. «العراقه» یعنی استخوان زمانیکه گوشت آن خورده شود و ضمیر در «بها» به جراده و در «اجـذمها» به دنیا و یا جراده با کمترین ملابست بر می‌گردد. «الجـذام» بیماری برص و خوره و در آن مبالغاتی توصیف ناپذیر از انکار وجود دارد و همچنین در حنظله‌ای که بیماری آن را می‌جود «فبشـمها» به خاطر بدمزه‌گی آن را تف کرد بنابراین تف کردن آن و اختلال در ذائقه فرد بیانگر نهایت تلخی‌اش است یعنی تف کردن چنین چیزی بدتر از تف کردن دیگر چیزها است چرا که بسیار تلخ است و احتمال سرایت مرضش وجود دارد.

«عکمت المتـاع» یعنی آن را بستم. منظور از «طی» یعنی چیزی است که در آن اشیاء پیچیـده می‌شونـد و ضـمیر به ملفوفات بر می‌گردد. «المهر» کره اسب است. «اریه السـها» من بـا گستردگی علمی و دقت نظری که دارم مردم را از لایه های پنهان مسائل آگاه می‌کنم اما او همچون کسی که واضح ترین چیزها در نزد او پنهان است با من رفتار می‌کند و می‌خواهد مرا گول زند .

زمخشـری در مستقصی الأمثال گفت: «اریها السها وترینی القمر» سها ستاره کوچك پنهان در بنات النعش است و اصل داستان از این قرار است که مردی با صدای آهسته و کلمات مبهم با زنی صحبت می‌کرد اما آن زن با صدای بلند و در نهایت وضوح جواب او را می‌داد به همین خـاطر از سـها و القمر برای سـخن گفتن آنها مثال زده شـد همچنین به کار می‌رود برای کسـی که خلاف آنچه را که از او می‌خواهند می‌آورد همچنانکه کمیت می‌گوید:

– از سنگینی و اوضاع بد مالیات نزد او (حجاج بن یوسف) شکایت کردیم اما او گوشت گاو را بر ما حرام کرد.

– مثال ما و او همچون کسی است که قبل از ما گفت: من ستاره سها را به او نشان می‌دهم و او ماه را به نشان می دهد.

ضمیر در«إلیه» به حجـاج بن یوسف بر می‌گردد اهـل عراق از شـیوه بـد جمع کردن مالیـات وسـنگینی آن نزد حجاج شـکایت کردند، اما او گفت: سر بریدن گاوها بر شـما حرام است. حجاج می‌خواست که گاوها سر بریده نشوند چرا که در این حالت زیاد می‌شدند و اگر زیاد می‌شدند عمارت زیاد می‌شد و در نتیجه مالیات هم پائین می‌آمد. پایان سخن وی.

مؤلف: این مثال در مجمع الأمثال به شکل دیگری آمده که به سیاق و مقام سخن نمی‌خورد چنانکه آمده: «اریها استها و ترینی القمر» شرقی بن قطامی گفت: در زمان جاهلی زن بسیار زیبا و با کمالاتی وجود داشت که براین باور بود که هیچ مردی نمی...

توانـد به خـاطر نیروی زیادش با او همبستر شود. وی همچنان دختر مانـده و با کسـی ازدواج نکرده بود. ابن ألغز الأبادی که از خود مطمئن بود او را خواسـتگاری کرد و بـا او شـرط بست که چنـانچه بر او غلبه کرد صـد شتر برایش بخرد. وقتی با او جماع کرد و امتدادی و مخمصه‌ای را یافت و چیزی را دید که پیش از آن را ندیده بود، الأبادی به او گفت: چه نظری داری؟ گفت: بریده باد زانو، الأبادی گفت: به زانوی خودت نگاه کن. گفت: ماه این است، در این هنگام بود که الأبادی گفت: «اریها استها و ترینی القمر» و این ضـرب المثل شـد، در نهایت الأبادی توانست بر آن زن غلبه کنـد و صد شتر از او بگیرد و بعضـی هم این مثال را (اریها السها و ترینی القمر) را برای کسی می زنند که در چیزی که پوشیده نیست مغالطه می کند.

«القلوص» یعنی شتر جوان و اسـتفهام برای انکار است. یعنی من به خاطر زهدی که دارم از گرفتن کرکی که از شتری می افتد خوداری می‌کنم پس چگونه می‌توانم شترهـای زیادی را که در خوابگاه صاحبشان هسـتند ببلعم؟ و گفته شـده: قلوص با فتحه قـاف یعنی شتری که در حال راه رفتن است و به این خاطر «رابطه» را ذکر کرده چرا که کرکی که به هنگام راه رفتن شتر از او می‌افتـد در نزد صاحبش کم اهمیت تر از کرکی که در خوابگاه از او می‌افتـد و در فایـده ذکر «ربط» در جمله پایانی به خوبی نمودار می‌شود.

همچنیـن ایـن سـخن حضـرت علیه السـلام: «ادبیب العقـارب» جـوهری گفت: هر چیزی که بر روی زمین راه برود دابه و دبیب است. یعنی عقرب‌های بزرگی را که در لانه شان مجازا به معنای سوراخشان می‌خزند بگیرم مطمئنا اگر بخواهم آنها را در لانه هایشان بگیرم نیش آنها شدیـدتر و کشـنده تر خواهـد بود. حضـرت برداشـتن اموال حرام از محل اصـلی و شـرعی آن را (بیت المال یا اموال شخصـی مردم) به گرفتن عقرب از سوراخش تشبیه کرده است که در اولی مجازات اخروی و در دومی مجازات دنیوی وجود دارد و بعضـی از افاضـل گفته انـد: الـدبیب مصـدر دب از بـاب ضـرب یعنی آنگـاه که راه برود و در این حـالت مفعول التقط است و در کلام مجاز وجود دارد گفته می‌شود: «دبت عقارب فلان علینا» یعنی به آبروی ما حمله برد و آن را بی اعتبـار کرد و در این حـالت، معنـا این گونه می‌شود آیـا آبروی خود را در معرض آمـاج طعنه‌هـای به حق و به جای مردم قرار دهم چرا که گرفتن رشوه (بسـته هـای شـیرینی که برای وی آوردنـد) از سوی مردی که دنیـا را رهـا کرده و از آسـیب زدن به مورچه‌ای پرهیز دارد نشانه سـفاهت و کم خردی است. به عبارت دیگر یعنی حضـرت می‌خواهد بگوید چنانچه چنین کاری را انجـام می‌داد و آن بسـته هـا را قبول می‌کرد مردم در طعن زدن به او و بی آبرو سـاختنش حق داشـتند. «الرُّقش» جمع رقشاء به معنای افعی است به خاطر نقطه‌های سـیاه و سـفید بر روی پشتش به این نام خوانده می‌شود. «الإرتباط» یعنی بستن اسب و مانند آن برای بهره بردن. «تنجها المعاصی» یعنی فایده رساندن و در بعضی از نسخه‌ها «تنحتها» از ریشه نحت به معنای تراشیدن تیر و مانند آن که در آن استعاره وجود دارد.

تفسـیر بعضـی از قسمت ها را در بخش جوامع المکارم خواهیم آورد. درباره این خطبه به خاطر فوائدی که داشت و نیاز آن به شرح سخن را به درازا کشاندیم.

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

مراجع التصحيح و التخريج و التعليق

بسم اللّه الرحمن الرحيم

الحمد للّه ربّ العالمين و الصلاه و السلام على سيّدنا محمّد و آله الطاهرين و لعنه اللّه على أعدائهم أجمعين.

و بعد: فإنّ اللّه المنّان قد وفّقنا لتصحيح هذا الجزء و هو الجزء السادس من أجزاء المجلّد التاسع من الأصل و الجزء المكمل للأربعين حسب تجزءتنا- من كتاب بحار الأنوار و تخريج أحاديثه و مقابلتها على ما بأيدينا من المصادر و بذلنا فى ذلك غايه جهدنا على ما يراه المطالع البصير و قد راجعنا فى تصحيح الكتاب و تحقيقه و مقابلته نسخاً مطبوعه و مخطوطه إليك تفصيلها:

«۱»

النسخه المطبوعه بطهران فى سنه ۱۳۰۷ بأمر الواصل إلى رحمه اللّه و غفرانه الحاجّ محمّد حسن الشهير ب «كمپانىّ» و رمزنا إلى هذه النسخه ب (ك) و هى تزيد على جميع النسخ التى عندنا كما أشار إليه العلّامه الفقيد الحاجّ ميرزا محمّد القمىّ المتصدّى لتصحيحها فى خاتمه الكتاب، فجعلنا الزيادات التى وقفنا عليها بين معقوفين هكذا [...] و ربّما أشرنا إليها فى ذيل الصفحات.

«۲»

النسخه المطبوعه بتبريز فى سنه ۱۲۹۷ بأمر الفقيد السعيد الحاجّ إبراهيم التبريزىّ و رمزنا إليها ب (ت).

«۳»

نسخه كامله مخطوطه بخطّ النسخ الجيّد على قطع كبير تاريخ كتابتها ۱۲۸۰ و رمزنا إليها ب (م).

«۴»

نسخه مخطوطه أخرى بخطّ النسخ أيضاً على قطع كبير و قد سقط منها من أواسط الباب ۹۸: «باب زهده عليه السلام و تقواه» و رمزنا إليها ب (ح).

ص: ۳۵۸

«۵»

نسخه مخطوطه أخرى بخطّ النسخ أيضاً على قطع متوسط و هذه الأخيره أصحّها و أتقنها و فى هامش صحيفه منها خطّ المؤلّف قدسّ سرّه و تصريحه بسماعه إيّاها فى سنه ۱۱۰۹ و لكنّها أيضاً ناقصه من أواسط الباب ۹۶: «باب ما علّمه الرسول صّلى اللّه عليه و آله عند وفاته» و رمزنا إليها ب (د).

و هذه النسخ الثلاث المخطوطه لمكتبه العالم البارع الأستاذ السيّد جلال الدين الأرموىّ الشهير بالمحدّث لا زال موفّقاً لمرضاه

اللّه.

و قـد اعتمـدنا فى تخريج أحاديث الكتاب و ما نقلناه المصـنّف فى بياناته أو ما علّقناه و ذيّلناه فى فهم غرائب ألفاظه و مشـكلاته على كتب أوعزنا إليها فى المجلّد التاسع و الثلاثين لا نطيل الكلام بذكرها هنا فمن أرادها فليرجع هناك.

فنسأل اللّه التوفيق لإنجاز هذا المشروع و نرجو من فضله أن يجعله ذخرا لنا ليوم تشخص فيه الأبصار.

رمضان المبارك ۱۳۸۱

يحيى العابدىّ الزنجانىّ السيّد كاظم الموسوى المياموىّ

ص: ۳۵۹

**[ترجمه]ص: ۳۵۹

**[ترجمه]

كلمه المحقّق

بسمه تعالى و له الحمد

إلى هنا انتهى الجزء المكمل للأربعين من كتاب بحار الأنوار من هذه الطبعه النفيسه و هو الجزء السادس من المجلّد التاسع فى تاريخ أمير المؤمنين صلوات اللّه و سلامه عليه حسب تجزءه المصنّف أعلى اللّه مقامه يحوى زهاء ألف حديث فى ثمانيه أبواب غير ما حوى من المباحث العلميّه و الكلاميّه.

و لقد بذلنا الجهد عند طبعها فى التصحيح و المقابله فخرج بعون اللّه و فضله نقيّاً من الأغلاط إلّا نزراً زهيداً زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر.

محمد باقر البهبودى

ص: ۳۶۰

**[ترجمه]ص: ۳۶۰

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

الموضوع/ الصفحه

ص: ۳۶۱

**[ترجمه]ص: ۳۶۱

ص: ۳۶۲

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمیة للدراسات الكمبیوتریة فی أصفهان بإشراف آیة الله الحاج السید حسن فقیه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدینیة والثقافیة والعلمیة معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائیین والمثقفین فی الجامعات والحوزات العلمیة.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفیر المصادر فی العلوم الإسلامیة وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحیاناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الكمبیوتریة فی أصفهان إلی التوفیر الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثین فی العلوم الإسلامیة وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونیة من الكتب والمقالات العلمیة والدراسات المفیدة وهی منظمة فی برامج إلكترونیة وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثین والمثقفین والراغبین فیها.

وتحاول المؤسسة تقدیم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمیة البحتة البعیدة من التعصبات الشخصیة والاجتماعیة والسیاسیة والقومیة وعلی أساس خطة تنوی تنظیم الأعمال والمنشورات الصادرة من جمیع مراكز الشیعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامیة وتعالیم القرآن وآل بیت النبیّ علیهم السلام

تحفیز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدینیة

تنزیل البرامج المفیدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثین والمحققین فی الحوزت العلمیة والجامعات

توسیع عام لفكرة المطالعة

تهمید الأرضیة لتحریض المنشورات والكتّاب علی تقدیم آثارهم لتنظیمها فی ملفات الكترونیة

السیاسات:

مراعاة القوانین والعمل حسب المعاییر القانونیة

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتینیة وتكرار المحاولات السابقة

العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات

من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:

طبع الكتب والملزمات والدوريات

إقامة المسابقات فی مطالعة الكتب

إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمكنة الدينية والسياحية

إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية

افتتاح موقع القائمية الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com

إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...

الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها

تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms

إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس

إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين

إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسة وتطبيقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛

١.JAVA

٢.ANDROID

٣.EPUB

٤.CHM

٥.PDF

٦.HTML

٧.CHM

٨.GHB

إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية

١.ANDROID

٢.IOS

٣.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فى تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.
عنوان المكتب المركزى
أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلى، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولى.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir
البريد الالكترونى : Info@ghbook.ir
هاتف المكتب المركزى ٠٣١٣٤٤٩٠١٢٥
هاتف المكتب فى طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١
قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءِ من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹